ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 1 ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI 1 Juin 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2820

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍԵՐՈՒՆԴԸ ՈՐ Կ'ԱՆՀԵՏԱՆԱՅ

Առ հասարակ ողբերգութիւններ են, մեր մէջ, յոբելեանները: Մանաւանդ երբ կը սարքուին ի պատիւ այն մշակներուն որ տարիներով քրտինք թափած են մտքի անդաստանին մէջ:

Այս տեսակէտէն ալ, բախտաւոր են եղած Կովկասի վաստակաւորները, գրագէտ, բանաստեղծ կամ ուսուցիչ:

Ինչպէս իրենց գործօն շրջանին, նոյնպէս 25 կամ 50 տարուան վաստակ դիզած եւ հանգստեան կոչուած ատեն, եթէ անոնք յոբելեան ունեցեր են, այդ մեծարանքը եղած է արժանավայել: Թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս:

Մինչդեռ մեր մէջ յոբելեանը տառապանք մը եղած է, թէ սարքողներուն եւ թէ յոբելեարին համար, եթէ չհաշուենք կարգ մը երջանիկ բացառութիւններ:

Եթէ Ռ. Պէրպէրեանը գնահատուեցաւ պատուաբեր յոբելեանով մը, Ց. Սրմրեանը անօթի մեռաւ, մինչդեռ Շիրվանզադէն երկու-երեք յոբելեան արժեցուց:

Պարագաները փոխուա՞ծ են: Տուն-տեղ ունէինք եւ հիմա պանդուխտ ենք անո՞ր համար:

Ոչ: Այդ անյարմարութիւնները իրենց տեղն ունին, ունին կամ պակաս. բայց անոնք չեն ջլատման գլխաւոր պատճառները:

Իրողութիւնը այն է որ մենք անընդունակ ենք «վայլեցնելու»:

Կարելի էր երկար խօսիլ այս երեւոյթի մասին, յիշելով կենդանի օրինակներ: Բայց այսօր տեղը չէ: Եւ մեր ըսելիքն ալ բոլորովին ուրիշ բան էր:

×

Ուրեմն այսօր, շաբաթ, կը տօնուի Պ. Եր. Տէր Անդրէասեանի ուսուցչական եւ խմբագրական գործունէութեան 50ամեակը, իսկ երկու շաբաթ վերջը, յունիս 15ին, ուրիշ վաստակաւորի մը, Տիկին Եղիսաբեթ Ռ. Զօրեանի ուսուցչութեան 40ամեակը:

Շատ գովեստներ գրուեցան եւ դեռ կրնան գրուիլ երկու վաստակաւորներուն ծառայութեանց եւ արժանիքներու մասին: Եւ անշուշտ բոլորս ալ ուրախ ենք որ, գոնէ բարոյապէս կը գնահատուին իրական արժէքները, առանց սպասելու օրուան հովերէն:

Արդ, այս գոհունակութեան սփոփանքին հետ, քիչ մըն ալ տրտմութիւն, լեղի չէ՞ խառնուիր, տարբեր տեսակէտով մը:

Իրողութիւն չէ՞ որ կը գտնուինք անհետացող սերունդի մը ներկայացուցիչներուն առջեւ:

Անշուշտ մարդիկ մահկանացու են: Հինը պիտի մաշի եւ նորը պիտի գայ: Եւ նորին հետ, երեւան պիտի գան տարբեր արժանիքներ, համաձայն միջավայրի եւ կեանքի թելադրանքներուն:

Բայց, չէ՞ք ընդունիր թէ չասուիր մըն է որ կ'անհետանայ, երբ աչքի առջեւ կը բերենք օրուան վաստակաւորները,— յոբելեար կամ ոչ,— իրենց անձին կամ ժամանակին հետ կապուած առաքինութիւններով:

Այսպէս, արդէն իսկ մասի վրայ չե՞ն համբուիր Տէր Անդրէասեանները,— նուիրեալներ որ պաշտամունքի մը վերածեցին ոչ միայն իրենց ասպարէզը, այլ եւ անոր գիտելիքները:

Կարեւորը որ եւ է ասպարէզի տեւողութիւնը չէ:

Կարելի է տարիներ բոլորել եւ մնալ հասարակ վարժապետ կամ վարդապետ:

Կարեւորը՝ այն տենդն է որ կը վառակէ նուիրեալը, որ կը վարէ զայն հաւատքի եւ հմտութեան ուժով, եւ կը մղէ սերունդ հասցնելու: Այսինքն՝ ապահովելու դարաւոր վաստակին անընդհատ եւ յարատեւ զարգացումը:

Այստեղ պէտք է փնտռել Տէր Անդրէասեաններու բացառիկ յատկութիւնը ինչպէս ուսուցչութեան, նոյնպէս հրապարակագրութեան մէջ:

Միայն լեզուի պաշտամունքը, ոչ թէ իբրեւ պղատոնական սէր, այլ իբրեւ գործնական եւ անընդհատ մշակում, արժանիք մըն է որուն կարօտը հետզհետէ զգալի կը դառնայ, քանի կ'երկարին պանդխտութեան տարիները:

Եւ, ուսուցանելու արուեստին մէջ ալ — վարժապետութիւն՝ ամէնէն ընտիր իմաստով — նոյն յարատեւ ճիգն ու խանդավառութիւնն է որ կը բնորոշէ այդ սերունդը:

Վեր ի վայր շրջուած ըլլալով մեր ամբողջ կեանքը, անշուշտ միամտութիւն է սպասել որ ուսուցիչներ — ուսուցանողնե՞ր — հասնին նոյն համեմատութեամբ եւ նոյն տարողութեամբ:

Սակայն, չմոռնանք թէ՝ այլապէս դժնդակ պայմաններու մէջ հասակ նետեց ու գործեց այն սերունդը որ ահա կ'անհետանայ մեր աչքին առջեւ:

Եթէ ան չյուսահատեցաւ այդ պայմաններուն մէջ, յարատեւօրէն արծարծելով սրբազան հուրը, նորոգելով իր գիտութեան եւ խանդավառութեան պաշարը եւ առատօրէն բաշխելով աջին ու ձախին, կը նշանակէ թէ հաւատարմօրէն կառչած էր իտէալի մը, անկախ բոլոր դաւանանքներէն:

Եւ մենք այդ ոգին է որ կ'ողջունենք, ամէն բանէ առաջ:

Իրական սփոփանքներ չեն յոբելեանները, մեր վաստակաւորներուն համար: Մանաւանդ ներկայ պայմաններուն մէջ:

Ուրեմն ինչո՞վ գնահատած պիտի ըլլանք յիսուն տարուան վաստակը յանուն հայկական մշակոյթի, եթէ պիտի անճրկինք անոր ոգին ըմբռնելու եւ տարածելու: Ուրիշ խօսքով՝ կրակը վառ պահելու:

Բոլոր տեսակէտներէն վեր՝ ժառանգութեան պահպանումը:

Բայց ի՞նչպէս, առանց նոյն ոգին կրելու, այս կամ այն անդաստանին մէջ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖԼԱՆՏԷՆԻ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ՏԱՊԱԼՈՒՄԸ

202Ի ԴԷՄ 353 ՁԱՅՆՈՎ ՄԵՐԺՈՒԵՑԱՒ ԼԱՅՆ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

ՅՈՒԶԻՉ ՏԵՍԱՐԱՆՆԵՐ ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ ՆԻՍՏԻ ՄԸ ՄԷՋ

Վարչապետը կը մարի - էռիօ կը պայծառի

Ինչպէս նախատեսած էինք երէկ, Ֆլանտէնի դահլիճը տապալեցաւ հինգշաբթիէն ուրբաթ լուսնալու գիշերը, ժամը 1ին, չափազանց յուզումնալից մթնոլորտի մը մէջ: Հակառակ բոլոր ճիգերուն եւ վերջին պահուն ուղղուած սրտառուչ կոչերուն, երեսփ. ժողովը 202ի դէմ 353 ձայնով մերժեց արտակարգ իրաւասութեանց առաջարկը: 151 ձայնի այս մեծամասնութիւնը անակնկալ մը եղաւ շատերուն համար, որովհետեւ կը կարծուէր թէ գոնէ արմատական-ընկերվարականները տեղի պիտի տան Պ. Էռիօյի ճնշումին:

Դուռյիէին հրաժարումէն առաջ, վիճաբանութեանց ամէնէն սուր շրջանին, հրաժարական առած էր ելմտական նախարարը, Պ. Ժէրմէն-Մարթէն, եւ Պ. Ֆլանտէն այս լուրը հաղորդեց ժողովին, երբ իր գերագոյն կոչը կ'ուղղէր, խորապէս յուզուած: Նոյնիսկ հազիւ 10 — 20 երեսփոխաններ ծափահարեցին, երբ վարչապետը կը գնահատէր իր ելմտական նախարարին արժանիքները:

Պ. Ֆլանտէն, որ կը խօսէր թեւը կապուած վիճակի մէջ, նուաղեցաւ ըսելէն վար իջած ատեն եւ փոխադրուեցաւ վարչապետարան, իսկ միւս նախարարները անմիջապէս Էլիզէի պալատը երթալով, ներկայացուցին իրենց հրաժարականները:

ԱՌԱՋԻՆ ԳՐՈՀԸ ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ԴԷՄ

Վիճաբանութիւնները սկսան ժամը 3ին եւ տեւեցին մինչեւ առտուան ժամը 1. միայն մէկուկէս ժամ ընդհատուելով ճաշի համար: Առեղ ձգելու տեղ չկար ունկնդիրներու սրահին մէջ, իսկ անհամար բազմութիւն մը կը սպասէր դուրսը, մինչեւ ուշ ատեն: Բազմաթիւ ոստիկաններ կը հսկէին կարգապահութեան: Իրիկուան դէմ, երբ տեսան որ բազմութիւնը կ'աւելնայ Քոնքորտի հրապարակին վրայ, օգնական ուժ փութացուցին: Թէեւ անկարգութեան վախ չկար, բայց ոչ ոքի թոյլ կը տրուէր մօտենալ երեսփ. ժողովի գրան, առանց մասնաւոր արտօնագրի: Իսկ ոստիկանութիւնը պահէ պահ կը ցրուէր համախմբումները:

Վիճաբանութիւնները սկսան աջակողմեան երեսփոխաններու յարձակողականով ընդդէմ ելմտական նախարարին, որ չէր յաջողած միջոցներ ձեռք առնել շահագէտներուն դէմ, երբ խաղեր սարքուեցան Ֆրանքին գլխուն, մանաւանդ մայիս 13էն ասդին: Նախարարը ընմիջելով պատասխանեց թէ խնդիրը յանձնուած է դատական իշխանութեան: Պ. Լէօն Պարէթի, ելմտական յանձնաժողովին տեղեկաբերը, բացատրեց թէ կառավարութիւնը լիազօրութիւն կը պահանջէ գլխաւորաբար նկատի առնելով ոսկիի արտահոսումը: «Միայն չորեքշաբթի օր Պանք տը Ֆրանսի ոսկիի կորուստը կը հասնէր 1,500.000.000 Ֆրանքի: Բայց այս ոսկին անպատճառ դուրս չերթար, այլ, ինչ որ աւելի վրդովիչ է, Ֆրանսացի ժողովուրդը ինք մեծ քանակութեամբ ոսկի կը գնէ: Ուրեմն, ժողովուրդը վստահութիւն չունի, իսկ այս անվստահութիւնը հետեւանք է ելմտացոյցի բացին, որ քրոնիկ հանգամանք առած է եւ ամէն տարի կ'աւելնայ 1930էն ի վեր: Ահա թէ ինչու կառավարութիւնը լիազօրութիւն կը պահանջէ, կացութեան դարման տանելու համար: Բայց ի՞նչպէս պիտի գործածէ այդ լիազօրութիւնը: Կառավարութիւնը լայն մանրամասնութիւններ չհաղորդեց այս մասին, ելմտական յանձնաժողովին առջեւ, եւ ատոր համար էր որ յանձնաժողովը 15ի դէմ 25 ձայնով մերժեց օրինագիծը»:

Ցետոյ խօսք առաւ Պ. Ֆէրնան Լօրան, ձաղկելով կառավարութեան տկարութիւնը եւ անկարողութիւնը: Բացատրեց թէ կառավարութեան էական պարտականութիւնն էր բարձրացնել պետական արժեթուղթերու գինը եւ ամանցնել վարկը, «մինչդեռ այսօր ռանթերու գինը շատ ինկած է, իսկ դրամը աւելի սուղ է քան երբ Ֆլանտէն պաշտօնի անցաւ»:

Կառավարութեան անկարողութեան մասին խօսեցաւ նաեւ Պ. Փոլ Ռէյնօ, երբեմն ելմտական նախարար, որ ջերմ կուսակից է Ֆրանքին գինը կոտրելու: Դիտել տուաւ թէ ելմտական նախարարը 1934 յունուարէն ի վեր կը նախատեսէր Ֆրանքին սպառնացող վտանգը, բայց բան մը չըրին այն ատեն, եւ հիմա երբ հրապարակը խուճապի մատնուած է, լիազօրութիւն կը պահանջեն: «Եթէ կառավարելը նախատեսել է, կառավարում չէ եղած: Երեսփ. ժողո՞վն է մեղաւորը: Բայց երեսփ. ժողովը երբեք չէ մերժած կառավարութեան կողմէ առաջարկուած որ եւ է միջոց: Այժմ լիազօրութիւն պահանջելով, ելմտական նախարարը կարծես կ'ըսէ.— «Ես մինչեւ հիմա սխալ գործեցի, բայց վստահեցէք ինծի»: Փրկութեան միակ միջոցն է այս գիշեր իսկ նոր դահլիճ մը կազմել, բոլոր կուսակցութեանց մասնակցութեամբ, եւ վաղ առտու ժամը 1էն այդ նոր կառավարութեան կը տրուի անհրաժեշտ լիազօրութիւնը»:

Պ. Մարսէլ Տէա, անջատուած ընկերվարական, զարմանք յայտնեց որ կառավարութիւնը կը յամառի շարունակել իր պաշտօնը, երբ իրողութիւնները կը դատապարտեն իր ելմտական եւ տնտեսական քաղաքականութիւնը: «Եթէ կառավարութիւնը յստակ ծրագիր մը խմբագրած ըլլար, խորհրդարանը կրնար նկատի առնել զայն, մինչդեռ եկեր են մեզմէ վստահութիւն կը պահանջեն մութին մէջ»:

Ուղղափառ ընկերվարականներուն ներկայացուցիչը, Պ. Ժիւլ Մօք, յայտարարեց թէ կառավարութիւնը իր պարտականութիւնը չէ կատարած եօթը ամիսէ ի վեր, մանաւանդ շահագէտներուն դէմ, եւ միայն կը ծանուցանէ թէ քննութիւն բացուած է: Որո՞նց դէմ:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ — Եթէ կ'ուզէք որ անուններ յայտնեմ, երեսփ. ժողովը յանկարծակիի պիտի գայ:

— Ըսէ՛ք, ըսէ՛ք, անուններ յայտնեցէք, բացագանչեցին ձախակողմէն, առաջնորդութեամբ Պ. Վէնսէն Օրիօլի:

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ — Ոչ դուք, ոչ ալ ձեր կուսակցութիւնը պատճառ չունին վախնալու:

(Իրիկունը ուշ ատեն Պ. Էռիօ հաղորդեց թէ արդէն իսկ խուճապը կրելութիւն կատարուած է ծանօթ դրամատան մը մէջ):

ԵՐՈՒԱՆԴ Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
ՈՐՈՒՆ ՈՒՍՈՒՑՉԱԿԱՆ ԵՒ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ 50ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

Կարող. Նուիրակը Լիոն կ'երթայ առանց կարգադրելու Մարսէյլի գործերը

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԶԱՅՐՈՅԹ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՄԷՋ

Մարսէյլի Ազգ. Վարչութենէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրը.—

ՄԱՐՍԷՅԼ, 30 ՄԱՅԻՍ.— Կաթող. Նուիրակը երէկ Լիոն մեկնեցաւ եւ անկէ Փարիզ, առանց կարգադրելու Մարսէյլի թեմական խնդիրը, հակառակ ամենքին ի վեր մեր բոլոր խնդրագրական եւ գիջողական վերաբերմունքին: Նուիրակին պարտադրեալ առաջարկը, որ ի գին համաձայնութեան ընդունուած էր մեր կողմէ, մերժուեցաւ կրօնական ընկերակցութեան կողմէ (Փրատոյի եկեղեցի): Ասկէ կը հետեւցուի թէ Նուիրակն ալ իր կողմէ չուզեց ընդունիլ տալ կրօն. ընկերակցութեան: Այսպէսով վէճը խորացաւ, եւ թեմական ժողովի, ազգ. վարչութեան, թաղականութեանց վարկը յաչս ժողովուրդին նսեմացնելով մեկնեցաւ: Նոր գայթայթ եւ վրդովում յառաջ եկած է գաղութին մէջ, ընդդէմ կաթող. Նուիրակին եւ կրօն. ընկերակցութեան, որոնց վրայ կը ծանրանայ ամբողջ պատասխանատուութիւնը: Մանրամասնութիւնները նամակով:

ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Աշխատանքի տագնապը Լա Սիօթայի մէջ

ՔՍՈՒԱՍՈՒՆ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Լասիօթայի մեր թղթակիցը կը գրէ, մայիս 28 թուականով.—

Ինչպէս ուրիշ վայրեր, այստեղ ալ սկսան դուրս նետել նաւաշինարանի գործաւորները, խումբ խումբ: Առանց ազգի խտրութեան ամէն երեքշաբթի կամ չորեքշաբթի 40ով 50ով կ'արձակեն: Մինչեւ այսօր գործազուրկներու թիւը 100ը անցած է, ԻՍԿ ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ՀԱՍԱԾ Է 40ի: Այսօր, երեքշաբթի 50 գործաւոր ալ պիտի հանեն:

Երկուշաբթի (մայիս 27) երբ երկրորդ խումբը արձակեցին, զացի ներկայացայ Պ. Ռօմանի, որ նաւաշինարանի տնօրէնին օգնականն է եւ կառավարութեան երախանգներուն գործադրիչը: Պարզելով մեր հայրենակիցներուն վիճակը, խնդրեցի գոնէ հարիւրին 10ի օրէնքը նկատի առնել եւ արհեստաւոր հայ բանուորները փոխանակ արձակելու, ուրիշ աշխատանք տալ, մանաւանդ որ շատերը 4 — 5 երախաներով ծանրաբեռնուած են: Պատասխանեց թէ եկած երախանգը անխտիր բոլորին համար է, անանք որ օտարականի թուղթ ունին, պիտի հանուին գործարանէն:

Մեր հայրենակիցներուն մէջ կան այնպիսիներ որոնք օրուան հացի կարօտ են: Եթէ մէկ շաբաթ չաշխատին, միւս շաբթու անօթի են, որովհետեւ հասարակ բանուորին շաբաթականը 150 ֆրանք է, իսկ արհեստաւորը կը ստանայ 180էն 200 ֆրանք, չորս-հինգ զաւկի տէր ըլլալով հանդերձ:

Քաղաքապետութիւնը մինչեւ այսօր ոչ մէկ օգնութիւն ընծայած է, որովհետեւ գործազուրկներու սնտուկ չունին եւ հաստատելու ալ յոյս չկայ:

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑԱՒ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ

Ֆլանտէնի հրաժարումէն անմիջապէս վերջը, Հանրապետութեան նախագահը նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնեց երեսփ. ժողովի նախագահ Պ. Պուիսոնի (Նախկին ընկերվարական): Պ. Պուիսոն հաւանեցաւ եւ անմիջապէս խորհրդակցութեան ձեռնարկեց, տեսակցելով ոչ միայն նախկին նախարարներու, այլ եւ ընկերվարական վարիչներուն հետ (Լէօն Պլում, Վէնսէն Օրիօլ եւ Ֆրոսար): Իր ծրագիրն է կազմել միացեալ դահլիճ մը, ներկայացուցիչներ առնելով բոլոր հոսանքներէն: Կը կարծուի թէ ընկերվարականները տրամադիր են ընդունելու, կարգ մը վերապահումներով:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐԱԿԱՆ ԲԶԻՋ ՄԸ երեւան հանուած ըլլալով Վառնայի նաւազներուն մէջ, ձերբակալութիւններ կատարուեցան եւ կազմակերպիչը՝ Ծուպիթոզեի կախուեցաւ, առանց դատուելու:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Էնկիւրիէն արուած հեռագրի մը համաձայն, Ազգ. Ժողովը 22 մայիսի նիստին «քննած է» ներկայ տարեշրջանի ելմտացոյցը։

«Միլլիյէթ» (այժմ «Թան») եւ «Ճումհուրիյէթ», որոնք բաւական լայն տեղ տուած են այդ «քննութեան», չեն բռած, սակայն, կարգ մը կարեւոր կէտեր, որոնք յափշտակն անհրաժեշտ են։

Այսպէս, նախ, անծանօթ կը մնայ թէ ինչու այսքան բուշացաւ պիւտճէի վաւերացումը։ Ամիսներ առաջ, երբ կը խօսէինք նոր Ազգ. Ժողովի եւ ընտրութեանց մասին, դիտել կուտայինք որ Էնկիւրիի նստաշրջաններէն մէկն ալ պիւտճէի արագ վաւերացումն է։

Երկրորդ պարագան — որ ընթացիկ ձեւ մը դարձեր է Նոր Թուրքիոյ մէջ,— պետական պիւտճէին այսքան հապճեպի վաւերացումն է։ Պիւտճէ կը նշանակէ հայելի՝ երկրին ելմտական, անտեսական, առեւտրական, զինուորական, շինարարական եւայլ կեանքի։ Անիկա այսօր ամեն տեղ կառուցուող վարդն է։ Եւ, հետեւաբար, խորհրդարանի մը համար ամենակարեւոր խնդիրներէն մէկը։ Այսուհանդերձ, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը ամէն տարուան նման, այս անգամ եւս յանձ է քանի մը ճառ, երկու երկշտա սարկութիւն, «հաստատակչնելու» մասին հաւաստիքներ եւ ծափերով «վաւերացուցած» է զայն։

Կ'ընդունինք, որ Էնկիւրիի մէջ նստած ժողով մը սուտակ չէ ուրիշ բան ընելու։ Անշուշտ, այս պարագան կրնայ «մեղմացուցիչ» համարուիլ, եթէ նկատի առնենք որ Համբ ուրիշ պատկեր չի ներկայացներ։

Եւ սակայն, հակառակ իր այդ պրկուած շրթներուն, Էնկիւրիի խորհրդարանը ելմտացոյցի իր վերջին քննութեամբ եւս բաւական ուշագրաւ կէտեր երեւան կը բերէ։

Առանց առաջինը, անտարակոյս, ելմտացոյցի յաւելումն է։ Մինչ այս տողերը կը գրենք (24 մայիս), դեռ ձեռքի տակ չունինք ելմտացոյցի գրլուխները մէկ առ մէկ — ելք եւ մուտք։ Մեզի առ այժմ ծանօթ է միայն գումարը,— 214 միլիոն։ Ելմտական գործավարը, Ֆուատ Ագրալը, յայտնած է թէ «պիւտճէի ծախքի բաժինը կը բաղկանայ 195.011.052 ոսկիէ», բայց, այս գումարին վրայ հարկ է բարդել քանի մը արտակարգ ծախքեր։ Այսպէս՝

Երկաթուղիներու՝	8.500.000
Ազգ. պաշտպանութեան՝	6.200.000
Տեղաւորման, կրթական եւ երկրագործութեան	3.500.000
Գումար՝	18.200.000 ոսկի

Ուրեմն, 18.200.000 ոսկիի «արտակարգ ծախքս մը, զոր աւելցնելով «բուն ելմտացոյցին» վրայ կ'ունենանք 213.211.052 ոսկի, 1935—36 ելմտական տարուան համար։

Ինչպէս կ'երեւի, Թուրքիա կրկին բարձրացուցած է իր ելմտացոյցը։ Կը յիշուի, որ տարիներ առաջ եւս ունեցաւ այս բարձրացումը, բայց յանկարծ զիջչեց։ Ցիչողութիւնները թարմացնելու համար, ըսենք թէ վերջին 6—7 տարիներու ընթացքին Թուրքիոյ ելմտացոյցը գգալի փերիվայրումներ ունեցաւ՝ չարժելով 150—220 միլիոնի միջեւ։ Անշուշտ, մեծ պիւտճէ մը չէ ասիկա։ Չայն քաղցատեցէք որ եւ է երկրի պիւտճէին հետ ու անմիջապէս կ'ըմբռնէք թէ ինչ է այդ երկրին ընդհանուր տարողութիւնը եւ հետեւաբար, որքան չնչին է բնակչութեան ... 18 միլիոնի յերիւրանքը։

Անցողակի այս մասնանշումէն յետոյ, հարկ է աւելցնել, նաեւ, որ 150էն 220, եօթանասուն միլիոնի տարբերութիւն մը կայ։ Այդ 70ը 150ին կէսն է, իսկ 220ին մէկ երրորդը գրեթէ։ Որով, երբ թիւերը իրենց այս կլոր ձեւին կը վերածենք, անմիջապէս հասկնալի կը դառնայ թէ որքան անկայուն, յարաշարժ ու խախտուն պիւտճէ է։ Վասնզի անկարելի է ըմբռնել թէ ինչպէս երկիր մը կրնայ մէկ տարիէն միւսը նմանապէս այդքան փոփոխութիւններ կրել։

Մեզի համար պարզ չէ, դարձեալ, թէ նախորդ տարուան պիւտճէն ինչպէս փակուած է։ Ճիշդ է, ելմտական նախարարը իր ճառին վերջաւորութեան չէ կլլած ոչ անհրաժեշտ հաշուետեքը, ոչ ալ սովորական յայտը ներկայել, ըսելով — «Ճիշդ այնպէս, ինչպէս յաջողութեամբ փակելով նախորդ տարին, բնականաբար յաջողութեամբ դլուխ պիտի հանենք նաեւ նոր տարին, շնորհիւ ձեր որոշումներուն եւ հրահանգներուն»։

Այո, բայց, մենք դարձեալ այս սիւնակներուն մէջ — կարծեմ 1933—34ի ելմտացոյցի առթիւ,— ջանացած ենք ցոյց տալ, որ «յաջողութեամբ փակուած» նախորդ տարին 20 միլիոնի բաց մը արձանագրած է։ Որովհետեւ, ինչպէս յաճախ ըսած ենք, քըւէարկումէն վերջ, դահլիճը գրիչները իրար խառնած, կրթականէն՝ օրինակ մաս մը յատկացուցած է պաշտպանութեան, արտաքին պարտքերու համար փոխ առած է դրամատունէն եւն. ու ձեռքերը շփելէն ետք է խորհրդարան ...

Բացայայտ իրողութիւն մըն է, որ շուրջ տասը տարիներէ ի վեր, Թուրքիա իր ելմտացոյցին (ելք) 55 առ հարիւրը կը յատկացնէ ազգ. պաշտպանութեան։ Ինչպէս բսինք, դեռ չենք գիտեր թէ ինչ գումարներ դրուած են այդ նպատակին վերաբերեալ գրլուխներուն գէմ։ Տարակոյս չկայ, սակայն, որ երբ կանոնաւոր պիւտճէն 195 միլիոն ցոյց տրուած է, պաշտպանութեան յատուկ գումարը նախորդէն շատ է։ Հակառակ առոր, «արտակարգ ծախքին» 6.200.000ը կրկին պաշտպանութեան գործին յատկացուած է։

Ելմտական գործավարին յայտարարութեանց մէջ ուշագրաւ են նաեւ ուրիշ երեք կէտեր, որպէս մաս իրենց ծրագրին։

Այսպէս,— արտադրութիւնը շնչել, ապառումը չհասցնել նուազեցնելու աստիճանին, եւ տուրքերը նկատելով իբրեւ անտեսական կեանքին անհրաժեշտ մէկ ազդակը՝ աւելի բարձր համեմատութիւն մը չպարտադրել։

Առաջինը որոշ չէ։ Արտադրութիւնը կը ճնշուի, երբ արտադրական տուրքերը անհամեմատ կ'ըլլան։ Եթէ տուրքերու նուազում կը նախատեսուի, ինչո՞վ բացատրել, ուրեմն, ելմտացոյցի յաւելումը։ Թուրքիա բացառիկ աղբիւրնե՞ր ունի, թէ նոր հանքեր ...

Ապառումի նուազումը կամ յաւելումը կապուած է ժողովուրդի գնողական կարողութեան հետ։ Երբ այդ աստիճանը շատ կ'իյնայ, կը նշանակէ թէ տագնապը անտանելի համեմատութիւններ առած է։ Առոր իբրեւ բնական հետեւանք՝ կը նուազի նաեւ արտադրութիւնը (ինչո՞ւ արտադրէ երբ սպառում չկայ)։

Իսկ տուրքերու «բարձր համեմատութիւն մը չպարտադրելը» յուսադրիչ չէ։ Թուրքիոյ մէջ արդէն իսկ բարձր են տուրքերը։ Տեղացի, արհեստաւոր, խանութպան թէ արտադրող՝ տարիներէ ի վեր կը գանգատին այդ մասին։ Գործավարը նուազումի մասին չի խօսիր։ «Առաջարկեցինք ջնջել կրկնակի տուրքը» ... եւ արդէն բաւ որ կ'ըսուի՞ւ ժողովուրդին ...

Գործավարը կը մոռնա՞յ որ տուրքերու ծանրութեան տակ կը հեծէ գիւղացին ու միւս կողմէ, դրամատուներուն առկոս վճարելէն կը ջլատուի։

Ելմտացոյցի քննութեան առթէն, ամէնէն ուշագրաւ կէտը վեր առած է Աֆիոնի երեսփոխան Պերճ Թիւրքէր (Քէրէսթէճեան)։ Դիտել տալէ վերջ թէ «պէտք է լայն ուսումնասիրութիւն մը կատարենք համպիօ (ոսկոր դրամ) խնդրի մասին՝ աչքի առջեւ ունենալով մեր դրամին արժէքը պահելու պարագան», հայ երեսփոխանը «անհատապարկչութիւն նկատած է այն պարագան, որ շրջաբերութեան մէջ գտնուող ոսկիին քանակը 160 միլիոն է, իսկ պետական պիւտճէն 195 միլիոն»։ Բայց, իր կարծիքով, «ելմտական քոնթրէքշոնով մը կարելի է այս խնդիրը լուծել», թէեւ ինք համաձայն չէ ինֆլասիոնի։

Քանի մը բառ միայն, բայց, ամբողջ ողբերգութիւն կայ անոնց մէջ՝ Թուրքիոյ ելմտականվիճակին մասին։

Պէտք է հաւատալ, իրապէս, որ, ինչպէս Ճումհուրիյէթի թղթակիցը կը գրէ,— «Աֆիոնի երեսփոխանը մասնաւորաբար յուզուած էր», կամ, Թանի բառերով՝ «յուզումէն, Պերճ Թիւրքէր դողդոջուն ձայնով եւ արցունքոտ աչքերով վերջացուց իր ճառը»։

Աւելի բնորոշ է այն պարագան, որ երբ ելմտական նախարարը կը փորձէ պատասխանել իրեն, Պերճ Թիւրքէր կրկին խօսք կ'առնէ ու կը բացատրէ կայուն շանծի եւ զեղչուած շանծի դրութիւնները, եւ կ'աւելցնէ. — «Ես այս մաղերս ջաղացքը չեմ ճերմկցուցած, այլ 40 տարուան փորձառութիւն ունիմ։ Ոչ թէ գէշ նպատակով, այլ երկրին բարիքին համար կ'ըսեմ»։

Ուրեմն, քառասուն տարուան փորձառութիւն ունեցող պաշտօնատար մը, յանձն առնելով ամէն անպատեհութիւն, ստիպուած է բարձրաձայն յայտարարել թէ՝ «անհաւասարակշռութիւն է 160 միլիոն ոսկի շրջաբերութեան մէջ ունենալ եւ 195 միլիոննոց պիւտճէ գծել» ... Ու աւելի մեծ ողբերգութիւն է, անշուշտ, որ նոյն անձը պիւտճէ «քննելու» կոչուած է ժողովի մը առջեւ ու կը ստիպուի բացատրել թէ ինչ բան է սթապիլիզէ եղած (կայուն) շանծը եւ ինչ է տիլիւէ շանծը։

Աւելի՛ն։ Լսեցէք զինքը,— «Ինֆլասիոն բառանը սա է.— Պետական դրամատունը կը դրուի ելմտական գործավարին տրամադրութեան տակ եւ թղթադրամ կը տպէ՝ այնքան, որքան պէտք է»։

Եւ այս տարրական դասէն վերջ, կ'երթայ կրկին բազմելու իր աթոռին վրայ, չմոռնալով յիշեցնել, ինչպէս կ'ըսէ «Ճումհուրիյէթ»ի թղթակիցը, թէ «մեծ խնայողութիւններ կարելի է գործադրել պիւտճէին մէջ»։

Արդի՞ւնք,— ոչինչ։

Ու զուր չէ որ Եսկիշեհիրի երեսփոխանը իր կարգին կը գոչէ — «Ընկերներ, արտադրող դասը ամբողջովին կը տառապի», մինչ գործավարը փոխ կը ցանէ աչքերուն, ըսելով, թէ «այս տարի կենդանիներուն գիները աւելցան», կանխելու համար, կ'երեւի, այն արդար բողոքները որոնք կրնան գալ՝ կենդանիներու ծանր տուրքերու մասին ...

Այսպէս, ուրեմն, Թուրքիան ելմտական նոր տարին կը թեւակոխէ ծանրացած բեռով մը, որուն ապահովումը կասկածելի է։ Ինֆլասիոնը, որուն կ'ակնարկէ Պերճ Թիւրքէր, շատ հեռու չի թուիր, եթէ, անշուշտ, մեզի անծանօթ «եկամուտներ» չունի Թուրքիան։ Չմոռնանք, որ եթէ ան ստիպուած է իր հարստութեանց մեծ մասը գէնքի ու ապառազինման յատկացնել, միւս կողմէ, սակայն, կանոնաւոր կերպով կը վճարէ բանակին ու պաշտօնէութեան։

Անիկա եւս հարկադրանք մըն է իրեն համար, ճիշդ է։ Բայց, իրողութիւն մըն է, որ մտածել կուտայ երկու ուղղութեամբ,— արտաքին թաքուն օժանդակութիւն մը, եւ կամ մօտաւոր ելմտական փլուզում մը։

Հնարաւոր կ'ըլլար, թերեւս, աւելի հշգրիտ գաղափար մը կազմել, եթէ պետական ելմտացոյցին հետ մենք աչքի առջեւ ունենայինք նաեւ երկրին առեւտրական ելմտացոյցը, որ սերտօրէն կապուած է առաջինին հետ։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԹՈՒԱՆՇԱՆՆԵՐ ԺՈՂՎԵՑԷՔ

ՄԱՐՍԷԼԻ ԳԱՂՈՒԹԸ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

—o—

1924ի գարնան էր որ հիմը դրուեցաւ մեր գաղութին։ Տարուէ տարի աճելով այսօր ունինք 64 կալուածատէր հայ ընտանիք, 17 ընտանիք ալ վարձակալներ, զանազան թաղերու մէջ ցրուած։ Այս 81 ընտանիքը հաւաքաբար կը ներկայացնեն 262 անձ, մեծ ու փոքր միասին հաշուելով։

Բնակիչները կը բաղկանան հետեւեալ քաղաքներէն կամ գիւղերէն,— Էնկիւրի, Ատափազար, Այնթապ, Կարին, Գոնիա, Մուշ, Խարբերդ, Բաղէշ, Տիգրանակերտ, Վան, Կեսարիա, Թալաս, Շ. Գարահիսար, Մարզուան, Մալաթիա, Երզնկա, Կիւրին, Թոգատ, Քէօթահիա, Եսկիշեհիր, Զանկըրը, Քէսկին-Մատէն, Իզմիր, Գրգաղաճ, Մանիսա, Կիրասոն, Սամսոն, Պոլիս, Ռոտոսթօ, Գարտիկակ, Կէյվէ, Զէնկիլէր, Քերմէթ, Ուրմիա եւ Արդուին։ Քանի մը ընտանիքներ հեռացած են, զանազան պատճառներով։

Սեփականատէր 64 ընտանիքները կեդրոնացած են գլխաւորաբար չորս փողոցներու վրայ,— 1. Փօլէմուր, որ սեփականութիւնն է նաեւ թաղեցիներուն, (Ռիւ Փրիվէ) եւ ամենամաքուրը գիւղին մէջ։ Հոս հաստատուած են 19 բնտ. 61 անձ, հաշուելով մեծ ու փոքր։ 2. Ժան Ժաք Ռուսօ (նախկին Ռիւ Տէպիւթ) 15 բնտ. 43 անձ.— 3. Մուշէնավան 14 ընտանիք 39 անձ։ 4. Լօթիսըման Գասթէն եւ Ռօզիէ, որ գրեթէ կապուած են իրարու, 10 բնտ. 38 անձ, իսկ Փառք տը Ֆիլօրի եւ Քառթիէ Շօփուա միասին 5 բնտ. 21 անձ, նաեւ մէկ ընտանիք Ֆէլիքս Ֆօռ եւ մէկ ընտանիք Ռիւ տը Կարլ, 5 անձ, իսկ 17 վարձակալ ընտանիքներու անդամներու թիւն է 55 անձ, համագումար 81 բնտ. 262 անձ։

Ունեցած ենք 35 ամուսնութիւն, որոնց մէկ մասը հոս կամ փեսայ ըլլալով ուրիշ վայրեր գացին։ Ներկայիս կը հաշուենք 14 ամուրի երիտասարդներ եւ 13 ալ հարսնցու օրիորդներ։ 15—20 անչափահաս պատանի, պատանուհիներ։ Նոյնքան թիւով ալ եւ աւելի՝ մէկ տարեկանէն 10 տարեկան մանուկներ։ Մնացեալ հասարակութեան մեծ մասը ամուսնացած միջակ եւ երիտասարդ բնտանիքներ են եւ քանի մը երիտասարդ այրիներ միջին տարիքով, քանի մը մամիկներ եւ ծերեր։

Ծնունդ ունեցած ենք 46 մանուկներ, առուար մասը աղջիկներ են, փոքր թիւով միայն մանչ։ Մանուկներուն 6ը մահացան ծնելէն մէկ երկու շաբաթ վերջ կամ մէկ երկու տարեկանին։

Ունեցած ենք նաեւ 23 մահ,— չորս ծերունի, այր թէ կին, 5էն 6 միջին տարիքով այրեր, ամուսնացած երկու երիտասարդներ, երկու ամուրի երիտասարդ եղբայրներ, չորս մանկամարդ կիներ եւ երկու չափահաս քոյրեր՝ հիւծախտէն։ Նոյնպէս 1934ի վերջերը ունեցանք երկու ցաւալի մահեր, երկու սիրուած պատանիներ, մէկը որբ հօրմէ, Զաւէն Զկամեան հիւծախտէն բաւական ամիսներ տառապելէ յետոյ չէջեցաւ, իսկ երկրորդը Արսէն Անէմեան, որ զոհ գնաց արեան թունաւորման։

Հինգ ընտանիք հպատակ եղած են, երկուքը երիտասարդներ, զինուորութիւն ըրին եւ յետոյ ամուսնացան, քանի մը ընտանիքներ ալ դիմում կատարած են, բայց որ եւ է պատասխան չեն ստացած դարդ։

Այր թէ կին, մեծ մասով կ'աշխատէին ճարտարարուեստի զանազան հաստատութեանց մէջ։ Մեր արհեստաւորներ սակաւաթիւ էին, 1924էն մինչեւ 1926 — 27— 28 բարգաւաճ տարիներուն։ (Առանց նկատի առնելու 26 — 27ի կարճատեւ տագնապը)։ Այս աշխատաւորները իրենց խնայողութեամբ տէր դարձան հողի եւ կալուածներու, եւ տուն տեղ եղան։ Այս շրջանին ունեցանք նաեւ կալուածերպական նախանձելի վերելք։

Վերոյիշեալ 64 ընտանիքները հաւաքաբար ունին 22.400 քառ. մեթր հող, իւրաքանչիւրը հաշուելով 350 ք. մեթր, ընդհանուր արժէք միջին հաշուով 896.000 ֆրանք (40 ֆրանք մէկ քառ. մեթրի արժէքով)։ Իսկ 60 տունի արժէքի գումար 1.800.000 ֆրանք։ Հաշուելով նոյնպէս տուն գլուխ 30000 ֆրանք, ուրեմն հողի եւ տունի արժէքներու համագումարը կ'արժէ 2.696.000 (4 ընտանիք թէեւ հող ունին, բայց տուն չեն շինած որով զանց կ'առնեմ)։ Մաս մը ընտանիքներ պարտք են ըրած ամբողջացնելու կիսաւարտ տուները եւ գրաւի դրած, կան ալ առեւտրական ձեռնարկներու յատկացուցած, ոմանք մասամբ իրենց վիճակը բարւոքած, ոմանք ալ ձախորդութեան եւ կամ անգործութեան մատնուելով, յետագայ տարիներու անտեսական տագնապին հետեւանքներէն անյաջողութեան ենթարկուած են որով իրենց պարտքի ոչ թէ մայր գումարը չեն կրցած վճարել, այլ եւ տոկոսը, որուն սակը 7—8—9 ֆրանք է։ Այս ցաւալի պայմաններուն պատճառով, պարտատիրահանջները օրինական միջոցներու դիմած եւ ծախած են քանի մը ընտանիքներու կալուածները շատ չնչին արժէքով, մէկ երկու ընտանիքներ ալ ենթակայ են նոյն վտանգին, եթէ չկարենան ժամանակին կանխել, իրենց միջոցներով եւ կամ ծանօթներու անմիջական օգնութեամբ։ Բարեբախտաբար մեծ մասը զերծ է պարտքի մտահոգութիւնէն, վճարած ըլլալով կալուածներու փոխարժէքը ամբողջութեամբ։ (Կառավարութեան հարկ կը վճարենք տարեկան մօտ 13.000 ֆրանք գումար մը, հաւաքաբար)։

Քիչ վերը յիշեցի թէ մինչեւ 1928 գործաւոր աշխատաւորները աւելի էին քան արհեստաւոր աշխատաւորները։ Սակայն յետագայ տարիներու, մանաւանդ 1926—27ի կարճատեւ անգործութեան ընթացքին շատ մը աշխատաւորներ հնարաւորութիւններ ձեռք բերին եւ կարգ մը արհեստներ սորվեցան կամ ազատ առեւտրականներ դարձան ու անձնական գործերու ձեռնարկեցին, որով ներկայիս արհեստաւորները համեմատաբար կը գերազանցեն հասարակ աշխատաւորներու թիւը։ Միեւնոյն առթէն հաստատող պատանիներն ալ որոշ արհեստներու հետեւելով աւելցուցին արհեստաւորները։ Օրինակ՝ գերձակութիւն, կօշկակարութիւն, ոսկերչութիւն, սափրիչ եւայլն։

Նմանապէս կիները, ոմանք կարի զանազան ճիւղերու հետեւիլ, ոմանք «քոնֆէքսիօն»ի եւ ոմանք ալ մաքուր կարի (մանթօ, պլուզ, ժիլէ, տաբատ, ժէսսէ, ձեռագործ, ռօզօզօ, առեղնագործութիւն, ճերմակեղէն, եւայլն)։

Մաս մը կիներ ալ հետեւեցան կօշիկի գործի, այլեւայլ ճիւղերու, մանաւանդ «Թրէսէն» եւ 1929էն մինչեւ ներկայ օրերս կը գործեն գրեթէ, թէեւ ներկայիս նախորդ տարիներու վարձքը եւ թէ գործի առատութիւնը չկայ։ Միւս կողմը 10 առհարիւր արգիլքի գործադրութիւնը տառապէս կը յարդուի այս ճիւղին մէջ, որով բաւական անձեր զրկուեցան եւ կամ աւելի հացի գինով ստիպուած են շարունակելու։

Ունինք սեփական գործի տէր երեք կօշկակար, մէկ առագձագործ, մէկ ոսկերիչ որոնք կը գործեն Փարիզ Գիւղին մէջ ունինք երեք շրջուն վաճառորդ նպարեղէններու, երկու վաճառորդ գուլպայի եւ պատրաստ «սօպծ»երու եւ «պլուզ»ներու։ Կը հաշուենք ութ դերձակ ազատ աշխատաւոր (ափիէշօր), հինգ տաբատ կարող կիներ, մէկ ալ այր, երեք կին ալ բաճկոն կարող են։ Քանի մը կիներ եւս սորված են բաճկոն կարել, սակայն արտօնուած չեն գործելու։ Քանի մը երիտասարդներ եւ չափահաս պատանիներ դերձակ աշխատաւոր նաեւ կօշիկի աշխատաւորներ, որոնք կը գործեն զանազան հաստատութիւններու մէջ։ Երկաթագործ արհեստաւորներ ունինք, որոնք երկար ատենէ ի վեր անգործ են եւ նպաստ ... առանար։

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

— • —

Թուրքերը շատ ցանցառ էին։ Տակաւին չէին համարձակիր զուրս գալ։

Նախկին Կարինէն միայն հմայքն էր մնացած։ Թրքական նախճիրներն ու պատերազմը խոր դրոշմ ձգած էին։

Սակայն բացառիկ էր Կարնոյ արժէքը, ռազմական, զինուորական եւ հաղորդակցութեան տեսակէտէն, օժտուած՝ բնական հսկայ ամրութիւններով ու կամարակապ գռներու (գափու), եւ պաշտպանողական բազմաթիւ յարմարութիւններով։ Կովկասի բախտը հոն պիտի վճռուէր։ Կարնոյ մէջ ուժեղ ըլլալ, կը նշանակէր բովանդակ ռազմաճակատը պաշտպանել։ Տեսակ մը բնական հանգոյցն էր Կարսի, Վանի եւ Ճորոխի հովիտի ճանապարհներուն։ Ունէր 400 լեռնային եւ դաշտային թնդանօթներ, որոնցմէ հազիւ 16 թնդանօթներգործածելի վիճակի մէջ էին, մնացածները՝ թաղուած խոր ձիւներուն մէջ եւ տանց բանալիներու։ Բերդի պաշտպանութիւնը յանձնուած էր 40 սպաներու եւ 400 զինուորներու, մեծ մասամբ Ռուսեր։

Ռազմամթերք ու պարէ՞ն։ Սակայն այդ չէր որ կը պակսէր։ Ոչ միայն Կարնոյ զօրանոցներն ու Զիֆթէ-Մինարէն,— կովկասեան ճակատի կեդրոնական պահեստը —, այլ եւ ճակատի ամբողջ երկարութեամբ, մինչեւ Քեալքիթ, Բաբերդ, Քղի, Մամախաթուն եւ Երզնկա, բազմաթիւ առաջնակարգ թէ երկրորդական կայաններու մէջ, ռուսական առատութեամբ եւ ռուսական չափերով մթերքներ էին կուտակուած։ Հրացան, փամփուշտ, թնդանօթ, զանազան պայթուցիկներ, զինուորական հագուստներ, կօշիկներ, թաղիքէ երկարավիզ մոյկեր, պայուսակներ, ալիւր, խաշած կաթ, շաքար, հաւկիթափոշի, բանուտոր կաոքեր, ինքնաշարժեր, մէկ խօսքով այն բոլոր մթերքները, որ անհրաժեշտ էին ռազմաբեմի մը համար։ Կահաւորուած էին հիւանդանոցներ, անհրաժեշտ վիրաբուժական գործիքներով ու դեղօրայքով։ Կը գործէին բազմաթիւ հայկական եւ այլ միութիւններ ու կազմակերպութիւններ,— Մոսկուայի Կարմիր Խաչ, Քաղաքներու Միութիւն, որբախնամ ու գաղթականական մարմիններ, Զինուորական Միութիւն եւն. եւն.։

Ո՛րքան ծանր կացութեան պիտի մատնուէինք, եթէ ռուսական այդ անսպառ մթերքներու եւ հիմնարկութիւններու ժառանգութիւնը չունենայինք։ Մեր հոգն էր միայն ու միայն կազմակերպել ինքնապաշտպանութիւնը։

Տիրական դեր կը խաղար Կարնոյ Զին. Միութիւնը Տիգրան Ազատեանի նախագահութեամբ։ Անդամներն էին Ռուբէն Տէր Ղեւոնդեան, գլխաւոր Արշակ Թորոսեան, գնդ. Թորգոմ, Արմենակ Միրոյեան, Սեդրակ վարժապետ, Տիգրան Դեւոյեան, Տ. Սողոմոնեան, Եր. Հայրապետեան, գլխաւոր Մակեդոն եւ ուրիշներ։ Արդար ըլլալու համար ըսենք, որ այս կազմին մէջ բարեխիղճ եւ հայրենասէր անձնաւորութիւնները չէ որ կը պակսէին, բայց իբրեւ մարմին եւ հեղինակութիւն, ինքզինք չկրցաւ արժեցնել եւ գնաց գէպքերու ետեւէն։ Ժողովրդական առածը կ'ըսէ՝ «Դէպին եսեւ մարդ չկար»։ Այդ չարատանջ օրերուն բացարձակ անհրաժեշտութիւն մըն էր տիրական եւ կորովի անձնաւորութիւն մը, որ իր հմայքի եւ հեղինակութեան, մարտական կարողութեամբ եւ զինուորական ըմբռնումներով կարենար վարել Կարինէն Երզնկա, Երզնկայէն Բաբերդ եւ Բաբերդէն Խնուս։

Սակայն ի՞նչ էր կացութիւնը։ Զօրանոցներու պատերուն տակ կծկտած հայ զինուորները անտարբեր կը յօրանջէին իբրեւ «փաստակաւորներ», եւ գաղթական երիտասարդութիւնը կը դրաղէր չարաշահութեամբ եւ առեւտուրով։ Թուլամորթ թիկունքի մը վերածուած էր Կարինը։ «Մի բաժակ թէյներ, սրճարաններ եւ ուրախ ժամանց։ Զինուորական Միութեան առաջին գործը պիտի ըլլար իր ձեռքի տակ գտնուած ուժերը կազմակերպել, զոհողութեան մշտապատրաստ վիճակի մը վերածել, նոյն իսկ ի պահանջել հարկին, ուժի գիմելով։ Քիչ մը ճիգ եւ ուժերու լարում, բաւական պիտի ըլլար Կարնոյ մէջ առնուազն 5-6 հազար տրամադրելի զինուոր ունենալ։ Մուրատ ու Սեպուհ, ինկած հետեւոր Երզնկա ու Բաբերդ, անդադար օգնութեան կոչեր ու կանչեր կ'արձակէին, սակայն ոչ ոք կը լսէր Կարնոյ բարեկոնին մէջ։ Նո՛յնը եւ թիկունքը։ Այդպիսի յուզիչ կոչերէն մէկն էր նաեւ հոգեւոր ներկայացուցիչ Զաւէն եպիսկ.ի (Ղարաքալցի) կոչը.— «...Զարթնեցէ՛ք ամէնքդ, կ'ըսէր ան, ում մէջ դեռ եւս չի մարել պարտքի եւ կարեկցութեան զգացումը դէպի հայրենի ժողովուրդը, որովհետեւ խանգում է նրա մնացորդների վիճակի օրհասական ժամը։ Դո՛ւք, հայրենիքի զաւակներ եւ դասալիքներ, եւ դո՛ւք որ չէք կորցրել տակաւին մարդկային կերպարանք, ձեր օգնութեան է սպասում արիւնաքամ հայրենիք...»։

Ամէն ինչ դատապարտուած էր կործանելու ընդհանուր ժխորին մէջ։

Սակայն գէկավարութեան փառասիրական ծեքծեքումներէն զատ, աւելի ընդվզեցուցիչ երեւոյթներ։

Հայկական հրացանաձիգ գունդերը ստացեր էին յեղափոխական ձեւ ու ոգի։ Որեւէ հրամանատար, ինքնագլուխ եւ կամ վերէն եկած հրահանգներուն համաձայն վճիռ տալու իրաւունք չունէր, առանց զինուորական կոմիտէի քննութեան բովէն անցնելու։ Որեւէ հրաման «վճռական» ժողովէ կ'անցնէր նախ, որպէսզի կոմիտէները տան իրենց «համաձայնութիւնը» ... Այն պահուն, երբ հայ զինուորն ու հրամանատարութիւնը, Հայոց աշխարհի փրկութեան միակ յոյսը պիտի ըլլային, դարձեր էին «խորհրդականներ» ու լիազօրներ։ Այո, պէտք է ըսել որ հրամանատարութիւնը կոչում չունէր, ոչ ալ զինուորը պարտաճանաչութեան գիտակցութիւն։ Փայլուն ուսադիրները զարդ ու պերճանք դարձած էին, փոխանակ հմայք ու հեղինակութիւն դառնալու։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(6)

1930էն ի վեր անգործ եւ նպաստընկալ մնա տասը հոգի ունէինք, 1 կամ 2 կին վերջերս գրկուեցան նպաստէ: Մէկ երկու արհեստաւոր անգործներ, ընդհատ ընդհատ կը գործէին եւ կրկին կը ստանային երբ աշխատանքը կը դադրէր:

Բոլորն ալ ընտանիքի եւ զաւակներու տէր են, անդամներու թիւին համեմատ՝ կը ստանան 120 — 125 — 90— 75 ֆրանք, բացի այս գումարէն (որ մէկ շաբաթուան համար է), կը ստանան իւրաքանչիւր երախայի համար ամիսը 30 ֆրանք արժէքով դրամանիշ եւ որոշուած խանութներէն աղայոց հագնելիք կը գնեն, նաեւ պահանջի համեմատ ծնողներ իրենց յատուկ գնումները կ'ընեն: Կը ստանան նաեւ ձմրան ամիսներուն 15 օրը անգամ մը մէկ պարկ ածուխ (50 քիլօ): Այս տարուան սկիզբը, թիւը բարձրացաւ 15ի, Սիթրօէնէն արձակուած քանի մը աշխատաւորներով, բարեբախտաբար կարճ ժամանակէ մը վերջ վերսկսան աշխատանքի եւ ներկայիս ալ կը գործեն:

Հայ մանուկները կը յաճախեն Ֆրանսական վարժարանը, այս տարուան ընթացքին՝ վկայական ստացան 18 պատանի – ուհիներ, որոնք առանց բացառութեան գնահատուած են քննիչ մարմիններու կողմէ, եւ գրեթէ առաջին կարգի վկայականով: Այժմ ոմանք կը հետեւին արհեստագիտական եւ արուեստագիտական դասընթացներու, կան ալ որ կը գործեն գրասենեակի մէջ, իբրեւ ազգիր-մեքենագիր:

Ուրիշ առթիւ հանրային կեանքի մասին:

Ն. ԵՐԱՆԵԱՆ

ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ
(ԻՐ ՅՈՐԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ, ՈՐ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ, ՇԱԲԱԹ, ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ)

— • —

Գ. Երուանդ Տ. Անդրէասեան ծնած է Պարտիզակ 1865ին ուր ստացաւ իր ուսումը: Այն ատեն Նիկոմիդիոյ գաւառին այդ գոհար գիւղաքաղաքը ուսումնական փայլուն շրջան մը կը բոլորէր, հանգուցեալ Եղիշէ Դուրեան սրբազանի տնօրէնութեան միջոցին:

Իր բնական ուշիմութեամբ եւ աշխատասիրութեամբ յատուկ ամբողջ թատրականաչափ պայքար եւ դեռ չաս երիտասարդ՝ 17 տարեկան, 1882ին մտաւ ուսուցչական ասպարէզ, որու փայլուն եւ խիստ պատուաբեր ներկայացուցիչներէն սկսաւ ըլլալ ապագային:

Պարտիզակի մէջ իր պաշտօնավարութեան առաջին տարիներուն աշակերտած են իրեն Հ. Արսէն Ղազիկեան, Արտաշէս Սիրունեան (ապա եկեղեցական անունով Մաշտոց եպս.), Մկրտիչ Պիլիճեան (այժմ Երուսաղէմի պատրիարք Թորգոմ արք. Գուշակեան):

Պարտիզակէն յետոյ 1890ին պաշտօնավարած է Նիկոմիդիայի Արմաշ գիւղի վանքին մէջ, մինչեւ 1895: Դպրեվանքի այն ատենի վերատեսուչ Օրմանեան սրբազան որ այնքան դժուարահաճ էր իր սիրած եւ փայլեցուցած այդ կրթարանին ուսումնական մատակարարութեան մէջ եւ որ ամէն մարդու չէր հաւներ, նոյնիսկ իմաստասիրութեան դասը վստահեցաւ Տ. Անդրէասեանի:

1895ին Պոլիս գալով հաստատուեցաւ Սկիւտար եւ դարձաւ լաւագոյն ուսուցիչներէն մին Պէրպէրեան կրթարանին ուր տասնըմէկ տարի անընդհատ մնաց, սերունդներու ուսուցանելով մանաւանդ Հայերէնը իր ոսկեղինիկ գանձերով: Իր աշակերտներուն մէջ կը համրուին բազմաթիւ մտաւորականներ եւ ամէն ասպարէզի մէջ յաջողած անձնաւորութիւններ:

Երկար տարիներ պաշտօնավարած է նաեւ Ղալաթիոյ Կեդրոնական, Սկիւտարի Ս. Խաչի, եւ Գատը գիւղի Ազգ. վարժարանները մինչեւ զինադադար, նոյնքան արդիւնաւորութեամբ:

Գ. Տ. Անդրէասեան այն հազուագիւտ ուսուցիչներէն է որ ուսուցչութիւնը հացաբախտ ասպարէզ չեն համարեր, ինչպէս մեզմէ շատեր կ'ողբան մեր մէջ: Սիրած է զայն եւ կը սիրէ դեռ իր այս տարիքին ու խանդավառութեամբ կը վազէ ուր որ զինքը հրաւիրեն ուսուցանելու:

Բայց Տէր Անդրէասեան սահմանափակուած չէ միայն ուսուցչութեան մէջ:

Այսպէս, ան գրեթէ 1883 — 85 թուականէն սկսեալ նուիրուած է նաեւ գրչի ասպարէզին աշխատակցելով Գ. Սիմոն Գաբամաճեանի Ընտանիք ամսաթերթին, Եղիա Տէմիրճիպաշեանի Երկրագունդին եւ այն ատենուան Արեւելքին, նոյնիսկ Այաճաճեանի Փունջին:

1895ին երբ Պոլիս փոխադրուեցաւ, սկսաւ աւելի սերտ գրական աշխատանք մը, մտնելով խմբագրական ասպարէզը եւ անկէ ի վեր անընդհատ աշխատած է գրեթէ բոլոր թերթերու եւ պարբերականներու, մանաւանդ Մասիսի, Արեւելքի, Բիւզանդիոնի, Ծաղիկի, Մանզումէի Էֆքեարի մէջ: Զինադադարին հրատարակած է Նոր Կեանք օրաթերթը մօտաւորապէս տարի մը, ուր հրատարակուեցան ջարդի ու հարստահարութեանց սարսափելի տեղեկատուութիւններ:

Գ. Եր. Տ. Անդրէասեան ոչ միայն խոր հայերէնագէտ մըն է, այլ նաեւ նոյնքան քաջ Ֆրանսագէտ: Դպրոցէն չէ միայն որ ստացած է, այլ ինքնաշխատութեամբ: Ինքնաշխատութեամբ սորված է նաեւ անգլիերէն եւ եղած է երկար ատեն, Բիւզանդիոնի մէջ Լոնտոնեան թերթերու քաղաքական լուրերու թարգմանիչը:

Երբ ռուսեւճափոնական պատերազմը ծագեցաւ եւ պոլսահայ թերթերը եւրոպական թղթակցութիւններ սպասէին եւրոպական թղթակցութիւններ առնելու համար մանրամասնութիւններ, Տ. Անդրէասեան գիտնալ որ վիէննական թերթերը օր մը կանուխ կուգան եւ սկսաւ գերմաներէն սորվիլ: Շատ չանցած, «Ն. Ֆ. Փրէսէ» կը թարգմանէր:

Այսպէս, թերթերու սիւնակներուն մէջ սկսան գերմաներէնը այնքան յարգացուց որ թարգմանեց Նիցշէի Այսպէս խօսեցաւ Զրադաշտը որ իր ուրիշ շատ մը աշխատութեանց հետ հրոյ ճարակ եղաւ Սկիւտարի հրդեհին (1921):

Ինչ էր որ հայ ժողովուրդին ընծայեց ճաշակը Ֆրանց – Վէրֆէլի վերջին նշանաւոր վէպին՝ Մուսա լեռան Քառասուն օրերը, վիեննական թերթի մը մէջ իր տեսած հատուածները հայերէնի վերածելով եւ յանձնելով «Յառաջ»ի, իսկ այժմ կը թարգմանէ ամբողջ գործը: Թարգմանած է նաեւ Ամերիկացի գրագէտ Էմըրսընի

«Տիպար մարդիկ» շարքէն Նափոլէոնը, Կէօթէն ու Շէյքսփիրը, նաեւ աւարտած գնդապետի մը հրատարակած «Հայաստանի մէջէն» խիստ շահեկան երկին հայերէն թարգմանութիւնը ի լոյս ընծայած է:

Աշխարհաբարի թարգմանած է նաեւ մեր Շարականները, որոնց մէկ մասը հրատարակուած է, իսկ մնացեալը կը մնայ ձեռագիր՝ սպասելով գրասէր ու հաւատաւոր անձի մը բարեկամական օժանդակութեան:

Անհամար են իր հրապարակագրական յօդուածները օրուան ազգային եւ միջազգային խնդիրներուն մասին:

×

«Վէմ» ամսագրի խմբագրութիւնը հետեւեալ շնորհաւորագիրը ուղղած է Յոբելենական Յանձնաժողովին.—

Այսօր «Վէմ» հանդէսի խմբագրութիւնը գալիս է միանալու հրապարակային այն մեծարանքին, որ հայ հասարակութիւնը ցոյց է տալիս վաստակաւոր գործիչ Գ. Երուանդ Տէր Անդրէասեանին իր գործունէութեան յիսնամեակի առթիւ: Ողջունում ենք ի սրտէ հայ գրքի ու գրչի արժանաւոր մշակին, հմուտ ուսուցչին ու հրապարակագրին, Հայոց լեզուի ճարտար վարպետին, ազնիւ մարդուն եւ քաղաքացուն իր տօնի առթիւ: Մաղթում ենք իր նուիրումի եւ կամքի առջեւ, որ, գլուխը բարձր, յիսուն տարի անյողդողդ եւ անշեղ, քայլել է մեր հանրային կեանքի տատասկալից ուղիներով: Մաղթում ենք երկար կեանք եւ առողջութիւն՝ շարունակելու համար սիրած գործը հայ մշակոյթի տատասկոտ անդաստանում:

Ի դիմաց «Վէմ»ի խմբագրութեան՝
Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Կ. ԽԱՉԻ ԹԷՔԵԱՆԵԱՆԸ

— • —

ԳԱՆՁԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Մայիսականի բնակարանը Գանձէօ Քաշանի Հայ Կարմիր Խաչի մասնաճիւղի թէյասեղանի եւ համակրական ժողովներու սովորական վայրը դարձած է: Մայիս 26, Կիրակի օր կէսօրէն ետք կազմուած էր դարձեալ ընդհանուր ժողով: Հոն էին գրեթէ բոլոր անդամուհիներն ու համակիրները, բոլորուած սեղաններու շուրջ լուռ կ'ունկնդրէին Տիկին Շահրամեանը՝ որ եկած է մասնաւորապէս Փարիզի շրջ. վարչութեան կողմէ խօսելու Կ. Խաչի նպատակին եւ հայ կնոջ դերի մասին: Ժամերը կը սահէին, մենք ներկաներս յուզումով կը հետեւէինք բոլոր խօսքերուն՝ որոնք դիտակից եւ հաւատաւոր շեշտով մեր մէջ կը ստեղծէին նոր համոզումներ հայ իգական սեռի արժէքներու մասին: Կարմիր Խաչը պիտի աշխատի լոյս աշխարհ բերել հայ կնոջ թաքուն բարեմասնութիւնները՝ որոնք չափազանց անհրաժեշտ են ներկայ իրական կեանքի դառնութիւնները մեղմացնելու համար:

Թէյասեղանը սկսած է, մթնոլորտին մէջ հոգեպարար շունչ մը կը սաւառնի, զուարթութեան եւ մտերմական ակնարկներ իրարու հանդէպ: Օրիորդ մը կ'արտասանէ, Տիկին մը կ'երգէ իր ծննդավայրի երգերէն, ուրիշ մը խօսք կ'առնէ: Իրիկնամուտի պահ է, սակայն ժամնձրոյթի բոլորը չեն ուզեր բաժնուիլ հաւաքավայրէն: Հարց կուտամ ես ինծի, ինչո՞ւ. Գանձէօ – Քաշանի բոլոր կիները եւ օրիորդները հոս չեն եւ Կարմիր Խաչի անդամուհի չեն դարձած եւ հայ կնոջ վայել առաքինի գործերու չեն մասնակցիր:

Ցեղայ պատգամաւորական ժողովի բանաձեւերը կը կարդացուին շրջանի մասնաճիւղի վարչութեան կողմէ: Հոն արտայայտուած կը տեսնենք վաղուան գործունէութեան գեղեցիկ հեռապատկերներ: Վարչութեան մէկ տարուան տեղեկագիրը ճոխ է եւ բաւականալից: Գանձէօ – Քաշանի կազմը իր գոյութեան հազիւ մէկ զարունը բոլորած՝ իր շուրջը համախմբած է 40է աւելի անդամուհիներ: Հոն եղած են անոնք երբ հայ երախան կաթի եւ կարոտ պակասը ունեցած է. հիւանդներու սնարին մօտ եղած են երբ անոնց պակսած է բարոյական մխիթարանքը եւ նիւթական անհրաժեշտութիւնը դեղի եւ դարմանի. Հայ դպրոցին կարօտ աշակերտներու թուղթ եւ մատիտ կը բաժնեն, գաղափարութիւններ սարքուած են մանուկներու առողջապահութեան եւ ուրիշ բժշկական նիւթերու մասին, տրուած է ներկայացում մը Փարիզի մանուկներին հետ, տօնածառ կազմակերպած են եւ բաժնած են նուէրներ Ցաղիկահասնիայի աշակերտներուն եւ Թաղին պզտիկներուն, մասնակցած են Մանուկներու Օրուան լայն բաժինով:

Տիկին Շահրամեան իր գնահատական եւ քաջալերական խօսքով կը փակէ հաւաքոյթը դիմելու ուշ ժամուն իր հետ տանելով լաւագոյն յիշատակները, պարտաճանաչ եւ իր դերին գիտակից շրջանէ մը:

Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Հին ձեռագիրներ

— • —

Հնութեանց պահպանութեան յանձնախումբին նախագահ, Թումեան, եւ օգնական, Կարօ Ղահփադարեան, Երեւանի «Կօփ» մզկիթին մէջ թափուած «անպէտ» գիրքերու եւ թուղթերու կոյտերուն տակէն երեւան հանած են աւելի քան 60 կտոր ձեռագիրներ, արաբերէն եւ իրաներէն, որոնք կը պատկանին ԺԶ. եւ ԺԷ. դարերուն: Այդ ձեռագիրներուն մէջ, կրօնական գործերէ զատ (Գուրան, մեկնաբանութիւն, աղօթ, մեկնութիւն, կրօնքներու ուսումնասիրութիւն), կան նաեւ կարգ մը գրական ու գիտական մատեաններ, որոնց մէջ մանաւոր յիշատակութեան արժանի են հետեւեալները — Հաֆըզի, Վեհչիի, Քէլիմի եւ ուրիշներու բանաստեղծութիւնները, Սաադիի «Գաստան ու Կիւլիստան» գործէն հատուածներ, բառարաններ՝ արաբերէն, արաբերէն-իրաներէն, քերականութիւններ (Մեբա, Ըվամիլ Սիւթի, Մոլլա Ապտուլ Րահման Ջամի, եւն.), քերթողական արուեստ, բարոյագիտութիւն, եւն.:

Ամէնէն արժէքաւորը այդ ձեռագիրներուն մէջ այն վիպերգութիւնն է, որուն մէջ Ֆիրդուսիի «Շահնամէ»ի շունչով եւ չափով կը նկարագրուին Լէնկթիմուրի եւ Ճինկիզխանի արշաւանքները Անդրկովկասի եւ Իրանի մէջ: Այդ վիպերգութիւնը, մասնագէտներու կարծիքին համաձայն, տպագրուած չէ մինչեւ այժմ:

ՍԱՄՈՒԷԼ

ԲՆԱՋՆՋՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

═ o ═

«Առաջարկ» հեռաւոր խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ.

— «Հայ ժողովուրդի մեծագոյն մասը տակաւին անտեղեակ է, որ Իթթիհատի ոճրային ծրագիրը պատրաստուած չէր միայն Թուրքիոյ Հայերու, այլ նաեւ Կովկասեան Հայերու, այսինքն հայ ժողովուրդի ամբողջութեան համար:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան այդ օրերուն Կարնոյ մէջ գումարուած ընդհ. պատգամաւորական ժողովին Իթթիհատի կատարած ծանօթ դիմումը մէկ մասն էր պատրաստուած հայաջինջ ծրագրին: Անոնք կ'աշխատէին Դաշնակցութեան միջոցով հայ ժողովուրդը ամբողջութեամբ ոտքի հանել Ռուսաստանի դէմ, որպէսզի նախ փտացուի Կովկասի հայ ժողովուրդին գոյութիւնը, զայն թշնամացնելով ռուսական բանակին:

Այս առաջարկին ընդունումը չտուաւ Դաշնակցութիւնը, առանց բախանցելու թրքական դաւադիր հագին, այլ պարզապէս այդ պատերազմի մասնակցութենէն Թուրքիոյ համար մի-այն վնաս կը տեսնէր: Միւս կողմէն՝ կ'աշխատէր այնպիսի ընթացք մը բռնել որ հայ ժողովուրդը երկու պետութիւններուն մէջ ալ մնայ իր պարտականութիւններուն հաւատարիմ:

Ծրագրի այս մասը երբ անյաջող անցաւ, Իթթիհատը դիմեց երկրորդ մասին: Իր ուժերու մեծագոյն մասը կեդրոնացուց Կովկասի դէմ, քանի որ Ռուսաստանը իր ամբողջական պատրաստի ուժերը նետած էր արեւմտեան ճակատը, այսպէս յարձակողականով մը գրաւելու ամբողջ Անդրկովկասը, որու ընթացքին կը խորհէին կոտորել Անդրկովկասի ամբողջ հայութիւնը, որմէ յետոյ գործադրութեան պիտի դնէին Հայերու ամբողջական բնաջնջումի ծրագիրը:

Թուրքական բանակի աջ թեւը, երամանատարութեամբ Խալիլ փաշայի, Ատրպատականէն կը փորձէր անցնիլ դէպի Արաքս գետի ափը, արեւելքէն շրջապատելու համար Անդրկովկասը: Իսկ քանի մը զօրաբանակներու գլխուն անցած՝ Էնվէր կ'աշխատէր յարձակիլ Անդրկովկասի արեւմուտքէն եւ կեդրոնէն:

Բարեբախտաբար երկու անսպասելի խոչընդոտներ կասեցուցին այդ ճակատագրական արշաւանքը: Անոնցմէ մին էր Անդրանիկի անխորտակելի դիմադրութիւնը Տիլիմանի մէջ, մինչեւ որ Զօր. Նազարբէկեանի զօրաբաժինը հասաւ եւ պարտութեան մատնեց Խալիլը, իսկ երկրորդը՝ ահաւոր ցուրտը եւ Տօրթ. Մարգարեանի հրէշ օրուան դիմադրութիւնը Սարիղամիշի պատերուն տակ, մինչեւ որ հասան խազախներու գունդերը եւ խորտակեցին Էնվէրի գլխաւոր ուժերը՝ աջակցութեամբ հայ կամաւորական գունդերուն:

Այս ճակատագրական պարտութենէն յետոյ, այլ եւս Թուրքերը իրենց յոյսը կտրեցին Անդրկովկասը գրաւելէ եւ նախ այնտեղի Հայերը բնաջնջելէ:

Այս ծրագրին իրբեւ շօշափելի ապացոյց այն, որ Խալիլ փաշա Ատրպատականի մէջ սուրէ կ'անցընէր ամբողջ հայ բնակչութիւնը, իսկ Էնվէր Սարիղամիշի, Արտահանի, Օլթիի, Արտանուշի եւ Արդուինի մէջ կ'ոչնչացնէր բոլոր հայ գիւղերը, առանց խնայելու երեխաներու անգամ:

Ասկէ յետոյ էր որ Էնվէր գլխիկոր կը դառնար Կ. Պոլիս եւ կը ձեռնարկէր թուրք բանակի հայ զինուորներու զինաթափութեան ու կոտորածի ծրագրին վերջին արարուածին»:

ՍՊԱՌՆԱԼԻՔ ԶԱՐԵՆՑԻ

═ o ═

Գրած էինք թէ խումբ մը գրողներ Մոսկուա մեկնած են Երեւանէն, «ծանօթանալու համար հայ բանաստեղծութեան»:

Առաջին իսկ հաւաքոյթին, հայ գրողներու խմբակին նախագահ, Դրաստամատ Սիմոնեան, կը ներկայացնէ իր ընկերները գովասանական բառերով, յետոյ նոյն ձեւով կը ներկայացնէ նաեւ այն արուեստագէտները, որոնք մնացած են Երեւան: Խօսք երբ կուգայ Զարենցի մասին, «ախուակին» Դրաստամատ (Տէր) Սիմոնեան այսպէս կը ներկայացնէ Երեւանի երբեմնի պաշտօնական բանաստեղծը, Զարենցը.—

«Եղիշէ Զարենցն իր ստեղծագործութեան առաջին իսկ օրերէն եւ, գծաբախտաբար, մինչեւ ամենավերջին օրերը, զանուած է հին հայկական ազգայնական գրականութեան ազդեցութեան տակ: Խորհրդային քննադատութիւնն անդադար մատնացոյց է անում նրա սխալները, բազմակողմանի վերլուծման ենթարկելով եւ մերկացնելով դրանց դասակարգային էութիւնը: Եթէ Եղիշէ Զարենցը լրջօրէն չմտածի, թէ ո՛ւր է տանում նրան իր ստեղծագործական գիծը եւ ինչպիսի ձգտում ունեն նրա ստեղծագործութիւնները, եթէ նա առաջուան նման չլսի թէ ինչ է ասում նրան խորհրդային քննադատութիւնն, սայտ նա կարող է դառնալ դասակարգային թշնամու գաղափարական գիրքերի արտայայտիչը»:

Այս սպառնալիքը, որ կ'արտասանուի Մոսկուայի բեմէն եւ կը տպուի Պրավդայի մէջ, ենթադրել կուտայ մեզի թէ շնորհազրկուած է Էդիկական յուսաբեկ հեղինակը, եւ այժմ կը խորհի «էպիկական դիւցազնութեան» մասին: Պէտք է արձանագրել նաեւ սա պարագան, որ դեռ քանի մը ամիս առաջ Զարենց, Մոսկուայի մէջ, կը մասնակցէր «խորհրդային գրողներու» համագումարին եւ «Պրավդա»ն մեծ գովեստով կը խօսէր իր մասին: Հիմա նոյն թերթը արձագանգ կուտայ սպառնալիքի մը, ուղղուած պաշտօնական բանաստեղծին, որ ոչ իսկ կրցած է, այս անգամ, մաս կազմել Մոսկուա դրկուած հայ գրողներու խումբին:

Ի՞նչ անցաւ դարձաւ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՁԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

═ • • o ═

Ոչ միայն վէրքն վար ոլլոտած էի, եւ ոլլիները թուխի պէս կը թափէին, այլ եւ սանդուղէն նետուելով, ինքզինքս գետնէ գետին եւ պատէ պատ զարնելով, ձեռնակապերս միսիս մէջ խրած եւ զատատակներս թարախ կապած էին:

Լեզուս բանալու համար, մասնաւորապէս Զանկըրըցի սաղիկանին միջոցաւ հարցումներ կ'ուղղէին.

— Ուտելիք կ'ուզե՞ս, ի՞նչ կ'ուզես:

Եւ երբ թարախոտած թեւերս կը ցուցնէի.

— Բժի՞շկ կ'ուզես:

Գոհ չէին մնար նշանացի արտայայտութիւններէս, եւ կ'ուզէին որ խօսիմ, խօսիմ, «առքթէօր», «հէքիմ» ըսեմ:

Նորէն իրիկուն մը գլխուս վերեւ տեսայ նոր մարդ մը,— կարճահասակ, լաւ հագուած: Զգուշութեամբ մօտեցաւ, ձեռքերս բռնեց, նայեցաւ եւ հարցուց խեցբեկ հայերէնով մը.

— Ի՞նչպէս ես, աղէ՞կ ես: Ես առքթէօր եմ:

Ապահովաբար բարձր պաշտօնատար մըն էր: Բայց ո՞վ …

Յաջորդ օրը վիրաբոյժ մը եկաւ, ձեռքերս քակեց, վէրքերը մաքրեց, կապեց, եւ հարցուց թէ ի՞նչ կ'ուզեմ ուտել:

Ջէի ուզեր խօսիլ: Ոչ ալ ուտել:

Կը կարծեմ թէ առնուազն մէկ շաբաթ այսպէս անցաւ, անօթի – ծարաւ: Յետոյ նոր փորձ մը կատարեցին կաթ խմցնելու: Նորէն թափեցաւ կուրծքս ի վար: Բայց երեւի քանի մը կաթիլ սպրդած էր բերնիս մէջ, արովհետեւ, քիչ յետոյ, ծարաւ մը զգացի եւ ջուր ուզեցի:

Մերժեցին, առաջարկելով կաթը խմել: Անոյին հրեցի ամանը, բերանս կղպած, եւ աղաչելով, ուսադրը ցուցնելով եւ խմելու ձեւ մը փորձելով:

Քանի մը անգամ այսպէս կրկնելէ յետոյ, հերթապահ սաղիկանը ի վերջոյ համաձայնեցաւ պարտէզին սաղիկաններուն հետ, եւ զաւաթ մը գաւաթ հեղուկ հանել տալով աղտոտ աւազանէն, բերաւ ձեռքս տուաւ:

Անքա՛ն ախորժակով խմեցի որքան եթէ վարդի օշարակ ըլլար:

Այլ եւս բացուած էր ախորժակս, եւ անդադար ջուր կ'ուզէի:

Գտցին լուր տուին տեսչութեան: Ջուրին հետ, այս անգամ կաթն ալ պարպեցի: Ցետոյ սկսայ թոթովել.

— Եէ... եէ... մէք... (եէմէք՝ ուտելիք):

Այնուհետեւ ինչ որ բերէին, կը լափէի սոված գայլի պէս: Եւ միշտ անկուշտ, կը կակազէի.

— Եէ ... եէ ... մէք ...

Որպէսզի սոփրտիմ խօսիլ կամ ատուգելու համար թէ գիտակցութիւնս վերատացա՞ծ եմ, հերթապահ սաղիկանը կը հարցնէր.

— Էյի, եէ՞ եէմէք իսթէրսին, էյ՞ր, եումուրթա՞, փառուլիա՞:(Լաւ, բայց ի՞նչ ուտելիք կ'ուզես, միս, հաւկի՞թ, լուբիա՞):

— Եէ ... եէ ... մէք:

Միայն Զանկըրըցի սաղիկանն էր որ միշտ համբերութեամբ կը լսէր այս եղանակը: Միւսները երբեմն կը ծաղրէին, երբեմն ալ կ'անարգէին, թէեւ սարսած էին լուր տալ տեսչութեան: Եւ եկողը նոյն հարցումը կ'ուղղէր.

— Աէօյլէ, եաւու, նէ՞ եէմէք իսթէրսին. (Ըսէ՛, ի՞նչ ուտելիք կ'ուզես):

— Եէ ... եէ ... մէք:

×

Ցեւնելով որ բաւական կազդուրուած եմ — թէեւ անխօս եւ կիսախելագար — օր մը կոնք մըն ալ բերին, եւ բանտին ծառաներէն մէկուն յանձնարարեցին լուալ զիս տաքն ու տաքը, ամանը մը տաք ջուրով:

Անշուշտ չէք սպասեր որ նկարագրեմ այս լուացքն ու պարզուած զարշանքը (աղտ ու կեղտ):

Երբ ամէն բան վերջացաւ, յանկարծ ներս մտաւ Ալի Բէյը, եւ ետեւէն ալ մարդ մը՝ պայուսակը ձեռքը:

Բացին պայուսակը: Կէս սա կէս պարապ էր: Կարգով հագուեցուցին: Ջեռք մը սեւ հագուստ ունէի, հազիւ երկու անգամ հագած: Տաբատը եւ բաճկոնը հագցուցին,— երկուքն ալ նոր եւ մաքուր — իսկ երբ կարգը եկաւ պարեգօտին (ճաքէթ), տեսայ որ մաշած, պատառոտած բան մըն է եւ մերժեցի:

— Գէօնիմ ... պաշգա ... (Ըսել կ'ուզէի թէ իմս չէ):

Ա. Բ.— Ի՞նչպէս ալ ճանչցաւ: Եթէ քուկդ չէ, ուրեմն Գրիգորինն է (ակնարկելով Գ. Միքայէլեանի):

Եւ նորէն ուզեցին հաստատել թէ խելքս բացուած է, լեզուս ալ միասին:

Լուացքէն վերջը — կը կարծեմ թէ 12—15 օր մը անցած էր անկումէս մինչեւ այդ օրը — փոխադրեցին երկրորդ յարկը, միշտ առանձին սենեակ մը, բայց մահճակալով: Ոտքերուս շղթան ալ՝ գլխուս վերեւ:

Օրերով՝ տեսակ մը անսուտ էի դարձեր, եւ, առտուն կանուխ, ժամը 5–6, տակաւին խաւարաբը չարթնցած, «Էքմէ՞քը» կը պոռայի: (Ինչ որ բերած էին, յետոյ փակեցին Սալօնին մէջ բանուած հինգ հնչուն ոսկիով):

Այս՝ բնախօսական վիճակս էր, մարտի վերջերը (1916): Իսկ հոգեկա՞նը:

Կրակոտ այլ անբախտ Մասին, որ Վլատիմիրի կողմէ մասնուելով բանտարկուած էր (երկու ամիս), կը գրէ իր յուշատետրին մէջ, ձերբակալութենէս երկու ամիս յետոյ (1916 մայիս 20).

— «Երէկ տեսայ Շաւարշը, այնքան ընկճուած էր որ նոյն իսկ կարելի էր չճանչնալ զինքը. տառապանքը, տանջանքը հիւծելէ աւելի տարիքէ քան մը դալկացեր էին զինքը. քաշուած էր կարծես, աչքերը փոխուած էին, արտայայտութիւնը առաջեր էր զարհուրելի խառնուրդ մը, վշտի, ատելութեան, անէծքի զարհուրելի խառնուրդ մը: Մօտեցայ իրեն, ժպիտը շրթունքիս, ուրախ էի այդ վայրկեանին, քոյրս տեսեր էի, տրամադրութիւններս մեղմ էին. ան չժպտեցաւ, ո՛հ, երազիս մէջ ժպտեր էր ան, աչքերու անհուն խորութեամբ:Մինչդեռ ան կը նայէր քարացած ու խիստ, ձեռքերս երկարեցի, վարանեցաւ. վերջապէս մէկ ձեռքը տուաւ միայն եւ նստանք, խօսեցանք: Ի՞նչպէս բոկանք, անիմաստ, անտրամաբանական. իր տանջանքէն մեռնիլ փորձեր է, մեռնիլ ուզեր է…»:

Այս տեսակցութիւնը կարգադրած էին Բէչատ պէյի միջոցաւ:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(17)

Պ. ՖԼԱՆՏԷՆԻ ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՃԻԳԸ

Վարչապետ Պ. Ֆլանտէն ժողովի գացած էր ժամը 7ին, գերագոյն փորձ մը կատարելու համար։ Մթնոլորտը շատ կը յիշեցնէր 1926ի ամրան փոթորկալի օրերը, երբ Ֆրանքը թաւալգլոր իյնար եւ Պ. Էրիօ տապալեցաւ։ Վարչապետը յենարանի մը կռթնցնելով իր վիրաւոր թեւը, սկսաւ խօսիլ տկար բայց յստակ ձայնով մը։ Ճշտենք թէ խօսելու ժամանակը չէ, այլ գործելու։ «Ֆրանքին դէմ կատարուած յանկարծական գրոհին պատճառները մասամբ արտաքին, մասամբ ալ, աւա՜ղ, ներքին են։ Օտար չահագէտները յաջողակ են գրացի երկրի մը դրամը խորտակելու համար, իսկ դրամ խորտակողները միշտ կը սիրեն կրկնել իրենց խաղերը։ Մեր նիւթական անձկութիւնը գիւրին առս մը կը դարձնէ մեզ այն պայքարին որ կը մղուի դրամին դիրք կոտրելու համար։ Գիրքեր, տետրակներ եւ թերթեր կը գործածուին այս նպատակին համար, մէջն ըլլալով հրատարակութիւն մը որ ձրի կը բաժնուի հարիւր հազարաւոր Ֆրանսացիներու, երկու օրէ ի վեր։ Կան նաեւ քաղաքապետական ընտրութիւնները։ Օտար թղթակիցներ իրենց թերթերուն հեռագրեցին թէ այս երկիրը կը գտնուի յեղափոխութեան նախօրեակին, որովհետեւ քանի մը համայնավարական յաջողութիւններ արձանագրուած էին։ Կ'րսուէր նաեւ թէ զինուորական չնախատեսուած վարկեր ծանրօրէն կը ճնշեն պետական գանձին վրայ։ Միայն չարաշահութիւնը ազդած չպիտի ըլլար Ֆրանքին վրայ, որ ետ-րաշխաւորուած է Գանձ.տը Ֆրանսի ոսկի պահեստով, եթէ Ֆրանսացիները մատնուած չըլլային զարսի խուճապին եւ իրենք ալ փախուստ չտային իրենց իսկ դրամին առջեւ։ Անոնք որ կ'ուզեն կոտրել դրամին դիրքը, պէտք է այդպէս ըսեն, եւ ոչ թէ երկու շուանի վրայ խաղան, մէկ կողմէ բողոքելով չարաշահութեան դէմ եւ միւս կողմէ մերժելով կառավարութեան պահանջած իրաւասութիւնները։ Մինչեւ որ միջոցներ չունենանք վերահաստատելու այս երկրին վստահութիւնը իր դրամին վրայ, իր ապագային եւ բարօրութեան վրայ, ոչինչ բրած պիտի ըլլանք։ Ե՞րբ պիտի կեցնենք դրամին վայրէջքը։ Ո՞ր սակին վրայ։ Եւ ի՞նչ պիտի ըլլան վայրէջքին հետեւանքները։ Ահա բուն հարցը, որ ոչ քաղաքական է, ոչ ալ անձնական։ Երեսփ. Ժողովին կ'իյնայ վճռել թէ Ֆրանքին դիրք պիտի կատրուի՞ քանի մը շաբաթէն, թէ անհրաժեշտ միջոցները պիտի տրուին կառավարութեան, Ֆրանքը փրկելու համար։ Լիազօրութիւնները պիտի տրուին կառավարութեան, եւ ոչ թէ անհատի մը։ Այդ լիազօրութիւնները որ եւ է կերպով չեն պակսեցներ խորհրդարանին հեղինակութիւնը։ Խորհրդարանը վարկաբեկած պիտի ըլլան անոնք որ այս գիշեր պիտի տապալեն կառավարութիւնը, որպէսզի լայն իրաւասութիւններ տան ուրիշ կառավարութեան մը, որովհետեւ նոյն ատեն Ֆրանքը նոր հարուածներ պիտի ստանայ։ Վաղը երեսփ. ժողովը լիազօրութիւններ պիտի տայ որպէսզի ճամբան հարթուի Ֆրանքին արժեզրկման համար»։

Ինչպէս ըսինք, Պ. Ֆլանտէն չափազանց յուզուած եւ նուաղուն վիճակ մը ստացած էր, բեմէն վար իջած ատեն։

«ՎԱՂԸ ՎՃՌԱԿԱՆ ՕՐ Է»

Կէս գիշերէն վերջը, վերջին կոչը ուղղեց Պ. Էրիօ, յայտարարելով թէ վարչապետը իրեն յանձնած է գինքը ներկայացնելու պատիւը ու թէ կը հաւանի որ լայն իրաւասութիւններ տրուին ոչ թէ մինչեւ 1935 դեկտեմբեր 31, այլ մինչեւ հոկտեմբեր 1, իսկ անոնց վաւերացման պայմանաժամը նշանակուի մինչեւ 1936 մարտ 13։ Ետքոյ յայտարարեց.

— «Վաղը մայիս 31 է, 15օրեակի հաշուեյարդար։ Վճռական օր մը, անհանդիստ աղմնալալի պահ մը։ Եթէ դուք չընէք այն ինչ որ անհրաժեշտ է, չարաշահութիւնը պիտի ծաւալի։ Արդ, ես պարտականութիւն կը սեպեմ ձեր ուշադրութիւնը հրաւիրել ոչ թէ օրուան, այլ վայրկեանին ծանրութեան վրայ։ Այս գիշեր մենք պիտի պայքարինք չարաշահութեան դէմ։ Վաղը պիտի անանէք որ ձախողած (փոխանակութեան սակ) հարստացող պիտի անարգէ աշխատողին թշուառութիւնը։ Ետքոյ, մի մոռնաք որ բազմութիւններ ունինք աշխատանքէ զրկուած։ Ես կ'ըսեմ ձեզի, — Ուշադրութի՛ւն։ Կ'աղաչեմ ձեզի, — արթուն կեցէք։ Զգուշացէք, սեղանաւորական եւ դրամական ոլորտներուն մէջ կան վայրկեաններ ուր զաւեշտախաղը այնքան ծանրանալ է, լրջօրէն է որ կարելի չէ կանգ առնել։ Կրնաք գիտնալ թէ ո՛ւր կը սկսի զաւեշտախաղը, բայց չէք գիտեր թէ ո՛ւր կը վերջանայ։ Անգամ մը եւս կը յիշեցնեմ, — Վաղը մայիս 31 է, իսկ հարցը՝ աս, — այս գիշեր պետութի՞ւնն է որ պիտի յաղթէ չահագիտութեան, թէ չահագիտութիւնն է որ պիտի յաղթէ պետութեան»։

Թուրքիոյ օդանաւային պատրաստութիւնը

Երէկ եւ առջի օր հաղորդած էինք Ջոր. Ըսմէթի ուշագրաւ ճառը՝ Թուրքիոյ օդանաւային պատրաստութեանց յաւելման մասին։ Վարչապետը շեշտած էր թէ Թուրքիա առնուազն 500 օդանաւի պէտք ունի, եւ անհրաժեշտ է դրամ ճարել ատոր համար։

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ արդէն իսկ հանգանակութիւն մը բացուած է, ճարելու համար վարչապետին պահանջած վարկը, 30 միլիոն թրքական ոսկի (մօտաւորապէս 375 միլիոն ֆրանք)։

Ժողովուրդին օրինակ հանդիսանալու համար, երեսփոխանները որոշեցին հանգանակութեան յատկացնել իրենց մէկ ամսականը։

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՍԷՆ-ԼՈՒԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ փոխադարձ օգնութեան Մարմնի
եւ մասնակցութեամբ «ՎԱՀԱՆ-ԽՈՐԷՆԻ» Թատերախումբի
ինքնատիպ տեղւոյս գործազուրկ եւ չքաւոր ընտանիքներու
Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին կիփիհա սրահին մէջ
կը ներկայացուի՝ ԵՐԵՔ ՔԱՋԵՐ ԱՆԱՊԱՏԻՆ ՄԷՋ
Ռեժիսէօր՝ Աբրահամ Սարգիսեան

Հ. Յ. Դ.

Փակ ու առանձնական

ՊԱՆՃՕ-ՔԱՇԱՐԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Կիր. առաւօտ ժամը 9էն 10ին, 17, Րիւ Ամբէր. Պաշան Զէնքօյ՝ օրուան կացութիւնը եւ ընթացիկ հարցեր։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընկերահաւաքական վիճաբանական ժողովը այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբին մէջ։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Եաղմիկ» խումբի դասախօսական ժողովը, այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, ընկ. Յակոբ Խաչատուրեանի բնակարանը։ Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ։

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, վաղը կիրակի կէսօրէ առաջ, ժամը 9.30ին «Թամակ» Ակումբին մէջ։ Կը դասախօսէ՝ ընկ. ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ։

ԿՈՒՍԷՆՎԻԼԻ «Զաւրեան» խումբի դասախօսական ժողովը յառաջիկայ Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Մ. Նազարեանի բնակարանը։
Կը խօսի՝ ընկեր Ա. Իսահակեան։

ՓՐԻՎԱՅԻ «Յառաջ» խումբի ընկերները եւ համակիրները ժողովի կը հրաւիրուին վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Թաֆէ ան Ժարտէնի մէջ։ Կը հրաւիրուին Մ. Ժիւլիէնի եւ Շալամոնի բոլոր ընկերները։ Ներկայ կ'ըլլան Կոմիտէի ներկայացուցիչները։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
Վաղը, Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆԻ ՄԷՋ (կայարանին դիմացը)
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Լ. ԶՕՐԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին.— Օրիորդ Հ. ԿՆԵԱՋԵԱՆ, Տիկին Մ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, Պ. ՄԻՔԱՅԵԼ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ (երգ), դերասան Յ. ՈՍԿԵՐՉԵԱՆ, Յ. ԵՐԿԱՆԵԱՆ, Մ. ՃԻՀԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն)։

Կը ներկայացուի Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆի

«ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»ը

Տախտակներու մասնակցութեան համար մուտք 2 ֆրանք

ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՌՕՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ
եւ մասնակցութեամբ Զ. Ռ. Մ.ի եւ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին ՔԻԻՐՍԱԼԻ ՄԷՋ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ**
երգ, մեներգ, պար, արտասանութիւն եւլն.։
Տախտակներու մասնակցութեան համար 2 ֆր.։

ԼԻՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ԼԻՕՆԻ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին
ԵՐՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Պ. **ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական ճոխ բաժին.— Սէմֆոնիք Օրքէսթրը՝ կը մասնակցին Պ. Պ. Եղիայեան (ջութակ), Ա. Մելքոնեան, Խ. Գրիգորեան, Վ. Ճաքիպազեան (ջութակ), Գրիգոր Յովհաննէսեան (ֆլիւթ), Ջաքեհ Մոսկոֆեան (Հավայեան կիթառ), Օր. Խ. (դաշնակ), մեներգ՝ Օր. Յով. Տէր-Պետրոսեան, Պ. Պ. Ա. Ալեքսանեան եւ Ա. Ցանտըրեան։ Կ'արտասանեն՝ Տիկ. Վ. Գրիգորեան եւ Ա. Հացագործեան։ Փոքրիկն՝ Գըրըքճեան կը պարէ կովկասեան պարեր։

Հանդէսէն վերջ տեղի պիտի ունենայ խնջոյք մինչեւ լոյս։

Տախտակներու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆր.։ Անգործներու մուտքը ազատ է։

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին
ՍԷՐԿԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՊԷԼՈՒՍՏԵԱՆ**
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **ԱՐՇԱԿ ՋԱՄԱԼԵԱՆ**

Գեղարուեստական խնամուած բաժին։ Լիոնէն հրաւիրուած են՝ Օր. Յովինար Տէր-Պետրոսեան (երգ), Պ. Պ. Վ. Ցանտըրեան (երգ) եւ Ա. Մելքոնեան (ջութակ)։ Արտասանութիւն կարող ուժերու կողմէ։

Տախտակներու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 ֆրանք։

ԹՈՒԼՈՒԶԻ ՄԷՋ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 9ին
կազմակերպուած՝ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻՆ ԿՈՂՄԷ
S. F. I. O.ի սրահին մէջ, Place Capitole
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Հ. ՊԻՆԻՔԵԱՆ**

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Վիէնի մասնաճիւղը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Բարսեղեանի եւ իրենց բոլոր պարագաներուն՝ փոքրիկն Ժորժ Բարսեղեանի զառնագէտ մահուան առթիւ։

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ
ԱԶԳ. ԿԵԴ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

— • —

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը այսու կը յայտնէ թէ՝ համաձայն Փարիզի Հայ Գաղթականաց Միացեալ Ցանձնաժողովին կողմէ մեզի հաղորդուած տեղեկութեան, Աշխատութեան նախարարութիւնը յատուկ քննիչ մը նշանակած է, որ ի մօտոյ պիտի գայ Մարսէյլ, նախապէս Առաջնորդարանին մէջ արձանագրուած եւ նախարարութեան ղրկուած հայ գործազուրկներուն ցուցակէն առաջնորդուած, քննութիւններ կատարելու։

Արդ, բոլոր անոնք որ Փետրուարի ընթացքին Առաջնորդարանի մէջ կազմուած գործազուրկներու ցանկին մէջ չեն մտած, ըլլան Մարսէյլէն թէ արուարձաններու մէջ ապրողներ, Մայիս 27 Երկուշաբթիէն սկսեալ թող ներկայանան Առաջնորդարան արձանագրուելու համար՝ ի ձեռին ունենալով նախորդներու նման իրենց Շօմաժի եւ ինքնութեան թուղթերը (Carte d'Identité), նաեւ իրենց չքաւորութիւնը հաստատող վկայագիրը, արուարձաններու մէջ ապրողները իրենց Թաղական Խորհուրդներէն, իսկ Մարսէյլի մէջ գտնուողները իրենց Հայրենակցական միութիւններէն։

Առաջնորդարան կը հրաւիրուին արձանագրուելու համար նաեւ՝

Ա.— Անոնք, որոնք նախապէս արձանագրուած ըլլալով, Ֆրանսայի մէջ ծնած զաւակներ ունին։

Բ.— Անոնք, որոնք վերջերս 4ամսեայ տարիքին տարը օրէնքի համաձայն աշխատանքէ հանուած եւ ներկայիս անգործ են։

Գ.— Անոնք, որոնց ինքնութեան թուղթերու նորոգումը որպէս աշխատաւորի մերժուած են եւ կրնան մերժուիլ գործախառարար հեռացնել։

25 Մայիս 1935

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— • —

Sociétés Savantesի սրահներուն մէջ
28, Rue Serpente, Paris (6e)

Métros: St. Michel et Odéon

4 Յունիս, երեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, նախագահ՝ ՓՐՈՖ. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ, նիւթ՝ 1.— Սրճամոլութիւն՝ Տոքթ. Տէր Անդրէասեան, 2.— Ծխամոլութիւն՝ Տոքթ. Այվազեան, 3.— Տան առողջապահութիւն՝ Պ. Կ. Բասմաջեան։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (96)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

«Ինձ կոչում են Ջալլաթ, դա իմ իսկական անունը չէ, դա իմ մականունն է, որ նշանակում է դահիճ։ Այդ մականունը ստացայ ես ոչ թէ նրա համար, որ դահճի պաշտօն եմ կատարել, այլ նրա համար, որ շատ արիւն եմ թափել, բայց ոչ անմեղ արիւն... Իմ հայրը Ղարադաղ գաւառի հայ մելիքի տնտեսն էր։ Մելիքը չափազանց հաւատարմութիւն ունէր դէպի նա եւ համարեա իւր տնտեսահետ կեանք վարելով, ընդունել էր նրան։ Մելիքը միշտ պարսից խաների հետ կեանք վարելով, ընդունել էր նըրանց շատ սովորութիւնները։ Նրա ընտանեկան կեանքը, բարքը, վարքը, կատարեալ պարսկական էր, պակաս էր հարէմը միայն, պակաս էին սեւամորթ ստրուկներ եւ ներքինի ծառաներ, որ նրա տունը մահմեդական ընտանիքի ճիշդ կերպարանքը ստանար։

Շատ անգամ պատահում էր, որ հայրս մի որ եւ իցէ բան էր գնում մելիքի տան համար, եւ տանում էր ինձ տանել այնտեղ։ Ես աւելի ուրախութեամբ էի կատարում հօրս պատուէրը, երբ մի բան պէտք էր տանել մելիքի կանանոցը։ Ամէն անգամ, այնտեղ մտնելու ժամանակ, մելիքի աղջիկները, աղախինները շրջապատում էին ինձ, «ի՞նչ ես բերել» հարցնում էին, եւ ամէն կողմից վերապրծնելով, սկսում էին խլխլել իմ տարած փարչանները։ Իսկ երբ իմ տարած բաները աղջիկներին չէին պատկանում, նրանք հանաքներ էին անում ծիծաղում էին իմ վրայ, ջղղրացնում էին ինձ, իսկ ես ամօթից քրտնած, կարմրած, հեռանում էի նրանցից։ Ես թէեւ արդէն հասակ առած պատանի էի, բայց ինձանից չէին քաշւում, ինձ վրայ նայում էին որպէս տան աղայի վրայ։

Մելիքը, մահմեդականների սովորութեանը հետեւելով ունէր մի քանի կիններ։ Նրա առաջին կինը մեռած էր որից մնացել էր մի աղջիկ միայն, որին կոչում էին Սոնամ։ Խորթ մայրերը, որպէս սովորաբար լինում է, վատ էին վարւում Սոնամի հետ եւ շատ բաներում խտրութիւն էին դնում նրա եւ իրանց զաւակների մէջ։ Սոնամը զրկուած էր մայրական սէրից, զրկուած էր առհասարակ ընտանեկան քաղցրութիւնից։ Ես շատ անգամ հանդիպում էի նրան արտասուքը աչքերում, բայց նա ինձ ոչինչ չէր ասում, նա վաղուց սովորել էր իւր վշտերը թաքցնել իւր սրտում։ Հայրը զբաղուած լինելով իւր գործերով, նրա վրայ ուշադրութիւն չէր դարձնում։ Պատահում էր, երբ աղջիկների համար զանազան թանկագին իրեր էր առնում նա, երբ Սոնամը բաժին չէր ստանում, նա խեղճը լռութեամբ հեռանում էր, առանձնանում էր մի տեղ, եւ անձնատուր էր լինում խորին տխրութեան։

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ-ՊԱՏԱՐԱԳ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ միութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ յարգոյ հասարակութեան, թէ Սանասարեան բարերարի եւ կտակակատար Եզեանցի յիշատակին հոգեհանգստեան պատարագը տեղի կ'ունենայ վաղը Կիր. օր։ Սանասարեան նախկին սաները կը հրաւիրուին ներկայ ըլլալ Սան. Միութեան ընդհ. ժողովին որ տեղի կ'ունենայ նոյն օրը, նախքան պատարագը, ժամը 9.30ին, եկեղեցիին վերնայարկը։

Վարչութիւն

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Բարձր-Հայքի հայրենակցականներըընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին վաղը կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 3ին. Մօնթրէօյլ Լա Պուազիէր, Պիւռօ Թապայի սրահը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

Ասնել 95Բ. օթօպիւսը Բէփիւփլիքէն կամ Փորթ տը Լիլայէն եւ իջնել վերջատեղութեան։

Le Gérant: H. STEPHAN
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameane, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15 – 70

(ՍՐԹԵՒԻԿ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՅՈՒՆԻՍ DIMANCHE 2 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2821

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՐԻՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ԽՄՈՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ուրբաթի փոխարէն կիրակին հռչակելով հանգիստի օր, Նոր Թուրքիան նոյն հիմնական քաղաքականութիւնն է որ կը շարունակէ,— նորոգուիլ եւ հարթել անցեալին բոլոր հետքերը:

Այն բոլոր յեղաշրջումներէն յետոյ որ կատարուեցան 1922էն ասդին, միշտ սեղանին վրայ էր ուրբաթը կիրակիի վերածելու խնդիրը:

Տարիներու ընթացքին, քանի մը անգամ իմացանք թէ այսօր վաղը կը գործադրուի փոփոխութիւնը: Սակայն յետաձգուեցաւ եւ ընդհակառակն պայման դրուեցաւ որ ոչ-իսլամներն ալ պահեն ուրբաթի հանգիստը:

Արդարեւ, ոչ-Թուրքերու դպրոցներն ալ կը փակուէին ուրբաթ օր, եւ այն հանդիսաւոր պատարագները որ սահմանուած էին միայն կիրակի օրերու, ընդհանրապէս կը կատարուէին ուրբաթ օրերը:

Կը թուի թէ կառավարութիւնը կ'ուզէր ժամանակ շահիլ, թէ խնդիրը բազմակողմանի քննութեան ենթարկելու եւ թէ միտքերը պատրաստելու համար:

Ներկայ Ազգ. Մեծ Ժողովը (Քամութայ) ամէնէն յարմարն էր, միաձայն քուէարկելու համար այս օրինագիծը: Մանաւանդ որ, կազմը աւելի երիտասարդական է եւ ունի արտակարգ առաւելութիւն մը,— 16 կին երեսփոխան:

Նոր օրէնքը հետեւանք է ոչ միայն միջազգային-տնտեսական հարկադրանքներու, այլ եւ ներքին-ընկերային առաջադրութեանց:

Այս հիմնական փոփոխութիւնն ալ կատարելով, քեմալականութիւնը կ'ուզէ ապացուցանել թէ միանգամ ընդ միշտ ջնջուած են բոլոր խտրութիւններն ու նախապաշարումները, ցեղային, կրօնական թէ կրթական:

Անշուշտ միեւնոյն բաները չեն օրէնքի մը քուէարկումը եւ գաղափար, արմատացած հոգեբանութեան մը փոփոխութիւնը:

Եւ սակայն, չմոռնանք թէ որ եւ է փոփոխութիւն իրեն հետ կը բերէ նոր սովորութիւններ ու բարքեր:

Երբ Ֆէսը նետեցին եւ քօղը պատռեցին, մերձեցման գետին մը հաստատուեցաւ Թուրքին եւ ոչ-Թուրքին միջեւ:

Երբ կրօնականի փոխարէն պարտաւորիչ հռչակեցին քաղաքային պսակը, խութ մը եւս հարթուեցաւ:

Երբ լատիներէն տառերը պարտադրեցին, ոչ միայն դիւրացաւ Թուրքերէնի ուսումը, այլ եւ ճամբայ մը եւս բացուեցաւ Թուրքէն դէպի ոչ-Թուրքը եւ փոխադարձաբար:

Ու երբ Թուրք հանըմը — այժմ պայծառ — սկսաւ թեւ թեւի պտտիլ այրերու հետ, գրասարան եւ պարահանդէս յաճախել, պարել, լողալ երեսը բաց եւ սիրաբանիլ առանց ազգի խտրութեան, — արդէն նոր մթնոլորտ մը կը ստեղծուէր:

Գոնէ Պոլսոյ մէջ 17–20 տարեկանները այլ եւս ինքնուրոյն սերունդ մը կը կազմեն, առանց ազգի խտրութեան, թրծուելով միեւնոյն հոգեբանութեամբ,— թրքութիւն եւ արդիացում:

Միւս կողմէ, արդէն իսկ սովորական երեւոյթներ են խառն ամուսնութիւնները:

Չենք գիտեր թէ ինչ թիւ կը կազմեն այն ոչ-Թուրքերը որ օրինապէս կ'ամուսնանան Թրքուհիներու հետ:

Բայց իրողութիւն է որ բազմաթիւ հայ — անշուշտ նաեւ յոյն եւ հրեայ — աղջիկներ արդէն ամուսնացած կամ նշանուած են Թուրքերու հետ, փոխադարձ հաւանութեամբ:

Ի՞նչ տարակոյս որ այժմ աւելի պիտի մտերմանան յարաբերութիւնները, աւելի պիտի ընդարձակուին մերձեցման շրջանակները, քանի որ շաբաթական դադարի խտրութիւնն ալ ջնջուեցաւ:

Այսուհետեւ ամբողջ Թուրքիան նոյն օրը պիտի հանգստանայ, միեւնոյն օրը պիտի զուարճանայ, պիտի պտտի, այցելութիւններ պիտի փոխանակէ եւ հանդիպումներ պիտի ունենայ սրահներու կամ բացօթեաններու մէջ:

Ճիշդ է որ, երբ ուրբաթն էր հանգստի օրը, ոչ-Թուրքերն ալ դադար կ'ընէին: Բայց ուրբաթը այն դերը չէր կրնար կատարել ինչ որ պիտի կատարէ այժմ կիրակին, իբրեւ պաշտօնական օր, անխտիր բոլորին համար:

Հինը քանդելու, նոր հոգեբանութիւն կամ ակնախտիղ նորութիւններ ստեղծելու տրամադրութիւնը շատ աւելի զօրաւոր է այսօր, քան տարիներ առաջ:

Եւ կը թուի թէ կիներն են որ տիրական դեր կը կատարեն այս թաւալման մէջ:

Անցեալ շաբթու ոմն Մուսա Պոլսոյ նախկին մզկիթներէն մէկուն անկիւնը կծկուած, կը մալթայ, իբրեւ քարոզ.

— «Կիները շատ բաց կը պտտին (աչքէ – սաչքը): Ամառը եկաւ: Ա՛լ աւելի պիտի բացուին: Էրիկ մարդիկ, դուք ալ ձեր պեխերը կը կտրէք: Այս ձեւով «կեավուր» պիտի դառնաք»:

Թերթերը այս լուրը կուտան ծաղրելով, իբրեւ ափեղցփեղ զուարճալիք: Եւ ի՞նչ,— «Ունկնդիրներէն երկու կիներ ոստիկանութեան լուր տալով, Մուսա կը ձերբակալուի»:

Տակաւին շատ հարեւանցի ակնարկ մը նետած եղանք թրքական խմորումներու մասին, հետեւելով առօրեայ կեանքին:

Այդ խմորումները թէ կը ձգտին երիտասարդացնել եւ արդիացնել Թուրքը, եւ թէ փութացնել փոքրամասնութեանց լուծումը:

Քանի կը նուազին փոխադարձաբար խրտչելու պատրուակները, անշուշտ այնքան կը հարթուի ճամբան դէպի մերձեցում եւ նոյնացում:

Ահա վերջին պատեհութիւնը — կիրակի՝ փոխան ուրբաթի:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԿԱԶՄՈՒԵՑԱՒ 24 ԺԱՄԷՆ

ԱՆԴԱՄՆԵՐԷՆ ՏԱՍՆԸՄԷԿԸ ՀԻՆԵՐ ԵՆ

Չորս անպաշտօն նախարարներ

Պ. Ֆէրնան Պուիսօն, երեսփ. ժողովին նախագահը, յաջողեցաւ նոր դահլիճը կազմել ճիշդ քսանըչորս ժամէն: Ֆլանտէնի դահլիճը ինկած էր հինգշաբթիէն ուրբաթ լուսնալու գիշերը, ժամը 1ին: Պուիսօնի դահլիճին կազմութիւնը վերջացաւ ուրբաթէն շաբաթ լուսնալու գիշերը, ժամը 1.15ին: Քիչ անգամ այսքան կարճ տեւած է նախարարական տագնապ մը:

Նոր դահլիճին անդամներէն 11ը միեւնոյն պաշտօնները կը վարէին Ֆլանտէնի դահլիճին մէջ: Անպաշտօն նախարարներու թիւը բարձրացած է չորսի, — Մարաջախտ Փէթէն, Քայեօ, Էրիօ եւ Լուի Մառէն: Մարաջախտը, որ պատերազմական նախարար էր Տումէրկի դահլիճին մէջ, կը համարուի մարմնացումը բարոյական հեղինակութեան, Էրիօ եւ Լուի Մառէն արդէն անդամ էին Ֆլանտէնի դահլիճին, իսկ Քայեօ ելմտական նախարար եղած է պատերազմէն առաջ եւ մեծ համբաւ կը վայելէ իբրեւ մասնագէտ:

Նոր դահլիճին մէջ, վարչապետ Պ. Պուիսօն առանձնած է նաեւ ներքին նախարարութիւնը: Ելմտական նախարարն է Պ. Մորիս Փալմատ: Անփոփոխ կը մնան արտաքին (Լավալ), ցամաքային, պատերազմական, ծովային, կրթական, օդանաւային, թղթատարական, առեւտրական նաւատորմի նախարարները: Աշխատանքի նախարարութիւնը առանձնած է Պ. Ֆրոսար, որ այս պատճառով հրաժարեցաւ ընկերվարական կուսակցութենէն:

Նոր դահլիճն ալ լիազօրութիւն պիտի պահանջէ

Նոր դահլիճը երեսփ. ժողովին պիտի ներկայանայ երեքշաբթի օր, կարդալու համար իր ծրագիրը: Պ. Պուիսօն եւս լայն իրաւասութիւններ պիտի պահանջէ, չարաշահութիւնները խափանելու եւ ելմտական-տնտեսական վերակազմութիւնը գլուխ հանելու համար:

Նոր վարչապետը, որ մասնագէտ մըն է խորհրդարանական սահմանադրութեան, 1927էն ի վեր կը վարէ երեսփ. ժողովին նախագահութիւնը: Նախապէս ընկերվարական էր, բայց հրաժարեցաւ 1934ին, յաջողցնելու համար Տումէրկի դահլիճին կազմութիւնը:

Հանրապետութեան նախագահին հրաւէրը ընդունելէ անմիջապէս վերջը, Պ. Պուիսօն առանձին տեսակցութիւններ ունեցաւ բոլոր հոսանքներու ներկայացուցիչներուն հետ: Իր ծրագիրն էր կազմել կարելի եղածին չափ լայն եւ միացեալ դահլիճ մը, որպէսզի կարենայ բացարձակ իրաւասութիւններ ստանալ եւ գործել: Տարակոյս չկայ թէ համայնավարները պիտի մերժէին մասնակցիլ, բայց ընկերվարականներու մասին մեծ յոյսեր ունէր Պ. Պուիսօն, իբրեւ նախկին ընկեր: Երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, խորհրդարանի ընկերվարական խմբակցութիւնը մերժեց մասնակցիլ, այն պատճառաբանութեամբ թէ Պ. Պուիսօն իր դահլիճին մէջ պիտի առնէ այնպիսի մարդիկ որոնք բնական դաշնակիցներն են այն քաղաքական եւ տնտեսական ուժերուն որոնց դէմ պէտք է պայքարիլ»: Միւս ընկերվարական մանր խմբակցութիւններն ալ հետեւեցան այս օրինակին, յայտարարելով թէ միայն որոշ պայմաններու մէջ կրնան օժանդակել նոր դահլիճին:

Ամէնէն մեծ դժուարութիւնը յարուցին արմատական ընկերվարականները եւ քիչ մնաց որ ջուրը իյնար դահլիճին կազմութիւնը: Արմատականները մերժեցին որ եւ է աջակցութիւն, առանց նախապէս գիտնալու թէ նոր վարչապետը ինչ կ'ուզէ ընել բացարձակ իրաւասութիւններ պահանջելով եւ ո՛րքան ատենի համար: Այնպէս որ, Պ. Պուիսօնի շուրջը կը մնային միայն կեդրոնի խմբակցութիւնը եւ կարգ մը աջակողմեան հոսանքներ: Ուրբաթ կէսօրէն յետոյ, արմատականները գոհացում ստացան, երբ նոր վարչապետը հաղորդեց իր ծրագրին գլխաւոր կէտերը: Արմատականները հաւանութիւն յայտնելով, հաղորդեցին թէ պիտի մասնակցին նոր դահլիճին:

Մինչ այս մինչ այն, Պանք տը Ֆրանսի կառավարիչը աւելի քան մէկ ժամուան տեսակցութիւն մը կ'ունենար Հանրապետութեան նախագահին հետ:

Ֆրանքին արժէքը պիտի պահուի

Իր խորհրդակցութեանց ընթացքին, նոր վարչապետը զեկոյց մը հաղորդած էր խորհրդարանական խմբակցութեանց վարիչներուն, հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Պ. Պուիսօն քանիցս հաստատած է թէ որքան հոգածու է պահպանելու խորհրդարանական առանձնաշնորհները: Ներկայ պարագաներու հարկադրանքին տակ է որ կը խորհի անհրաժեշտ իրաւասութիւնները պահանջել խորհրդարանէն, ԱՆՄԻՋԱՊԷՍ ԽԱՓԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՉԱՐԱՇԱՀՈՒԹԻՒՆԸ, ՊԱՇՏՊԱՆԵԼՈՒ ԴՐԱՄԻՆ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ԱՐԺԷՔԸ եւ ամէն օրէնսդրական միջոց ձեռք առնելու, որպէսզի ելմտական կացութիւնը շտկուի եւ ազգային տնտեսութիւնը վերականգնանայ:

Արդէն իսկ դատական հետապնդումներ կը կատարուին, երեւան հանելու համար ֆրանքին դէմ սարքուած խաղերուն պատասխանատուները: Ուրբաթ օր խուզարկուեցան կարգ մը սեղանաւորական հաստատութիւններ: Քննութիւն մը կատարուեցաւ նաեւ «Փըթի Ժուռնալ»ի խմբագրատան մէջ: Թերթին ընդհ. տնօրէնը հարկադրուեցաւ ներկայացնել իր հաշիւները եւ յայտարարեց թէ ոչ անձամբ, ոչ ալ երրորդի մը միջոցաւ ֆրանք, տոլար, ստեռլին կամ ուրիշ որ եւ է դրամ ոչ գնած, ոչ ալ ծախած է:

Այս առթիւ թերթին խմբագրութիւնը կը մեղադրէ Պ. Ֆլանտէնը, ըսելով թէ «տասոր վրէժ մըն լուծել ուզեց վերջին պահուն: (Նախկին ելմտական նախարար Պ. Ռէյնօ ատենէ մը ի վեր այս թերթին մէջ կը պաշտպանէր ֆրանքին արժեզրկման օգուտները):

Ամէնէն կարեւոր խուզարկութիւնը կատարուեցաւ Թիւմէն եւ ընկ. դրամատան մէջ, որուն տոմարները պիտի քննուին մասնագէտ հաշուակալներու կողմէ, ճշդելու համար թէ օրինազանցութիւններ կատարուա՞ծ են: Ուրբաթ առտու կանուխ, 15 — 20 դրամական պաշտօնեաներ քննութիւն կատարեցին ոչ միայն սեղանաւորական հաստատութեանց, այլ կարգ մը անհատներու բնակարաններուն մէջ, երեւան հանելու համար կասկածելի գործողութիւնները:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ՏԷՍԻՆ, 31 Մայիս (Յառաջ) — Ֆր. Կ. Խաչի 7րդ Պատգ. ժողովը բացուեցաւ երէկ, հինգշաբթի, առաւօտեան ժամը 10ին, Հ. Յ. Դ. ժողովրդական Տան մէջ: Ներկայ էին 24 պատգամաւորներ հետեւեալ շրջաններէն.— Ալֆորվիլ (2), Անկիէն (1), Արնուվիլ (1), Իսի լէ Մուլինօ (3), Լիոն (1), Կարտան (1), Կրընոպլ (1), Մարսէյլ (1), Նիս (1), Շավիլ (1), Պոռտօ (1), Պուա-Կոլոմպ (1), Ռոման (1), Վիէն (1), Տէսին (1), Փարիզ քաղաք (3), Քաշան-Պանեօ (1), Շրջ. վարչութիւն (1), Ամերիկայի կեդր. վարչութիւն (1):

Ժողովը իր առաջին նիստին զբաղեցաւ նախապատրաստական աշխատանքներով, ընտրեց իր դիւանը եւ յանձնախումբը: Որոշեց խորհրդակցական ձայնով հրաւիրել բարեկամ հայր. միութիւններէ մէկ մէկ ներկայացուցիչ, ինչպէս եւ «Յառաջ»ի թղթակիցը: Կէսօրէն յետոյ, երկրորդ նիստին լսուեցան շրջաններու գրաւոր զեկուցումները:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԱՇԽԱՏԱԿՑԻ ՄԸ ՑԱՒԱԼԻ ԱՐԿԱԾԸ

Երէկ Գլիտայէն (Ալժերիա) ստացանք հետեւեալ ցաւալի տեղեկութիւնը.

—Մայիս 27ին հեծելանիւի մրցում մը սարքուած էր, որուն մասնակցեցան մեր ընկերներէն Պ. Պ. Գազանճեան եւ Արզումանեան (Անշէն Որբուկ): Այս վերջինս իր յաղթանակի վերջին պահուն իր հեծելանիւով զառիվայր շրջեցաւ, ստանալով բաւական ծանր վէրքեր: Այս առթիւ կը յայտնենք մեր բոլորին ցաւակցութիւնները իրեն եւ իր բոլոր պարագաներուն, մաղթելով արագ ապաքինում: — ՂԵՒՈՆԴ

Սակարանը բաց էր եւ հանդարտ

Ուշագրաւ է որ, հակառակ դահլիճի տագնապին, ոչ հանրութիւնը արտակարգ յուզման մատնուեցաւ, ոչ ալ սակարանը, որ չէր գոցուած ուրբաթ օր: Ոսկիի արտահոսումը թէեւ շարունակուեցաւ, բայց ոչ այնպէս ինչպէս չորեքշաբթի օր, երբ մէկուկէս միլիառ ֆրանքի ոսկի դուրս ելած էր Պանք տը Ֆրանսի նկուղներէն: Ֆլանտէնի դահլիճին անկման վրայ, ոչ միայն ֆրանքը ամուր մնաց, այլ եւ զգալի բարձրացում ունեցան պետական արժեթուղթերը, կարգ մը պարագաներու մէջ մինչեւ 3 ֆրանք: Անոնք որ ոսկի գնելու կարողութիւն չունէին, օտար դրամ կը գնէին, բայց հրապարակը չխանդավառուեցաւ: Անգլ. ոսկին, որ 75.15էր չորեքշաբթի օր, 75.29ի բարձրացաւ ուրբաթ, իսկ տոլարը մնաց 15.19ի վրայ:

Մեծ զարմանք չպատճառեց նաեւ Պանք տը Ֆրանսի շաբաթական հաշուեկշիռը, որուն համաձայն մինչեւ մայիս 24 ոսկիի կորուստ եղած է 3 միլիառ 166.000.000 ֆրանք: 179.000.000 ֆրանք արժողութեամբ ոսկի շոգենաւ դրուեցաւ ուրբաթ օր, Շէրպուրկէն, եւ քանի մը հարիւր միլիոն ալ՝ ուրիշ նաւերով կամ օդանաւերով, բայց արտահանումը նախատեսուածէն աւելի չէր:

Քանի մը գիծեր՝ նոր վարչապետին կեանքէն

Պ. Ֆէրնան Պուիսօն, որ Գ. Հանրապետութեան 98րդ դահլիճը կազմեց, առաջին անգամ է որ վարչապետութեան կը կոչուի: Իր քաղաքական ասպարէզը սկսած է իբրեւ երեսփոխան, 25 տարի առաջ, գործօն դեր կատարելով օրէնսդրական աշխատանքներու մէջ: Երեսփ. ժողովի ամէնէն ժողովրդական նախագահներէն մէկը եղած է, տիրաբար վարելով այդ պաշտօնը 1927էն ի վեր: Մասնաւոր կարողութիւն մը ունի յաջողութեամբ վերահաստատելու բարեկարգութիւնը՝ փոթորկալի նիստերու պահուն: Հզօր անհատականութիւն մըն է եւ առանց վերապահութեան կը յայտնէ իր մտածումը: Ծնած է Ալժերիա, 1874ին: Երբ երեսփոխան ընտրուեցաւ Մարսէյլի մէջ (1909), գործարանատէր էր: Այդ օրէն ասդին միշտ վերընտրուած է: Մեծ պատերազմին, Քլէմանսոյի օրով, յաջողութեամբ վարեց առեւտրական նաւատորմը, որմէ կախում ունէին Ֆրանսայի ուտեստի եւ ռազմամթերքի փոխադրութիւնը: Անցեալին մէջ մերժած է ստանձնել վարչապետութիւնը:

Նախագահ Ռուզվէլթը կը պահանջէ սրբագրել ամերիկեան Սահմանադրութիւնը

Գրած էինք թէ վեր ի վայր շրջուած է նախագահ Ռուզվէլթի տնտեսական վերականգնումի ծրագիրը, իբրեւ հետեւանք գերագոյն ատեանի վճիռին, որ հակասահմանադրական կը հռչակէ անոր տրամադրութիւնները: Այս վճիռէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, նախագահ Ռուզվէլթ խօսք առաւ ուրբաթ օր եւ խստօրէն քննադատեց տրուած վճիռը: Բացատրեց թէ այդ վճիռը կը սպառնայ ամբողջովին խորտակել տնտեսական վերականգնումի ծրագիրը եւ իբրեւ ելք յայտնեց թէ կրնայ սահմանադրական համաքուէ մը հրաւիրել, որպէսզի «վերստին գրուի սահմանադրութիւնը, համաձայն 20րդ դարու պայմաններուն»:

Արդէն իսկ բազմաթիւ գործատէրեր սկսած են կրճատել աշխատավարձերը եւ աւելցնել աշխատանքի ժամերը:

Գալուստ Կիւլպէնկեան եւ զաւակները

ԹՐՔԱՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ ԴՈՒՐՍ

Թուրք պաշտօնաթերթի 19 մայիս 1935ի թիւին մէջ հրատարակուած է հետեւեալ որոշումնագիրը.—

«Համաձայն ներքին գործավարութեան 18 ապրիլ 1935 թուակիր պաշտօնագրին, գործավարներու խորհուրդը 25 ապրիլ 1935ի իր նիստին որոշեց հայրենակցութենէ զրկել Պոլիս, Գատըգիւղ, Ճաֆէր աղա թաղ, Լօրանտօ փողոց, թիւ 1 տան վրայ արձանագրուած Պոլսեցի Գալուստ Կիւլպէնկեանը, կինը՝ Նուարդ, տղան՝ Նուպար եւ աղջիկը՝ Ռիթա, որոնք առանց արտօնութեան օտար հպատակութիւն ընդունած են»:

Թուրքիոյ մէջ ալ Կիրակին է հանգիստի օր

ԷՆԳԻՒՐԻ, 27 Մայիս — Ազգ. Ժողովը այսօր քուէարկեց տօնական օրինագիծ մը, որով Ուրբաթը կը փոխարինուի Կիրակիով: Օրէնքով Շաբաթ կէսօրէն յետոյ եւս հանգիստ պիտի տրուի աշխատաւորներուն: Մայիս 1ը կը հռչակուի գարնան տօն: Տարուան սկիզբն ալ մէկուկէս օրուան հանգիստ կը տրուի:

** Ինչպէս գրած ենք արդէն, նոր օրէնքով Հոկտ. 29ը Հանրապետութեան հռչակման օրը՝ կը դառնայ միակ ազգային տօնը եւ պէտք է տօնուի բոլոր Թուրքերուն կողմէ, երկրին թէ արտասահմանի մէջ: Տօնը պիտի սկսի Հոկտ. 28ի կէսօրէն եւ պիտի տեւէ մինչեւ Հոկտեմբեր 31ի առտուն: Գործավարներու խորհուրդը յայտագիր մը պիտի մշակէ տօնակատարութեան մասին: Իսկ օրինական տօներն են.— Օգոստոս 30 (Յաղթանակի օր.— Դեկտ. 31, կէսօրէն մինչեւ յունուար 1, Ապրիլ 22ի կէսօրէն ապրիլ 23, մայիս 1, երեք օր՝ Շէ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Ի՞ւ խունձ զուարթ առնիցին, ո՛վ Մեկենաս,
Եւ ընդ որո՞վ աստեղբ հերկել զաստորայս
Եւ զուգել զորթ ընդ ճշդարի իցէ անկ,
… … …, զի՞նչ արջառոց հեթեթանք,
Եւ զի՞նչ խաշին հոգ, եւ քանի իսկ հմուտ
Սակաւապէտ մեղուին ի բոյծ խնդրի փոյթ:

Գարթեւ ու քրմական հասակով, երբ կը կանգնէիր, ՅԱՌԱՋի խմբագրատան մէջ, գրասեղանիս մօտիկ, եւ ողիմպիական ճակատդ սպառնանի ժպտաղաթին՝ զովքը կը հիւսէիր Հայոց արքունի բարբառին կամ՝ շարական մը կ'երգէիր մեծասքանչ լեզուով, կը մտածէի.

— Ահա մարմնացա՜ծ, մարմնացա՜ծ հայերէնը:

Այսօր ալ, իշխանդ հայ լեզուի, թոյլ տուր ինձ, Վիրգիլեան տաղով մը, ներողութիւնդ խնդրելով որպէսզի հնոց սերունդին եւ նորահաս ուժերու միջեւ կեցած՝ կարենամ ծանօթացնել թանկագին ժառանգութիւնը, որ կը բերես:

×

«Եթէ բաղդ փափաքելի իցէ ամենայն ուսմանց, զի ի վեհագոյն վարժարանէ ամենիւրեքին սկզբունք նոցին, որ եւ ինքնին իսկ ճարտարն քաջ իցէ ի գիտութեան անդ կամ յարուեստի, ոչ ոք յուրաստ լինել մարթասցէ՝ եթէ այդմ բարեբաստութեան հասեալ է Ե. Տէր Անդրէասեան»:

Ահա վկայագիրը, որ պիտի արուէր իրեն:

Հետաքրքրական է, սակայն, ճշդել իր լեզուական վարդապետութեան սահմանները:

Ինծի կը թուի թէ Գ. Եր. Տէր Անդրէասեան կը մերժէ լեզուն յատկանշել կենսաբանական եւ կազմախօսական (physique) արտայայտութիւններով, եւ ընդհակառակն անոր կուտայ նշանախօսական (sémasiologique) արժէք: Այս տեսակէտով՝ իր լեզուական վարդապետութիւնը կը հակի դէպի պատմագիտութիւն, եւ ոչ թէ դէպի հոգեբանախօսութիւն: Ահա թէ ինչո՛ւ կը զուրգուրայ որ եւ է հին աւանդուածքի վրայ, կը խանդավառի որ եւ է հայերէն մոռցուած բառով, ճիշդ ինչպէս պիտի սիրէր արձանիկ մը Մեծն Տիգրանի օրերէն մնացած: Մենք, նորերս, ընդհանրապէս բնաշրջական (évolutionniste), մեր լեզուական կամ հայաստանեան ներդաշնակութեան ճաշակով խորթ այն շրջանին, — երբ մեր ցեղը, իր բնաշխարհի պայմաններուն հետ համերաշխ, կը խօսէր ամբողջական, բաղաձայն այլ արու լեզու մը, որ կը մօտէր բարձրաւանդակներու եւ սարահարթերու բոլոր յատկանիշները, — կը սիրենք գրել ու խօսիլ մեզի, դիւրին եւ քրիստոնեայ լեզուով մը: Քանի զաչաայնացաւ մեր բարբառը, կորսնցուց իր ինքնատիպութիւնը եւ մեր կազմական յարմարութիւնը: Փորձի համար, գրաբար արտասանութիւն մը տուէք երիտասարդի մը, — «լեզուն չի դառնար»: Առաջին դիտողութիւնը թանձր տառերու հարստութիւն է, նոյն իսկ բազաձայներու բարդումը, որ արտասանական դժուարութիւն մը կը ստեղծէ մեր հայուն համար, այլ եւս յղկըւած, բնաշրջուած, կարելի է ըսել՝ ապազգայնացած:

Գ. Տէր Անդրէասեան կ'անտեսէ այդ դժուարութիւնը, եւ երբ կը գրէ՝ իր առեղծաշարին տակ կեանքի կը կոչէ մոռցուած ձայները, — բառեր, որոնք անծանօթ են մեզի իրենց իմաստով, լքուած եւ մոռցուած, որովհետեւ անկենդանի: Չափազանցութիւն չէ ըսել թէ ան կը սիրէ հին օրերու վաւերական ասացուածք մը զաւկի պէս, այդ ասացուածքը, այդ բառերը հայեցնելով իր բերնին մէջ՝ կը գինովնայ ինչպէս բաժակ մը հօթը տարուան գինիով: Կը հաւատայ, որ լեզուն իր մօտ հաւասար արժէք ունի պատմութեան: Հարցուցէք իրեն թէ ի՞նչպէս կարելի է ներկայացնել հայ ժողովուրդը, կասկած չունիմ որ պիտի պատասխանէ. — Իր լեզուով:

Այսպէս լեզու եւ ազգ կը շփոթուին իր մէջ: Կան մտաւորականներ, որոնք կը զտանան հողային սահմաններով, ուրիշներ՝ կրօնական աւանդութիւններու ազատութեամբ, — ըստ Գ. Տէր Անդրէասեանի՝ լեզուն է այն նախապայմանը, որ գոյութեան իրաւունք կուտայ ժողովուրդներուն եւ անոնց հողային պահանջներուն: Եւ ես համաձայն եմ իրեն: Առանց ուրանալու ժողովուրդի մը հողային պահանջները, այդ պահանջները արժեցնելու գլխաւոր պայման կը համարիմ լեզո՛ւն: Հին գլուխներու այն բժշկումը, թէ ազգային կեանքի մէջ տակաւին կրնայ դեր խաղալ կրօնքը կամ եկեղեցին, մերժելով կը մերժեմ ոչ թէ միայն իբրեւ ժամանակավրէպ, այլ եւ իբրեւ վնասակար տեսակէտ: Կարելի է նոյն իսկ ըսել թէ, մեր պատմութեան հնաւոր շրջաններուն մէջ ալ, եկեղեցին կատարած դերը չափազանցուած է պարզ այն պատճառով որ մեր մտաւորականները անոնք էին որ կրօնական վերարկու ունէին: Լեզուի պաշտամունքը բաւական է իբրեւ քաղաքականութեան ազդակ, իբրեւ պատմութեան յենակ, իբրեւ ազգային կեանքի յենակ: Այս տեսակէտով, Գ. Ե. Տէր Անդրէասեանի գիրքը արժանի կը նկատեմ ամէն գնահատութեան:

×

Հին հայերէնի սիրոյն, Գ. Տէր Անդրէասեան մեզի կը ներկայանայ, մեր լեզուի պատմութեան մէջ, ուրիշ նոյնքան կարեւոր գիրքի մը վրայ: Աշխարհաբարի եւ գրաբարի պայքարին մէջ, գրոց բարբառի այս զինուորը կը տեսնուի աշխարհաբարեաններու կողքին: Ճիշդ է թէ գրուած է այլ եւս այս հարցին պատմութիւնը, բայց չէ գրուած դեռ այդ հարցին պատմութեան քննադատութիւնը, այնքան խոր է ան: Ժողովրդային լեզուի յաղթանակ կոչուի կամ ոչ, պէտք չէ մոռնալ որ աշխարհաբարի տիրապետութիւնը կը սկսի միշտ, գրեթէ բոլոր լեզուներու պատմութեան մէջ, օտար յաճախակի արշաւանքներէ վերջ՝ երբ, պետութեան հետ, կ'իյնայ նաեւ ոստանիկ լեզուն: Անոնք որ եւրոպական աշխատութիւններէ տեսակէտ կ'իւրացնեն ու մեզի կը հրամցնեն, պարտաւոր են նկատի առնել որ մեր աշխարհաբարի պատմութեան եւ յաղթութեան մէջ մեզի չի կրնար ուրախութիւն պատճառել ամէն հանդրուան կամ ամէն քայլ: Այսուհանդերձ կ'ընդունինք որ դժուար է երբեմն մերժել իրողութիւնները կամ խզել կնքուած հաշտութիւնը: Ահա թէ ինչո՛ւ պէտք ուզէի կրկնել յորեւօրին հետ. — «Գրաբարը մեռաւ, կեցցէ՛ աշխարհաբարը»:

Բարեբախտութիւն է որ մեր աշխարհաբարը ազգայնութիւն ստացաւ, ինքնատպութիւն հագաւ, հետզհետէ սրբագրեց օտար ազդեցութիւնները, — այս աշխատանքին մէջ շատ բան կը պարտինք Գ. Տէր Անդրէասեանի: Սիպիլի քերականութիւնը գրուած օրերուն՝ իր քննադատութիւնները եւ հրապարակագրութիւնը կը վկայեն որ արդի աշխարհաբարի ճարտարապետներէն մէկն է ան:

Ի՞նչպէս բացատրել, որ Գ. Տէր Անդրէասեան, հիացող մը գրաբարի, սիրոյեան կը հանդիսանայ յանկարծ աշխարհաբարի՝ լքելով հին հայերէնը:

Նախ, ինչպէս բացատրեցինք մեր յօդուածին առաջին մասին մէջ, Գ. Տէր Անդրէասեանի լեզուական վարդապետութիւնը մէկ է եւ totaliste, — աշխարհաբար թէ գրաբար՝ հայերէնը լեզու մըն է որ կամարակապ պիտի ծառայէ մեր ազգային կեանքի դիմէթին: Պէտք էր ժողովուրդին տալ Աստուած մը, — հայ ժողովուրդին անհրաժեշտ էր գերագոյն սրբութիւն մը, աւելի վեր քան իր եկեղեցին, իբրեւ անփոխարինելի շաղախ: Կորսուած եւ տապալած սրբութեան մը տեղ՝ ուզեցին կերտել խօսուն եւ մտերիմ աստուածութիւն մը, — զաւին վրայ՝ ազդուական լեզուին տեղ բարձրացուցին ժողովրդային լեզուն:

Երկրորդ, Գ. Ե. Տէր Անդրէասեան արուեստագէտի խառնուածք ունէր, — այդ մասին հարկ է առանձին գրել, — եւ ինչպէս ամէն արուեստագէտ՝ բառեդծագործելու բնազդ մը: Նոր աշխարհ մը կը կազմուէր իր աչքերուն առջեւ, — սկիզբէն մինչեւ վերջ ԺԹ. դարը, որքան պատրանքներու եւ երազներու սիրահար, գեղեցիկ է եւ տաք, գրաւիչ եւ կախարդական: Դժուար էր, արուեստագէտի մը համար, չխանդավառուիլ սանձարձակութեան այդ ջերմութեամբ, — այդ դարուն մէջ մեր քաղաքագէտներն իսկ տարուած էին երկունքին դարայատուկ կշռոյթով եւ արուեստագէտ դարձած քիչ մը:

Այսպէս է որ Գ. Տէր Անդրէասեան, երբ կը խանդավառուի աշխարհաբարով, չի մնար պարզ քերական մը, այլ եւ կը դառնայ գրող մը: Ահա թէ ինչու իր լեզուն այնքան պայծառ եւ պէսպիսուն է, — խճանկար մը, հին ձեւերու, ժողովրդային թելերու եւ ինքնեկ տարրերու:

Անհատներ կան, որոնք դիւրաւ կը կարծրանան, կը պնդանան ու կը չորնան: Անոնց բարբառը եւս, ժամանակ մը վերջ սակրացած, կը կորսնցնէ ամէն ճապկութիւն, թարմութիւն ու քնքշութիւն: Գ. Տէր Անդրէասեանի մէջ կը թողէ տարօրինակ աւիշ մը, որ միշտ թարմ կը պահէ իր լեզուն եւ իր մտածումը:

Ան կը զգայ ժամանակը եւ կը հետեւի դարաշրջանի կշռոյթին:

Ահա թէ ինչո՛ւ ան կը հասկնայ մեզ եւ մենք կը յարգենք զինք:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՍԵՆԻ ԱՓԵՐԷՆ ՍՕՆԻ ԵՒ ՌՕՆԻ ԱՓԵՐԸ

Ճանապարհ ամպերու.— Վերադարձ

Շոգեկառքը իր գլուխը հիւսիս ուղղած կը սուրայ մետաղներու ժխորով:

Ծանրացած ամպածրար տխրութիւններով ամփոփուեր եմ խուցիս անկիւնը, պատուհանին քով: Բաժանմունքիս մէջ փոքրակազմ երիտասարդուհի մը, աչուկի պէս ձեւազեղծ, ինչպէս նաեւ վաթսունամեայ ծերունի մը, առեւտրական տունի մը ներկայացուցիչ:

Անմիջապէս շուրջս շինեցի մենակութեան պատեր:

Աղջիկը դիմացս է նստած, քննելով զիս: Ակամայ կը կարդամ անոր միտքին անցնող պաշտօնական եւ մտերմական հարցումները — ո՞վ է, ո՞ւր կ'երթայ, ի՞նչ ազգ է, ի՞նչ գործով, քանի՞ տարեկան, անուն — մականուն եւ այլն:

Ծերուկը կէս մը կոնակ դարձուցած, կը համրէ հարիւրնոցներ ...

Միտքս ճամբաներու մէջ, աչքերս պատուհանին շրջանակէն անցնող բնանկարներուն, կը ծխե՛մ ու կը ծխե՛մ ...

Վերադարձի տրամութիւնները մէջս կ'ինկնէին ծանրօրէն ...

Սատանաներու խումբ մը, կծկուած վակոններուն տակ, կը յօրինէ դիւային երաժշտութիւն մը, երկաթեայ կշռոյթով: Մերթ ալ կը հոսի ծանօթ եղանակ մը, անիւներուն շրջանակէն, կշտացնելով միօրինակ բաղցրութեան ալիքներով: Քայլերգ մը, պարերգ մը, սիրերգ մը ու ցայգերգ մը կը դարձնեն մտքիս մէջ իրենց բակոսատակները: Ասեղը կը մխուի ուղեղիս մէջ ու կը հոսի արտէն արիւնը կաթիլ կաթիլ:

Գինով ու վիրաւոր, երազամոյն եւ տրտում՝ անկարելի իղձը կ'ուռեցնամ՝ բանալու վակոնին դուռը եւ վար նետուելու, փրկուելու համար ճակատագրական վճիռէն որ կը տանի զիս, դէպի հիւսիս, դէպի արեւմուտք ...

Աղջիկը յանկարծ կը հարցնէ ժամը, քիչ վերջ կ'ուզէ կրակ, իր գլանիկին համար: Ու մտերմութեան շարժումով մը կը հետաքրքրուի Փարիզով ...

Կը պատասխանեմ կամ կը կատարեմ իր խնդրանքը միշտ կարուկ:

Մենակութեան պատս կը վերանորոգեմ ու կը քաշուիմ ներս:

Աչքերուս մէջ զրած ամբողջ էութիւնս կը նայիմ դուրս:

Լիոնէն մինչեւ Փարիզ ամբողջ երկինքը լեցուն է ամպերու բազմութիւնով, որոնք հիւսիսէն փրթած, եկեր ողողեր են Ֆրանսական կամարը, յանուն աշխարհակալութեան: Բարբարոսներու նման պաշարեր ու գրաւեր են լոյսի թագաւորութեան մայրաքաղաքը՝ Արեւը: Ամպերու բանակին ծայրը կը մնայ անտեսանելի, հակառակ շոգեկառքին խոլարշաւ վազքին: Ամպերը ողողեր են ամէն կողմ, սպառնալով հովին արագ հրամաններով:

— Հարաւի մէջ է որ պիտի կասի ձեր առաջխաղացումը, ամպեր: Այնտեղ պիտի գտնէք ձեր պարտութիւնը, ամպեր:

Ամպ մը, ձեռքը կը դնէ ուսիս վրայ ու կ'ըսէ.

— Դուն, կողմնակից հարաւի արքայութեան, ձերբակալուած ես ...

Ռազմական ծուխերու ընկերակցութեամբ կ'աքսորուիմ Փարիզ:

Կը լրանայ վերջալոյսի աստուածաշունչ գծագրութիւնը:

Ճառագայթներու հեղեղներ ամպերու երկու բացուածքէ կը հոսին վար շեղակի: Շողերու այս հոսանքները կարծես պլլան Աստուծոյ երկճիւղ մօրուքը, երկար եւ լուսեղէն:

Գլուխը Աստուծոյ, պահուած ամպերու հսկայական մասսաներուն ետեւ, կը կարդայ պատմութիւնը լրացող օրուան: Պատմութիւնը դատապարտելոց, տառապելոց, թաղուելոց եւ անտատուած քրիստոնէից:

Կը դառնան մատեանին մեծածաւալ ու սպիտակափայլ էջերը, զարդանկարուած շարժուն գեղարուեստով, ծանօթ գոյներու հոգիներով եւ այլ երանգներով:

Մէջէն աղաղակ մը կը թրթռայ: Կ'ուզեմ որ ան ալ արձանագրուի՝ մատեանին մէկ համեստ սիւնակին մէջ.

— Armenia irredenta ...

Ջղային շարժումով մը ձեռքս անգիտակցաբար կ'իյնայ գրպանս: Կը ծխեմ ու կը ծխէ աշնահար աղջիկը: Մեր գլանիկներուն մուխերը իրար կը միանան, մեր հոգիները կը մնան սակայն անջատ:

Առեւտրական ներկայացուցիչը կ'ընթրէ ու կը խմէ, միշտ կիսովին կոնակ դարձուցած:

Երկաթուղիին քովէն երկարող միապաղաղ գետը կը նմանի ասֆալթ ճամբու մը, եզերուած ծառերով, սահմանէ մը անդին կապտորակ մշուշներու մէջ լուծուած երկինքը սպառնալիք ծովու մը պէս է, վրան նետուած քանի մը առագաստ: Արճիճէ զողուններ ամպերու, այդ ովկիանոսին վրայ, եւ հրեշտակներու անտեսանելի ճամբորդութիւնը արկածախնդրական ... Կղզիները կը բազմանան, Պոլինեզիա, կը պղտորնան, Միքրոնեզիա ...

Ովկէանիա մը որ ոսկի է եւ կախուեր երկինքէն ...

Ծովուն յատակէն կ'երթայ շոգեկառքը, պտտելով երկաթուղիներուն, կոծելով, երկաթագիր հայհոյելով եւ արարչաւ փախչելով Ովկիանոսէն ...

Կը վերադառնամ Փարիզ, շարունակելու դատապարտութեանս շրջանը, որուն վախճանը պիտի հասնի գուցէ կեանքիս վերջաւորութեան անորոշ թուականին:

Կը վերադառնամ Փարիզ, մինչդեռ այնքան կ'ուզէի մնալ կամ հեռանալ աւելի:

Կը վերադառնամ Փարիզ նման զինուորի մը որ արձակուրդով հեռացած էր կռիւէն ու հիմակ հանգիստի օրերը աւարտած կրկին կ'երթայ նետուելու հուրերու եւ ծուխերու դժոխքին մէջ, յանուն կեանքի ամենօրեայ պայքարին:

Կը վերադառնամ Փարիզ ...

Ո՞վ է սակայն որ կը վերադառնայ ...

— Մարմինս է ...

Հոգիս ձգած գաւառի մէջ, մարմինս է որ կը տանիմ Փարիզ:

Օրերը որոնք անցան գաւառի մէջ՝ կը թուին ըլլալ անիրական նման հէքեաթի, որուն մէջէն դուրս ելած եւ ինկած եմ երկաթեայ զանգուածի մը վրայ:

Երա՞զ, երա՞զ, որուն վերյիշումով կը քաղցրանայ կեանքիս:

Լոյսի ալիքներու մէջ կը տեսնեմ Վալանսը իր գարունով, Մոնթէլիմարը իր ծանր ջերմութիւնով, Թրիսթելի ապառաժը իր աւերակներով, Թումանը իր հոգեկան հիւրանոցներով, Վիէնը իր արմենական խանդավառութեամբ եւ Լիոնը իր բաբելոնական լեզուներով, շունչերով: Ու ճամբաները, ճամբանե՛րը, լի արեւով, փոշիով, կանանչով, որոնք կը միացնէին երազանքը երազին ...

Ցնդեցաւ հէքեաթի, լոյսի, գարունի, իտէալի այդ հեքեաթական աշխարհը ...

Ու կը հեռանամ, ամէն երկվայրկեան աւելի կը հեռանամ ...

Երկաթները արագօրէն կը հարուածեն, երկաթները կը տաքնան, կը գինովնան, կը մռին, կ'ուղղուին դէպի Փարիզ: Կ'երգեն կշռոյթով.

— Փա – րի– Փա –րի Փա– րի:

Ներքին ճիգով մը կը փոխեմ երգին բառերը.

— Թո-ման – Թո-ման – Թո-ման ...
Վա-լանս – Վա-լանս – Վա-լանս, Վիէն (մէկ վանկով) – Վիէն – Վիէն – Լիոն (միավանկ):

Կը յաղթանակէ իրականութեան չար

ԷՋ ՄԸ ՕՐԱԳՐԷՍ.— ՊԱՂՏԱՏ

Տիգրիսը տղմուտ՝ կը սուրայ փայտէ կամուրջներու կամարներէն ու աչքերու պատրանքով կը քշէ կը տանի կարծես ամբողջ քաղաքը:

Գետափի պատուհանները երկչոտ կը նային վար. իշխանական վայելքով ջուրերու կիրքը կը խռովէ անոնց երազը:

Տգեղ ու աղքատ ամբոխը կը խռնըւի զոյգ ափերուն, անշարժ ու սփռ դիտելու սուրացող ջուրերը: Վարը՝ հեծող կամուրջներէն կը բարձրանայ, կը մշուշէ սառած բիբերը:

Լիալուսնին տակ սակայն այնքան շքեղ է այդ պայթոյթը ջուրերուն, որ հեթանոս տենչ մը կը բարձրանայ շրթներուս — Ի՞նչ կ'ըլլայ — կ'ըսեմ կամաց — ի՞նչ կ'ըլլայ եթէ աս հայրենի գետս իր ջուրերուն տակ ծածկէ բոլոր բարբարոսները մեր աշխարհին:

×

Տիգրիսը լուսափրփուր, կապուտակ կը ծփայ, կը շոյէ փայտէ կամուրջներու կողերը, կը համբուրէ իր ջուրերուն վրայ հակած պատշգամները:

Տաճարներու մզկիթին կանաչ գմբէթը երազ ունի: Ամէն իրիկնամուտի՝ զոյգ ու ճերմակ աղաւնակները դարէն դեռ արփուն իրենց թեւերը կը փռեն հոն ու կուրծք կուրծքի կը քնանան:

Գետափէ գետափ բարձրացող արմաւենիները աչքերու պատրանքով կը վերածուին կանաչ հագուած հուրիներու. անոնք մեղմիւ կը շարժեն իրենց գլուխը եւ ձեռամբարձ կ'աղօթեն խալիֆաներու մեծ Ալլահին:

Արեւահար, մերկ սրունքներով Փէլլահներ կ'անցնին, սեւ բիբերու այրող նայուածքով:

Գիշերը կ'իջնէ յամր:

×

Հայրենի գետի մը հեռաւոր ու տրտում հէքեաթը կը բարձրանայ շրթի ծփանքով:

Խոնաւ թարթիչներով կին մը նստած է արաբական սրճարանի մը մէկ անկիւնը եւ թախծոտ նայուածքը նետած հողեգոյն ջուրերուն՝ մտիկ կ'ընէ ...

Անոր աչքերը ջինջ ու կապոյտ գետեր միայն տեսած են ... ծաղկայորդ դաշտերու գրկին սուզմուած գետեր. Ահա թէ ինչու մոռցուած ու աւերակ հայրենիքի մը սա տրտում գետը կը խռովէ անոր հոգին, ու ան չուզեր սրբել արցունքը որ շիթ առ շիթ կը թափի տղմուտ ջուրերուն գիրկը:

×

Մեծ լապտերի մը նման լիալուսինը կախուեր է ծփանուտ ջուրերուն վըրայ:

Գիշերը՝ գորշ շղարշներով կը սահի քաղաքին վրայէն:

Փայտէ կամուրջին կռթնած մենաւոր կին մը կը դիտէ լուսացայտ ջուրերը, անոր մտածումը կարօտի առագաստներով կը սահի դէպի հայրենի լեռները ու անոնց ստորոտին լքուած աւերակ քաղաքները:

Ջուրերը հոսանուտ կ'անցնին կ'երթան անոր ոտքերուն առջեւէն, բայց ան կը նայի եւ, դէպի այն հեռաւոր մշուշոտ անկիւնը, ուրկէ անոնք կուգան, մեծ երազի մը լոյս – փոշին պահած:

×

Զիւպէյտա, քոյրը կը հեծէ անունը սա ճերմակ իրիկնամուտին մէջ:

Քու սրբին աշտարակը հպարտօրէն կը նայի հեռուն, հին օրերու վարդաբոյր պատրանքովը ծփանուտ:

Կ'ըսեն՝ թէ դուն պաշտօր հարեմ էիր առաջին խալիֆայի մը, թէ ան դարերուն տարաւ քու պզտիկ ու նուրբ անունդ:

Զիւպէյտա, գիտե՞ս թէ Ալլահը ո՜րքան բարեգութ էր քեզի համար: Դուն ծնար եւ մեռար այն երջանիկ օրերուն երբ արու սրտերուն մէջ արիւնը կարմիր էր յաղթանակներու նման եւ ոչ թէ արիւնացայտ ազամանդներու նման:

Քու հողաթումբիդ կատարէն երազը կը համբուրուի արծաթագոյն արեւին հետ եւ անապատի փոշիով ճերմակ իրիկնամուտին մէջէն կը սահի մեղմ, երթալ գտնելու մեծ սիրոյդ մեծագոյն Խալիֆային:

×

Ծաղկած նարնջենիներու բոյրով գարունը կը տարածուի ափէ ափ:

Տատրակները կիրքէն խենթեցած իրար կը հալածեն, արմաւենիները կանաչ թեւերով իրար կը զգուեն:

Գարունը ամէն կողմ համբոյր կը մաղէ:

Միայն Տիգրիսը կը մնայ տղմոտ, մենաւոր:

Ջինանհալի այս օրերուն անոր թեւերուն մէջ կը նետուին հայրենի լեռներու եւ քաղաքներու բոլոր ջուրերը: Մեծ ու տրտում սրտի մը նման Տիգրիսը կը լայ երբ իր շուրջը բոլոր պզտիկ սրտերը երգ ու համբոյրով կը վերածաղկին:

×

— Քեզ կը սիրեմ, — կ'ըսէ տղան:

Կինը կը խնդայ:

Անոնց շուրջ արմաւենիները կանաչ հովահարներ կը շարժեն: Կաթնագոյն իրիկնամուտը դեռ իր գրկին մէջ սեղմած կը պահէ ճերմակ արեւը:

Փողոցի լոյսերը յանկարծ կը վառին մայթերու երկայնքին ու անապատի փոշին քաղաքին վրայ տարածուած առագաստ մը պատրանքը կուտայ:

Անապատի փոշին: Բէնտա ու նենգ աւազը, որ հեռաւոր ճամբաներէն յանկարծ կուգայ, կը ծածկէ արեւը, երկինքը, քաղաքը ... ու կը մաղուի տուներէն, թաքէրէն ներս: Մեծ ու անծայր առագաստ մը նման կը կախուի երկինքէն եւ կը սպառնայ հեղձամահ ընել ամէն բան:

— Քեզ կը սիրեմ, — կ'ըսէ տղան:

Կինը կը խնդայ, չոր հազ մը շրթներուն եւ աւազի այրող անձրեւը երակներուն:

Անոր ոտքերուն առջեւէն կ'անցնի հայրենի գետը եւ պատռուած մետաքսէի մը նման կը քաշուի ծայր ծայր:

×

Ծաղկած ճամբաներէն կ'անցնիմ ձիով երազանքին յանձնուած:

Յաճախ կ'երթամ հոն: Անկէ անդին անապատը կը յայտնէ իր սարսափելի լռութեամբ:

Աւազի շեղջերով ինքն իր վրայ ամփոփուած անապատը քնոտ ու վրէժխնդիր:

Այդպէս անշարժացած՝ կը վերյիշեմ այն կարմիր իրիկնամուտը երբ հոգիիս հետ միս մինակ նետուեցայ այս աւազէ թեւերուն մէջ:

Անապատը կը մռնչէր, աւազէ մատերով կը զարնէր ինքնաշարժի ապակիներուն, կը մտնէր անիւներուն տակ ու անօրինակ ալիքներով կը յորդէր:

Այդ մահերգը ականջներուս՝ ես կրկին կը փափայի.

— Ալ մի նայիր ետ:

Հիմա անապատը լուռ է, արեւածաղ, երազուն: Աւազը մետաքսէ ոսկեգոյն գորգերու նման փռուած է ամէն կողմ:

Այդպէս անշարժացած՝ կը նայիմ հեռուն ու մեծ տրամութիւն մը կ'իջնէ հոգիիս:

Ալ շրթներուս չունիմ այն շքեղ արհամարհանքը որով հոգիիս հետ միս մինակ նետուեցայ սա աւազէ թեւերուն մէջ:

×

Ամօթէն կարմրած այտերով կանգ կ'առնեմ մայթի մը վրայ եւ երկար, երկա՜ր կը նայիմ անցնող Քիւրտերու ետեւէն:

Անոնց խրոխտ հասակը եւ իշխանական քալուածքը կը խոխորդէ նայուածքս:

Կ'անցնին հրապարակէն իրենց լայն պարեգօտով, մէջքերը սեղմուած, բանկոնին թեզանիքները վեր դարձուցած, կարծես ամէն վայրկեան պատրաստ են զօտեմարտելու: Անոնցմէն փաթթոցներն անգամ չեն կրցած խոնարհեցնել անոնց շեշտ ու երկար գլուխները:

Անոնք արծիւներու սուր նայուածքով կը նային մարդոց աչքերուն խորը:

Երբ այդ աչքերը պատահմամբ իյնան աչքերուս, վիրաւոր հպարտութեամբ մը կը պտտեմ յոնքերս, նաեւ հեզնանք մը կը փայլի շրթներուս եւ բարձրացնելուս կը դիմագրաւեմ:

Ա՜հ, բայց երբ անցնին անոնք, այնպէս արհամարհոտ, նայուածքս կը կառչի անոնց քայլերուն եւ թարթիչներս կը խոնաւնան:

Լեռներու անօրինակ բոյր մը կը լեցնէ զգայարանքներս:

×

Հայրենի՛ գետ, միայն դուն գիտես թէ ինչքան ունայն է գոյութիւնը իմ պզտիկ մարմնիս:

Այսպէս, երբ հիւանդ հոգիով կը պառկիմ գետափին, ինծ կը թուի թէ դուն մեղմ կը զգուես օտար ափերու վրայ զտած այս աղջիկը:

Հեռաւոր, մոռցուած լեռներու եւ քաղաքներու հէքեաթ մը կը բարձրանայ ջուրերէդ, ու անցեալի ոսկի դարերու առջեւ ես կը մոռնամ դողացող ձեռքերով, կքած հասակներով եւ խուսափուկ նայուածքով մարդերը, կրկին կը լսեմ սրինգներու ձայնը, ձիերու դոփիւնը: Գոյներու ծիածան մը կը լեցնէ նայուածքս:

Միայն դուն կրնաս բուժել հիւանդ հոգիս, հայրենի գետ: Ահա թէ ինչու հեթանոս քրմուհիի մը երկիւղածութեամբ կը համբուրեմ քու տղմուտ կաթիլներդ ու կը փափաս կամաց.

— Կը սիրեմ, կը սիրե՛մ քեզ, հայրենի գետ:

ՄԵՋԱ

Պաղտատ, մայիս 1935

երգը — Փա–րի, Փա–րի ...

Կը մխիթարուիմ մտածելով որ օ–գոստոսին, նոյն այս չեղեկառքը պի–տի առնի դարձեալ մարմինս գաւառ ու ծովեզերք, վերադառնելու հոգիս։

Մարմինս ու հոգիս իրարու հետ համբերութեան կը մտնեն նորէն անխելով։

Մարմինս.— Ո՞ւր ես, հոգեակ, ո՞ւր ես ...

Հոգիս.— Կորսուած եմ տրտմու–թեան բաւիղներուն մէջ ...

Մարմինս.— Ինչո՞ւ հեռացար ինձ–մէ, սիրական ...

Հոգիս.— Դուն զիս լքեցիր ու գա–ցիր, ես կուլամ հիմակ արեւուն տակ նստած, տխրութեան մամուռներուն վրայ ...

Մարմինս.— Քու պատճառովդ ես միշտ տառապած եմ, եւ սակայն միշտ ալ կը սիրեմ քեզ ... եկո՛ւր, եկո՛ւր ... մտիր քու բոյնիդ մէջ ...

Հոգիս.— Ո՛վ դուն զրկուած մար–մին, ի՞նչու կը վերադառնաս Փա–րիզ ... Այստեղ կը պարէ Ցոյսր եւ ճաշատեղը նուագարան կը հնչեցնէ ...

Մարմինս.— Ո՞ւր է սակայն Սէրը...

Հոգիս.— Անիկա իր գինուպարգը կը հագնի ...

Մարմինս.— Թող դայ ու գտնէ զիս ...

Հոգիս.— Դուն իմ վէրքովս կը վի–րաւորուիս ... եւ եկո՛ւր, պիտի սիրի Սիրոյ հանդէսը ...

Մարմինս.— Ես արժանի չեմ այդ ամենակատարութեան ...

Հոգիս.— Արժանաւորը դուն ես։ Ես հիմակ ատելի գեղեցիկ ու մաքուր կը տեսնեմ քեզ ...

Մարմինս.— Հիւանդ ես դուն, բա–նաստեղծ ես դուն, ինծի ալ գանձ մը կը պակսի ...

Հոգիս.— Ես կ'եղրակացնեմ որ մե–զի համար չէ՞ այս աշխարհը ...

Մարմինս.— Այսպէս կ'եզրակացր–նեմ ... եկուր ու զիս բարձրացուր Սէրէն ալ վեր... եկուր ... ես հիմա կը հասկնամ որ մեծ բան մը չեմ ա–ռանց քեզի ...

Հոգիս.— Ես ալ այսպէս ... ես ալ կ'իմանամ որ բան մը չեմ առանց քե–զի ...

Մարմինս.— Ա՜խ, եթէ դուն մոլի չըլլայիր ...

Հոգիս.— Ես մոլի եմ հեթանոս արբութեամբ։

Մարմինս.— Եկուր, առանց վէճի, եկուր իրարու սիրուհի ...

Հոգիս.— Կոյր եմ առանց քեզի ու դուն շատ հեռացած ես այդ դաժան յոգնեցուցով ...

Մարմինս.— Վազէ՛, վազէ՛ ... ա–րագ, ատելի արագ ... վազէ խենթի պէս, չո՛ւա, չո՛ւա...

Կը տեսնեմ հոգիս, կը սուրայ շոգե–կառքին քովէն, հասաւ վախնելու, կը նայի ինծի, կը ցնցուի մարմինս։ Կը բանամ պատուհանը։ Մութերու զու–լանքը երեւոյն կը զարնուին։ Կարծ–ցուցի։ Եկաւ միացաւ. ինծի թէ զը–նաց հեռացաւ։ Աչքինչ զիտեմ։ Ընդար–մացած վիճակ մը ունիմ։

Կը ծխեմ ու կը ծխեմ ...

Ցանկարծ յուզում մը կ'անձրեւէ մէջս, տեսարաններ կ'ամպոտին եւ չը–ղարշի պէս մշուշ մը իր սուզին մէջ կ'առնէ զիս։

Ու յետոյ խառնիչ լուսաւորութիւն մը նախ իր կայծակով ու յետոյ իր ճառագայթներով կը խուզարկէ յաւե–տենութեանս աւերակները։

Կրկին մթութիւն։

Դուրսը գիշեր է։ Ջիղերս ալեկոծ։

Չինական Աէկարներ

— o —

1.— ԱԳԱՀԻՆ ԱՉՔԸ

Հարուստ վաճառական Ցէին Նոր–կայացաւ աղքատ մը, որ իր ամբողջ ունեցածը կորսնցուցած էր, եւ օգըր–նութիւն խնդրեց։ Ցէ չուզեց օգնել եւ որպէսզի պատրուակ մը գտնէ՝ ը–սաւ.— «Բեզի պիտի օգնեմ, եթէ պատասխանես հարցումի մը»։

Ու աղքատը համաձայնեցաւ։ Ցէ տուաւ իր հարցումը, կարծելով թէ աղքատը պիտի չկարենայ պատաս–խանել.

— Իմ աչքերէս ո՞րը ապակիէ է։

Աղքատը քիչ մը խորհեցաւ ու պա–տասխանեց.

— Քու աջ աչքդ ապակիէ է։

Ցէ զարմացաւ։ Բայց, ստիպուած եղաւ տալ, սրտի ցաւով, ինչ որ խոս–տացած էր։ Ցետոյ աղքատին հար–ցուց թէ ինչպէս կրցաւ ճիշդ պատաս–խանը գտնել։ Ու աղքատը ըսաւ.

— Անմիջապէս հասկցայ թէ քու աչքերէդ ո՞րը ապակիէ է, որովհետեւ ան ինծի կը նայէր այնքան խղճալի կերպով։

2.— ԿԵՆԱՑ

Հարուստ վաճառական Ցէ իր պար–տէզին մէջ խրախճանք կը սարքէր։ Իր բարեկամներուն ի պատիւ տրուած այդ խնջոյքին համար ծախսուած դրամներով կարելի էր անուցանել հարիւրաւոր աղքատներ։

Գինիի ծով մը կը հեղուր, մինչ փո–ղոցէն կ'անցնէին աղքատ մարդիկ, որոնցմէ շատեր կը նայէին պարտէ–զէն ներս, ուր հարուստները կը զը–ւարճանային։ Հիւրերէն մէկը ոտքի ելաւ եւ հետեւեալը բաժակը բարձրացուց։

— Մենք հոս խնջոյք ենք սարքեր ու կը հպարտանանք ատով, բայց Աստ–ուած կը պատժէ հպարտացողները։ Պէտք է որ մտածէինք եւ աղքատնե–րու մասին։

Այն ատեն, տանտէրը ելաւ իր ա–թոռէն ու ըսաւ.

— Ճիշդ կ'ըսես, պէտք է որ մտա–ծենք եւ աղքատներու մասին։

Ցետոյ, առաւ իր գաւաթը, որ գի–նիով էր լեցուն, եւ խօսքը ուղղելով փողոցէն անցնող աղքատներուն, ը–սաւ.

— Աստուած թող ձեզ օժտէ հարս–տութեամբ ու երջանկութեամբ։

3.— ՍԻՐԱՀԱՐՆԵՐ

Երկու սիրահարներ կ'անցնէին կա–մուրջէ մը, որուն տակէն Պանկոյի ծանր կոհակները աղմկայարոյց կը սահէին։

— Ես կը սիրեմ քեզ — ըսաւ երի–տասարդը — ու պատրաստ եմ ցոյց տալ աչքիս՝ ինչ գինով որ կը ցանկաս։ Եթէ ինծի առաջարկեն ջուրը նետուիլ, պիտի նետուիմ։

Ու աղջիկը պատասխանեց.

— Օ, ոչ, երբեք պիտի չուզէի քեզ–մէ այդ բանը։

— Ինչո՞ւ։

— Կը վախնամ, որ դուն իրապէս կը կատարես։

Անցան երկու տարիներ։ Երկու սի–րահարները կրկին կ'անցնէին կամուր–ջէն։ Երիտասարդը, խօսքը ուղղելով աղջկան, ըսաւ.

— Կը յիշե՞ս, երկու տարի առաջ, օր մը կ'անցնէինք այս կամուրջէն ու կը խօսէինք։

— Այո, շատ լաւ կը յիշեմ — պա–տասխանեց աղջիկը,— բայց, հիմա ես քեզմէ պիտի չպահանջէի այդ բա–նը։

— Ինչո՞ւ։

— Կը վախնամ, որ այժմ դուն պի–տի չնետուիս ջուրը...

4.— ՎԻՇԱԳ

Ծերունի նկարիչ մը իր ամբողջ կեանքի ընթացքին միայն վիշապներ նկարած էր, որոնք կը նմանէին գե–տերու եւ այլ զանազան ուրուական–ներու։

Ան իր կեանքի վերջին օրերուն հա–ղորդեց թէ իր ամենակարեւոր ու ա–մենամեծ նկարը շուտով պատրաստ պիտի ըլլայ։

Իր բարեկամները, լսելով այդ, գացին անոր տունը՝ նկարը տեսնելու համար։

Պաստառին վրայ նկարուած էր լեռ մը, քանի մը ծառեր՝ լուսնի շողերով արծաթուած, իսկ անոնց միջեւ կը փողփողէր լիճ մը, ուրիշ ոչինչ։

Բարեկամները, զարմացած, հար–ցուցին,— «բայց, ո՞ւր է վիշապը»։

Ու ծերունի նկարիչը պատասխա–նեց.

— Ան կը ննջէ լճին խորը։

5.— ՊԱՏԱՍԽԱՆ

Անգամ մը, երբ լեռը կը կա–րէր կ'անցնէր, հանդիպեցաւ իր բա–րեկամին՝ նկարիչ Իօնկին։ Իօնկ պառ–կած էր ծաղիկներու միջեւ։ Մեծարաց աչքերով նայեցաւ անոր, բան մը կ'ե–րազէր։

— Դուն որ այնքան ժրաջան ես, ին–չո՞ւ ծուլօրէն ընկողմաներ ես։ Քու ներկերդ չորցան երանգապնակին վը–րայ, քուղթդ մնաց ճերմակ ու սկսաւ ճաթռտիլ,— հարցուց անդործը։

Իօնկ ծիծաղեցաւ ու պատասխանեց.

— Կը կասակե՞ս, Ֆու Քեանկ։ Ես հիմա կը նկարեմ, իսկ աւելի վերջ պի–տի գրադիմ նոյնինքն նկարով։

×

Նկարիչ Իօնկ կը նկարէր ծաղիկներ, տունկեր, կարաւներ, թռչուններ՝ լեռնային ձիւնածիր կատարներով, ու վազքեր՝ եղէգնուտներու մէջ։

Երբ իրեն հարց տուին թէ ինչու մարդեր չի նկարեր, զարմացումով պատասխանեց.

— Ես կը նկարեմ միայն մարդուն հոգին։

Թարգմ. Կ.

Կ'անձրեւէ եւ ապակիին վրայ կը թա–փին շիթերը։

Ձմեռը կը սառեցնայ։

Լայներու խաճապաշար փախուստ։

Աշնի նուաճողին կը մտնենք։

Շողեկառքը նման է երկաթեայ եր–կար դաղտդի մը որ կ'ոճապարէ մո–նել հոկայական գերեզմանատունը, մահուան քոյլերդներու խելագարու–թեամբ։

Փարի՛զ, Փարի՛զ եմ դարձեալ։

Վայրաշարժը կանգ է առած եւ եր–կաթ կը ծամէ։

Ոսկի փակագիծ մը կը փակուի։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

Էջ մը Վ. Հիւկոյէն

(ՄԱՀՈՒԱՆ 50ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

═ o ═

Ռոմանթիք դպրոցը Արեւելքի կա–րօտախտը ունեցած է։

Հիւկօ ալ իր երիտասարդ օրերուն յաճախ ներշնչուած է Պալքանեան ըմ–բոստութիւններէն ու պատահարնե–րէն։

Օրինակ հետեւեալ քերթուածը, զոր կը հայացնենք արձակ։

Մէջը յիշուած Թէփէլէնի Ալի փա–շան Ալպանացի առաջատակ մըն էր, որ Սուլթան Մուրատի օրով, չնորհիւ իր սխրագործութիւններուն բարձրա–ցաւ փաշայութեան։ Շփացած, փոր–ձելով Թօթափել բռնութիւն Պոլսոյ լուծը, իր վրայ հրաւիրեց կեդրոնի զայրոյթը։

Սուլթանի ղրկած բանակը զինքը Եանեայի մէջ պաշարելէ յետոյ, ձեր–բակալեց, ու գլխատեց։ Գլուխը Նը–ուէր ղրկուեցաւ Պոլիս։

ՏԷՐՎԻՇԸ

Օր մը Ալին կ'անցնէր։ Ամենաբարձր գլուխները — Կը խոնարհէին մինչեւ իր ամուրներուն գարշապարները։ — Ամբողջ ժողովուրդը կ'ըսէր, «Ալ–լա՜հ...» — Ցանկարծ տէրվիշ մը, զօս տարիներէն կքած, — ճեղքեց ամ–բոխը, բռնեց իր ձիուն սանձէն — Ու տեսնալով թէ ի՛նչ ըսաւ անոր.—

«Ով բէփէլէնի Ալի, լոյսերու լոյ–սը,— Որ տիվանին մէջ առաջին աս–տիճաններուն վրայ կը բազմիս,— Ո–րուն մեծ անունը կ'անի միշտ.— Մը–տիկ ըրէ ինծ, ով անիրաւ մարտիկներու վէզիր,— Ով ստուերը փադիշա–հին որ ինքն ալ ստուերն է Աստուծոյ, — Դուն շո՛ւն մըն ես, եւ անիծեալ մը։ — «Դամբանային ջահ մը, առանց քու գիտութեան, քեզ կը լուսաւորէ,— Շատ լեցուն անօթի մը նման դուն կը սրսկես զայրոյթդ — Դողահար ժողո–վուրդի մը վրայ։ — Դուն անոնց նակ–տին վրայ կը փայլիս ինչպէս մանգա–ղը՝ խոտերուն մէջ։ — Եւ դուն քու խորխոտ պալատիդ իբրեւ շաղախ կը գործածես — Անոնց ոսկորները՝ ի–րենց արիւնով խառնուած։

«Բայց քու օրդ կուգայ։ Պէտք է որ, սա խնկող Եանեայի մէջ — Ոտքերուդ տակ փլի ու բացուի գերեզմանդ։ — Աստուած քեզ երկաթեայ մանեակ մը վերապահած է,— Սէնին(*) ծառին տակ, որուն սեւ ճիւղերուն — Այդի–բառ հոգիներ կկրգած կը դողդղան— Նորմներուդ դժոխքի գիշերուան մէջ։

«Քու հոգիդ՝ մերկ՝ պիտի փախի։ Ոճիրներուդ մառանին մէջ — Դեւ մը պիտի կարդայ ոճիրներուդ անունները. — Դուն զանոնք շուրջդ պիտի տես–նես— Այդ ուրուականները, ներկը–ւած՝ իրենց երակներէն պարպուող արիւնով — Վրադ պիտի խուժեն, ա–ւելի շատ կան ունայն բաներ — Ձոր պիտի թարգմէ քու սարսափդ։

«Այս ամէնը քեզ պիտի պատահի, առանց որ քու թիրդդ — կամ նաւա–տորմդ կարենան քեզ օգնել, տագնա–պիդ մէջ — Իրենց թնդանօթներով, իրենց թիերով — Նոյն իսկ եթէ, Ալի փաշա, գարշելի Հրեայի նման — Աշխարհէ դուրս քեզ սպասող սեւ հրեշ–տակը խաբելու համար — Մեռած պա–

(*)Սէնին իսլամ կրօնքի համաձայն, դժոխքի եօթներորդ շրջանակն է, ուր անհուն ծառ մը ստուերը կ'արգիլէ ու կը խեղդէ ամէն լոյս։

խուդ դուն ալ անունդ փոխես»։

Ալի փաշան իր մուշտակին տակ եա–թաղան մ'ունէր, — Լեցուն հրացան մը, — պատրաստ՝ կրակ ծայթելու. — Երեք ատրճանակ եւ դաշոյն մը։ — Անիկա մտիկ ըրաւ կրօնաւորը, թո–ղուց որ ամէնը ըսէ, — Ցետոյ երազ–կոտ նակատը վայրկեանի, ու ծըր–տուն — Իր մուշտակը տուաւ ծերու–կին։

Վ. ՀԻՒԿՕ

1828 Նոյ.

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՊՍԱԿԱՒՈՐԸ

═ o ═

Գրած էինք թէ Հայ տաղանդաւոր երիտասարդ մը վէպ մը հրատարակեց վերջերս Կեղծ լոյսեր խորագրով, Անրի Թրուայա կեղծանունով։

«Ժողովրդապաշտութեան մրցանա–կը» շահելով, մէկ օրէն միւսը համ–բաւի տիրացաւ։

Անրի Թրուայա, որուն հայկական անունը չենք գիտեր, ծնած է Մոսկը–ւա 1911ին։ Ռուսական յեղափոխու–թեան օրերուն՝ ծնողքին հետ կ'ա–պաստանի Փարիզ, ուր կը ստանայ իր նախնական ուսումը։ Ցետոյ կը հե–տեւի իրաւաբանական համալսարա–նին, զոր կ'աւարտէ եւ, իբրեւ Փը–րանսահպատակ, զինուոր կ'երթայ։ Այժմ կը գտնուի Մէց, հրետանիի մէջ։

«Կեղծ լոյսեր»ը իր հրատարակուած առաջին գործն է, բայց ոչ առաջին աշխատութիւնը։ Սկսած է գրել եօթը տարեկանին,— ոտանաւորներ եւ նը–ժանագրութիւններ։

Քննադատները, ինչպէս գրեցինք, գովեստով կ'արտայայտուին իր մա–սին։ Ոմանք անուանեցին «ներշնչեալ երիտասարդ», իսկ Ժան Վինեօ, Փը–րանսացի քննադատներու Ընկերակ–ցութեան նախագահը, գրեց. «Թէյլոր Թաուկէլի պարագային ի վեր, որքան գիտեմ, այսպիսի վարպետութեան օրինակ մը չունեցանք։ Կեղծ լոյսեր ա–ռաջին գործն է երիտասարդի մը, որ կարելի է ըսել թէ դեռ երախայ է։ Իր այս գործով, մեզի կը տրուի վառ ե–րեւակայութեան արտադրութի՞ւն մը թէ երախայի մը ապրած մարդկային իրողութիւններու շարայարու–թիւն մը։

Սակայն ինծի անկարելի կը թուի, որ երիտասարդ մը, նոյն իսկ ամէնէն օժտուածներէն, կարենայ հնարել այսպիսի տառապանքներ եւ իջնէ ա–նոնց խորը։

«Կեղծ լոյսեր»ը տասնըհինգ տարե–կան տղու մը ամօթահար կեանքն է որ կ'անցնի անոր հօրը սիրուհիներուն, պարտապահանջներուն եւ օրէնքի մարդոց միջեւ։ Թրուայա կը պատ–մէ այնպիսի ձեւով մը, որ կարելի չէ բառ մը անգամ կրճատել։ Վէպ մըն է այս, գրուած սեղմ, ժլատ, սուր, այլ մանաւանդ վարպետի գրչով»։ Ու–րիշ քննադատ մը գիտել կուտայ, որ երիտասարդ գրողի մը համար կա–նուխ է կատարել հոգեբանական նկա–րագրութիւն, որ շուտ կը ցամքեցնէ ներշնչումը։

Այս գնահատութիւնները գրուած էին դեռ մրցանակը չստացած։

Մրցանակը կ'արժէ 5000 ֆրանք, տրուած տիկ. Անթոնին Քուլէ–Թէ–սիէի կողմէ, հինգ տարի առաջ։ Ու–րեմն հայ երիտասարդը հինգերորդ պսակաւորն է։

Ժողովրդապաշտութեան վարդապե–տութիւնը բանաձեւած են Թէրիվ եւ Լըմոնիէ։ Այս վարդապետութիւնը կը ձգտի ներկայացնել ժողովուրդին կեանքը եւ բարքերը։ Աւելի մեկնելով, ոմանք դիտել կուտան որ Թրուայայի վէպը ոչ մէկ կապ ունի վարդապե–տութեան հետ, ու կը հարցնեն թէ ի՞նչպէս «Ժողովրդապաշտութեան մր–ցանակ»ը կը տրուի Թրուայայի, եւ ոչ թէ իրապէս ժողովրդապաշտ վի–պագրի մը։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՈՅԻ ՓԱՌՔԸ

— • —

Վիքթոր Հիւկոյի գրական ու հան–րային կեանքին մասին առանձին եւ յետոյ։ Այժմ մանրավէպ մը։

Համաշխարհային համբաւը, որ կը վայելէ Հիւկօ, իրեն հասաւ քաղաքա–կան ճամբով։ Իր գրական կեանքին մէջ՝ անծանօթ մըն էր Թշուառներու հեղինակը, դէթ զինք կը ճանչնային միայն սահմանափակ թիւով գրողներ։

1843ին, Վիքթոր Հիւկօ, ինքը եւ Ա. Տիւմա իրենց մէկ բարեկամին ամուս–նութեան իբրեւ վկայ կը ներկայա–նան քաղաքապետարան։

Քարտուղարը խրաքանչիւրին կը հարցնէ անուն, մականուն ու զբա–ղում։

Ինքը կուտայ իր անունը եւ մակա–նունը, յետոյ կ'աւելցնէ թէ նկարիչ է։ Քարտուղարը երեսը կը նայի ար–համարհանքով մը։

Վիքթոր Հիւկօ եւս կուտայ անու–նը եւ մականունը, բայց քարտուղարը սխալ կը գրէ, այնպէս որ Թշուառնե–րու հեղինակը կը ստիպուի հեգելով տալ իր անունը, եւ տեսնելով որ քար–տուղարը ծանօթ չէ ոչ իր անունին, ոչ ալ իր համբաւին, կ'աւելցնէ, կարճ կապելու համար, թէ գրագուն եւ արհեստ չունի։

Ա. Տիւմա հասկցաւ թէ ի՛նչպէս պէտք է արձանագրել տալ իր անու–նը։ Ցայտարարեց.— Հրատարակ եմ։ Եւ քարտուղարը գրեց մէկ կողմ դը–րաւ եւ խոնարհեցաւ ինքզինքը մխիթա–րելով կոչող գրագէտին առջեւ։

Բայց Հիւկօ կը պատմէ նաեւ, որ կառավարական ուրիշ պաշտօնեայ մը չէ կրցած չիտակ գրել իր անունը, ու գրած է Վիքթոր Թիւկօ, այն ալ իր գրական ամէնէն եռուն շրջանին։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԱՍՆԸՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ԲՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ։ Գրեց՝ ԷՋՄԻԱԾ–ՆԵՑԻ (Տ. Գալանճեան)։ Տպ. «Հայ–րենիք»ի։ 1935։ Գին մէկ տոլար։

ՖԷՐԴՈՒՍԻՆ ԵՒ ԻՐ ՇԱՀՆԱՄԷՆ. Ա. հատոր։ Գրեց՝ Թ. Աբրահամեան։ Հրատ. Թէհրանի Հայ Ակումբի։ 1934։ Գին 12 ֆրանք։

ՀԱՏՈՒԱԾՆԵՐ ՇԱՀՆԱՄԷԷՆ. Ա. Ռահրամ Գուր եւ Ազատէ։ Իր բնագրէն թարգմանեց Ա. Աբրահամեան։ Գին 2 ֆրանք։

ՄՐԳԱՍՏԱՆ, մանկական – պատա–նեկան կիսամսեայ, թիւ 1 (պատկե–րազարդ)։ Խմբագիր՝ Արմէն Սեւան։ Սօֆիա։ Տարեկան բաժնեգին՝ 30 ֆրանք։

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

— •• —

Հայաստան հայրենական մտայնու–թի՞ւնը։ Ո՞ւրկէ ուր, այս մոլեխնդը եկած բոյն էր դրած զինուորական հագուստին տակ, հայրենիքի պաշտ–պանութեան կոչուած միեւնոյն ցեղի դժբախտ զաւակներուն մէջ։

Ահա, այս կացութեան մէջ, գնդ. Թորգոմ՝ հայկական զօրամասերու եւ պահակազօրի հրամանատարը, 1918 յունուարի վերջերը, չքեղ զօրանցքի մը առեն կը յայտարարէ Հայաստանի անկախութիւնը ... Եւ հետագիր մըն ալ կ'ուղարկէ «Հորիզոն»ին հետեւեալ խօսքերով.— «... Այստեղ մենք ա–մէնքս անմեկուն հաւատք ունինք, որ իրաւունքն ու արդարութիւնը պիտի յաղթանակեն վերջապէս։ Կեցցէ՛ ա–զատ Կովկասը, կեցցէ՛ ազատ Հայաս–տանը»։ «Հոր.», 25 յունուար 1918)։

Ի՞նչ դըդապատճառներ կային այս անտեղի արկածախնդրութեան, յայտ–նի չէր։ Դաշինքն կայման էր թէ ոչ, չգիտեմ։ Այս «անկախութեան» յայ–տարարութիւնը կրնար երկու գրա–կան հետեւանք տալ, եթէ անտարբե–րութիւնն ու փառասիրութիւնը դեր չունենային։ Անկախութեան հռչակու–մը կրնար բարձրացնել բարոյալքուած զինուորութեան հոգեկան տրամա–դրութիւնները եւ ամրապնդել սփա–կան հայրենիքի գաղափարը, երկ–րորդ՝ Կարնոյ 20.000 թրքութեան կա–րող էր սրաչ երկիւղ ներշնչել, զօրաց–կելով մեր զինուորական ուժի տա–րողութիւնն ու կարողութիւնը ...

Սակայն, սոսկ հրթիռ մըն էր, նետ–ուած անյայտութեան մէջ։

Ոչինչ կրնար սթափեցնել հայ զին–ուորի ինկած տրամադրութիւնը... Նահանջի որդը կը կրծէր հայ զին–ուորի սաղմական ոգին։

Ցաւալի է արձանագրել, որ զանը–ւեցան սպաներ (Այվազեան), որ նա–մակներով կը գրգէին իրենց զինուոր–ները չկռուիլ, չենթարկուիլ եւ լքել ճակատը։ Նոյն ատեն, չգիտեմ ի՞նչ գարշելի հոգի պիտի ունենար գրելու համար հետեւեալ տողերը.— «Ի՞նչ հայրենիք, ի՞նչ ճակատ, երբ ռուս հազարաւոր զինուորները տուն կը դառնան, մենք հարիւրներով ու հազարներով, ի՞նչ կրնանք ընել. պէտք է լքել ճակատը եւ փախ–չիլ»։ Գնդ. Ղարաքէշիշով՝ թուլա–մորթ զաւակը ապերասան եւ հե–րոսական Ղարաբաղի, Կարնոյ զաւ–ատի ամենավճռական կռիւներու ա–ռանձնակի զօրանոցէն դուրս ելլել, հակառակ Մուրատի թախանձանքնե–րուն եւ սպառնալիքներուն։ Եւ գիշեր մըն ալ միշտքը կը գտնէ ու կը փախչի Կարս ... երբ արիւնահեղ կռիւներ տեղի կ'ունենային Իլիճայի չուրջը։ Ցիշե՞նք տակաւին այդ Մելիք–Փար–սադանեանը, անդենալ կէնձէցեանը եւ ուրիշներ, որոնք հոգեկան եւ փը–գիքական դասալքութեան հիւանդա–գին սերմեր կը ցանէին...

Եւ մեր այս բոլոր հիւանդագին ե–րեւոյթներուն ականատես էր Կարնոյ զաւաղիր Թրքութիւնը, որ սարսափելի խորհրդաւոր աշխատանքներու էր լծուած։ Լրտեսներ, գործակալներ, աուրհանդակներ օրը օրին տեղեկու–թիւններ կը հաղորդէին թուրք բանա–կի հրամանատարութեան։ Կարնոյ քսան հազար թրքութիւնն ու շրջակայ 27 գիւղերը, յայտնի ու գաղտնի, սա–տիճանաբար կը պատրաստուէին, կը զինուէին։ Կազմած էին «Մահմետա–կան Ազգային Կոմիտէ» մը, որուն ա–ռանձնուն անդամներէն մէկն էր Բաղ–ուի թաթար բարեգործական ընկե–րութեան ներկայացուցիչ՝ Սէյիտով։

Այս Կոմիտէն շա՛տ աւելի բան գի–տէր մեր տկարութեան ու ճակատի կացութեան մասին, եւ շատ աւելի մտահոգուած ու ջղագրգիռ աշխա–տանքի էր լծուած, քան մեր Կարնոյ ղեկավար մարմինները։ Սէյիտովը ազատ մուտք ունէր Ձօր-Օդիշելիձէի եւ բերդի ընդհանուր հրամանատար գնդ. Խլեպնիկովի մօտ ...

Թշնամին արթուն կը հսկէր մեր շարժումներուն վրայ եւ ննջորէն կը դաւէր։ Աւելին՝ նոյն իսկ։ Որեւէ հայ մարդ ու զինուոր, գիշերանց կը զգու–շանար թրքական թաղերէն անցնիլ։

Բոլորի յոյսն ու ապաւէնը Անդրա–նիկն էր, որուն գալստեան անհամ–բեր կը սպասէին։

×

Մեր ընկերները, զանազան դուռ բա–խելէ վերջ, արդէն տեղաւորուած էին։ Լաւ ու մունջ կ'աշխատէին, ա–ռանց նախասիրութեան։ Անոնց մէկ մասը լաւ «կատավարծներ» էին զար–ձեր ... Նոյն կացութեան մէջ էին Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցի 150 ա–շակերտները։ Անոնց ալ վիճակուած էր Տէվէ–Պոյնուի ձիւնապատ խճու–ղիներու մաքրութեան գործը։

Կարնոյ մէջ մխիթարական ոչինչ գտանք։ Խռովայոյզ հոգիով, հինգ հո–գի վճռեցինք, բոլոր պատասխանատու–թիւններն աչք առած, երթալ Երզն–կա՝ Մուրատի քով։ Իմացանք որ Գ. Լանիս եւ բժ. Քէչիշեան, նմանապէս կ'երթան Երզնկա։ Միացանք եւ երկա–նիւ (ավտոմոբիլ) կառք մը ճարած, ինկանք ճամբայ։

Ցուրտ ձմեռ էր։ Ձիւնը խոր թանձ–րութեամբ ծածկած էր սար ու ձոր։ Ճերմակ սաւանի տակ, մարդ ու բը–նութիւն, գոց գիրքի մը կը նմանէին։ Կառքը մերթ մեզ կը քաշէր, մերթ մենք ալ կառքը։ Բարձր-Հայքի խստամ–բեր ցուրտը մեր ոսկորները կը թա–փանցէր։ Կը սրսփայինք։ Ճանապար–հին կը հանդիպէինք հատ ու կտոր ռուս վերադարձող՝ ուշացած զին–ուորներու, որոնք խեթ կը նայէին մեզի։ Հայրենի բնանկարը խնկուէր սաճարի մը պէս կը պարուրէր մեր հոգին։ Մեր չուրջն էին Բիւրակնեան կամ Սերմանց սարերը, Թոնդրակն ու Ծաղկանց լեռները, իրենց սէգ գագաթներով, թաղուած ճերմակ մշուշի մէջ, գրկած երկնքի անհու–նութիւնը։ Հայոց աշխարհի վեհա–փառ ու մշտավառ կերոններն էին մեր գլխուն վերեւ։ Կարլ Ռիտտէր, որ–քա՛ն իրաւամբ Հայաստանը կը կոչէ «լեռնային կղզի»։ Քանի կը յառաջա–նայինք, կը տեսնէինք մռայլ լեռնա–շղթաներ, թեւ – թեւի, գլուխ – գը–լխի։ Մեր չուրջը կը տիրէր ցնցող ա–մայութիւն մը։ Պէտք կա՞ր հարցնելու թէ՝ ո՞ւր էր Բարձր – Հայքի մեր հիւրընկալ ու աշխատունակ, կար–միրաթուշ ու կայտառ ժողովուրդը ...

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(7)

քէր պայրամի եւ չորս օր ալ՝ Գուրպան պայրամի համար: Շաբաթը կը սկսի կիրակի օր, իսկ շաբաթական հանգիստը՝ շաբաթ կէս օրէն յետոյ ժամը 1էն մինչեւ երկուշաբթի առաւօտ:

Մինչեւ հիմա ուրբաթն ըլլալով հանգստի պաշտօնական օրը, գործարանները, պաշտօնատուները եւ խանութները կը փակուէին: Արդ, որովհետեւ ուրիշ եւրոպական երկիրներու մէջ աշխատանքը կը դադարի շաբաթ կէսօրէն մինչեւ երկուշաբթի առաւօտ, Թուրքիոյ ամբողջ յարաբերութիւնները, առեւտուր եւայլն ինքնին կ'ինչէին չորս օրուան, ինչ որ շատ ծանր վնաս կը պատճառէր երկրին եւ մասնաւորապէս արտածման վաճառականութեան:

Նոր երկրաշարժ մը եւ 50,000 զոհեր

Ուրբաթ օր տեղի ունեցաւ երկրաշարժ մը պատահեցաւ անգլիական Հնդկաստանի մօտ, Աֆղանիստանի սահմանին վրայ, Քուէթթայի մէջ (Պելուճիստան): Ցակաւին չէ ճշդուած զոհերուն թիւը: Հեռագիր մը կ'ըսէ թէ քաղաքին 34.000 բնակիչներուն 20.000ը ոչնչացած է, իսկ ուրիշ լուր մը համաձայն զոհերուն թիւը 50.000ի կը հասնի: Զոհերուն մէջ կան նաեւ բազմաթիւ Անգլիացիներ, որոնց 43ը օդանաւորդ: Քաղաքը աւերակներու կոյտ մը դարձած է, եւ շրջանին մէջ ալ բազմաթիւ շէնքեր գետնին հաւասար եղած են:

Քուէթթայի ռազմիկանական ուժը ամբողջովին սրբուած է: Այս քաղաքը զինուորական կարեւոր կայան մըն էր եւ երկաթուղիի կեդրոն՝ Հնդկաստանի հիւսիսային – արեւմտեան սահմանին վրայ:

Թուրքիոյ Հրեաները կը փախչին

Պաղեստինի սահմանագլուխին վրայ, սահմանապահ ուժերու կողմէ ձերբակալուած են 25 Հրեաներ, որոնք հոն գացած էին Թուրքիայէն:

Ձերբակալուած Հրեաներէն մէկը հետեւեալ բացատրութիւնները տուած է.

— «Մենք Իզմիրցի ենք, տնտեսական կացութիւնը այնքան վատթարացաւ որ այլեւս անկարելի էր հոն ապրիլ: Առեւտուրն ու հրապարակը ձեռք առին Թուրքերը: Հրեաները, Յոյները եւ Հայերը զրկուած են ազատ առեւտուրի կարելիութիւններէն: Այդ պատճառաւ ստիպուեցանք հեռանալ Թուրքիայէն»:

Փախստական Հրեաները յանձնուած են դատարան:

Թուրքիոյ օդանաւային սպառազինութիւնը

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ՝ իբրեւ արդիւնք Զօր. Ըսմէթի ճառով տրուած ազդանշանին, մեծ ճիգեր կը թափուին աւելցնելու համար օդանաւային սպառազինութիւնները: Երեսփոխանները որոշեցին, բոլոր տուրքերը զեղչելէ յետոյ, համազանակութեան յատկացնել իրենց մէկ ամսականը, 292 թրքական ոսկի (47 անգլ. ոսկի): Նոր կազմակերպութիւն մը, «Թուրք Թռչունը» պիտի աշխատի օդանաւային շարժումը տարածել ժողովուրդին մէջ եւ պահեստի օդաչուներ հասցնել: Խորհրդային մարզիչներ արդէն իսկ գործի ձեռնարկած են Էնկիւրիի մէջ:

ՌՈՒՍ ՊԱՐՈՒՀԻ ՄԸ, Տիկին Լիւդով Բողէվա, 19 տարեկան, որ իր բացառիկ տաղանդով եւ գեղեցկութեամբ մեծ համբաւ շահած էր Մոնթէ Քարլոյի մէջ, առջի գիշեր ննջայի մը բռնուելով ինքզինքը վար նետեց չորրորդ յարկի պատուհանէն, ծուփին մէջ: Մայրը ներս մտած ըլլալով, վախցած էր:

Հիւանդանոց փոխադրուեցաւ ծանր վիճակի մէջ:

ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԶԻՆՈՒՄԸ հետզհետէ գետին կը շահի Ծերակոյտի մէջ: Վարչապետ Ցալտարիս առջի օր ճառ մը խօսելով, բացէ ի բաց յայտնեց թէ վարչաձեւի խնդիրը քուէարկութեամբ պիտի տրուի: Զօր. Քոնտիլիս ալ նոյն իմաստով խօսեցաւ: Այս առթիւ Ծերակոյտ բազաւորին պատկերները ծախուեցան:

ԻՏԱԼԻԱ 50,000 ԶԻՆՈՒՈՐ ԵՒՍ դրօշի տակ կանչեց. արեւելեան Ափրիկէի համար: Կը նշանակէ թէ վճռած է յառաջ տանիլ իր քաղաքականութիւնը Եթովպիոյ հանդէպ, ի հարկին զէնքի դիմելով:

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ԳԱՆԸՇ-ՊԱՇԱՆԻ «Արծիւ» Ենթակոմիտէն ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր կիր. առաւօտ ժամը 10ին, 17, Րիւ Ամբէր, Պաշանի Ձէկայը՝ օրուան կացութիւնը եւ ընթացիկ հարցեր:

ՓՈՆՓԱԿԱՆՍԻ ՅԱՌԱՋԱՒՈՐԻ Ենթակոմիտէն երեք շաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ Կոպլէնի սրճարանի վերնայարկը:

Միտքերու փոխանակութիւն ընկ. Արծրունիի դասախօսութեան շուրջ:

Փուլառ

ԿՈՒՄԷՆՎԻԼԻ «Յուրսոս» խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ընկեր Ս. Նազարեանի բնակարանը:

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. Իսահակեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. «ՎԱՐԴԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այսօր, կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2·30ին

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՍԱԼ ԿԱԼՄԱՆԻ ՄԷՋ (կայարանին դիմացը)

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Մ. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Լ. ԶՕՐՄԻՒՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին.— Օրիորդ Հ. ԿՆԵԱԶԵԱՆ, Տիկին Ս. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ, Պ. ՄԻՔԱՅԷԼ ԵՈՒԳՈՑԵԱՆ (երգ), գերասան Ց. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ, Ց. ԵՐԿԱՆԵԱՆ, Ս. ՃԻՀԱՆԵԱՆ (արտասանութիւն):

Կը ներկայացուի Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ

«ԷԼ ՄԻ ԱՂՕԹԻՐ»ը

Մանուկներու մասնակցութեան համար մուտք 2 փրանք

ՌԹՄԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ՌՈՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» ԽՈՒՄԲԻՆ եւ մասնակցութեամբ Զ. Ո. Մ.ի եւ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8ին ՔԻՒՐՍԱԼԻ ՄԷՋ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԵՐՈՒԱՆԴ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

երգ, մեներգ, սպար, արտասանութիւն եւայլն.:

Մանուկներու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ԿԷՍ ՕՐԷ ՎԵՐՋ ԺԱՄԸ 3ին

ՍԷՐՔԼԸ ԿԱԹՕԼԻԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Մ. ԳԸԼՈՒՍՏԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ ԵՐՈՒԱՆԴ ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ընտրուած բաժին: Լիանէն հրաւիրուած են՝ Օր. Թովինար Տէր-Գէորգեան (երգ), Պ. Պ. վ. Ցանտրեան (երգ) եւ Ա. Մելքոնեան (ջութակ): Արտասանութիւն կարող ուժերու կողմէ:

Մանուկներու մասնակցութեան համար կը գանձուի 1 փրանք:

ՖԱՔԻՐ ԹԱՀՐԱ ՊԷՅ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 31ի Ուրբաթէն մինչեւ Յունիս 6ի Հինգշաբթի գիշերը Odéon de Marseilleի *մէջ, պիտի կատարէ ֆաքիրական իր հռչակաւոր փորձերը, որ այնքան աղմուկ հանած եւ հիացում պատճառած են: Ամէն օր ցերեկոյթ եւ երեկոյթ:*

Մարսէյլ բնակող Հայերուն համար առիթ մը զայն տեսնելու եւ գնահատելու համար:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Վալանսի կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկեր Ղուկաս Մարտիրոսեանի իր անհրաժեշտն՝ ՀԱՅԿ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆի (28 տարեկան) դառնաղէտ մահուան առթիւ:

FILMS RECOMMANDÉS

ՓԱԹԷ – ՆԱԹԱՆԻ ՍԻՆԷՄԱՆԵՐԸ ՅԱՅՏԱԳԻՐ ՄԱՅԻՍ 31էն *ՅՈՒՆԻՍ* 6

VICTOR HUGO. Gay divorçée (Vers. orig. s.t.f.)

ROYAL. L'Aventurier — Le voyage sans retour

LUTETIA. L'Homme de 40 ans — Une fois dans la vie

DEMOURS. Les Misérables (en un seul film)

MOZART. Les Misérables (en un seul film)

SELECT. Jeunesse bouleversée—Chansons de Paris

SAINT MARCEL. Les Misérables (en un seul film)

LOUXOR. Les Misérables (en un seul film)

LYON PATHE. Les Misérables (en un seul film)

ROCHECHOUART. Trois de la marine — — L'Homme mysterieux

EXCELSIOR. Clôture annuelle

METROPOLE. Les Misérable s(en un seul film)

CAPITOLE. Les Misérables (en un seul film)

MONTPARNASSE. Angele — Article 330

BARBES. Mari Chapdelaine — La veine d'Anatole

FEERIQUE. Le secret de miss Windham — Rotchild

LECOURBE. Le secret de miss Windham — Les bleus de la marine

PALIS DES GLACES. Le secret de miss Windham —Chasons de Paris

RECAMIER. Le secret de miss Windham — Rotchild

SAINT CHARLES. Le secret de miss Windham — Princesse Tzardas

PATHE ORLEANS. Le secret de miss Windham — Rotohild

BELLEVILLE. Topaze — La demoiselle du téléphone

MAINE. Le secret de miss Windham — Les bleus de la marine

MAGIQUE. L'Odyssée du Tchelouskine — La flambée

SEVRES PATHE. Le monde en marche — Romance d'amour

BANLIEUE

COLOBES PATHE. Le secret de miss Windham — Le Greluchon délicat

OLYMPIA DE CLICHY. Clôture annuelle

CASINO DE CLICHY. Remous6 Paris Music - Hall

PATHE CINEMA PALACE (Boulogne). Les Misérables (en un seul film)

KURSAAL BOULOGNE. Ferdinand le noceur — Police de l'air

KURSAAL AUBERVILLIERS. Ferdinand le noceur —Police de l'air

ALHAMBRA D'ASNIERES. Ferdinand le noceur —Police de l'air

FILMS RECOMMANDES

MARIVAU PATHE. L'Oiseau rare (Max Dearlay, Pierre Brasseur, Larqey)

IMPERIAL PATHE. Forbidden Love (Barbara Stanwych, Adolphe Manjou) (Vers. orig. s. t. f.)

MAX LINDER.Tovaritch (Irène de Zilahy)

MOULIN ROUGE. Charlie Chan à Paris (Vers. orig. s.t.f.)

MARIGNAN PATHE. Quelle drôle de gosse (Albert Préjean)

EMPIRE PATHE NATAN.Clôture annuelle

OMNIA CINE INFORMATIONS. Actualités mondiales —L'Histoire de la maison de Molière

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Damesme, PARIS (13)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 4 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2822 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿԱԹԵԱՅ ՕՂԱԿՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Բոլորովին տեղական տագնապ մը չէ որ կը քամէ Ֆրանսայի տնտեսական եւ ելմտական երակները, 10–12 միլիառ փրանքի ահաւոր բացով մը:

Ֆրանսականին ալ հետեւանք է ընդհանուր, համաշխարհային ճգնաժամութեան,— գերարտադրութիւն, շուկաներու նուազում, մաքսային պատնէշներ, ծանր տուրքեր, վիթխարի սպառազինութիւններ, հանգստեան թոշակներ (պատերազմին անէծքը), հարստութեանց անարդար բաշխում, եւայլն:

Այսօրուան պատկերը ճիշդ այն է ինչ որ 1926ին, երբ գերագոյն ճիգ մը կատարուեցաւ, նուազագոյն վնասով փրկելու համար Փրանքը:

Թերեւս այսօր շատ աւելի ծանր է կացութիւնը, որովհետեւ այն ատեն այսքան սեղմուած, սահմանափակուած չէր առեւտրական շարժումը, ոչ ալ այսքան ծաւալած՝ անաշխատութիւնը:

Գործազրկութեան տագնապն ալ թեթեւ էր, այն ատեն, բաղդատելով ներկային հետ: Մեծն Բրիտանիա տակաւին սահմանափակումներ չէր հաստատած (սովորաբար 40 միլիոն անգլ. ոսկիի գնում կը կատարէր, որ յետոյ ինկաւ 16 միլիոնի):

Ու վերջապէս, այն ատեն մարդիկ աւելի վստահութիւն ունէին քան այսօր:

Ի՞նչպէս կարելի է վստահութեան մասին խօսիլ այժմ, երբ Ֆրանսացին իսկ ոսկի կամ օտար դրամ կը գնէ: Բան մը որ հաստատուեցաւ նոյն իսկ խորհրդարանին մէջ:

Տարակոյս չկայ թէ շատ խոշոր դաւ մը սարքուած է միջազգային գետնի վրայ, կործանելու համար Փրանքին գինը:

Բայց, նոյնքան ստոյգ է որ Պանք տը Ֆրանսէն քաշուած ձոյլ ոսկին միայն արտասահման չերթար: Միայն օտարը չէ որ խուճապ կամ անվստահութիւն կը յայտնէ, այլ եւ Ֆրանսացի դրամատէրը, նոյն իսկ միջակ ունեւորը:

Դրամատիրական – սեղանաւորական շահագիտութեանց մէջ, ոչ ազգութիւն կը փնտռուի, ոչ ալ հայրենիք:

Երբ, Երեսփ. Ժողովին բեմէն իսկ, ելմտական նախարարը կը յայտարարէ թէ ժողովը յանկարծակիի պիտի գայ եթէ անուններ յայտնէ,— կրնաք երեւակայել թէ մինչեւ ուր հասած է ողբերգութիւնը:

Այսպէս կամ այնպէս, Ֆրանսա կը գտնուի վրդովիչ հարցականի մը առջեւ,— պահե՞լ Փրանքին գինը, թէ կտրել, իբրեւ նուազագոյն չարիք:

Ֆլանտէնի դահլիճը կ'ուզէր պահել զայն ամէն գնով, եւ լայն իրաւասութիւններ պահանջեց, բայց մերժեցին:

Պուիսոնի դահլիճը, որուն անդամներէն կէսը նախորդէն առնուած են, նոյնպէս որոշած է պահել Փրանքին ամբողջական արժէքը, եւ լիազօրութիւն կը պահանջէ նոյն պատճառաբանութեամբ:

Ինչ որ մերժեցին, ուրբաթ գիշեր, Պ. Ֆլանտէնի, պիտի տան, այսօր, Պ. Պուիսոնի:

Կը նշանակէ թէ խորհրդարանն ալ ուրիշ ելք չի տեսներ, Փրանքին ու երկրին վարկը փրկելու համար: Պարզապէս խորհրդարանական ռազմավարութիւն մըն էր Ֆլանտէնի դահլիճին տապալումը: Աւելի ճիշդ՝ անվստահութեան ցոյց, քանի որ կէս գիշերին ելմտական նախարարը զոհելէ վերջն ալ, Պ. Ֆլանտէն չկըրցաւ փրկել իր դահլիճը: Ըսել կ'ուզէին թէ ինչո՞ւ չնախատեսեցիք այս բոլորը, եօթ ամսուան պաշտօնավարութեան ընթացքին, եւ արթնցաք միայն մայիս 13էն յետոյ, երբ միլիառներու կը հասնէր ոսկիի արտահոսումը:

Վստահութիւնը վերահաստատելու համար, սկիզբէն իսկ լաւատես ուզեց երեւալ Ֆլանտէնի դահլիճը:

Տակաւին քանի մը շաբաթ առաջ, երբ շատեր մտահոգութիւն կը յայտնէին ելմտական կացութեան մասին, եւ սակարանը անսովոր ելեւէջներ կը ցուցնէր, կառավարութիւնը փութաց հանդարտեցուցիչ հաւաստիքներ տալ, հրապարակաւ:

Ընդդիմադիրները չէին մոռցած այս բոլորը եւ դեռ ուրիշ պարագաներ: Այլապէս, դժուար թէ 151 ձայնի մեծամասնութիւն մը գոյանար դահլիճը տապալելու համար, Պ. Ֆլանտէնի եւ Էռիօ-յի յեղապատառ կոչերէն յետոյ:

Անշուշտ նոր դահլիճին քաղաքականութիւնը պիտի անդրադառնայ նաեւ օտար աշխատաւորութեան վիճակին վրայ:

Ֆլանտէն 1934 նոյեմբերին ասպարէզ եկաւ բացորոշ նշանախօսքով մը,— նախապատուութիւն Ֆրանսացի աշխատաւորութեան: Նշանախօսք մը, որ առարկութիւն չի վերցներ եւ վաւերացուեցաւ խորհրդարանին կողմէ:

Բայց, ամէնէն պիրկ սկզբունքն ալ կրնայ մեղմացումներու յանգիլ, իշխանութենէ իշխանութիւն: Մանաւանդ որ, եօթ ամսուան փորձառութիւնը բաւական բան սորվեցուց, եթէ ոչ օրէնսդիրներուն, գոնէ գործադիրներուն:

Ամէն պարագայի մէջ, մեր իրաւասու մարմիններուն կ'իյնայ այժմէն միջոցներ խորհիլ, նոր դիմումի մը համար:

Չմոռնանք թէ փոփոխութիւններ կատարուած են այն երկու նախարարութեանց մէջ որոնք ուղղակի կապ ունին մեզի հետ: Փոխուած են աշխատանքի եւ ներքին գործերու նախարարները:

Այս չի նշանակեր թէ մարդոց հետ քաղաքականութիւնն ալ պիտի փոխուի:

Այս կամ այն նախարարը չի կրնար փոխել հիմնական ծրագիրներ: Բայց որովհետեւ մեր աշխատաւորներու վիճակին բարւոքումը աւելի վարչական խնդիր է քան պետական – օրէնսդրական, ներելի է յուսալ թէ նոր դէմքեր քիչ մը աւելի տրամադիր կ'ըլլան ընդ առաջ երթալու բացառիկ պարագաներու: Մանաւանդ եթէ գիտնանք լաւ պաշտպանել մեր դատը: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ ԻՍԿ ՊԱՀՊԱՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ ՖՐԱՆՔԻՆ ԱՐԺԷՔԸ

Նոր դահլիճը Երեսփ. Ժողովին կը ներկայանայ այսօր, երեքշաբթի, կէսօրէն յետոյ, կարդալու համար իր յայտարարութիւնը: Նախարարական խորհուրդը պիտի գումարուի առտուն: Պ. Պուիսոն ալ լայն իրաւասութիւններ պիտի պահանջէ: Իր յաջողութիւնը ապահովուած է արդէն: Ուրբաթ գիշեր, երբ քուէարկութեան կը դրուէր Ֆլանտէնի դահլիճին բանաձեւը, ժողովը փոփոխութիւն մը կատարեց, լիազօրութեանց պայմանաժամը նշանակելով հոկտ. 31, փոխանակ դեկտեմբեր 31ի: Ուրեմն, սկզբունքով ընդունուած կ'ըլլայ լիազօրութիւնը, անվստահութիւն յայտնելով հանդէպ Ֆլանտէնի: Այնպէս որ, այսօր քուէարկութիւնը պիտի կատարուի առանց վիճաբանութեան: Պ. Մալվի, ելմտական յանձնաժողովին նախագահ, վարչապետին յայտարարութեան ընթերցումէն անմիջապէս վերջ, խորհրդակցութեան բացուելով, անյապաղ պիտի ներկայացնէ իր զեկուցումը: Հաւանական է որ ձախակողմեան հոսանքներէն քանի մը ներկայացուցիչներ խօսք առնեն, սակայն քանի որ միւս խմբակցութիւնները աջակցութիւն խոստացած են դահլիճին կազմութենէն առաջ, վիճաբանութիւնը շատ կարճ պիտի տեւէ:

Հանրային կարծիքը նպաստաւոր է նոր դահլիճին համար եւ տեսակ մը լաւատեսութիւն կը տիրէ հրապարակին վրայ: Կը կարծուի թէ Փրանքին դէմ սարքուած յարձակումը եւ ոսկիի արտահոսումը մեծապէս պիտի նուազին յառաջիկայ քանի մը օրերու ընթացքին, եթէ բոլորովին չդադրին: Մանաւանդ որ, ելմտական նոր նախարարը, Պ. Քայեօ եւս հակառակ է Փրանքին արժեզրկման:

Այս պայմաններուն մէջ, խորհրդարանը արձակուրդ պիտի առնէ յունիս 9էն մինչեւ հոկտեմբեր 31, եւ կառավարութիւնը պիտի կրնայ անարգել գործել, թէ Փրանքը փրկելու, թէ շահարկութիւնը խափանելու եւ թէ տնտեսական գործունէութեան զարկ տալու համար: Անշուշտ արձակուրդէն առաջ, Երեսփ. Ժողովը պիտի ընտրէ իր նոր նախագահը: Ամէնէն հաւանական թեկնածուներն են երկու փոխ – նախագահները, Պ. Անրի Փաթէ եւ Պ. Տէլպոս:

❖ Տարեկան զինատօնի առթիւ, հանրապետութեան նախագահը Մէնս գացած ըլլալով, ճառ մը խօսեցաւ տնտեսական վերականգնման մասին: Շեշտեց թէ Ֆրանսա պատրաստ է միւս պետութեանց հետ բանակցելու, որպէսզի հաստատուն վիճակի մը վերածուին գլխաւոր դրամները: «Առանց այդ ամրապնդման առեւտրական գործառնութիւնները չեն կրնար գտնել իրենց նախկին զարգացումը»:

ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԿԱԶՄԸ

Պուիսոնի դահլիճը կը բաղկանայ 21 անդամներէ, որոնց երեքը պետական նախարար, 17ը նախարար եւ մէկը խորհրդական: Ասոնց 3ը ծերակուտական են, 15ը երեսփոխան: Խորհրդարանէն դուրս կը մնան միայն մարաջախտ Փէթէն, զօրավարներ Տէնէն եւ Մոռէն: Նախարարներէն հինգը արմատական – ընկերվարական են: Վարչապետը եւ արտաքին նախարարը անկուսակցական են: Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրոսար եւս ընկերվարական կուսակցութենէն հրաժարած ըլլալով, աւ այժմ անկախ կը համարուի:

Ելմտական նախարար Պ. Փալմատ վերջին պահուն մերժած ըլլալով, այդ նախարարութիւնը յանձնուեցաւ Պ. Քայեօի, որ նախապէս առնուած էր իբրեւ անպաշտօն նախարար: Ծնած՝ 1863ին, Պ. Ժոզէֆ Քայեօ քաղաքական ասպարէզը մտած է 1898ին: Յաջորդաբար ելմտական նախարար եղաւ 1899ին, 1906ին, 1911ին, իսկ վարչապետ՝ 1912ին: Պատերազմի ընթացքին կասկածելի համարուած եւ Գերագոյն Ատեանի յանձնուած ըլլալով, թէեւ անպարտ հռչակուեցաւ, բայց երկար ատեն խաւարեցաւ իր արեւը: 1925ին ծերակուտական ընտրուելով, մտաւ Փէնլըվէի դահլիճին մէջ եւ նոյն տարին Ուաշինկթըն գնաց, պատերազմական պարտքերու խնդիրը կարգադրելու համար: 1926ին ելմտական նախարար եւ փոխ – վարչապետ եղաւ Պ. Պրիանի օրով, յետոյ նախագահ՝ ծերակոյտի ելմտական յանձնաժողովին, պաշտօն մը զոր կը շարունակէր մինչեւ հիմա:

Երկրագործական նախարար Պ. Ռուա եւս մերժած ըլլալով, իրեն տեղ նշանակուեցաւ Պ. Ժաքիէ, որ աշխատանքի նախարար էր Ֆլանտէնի դահլիճին մէջ:

Թուրքիոյ օդանաւային սպառազինութիւններ

ՑԻՒՐԻԽ, 30 մայիս (Յառաջ).— Էնկիւրիէն տրուած մասնաւոր տեղեկութեանց համաձայն, դիւանագիտական շրջանակները մեծապէս զարմացած են Թուրք կառավարութեան այն որոշումէն, որով կ'ուզէ իր օդային տորմիղը զօրացնել 500 օդանաւերով, այնպիսի պահու մը, երբ երկիրը կը պայքարի տնտեսական մեծ տագնապի մը դէմ: Էնկիւրիի մէջ գիտեն որ դժգոհութիւնը մասնաւորապէս մեծ է Անգլիոյ մէջ, ուր կը խորհին թէ Թուրքիա կ'ընթանայ Գերմանիոյ ճամբով եւ թէ իր մեծ սպառազինումներով ան պիտի ուզէ Մեծ պետութիւնները դնել կատարուած իրողութեանց առջեւ:

Տեղեկութիւններ կան թէ Թուրք կառավարութիւնը կը պատրաստուի ամրացնելու Տարտանէլը՝ հակառակ դաշնագիրներու պարտաւորութեան: Կը սպասուի որ Թուրքիոյ այս ընթացքը բարդութիւններ յառաջ բերէ:

Կը հաղորդուի նոյնպէս թէ Թուրքերը շուտով մեծ ռազմափորձեր պիտի կատարեն Թրակիոյ եւ Կիլիկիոյ մէջ:

Իրաքէն տասը հազար Ասորիներ պիտի տեղաւորուին Սուրիոյ մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ Իրաք ղրկուած երեք հոգինոց յանձնախումբը, որ պաշտօն ունէր քննելու Ասորիներու տեղափոխութեան խնդիրը, լրացուց իր աշխատանքները: Յանձնախումբը տեսակցած է հիւսիսային Իրաքի ասորի վարիչներուն հետ: Պաղտատէն հասած լուրերու համաձայն, հեռանալու տրամադիր Ասորիներուն թիւը տասը հազարը չպիտի անցնի: Ասոնք Սուրիա, Խապուրի շրջանը պիտի փոխադրուին յառաջիկայ աշնան սկիզբը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԻՆՉՈ՞Ւ…

Պոլսոյ «Ժամանակ»ը գիտել կուտայ.

— «Ս. Գրոց թարգմանութեան 1500ամեակին առթիւ Պոլսոյ եկեղեցական իշխանութեան ցոյց տուած անտարբերութիւնը ուշագրաւ պարագայ մըն է»:

Եւ կը հարցնէ, սրտառուչ միամտութեամբ.

— «Այդ եկեղեցականի մը գործունէութեան չա՞փ ալ կարեւորութիւն չունի այս 1500ամեակը»:

«Ինչու» մըն ալ ինձմէ:

Թերեւս Պոլիսը պատճառներ ունի վարանելու կամ ձգձգելու. իսկ Երեւա՞նը: Հապա Էջմիածի՞նը…

1500ամեակի առթիւ մէկ տարի տօն հռչակուեցաւ հայրապետական կոնդակով, 1934ի աշնան:

Կոնդակը ուղղուած էր Երուսաղէմի պատրիարքին, որ անմիջապէս կեդր. յանձնաժողով մը կազմեց: Եւ սկսան տօնակատարութիւնները: Ու կը շարունակուին մինչեւ հիմա:

Այստեղ, Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ, տօնակատարութեանց նախագահեց կաթող. նուիրակը:

Արդ, 1500ամեակը միայն արտասահմանի՞ հետ կապ ունի:

Տառերու գիւտը, հայերէնի տիրապետութիւնը, հայկական մշակոյթի անկախութեան յաղթանակը որ եւ է կապ չունի՞ն Երեւանի հետ:

Կամ եթէ, համաձայն կաթողիկոսական կոնդակին եւ կեդրոնական իմաստութեան, 1500ամեակը քրիստոնէական տօն է — թարգմանութիւն Աստուածաշունչի — Էջմիածինը ինք ինչո՞ւ չի կատարեր իր պարտականութիւնը:

Տրամաբանական չէ՞ր որ Էջմիածինը ինք տար առաջին ազդանշանը, համաձայն իր կոնդակին:

Եթէ Էջմիածինն ալ զգուշանալու պատճառներ ունի, այն ատեն ինչո՞ւ Պոլսոյ մեղքը կ'առնեն:

Արդեօք ամէնէն վե՞րջը պիտի տօնեն: Լաւ: Իսկ Երեւա՞նը:

Ամէնէն առաջ անոր պարտքը չէ՞ր գլուխ կանգնիլ հայկական մշակոյթի ազատագրութեան այս դարադարձին, իբրեւ հայկական իշխանութիւն:

Թրքական հանրապետութեան տասնամեակին չա՞փ ալ իմաստ չունի այս 1500ամեակը:

Իզմիրի կամ Արարատի թուրք «ակեար»ներու յաղթանակին չա՞փ ալ չարժեր:

Արդեօք որ եւ է պրոլետարական գիծ չկա՞յ Մեսրոպեան տառերու գիւտին մէջ:

Կարելի չէ՞, օրինակ, «պատմամատերիալիստական դիալեկտիկա»ն քիչ մը քրքրելով, բանաձեւ մըն ալ այս առթիւ ճարել:

Չէ՞ որ, 1500 տարի առաջ, հայ պրոլետարիատը մատնուած էր ստրուկ եւ յունական «իմպերիալիզմ»ին եւ հետեւանքը եղաւ ըմբոստացում,— ճիգ մը դէպի «էմանսիպացիա»:

Ինչ կը վերաբերի ղեկավարներու «սոցիալական ծագում»ին, որո՞նք աւելի պրոլետար են —

Սահակն ու Մեսրո՞պը թէ Բագուի արեւելեան համագումարին հրաւիրուած խաները, մոլլաները ու փաշաները, Էնվէր, Նուրի եւայլն (1920):

Կորիւնը եւ Փաւստոս Բիւզա՞նդը թէ ընկեր Մ. Քէմալը կամ Աֆղանիստանի փադիշահը:

Եղիշէն կամ Խորենացի՞ն թէ Նորին Բրիտանական Վեհափառութիւնը, որուն արեւշատութեան համար բաժակ պարպուեցաւ Կրեմլինի մէջ, դեռ քանի մը ամիս առաջ…

ՎԱՀԷ

ԵՕԹԸ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒ ՎՃԻՌԸ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻ

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ Մայիս 24ին դատարանը հաստատած է եօթը ընկերներու մասին տրուած վճիռը: Պաշտպան փաստաբանները դիմած են Ալպընիի դատարանին:

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼԸ

Այսօր, երեքշաբթի, մանր առեւտրականները ու արհեստաւորները պիտի փակեն իրենց խանութները, գոհացում տրուած չըլլալով իրենց պահանջներուն:

Գերմանիոյ բողոքը փրանկօ-խորհրդային ԴԱՇԻՆՔԻՆ ԴԷՄ

Գերմանիա յուշագիր մը ուղղեց Ֆրանսական, անգլիական, իտալական, խորհրդային եւ պելժիական կառավարութեանց, բողոքելով Փրանկօ-սովետական դաշինքին դէմ: Յուշագիրը իրաւականօրէն քննադատելով դաշնագիրը, գիտել կուտայ թէ ան զինուորական դաշնակցութիւն մըն է, եւ հակառակ՝ թէ Լոքառնոյի դաշինքին եւ թէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին: Հետեւաբար, Գերմանիա այլեւս չի կրնար ոչ – յարձակման դաշինք մը կնքել իր դրացիներուն հետ: Գերմանական տեսակէտով, խաղաղութեան համար վտանգաւոր է մանաւանդ դաշնագրին Բ. յօդուածը, որ կը տրամադրէ օգնութեան հասնիլ փոխադարձաբար:

Անգլ. կառավարութիւնը իրաւագէտներու քննութեան ենթարկած է գերմանական յուշագիրը: Ուսումնասիրութիւնը վերջանալէ յետոյ, տեղեկագիր մը պիտի կազմուի, որուն հիման վրայ պատասխան պիտի ղրկուի Գերմանիոյ: Լոնտոնի մէջ զարմանք չպատճառեց Գերմանիոյ բողոքը, որովհետեւ վերջերս վստահելի տեղեկութիւններ ստացած էին այդ մասին:

Գերմանիոյ զինուորական օրէնքը

ԱՆՈՐՈՇ ԿԸ ՁԳԷ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՇՐՋԱՆԸ

Գերմանիոյ պաշտօնաթերթը հրատարակեց զինուորական նոր օրէնքին մանրամասնութիւնները, համաձայն մարտ 16ի յայտարարութեան որով կը վերահաստատուի պարտաւորիչ զինուորութիւնը:

Օրէնքը ընդհանուր տրամադրութիւններ միայն կը պարունակէ, վարչապետին եւ պատերազմական նախարարին ձգելով մանրամասնութիւնները: Այսպէս, չորոշեր գործօն ծառայութեան շրջանը: «Առաջնորդ»ը ազատ է փոփոխելու այդ շրջանը համաձայն կացութեան պահանջներուն: Պարտաւորիչ աշխատանքը նախնական հանգրուանը կը համարուի բուն զինուորութեան: Կը նշանակէ թէ կառավարութիւնը կրնայ մեծ դիւրութեամբ աւելցնել բանակին թիւը: Կ'ըսուի թէ գործօն բանակը պիտի բաղկանայ 550,000 զինուորէ: Եթէ պարտաւորիչ աշխատանքի ենթարկուած քաղաքացիներն ալ հաշուենք (350,000), բանակին թիւը կը բարձրանայ 900,000ի: Իսկ եթէ զինուորութեան շրջանը երկարաձգուի, այս 900,000ին վրայ պիտի աւելնան մէկ դասի նորակոչները, 350,000 հոգի, որով բանակին թիւը պիտի հասնի 1,200,000ի:

Օրէնքին տրամադրութեամբ, 18էն 45 տարեկան բոլոր Գերմանացիները ենթակայ են զինուորութեան, բայց չեն ճշդուած պարտաւորութիւնները: Պատերազմական նախարարը կրնայ, պարագաներուն համաձայն, դրօշի տակ պահել արձակելիները, ծառայութեան հրաւիրել պահեստիները կամ զօրաշարժի ենթարկել 45էն վեր քաղաքացիները: Ուրիշ խօսքով, հրամանատարութիւնը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԹՈՒՐՔԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԴՂՐԴԱԳԻՆ ԱՀԱԶԱՆԳԸ

Թուրք սաւառնակի համաժողովը, որ բացուեցաւ 24 մայիսին, դառն իրականութեան մը առջեւ դրաւ ամբողջ Թուրքիան: Վասնզի, ճառը զոր այդ առթիւ խօսեցաւ վարչապետ Ըսմէթ, ուրիշ բան չէր եթէ ոչ դղրդագին ահազանգ մը:

Այսպէս, ան, բացատրելով օդանաւորդութեան առաջնակարգ դերը, խօսած է օդային վտանգի մասին:

Ու այդ վտանգը ներկայացուցած է չափազանց շօշափելի կերպով:

Իր ճառին կարեւոր կէտերէն մին այն է, որ Թուրքիան բաց ու անպաշտպան երկիր մըն է օդէն: «Սաւառնակներ որ Եւրոպայի ամէնէն հիւսիսային մասէն 3—4 օրէն կը հասնին Անատոլիա, մէկ երկու տարիէն այնքան պիտի յառաջդիմեն, որ պիտի կարենան մտնել Թուրքիոյ նման 760,000 քառ. քիլոմեթր տարածութեամբ երկիր մը, քաղաք մը ռմբակոծելու չափ պիտի կենան եւ յետոյ, առանց քիթերնին արիւնոտելու, պիտի կրնան վերադառնալ իրենց երկիրը»:

Ահա խոստովանութիւն մը, որ շատ ճիշդ է եւ բաւական ուշացած:

Անցեալ օր, խօսելով պիւտճէի մասին, կ'ըսէինք թէ Թուրքիա տարիներէ ի վեր իր եկամուտներէն 55 առ հարիւրը կը ծախսէ պաշտպանութեան գործին: Այդ պաշտպանութիւնը, սակայն, տարիներ շարունակ տարուեցաւ ցամաքի վրայ: Թուրքիա, իբրեւ ծովային ուժ ունի այն ինչ որ իրեն ժառանգ մնաց պատերազմէն վերջ եւ այդ եղածը անզօր է իր երկար ծովեզերքը պաշտպանելու: Ճիշդ է, քանի մը երկրորդական նաւեր շինել տուաւ, բայց, ընդհանրապէս, Թուրքիա ծովային պաշտպանութեան տեսակէտէն չընթացաւ ժամանակին հետ ու չափազանց տկար է:

Ուրեմն, այն միլիոնները որ երկրին անձեռնմխելիութեան յատկացուեցան, սպառեցան ցամաքային ամրութիւններու, թնդանօթներու, հրասայլերու: Հսկայ գումարներ ծախսուեցան նաեւ երկաթուղիներու, որոնք գրեթէ բացառապէս պատերազմական նպատակներու համար անհրաժեշտութիւն մը նկատուեցան: Կը յիշուի, որ «երկաթեայ ցանցի քաղաքականութիւն», զոր առաջին մէջտեղ դրաւ Ըսմէթ, բաւական դժգոհութիւն ստեղծեց, քննադատուեցաւ եւ տապալուեցաւ թէ այսօրուան սերունդը ի վիճակի չէ իր վախը մէջէն վրայէն շոգեկառք քալեցնելու: Այլ խօսքով՝ Թուրքիան նիւթապէս այնքան տկար է, եւ անզօր է իր սեփական ուժերով իր երկիրը երկաթուղիներով օժտելու: Ըսմէթ ու իր խմբակը, սակայն, պարտադրեցին իրենց տեսակէտը: Յաջորդաբար պիւտճէներու մէջ դրուեցան գումարներ: Գիծերը շարունակեցան իրարու ետեւէ: Մեծ հանդիսութիւններով բացուեցին Կիրասոնը կամ Սեբաստիան (գիծերը): Ու անընդհատ յեղյեղեցին այն տեսակէտը թէ երկաթեայ այդ գիծերը երկիրը կը դարձնեն ապահով: Օրինակներ բերին թէ ինչպէս պատերազմի շրջանին կովկասեան ճակատէն արեւմտեան ճակատ կամ փոխադարձաբար զինուոր փոխադրելը դժուար էր դարձած, այժմ դիւրին:

Ուրեմն, Թուրքիան, այսպէս ամրացած, «կարծր ընկոյզ» մըն էր, ինչպէս կ'ըսէին իր վարիչները դեռ մէկ երկու տարի առաջ՝ իտալական յաւակնութեանց անուղղակի կերպով պատասխանել ձգտելով, զոր կոտրել փորձողը իր ակռաները պիտի կոտրէր: Կը յիշուի, դարձեալ, որ Քէմալ ի պատասխան Մուսոլինիի, ինքզինքը Աստիգոսը նկատեց, տեսակ մը արհամարհանք դնելով խօսքերուն մէջ:

Այսօ՞ր,— յանկարծ ահազանգ մը: «Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ, կը շարունակէ Ըսմէթ, ամէն Թուրք հայրենակից պէտք է իմ բերնէս դառնօրէն լսէ թէ Թուրքիոյ համար օդային վտանգ կայ եւ օդային յարձակում մը կրնայ քանդել մեր երկիրը: Քաղցր բաներ չեմ ըսեր. բայց այս է իրականութիւնը»:

Թուրք բանակը ի վիճակի է երկիրը պաշտպանելու ցամաքէն կատարուելիք յարձակումի մը դէմ: Այսպէս, երբ ասկէ առաջ պետութեանց կողմէ գրաւումի ենթարկուեցանք, շատ լաւ գիտցանք մեր հողերը մաքրել օտարներէն, հակառակ անոր որ որեւէ միջոց չունէինք: Թէեւ բաւական ուժ չունինք ծովէն կատարուելիք յարձակումներու դէմ, բայց կրնանք շարունակել մեր պայքարը: Գալով օդին, չենք կրնար ըսել թէ հարկ եղած ուժը ունինք: Թուրքիան օդային վտանգի մը առջեւ կը գտնուի»:

Ուրեմն, ի զուր վատնուեցան միլիոնները: Ճիշդ է, ամէն երկիր պաշտպանութեան տեսակէտով զուր սպառումներ կ'ընէ: Զուր՝ այն իմաստով, որ այսօր շինուածը հինգ տարի յետոյ հինցած է: Եւ սակայն, մեծերը կրնան տոկալ այդ ծախքերուն: Ասկէ զատ, տարուէ տարի կ'աւելնան սպառազինման գործիքներու արժողութեան համեմատութիւնները: Այսօր, օրինակ, օդային պաշտպանութիւն ունենալ կը նշանակէ անսպառ գանձ ունենալ: Խօսելով, անգամ մը, այս օրինակներուն մէջ, Թուրքիոյ ծովեզերեայ պաշտպանութեանց մասին, կ'ըսէինք թէ՝ այս անընդհատ սպառազինումը մեծագոյն հարուածն է Թուրքիոյ համար: Վիշապ մը, որ վերջ կը լափէ անոր օրկանիզմը, ճիշդ է, կրնայ վտանգաւոր ըլլալ անոր մօտենալը, բայց, ի՞նչ օգուտ ուրիշէն պաշտպանուած ըլլալ վիշապի մը միջոցով, երբ զայն կերակրելու համար նիւթական իր մարմինը ի սպառ գնելու ստիպուած է:

Ըսմէթ կուգայ խոստովանելու թէ ինքն ի զուր սնուցեր է այդ ցամաքային վիշապը: Վասնզի, երկիրը հիմա եւս այնքան անպաշտպան է, որքան տասը տարի առաջ: Գործարանները զորս շինած ենք երկրին զանազան անկիւնները, բաց են յարձակումներու առջեւ, ինչպէս դպրոցները, հաստատութիւնները եւն.»:

Թուրքիա ի՞ վիճակի՞ է կանխելու այդ վտանգը: Մեր կարծիքով՝ ոչ: Նոյն եզրակացութեան կուգայ նա՛եւ Ըսմէթ ինքն ալ, երբ կը խօսի օդանաւերու արժէքի եւ անոնց գործածութեան համար անհրաժեշտ գումարներու մասին: Զմոռնանք, միշտ, որ Թուրքիա շատ պզտիկ պիւտճէ ունի՝ համեմատած մանաւանդ իր երկրի տարածութեան: Իսկ այդ տարածութեան երկնակամարը բաց է: Երբ պողպատեայ «մարախները» արշաւեն, հարկ է որ եւ է կէտի վրայ անմիջապէս դիմադրել: Այդ պարագային՝ շոգեկառքը անզօր է, այլ եւս: Իսկ օդանաւային սպառազինման համար ահագին գումարներու պէտք կայ: Օր չանցնիր որ մենք չկարդանք նոր նուաճում մը օդին մէջ: Ու գրեթէ ամէն օր կը կարդանք նաեւ թէ մեծերէն մին կամ միւսը նոր գումար մը յատկացուցեր է օդանաւերու: Թուրքիան 8-10 միլիոն ոսկի հայթայթած է: Տրամադրած է եւ պետական վարկ, ու այսօր, ըստ Ըսմէթի, հարիւր օդանաւ ունի: Կրկնապատկենք այդ թիւը՝ խորհելով թէ դիտում մը կայ գուցէ թիւի նուազումին մէջ: Թէեւ, չմոռնանք որ Թուրքիա նախընտրած է միշտ կրկնապատկուած ցոյց տալ իր ուժերը: Արդ, 100 օդանաւ պահելու համար տարեկան վեց միլիոն ոսկիի պէտք կայ: Ամէն տարի հարկ է ուրեմն, օդային պիւտճէ (վեց միլիոն) միայն ատոր յատկացնել: Ու նոր գումարներ գտնել՝ նոր օդանաւեր ունենալու համար:

Ըսմէթի կարծիքով, Թուրքիա պէտք է ունենայ 500 օդանաւ: Իսկ ատոր համար հարկ է տարեկան 30 միլիոն ոսկի յատկացնել:

Իսկ մօտաւո՞ր վտանգի մը պարագային: Ըսմէթ չունի ատոր պատասխանը: Աւելի ճիշդ կուտայ լռօրէն: Վասնզի, այս անգամ ոչ «կարծր ընկոյզի» խօսք կայ, ոչ «սուիններուն ծայրերը», ոչ ալ «եկողը պիտի տեսնէ» սպառնալիքը: Ընդհակառակն, իր ճառը «դառն ճշմարտութիւններ» բաց աչքերով տեսնելու տպաւորութիւնը կը թողու: «Չեմ գիտեր թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ մէկ, երկու, երեք տարի վերջ: Եւ, եթէ հիմա սկսինք, հազիւ ժամանակ կը գտնենք պատրաստուելու»:

500 օդանաւեր պիտի փարատէ՞ այդ վտանգը:

Պատասխանը կրկին դրական չի կրնար ըլլալ: Որովհետեւ արհեստագիտութեան եւ նորութեանց սրարշաւ վազք մը կայ, ու բոլոր անոնք որ պատճառներ ունին կարծելու թէ վտանգի ենթակայ են, ստիպուած են մասնակցիլ այդ արշաւին: Թուրքիան ենթակայ է այդ հարկադրանքին: «Այսօր չկայ այդ վտանգը, իսկ վա՞ղը»,— կը հարցնէ Ըսմէթ:

Ան իր այդ մտահոգութիւնները կրկնած է եւ յաջորդ օր՝ մամուլի համաժողովին առջեւ:

Անշուշտ, Թուրքիոյ վարչապետը պատահաբար տուած չէ այս ձեւով խօսելու որոշումը: Ու տարակոյս չկայ թէ ընդհանուր որոշման մը արդիւնք է ամէն ինչ հանրութեան պարզելու այս նիւթը: Տարիներ, շարունակ անպարտելիութեան յանկերգը երգել, զմայլեցնել ժողովուրդը, զրահել կամ սպառազինել զայն ե՛ւ հոգեպէս ու յանկարծ սարսափի պատկեր մը դնել իր առջեւ:

Ինչո՞ւ. ներքին քաղաքականութեան այս փոփոխումը:

Վտանգը մե՞ծ ըլլալուն: Ո՞ր է անիկա:

Դրա՞մ հայթայթելու համար: Բայց ի՞նչ է Ըսմէթի պահանջածը,— բարեկեցիկ ընտանիքէ տարեկան 30—35 ոսկիի գումար մը: Ուրիշ խօսքով՝ օրական 10 դրշ.: Արդ, երկրի մը մէջ՝ ուր տուրքերը այնքան շատ են ու այնքան դիւրին բան է պարտադրել ու գանձել, մի՞թէ տրամաբանական է «դառն իրականութեան» մը առջեւ դնել ժողովուրդը՝ իրեն ըսելու համար, «դուն որ 100 կուտաս, ասկէ յետոյ 110 պէտք է տալ, որովհետեւ բոլորովին անպաշտպան ենք»:

Անշուշտ ո՛չ:

Ու հոս է, մեր կարծիքով, Ըսմէթի ճառին ամբողջ խորհուրդը:

Այսինքն, այն գաղտնիքը, որ զինքը եւ իր գործակիցները մղած է թէ ներքին եւ թէ արտաքին աշխարհի առջեւ խօսիլ լեզուով մը որ ճիշդ հակառակն է մինչեւ այժմեան իրենց լեզուին:

Շիտակն ըսելով, մենք ոչ ասկէ առաջ իրենց «մեծազօրութեան» կամ «անպարտելիութեան» կը հաւատայինք, ոչ ալ այսօրուան բացարձակ անզօրութեան: Այո, Թուրքիան ոչ օդանաւ ունի (բաւարար), ոչ ալ թէքնիքէններ, որոնք կարենան չափուիլ եւրոպականներուն հետ: Քրտական ըմբոստութեան օրերուն իսկ, ռուսական օդանաւերը եկան ճնշիչ դեր կատարելու: Թուրքիան օդային այդ տկարութիւնը պիտի պահէ, համեմատաբար, ե՛ւ ասկէ յետոյ, եթէ նոյն իսկ 30 միլիոն ոսկի յատկացնէ տարեկան: Բայց, այն պահուն, երբ պէտք ըլլայ, կրնայ գալ դուրսէն, օդանաւով եւ օդանաւորդներով: Հիմա ձեւերը շատ են,— «գնեց»:

Եւ սակայն, կայ ուրիշ կարեւոր պարագայ մը,— Թուրքիա համաձայն չէ պատերազմելու: Ու այդ է իր ամէնէն տկար կողմը: Այդ տեսակէտէն որքան նման են Խ. Ռուսիա եւ Թուրքիա: Մոսկուան անընդհատ իր ուժէն կը խօսի, որովհետեւ սարսափը կ'ապրի յարձակումի հաւանականութեան: Գերմանիան եւ Ճափոն, ընդհակառակն, բնաւ չեն արտայայտուիր այդ մասին: Բայց, երբ Մայր. Արեւելքի մէջ երկաթուղիի խնդիրը ծայր տուաւ, Խ. Ռուսիա ամէն զիջողութիւն բրաւ՝ խոյս տալու համար ասկէ:

Թուրքիա կը հետեւի նոյն քաղաքականութեան: Կանխել՝ ուժով ցոյց տալով ինքզինքը: Անյաջողութեան պարագային՝ զիջիլ: Ու վաղը, եթէ պատահի որ Մուսոլինի կղզիները զինուորներով լեցնէ, խնդիրը պիտի ստանայ այն ձեւը՝ ինչ ձեւ որ առած է այժմ Հապէշ-իտալական վէճը:

Բայց, ատոր համար հարկ է հանրային կարծիք պատրաստել, եւ բանալ ժողովուրդին «դառն իրականութիւ՛նը» այժմէն, վաղը արդարացնելու համար որ եւ է զիջում:

Վասնզի, իրականին մէջ ուրիշ ելք չունի Թուրքիան վտանգին առջեւ, որ չգիտենք «տարի՞» մը, երկո՞ւ, երե՞ք վերջ կրնայ երեւան գալ»:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՏԻԿԻՆ Ե. ԶՕՐԵԱՆ ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

(ԻՐ 40ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Զօրեան երիտասարդ՝ ամուսինները նոր եկած էին Ֆիլիպէ (1899ի վերջերը): Օր մը Տիկ. Զօրեան դիմելով երկու երիտասարդ քոյրերու ըսաւ.—

— Օրիորդնե՛ր, ազատ ժամանակ շատ ունիմ, ուզում եմ պարապել ձեզ հետ, գտէք մի քանի ուրիշ աղջիկներ ձեզ տարեկից:

Եւ այսպէս սկսաւ կանոնաւոր դասընթացք մը միջնակարգ դպրոցի ծրագրով: Իր եռանդուն բնաւորութեան եւ դասաւանդելու ինքնուրոյն ձեւին շնորհիւ քիչ ժամանակուան մէջ մեծ արդիւնք ցոյց տուաւ: Բացի այդ կանոնաւոր դասընթացքէն, շաբաթը անգամ մը հինգշաբթի օրերը տեղի կ'ունենային դասախօսութիւններ երիտասարդ տիկիններու ինքնազարգացման, առողջապահութեան եւ մայրական պարտականութիւններու մասին: Յետոյ ընդհ. դասախօսութիւններ բնական գիտութեան վերաբերեալ նիւթերու շուրջ, որոնց յառուած ուշադրութեամբ ունկնդիր կ'ըլլար խուռն երկսեռ բազմութիւն մը: Առաջին անգամ այդպէս մեծ պատրաստութեամբ կին դասախօս մը լսելու պատեհութիւնը կ'ունենար Ֆիլիպէի հասարակութիւնը:

1896ի մեծ ջարդերէն վերջը շատ Հայեր Պուլկարիա, մանաւանդ Ֆիլիպէ գաղթած էին եւ շատերու՝ մանաւանդ հարուստներու զաւակները օտար վարժարաններ կ'երթային: Նոր վարժարան մը անհրաժեշտ էր: Տիկին Զօրեան յաջողեցաւ մեծ դժուարութեամբ պուլկար կառավարութենէն իրաւունք ստանալ մանկապարտէզ մը, բանալ: Տիպար մանկապարտէզ մը, մանկավարժական նորագոյն բոլոր պահանջները լրացնող: Ընդարձակ շէնք պարտէզով, իւրաքանչիւր զոյգ աշակերտին փոքրիկ քառակուսի հողամաս մը, փոքրիկները գործնականօրէն ծանօթացնելով բնութեան հետ: Յաջորդ տարին մանկապարտէզէն զատ բացուած էր նաեւ նախակրթարան մը, հետզհետէ աստիճանը բարձրացնելու եւ միջնակարգ դարձնելու մտադրութեամբ:

Սխալ է այն կարծիքը թէ վարժարանը բացուած էր որբերու համար: Ընդհակառակն մեծ մասամբ ունեւորներու զաւակներ էին աշակերտները: Կային անշուշտ բաւական թուով անվճարներ ալ: Իբր սկզբունք ընդունուած էր՝ հարուստէն առնել աղքատին տալ: Վարժարանը երկսեռ էր, դասարանները աշակերտութիւնը նոյնպէս երկսեռ, ատ ալ լաւ նորութիւն մը, որ բարեբախտաբար օրինակուեցաւ ազգ. վարժարանին մէջ ալ: Ազնիւ մրցումով մը Ֆիլիպէի ազգ. վարժարանի ուսուցչական կազմն ալ ուժովցաւ եւ կրթական մակարդակը բարձրացաւ:

Տիկին Զօրեան եւ իր ամուսինը՝ անմոռանալի Թոռոմը միասին իրենց անխոնջ, եռանդուն ու խելացի գործելակերպով շատ մեծ ոգեւորութիւն ստեղծեցին Ֆիլիպէի հանրային կեանքի մէջ, գիտցան արժեցնել լաւագոյն երիտասարդութեան ուժերը, որոնք այդպիսի կարող խորհրդատուներ ունենալով եւ ոչ մէկ արգելքի առջեւ չընկրկելով (հանրային կարծիքը չէր հանդուրժեր որ աղջիկներ բեմ ելլէին), կազմակերպեցին երկսեռ երգեցիկ խումբ, թատերական խումբ: Ներկայացումները, երեկոյթները հանդէսները իրարու կը յաջորդէին մեծ ոգեւորութիւն ստեղծելով:

Վարժարանի շէնքին մէջ ցերեկները փոքրիկները կ'ուսանէին, գիշերները եւ կիրակի օրերը երիտասարդութիւնը կը զբաղեցնէր ամէն ձեւով: Բոլոր փորձերը, մրցարանական ժողովներ, նոյնիսկ մարմնամարզական խաղերը հոն տեղի կ'ունենային եւ երիտասարդութիւնը այդ դպրոցը իրաւամբ անուանած էր յառաջդիմութեան նաւակը: Նաւապետները՝ Զօրեան ամուսինները...

Դժբախտաբար վարժարանի յոգնեցուցիչ կեանքը, հանրային գործերը, մայրական դժուարին պարտականութիւնները քայքայեցին Տիկին Զօրեանի առողջութիւնը եւ երրորդ տարուան դպրոցի տարեշրջանը նոյնիսկ չլրացած ստիպուեցաւ մեկնիլ, բուժուելու համար: Գործին հոգը մնաց Թոռոմի, իրեն հաւատարիմ մնացած չորս աշակերտուհիներուն եւ պաշտօնակիցներուն:

Հրաժեշտի օրը, երկսեռ աշակերտութիւնը շարուած, տխուր դէմքով եւ աչքերը յառած իրենց սիրելի տիկնոջ, կը լսեն հետեւեալ խօսքերը արտասանուած նոյնպէս յուզումով եւ իւրաքանչիւրին հոգին մէջ տպաւորելու կամքով:

— «Իմ սիրելիներս, ես գնում եմ, մնաք բարով, ուզում եմ, որ դուք միշտ յիշէք իմ այս խօսքերը: Ջանացէք աշխատեցէք. դուք կարող էք լինել մեծ մարդիկ, նշանաւոր բժիշկ, փաստաբան եւայլն եւայլն, բայց ամէն բանէ առաջ, եղէ՛ք լաւ մարդ»:

Ահա իր սկզբունքը: Եւ իր երկարամեայ ուսուցչութեան՝ ընթացքին, բացի ուսումէն այդ գաղափարը եւս ներշնչած է: Տիրանալով բնական գիտութեանց վարդապետի տիտղոսին եւ 40 տարի անդադար սերունդներ զարգացնելով, անոնց ներշնչեց սիրել աշխատանքը եւ ըլլալ լաւ մարդ:

Յարգա՛նք հայ կնոջ լաւագոյն մէկ ներկայացուցիչին:

Մ.Տ.Դ.

Օ. ԽԱՉԻ ԳՈՐԾԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Կը ցաւիմ որ չկրցայ ժամանակին հաղորդել Սուրիոյ Օգնութեան Խաչի 25ամեակի հանդէսին նկարագրութիւնը:

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Գթութեան քոյրերու սրահին մէջ: Տիկին Զ. Սարաֆեանի բացման խօսքէն ետք, ընկ. Ղազար Զարբը մանրամասն զեկուցումով մը ներկայացուց Օ. Խաչի գործունէութեան պատկերը.—

Ա.— Առողջապահական հոգածութիւն.— Օգնութեան Խաչը, մասնաւոր ուշադրութեամբ հետեւած է մեր հիւծախտաւոր հայրենակիցներուն վիճակին՝ զանոնք տեղաւորելով հիւծախտարաններուն մէջ: Աղքատ հիւանդներուն դարմանումի գործը, իր օժանդակ բժիշկներուն օգնութեամբ մեծ ծաւալով յառաջ տարած է, մանաւանդ երկու տարի առաջ, ձմրան եղանակին, վրանաքաղաքին հրդեհին օրերուն, երբ դեղորայքէն զատ հայթայթած է նաեւ հագուստեղէններ:

Բ.— Մշակութային.— Սուրիոյ մէջ մանաւանդ այս ուղղութեամբ մեծ դեր կատարած է Օգնութեան Խաչը: Հիւսիսային Սուրիոյ հեռաւոր անկիւնները հասած են իր ձեռքերը, հոն իր ջանքերով կառուցուած են դպրոցներ ուր քրտախօս, թրքախօս հայորդիներ Մեսրոպեան տառերով հեգել կը սորվին:

Գ.— Ազատագրական գործը.— Մինչեւ մեր օրերը պատերազմէն քանի տարիներ ետք, տակաւին Արգիլեան սերունդի բեկորները կը գտնէին թափառական ցեղերու հետ, կամ կը մնան ծառայ նստակեաց Արաբներու քով: Օգնութեան Խաչին, այդ խլեակները ազատելու ձեռնարկը ար-

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Ո՞ւր էր մեր ժողովուրդի հրաշք շունչն ու բոյրը, որ կ'օծէր արգասաւոր արտերն ու հասկերը: Ո՞ւր էր հայ արտմանուշ երգն ու խինդը, որ մարդու հոգին կը փաղաքշէր ու կ'ալեկոծէր ... Մենք մենաւոր ուրուականներու պէս, կը քալէինք անոնց արիւնոտ խաչելութեան ճամբաներէն, անոնց անյայտ շիրիմներու վրայէն եւ մեր կոկորդը կը սեղմուէր, ոտքերը՝ կը խանձուէին ...

Այժմ ամենուրեք ռազմադաշտ է: Զէնքի անսասան վճիռն է կախուած հայրենի բարձունքներուն վրայ: Ցանձնուած՝ մեր նահապետական կառքի միօրինակ աղմուկին, անգիտակցաբար անցեր էինք արդէն Կէղը, Իլիճան, Կարճման (Գարապըյըգ խաները): Յաջորդ օրը Եփրատի կողերէն շուլլուելով հասանք Դերջանի կեդրոնական քաղաքը՝ Մամախաթուն: Անմիջապէս կը ներկայանանք քաղաքի զինուորական հրամանատար գնդապետ Արշալոյս Բէօռէկպապեանի: Միջահասակ, վառվռուն մէկը: Կը հիւրասիրէ, կը տեղեկացնէ մեզ: Ապա կը սկսի անդադար հարցումներու դէզ մը թափել մեր վրան, միշտ խռնուած հայերէնով մը, ինչ որ հազուադէպ էր մեր զինուորականներուն մէջ: Ո՞վ էք, ո՞ւրկէ կուգաք, ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Թիֆլիսի, զինուորական ի՞նչ պատրաստութիւններ կ'ըլլան, Անդրանիկը ե՞րբ պիտի գայ եւն. եւն.: Անշուշտ կը ջանանք գոհացում տալ իր հարցերուն եւ կը պատմենք մեր տեսածներուն եւ գիտցածներուն մասին: Կը յայտնենք որ Գէորգեան ճեմարանցիներ ենք եւ կ'ուզենք ամէն գնով Երզնկա երթալ: Իսկոյն վեր կը ցատկէ տեղէն եւ անսահման եղբայրական գուրգուրանքով կը փաթթուի մեզի ըսելով.— «Տղե՛րք ջան, մատաղ ձեզ, ես ալ ճեմարանցի եմ, նոյն յարկի ու ընտանիքի զաւակը ...»: Որքա՜ն ուրախ էինք: Մամախաթուն, Էջմիածին, ճեմարան ... Վայրկեան մը մոռցեր էինք թէ ռազմադաշտ կը գտնուէինք:

Յաջորդ առաւօտ, 1918 յունուար 10ին, Բէօռէկպապեան մեզ կը ներկայացնէ Դերջանի երիտասարդ գաւառապետ Գէորգ Գեանճեցեանի(*):

Գեանճեցեանը Մոսկուայի լեզուագիտական համալսարանի ուսանողներէն էր, համոզումներով Սոց. Դեմոկրատ, որ դէպքերու բերումով եկած ինկած էր հոս եւ իբրեւ գաւառապետ նախանձելի կարգեր էր հաստատած: Անխտիր բոլորէն սիրուած էր:

Անխուսափելի կերպով դարձեալ կը սկսին նոյն հարց ու փորձերը:

— Անդրանիկը ե՞րբ պիտի գայ, շատ ուժ ունի՞:

Այնուհետեւ, միշտ խանդավառ, տեղեկութիւններ կը հաղորդէ Դերջանի հայութեան, վերաշինական աշխատանքներու եւ քրտական վտանգի մասին:

— Չորս – հինգ հազարի չափ հայութիւն կայ հոս, կ'ըսէ ան: Մաս մը Կովկասէն, մաս մը Քրտերու մէջէն ու թաքստոցներէն եկած եւ լծուած են իրենց կիսաւեր ջրհիթներու վերաշինութեան գործին: Բայց, աւաղ, Քրտերը հանգիստ չեն ձգեր զանոնք: Ազատ չեն կրնար իրենց հեռաւոր արտերն ու ջաղացքը երթալ: Կը վախնան յարձակումներէ:

Մեզ կը զգուշացնէ եւ ծանօթութիւններ կուտայ ճանապարհներու մասին: Հրաժեշտ կ'առնենք եւ կը մեկնինք Մամախաթունէն: Երեկոյեան կը հասնինք Կառչիլ գիւղը, որուն կառավարիչն էր մեր հինաւուրց յեղափոխականներէն ծերունի Վարդան Շահպազը (այժմ Սուրիա): Վարդան Շահպազը, իր զէնքի ուժով ազատած էր Տէրսիմի լեռներէն եւ հոս զինուորական կառավարիչ էր նշանակուած, իր հմայքով զսպելու համար շրջանի Քիւրտերը:

Կառչիլէն կը մեկնինք եւ Դերջանի հովիտէն անցնելով կը շարունակենք մեր ճամբան: Մեզ կը դիմաւորէ Սեւ գետը՝ առած եւ ձիւներու մէջ թաղուած: Քիչ մըն ալ կը յառաջանանք եւ մեր աջ թեւին վրայ կը տեսնենք կարմրաւուն ութ աչքանի մեծ կամուրջ մը, անգործածելի վիճակի մէջ:

Մեր ուղեկից բժիշկը հեգնաւոր շեշտով մը կը յարէ.

— Տղե՛րք, ահա այն կամուրջը, որ Կարնոյ եւ Դերջանի հայութեան սպանդանոցն եղաւ ...

Կողերու քստմնելի կամուրջն էր ... Ծանօթ՝ Դերջանի հայութեան: Եփրատը՝ հայութեան թաց գերեզմանը մեր աչքերուն առջեւն էր: Փուած իր թեւերը դաշտավայրին մէջ, գալարապտոյտ, կ'երթար մտնելու Սանսայի ձորը:

Դիմացէն կ'երեւի Հէյպէք լեռ՝ ճերմակ փրփուրի պէս:

Դերջանը ունէր 75-80 գիւղեր, մեծ մասը քրտաբնակ: Պատերազմէն առաջ, հայկական գիւղերը հազիւ 20-25ի կը հասնէին: Յայտնի էին Վերին եւ Վարին Բագառիճ գիւղերը զուտ հայաբնակ: Այժմ մեծ մասը աւերակ էին: Կոդեր, Տվնիկ, Մանց, Հողիկ եւ ուրիշ մէկ երկու գիւղեր մասամբ վերաշինուած: Սակայն Թէքպիւէքի, Սէյկիի, Խարխինի եւ Սանսայի Քիւրտերը հանգիստ չէին ձգեր: Դերջանը Տէրսիմի նուաճուած գաւառներէն էր եւ Քիւրտերը իրենք զիրենք տէր ու տիրական հռչակած էին:

Իրիկուն կը հասնինք Սանսա-Տէրէսիի մուտքին առջեւ գտնուող Վիժան հայ գիւղը: Գիւղը կիսաւեր էր: Հոն կը գտնենք քանի մը զինուորներ եւ ապայ մը՝ իբրեւ կառավարիչ: Վիժանը Դերջանի պատմական գիւղերէն մէկն էր, Դ. դարու մեր պատմագիր Փաւստոս Բիւզանդի հայրենիքը, ըստ մեր բանասէրներուն: Եկեղեաց եւ Մանանաղի գաւառներուն սահմանին վրայ Եփրատի ափը: Գիւղի հին անունն էր Բիզան կամ Բիզանիս, ուսկէ կը հետեւցուի Բիւզանդացի ծանօթ փոփոխակը:

Վիժանէն կ'անցնինք եւ կը մտնենք Սանսայի դժոխային ձորը: Մեր շուրջ՝ լեռնաշղթաներ: Ճամբան ու Եփրատը քով քովի: Տէրսիմի Քիւրտերը բռնած են ձորի աջ ու ձախ լեռնագօտին մինչեւ Երզնկա: Կատարեալ սարսափ մը: Ձորը լեցուած է Եփրատի ահեղ գալարումներով: Դարձեալ տխուր յիշողութիւններ ...Մանուկներու եւ հայ զինուորներու խողխողում, եղեռնի անդարձ կարաւաններ: Իւրաքանչիւր սար ու քար, մահասարսուռ պատմութիւն մը ունի: Ճամբան խիստ վտանգաւոր է: Քիւրտերը կը շարունակեն իրենց անսանձ յարձակումները:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(8)

(*) 1919ին, Աշտարակի ճանապարհին սպաննուեցաւ անյայտ աւազակներու կողմէ, երբ Երեւանէն Աշտարակ Մոսկուայի կոմիտէի որբանոցին համար դրամ կը փոխադրէր:

գէն չօչափելի արդիւնք տուած է:

Օգնութեան Ժաչը արտագաղթի առաջին օրերուն իսկ ոտքի վրայ էր: Երկրէն, ուրկէ հարիւրներով կը լեցուէին Հալէպի եւ Պէյրութի փողոցները: Անծանօթ լեզուին, անծանօթ միջավայրին, ու նոյնակայ նոր եւ անհանդուրժելի տաք կլիմայի մը, անկասկած հիւանդութիւնները անպակաս պիտի ըլլային եւ Օգնութեան Խաչը կը հասնէր ամէն ուր իր կարիքը կը զգացուէր:

Ընկ. Զարրըխի վկայութեան համաձայն «Արեւանոյշներու պաշտպանութիւնը» պարր դոր գեղեցկօրէն ներկայացուցին 10 — 12 տարեկան պզտիկ օրիորդներ: Եղան արտասանութիւն եւ մեներգ մը Տիկին Կանաչեանի կողմէ, որմէ ետք բուռն ու երկարատեւ ծափերու մէջ բեմ եկաւ օրուան բանախօսը ընկ. Նիկոլ Աղբալեան, որ մօտաւորապէս հետեւեալը խօսեցաւ.—

ԸՆԿԵՐ Ն. ԱՂԲԱԼԵԱՆԻ ՃԱՌԸ

«Այս շարժումը բացառիկ երեւոյթ մը չէ, այլ օղակ մըն է այն աշխատացումին որ վերջերս կը նկատուի, մանաւանդ Սուրիոյ շրջանին մէջ: Արտագաղթին առաջին շրջանին ընդհանուր ջանք կար իրարու քով գալու: Այս երեւոյթը նաեւ գրականութեան մէջ տեսնուեցաւ: Մարդիկ վախնալով կորուստէն, շատեր գրեցին այն շրջանի պատմութիւնը որուն ականատեսներ իրենք եղած են:

Երկրորդ, տեղաւորման շրջանն է որ տեղի կ'ունենայ երկրէ երկիր, գաղթավայրէ գաղթավայր, մինչեւ որ կայուն վիճակ մը ստացաւ:

Երրորդ, հաստատուելէն ետք, տրամադրութեան փոփոխութիւն առաջացաւ: Եթէ տնտեսական տագնապը չըլլար, տրամադրութիւնը շատ աւելի բարձր պիտի ըլլար: Հակառակ ատոր, դարձեալ հանրային տրամադրութիւնը կը նշմարուի իբրեւ վերելքի տրամադրութիւն մը:

Այսպէս թէ այնպէս, մեր անհայութիւնը սակայն մնաց տեւաւ նոր ներունդ մը, դաղթաշխարհի ամէն կողմ ունեցանք երիտասարդ հայութիւն մը որ նոր ուժ մը կը ներկայացնէ, նոր գործեր կը փնտռէ, նոր փափաքներ ունի, նոր հետանկարներու եւ է, հասարակական ուժերով նոր նպատակներ կը հետապնդէ եւ այդ երիտասարդները կ'ուզեն տարէցներուն վրայ ճնշել ու նոր շարժում յառաջ բերել: Եւ այս երեւոյթը համայն աշխարհի մէջ կը նշմարուի, որ անկասկած անդրադարձում կ'ունենայ մեր վրայ: Օրինակ Ամերիկայի ցեղակրոնները, բոլորն ալ անգլիախօս, մօտ 2000 — 3000 երիտասարդներ հաւաքուած են հայրենիքի պաշտամունքին շուրջ, ունին իրենց թերթը ու կը ներկայացնեն անգլիախօս հայութիւն մը նման շարժման արդիւնք է նաեւ Համազգայինը: Ափ մը մարդիկ իրարու քով գալով, փոխանակ այս տագնապի օրերուն իրենց հացին մասին խորհելու կրթական ու հրատարակչական ընկերութիւն մը հիմնեն: Հայկական կեանքի մէջ այս շարժումը կը տեսնուի ոչ միայն աշխարհականներուն քով այլ նաեւ կրօնականներուն, օրինակ Երուսաղէմ, Անթիլիաս: Բոլոր տարբերուն մէջ շարժում կայ, տեսակ մը տեղաշարժ տեղի կ'ունենայ: Երիտասարդութիւնը մանաւանդ կ'ուզէ գիտակցաբար իմանալ իր անցեալը: Եւ այս շարժումը կը նշմարուի նաեւ հայ կիներուն քով, ահա Օգնութեան Խաչը: Սկիզբները որ զուտ կրթական էր, այժմ տարբեր տարբեր շարժումներու գլուխ է կանգնած:

Տարագրուելով եւ ոտիպեալ ապրելով օտարներուն քով, այն ամէն աւանդութիւնները զորս բերած ենք, կը կորսուին, կը խաթարուին, ընտանեկան կեանքը ցնցուեր է, ինչ որ շատ ալ չարիք պէտք չէ նկատել, այլ նոր պայմաններուն յարմարելու ձիգ մը: Օրինակ առաջին փոփոխութիւնները, իմ կարծիքով այնքան ալ վնասակար չունին: Ինչ որ կ'ուզէի ըսել, Օգնութեան Խաչը ձեռք պէտք է առնէ ղեկավարութիւնը ընտանեկան հարցին, ինչպէս նաեւ հայ թաղերու, կրթութեան, դաստիարակութեան ու գանոնք ներմուծէ ընտանիքներէն ներս:

Կիները աւելի ազդեցութիւն ունին հանրային կեանքին վրայ քան այրերը, անոնք շատ աւելի լաւ կրնան ընտանիքներէն ներս մտնել, համոզել, խօսիլ: Այս ամէնը կարելի է եթէ անոնք իրարու հետ չփման գալով, այս նիւթերու մասին խօսելով եւ հանրային կեանքով աւելի հետաքրքրուելով արթնցնեն այն հակայ զանգուածը որ եկած է հայրենիքէն եւ որ հետզհետէ մոռնալու. ենթակայ է այն ինչ որ հայունն է:

Կարմիր Խաչը, խարխափումներէ ետք, իր հունին մէջ կը մտնէ — ինքնագործակցութիւն: Կարմիր Խաչը պէտք է ամէն ճիգ թափէ աշխատելու եւ վճարելու: Ինքնագործակցութեամբ եւ ոչ թէ բարեգործութեամբ, որ տարբեր բան է: Նպաստընկալ բարեգործութիւնը ինքնին չարիք մըն է, պէտք չէ սպասենք որպէսզի տասը հոգի իրարու քով գալով դումար մը յատկացնեն եւ մենք...

Կարմիր Խաչը իր վրայ դրուած բոլոր տեսակի հաւատքները կ'իրականացնէ երբ օրիորդներ, տիկիններ քովքովի կուգան ձեռքձեռքի կուտան: Պէտք չէ մեծ գումարներով խաբուիլ, այլ ջանալու է պզտիկ ձիգերով մեծ բան արտադրել: Այս ընելու համար պէտք է որ հայ կիներուն ոսկր կրթուած ըլլայ եւ զարմանալի չէ որ Կարմիր Խաչը արդէն կրթութեամբ կը զբաղի: Իր քսան եւ հինգ տարուան գործունէութենէն կը տեսնենք որ, Օգնութեան Խաչը կը բարձրանայ: Կինը, դարձեալ կ'ըսենք, հանրային մեծ ուժ մըն է, իբր անհատ, իբր կին, իբր մայր որ կրնայ երիտասարդները հետաքրքրել, յեղաշրջել թաղերը, սանձել պաղանները, անհատ դարձնել...

Մեր ընկերային հարցը միայն տղամարդոց չի վերաբերիր, այլ կիներուն ալ, ուստի այս վերջիններուն ուշադրութիւնը պէտք է կեդրոնացնել անոնց ուժը օգտագործելու համար:

Հայ ազգի ճակատագիրը ձեր ալ ճակատագիրն է, այս ազգը ոչ միայն ձերն է, այլ եւ մերը, ուստի դուք եւ մենք պէտք է գործակցինք: Այս խնդրին մէջ կիները ունին իրենց դերը, որ Արքիմիդէսի լծակն է: Մեր կեանքը գաղութներուն մէջ կրնայ դեռ երկար տեւել, հարկ է որ կիներն ալ գիտակցին իրենց պարտականութեան»:

ՇԱՀՐՈԶ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ՌԷՅՄՈՆ ԹԻՒՂԷՐԺ

Գրեթէ ամէն մարդ օժտուած է երաժշտական շնորհով, եւ շատերու մէջ աւելի է այդ յատկութիւնը քան իրենք եւ ուրիշներ կը կարծեն առհասարակ: Եթէ տաղանդը երեւան չի գար եւ եթէ աշակերտին նպատակը եւ յաջողութիւնը յաճախ չեն արդարացներ անոր վրայ դրուած յոյսերը՝ մենք կ'ընդունինք որ ան հետեւանքն է իր ստացքին մէջ անընական մեթոտին, մանկավարժական եւ դաստիարակութեան սխալի մը:

Ռէյմոն Թիւլէրժ, շնորհիւ իր բոլորովին ինքնայատուկ երաժշտական մեթոտին, կը հասնի անսպասելի արդիւնքներու, մանկավարժական մարզին եւ մասնաւորապէս դաշնակի ուսուցման մէջ: Ռէյմոն Թիւլէրժ, մէկն է ժամանակակից մեծագոյն մանկավարժներէն: Իր կեանքը յարատեւ նուիրում մըն է ի սպաս արուեստին ծառայութեան: Ան կ'ապրի իր մեթոտով: Ան իր գիտութեան դուռը միշտ բաց թողած է ամէնուն համար:

Միշտ կը բացատրէ եւ ոչ ոքի հանդէպ անուշադիր է: Սերունդներ անցած են ձեռքէն եւ ներկայիս անհամար անձեր շրջապատած են զինքը:

Լաւագոյն երաժշտագէտները խոստովանած են որ Ռէյմոն Թիւլէրժի մեթոտը ամէն բանէ առաջ ընդունելով, բարձրագոյն պարզացման յաւագոյն միջոցը:

Աշակերտ մը որ կ'աշխատի իր մեթոտով, նախ եւ առաջ կը սորվի լսել իրապէս այն ինչ որ կը նուագէ: Ան կը սկսի տարորոշել իւրաքանչիւր ձայնը, շաւիղ եւ իւրաքանչիւր րոպէն:

Անհրաժեշտ ժամանակ յատկացնել սերտելու համար կտոր մը, առանց ամփոփուած ըլլալու միտքը եւ յողնութիւնը, սերտած կտորին իւրաքանչիւր նօթին վրայ՝ համարժէք է իր ժամանակը լաւ անցնելու:

Միայն մարզուած ականջն է որ կարողութիւնը կ'ունենայ որոշակի անհատականութիւնը եւ անաչառութիւնը նուագին, որ արդէն կը հանդիսանայ կատարեալ Թէքնիքը այն առումով ինչպէս կ'ըմբռնենք մեր օրերու ոճով, կը նշանակէ ոչ միայն մատներուն ընծայել ամբողջական ճշդութեամբ նուագել, այլ բոլոր այն ձայները, որոնք կ'ըլլան դաշնակէն պէտք է ըլլան գեղեցիկ:

Երաժշտական յօղուածով մը անհրաժեշտ է ներկայացնել այս մեծ վարպետը: Անոր հրաշալի գործին մօտէն ծանօթանալու համար պէտք է ներկայ ըլլալ իր տարեկան մեծ նուագահանդէսին, որ տեղի կ'ունենայ, վաղը, չորեքշաբթի երեկոյ, ժամը 9ին, Սալ Փլէյէլի մէջ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿ. ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի գեղարուեստական գրականութեան պետական հրատարակչական մարմնի վարիչ Նակօրեակով իր մօտ հրաւիրեց հայ գրողները, որոնք ներկայիս կը գտնուին կարմիր մայրաքաղաքը: Նակօրեակով հաղորդեց, որ իր ղեկավարած մարմինը ծրագրած է գալ տարի հրատարակել Սայաթ — Նովայի, Թումանեանի, Րաֆֆիի, Պարոնեանի, Թումանեանի, Շիրվանզադէի գործերը, ժամանակակից բոլոր հայ գրողներու հիմնական ստեղծագործութիւնները, հայկական ֆոլքլորի նմոյշներու ստուար հատոր մը եւ ժթ. դարու հայ գիւղացիական գրողներու գործերու ժողովածուն

Երեւանի գրողները հանդիպում մը եւս ունեցան Կրասնայա Նով պարբերաթերթի խմբագրութեան հետ, որ խնդրեց լայն չափով նիւթեր տալ հայ գրականութենէն՝ տպուելու համար պարբերաթերթին մէջ:

⁂ Մոսկուայի Հայ Արուեստի Տան մէջ կատարուած երեկոյթի ընթացքին, հայ եւ ռուս արուեստագէտները արտասանութիւններ եւ ընթերցումներ րրին հայկական ստեղծագործութիւններէ: Սրահին մուտքին առջեւ կազմուած էր ցուցահանդէս մը հայերէն գիրքերու եւ հայ գրականութեան նուիրուած գրախօսականներու:

Երեկոյթի ընթացքին, գրական գործերու այս ցուցադրութենէն զատ, կազմակերպուած էր նաեւ երաժշտական բաժին մը, այսպէս ներկայացուեցան Կոմիտասի եւ Սպենդիարեանի ստեղծագործութիւնները, որոնք մեծ յաջողութիւն գտան:

Հայ գրողները մեկնեցան Լէնինկրատ

ՄԱՐՋԻԿ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

«Խորհրդ. Հայաստան» կը գրէ թէ Մոսկուայէն Երեւան վերադարձաւ մարզիկ Սերգօ Համբարձումեան, որ ծանրութեանց ախոյեանական մրցումներուն մասնակցելով՝ վերջերս հաստատեց երկու նոր մրցանիշ: Երկու ձեռքով ծանրութիւն վերցնելու իր հաստատած մրցանիշն է 119 քիլօ 850, աջ ձեռքով ծանրութիւն վերցնելու իր նոր մրցանիշն է 107 քիլօ, (անցեալ տարի իր հաստատած մրցանիշն էր 105 քիլօ 800):

Շուտով կը մեկնի Լէնինկրատ, մասնակցելու ողիմպիական մրցումներուն:

ԿԱՐԿՈՒՏ

Իջեւանէն կը հեռագրեն «Խորհ. Հայաստան»ի թէ մայիս 16ին սաստիկ կարկուտ տեղաց Բաղանիս, Ջուջեւանք եւ Ղոշղոթան գիւղերուն մէջ:

Կարկուտը նստած է քսան սանթիմեթր հաստութեամբ: Բանջարանոցներն ու պարտէզները հեղեղին տակ փճացան

Մասնաւոր յանձնախումբ մը ղրկուած է տեղւոյն վրայ, ճշդելու համար վնասները

Մօտաւորապէս վեց ամիսէ ի վեր Թիֆլիսի կ'աշակերտի Գեարոսեան Րաֆֆիկ, որ պիտի նուագէ Փուլանսի «Քոնսէր Շանփէթր»: Իրեն պիտի ընկերանայ «Օրքէսթր ալ քոնսէր Փատըլու», առաջնորդութեամբ Ալպէր Վոլֆի:

ԵՐԱԺՇՏԱԳԷՏ

ԺՂՄՈՒԼ

ՄԱՀԱՎՃԻՌ ԵԿԵՂԵՑԻՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

— o —

«Հայրենիք» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (18 մայիս).

— «Խորհրդային բռնագրաւումներէն եւ հալածանքներէն շատ քիչ եկեղեցիներ, ինչպէս յայտնի է, կրցան կերպով մը իրենց գոյութիւնը քաշքշել մինչեւ մեր օրերը: Սակայն, ատոնց ալ այժմ մահացու վտանգ կը սպառնայ:

Ասկէ մօտ երկու տարի առաջ մենք մէջբերումներ բրած էինք խորհրդային «Անաստուած» պաշտօնաթերթէն, ուրկէ աներկբայելի կերպով կ'երեւէր, որ Մոսկուայի կառավարութիւնը որոշած է մինչեւ 1937. այսինքն՝ մինչեւ երկրորդ հնգամեակի լրանալը, «հաշուեյարդարի ենթարկել» բոլոր եկեղեցիները եւ արմատախիլ ընել կրօնը խորհրդային Միութեան ամբողջ տարածութեան վրայ:

Մեր հակառակորդները այն ատեն լռութեամբ կամ թերահաւատութեամբ անցան մեր հրատարակած տեղեկութեանց վրայէն: Այժմ վերջապէս Ամերիկայի ամէնէն պատասխանատու թերթերէն մէկուն՝ Քրիսչըն Սայընս Մոնիթըրի թղթակիցը եւս Մոսկուայէն գրեթէ բառացի կը հաստատէ մեր հրատարակած տեղեկութիւնները»:

Համաձայն այդ ամերիկեան թղթակցին՝ բոլշեւիկները, դժգոհ ըլլալով «անաստուածներու» շարժման դանդաղ յառաջդիմութենէն, սկսած են աւելի գործօն քայլեր առնել եկեղեցականներու դէմ, որպէսզի զանոնք զրկելով կամ չէզոքացնելով՝ կարենան փակել տալ տակաւին բաց մնացած սակաւաթիւ եկեղեցիներն ալ:

Անցեալի դաժան փորձէն խրատուած, Մոսկուա չուզեր այժմ ուղղակի կամ բացարձակ բռնութեան դիմել կրօնի դէմ եղած պայքարին մէջ: Ատիկա կրնայ շատ աննպաստ ազդել հանել արտասահմանի մէջ եւ աննպաստ տպաւորութիւն ձգել «բարեկամ» ազգերու հանրային կարծիքին վրայ միջազգային ներկայ փափուկ կացութեան մէջ: Ուստի բոլշեւիկները այժմ կը նախընտրեն աւելի «խաղաղ», անուղղակի միջոցները:

Ամերիկեան թղթակցին ըսելով՝ անոնք պատրուակով մը կը բանտարկեն, կը գնդակահարեն կամ կ'աքսորեն ու այդ կերպով կը չէզոքացնեն յաւ քահանաները՝ ապարէզը ձգելով աննկարագիր, անքաղաքական կամ տգէտ քահանաներու: Հետեւանքը կ'ըլլայ այն, որ զգալիօրէն կը պակսի եկեղեցի յաճախողներու թիւը եւ կը հասնի այնպիսի սահմանի մը, որ մնացեալները դրամապէս ի վիճակի չեն ըլլար այլեւս պահելու եկեղեցին եւ «ինքնաբերաբար» կը փակեն զայն:

Նոյն նպատակին հասնելու համար, խորհրդային կառավարութիւնը կը դիմէ ուրիշ միջոցի մըն ալ, այն է՝ կը բարձրացնէ բաց եկեղեցիներու վրայ իր դրած տուրքը՝ անտանելի բեռ մը դարձնելու ատոր: Այնպէս որ հաւատացեալները, ի վիճակի չըլլալով վճարել իրենց եկեղեցիի տուրքը, կը հարկադրուին «ինքնաբերաբար» փակել զայն:

Կրօնը սպաննելու եւ բոլոր եկեղեցիները փակելու իբր խաղաղ միջոց՝ Մոսկուա կը կիրարկէ երրորդ միջոց մը, այն է՝ պարտադիր կերպով անաստուածութիւն դասաւանդել կառտայ բոլոր դպրոցներու մէջ՝ հալածանքի ենթարկելով նոյնիսկ այն ուսուցիչները, որոնք կը մերժեն անաստուածութիւն քարոզել»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՎԻՃԱԿ»Ը ՌՕՄԱՆԻ ՄԷՋ

— • —

ՌՕՄԱՆ, 30 մայիս (Յառաջ).— Այսօր ժամը 15ին, Լոէնի թատերասրահին մէջ, տեղի ունեցաւ Հայ Կ. Խաչի մասնաճիւղին սարքած «Համբարձման» տօնը: Տիկին Շէյթանեանը հանդէսը բանալով, բացատրեց Կ. Խաչի նպատակը եւ կոչ բրաւ հանդիսականներուն՝ սատարել Կ. Խաչի տարածման: Աշակերտները խմբով երգեցին «Համբարձում եայլան»ը, արտասանեց փոքրիկն Ա. Գէորգեան: Երգեցին Տիկին Շէհէրլեան (Ես իմ սիրեդ) եւ ընկ. Ե. Զաթրեան (Պարզ սիրտս): Ընդհանուր խանդավառութեան եւ հետաքրքրութեան մէջ ներկայացուեցաւ ծաղիկներու վէճը՝ ղեկավարութեամբ Տիկին Արմենուհի Ունճեանի: Դերակատարները՝ Օր. Ն. Գէորգեան (վարդ), Տիկին Կիւրինեան (քրքում), Օր. Ա. Թորոսեան (շահպրակ), Տիկ. Շէհէրլեան (արեւածաղիկ), Օր. Զ. Ճիզմէճեան (ձիւնծաղիկ), փոքրիկն Ա. Գէորգեան (շուշան), եւ Մարիցա Զիլինկիրեան բոլորն ալ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը: Ա. Թորոսեան արտասանեց հայրենաշունչ կտոր մը ծանօթ հայ գրողին: Տիկին Կիւրինեանը երգեց «Կուժն առայ եկայ սարը»: Փոքրիկներ Ա. Գէորգեան եւ Մ. Զիլինկիրեան կատարեցին ծաղիկներու երգը: «Յառաջ»ի թղթակիցը արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Ցարգանք քեզ»ը: Աշուղհինները չուրջպարի ձեւով «Մայիսի կայծին» վրայ հիւսեցին նուիրական եռաչայնը, յետոյ պարելով, երգելով, ձեռքը ծաղիկներ եւ քանի մը անգամ յաջորդաբար պտտեցուած ջերմ մթնոլորտէն օգտուելով «Վիճակ»ի առմները սպառեցին: Աշուղհինները յաջորդաբար երգեցին «Անձրեւն եկաւ չաղալէն», իսկ Տիկ. Զիլինկիրեան մեներգ մը երգեց, ընդհանուր ծիծաղի մէջ ընկեր Կիւրինեան եւ Ե. Թուշեան սրամիտ կատակերգութիւն մը խաղացին: «Հիմակուան աղջիկներ»ու դերակատարները Տիկին Շէհէրլեան Ե..., Արմենեան (Նիկողիմոս) եւ Տիկ. Թ. Կիւրինեան (աղջիկ) յաջող էին իրենց դերերուն մէջ: «Համբարձման» տօնը այս տարի աւելի խնամքով կազմակերպուած էր, Հայուհիները յառաջդիմութեան մէջ են: Ձեզ տեսնեմ գթութեան քոյրեր, աշխատեցէք ալ աւելի զօրացնել ձեր կայմը Խաչուհիք չարքերը «Երեւան բաց իմ արել» խմբերգով փակուեցաւ «Վիճակ»ի հանդէսը: Խորին շնորհակալութիւններ բոլոր անոնց որ բարոյապէս թէ նիւթապէս նպաստեցին հանդէսին յաջողութեան:

Սալգիս Պիլալի

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՑԵՐԵԻՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

═ • • ═

... Կ'ուզեմ վերյիշել Չըչացի սկսելուս, քանի որ ոչ յուշ գրելու, ոչ՝ ալ եղերական շրջանի մը պատմութիւնը ներկայացնելու միտք ունէի. Սոփրուած էի կարգ մը լուսաբանութիւններ տալ, «Ժամանակի» յուշերուն առթիւ:

Եւ գրեցի չկամութեամբ, ուղղակի տառապելով, ինչպէս եթէ վէրք մը բերէիր եղունգներով:

Առաջին օրէն մտադրեր էի պրկել, կարճ կապել, բայց արդէն շատ բան բսած եղայ, առանց ամէն բան ըսելու.

Մնացեալը ժամանակի եւ տրամադրութեան խնդիր է: Ամէն պարագայի մէջ, ոչ այսօրուան գործ:

✕

Բացատրեցի թէ ինչ էր այն զոր Թուրք յուշագիրը կը կոչէ «ասուտ խնդութիւն» (տէլի բոլուռմա):

Վերի սենեակին մէջ, բուռն չարժումներուն, նոպաներուն յաջորդած էր ջիղերու քայքայման շրջանը: Եւ մղձաւանջ մը դարանակալ, որ միշտ գլուխս ծածկել կուտար բարձին տակ:

— Ի՞նչ կը կատարուի դուրսը ...

Կարուած արտաքին աշխարհէն, երկու պատուհան միայն ունէի, մէկը՝ բանտի բակին վրայ, միւսը՝ դէպի Պայազիտի հրապարակը, այնտեղ ուր կախաղաններու սիւները կը յածին:

Եւ կը կարծէի մէկուն տանիքէն եւ միւսին հորիզոնէն տեսնել դուրսի անցուդարձը ..

Մօտաւորապէս երեք ամիս մնացի սարսափանութեան բանտը:

Քանի մը անգամ ալ հարցաքննութեան փորձեր կատարուեցան, առանց արդիւնքի: Գիշեր մը նորէն Գրամը Սիւսի տարին, մեծ զգուշութեամբ, եւ ես նորէն սկսայ մտածել անձնասպանութեան մասին:

... Առտու մը—1916 յունիսի սկիզբը, յանկարծ սարիկաններ սենեակս խուժելով, պատուիրեցին բեռներս կապել.

Եղած – չեղած ժողվեցի եւ երբ սանդուղներէն վար իջայ կաղն ի կաղ, բակին մէջ տեսայ 12 հոգի:

Ամէնքս իրար խառնելով, զոյգ — զոյգ կապեցին եւ քչեցին դէպի պատերազմական ատեան: Իմ ձեռնակապ ուղեկիցս էր՝ հին ընկեր մը 1895ի սերունդէն, Միհրան Խուրլճեան, որ մեռաւ վերջերս:

Օրը կիրակի էր եւ միայն խալամական խանութները բաց ըլլալով, Թուրք ամբոխը կը խռնուէր ճամբուն վրայ եւ հայհոյանքներ կ'արձակէր մեր հասցէին

Անոնք որ Պոլիս եղած են, գիտեն թէ ինչպիսի միջավայրէ կ'անցնի այդ ճամբան, Մահմուտ Փաչայէն մինչեւ Պայազիտի հրապարակը: Քալելով՝ կէս ժամ:

Կորսուանին առջեւէն կ'երթար Թրքացած Հիտայէթը, թեւին տակ բանած՝ արձանագրութեան տոմարը

Մանրակրկիտ խուզարկութիւն մը եւս կատարուեցաւ պատերազմական ատեանի գրասենեակին մէջ: Ոստիկան մը ուրիշ բան չգտնելով, ձեռքս ջուրի շիշը քաշեց նետեց

Ձեռնակապերը քակեցին ու մինչ կը կարծէինք թէ զատ — զատ պիտի արգելափակեն ատեանին խցիկներու մէջ, բոլորս մէկ վար իջեցնելով, հինգս մէկ սենեակ դրին, ութն ալ ուրիշ սենեակ մը, յարակից: (Իճ — շաաբ ղօվուշի):

Ո՞վքեր էին միւս կալանաւորները, — բոլորն ալ ծանօթներ, զանազան պատճառներով ձերբակալուած եւ դիտմամբ ինծի հետ միացուած:

Ուղղակի իմ ձերբակալութեան հետ կապ ունէր 1. Սամուէլ Դարբինեանը, որ նախապէս բանտարկուած եւ ոստիկանութեան տետրակին մէջ արձանագրուած ըլլալով, կը կանչուի եւ վար կը դրուի: (Նշանաբը, Սօնա, երբ կ'երթայ լուր առնելու, զայն ալ վար կը դնեն եւ կը բանտարկեն առեն մը, իբրեւ մեղսակից).— 2. Իգնատիոս (Ահարոնեան), որ ձերբակալութենէս մէկ շաբաթ յետոյ, Վլատիմիրին կ'երթայ իբրեւ մաքսային գործակալ եւ կ'ուզէ փրկել պայուսակը կամ տետրակը: Վլատիմիր կը մատնէ եւ Իգնաս կը ձերբակալուի:

Անուղղակի կապ մը ունէր Տիգրան Ջէօկիւրեանի երեք եղբայրը, ողբացեալ Յովհաննէսը (Օննիկ), որուն հասցէին հեռագիր մը ուղղած էր Մարգպետ, Հալէպէն:

Պարտէզի մը մէջ չինուած, երեւութապէս մաքուր էր «Ինչառթ գօվուշին», բայց կատարեալ փոսս մը՝ լուերու: Առաջին գիշերն իսկ խայթուեցանք, եւ որովհետեւ կարելի չէր քնանալ, ալ — ձախ կը տրորուէինք, մինչ հերթապահ ոստիկանը կ'ռռնար.

— Ուլան նաթամա, էօֆիւզ, շիմտի... (Զղուեցի՞ս ն'ը, հիմա ...):

Քանի մը օր վերջը՝ գիշերուան ժամը 2ին արթնցուցին զիս, տանելու համար կեդրոնի հրամանատարին քով: (Մէրքէզ գօմանտանը):

Ձէին կրցած քնանալ միւսները, մինչեւ վերադարձս:

Ճամբէն մինչեւ կեդրոնի հրամանատարութեան շէնքը (տասը վայրկեան), առջեւէն կ'երթար զինուորական բանտին վերատեսուչը, Խոմայիլ Հագգը պէյ, իսկ իմ քովէս՝ բանտապահ մը եւ չաւուշ մը: Մինչ բացատանէն կ'անցնէինք, այս վերջինը, Քէօր Մէհմէտ, կը հարցնէր ու կը պատմէր.

— Հմայեակ Արամեանցը կը ճանչնա՞ս

— Լսած եմ, չեմ ճանչնար:

— Ան ալ քեզի պէս «քօմիտէճի» էր, բայց ճշմարտութիւնը խօսեցաւ ազատեցաւ, հիմա Փէջը ծուռ դրած, է — ֆէնտիի պէս կ'ապրի: Դուն ալ խօսէ ճշմարտութիւնը, վաղ առտու կ'ազատիս:

Իսկ կեդրոնի հրամանատարը, Ալի Բիգա պէյ (չփոթել միւսին հետ), զիս առաջնորդեց իր գրասենեակին քով, որուն նաեւ պատուհան մը կը բացուէր հրապարակին վրայ՝ նստանք եւ սկսաւ հարցումներ ուղղել: Ցետոյ ասրէն — ձայրէն խօսելով յանկարծ զիտել տուաւ.

— Հրանտ Աղաջանեանը կը ճանչնա՞ս. սքանչելի երիտասարդ մը. չեմ գիտեր ինչ պատճառով ձերբակալուած էր եւ մեզի յանձնուեցաւ: Առաջին օրէն, քաջաբար խոստովանեցաւ ամէն բան. վերջին պահուն, չխակ պատասխանած ըլլալով պզտիկ հարցումի մը, պատերազմական ատեանը նեղացաւ եւ մահուան դատապարտեց: Եւ հարկադրուեցանք այդ սքանչելի, գեղեցիկ եւ ապրելու արժանի, վայելելու սահմանուած երիտասարդը կախել սա դիմացի հրապարակին վրայ (ցուցնելով պատուհանէն):

Քանի մը շաբաթ յետոյ սկսան բուն հարցաքննութիւնները, հարցաքննիչ ատեանին առջեւ (Հէյյէթի թահգիգիյէ), որ կազմուած էր հինգ բարձրաստիճան սպաներէ, բացի հարցաքննիչ դատաւորէն

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(18)

կրնայ դրօշի տակ առնել բոլոր զինուորցուները, առանց յայտնապէս զօրա-շարժ հրատարակելու։

Գաւառացմի առեն, ամէն Գերմանացի, այր թէ կին, պէտք է պատրաստ ըլլայ ծառայելու հայրենիքին։ Օրէնքին այս տրամադրութիւնը կիրարկումն է ազգային - ընկերվարական սկզբունքին,— «ազատ ազգ առանց տարիքի կամ սեռի խտրութեան»։

Ճաշանոց խաղի զարկաւ երկու զաւակներ

Անհելի դէպք մը՝ իբրեւ հետեւանք թշուառութեան եւ անօթութեան։

Շաբաթ գիշեր ժամը 11ին, Շալօն - սիւր - Մառնի կայարանը կը մտնէր Թուրք մը, Ֆէլիքս Կոլուպէնկօ, 36 տարեկան, իր կնոջը եւ երկու զաւակներուն հետ, մէկը 2, միւսը 4 տարեկան։ Հայրը Ֆլամէննի կը բնակէր, բայց գործ գտած չըլլալով, երեւի Փարիզ գալ կ'ուզէր։ Հայրը նստած էր կայարանի մէկ նստարանին վրայ, չորս տարեկան տղուն՝ Ժանի հետ, իսկ մայրը՝ ուրիշ նստարանի մը վրայ, միւս տղուն հետ։ Հայրը պահ մը կնոջը հետ վիճելէ յետոյ, եկաւ Ժանի քով, որ կուլար, եւ փորձեց լռեցնել զայն։ Տեսնելով որ տղան ձայնը չի կտրեր, ձեռքը բերնին վրայ դրաւ։ Բայց տղան կը շարունակէր պոռալ։ Ասոր վրայ հայրը մէջքէն բռնելով ուժգնօրէն գետին զարկաւ տղան։ Գլուխը սալայատակին զարնուեցաւ եւ խեղճ տղան ա՛լ չշարժեցաւ։ Հայրը յետոյ միւսը՝ երկու տարեկան տղան քաշելով մօրը գիրկէն, զայն ալ գետին զարկաւ։ Սարսափահար մայրը ժամանակ չունեցաւ որ եւ է բան ընելու։ Այդ միջոցին զինուոր մը մտաւ սրահը, եւ անմիջապէս հայրը փախաւ։ Զինուորը եւ ուրիշ երկու հոգի հետապնդեցին եւ ճիշդ այն պահուն երբ պիտի բռնէին, բռունցք մը իջաւ հետապնդողներէն մէկուն դէմքին, բայց զինուորը յաջողեցաւ կաշկանդել կատղած մարդը։ Կայարանին մէջ հարցաքննուելով, Թուրք հետեւեալ պատասխանը տուաւ.

— Թշուառութեան պատճառաւ ըրի։ Եթէ պէտք ըլլայ, նորէն կ'ընեմ։ Ձեզ դղջմար բլլամ իս։

Երկու տղաքն ալ մեռան, հիւանդանոցին մէջ…

Անապաստան մանուկներ պիտի ճաշաքեն

Ժամանակակից Ռուսաստանի մեծագոյն անէծքն է անապաստան մանուկներու զանգուածը։ Կացութիւնը այնքան ծանրացած է որ, «չեղափոխականներ»խանութիւնը վերջերս մահապատիժ հաստատեց նոյնիսկ պատանիներուն համար։ Նկատելով որ առաւելութիւնը զարհուրելի համեմատութիւններ առած է այս անտէր բազմութեան մէջ, Յունիս 2ին հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ, անոնց խնամատարութեան համար։ Հրամանագիրը չորս տեսակ տուներ կը հաստատէ, ենթակայ՝ զանազան գործավարութեանց։ Կրթական գործավարութեան հովանաւորութեան տակ պիտի կազմուին տուներ՝ այն մանուկներուն համար որ ապրուստի միջոց չունին։ Առողջապահական գործավարութեան վարչութեամբ տուներ՝ հիւանդ երախաներու համար։ Ներքին գործավարութիւնը աշխատանքի գաղութներ եւ դաստարաններ պիտի հաստատէ ոճրամէտ մանուկներու համար։ Վերջապէս պիտի հաստատուի քննական կայան մը, ուր մէկ ամիս փորձի համար պիտի պահուին հաւաքուած մանուկները, մինչեւ որ ճշդուի թէ որ հաստատութեան մէջ պիտի տեղաւորուին։

** Լէնինկրատէն յետոյ, ուրկէ աւելի քան 60,000 քաղաքացիներ արտաքսուած են, այժմ մաքրագործում կը կատարուի Մոսկուայի մէջ։ Բոլոր կասկածելիները եւ մասնաւորապէս Թրոցքիի նախկին կուսակիցները այլուր պիտի փոխադրուին։ Անոնց մէկ մասը պիտի գործածուի Մոսկուա - Վոլկա ջրանցքը շինելու։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

138 ՏԱՐԵԿԱՆ «ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ» ՄԸ 78 ԿԻՆԵՐՈՎ.— Գաւիրլի թերթերը կը գրեն թէ աշխարհի ամէնէն… երիտասարդ մարդը կը կոչուի Խալաւիմ էլ Հէլլալի։ Այս Մարոքցին 138 տարեկան է եւ չափազանց եղած է ամէն բանի մէջ, բացի… կիներէն։ Երբեւ ճշմարիտ իսլամ, իր ամուսնութեան առեն ունեցած է չորս կին, համագումար՝ 78։ Իր ամենաշնորհ հինգերորդ ամուսնութենէն առաջ կիներէն մէկը կ'արձակէր։ Այս բազմակնութեան միակ անհամութիւնը՝ դրամական հոգն է եղած։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐՏԻՒՂԱՆԱՐԴԻ 7րդ շարքին վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի յունիս 21ին։ Ինչպէս յայտնի է, այս անգամ փոփոխութիւններ կատարուած են, մեծագոյն պարգեւը ըլլալով երեք միլիոն փրանք, փոխան 2ու կէս միլիոնի։

ՍԵՆԻ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ յանձնաժողովի 30 անդամներու վերջնական ընտրութիւնը վերջացաւ կիրակի օր։ Համեմատականի մնացած 23 աթոռներէն 13ը շահեցան համայնավարները, հինգը՝ ընկերվարականները, մնացեալ հինգը՝ աջակողմեան տարրեր։ Նահանգային ժողովի 140 անդամներէն 73ը ձախ են, 67ը աջ։ Նախորդ ժողովին մէջ աջերու թիւն էր 67, իսկ ձախերու թիւը՝ միայն 53։ Ուրեմն այս վերջիններս շահած են հաւն նոր աթոռ։

4000 ԼԻՏՐ ՔԱՐԻՒՂ ԲՌՆԿԵՑԱՒ կիրակի կէսօրին, Կրան տ'Օկիւբէնի ճամփին վրայ, երբ մթերանոց կը փոխադրուէր շտեմարան - կառքով մը. Բոցերը բարձրացան մերձակայ տուներն ի վեր, մինչեւ չորրորդ յարկը, բռնկեցնելով երեք շէնքեր։ Հրշէջները անմիջապէս օգնութեան հասան։ 75 տարեկան ծերունի մը շնչահեղձ եղաւ, իսկ 10 — 15 հոգի վիրաւորուեցան։

ԹՐԻՄԻ ԳՈՐԾԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՐԴԻ նախագահը, Եմուկիցէ, որ նախապէս Կովկաս կը գտնուէր, ձերբակալուեցաւ իբրեւ գեղծարար։

Հ. Յ. Դ.

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ ԺՈՂՈՎԸ ՓԱՐԻԶԻ տեղի կ'ունենայ վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 32, Ավրնիւ Կալէնի սրճարանի վերնայարկը։

Միացեալ փոխանակութիւն ընկ. Սրճյանի դասախօսութեան շուրջ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Տիկ. Եւրգիւղաշեանի, Օր Տէր Յովսէփեանի, Տիկ. Ա. Սարգսեանի, Պ. Գ. Վարդանեանի որոնք իրենց արդիւնաւոր աշխատակցութեամբ նպաստեցին ՄԱՅԻՍ 28ի գեղարուեստական բաժնին։

Շնորհակալութիւններ նաեւ հետեւեալ անձերուն որոնք իրենց նուէրներով օժանդակեցին պիւֆէի եւ վիճակախաղին յաջողութեան։

Bain Oriental Hamam. Գորգիկեան. Ցրուէթիւնեան, Ժողէֆ Դարպինեան. Ղուկասեան. Տիկ. Վ. Արապեան. Տիկ. Աշխ Իրգրանեան, Տիկ Մուշեղեան, Պետրոսեան, Գաբրիէլ Նավավար. Ս. Նշանեան. Թ Ջաթալեան. Մ. Հայկեան. Ա. Թէմինեան. Տիկ. Ջորմինեան. Թաթեոսի Մալխասեան. Հ. Մէրէնկիւլեան. Maison Ouzoms. Գալեան եւ ընկ. Ա. Յարութեան. Ա. Արապեան. Գ. Գասպարեան. Քէֆիրեան. Լ. Շիրինեան. Յ. Զաւարեան. Ս. Եղիազարեան. Phebus. Տիկին Ջանէկեան, Pharmacie Darbac.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

17. Rue Damesme. PARIS (13)

Le Gérant: H. STEPHAN

Առնուվիլի վարժարանի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Արժ. Տ. ՅՈՒՍԻԿ ՔՀՆՅ. ԱԴԱՄԵԱՆ փոխադրուած է ՍԷՆԹ ԱՆԹուանի հիւանդանոցին մէջ, ուր ենթարկուած էր վիրաբուժական գործողութեան։

Հանգուցեալին մարմինը փոխադրուած է Առնուվիլի եկեղեցին։

Թաղման արարողութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր [illegible] ժամը 12ին։

Վերադարձի կառք. Փիլիպեանի կը [illegible] ժամը 10ին

Հաղոր. միջոց.— կար տուն կայարանէն շոգեկառք ժամը 8.50 եւ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Սէն Թ'էթիէնի Ա. ոով. ենթակոմիտէն իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ընկ. Տիգրան Զերքեանի եւ պարագաներուն իր հօրեղբօրորդւոյն դառնաղէտ մահուան առթիւ։

[illegible] ՊԷՅ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մայիս 31ի Ուրբաթէն մինչեւ Յունիս 6 Հինգշաբթի գիշերը Odéon de Marseilleի մէջ պիտի կատարէ Փոքրիկան իր հետաքրքրական փորձերը, որ այնքան ազմուկ հանած եւ [illegible] ազուն պատճառած են։ Ամէն օր ցերեկոյթ եւ [illegible]

Մարսէյլ բնակող Հայերուն համար առիթ մը զայն տեսնելու եւ [illegible]

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այսպիսի դէպքեր, որ պատահում էին ոչ սակաւ անգամ, վիրաւորում էին Սանամի սիրտը։ Նա վշտանում էր, ոչ թէ այն պատճառով, որ նա զրկւում էր այն զուարճութիւններից, որ վայելում էին նրա միւս քոյրերը, ոչ, — Սանամը այդ մասին շատ հոգս չէր անում, — այլ նա վիրաւորւում էր գլխաւորապէս նրա համար, որ խտրութիւն էին դնում նրա եւ միւսների մէջ եւ անդադար յիշեցնում էին, թէ «դու անպատիւ ես, որովհետեւ մայր չունես»։

Այդ հանգամանքները ծնեցրին իմ մէջ մի ջերմ կարեկցութիւն դէպի դժբախտ աղջկայ վիճակը։

Անցան տարիներ, Սանամը արդէն հասունացած օրիորդ էր դարձել, իսկ ես նորահաս երիտասարդ էի։ Այդ հասակում մարդիկ ամէն բան հասկանում են։

Մի անգամ, երբ մտածում էր զառ- կի տօնը, մելիքի աղջիկները կարել էին տալիս իրանց համար նոր հագուստներ։ Սանամի համար նոյնպէս ձեւել էին տուել, բայց նա ամենեւին չէր յուսացում, որ շուտով կարուեն եւ զատկուան համար պատրաստ լինեն։ Ես հարցրի պատճառը, նա պատասխանեց.

— Ի՞նչ կ'անեմ կարմիր շալիկը, երբ սիրտս մինչեւ սեւ ու սեւ է հագած…։

Նա այլեւս չխօսեց եւ հեռացաւ։

Ես նկատեցի, որ Սանամը այժմ չէր տանջւում այն ցաւերով, որ երեխայութեան ժամանակ շատ անգամ արտասուք էին թափեցնում նրա աչքերից, — այժմ նրա տանջանքը բոլորովին հոգեկան էր…։

Սանամը մի առանձին մտերմութիւն ունէր դէպի ինձ. նա նայում էր ինձ վրայ, որպէս իւր հօր տանը մեծացած պատանիի վրայ։ Որքան էլ ճնշուած լինէր նրա դրութիւնը, այսուամենայնիւ, նա մելիքի աղջիկ էր, իսկ ես՝ — նրա հօր մօտ ծառայողի որդին։ Ես շատ էի աշխատում չօշափել նրա սրտի խորքերը, բայց նա այնքան ծածկամիտ էր, որ երբեք իւր սիրտը չէր բաց անում որ իւր բոլոր չքնաղ պատմողներից աւելի համակրութիւն ունէր դէպի նա, եւ որին պատահած ժամանակ կարող էր հաւատալ եւ ասել նրան մի քանի խօսքեր։

Մի անգամ գտայ նրան տարաժամի խռովութեան մէջ. կարծես թէ, բարկացած լինէր յուսահատութիւնից։ Նա դարձաւ դէպի ինձ այդ խօսքերով.

— Աղաչում եմ քեզ, գնիր ինձ համար մի կտոր աֆիոն, դա կը լինի իմ առաջին եւ վերջին խնդիրը քեզանից։

Իսկոյն հասկացայ նրա միտքը։

— Ի՞նչ կայ, ի՞նչ է պատահել, հարցրի ես ոչ սակաւ զարհուրելով։

Նա ուշադրութիւն չդարձրեց իմ հարցերի վրայ, եւ կրկնեց իւր խնդիրը աւելի հրամայական ձայնով.

— Քո գիտենալու բան չէ… գնա գնիր, ինչ որ ասում եմ քեզ… հէնց այսօր, հէնց այս րոպէից… գնա, մի ուշացիր…։

Ես գուցէ եկայ Սանամի սենեակից, նրան այն յոյսի մէջ թողնելով, թէ կը կատարեմ նրա խնդիրքը։ Բակում մի ինձ հանդիպեց մելիքի վաղեմի ծառայողը, մի ծերունի, որ ծառայում էր այդ տան մէջ նրա հօր ժամանակներից։ Ծերունին չլսելով, որ ես կանչեցի նրան, շարունակեց իւր դանդաղ քայլերը եւ մտաւ ախոռատունը։ Ես հետեւեցի նրան, պատմեցի, թէ ինչ դրութեան մէջ գտայ Սանամին։

— Ամէն բան տակնուվրայ եղաւ, ասաց նա, ինքն իրան խօսելով.— էլ ի՞նչ մնաց… ամէն բան կորաւ… մնացել էր մեր տուբը հաւատը, այն էլ կորաւ…

— Ի՞նչ է պատահել, հարցրի ես, ոչինչ չհասկանալով նրա մթին խօսքերից։

— Ի՞նչ է պատահել… կրկնեց նա գլուխը շարժելով, բայց այդ միջոցին ախոռային ձիաներից մէկը, տեսնելով իւր ծերունի խնամատարին, սկսեց ուրախութեամբ խրխնջալ եւ ոտքերի սմբակները յատակին զարկել։ Նա դարձաւ դէպի ձիաները, ասելով.

— «Սարի, խելօք կաց»։ Սարին փոքր ինչ հանգստացաւ եւ նա կրկին դիմեց ինձ դարձեալ ձիայի վրայ խօսելով.

— Հինգ տարուց աւելի է, որ աշխատում եմ այդ անպզամին խելքի բերել, բայց դա հէնց էն գիժն է ու էն գիժը։

Ծերունի Թումին սաստիկ սիրում էր իւր ձիաններին մէջ կարգ պահպանել, եւ մանաւանդ ներել չէր կարող, երբ նրանք մի այլ մարդու ներկայութեամբ, չէին հետեւում համեստութեան կանոններին։ Նա պատրաստւում էր աւելի երկար բացատրութիւններ տալ իւր կարգապահութեան մասին, բայց իմ համբերութիւնը հատաւ, ես կրկին հարցրի.

— Դու այն ասա, ի՞նչ է պատահել.

— Էլ ի՞նչ լինի… ամէն բան փճացաւ… ամէն բան ծուռն է գնում…։ Նժոյգը դարձեալ ընդհատեց նրա խօսքը։ — «Սարի, սատանայի ծնունդ, քեզ են ասում, խելօք կաց»։

Նա մոռանալով իմ հարցմունքը, մօտեցաւ Սարիին սկսեց հայրաբար փայփայել նրա գեղեցիկ բաշը, եւ նորից խրատներ կարդալ։ Նժոյգը լսեց նրա խրատները, հանդարտեցաւ, իսկ ծերունին եկաւ կրկին նստեց իմ մօտ։

— Անցան, գնացին հին ժամանակները… խօսեց նա, խորին կերպով հոգւոց հանելով.— գլինում էր, շատ անգամ հանգուցեալ մելիքը մտնում էր այստեղ, ձիաններից մէկը [illegible] կողքին շարուած էին յիսուն [illegible] շաղ, սիրուն, կ'ասես թէ, ամէն մէկը մի աղջիկ լինէր։ Հանգուցեալը սիրով փաղաքշում էր, ձեռքով զարկում էր իմ քամակին, «շատ ապրես, ասում էր, Թումի, ձիաները լաւ ես պահել»… ու այն րոպէում հանում էր իւր հագից կապան, ինձ խալաթ էր տալիս։ Բայց հիմա… ոչ այն մելիքը կայ, եւ ոչ այն ձիաները… բոլոր պղտիկ մելիքը ընծայեց պարսիկ խաներին…։ Բայց ասա՞… ամբողջ սեւ խաներն էին մեզ ձիաներ փեշքեշ անում, որ հանգուցեալ մելիքը նրանց հոգին չհանէր… տեսնես նման գողերը գողում էին, երբ նրա շուքն էին տեսնում…։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱՐԹԻ
5
ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI
5 Juin
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2823

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՍՈՒՐԲ ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Տարօրինակ պատահարով մը, մինչեւ այսօր ձգձգած եղանք մեր միւս դիտողութիւնները՝ Օր. Մաննիկ Պէրպէրեանի գրութեան առթիւ։ (Գրական թերթ, «Յառաջ», 19 մայիս)։

Մեր առաջին դիտողութիւնը կը ձգտէր լուսաբանել ակներեւ թիւրիմացութիւն մը։

Օր. Պէրպէրեան կ'ափսոսայ թէ, հայաջինջ սարսափներէն յետոյ, որ «սրբեց մեր մտաւորականութեան ամէնէն գեղեցիկ ծաղիկները», «ոչ միայն անոնց տեղը նոր սերունդ մը չկեցուց, այլ եւ հասանք դէպի մտաւորականութիւն կասեցաւ»։

Ընդունելով հանդերձ անփոխարինելի կորուստը, ազեցինք հաստատել թէ նոր սերունդ մը շատոնց յեցուցած է այն ահաւոր պարապը, որուն վրայ կ'ողբանք բոլորս ալ, քան տարիէ ի վեր։

Ի հարկէ տարբերութիւն կայ սերունդէ սերունդ։

Սակայն,— յիշեցնենք ինչ որ կը գրէինք այդ առթիւ.

— «Եթէ այսօր փորձ մը կատարենք բաղդատելու այսօրն ու երէկը, գրական տեսակէտով, կրնանք վստահօրէն յայտարարել թէ սերունդ մը հասած եւ շատոնց արժեցուցած է իր արդար փառասիրութիւնները։ Սերունդ մը, որ անդարձ կորուստին տեղը կը բռնէ ոչ միայն իր գրական արտայայտութեամբ, այլ եւ յղացումով ու մշակումով»։

Երկրորդ եւ աւելի ծանր թիւրիմացութեան մը մէջ կ'իյնայ մեր աշխատակիցը, ողբալով թէ «մտաւորականութիւնը կ'անհետանայ մեր մէջէն» եւ դարմանի համար ափ առնելով... Բարեգործականի դուռը։

— «Մեր կարեւոր միլիոնատէրներէն մէկը՝ Բարեգործական Միութիւնը, պէտք էր ձեռք առնէր այդ գործը («զուտ մտաւորականներ հասցնել»)։

Փոխանակ տարտամ եւ աչք խաբող կրթական չափազանց նախնական ծրագիր մը գանձնելու աղիւն անդին, պէտք է գիտնար հաւաքել եւ օգտուիլ մեր ազգին ցանցնուած, բայց եւ ուժգնօրէն գոյութիւն ունեցող մտաւոր ուժերէն, եւ անոնց յանձնէր ազգին նոր բարձր մտաւորականութիւն մը վերստեղծելու անհրաժեշտ եւ դժուարին պաշտօնը»։

Կամ այն է որ մենք լաւ չենք ըմբռներ «մտաւորականութեան» իմաստը, եւ կամ Օր. Պէրպէրեան գաղափար չունի Բարեգործականի կոչման եւ խնդութեան մասին։

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ Բարեգործականը իր ծրագրով, կանոնագրով, աշխարհահայեացքով եւ մանաւանդ իրական գործունէութեան եղանակներով ծառայած է եւ կը ծառայէ ոչ թէ «բարձր մտաւորականութիւն» ստեղծելու, այլ եղածը աղօրելու, հարթելու, ցամքեցնելու կամ ծաղրանկարի վերածելու։

Եթէ այդպէս չըլլար, ինչո՞ւ այնքան գլխուն զարնուած, նկուն վիճակ մը պիտի ունենար նոյն իսկ հասարակ ուսուցչութիւնը, յիշեցնելով երբեմնի «թաղականաց վարժարաններ»։

«Զուտ մտաւորականներ» կամ «նոր մտաւորականութիւն» հասցնելու գործը տանիլ կապել Բարեգործականին՝ կը նշանակէ ուսումնարան մը հաստատել մեծապատիւ մուրացկանութեան համար, յաւելեալ եւ ճոխացեալ ծրագրով։

Ուրեմն չի՞ բաւեր այն ինչ որ հասած է արդէն, այդ ճամբով, տարիներու ընթացքին...

Մնաց որ, Բարեգործականը ի՞նչ տրամադրութեան կամ հոգեկան կազմ կրնայ ունենալ մտաւորականներ հասցնելու կոչման հետ, եթէ նոյն իսկ արդիւնար եւ դառնար ժողովրդական, ժողովրդավար կազմակերպութիւն մը։

Որովհետեւ հարո՞ւստ է, իբրեւ «մեր կարեւոր միլիոնատէրներէն մէկը».

Բայց չէ՞ որ հարուստը ամէն բանէ առաջ իր կամքը պարտադրելու կը ձգտի։ Մանաւանդ երբ Հայ է եւ միլիոնատէր։

Ահա տեսէք, Բարեգործականի դպրոցական նպաստն անգամ, ամսական 2–5 ոսկի, դարձած է քար գայթակղութեան։ Պատրուակ՝ իշխանութիւն բանեցնելու, տեսակէտ պարտադրելու, ազգ. ժարմին կամ ուսուցչութիւն սարկացնելու։

Բարեգործականը մէկ տեսակ «մտաւորականութիւն» միայն կրնայ հասցնել,— գլխիկոր, բարեպաշտ, բարեւի կեցած ուսումնականներ, որոնք չուզի պէս պիտի քալեն պատերու տակէն, գզո՛ղ, միշտ զգո՛յշ,— եւ առանց որ եւ է յաւակնութեան։

Անշուշտ այս չէ Օր. Պէրպէրեանի երազածը։

Պատրանք է, միամտութիւն է «բարձր մտաւորականութիւն» սպասել որ եւ է երկրի մէջ, ընդ հովանեաւ բարեգործական կազմակերպութեան մը։

Եթէ հարցը վերաբերէր միայն նիւթական աջակցութեան, նորէն ծուռ է այն ճամբան զոր կ'առաջարկէ մեր աշխատակիցը, յուսահատած՝ ընդհանուր ամայութենէն։

Որ եւ է մտաւորականութիւն որ գիտակից է իր արժէքին եւ արժանապատուութեան, ամէն բանէ առաջ ինքն իր մէջ կը կազմակերպուի, փոխանակ այս կամ այն հաստատութեան խնամակալութիւնը փնտռելու։

Դժբախտաբար այդ օրին չենք հասած տակաւին։ Եւ մանաւանդ այս պայմաններուն վրայ, դժուար է գտնել մտաւորականներու գնահատելի համրանք մը, որ ամփոփուի միեւնոյն դրօշին տակ,— այսինքն առանց նախապաշարումի որ եւ է դրօշէ։

Զափազանց շատ են «մտաւորականները»։ Իսկ եթէ դասընթացք մը հաստատուէր, Բարեգործականի թեւին տակ, ապահովաբար պիտի եռապատկուէր թիւը, յանգելու համար ... պատկերազարդ ցուցահանդէսի մը։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ՊԻՏԻ ԳՈՐԾԷ ԱՐՏԱԿԱՐԳ ԻՐԱՒԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ

Պ. Բույիսոնի ծրագիրները եւ փրանքին ապագան

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ԴԱՏԸ՝ ՅՈՒՆԻՍ 11ԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, երէկ խորհրդարան ներկայացաւ նոր դահլիճը, կարդալով իր յայտարարութիւնը եւ լայն իրաւասութիւններ պահանջելով։ Միտքերը պատրաստուած էին արդէն, այնպէս որ Պ. Պուիսոն դժուարութիւն չքաշեց, վստահութիւն շահելու համար։ Յայտարարութիւնը կարճ էր եւ ամէնէն աւելի կը ծանրանար օրուան անմիջական հոգերուն վրայ, որոնց գլխաւորներն են շահագիտութեան խափանումը, Փրանքին փրկութիւնը եւ նմանօրինակ նորոգութիւններ, որպէսզի կարելի ըլլայ մղում տալ տնտեսական գործունէութեան։

«Թոյլ չի թղթակիցը վերլուծելով տագնապին պատճառ եղած երեւոյթները, գիտել կու տայ —

Պ. Պուիսոնի դահլիճին ծանրութեան կեդրոնը աւելի դէպի ձախ է քան իր նախորդներունը։ Պ. Ֆլանտէն առեր մը յաջող եւ համեմատաբար ժողովրդական դարձաւ, որովհետեւ իր գլխաւոր ուշադրութիւնը նուիրեց տնտեսական տագնապին եւ անկեղծ հաւատարմութիւն ցոյց տուաւ խորհրդարանին։ Բայց ի վերջոյ իր դահլիճին անկումը ճիշդ այնպէս եղաւ ինչպէս Պ. Տումէրկի պարագային։ Երեսփ. ժողովին բուն նպատակը այնքան քաղաքականութիւն չըջէլ չէր որքան ոճիրը ազատել այնպիսի անհաճոյ ելքէ մը որ ... [illegible]

Ինչ կը վերաբերի Պ. Պուիսոնի դահլիճին ծրագիրներուն, առաջին հարցումը այն է թէ Փրանքին գինը պիտի կարենա՞յ պահել։ Կարելի է ենթադրել թէ կառավարութիւնը մէկ անգամէն չպիտի արժեզրկէ զայն։ Ան իր առանձնայատուկ յիշողութիւնները նախ եւ առաջ պիտի գործածէ վերահաստատելու եւրոպական տնտեսական հաւասարակշռութիւնը։ Պ. Քայիօ, ելմտական նախարարը, միշտ ինքզինքը հակառակ յայտարարած էր արժեզրկման, եւ իր յայտարարութիւնը կրկնեց այս առթիւ։ Բայց միեւնոյն ատեն բաւ թէ իր անտառանցումը ատժամեայ կը համարի, եւ թէ իր պաշտօնը յաջորդի մը պիտի փոխանցէ, երբ զգուշ հանէ իր բացառիկ ծրագիրը։ Այս որոշման անմիջական պատճառն է իր վստահութիւն վիճակը. 1933ին բաւ թէ պաշտօն պիտի ընդունի եթէ անհրաժեշտ ըլլայ երկրին համար, գիտնալով հանդերձ որ վաղ ամէնէն պիտի մեռնի։ Բախտին հեգնութիւնը տեսէք,— այն մարդը որ խմբագրութեան արտոյն միջոցին, հիմա պաշտօնի կը կոչուի տագնապի պահու մը։ Բայց առողջական տեսակէտէ ալ կը հարկադրէ որ Պ. Քայիօ կարող կայէ իր պաշտօնավարութիւնը։ Ան ելմտական տուեր կարգի գնելով արժեզրկման համար, կրնայ հանդիստ ուրիշի մը ձգել վերջնական գործողութիւնը, եւ, ինչպէս ալ ուժգնօրէն հակառակ ըլլայ անսահման արժեզրկման, կրնայ ընդունիլ չափաւոր եւ սահմանափակ արժեզրկում մը, իբրեւ մէկ մասը միջազգային դրամական կարգադրութեան։

Լաւատեսութիւն հրապարակին վրայ

Պ. Քայիոյի առաջին կարգադրութիւնները նպաստաւոր ազդեցութիւն գործեցին հրապարակին վրայ։ Ոչ միայն Փրանքը ամուր մնաց, այլ եւ զգալի բարձրացում ունեցան Ֆրանսական արժեթուղթերը։ Նախարարը կարգ մը տնօրինութիւններ ձեռք առած է, աւելի մօտէն հսկելու համար սակարանի գործառնութեանց վրայ։ Օրինագիծ մը մշակուած է, որով խիստ պատիժներ կը սահմանուին տնտեսագործներուն։ Միեւնոյն ատեն, Պ. Քայիօ միջոցներ կը խորհի, դրամներու խոյսը լուծելու համար միջազգային գետնի վրայ, առանց որ եւ է նախաձեռնութիւն առանձնելու։

Ելմտական նախարարը յանձնաժողով մը նշանակեց, որ պիտի ուսումնասիրէ սեղանաւորական հրապարակին վերակազմութիւնը։ Կազմուած է նաեւ սեղանաւորներու կարգապահական խորհուրդ մը, հսկելու համար արժեթուղթերու գործառնութեանց վրայ։ Նախարարին կարծիքով, առեւտրական յարաբերութեանց վերականգնումը եւ համաշխարհային տնտեսականվերակազմութիւնը մեծապէս պիտի դիւրանան եթէ միւս ազգերը, ընդունելով Ֆրանսայի դրամական դրութեան բացարձակ պահպանման եւ Փրանքին դիմադրութեան առաւելութիւնները, հաւանին դիմել միջազգային դրամական ամրացման։

Ֆրանսական Փրանքին պահպանման համար շատ նպաստաւոր կը համարուի Զուիցերիոյ վերջին հանրաքուէն, որ ճախճախիչ պարտութիւն մը եղաւ զուիցերիական Փրանքին արժեզրկման կուսակիցներուն համար։ Պ. Քայիօ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ «Էնֆորմասիոն»ի թղթակցին.

— Ձեռք առնելիք բոլոր միջոցները պիտի ձգտին պաշտպանել ազգային դրամը եւ վերահաստատել երկրին տնտեսական հաւասարակշռութիւնը, որ անհրաժեշտ է, Փրանքին ներկայ ոսկի արժէքին պահպանման համար։ Առեւտրական փոխանակութեանց վերահաստատումը գլխաւոր մտահոգութիւններէն մին կը կազմէ։

Թերթերը գիտել կու տան թէ ոսկիի արտահոսումը արագօրէն նուազած է եւ թէ օտար կամ Ֆրանսացի շահադէտները սկսած են իջեցնել իրենց առաջադրանքը։ Երկուշաբթի օր Պանք տը Ֆրանսէն ոսկիի դուրս ելքը եղաւ 40 միլիոն Փրանք։ Առեն եղած է որ օրական 800—900 միլիոն Փր.ի ոսկի քաշուած է դրամատունէն, մինչդեռ սովորական ժամանակներու մէջ 40, 60 կամ 100 միլիոնէն աւելի չէր ըլլար։ Երկուշաբթի օր 118 միլիոն Փր.ի ոսկի քաշուած, բայց 78 միլիոնի ալ մտած էր. այնպէս որ զուտ ելքը եղած է միայն 40 միլիոն։ Երէկուան համար կը նախատեսուէր միայն 17 միլիոն, իսկ այսօր՝ դադար

ՎԱՍԼԻՖ ՁԻՆԱՐ, Մոսկուայի թրքական դեսպանը, մեռաւ հիւանդանոցին մէջ, բժշկական գործողութեան մը ենթարկուելով։ Մ. Քէմալի սերտ գործակիցն էր յեղափոխութեան շրջանին։ Առաջին անգամ Մոսկուայի դեսպան նշանակուեցաւ 1928ին, բայց հազիւ քանի մը ամիս կեցաւ եւ Թուրքիա վերադառնալով վարեց կրթական նախարարութիւնը։ Յաջորդաբար եղաւ դեսպան Փրակայի եւ Փէշթայի։ Նոր Թուրքիոյ ամէնէն կարող դիւանագէտներէն մէկն էր եւ մեծ դեր կատարած է քուրքեւխորհրդային յարաբերութեանց մէջ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ծափերուն հետ, մեր արտասանութեան կտորներն ալ կը դեղնին, կը պարպուին, կը մաշին։

Հաշուեցէք սկսելով 1908էն,— ճիշդ 27 տարի է որ միեւնոյն կտորները շրջան կ'ընեն բեմէ բեմ եւ բերնէ բերան։ Եւ այժմ աշխարհէ աշխարհ։

Բայց միայն արտասանութեան կտո՞րներն են որ կը մաշին։

Ընդհակառակն, կտորներ կան որ ոչ ժամանակէն կ'աղուին, ոչ ալ միջավայրէն, բայց կը պղտորին, կ'աղճատուին, կը բզքտուին, եթէ արտասանողը անփորձ է կամ անճարակ։

Արտասանելը ոչ պոռալ – կանչել է, ոչ կեղծ եւ յախուռն ձեւեր առնել, ոչ ոտքերը գետին զարնել, կամ թեւերը աջ ու ձախ շարժել, ոչ ալ այլանդակ ծամածռութիւններ ցուցադրել։

Արտասանելն ալ արուեստ մըն է, ինչպէս երգելը։ Շատ մը պարագաներու մէջ՝ աւելի դժուար քան երկուքն երգելը։

Արտասանողը եթէ լաւ սերտած չէ կտորին տառը, բառը կամ շեշտը, եթէ միայն գոց սորվելու վարժութիւնն ունի եւ բեմի վրայ երեւալու համարձակութիւն, ընդհանրապէս կը վրիպի։

Ահա թէ ինչո՛ւ սակաւաթիւ են անոնք որ կը յաջողին տպաւորութիւն գործել իրենց արտասանութիւններով։

Նոյնիսկ, որեւէ ... դերասաններ ... յաջողութիւն կը պսակուին։

Քանի՞ հոգի պիտի կրնայիք ցուցնել, որ թծախնդիր ըլլային ե'ւ բառին, ե'ւ տառին ե'ւ վանկին։

Բայց իմ խօսքս արհեստավարժ դերասաններու մասին չէ։

Ընդհանրապէս «ամաթէօր»ներ են որ կը ստանձնեն արտասանութեան հոգը, մեր ժողովրդական հանդէսներուն մէջ։ Այնպէս որ, կարելի չէ շատ բարակը փնտռել։

Արդ, «ամաթէօր»ներու բազմութեան մէջ, լիբրեւ յայտնութիւն մը կը ներկայանայ Տիկին Հ. Սարգիսեան (Արշալոյս Թէրլէմէզեան)։

Բծախնդիր՝ կտորներու ընտրութեան մէջ, եւ նոյնքան խանդակաթ՝ իրաւաբանական հանդէպ։

Ո՞վ կրցաւ զգալ իր խանդավառութիւնը լսելով անոր արտասանութիւնները Անկէնի մէջ (Յր. Կ. Խաչ). Հայ Գրողներու Ընկերակցութեան մէջ, Ապրիլ Տասնըմէկին, Մայիս 28ին, եւ, շաբաթ գիշեր, Եր. Տէր Անդրէասեանի յոբելեանին առթիւ։

Ոչ մէկ արուեստակեալ եւ պոռոտ շարժուձեւ։ Ոչ մէկ ծամածռութիւն դէմքի, եւ ընդհակառակն պայծառութիւն մը որ կը հեւայ, որ կը շողայ։ Խորապէս արտայայտիչ, վարակիչ սարսուռ մը աչքերէն մինչեւ շարժուձեւերը։

«Սրբազան հուր »ը Արշալոյսի հոգին վառած էր դեռ 1919էն, երբ Թումանեանի «Անուշ»ը կը ներկայացնէին Պոլսոյ մէջ, խումբ մը ընկերուհիներով։

Նոյն բոցը, գիծը՝ օրիորդէն մինչեւ տանտիկինը։

Անշուշտ ձիրք մըն է արտասանելու շնորհն ալ։ Ամէն բանէ առաջ՝ արուեստագէտի խառնուածք։

Բայց, նաւա՞ղ դեր կը կատարէ բարեխիղճ մշակումը։

ՎԱՀԷ

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Աթաթիւրք 10,000 ոսկի կը նուիրէ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Աթաթիւրք 10,000 ոսկի նուիրած է Թուրք Սաւառնակի միութեան եւ այսպէս անցած է գլուխը օդային փառնգին գիտակցողներուն։ Հանրապետութեան նախագահը այս առթիւ բաւած է.

«Այս ազգը ամէնէն դժուար ժամանակներու մէջ, հոգիով մարմնով աշխատած է հայրենասիրական պարտականութիւններու համար։ Ուզուածէն աւելին պիտի արտադրուի։ Բանուած ճամբան ճիշդ է»։

Ենիքիրի մէջ օդային փառնգին գիտակցողներու արձանագրութիւնը կը շարունակուի։ Մինչեւ հիմա 600է աւելի անդամ արձանագրուած է, իսկ եղած յանձնառութիւնները 35,000 ոսկիէն աւելի են։ Սաւառնակի միութեան պաշտօնեաներն ալ իրենց կարգին 1500 ոսկի արձանագրուած են։ Մեծ ցոյց մը պիտի կատարուի, օդային վտանգը պարզելու եւ հեզծուցիչ կազերէ պաշտպանուելու ձեւը բացատրելու համար։ Ցոյցը տեղի պիտի ունենայ դադարի օր մը, սաւառնակներ պիտի թռչին եւ ճառեր պիտի խօսուին այդ առթիւ։

Հայր էվին հիմակուընէ պատրաստութեան ձեռնարկած է։ Պատերու ծանուցումներու համար մրցում մը պիտի բացուի նկարիչներու միջեւ եւ օդային վտանգի մասին բանախօսութիւններ պիտի ըլլան։

Սաւառնակի կեդրոնին մէջ կարեւոր ժողով մը տեղի ունեցաւ, ճշդելու համար Պոլսոյ գործունէութեան ձեւը։ Ժողովին մասնակցեցան նաեւ սաւառնակի հայ, յոյն եւ հրեայ մասնաճիւղին ներկայացուցիչները։ Որոշուեցաւ բոլոր թաղերու մէջ մէկմէկ պատասխանատու ներկայացուցիչ ունենալ եւ աւելի ուժ տալ նուիրահաւաքութեան գործին

Վաճառական Սապէթայ Քահմի 120 ոսկիի բարձրացուցած է իր տարեկան յանձնառութիւնը, հրեայ վաճառական Եսքօ ալ՝ 84ի։ Երկուքն ալ իրենց տարեկան յանձնառութիւնը կանխիկ վճարած են։ Վաճառական Ժաք Լէվին ալ 100 ոսկի նուիրած եւ իր տարեկան յանձնառութիւնը 24էն 50 ոսկիի բարձրացուցած է։

Պոլսոյ արհեստակցական միութեանց պատուիրակները ժողով գումարելով որոշեցին ճշդել այն արհեստաւորները որ կրնան տարեկան 20 ոսկի վճարել, իսկ անոնք որ չեն կրնար վճարել, անդամ պիտի արձանագրուին աւելի փոքր յանձնառութեամբ մը։

Պ. Էռիօ վտանգաւոր կը գտնէ արժեզրկումը

Լիոնի հացագործներու միութեան հացկերոյթին առթիւ, Պ. Էռիօ ճառ մը խօսելով, բոլորովին վտանգաւոր գտաւ փրանքին արժեզրկումը։ «Ինչ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ մեզի, ոսկիի արտահոսումն է, անհաշուելի թուանշաններ նիւթականացեալ, ինչ որ խորապէս վրդովեց հանրային կարծիքը։ Արդարեւ, ահագին քանակութեամբ ոսկի դուրս ելաւ երկրէն. բայց իրար անցնելու բան չկայ, որովհետեւ մենք տակաւին 81 միլիառ փրանքի ոսկի երաշխաւորութիւն ունինք մեր դրամին համար, մինչդեռ օրէնքին պահանջած երաշխաւորութիւնը շատ վար է այդ գումարէն։ Սակայն եւ այնպէս, կան մարդիկ որ կը պահանջեն կտրել փրանքին գինը։ Ինչո՞ւ դիմել պետութեան համար վտանգաւոր, նոյն իսկ մահացու այդ գործողութեան։ Չարաշահութեան համար։ Արդարեւ, կը տեսնենք մարդիկ, նոյնիսկ ականաւոր անձեր որոնք ձոյլ ոսկի կը գնեն եւ յետոյ կը խաղան փրանքին վրայ, ջանալով նուազեցնել անոր արժէքը, որպէսզի շահ ընեն կրկին ծախելով ոսկին։ Այս խաղերէն կը վնասուին նաեւ դրամատուները, որովհետեւ կը հարկադրուին ոչ միայն այլեւս չգնել գանձատոմսերը, այլեւ ծախել զանոնք։ Ասկէ յառաջ կուգայ

(Նիւթերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱԹԷՆՔԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ՓԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՄԲՈՂՋ ԳԱՂՈՒԹԸ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՄԱՅԻՍ 28Ի ՓԱՌԱՑԵՂ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԵԱՆ.— ՊԵՏԱԿԱՆ ԲԱՐՁՐ ՊԱՇՏՕՆԱՏԱՐՆԵՐ ԿԸ ՑԱՐԳԵՆ ՄԵԾ ՏՕՆԸ.— ՊԱՏԵՐԱԶՄԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ ԵՒ ՓՈԽ – ՎԱՐՉԱՊԵՏ ԶՕՐ. ՔՈՆՏԻԼԻՍ ԿԸ ՃԱՌԱԽՕՍԷ.— ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ՕՏԱՐ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ, ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ.— Ա. ՋՕՐԱՄԱՆԱԿԻ ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ԳՈՒԱՑՆԷ «ՕԼԻՄՊԻԱՆ».

1935 մայիս 26ը պիտի մնայ պատմական թուական մը Աթէնքի գաղութի պատմութեան մէջ: Մեծագոյն սրահը «Օլիմպիան»ի չէր տեսած այդքան բազմութիւն: Հելլէն ժողովուրդն ու պետական բարձր շրջանակներն անգամ մը եւս տեսան Հայ ժողովուրդին անմահ հաւատքն ու խանդավառութիւնը իրենց անկախութեան տօնին հանդէպ:

Ինչ որ տեղի ունեցաւ այս տարի սակայն, դժուար է նկարագրել: Խանդավառութիւնը այնքան խոր էր եւ անսահման, որ կը տարակուսիմ թէ պիտի կրնամ տալ ընդհ. պատկերը:

Նախ՝ կազմակերպական մասը: Բոլորովին փոխուած եւ վերին աստիճանի խնամուած ծրագրով մը գործի կը սկսին երեքէն չորս յանձնախումբեր, օրեր առաջ: Գեղարուեստական բաժնի մարմինը, չատ աւելի կանուխէն սկսած է արդէն գործի: Բազմանդամ երկսեռ երգչախումբը տենդագին աշխատանքի լծուած է՝ ընկ. Կոստանդեանի ղեկավարութեամբ Ցուցարարական մարմինները իրենց կարգին կը կատարեն անհրաժեշտ դիմումները բարձր պաշտօնատարներու, որոնցմէ առաջին իսկ հերթին, հելլէն արի ու հայրենասէր զօրական եւ Հայերու մեծ բարեկամը՝ պատերազմական նախարար Զօր. Քոնտիլիս առանց վերապահութեան կ'ընդունի հրաւէրը, առանձնելով հանդէսին բարձր հովանաւորութիւնը, յայտնելով միանգամայն թէ անձամբ ներկայ պիտի ըլլայ, եթէ նոյն օրը Սելանիկ մեկնած չըլլայ, ընտրական ճառ խօսելու համար:

Յանձնախումբը դիմումներ կը կատարէ նաեւ նիւթին նախարար Գ. Պերիկլէս Թալլիսին, որ իր անվերապահ համակրանքը յայտնելէ յետոյ Հայ ժողովուրդին հանդէպ, կը խոստանայ անձամբ ներկայ ըլլալ հանդէսին ու խօսիլ: Նոյն պատասխանը նաեւ Հաղորդակցութեան նախարարէն, թէեւ բոլոր օտար բարձրաստիճան հիւրերը ընտրական պայքարի շրջան ըլլալով չատ զբաղած էին:

Հելլէն մամուլին հետ կապուած մարմինը կը կատարէ իր պարտականութիւնը լիովին, եւ հելլէն բոլոր թերթերն ալ չաբաթ օրուընէ կը սկսին արձագանգ ըլլալ մեծ հանդիսութեան, մանաւանդ ակնարկներով: Մամուլարարները «Փրոյիա», «Վիմա», «Անէքսարթիթոս», «Իխոթին Էլլատոս», «Մէլլոն» թերթերը հրատարակեցին գրաւատական տողերով խմբագրական նօթեր Մայիս 28ի նշանակութեան մասին: «Փրոյիան» հրատարակած էր նաեւ Հայաստանի վերջին դաշինքին (ընկ. Օհանջանեանի) խմբանկարը:

Բոլոր յանձնախումբերը լիուլի կատարելէ յետոյ իրենց պարտականութիւնները, «Նոր Օրէն» մէջ լոյս կը տեսնէ ամբողջական յայտագիրը հանդէսին, գեղարուեստական քաղաքական եւ ազգային բովանդակութեամբ:

Հանդէսը տեղի պիտի ունենար ժամը 10.30ին, կիրակի 26 մայիսին: Ժամը 8ին առտուները կը սկսի խուժել ժողովուրդը Աթէնքէն, Պիրէօնէն, Ֆիքսէն, Լիփազմայէն, Քօքինիայէն, Մինկրուէն ու հեռաւոր չրջաններէն

Խումբ մը պաշտօնեաներ՝ Հայ սկաուտներու խմբակին հետ կը հսկեն մուտքի դռներուն եւ առհասարակ ընդհանուր կարգապահութեան վրայ.

Ժամը 10ին հսկայական «Օլիմպիան» կը յորդի ուղղակի: Առանց չափազանցութեան կարելի է ըսել, բազմութիւնը ուս ուսի եւ կողք կողքի սեղմուած կեցած է նրբանցքներուն եւ գետնայարկին վրայ:

Զինուորական նուագախումբը կը գուացնէ սրահը ղեկավարութեամբ վարիչ հարիւրապետ Գ. Սագոփուլոսի: Ամէն կողմ կը ծածանին երկու քոյր դրօշներ հպարտօրէն: Ժողովուրդը համբերութեամբ կը սպասէ բեմին բացուելուն: Ճիշդ ժամուն կը բացուի բեմը:

Հոյակապ է տեսարանը: Բեմին կեդրոնէն աւելի՝ եռագոյն 1918 մայիս 28 վերտառութիւնը ելեկտրական լոյսերով ողողուած: Երգչախումբը իր տաղանդաւոր ղեկավարին հետ: Աղջիկները հայկական տարազներով, մանչերը յագուարթ: Ձախակողմը՝ նախագահական կազմը եռագոյնով ծածկուած սեղանի մը առջեւ (Գ. Գ. Դամասկինոս, Յ. Գրլըճեան եւ բժ. Խոսմիճեան): Աջ ու ձախ ծայրերը երկու սկաուտներ:

Նախագահ Գ. Գրլըճեան կը բանայ հանդէսը, բացատրելով օրուան բարձր նշանակութիւնը: Յայտագիրը կը զարգանայ յետ: Նուագախումբը կը նուագէ «Մեր Հայրենիք»ը, որ կ'ունկնդրուի յոտնկայս: Կ'արտասանէ Օր. Ովսաննա Փափազեան ընկ. Կատարինէի մէկ քերթուածին (մայիս 28ի առթիւ) յունարէն թարգմանութիւնը: Օրիորդը ջերմօրէն կը գնահատուի օտար հիւրերէն եւ ամբողջ բազմութենէն: Երգչախումբը կ'երգէ «Սարերի հովին մեռնիմ»ը, որուն կը յաջորդէ «Սարէն կուգայ ձիաւորը»: Պատկառազդու լռութեամբ եւ խորունկ յափշտակութեամբ մը, Աթէնքի հայութիւնն ու օտար բազմահազար հիւրերը կը հետեւին հայ երգին, որ կ'անմահանայ, չնորհիւ ընկ. Կատարինէի մաեստրոական ճիգերուն: Մէկ ընդ մէկ եւ բաւ յայտագրի կ'երգուին՝ «Լուսին չկար» (Կանաչեանի), «Բինկէօլ», «Երեւան քաղաք» եւ «Ցասազ Նահատակ»:

Յայտնութիւն մը եղաւ Օր. Իրմա Գօլանեանի, որ երգեց թաւշային եւ յուզիչ ձայնով մը «Հով արէքն ու յունարէն եւ Ֆրանսերէն մէյմէկ երգեր, արժանանալով խնդայեղ ծափահարութեան մը:

Ինչ կը վերաբերի Ջութակի տաղանդաւոր հայ վարպետին, Գարաճային, կարելի է ըսել, որ իր ճպոտին հմայքին ներքեւ անմահացուց ամբողջ ժողովուրդը, նուագելով եւրոպական դժուարին կտորներ, ընկերակցութեամբ Տիկին Բասքալիի, որուն մատներուն տակ դաշնակը խայտաց ալ-ղակի:

Բանախօսեցին Գ. Դամասկինոս՝ յանուն կառավարութեան, Գ. Փիրաքիս (ծանօթ հելլէն բանաստեղծ) եւ ընկ. Կազէլ: Գ. Գրլըճեան կարդաց Հայերու բարեկամ եւ Երեսփ. Ժողովի փոխ – նախագահ Աթէնիեօնիսի եւ Եօրկիոս Թալլիսի նամակները, որոնցմէ առաջինը պատերազմական նախարարին եւ իր կողմէ ողջոյնի խօսքեր ուղղած էր հանդէսի նախագահութեան, ցաւ յայտնելով, որ ընտրական անակնկալ զբաղում մը արգելք եղած էր անձամբ ներկայ ըլլալու: Նոյնը՝ նաեւ Աթէնքի երեսփոխան Եօրկիոս Թալլիսը: Ներքին նախարարը՝ հանդէսի պահուն իսկ իր քարտուղարին միջոցաւ կը յայտնէր թէ «մինչ կը պատրաստուէի գալ, անակնկալ ընտրական աշխատանք մը արգելք եղաւ»:

Մէթր Դամասկինոս յայտարարեց թէ Հայերը օտարներ չեն Յունաստանի մէջ եւ թէ կառավարութիւնը չուտով պիտի պատրաստէ օրէնսգիծ մը Հայերու հաւաքական հպատակութեան համար: Գ. Գրլըճեան անմիջապէս շնորհակալութիւն յայտնեց, չեշտելով թէ Հայութիւնը մեծ խանդավառութեամբ պիտի սպասէ այդ օրէնսգծին կիրարկման: Խօսեցաւ՝ Գ. Փիրաքիս, իրեն յատուկ պերճանքով եւ դուարթ խօսքերով փառաբանելով հայութիւնն ու անկախութեան գաղափարը:

Ընկ. Ա. Կազէլ խօսեցաւ կարճ, բայց կուռ եւ խանդավառ ճառ մը, մեր առնելով անկախութեան գաղափարը եւ զայն մարմնաւորող Մայիս 28ը: Ընկերը անդրադառնալով բազմահազար բազմութեան՝ յայտարարեց.— «Հոս է ահա Հայութիւնն իր ջախջախիչ դանգուածով եւ այնքան ատեն որ այս է պատկերը, այս ժողովուրդը չի մեռնիր եւ օր մը պիտի տեսնէ լիակատար անկախութիւնը»:

«Փրոյիա» կառավարական մեծ օրաթերթը հրատարակած էր ընկ. Կազէլի յունարէն [illegible] գրագէտ եւ հրապարակագիր Անտոն Կազէլ, որ այնքան գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ կիրակի Հայաստանի անկախութեան հանդէսին, «Օլիմպիայի մէջ»

Յայտագիրը կը մօտենար իր վախճանին: Կ'արտասանէ Հմայեակ Նալպանտեան: Երախտագիտական բաժանականութեամբ ուղերձ մը կարդաց Գ. Յ. Գրլըճեան, ուղղուած հելլէն կառավարութեան եւ ազգին, որոնց օժանդակութիւնը երբեք պիտի չմոռնայ Հայ ժողովուրդը:

Խօսեցաւ բժիշկ Խանճեան, որ յայտարարեց թէ՝ Հայութեան երկու երրորդը բացարձակապէս կապուած է Մայիս 28ին եւ անոր խաչային:

Երեք ժամ տեւեց այս հանդիսութիւնը, կը վերջանայ անխախտելի խանդավառութեամբ. Բազմաթիւ նոր կարծիքներ կ'առնեն հելլէն թերթերու յատուկ նկարիչները, իրենց թերթերուն համար: Յոտնկայս կը նուագուին հելլէն եւ հայկական (Մեր Հայրենիք) ազգ. երգերը:

Հանդէսին կը մասնակցէին օտար հիւրերէն խմբագիրներ՝ Գ. Գ. Ռօտաս (խմբ. «Վիմա», մեծ օրաթերթ) Զիմպիտարաս (Վիմա), Մէթաքսաս (Փրոյա), Քանելլոփուլոս, Համինիտիս: Փաստաբան Իմպօրափուլոս, բանաստեղծ Փիրաքիս: Ազգ. արշաւական կուսակցութեան (Քոնտիլիսեան) գրասենեակին տնօրէն Գ. Ռուանիս-վէթրոս, Զօր. Քոնտիլիսի թիկնապահը եւ երկու քարտուղարները, ոստիկանութեան ընդհ. ապահովութեան ճիւղի տնօրէն Գ. Անկէլօփուլոս ընտանիքով, Աթէնքի ոստիկանութեան փոխ – տնօրէն Զ. Ֆէլրիանոս, ոստիկանութեան Գ. պահականոցի տնօրէն՝ Գ. Արիստոտէլի Տիմարիս, ծանօթ փաստաբաններ Գ.Գ. Ռօգոս, Ֆրանկոսա Դամասկինոս, Էմիլօս եւ Տիկինը, «Անէքսարթիթօսի» խմբագիր Գ. Վագիատիս եւ ուրիշներ: «Նոր Օրը» լոյս տեսաւ բացառիկ ծաւալով (6 էջ) եւ ճոխ բովանդակութեամբ: Աշխատակից էին օտար դէմքերէն Գ. Գ. Ռօտաս (Վիմա), Արկիրօփուլոս (Նախկին երեսփ. Ժողովի նախագահ եւ բանաստեղծ Փիրաքիս:

ՓԱՅԼԱԿ ԱԴԱՄԵԱՆ

ԼՈՒՌ ՑԱՒԵՐ

Ի՞նչ է այս ցեցը, որ կը կրծէ, կը մաշեցնէ ամէն ինչ որ գեղեցիկ է մեր ընտանեկան յարկերէն ներս ու դուրս:

Քէն, ոխ, նախանձ, բամբասանք, սուտն ու իրարու իրար խառնած, իրարու դէմ պայքար մը անիմաստ՝ որ կը հիւծէ այս ժողովուրդը:

×

Փոքրիկ աղջնակներ 10-13 տարեկան, այնքան մտերիմ իրարու հետ, դպրոցական նոյն նստարաններուն վրայ օրն ի բուն միասին կը կարդան, միասին կը սորվին, միասին կը զբօսնուն.

Անմեղ աղջնակներ որ կը սիրեն իրար եւ այնքա՜ն չատ: Ինչո՞ւ չէ. չարչարուած ցեղի մը չառաւիղներն են անոնք.

Օր մը առանձին մէկուն հետ եմ, կ'անցնիմ փողոց մը եւ մեր դիմացը կ'ելլէ ուրիշ աղջնակ մը զոր կը ճանչնամ, իմ փոքրիկ ուղեկցիս ընկերուհին է: Փոխադարձ խոժոռ նայուածք մը, ոչ իսկ բարեւ մը կուտան իրարու.

Ցաւ սարսուռ մը կ'ունենամ ի տես այդ անախորժ անցուդարձին:

Արդէն միւսը անցած է դիմացի մայթը, եւ զաղտագողի ակնարկ մը՝ դէպի ինծ եւ իր ընկերուհին:

— Ինչո՞ւ չբարեւեցիք իրար, արդեօք իմ ներկայութիւնը խրտչեցո՞ւց

— Ո՛չ, որովհետեւ անոր մայրիկը ինծի համար ըսեր է որ «գէշ» աղջիկ է Ա.ին մայրիկը եւ իմ մաման ալ ըսեր է այդ խօսքը, ալ իրարու հետ չպիտի տեսնուինք:

Ի՞նչ կարող էի ըսել ի լուր այդ պատճառաբանութեան որ եկաւ ճնշել իմ ամբողջ էութեանս վրայ:

Ահա ծնողներ որ քէն ու ոխ կը ցանեն մատաղ հոգիներուն մէջ:

Մինչեւ այսօր իրար կ'առնեն այդ երկու փոքրիկ Հայուհիները, կ'ատեն իրար առանց գիտնալու թէ ինչո՞ւ, պարզապէս անոր համար որ իրենց ծնողքը ըսած է իրենց չխօսիլ, չբարեւել իրար.

Եւ քանինե՜ր այսպէս, քանի լուռ ցաւեր որ մեզ կը հիւծեն գիշեր ցերեկ:

Խե՜ղճ փոքրիկներ:

×

Գարուն է:

Գեղեցիկ առաւօտ մը, օրը կիրակի է եւ հայ մանչուկներ դաչտ կը վազեն գնդակ խաղալու:

Խնդալ, խօսիլ, իրարու կատակներ ընել, հեծելանիւով եկեր գտան աւելի կը սպասեն:

Կը սուլեն ու կը սուլեն:

— Շուտ, քեզի կը սպասենք, դեռ պատրաստ չե՞ս, շուտ ըրէ եւ գնդակն ալ միասին բեր

Կը կանչեն իրենց մէկ խաղընկերը:

Եթէ գիտնային թէ ինչ կ'անցնի կը դառնայ վերը, անչուշտ չպիտի համարձակէին տղաքը կանչել իրենց խաղակիցները

Վերը մայր ու տղայ կռիւի են բռնուած:

Տղան կ'աղաչէ, կը պաղատի որ մայրը հրաման տայ դաչտ երթալու եւ խաղալու, իսկ մայրը անդրդուելի կը մնայ:

— Ըրէ՛ ինչ որ կ'ուզես, գնա պարէ, գինովցիր, ի՛նչ կ'ուզես ըրէ, չպիտի երթաս գնդակ խաղալու:

Պատճառը՝ քէն ու ոխ խումբը կազմակերպողին դէմ:

Լալով կ'իջնէ տղեկը վար եւ ճամբու կը դնէ իր խաղընկերները:

Այդ օրը, եւ մինչ աւելի վերջ, չինչ մարզանքէն զրկուած, տղեկը գնաց պարասրահ, պարեց անդադար եւ կը պարէ մինչեւ հիմա

×

Հատ մը եւս այս տխուր եւ քանդիչ պատկերներէն, եւ վերջինը, խնայելու համար «Յառաջ»ի սուղ էջերը:

Հայկական դպրոցն ենք:

Հայերէնի դասընթացքին, մօտաւորապէս քառասուն փոքրիկներ լեցուած են պզտիկ սենեակի մը մէջ:

Նստարաններու վրայ խճողուած են չարաճճի փոքրիկները. Երեք նստարան կայ ընդամէնը, վեց եօթնական երախայ քով քովի են նստած.

Կը կամեն իրար, ոտքերով՝ իրարու անհամ կատակներ կ'ընեն, քանի որ ձեռքը չարժելու պէս օրիորդը կը տեսնէ:

Ոտքերը գործի վրայ են չատ աւելի քան գլուխները:

Եւ ուսուցչուհին դաս կուտայ այսպէս:

Աղմուկ ալ կայ անչուշտ դասարանին մէջ:

Յանկարծ փոքրիկ մը՝ ետեւը գտնուելով ապտակը կ'իջեցնէ ետեւի նստարանին վրայ, ճիշդ իր կռնակը գտնուող չարաճճի դասընկերոջ՝ որ կամացուկ մը քովէն իր տետրակը անհետացուցեր էր:

Ուսուցչուհին կը պատժէ երկուքն ալ: Փոքրիկը որ ապտակեր էր իր դասընկերը, չուզելով հնազանդիլ տրուած պատիժին, եւ ուսուցչուհին կը ստիպուի դասարանէն դուրս հանել զայն:

Ահա ծայր կուտայ պատմութիւն մը: Երախային ամբողջ ընտանիքը՝ ծնողք եւ ազգական, անլուր հայհոյանք ուսուցչուհիին դէմ:

Ինչո՞ւ իրենց փոքրիկը որ չատ խելօք է, դասարանէն վռնտեր է օրիորդը: Իրենց անունը անպատուեր է. Մի՞ սպասէք այլ եւս որ այդ աչակերտը հայկական դպրոց գայ, կարելի՞ բան է: Ուրախ են իրենց զաւակը որ հայկական դպրոց չերթայ, ինչու որ ուսուցչուհին չար է:

— La maîtresse est méchante, je vais plus à l'école Arménienne, ահա թութակի պատասխանը փոքրիկին՝ որուն բերանն են դրած զայն, բուն իր ծնողքը:

Ահա միայն երեք պատկեր լուռ ցաւեր՝ որոնք կը թունաւորեն մեր առօրեայ կեանքը:

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ»

8.— Տիւփոն տը Նեմուռ

Եւրոպական յամառօտ գլխաւոր զինավաճառները ներկայացնելէ վերջ, անցնինք Ամերիկա:

ԺԸ. դարու սկիզբը, Ֆրանսայէն Միացեալ Նահանգներ կը գաղթէ Էլէօթէր Իռէնէ տիւ Փոն անունով երիտասարդ մը, ազնուական գերդաստանէ, եւ քիմիագէտ:

Օր մը, ընկերոջ մը հետ որսորդութեան ելլելով անհաշիւ կը կրակէ ասդին – անդին, մինչեւ որ վառօդը կը հատնի: Երբ նորը կը գնէ, կը զարմանայ որակութեան վրայ: Ֆրանսայի գիներուն կրկինը եւ քիչ մըն ալ աւելի: Տեղական պայմանները ուսումնասիրելով, կը տեսնէ որ վառօդի ճարտարարուեստին համար յարմար գետին մըն է Ամերիկան:

Գործարանի եւ հիմնադրամի մասին մտածելով նախահաշիւ մը ընելէ վերջ, կը վերադառնայ Ֆրանսա, պէտք եղած դրամը գտնելու համար:

Կը ներկայանայ իր հօրը բարեկամ նշանաւոր քիմիագէտ Լաւուազիէի, որ պէտք եղած խորհուրդները կուտայ: Յետոյ կը դիմէ Նափոլէոնի, որուն կը բացատրէ իր ծրագիրը: Վերջինս կը մտածէ որ, եթէ իր երիտասարդ հայրենակիցը կարենայ յաջողիլ, Ամերիկացիները չեն գներ այլեւս Անգլիայէն: Այսպէսով վնասած կ'ըլլայ իր մահացու թշնամին:

Անհրաժեշտ օժանդակութիւնը ցոյց կը տրուի Տիւ Փոնին: Կառավարութեան մասնագէտները կը գծեն ծրագիրները, կը պատրաստեն գործիքները: Միւս կողմէ կը գտնուի դրամագլուխը, եւ Ֆրանսայէն Ամերիկա փոխադրուելէն պէս կը հիմնէ երկրի ամենամեծ վառօդարանը, «Տիւփոն տը Նեմուռ Հայր եւ որդի եւ ընկ.»:

Յաջողութիւնը չուչանար, եւ գործարանը չորս տարուան ընթացքին կ'արտադրէ վեց հարիւր հազար լիբրա վառօդ, գաղրեցնելով Անգլիայէն եղած ներածումները: Մէկ քարով երկու թռչուն կը զարնէ: Կը ծառայէ իր մայր հայրենիքին եւ նոր հայրենիքին, երկուքն ալ թշնամի Անգլիոյ:

Մեծապէս օգտակար կ'ըլլայ իրեն Միացեալ – Նահանգներու մէջ եղած

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻ՛Ն ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Հայ զինուորը կ'ապրի ծանր մղձաւանջի մը տակ: Կողոպուտ, թալան, գիշերային յարձակում: Ամէն քար ու սասեր, չարժում ու աղմուկ, խորհրդաւոր ու սպառնական նշանակութիւն կը ստանային: Երգմէն մը՝ սէր վառօդը մեռնի չոր, եւ հրացանը մեչտ պատրաստ է եղած: Համակերպած բոլոր վտանգներուն կը յառաջանանք: Կը հասնինք Զորս: Տեղւոյն կառավարիչը ահարեկ կը պատմէ քրտական չարունակական յարձակումներու մասին: Խօսեւ արգիլեց քայլ մը առաջ չնետել, նկատի ունենալով բացայայտ վտանգը: Մնացինք: Երկրորդ օրը Զորսն ալ յարձակման ենթարկուեցաւ: Ընդամէնը հազիւ 15-20 զինուորներ կային: Երկու – երեք ժամ անդադար հրացանաձգութիւն տեղի ունեցաւ.

Երզնկայէն եկած վրացի եւ ռուս քանի մը սպաներ, բեռ կապած կ'ուզէին Մամախաթուն փախչիլ: Գիշերով ճամբայ կ'ելլեն եւ Սանասյի ձորին աւելի զօրքը չիւմ, Քիւրտերու հարուածներուն տակ, կրկին կը վերադառնան Զորս:

Զօրքը կը գտնուէր Սանասյի ձորին մէջ, լեռնադաշտի մը վրայ: Քիւրտերը բռնած էին ձորի երկու կողմերը եւ իրենց բարձրաբերձ դիրքերէն կը նկատէին մեր բոլոր չարժումները: Այլ եւս որոշ էր, որ պիտի չկարենայինք ոչ առաջ՝ Երզնկա երթալ, եւ ոչ ետ՝ Մամախաթուն դառնալ: Պաշարուած էինք եւ ինկած Քիւրտերու ծուղակը: Բարեբախտութիւն էր որ տակաւին մեր հետախօսը կը գործէր: Կը լսէինք ամէն կողմէ նոյն վատ լուրերը: Քիւրտերը պարբերաբար կը յարձակէին Սանասյի ձորին մէջ գտնուած մեր միւս կայաններուն վրայ, — Ջիլիկ, Խան եւ Զոր – Բերան:

Տարակոյս չկար թէ՝ քրտական այս յարձակումները կողոպուտէ եւ թալանէ զատ, այլ խորունկ պատճառներ ալ կը հետապնդէին: Ինչ խօսք որ ռուս զինուորի վերադարձը թեւաւորած էր զանոնք: Մանաւանդ որ անոնք ռուսական տիրապետութեան առաջին օրերուն անգամ, զէնքը բնաւ վար դրած չէին եւ մշտական պատուհաս էին դարձած: Այժմ անոնք աւելի սանձարձակ դարձած էին, որովհետեւ գիտէին թէ այսօրուան տէրերը իրենց երէկուան փրկիչներն էին: Յայտնապէս կ'երեւար, որ քրտական այս չարժումները կապ ունէին թրքական հրամանատարութեան հետ:

Յունուար 13ին Երզնկայէն Զորս կը հասնին Թուրքեստանեան 19րդ գունդի, աւելի քան հարիւրեակ մը Ղարաբաղցի հայ զինուորներ, սպայ Սաֆարեանի գլխաւորութեամբ: Անոնք կռուելով ճեղքեր էին Սանասյի ձորը եւ սարսափահար հասեր էին Զորս: Կռուի ընթացքին տուեր էին հինգ զոհ՝ հինգ սպաննուած եւ չորս վիրաւոր:

Նախ կարծեցինք թէ Երզնկայէն մեզի օգնութեան փութացեր էին: Բայց չուտով պարզուեցաւ թէ «բանը՝ ինչումն էր»… Կ'ուզէին «տուն» վերադառնալ: Բարեբախտաբար անոնց մէջ հայրենասիրական կրակը տակաւին մարած չէր: Կը մօտենանք եւ կը հարցնենք.— Տղերք, ո՞ւր կ'երթաք այսպէս

Ամէնքն ալ միաբերան կը պատասխանեն թէ՝

— «Տուն» կ'երթանք:

Հակառակ իրենց յանկութեան, դժուար չեղաւ զիրենք տարհամոզել եւ մասնանշել օր օր մեծցող վտանգը: Եւ իսկոյն փոխեցին իրենց վճիռը, եւ ամէնքն ալ երդուեցան իրենց ընկերներու դիակին վրայ՝ մնալ հոս եւ Սանասյի ձորը մաքրել Քիւրտերէն: Հոս տեղն է ըսել, որ ճակատի զինուորներու մեծագոյն մասը Ղարաբաղցիներ էին, կարիճ, բարձրահասակ, թուխ ու թիկնեղ լեռնական հսկաներ: Ղարաբաղը հայ ժողովուրդի բոլոր մարտնչումներուն մէջ գրած է իր հզօր դրոշմը:

Յունուար 14ին Քիւրտերը դարձեալ կը յարձակին Զորսի վրայ: Սակայն այս անգամ մենք աւելի ուժեղ էինք: Զորս – հինգ ժամ տեւող կռիւէ մը վերջ, Քիւրտերը կրկին մտան իրենց անառիկ թաքստոցները: Այս յարձակումներու միջոցին Քիւրտերը կը հետապնդէին մէկ նպատակ,— Երզնկայի ճամբան կտրել՝ թալանի ալ բոլոր պահեստները եւ ջարդել:

Անել դրութեան մատնուած էինք: Չգիտէինք ի՛նչ կ'անցնի կը դառնայ:

Օր մըն ալ Սանաս գիւղէն ծերունի Քիւրտ մը կուգայ: Իր հետ կը բերէ Թուրքերէն նամակ մը՝ ցեղապետի մը կողմէ: Այդ նամակով ցեղապետը կը հաղորդէր թէ՝ Բալապան – Տէրէսի մէջ յարձակումները կը դադրին միայն այն ատեն, երբ Զորս գտնուած աշխատաւոր քանի Քիւրտերը անվնաս իրեն յանձնուին: Իրականին մէջ մեր քով այդքան Քիւրտ չկար: Շատերը գիշերանց, զանազան պատրուակներով փախած էին եւ մնացեր էին հազիւ երեք – չորս հոգի: Այդ նամակը, հակառակ իր վերջնագրի հանգամանքին, Զորսի հայ – քրտական բանակցութեան հիմ դարձաւ: Նամակներ, բարեկամական սիրալիր խօսքեր, նուէրներ եւ հիւրասիրութիւններ եղան, սակայն Քիւրտերը իրենց գիտցածէն չչեղեցան: Պատեհութիւնը գտած պարագային, դարձեալ կը յարձակէին ու կը կողոպտէին:

Մեր աչքերը մնացին ճամբաները՝ Օգնութեան ու լուրի կը սպասենք՝ Հեռախօսը անդադար նոյն աղաղակը կը հնչեցնէր,— յարձակում, թալան, կռիւ, սպանութիւն:

Օր մըն ալ լսեցինք, որ սպայ Մ. Մառանճեան, ջոկատի մը գլուխն անցած կը փութայ Երզնկա երթալ եւ կը մօտենայ Զորսին:

Սանասյի մուտքին՝ Մառանճեանի խումբը կ'ենթարկուի յարձակման, զինուորները կը փախչին դէպի ետ, ինքն ալ ծանր կերպով կը վիրաւորուի: Վիրաւորները ամէնքն ալ Զորս կը բերուին, սպասելով դէպքերու զարգացման.

Յստակ գաղափար մը կազմելու համար այսօրուայ Քիւրտերու մասին, անհրաժեշտ է մանրամասն կանգ առնել Երզնկայի եւ Տէրսիմի չրջանի Քիւրտերուն, անոնց ներքին կազմակերպութեան եւ զանազան ցեղերու կատարած ասպատակութեան մասին:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(9)

ֆրանսասիրութեան հոսանքը: Իր առաջին բարեկամներէն մին կ'ըլլայ Հանրապետութեան նախագահ Թոմաս Ճէֆըրսըն, որ կը գրէ նամակի մը մէջ.— «Հաճոյքով կը յայտնեմ թէ Հանրութեան օգտակար նկատուած է ձեր տունը, եւ ծովային ու զինուորական նախարարութիւնները պիտի դիմեն ձեզի, պէտք եղած գնումները կատարելու համար, եւն.»:

Ապսպրանքները կը հասնին առատօրէն որսոր գնահատող նամակներով, բայց գոհ չէ Տիւփոնը, որովհետեւ մեծ գործերու աչք ունի, մինչդեռ կառավարութիւնը հազիւ երեսուն հազար տոլարի ապսպրանք տուած է:

1809ին գործերը կը բացուին, որովհետեւ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի յարաբերութիւնները կը լարուին, եւ առաջայ պատերազմին համար (1812) կառավարութիւնը [illegible] ապրանք կ'ամբարէ: Թշնամութեանց տեւողութեան ընթացքին գործարանները կ'աշխատին գիշեր-ցերեկ, երկրի պաշտպանները գոհացնելու համար:

Խաղաղութիւնը նեղ կացութեան կը մատնէ զայն: Աշխատանոցները լեցուած են, եւ առատ պահեստ մը կայ վառօդի, բայց գնող չկայ: Բարեբախտաբար արկածով մը պայթիւն մը յառաջ կուգայ, եւ բոլոր շէնքերը քարուքանդ կ'ըլլան:

Վերականգնելու համար իր գործարանը, կ'աշխատի տեղական դրամագլուխ գտնել, սակայն չի յաջողիր, եւ կը ստիպուի կրկին մայր հայրենիքը վերադառնալ, անհրաժեշտ դրամը հայթելու: Այս անգամ իր անուան համբաւը, իրմէ առաջ հասած է, եւ անմիջապէս քսակները կը բացուին:

Աւելի մեծ դրամագլուխով Ամերիկա վերադառնալով, Տիւփոն կը վերաշինէ իր գործարանը վերջին մեքենաներով օժտելով զայն: Այլեւս ապրանք կը ծախէ բոլորին, միայն թէ վճարեն: Գլխաւոր յաճախորդներն են Սպանիան եւ անոր դէմ ապստամբութեան դրօշ բարձրացնող Հարաւային Ամերիկայի ժողովուրդները: Միեւնոյն վառօդով երկու կողմերն ալ իրար կը ջարդեն:

Անգամ մը՝ գրեթէ ամերիկացի դարձած Տիւփոնը փորձութեան մը կ'ենթարկուի Միացեալ Նահանգներու քաղաքացիական կռիւներու նախօրեակին, Հարաւային Քարոլինի նահանգի զինուորական պետերէն մին 125,000 լիպրա վառօդի ապսպրանք կուտայ, կանխիկ 24,000 տոլար վճարելու պայմանաւ: Հրաշալի առիթ գործարանատէրին համար: Այդ դրամով պիտի կրնայ վճարել Ֆրանսայէն փոխ առած դրամները, բայց ի վերջոյ կը յաղթէ հայրենասիրութիւնը, եւ կը գրէ գործակալին.— «Այդ վառօդին ինչի՛ գործածուիլը յայտնի է մեզի, այնպէս որ չենք ընդունիր: Եթէ հարաւի մեր եղբայրները որսորդութեան համար վառօդի պէտք ունենան, շատ ուրախ պիտի ըլլանք իրենց ծառայելու»:

Քանի մը տարի վերջ կը մեռնի Իռէնէ Տիւփոնը, իր փափաքին իրականացումը տեսնելէ յետոյ. պարտքերը վճարուած են եւ դրամագլուխը միայն ամերիկեան է այլեւս:

Իրեն կը յաջորդէ Ալֆրէտ Տիւփոնը, որուն օրով կը պատահի Միացեալ Նահանգներու եւ իր դրացի Մեքսիկայի պատերազմը:

Բազմաթիւ գաղափարական Ամերիկացիներու նման Տիւփոն եւս հակառակ է այս պատերազմին: Աւելի կը համակրի ապստամբ Մեքսիկացի մարտիկներուն, բայց եւ այնպէս կը մերժէ Հաւանա կղզիէն եկած 200,000 լիպրա վառօդի ապսպրանքը, հասկնալով որ անիկա պիտի գործածուի իր հայրենակիցներուն դէմ:

Ամերիկացիները առանց յուսահատելու ուրիշ միջոցի կը դիմեն: Ֆրանսացի մը եւ Սպանիացի մը միջոցաւ նոյնքան ապսպրանք մը կուտան: Յետ քննութեան Տիւփոն դարձեալ կը հասկնայ խաղը եւ կը մերժէ «որքան ալ անիրաւ եւ ամօթալի ըլլայ Մեքսիկայի վրայ մեր յարձակումը, դարձեալ չենք կրնար վառօդ պատրաստել, երբ անիկա պիտի գործածուի մեր երկրին դէմ»:

Միջազգային առեւտուրը խախտուած չէ սակայն այս գործարանատէրին հայրենասիրական զգացումներէն: Իր բախտէն՝ «վարձատրութիւնն» ալ չուշանար:

1854ին, Ֆրանսա, Անգլիա եւ Թուրքիա կռուի կը բռնուին Ռուսիոյ հետ: Ղրիմի մէջ գտնուող թնդանօթները անօթի գայլերու պէս կը մաքրեն վառօդի պահեստները: Աչքերը կ'ուղղուին Ամերիկացիին, որ հաճոյքով գոհացում կուտայ բոլորին: Չէ՞ որ Ղրիմը շատ հեռու է Միացեալ Նահանգներէն:

Հիւսիսի եւ Հարաւի Ներքին կռիւներու ընթացքին, սերտ յարաբերութիւն կը հաստատուի Տիւփոնի եւ կառավարութեան միջեւ: Հետզհետէ կ'ամրապնդուի այս գործակցութիւնը, եւ վառօդ արտադրող մեր մարդուն կը դառնայ կառավարութեան աչքին լոյսը:

Սակայն Տիւփոնի յաջողութիւնը պատճառ կ'ըլլայ որ, ուրիշներ ալ վառօդի գործարաններ հաստատեն: Մրցակցութիւնը ծայր կուտայ: Ազատուելու համար պզտիկներէն, 1872ին եօթը մեծ ընկերութիւններ — գլխաւորութեամբ Տիւփոնի — կը հիմնեն «Թրրսթ» մը, եւ վառօդի նուազագոյն գին մը կը նշանակեն: Միւսները չեն կրնար դիմանալ, եւ կը ստիպուին միանալ անոնց, կամ ծախել իրենց բաժնեթուղթերը, այնպէս որ 1907ին, Միացեալ-Նահանգներու բոլոր վառօդի գործարաններու հակակշիռը Տիւփոնին ձեռքին մէջ է՝ եթէ ոչ իրեն:

Հազիւ հանգստացած՝ ուրիշ վտանգ մը մէջտեղ կ'ելլէ: Գերմանական «Քօլն-Ռոտվայլերֆապրիքէն» եւ անգլիական «Թրրսթ Նօպէլ» որ յա Տինամիթ ընկերութիւնները կ'որոշեն մասնաճիւղեր բանալ Ամերիկայի մէջ: Աւելորդ վնասներու չենթարկուելու համար համաձայնութեան կուգան Տիւփոնի հետ հետեւեալ պայմաններով, 1.— Գործարանները պէտք է շինուին իրարմէ հեռու. 2.— Վառօդի որոշուած գինէն պակաս չպիտի ծախեն. 3.— Ուժգին պայթուցիկներու համար (տինամիթ, մելինիթ) պիտի որոշուին մենաշնորհեալ սահմաններ: Այսպէս, նոր ցամաքամասի մեծագոյն բաժինը Ամերիկացիներու շուկան պէտք է ըլլայ, իսկ մնացածները Եւրոպացիներուն:

Տեղական եւ արտաքին մրցակցութեան խնդիրը այս ձեւով կարգադրելէ վերջ, Տիւփոն ընդհանուր գին մը կը նշանակէ վառօդին: Այլեւս գին կոտրելու վտանգ չկայ:

Ֆրանսածին Ամերիկացին ունեցած հսկայական հարստութեան վրայ գաղափար մը տալու համար բաւէ, որ մեծ պատերազմին դաշնակիցներու գործածած վառօդին հարիւրին 40ը ինքն է հայթայթած, եւ այսօր իր հակակշիռին ենթակայ կամ սեփական վաթսունէ աւելի գործարաններուն մէջ՝ վառօդէն զատ կը պատրաստուին նաեւ քիմիական արտադրութիւններ, ներկեր, ձգախէժ, բայց միշտ կը մնայ աշխարհի մեծագոյն վառօդավաճառը:

Հ. ԱԿՈՒՆԱՑԵԱՆ

ՅՈԲԵԼԵԱՆ
Պ. Ե. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ Պ. Երուանդ Տէր Անդրէասեանի յոբելեանը Սալ տը Ժէօկրաֆիի գեղեցիկ սրահին մէջ:

Խուռն բազմութիւն մը խճողելու աստիճան լեցուցած էր սրահը, շատեր ոտքի մնացին սրահին կողմնակի անցքերուն վրայ եւ դրան մէջ:

Հանդէսը սկիզբէն իսկ տօնի մը ձեւն առաւ, խանդավառութիւնը վարակած էր բոլորը. կարծես հայ լեզուի տօն մըն էր, ուրեմն համահայկական հանդէս մը:—

Սեւրի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանի անօրէնութիւնը գեղեցիկ գաղափարն ունեցած էր խումբ մը աշակերտներ բերելու հանդէսին՝ իրենց համազգեստով: Ցոյց մը որ շատ գեղեցիկ էր:

Ժամը 9ին նախագահ Տօքթ. Վ. Թորգոմեան, ընկերակցութեամբ օրուան բանախօսներուն բեմ առաջնորդեց յոբելեարը սրահին երկարատեւ ծափերուն մէջ:

Նախագահը, Տօքթ. Վ. Թորգոմեան հանդէսին բացումը կատարեց քանի մը բառի մէջ խտացնելով յոբելեարին արժանիքները,— հայ անձնուէր ուսուցիչը, քաջահմուտ հայերէնագէտը, անխոնջ հրապարակագիրը, որ իր բեղուն գործունէութիւնը կը ծածկէ կեղծանուններով:

Յետոյ խօսքը տրուեցաւ Պ. Արշակ Չօպանեանի, որ բացատրեց թէ օրուան յոբելեանով հայ ժողովուրդը ինքզինքն է որ կը պատուէ: Արդարեւ յոբելեարը մշակ մըն է հայ ժողովուրդին քաղաքակրթական անդաստանին մէջ, ան աշխատեր է վառ պահել հայ ժողովուրդին մտաւորական արժէքները, ծառայեր է հայ մշակոյթին, հայ լեզուին ու գրականութեան: Յոբելեարին կատարած գործին իր յարգանքը բերելով, մեր ժողովուրդը կը պատուէ ինքզինքը եւ գեղեցիկ է այս վերաբերումը: Հայ ժողովուրդը, անհաշուելի կորուստներէ, հսկայ դժողութիւններէ վերջ, խարուած ու լքուած, ապաւիներ է իր մշակոյթին: Օրուան յոբելեանը ցոյց կուտայ թէ հայ ժողովուրդը խորապէս կապուած է իր արժէքներուն, իր արուեստին, իր գրականութեան:

Այնուհետեւ Պ. Չօպանեան ներկայացուց յոբելեարին կատարած աշխատանքը,— Պարտիզակէն Պոլիս, եւ յուշ մը պատմեց այդ փոքրիկ Հայաստան-գիւղէն, ուր գացեր էր 90-ական թուականներուն հանգստանալու՝ ընկերակցելով Պ. Տէր Անդրէասեանի տունը:

Վռամշապուհ եպիսկ. գրաւոր ուղերձ մը կարդաց, իր յուշերը խառնելով անոր:

Հ. Սահակ Տէր Մովսէսեան խօսեցաւ Պարտիզակի մասին, այդ փոքրիկ Աթէնքին մասին, ուրկէ կուգայ յոբելեար մշակը՝ լոյս տարածելու, հայ մշակոյթին լոյսը սփռելու երիտասարդութեան վրայ:

Պ. Տեօվլէթ Գէորգեան, յոբելենական յանձնախումբին կողմէ գրաւոր ճառ մը կարդաց եւ ներկայացուց անխոնջ եւ անձնուէր, բազմահմուտ եւ լեզուագէտ ուսուցիչը, որ է Եր. Տէր Անդրէասեան:

Յետոյ նախագահը խօսքը տուաւ ընկ. Շ. Միսաքեանի, որ ընդհանուր ծափահարութիւններու մէջ ջերմ ճառ մը խօսեցաւ.—

«Բոլոր ածականներէն վեր, ես Եր. Տէր Անդրէասեանի արժանիքները կ'ուզեմ խտացնել երկու բառի մէջ, Ուսուցանող եւ Վերծանող: Ան կենդանի օղակ մըն է Թարգմանչաց սերունդէն, բառին ամենաբարձր իմաստով: Օղակ մը այն սերունդէն, որ տքնեցաւ մաշուելու չափ լեզու հաստատելու — սկսելով 70ական թուականներէն, Իզմիրի Գ. Չիլինկիրեանէն, Մամուրեանէն մինչեւ Կ. Փ. Թիւթիւճեանը, Արփիարեանը, Բաշալեանը, Բ. Քէչեանը եւն. Ինչպէս ուսուցչական նոյնպէս խմբագրական կեանքին մէջ, ամէնէն ու աշխատանքին մէջ, իր խնդիրն եղաւ յղկել, նորոգել, ճոխացնել, պատուաստել, ինքնուրոյն դարձնել հայ լեզուն: Ան պաշտամունքը հասցուց հայկական լեզուի անկախութեան, իր իսկ բառով՝ «Մայրենիին», որ ամբողջ աշխարհահայութեան մըն է, ինչպէս «Հայրենիքը»:

Բանախօսը քանի մը հատուածներ կարդաց հեղինակին վերջին մէկ գրութենէն [illegible] իբրեւ նմոյշ լեզուի ճոխութեան եւ ներդաշնակութեան, եւ խօսքն ուղղելով յոբելեարին, ըսաւ.

— «Ողջունելով ձեզ յանուն սերունդի մը որ գիտէ մէկէն ընել բոլոր վերապահումները, երբ հարցը կը վերաբերի արժէքներու ճանաչման եւ ծառայութեանց գնահատման, ես կ'ուզեմ կոչել ձեզ, յարգելի յոբելեար, ոչ վաստակաւոր, ոչ Երուանդ Էֆէնտի, ոչ ալ Տէր Անդրէասեան, այլ Երուանդ Վերծանող»:

Հանդէսին երկրորդ մասը, գեղարուեստական ընտրուած յայտագրով, անցաւ նոյն ջերմութեան եւ խանդավառութեան մէջ.

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Սանուց Միութեան կողմէ Տիկին Սապանճեան կարդաց յուզիչ ուղերձ մը:

Պ. Սիմէմեան գեղեցիկ արտասանութեամբ մը առաւ Թ. Պէրպէրեանի Վարժապետը, Պ. Վարդանեան բամբ ձայնով երգեց Մոկաց Միրզէն, Կռունկը, եւ կտոր մը Օփերայէն: Օր. Նելլի Կօթրէ, այս համակրելի արուեստագիտուհին, որ զարդն է գրեթէ մեր հանդէսներուն, թաւ-ջութակով նուագեց Պարթեւեանի Հնդուհին մահը եւ Շուպէրթի Ցօյգանուագը: Ծափերու մէջ բեմ բարձրացաւ Տիկին Ա. Սարգսեան, որ արտասանեց Ն. Պէշիկթաշլեանի [illegible] հրաշալի կտորը, որ անկեղծ արուեստագէտի կարողութիւններով անգամ մը եւս արժեւորուեցաւ, բուռն ծափեր խլելով, այնպէս որ Տիկին Սարգսեան ստիպուեցաւ արտասանել Պ. Վ. Թէքէեանի «Կենդանութիւն հայկական ր[illegible]»:

Այնուհետեւ խանդավառ ծափահարութիւններու մէջ երեւցաւ ժողովրդական եւ տաղանդաւոր երգիչը, Հայկանուշ Թարաեան, որ երգեց երեք կտոր ըստ յայտագրի եւ ժողովուրդին պահանջին վրայ՝ Պէլէ Բէյլէն յայտագրէն դուրս.

Ի վերջոյ խօսք տրուեցաւ յոբելեարին, որ ամբողջ կէս ժամ գրաւեց ամբիոնը, իր ներհուն բանախօսութեամբը, փառաբանելով հայ մշակոյթն ու անոր դերը ազգային պատմութեան բոլոր շրջաններուն, քանիցս ընդմիջուելով ծափահարութիւններով եւ վերջացուց սրահին միահամուռ համակրական խանդավառ ցոյցերուն մէջ:

(ԽՄԲ.— Այս ճառը ամբողջովին կը հրատարակենք վաղուընէ սկսեալ):

⁂ Արտասահմանէն եւ Փարիզէն բազմաթիւ շնորհաւորական գիրեր եւ ողջոյնի նամակներ հասած էին որոնց ընթերցումը [illegible] սղութեան պատճառով: Ասոնց մէջ յիշենք Կիլիկիոյ Սահակ եւ Բաբգէն կաթողիկոսները, Երուսաղէմի պատրիարքական փոխանորդ [illegible] եպսկ., Ձեռնահաս Որբերու Միութեան կեդր. վարչութիւնը եւ Փարիզի մասնաճիւղը, Հայ Գրողներու Ընկերութիւնը, Վէմ ամսագրի խմբագրութիւնը, Տէր Զօրեանի յոբելենական յանձնախումբը, Պէրպէրեան Սանուց Միութիւնը, գերապատուելի Տիկին Ա. Ալիքսանեան, Յոբելեարին մտերիմ եւ աշակերտակից ծանօթ ուսուցիչ Պ. Գ. Միսաքեան, Երուսաղէմէն, Մարսէյլէն Պ. Ենովք Արմէն, եւայլն

×

Յոբելեարը, որուն յիսնամեակը տօնուեցաւ, երիտասարդի մը պէս խանդավառ եւ աշխոյժ, ի՛նչքան թելադրիչ է իր հաւատքով եւ պաշտամունքով զոր ցոյց կուտայ հայ լեզուի մասին:

Շաբաթ առտու երբ կ'այցելէր «Յառաջ»ի խմբագրատունը, սանդուխներուն վրայէն կը լսէինք իր առնական ձայնը. Հազիւ ներս մտած՝ արդէն կը խօսի հայ լեզուի հարստութեան մասին: Այս միջոցին կը թարգմանէ Ֆրանց Վէրֆէլի Մուսա լերան Քառասուն օրերը, գերմաներէնէ: Այս առթիւ կը պատմէ թէ յաճախ, թարգմանութեան պահուն, հիացումի կը մատնուի՝ տեսնելով հայ լեզուին գերազանցութիւնը: Ու կ'ըսէր.— Հայերէնը կը տիրապետէ գերմաներէնին, մեր այս լեզուով խօսքը կ'ամփոփենք բոլոր լեզուներէն:

Այսքան խոր պաշտամունք, այն ալ գնահատողի մասնագիտութիւնը ունեցող մէկու մը կողմէ, հպարտութեամբ կը լեցնէ մեր սիրտը:

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՍԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ Օ. ԽԱՉԸ ԵՒ ԻՐ ԳՈՐԾԸ

«Յուսաբեր» կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (21 մայիս).

— «Օգնութեան խաչը հազիւ քանի մը տարուան կեանք ունի Սուրիոյ մէջ. վերջին հինգ տարիներուն հայ կիներու այս ստեղծագործ ու ժողովրդանուէր կազմակերպութիւնը հետեւեալ ցանցը փռած է ամբողջ Սուրիոյ մէջ (ստորեւ կը նշանակենք միայն գլխաւոր վայրերը, փակագծերու մէջ տալով անդամ-անդամուհիներու թիւը).—

Անտիոք (50), Պէյրութ (120), Թրիփոլի (65), Գամըշլը (61), Հոմս (32), Թելապիյաթ (18), Րագգա (23), Լաթաքիա (տոյց թիւը չունինք, գիտենք սակայն, որ կենդանի կազմակերպութիւն մը ունի ու նաեւ Արծուիկներու Միութիւն մը), Արապ-փունար (30), Ճարապլուս (78), Տերի[illegible], Ալեքսանտրէթ (տոյց թիւը չունինք), Քեսապ (121, իրեն դրկից Քէօրֆիէճ գիւղին հետ միասին), Հալէպ (Մէյտանը, 74), Սուէտիա (250), Դամասկոս (99), Հալէպ (Ֆադաֆր, 220), Գալատուրան (41), Գուսլիրալը (42): Այսպէս ուրեմն, Սուրիոյ Օգնութեան Խաչը շուրջ 1400 (1352) անդամ-անդամուհիներ ունի (առանց Լաթաքիան եւ Ալեքսանտրէթը նկատի առնելու):

Չորս տարուան մէջ Սուրիոյ Օգնութեան Խաչը ունեցած է 9949 սուր. ոսկի մուտք, այս գումարէն 4404 ոսկին ստացուած է Կեդրոնէն, իսկ 5545 ոսկին՝ մասնաճիւղերէն:

Օ. Խաչը իր գործունէութիւնը ծաւալած է առաւելապէս հետեւեալ ուղղութիւններով,— կրթական, առողջապահական, բեկորներու ազատագրում, շէնքերու (կրթ. եւ առողջ.) շինութիւն եւ նպաստ:

Իր եկամուտները Օ. Խաչը ծախսած է հետեւեալ համաչափութեամբ,— կրթականի վրայ՝ 41 տոկոս, առողջապահութեան՝ 17, բեկորներու ազատագրման՝ 10, շէնքերու շինութեան՝ 12, նպաստի՝ 13, դիւանական ծախք՝ 7 տոկոս.

Իր մուտքը գոյացած է հետեւեալ աղբիւրներէ,— Կեդրոնէն (Ամերիկա՝ 37 տոկոս, անդամավճարներէ՝ 16, նուէրներէ՝ 12, հանդէս-երեկոյթներէ՝ 9 ու կէս, քարտ-թոմպոլաներէ՝ 6, փոխառութիւններէ (ետ ստացուած) 2, բժշկուած հիւանդներէ՝ 1 ու կէս, նախորդ շրջանէն մնացորդ՝ 7 ու կէս տոկոս:

Թիւերը վկայ են, որ մենք գործ ունինք կենդանի եւ ստեղծագործ կազմակերպութեան մը հետ: Ոչ մէկ տարակոյս, որ եթէ արդար կիրք դրուէր այս գործին մէջ, կարելի պիտի ըլլար Օգնութեան Խաչի Նուիրական դրօշին շուրջ խմբել սուրիահայութեան բոլոր առողջ, կենդանի եւ ժողովրդանուէր տարրերը, եւ այս հոծ ու հայաշունչ զանգուածին մէջ ծաւալել բեղմնաւոր ու երախտաշատ գործունէութիւն մը: Գործէն աւելի էական է այն ոգին, որ կը դրուի անոր մէջ: Մենք ունինք մէկէ աւելի կազմակերպութիւններ, որոնք ճիշդ նոյն գործը կը կատարեն, ինչ որ մեր Խաչերը: Անոնցմէ ո՛չ մէկը սակայն չունեցաւ այն շքեղ ծաւալումը՝ ինչ որ Հ. Կ. Խաչը: Կարճատեւ շրջանի մը մէջ այս ձեռներէց, խիզախ ու հայրենասէր կազմակերպութիւնը տարածեց իր ցանցը բովանդակ գաղութաշխարհի մէջ եւ իր դրօշին շուրջ խմբեց հսկայ բանակ մը, աւելի քան 8000 անդամ-անդամուհիներ»:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՊՈԼԻՍ-ՔՈԼՈՆՉ — Բնիկ Շապին-Գարահիսարցի հանգ. Կարապետ Շէրպէթեան 37 տարեկան, որ ժամանակէ մը ի վեր կը տառապէր թոքերու հիւանդութենէ, մայիս 23ին իր հոգին աւանդեց Գօժօնի հիւանդանոցին մէջ, ինչպէս ծանուցուած էր «Յառաջ»ի մէջ: Հանգուցեալը շատ սիրուած էր շրջանին մէջ: Չկար հանդէս մը եւ հանգանակութիւն մը որուն չմասնակցէր առատաձեռնութեամբ:

(Շար.-ը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Անշուշտ ես էի հարցաքննութեան առանցքը: Երբեմն տասը-երկուքն կը կանչէին, կը քրտնցնէին եւ յետոյ օրերով կը ծեծէին:

Միւսներուն հարցաքննութիւնը կարճ կը տեւէր, քանի որ ոք եւ է փաստ չունէին անոնց դէմ:

Յետոյ, ես բոլորն ալ կ'անգիտանայի, բացի Մ. Խաչէճեանէն, որուն համար կ'ըսէի թէ տարի մը պաշտօնակից ենք եղած «[illegible]»ի մէջ, բայց ուրիշ որ եւ է կապ չենք ունեցած.

— Բայց անոնք բոլորն ալ քեզ կը ճանչնան:

— Կրնայ ըլլալ: Յօդուած գրած, ճառ խօսած եմ:

— Ուրիշ գործեր ալ կատարած ես անոնց հետ:

— Ի՞նչ գործ կրնամ կատարած ըլլալ, երբ չեմ ճանչնար:

Հարցաքննիչ դատաւորը, Պէհճէթ պէյ, չափազանց խորամանկ տիպար մըն էր, եւ հարցումները կը տեղացնէր մերթ ողոքելով, մերթ սաստելով կամ զարմացական կանչեր արձակելով.

— Քեզի պէս ուշիմ տղայ մը ի՞նչպէս այսքան տխմար (ապուշ) պատասխաններ կուտայ:

Շատ բանուկ մեթոտ մըն էր այս ոստիկանութեան, ինչպէս կեդրոնի հրամանատարութեան մէջ:

Օր մը, ուզելով կապեր հաստատել Մարիին հետ, հրամանատարը կը հարցնէր.

— Զ...՛ կ'ըսէ թէ նշանածդ է. քեզի պէս բանաստեղծ մարդ մը ի՞նչպէս կրնայ սիրել հասարակ «մօտիստ» մը, չեմ հաւատար, միւսն է, Մարին ...

— Դժուար է բացատրել սրտի խնդիրները:

— Ո՛չ, ոչ, ան քեզի չի վայլեր. միւսն է, գեղեցիկ, Նուրը, ուսեալ. Դուն կ'ուրանաս, բայց ան կը ճանչնայ քեզ, եւ կը սիրէ, չա՛տ կը սիրէ:

Ուրիշ անգամ մը, հետեւեալ հարցապնդումը տեղի կ'ունենար ոստիկանութեան բանտին մէջ, երբ դեռ խելքս գլուխս չէր եկած եւ կակազելով կը խօսէի.

— Ինծի նայէ, ազգասէր ես, գիտեմ. բայց դուն քու 5—10 ընկերնե՞րդ աւելի կը սիրես թէ ազգը:

— Քեզի քանի մը անուն հարցուցի, չես բռներ. հիմա եթէ բոլոր Քաջիկները, Օննիկները ձերբակալեմ, դուն ազգասիրութի՞ւն ըրած կ'ըլլաս: Ուրեմն դուն ազգասէր չես, այլ նեղմիտ «քոմիթէճի»ն մը:

×

Հարցաքննիչ ատեանը սովորական հարցումներէն յետոյ, անգամ մը եւս հաստատելով համոզումս (Դաշնակցական), ուզեց լուսաբանութիւններ առնել Դաշնակցութեան ծրագրի, կանոնագրի, կոմիտէներու եւ վարիչներու մասին:

Պատասխանեցի թէ որ եւ է գործօն դեր ունեցած չըլլալով, տեղեակ չեմ այդ մանրամասնութիւններուն: Եւ միջանկեալ գիտել տուի.

— Դաշնակցութիւնը կառավարութենէն վաւերացուած է իբրեւ «Օսմանլը Դաշնակ Ֆրրգասը», ուրեմն կանոնագիր-ծրագիրն ալ ձեզի ծանօթ պէտք է ըլլայ:

— Այդ կանոնագիրը ունի՞ս:

— Ես չունիմ: Եւ քանի որ ուրիշ օրէնք մը եղած չէ, այդ վաւերացումը չեղեալ հռչակելու համար, ուրեմն հինը կը պահէ իր ուժը:

— Ըսել կ'ուզես թէ Դաշնակցութիւնը օրինաւոր կազմակերպութիւն է: Լաւ, որո՞նք են անոր վարիչները

— Ես չեմ գիտեր, անշուշտ կառավարութիւնը կը ճանչնայ:

— Ի՞նչպէս կ'ընտրուին այդ վարիչները:

— Քանի որ վաւերացուած կանոնագիր ունին, պայմաններն ալ հոն նշուած են:

— Դաշնակցութեան կեդրոնը Ժընեւ չէ՞:

— Սահմանադրութենէն առաջ այնտեղ էր:

— Վանի մէջ Դաշնակցութիւն կա՞յ:

— Պատերազմէն առաջ կար, հիմա չեմ գիտեր.

— Մուշի մէ՞ջ:

— Այնտեղ ալ կար, պատերազմէն առաջ:

— Ուրիշ ո՞ր քաղաքներուն մէջ կար:

— Զանազան քաղաքներու մէջ կար, քանի որ արգիլուած չէր:

— Ճանըմ, Պասրայի մէջ ալ կա՞ր:

— Քանի որ Պասրայի մէջ Հայ չկար, չէր կրնար ըլլալ:

Մօտաւորապէս այս էր սկզբնական հարցաքննութեանց նիւթը: Քարտուղարը նոյնութեամբ գրի կ'առնէր ինչ որ կը պատասխանէի իմ խեղճ թրքերէնով, երբեմն ալ ֆրանսերէնի օգնութեան դիմելով:

Սպաներն ալ երբեմն հարցումներ կ'ուղղէին, բայց բուն ոգին հարցաքննիչ դատաւորն էր, որ քաջածանօթ կ'երեւար հայկական կեանքին:

Անգամ մը պոռթկաց, (ինչպէս պատահած էր Գրամը Սիասիին մէջ ալ).

— Եթէ հայ «քոմիթէճի»ները յանցաւոր էին, թող միայն զանոնք հետապնդէին, փոխանակ ամբողջ ժողովուրդը վառելու, մինչեւ անապատները քշելու:

— Վէրքը «քանկրէն» կապած է, «քանկրէն» (ճիշդ այս բառով = փտախտ): Ես երեսուն տարի է որ կը հետեւիմ այս գործերուն, Հնչակ, Դաշնակ, ոչ մէկը գաղտնիք ունի ինծի համար: Ինչ ըրինք, չեղաւ, հինգ տարեկան տղան կը մեծնայ, նոյն ճամբուն կը հետեւի: Հիմա Սուրիոյ մէջ հանգիստ կ'ըլլաք, Արաբները աւելի լաւ են, գացէք անոնց հետ յարմարեցէք ...

Երբ երկու անգամ գիշերանց կանչեցին զիս, չարաչուք խորհրդածութիւններ շրջան կ'ընէին գլուխներու մէջ:

Անշուշտ խելքի դէմ էր կարծել թէ կախաղան կը տարէին մէկ անգամէն: Իմացած էինք, նաեւ, որ դեսպաններուն խոստացած էին այլ եւս մարդ չկախել Պոլսոյ մէջ Ուրեմն, չարչարելու կը տանէին ...

Իրականին մէջ, ֆիզիքական տանջանք չգործադրուեցաւ հարցաքննութեանց ընթացքին, որոնք տեւեցին եօթը ամիս, շատ երկար ընդհատումներով:

Երբ ոստիկանութեան բանտն էի, Թուրքերը կը տօնէին Քութ-էլ-Ամարայի յաղթանակը (1916 ապրիլ 28): Յետոյ բախտը դառնալ սկսաւ մինչեւ դեկտեմբեր 1917, երբ Անգլիացիները վճռական յարձակողական մը սկսեր էին, Քութ-էլ-Ամարան ետ առնելու համար:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(19)

վտանգաւոր շարժում մը, քանի որ անմիջական վնասում կը պահանջուի պետական գանձէն եւ հետեւանքը կ'ըլլայ շնչահեղձութիւն: Ահա թէ ինչու կառավարութիւնը հարկադրուած է պայքարիլ ոսկիի արտահոսման եւ մանաւանդ ֆրանքի արժեզրկման խաղերուն դէմ, որունք պատճառ կը դառնան ոսկի փախչելու: Չմոռնանք թէ կը գտնուինք չարշահութեան մը դէմ որ ո՛չ միջազգային է ո՛չ ազգային, բայց, ամէն պարագայի մէջ, նկատի ունենանք, որ արժեզրկումը անխուսափելի գործողութիւն մը պիտի ըլլայ: Դուրսի համար կ'ըսեն թէ արժեզրկումը պիտի դիւրացնէ արտածումները: Ես այնքան ալ վստահ չեմ այդ մասին, մեր առեւտուրը չպիտի կրնայ դիմանալ շարժուն ստերլինի մը խաղերուն եւ մեր ֆրանքը քառորդ մաս մը եւս կորսնցնելով իր արժէքէն, վերջ ի վերջոյ պիտի իջնէ զերոյի: Ներսի համար կ'ըսեն թէ արժեզրկումը չպիտի բարձրացնէ գիները, բայց այն առեն ի՞նչպէս պիտի լուծուի նեղածումներու խնդիրը: Թերթերուն թուղթը անմիջապէս պիտի սղէ, մեր շապիկներուն բամպակին գինը պիտի աւելնայ, գիներու բարձրացման շահագիտութիւնը պիտի սկսի ամբողջ նյապայակին վրայ: Արժեզրկումը, չգոհանալով մեր տնտեսութեանց ջնջումով, ընկերային խռովութիւններ ալ պիտի յարուցանէ: Տագնապին դարմանը ուրիշ տեղ է, խնայողութիւն:

Ապստամբական շարժումներ Իրաքի մէջ

Պաղտատէն կը հեռագրեն.— Պատերազմական ատեանը մահուան դատապարտեց երկու շէյխեր, իբրեւ գլխաւոր պատասխանատուները Թուլաքայի վերջին ապստամբութեան: Իրենց հետեւորդներէն բազմաթիւ մեղսակիցներ ալ բանտարկութեան ծանր պատիժներու դատապարտուեցան: Սուք – Շույուխ քաղաքը, որ Միջին Եփրատի ապստամբներուն վերջին միջնաբերդն է, ատիպուեցաւ անձնատուր ըլլալ, շարք մը օդանաւային ռմբակոծութիւններէ յետոյ: Իրաքի բանակը այժմ կը հալածէ ըմբոստ ցեղերը, որոնք Եփրատի թումբերը քանդելով, ծովու մը վերածած են շրջակայ դաշտերը:

Նոր միջադէպ մը Իտալիոյ եւ Եթովպիոյ միջեւ

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ նոր դէպք մը ծագած է իտալական Սոմալիի եւ Եթովպիոյ սահմանագլուխին վրայ, ճիշդ այն պահուն երբ երկու երկիրներուն պատուիրակները պիտի գումարուին Միլանի մէջ, բարեկամաբար լուծելու համար վէճը: Իտալական տեսակէտով, այս յանձնախումբը պէտք է քննէ միայն Վալ – Վալի խնդիրը (առաջին դէպքը) եւ չզբաղի միւս հարցերով.

Իտալական գեկոյցին համաձայն, մայիս 31ին խումբ մը ապառազէն Հապէշներ յարձակում գործելով, 30 բնիկներ սպաննած եւ քանի մը հազար արջառ յափշտակած են: Միեւնոյն օրը 20 Հապէշներ փորձած են անցնիլ իտալական գիծը, բայց կրակի բռնուած են.

Այս առթիւ իտալական թերթերը ուժգնօրէն կը քննադատեն անգլիական կառավարութեան բռնած դիրքը եւ այժմէն կ'ազդարարեն թէ պատասխանատուն Անգլիան պիտի ըլլայ, եթէ բանակցութիւնները ձախողին.

Զրի վերադարձ օտար աշխատաւորներու

Աշխատանքի նախարարութիւնը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակեց.—

Այն օտար աշխատաւորները՝ որոնք անգործ են կամ իրենց աշխատութեան թուղթերը նորոգուած չըլլալով կ'ուզեն ձրիաբար վերադառնալ իրենց եկած երկիրը, կրնան դիմել յունիս 5էն սկսեալ (չորեքշաբթի) հետեւեալ դրասենեակները — 1.— Մէնի նահանգին մէջ.— Ֆրանսայի սահմանակից երկիրներու հպատակներէն անոնք որ Փարիզ կը բնակին՝ 391, Rue de Vaugirard, *իսկ արուարձաններու բնակողները՝* 7, Rue de Jouy.— 2.— *Միւս օտարականները՝* 397, Rue de Vaugirard.— 3.— *Միւս նահանգներուն մէջ՝ քաղաքներու տեղական գրասենեակները:*

ԾԱՆՕԹ.— Թերթերէն մէկը (Փոփիւլէռ) թուական նշանակած է յունիս 12, բայց կը կարծուի թէ ճիշդը յունիս 5 է (այսօր):

Այս դիւրութենէն կրնան օգտուիլ մեր այն աշխատաւորները որոնք որ եւ է երկրի հպատակ ըլլալով, կ'ուզեն հոն վերադառնալ: Ծախքը պիտի վճարուի մինչեւ իրենց հասնելիք տեղը:

Անգլօ-գերմանական խորհրդակցութիւններ Լոնտոնի մէջ

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Հիթլէրի արտակարգ զեսպանը Լոնտոն հասաւ աղէկ օր եւ անմիջապէս ընդունուեցաւ արտաքին նախարարին եւ վարչապետին կողմէ: Բուն բանակցութիւնները սկսան երէկ, նաւային սպառազինութեանց մասին: Պերլինի մէջ յանկուցութեամբ կը հետեւին այս խորհրդակցութեանց, որոնք մեծ դժուարութիւններ կը ներկայացնեն: Լոնտոնի մէջ լաւ ընդունելութիւն չեն գտած գերմանական պահանջները, որոնք չափազանցուած կը համարուին:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

« ՆՈՐՄԱՆՏԻ », աշխարհի ամենէն վիթխարի եւ շքեղ շոգենաւը որ Ֆրանսայի հպարտութիւնը կը կազմէ, Նիւ Եորք հասաւ երկուշաբթի օր, կոտրելով ալպագութեան մրցանիշը: Ճամբորդութիւնը տեւեց 107 ժամ 33 վայրկեան, ուրիշ խօսքով՝ 4 օր, 2 ժամ եւ 12 վայրկեան կամ ժամը 29 հանգոյց 98 (55 քիլոմեթր 522 մեթր): Նախորդ մրցանիշը կը պատկանէր գերմանական «Պրէ – մէն» շոգենաւին, որ նոյն ճամբան կտրած է 4 օր 14 ժամ 27 վայրկեանէն. Անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Նիւ Եորքի քարափը, ողջունելու համար Ֆրանսայի ծփուն պալատը:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆՆԵՐԸ ունկնդրութեան ընդունուեցան արտաքին նախարարին կողմէ:

ԽԱՆՈՒԹՆԵՐՈՒ ՄԵԾ ՄԱՍԸ բաց կը մնար երէկ: Սակայն տեղ – տեղ գործադուլի կոմիտէն բռնի փակել տուաւ, իբրեւ բողոքի ցոյց

Մահուան լուրին վրայ կարեւոր գումար մը հանգանակուելով, ծաղկեպսակ մը դրուեցաւ իր հողակոյտին վրայ, իսկ մնացեալ գրամով յիշատակարան մը պիտի շինուի: Յուղարկաւորութեան կը մասնակցէր խուռն բազմութիւն մը: Քսանէ աւելի ծաղկեպսակներ ղրկուած էին: Իր հողակոյտին վրայ դամբանական մը խօսեցաւ Պ. Յովհաննէսեան վեր հանելով հանգուցեալին հայրենասիրութիւնը եւ աշխատասիրութիւնը: Դժբախտ երիտասարդը կը թողու այրին (Ֆրանսացի), անչափահաս մանչ մը եւ աղջիկ մը եւ տարէց մայր մը:

Հողը թեթեւ գայ վրադ, սիրելի Կարապետ:

Յակոբ Աղամեան

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Արամ Մանկասարեան, Ղուկաս Քաջատրոսեան, Հայկանուշ Մարտիրոսեան, օր. Աննա Մանկասարեան, իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն այն անոնց որոնք անձամբ. նամակով եւ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց եղբօր, քեռիոր, հօրեղբօրորդւոյն եւ թաքեկամին՝

ՀԱՅԿ ՄԱՆԿԱՍԱՐԵԱՆի

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ *31 Մայիս 1935*, երկուշաբթի օր իսթ լէ Մուլինոյի մէջ, *21* տարեկան երիտասարդ հասակին:

Հ Յ Դ

ՓՐՕՓԱԿԱՆՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ նիստը տեղի կ'ունենայ այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին. 32, Ավրնիւ Կոպլէնի սրճարանի վերնայարկը:

Միտքերու փոխանակութիւն ընկ. Արծրունիի դասախօսութեան շուրջ:

ԳՕՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 յունիս ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8-30ին, Վարանդեան սրահին մէջ.

Չեկոյց ներկայացուցչական ժողովի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է.

ՃԱՎՐԻԼԷՆ, Տիկ. Դ. Գէորգէրեան 50 ֆրանք կը նուիրէ Հ. Կ. Խաչի Կեդրոնական վարչութեան: Յատկապէս Ցառաջի վարչութենէն համապատասխան ընկալագրով:

ՄԻՇԱՏԱԿ

Հօր երիտասարդ եղ Ակսելի դառնացութիւնը այս երեկոյ ժամը 9.15ին Սալ տը լա Սոսիէթէ Աւնթրոնոմիք... ... տէոն կը դասախօսէ Պ. Ե. Ջուլամեան նիւթ՝ Հայ հին գրական ... ... կրնան մասնակցիլ ... 1 ֆրանք.

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
17, Rue Dameame. PARIS (13)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (98)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՃԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Մելիքների սան վաղեմի փառքի յիշատակը եւ նրա թուլանալը ներկայ մելիքի օրերում այն աստիճան ցաւելով լցրած էին բարեսիրտ ծերունու սիրտը, որ նա, կարծես, բոլորովին չէր նկատում իմ ներկայութիւնը, եւ խալաւ մոռացաւ այն հարցը, որով ես մի քանի անգամ դիմեցի նրան: Նրան դարձեալ հարցրի.

— Ես այդ բոլորը գիտեմ, դու այն ասա, ի՞նչ է պատահել Սանամի հետ:

Նա դարձեալ ինձ համբերութիւնից հանեց իւր երկարաբանութեամբ:

— Խեղճ աղջիկ, երանի թէ, բնաւ ծնուած չլինէիր… երանի քո մօրը, որ շուտ մեռաւ եւ աչքերով չտեսաւ այդ նախատինքը…: Բայց ալեւոր թուանին մեղաւոր էր, նա մնաց, չմեռաւ եւ չտեսած բաներ տեսաւ…: Մի այդպիսի բան կարո՞ղ էր պատահել հանգուցեալ մելիքի օրերում: Նրա ժամանակում Աստուծոյ բարութիւնով լցուած էր մեր երկիրը, գայլն ու գառը միասին էին ապրում, ուտում էին, ուրախանում էին: Բայց հիմա՜յ,— հիմայ մարդ ոչ իւր գլխի տէրն է եւ ոչ իւր ապրանքի տէրն է. ամէն բան փչացաւ. ոչ կարգ կայ, ոչ կանոն, ամէն մարդ իւր սրտի ուզածն է անում: Իսկ մեր մելիքը իւր քէֆերից չէ արթնանում: Բայց այդ վերջինը. նրա այդ վերջին արարմունքը. ախ, Աստուած, այդ ի՞նչ բան է:

— Ի՞նչ արարմունք, գոչեցի ես բարկութեամբ,— դէ ասա, ի՞նչ ես սիրտս տրամեցնում.

— Ինչ արարմունք, դու դեռ չե՞ս լսել, հարցրեց նա զարմանալով:

— Ես ոչինչ չեմ լսել:

— Մեր մելիքը (ախ, Տէր Աստուած, նրան մեղքից խելք տուր) հա, մեր մելիքը ամէն բան ոտքի տակ տըւեց, ամէն բան տակնուվրայ արեց…: Ծառերը նրա հօրից աւելի նման դողում էին, երբ գալիս էին նրա սալամին, ժամերով կանգնում էին դրանը, մինչեւ հրաման չէին առնում, չէին համարձակւում ներս մտնել: Բայց թուլասիրտ որդին հիմայ խաների ոտքերն է լիզում, խոնարհւում է նրանց առջեւ: Այդ բաւական չէ, իւր հարազատ աղջիկը նրանց կնութեան է տալիս, մի լոյս հոգի է կորցնում:

— Սանամի՞ն է տալիս, հարցրի ես սարսափելով:

— Սանամին, ապա ո՞ւմը, պատասխանեց նա, իւր մարած աչքերից արտասուքը սրբելով:

Ես հասկացայ դժբախտ աղջկայ իմ ուղեւորութեան պատճառը եւ իմ դուրս եկայ ախոռատնից: Արեւը արդէն մայր մտնելու մօտ էր: Ես սպասում էի, մինչեւ բոլորովին մթնի, որ յարմար ժամանակ գտնեմ Սանամի հետ տեսնուելու:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
6
ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI
Juin
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2824

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՐՔԱԿԱՆ «ԹՌՉՈՒՆ»Ը ԿԸ ԹՌԻ...

Մայիս 24էն ի վեր, երբ Զօր. Ըսմէթ Ինէօնիւ չոնդալից ճառ մը խօսեցաւ Սաւաոնակի Միութեան Երդ Համագումարին առթիւ, Թուրք մամուլը կը յորդի օդանաւային սպառազինութեանց յուրերով եւ յօդուածներով։

«Յառաջ»ի ընթերցողները անցեալ շաբթու կարդացին այդ ճառին հիմնական մասերը։ Մեր Թրքագէտ աշխատակիցը Վ. Իշխանեան, դեռ ուրիշ օր յօդուածով մը կը վերլուծէր զայն։

Արդ, երբեք աւելորդ չէ կրկին եւ կրկին քրքրել այս հարցը — ինչպէս ամ հասարակ որ եւ է նիւթ որ կապ ունի Թուրքիոյ ներքին եւ արտաքին շարժումներուն հետ

Ի՞նչ կ'ըսէր Թուրքիոյ վարչապետ.—

1. Օդագնացութիւնը անընդհատ կը զարգանայ։ «Մօտաւոր ապագայի մը մէջ, օդանաւերը իրենց Թռիչքը առնելով աշխարհի որ եւ է մէկ կէտէն, կամ գոնէ գրաչի աշխարհներու երկիրներու մէկէն, պիտի կրնան սաւառնիլ որ եւ է երկրի վերեւ եւ շատ քիչ ժամանակ պէտք պիտի ըլլայ անոնց՝ ամենուրեք սփռելու համար մահ եւ աւեր»։

2. Թուրքիան ալ, «քաղաքական աշխարհին մէջ ինքզինքը ցոյց տալու եւ խաղաղութեան դատին ծառայելու համար, պէտք է ունենայ առնուազն 300 օդանաւ»։ Իսկ ամէն տարի այս Թիւը կարենալ պահելու համար՝ պէտք է նիւթացոյցին մէջ արձանագրել 30 միլիոն ոսկի։

3. «Մեր օդանաւային նիւթացոյցը վեց միլիոն ոսկի է։ Ունինք միջին գործելու պատրաստ 100 սաւառնակ — Միջին սաւառնակ մը 60,000 ոսկի կ'արժէ, իսկ զայն միշտ գործելու պատրաստ վիճակի մէջ պահելու համար, պէտք է 60,000 ոսկի ծախսել ամէն տարի։ Մինչդեռ Սաւառնակի Միութեան տարեկան եկամուտը միայն երեք միլիոն ոսկի է»։

Ըսմէթ Ինէօնիւ նոյն առաջանք հնչեցուց նաեւ մամուլի ներկայացուցիչներուն առջեւ, եւ այդէն իսկ այդ առնչութեամբ սկսած է նոր շարժում մը,— հանգանակութիւն, այսինքն յանկերգ եւ ճռխացեալ կեղեքում։

Արդարեւ, դրամ հաւաքելու եղանակն իսկ յայտնապէս մրանուալ, Թրքական է։

Վարչապետը կը Թելադրէր տարեկան գոնէ 20 ոսկի գանձել ամէն քաղաքացիէ ընտանիքէ։

Այսքանը արդէն բաւական էր, որպէսզի Թեւ առնէին «Թուրք Թռչուն»ի քարեկամները, նոր առիթ մը եւս հասատելու համար, յանուն հայրենիքի պաշտպանութեան։

Այս առթիւ, ո՛րքան խօսուն են օրուան լուրերը։ Սաւառնակի Միութեան նախագահն է որ կը յայտարարէ.

— «Մարմիններ պիտի կազմենք Պոլսոյ ամէնէն հեռաւոր թաղերուն մէջ անգամ։ Իւրաքանչիւր նուիրատուի թիւ մը պիտի տրուի եւ պիտի տեղեկագրուի Էնկիւրի։ Մեր յոյն, հայ եւ հրեայ հայրենակիցները մինչեւ հիմա 20,000 ոսկի վճարած են։ Արձանագրուած յանձնառութիւններն ալ յիսուն հազար ոսկիէն աւելի են։ Սաւառնակի հայկական մասնաճիւղը մեզի հաղորդեց թէ 50 հազար Հայեր պիտի մասնակցին օգնութեան գործին։ Միւս մասնաճիւղերն ալ այս օրերս պիտի հաղորդեն»։

Դեռ աւելի «մանր», այլ պատկերալից լուրեր.—

Աթաթիւրք գլուխն անցած է «օդանաւային վտանգը գիտակցողներուն», նուիրելով 10,000 ոսկի։ Հրեայ վաճառական Քամհի 120 ոսկիի բարձրացուցած է իր տարեկան յանձնառութիւնը, Նաֆօ՝ 84ի, Ժաք Լէվի՝ 50ի։ Բոլորն ալ կանխիկ վճարած են։ Արհեստակցական միութեանց պատուիրակները ժողով գումարելով որոշեցին ճշդել այն արհեստաւորները որ կրնան տարեկան 20 ոսկի վճարել։

Ինչպէս կը տեսնէք, Թռչունը արդէն Թռիլ սկսած է տափարակ — տնտեսական — գետնի վրայ, կարելի եղածին չափ խոշոր պատառներ ճանկելու համար։

Կարելի՞ է այսպէս կրկնապատկել օդանաւային սպառազինութիւնը, երբ Սաւառնակի Միութիւնը տարին հազիւ երեք միլիոն ոսկի կրնայ գոյացնել, անպաշտպան ժամերով եւ վիճակահանութեամբ

Հարցումին պատասխանը գտնելու համար, կը բաւէ նկատի ունենալ երկու կարեւոր պարագաներ։

Առաջին՝ քամալականութիւնը, իր «Թուրք Թռչուն»ով ամէն բանէ առաջ կը ձգտի արծարծել, զարգացնել նոր հոգեբանութիւն մը,— «օդանաւային մտածողութիւն» կամ հակում։

Երկրորդ՝ կրկին եւ կրկին յիշեցնելով ազգային պաշտպանութեան պահանջները, նոր նշանախօսքեր արձակելով, անդամավճարներ նշանակելով, հանգանակութիւններ կատարելով չանոնչ տանել չի տար բուն ժողովուրդին։ Անշուշտ, ամէնէն առաջ ոչ — Թուրք փոքրամասնութեանց, որոնց ոչ միայն հաւատարմութիւնը նոր փորձի մը կ'ենթարկուի, այլ եւ տնտեսական եւ բարոյական կարողութիւնը։

Ո՞վ կրցաւ կազմել ցանկը այն «հայրենասիրական Թալաններուն», որ կը սարքուին տարիներէ ի վեր, միշտ «ինքնաբերաբար»։

Անշուշտ վաղուան մղձաւանջն ալ կը մթագնէ Թուրքիոյ վարիչներուն աչքերը, երբ այսքան կ'աճապարեն կարելի եղածին չափ բազմաթիւ «Թռչուն»ներ Թռցնել։

Ամէն պարագայի մէջ, սովորական երեւոյթ մը չէ Թուրքիոյ օդանաւային զինարշաւը, հետեւողութեամբ աւելի հզօր պետութեանց, եւ մանաւանդ համաժողովրդական կազմակերպութեամբ։

«Թուրք Թռչուն»ը շատ աւելի նշանակալից շարժում է քան երբեմնի «Տօնանմա Ճէմիյէթի»ն։ Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈՒԻՍՕՆԻ ԴԱՀԼԻՃՆ ԱԼ ԻՆԿԱՒ

ՆԱԽ ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ 192Ի ԴԷՄ 390 ՁԱՅՆՈՎ
ՅԵՏՈՅ ՏԱՊԱԼՈՒՄ 262Ի ԴԷՄ 264ՈՎ

Բոլոր յոյսերը ի գերեւ ելան, եւ Պուիսոնի դահլիճն ալ տապալեցաւ երեքշաբթի գիշեր, 262ի դէմ 264 ձայնով, այսինքն երկու ձայնի աննշան մեծամասնութեամբ։

Անակնկալ մըն էր այս ելքը, որովհետեւ նոր վարչապետը իր դահլիճը կազմած ատեն, խորհրդարանական խմբակցութեանց հաւանութիւնն առած էր, արտակարգ իրաւասութեանց մասին։

Տպաւորութիւնը շատ աւելի ծանր եղաւ անոր համար որ, երբ վարչապետը իր յայտարարութիւնը կարդալէ յետոյ առաջարկեց յետաձգել հարցադրումները, ժողովը հաւանութիւն յայտնեց 192ի դէմ 390 ձայնով։ Իսկ երբ կարգը եկաւ լայն իրաւասութեանց, որ պիտի տրուէին մինչեւ Հոկտեմբեր 31, ժողովին պատկերը փոխուեցաւ։ 262 հոգի քուէարկեցին Թեր, 264 դէմ, իսկ 80 հոգի մնացին ձեռնպահ, ինչ որ տարօրինակ տպաւորութիւն գործեց։

Արմատական երեսփոխաններուն պառակտումը

Ամփոփենք դէպքերը.— Կառավարութեան գիրքը ապահով կ'երեւար նիստին սկիզբը, երբ արմատական երեսփոխանները, առաջնորդութեամբ նախկին վարչապետ Պ. Տալատիէի, մէկդի դրին կուսակցական կարգապահութիւնը եւ որոշեցին մերժել արտակարգ լիազօրութեանց բանաձեւը, նոյնիսկ Պ. Էրիոյի դէմ յոռետեսութեան դէմ Արմատական խմբակցութիւնը ըստ անգամ անտեսած էր այսքան փոթորկալի ժողով։ Պ. Էրիօ միջամտեց քանի մը անգամ, իբրեւ նախագահ, բայց տեսնելով որ անօգուտ է, ձգեց — գնաց եւ յայտարարեց թէ պիտի հրաժարի թէ նախագահութենէն եւ թէ կուսակցութենէն։ Խումբ մը բարեկամներ ետեւէն գացին եւ համոզելով նորէն ժողովի բերին։ Յուզումը պահ մը հանդարտեցաւ եւ Պ. Էրիօ վերակաւ համոզել որ ուժ տան դահլիճին։ Այդ պահուն երեկոյեան ժողովը բացուած էր եւ կարելի չեղաւ եզրակացութեան մը յանգիլ։

Կառավարութեան յայտարարութիւնը, որ հրատարակուած է քիչ անդին, մեծ խանդավառութիւն չպատճառեց։ Աւելի շատ կեդրոնի եւ աջակողմեան երեսփոխաններն էին որ կը ծափահարէին, իսկ արմատականները վերապահ էին։ Երբ նիստը ընդհատուեցաւ քառ կանոնի, մէկ ժամուան համար, որպէսզի նիւթական յանձնաժողովը կարենայ իր գեկուցումը կազմել լայն իրաւասութեանց բանաձեւի մասին, երեսփոխաններէն շատերը արդէն յուսահատ էին դահլիճին յաջողութեան մասին։ Այս կասկածները աւելի զօրացան, երբ նիւթական յանձնաժողովը վերադարձաւ եւ առանց մեկնութեան յայտարարեց թէ բանաձեւը ընդունուած է 18ի դէմ 19 ձայնով, այսինքն մէկ ձայնի առաւելութեամբ։

Այնուհետեւ սկսան վիճաբանութիւնները, որոնք անգամ մը եւս կը հաստատէին թէ երեսփ. ժողովը չի հանդուրժեր որ զօրաւոր գործադիր իշխանութիւն մը կը տիրապետէ իր գլխուն վերեւ։ Նոյնիսկ բանաձեւին մէջ կատարուած փոփոխութիւնները չհամոզեցին մեծամասնութիւնը։ Պուիսոնի բանաձեւը Ֆլանտէնի բանաձեւէն կը տարբերէր հետեւեալ հիմնաւորումով,— «խուսափելու համար Ֆրանքին արժեզրկումէն», ապահովելու համար թէ լայն իրաւասութիւնները չպիտի ծառայեն արժեզրկում յառաջ բերելու։ Ցեալ լիազօրութեանց պայմանաժամ կը նշանակէր մինչեւ Հոկտեմբեր 31, պայմանաւ որ հրամանագիրները վաւերացուին մինչեւ 1935ի վերջը

Բոլոր զիջումները անօգուտ

Հակառակ այս կարեւոր զիջումներուն, պետական արժեթուղթերու եւ Ֆրանքի հրապարակին բարելաւման, ինչպէս եւ ոսկիի արտահոսման պակսելուն, ձախակողմեան երեսփոխանները կը կասկածէին եթէ լիազօրութիւնը պիտի գործածուէր կրճատելու պետական պաշտօնեաներու ռոճիկներն ու թոշակները, եւ ճամբայ պիտի բանայ ֆաշականութեան եւ դիկտատուրայի համար։ Համայնավար երեսփոխանները խստօրէն քննադատելով դահլիճը, կը բացատրէին թէ Պ. Պուիսոնի նպատակն է ժամ առաջ ճամբել խորհրդարանը։ Արմատական երեսփոխան մը պոռաց.

— « Բոլոր ժողովրդավար սկզբունքները հակառակ են հրամանագիր օրէնքներու։ Աւելի լաւ է որ խռովութիւններ ծագին, եթէ պիտի ծագին, քան թէ պարտուինք առանց կռուի»։

Կառավարութեան դիրքը խախտած էր ուրիշ պատճառով մըն ալ։ Այն համոզումը կը տիրէր թէ՝ ծախքերը կրճատած ատեն, պիտի դպչէր նախկին ռազմիկներու հանգստեան Թոշակները։ Այս առթիւ գործի վրայ էին նախկին ռազմիկներու ընկերակցութեանց ներկայացուցիչները եւ մասնաւորապէս Պ. Թիվոլէ, նախկին նախարար։ Վիճաբանութեանց ատեն, նախկին ռազմիկներէն Պ. Տօմանժ յայտարարեց.

— « Պ. Բայեօի ներկայութիւնը իբրեւ ելմտական նախարար՝ մտահոգութիւն կը պատճառէ նախկին ռազմիկներուն։ Հարկ է փարատել այդ մտահոգութիւնները»։

Ուրիշ երեսփոխան մը նեղը դրաւ ելմտական նախարարը, Ֆրանքի արժեզրկման առթիւ։ Պ. Բայեօ ոտքի ցատկելով յայտարարեց.

— « Ցորչափ ես ելմտական նախարար եմ, ոչ արժեզրկում պիտի ըլլայ, ոչ ալ արգիլք ոսկիի արտածման»։

Այս խօսքերն ալ համոզում չգոյացուցին։ Երբ Պ. Պուիսօն ոտքի ելաւ կառավարութեան ծրագիրը պաշտպանելու համար, բացորոշ կ'երեւար թէ իր ճակատագիրը կախուած ունէր իր բանլիքէն։ Վարչապետը բառերը գործածեց առանց աջ — ձախ նայելու։ Անմիջապէս յիշեցուց թէ արմատականները աջակցութիւն խոստացած էին, եւ աւելցուց.— Եթէ ընկերվարականները այդպիսի խոստում տուած ըլլային, հաւատարիմ պիտի մնային մինչեւ վերջին մարդը, հոգ չէ թէ միայն կուսակցական կարգապահութիւնը յարգելու համար։

Աղմուկ մը ծագեցաւ այս խօսքերուն վրայ, Թեր ու դէմ։ Վարչապետը յետոյ ըսաւ թէ նամակ մը եկած է նախկին ռազմիկներու ընկերակցութեանց ազգային դաշնակցութենէն, որ կը յիշեցնէ թէ նախորդ կառավարութիւնը յանձն առած է չդպչիլ նախկին ռազմիկներու Թոշակներուն։ «Այդպիսի յանձնառութիւն եղած չէ», յայտարարեց վարչապետը, կարճ եւ աղուոր։ Այդ յայտարարութիւնը աւելի լարեց տրամադրութիւնները։ Վերջապէս Պ. Պուիսոն յայ-

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻԱՅՆ 40 — 45 ՀՈԳԻ

— o —

Մայիս 25ին դասախօսութիւն մը սարքուած էր Փարիզի մէջ, նախաձեռնութեամբ ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորներու Միութեան։

Դասախօսը՝ Պ. Տիրան Թէքէեան, նիւթը՝ «Ֆրանքօ-հայկական գործակցութիւնը պատերազմի ընթացքին»։

Ես չկրցայ ներկայ ըլլալ։ Նոյն գիշերը կը տօնուէր Մայիս 28ի տարեդարձը եւ չէի կրնար միեւնոյն ատեն ներկայ ըլլալ երկու հանդէսի։

Հայրենակից մը, որ գացած լսած էր դասախօսութիւնը, խորապէս գնահատելով զայն, կ'ըսէր թէ ունկնդիրներուն թիւը հազիւ 40 – 45ի կը հասնէր։

Իսկ ռամկավար օրկանին թղթակիցը, քիչ մը աւելի վարպետ, կը փորձէ այս ողբերգութիւնը պարտկել մանուածապատ նախադասութեամբ մը,— «ընտիր հասարակութիւն մը, թէպէտ դժբախտաբար ոչ այնքան բազմաթիւ ինչքան այսպիսի բանախօսութիւն մը պէտք էր ունենար»։

Ուրիշ խոստովանութիւն մը եւս.

— « Բանախօսութեան ներկայ գտնուողներուն մէջ ամենախոշոր մասը կը կազմէին հայ նախկին մարտիկները (որոնք չորս կազմակերպութիւն ունին Փարիզի մէջ) եւ նորեկ ազմկայոյզ չիրաւունքներ։ (Արաքսայ, 31 մայիս)։

Նկարագրութենէն կ'իմանամ որ խիկապէս շահեկան է եղած բանախօսութիւնը, որուն նախագահն է հրամանատար Պրնուա Տուազի, որ պատերազմի ատեն կը գտնուէր Արեւելքի ջուրերը եւ գործօն աջակցութիւն բերած է հայ ռազմիկներուն։

Բանախօսը, Տիրան Թէքէեան, մանրամասնօրէն նկարագրեր է Ճէպէլը Մուսայի քաջերուն խնքնապաշտպա-

նութեան կռիւը, ազատումը, հայկական Լէգէոնի կազմութիւնը. Արարայի փառաւոր կռիւը, զոր վճռական խաղցած տնաւ գերման եւ թուրք զօրքերուն եւայլն,

Այս առթիւ, լուսանկարներ ալ ներկայացուցեր է, մոգական լապտերով։

Կը յոեմ ունկնդիրներու նկարագրութիւնը, կը կարդամ այս տեղեկութիւնները, եւ կը խորհրդածեմ.—

Այս բանախօսութեան կազմակերպիչները չէի՞ն գիտեր որ Մայիս 25ին պիտի տօնուի անկախութեան տարեդարձը։

(Չէին կրնար չգիտնալ, որովհետեւ Մայիս 28ի յայտարարութիւնը հրատարակուած էր ամսուն առաջին շաբթուն, իսկ իրենց բանախօսութիւնը՝ երկու շաբաթ վերջը)։

Պ. Թէքէեան ինք, որ քաջ ազատ մըն է, չէ՞ր կրնար բացատրել իր բարեկամներուն, թէ անկրթութիւն է մեր ազատագրական պայքարին երրօստկան մէկ դրուագը հանել միւսին դէմ, միեւնոյն քաղաքին մէջ եւ միեւնոյն գիշերը։

Զլնուար եւ սպայ, նոյնիսկ թշնամի ըլլան, խորին յարգանքով կ'ողջունեն որ եւ է ճակատամարտի տարեդարձ, որ եւ է յիշատակ։

Դեռ քանի մը ամիս առաջ, Փարիզի թրքական դեսպանը անձամբ կը մասնակցէր Տարտանէլի զոհերու յիշատակին նուիրուած տօնակատարութեան մը։

Արդ, ի՞նչ ըսել կ'ուզեն ֆրանսական բանակի նախկին հայ կամաւորները, Արարան յիշելով եւ Սարտարապատը անտեսելով։

Եւ ի՞նչպէս պատահած կ'ըլլան Ճէպէլը Մուսան կամ Արարան, երբ ոչ իսկ 50 հոգի կրնան հաւաքել, նոյնիսկ իրենց զինակիցները չեն կրնար քով քովի բերել, այնքան շահեկան բանախօսութեան մը առթիւ ·

Վ.Ա.Հ.

տարարեց թէ արտակարգ իրաւասութիւնները անխուսափելի են եւ թէ անհրաժեշտ է որ խորհրդարանը արձակուրդի երթայ օր առաջ, որպէսզի կառավարութեան գործը չխանգարուի չարունակական հարցադրումներով։

Նոր ժխոր մը եւս, այս յայտարարութեան վրայ։ Արդէն վճռուած էր դահլիճին ճակատագիրը։ Պուէնոքարէ ... անմիջապէս վերջը, դահլիճը հանրապետութեան նախագահին ներկայացուց իր հրաժարականը։ (Թերթ մը կը գրէ թէ քուէներու սապակման ատեն երեւան եկաւ որ դահլիճը 12 ձայնի մեծամասնութիւն շահած է, բայց արդէն ուշ էր)։

Կ'ըսուի թէ արմատական երեսփոխաններէն 60ը բաժնուելով խմբակցութենէն, իրենց քուէները միացուցած էին ընդդիմադիրներուն։

Նոր դահլիճը պիտի կազմէ Պ. Լաւալ

Հանրապետութեան նախագահը նորէն Պ. Պուիսոնի յանձնեց նոր դահլիճին կազմութիւնը, բայց գահընկէց վարչապետը մերժեց, յանձնարարելով զինել ծերակոյտի նախագահ Պ. Ժանէնիի։ Այս վերջինն ալ մերժեց, առողջական պատճառներով։ Ասոր վրայ հանրապետութեան նախագահը պալատ հրաւիրեց արտաքին նախարարը, Պ. Լաւալ, որ սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց եւ անմիջապէս գործի ձեռնարկեց.

Պուիսոնի դահլիճին անկումը մեծ զարմանք, նոյն իսկ մտահոգութիւն պատճառեց Անգլիոյ մէջ։

«Մաթէն» եւ ուրիշ Թերթեր կը պահանջեն լուծել երեսփ. ժողովը, իբրեւ միակ ելք։ Ընկերվարական պաշտօնաթերթն ալ, «Փօփիւլէռ», լուծում կը պահանջէ, կարճ խմբագրականով մը։

. Պ. Պուիսոնի դահլիճը տեւեց հինգ օր։ Հինգերորդ դահլիճն է որ կ'իյնայ խորհրդարան ներկայացած օրն իսկ։ Առաջին անգամ այսպէս եղած է 1877 մայիս 16ին, երկրորդ անգամ՝ 1914ին (Ռիպօ), երրորդ՝ 1926ին (Էրիօ), իսկ չորրորդ՝ 1930ին (Շօթան)։

Դահլիճին յայտարարութիւնը

Ահաւասիկ դահլիճին յայտարարութեան ամփոփումը.—

Կառավարութիւնը որ ձեզի կը ներկայանայ կը կազմէ ամենալայն միացեալ կազմը որ իրականացած է պատերազմէն ի վեր։ Մարդիկ որ իրարու դէմ կը ճակատէին երէկ, այսօր համախմբուած են սերտ համերաշխութեամբ, գլուխ հանելու համար ճշգրիտ նպատակ մը,— պահպանել ազգային դրամը, վերահաստատել երկրին եկեւմուտքը եւ տնտեսութիւնը։ Բացառիկ կացութեան մը առջեւ անհրաժեշտ են բացառիկ միջոցներ։ Եւ որպէսզի ազդու ըլլան այդ միջոցները, պէտք է որ անմիջական ըլլան։ Շահադէտներուն համար քանի մը օրը բաւական եղաւ, իրենց գրոհը սարքելու, մեր ոսկիին վրայ յարձակելու, մեր խնայողները խուճապի մատնելու, այս երկրին աշխատաւորները վհատեցնելու համար։ Մեր պատասխանը, պետութեան պատասխանը բիրտ պիտի ըլլայ եւ վճռական։ Երկիր մը որուն վրայ մթին սպառնալիքներ կը ճնշեն, այլեւս ազատ երկիր մը չէ։ Խուճապին հովը կը խորտակէ քաղաքացիական ոգին։ Եթէ ձեզմէ կը խնդրենք առժամապէս մեզի փոխանցել ձեր օրէնսդրական իրաւասութեանց մէկ մասը, պատճառը այն է որ կ'ուզենք փրկել զանոնք, կ'ուզենք աւելի լաւ ծառայել։ Այն լայն, բայց սահմանաւորուած եւ առժամեայ իրաւասութիւնները զորս կը խնդրենք ձեր պայծառատեսութենէն, մեզի Թոյլ պիտի տան անմիջապէս խորտակել շահաշահութիւնը եւ ամէն յար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԺՈՂՈՎՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՄԲՈԽԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Քանի մը տարիէ ի վեր, յետադարձ շարժում մը կը նկատուի Եւրոպայի մէջ.

Դահերը տապալած են՝ ճիշդ է. բայց, անոնց տեղ հաստատուած են ուրիշ ձեւի միապետութիւններ կամ խմբապետութիւններ

Մուսոլինի, Հիթլէր, Աթաթիւրք, Տոլֆուս եւայլն,— ապացոյց են այդ շարժման

Ու դահերուն հետ կ'անհետանայ նաեւ ռամկավարական թէ ժողովրդապետական սկզբունքը։ Հոն՝ ուր դիկտատորը չկայ, կայ, սակայն, նոր դրոյթ մը կամ «բարեփոխուած» սահմանադրութիւն։ Ահա Լեհաստանը, օրինակ, Պուլկարիան։ Ֆրանսան իսկ պահ մը փորձեց նոյն բանը։

Բազմազան ու խոր են այս յետադարձ շարժման պատճառները. Ուշագրաւ է, սակայն, որ մարդկային պատմութեան մէջ առաջին յետադարձը չէ ասիկա։

Ծանօթ է թէ Ե. դարուն (Ք. Ա.), Աթէնքի կառավարութիւնը իրական ռամկավարական – ժողովրդապետական էր։ Յոյն «տէմոքրատիան» ծագած է, բառին իրական ու ամբողջական առումով, Պերիկլէսի դարուն։ Անոր օրով, բոլոր քաղաքացիները կոչուած էին իրենց մասնակցութիւնը բերելու պետութեան կառավարումի գործին մէջ։ Այնպէս որ, այդ շրջանի վարիչները իրաւունք ունէին հպարտանալու թէ՝ Աթէնքի մէջ ամէն մարդ հաւասար իրաւունքներ կը վայելէ ու կրնայ, համաձայն իր կարողութեանց, քաղաքական թէ կառավարական գործերուն բերել իր բաժինը՝ առանց երբեք նկատի առնելու թէ ո՞ր դասակարգէն կուգայ ան

Այս տեսակէտէն, բաւական բնորոշ են Պերիկլէսի հետեւեալ խօսքերը.— «Մենք միակն ենք որ ոչ միայն հանրային անդորրութեան թշնամի, այլեւ բոլորովին անպէտ կը նկատենք անոնք որ պետական գործերու մէջ մաս չեն առներ... Մենք չենք հետեւիր մեր դրացիներուն։ Այլ՝ օրինակ կը դառնանք անոնց։ Աթէնքը Յունաստանի դպրոցն էր։ Շնորհիւ Աթէնքի գերադասութեան, բոլոր երկիրներու պտուղները կը թափին հոս, ու մենք միւս բոլոր ազգերու բարիքները կը վայելենք այնքան ազատօրէն, որքան մեր երկրինը»։

Եւ, իրապէս, Ե. դարուն (Ք. Ա.) Աթէնքը ստուերի մէջ էր թողած Հելլադայի բոլոր միւս քաղաքները։ Հոն կ'ապրէին ու կը գործէին յոյն բոլոր մեծ բանաստեղծները, իմաստուններն ու նկարիչները կամ քանդակագործները։ Աթէնք,— անիկա արտայայտութիւնն է հելլէն քաղաքակրթութեան։ Աւելին,— ան է, դարձեալ, որ իր անունին կը կապէ մեծագոյն դերը Յունաստանի ազատագրութեան՝ պարսկական տիրապետութենէն։ Այդ մեծ պայքարին մէջ վճռական դեր կատարեց նաւատորմը, որ բոլոր յունական իշխանութեանց հաւաքական ճիգին արդիւնքն էր եւ որուն գլուխը կանգնած էր Աթէնքը։ Առիկ՝ Աթէնքը մնաց խորհրդանշանը հելլենական միասնականութեան։ Եւ որովհետեւ ան կեդրոնն էր նաեւ ռամկավարական վարչութեան, հետեւապէս եւ իր օրինակը վարակիչ դարձաւ ամբողջ Հելլադայի համար։

Ժողովրդապետական այդ իրաւակարգին շնորհիւ էր, դարձեալ, որ Աթէնքը հնարաւորութիւն ունեցաւ լոյսին հանելու մեծ միտքեր, որոնք ռամկական ծագում ունէին.

Երկար չանցաւ, սակայն, ժողովրդապետութեան գոյութիւնը։ Կարծէք Պերիկլէս իր հետ տարաւ զայն։ Քանի մը տասնեակ տարիներու ծաղկում մը, ու ահա այդ օրինակելի իրաւակարգը իր հանգամանքը փոխեց։ Քաղաքներու իշխանութիւնը անցաւ քաղաքային «տէմոսներին» ձեռքը։ Ու պատահեցաւ անխուսափելին,— տաղանդաւոր վարիչները [illegible] իրենց տեղերը ստիպուեցան զիջիլ ամբոխավարներու։ Ժողովուրդը կամ ամբոխը ունէր եւ ունի, մինչեւ այսօր, մեծ տկարութիւն մը դէպի պերճախօսութիւն եւ խոստումներու շռայլանքը։ Անձեր, որոնք թափանցեր էին ամբոխի այդ տկարութեան, ուժ տուին իրենց լեզուին ու խոստումներու անձնատուր եղան։

Արիստոփան հրաշալի կերպով կ'արտայայտէ, իր մէկ կատակերգութեան մէջ, այդ շրջանի հոգեբանութիւնը։ Թատերգութեան հերոսն է Տէմոսը (ազգ), ծերուկ մը, որ մեծ խելքի տէր չէ եւ, հետեւաբար, շուտով կ'ենթարկուի ազդեցութեանց։ Անիկա իր օծիքը ամբողջովին յանձնած է կաշեգործի մը, որ լաւ գիտէ զայն իր ձեռքերուն մէջ պահել։ Կաշեգործը իր գերին է, չմոռնանք։ Երկու ուրիշ գերիներ կը նախանձին, սակայն, անոր, ու կ'աշխատին ծերուկին քով արժեզրկել զայն։ Ու ահա պայքար մը՝ Տէմոսի շուրջ։ Պայքար մը, որ շատ լաւ կը յատկանշէ այդ շրջանի ամբոխավարութիւնը։ Շողոքորթութիւն, շռայլանք, բառ ու ածական, խոստում ու քծնանք։ Ու գերիները կը խօսին իրենց նուիրուածութենէն, պատրաստակամութենէն։ Երդում – պատառ կ'ըլլան։ Ու բոլորը կը ջանան իրենց զոհաբերումին մէջ իրար [illegible] անցնիլ

«Ինծի քեզ չեմ սիրեր, կ'ըսէ գերին ծերուկին, Թող պայթիմ, ու Թող զիս ցից հանեն»։ — «Իսկ եթէ ես չեմ սիրեր քեզ, կ'ընդմիջէ միւսներէն գերին, Թող զիս կտոր կտոր ընեն եւ խորովեն»

Ու արամախօսութիւնը, ծերուկին քով եւ անոր ուղղուած՝ կը շարունակուի.

Հեղինակը, որ չափազանց լաւ թափանցած է անոնց հոգիին խորը, կը բանայ բոլոր ծալքերն ու Թաքուն թէ յայտնի Թերութիւնները։

Աւելցնենք, որ Տէմոս — ազգը եւս շատ նպաստաւոր ձեւով ներկայացուած չէ։ Արիստոփան տուած է տիպար մը, որ կարծէք անկարող է այլեւս ըմբռնելու իր շահերը։ Խոստում մը կամ ընծայ մը կրնայ զայն սիրաշահիլ։ Աշխատելու անտրամադիր եւ խրախճանքի կամ մակաբուծութեան հակած։ Առաջին գերին, օրինակ, Հեքեկի կը խոստանայ դրամ, զոր պիտի ստանայ առանց որ եւ է աշխատանք տանելու, կ'ըսէ ծերուկին. Հոս, արդէն, չափազանց ցայտուն է Տէմոսին ծուլութիւնն ու նիւթապաշտութիւնը։

— Իսկ ես, կ'ըսէ միւս գերին, քեզի պիտի տամ բղուկ մը ճարպ, որպէսզի դարմանես վէրքերդ եւ ոտքերդ.

— Ես քու ճերմակ մազերդ պիտի կտրեմ ու քեզի պիտի վերադարձնեմ քու երիտասարդութիւնդ։

Մինչ միւսը կ'առաջարկէ հնապատակի պոչ մը գնել՝ աչքերը շփելու համար....»

— Ես քեզի կը տրամադրեմ գլուխս, որպէսզի երբ խնջես, մատներդ սրբես անոր վրայ, կ'ըսէ առաջինը։

Իսկ միւսը կը ցանկայ որ իր գլխուն վիճակի այդ պատիւը...

Ու մրցակցութիւնը կը շարունակուի՝ անցնելով ամէն սահման։

Եւ երբ բոլոր խոստումները կը սպառին, երկուքն ալ կը դիմեն գուշակութեանց։ Սուրբ ու սրբազնութիւն չի մնար որ վկայութեան չկանչեն։ Ի վերջոյ, կը յաղթանակէ նոր գերին՝ շահելով Տէմոսին վստահութիւնը

Ինչպէս կ'երեւի, ամբոխավարութիւնն է որ բոլոր ներելի ու աններելի միջոցներով Տէմոս — Ազգը կը գրաւէ, զայն կ'առնէ իր ձեռքերուն մէջ՝ խոստանալով ու փայփայելով։

Դարերը կրցա՞ծ են բան մը փոխել.

— Ոչ դժբախտաբար

[illegible], ներկայի յետադարձ շարժումը, որուն կ'ակնարկէի վերը, դժբախտաբար ու դիւրահաւան «Տէմոսին» երեսէն է։ Ամբոխը նոյն ամբոխն է, դարձեալ։ Ու ամբոխավարը՝ նոյն ամբոխավարը։

Կը պատմուի, օրինակ, թէ պուլկար անուանի գործիչ մը գիւղ կ'երթայ նախընտրական քարոզչութեան։ Ու իր ճառին մէջ կը սկսի խոստումներ շռայլել։ Տեսնելով որ ոգեւորուած ամբոխը կը ծափահարէ զինքը, թափ կուտայ երեւակայութեան ու կը մտրակէ լեզուն։

— Դպրոց պիտի շինենք, ցորենին գինը պիտի աւելցնենք, տուրքերը պիտի նուազեցնենք, ճամբայ պիտի շինենք, կամուրջ պիտի շինենք։

— Գետ չունինք, պարոն երեսփոխան, կ'ընդմիջէ ձայն մը։

— Գետ չունինք, պարոն երեսփոխան

Ի՞նչ էր պատկերը, իրապէս, մասնաւորաբար յետպատերազմեան շրջանին, շատ մը երկիրներու խորհրդարաններուն։

Երեսփոխան, նախարար, նահանգապետ, պատուիրակ,— այդ բոլորը ըլլալու համար կը բաւէր դիւրաշարժ լեզու ունենալ, քիչ մը կարծր երես, [illegible] վրայ չտարակուսելու եւ [illegible] չափ անպատկառութիւն, խոստանալու եւ յետոյ պատրուակելու յանձնառութիւն, եւ արդէն «դիրքը» ապահովուած է։

Այդ էր պատճառը որ, երկիրներ, իրարու ետեւէ, փակեցին իրենց խորհրդարանները, կամ զանոնք վերածեցին միատարր խմբաւորման ձեւին, շրջելով. իրաւակարգին հետ, նաեւ սկզբունքը։ Այսինքն՝ փոխանակ առաջնորդուելու՝ «միութիւնը ուժ է» տեսակէտէն, մէջտեղ դրին նոր բանաձեւ մը.

— Ուժը միութիւն է...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ

ՃԱՌԸ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Աւելի կամ նուազ սեղմ շրջանակի մէջ կատարուած յարգանքի այս ցոյցը անձնական արժանիքի արդիւնք նկատել չա՛տ հեռի եմ։

Եւ մինչեւ իսկ այս հանդիսաւոր րոպէին՝ որ իմ գոյութեանս հոգեբանական ջիղը Թունդ կը հանէ, տակաւին չեմ կրցած լիովին ըմբռնել, թէ ինչ հզօր գաղափար առաջնորդ եղաւ համակիրներու եւ բարեկամներու, որոնք իրենց անձնուէր ու մտերմիկ զգացումներուն յաջողեցան տալ աւելի կամ նուազ չափով ժողովրդական հանգամանք մը, ինչ որ ամէնէն աւելի կը յուզէ զիս։ Այս պայծառ գիտակցութեան օգնով, ինքզինքս երջանիկ կը համարեմ, երջանկութեամբը՝ զոր ընծայեցին ինծի իմ ազնիւ բարեկամները, միանգամայն նուիրական մը այն պարտականութեան, որ այս միջոցիս բուռն կը խօսի միտքիս եւ սրտիս մէջ — պարտականութիւն խորին շնորհակալութեան եւ երախտագիտութեան բոլոր մօտաւոր եւ հեռաւոր բարեկամներու, միտքի վաստակակիցներու, նոյն իսկ աւելի կամ նուազ ծանօթ համակիրներու, որոնք մինչեւ իսկ լրագրական էջերու վրայ բերին իրենց զգացումներուն ջերմութիւնը

Բոլորովին կ'ընկճուիմ կազմակերպողներուն անըրդունելի ճիգերուն տակ, որոնց չկրցաւ դիմակայել խեղճ կամքս Կ'ընկճուիմ շնորհապարտութեան անոյշ բայց ծանր բեռան տակ հանդէպ այն ազնիւ հոգիներուն, որոնք իրենց բարութեան մղումին տակ հանդիսադրեցին քիչ առաջ իմ նուազագոյն արժանիքներս, [illegible] անոնց ընելով մեծամեծ Թերութիւններ. Նաեւ հանդէպ արական եւ իգական սեռի այն վեհ ներկայացուցիչներուն, որոնք երգի ու ձայնի իրենց մասնակցութեամբ շնորհապարտ դրուագը կազմեցին անարժան անձիս նուիրուած երեկոյթին.

Մտերմական, ընկերակցական [illegible] աղջո՞յն Հայ Մամուլին, որ գորովիք հանդիսացաւ աւելի խանդավառ քան ինչ որ պիտի ներէր տարիներէ ի վեր իմ անխոնջ մասնակցութեան չափը եւ ծառայութիւնը այն մամուլին, որուն կը Թուի թէ կապուած պիտի մնամ ցորչափ վառ միտքիս լապտերը, երբ այլ եւս ի վիճակի չեմ բուռն կոչումիս՝ ուսուցչութեան՝ աւելի նուիրական, աւելի հոգեպարար կոչումին ծառայելու տարիներու անգարմանելի թշնամանքին պատճառաւ

Խոնարհեցայ, համոզուեցայ այն տեսակէտին առջեւ թէ ինչ որ կ'առաջարկուի ինծի, տեսակ մը միջոց է, զիս գործիք դարձնելու, հայկական գրականութեան փառապանծ դաշտը անգամ մը եւս քրքրելու, զիս նշանակէտ յարդարելու, պատրուակին միւս կողմը լուսաւոր դէմքերուն տալու աւելի Թափանցիկ, աւելի դիւթական հանգամանք մը։

Եւ արդարեւ այսպիսի [illegible] մը գործիք ըլլալու ու պատրուակ ծառայել՝ բաղձանքեան գրական ծառայութիւն մըն է, եւ պատիւ համարեցայ այդ դերին համակերպիլ, ու ահա իբր այն կը համարձակիմ այս երեկոյ ներկայանալ ձեզի։

Այս միութիւնը՝ զոր մէկ գաղափարի շուրջ կարելի եղած է համախմբել՝ այն տպաւորութեան տակ կը դնէ զիս, որ քաղաքական, տնտեսական, նոյն իսկ ընկերաբանական հարցերու շուրջ այնքան հեռու ու անհրաւախոհ եղող մեր միտքերը, մէկ խօսքով՝ կառավարուելու հիմերուն վրայ հին Աթենացիներուն եւ միջնադարեան Բիւզանդացիներուն պէս յաւէտ ծփացող մեր միտքերը՝ գոնէ գրական գետնին վրայ՝ կրնան լծակցիլ միեւնոյն ճամբուն մէջ, եւ ասիկա կրնանք նկատել սփոփանքի կայծ մը մեզի վերագրուած անմիութեան սառն կրակին վրայ։

Ու հայ աշխարհին մէջ այս պարագան իր պատմական մեծ կարեւորութիւնը ունի։ Մինչ դուրս քաղաքական գետնի վրայ, մեր պատմութիւնը կը ներկայանայ յաճախ անըմբռնելի թիւրիմացութիւններով եւ իրերամերժ պառակտումներով, գրական ասպարէզը, ի հեճուկս իր ալեծուփ տարուբերումներուն, հարթ մակերեսի մը վրայ կ'ընթանայ։ Մեր հին ու նոր պատմութեան գրական դարերն ու ժամանակամիջոցները հանդիսատես կ'ըլլեն միաշունչ ու միակամ ճիգերուն, նոյն եռանդով ու լոյսով պայծառակերպ արդիւնքներու, որոնք մեր լաւագոյն ժառանգութիւնները եղած են, նաեւ պարծանքի ու փառքի նշանը ամէն հորիզոնի տակ։ Այսպէս ա՛յն երկիրը՝ ուր Արարատը կը հանգչի, Դ. դարէ սկսեալ նոյն իսկ մերթ անզուգական գրական փթթումներու բնօրրան եղած է, եւ այդ պատուական ժառանգը դարէ դար եկած է հասած է մեզի նո՛յնքան յաւէրժ արագորն՝ որքան լուռ ու հաստատուն եղած է հայկական լեռը։

Երբ մեր միաբանութեան հաշուեյարդարը ընենք, կը զգամ թէ դժուար պիտի ըլլայ ապացուցանել այս գեղեցիկ ճշմարտութիւնը, թէ Հայը գրական, իմաստասիրական դաշտին վրայ համազօր է ու ինքնակամ, ինչ որ իր կարգին, գեղեցիկ հակազդեցութիւն մըն է քաղաքական անմիաբանութեան չարիքներուն դէմ։

Անդրադառնալով այն շրջանին, որուն կը վերաբերիմ, յիսուն տարիներու մեծագոյն մասամբ գրական եւ ուսուցչական, այն է՝ բուն քաղաքակրթական շրջանին, կրնամ այս ժամուս անվերապահ ու աննախանձօրէն աչքի առջեւ բերել այն վեհոգի ճիգերը, զոր նախորդ երեք սերունդները իրարու վրայ կատարեցին նոյն քաղաքակրթական մարզին մէջ, մարզ՝ որ միշտ մեր առաւելութեան հաւաստիքը պիտի մնայ մեր երբեմնի ապրած միջավայրին մէջ, այն սերունդները՝ որոնց անմիջական եւ ամենամերձ ժառանգներն էք դուք։

Կեանքի այս Թոհուբոհին մէջ, աւաղ, շատ շուտ մոռցուեցան այն նախորդներուն ծառայութիւնները, եւ շլացիկ ու կեղծ լոյսերու տակ տարուեցանք մոռնալու անոնց [illegible], մեղմ, այլ կենսածորան յոյսերը

Հիմա ազգերը պարտաւորուած են հսկայ աշխատութիւններու տակ մտնել իրենց հասարակաց ժառանգութիւնը պահպանելու համար թերեւս անհրաժեշտ աւանդ մը, թերեւս անխուսափելի խմորը զիրենք սնուցանող հացին։ Մեր նախորդները դժնդակ պայմաններու մէջ, իրենց ամէն մի քայլափոխը հաշուած եւ միտքի բոլոր արտայայտութիւնները հակակշռուած շրջանակի մը մէջ, ամենամեծ ազգերուն չափ յաջողեցան պահպանել իրենց արօրին ուղղութիւնը եւ ակօսներու գիծը։

Գերութեան շղթային տակ գալարուած գլխովին, մեր նախորդները յաջողեցան սակայն այնքան պերճ մնալ եւ ձեռք բերել սահմանադրութեան անունին տակ միտքի ազատութիւն, եւ միտքի ու խօսքի այս ազատութեան ներքեւ ճարտարօրէն մշակել ե՛ւ ազգային անկախութեան գաղափար, գոնէ զանգակները ձուլելով, որ կարելի ըլլայ, բուն վայրկեանին ղօղանջել։ 1848ի վերածնութեան օրհնեալ թըւականը ազգային համախումբ գործակցութեան՝ արշալոյսը դարձաւ։ Ու այնուհետեւ, նոյն սերունդը նորագոյն Թատերաբեմի մը վրայ կը գտնէր ինքզինքը, տարուէ տարի աւելի կազդուրուած, աւելի զօրացած, աւելի արժանացած։ Այդ Թուականի քաղաքական միութեան իրողութիւնը ակնյայտնի ապացոյց մըն է, որ Հայը ժառանգօրէն անմիաբան չէ, այլ գիտէ հոգեկան կոչերուն պատասխան տալ հաստատակամ, եւ ցեղին ձայնը հնչեցնել, ինչպէս նախապատմական շրջաններէն հնչեց այն՝ ասորական տափաստաններէն մինչեւ Արարատի բիրտ քարուտները

Երբ մենք ծնանք, 1848ի սերունդին շունչէն եւ աւիւնէն, խանդաւառ սերունդ կ'եփէր, ու հայկական հորիզոնը կը կարմրէր ճշմարիտ բայց ոչ արիւնոտական կարմիրով։ Հոդ այդ խանդաւառ մէջ Հայութեան անճանաչելի վիճակով տարբեր իրենց աշխարհաշինական շրջանը կը Թաւալէին, եւ հայկական անկախութեան ազգային դաժան իրականութիւնները ցեղին հերոսական մաքառումներուն շնորհիւ տակ, վերելքի ու վայրէջքի վէպ[illegible] կը գուշակէին։ Բայց իրողութիւն էր որ ցեղին սարկութեան նախապատմական, [illegible]ութիւնը պարտուած էր եւ նոր ոգին անցեալին լաւագոյն ներշնչումներով լուսազարդուած, քայլ կ'առնէր նոր ուղիներու վրայ։ Այդ ուղիներուն [illegible] երեւան կուգային իսկական հանճարներ, նոյն իսկ զարմանք պատճառելով զիրենք երկնող արգանդին։ Ո՛հ, նոյն թուականի առաջին սերունդին՝ 1860—65ի երիտասարդութի՛ւնը, [illegible] ամէն տեսակ աշխատութեան — աշխարհաբարը կը զարդնուէր, գրաբարը կը ձուլուէր պողպատեայ ամրութեամբ, ընկերութիւններ համասեռ նպատակի ուղղութեամբ, հայկական շունչը կը տանէին դէպի կատարեալ զարգացում, վանքերն ու միաբանութիւնները իրենց [illegible] կուղներն ու նահապետական տաները քրքրելով, ազգային գրականութիւնը կը ճոխացնէին նորագոյն ձեռագիրներով։ Ոսկեդարը կը վերածնէր միեւնոյն վսեմութեամբ իր կեդրոններուն մէջ, գլխաւորաբար Վենետիկ, ուր հայկական ազգանուն մը եղած էր հակառակ իր օտարոտի ծագումին։ Ա՛հ նոյն երիտասարդութիւնը եւ ազգային ընկերական ամէն խաւերէ անխտիր, ազնուական ու մեծատուն Հայուն զաւակները խառնուած պարզուկ շինականին զաւակներուն հետ միասին եւ միակրօն, նոյն շունչը, նոյն խանդը ամէնուն մէջ, մանաւանդ անձնուիրութեան նոյն հուրը, որ հրդեհն պիտի բանկեցնէր հայ միտքերուն մէջ։ Այդ երիտասարդութիւնը, [illegible] բուն, ձեր մեծ – Հայրերը, [illegible] ձայներով կը գոչային [illegible] եօթանասուն տարի առաջ մենք [illegible] ծնէինք։

Թոյլ տուէք, կ'աղաչեմ, որ այս օտար երկինքին տակ վերակոչեմ պահիկ մը տկար շունչով այդ անցեալը՝ որմէ դուք տակաւին պիտի խրատուիք, պակաս մնացած գործը ի գլուխ հանելու համար։ Եթէ ձեզ անոնց հետ կապող լարը փրթի, եթէ [illegible]ութեան անապատներուն թանձր արիւնը ջրոտի ձեր երակներուն մէջ ո՛հ, այն ատեն մեծ խաչը պէտք է քաշուի մեր դամբարանին վրայ, իմ

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ. — 1918 ՄԱՅԻՍ)

ՏԷՐՍԻՄԻ ԵՒ ԵՐԶՆԿԱՅԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ

Օսմանեան կայսրութիւնը, մօտ կէս դարէ ի վեր, Քիւրտիստանի ազդեցիկ բոլոր ցեղապետները իր Թեւարկութեան տակ կը պահէր, տիտղոսներ, շքանշաններ եւ պաշտօններ բաշխելով։ Քիւրտերը, պարագաներու բերումով, Թրքական սուլթաններու եւ փաշաներու կոյր ու վայրագ, անգիտակից գործիքներն էին դարձած։

Հայ ժողովուրդը իր ազատագրական մարմնչումներու երկարատեւ ճամբուն վրայ, միշտ քրտական արգելքին առջեւ է կանգներ։ Վերջին մեծ արհաւիրքի օրերուն, դարձեալ Քիւրտերն էին, որ արիւնարբու գազաններու պէս սար ու ձոր ինկած, Հայ կ'որսային

Ճիշդ այն պահուն, երբ հայութեան վէրքերը կը սպիանային վերածնութեան յոյսին ու լոյսին տակ, դարձեալ Քիւրտն էր որ կը ցցուէր հայկական զօրամասերուն առջեւ, պատուհասելու համար զայն։

Գործիք էր երէկ, գործիք էր այսօր, մինչեւ որ լախտի հարուածն իջաւ նաեւ իր գլխուն եւ սթափեցուց զայն։ Քէմալական իշխանութեան տակ, այսօր ինքն է զոհ՝ այնպէս ինչպէս մենք էինք։

Քրտական ազատագրական [illegible] տակաւին երկար ատեն պիտի [illegible] ու գալարի, մինչեւ որ վերջնապէս հասնի իր ազատագրական տենչերուն

Սակայն Քիւրտիստանի մէջ կայ երկիր մը, որ բացարձակ անկախութիւն կը վայելէ եւ ոչ մէկ իշխանութիւն կը համարձակի իր լուծը պարտադրել անոր։ Անիկա Տէրսիմն է։

Տէրսիմի այլազան ցեղերն էին, որ Դերջանէն մինչեւ Երզնկա, հայկական զօրքերու գլխուն կատարեալ պատուհաս մըն էին դարձած։ Եւ Տէրսիմի քրտութիւնը զարմանալի եռուգեռի մէջ կը գտնուէր այդ օրերը։

Ի՞նչ կը ներկայացնէ այդ երկրամասը։

Տէրսիմ կը կոչուի Բարձր — Հայքի արեւմտեան ծայրը՝ Կարնոյ, Տիգրանակերտի եւ Խարբերդի նահանգներուն միջեւ գտնուող լեռնավայրը, որ ծովու մակերեսէն տասը հազար ոտնաչափ բարձրութիւն ունի։

Տէրսիմի լեռնաշղթան կը սկսի Բիւրակն լեռներէն, կը հասնի մինչեւ Խտաղջուր լեռները եւ կը վերջանայ Ակնայ մօտերը։ Այդ ընդարձակ տարածութեան մէջ կը մնան Շէյթան, Քէշմէր, Դըլը – Բիլիւէ, Սիլղուլ, Գաղուր, Մէրճան, Սէլ, Մալ, Տուժիկ – Գաղա, Ղուրու – Գաղա եւ Մնձուր բարձրաբերձ լեռները, որոնք առանձին – առանձին լեռնագօտիներ կը կազմեն Տէրսիմի մէջ։

Տէրսիմի հիւսիսային եւ հարաւային սարորտներէն դէպի արեւմուտք կը հոսին Եփրատի երկու մեծ ճիւղերը՝ Արածանին եւ Եփրատը, որ Չմշկածագի եւ Կաղան – Մատէնի հարթավայրին մէջ իրար կը խառնուին։

Տէրսիմը կը բաժնուի երկու մասի՝ լեռնային եւ դաշտային։ Դաշտային Տէրսիմի մաս կը կազմեն Չարսանճագը եւ Դերջանը։ Չարսանճագը կը գտնուի Տէրսիմի հարաւային ստորոտները, իսկ Դերջանը՝ հիւսիս–արեւելեան։ Լեռնային Տէրսիմը կը գտնուի այս երկու մասերուն միջեւ եւ կը կազմէ Տէրսիմի իսկական լեռնաշղթան։

Պատերազմէն առաջ, այս երկու գլխաւոր մասերն ունէին երեք գլխաւոր բաժանումներ՝ օսմանեան վարչական ըմբռնումով.— Հպատակ, կէս հպատակ, անկախ կամ ապստամբ։

Հպատակները կ'ապրէին Տէրսիմի դաշտային մասերուն մէջ, կէս – հպատակները՝ Տէրսիմի շուրջը գեղեցիկ լեռնալանջերուն վրայ, իսկ անկախները՝ կիրճավայրերին եւ անմատչելի գեղերը՝ Տէրսիմի ձիւնապատ բարձունքները, մութ ու մառախլապատ անտառներու խորերը, անառիկ լեռներու եւ միապաղաղ ժայռերու գագաթները։ Հպատակ Տէրսիմի գաւառներն էին Փերին, Բերդակը, Չմշկածագը եւ Դերջանը։ Կէս – հպատակ գաւառներն էին՝ Ղըզըլ – Քիլիսէ, Փախ, Խօզաթ, Օվաճուղ եւ Խուզուչան կամ Աղքան։ Անկախներն էին եւ են՝ բուն Տէրսիմը՝ Խութի – Տէրէսի եւ Տուժիկ կամ Ապաստան (ըստ Մ. Խորենացւոյ՝ Առիւծ)։

Օսմանեան կառավարութիւնը հաւաքական քանիցս կազմակերպած արշաւանքներուն (1828, 1856 եւ 1877 ռուս – Թրքական պատերազմներու ատեն), միշտ ալ պարտուած է եւ բնաւ չէ կրցած Թափանցել Խութի – Տէրէսիի եւ Տուժիկի մէջ։ Այս երկու մասը, անառիկ եւ անմատչելի լեռներուն շնորհիւ, դարձած է անպարտելի եւ բացարձակապէս անկախ.

Տէրսիմի Քիւրտերուն թիւը, նախքան պատերազմը, շուրջ 200.000 կը հաշուուէր։ Այս Քիւրտերը կը կոչուին Ղըզըլպաշներ։ Անոնց մէջ մաս մը, որ կը կոչուին Ճրադ – Մարողներ (Ջրրաք – Սէօնտիւրէն), յայտնի չէ թէ ի՞նչ ծագում ունին։

Տէրսիմի Քիւրտերուն մէջ կը գտնուին նաեւ հայկական ցեղեր, ինչպէս Միրաքեանները, որ կը բնակէին Մնձուրի լեռնալանջերուն վրայ, Տէր Օվան, Զոխուր, Էքըզ, Հաւլորի, Թոպուռ եւ այլ գիւղերու մէջ։ Միրաքեանները քրտացած վայրի կեանք ունէին եւ կը խօսէին աղճատ հայերէնով [illegible], բայց, մարտունակ եւ ռազմասէր Հայեր էին ամէնքն ալ։ Իրենց կապերը բոլորովին չէին խզած հայութեան հետ եւ հայկական ծէսերն ու աւանդութիւնները նուիրագործուած էին։ Կը պարծէին հոգատարութեամբ, ծխախոտի մշակութեամբ եւ զանազան արհեստներով։ Անոնց թիւը կը համնէր մօտաւորապէս վեց-եօթ հազարի.

Անկախ Տէրսիմի շրջանին մէջ կը գտնուի Հաւլորու Ս. Կարապետ վանքը՝ Մնձուր գետի աջ ափին վրայ։ Հաւլորու վանքը հաւասարապէս սրբատեղի էր թէ Քիւրտերուն եւ թէ Հայերուն համար։ Տուժիկ եւ Ղուզի Գաղաններու, ինչպէս նաեւ այլ վայրերու քիւրտ ցեղապետները, մեծ երկիւղածութեամբ ու հաւատքով ուխտի կուգային Ս. Կարապետ վանքը եւ զոհեր կը մատուցանէին(*)։

(*) Տես Անդրանիկի «Տէրսիմ. ճանապարհորդութիւն եւ տեղագրութիւն», Թիֆլիզ, 1900։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

մը կամ Ժնեւեան ոեւէ պատմական աւանդականան դրոշմ, որմէ յաջողե-ցանք խուսափիլ այսքան հալածանք-ներէ եւ տառապանքներէ վերջ.

Ցիասէն տարիներու իմ խեղճ իմաս-տութիւնս յանգած է գոնէ սա՛ եզրա-կէն ժամանումին, թէ երիտասարդու-թիւն մը, պինդ ու կարչնեղ, պէտք է պատրաստ ունենանք, ցատկելու հա-մար մեզի կառուցագծի արագու-թեամբ մեր որսամասին վրայ, երի-տասարդութիւն մը՝ որ Հոմերոսի եւ Հոմերոսի պէս, պայկերէն իսկ դիւ-ցիկ, քաղաքներ կերտէ, եւ Հելլէն մանուկներուն նման առտուաններով յեցնէ Ողիմպոսը եւ մարդկային իմա-ցականութիւնը գարկերով կիւլտու-րական գիրերու եւ գիցանոյշներու զրոյցնե-րով։ Այդ բոյներն են որ ի հարկին կը վերականգնեն ընկճուած ժողո-վուրդներուն ոգին։ Ստրուկ հին ժողովուրդները իրենց տառապանքներուն մէջ իսկ Վալքիւրիներով եւ Ս-ագեններով կը սթափին, Հելլէնն ու Պուլկարը նոյն զրոյցներուն ոյժը չէ-չեցին քաղաքակրթութեան ժամանա-կամիջոց հրէշ – ոսոխի մը մագիլներէն կորզելու համար իրենց սեփական կեանքին ջիղը։

Բայց այդ արիւնէն պլչկուած սե-րունդ մը պիտի կրնա՞նք յուսալ, օ-տարոտի վայրերուն մէջ թափառայած բազմութիւններէն, որոնց վերեւ կը տարածուին ... երկնային չնդր ... Ասանց ուրիշ մանրամասնութիւննե-րու մէջ մտնելու, իմ անմիջական պատասխանս այն է որ այդ սերունդը կը ծնի նոյն այս քարերէն, երբ զաւ-քին կամաւոր ուրացումները եւ աղ-նուական չափաւորութիւնը եւ պայ-ծառ ապագայի մը ձգտումը ընթա-ցակից ըլլայ հոս եւ այլուր մեր ճի-գերուն։ Նայօվրեցին բառը․ Աստ-ուած կրնայ այս քարերէն Աբրահա-մու զաւակներ յարուցանել։ Եւ իրաւ ալ դարերով Եբրայեցի ժողովուրդը օտար պորտաններ կոխեց, բայց ազ-գային ներքանով, եւ պահեց իր ինք-նութիւնը նեքքին զարմանալի զաղա-նապահութեամբ, եւ ամէն տարի կը կերպարանափոխէր Պաղեստին, մին-չեւ որ ընդ հուպ հրէական պետու-թեան մը կեդրոն դառնայ։ Ուրեմն անտարբերներուն դէմ կը բողոքեմ պատմական հշմարտութեան մը դասը բարձր բռնած․ Կարող է Աստուած ի քարանցս յասցանէ յարուցանել որդիս Աբրահամու։

Ահա այդ սերունդին կ'ապագակե՞մ ես, նչխարեալ գործունէութեանս այս յետին քառորդին մէջ, իբրեւ տարփ-ներու ճիչ մը համբարուած անձնր-ւէր ծառայութիւններու խուրձի մը մէջ, երբ ահա կը պատկերանան դէ-գեցիկ դէմքերը այն երկաեւ պատա-նիներուն, որոնց հետ բաժնեցի ես կեանքիս վսեմ նպատակին տարինե-րը, եւ այդ դէմքերը կ'ոգեկոչեմ տես-նելով համազգի երիտասարդութեան նորընծաներ։

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԵՂՈՒՑՆԵՐՆ ՈՒ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒՄԸ

— o —

ԽՄԲ․— Պուլկար պահեստի զօրա-վար Մ․ Սափունապով կը գրէ Սոֆիոյ մէջ․—

Ինչպէս Ժընեւի մէջ՝ Սթրեզայէն յետոյ, նոյնպէս եւ Պաւրկէշի մէջ, պալքանեան համաձայնութեան ներ-կայացուցիչներու վերջին համախմբու-մի ընթացքին, Թուրք արտաքին նա-խարարը Նեղուցներու սպառազինման խնդիրը ամբողջովին կապուած ցոյց տուած է Պուլկարիոյ սպառազինման հետ։

Պատմական կարճ անդրադարձում մը մեզի կարելիութիւն պիտի տայ պարզելու Նեղուցներու դերն ու նշա-նակութիւնը անցեալին մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ դիւրաւ հասկնալ թէ ի՛նչ արժէք կը ներկայացնէ անոնց ամ-րացումը՝ ներկայիս։

Այս անդրադարձումը մեզ պիտի տանի, շատ բնականօրէն, դէպի նա-խապայմանը, այսինքն՝ դէպի Արեւ-ելեան Հարցը, որ իրականին մէջ, միշտ Նեղուցներու տիրապետութեան հարցն է եղած։

Նեղուցները, ինչպէս ծանօթ է, Վոսփորն ու Տարտանէլն են․ առաջի-նը Սեւ ծովը կը միացնէ Մարմարա-յին, իսկ երկրորդը՝ Մարմարան Ար-շիպելագոսին։

Ծանօթ է, դարձեալ, թէ Նեղուց-ներով առաւելապէս կը հետաքրքրուէր Ռուսիան, որ զանոնք կը նկատէր ու կը շարունակէ նկատել դուռ մը որ ուղղակի իր բակը կ'առաջնորդէ։ Այսպէս Մեծն Պետրոսէն, գրեթէ հիայ ռուս տիրակալ մը, որ գոնէ մէկ նահանգ պատերազմ մղած չըլլայ Թուրքիոյ հետ՝ նպատակ ունենալով իւրել Նեղուցներուն եւ, այդ կերպով Ռուսիոյ համար ապահովել Միջերկրա-կան ծովը, ինչպէս նաեւ անյաղթելու-թեան մատնել ամէն մէկ թշնամի տոր-միղլ ծառայ Սեւ ծովէն ներս։

Նեղուցներու նկատմամբ Ռուսիոյ քաղաքականութեան մասին վերջերս Սոֆիայի մէջ կարդ մը դասախօսու-թիւններ բրաւ Պոլսոյ ռուսական դես-պանատան առաջին թարգման Գ․Ման-դէլշթամ, որ պատմական ուրիշ հե-տաքրքրական փաստեր կարգին, ընդգծեց նաեւ որ մինչ Ռուսիա ամ-բողջ 19րդ դարու ընթացքին ձգտե-ցաւ տիրելու Նեղուցներուն ու տե-ւականօրէն հաստատուել Պոլսոյ եւ այն հողերուն վրայ, զորս կը լուան Նեղուցներու ջուրերը։ 20րդ դարուն, անոր ձգտումներուն միակ տարբերակ կը հանդիսանայ Թուրքիոյ հետ դա-շինքներ կնքելով, պայման մնալով որ իր առեւտրական եւ պատերազմական տորմիղներուն՝ Սեւ ծով, ինչպէս նա-եւ արգելք ըլլայ օտար տորմիղներուն մուտքին՝ հոն։ Իրականին մէջ, ան-փոփոխ է նպատակը որ հետապնդը-ւած է դարերով, որուն հասնելու հա-մար ոչ թէ մէկ, այլ շատ մը դաշինք-ներ կնքուած են Թուրքիոյ հետ, դա-շինքներ՝ որոնք անփոփոխ կերպով ունին միեւնոյն ճակատագիրը։

Ռուսիա չյաջողեցաւ իրականացնել իր ձգտումները։ Պետութիւնները, որոնք տեւապէս արգելք եղան իրեն, հետեւեալներն էին։ Առաջին կարգին՝ Թուրքիան, որուն համար Նեղուցնե-րու տիրապետութիւնը կենսական նը-շանակութիւն ունի եւ որ երբեք չէր վստահիր Ռուսիոյ եւ միշտ կը վախ-նար անկէ․ Երկրորդն էր Անգլիան որ ոչ մէկ գինով թոյլ չէր կրնար տալ որ վտանգուէր Հնդկաստան տանող իր ամէնէն ուղիղ գիծը։ Այդ գծի պահ-պանման համար ան չդրուե՞ց Կիպ-րոսը, երբ պարզուեցաւ ռուսական ծրագիրը, Միջոսին երկաթուղա-գծին յառաջ։ Ան նոյն նպատակով չդրաւե՞ց մինթէ Պարսից ծոցին մէջ, Քովէյթ կղզին, ուր պէտք էր յան-գէր գերմանական Պաղտատի գիծը։

Հագիւ ընդհանուր պատերազմին էր որ Ռուսիա ստացաւ իր դաշնակիցնե-րուն հաւանութիւնը՝ Պոլսոյ վրայ ձեռք դնելու, բայց Սեւ ծովու մէջ ծփուն ուժերու պակասը, զինուոր-ներու անբաւարարութիւնն ու 1917ի յեղափոխութիւնը կարելիութիւն չտւ-ին իրեն իրականացնելու իր դարա-ւոր ծրագիրը.

Առարկայօրէն դիտելով, ինչքան ալ օրինաւոր ըլլայ Ռուսիոյ ցանկու-թիւնը՝ Սեւ ծովու մէջ օտար տորմի-ղի մուտքին դէմ ինքզինքը պաշտպա-նելու տեսակէտէն, իր ձգտումը սա-կայն, որով կ'ուզէ իր զինուորական տորմիղին համար ազատութիւն ձեռք ձգել Սեւ ծովէն անարգել դուրս գա-լու, առանց որ ուրիշներ հոս վայելեն նոյն իրաւունքը, չէր կրնար, ան-շուշտ, ընդդիմութեան չբախիլ ծո-վային պետութեանց, բայց մանաւանդ Անգլիոյ։

Բանաձեւը զոր Կարբիէլ Անօթօ տը-ւաւ առաջարկելով Սեւ ծովը նկատել տիրականութիւնը այն պետութեանց որոնց հողերը ան կը թրջէ ու միայն անոնց վերապահել իրենց տորմիղնե-րով դուրս գալու իրաւունքը, յաջո-ղութիւն չգտաւ, թերեւս անոր համար որ փաստօրէն ոչ Ռումանիա եւ ոչ ալ Պուլկարիա պատերազմական տորմիղ ունէին եւ եթէ ունենային իսկ՝ գործ չունէին Միջերկրականի մէջ։ Վերջը վերջը, այդ իրաւունքը կը մնար դար-ձեալ, բացառապէս Ռուսիոյ, ու այդ իսկ պատճառով ալ, յիշեալ բանաձեւը անընդունելի նկատուեցաւ Անգլիոյ համար։

Հարկ էր որ ցարական Ռուսիան անանկանար իր ամբողջ ներքին ու ար-տաքին քաղաքականութեան մէջ, ապ-րէր արիւնոտ արհաւիրքը մղձա-ւանջային յեղափոխութեան մը եւ, այլ եւս բոլորովին այլ վարչաձեւի մը տակ, սրբագրէր իր քաղաքակա-նութիւնը Նեղուցներու նկատմամբ իրագնելով այն համոզումը թէ մի-այն զինակից Թուրքիա մը կրնայ ի-րեն տալ առաւելութիւններ եւ ապա-հովութիւններ, որոնց զուր տեղը այնքան երկար ատեն ձգտած էր ինք։

Նեղուցներու հարցին տրուած նման լուծում մը բնականաբար դէմ էր շա-հերուն այն պետութեանց, որոնք կը նախընտրէին որ իրենք մնային իրենց նախկին վիճակին մէջ։

Ահա թէ ինչու Թուրքերու տրուե-ցաւ զաշնագրային պայմանը թէ իրա-ւունք չունին ամրացնելու Նեղուցները, իսկ միջազգային մասնաւոր յանձնա-խումբ մը կոչուեցաւ հսկելու այդ պայմանին գործադրութեան։

Նեղուցներու այս կացութիւնը թե-րեւս բաց դուռ մը կը ներկայացնէ, որմէ կարող է անցնիլ ամէն մէկ ցան-կացող։ Անոնց համար, սակայն, ո-րոնք հետեւած են Նեղուցներու տի-րապետութեան համար վերջին պատե-րազմին մղուած պայքարին, եւ առ-նուազն կարդացած են Ուինսթըն Չըր-չիլի «Համաշխարհային տագնապը» անուն գիրքը, որուն մէջ ան կը նկա-րագրէ այդ պայքարին բոլոր իրադար-ձութիւնները որոնք Անգլիոյ արժած են 150.000 սպանեալներ եւ վիրաւոր-ներ, ինչպէս նաեւ բոլոր անոնք որոնք գիտեն թէ խնդրոյ առարկայ Նեղուց-ները ի՛նչ արժէք կը ներկայացնեն, անոնց համար բոլորովին պարզ է թէ անոնց պաշտպանութեան համար պէտք չկայ որ եւ է տեւական ամրա-ցումներու, որոնք, ի մէջ այլոց, այնքան առեղ կ'արժեն։

Մէկ քանի հարիւր ականներ, մէկ քանի ծանր թնդանօթներ, երկու մե-տաղային ցանցեր՝ ընդծովեաններուն դէմ եւ մէկ երկու սրընթաց յածա-նաւեր՝ Մարմարայի մէջ, կրնան կա-տարելապէս ապահովել Նեղուցներու պաշտպանութիւնը։ Այսուհանդերձ, նոյն միջոցները խաղաղ ատեն կրնան մէկտեղուիլ Նեղուցներէն հեռու տեղ մը, նոյն իսկ մինչեւ Սեւաստոփոլ։

Ներկայիս, Թուրքիա, որուն հաւ-կեցած է Ռուսիան, կը խորհի թէ ա-ռիթը յարմարագոյնն է Նեղուցներուն պարտադրուած վարչաձեւը փոխե-լու համար, եւ, յենլով Պուլկարիոյ վերազինման մասին Սթրեզայի մէջ տրուած որոշումին, կ'ուզէ ամրացը-նել Նեղուցները, որպէսզի աւելի հան-գիստ ըլլայ անոնց պաշտպանութեան մասին։

Այս պատճառաբանութիւնը, — որ, անշուշտ, խելքի մօտ չէ — լուրջ չէ, որովհետեւ Պուլկարիոյ կողմէ որ եւ է վտանգ չկայ Նեղուցներուն համար՝ եթէ անիկա զինուած իսկ ըլլայ մին-չեւ ակռաները։ Եւ այս՝ այն պարզ պատճառով որ Պուլկարիա երբեք ցանկութիւն ունեցած չէ եւ ոչ ալ պի-տի ունենայ անոնց տիրապետելու։

Միւս կողմէ, Պուլկարիոյ համար բնաւ տարբերութիւն չըներ թէ ինչ-պէս եւ որքան ուժեղ կերպով պիտի ամրացուին անոնք։

Անկախութեան տօնը գաղութի մէջ

— o —

ՍԷՆ ԹԷԹԻԷՆ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆ, 1 յունիս (Ցառաջ)․ — Այս տարի եւս օտար երկնքի տակ տօնեցինք անկախութեան եւ ազա-տութեան տարեդարձը։

Մայիս 26․ կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, սրահը լեցուած էր աւելի քան 250 հանդիսականներով, որոնց մէկ մասը եկած էր Ս․ Շամոնէն, մօ-տակայ գիւղերէն եւ Լիոնէն։

Բեմը զարդարուած էր հայկական գեղեցիկ տեսարանով մը, լիբաններով ու վայրի շուշաններով յաղթական կամար մը, որուն միջեւ կը հանգչէին երկու հսկաները, այսինքն Արարատն ու Արագածը, իրենց կանաչ սաւան նուիրական հողերին որ կը հակէ ամբողջ բեմին։ Ճիշդ մէջտեղը եւ Ա-րարատի գագաթին զետեղուած էր Հայաստանի Հանրապետութեան պատմական զինանշանը։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիքով», զոր հնչեցուց Գ․ Մելքոնեանի եւ ընկ․ Գրիգորեանի նուագախումբը։ Բեմին խորհրդաւորութիւնը յուզից ներկա-ները։ Ընկ․ Չէքէեան սղասոր ըլլալով նախագահութիւնը ստանձնեց ընկ․ Սարգիս Փիլիկեան, որ պարզելով հայ ժողովուրդին ազատագրական ճիգե-րը, հրաւիրեց յոտնկայս յարգել այն մարտիկները, որոնք «խիզախ կեան-քով զաժան մահը հեգնեցին»։ Արտա-սանութիւններ բրին ընկ․ Մարտիկ Գէորգեան (Լիոնէն) Զարենցի «Ես իմ Հայաստանիս» եւ փոքրիկն Սեդ-րակեան գեղեցիկ կտոր մը։ Ընկ․ Ս․ Ըմբրիկեան (Ս․ Շամօն) կարդաց Դանիէլ Վարուժանի «Եղէգնեայ գր-չովը», ընկ․ Ա․ Տէմիրճեան (Ս․ Շա-մօն) նոյնպէս կարդաց Ահարոնեանի «Այրարատը»։ Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակ-ցութիւնը բերած էին Լիոնէն յայտ-նի երգչուհի Օր․ Մովինար Տէր Պետ-րոսեան եւ երգեց Գ․ Վ․ Զանոբեան ինչպէս նաեւ իրենց անբաժան ընկեր-ուհուցիչը երաժիշտ Գ․ Ա․ Մելքոն-եան, որոնց երգերն ու նուագը ջեր-մապէս ծափահարուեցան ներկաներուն կողմէ։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Հրանտ Սամուէլ, որ ազատագրութեան մար-տնչումներէն դրուագներ պատմելով եւ նկարագրելով մայիս 28ի յաղթա-նակը, եզրակացուց․— «Ինչ որ ինչ հանգամանք ալ ստանան, այսօր ու-նինք Հայաստան մը, որ վաղուան հայրենիքի կորիզն է։ Մեր զարը վեր-ջացած չէ։ Ոչ։ Ներկայիս մենք աւելի պէտք է զգուշանանք, պինդ մնալով ազգային սրբազնագոյն գաղափարով։ Այս շրջանը ինքնամփոփման շրջան է»։

Ընկ․ Գրիգորեան եւ որդին իրենց «Մասիս» խմբով հանդէսին վերջը կ'աւելցնէին նուագելով յեղափոխա-կան երգեր։ Փոքրիկն Պետօ Գրիգորեան պարեց կովկասեան քանի մը պարեր։ Վիճակահանութեան շահեցան — 79, մէկ կողով կերակուր, 43, «Հայ – խաթարա-կան ընդհարումներ», 172, Քրիստա-փորի յուշարձանը (նկար), 140, Անդ-րանիկի նկարը, 42, Քրիստափորի յուշարձան նկարը, 190, «Դնդակա-հարուածները», 89, Անդրանիկի նը-կարը։

Հանդէսի վերջաւորութեան ներկա-յացուեցաւ զաւեշտ մը «Վարձուած ամուսին»։ Դերակատարները բաւա-կան յաջող էին եւ կուշտ ու կուռ խնդացուցին ներկաները։ Հանդէսը փակ-ուեցաւ խանդավառութեամբ, աւելի եւս հրահրելով ազատութեան կայծը մեր սրտերուն մէջ։

Հայրգանցի

ՎԻԷՆ

ՎԻԷՆ, 2 յունիս (Ցառաջ) — Ինչ-պէս ամէն տարի, այս տարի ալ մեր անկախութեան 17րդ տարեդարձը տօնուեցաւ նախաձեռնութեամբ Հ․ Յ․ Դ․ Վիէնի շրջանային կոմիտէի։ Ճիշդ ժամանակին Սէրքըր Կաթոլիկ սրահը լեցուեցաւ խուռներամ բազ-մութեամբ մը, մեծամասնութեամբ երիտասարդներ, որոնցմէ շատեր ե-կած էին շրջակայ վայրերէն։ Բեմին աջ եւ ձախ կողմերը կը ծածանէին հայ եւ ֆրանսական դրօշակները, ճա-կատը խոշոր տառերով գրուած էր «Փառք մայիս 28ի կերտող նահատակ հերոսներուն»։ Նախագահ ընկ․ Ս․ Գալուստեանի հրաւէրով ջութակա-հար Ա․ Մելքոնեան նուագեց «Մեր Հայրենիքը» զոր ներկաները ունկն-դրեցին յոտնկայս։ Յետոյ կարդացին արտասանութիւններ ընկերներ Մ․ Կարա-պետեան, Ց․ Մաթոսեան եւ Ա․ Գա-լայճեան։ Օր․ Յ․ Բոյաջեան արտա-սանեց Զարենցի «Հայաստանի»ն։ Եր-կու յաջողակ կտորներ նուագեց Ա․ Մելքոնեան, իսկ Օր․ Մովինար Տէր Պետրոսեան իր գեղեցիկ երգերով մեզ պահ մը փոխադրեց մեր հայրենի աշխարհը։ Վիէնի կոմիտէն գեղեցիկ ծաղկեփունջ մը նուիրեց։ Ամէնէն վերջը բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բա-նախօս ընկ․ Ա․ Զամպաքեան, որ բա-ցատրեց մայիս 28ի ծնունդը եւ անոր պատմական արժէքը — «Հայ ժողո-վուրդը մէկ նպատակ ունի,— ազատ եւ անկախ ըլլալ իր պատմական հայ-րենիքի մէջ»։ Յետոյ հրաւիրեց ժո-ղովուրդը համախմբուիլ այն կազ-մակերպութիւններուն շուրջ, որոնք դրօշակակիրներն են ազատութեան պայքարին։

Բանախօսութիւնը վերջացաւ ջերմ մթնոլորտի մէջ եւ ներկաները մեկնե-ցան աւելի սրտապնդուած։

Գարունի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բը-թեռնելի եւ մելանով։

ՍԱՄՈՒԼ

Օրուան քարերէն

— o —

Թէհրանի «Ալիք» թր հետեւեալ խոր-հրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրա-կանի մը մէջ (21 մայիս).

— «Տնտեսական տագնապի ժամա-նակ, գոյութեան պայքարը այնքան է դժուարանում եւ այնպիսի սուր կեր-պարանք առնում, որ մարդիկ կոր-ցնում են իրենց հոգեկան հաւասա-րակշռութիւնը եւ պատրաստ են «մի կտոր հացի» համար իրար կոկորդից բռնել։ Պայքարի ժամանակ խտրու-թիւն չը դնել միջոցների մէջ, սանձ-արձակօրէն ու կեղծել, զրպար-տել ու անբանարկել մերձաւորին, խըղ-ճի գայթին աշխատանքներ կատարել թիկունքից հարուածելու հակառակորդ մրցակցին,— դառնում են սովորական երեւոյթներ...

Անկման այս մռայլ օրերին խիստ բնորոշ է նաեւ այն, որ հասարակու-թիւնը իր ամբողջութեան մէջ կոր-ցնում է իր դիմադրական ոյժն ու կո-րովը չարի հանդէպ․ ինքը մեղկանում է եւ անընդունակ դառնում բարքերի անող ապականացման դիմագրաւելու։

Հասարակութիւնը իր ներքին քաղա-քական ոյժից զրկուելով, դառնում է մի անճկուն զանգուած, որ կաթուա-ծահար եղածի պէս ամփոփւում է իր մէջ եւ անտարբերութեան կեղեւի տակ ծածկւում...

Այս հանգամանքը աւելի եւս խըրա-խուսում է բոլոր բարոյապէս ընկած-ների, փողոցային արկածների, մու-թի գանձների ու հոգով աղքատնե-րին...

Հասարակական կարծիքի չգոյու-թիւնից կրկնակի խրախուսուած, այդ չարի ու վատութեան հերոսները օր օ-րին աւելի յանդուգն են դառնում ու հրապարակ իջնելով պղտորում են հասարակական մթնոլորտը, եղբայրը եղբօր դէմ զինում, ցանում երկպա-ռակութեան սերմեր համերաշխու-թեան քօղի տակ, ձգտում ամէն ստոր միջոցներով վարկաբեկել բոլոր հե-ղինակութիւնները, ծաղրել գաղափա-րական խոյանքները, գեղեցիկն ու բարին, ազնիւն ու շիտակը...

Խօսքի ու գրչի այդ ստահակների համար երէկուայ տաղանդն ու հանճա-րը այսօր ոչնչութիւններ են ու ան-փառունակ մահուան հոգեվարքի մատ-նուածներ, երէկուայ մեծութիւնները՝ այսօր անարժէք փոքրութիւններ, ե-րէկուայ առաքինի ու գաղափարական գործիչները՝ այսօր արհամարհելի ու վնասակար տարրեր։

Եւ խիստ բնորոշ է այն, որ որքան տգէտ է ու խաւար այդ բարոյապէս ընկածը, որքան նա աղքատ է հոգով, այնքան աւելի յանդուգն է, այնքան անամօթ է ու գռեհիկ...»։

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՁԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Հարցաքննութիւնները կը շարու-նակուէին միօրինակ։ Ջամ գիտեր քա-նի շաբաթ անցած էր, երբ սկսան բուն ամբաստանութիւնները։ Միշտ ընդ-հատումներով։

Առտու մը, հետեւեալ հարցումն ուղ-ղեցին.

— Ի՞նչ կը նշանակէ «իրաւասու օր-կան» (սէլահիյէթտար հէյեթ):

Բան չհասկցայ եւ այդպէս ալ պա-տասխանեցի։

— Դուն գրած ես, մ'ա կարդա։

Եւ առջեւս նետեցին ծոցի պզտիկ տետրակ մը։

Ծանօթ օրագիր – յուշատետրն էր, որուն երեսը առաջին եւ վերջին ան-գամ ըլլալով տեսեր էի երեք ամիս ա-ռաջ, ձերբակալութեանս առաջին ի-րիկունը, Ալի Րիզայի դրասենեակին վրայ։

Կարծես լոյս մը ծագեցաւ, թէեւ չէի կրնար տեր ըլլալ տետրակին, կրկնելով թէ իմս չէ եւ միայն քանի մը էջ բան ընդօրինակած եմ։

— Հոգ չէ, հիմա սա կարդա, յե-տոյ կը ճշդենք։

Ցոյց տուին նաեւ ուրիշ տետրակ մը, որ յուշատետրին թուրքերէն թարգմանութիւնն էր

Անմիջապէս ուշադրութիւնս գրա-ւեց կարեւոր պարագայ մը։

Հայերէն բնագրին եւ թուրքերէն թարգմանութեան տողերը չէին հա-մապատասխաներ իրարու։

Օրինակ, եթէ հայերէն բնագրին մէջ երկու կամ չորս տող բան գրուած էր 1915 յուլիս 20ին կամ սեպտ. 6ին, նոյն թուականներուն թուրքերէն թարգմանութեան տողերը երկու երեք անգամ աւելի էին։

Անմիջապէս զինել տուի այս պա-րագան, ըսելով թէ թարգմանութիւնը այնպիսի բաներ կը պարունակէ որոնք չկան բնագրին մէջ։

Եւ ցոյց տուի հայերէնի եւ թուր-քերէնի տողերուն տարբերութիւնը։

Առաջ կը կարծէի թէ միայն հար-ցումին հետ կապ ունեցող էջը կրնամ նայիլ։ Մինչեւ հարցուցին․

— Ուրիշ օրինակներ ալ կա՞ն։

Եւ սկսայ թղթատել ու բաղդատել։ Քանի պրպտեցի, այնքան ուժ առի։

— Ոչ միայն ուրիշներ ալ կան, այլ եւ շատ մը սխալներ։

— Կը պնդե՞ս։

— Այո, տեսէք, այսինչ բառին հետ-քը չկայ տետրակին մէջ ... այս նա-խադասութիւնը ամբողջովին սխալ է..

Անշուշտ մէկ անգամէն չէին կրնար հասկնալ այս յայտնութիւններուս։ Ուստի հարցաքննութիւնը յետաձգե-ցին յաջորդ օրուան։

Մէ՞կ թէ երկու օր վերջը, առանձ-նին մէջ սկսայ պատկառելի մարդ մը, միջին տարիքով եւ համոզկեր արտայայտութեամբ։ Կանչուած էր իբրեւ թարգման, ստուգելու համար սխալները։

Քանի մը բաներ հարցուց ինծի, յե-տոյ քանի մը տող կարդալ տուաւ տետրակէն։ Կասկածեցայ թէ լրտես մըն է, եւ զգուշութեամբ շարժեցայ, իրեն ալ մատնանշելով գործուած սը-խալները — այնքան որքան կրցեր էի գիտել։

Աստ վրայ սկսան խորհրդակցիլ։

Հարցաքննիչ ատեանը կ'ուզէր թարգմանին յանձնել ստուգման գոր-ծը։ Թարգմանը հաւանեցաւ, պայ-մանաւ որ ես միասին ըլլամ, բնագիրը կարդալու համար։ «Այլապէս անկա-րելի է կարդալ այս ձեռագիրը»։

Եւ որոշուեցաւ որ հարցաքննու-թիւնները ընդհատուին, թարգմա-նութեան ստուգումը կատարելու հա-մար։

Յաջորդ օրը առանձին սենեակ մը առաջնորդուեցայ ուր կը գտնուէր թարգմանը։ Այնքան չէի ճանչնար զայն, նոյն իսկ Հայ կամ Թուրք ըլլալն ալ չէի գիտեր։

Թարգմանը միայն առած էր Հայ-կազեան Առձեռն բառարան մը։

Ես հայերէնը կը կարդայի, ինք ալ թուրքերէնը կը բաղդատէր, երբեմն աչքէ անցընելով բնագիրը։

Թուականի մը դիմաց նշանակուած էր երկու ռակի։ Թուրքերէն թարգ-մանութեան մէջ երկուքը եղած էր ԵՐ-ԿՈՒ ՀԱՐԻՒՐ։ Թարգմանը ինքն ալ վրդովուելով, բացագանչեց

— Ալլահ աշգընա, պու նէ՞ րէզա-լէթ (Աստուծոյ սիրոյն, ի՛նչ խայտա-ռակութիւն է այս)։

Եւ բնագիրն ու թարգմանութիւնը տեսնելով, զնաց հարցաքննիչ ատեան, գործուած խարդախութիւնը պարզե-լու համար։

Անշուշտ աւելի քաջալերուեցայ, մա-նաւանդ որ քանի կը զարձնէի էջերը, այնքան նոր սխալներ երեւան կ'ելլէ-ին։ Ոչ միայն ազգութեան սխալներ, այլ եւ գիտակցաբար խարդախութիւն-ներ, ինչպէս եւ զուարճալի գիւտեր։

Թուրք յուշագիրը կը գրէ․

— «Արբին էֆէնտի (Մկրտիչեան) 15–20 օրուան ընթացքին, մինչեւ կէս գիշեր աշխատելով, կրցած էր լուծել բոլոր այդ ծածկագիր տողերը։ Եւ տակաւին օրագրութեան փոքրիկ մէկ մասը միայն ...»։

Թարգմանութեան բաղդատութենէն երեւան եկաւ որ, Ցար․ Մկրտիչեան կրցած էր ոչ թէ «լուծել», այլ իր ուզած իմաստը տալ համապատասխա-նելով

Այսպէս, զանազան թուականներու առջեւ նշանակուած տողեր իրարու միացնելով, գրած էր մէկ թուականի առջեւ, որպէսզի ամբողջական եւ վը-նասակար իմաստ առնէ գրութիւնը։

Յետոյ, չէր թարգմանած որոշ տա-ղեր որ կրնային նպաստաւոր ապա-ցութիւն գործել։

Օրինակ, տեղեկագրի մը ամփո-փումը կար Գոնիայէն, աքսորական կարաւաններու մասին, Պոլիս հա-ղորդուած՝ բոլորովին բարեսիրտ մարդու մը կողմէ։

Տեղեկագիրը կը պատմէր թէ Գո-նիայի վալին, Ճէլալ պէյ (որ հա-կառակ էր տեղահանութեան թէ Հա-լէպի եւ թէ Գոնիայի մէջ), չէ կրցած զսպել իր վրդովումը, տեսնելով անհա-տոր թշուառութիւնը, եւ բացագան-չած է.

«Աստուած պէտք եկած է այս գոր-ծերը կատարողներուն ...»։

Ցար․ Մկրտիչեան չէր թարգմանած այս տողը։

Այս միեւնոյն տեղակագրին վրայ էր որ, «Գոնիայի մէջ վրանի կազ-մակերպութիւնը» երեւակայելով, Ալի Րիզա շինեց Գոնիա առած էր Ցար․ Մկրտիչեանի հետ եւ իբրեւ զաւակիր Պոլիս փոխադրած էին երկու կրօնա-կաններ, Մեսրոպ եպիսկ․ Նարոյեան եւ Հրանտ վարդապետ Յովսէփեան, որոնց անունները կը յիշուէին իբրեւ աքսորական։ (Երկուքն ալ փրկուե-ցան այս տեղափոխութեան շնորհիւ)։

Շ․ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(20)

ձակումէ ազատ պահել Փրանքը։ Անոնք ուրիշ դիւրութիւններ ալ պիտի տան մեզի։ Մեր նեւմուտքը, մեր տնտեսութիւնը, վերի վայր շրջուած տագնապէ մը որ կ'երկարաձգուի հինգ տարիէ ի վեր, պէտք է վերահաստատուին եւ կազդուրուին։ Մենք դրական գործ մը կ'ուզենք կատարել, համաձայն ամբողջական ծրագրի մը։ Որ եւ է ջանք չպիտի զլացուի վերակենդանացնելու համար տնտեսականգործունէութեանգանազան ճիւղերը եւ վերահաստատելուներքին թէ արտաքին փոխանակութեանց ընթացքը։ Մենք առաջին գծին վրայ կը դնենք հողագործութիւնը որ կը գրաւէ մեր ժողովուրդին մեծագոյն մասը եւ որուն եկամուտները կը սպառին իբրեւ հետեւանք բերքերու վաճառքի նուազման։ Մեր գործարանատէրները, մեր առեւտրականները որոնք այնքան ծանր վնասներ կրած են, անոնք ալ աջակցութիւն պիտի վայելեն պայքարելու համար տագնապին դէմ։ Ամէն միջոց պիտի գործածենք նուազեցնելու համար գործազրկութիւնը, եւ անոր յարակից ընկերային թշուառութիւններն ու բնտանեկան տառապանքները, աշխատանք տալու համար երիտասարդութեան մը որ իր առջեւ կը տեսնէ միայն փակ հորիզոն մը, վերջապէս այս երկրին մէջ արթնցնելու համար նախաձեռնութեան եւ վստահութեան ոգին։

Արտաքին ճակատին վրայ եւս մենք պիտի շարունակենք մեր խաղաղասիրական քաղաքականութիւնը։ Որովհետեւ Ֆրանսան խաղաղասէր է, պէտք է տեւականօրէն հող տանի ազգային պաշտպանութեան եւ ապահովութեան հաւաքական կազմակերպութեան համար։ Հաւատարիմ մեր զինակցութեանց եւ բարեկամութեանց, մենք կոչ պիտի ուղղենք բոլորին գործակցութեան։ Կազմուած Ազգերու Դաշնակցութեան, Ժընեւի մէջ մեր ներկայութիւնը պիտի ըլլայ գործօն եւ արթուն։ Կառավարութեան անդամները պիտի ունենան միայն մէկ նպատակ,— գործել, ամէն տեղ գործել, արագօրէն գործել։ Մեր պահանջած լայն իրաւասութիւնները չպիտի շեղին այս նպատակէն։ Անմիջապէս որ խորհրդարանը վերաբացուի, մենք այդ մասին հաշիւ պիտի տանք ձեզի։ Դուք մեզ պիտի դատէք մեր գործերէն.

Խանութներու փակումը Փարիզի մէջ

Երեքշաբթի օր, տասնեակ հազարաւոր մանր առեւտրականներ փակեցին իրենց խանութները, համաձայն նախապէս տրուած որոշման մը։ Զախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ գործադուլը ամէնէն աւելի ծաւալած էր արուարձաններու եւ բանուորական թաղերու մէջ, ուր խանութներու 80 — 90 առ հարիւրը փակուած էր։ Կէսօրէն յետոյ, մեր թաղին մէջ ալ (Իթալի) բոլոր փակուեցան այն բոլոր խանութները, նոյն իսկ ճաշարաններն ու սրճարանները, որոնք բաց կը մնային։

Միեւնոյն օրը մեծ միթինկ մը գումարուեցաւ Սալ Վակրամի մէջ, մասնակցութեամբ 6000 խանութպաններու, որոնք որոշեցին շարունակել պայքարը։

ՀԱՑԸ ԵՒ ՏՂԱՑ ԿԱՑԻՆՈՎ սպաննած էին ռուսական գիւղի մը տեղական խորհուրդին նախագահը։ Նախապէս առեւտրական, բշուառութեան մատնուած էին իւրաքանչիւր տնտեսութեան նետուելով։ Երկուքն ալ ձերբակալուելով գնդակահարուեցան։

ՊԵԼՈՒՃԻՍՏԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԷՆ մեռած են 26.000 հոգի, իսկ վիրաւորուած՝ 3500 հոգի, որոնց 255ը անգլիացի։ Կը վախցուի որ ճոլերայի համաճարակ մը ծագի։ Առջի օր Աֆղանիստանի մէջ ալ երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներ զգացուեցան։

Հ. Յ. Դ.

ՊՕՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 յունիս ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8-30ին, Վարանդեան սրահին մէջ։

Ձեկոյց ներկայացուցչական ժողովի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ-ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ-ԿԱՐՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին,

Դրօշակի ցան մէջ (Ս. Գօյաճեանի ագարակ)

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները անդույն վրայ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 7

Սալ ձէ Պաճէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կը նուագէ՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ՝

Մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 Ֆրանք։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻԻ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Ընկերներ՝ Թ. ԼԵՎԼԷԿԵԱՆԻ եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Մանավենրու բեկանման առթիւ

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ ժամը 11

Սալ ձէ Պաճէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine.

Մասնակցութեան համար 5 Ֆր.

Կը հրաւիրուին բոլոր կոմիտէներու ընկերները եւ համակիրները։

Հաղ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Arrêt Place Condorcet. Bourg-la-Reine.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

8 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

«ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷ»Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

146, Chemin des Chartreux

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ՝ Ֆր. Կ. Խաչի, «Համազգային Կրթ. եւ Հրատ. Ընկ. Մարսէյլի Մասնաճիւղի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Արիներու, Ձ. Ռ. Մ., Բարձր-Հայքի, Վասպուրականի, Զարաւանդի, Պոլսեցիներու, Բաբերդցիներու, Ուրֆայի, Չմշկածագի, Երզնկայի, Պարտիզակ-Ադապազարցիներու, Թզիի, Խոզկատի եւ Եդեսիի Ցեղայ. Միութեան եւ ուրիշ Հայրենակ. Միութիւններու։

Հրաւիրուած են նաեւ Սալնոյ-Զորի, Տարօն-Տուրուբերանի, Սեվերի Հիսարի, Ակշէհիրի, Բալուի, Կիլիկիոյ, Կարճկանի, Զարայի, Մարսէյլի Հայ Ուսանող., Խարբերդի Երիտասարդաց, Փէրլէնեի Միութիւնները։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը նուագէ Ձ. Ռ. Մ. վահագնեան նուագախումբը։

Կ'երգեն ցիկին երանուհի վարժապետեան, օրիորդներ Մանուշ Մարտիրոսեան, Գերճուհի Գէորգեան, Վերա Պատրիկեան։ Պարոններ՝ Գատէհճեան եւ Համբարձումեան։ Կ'արտասանեն օրիորդներ՝ Մառի Հացագործեան, Գ. Աւագեան։ Պարոններ՝ Ն. Պարսումեան, Վ. Ցէր Վարդանեան, ընկերներ՝ Գ. Քէնտիրեան եւ Կ. Թիւթէլեան։

Եւրոպական պարեր եւ խնջոյք մինչեւ առաւօտ։

Մասնակցութեան համար 2 Ֆր.

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ «ՆԻԿՈԼ-ԴՈՒՄԱՆ» խումբի

եւ մասնակցութեամբ Լիոնի «ՔՆՈՒՒ» խումբի

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. ՑԱՆ մէջ

Գեղարուեստ. ճոխ բաժին։ Կը ներկայացուի՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ «ՊԱՏԻՒ»ը։

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ԱԶԳՈՒՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մուտքը՝ ազատ է։

ՊՈՐՏՕԻ ՄԷՋ

9 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին։

Երգ, մեներգ, պար, արտասանութիւն եւայլն։

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. ԱԿՈՒՄԲԻՆ բացումը։

BULLETIN MENSUEL (Ամսօրեայ Տեղեկատու)

de la Ligue de Défense Générale

159, Rue Lafayette, PARIS (10)

Հիմնադիր – Տնօրէն՝ B. WAHÉ

Իրաւագիտական խորհրդական

Հեռագրական հասցէ՝ Ligdefgen – PARIS. Հեռաձայն Nord 68-02

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՅՈՒՆԻՍԻ ԹԻՒԸ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Հայկական հարցը՝ Պ. Վահէ։ Հայաստանի Անկախութեան հանդէսը։ Պ. Մարիուս Մութէի (երեսփոխան) ճառը։ Պ. Ժիւսթէն Կոտարի (ծերակուտական), Պ. Կէրնիէի (երեսփոխան), Անդրկովկասի Հայաստանի պատուիրակութեանց ուղերձները։ Քաղուածներ ֆրանսական մամուլէն (Մաթէն եւ Փըթի Ժուռնալ)։ Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500 ամեակը։ Խըմբագրութեան ձօնը։ Հռոմէական եկեղեցւոյն՝ Լուսաւորիչի հայկական պատարագէն, կատարուած Հ. Փաճապանեանի կողմէ, ներկայութեամբ Գեր. Վերտիէ արքեպիսկոպոսին, ինչպէս եւ Հ. Ճափճայի եւ ծանօթ կղերականներու — Յեսւի Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանի գեղարուեստական հանդէսը, ուղեւ ծ Պ. Վիքթոր Պիւչայի — Ֆրանսահայկական յարաբերութեանց ծագումը. Բասմաճեան.— Արտաքսումները՝ Արամ.— Մեր յանուելն եր Ֆրանսայի հայ գաղութներու մէջ, տեսակցութիւն մը Վիրոֆլեի Քաղաքապետին հետ.— Հայկական կազմակերպութիւններ։

ՄԷԿ ԹԻՒԸ 1 Ֆր. 25։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

	Մէկ տարի	Վեց ամիս
Ֆրանսա	15 Ֆր.	8 Ֆր.
Արտասահման	20 Ֆր.	12 Ֆր.

Կը ծախուի գլխաւոր լրագրավաճառներու եւ գրավաճառներու մօտ

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Baudesme, PARIS (13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (99)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Բայց մինչեւ մեր տեսնուիլը, հարկաւոր է ձեզ տեղեկացնել որ այն ժամանակ Ղարաբաղի գաւառում կային Հայոց երկու նշանաւոր մելիքներ մէկը մեր մելիքն էր, իսկ միւսը, նոյնպէս հին տոհմից, աւելի զօրաւոր էր քան թէ մերը։ Ղարաբաղի Հայերի իշխանութիւնը բաժանուած էր այդ երկուսի մէջ։ Երկուսն էլ անմիաբան, հակառակ միմեանց, միշտ աշխատում էին առաջացնել միմեանց, վնասել միմեանց եւ այդ պատճառով նրանց երկպառակութիւնը երկրից անպակաս էր լինում։ Պարսիկ խաները, օգուտ քաղելով դրանց թշնամութիւնից, աւելի բորբոքում էին կռիւը։ Եւ այդ, ի հարկէ, աւելի ձեռնտու էր նրանց, երբ Հայոց գլխաւորները չէին կարող միանալ, որ ընդհանուր ուժերով պատերազմէին երկրի արտաքին թշնամու դէմ։

Վերջին ժամանակներում մեր մելիքը մտածում է բոլորովին ոչնչացնել իր հակառակորդին, եւ այդ նպատակին հասնելու համար, աշխատում է դէպի ինքը գրաւել եւ Գանձակի խանին, խոստանալով, որպէս բարեկամութեան առհաւատչեայ, զեղեցիկ Սանամին նրան կնութեան տալ։

Մի այնպիսի մարդ, որպէս մեր մելիքն էր, պատրաստ էր իր փառասիրութեան համար զոհել ամէն ինչ։ Նա նայում էր իր աղջկայ վրայ, որպէս իր նժոյգներից մէկի վրայ, որ շատ անգամ ընծայում էր այս եւ այն խաներին, նրանց բարեկամութիւնը գրաւելու համար։

Պարզ, մաքուր, անարատ մնացած ժողովրդի կրօնական զգացմունքը վիրաւորում էր, տեսնելով որ իր մելիքը մահմէտական սովորութիւններին է հետեւում, բայց նրա խօսք բողոքը լսելի չէր լինում։

Դուք մի փոքր տեղեկութիւն ստացաք մեր երկրի այն ժամանակուայ դրութեան մասին, շարունակեց աւազակապետը, հիմա դառնանք դէպի օրիորդ Սանամը։

Ախոռատան բակից մի փոքրիկ դուռ տանում էր դէպի պարտէզը, որ կցած էր մելիքի ամրոցին։ Սանամը սովորութիւն ունէր երեկոյեան պահուն պարտէզում պտտելու։ Ես մի տաւ այնտեղ, յուսալով թէ կը գտնեմ նրան։ Երկար անհանգիստ կերպով թափառում էի, բայց ոչ ոքից չտեսայ։ Արեւը մտաւ, մութը սկսեց հետզհետէ թանձրանալ։ Ես մտայ ամրոցի այն դռնով որ ուղղակի տանում էր դէպի Սանամի սենեակը։ Նախասենեակում ճրագ չկար։ Մտեցայ նրա կացարանի դրանը, ներսից լսւում էր մի այնպիսի սոսկալի խօսակցութիւն.

— Լաւ կաց, անզգամ... ինչպէս ես համարձակւում քեզ մօրթել կը տամ... ինչ որ ասում եմ, պէտք է հնազանդուես։

Այդ նրա հօր ձայնն էր։

— Հազեմ քո սարսաղ գլուխը, էլ ի՞նչ ես ուզում, կը գնաս խանի տանը, խանում կը դառնաս, միշտ զատ ու դուխտ կը հագնես։

Այդ նրա խորթ մօր ձայնն էր

— Թէ որ սպանենք, թէ որ կտրատէք ինձ, էլի այն կ'ասեմ՝— Պարսիկի կին չեմ դառնայ, հոգիս չեմ կորցնի։

Այդ Սանամի պատասխանն էր։

Ես յետ քաշուեցայ, մի անկիւնում կծկուեցայ, երբ լսեցի մելիքի քայլերի ձայնը։ Նա իր կնոջ հետ դուրս եկաւ, անցաւ իմ մօտից, բայց մութի մէջ չկարողացաւ նկատել ինձ։ Ես լսեցի հետեւեալ խօսակցութիւնը.

— Այ մարդ, ասաց կինը,— դու ինչո՞ւ ես մտիկ անում այն քածի սատկածներին, ինչ որ ուզում է, թող անէ, դու խանին խօսք ես տուել, խօ չես կարող խօսքիցդ յետ կանգնել։

— Ես նրա լաց ու սուգին մտիկ չեմ տայ, պատասխանեց մելիքը,— ես տղամարդ եմ։ Իմ թքածը չեմ լիզի։

Սանամի վիճակը արդէն վճռուած էր։ Այր եւ կին համաձայն էին։ Դժբախտ օրիորդի դիմադրութիւնը կը մնար ապարդիւն, եթէ մէկը նրան օգնութեան չհասնէր

Մինչ ես այն մտածութեան մէջ էի, թէ ի՞նչ ելք պէտք է գտնել, նախասենեակում մտաւ օրիորդի դայեակը, ճրագը ի ձեռին։ Պառաւը տեսնելով ինձ, կանգնեց.

— Ախար այդ լաւ բան չէ. ասաց նա ցաւալի ձայնով,— ախար այդ ընդդէմ է մեր Տէր Աստծուն, ո՞վ է տեսել մի այդպիսի բան. ախ, այդ ի՞նչ են ուզում անել, սուրբ. սուրբ Աստուածածին...։ Քանի տարիներ կուրծքիս վրայ պահել, մեծացրել եմ նրան. իմ աչքի լոյսի պէս պահել եմ, հիմա ուզում են տալ անօրէնին. ու — զում են հոգին, հաւատը կորցնել։

Պառաւը նկատեց, որ ես համբերութիւն չունեմ նրան լսելու, հարցրեց.

— Ո՞ւր ես գնում։

— Սանամի մօտ։

Նա էլ էր ցանկանում մտնել օրիորդի մօտ, բայց երբ տեսաւ, որ ես այնտեղ եմ գնում, չկամեցաւ խանգարել մեր տեսութիւնը, յետ դարձաւ ասելով.

— Գնա, մի ուշացիր, նա քեզանից խօսք կը լսէ, սաս, թող ականջ չդնէ հօրն ու մօր խօսքին, սաս, թող չկորցնէ լոյս հաւատն ու հոգին։

(Շար.)

ՓՆՏՌՆԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»

Փարիզի եւ Երզնկի Ցառաջի ցրուիչ

Պ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ։

Ա. Զ. Դ.

Յառաջիկայ կիրակի 9 Յունիս Հոգեգալուստի տօնին առթիւ, Անթիլիասէն Պոլիս ժամանած գեր Թորգոմ եպիսկ. Կարապետեան, ծանօթ է, Ս. Պատարագ մատուցանել Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցիին մէջ։

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամը 8՝ եկեղ. Ս. Պատարագի ժամը 10ին

Կոչ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Միսաք Մարտիրոսեան Սարաֆեանը Սամսոնի Չարշամպա քաղաքէն), որուն 1922 թուականին Սամսոնի սարերը ապաստանած եւ ուրիշ ըլլալը տեղեկացած եմ իր ընկերներէն։ Եթէ այժմ փոխադրուած են Ռուսաստան կամ Հայաստան։

Կը փնտռեմ նաեւ միւս եղբայրներս՝ Միսաք եւ Ազնիւ Ֆրիճեանը։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց քրոջ՝ Տիկ. Վերոն Պալեանի, 29, Rue Canebière. Marseille. France.

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 7 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ 11e Année No 2825

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՕՐԻ ԽՕՍՔ

«ԽՈՐ ՎԱՅՐՈՅԹ ԵՒ ՎՐԴՈՎՈՒՄ»

Այսպէս կը վերջանար այն հեռագիրը որ հրատարակուեցաւ յունիս 1ին, յանուն Մարսէյլի Ազգ. Վարչութեան:

Մինչեւ այսօր ստացած չըլլալով մանրամասն տեղեկագիրը, ծանօթ չենք ամբողջ անցուդարձին:

Զենք ալ գիտեր թէ ի վերջոյ ի՛նչ է կացութիւնը Մարսէյլի մէջ, թեմական կազմակերպութեան տեսակէտով

Կաթող. Նուիրակը Մարսէյլէն անցած է Լիոն եւ Փարիզ:

Ուրեմն, իր պաշտօնը վերջացուցած ըլլալով, Էջմիածնի հրահանգի՞ն կը սպասէ:

Զենք ուզեր հետաքրքրուիլ:

Այս ամբողջ անցուդարձը այլ եւս որ եւ է տարակոյս չի ձգեր, Էջմիածնի եւ անոր նուիրակին յաւակնութեանց եւ առաջադրութեանց մասին:

Տակաւին կա՞ն բարեմիտներ, նոյն իսկ մեր ընկերներուն մէջ, որ՝ հաւատան թէ Գարեգին արք. ի առաքելութիւնը պիտի ծառայէ գաղութներու կազմակերպութիւնը դիւրացնելու, այսինքն խաղաղութիւնը ապահովելու:

Հաւատացողներ կա՞ն թէ միջնադարեան կղերապետութենէ կամ «չերտուորում»է տարբեր նպատակի մը կը ձգտին Էջմիածինն ու իր նուիրակը, կորսնցուցած ըլլալով ոչ միայն իրենց ազատութիւնը, այլ եւ պայծառատեսութիւնը:

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, միայն կաթող. Նուիրակին ժամանումէն ի վեր պարզուած երեւոյթը բաւական է, ամէն պատրանք փարատելու համար:

Եւ մենք շատ կը ցաւինք որ գիտական, փաստակաւոր կղերական մը յանձնուած է այս ապերախտ պաշտօնը,— նոր թիւրիմացութիւններ ստեղծել գաղութներու մէջ, օգտուելով անճար ժողովուրդի մը բարեպաշտական զգացումներէն:

Դժբախտաբար մեպաւորները միայն Էջմիածինը, իր նուիրակը կամ Երեւանը չեն:

Մեղքի, պատասխանատուութեան ծանրագոյն բեռը կ'իյնայ մեր վրայ, Հայկական Առաքելական բազմաթիւ հասանքներուն եւ վարիչներուն վրայ, որոնք մինչեւ այսօր ալ չեն գիտեր թէ ի՛նչ կ'ուզեն: Կամ կ'ուզեն ալնդիլի բաներ, որոնք գուցէ յայն կը բանան երրորդ կողմի մը միջամտութեան համար:

Ի վերջոյ ի՞նչ է որ պիտի վարէ մեզ, թէ մեր խիղճը:

Էջմիածինն ու Երեւա՞նը աւելի լաւ կը հասկնան մեր կացութեան պահանջները, մեր իրաւունքներն ու պարտականութիւնները, թէ յետին գաղութին վարիչ մարմինը:

Զենք վիճիր բարոյական կապի մասին, որ դարերու պատմութիւն ունի:

Հարցը շատոնց անցած է բարոյական կապի սահմանը, դառնալով ըմբոստացուցիչ պայքար մը ազդեցութեան, տիրապետութեան, գերակշռութեան:

Ասոր ամէնէն ցնցիչ փաստը արձանագրուեցաւ Մարսէյլի մէջ, անմիջապէս որ գործի ձեռնարկեց նուիրակը:

Համբերատար եւ բարեմիտ, Մարսէյլի Ազգ. Վարչութեան ներկայացուցիչները իրենց խնդրանքները մատուցին խոնարհաբար, «մատչելով ի համբոյր»,— եւ անմիջապէս իմացան գերապատիւ եպիսկոպոսին միտքը.

— «Առանց կաթողիկոսի հաւանութեան դուք թեմ էք հռչակել … Մարսէյլի թեմը վեհափառից ընտրուած չէ եղել …»:

Իսկ հիմա, երկու ամիս յետոյ, չարաչար յուսախաբ, կ'ողբան թէ նուիրակը «խորացուց վէրքը», «խոր վայրոյթ եւ վրդովում» պատճառելով գաղութին:

Այնքան վարդագոյն յաւատեսութենէ մը յետոյ, անշուշտ շատ ծանր պիտի գար յուսախաբութիւնը:

Մեր կարծիքով, աւելորդ է սովորական «պատահմունք»է մը աւելի արժէք տալ եղածին:

Իրենց արդար դառնութիւնը յայտնելէ յետոյ, Մարսէյլի Ազգ. Վարչութեան, Երեսփ. Ժողովին եւ միւս կազմակերպութեանց կը մնայ աւելի հասուն եւ պայծառ գիտակցութեամբ վարել իրենց վստահուած գործերը:

Թերեւս Գարեգին արք. ինքն ալ չուարած է, եւ լոյսի մը կը սպասէ Էջմիածինէն.

Արդ «լոյս»ը միամիտները կրնայ խաբել: Մէկ ալ խրախուսել՝ չարամիտները:

Պէտք է չնորհակալ ըլլալ կաթող. Նուիրակին, որ առաջին առթիւ իսկ փարատեց բոլոր պատրանքները:

Մարսէյլի պարագան կրնայ օրինակ ծառայել տարբեր շրջաններու համար:

Ահա վերջին փաստն ալ,— վարկաբեկիչ եւ ապիկար կղերականի մը անտանումը՝ իբրեւ կաթող. Նուիրակ Հարաւ. Ամերիկայի,— շրջան մը որ ուրիշ բան չուզեր բայց միայն խաղաղութիւն:

«Խոր վայրոյթ եւ վրդովում»,— այո՛:

Բայց, աւելի մեծ վրդովում՝ անոնց դէմ որ ազնուօրէն, վատօրէն, կամ ցաւագար կուսակցամոլութեամբ ճամբայ կը հարթեն գաղութներու կազմալուծման, որ գմբէթներու կամ վեղարներու շուքին կը կապեն մեր ինքնապաշտպանութեան հոգը:

Ինչքան ալ տարբեր տեսակէտներ ունենանք մենք մեր մէջ, անհանդուրժելի է որ իրար չհասկնանք, գոնէ մեր տունը կարգի դնելու համար:

Գաղութները պէտք է կազմակերպուին ինքնագործունէութեամբ եւ համերաշխութեամբ, ոչ թէ հեռաւոր սուրբերու օրհնութեամբ եւ օրհնաձիր կոնդակներով:

Շ.

ՎԵՐՋԻ՛Ն ԺԱՄ

ՄԷԿ ՕՐԷՆ ՄԻՒՍԸ ԱՒԵԼԻ ԴԺՈՒԱՐԱՑԱՒ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

Պ. ՓԻԷՐ ԼԱՎԱԼ ՓՈՐՁԵՑ ԵՒ ՁԱԽՈՂԵՑԱՒ ՑՈՒՍԱՀԱՏԵԼՈՎ Պ. ՓԻԷԹՐԻ ՀՐԱԻՐՈՒԵՑԱՒ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԿՈՂՄԷ

Պանք տը Ֆրա՛նսն է որ կը ճնշէ

ՁԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ ԼՈՒԾԵԼ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ

Մէկ օրէն միւսը աւելի բարդ հանգամանք ստացաւ նոր դահլիճին կազմութիւնը: Արտաքին գործերու նախարար Պ. Լավալ, որ չորեքշաբթի առտու սկզբունքով յանձն առած էր կազմել դահլիճը, կանացան հոսանքներու եւ մասնաւորապէս արմատականներուն հետ խորհրդակցելէ յետոյ, իրիկուան դէմ յուսահատեցաւ եւ իր հրաժարականը ներկայացուց: Ասոր վրայ հանրապետութեան նախագահը հրաւիրեց Պ. Փիէթրին, ծովային նախարարը, որ դարձեալ սկզբունքով հաւանեցաւ, փորձ մը կատարելու համար:

Պ. Փիէթրի Քորսիքացի է եւ մասնագէտ մը ելմտական գործերու: Առաջնորդ սկսած է իբրեւ ելմտական քննիչ: Մեծ համբաւ կը վայելէ իբրեւ ելմտական եւ սեղանաւորական հեղինակ: Գիրք մը գրած է Ֆրանսայի հարկային դրութեան վերակազմութեան մասին: Իբրեւ գանձային նախարար 1929ին ներկայ եղաւ Լոնտոնի Նաւային խորհրդաժողովին: Ելմտից ելմտացոյցի նախարար եղաւ Լավալի երկու դահլիճներուն մէջ: Աշխատասէր եւ բարեկամն է ծերակուտական Քայեօյի, որ ելմտական նախարար նշանակուած էր Պուիսոնի հնգօրեայ դահլիճին մէջ:

Ընդունելով հանրապետութեան նախագահին առաջարկը, Պ. Փիէթրի հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.

— Նախագահը մեծ պատիւ կ'ընէ ինծի կարծելով թէ ես կրնամ յաջողիլ այնտեղ ուր աւելի ձեռնհասներ ձախողեցան: Ինչ որ կրնամ խոստանալ, այն է թէ իմ մասնաւոր ուշադրութիւնս պիտի դարձնեմ համաձայնութեան մը յանգելու արմատականներուն հետ: Ինծի կ'ըսեն թէ լիազօրութեանց աւելի մեղմ սահմանում մը կրնայ ընդունելի ըլլալ: Իմ պարտականութիւնս է այս խնդիրը հարթել արմատականներուն հետ, թէեւ կը կարծեմ թէ որեւէ կառավարութեան համար շատ դժուար պիտի ըլլայ որ եւ է գործ կատարել կացութեան պահանջած արագութեամբ, եթէ օժտուած չէ գործելու անհրաժեշտ լիազօրութեամբ:

Ուրիշ խօսքով, ինչպէս Ֆլանտէն, Պուիսոն եւ Լավալ, Փիէթրի եւս անհնար կը գտնէր գործել առանց քիչ շատ լայն իրաւասութեանց, համաձայն Պանք տը Ֆրանսի պահանջին:

Իրազեկներ կը պատմեն թէ՝ այս տագնապին մէկ հանգոյցը կը գտնուի Պանք տը Ֆրանսի ձեռքը: Իրականին մէջ, թագուն պայքար մըն է որ կը մղուի կեդրոնական դրամատան եւ պետութեան միջեւ, պայքար մը որ զանազան ձեւերով երեւան եկաւ Պ. Ֆլանտէնի դահլիճին կազմութենէն ի վեր: Պանք տը Ֆրանս կը պահանջէ որ կառավարութիւնը իրաւասութիւն ունենայ հրամանագիր – օրէնքներ հրատարակելու, որպէսզի ելմտացոյցը հաւասարակշռէ եւ ֆրանքը փրկէ: Արդ, արմատականներուն մեծամասնութիւնը եւ մանաւանդ անոնք որ ըմբոստացած են Պ. Էրիոյի դէմ, ինչպէս եւ ընկերվարականները եւ ուրիշ ձախակողմեան տարրեր կ'ընդդիմանան Պանք տը Ֆրանսի սեղանաւորական դիկտատուրային:

Պ. Լավալ կը յայտարարէր չորեքշաբթի օր.— «Ես կը մերժեմ դահլիճ մը կազմել ցորչափ չունիմ լայն եւ անհրաժեշտ միջոցները՝ ֆրանքը փրկելու»: Այս ալ կ'ապացուցանէ իր կազմելիք դահլիճը պիտի հետեւէր Պանք տը Ֆրանսի յանձնարարած քաղաքականութեան: Պ. Փիէթրի եւս նոյն տեսակէտն ունի:

Աջակողմեան հոսանքներուն ծրագիրները

Մինչ Պ.Պ. Լավալ եւ Փիէթրի խորհրդակցութիւններ կը կատարէին նոր դահլիճին կազմութեան համար, արմատականները, ուղղափառ եւ անջատուած ընկերվարականներն ու համայնավարներն ալ իրենց կարգին կը բանակցէին, վերահաստատելու համար ձախակողմեան միութիւնը (Քարթէլ), որ կազմուած էր 1932ին: Այս ձախակողմեան միութիւնը գործի սկսաւ իբրեւ վարչապետ ունենալով Պ. Էրիօն եւ վերջնապէս քայքայուեցաւ, երբ Տալատիէի դահլիճը հրաժարեցաւ անցեալ տարուան փետրուար 6ի դէպքերուն հետեւանքով: Վերակազմութեան գլխաւոր արգելքը արմատականներու եւ ընկերվարականներու անհամաձայնութիւնն էր:

Արդ, չորեքշաբթի ամբողջ օրը անընդհատ երթեւեկ մը տեղի ունեցաւ արմատականներուն եւ ընկերվարականներուն միջեւ: Խորհրդարանական երկու խմբակցութիւնները կը ջանային միացեալ ուղեգիծ մը կազմել: Քիչ յետոյ հաղորդուեցաւ թէ Պ. Տալատիէ, որ արմատականներու ձախ թեւը կը ներկայացնէ եւ Պ. Լէօն Պլում, ընկերվարական առաջնորդը, համաձայնութեան մը յանգած են ելմտական հարցի մասին, եւ թէ համայնավարները խոստացած են ուժ տալ ձախակողմեան դահլիճի մը, այդ համաձայնութեան հիման վրայ:

Առաջին անգամ էր որ համայնավարները կը համաձայնէին ուժ տալ որեւէ կառավարութեան: Կը կարծուի թէ Ֆրանքօ-Խորհրդային մերձեցումը դեր կատարած է այս հոգեփոխութեան մէջ: Համայնավարները մեծ համրանք մը չեն ներկայացներ Երեսփ. Ժողովին մէջ (10—12), բայց բարոյական տեսակէտով նշանակալից է այս դիրքը:

Եթէ ընդհանուր համաձայնութիւն մը գոյանայ այս հիման վրայ, ձախակողմեան հոսանքները մեծամասնութիւն պիտի կազմեն Երեսփ. Ժողովին մէջ: Բայց դժուար թէ յաջողին, մանաւանդ նկատի առնելով իրենց ելմտական – սեղանաւորական ծրագիրները:

Արմատականներու եւ ընկերվարականներու միջեւ կատարուած խօսակցութիւններէն կը հետեւի թէ՝ երկու հոսանքները եթէ կառավարութիւն մը կազմեն, իրենց գործերէն մէկը պիտի ըլլայ որոշ պարտադրութեանց ենթարկել Ֆրանսայի դրամատուները եւ մասնաւորապէս Պանք տը Ֆրանսը: Ինչ կը վերաբերի քաղաքական ծրագրին, ձախակողմեան դահլիճ մը պիտի լուծէ հայրենասիրական եւ ազգայնական կազմակերպութիւնները (լիկ), ինչպէս եւ երեսփոխանական ժողովը, նոր ընտրութեանց մէջ շահելու վստահութեամբ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ՄԸ ԿԸ ՄԱՐԳԱՐԷԱՆԱՅ …

— o —

Les Oeuvres Françaises իր առաջնորդականին տակ հետաքրքրական գիրք մը յոյս ընծայեց վերջերս —

«*Ֆրանսայի ապագան, համաձայն անծանօթ մարգարէութիւններու*»,— հեղինակ՝ Կոտի:

Այս գործին մէջ, մեզի համար ամէնէն հետաքրքրականը այն է, որ Կոտի քրքրելով Փարիզի Ազգ. Մատենադարանին փոշոտ հրատարակութիւնները, կը գտնէ մարգարէական գիրք մը, տպուած **1856**ին:

Կոտի կը գրէ թէ այդ մարգարէական գիրքին հեղինակն է… «Հայ – Հրեայ մը, Զաքարիա անունով»:

Ինծի անհասկնալի կը մնայ «Հայ – Հրեայ» կոչուած ազգութիւն մը: Ցուցահայ՝ հասկնալի է, Թրքահայ՝ նոյնպէս. Ֆրանսահայ՝ այո, բայց ի՞նչ կը նշանակէ Հայ – Հրեայ կամ Հրեայ-Հայ (**un Juif arménien**): *Ըստ պատմութեան*, Հայը տեղ տեղ ռուսացած է, փրանսացած է, յունացած է, նոյնիսկ թրքացած, բայց երբեք հրէացած, — որքան գիտեմ: Որքան ալ Եւրոպացիները առաջնորդութիւն ըրած ըլլան մեզ նմանցնելու Հրեաներուն, կը խոստովանիմ որ անհասկնալի է ինծ Հրեայ – Հայը:

Զգիտեմ այս հարցը:

Վերջապէս այս առեղծուածային Հայը կամ մարգարէաշունչ Հրեան, 1856ին տպուած գիրքով մը եւ աստուածաշնչական լեզուով կը նախագուշակէ բաղի պատերազմը, մ այդ կռ… [illegible] անհամբերութեամբ աղէտը, որ պիտի պայթէր Եւրոպայի գլխուն: Դեռ աւելին, — բաղի պատերազմ… [illegible] վերջ՝ կը մարգարէանայ նաեւ թէ մեծ Պապի մը կոչին պատասխանելով, լատինական ազգերը պիտի միանան իրարու հետ եւ նոր խաչակրութեամբ մը ձեւով պիտի յարձակին Հիւսիսեան Գերմանիոյ վրայ: Պիտի յաջորդէ խաղաղութեան եւ բարօրութեան շրջան մը, երբ Ֆրանսա, «հաւատարիմ իր դարաւոր առաքելութեան», պիտի հանդիսանայ քրիստոնէութեան ամբաշէն պատնէշը:

Այս ամէնը լաւ:

Եթէ այսքան հրաշալի տեսանող մըն էր այս Հայը, եթէ այսքան նիշդ գուշակել գիտէր ամէն բան, ի՞նչպէս չտեսաւ այնքան դառնութիւն, այնքան արցունք, այնքան տառապանք Հայոց սիրտերուն մէջ, եւ ի՞նչպէս, այս ամէնէն վերջ, այսքան վատութիւններէ, անարդարութիւններէ եւ բարբարոսութիւններէ ետք, Հայու մը էրած սրտով չմարգարէացաւ ու չըսաւ.

— Թող փլի՛ այս աշխարհը:

Այո՛, թող փլի՛ այս աշխարհը, քանի որ ամէն բան մեր գլխուն փլաւ:

ԱՐԱԶ

Սախարանը նորէն խանգարուեցաւ

Տիրող անկէին հետեւանքով, Փրանսական արժեթուղթերը նորէն ինկան, հասնելով այն մակարդակին ուր իջած էին Ֆլանտէնի անկումին հետ: Ֆրանքը եւս ակոսեցաւ եւ ոսկիի արտահոսումը վերսկսաւ: Միայն մէկ չորեքշաբթի 158 միլիոն Ֆրանքի ոսկի փոխադրուեցաւ Նիւ Եորք.

Իբրեւ զգուշական միջոց, դրամական իշխանութիւնը զեկոյց մը հրատարակեց, որով կ'ազդարարէ թէ սեղանաւորական հրապարակները խիստ հսկողութեան տակ են եւ անմիջական գործողութիւն պիտի կատարուի, եթէ շահադիտական խաղեր սարքուին ֆրանքին դէմ:

Աջակողմեան տարրերու գործունէութիւնը

Տիրող անորոշութենէն մեծապէս կ'օգտուին աջակողմեան տարրերը: Հրէշէն Խաչը եւ Ազգային կամաւորներու միութիւնը հետեւեալ ազդը փակցուցին Փարիզի եւ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ.

— Պետութեան անսուտները պարապ են: Խաղաղութիւնը անստոյգ է: Ժողովուրդը աշխատանք եւ հաց կ'ուզէ: Կառավարութիւն մը կը համարձակի բանալ խորհրդարանին,— Մենք կը պայքարինք չահադէտներուն դէմ, թող աշխատինք: Եւ, քանիցս ժամ չանցած, կը առաջարկ Երեսփոխաններ ձախէն եւ աջէն, սարուկներ Միջազգայիններու, դրամատէր կամ մարքսեան, քաղաքացիական պատերազմ կը պատրաստէք. կանգ առէք»:

Նկատի առնելով կացութեան ծանրութիւնը, Հայրենասէրներու Ազգ. Դաշնակցութիւնը ժողով մը սարքեց, «ընդդէմ անանկութեան եւ քաղաքացիական պատերազմի»:

Երկու հարիւր արքայականներ (Աքսիոն Ֆրանսէզ) ցոյց մը կատարեցին Օփերայի հրապարակին վրայ, բուռն բացագանչութիւններ արձակելով: Մէկ մասը 3 խումբերու բաժնուելով, գնաց «Փրթի Ժուռնալ»ի խմբագրատան եւ Ազատ Որմնադիրներու շէնքին առջեւ եւ ցոյցեր կատարեց: Բազմաթիւ ապակիներ խորտակուեցան արձակուած քարերէն:

Պ. Մաքտօնըլտ կը լքէ այսօր

Պ. Մաքտօնըլտ, որ վեց տարիէ ի վեր կը վարէ Անգլիոյ վարչապետութիւնը, երէկ վերջին անգամ ըլլալով նախագահեց նախարարական խորհուրդին: Այսօր պիտի ներկայանայ Թագաւորին, իր պաշտօնական հրաժարականը մատուցանելու համար, յանձնարարելով Պ. Պոլտուինի վստահիլ նոր դահլիճին կազմութիւնը: Պ. Պոլտուինի գործը դժուար չպիտի ըլլայ, որովհետեւ ինքն ալ կուսակից է ազգային դահլիճին պահպանման, կարգ մը անհրաժեշտ փոփոխութիւններով:

Կ'ըսուի թէ արտաքին նախարարութիւնը պիտի յանձնուի Պ. Իտընի, որ վերջերս այնքան գործօն դեր կատարեց միջազգային բանակցութեանց մէջ:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ, Հայկ Պավրեան անուն երիտասարդ մը Նահրի կամուրջին վրայէն լեէքիէքը վար նետած է, անձնասպան ըլլալու համար: Հոն գտնուող Հայեր, շուտով կը փութան եւ իրական մահուընէ կ'ազատեն Հայկը, որ վէրքեր ստացած էր մարմնին զանազան մասերուն վրայ: Հայկ, 35 տարեկան, երկար ատենէ ի վեր անգործ մնացած էր եւ թշուառ վիճակ մը ունէր, կը գրեն տեղական թերթերը:

ՍՈՒՐԻՈՅ ազգայնականներու եւ հովանաւոր պետութեան միջեւ պիտի սկսին նոր բանակցութիւններ, համաձայնութեան մը գալու համար.

Համաձայն առնուած լուրերու, Սուրիոյ երեսփ. ժողովի կախակայումը պիտի վերցուի անմիջապէս եւ պիտի ընտրուի նոր դահլիճ մը, դաշնագրին շուրջ բանակցութիւններ վարելու համար:

Այս փոփոխութիւնները պիտի կատարուին յուլիսին.

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՉԷԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ միջեւ կնքուած պայմանագրութեան մը համաձայն, 250 միլիոն քուրոնի վարկ պիտի բացուի Մոսկուայի, ապրանք գնելու համար: Պայմանաժամ նշանակուած է հինգ տարի:

70,000 հոգի ցոյց մը կատարեցին Փրակայի մէջ, պատերազմի պատերազմի դէմ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ՅԱՆՈՒՆ Խ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ

Ամերիկեան «Քրիսչըն Սայէնս Մոնիթոր» թերթը վերջերս հաղորդեց ցնցող լուր մը: Թիֆլիսի կուսակցական ժողովի մը մէջ, Հայկոմկուսի քարտուղար Աղասի Խանջեան յայտարարած է, թէ Հայաստանի մէջ երեւան հանուած է դաւադրական նոր շարժում մը, որ կը ձգտէր Խ. Հայաստանը անջատել Խ. Միութենէն եւ Անդրկովկասեան Դաշնակցութենէն:

Կը թուի թէ ամերիկեան թղթակիցը շփոթութեան է մատնուած: Երեւի խօսքը կը վերաբերի Երեւանի մէջ շրջանային քարտուղարներու ժողովին առջեւ Խանջեանի ըրած յայտարարութեան, Ս. Տէր Գաբրիէլեանի պաշտօնանկութենէն վերջը. Այդ ճառին «օրուչ» մասերը արտատպուած են Թիֆլիսի «Զարեա Վաստոկա»ի մէջ, ուրկէ եւ կը քաղէ իր տեղեկութիւնները «Քրիսչըն Սայէնս Մոնիթոր»ը:

Սակայն, այս փոքրիկ վրիպումը չի նուազեցներ լուրին արժէքը. Կարեւորն այն է, որ այդպիսի յայտարարութիւն եղած է, Երեւան ըլլայ թէ Թիֆլիս: Խանջեանի կողմէ եղած մերկացումը ցոյց կու տայ, որ Հայաստանի համայնավարներն այնքան ալ գոհ չին Թիֆլիսէն ու Մոսկուայէն եւ կը ձգտին վերահաստատել Խ. Հայաստանի պետական անկախութիւնը:

Առաջին անգամ չէ, որ երկրի մէջ յառաջ կուգան այսպիսի տրամադրութիւններ: Անկախութեան ձգտումը միշտ ալ վառ է մնացած ժողովուրդի մէջ եւ բազմաթիւ անգամներ ականաւոր համայնավարներ, այս կամ այն ձեւով, եղած են արտայայտիչը զանգուածային տրամադրութեանց: Սակայն, վերջին տարիներս խորհ. մամուլը սովորութիւն է դարձուցած այդ մասին քար լռութիւն պահել եւ շատ հազուադէպ պարագաներու մէջ խօսք կը փախցնեն, այն ալ իրենց աչքի զարնող ընկեր մը հարուածելու համար:

Այդպէս եղաւ նաեւ Ս. Տէր Գաբրիէլեանի պարագային: Տարիներ առաջ ներքին պայքարի մասին ոչ մէկ խօսք չըսուեցաւ. մինչեւ վերջն ալ ան մնաց իր պաշտօնի գլուխ եւ միայն իր տապալումէն վերջ որոշ բաներ յայտնի եղան: Մնացածը պէտք է ենթադրել. այն ալ չսխալելու համար, անհրաժեշտ է օրը օրին հետեւիլ խորհրդային մամուլին եւ քաջատեղեակ մնալ խորհրդային աշխարհի ներքին կեանքին:

Արդ, ուսումնասիրելով խորհրդահայ կեանքի 15 տարիներու պատմութիւնը, մենք կը տեսնենք, որ Խ. Հայաստանի պետական անկախութիւնը պաշտպանելու փորձեր միշտ ալ եղած են: Եւ ամէն անգամ ալ այդ ձգտումը խեղդուած է իր սաղմին մէջ:

×

1920 դեկտ. 2ին, երբ Հայաստանն ընդունեց խորհրդային վարչաձեւ, կը կոչուէր Հայաստանի խորհրդային անկախ Հանրապետութիւն: Խ. Հայաստանը հաւասարազօր կողմ կը նկատուէր եւ իբրեւ այդպիսին կը յարաբերէր խորհրդային միւս երկիրներու հետ: Սակայն, անկախութիւնը ձեւական էր եւ երեւութական, որովհետեւ ամբողջ 14 ամիսներ Խ. Հայաստանը սեփական սահմանադրութիւն չունէր եւ կ'առաջնորդուէր Խ. Ռուսաստանի մէջ հրատարակուած հրամանագիրներով ու որոշումներով: Միայն Խորհուրդներու առաջին համագումարին մէջ էր, որ ընդունուեցաւ Խ. Հայաստանի սահմանադրութիւնը (1922 յունուար 30):

Սակայն, մինչեւ սահմանադրութեան ընդունումը, Խ. Հայաստանը կորսնցուցած էր իր անկախութիւնը ընդուշող երկու կարեւոր ազդակները.—

1921 սեպտ. 30ին, Խ. Հայաստանի եւ Խ. Ռուսաստանի միջեւ կը ստորագրուի դաշնագիր մը, որով Հայաստանի ելմտական կեանքի տնօրինումը կը յանձնուի Ռուսիոյ խորհրդային կառավարութեան:

Իսկ 1922 փետր. 22ին Մոսկուայի մէջ կնքուած պայմանագրի մը համաձայն, Խ. Հայաստան կը հրաժարի արտաքին քաղաքականութիւն վարելու իրաւունքէն, իր դատին պաշտպանութիւնը յանձնելով Խ. Ռուսաստանին:

Իրականին մէջ, Հայաստանն այլեւս պաշտպանուելիք դատ չունէր, որովհետեւ իբրեւ խորհրդային անկախ հանրապետութիւն, 1921 հոկտ. 13ին, Ռուսաստանի ճնշման տակ, ստորագրած էր Կարսի հայ-թրքական հաշտութեան բարեկամական դաշինքը, որ միայն կրկնութիւնն էր Մոսկուայի 1921 մարտ 16ի ռուս-թրքական դաշնագրին:

1922 մարտ 11-12ին, Վրաստան, Ադրբէջան եւ Հայաստան, իբրեւ իրաւահաւասար անդամներ միանալով, կը կազմեն Անդրկովկասեան Խորհրդային Անկախ Հանրապետութիւններու Դաշնակցութիւնը: Իսկ նոյն տարուան դեկտ. 13ին կը կազմուի Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը, որ մինչեւ այսօր ալ կը պահէ իր գոյութիւնը:

1922 դեկտ. 30ին կ'որոշուի կազմել Խորհրդային Հանրապետութիւններու Միութիւն, որ սակայն կ'իրականանայ երկու տարի վերջը: Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը կը դառնայ Խորհ. Միութիւնը կազմող եօթը հանրապետութիւններէն մէկը եւ Խ. Հայաստանը անոր մէկ մասնիկը: Այսպիսով, Թիֆլիսը պատնէշ կը կանգնի Մոսկուայի եւ Երեւանի միջեւ.

Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնը կը կազմուի խաղաղութեան, հաւասարութեան, ապահովութեան եւ տնտեսական վերելքի առաջադրանքներով:

Համաձայն սահմանադրութեան արձանագրութեան, Անդրկովկասեան Դաշնակցութիւնն անխախտ կը պահէ իրեն մաս կազմող իւրաքանչիւր հանրապետութեան անկախ իրաւունքները.— Հաւասարութիւն:

Առանց Դաշնակցութեան (Ֆեդերացիա), անհնարին կը համարուէր Անդրկովկասի սահմանները պաշտպանել արտաքին թշնամիներէ.— Ապահովութիւն:

Դաշնակցութիւնն անհրաժեշտ էր Անդրկովկասի ներքին թշնամիներու դէմ պայքարելու տեսակէտէն.— Խաղաղութիւն:

Տնտեսական առումով, Անդրկովկասը կը կազմէր մէկ միաւոր եւ, բառ համայնավարներու կարծիքին, առանց դաշնակցային պետութեան, առանձին հանրապետութիւնները տնտեսական յառաջդիմութիւն չէին կրնար ունենալ.— Տնտեսական վերելք:

Անդրկովկասեան դաշնակցութեան ամէնէն ջերմ պաշտպանները կը հանդիսանային Հայերը: Իսկ ամէնէն կատաղի ընդդիմադիրները՝ Վրացիները: Աւելի կրաւորական դիրք ունէին Ադրբէջանցիները:

Ադրբէջանի եւ Վրաստանի համեմատութեամբ, Հայաստանը շատ աղքատ էր ու տնտեսապէս յետամնաց: Հայ համայնավարները կը յուսային, որ միանալով իրենց զօրաւոր դրացիներուն, Հայաստանը բարգաւաճելու աւելի լայն հնարաւորութիւններ պիտի ունենայ: Ատոր հակառակ, հարուստ եւ ուժեղ Վրաստանը չէր ուզեր աղքատ դրացին իր շալակն առնել եւ ամէն գնով կը ջանար պահպանել երկրի անկախութիւնը: Մոսկուան գործօն միջամտութիւն ցոյց տուաւ եւ յաղթանակեց Հայերու տեսակէտը: Ստեղծուեցաւ Անդրկ. Խորհ. Դաշնակցութիւնը

Սկզբնական շրջանին Հայերը գոհ էին ստեղծուած կացութենէն: Մանաւանդ որ հայ համայնավարները ղեկավար դեր կը կատարէին Անդրկովկասի մէջ (Միասնիկեան, Լուկաշին եւ ուրիշներ): Սակայն, տարբեր վիճակ յառաջ եկաւ, երբ 1925ին համայնավարները ձեռնարկեցին շինարարական եւ կառուցողական աշխատանքներու: Նախ, Վրացիները միանալով Ադրբէջանցիներուն, յաջողեցան ղեկավար դիրքերէն քշել Հայերը եւ իրենց ձեռքը կեդրոնացնել կառավարական եւ կուսակցական բարձր պաշտօնները: Եւ ապա, սաստիկանալով, տնտեսական իրաւազրկման ու անտեսման ենթարկուեցաւ Հայաստանը: Մանաւանդ որ, անդրկովկասեան ժողովրդական տնտեսութեան եւ անոր առանձին ճիւղերու սկզբունքի եւ ընդհանուր ծրագրի որոշումը կը հանդիսանար Անդրկ. Դաշնակցային կառավարութիւնը, որու վճիռները պարտադիր էին եւ են Հայաստանի համար:

Թէեւ Անդրկով. Դաշնակցութիւնը կազմուեցաւ հաւասարութեան նշանաբանի տակ, բայց առաջին օրէն իսկ սահմաններու անարդար բաժանում տեղի ունեցաւ: Հայաբնակ Ախալքալաքը մնաց Վրաստանի սահմաններու մէջ, իսկ հայկական Ղարաբաղն ու հայաստանեան Նախիջեւանը մնացին Ադրբէջանի տիրապետութեան տակ: Նոյն անհաւասարութիւնը նաեւ տնտեսական մարզին մէջ:

Հայաստանի արտադրանքները 56 տոկոսով [illegible] կ'օգտագործուէին Ադրբէջանցի [illegible] կողմէ: 13 տարիներու ընթացքին Հայաստանի մէջ չստեղծուեցաւ Անդրկովկասեան չափանիշով արժէք ներկայացնող որ եւ է հիմնարկութիւն: Երեւանի մէջ միայն հիմնուեցաւ անասնաբուժական ուսումնարան մը, այն ալ 1-2 տարի միայն գոյութիւն ունեցաւ, որովհետեւ Թիֆլիսի որոշումով ամէն հանրապետութիւն իր առանձին անասնաբուժական վարժարանը ունեցաւ: Միայն անցեալ տարի էր, որ Հայաստանի մէջ հիմնուեցաւ արհեստական ձգախէժի գործարանը որ համամիութենական նշանակութիւն ունի: Այդ յաջողութիւնը շահեցան Հայերը Մոսկուային ապաւինելով: Բացի ասկէ՝ Անդրկովկասի համար ընդհանուր տնտեսական ծրագիր կազմած ատեն, Թիֆլիս երբեք նկատի չէր առներ Հայաստանի շահերը. Այս վերջին պարագան աւելի շեշտուեցաւ, երբ ձեռնարկեցին հնգամեայ ծրագիրներուն:

Անդրկով. Դաշնակցութեան մէջ տիրապետող անարդար ու անհաւասար քաղաքականութիւնն է պատճառը, որ Հայաստանի մէջ յաճախ բողոքի ու դժգոհութեան արտայայտութիւններ կը լսուին:

Նախ եւ առաջ դժգոհ էին Հայաստանէն անջատուած երկրամասերու համայնավարները, որոնք կը գերադասէին Խ. Հայաստանի մաս կազմել: Այսպէս, Ախալքալաքի խորհուրդներու համագումարը կ'որոշէ միանալ Հայաստանին, իսկ 1925ին Ախալքալաքի ժողովուրդը կ'ըմբոստանայ վրաց իշխանութեան դէմ, պատգամաւորութիւն ուղարկելով Երեւան, խնդրելու Հայաստանի խորհ. կառավարութենէն իր տիրապետութեան տակ առնել Ախալքալաքը [illegible] բանտարկութիւն եւ աքսոր:

Նոյն ձգտումները կը տեսնենք նաեւ Ղարաբաղի մէջ: Այստեղ շարժումը յայտնի դառնալ սկսաւ 1927—30 թուականներուն: Բագուի «Կոմունիստ» հայերէն թերթը 1928 յուլիս 12ին կը գրէր. — «ազգայնամոլ ագիտացիան տարածուած է Ախալքալաքում, Գեանջայում եւ ինքնավար Ղարաբաղում»: Հետեւանքը՝ Ղարաբաղի կառավարութեան նախագահ՝ Արմենակ Կարագէօզեանի պաշտօնանկութիւնը եւ շարք մը պատասխանատու հայ համայնավարներու աքսորը:

Հայաստանի կարգ մը հայ համայնավարներն ալ ուժ կու տային Ախալքալաքի եւ Ղարաբաղի ազգային շարժումներուն: Հայկոմկուսի քարտուղարներէն Հայկազ Կոստանեանը 1925ին կը յայտարարէր՝ «Մենք պէտք է անկեղծօրէն յայտարարենք, որ այս բաւական էր մեր կուսակցութեան որոշ անդամներ արտայայտում են նացիոնալիստական տենդենցներ եւ գնում են Կարսի, Ախալքալաքի, Ղարաբաղի եւ Նախիջեւանի խնդիր» («Խ. Հ.» թիւ 167):

Մինչ այսօր ալ այդպիսի տրամադրութիւններ կը նկատուին հայ համայնավարներու մէջ: Որովհետեւ, երբ Խանջեանները յաճախ կը յայտարարեն, թէ կուսակցական որոշ շրջանակներ Դաշնակցական մտայնութեան ազդեցութեան տակ կը գտնուին, այդ կը նշանակէ, որ անոնք սահմաններու խնդիր կը յարուցանեն:

Աւելի շեշտուած երեւան կուգայ հայ համայնավարներու դժգոհութիւնը տնտեսական գետնի վրայ:

Այսպէս, Խ. Հայաստանի վարչապետներէն՝ Սարգիս Համբարձումեան Անդրկովկասի Կենտգործկոմի ժողովին մէջ կը բողոքէ որ հայկական արտադրանքները [illegible] տրամադրուած են Ադրբէջանին (1926 յունուար): Նոյն բողոքը տարբեր առիթներով կ'արտայայտէ նաեւ Կասեանը: Առաջինը պաշտօնանկ կ'ըլլայ, երկրորդը կը փչէ Հայաստանէն:

1927—28 Խ. Հայաստանի ղեկավարութիւնը կը բողոքէ երկրի տնտեսական սարքաւորման դէմ եւ կը պահանջէ, որ Հայաստանի տնտեսութիւնը կազմակերպուի համաձայն տեղական պայմաններուն եւ շահերու (փակ տնտեսութիւն): Ընդդիմադիր ղեկավարութիւնը, Աշոտ Յովհաննիսեանի գլխաւորութեամբ, կ'արտաքսուի Հայաստանէն:

Համայնավար Մարենգրեբեանի մէջ հրատարակուած «Հայկական ամենավերականգնման դէմքը» գրքի մէջ (1928, էջ 51) կը գրէ.— «Մեր մի շարք պատասխանատու ընկերներն անմխիթար են համարում, որ Անդրկովկասի Հանրապետութիւնների մէջ ֆինանսական բնագաւառում անհաւասարութիւն գոյութիւն ունի»:

Խ. Հայաստանի առեւտրական գործավար Մարտիրոսեանը գինով վիճակի մէջ կը յայտարարէ.

— «Մոսկուան ամէն ինչ վերցրել է իր բոլի մէջ, իսկ մենք ինչպէս ծառաներ կատարում ենք նրա ցուցմունքներն ու կարգադրութիւնները: Անդրկովկասում Վրացիներն ամէն ինչ վերցրել են իրենց ձեռքը, կատարում են իրենց մօտ շինարարութիւն, իսկ Հայերին ամէն ինչ խոչընդոտ են հանդիսանում» («Խ. Հ.» 1933 յունուար 17):

Այժմ Մարտիրոսեանի հետքն իսկ կորսուած է...

Լուկաշին, Ս. Տէր Գաբրիէլեան եւ ուրիշ անուանի համայնավարներ նոյնպէս գոհ գացին Հայաստանի արդար իրաւունքները պաշտպանելու պայքարի ընթացքին: Սակայն, ինչպէս կ'երեւի Խանջեանի վերջին յայտնութենէն, պայքարի ոգին չէ մեռած եւ դեռ կը գտնուին այդ համայնավարներ, որոնք կը շարունակեն ընդդիմանալ Վրաց—Ադրբէջանեան գերիշխանութեան դէմ: Ահա թէ ինչ կ'ըսէ Խանջեանը շաբաթներ առաջ.—

— «Փորձեր են կատարում Անդրկովկասի եղբայրական ազգութիւնների միջեւ անվստահութեան սերմեր ցանել, Անդրկովկասի՝ որպէս ամբողջի՝ եւ նրա մէջ մտնող առանձին հանրապետութիւնների շահերին հակադիր ներկայացնելով Խոր. Հայաստանի շահերը»...

ԱՇՈՏ — ԱՐԱՐՈՒՆԻ

ԵՐ. Տ. ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՃԱՌԸ ԻՐ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

— • —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իրաւ է թէ այսպէս երջանիկ եղաւ մեր մանկութիւնը: Մինչեւ 1885-89 թուականը յոյսի եւ ազատութեան յուռթի դաշտ մը կը մշակուէր Պոլիս ու գաւառները լայնալիր աշխատանքի բեղուն շրջան մը. գրական եւ ուսուցչական գործունէութեան եռուզեռ մը. առանձին հայկական անաղարտ մշակոյթի սերմնարան մը, անաղարտ մանկական հոգիներուն վրայ կը թռչէին ո՛վ ի՜նչ անոյշ հովն ու բոյրը ծաղիկին, ազատ խաշնիկին գեղգեղը, որոնք բերթողին սիրտը փոխադրուած էին հայրենի հեռաւոր բուրաստանէն: Կարծես թէ այլ եւս երազ ըլլալէ դադրած էր մեզի համար հայրենաբաղձ սրբերգութիւնը, եւ մեր սիրտերուն խորը իրականութիւնն էր որ կը մօտակէր մեր ամէնուս գործունէութիւնը դէպի Մասեաց Ազատին:

Սահմանադրական երգերը սլացիկ շեշտ մը ունէին դէպի անկախութեան ամպերը, որոնք ծուէն ծուէն կը գրգռուէին յոյսի ճաճանչներուն տակ: Ու մեր մանկական խորհուրդները կը դադրէին միամիտ ըլլալէ, երբ մեր գաւառական ծղօտին ներքեւ մեր ձայնը ողբագին կը դողդղար «Անի քաղաք նստեր կուլայ, չկայ բառ մ'լա, մ'լաւ. ու մամիկները ակութին դէմ իրենց գլխի շարժումներով շեշտ կու տային իրենց պզտիկներուն բացին: Ու այս ամէնը երբ տակաւին Հայը դիւանագէտ չէր, քաղաքագէտ չէր, այլ հայրենի սէրը ունէր միայն, որով կ'արթարծուէր ճշմարիտ դիւանագէտը, ճշմարիտ քաղաքագէտը Հայկեան-Բելեան դիցամարտին մէջ Հայորդիներուն յոյնալիճէն նետը թեւերս չէր ոստնուր այնքան արագ եւ ուժգին, որքան 1848ի Ֆրանսական յեղափոխութեան ճառագայթը ատոր Թուրքիոյ Հայոց մտքին մէջ եւ ազատութեան բնատոհմիկ խանդը փախցուց սահմանադրական իրաւունքներու պատուանդին.

Դէպքերը պէտք է տեսնել իրենց ժամանակներուն արժէքով եւ ոչ թէ ներկայ ինքնապաշտ խոհեմութիւններու տեսանկիւնէն:

Վերջին եօթանասնամեակին մէջ կ'ամփոփուի ամէն ինչ որ հեքիաթական ճիգի արդիւնք է մեր մէջ համեմատութիւնները պահելով: Այս սանամեակներուն ողջերը երբ ճակատագրականօրէն կը տեղափոխուէին տաթտակին վարի աստիճաններուն վրայ ուրախառիթ է որ նոր սերունդ մը, հակառակ բուռն ցնցումներու պատճառած յուսալքումներուն, կ'ուզենանայ թէ՛ արտասահմանի եւ թէ մայր երկրին մէջ: Տարերային ճշմարտութիւն մըն է որ դարաւոր տառապանքներէն եւ մանաւանդ վերջին միջազգային անողոք վերաբերմունքէն վերջ պիտի ծնէր հերոսական ճիգ մը, մեր նախորդ ճիգերուն դէմ ցոյց տրուած խելայեղ խարդախութեանց վերջ՝ նոր սերունդին մէջ պիտի վառի անշէջ կրակը վրէժի եւ ինքնամփոփումի: Արդիւնքը նո՛յն է, ըլլայ արտասահմանի մէջ, ըլլայ հոն ուր հիմա ազգային սիրտը կը բաբախէ.

Ազատականութի՞ւն, սէ՞ր, կ'աղաչեմ, կը գտնուի այս [illegible] վաճառքը: Ազատականութիւնը հիմա ամէնէն յառաջացած ազգերուն մէջ իսկ լուսամիտ ու միանգամայն յամառ պահպանողականութիւն է ազգային սահմաններուն, ազգային կեանքին, աւանդութիւններուն, ազգային ամէն տեսակ քաղաքական եւ տնտեսական շահերուն, ազգային դրամին, ազգային երեւոյթներուն: Ու երբ հիմա կը թոյլատրէք որ համարձակիմ [illegible] համառօտ պատկերը դնել այսպէս ու դառնը Հայորդիի պահիկ մը հոս եւ անշահախնդիր անկողմնութեամբ, ի՞նչ բան աւելի վայելուչ է ինծի քան յիշատակել մեծագոյն դէմքերը անոնց, որոնց խօսքը, ուրիշին չփնտռելու ազատականութեամբ, կը կայանայ ինքնուրոյն կառոյցքը սեփական արժանիքով եւ բարեխղճութեամբ յառաջացնելու պահպանողականութեան մէջ: Այո՛, այսպէս էր խօսելը ԺԹ. դարու մեր ականաւոր անձնաւորութիւններուն՝ իրենց գործունէութեան սահմաններու մէջ, եւ քանիերորդ դարու սերունդը նախորդին նոյն խօսելին հետեւեցաւ հաւատարմութեամբ, եւ գործեց աւելի բուռն, աւելի յանդուգն: Պարտանքի բոլոր ստուերները մթագնեցին իր բաղձանքները, բայց կ'ապրի սերունդը, խնդիր չէ թէ կատարուած, բայց կ'ապրի այն ուժգնութեամբ, ինչ ուժգնութեամբ որ ժամանակին երկաթեայ Պատրիարքը Իզմիրլեան Պատրիարքարանին մէջ Սըր Ֆիլիփ Քըրրիի ոչ տաք ոչ պաղ յայտարարութիւններուն պատասխանեց.— «Մենք ապրիլ կ'ուզենք», աչքերը այնքան խոշոր բացած որ իբրեւ ուրուականի մը ապաւորութեան տակ սասանեցաւ բրիտանական կայսրութեան մեծ ներկայացուցիչը, որ այլ եւս չհամարձակեցաւ բերանը բանալ եւ խօսա—

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԳԻՒՂԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

— oo —

Միրագեաններու եւ Հաւրոյի Ս. Կարապետ վանքի շնորհիւ Քիւրտերը դարձած էին «հայասէր»ներ: Եւ ատոր համար էր, որ մեծ եղեռնի օրերուն Տէրսիմի մէջ ապաստանեցան բազմաթիւ Հայեր եւ Մուրատի կողմէ «Մէկ Հայ, մէկ ոսկի» ֆօնտին շնորհիւ սկսան մաս — մաս ազատուիլ.

Տէրսիմցիներու լեզուն կատարեալ խառնուրդ մըն է պարսկերէնի, քրտերէնի (կուրմանճ), թուրքերէնի, արաբերէնի, հայերէնի եւ մանաւանդ զազայերէնի (տըմլի), որ իրենց լեզուի երեք — չորրորդ մասը կը կազմէ: Իւրաքանչիւր ցեղ ունի իր գաւառաբարբառը, որ տեղ — տեղ հասկնալի, տեղ — տեղ ալ բոլորովին անհասկնալի է: Իրենց «ալեւեան» լեզուն տըմլին է: Կրօնով նոյնպէս իրարմէ կը տարբերին: Անոնց մէջ կարելի է գտնել մահմետականութեան եւ քրիստոնէութեան բոլոր աղանդները, մանաւանդ հին մազդեզականութեան եւ մոլոխականութեան մնացորդներ, հեթանոսական սնոտի պաշտամունքներ ու հաւատալիքներ: Տեսակ մը խառնուրդ ու համադրութիւն՝ բոլոր կրօններու:

Ի՞նչ ծագում ունին Տէրսիմցիները: Կնճռոտ եւ ուսումնասիրութեան կարօտ հարց մըն է: Պարսկակա՞ն, պարթեւակա՞ն թէ մարական, դժուար է ճշդել: Տէրսիմցիներու մէջ աւանդաբար կ'ապրի այն կարծիքը թէ՝ իրենց նախահայրերը Հայեր են եւ ուրեմն հայկական ծագում ունին: Բայց որ եւ է պատմական վաւերագիր չկայ այդ մասին: Անոնք մէկ կողմէն կ'ընդունին թլփատութիւնը, միւս կողմէն ուխտի կ'երթան հայկական վանքերը եւ խաչ ու Աւետարան կը համբուրեն, իրենց սէյիդներու եւ տէտէներու (հոգեւորականներ) առաջնորդութեամբ. Բացի ասկէ, կը պաշտեն նաեւ արեւը, լուսինը, աստղերը, արշալոյսն ու վերջալոյսը եւ օդի զանազան երեւոյթները:

Տէրսիմցիները ունին անգիր բազմաթիւ ժողովրդական բանահիւսութիւններ, ինչպէս առ հասարակ բոլոր Քիւրտերը: Երգեր, ողբերգութիւններ եւ մանաւանդ դիւցազներգութիւններ, շրջան կ'ընեն երկրէ երկիր, բերնէ բերան:

Տէրսիմցիներու ֆիզիքական յատկութիւններն են բարձրահասակ, «դէմքերնին թուխ, մորթերնին գեղնագոյն, գեր ու կոպիտ կազմուածքով: Կանանց մորթը քիչ մը աւելի ճերմակ է, կազմուածքը՝ նուրբ, փոքր ինչ նիհար, եւ ոսկրային դրութիւնը զարգացած. Դիմագծութիւններն են արտայայտիչ ու համակրելի, աչքերնին՝ խոշոր, սեւ ու հայկական աչքեր. Նայուածքնին՝ խելացի, բարի ու գիտակցական, հասունութեամբ լեցուն. Անանց աչքերու ճերմկուցը կարմիր, արեան գոյնով եւ նայուածքը՝ դաժան: Քիթերնին՝ արծուային, բերանները՝ մեծ, շրթունքները՝ կարմիր ու զարգացած եւ վարի շրթունքը վերինէն աւելի բարձր, ծնօտները՝ ընդհանրապէս ուղիղ իրարու վրայ գրուած, ակռաները՝ խիտ ու միջակ մեծութեամբ, դունչերնին՝ աւելի բարեձեւ կամ կլոր, մազերնին՝ երկար, խիտ ու սեւ-սեւ, կուրծքերնին եւ թիկունքնին՝ լայն ու խիտ զարգացած, ճակատները՝ բաց, գանկերը՝ հարթ, ծոծրակները՝ փոքր ինչ կլոր: Ոտքերուն եւ ձեռքերուն թաթերն ու մատները՝ խոշոր ու առնական»: (Տես Անդրանիկի «Տէրսիմ» էջ 172–173):

Տէրսիմցիները առհասարակ վեհանձն ու մեծահոգի են, մերթ նախանձոտ, խիստ վրէժխնդիր, քաջ եւ յանդուգն: Իրենց խօսքին է կարիճ ըլլալ, կռիւ ու վտանգ սիրել: Մեծ յարգանք կը տածեն կիներու եւ նշանուած երիտասարդներու հանդէպ: Տգամարդութեան վայել չեն նկատեր կնոջ վրայ ձեռք բարձրացնել: Տէրսիմցի կիները նոյնքան քաջ կռուողներ են, որքան այրերը:

Այժմ, ամբողջական գաղափար մը տալու համար, տանք արդի պատկերը, քաղելով Երզնկայի քեմալական իշխանութեան կատարած մարդահամարի տուեալներէն:

Քեմալական իշխանութիւնը Երզնկան վերածած է նահանգի հետեւեալ սանճագներով,— Երզնկա, Ռեֆայիէ, Քեմախ, Խուզուչայ, Փլիմէր եւ Քըղի: Համաձայն վարչական այս նոր բաժանման՝ Երզնկայի կուսակալութիւնն ունի 13.476 քառ. քիլ. տարածութիւն եւ 144.919 բնակչութիւն: Ուրեմն իւրաքանչիւր քառ. քիլոմեթրի վրայ կ'իյնայ 1.07 մարդ... Կատարեալ ամայութիւն.

Նահանգի քրտական բնակչութեան թիւն է 66.635, որմէ 33.122 կին, 33.513 այր: Իսկ Թուրքերու թիւն է 78.090, որմէ 40.439 կին, 37.651 այր: Կան նաեւ աննշան թիւով Չէրքէզներ(*):

Երզնկայի կուսակալութեան ենթակայ Տէրսիմի Քիւրտերու վիճակագրական պատկերն է.—

Խօզաթի գաւառին մէջ՝ 10.716 հոգի, Օվաճըղի մէջ՝ 5208, Նազըմիէի՝ 6146, Մեծկերտ՝ 21.791: Ընդամէնը 43.861 հոգի: Տէրսիմի մէկ մասը կցուած է Կարինի, Խարբերդի եւ Տիգրանակերտի նահանգին:

Թուրքիոյ քրտական աւազաններն են Վասպուրականի եւ Բայազիտի շրջանը, իբրեւ Ջէլալիներու կեդրոնավայր, Քղին եւ շրջակայքը՝ Հայտարանցիներու, Մէրտին եւ Տիապէքիր՝ Միլլիներու, Երզրում — Երզնկան՝ Տէրսիմցիներու եւ Շատիլցիներու (Sadılli):

Մեր նիւթէն դուրս է վերոյիշեալ շրջաններու Քիւրտերու մասին խօսիլ: Մեզ կը հետաքրքրէ Երզնկայի քրտութիւնը, որ հայկական տիրապետութեան դէմ անհամար խոչընդոտներ յարոյց:

Երզնկայի նահանգի Քիւրտերը բաժնուած են բազմաթիւ ցեղերու՝ շուրջ 61: Համեմատաբար փոքր ու երկրորդական ցեղերը կ'ենթարկուին աւելի հզօրներուն: Ունին երկու մեծ ցեղապետութիւն,— Շէյխ — Հասանցիներու եւ Տէրսիմցիներու: Շէյխ — Հասանցիները բաժնուած են 24 ցեղերու, իսկ Տէրսիմցիները՝ 32: Առաջիններու կարեւոր ցեղախումբերն են Քէօչէլ — ուշաղի, Փաչ—ուշաղի, Լաչին — ուշաղի, Կիւլապի — ուշաղի, Շամ — ուշաղի, Մազգուտ — ուշաղի, Փահթիար — ուշաղի, Տըման — ուշաղի եւ ուրիշներ:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(11)

(*) Տես Ali Kemali (Երզնկայի կուսակալ) «Erzencan», 1932, տեղագրական եւ ազգագրական հետաքրքրական աշխատութիւնը:

հաւթին ընելով մեծ պատրիարքին ու ... գժբախտ կաթողիկոսին՝ մէկ — ... պատկառանքով իր հետեւորդներով

Նոյն բնազդական աղաղակը հիմակ ... նոր սերունդին բերնով — Անի ... [illegible]

[illegible]

հրաշագործեցին Ահարոնեան քնարին բեթեռումները Պէշիկթաշլեանի, Դուրեանի բիւր ձայները, որոնք քիչ առնէլի խլացուցիչ արձագանգներ առաջ պիտի բերէին ուրիշ նոր ան — բունդի մը մէջ, որուն պարանցիկ երգիչը եղաւ Զօպանեան ... [illegible]

[illegible]

Ու ես կը տեսնեմ արդէն մեր ծո — ցին մէջ այդ վարդերու բոյն ու բոյ — րը, ըլլա՛յ մայր երկրի, ըլլայ արտա — սահմանի մէջ:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բաց թողնելով եւ մելանով:

Անկախութեան տօնը Լիոնի մէջ

— o —

ԽՈՒՌՆ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ

ԵՒ ՄԵԾ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ, 2 յունիս (Ցառաջ). — Եւ ահա տարի մըն ալ՝ մեր էն նուիրական տօնը — «Մայիս 28»ը օտար հողի վրայ, անծանօթ ու անհրապոյր երկինքի տակ:

Շաբաթ երեկոյ է, յունիս մէկ: Այս երեկոյեան արդէն հաւաքուած էր մեր գաղութին մեծ մասը, որ եկած էր տօնելու այս գուարթ օրով: Եւ ահա, ժամանակէն առաջ ժողովուրդը, մեծ ու փոքր, տարէց թէ երիտասարդ, իրենց հոգերը մէկ կողմ թողած՝ կը գիմեն դէպի սրահը:

Կուգան, չորան ու յորան իրենց ժպիտը խառնելու համար հասարակաց ժպիտին, յարգանքի, մեծարանքի բաժինը բերելու մեռած սուրբերուն, մեր ցեղին արիւնանց տղոց:

Վարը, մեծ դահլէն մինչեւ մուտքի դուռը, ուր կը ծածանի սրբազան եռագոյնը, երկու կողմի վրայ օրինակելի կարգապահութեամբ կանգնած են կարգադիր յանձնախումբի անդամները եւ հայ աղջիկները: Ներսը, սրահին ճակատը Ֆրանսական, հայկական դրօշները, մէջտեղը Հայաստանի Հանրապետութեան վինանշանը, գծուած մեր ընկեր Լեւոնի կողմէ (Սէն Թ'էթիէն):

Օրուան նախագահ Գ. Ալեք. Կիւլպէնկեան հանդէսը բացուած կը հռչակէ «Մեր հայրենիքով» զոր կը նուագեն խումբ մը արուեստագէտներ: Ժողովուրդը յոտնկայս կ'ունկնդրէ նուագը եւ ինքնաբերաբար կը մասնակցի երգին:

Ու... «Մեր հայրենիքը» կ'երգուի խմբովին, խնկարոյր չարականի մը պէս քաղցր:

Գ. նախագահը համառօտակի պարզելով մայիս 28ի նախընթաց դէպքերը եւ ճակատագրական կռիւը, կը փառաբանէ մեռած թէ ողջ հերոսները:

Գ. Վ. Զանորեան երգեց երկու գեղեցիկ կտորներ, — «Անտունին» եւ «Արօր Տատրակը», Կոմիտաս վրդ.ի գործերէն: Գ. Գուրգէն Եովհաննէսեան սրինգով նուագեց գեղեցիկ կտոր մը: Ցայտնի կիթառահար Գ. Զաբէն Մանկոֆեան իր Ֆրանսացի ընկերոջ հետ նուագեց անուշ եղանակ մը եւ հարկադրուեցան երկրորդ մը նուագել: Այս անգամ նուագին երգով կ'ընկերանայէր երգիչ Արամ Աւետիսեանը: Գ. Ա. Հացագործեան յաջողութեամբ արտասանեց Ն. Զարեանի «Հայաստանին»ը, ընկ-Լեւոն Ալեմեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Աքարսը» եւ Ե. Ցակոբեան «Հերոս ընկերներ»ը: Փոքրիկն Գրրբքճեան ընկերակցութեամբ «Մայիս» ճային, պարեց կովկասեան պարեր: Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու: Եւ ահա մեր երգչուհին, Օր. Մովինար Տէր Գեորոսեանը իր չնորհալի ձայնով առաջին անգամ մեզի երգեց, առնելի ճիշդ մեզ փոխադրեց մեր հայրենի աշխարհը, պատցուց մեզ մեր երկրի լեռներուն եւ ձորերուն մէջ, եւ ապրեցուց անցեալ մեր անմոռաց յիշատակներուն «Ես իմ աշխարհի գարունը կ'ուզեմ, հայարտ ու վսեմ: Օրիորդը երկու անգամ բեմ գալով երգեց «Ես սարէն կուգայի», «Հայաստան» եւ մէկ երկու այլ կտորներ: Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու:

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ա. Զամալեան: Միեւնոյն ատեն մեր մէջ ունէինք ընկ. Ս. Վրացեանը, Տիկին Տիրուհի Շ. Միսաքեանը, Օր. Սաթօն, Օր. Մաննիկ Մեծատուրեանը (պատգամաւորներ Կ. Յաչէ): Այնպէս որ չզիտէինք ի՛նչպէս ողջունել զանոնք:

Ընկերները, հասարակութիւնը կ'ուզէին բոլորն ալ լսել, բայց ժամանակը կարճ էր:

Օրուան նախագահը կը հրաւիրէ առաջին բանախօսը, ընկ. Ա. Զամալեանը, որ նախ կը բացատրէ թէ ի՛նչու կը տօնենք այս տօնը, յետոյ թէ ի՛նչու չենք կրնար ընդհանուր հայութիւնը համախմբել այս տօնին, անոր նշանակալից անկախութեան շուրջ: Երբեմն պարտութիւններ կան որոնք յաղթանակի մը չափ բարոյական արժէք ունին, ինչպէս Վարդանանց պատերազմը կամ Շ.Գարահիսարի կռիւը, կը տօնենք, պիտի տօնենք միշտ, որովհետեւ, մենք վճռած ենք աւէր կանգնել մեր պատմական իրաւունքներուն, վճռած ենք ազատ — անկախ ապրիլ մեր հայրենի ժառանգական հողերուն վրայ: Պատմութեան մէջ չէ արձանագրուած դէռ որ եւ է ազգ, որ եւ է ցեղ, որ ձգտի անկախութեան եւ չհասնի անոր:

Այս առթիւ կոչ ըրաւ ներկաներուն՝ աշխատիլ, կազմակերպուիլ եւ պատրաստ գտնուիլ բախտորոշ օրերու համար որ պիտի գան անպայման:

Երկրորդ առենախօսն էր ընկ. Ս. Վրացեան, որ մէկիկ մէկիկ թուեց անկախութեան գաղափարին հակառակորդ տարրերու բանբանջանքները, անոնց չատ լաւ հասկնալի ընդդիմութիւնը, ու անոնց հոգեկան աղքատութիւնը: «Եղը միշտ եզ է — ըսաւ — լեցուցէք անոր առջեւ միայն յարդը, անպակաս ըրէք անոր մսուրին խոտը, այն ատեն, ինչքան կ'ուզէք լուծ գարկէք անոր վզին, ինչքան կ'ուզէք գործածեցէք զայն, հոգ չէ, մի միայն յարդը անպակաս ըլլայ իր մսուրէն: Անկախութեան հակառակորդները, ազատ պետականութեան դէմ գացողները կը նմանին այս եզան — կամ եզներուն որոնց միակ ձգտումն ու նպատակն է յարդ ունենալ իրենց մսուրին մէջ, որոնց փափաքն է անպայման լուծ կրել ... ըլլալ, ուրիշ ... հզօրի մը»:

Ցեաոյ ընկերը կանգ առաւ զաղ. թաշխարհի այս երբուն վիճակին վրայ, թուեց օրուան բազմազան հոգերն ու դժուարութիւնները եւ բացատրեց թէ ի՛նչ միջոցներով կամ աշխատանքներով պէտք էր դիմագրաւէինք այդ բոլորը: Ցարդարեց չընկճուիլ եւ կուրծք տալով բոլոր դժուարութեանց, մինչեւ որ ծագէր արեւը:

Նախագահին շնորհակալական խօսքերէն վերջ նուագախումբը «Մշակ բանուոր»ով փակեց հանդէսը:

Համաձայն յանձնախումբի կարգադրութեան, հանդէսէն վերջ ընկերահամակրական խնջոյք մը տեղի պիտի ունենար մինչեւ լոյս, դժբախտաբար թաղական ոստիկանութիւնը արտօնութիւն չէր տուած: Ուստի, հանդէսէն անմիջապէս վերջ, մինչեւ ժամը 1, ընկերներով եւ համակիրներով հաւաքուեցանք Հ. Յ. Դ. «Զարդարեան» գրադարանը:

Մթնոլորտը աւելի քան խանդավառ էր այն տեղ ալ: Գրադարանի սրահը, յարակից սենեակը լեցուած էին խուռն բազմութեամբ: Կ. Յաչէի անդամուհիները իրենց հիւերով՝ գըլխաւորութեամբ Լիոնի ծանօթ ժամիկին եւ Տիկ. Շ. Միսաքեանի, բանի գրաւած էին գրադարանի սրահը:

«Վարանդեան» կոմիտէին կողմէ խնջոյքը բացաւ ընկ. Միսաք-Միրզէ յայտնելով իր ուրախութիւնները այս մեծ ոգեւորութեան համար, շնորհակալութիւններ յայտնեց ներկայ խաշհիներուն, բանախօսներուն, ընկերներուն եւ համակիրներուն որոնք միասնաբար սատար հանդիսացած էին կոմիտէին ձեռնարկին: Ապա խօսք տուաւ ընկ. Ս. Վրացեանի, բայց այս վերջինս իր ձայնը փոխանցեց ընկ. Ա. Զամալեանի, որ նախ իր հրճուանքը յայտնեց անօրինակ ոգեւորութեան համար, յետոյ համառօտակի թաւելով Լիոնի մեր կազմին երկու տարի առաջուան վիճակը եւ այսօրուան տարբերութիւնը գովեց ընկերները որ կրցեր էին արդարացնել իրենց կոչումը:

Եթէ խնճոյքին իւրաքանչիւր մասնակցողի անունները գամ — գամ գրեմ շատ երկար պիտի ըլլայ:

Միայն յիշեմ գլխաւորները.— Ընկ. Արչ. Հարէլեան իր երեք անգամ կրկնած «Մոկաց միրզէ»ով: Օր. Մովինար Տէր Գեորոսեան, Զ. Զանորեան իրենց անուշ երգերով, (Գրադարանին մէջ հաւաքուած խումբին թամադան էր ընկերուհի Սաթօն), Տիկ. Շ. Միսաքեան իր «Յայեամեան» երգերով, մամիկը իր պզտիկ արտայայտութիւններով, ընկ. Վ. Շաւարշեան «Նոր արհաւիրքը» (Ա. Ահարոնեանի):

Յրախճանքը իր գագաթնակէտին հասած էր եւ ժամը յառաջացած, բայց ոչ ոք կ'ուզէր հեռանալ:

Լիոնը քիչ անգամ այսպիսի մթնոլորտ տեսած էր: Պատիւ կոմիտէին, պատիւ մեր աչխոյժ տղոց, եւ պատիւ այն գանգուածին որ իր բոլոր դառնութիւններուն, բոլոր ցաւերուն ու տառապանքներուն մէջ անգամ գիտէ գնահատել գործն ու արժէքը:

Որքան իրաւունք ունէր ընկ. Ա. Ահարոնեան, երբ կ'ըսէր հանդիսաւոր առիթով մը — «Երբ դուք կաք եւ այսպէս կաք, այս ցեղը չի մեռնիր...»:

Երբ այսքան տառապանքներէ վերջ ազգը դեռ գիտէ գնահատել անկախութեան, ազատ ապրելու վսեմ կամքն ու գաղափարը, այս, ազգը չի մեռնիր:

ՀՈՒՐՃԱՄ ՓԱՏԱՆԻ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՑԱՌԱՋ»Ը

ՄԱՄՈՒԼ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏԵՍ

— o —

Աթէնքի «Նոր Օր»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մայիս).

— «Մայիս 28ին տեղի ունեցաւ Հայաստանի անկախութեան տարեդարձին տօնակատարութիւնը: Տօնը համահայկական է, բայց դժբախտաբար, նախաձեռնութիւնը միշտ եւ ամէն տեղ կը վերցնէ Դաշնակցութիւնը:

Նախաձեռնութեան պատիւը սիրով պիտի զիջէինք մեր հակառակորդներուն, եթէ իրենց գիջացած ուղեղը ծեփող ագիտութիւնը թօթափելով գային իրենց յարգանքն ընծայելու օրուան մեծ ու նուիրական տօնին:

Անոնք չեն ճանչնար Մայիս 28ը, կ'անարգեն ու կ'արհամարհեն տօնը, ժողովուրդը գրգռութեան եւ եղբայրասպան կռիւի կը մղեն, մուկերը ծակերէն դուրս կը հանեն՝ միտքերը պղտորելու համար, մլուկները չարժման մէջ կը դնեն եւ իբր հակամայիս 28եան բանախօս՝ խրտուիլակներ կը ցուցադրեն հոս ու հոն, պարզապէս ծախողութեան մատնելու համար հանդէսը:

Ուրեմն, հրապարակի վրայ, իբր պաշտպան Մայիս 28ի, կը մնան մենք՝ Դաշնակցականներս եւ մեզի հետ ամբողջ ժողովուրդը, մեծով պզտիկով, այր ու կին, հարուստ թէ աղքատ:

Առանց բացառութեան, բոլորը գիտեն թէ Մայիս 28ի հանդէսին Դաշնակցութեան գաղափարական խօսքն է որ պիտի արձագանգէ: Բոլորը գիտեն թէ օրուան բանախօսները պիտի խօսին միացեալ, անկախ եւ ազատ Հայաստանի մասին, որ Դաշնակցութեան քաղաքական հաւատամքն է:

Գիտնալով մէկտեղ, բոլորը կուգան եւ խելայեղօրէն կը ծափահարեն Դաշնակցութեան խօսքն ու գործը, որ ժողովուրդին խօսքն ու գործն է: Ի՞նչ կը նշանակէ այս երեւոյթը: Ամէն երեւոյթ իմաստ մը, նշանակութիւն մը ունի: Ամէն երեւոյթ միտք մը, մտածում մը կ'արտայայտէ: Ամէն երեւոյթ հոգեկան եւ մտային պատկերի մը ցոլացումն է: Անվրէպ եւ անառարկելի այս ճշմարտութիւնը կը նըկատուի չափանիշը ժողովրդական համակրանքի կամ հակակրանքի:

Ճիշդ է որ ժողովուրդը միշտ չի տրամաբաներ, չի խորհրդածեր, չի վերլուծեր, բայց նոյնքան ճիշդ է որ ան զինուած է տրամաբանութենէն աւելի մեծ զրահով մը, բնազդի զրահով, որ ուղղութիւն, չափ եւ ներդաշնակութիւն կուտայ անոր շարժումներուն:

Հայ ժողովուրդը կիրակի «Օլիմպիա» կը գտնուէր: Ո՞ր ուժն էր որ զինք մղած էր դէպի հոն: Ժամանցելու փափա՞քը, թէ ոչ զբօսանք լաւ վայելքը:

Ցեռին ազուշն անգամ չպիտի ուզէր երեք ժամ 40 աստիճան ջերմութեամբ եռացող մթնոլորտի մէջ խաշիլ ու անճրեւի պէս քրտինք թափել:

Մայիս 28ի հանդէսին ներկայ ըլլալը առաւապաշտներու էն տաժանելին է: Ժողովուրդը ամէն նեղութիւն յանձն առնելով, հանդիսավայր կը դիմէ հոգեկան նոր աշխարհի մը փոխադրուելու համար գոնէ երեք ժամուան համար: Ու գաղտնիք չէ որ այդ հոգեկան աշխարհը Դաշնակցութեան բարոյական ու գաղափարական հիմքն ու դրօշմն են:

Ժողովուրդը Մայիս 28ը կը նկատէ իրը, իր հոգիին եւ մտքին տօնը եւ կասկած չկայ թէ հանդէսին բերած մասնակցութիւնով կը գնահատէ գործունէութիւնը այն կուսակցութեան, որ բարոյական ու քաղաքական անունդը կ'ապահովէ իր հոգեկան աշխարհին»:

Գ. Սիամանթոյեանի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Տաղանդաւոր փաստաբան Գէորգ Սիմաւոնեանի մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն մը կատարուեցաւ Նոթր — Տամի մէջ: Արարողութեանց ներկայ էին Սթամպոլեան ընտանիքը, Փարիզի փաստաբանական կաճառին ծանօթ դէմքերը, Զօր. Գրէմոն, գնդապետ Լրթոնտալ, հազարապետ Լայլօ, հազարապետ Բոսթա, հարիւրապետներ Գարդեան եւ Արուսեմխեա, մամուլի ներկայացուցիչները եւ Գ. Զօպանեան:

Կազէթ տիւ Փալէ այս առթիւ մեծ գովեստով եւ համակրանքով կը ներկայացնէ Սթամպոլեանի յիշատակը:

Լա վի ժիւտիսիէրի մէջ համբաւաւոր փաստաբան Վ. տը Մօրօ — Ճիաֆէրի յուզումով կը խօսի ողբացեալ երիտասարդին մասին ու կը գրէ.—

Դիւրին է, անտարբեր մէկու մը կողմէ, գովասանք հիւսել: Բայց ես ի՞նչպէս կրնամ գծել պատկերը այն ընկերոջ, զոր այնքան կը սիրէի:

Իր մահը տուգի մատնեց Փարիզի դատարանները, եւ աղէտ մը նկատուեցաւ ամէն անոնց համար, որոնք կ'ապրէին իր բարեկամութեան ճառագայթին մէջ. Մեր ազնւութիւնը փոթորկած չէ տակաւին:

Սթամպոլեան կը խոստանար փայլուն ապագայ մը: Օժտուած հռետոր մը, անձնուէր սիրտ մը:

«Լաց իր մահուան վրայ, որովհետեւ չարերը այլ եւս կը դրէ Լաքորտէր, առնելով այս խօսքը հին արձանագրութենէ մը: «Լաց իր մահուան վրայ, որովհետեւ զրկուած է ան սիրելու երջանկութենէն»: Արդարեւ կրօնք մըն էր Սթամպոլեանի համար բարեկամութիւնը:

Մենք զրկուեցանք իր զաւակին հետեւելու հճարաւորութենէն, սակայն ան մեր մէջ կը թուէր եւ մեր մէջ պիտի մնայ յաւէտ:

Ք. ՖԼԱՄԱՐԻՈՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Նշանաւոր աստղագէտ Քամիյլ Ֆլամարիոնի մահուան տասներորդ տարեդարձին առթիւ յարգանքի արարողութիւն մը կատարուեցաւ երկուշաբթի օր, 3 յունիս, Ժիւվիզի-սիւր — Օրժի դիտարանի պարտէզին մէջ, ուր թաղուած է հանգուցեալը: Ներկայ էին բազմաթիւ Ֆրանսացի ծանօթ անձնաւորութիւններ եւ աստղագէտներ: Բազմաթիւ ծաղկեպսակներ բերուած էին որոնց կարգին նաեւ հատ մը Գ. Լեւոն Աստուրեանի կողմէ.

Նախ խօսեցաւ տեղւոյն քաղաքապետութեան ներկայացուցիչը: Ապա խօսքը տրուեցաւ հայ աստղագէտ Գ. Աստուրեանի, որ ըսաւ ի մէջ այլոց.

— «Պարտականութիւնս է երկիւղածօրէն խոնարհիլ գամբանին վրայ նշանաւոր Քամիյլ Ֆլամարիոնին՝ մասնաւորաբար յուզեալ յարգանքս իր սիրելի յիշատակին թէ՛ իբր աշակերտ եւ թէ իբր Հայ: Արդարեւ, Ֆլամարիոն իր կենդանութեանը մեծ բարեկամ մըն էր Հայոց, եւ եթէ սատարեր այսօր, պիտի կը ծածկէ մեր ներկայութենէն, իր յիշատակը տակայն կ'ապրի ու պիտի ապրի մեր եւ բոլոր Հայոց սրտին մէջ»:

Ցետոյ Փարիզի դիտարանին անօրէնը՝ Գ. Էսքլանկօն իր յարգանքի խօսքը արտասանեց մեր հանճարեղ հանգուցեալին արժէքը իբր մարդ եւ իբր գիտուն:

Բոլոր ներկաները իրենց ցաւակցական համակրութիւնը յայտնեցին Տիկին Քամիյլ Ֆլամարիոնի, մեկնեցան:

«Հայերը մեր միակ ու հացը կ'ուտեն»

«Էլեֆթէրօն», որ լոյս կը տեսնէ Աթէնքի մէջ Զօր. Թէոգամի խմբագրապետութեամբ, մայիս 27ի թիւով կը գրէ.

Ցոյն բարեկամներ, երէկ իրիկուն իմացուցին մեզի, թէ ամն Ն. Փ. Խնկլէսիսի կողմէ գեղամարուող յունական թերթ մը— «էֆիմէրիս թու Փըրիմաթիսթիրիոս» (Ծովապանի թերթ) — իր երէկուան թիւին մէջ հրատարակած է ձեւով ու խորքով հակաւաճիտ կոյտութիւն ունեցող յօդուած մը — «Թող կորսուին Հայերը» խորագրով:

Ցիշատակէլէ վերջ մեր անօրէնին կողմէ մեր յարգելի պաշտօնակից «Էսթիա»յին ուղղուած նամակը Ցունաստանի Հայոց հպատակութեան մասին, Խնկլէսիս ի մէջ այլոց կը գրէ.

— «Հայերը մեր միսն ու հացը կ'ուտեն ... Թող կոյտուին երթան.

Թող կառավարութիւնը վերջնագիր մը տայ Ազգերու Դաշնակցութեան, պահանջելով որ ամէն տարի, առնուազն 1000 Հայեր մեկնին Ցունաստանէն: Այլապէս, թող փոխադրեն Հայերը մեր կղզիներէն մէկը եւ Ազգերու Դաշնակցութիւնը թող կերակրէ զանոնք»

Մենք կը մերժենք վէճի բռնուիլ ամենէն տարրական ուղղամտութենէ զուրկ անհատի մը եւ այս տեսակ դաստիարակութիւններ հրատարակող թերթի մը հետ:

Մնաց որ մեր քաղաքական տեղեկութիւնները կը պարզեն մեզի խնդրոյ առարկայ անձին նկարագիրը: «Խնկլէսիսը, կ'ըսեն մեզի, Գոլսէցի Ցոյն մըն է. Շատ հաւանել ցոյց տալու սովորութիւնը ունի: Անիկա, անախորժ առղտուկներ ունեցած է բաւական թիւով մարդոց եւ մասնաւորաբար Աթենական Դրամատան տնօրէնութեան հետ»...

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԲՈՒՌՆ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ զգացուեցան Խոալիոյ մէջ, Ֆիօրէնցայէն հարիւր քիլոմեթր դէպի հիւսիս: Ժողովուրդը խուճապի մատնուելով փողոց թափեցաւ: Մարդկային կորուստ չկայ:

ԻՆՔԶԻՆՔԸ ՎԵՑ ՏԵՂԷ ԴԱՇՈՒՆԱՀԱՐԵԼՈՎ, գետը նետուեցաւ Տիկին Րէթրճայրի, անգլիացի դերասանուհի մը, որ իր 19 տարեկան չարժավարին հետ սպաննած էր ամուսինը: Դատարանը անցեալ շաբթու կախաղանի դատապարտեց երիտասարդ սիրահարը, անպարտ արձակելով կինը: Այդ օրէն ի վեր, տիկինը սուր խղճահարութեան մը մատնուած, կը տառապէր: Դիակին վրայ գտնուեցան երկու նամակներ, որոնք ցնցող յայտնութիւններ կ'ընեն:

ՁԷՆՔՈՎ ԼԵՑՈՒՆ ՊԱՑՈՒՍԱԿ ՄԸ գտնուեցաւ Սէն Լազարի կայարանին մէջ, երբ քննիչը աչքէ կ'անցընէր առկախ մնացած աւանդներ: 1934 հոկտեմբերին ձգուած պայուսակի մը մէջ գտնուեցան զանազան զէնքեր, մանաւանդ ձեռքի ռումբ մը: Ոստիկանութիւնը հաստատեց թէ այս զէնքերը շատ կը նմանին Ալեքսանդր թագաւորին ահաբեկիչին զէնքերուն: Քննութիւնները կը շարունակուին:

ԱՄԲՈՂՋ ԸՆՏԱՆԻՔ ՄԸ ՇՆՉԱՀԵՂՁ մեռաւ Ժանթիյյի փողոցին մէջ, թունաւորուելով լուսաւորութեան կազի արտահոսումէն: Զոհերն են հայրը, մայրը եւ երեք զաւակները: Երբ դուռը բացին, հօրը դիակը գտան սանդուղին առջեւ: Հայրը միւնոյն սենեակին մէջ կը պառկէր կնոջը եւ երկու պզտիկ մանչերուն հետ: Կէս մը շնչահեղձ, ուզեր է սանդուղէն վար իջնել, բայց ինկած մեռած է: Ճաշարանին մէջ յախտեակին քուն կը քաշէր պզտիկ աղջիկը: Մայրը փռուած էր անկողնին տակը, իսկ երկու պզտիկները՝ քիչ անդին:

ՊԵԼՈՒՃԻՍՏԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ զոհ գացած են 50.000 հոգի, որոնց 95 առ հարիւրը Հնդիկ: Նիւթական վնասը 30 միլիոն րուբի կը հաշուեն: Եթէ մէկ շաբաթ անընդհատ ռմբակոծութիւն կատարուէր, այդքան կատարեալ չպիտի ըլլր Քուէթթայի կործանումը:

ՔՍԱՆ ԳԵՐՄԱՆ ԹԵՐԹԵՐ դադարման դատապարտուեցան, առանց մեկնութեան հրատարակած ըլլալով Պրեսլաւի կաթոլիկ առաջնորդին, կարտինալ Պէրթրամի մէկ նամակը, որ կը բողոքէր կարգ մը մալապետներու եւ քահանաներու մասին տրուած խիստ վճիռներու դէմ: (Առնք ամբաստանուած են թէ դրամ փախցուցած են արտասահման): Նամակը կ'աւելցնէր թէ 24 հովիւներ կը տառապին կեդրոնացման բանակատեղիներու մէջ, 17 հոգի՝ սովորական բանտերու մէջ, 23 հոգի արտաքսուած են իրենց թեմերէն, իսկ 22 հովիւներու ալ արգիլուած է արարողութիւն կատարել:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս երկուշաբթի (Յունիս 10) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Au Claire de Lune *սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'իթալի):*

Օրակարգ.— Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին:

Այս ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ «Արդուեթեան» խումբի ընկերները: Օրակարգ՝ Երջանային ժողովի օրակարգի հարցեր.

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէին ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 9 Յունիս Կիրակի երեկոյ ժամը 8ին սովորական հաւաքատեղին:

ՊՕՄՈՆԻ «Զաւարեան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 7 յունիս ուրբաթ երեկոյեան ժամը 8.30ին, Վարանդեան սրահին մէջ.

Զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

Այրի Տիկին Թագուհի Միսաքեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Էտայեան, Այրի Տիկին Խոնարի Միսաքեան եւ զաւակունք, Այրի Տիկին Աղաւնի Տէտէեան եւ զաւակունք սուտ խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի ամուսնոյն, որդւոյն, քեռորդւոյն եւ ազգականին՝

ԶԵՆՈԲ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

(Մեծ Նոր գիւղացի, Պրուսա)

դառնակսկիծ մահը որ տեղի ունեցաւ յունիս 4ին, Պիսէթրի հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, 8 Յունիս, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշդ 1ին, Պիսէթրի հիւանդանոցին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Քրէմլին – Պիսէթրի գերեզմանատունը:

ԾԱՆՕԹ.— Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայ իբր այդ նկատել:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 8 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Պանեէօի դպրոցին մէջ: Կը դասախօսէ՝

ԲԺիշկ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Նիւթ՝ Ակումբը եւ Աւտոջասպանութիւնը: Կը հրաւիրուին շրջանիս բոլոր Հայերը ներկայ ըլլալու այս օգտաշատ դասախօսութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Յր. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 8 Յունիս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Միութիւնթէի սրահին մէջ 24 Րիւ Մէն Վիքթօր. Փարիզ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մեր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնենք Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին, Վերնատուն եւ Մուրատ խումբերուն, Կր. Խաչի մասնաճիւղին, եւ ամէն անոնց որոնք, գրաւոր կամ անձամբ ցաւակցութիւն յայտնեցին մեր սիրելի զաւկին-Թոնիկին՝ ԺՈՐԺի եղերական մահուան առթիւ

Տէր եւ Տիկ. Ն. Մուրատեան

Տէր եւ Տիկին Բ. Ս. Բաբսեղեան

Վիէն, 4 Յունիս 1935

ԿԱԹՈՂ ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին Արք. Յովսէփեան, վերադարձած ըլլալով Մարսիլիայէն, պիտի քարոզէ կիրակի, 9 Յունիս, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ. Հոգեգալստեան տօնին առթիւ

Հոգաբարձութիւն

ԱԶԴ

Յառաջիկայ կիրակի 9 յունիս, Հոգեգալուստի տօնին առթիւ, Ամերիկայէն փարիզ ժամանած գեր. Յովսէփ Եպիսկ. Կարապետեան, ձեռնադրեալ է Ս. Պատարագ մատուցանել Աշֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցիին մէջ:

Սկզբնաւորութիւն ժամերգութեան ժամը 8: Սկզբ. Ս. Պատարագի ժամը 10ին: *(Կնիք)*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Միսաք Յարութիւն Սարաֆեանը (Սամսոնի Չարշամպա քաղաքէն), որուն 1922 Թուականին Սամսոնի սարերը ապաստանած եւ օդէ ըլլալը տեղեկացած եմ իր ընկերներէն: Ենթադրեմ փոխադրուած են Ռուսաստան կամ Հայաստան:

Կը փնտռեմ նաեւ միւս երկու եղբայրներս՝ Միսաք եւ Աղնիւ Չիլինկեանը: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց քրոջ՝ Տիկ. Վերոն Գալեանի, 29, Rue Canebière, Marseille, France.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ *ՊԱՆՍԷՕ ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 7

Սալ տէ Պանքէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը նուագէ՝ Թառ լստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Մախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ *ՊԱՆՍԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ*

Ընկերներ՝ *Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ* եւ *Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ*

Մահավճռի բեկանման առթիւ

Այս կիրակի իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ ժամը 11

Սալ տէ Պանքէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine.

Մախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆր.:

Կը հրաւիրուին քոյր կոմիտէներու ընկերները եւ համակիրները:

Հաղ. միջոց.— *Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել* Arrêt Place Condorcet. Bourg-la-Reine.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

8 *ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ* 8.30էն *ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ*

«ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷ»Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

146, Chemin des Chartreux

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ՝ *Յր. Կ. Խաչի, «Համազգային Կրթ. եւ Հրատ. Ընկ. Մարսէյլի Մասնաճիւղի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Արիներու, Զ. Ռ. Մ., Բարձր-Հայքի, Վասպուրականի, Զարոանճաղի, Պոլսեցիներու, Բաբերդցիներու, Ուրֆայի, Զմշկածագի, Երզնկայի, Պարսկա-Ռուսահայերու, Բղիի, Եօզկատի եւ Եղեգիի Յառաջ. Միութեան եւ սուրբ Հայրենակ. Միութիւններու*

Հրաւիրուած են նաեւ *Սալնոյ-Զօրի, Տարօն-Տուրուբերանի, Սեվրի Հիսարի, Աղշէհիրի, Բալուի, Կիլիկիոյ, Կարճկանի, Զարայի, Մարսէյլի Հայ Ուսանող., Խարբերդի Երիտասարդաց, Փէրչէնճի Միութիւնները:*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Կը նուագէ Զ. Ռ. Մ. վաթագնեան *նուագախումբը:*

Կ'երգեն տիկին Երանուհի Վարժապետեան, օրիորդներ՝ Մանուշ Մարտիրոսեան, Գերճուհի Դէորգեան, Վերա Պամտիկեան: Պարոններ՝ Գասէգիճեան եւ Համբարձումեան. *Կ'արտասանեն* օրիորդներ՝ Մարի Հացագործեան, Գ. Աւագեան: Պարոններ՝ Ե. Պարսումեան, Վ. Տէր Վարդանեան, *ընկերներ՝* Գ. Քէնտիրեան եւ Կ. Թիւթէլեան:

Եւրոպական պարեր եւ խնջոյք մինչեւ առաւօտ:

Մախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ *«ՆԻԿՕԼ-ԴՈՒՄԱՆ» խումբի*

են մասնակցութեամբ էքսի *«ՔԵՌԻ» խումբի*

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. ՅԱՆ մէջ

Գեղարուեստ. ճոխ բաժին: կը ներկայացուի՝ Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ *«ՊԱՏԻՒ»ը:*

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ **ԱԶԳԻՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Մուտքը՝ ազատ է:

ՊՈՐՏՕԻ ՄԷՋ

9 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Ռ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ**

Երգ, մեներգ, պար, արտասանութիւն եւյլն.:

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. ԱԿՈՒՄԲԻՆ բացումը:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ *ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) ԱԿՆՈՒՆԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ*

Ընկերներ՝ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Մահավճռին բեկանման առթիւ

10 Յունիս երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

ընկեր ԽԹԸՆԵՂՐԱՑՐԵԱՆՆերու ագարակին մէջ

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Տիկին Էշայկուհի *ճանիկեանի մասաղը՝ բառ իր ուխտին:*

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Կը հրաւիրուին տեղւոյս Մասիս *Մարզական,* փոխադարձ Օգնութեան *և բարեկամ միութիւններու անդամները:*

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ-ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ - ԿԱՐՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին,

Դրօշակի *ձան մէջ (Մ. Պօյաճեանի ագարակ)*

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ **Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ**

Գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

Groix Rougeի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ** ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ

ՊԻՒՐՕ ԹԱՊԱ **14, rue Grand'Rue, Croix Rouge.**

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՏԻԿԻՆ ՋՕՐԵԱՆԻ *ՑՈՐԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ՅՈՒՆԻՍ 29ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՅՆ ՏԵՂԸ:*

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպուած «Մ՞Ի Փ Ա Ն» երգչախումբին կողմէ

Տեղի կ'ունենայ 7 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 9ին

Salle de Géographie, 184 Bld. St Germain.

Կը խօսի՝ ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ

Նիւթ. - ա) Հինգ. ազատ արուեստները բ) ճարտարապետութեան, քանդակագործութեան, նկարչութեան եւ գրականութեան դերը՝ երաժշտութեան մէջ: *Բազմաթիւ օրինակներով կը բացատրուին երաժշտական զանազան կտորներ: Գեղարուեստական բաժին:*

Մուտքը՝ ազատ է:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆԻ

ՅԱՌԱՋԴԻՄԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

23 *ՅՈՒՆԻՍ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ*

Կը խնդրուի նկատի ունենալ սոյն Թուականը:

BULLETIN MENSUEL (Ամսօրեայ Տեղեկատու)

de la Ligue de Défense Générale

159, Rue Lafayette, PARIS (10)

Հիմնադիր – Տնօրէն՝ **B. WAHÉ**

Իրաւագիտական խորհրդական

Հեռագրական հասցէ՝ Ligdefgen – PARIS, *հեռաձայն* Nord 68-02

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՅՈՒՆԻՍԻ ԹԻՒԸ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Հայկական հարցը՝ *Պ. Վահէ:* Հայաստանի Անկախութեան հանդէսը: *Պ. Մարիուս Մութէի (երեսփոխան)* ճառը *Պ. Ժիւաթէն Կոտարի (ծերակուտական), Պ. Կէրնիէի (երեսփոխան,* Անդրկովկասի Հայաստանի պատուիրակութեանց ուղերձները: Քաղուածներ ֆրանսական մամուլէն (*Մաթէն եւ Փըթի Ժուռնալ*): Աստուածաշունչի Թարգմանութեան *1500* ամեակը: Երմբագրութեան ճօնը Հռոմէական եկեղեցոյն: Լուսանկարներ հայկական պատարագէն, կատարուած Հ. Գաթապանեանի կողմէ, հովանաւորութեամբ գեր. Վերտիէ արքեպիսկոպոսին, ներկայութեան Հ. Տափթալի եւ ծանօթ կղերականներու — Սեւրի Մուրատ ռաֆայէլեան վարժարանի գեղարուեստական հանդէսը, ուղերձ Պ. Վիքթոր Պիւքայի — Ֆրանսա-հայկական յարաբերութեանց ծագումը *Բասմաջեան.— Արտաքսումները՝ Արամիս.—* Մեր քննութիւնները Ֆրանսայի հայ գաղութներու մէջ, տեսակցութիւն մը Վիրոֆլէի քաղաքապետին հետ.— Հայկական կազմակերպութիւնները:

ՄԷԿ ԹԻՒԸ 1 ֆր. 25:

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

	ՄԷԿ տարի	Վեց ամիս
Ֆրանսա	15 ֆր.	8 ֆր.
Արտասահման	20 ֆր.	12 ֆր.

Կը ծախուի գլխաւոր լրագրավաճառներու եւ գրավաճառներու մօտ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (100)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Ես, հակառակ իմ սպասածին, գտայ Սանամին բաւական խաղաղ դրութեան մէջ: Բոցավառուած աչքերի կրակը, որ տեսել էի այնօր առաւօտեան, կարծես թէ հանգել էր, միայն գունաթափ դէմքի վրայ երեւում էին խորին յուսահատութեան նշաններ:

— Բերեցի՞ր, հարցրեց նա անհամբերութեամբ.

— Ի՞նչը հարցրի ես:

— Այն, որ դու պահանջեցիր, այլեւս պէտք չի լինի. պատասխանեցի ես:

Նա երեսը շուռ տուեց ասելով.

— Լաւ, հեռացիր, էլ չեմ ուզում:

Ես անշարժ մնացի: Նա շարունակեց.

— Ի՞նչ մարդիկ... չեն օգնում գոնէ մեռնել ինձ...:

Նա կրկին նայեց ինձ վրայ, եւ տեսնելով, որ դեռ կանգնած եմ, սաստ փոքր ինչ հրամայական ձայնով.

— Խնդրում եմ ինձ մենակ թողնել:

Ինձ յայտնի էր օրիորդի հաստատամտութիւնը. ես չհեռացայ. ես գիտէի, թէեւ աֆիօն չգնեցի նրա համար, բայց իմ հեռանալուց յետոյ նա մի այլ միջոցով անձնասպանութիւն կը գործէր: Ես մօտեցայ, ասելով.

— Թէեւ աֆիօն չգնեցի, բայց բերել եմ ձեզ համար մի այլ դարման...:

— Ի՞նչ դարման, հարցրեց նա հանդստանալով:

— Ես ձեզ պէտք է ազատեմ...:

— Շնորհակալ եմ... պատասխանեց նա արհամարհական եղանակով —դու ինձ կ'ազատէիր, եթէ կը բերէիր իմ խնդրածը...

— Ես ցանկանում եմ, որ դուք կենդանի մնաք եւ միեւնոյն ժամանակ ազատուած լինէք:

— Դա անկարելի բան է... ես ճանաչում եմ իմ հօրն ու մօրը...:

— Կարելի է, եթէ դուք կ'ընդունէք իմ առաջարկութիւնը...:

— Ի՞նչ էք ուզում ասել:

— Փախչենք, հեռանանք այստեղից. եթէ ոչ, առաւօտեան ձեզ բռնութեամբ խանի ամբոցը կ'ուղարկեն: Ամէն ինչ պատրաստուած է ձեզ ճանապարհ դնելու համար:— Փախչենք, քանի որ դեռ ժամանակը կորած չէ: Հէնց այս գիշեր ես կը տանեմ ձեզ մի ապահով տեղ, ուր ոչ ոք չէ կարող գտնել ձեզ:

«Մի քանի վայրկեան մտածելուց յետոյ, պատասխանեց նա.

— Ոչ: Թող ես մեռնեմ. այդ աւելի լաւ է...»

«Նա վախենում էր հասարակաց կարծիքից, չիմար ամբոխի դատապարտութիւնից: Մարդիկ կը ծաղրէին նրան, ասելով, թէ փախաւ իր հօր սպասաւորի հետ: Ես չոքեցի նրա առջեւ. աղաչելով.

— Սանամ, այս սան մէջ ես եղել եմ ձեր ամենահաւատարիմ սպասաւորը, նոյնպէս եւ կը մնամ այսուհետեւ: Մենք համարեա թէ միասին ենք մեծացել եւ ձեզ պէտք է յայտնի լինի, թէ որ աստիճան յարգում եմ ձեզ: Ապաւինեցէք ձեր ծառայի օգնութեան վրայ, որ յանձն է առել ամէն ինչ ձեր կեանքը եւ պատիւը պաշտպանելու համար:

Երկար ես բաց չէի թողնում նրա ձեռքը, մինչեւ պատասխան չստացայ, երկար իմ արտասուքով լի աչքերը յառած դէպի նրա դունաթափ դէմքը: Նա տարուբերւում էր սարսափելի անվճռականութեան մէջ: Նա այնքան կամքի զօրութիւն չունէր, որ մաքառէր ընդունուած նախապաշարմունքների դէմ: Ես սկսեցի աւելի եւ աւելի թախանձել նրան, մինչեւ լսեցի նրա բերանից այդ ուրախալի խօսքը.

— Համաձայն եմ...:

Ես կանգնեցի, ասելով.

— Գնում եմ պատրաստելու, ինչ որ պէտք է մեզ ճանապարհի համար: Դուք պատրաստում կը սպասէք ինձ:

Իմ ուրախութեանը չափ չկար: Օրիորդի սենեակից դուրս գալը եւ ծերունի Թունիի մօտ մտնելը մի քանի րոպէի գործ եղաւ. Ջիւանմը դեռ քնած չէր: Ես գտայ նրան խորին տրտմութեան մէջ, երեւի, նա էլ Սանամի վրայ էր մտածում: Բոլորովին վստահ լինելով ծերունու բարեսրտութեան վրայ, յայտնեցի նրան իմ գիտաւորութիւնը: Նրա խորշոմած դէմքի վրայ երեւաց ուրախութեան նման մի բան, եւ ինձ գրկելով, ասաց.

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17, Rue Dameme. PARIS (13)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 8 ՅՈՒՆԻՍ — SAMEDI 8 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2826 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆԻՄԱՆԱԼԻ ԼՌՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէն անգամ որ ցրուիչը մեզի կը յանձնէ Երեւանի թղթարերը, մեր առաջին մտածումը կ'ըլլայ բանալ եւ լուր մը, երկու տող գիր փնտռել ... ներգաղթի մասին: Գոնէ ակնարկ մը, որ կապ ունենայ գաղութներու կացութեան հետ:

Ի՜նչ միամտութիւն: Կրնաք օրերով փնտռել եւ բառ չգտնել, ինչպէս պիտի չգտնէիք եթէ ձեր կարդացածը ռուսերէն, թրքերէն, ֆրանսերէն կամ արաբերէն ըլլար:

Յաճախադէպ է որ այս վերջինները թարգմանածոյ բաներ մը անդրադարձած ըլլան, իբրեւ առօրեայ տեղեկութիւն:

Երեւանի հայերէն թերթերը այդ «մեղք»էն ալ կը զգուշանան, որպէսզի խրախուսած չըլլան «բուրժուա – նացիոնալիստական տենդենցները»:

Ահաւասիկ «Խ. Հայաստան»ի վերջին թիւերը.— մայիս 20, 21 եւ 22:

Այնտեղ կը գտնէք այլազան գրութիւններ,— բամպակի մշակում (վարչապետին ընդարձակ զեկուցումով), ծանր արդիւնաբերութիւն (2 ու կէս էջ զեկուցում), «Մաքսիմ Գորքի» օդանաւին արկածը, փոխադարձ օգնութեան դաշնագիր Չեխոսլովաքիոյ հետ, «Ազնեֆթեռազվեդկա» տրեստի մասին», «Անդրկովկասեան ծանր Աթլետիկայի մրցումները Երեւանում», «Պողպատէ գիգանտները նորից կը ճախրեն մեր երկրի վրայ», «ընկեր Կագանովիչի ճառը Մետրոպոլիտէնի գործարկման նուիրուած 1935 մայիսի 14ի հանդիսաւոր նիստում» (վեց էջի վրայ): Եւ ուրիշ ինչ որ կրնաք երեւակայել, իբրեւ շնորհալից արձագանգ խորհրդային անսպառ գործունէութեան:

Բայց, ոչինչ, ոչ իսկ մէկ տող, որ հեռաւոր կապ ունենար արտասահմանի ցիրուցան բազմութեանց հետ:

Երբեմն թղթակցութիւններ կ'երեւային Ֆրանսայէն կամ ուրիշ երկիրներէ, երբոր ներկայացնելով այնպէս ինչպէս կը զօրէ նորընծաներու խելքը:

Երեւի այդ ալ նորայթ մըն էր, եւ այժմ խորհրդահայ մամուլը ամբողջապէս փակուած է իր պատեանին մէջ, աչքերն ու թեւերը ներս քաշած, կռնակը՝ մեզի դարձուցած:

■

Այս պատկերին հետ, աչքի առջեւ բերէք ուրիշ տեսարան, տեսանելի եւ շօշափելի պարագայ մը:

Մինչ չորս ամիս կ'ընէ որ մեր մէջ կը գտնուի Էջմիածնի նուիրակը: Մօտաւորապէս այնքան ժամանակ ալ մնաց Ռումանիա եւ Պուլկարիա:

Իբրեւ հայրենիքէն թռած աղաւնի մը, տարակոյս չկայ թէ Գարեգին արք. պիտի ընդունուէր ջերմութեամբ, քիչ մըն ալ անձկութեամբ:

Նուիրակը կուգար մասնաւոր առաքելութեամբ, եւ, իբրեւ եկեղեցական, չէր կրնար խառնուիլ որ եւ է քաղաքական հարցի:

Ան իր առաքելութեան մէկ մասը կատարեց քարոզներով եւ դասախօսութիւններով, իսկ միւսը՝ թեմական – վարչական քննութիւններով որոնց արդիւնքը անորոշ է, տակաւին:

Միեւնոյն ատեն, կազմակերպեց իր գլխաւոր ծրագիրը,— հանգանակութիւն Էջմիածնի համար:

Բաղդատելով երկու պատկերները, Երեւանի բռնած դիրքը՝ անդին, եւ Էջմիածնի նուիրակին կատարած աշխատանքը՝ ասդին, բնազդաբար չէ՞ք մղուիր հարցնել.—

Ի՞նչ տարօրինակ երեւոյթ է այս:

Ունինք երկիր մը, որուն իշխանութիւնը բանուորա – գիւղացիական է, բայց ոչ կ'ուզէ լսել մեր հոգերը, ոչ ալ քանի մը տող գրել անոնց կամ իր մտադրութեանց մասին:

Եւ այս՝ հակառակ այն իրողութեան որ ինք հաւանութիւն տուած էր երկու տարի առաջ, ներգաղթի մասին, իսկ ահա վեց ամիսէ ի վեր կոչեր, խնդրագիրներ կ'ուղղուին յանուն հալածական բազմութեանց:

Միւս կողմէ, Էջմիածինը, եւ անուղղակի՝ Երեւանը կենդանի աչք մը ունին արտասահմանի մէջ, գիտուն եւ ճարտասան լեզու մը, որ ազատօրէն կը գործէ գաղութէ գաղութ, կը տեսնէ, կը լսէ ամէն բան, բայց չուզեր «պղտորուիլ», այսինքն՝ ուժ տալ արտասահմանի արդար պահանջներուն:

Պիտի ըսէք թէ ներգաղթը քաղաքական գործ է եւ անհաշտ՝ իր առաքելութեան հետ:

Տառին փոխարէն ոգին առնելով, իսկապէս քաղաքական գո՞րծ է ներգաղթը, ներկայ պայմաններուն մէջ:

Բացառիկ տագնապի մը մատնուած են աշխատաւոր բազմութիւնները, եւ տարրական պահանջ է որ գոնէ քանի մը հազար թշուառներ փոխադրուին հայրենիք:

Արդ, այս արդար պահանջը իրականացնելու համար, որ եւ է դեր չի՞ մնար անոր որ Էջմիածինէն կուգայ:

Անցեալին մէջ, կղերականները քի՞չ են խառնուած քաղաքական գործերու, տեղի – անտեղի:

Ինչո՞ւ այս ժողովուրդը վարժեցուցած են դիմելու Հռոմի Պապին եւ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին եւ կամ խաչ ի ձեռին անոր օգնելու, իսկ հիմա կ'անճրկին, կը չէզոքանան, երբ անտէր բազմութիւններ բարեխօսութեան կը սպասեն — ի՛նչ թշուառութիւն — հայրենիք վերադառնալու համար:

Կը թուի թէ ամէն իրաւունք ունինք այս ու այն պահանջելու օտարէն, քրթմնջելու անոր դէմ, վայրենան կանչեր արձակելու: Իսկ երբ կարգը կուգայ մեզի, մեր սեփական օրկաններուն կամ անոնց ներկայացուցիչներուն, մեր լեզուն կը ցամքի, կամ կը դառնանք դիւանագէտ,— վախնալով թէ կը վշտանան ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պ. ԼԱՎԱԼ ԵՐՐՈՐԴ ԱՆԳԱՄ ՍՏԱՆՁՆԵԼՈՎ ՅԱՋՈՂԵՑԱՒ ԿԱԶՄԵԼ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ ՏԵՂԻ ՏՈՒԻՆ, ՔԱՆԻ ՈՐ ՉԷԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԾ ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Նորէն եւ նորէն «լայն իրաւասութիւններ»

Երեք օրուան մէջ երրորդ անգամն ըլլալով, հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին նոր դահլիճը կազմելու պաշտօն ստացաւ Պ. Փիէր Լավալ, արտաքին նախարարը, եւ կէս գիշերէն յետոյ ժամը 3ին արդէն պատրաստ էր իր ցանկը:

Այս յաջողութեան գլխաւոր պատճառը այն է որ, արմատական ընկերվարականները վերջնապէս համոզուած էին թէ կարելի չէ լեզու գտնել ընկերվարականներուն հետ, միանգամայն ձախակողմեան դահլիճ մը կազմելու եւ իրենց քաղաքականութիւնը պարտադրելու համար:

Պ. Փիէթրի, ծովային նախարարը, իր կարգին յուսահատած էր 24 ժամ անընդհատ խորհրդակցութիւններ եւ բանակցութիւններ կատարելէ յետոյ: Իր հրաժարումէն վերջը, հանրապետութեան նախագահը հրաւիրեց Երեսփ. Ժողովի արմատական խմբակցութեան վարիչը, Պ. Իվօն Տէլպօս, որ փափկութեամբ մերժեց, յայտարարելով թէ հարցը մանաւանդ կապ ունի տնտեսական կացութեան հետ, ինչ որ իր ձեռնհասութենէն վեր է:

Իրականին մէջ, այս ձեռնպահութեան բուն պատճառն էր արմատականներու եւ ընկերվարականներու բանակցութեան ձախողումը: Ամբողջ 48 ժամ եզրի մը չէին կրցած յանգիլ երկու կողմերը եւ այս պարագան ուժ տուաւ Պ. Լավալի, երբ երրորդ անգամ պալատ կը հրաւիրուէր: Այս անգամ արտաքին նախարարը այնքան վստահ էր որ, կը յայտարարէր. — «Ներկայ ծանրակշիռ պարագաներուն մէջ իրաւունք չունիմ խուսափելու պարտականութենէս եւ դահլիճը պիտի կազմեմ քանի մը ժամէն»:

Իր առաջին գործը եղաւ կլոր սեղանի մը շուրջը հաւաքել բոլոր կուսակցութեանց եւ խմբակցութեանց վարիչները,— բացի ընկերվարականներէն եւ համայնավարներէն, որոնց դիրքը որոշ է — եւ աջակցութեան հաստատ խոստում առնել բոլորէն: Այս խորհրդակցութենէն յետոյ, Երեսփ. Ժողովի արմատական խմբակցութիւնը ժողով գումարելով, բանաձեւ մը քուէարկեց որով որոշեց չստեղծել «այնպիսի դժուարութիւններ զորս կրնան շահագործել հանրապետութեան թշնամիները»:

Պ. Լավալ այլ եւս հարթուած գտնելով ճամբան, յայտարարեց թէ դահլիճը պիտի կազմէ, եթէ «լիազօր եւ անհրաժեշտ միջոցներն ստանայ Ֆրանքը փրկելու»: Ուրիշ խօսքով, պիտի պահանջէ լայն իրաւասութիւններ:

Նոր դահլիճը երէկ իսկ ներկայացաւ Երեսփ. Ժողովին, պահանջելով լիազօրութիւն մինչեւ 1935 հոկտեմբեր 31:

Նոր դահլիճին անդամները մեծ մասով առնուած են Ֆլանտէնի եւ Պուիսոնի ցանկէն: Անպաշտօն նախարարները չորս են այս անգամ,— Մարաջախտ Փէթէն, Պ. Պ. Էրիօ, Լուի Մառէն եւ Ֆլանտէն: Վարչապետ, Պ. Լավալ, միեւնոյն ատեն պիտի վարէ արտաքին նախարարութիւնը: Ելմտական նախարարութիւնը յանձնուած է Պ. Մարսէլ Ռէնիէի, որ ներքին նախարար էր Ֆլանտէնի դահլիճին մէջ: Ազգ. պաշտպանութեան նախարար նշանակուած է զնդ. Ժան Ֆապրի, փոխան Զօր. Մօրէնի: Աշխատանքի նախարարն է Պ. Ֆրօսար (ընկերվարական, որ առաջին անգամ նախարար կ'ըլլայ): Ներքին գործերու նախարարութիւնը պիտի վարէ Պ. Ժօզէֆ Փականօն:

Նոր դահլիճին հիմնական քաղաքականութիւնը պիտի ըլլայ պայքարիլ շահագիտութեան դէմ, պաշտպանել Ֆրանքը, բարեկարգութիւն պարտադրել բոլորին: Իր պահանջած լիազօրութիւնները կը վերաբերին միայն ելմտական-տնտեսական հարցերու, որոշ պայմանաժամեր նշանակելով վաւերացման համար: Խորհրդարանը ազատ է շարունակելու իր նիստերը. (Պ. Պուիսոն կը թելադրէր ժամ առաջ արձակուրդի երթալ, որպէսզի կառավարութիւնը կարենայ գործել):

Տպաւորութիւնը Ֆրանսայի եւ Արտասահմանի մէջ

Հակառակ տագնապին երկարաձգման, հանրային կարծիքը եւ սակարանը շատ յուզուեցան վերջին երկու օրերու ընթացքին: Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած էր գլխաւոր պողոտաներուն վրայ, բայց կարեւոր դէպքեր չպատահեցան: Արժեթուղթերու գիները ալ աննշան ելեւէջներ կրեցին: Պանք տը Ֆրանսի շաբաթական տեղեկագիրը (31 մայիս) 5 միլիառ Ֆր. ոսկիի կորուստ մը կը ցուցնէր, բայց անակնկալ մը չէ այս, եւ մեծ տպաւորութիւն չգործեց: Մամուլն անգամ, որ ժամը ժամին կը հետեւէր տագնապին ելեւէջներուն, կրցաւ պահել իր լրջութիւնը, բացի ծայրայեղ աջակողմեան օրկաններէն:

Տպաւորութիւնը շատ աւելի ծանր էր դրացի երկիրներու մէջ: Լոնտոնի թերթերը անտանելի կը գտնեն Ֆրանսայի խորհրդարանական բարքերը, որոնք թոյլ չեն տար հաստատուն կառավարութիւններ կազմել: Գերմանական թերթերը հրահանգ ստացած էին վերապահութեամբ արտայայտուելու, որպէսզի օտար քննադատութեանց տարափին տակ միացեալ ճակատ չկազմուի Ֆրանսայի մէջ. Կարգ մը թերթեր տագնապը կը վերագրէին Ֆրանքօ-խորհրդային գինակցութեան:

«Անխնայ զարկէ որ եւ է պայքար որ...»

Յունիս 6ին Քազաբլանքայի մէջ բացուեցաւ պահեստի սպաներու Ազգ. Միութեան համագումարը: Այս առթիւ բանաձեւ մը քուէարկուեցաւ որ կը պահանջէ.— 1. Երկամեայ զինուորութիւն հաստատել եւ անմիջապէս աւելցնել զինուորական, ծովային եւ օդանաւային ուժերը.— 2. Անխնայ զարկել որ եւ է պայքար կամ արարք որ կրնայ խանգարել ազգային կազմակերպութեան կազմակերպումը կամ տկարացնել երկրին բարոյական ուժերը.— 3. Պարտաւորիչ զինուորութիւն.— 4. Քուէարկել օրէնք մը զինեալ ազգի կազմակերպութեան մասին (պատերազմի ատեն):

Իսկ Պրէսթի մէջ գումարուեցաւ նախկին պատերազմիկներու ազգ. միութեան համագումարը, որ ի մէջ այլոց քննադատեց Ֆրանքի արժեզրկման բոլոր ծրագիրները:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵԼՈՒ ՁԵՒԵՐ

Բարեգործականի գրասենեակը «Յառաջ»ին ալ դրկած է մէկ օրինակ «Վճռական հերքում մը», յունիս 1 թուակիր:

Կ'արտատպեմ միայն առաջին պարբերութիւնը, գաղափար մը տալու համար հարցին էութեան մասին.

— «Մեր Միութեան սկզբունքն է չպատասխանել լրագրական բանբասանքներու, բայց չենք կարող բոլորովին անտես թողնել փարիզեան թերթի մը, ընդդէմ Գաղթ. Միացեալ Յանձնաժողովին եւ ի նպաստ Նորակազմ Ազգ. Խորհուրդին մղած սուր պայքարին առթիւ, Հ. Բ. Ը. Միութեան դէմ եւս ամենաբուռն յարձակողական, քանի որ սկսած է չափազանց խեղաթիւրուած եւ կամ բոլորովին յերիւրածոյ իրողութեանց եւ թուանշաններու հիման վրայ գրգռիչ յօդուածներ հրատարակել»:

Պիտի հարցնէք,— ո՞ր թերթին կ'ակնարկէ:

Ճիշդ այդ է որ կը գրգռէ զիս ալ: Այսինքն՝ պատասխանելու կամ հերքելու այս եղանակը, որ կը տեւէ տարիներէ ի վեր:

Կը հասկնամ չպատասխանել որ եւ է յարձակման:

Բայց, երբ չեն կրնար «բոլորովին անտես թողուլ», ինչո՞ւ ամէն իր անունով չեն կոչեր:

Օրինակ. այս պարագային խնդիրը կը վերաբերի Փարիզի հռչակեալ օրկանին:

Արդ. ինչո՞ւ չեն յիշեր անունը եւ կ'ըսեն միայն «փարիզեան թերթ մը», որ շատ բան կը նշանակէ, բայց ոչ պայծառութիւն:

Վերջերս նոյն ձեւով — անորոշ — զեկոյց մը եւս երեւցաւ, որ կը հերքէր Սելանիկի որբերէն մաս մը Ֆրանսա փոխադրելու զրոյցը:

Ես անգամ չեմ յիշեր թէ ո՞ր թերթը գրած էր այդ լուրը:

Ի՞նչ օգուտ «աղջիկ քեզի կ'ըսեմ, հարս դուն իմացիր»ի այս աւելորդ փափկանկատութենէն:

Ինչպէս ամէն մեղք իր բնորոշումով, նոյնպէս ամէն մեղաւոր իր անունով պէտք է յիշել:

«Յառաջ»ն ալ անխնայ քննադատած է Բարեգործականը եւ կրնայ քննադատել, բայց կ'ուզէ որ ճշդում կամ հերքում տրուած ատեն, յիշուի բուն անունով եւ իր բառերով, ոչ թէ ընդհանուր խօսքերով:

Մանաւանդ որ, զեկոյցները կը դրկուին ամբողջ մամուլին, եւ անհրաժեշտ է որ հասարակութիւնը գիտնայ թէ ո՛վ ինչ կ'ըսէ:

Զեկոյցը կը խօսի նաեւ «լրագրական բանբասանքներու» մասին:

Այս ընդհանուր բացատրութիւնը եւս բան չապացուցաներ: Եթէ կ'ուզէք, քիչ մըն ալ հանգուցեալ Պօղոս Ալին կը յիշեցնէ, որ կը ձգտէր այսպիսի բառերու մէջ պարփակել որոշ իրողութիւններ:

Պաշտօնական զեկոյցի մը մէջ, բառերը եւ խօսքերը իրենց տեղը, կշիռը պէտք է ունենան, այլապէս կը դառնան տարբեր տեսակի ամբաստանութիւններ:

Երբ որ եւ է գրութեան աղբիւրը յիշուի, այն ատեն միայն կարելի կ'ըլլայ զանազանել սուտն ու ճիշդը, արդար քննադատութիւնն ու խմբավարական բամբասանքը:

ՎԱՀԷ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՆՈՐ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ ԵՒ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐԸ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 6 յունիս (Յառաջ) — Հայ գործազուրկները որ երկար ժամանակէ ի վեր նպաստ չէին ստանար, շնորհիւ նորընտիր քաղաքապետին սկսած են նպաստ ստանալ 3-4 օրէ ի վեր: Նպաստ կը ստանան բոլոր անոնք որ կը ներկայացնեն պահանջուած թուղթերը, վաւերացուած աշխատանքի նախարարութենէն:

⁂ Ռընոյի գործարանի վարչութիւնը, որ կը մերժէր աշխատանքի վկայագիր տալ ինքնութեան թուղթերու նորոգման համար, մայիսի սկիզբէն սկսաւ տալ բոլոր անոնց որ կանխաւ դիմած էին:

⁂ Կիրակի օր երկու հայ երիտասարդներ իրարու հետ կռուած ըլլալով, մէկը բանտ, միւսը հիւանդանոց փոխադրուեցաւ: Պատճա՞ռը.— Պ. Իսկէնտէր իր 16 տարեկան աղջիկը (խորթ զաւակը) կը նշանէ Կղեմէսին: Մաս մը դրամ քաշելէ յետոյ նշանը ետ կուտան: Կղեմէս ալ ոխ կը պահէ եւ երկար ժամանակ կը հետապնդէ զայն: Կիրակի օր Իսկէնտէր հայրենակցի մը տունը գացած ատեն, Կղեմէս ալ խմած կը հասնի, կը մտնէ ներս, կը նստի եւ կը սկսի վիճիլ: Հետզհետէ տաքնալով, սեղանին վրայէն դանակը կը քաշէ եւ կը վիրաւորէ Իսկէնտէրը: Վիճակը բաւական ծանր է:

Ցաւալի արկածի մը հետեւանքները

Չորեքշաբթի գիշեր Նկարիչ Ս. Խաչատրեան, Տիկինը, ողբացեալ ընկեր Մ. Տէրպէտէրեանի այրին՝ Տիկին Պէատրիս եւ աղջիկը՝ Վարդ ինքնաշարժով Նէօյիէն տուն վերադարձած ատեն, դիմացէն բեռնակառք մը կուգայ կը զարնուի եւ հազիւ կարելի կ'ըլլայ կանխել մահացու արկած մը: Ցնցումին ուժգնութենէն ծանրապէս կը վիրաւորուին Տիկին Տէրպէտէրեան՝ աջ աչքէն եւ կուրծքէն, Պ. Խաչատրեան՝ կռնակէն եւ ոտքէն, Տիկին Վարդ ճմլումներ կը ստանայ, մանաւանդ յուզումէն, իսկ Տիկին Խաչատրեան անվնաս կ'ազատի: Վիրաւորները Պօժոնի հիւանդանոցին մէջ քննուելէ յետոյ, իրենց իսկ փափաքով կը փոխադրուին տուն: Արագ ապաքինում կը մաղթենք Տիկին Տէրպէտէրեանի եւ Պ. Ս. Խաչատրեանի, որոնց վէրքերը մասնաւոր դարմանի կը կարօտին:

Պոլսոյ կրօնաւորներուն նոր տարազը

Պոլսոյ բոլոր կրօնաւորները ոստիկանական պաշտօնատուն հրաւիրուեցան եւ իրենց բացատրութիւններ տրուեցան տարազի արգելքի օրէնքի մասին: Կրօնաւորներէն ոմանք քաղաքային հագուստով ներկայացան:

Օրէնքը կը սկսի գործադրուիլ այս ամսու 13էն եւ այդ օրէն սկսեալ ոչ մէկ կրօնաւոր ու մայրապետ փողոցներուն մէջ իրենց կրօնականի տարազով չեն կրնար երեւիլ: Բացառութիւն կը կազմեն կրօնական պետերը (Պատրիարք, Խախամապետ, Միւֆթի): Կրօնաւորները իրենց պատրաստութիւնները լրացուցած են արդէն եւ շատեր պէտք չեն զգար օրէնքին ճշդած վերջին օրուան սպասելու:

Անցեալ չորեքշաբթի առաջինը ըլլալով, քաղաքային տարազով փողոց ելաւ Նախորդ պատր. տեղապահ Գէորգ արք. Ասլանեան որուն պատկերը քաշելով հրատարակած է Ճումհուրիյէթ: Նախկին տեղապահը գլուխը դրած է սեւ թաղիքէ գլխարկ, հագած է գծաւոր տափատ, կապոյտ օձիքով ու սեւ փողկապով շապիկ ու վրան ալ թեթեւ վերարկու մը: Ձեռքը գաւազան մը ունի, մօրուքը կարգի դրած է եւ կը նմանի ֆրանսացի գրագէտներէն Քլօտ Ֆառէրի, ինչպէս կը նկատէ Ճումհուրիյէթի խմբագիրը: Ասլանեան արք. խմբագրին հետ տեսակցութիւն մը ունենալով յայտնած է թէ ուզեր է առաջին օրինակը ինք տալ: Ըսած է թէ քրիստոնէական կրօնքը ոչ մէկ պարտաւորիչ տարազ կը ճշդէ կրօնաւորներուն համար եւ բնաւ չարգիլեր քաղաքային տարազը, ինչպէս որ Եւրոպա գացող հայ կրօնաւորներէն շատեր ալ այնտեղ քաղաքային հագուստ կը հագնին:

ՄՈՍԿՈՒԱՆ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

(ԳԱՂՏՆԻ ԵՒ ՅԱՅՏՆԻ ԿՈՆԴԱԿՆԵՐ)

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի գո– յութեան մասին երկրի մէջ աչինչ գի– տեն. այդ տեսակէտով գաղթաշխար– հը աւելի երախտաւոր է, մենք իրմէ զուտ կոնդակներ կ'առնենք։ Պաշտ– նական նախագահութենէ մը, որ թը– ռած է Կաթողիկոսի բերնէն՝ «Էջմիածնի» թղթակցին հետ ունեցած տեսակցու– թեան առեն, կը տեղեկանանք, որ Էջ– միածնի կոնդակները, երկու խումբի կը բաժնուին,— յայտնի եւ գաղտնի։

Հարկադրական շեղում մը — բուն հարցին անցնելէ առաջ։

Տեսակցողներու հետ Կաթողիկո– սը կարծես պարտադրաբար միշտ երկու հարցի մասին կը խօսի,— իր ընտրութեան եւ Դուրեանի սպանու– թեան։

Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակցին՝ Ռուլթեր Տիրումթիի՝ Կաթողիկոսը առաջին հարցի առթիւ բաած է.

«Դաշնակներու ազդեցութիւնը եր– թալով կը պակսի եւ այսօր կրնանք ը– սել թէ Կաթողիկոսի հեղինակութիւ– նը ամբողջ աշխարհի մէջ պակաս չէ, քան իմ նախորդի հեղինակութիւնը։

«Արտասահմանի հայ եկեղեցիները զօրաւոր են, լաւ օժանդակուած եւ [illegible]

Խորհրդային կառավարութիւնը լիովին գիտակից է անոնց ազդեցու– թեան եւ կը հաւնայ Կաթողիկոսին քաղաքական կարեւորութիւնը սովետ հողին վրայ»։

Անցողակի յիշատակենք, որ այս նոյն տեսակցութեան առեն Կաթողի– կոսը անդրդուելաբար հետեւեալը կը խոստովանի.

«Համագումարի օրերը արտասահ– մանէն եկած պատգամաւորներու մէջ կար հոսանք մը, որ կ'ուզէր կաթո– ղիկոսական աթոռը Էջմիածնէն Երու– սաղէմ փոխադրել։ Վճռական քուէար– կութեան առեն սակայն ճնշող մեծա– մասնութիւնը որոշեց թէ մեր եկե– ղեցւոյ պետը պիտի շարունակէ նստիլ Հայոց հայրենիքի այս հնաւուրց կեդ– րոնին մէջ»։

Ուշագրաւ է Կաթողիկոսի յայտա– րարութիւնը իր առաջին իսկ տողէն.

— Դաշնակներու ազդեցութիւնը կը պակսի, մինչ իմը կ'աւելնայ...

Քրիստոնեայ Հայր պիտի զարմա– նար հայ կրօնապետի զգացումի այս իմաստին վրայ,— ինչ կապ Դաշ– նակցութեան եւ Կաթողիկոսութեան միջեւ։ Մեր ընթերցողներէն անոնք սակայն, որոնք գիտեն թէ «ինչ ինչոց է», անոնց համար մտածումի այս ըն– թացքին մէջ զարմանալի ոչինչ կայ։ Կաթողիկոսը կը զգայ, որ ինքը պա– հած են Էջմիածնի մէջ՝ նաեւ իր մի– ջոցով Դաշնակցութեան դէմ կռուելու եւ հայութիւնը պառակտելու համար։ Այս մթին ըմբռնումէն կուգայ իր հե– ղինակութեան բաղդատումը Դաշնակ– ցութեան հեղինակութեան հետ։ Նոյն հոգեբանութիւնը կը մատնէ Կաթո– ղիկոսի յայտարարութեան նաեւ վեր– ջին մասը.

— Արտասահմանի եկեղեցիները զօ– րաւոր են, կառավարութիւնը գիտա– կից է անոնց ազդեցութեան եւ կը հաւնայ իմ քաղաքական կարեւորու– թիւնը իր հողին վրայ...

Աւելի յստակ ու աւելի լրիւ անհա– րելի է խօսիլ։ Պէտք է ենթադրել, որ Կաթողիկոսը իր այս անկեղծութեանը համար դաս մը առած է իշխանու– թիւններէն։ Իր երկրորդ տեսակցու– թեան մէջ, «Էջմիածնի» աշխատակցին հետ, Խորէն Ա. աւելի քան զուսպ եւ զգաստ եղած է։

«Ի՞նչպէս պատահեցաւ սակայն, որ սովետ կառավարութիւնը թոյլատ– րեց եկեղեցական ժողովի գումարու– մը իր հողին վրայ՝ Էջմիածնի մէջ, եւ ձեր ընտրութիւնը»։

«Ասոր պատճառը, բաւ Խորէն Կա– թողիկոսի, այն է, որ բոլշեւիկները հասկցան [illegible] Հայերու հասարակական կարծիքը Մոսկուա կը գնահատէ(?) այն օգնութիւ– նը, զոր սովետ Հայաստանը կ'ըն– դունի արտասահմանի Հայերէն եւ կ'ուզէ որ ամբողջ հայութիւնը զգայ թէ սովետ Հայաստանը իր հայրե– նիքն է»։

Խորհրդային կառավարութիւնը իր նուիրակին Ա. Եսայեանի միջոցով կ'ուրանար գոյութիւնը բոլոր հայ– մարդոց (անհայրենիք) Հայերուն, յայտարարելով, որ ինք ամենայն Հա– յոց կառավարութիւն չէ. մինչ հայ կրօնապետը, որ պահած է իր աթո– ռը, բայց հոգեհրաւն յանձնած իր իշխանութիւնը, լեզու առնելով Երե– ւանի փոխարէն, ճիշդ հակառակը կը պնդէ։ Ոչ, այնքան միամիտ չէ Ամե– նայն Հայոց կաթողիկոսը։ Տարագիր ցեղ մը իր հայրենիքէն կապելու մի– ջոցը բնաւ Կաթողիկոսը չէ, որուն ա– նունը, ի դէպ, երբեք բերան չառներ խորհրդային իշխանութիւնը ոչ եր– կիր՝ հայրենիքի մէջ եւ ոչ դուրսը՝ գաղթաշխարհի մէջ։ Եթէ բոլշեւիկ– ները Կաթողիկոսի ընտրութեամբ նը– պատակ ունենային «ամբողջ հայու– թիւնը» կապել սովետ Հայաստանին, գէթ անգամ մը այդ Կաթողիկոսին ա– նունը յարգանքով բերան կ'առնէին։ «Անեղծուածութեան» լուծումը որոնեցէք ոչ թէ Լուի Ֆիշերի («Էժէոս»), այլ Ռուլթեր Տիրումթիի քով. Խորէն Ա. Կաթողիկոս ընտրուած է եւ կը մնայ Էջմիածնի մէջ իբրեւ քաղաքական պայքարի զէնք մը ընդդէմ Դաշնակ– ցութեան եւ յօգուտ Մոսկուայի։

— «ՄԵՐ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ԴԷՊԻ ՄՈՍԿՈՒԱ»,— Իրաւու– նունէ երեք անգամ այս նախադա– սութիւնը կրկնած է Կաթողիկոսը, միաժամանակ, շատ զուսպ բառերու մէջ, արտայայտելով այն խորին հի– ասթափութիւնը, որ հայութիւնը ու– նեցաւ եւ ունի Մոսկուայի հանդէպ։ Կրօնապետ մը այս վիճակին բերելու համար կարելի էր զայն եւ Կաթողի– կոս հռչակել։ Եւ Մոսկուան հռչա– կեց։ Էջմիածնի պետը այսօր արդէն հաւատարիմ է իր տիրոջ եւ կը ծառա– յէ անոր բանիւ եւ գործով։ Մենք [illegible] այն չարաղէտ գերը, զոր ան կատարեց իր կոնդակներով Եսայեանի հարցին մէջ։ Գիտենք նաեւ, թէ ինչ– պէս զօրավիգ կը հանդիսանար Չեկա– յի բացայայտ գործակալներուն, ո– րոնք փնդռեր տակ աւերածութիւններ կը գործէին արտասահմանի մէջ։ Ա– սոնցմէ շարունակ Դուրեանի մասին խօսելով՝ Կաթողիկոսը «Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակցին բաած էր.

— «Դուրեանը կործանեց իր կեան– քը խումբ մը քաղաքական մարդաս– պաններու ձեռքով (անհարկի՝ մեղի. «Յու.»), որոնք իրենց արժանի պա– տիժը ստացած են ամերիկեան օրէն– քով»։

Իր մասին — ե՛ւ ոչ մէկ խօսք։

Իր երկրորդ տեսակցութեան մէջ («Էջմիածին» թղթակցին հետ) Կաթողի– կոսը անդրդուելաբար կը խօսի նաեւ իր մասին.

«Կաթողիկոսը մանրամասն բա– ցատրութիւններ տուաւ այն դէպքի մասին, որ տեղի է ունեցած Նիւ Եոր– քի մէջ, ուր իր ներկայացուցիչը, բարձրաստիճան հայ հոգեւորական մը, սպաննուեր է Դաշնակներու ձեռ– քով։ Կաթողիկոսը ըսաւ, որ ինք այդ խնդրոյն առթիւ կոնդակներ գրկած է եպիսկոպոս Մաճճինկի եւ եպիսկոպոս Պերրիի»։

Այս գաղտնի կոնդակներու մասին մենք առաջին անգամ կը լսենք։ Մենք, բայց ոչ «Դուրիֆրնտը», ոչ «Միաց– եալը», ոչ Ռաշինկթընի խորհրդային գեսպանութիւնը։ Անոնք աւելի քան գիտէին անշուշտ։ Ու գիտէին նաեւ, թէ այդ կոնդակները հայ ժողովուր– դէն ինչո՛ւ գաղտնի կը պահուին։ Խոր– հրդային իշխանութիւնները իրենց բո– վանդակ թափով եւ հեղինակութեամբ ասպարէզ իջան «արդարօրէն» զատը պաշտպանելու համար։ Այսօր կը պարզուի, որ իրենց այս պաշտպանու– թեան մէջ անոնք կը վայելէին աջակցութիւնը Կաթողիկոսին ոչ մի– այն յայտնի, այլ եւ գաղտնի կոնդակ– ներով։ Այս խորին ու խորհրդաւոր գաղտնապահութիւնը թէ Կաթողիկո– սին եւ թէ «Դուրիֆրնտներու» կողմէ գաղտնի կոնդակներու շարք — թիւով անշուշտ ոչ երկու — ինքնին կը մատնէ անոնց ոգին, անոնց բնոյթն ու հետապնդած նպատակը։

Մոսկուան ինչ որ կարող է ընել բա– ցայայտ կոնդակներով՝ կ'ընէ այդ ճա– նապարհով, իսկ ինչ որ անկարող է ընել յայտնապէս՝ կ'ընէ գաղտնի կոն– դակներով։ Քրեմլը ոչ միայն կը հաս– կնայ «Կաթողիկոսին քաղաքական կա– րեւորութիւնը սովետ հողին վրայ», կրկնենք Խորէն Ա.ի խօսքը, այլեւ լա– ւապէս կ'օգտագործէ այդ «կարեւո– րութիւնը» ի նպաստ իր դատի եւ ընդ– դէմ հայ ժողովուրդի։

ՀՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՅՈՒՍԱԲԵՐ»Ի

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԳԱՏՕՆԸ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍԻ ՄԷՋ

Ապրիլեան ոգեկոչը, իբրեւ յար– գանքի, պաշտամունքի եւ ուխտի տօն մը, ամէն տարի կը տօնուի Պուէնոս Այրէսի մէջ, նախաձեռնութեամբ Զ. Ո. Միութեան։

Դեռ քանի մը տարի առաջ, Լա Փը– լաթայի այս հեռաւոր ափերուն վրայ, սուգի այս օրը առիթ կը հանդիսանար միանալու, եւ առանց խտրութեան հա– ւաքաբար տօնելու այս օրը, ու յա– ճախ նոյն ժամուն բեմի վրայ կարելի կ'ըլլար տեսնել յարանուանութեանց, կուսակցութեանց, հայրենակցական– ներու ու այլ եւ այլ միութիւններու ներկայացուցիչները, որոնք համա– խորհուրդ կը ձգտէին անգամ մը եւս պանծացնել նոր, յետպատերազմեան [illegible]

Այսպէս էր ամենամօտիկ անցեալին, երբ տակաւին ցաւը նոր էր ու հոգի– ները աւելի քան մաքուր։ Իսկ հիմա հասունած մը կայ որ այլ եւս չի բաժ– ներ միջոր։ Աւելին։ Անիկա ներքնա– պէս, նոյն իսկ, դէմ է օրուան տօնա– կատարութեան որու համար միշտ կ'ուզէ շուքին մէջ մնալ։

Այս տարի եւս Զ.Ո.Մ.ի Հարաւ. Ամերիկայի Շրջ. Վարչութիւնը մաս– նաւոր գրութիւններով դիմեց բոլոր միութիւններուն ու կազմակերպու– թեանց, որոնք գրեթէ անխտիր պա– տասխանեցին, մէջն ըլլալով նաեւ Պ. Այրէսի Հ. Ա. Ե. հոգաբարձութիւ– նը, որ վերջի տարիներուն ընդհան– րապէս կ'աշխատէր խուսափիլ այս տօնակատարութենէն, գոհանալով միայն հոգեհանգիստով մը։ Կը բացա– կայէին սակայն հայ կաթոլիկները, որոնց կրօնական ներկայացուցիչն Օ. Մ. Քալաղեանի երկտողը տեսակ մը չմեղանք էր.— «Հոգին յօժար է, մարմինս տկար»։ Առանձնապէս ուշա– գրաւ էր բողոքականներու ըզեղ մե– կուսացումը, հակառակ անոր, որ մին– չեւ անցեալ տարի առաջին տեղը կը բռնէին, միշտ իրենց մասնաւոր բա– նախօսը ունենալով ... Իսկ Բարեգոր– ծականը ... ժողով ունէր, ճիշդ նոյն օրը եւ նոյն ժամուն։

Այնուամենայնիւ Պուէնոս Այրէսը համազգային սուգի քառամեակը տօնեց 12 մայիսին, կիրակի, տեղա– կան սրահներէն մէկուն մէջ։

Հասարակութիւնը այդ օրը, հեռա– ւոր արուարձաններէն ու քաղաքի բո– լոր շրջաններէն արտակարգ բազմու– թեամբ մեծով ու պզտիկով փութա– ցած էր յարգանքի նուիրական պար– տականութիւն կատարելու իր նահա– տակներու անմոռաց յիշատակին, ան– գամ մը եւս վերանորոգելով իր ար– բաղան ուխտը։ Բեմը զարդարուած էր նահատակներու նկարներով, որոնց մէջէն ու թարմ ծաղիկներու եռեւէն կը լուսաւորուէր Զ.Ո.Մ.ի զինանշա– նը։ Իսկ անմիջապէս կողքին տարագիր հոգոյնը սեւերով ծածկուած։

Շոփէնի մահերգով Օր. Արմենիա Բարսեղեան (դաշնակ) բացաւ հան– դէսը, որմէ անմիջապէս յետոյ բեմ եկաւ Զ.Ո.Մ.ի Շրջ. վարչութեան նա– խագահ Արսէն Գալիկեան։ Պարզելով օրուան իմաստը, ան մասնաւորապէս ծանրացաւ Թուրք բռնակալութեան զաւաղիր ու անըմպարտ ձգտումնե– րուն վրայ, որոնց հրէշային ծրագրին զոհ գացին մէկ միլիոն նահատակներ։ Հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգանք մատուցանել։ Ա– պա բացատրեց թէ ինչպէս Թուրքը անւտակաօրէն կը ծրագրէր ու պա– տեհ առիթ մը կը սպասէր իրագոր– ծելու իր դիւային երազը, այսինքն ինչպէս կ'ըսէր Շ. Նարդունին, տա– պանաքար դնելու այն խնդրոյն վրայ, որ կը կոչուի հայկական հարց. բայց հակառակ ատոր, այսօր նոր սերունդը Տէր — էլ Զօրի կիզիչ անապատները ու կեանքի բոլոր դառնութիւնները ըմպելէ խմելէ վերջ, կրկին ամբողջ կանչած կը մնայ հայկական ազատա– գրութեան գաղափարին, մինչեւ որ, օր մը երջանիկ, վերջնապէս իրակա– նանայ հայրենիքի անկախութիւնն ու ազատութիւնը։

Օրուան բանախօսները Գ. Ա. Տէր– ոլերեան, ընկ. Ռ. Վարդանեան ու Ս. Թոփչեան, առանձին առանձին մեր ժողովուրդին վիճակուած գերն ու դերը մեր առին, [illegible] գնահա– տումներ ընելով մեր ներկայ պայ– մաններուն, տալով պահանջուած թե– լադրանքները, ու միաժամանակ աշխա– տանքի անմիջական պահանջը։ Առանձ– նապէս ծանրացան մեր օրերու ներքին գոյավիճակին վրայ, մերկացնելով, մեր ներքին թշնամիները քանդիչ ու պառակտիչ առնչութիւնները։

Բանախօսութիւններուն զուգըն– թաց, մէջ ընդ մէջ եղան արտասա– նութիւններ, մեներգներ ու նուագ։ Գեղարուեստական այս բաժնին կը մասնակցէին Գ. Լ. Վարդապետեան, որու «Միրուն Գարուն» մեներգը այս անգամ խիստ յուզիչ էր։ Արտասանե– ցին Թահթաճեան, «Նրանց որոնք ըն– կան», Օր. Վ. Թորոսեան «Հայրենի– քիս սօսին», ընկ. Մոմճեան, Ս. Խա– չերեան եւ ուրիշներ, որոնք բոլորն ալ օրուան պատշաճ կտորներ տուին։ Մեներգեց նաեւ Օր. Վ. Թիւֆէնկ– ճեան։ «Ջօհրապ» նուագախումբն ալ ազգային ու հայրենասիրական կտոր– ներ նուագեց։

Հանդէսին ամենահետաքրքրական մասը մօզաիկ(?) լապտերով ցուցա– դրութիւններ եղաւ, պաստառին վրայ նախ երեւան եկան նախապատերազ– մեան մեր մտաւորական, ազգային ու այլ հանրային դէմքերը, ապա քանի մը նմոյշներ պատերազմէն, ջարդէն ու [illegible] ինչպէս նաեւ [illegible] գլխատութեամբ Թալէաթի, որմէ անմիջապէս վերջ անոր սպանիչ՝ Սո– ղոմոն Թեհլիրեանի պատկերը, տե– սակ մը խթան եղաւ որ մինչ այդ հան– գիստ ու խաղաղ նստած հանդիսա– կանները, մէկ մարդու պէս կատարի ծափահարութեամբ մը թնդացնեն ամ– [illegible]

Ս. գաւառի յատուկ վերջին բաժինը յառաջացուած էր յետպատերազմեան սերունդին ուր իրենց առանձին ա– ռանձին տեղն ունէին հայ արիները, Հ. Մ. Ը. Մ.ը ու Զ. Ո. Մ.ը։

Հայ գաղութի համար խրատական եղաւ այս տարուան հանդէսը, այն տեսակէտով որ իրենց մասնակցու– թիւնը բերած էին ամէնը։ Այնպէս որ Հ. Կ. Խաչի Պ. Այրէսի մասնա– ճիւղի տուած կենդանի պատկերէն վերջն ալ, տակաւին երկար ժամա– նակ ժողովուրդը չէր հեռանար, չու– զելով ինքզինքը զրկել այն տաք ու հա– րազատ մթնոլորտէն, ուր կուգար ան– գամ մը եւս շեշտել համերաշխու– թեան, սիրոյ ու հաւաքական աշխա– տանքի կարեւորութիւնն ու արժէքը։

Ինչ կը կարծէք. Աթէ այս հեռա– ւոր գաղութը իր մէջն ունենար Թու– րքէն Մանասեան մը, որ կաթողիկոսա– կան պատուիրակի պիտակին տակ, այս կողմերը կ'ուզէ գլորուիլ, ար– դեօք այս տօնակատարութիւնը պիտի ունենա՞ր այն նշանակութիւնն ու հա– րազատութիւնը ինչպիսին ունեցաւ այս անգամ. Իրապէս համազգային ու համաժողովրդական։

Բարեբախտաբար Պ. Այրէսի Հայ [illegible] վճռակա– պէս մերժեց իր մէջ ընդունիլ այդպի– սի կղերական մը, այս առթիւ տեղե– կացնելով թէ Էջմիածին եւ թէ իրեն՝ [illegible]

Թող հանգիստ թողուն այս հեռաւոր գաղութները, ուր այնքան կարեւոր են խաղաղութիւնն ու համերաշխու– թիւնը։

Ս. ՖԻՐՈՒՆՑ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻՍ

ԵՂԻՍԱԲԷԹ ԶՕՐԵԱՆ

1908-909 թուականին գաւառէն նոր եկած՝ աշակերտում էի Թիֆլիսի Մա– րիամեան – Յովնանեան դպրոցում։

Նոր էր այնտեղ ամէն ինչ ինձ հա– մար։ Նոր ու խորհրդաւոր մանաւանդ դասատուները։

Ու ամէնէն աւելի խորհրդաւոր ու անմատչելի էր մանաւանդ Ե. Զօրեա– նը։ Գուցէ նրա համար, որ նա խիստ էր, պահանջկոտ, գուցէ նրա համար, որ նա հագնում էր շատ պարզ մի քիչ ազատամարդավարի (մի պարզ փէշ, օձիքը գոց, փողկապով մի շապիկ, մի պարզ ժաքէթ ու ազատամարդու գլ– խարկ յիշեցնող մի գլխարկ), որ պատկառանք էր ներշնչում ինձ, եւ արգիլում ինձ նրա հետ լինել այն– պէս, ինչպէս միւս ուսուցչուհիների հետ, որոնք նման էին իմ նախկին ու– սուցչուհիներիս եւ քոյրերիս։ Գուցէ եւ այն, որ ուսուցանում էր մեզ, ինձ անծանօթ մի աշխարհ՝ բնագիտու– թիւն եւ այն էլ նախնական կենդանի– ներն ու բոյսերը, ամիբ, մետաղներ, հիւլէ(?), մամուռ, սունկ, եւ այլ հրա– շալի բաներ։

Դասագիրք չունէինք։ Ե. Զօրեանն իրեն հետ բերում էր զանազան նկար– ներ, կախում էր պատէն, ցոյց էր տալիս ալբոմներ։ Ինքը պատմում էր ու նկարում գրատախտակի վրայ եւ մեզ պարտադրում էր իրեն լսել, ձեռք թոյլ տալիս որ եւ է բան գծելու, որ եւ է բան գրելու։

Դասից(?) յետոյ, հարցերով դիմում էր ամբողջ դասարանին, մասնակցում էինք ամէնքս, նոյն իսկ ամենաուշ(?) համարուած աշակերտուհիները։ Ան– տայ պատմել էր տալիս մէկին, կամ երկուսին եւ դասն համարում էր պատ– րաստուած։

Ու դառնում էր մեզ՝ «սիրելի աղ– ջիկներս, այս դասը դուք ամէնքդ լաւ իւրացրիք, վաղը ես Տոնը(?) պիտի գրէք, ու գծէք դասը, ով ինչպէս որ կարող է։ Ձեր գրած տետրակներին հիման վրայ ես պիտի կազմեմ մի դասագիրք եւ այն պիտի լինի լաւա– գոյնը դասագրքերի մէջ»։

Մենք դասագիրք պիտի գրէինք, ինչ զարմանք բան, մենք, որ հազիւ 12-13 տարեկան էինք։

Ու գնում էինք տուն։ Եւ ո՛վ հրաշք, գիտէինք դասը, գրում էինք, գծում։ Այսօր էլ գիտեմ չարքն իր տուած դա– սերի, կարծես երէկ սովորած լինեմ ամիբէն սկսած մինչեւ միջատներն ու երկակենցաղները, բուսական բջիջն սկսած մինչեւ արմատաւորները։

Մեր գրածը կարդում էինք դասա– րանում եւ անցնում նոր դասի։ Դասա– րանում երկու աշակերտուհի ունէր նա, որոնց տետրակներին շատ էր հաւանում, եւ կրանալէն յետոյ վեր– ցնում էր, իր կազմելիք դասագրքի համար օգտագործելու։

Այդ աշակերտուհիներէն մէկն էր Վարդանուշ Դալլաքեանը, ընդունակ բոլոր առարկաներում։

Սակայն այդ երկու բախտաւորներն աւելի լաւ թուանշան չէին ստանում, քան միւսները։ Հինգի վրայ, երեքն էր նրա տուած թուանշանը, ամէնքին անխտիր։ «Ինձ, ասում էր, Ե. Զօրեանը, 5ը բնութեան. նա ամէնքն լաւ գիտէ իր դասը»։

Եւ ո՛վ զարմանք, չէինք տրտնջում, չէինք նախանձում, ներքնապէս ըն– դունում էինք, որ այդպէս արդար

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԻՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Իսկ Տէրջանցիներու մէջ յայտնի ցեղերն էին Հայտարան, Արիլ, Դըժը– նան, Լօլան, Ալան, Գալապան, Հասի– քան, Փիլվանք, Շաթիլ, Տանձիկ (Հայկական ծագումով), Քօչան, Քէ– ման, Ոխսան եւ ուրիշներ։

Այս երկու մեծ ցեղախումբէն զատ, Շէյխ – Հասանցիները իրար մէջ կը բաժնուին երկու ցեղախումբի,— Շէյխ Հասանցիներ եւ Զըրրաք – Սէօն– տիւրաններ (ճրագ – մարողներ)։ Այս վերջիններուն յայտնի ցեղերն են Ա– շուրանցիները, Գիրմանցիները, Արա– լանցիներ, Գողուքանցիներ, Գէյթ– ուշաղիներ եւ ուրիշներ.

Անշուշտ, Տէրսիմի Քիւրտերը որ– քան ալ բարեացակամ ըլլային մեզի հանդէպ, այս բազմաթիւ ցեղերը դժ– ուար էր մէկ ընդհանուր գաղափարի կապել։ Ամէն մէկ ցեղ ինքնիշխան էր։ Եւ այդ պատճառով ալ մեզ համար անկարելի էր ճանչնալ բարեկամն ու թշնամին։

Թուրքերը, իրենց աւանդական քա– ղաքականութեամբ, լաւ ու [illegible] աշ– խատանք կը կատարէին Տէրսիմի այս բազմազան ցեղերուն մէջ, զանոնք հը– րապուրելու եւ մեր դէմ գործածելու համար։ Նուէրներ, ալիւր ու զէնք կը բաժնէին, որպէսզի Թրքական հը– րամանատարութեան տակ կազմ ու պատրաստ գտնուէին մեր վրայ յարձակելու։ Անոնք կը յաջողէին կա– շառել քանի մը ազդեցիկ ցեղապետ– ներ, բայց բուն լեռնային Տէրսիմցի– ները խրատուած հին դասերէն, կը մերժէին Թրքական որ եւ է առաջարկ։

Թուրքերը կը մտածէին բանի միջոց– ներու դիմել։ Գաղտնի Երզնկա կը ղր– կեն Ճափէր պէյը, որ Թուրքերը զինե– լու եւ անոնց վիճակը քննելու պաշ– տօն ունէր։ Ճափէր պէյ, կը ջանայ Երզնկայի Թուրքերէն գաղտնի բա– նակ մը կազմել թէ՛ ինքնապաշտպա– նութիւնը ապահովելու եւ թէ Տէրսի– մի վրայ արշաւելու նպատակով։ Սա– կայն չի յաջողիր եւ կը ձգէ կը հեռա– նայ։ Անոր կը յաջորդէ Մազհար պէյ, բայց ան ալ չի յաջողիր։ Այս ան– գամ Թրքական բանակէն փախած Մուսթաֆա Վէֆա կ'աշխատի կամա– ւոր արձանագրել, Տէրսիմը հպատա– կեցնելու համար։ Սակայն այս ալ չի յաջողիր [illegible] անունով Թուրքի մը միջոցով վերջին փորձ մը կը կատարուի, եւ ան ալ նախորդներուն պէս ձախողութեան կը մատնուի։ Իմ– ներորդ զօրաբանակի հրամանատար Ալի Իհսան փաշա կ'ուզէ ամէն գնով նուաճել Տէրսիմը, սակայն այդ օրե– րուն իրենց աչքերուն առջեւ կը բաց– ուի աննախատեսելի արբեցուցիչ հո– րիզոն մը,— ռուս զօրքերու հեռա– ցումը եւ հայկական տիրապետու– թեան հաստատումը։

Ահա թէ ինչպէս յաջորդաբար ի՛նչպիսի արագութեամբ կը զարգա– նային, երբ Թուրքերը միւս կողմէ զինադադարի խարուսիկ առաջարկ– ներ կ'ընէին ներքնապէս կազմակերպ– ուելու եւ բանակները վերակազմելու ժամանակ շահելու համար։

Հոս, քանի մը խօսքով, անհրաժեշտ է կանգ առնել զինադադարի այդ օ– րերուն վրայ, հայ ժողովրդի ող– բերգական կացութիւնը դիւրաւ ըմ– բռնելու համար։

×

Թուրքիոյ արեւելեան ճակատի բա– նակները ռուսական յառաջխաղացու– մէն յետոյ, կազմալոյծ վիճակի մէջ կը գտնուէին։

Գ. զօրաբանակի հրամանատար Մահմուտ Քեմալ փաշան, Զօր. Իւտէ– նիչի բուռն յարձակումներուն առջեւ 1916 փետր. 14ին կը լքէ Կարինը։ Ռուսական յաղթական բանակը ար– բաղաւ կը յառաջանայ եւ իրարու ե– տեւէ կը գրաւէ Բաբերդը, Մամախա– թունը, Երզնկան եւ Տրապիզոնը։

Երզնկայի ռուսական ուժերու ընդ– հանուր հրամանատարն էր Զօր. Կա– լիթին։ Փետրուարեան յեղափոխու– թենէն վերջ, ժամանակաւոր կառա– վարութեան կողմէ Կալիթինի տեղ կը նշանակուի Զօր. Լեախով։ Լեախով յայտնի էր իբրեւ հայատեաց, դեռ պարսկական սահմանադրութեան կը– ռիւներուն առեն, երբ Եփրեմ, Քե– ռին եւ Խէչօն կը կռուէին իր Խա– զախներուն դէմ։ Սակայն Երզնկա գալէն ի վեր կը փոխէ իր հինաւուրց տրամադրութիւնները եւ մասնաւոր ուշադրութիւն կը դարձնէ Մուրատի վրայ, պատասխանատու պաշտօններ տալով անոր։

Հոկտեմբերեան յեղաշրջումէն յե– տոյ, Զօր. Լեախով, Մուրատին կը յանձնէ Երզնկայի զինուորական իշ– խանութիւնն ու պաշտպանութեան հո– գը եւ կը հեռանայ [illegible] տուն, հա– մաձայն օրուան նշանախօսքին։

Երզնկայի Թուրքերը սարսափի կը մատնուին։ Կը կարծեն որ Ռուսերու հեռացումէն անմիջապէս յետոյ, Մու– րատ ջարդեր պիտի կազմակերպէ եւ մաքրագործէ Երզնկան։ Ռուսերն ալ այդ մտահոգութիւնն ունէին։ Այդ պատճառով, նախ քան ռուսական զօրամասերու հեռանալը, տեղւոյն քաղաքապետարանին մէջ, Թուրքերը խորհրդակցութեան կը կանչուին։ Մուրատ, հոն, հրապարակաւ կը յայտնէ բոլորին թէ՝ «Հակառակ անոր որ Թուրքերը մարդկութեան արտա– ւորող արարք մը գործած են, սակայն Հայերը վրէժխնդրութեան պիտի չդի– մեն»։ Սակայն Թուրքերը անհանգիստ կը խնդրեն Ռուսերէն որ բաւարար զօրք ձգեն, եւ նոյնիսկ չյանձնեն [illegible] հաւատարիմներուն, եւ կամ թոյլ տան որ սահմանն անցնին եւ Թրքա– կան բանակի պաշտպանութեան տակ ապաստանին։

Անշուշտ ընթացք չի տրուիր Թուր– քերու այդ ցանկութեան եւ կը հար– կադրուին ենթարկուիլ հայկական իշխանութեան։

Թրքական բանակի ջախջախիչ պար– տութիւնը բարոյալքած էր թէ՛ հը– րամանատարութիւնը եւ թէ զինուոր– ները։ Դասալքութիւնը մեծ չափերու հասած էր։

1917 նոյեմբեր 17ին, կովկասեան բանակի հրամանատար Զօր. Օդիշի– լիձէ Թրքական Երրորդ զօրաբանակի հրամանատար Վէհիպ փաշայէն կը ստանայ նամակ մը զինադադար կնքե– լու առաջարկութեամբ։

Այդ օրերուն խորհրդային կա– ռավարութիւնը զինադադարի բանակ– ցութիւններ կը վարէր արեւմտեան ճակատին վրայ, Աւստրօ-Հունգա– րիոյ եւ Գերմանիոյ հետ։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(12)

էր Ամէնքն ալ գիտէին դասը, ինչ -ով, թէ մէկը լեզուանի էր, աւելի լաւ էր բացատրում, քան մէկ ուրիշը, դասն ամէնը գիտէին

Ու եղաւ այնպէս, որ այդ խիստ, անմատչելի ուսուցչուհին դարձաւ ամէնքիս սիրելին: Ու եղաւ այնպէս, որ սիրեցինք նաեւ իր աւանդած առարկան, անհամբեր սպասելով այն ժամին, թէ երբ իրեն պիտի ներկայացնէինք մեր գրածը, ապագայ մեր դասագիրքը

Մի տարուայ էլ դպրոց մտնելիս նըկատեցինք որ ինչ որ տարօրինակ էր դպրոցը, բակն ու միջանցքները լուռ:

Մեր առաջին դասը Ն. Զօրեանինն էր, բայց նրա փոխարէն դասարան մտաւ Տ. Ս. Դուրեանը եւ թաշկինակը լացող աչքերին մօտեցնելով, տըխուր հեկեկանքը զսպած՝ ասաց.

— Այսօր դաս չպիտի ունենանք: Տիկին Զօրեանը կորցրել է իր մանչ զաւակը. Պիտի երթանք յուղարկաւորութեան մասնակցելու

Լացինք, լացինք ու թէ մեռած մանուկի համար, որին չէինք տեսած երբեք, այլ միմիայն մեր ուսուցչուհու համար, եւ կորսուած դասի համար, թանկագին էին մեզ համար իր դասերը.

Համալսարանաւոր աշակերտուհիներից մի երկար շարան անցաւ Թիֆլիսի շէնք փողոցներով, առանց շուրջը նայելու, եւ կանգնեց Միքայէլեան փողոցում Ն. Զօրեանի համեստ բնակարանի առջեւ:

Ամէն դասարանէ ներկայացուցիչներ ներս մտանք, դասարանի ցաւակցութիւնների յայտնելու համար: Ես լի գացի ներս մտնողների շարքում:

Նոյն Ն. Զօրեանը, մի քիչ աւելի խիստ դէմքով, մի քիչ աւելի սեւաւոր էր: Արցունք չտեսանք իր հպարտ, կրակի աչքերում:

Քիչ յետոյ մի մանուկի դագաղի ետեւէն քայլում էինք մենք, մի ամբողջ դասարան մեր հոգիների մէջ: «Արցունք չտեսանք մօր աչքերում»:

Երկու օր յետոյ նորէն նրա դասն ունէինք, կարծում էինք, թէ չպիտի գայ. Բայց եկաւ, ամէն օրուան պէս, մի քիչ աւելի տժգոյն, աւելի մտամփոփ. Ու մեր հանդէպ եղաւ աւելի պահանջկոտ. «Մի բան, եթէ պէտք է սովորել, պէտք է լաւ սովորել, սովորել ոչ թէ մոռանալու համար, այլ գիտնալու համար»:

Ու մենք իր շունչի տակ, կախարդուածի պէս ջանացինք լաւ սովորել, սովորել գիտնալու համար:

Մի օր էլ դասարան չեկաւ նրա սիրելի աշակերտուհին՝ Վարդանուշը: Հիւանդ էր թոքատապով: Ն. Զօրեանը միշտ հարցրեց նրա մասին: Մի օր էլ լսեց գոյժը նրա մահուան: Ու ով զարմանք, այն կինը՝ որի աչքերում մենք արցունք չտեսանք իր զաւակի մահուան առթիւ, լացեց մի աշակերտուհու կորուստի համար:

Արցունք Ն. Զօրեանի աչքերում:

Մենք չհամարձակեցանք բարձրաձայն լալ մի ընկերուհու կորուստը, լուռ սրբեցինք մեր արցունքները:

Նա մի քանի վայրկեան թողեց որ լանք: Յետոյ, գլուխը տխրականօրէն բարձրացնելով ասաց՝ «Այնուամենայնիւ պիտի սովորենք այսօրուան դասը, գիտցողը միայն ուժեղ կը լինի. Դասի՛»:

Ու բացատրեց մեր նոր դասը. սովորելու, ապրելու, յարատեւելու պայքարը

Հիմա որ տարիներ են անցել, ես էլ իմ հերթին ուսուցչուհի եմ եղել, այսօր էլ մայր, երբ յետադարձ մի ակնարկ եմ նետում ու մտաբերում ուսուցչուհիս Ն. Զօրեանը, զգում եմ, որ տիտան պէտք է լինել անձնական վիշտը քօղարկելով՝ միշտ պատնէշի վրայ լինելու, սովորեցնելու եւ լաւ սովորեցնել.

Բաժակով, սեւ աչքերով իմ ուսուցչուհի, դու ինձ չես յիշի, ես մէկն էի հարիւրներէն, իսկ դու եզակի ես ու ես յիշում եմ քեզ:

Ցարդանք քեզ:

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ
(Ե. Ստամբոլցեան)

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

Անկախութեան տօնը

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ ՄԷՋ

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ.— Մեր գաղութն ալ տօնեց անկախութեան տարեդարձը, կոկիկ բազմութեամբ.

Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի հրաւէրին պատասխանելով, եկած էին Փրիվայի «Յառաջ» խումբի բոլոր ընկերները, համակիրներով ու չէզոքներով, թըխագէժ ու կայտառ տղաք: Ժամանակէն առաջ լեցուած էր դրադարանի սրահը: Ոմանք ալ պատշաճի տուրք մը կը պատրաստէին, ուրիշներ ալ երգերով կը խնդացնէին սրահը

Լէմանի «Զաւարեան» խումբի ընկերները նամակով մը իրենց խնդակցութիւնը կը հաղորդէին մեզի:

Եկած էին Լամբլաօէն, Ժուայլօէն, Սէն–Փիէռէն երիտասարդներ, իրենց յարգանքի բաժինը բերելու անկախութեան մեծ տօնին, պահ մը ապրելու ազատութեան օդին, ազատ վերադառնալու հաւատքով:

Օրուան նախագահ ընկեր Մ. Բարխեան «Մեր հայրենիքով» բացաւ հանդէսը եւ շեշտեց — Վեց հարիւր տարի գերութեան լուծի տակ մնացած, եւ ամբողջ յիսուն տարի իր դատին համար մարտնչող ազգի մը ազատութեան բանբերն է Մայիս 28ը. Եթէ այսօր հրաւիրեց հանդիսականները մէկ վայրկեան լուռ ու երկիւղած յարգել յիշատակը այն նահատակներուն որ ինկան ազատութեան ճամբուն վրայ:

Արտասանեցին ընկեր Աւետիս Բէքչեան «Կեանք» (Փրիվայէն), Մովսէս Բարխեան «Միրոյ գոհեր» եւ Աբգելի «Հայ լեզուն», Օր. Հնազանդ Ժամկոչեան «Մէկ Մասիս կատարին», Երգեցին ընկ. Մկրտիչ Ծերմէճեան «Հայաստան», տիկ. Թագուհի Գօյաճեան «Ես լսեցի մի անուշ ձայն», Գ. Սահակ Յանգալեան «Կանչէ կըռունկ», ընկ. Ցովհ. Եօրղանճեան «Գանք Օթօման» եւն.: Ցետոյ անվերջ խմբերգներ: Թող ներեն անոնք որոնց անունները ակամայ մոռցած եմ:

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Գօգոս Հիւսեան, որ գովեց գաղութին ազգային գիտակցութիւնը եւ շեշտեց.— «Կ'ապրի այն ազգը, որ գիտէ պահել իր ազգային արժանիքները»: Ընկերը փաստերով պարզեց այն երկունքը զոր 19րդ դ. կ'ապրէր Կովկասի հայութիւնը: «Մի մոռնաք որ Թրքական բանակները Թալէթ եւ Նուրի փաշաներու հրամանատարութեամբ օղակած էին Երեւանը: Այդ կրկնակի սպառնալիքուած թրքական բանակը Սարդարապատի առջեւ կը փախչէր հայ կռուողին առջեւէն: Այս կռիւներն էր հայ ժողովուրդին տուին հող, իր ազգային խորհրդանիշը՝ եռագոյն դրօշակ եւ իր անկախութեան օրը՝ Մայիս 28: Այսօր ունինք փոքրիկ Հայաստան մը, կորիզ մը մեր վաղուան երազներուն: Գուրգուրանք անոր վրայ, առանց նայելու անոր գոյնին եւ ձեւին, բռնակալութիւնն ու վարչաձեւ անցողակի են, Հայաստանն ու Հայը մեր սրբութիւններն են»:

Նախագահը շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր հանդիսականներուն, «Մշակ բանուորով» փակեց հանդէսը:

Հանդէսէն յետոյ Փրիվայի եւ Սէն-Փիէռի ընկերներու հետ ունեցանք ընդհ. ժողով մը, ուր ընկ. Հիւսեան տեղեկութիւններ տուաւ եւ թելադրեց տոկալ եւ համբերել բոլոր խոչընդոտներուն:

Մ. Բարխեան

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ, 2 յունիս (Յառաջ) — Անկախութեան տարեդարձը այս տարի տօնուեցաւ յունիս 1ին, շաբաթ գիշեր, զուգադիպելով Ֆր. Կ. Խաչի 7րդ պատգ. ժողովին: Բեմը զարդարուած էր Հ. Յ. Դ.ի հիմնադիր երրորդութեան — Քրիստափոր, Ռոստոմ, Զաւարեան— Զօր. Անդրանիկի, Արամի Մուրատի, Վարուժանի եւ Անդրանիկի միացեալ խոշոր խմբանկարներով (Սեբաստացիներու նուէր), եւ Հ. Յ. Դ. զինանշանով: Բեմի երկու կողմը կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները: Հանդէսը բացաւ ընկ. Ա. Միքայէլեան «Արծիւ» Ֆանֆարի «Մեր հայրենիքով», զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս: Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ Տիկ. Միսաքեան, որ ըսաւ

— «Գեղեցիկ զուգադիպութեամբ մը ամէն տարի Ֆր. Կ. Խաչի պատգ. ժողովը կը զուգադիպի պատմական մեծ տօնի մը հանդիսութեանց օրերուն: Մեր ժողովուրդը զարկուած է ահա, եղած է անկախ իր սեփական հայրենիքի մէջ, ունենալով իր փառքի ու մեծութեան օրերը իր պանծալի պատմութիւնը: Դարձեալ դարերով ունեցած է գերութեան օրեր, անարգ լուծի մը ենթակայ, բայց տառապանքը տարած է ոչ թէ կորաքամակ, ինկած, այլ միշտ բարձրագլուխ, պայքարելով իր անկախութեան համար, իր կրօնքին, իր մշակոյթին, իր լեզուին պահպանման համար: Արշալոյսը ծագեցաւ իսկապէս Մայիս 28ին եւ հայ ժողովուրդը անգամ մըն ալ բարձրացուց իր գլուխը: Կարճ տեւեց սակայն եւ դարձեալ եղանք գերի, թափառական եւ ցիրուցան աշխարհի չորս ծագերուն: Դարձեալ Հայ ժողովուրդը ունի պայքարի տարիներ, այս անգամ շատ աւելի դժնդակ պայմաններու մէջ, քանի որ իր հայրենիքին մէջ ալ դեռ չունի անոր ներշնչման աղբիւրները, բայց այս անգամ եւս պիտի տանի ան այդ պայքարը բարձրագլուխ, պիտի պայքարի կորովով, պահպանելու իր ֆիզիքական գոյութիւնը, իր ազգային աւանդութիւնները, իր սեփական մշակոյթը, իր մայրենի լեզուն, միշտ գօտեպնդուած խոր հաւատքով թէ օր մը դարձեալ Մայիսի մը 28ին պիտի ողջունէ նոր արշալոյս մը»: (Բուռն ծափեր):

Ցետոյ խօսք տրուեցաւ առաջին բանախօս ընկ. Ս. Վրացեանին, որ իր մէկ ժամուան կուռ բանախօսութեամբ եւ փաստացի տուեալներով վեր հանեց «Մայիս 28»ի պատմական արժէքը եւ քաղաքական իմաստը: Ընկերը իր բանախօսութիւնը վերջացուց հետեւեալ խօսքերով.

— «Այսօր պարզ տօնակատարութեան մը օր չէ եւ ոչ ալ ձեւի եւ նախապաշարումի, այլ ուխտի օր է: Մենք ամէն տարի այսպէս կը հաւաքուինք ոչ թէ կուսակցութեան փառքը հիւսելու, այլ եւ նախապատրաստուելու, գիտակցելու մեր պարտականութեանց՝ մինչեւ այն օրը, որ բացուին Հայաստանի դռները, մինչեւ որ տիրանանք մեր իտէալին, ազատ եւ անկախ Հայաստանին, մինչեւ որ մեր ժողովուրդը հաստատուի իր մայրենի հողին վրայ, մինչեւ որ տարագիր դըրօշը կրկին վերադառնայ մեր նախնիներու երկիրը»: (Երկարատեւ ծափեր):

Երկրորդ բանախօսը ընկերուհի տիկ. Էլլէն Բիւզանդ, իր կրակոտ բանախօսութեամբ ելեկտրականացուց մթնոլորտը:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին պատգամաւորուհիներէն Տիկին Թորոսեան (Կրընոպլ), Օր. Գույումճեան (Իսի լէ Մուլինօ), Տիկ. Ցակոբեան (Տէսին), ընկ. Մարգարեան եւ փոքրիկն Օր. Աստուրեան արտասանութիւններով: Երգեցին Տիկ. Տէրտէրեան (Իսի լէ Մուլինօ) «Հայաստան», Օր. Սթամպուլեան (Ռոման) «Դէլէ եամանը», իսկ Օր. Մ. Գասմաճեան (Տէսին) «Սարերի հովին մեռնիմ»: Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու: Մէջ ընդ մէջ «Արծիւ» Ֆանֆարը կը նուագէր ազգային - յեղափոխական երգեր

Ընկեր Ա. Միքայէլեան յանուն Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէին շնորհակալութիւն յայտնելով օրուան բանախօսներուն, երգիչներուն, արտասանողներուն եւ հասարակութեան, հրաւիրեց զանոնք մէկ վայրկեանի յոտնկայս լռութեամբ յարգել մեր բոլոր մարտիկներու յիշատակը: Հանդէսը փակուեցաւ Ֆանֆարի «Մշակ բանուորով» եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ այն խոր հաւատքով թէ ուշ – կանուխ հայ ժողովուրդը պիտի ստանայ իր կատարեալ անկախութիւնը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ԱԳՈՒՇՆԵՐՈՒ ՎԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

Թող ներէ ինծի սիրելի «Յառաջ»ը, որ ստիպուած եմ երկու խօսքով յիշել ազնիւ դէպք մը որ խոր եւ արդար գայրոյթ պատճառեց հասարակութեան: Ֆր. Կ. Խաչի պատգ. ժողովի գումարումը Տէսինի մէջ, եւ պատգամաւորուհիներու ներկայութիւնը խոր հետաքրքրութիւն շարժած էին: Իսկ վերջին պահուն «Մայիս 28»ի տօնակատարութեան կազմակերպումը աչքի փուշ դարձած՝ հայանուն վիժուկներու: Եւ ահա իրենց ուժը ցոյց տալու եւ իրենց մեծաւորներուն գոհունակութեան արժանանալու համար, ուզեցին ցոյց մը կատարել հանդէսը խանգարելու եւ ժողովուրդը փախցընելու նպատակով: Համաձայն իրենց սովորութեան, հոս ալ ստորինները առջեւ հանած էին եւ յառաջապահ բրած, իսկ իրենք վախկոտ նապաստակներու նման մութին մէջ մնացած: Խումբ մը Ֆրանսացիներ եւ Իտալացիներ (կին մըն ալ միասին), գրգռուած հայ կարմիրներէն եւ առաջնորդութեամբ 2 սրահակներու (որոնց անունները չեմ ուզեր բերան առնել) ժողովրդին խառնուելով ուզեցին սրահ մտնել, սակայն անմիջապէս հանդիպեցան չէզոքներու եւ համակիրներու ընդդիմութեան: Ի վերջոյ տասը րոպէի մը չափ սպասելով սրահին դուռը, հեռացան: Հանդէսը սկսաւ եւ վերջացաւ խաղաղ մթնոլորտի մէջ եւ օրինակելի կարգապահութեամբ, տալով բարոյական շառաչուն ապտակ մը եւս մեր անզգամ եւ ստորնի հակառակորդներուն, եւ անգամ մը եւս բարձրացնելով Հ. Յ. Դ.ի եւ Ֆր. Կ. Խաչի վարկը հայրենասէր ժողովուրդին առջեւ:

Վեհունի

ՌՈՄԱՆԻ ՄԷՋ

ՌՈՄԱՆ, 2 յունիս (Յառաջ) — Մայիս 28ը տօնուեցաւ մեծ շուքով մասնակցութեամբ Հ. Կ. Խաչի եւ Զ. Ռ. Միութեան, Քիւրասլի սրահին մէջ: Հ. Յ. Դ. Անդրանիկ խումբը ջանք չէր խնայած հանդէսին յաջողութեան համար: Գեղարուեստական մասը շատ ճոխ էր: Նախագահ ընկեր Յ. Զաթրեան հանդէսը բանալով, հրաւիրեց յոտնկայս ունկնդրել «Մեր հայրենիք»ը: Ցետոյ արտասանեցին ընկեր Ս. Գասպեան, փոքրիկն Ս. Թորոսեան (Մուրատին կտակը), Վալանսէն ընկերներ Գըրգեան եւ Դաւիթեան: Տիկ. Շէյթանեան արտասանեց Սիամանթոյի «Մուղր»: Երգեց ընկեր Գասպեան: Տիկ. Շէհէրլեան հայկական տարազով եւ աւանդական կուժով երգեց «Պարզիր աղբիւր» եւ «Կռիւն անոնց», տիկ. Կիւրինչեան երգեց «Միծեռնակը», փոքրիկն Անուշ երգեց «Ես վարդ մըն եմ»: Վերջապէս կարմիր խաչուհիները յաջորդաբար հայկական տարազներով չորս գեղջուկ պարեր ներկայացուցին որոնք արժանացան բուռն ծափերու:

Զ. Ռ. Մ.ի կողմէ խօսք առաւ ընկ. Ա. Գօյաճեան, նկարագրելով այն ճակատագրական կռիւները որ յաղթեցան ազատութեան: Ցետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը ընկ. Ա. Ջամալեան, որ կուռ բանախօսութեամբ մը ներկայացուց անկախութեան համար թափուած ճիգերը եւ խստօրէն ձաղկեց մեր փոքրոգի հակառակորդներուն վարկաբեկիչ պայքարը:

Դիլանամ

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՀՈՒՆՁՔԸ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Գերման պատերազմական նախարարութիւնը վերջերս վիճակագրութիւն մը հրատարակեց ընդհ. պատերազմի զոհերուն մասին:

Համաձայն այդ վիճակագրութեան, Գերմանիոյ կորուստն է 2.036.897 մեռեալ, 1.900.876ը ցամաքի վրայ, 34.836ը ծովու վրայ, 1.181ը գաղութներու մէջ, աւելի քան 100.000 հոգի անյայտ:

Երեք միլիոն կը հաշուեն թիւը այն ծնունդներուն, որոնք պատերազմի պատճառով աշխարհ չեկան:

Գերմանիա ունեցաւ նաեւ 89.760 անդամահատ, 2.734 կոյր, 4.814.557 վիրաւոր:

Ռազմաճակատին վրայ կամ երկրին մէջ հիւանդներու եւ վիրաւորներու թիւը՝ 27.118.000:

ՍԱՄՈՒԼ

Ահաւոր վտանգ մը

— • —

Պէյրութի «Ազդակ»ը գիտել կու տայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մայիս).

« Համեմատելով իր թիւին հետ, կարելի է վստահ ըսել թէ անձնասպանութեան մարզին մէջ Պէյրութ կը կոտրէ աշխարհի մրցանիշը: Հաւաստի հաշուեկշիռ մը ցոյց կու տայ որ վերջին 4 ամսուան ընթացքին Պէյրութի մէջ պատահած են 60ի մօտ անձնասպանութեան փորձեր: Գրեթէ երկու օրը մէկ հատ: Փարիզ որ մօտ 5 միլիոն բնակչութիւն կը հաշուէ, այսինքն Պէյրութի 25 անգամը, հաւասարելու համար Պէյրութի մրցանիշին, պէտք է օրական 15 անձնասպանութեան դէպքեր արձանագրէ: Մինչդեռ վիճակագրութիւնները ցոյց կու տան որ, շաբթուան մէջ հազիւ քանի մը անձնասպանութիւններ կ'արձանագրեն փարիզեան թերթերը:

Միթէ տնտեսական տագնապի պատճառած աղէտները աւելի թեթե՞ւ են ուրիշ երկիրներու մէջ: Սիրային դժբախտութիւններ աւելի քի՞չ են, կամ ընտանեկան ցաւեր աւելի նուա՞զ Եւրոպայի կամ Ասիոյ քաղաքներուն մէջ:

Պակասը մեր երկրին մէջ ու մեր ժողովուրդին մօտ, մէկ կողմէ երկրի իշխանութեանց անհոգութիւնն է, իսկ միւս կողմէ ալ բարոյական դաստիարակութեան պակասը: Ուրիշ երկիրներու եւ քաղաքներու մէջ, պէտք է խոստովանիլ, իշխանութիւնը խիստ հսկողութիւններ կը կատարէ եւ առիթ չի տար անձնասպանութեանց: Կրօնական հաստատութիւններ կը ջամբեն բարոյական առողջ դաստիարակութիւն, օգտակար քարոզներ կը հրամցնեն. կրօնականներ գլխաւորեն իրենց կոչումին մխիթարութիւն կը պարգեւեն յուսահատներուն. բարեսիրական հաստատութիւններ կը մեղմեն թշուառութիւնները, մասամբ առաջքն առնելով անձնասպանութիւններու:

Այդ բոլոր միջոցներն ալ թերի են հոս. թոյլ է նկարագիրը ժողովուրդին եւ տկար դիմադրողական կարողութիւնը: Ամէնէն աննշան դժուարութիւն մը անգամ անձնասպանութեան կը մղէ ենթական: Դեռ երկու շաբաթ առաջ արձանագրեցինք 20 տարեկան երիտասարդի մը անձնասպանութեան պարագան. երեկոյեան տուն վերադարձին ընթրիքը պատրաստ չի գտներ. կը յուզուի, կը փոթորկի եւ կ'որոշէ անձնասպան ըլլալ: Իսկոյն կը գործադրէ որոշումը: Ուրիշ մը, ձեռքի հարուած մը ստանալուն համար վիրաւորուած կը զգայ իր արժանապատուութիւնը եւ անձնասպանութեան կը դիմէ:

Ահաւոր վտանգի մը առջեւ կը գտնուինք: Համաճարակի բնոյթ առնող այս անձնասպանութիւնները ծանր մտահոգութեանց պէտք է առաջնորդեն երկրին ղեկավարները: Խղճալի վիճակ: Երիտասարդ թարմ կեանքեր վաղահաս մահը կը գրկեն իրենց բարոյական թերի կրթութեան պատճառաւ:

Անձնասպանութիւնը տկար, անկարող եւ վախկոտ մարդու գործ է: Լուրջ եւ աներեր նկարագրի ու դաստիարակութեան տէր մարդիկ կը սիրեն կեանքը եւ կը պայքարին դժբախտութեանց դէմ, առանց յուսալքուելու: Ցաւերն ու դժուարութիւնները անպակաս են այս աշխարհիս վրայ, սակայն ժամանակաւոր, պէտք է մնայ յոյս եւ հաւատք, դիմադրական ուժ եւ կորով ունենալ: Պէտք է ներարկել բարոյական պարտաւորութեանց: Երջանկութիւնն ու մխիթարութիւնը պէտք է փնտռել ծառայութեան եւ նուիրումի մէջ հանդէպ հայրենիքին, ազգին ու ընտանիքին»:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

═ • · • ═

Մէկ – երկու ժամ թարգմանին հետ աշխատելէ յետոյ, օգտուելով իր բարեացակամ տրամադրութենէն, փորձեցայ հարցնել անունը.

— Մէհմէտ պէյ, պատասխանեց:

— Ո՞ւր սորված էք հայերէնը:

— Հայ դպրոցներու մէջ աշխատած, պաշտօն վարած եմ:

— Դուք Մէհմէտ Սիւրէյա պէ՞յն էք. երբեմն կրթական քննիչ հայ դպրոցներու:

— Այո՛, ո՞ւրկէ գիտէք:

— Թերթերու մէջ կարդացած, լսած եմ.

Այս առթիւ հետաքրքրուեցաւ բանտարկեալի վիճակովս, հարցուց թէ ինչո՞ւ կը կաղամ, ինչո՞ւ վիրաւորուած են դաստակներս, եւ պատրաստակամութիւն յայտնեց բժշկապետը կանչելու: Բժիշկը յետաձգելով, խնդրեցի միջամտել, որպէսզի արտօնեն գոնէ թուրքերէն եւ ֆրանսերէն թերթ բերել տալու:

Սիրով ստանձնեց, եւ յետոյ, շարունակութիւնը յետաձգեցինք յաջորդ օրուան:

Եթէ չեմ սխալիր. մէկ շաբաթէն վերջացաւ թարգմանութեան բաղդատութիւնը: Թարգմանը, որ աշխատանքի միջոցին քանի մը անգամ եւս հարցաքննիչ ատեան գնաց աւելի կոպիտ սխալներ մատնանշելու համար, մեծ բարեացակամութեամբ կատարելով իր պաշտօնը, տեղեկագիրը ներկայացուց եւ բաժնուեցաւ:

Մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով, առնուազն 15 նշանաւոր սխալներ գտած էի, որոնց մէկ մասը եթէ ծիծաղ կը շարժէր, երկու – երեքն ալ բաւական էին ուղղակի կախաղան առաջնորդելու:

Այսպէս, օրագրին առաջին էջերուն մէջ տեղ մը կար հետեւեալ նախադասութիւնը.—

Մեխակը լուծել երեքով:

Այսօր ալ չեմ ուզեր բացատրել իմաստը, բայց շատ անվնաս խօսք մըն էր:

Ցար. Մկրտիչեան յաջողած էր հըրաշալի՛ ճարտարամտութեամբ «լուծելը» գաղտնիքը:

Թարգմանած էր ճիշդ այսպէս.—

ՏԵՐՈՐԻ ԵՆԹԱՐԿԵԼ ԵՐԵՔ ՀՈԳԻ

Եւ որպէսզի այս չքնաղ գիւտը տրամաբանական եւ համոզիչ դառնայ, իբրեւ լուսաբանութիւն կ'աւելցնէր թէ ակնարկուած երեք անձերն են Թալէաթ, Էնվէր եւ Միտհաթ Շիւքրի (Իթթիհատի ընդհ. քարտուղարը), «ինչպէս կը հետեւի տետրակին միւս արձանագրութիւններէն».

Այս երեք անունները, ինչպէս ուրիշներ, ցիրուցան արձանագրուած էին յուշատետրին մէջ, օրուան դէպքերու առնչութեամբ: Մէկուն եղած դիմումի մը, միւսին մէկ յայտարարութեան կամ այցելութեան առթիւ եւն.: (Զէ՞ որ 1915 ապրիլ 11ի ձերբակալութիւններէն յետոյ դէպքերը արձանագրուած էին օրը օրին):

Եկուր դուն այս անունները մէկ տարուան օրագրի մը զանազան էջերէն ժողվէ, բեր փակցուր այս նախադասութեան — Մեխակը լուծել երեքով — եւ թարգմանէ.

— Ահաբեկել Թալէաթը, Էնվէրը եւ Միտհաթ Շիւքրին...

Թշուառականը մէկ վայրկեան չէր անդրադարձած թէ այսքան ծանրակշիռ վճիռ մը ի՞նչպէս կարելի է գրի առնել որ եւ է յուշատետրի մէջ:

Թուրք թարգմանը համոզուեցաւ. իսկ ինք չեմ գիտեր թէ որ եւ է խղճահարութիւն զգա՞ց, զինադադարին, երբ ահաբեկումը կը պայթէր իր գլխուն, բոլորովին անգիր:

Ուրիշ տեղ մը ՑՈՒՆԻՍ ամիսը «Յունաստան» կարդալով, թարգմանած էին «Եունանիստան»: Այնպէս որ, բուն դատավարութեան ատեն, պատերազմական ատեանի նախագահը, Նաֆիզ փաշա, օր մը պոռաց երեսիս.

— Դուն ըսաւ ճիշդ բան մը չէ՞ պիտի խօսիս: Կ'ըսես թէ բարեգործական մարմին մը կազմեր ես, աքսորականներու ընտանիքներուն օգնելու համար: Այդ բարեգործական մարմնին մէջ Յունաստան ի՞նչ գործ ունի: (Ո ինսանիյէթփէրվէր ճեմիյէթինտէ Եունանիստանըն նէ՞ իշի վար):

Կարգ մը ծաղիկներու անուններ կային յուշատետրին մէջ,— մեխակ, յասմիկ, շուշան, շահոքրամ, իբրեւ ծածկագիր: Անոնք ալ վերագրուած էին ... աղջիկներու:

Այսքանը կը բաւէ, իբրեւ լուսաբանութիւն:

×

Հարցաքննութիւնները վերսկսան: Առաւօտ մը բացարձակապէս խանգարուեցաւ լռութիւնս: Խնդրեցի յետաձգել: Չհաւատացին եւ պնդեցին: Երբ տեսան որ անդրդուելի եմ, բժշկապետը կանչեցին, որ բուն իսկ ատեանին մէջ քննեց եւ հաստատեց թէ ջղային տագնապի մը մատնուած եմ եւ գիտակ չեմ:

Չեմ գիտեր թէ բժիշկը դադար պատուիրա՞ծ էր: Ամէն պարագայի մէջ, հարցաքննութիւնները շարունակուեցան չափազանց ստորնալի ձեւով մը,— քարտուղարը, որուն քով նստած էի, հարցումները կը գրէր, միասին կը կարդայինք, յետոյ կը պատասխանէի, եւ գրի կ'առնէր:

Երկու օր ալ այսպէս շարունակուեցաւ, յետոյ բաւական ատեն ընդհատեցին, եւ երբ ինքզինքս գտած էի, նորէն կանչեցին

Այս անգամ վերջին հարցումներն էին որ կ'ուղղուէին: Ցետոյ զիս երեսէ երես բերին Սամուէլին եւ Իգնատին հետ: Պատասխանեցի թէ չեմ ճանչնար:

Ու վերջապէս, հարցաքննիչ դատաւորը սկսաւ իր եզրակացութիւնները տուն տալ քարտուղարին, որ նոյնութեամբ գրելէ յետոյ, կարդաց եւ հարցուց.

— Աղէկ հասկցա՞ր: Եթէ որ եւ է բառ չես գիտեր, ըսէ որ բացատրենք:

Հարցուցի երկու բառեր,— «Թէշրիքի մէսայի» (գործակցութիւն) եւ «Թէֆրիք» (անջատում):

Ի՞նչ էր եզրակացութիւնը,— Մահապատիժ (իտամ), համաձայն պատժական օրէնսգրքի 54 – 58 յօդուածներու, նկատելով որ Դաշնակցականներու (Թշնամիներու) միանալով, անոնց հետ գործակցելով, օսմ. կայսրութենէն հողեր անջատելու, անկախ Հայաստան կազմելու աշխատած եմ եւն.: (Մօտաւոր իմաստը կուտամ):

— Ըսելիք ունի՞ս, գրէ.

— Ես չեմ կրնար գրել, ես կ'ըսեմ, թող քարտուղարը գրէ:

Եւ ըսի վերջին խօսքս, թերխաշ թուրքերէնով: Թուեցի մեր կրած տառապանքները, նահատակութիւնները, Պատրիարքարանի «Թագրիր»ները, բարենորոգումները, հայ մէբուսներու դիմումները եւ ուրիշ ինչ որ կ'իյնար միտքս, մեքենաբար եւ խառն ի խուռն:

Քարտուղարը նոյնութեամբ կը գրէր բառերս, շատ բան զօրութեամբ հասկնալով

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(21)

ՀԻՆԳ ՀԱՐԻՒՐՆ ԱԼ ՉԻ ԲԱՒԵՐ, ՀԱԶԱՐ...

Թուրք թերթերը կը գրեն.—

Օդային վտանգին դէմ շարժումը օրէ օր աւելի կը տարածուի եւ ամէն կողմ ձեռնարկներ կը կատարուին այդ ուղղութեամբ:

Հալէպի մասնաճիւղերը եւ Հալքէվները օդային վտանգի մասին բանախօսութիւններ պիտի սարքեն, այլ միջոցներով քարոզութիւն պիտի ընեն եւ այս ձեւով նոր անդամներ պիտի գտնեն:

Օրտուի երեսփոխան Ալիմ Սըրրի Թարճան անթելով բանախօսութիւն մը բրաւ օդային վտանգի մասին: Ճառախօսը ոգեւոր չեշտերով բացատրեց թէ Թուրքիա 1000 սաւառնակի պէտք ունի, իր բնակչութիւնը զերծ կացուցանելու համար օդային ամէն վտանգէ: Այս առթիւ յիշեց օտար երկիրներու մէջ մեծ գոհողութիւն ընողները եւ իբրեւ օրինակ մէջ բերաւ Ֆրանսացի հարուստ մը որ եւրոպական անցեալ տարուան 2 միլիոն ոսկի տուաւ իր կառավարութեան, առանց սակայն իր անունը հրապարակելու: Յիշեց նաեւ հեյլէն միլիոնատէր Ավէրոֆի ըրած նուիրատուութիւնները եւ այսպէս վերջացուց իր հայրենասիրական ճառը.

«Տանք, 1000 սաւառնակ ունենալու համար օգնենք: Հայրենիքը մեզմէ կը նշանակէ անոր համար գոհաբերուիլ. Անգամ մըն ալ աշխարհի հաստատենք որ զոհողութիւնը Թուրքին յատուկ առաքինութիւն մըն է»:

** Անգարայի հայրենասէր վաճառականներէն Վէհպի Քոչ որ 5000 ոսկի նուիրած էր Սաւառնակի Միութեան, այս անգամ հաղորդած է թէ ամէն տարի կանոնաւորաբար պիտի վճարէ այս գումարը:

** Անգարայի, Պոլսոյ եւ միւս քաղաքներու մէջ կը շարունակուին նուիրատուութիւնները: Երեսփոխաններ, պետական պաշտօնատարներ, փաստաբաններ, մասնաւոր ձեռնարկներ եւ այլ անձեր, 20էն մինչեւ 500 ոսկի ըլլալով, զանազան գումարներ վճարած են:

** Արհեստակցական միութիւնները յունիս 15էն առաջ ժողով մը պիտի գումարեն, ճշդելու համար թէ ինչ միջոցաւ կարելի է 6 սաւառնակ նուիրել բանակին: Դպրոցներու մէջ ալ կազմակերպութիւններ պիտի ըլլան եւ իւրաքանչիւր աշակերտ իր կարողութեան չափով ամսավճար մը պիտի յանձնէ:

Բուլղարական դահլիճին վերակազմութիւնը

Գ. Մաքսոնֆի հրաժարման վրայ, երէկ, ուրբաթ, վերակազմուեցաւ բուլղարական կառավարութիւն մը, վարչապետութեամբ Գ. Գէօսէվի: Արտաքին նախարար Սըր ձօն Սայմըն ներքին նախարարութիւնը ստանձնած ըլլալով, իրեն յաջորդեց Սըր Սէմուէլ Հոր: Ուրիշ կարգ մը նախարարներ ալ փոխուեցան, մասնաւորապէս օդանաւային:

Խ. Միութեան եւ Իրանի մերձեցումը

Իրանեւխորհրդային (սովետական) սահմանագլուխ հասաւ Իրանի երկրագործական նախարարին օգնականը, խորհրդակցելու համար հունձքերու պաշտպանութեան մասին: Վերջերս Իրանէն առեւտրականներու եւ գործարանատէրերու պատուիրակութիւն մը գացած էր Մոսկուա, ինչ որ աւելի ամբողջեց մերձեցումը: 1933էն ի վեր, երբ խորապէս յարուած էին Իրանի եւ Խ. Միութեան յարաբերութիւնները, նոյն իսկ պայքար յառաջ բերելով Իրանի մէջ, արագօրէն եւ զգալապէս կը չէզոքուի բարեկամութիւնը: Իբրեւ չօշափելի ապացոյց այս մերձեցման, խորհրդային իշխանութիւնը Իրանի յանձնեց Կասպից ծովու իրանեան ափերու փարոսները, ինչպէս որոշուած էր դեռ 1921ին: Յիշենք, դարձեալ, որ խորհրդային իշխանութիւնը արտակարգ հանդիսաւորութեամբ տօնեց Թիֆլիսի հայրապետական, ճարտարապէտներ դրկեց Իրան եւ մօտերս պիտի վերանորոգէ առեւտրական դաշնագիրը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

254.000 ՖՐԱՆՔ ՀԱՏՈՒՑՈՒՄ ստացաւ պարուհի մը, Օր. Պօնէ (Օփերայէն), այժմ տիկին Սթօրա, որ անցեալ օգոստոսին ինքնաշարժի արկածի մը հանդիպած ըլլալով, կորսնցուցած էր մազերը:

ԱՆՊԱՐՏ ԱՐՁԱԿՈՒԵՑԱՒ նախկին դատական նախարար մը, Ռընէ Ռընու, որ ամբաստանուած էր թէ շահագործած է իր հաղաքական դիրքը, ի նպաստ Սթավիսքիի, փոխան 50.000 փրանքի:

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ «ԸՍՊԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի (Յունիս 10) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Au Claire de Lune սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'իթալի):

Օրակարգ.— Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն.

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին:

× Այս ժողովին կը հրաւիրուին նաեւ «Արդիւթեան» խումբի ընկերները: Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր.

Գաւառ

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 9 Յունիս Կիրակի երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին:

Տէր եւ Տիկին Վարդիվառ Կէօվչէնեան, Տիկիններ Կէօվչէնեան եւ Գարապանաքեան, Օր. Կէօվչէնեան, Տէր եւ Տիկին Դրանեան, Պ. Սերժ Գարապաաքեան, Պ. Արսէն Այվազեան, Պ. Հանրի Կիւլիսէրեան, Օր. Կիւլիսէրեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի որդւոյն, թոռնիկին, եղբօրորդւոյն եւ ազգականին՝

ՍԵՐԺ ԿԷՕՎՉԷՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յունիս 6ին 2 տարեկան ծաղիկ հասակին:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 1.30ին իրենց բնակարանին մէջ, 145 Rue Emile Zola. Աճիէռ:

Մարմինը պիտի փոխադրուի Անիէռի նոր գերեզմանատունը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ԿԱՇԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը ճշդիւ 7

Սալ տէ Գաճէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine

Գեղարուեստական նոխ բաժին: կը նուագէ՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Մախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ ԿԱՇԷԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՇԻՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Ընկերներ՝ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Մահավճիռի բեկման առթիւ

Այս կիրակի երեկուն ժամը 8էն մինչեւ ժամը 11

Սալ տէ Գաճէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine.

Մախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆր.:

Կը հրաւիրուին բոլոր կոմիտէներու ընկերները եւ համակիրները:

Հաղ. միջոց — Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Arrêt Place Condorcet. Bourg-la-Reine.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

8 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԼՈՅՍ

«ՊՐԷՊԱՆ ՄԱՐՍԷՅԷ»Ի ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

146, Chemin des Chartreux

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ՝ Տր. Կ. Խալբ, «Համազգային Կրթ. եւ Հրատ. Ընկ. Մարսէյլի Մասնաճիւղի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Հայ Արիներու, Զ. Ո. Մ., Բարձր-Հայքի, Վասպուրականի, Զարեհնաւանի, Պոլսեցիներու, Բաբերդցիներու, Ուրֆայի, Չմշկածագի, Երզնկայի, Պարտա-Ռուստհայերու, Բզքի, Եօզկատի եւ Եղեգիի Յառաջ. Միութեան եւ ուրիշ Հայրենակ. Միութիւններու:

Հրաւիրուած են նաեւ Սալոն-Զորի, Տարոն-Տուրուբերանի, Սիվրի Հիսարի, Ագշէհիրի, Բալուի, Կիլիկիոյ, Կարճկանի, Զարայի, Մարսէյլի Հայ Ուսանող., Խարբերդի Երիտասարդաց, Փէրչէնճի Միութիւնները:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Պ. ՀԻՒՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը նուագէ Զ. Ո. Մ. վաչագնեան նուագախումբը:

Կ'երգեն ցիկին Երանուհի Վարժապետեան, Օրիորդներ Մանուշ Մարտիրոսեան, Ցերցուհի Գէորգեան, Վերա Գաճափկեան: Պարոններ՝ Գատէճեան եւ Համբարձումեան: Կ'արտասանեն Օրիորդներ՝ Մարի Հացագործեան, Դ. Աւագեան: Պարոններ՝ Ե. Պարսումեան, Վ. Տէր Վարդանեան, ընկերներ՝ Գ. Քէշիշեան եւ Կ. Թիւթէլեան:

Եւրոպական պարեր եւ խնջոյք մինչեւ առաւօտ:

Մախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆր.:

ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ «ՆԻԿՈԼ-ԴՈՒՄԱՆ» խումբի

եւ մասնակցութեամբ Լիոնի «ՔԵՌԻ» խումբի

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ մէջ

Գեղարուեստ. նոխ բաժին: կը ներկայացուի՝ Ա. ԱԶԱՐՈՆԵԱՆԻ «ՊԱՏԻՒ»ը:

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՌԶԳԻՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մուտքը՝ ազատ է:

ՊՈՐՏՕՒ ՄԷՋ

9 Յունիս, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Երգ, մեներգ, պար, արտասանութիւն եւլն:

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Հ. Յ. Դ. ԱԿՈՒՄԲԻՆ բացումը:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) ԱԿՆՈՒՆԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

Ընկերներ՝ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Մահավճռին բեկման առթիւ

10 Յունիս երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

ընկեր ԽԹԹԵՆՏԼԲԱՑՐԵԱՆՆԵրու ագարակին մէջ

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Տիկին Խշայկուհի Ճանիկեանի մատաղը՝ ըստ իր ուխտին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը հրաւիրուին տեղւոյս Մասիս Մարզական, Փոխադարձ Օգնութեան և բարեկամ միութիւններու անդամները:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ-ԽՆՋՈՅՔ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ԸՆԿԵՐ-ԿԱՐՕ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 7ին,

Դրօշակի Յան մէջ (Ս. Գոյաճեանի ագարակ)

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին: Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՐԻԶԻ Հարաւային Շրջանի Յառաջդիմասիրաց Միութեան դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ 8 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գանելօփ դպրոցին մէջ: Կը դասախօսէ՝

Բժիշկ ՍԵԴՐԱԿ ՄԱՄՈՒՆԻ

Նիւթ՝ Ակռաները եւ Առողջապահութիւնը: Կը հրաւիրուին շրջանիս բոլոր Հայերը ներկայ ըլլալու այս օգտաշատ դասախօսութեան:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐ. Կ. Խալի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 8 Յունիս Շաբաթ կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Միւթիւալիթէի սրահին մէջ 24 Րիւ Սէն Վիքթոր, Փարիզ:

Իսի լէ Մուլինոյի հայ հասարակութեան ժողովի կը հրաւիրուի 10 յունիս երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պ. Յովսէփ Գարակէօզեանի սրահը, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ: Օրակարգ՝ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ խնդիրը

Կարգ մը անգործներու կողմէ

Վարդան Զավուշ Նարեկեան

ԿԱԹՈՂ. ՆՈՒԻՐԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Կաթող. Նուիրակ Գարեգին Արք. Յովսէփեան, վերադարձած ըլլալով Մարսիլիայէն, պիտի քարոզէ կիրակի, 9 Յունիս, Փարիզի Հայոց Եկեղեցիին մէջ, Հոգեգալստեան տօնին առթիւ: Հոգաբարձութիւն

ԱԶԴ

Յառաջիկայ կիրակի 9 Յունիս, Հոգեգալուստի տօնին առթիւ, Ամերիկայէն Փարիզ ժամանած Գեր. Յովսէփ Կայսեր. Կալայճեան, հանդիսապետ է Ս. Պատարագ մատուցանել Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցիին մէջ:

Սկզբնաւորութիւն Ժամերգութեան ժամը 8: Սկիզբ Ս. Պատարագի ժամը 10ին: (Կնիք)

17, Rue Daguerre, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (101)

ԽԵԼԱԳԱՐԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Օրհնեալ լինես, Աստուած զօրացնէ քեզ: Եթէ չը լինէր Թունին մաթաւուն տարեկան, նա ինքը կ'անէր այդ բանը, նա չէր թող տայ, որ մեր կուսանքիչ հօր գառը գայլերին տային: Բայց Թունիի մէջ այժմ առաջուան ուժը չէ մնացել: Կար ժամանակ, որ այեւոր Թունին էլ մի աչամարդ էր, տասն, քսան պարսկին մարդ չէր սեփ: Գնաց էն ժամանակը: Բայց դու գեռ ջահել ես. քեզանում արիւնը դեռ եփ է գալիս. դու կարող ես շատ բան անել:

Ես ընդհատեցի նրան ասելով.

— Դէ, չուտ, Թունի ապէր, երկար խօսելու ժամանակ չէ. պէտք է թաղքել ձիաներից երկուսը:

— Հա, պէտք է թամբել, ի հարկէ, պէտք է թամբել, երկու ամենալաւը մեր ձիաներից, թող տատուսեան մեւլիքը ջարդել տայ Թունիի այեւոր գլուխը, այդ ոչինչ միայն թէ նա ազատուած լինի: Թող ազատուի իմ հրեշտակը, նա իւր հանգուցեալ մօր կտորն է, նրա նման բարի է: Աստուած հանգիստ, արքայութիւն պարգեւէ նրան: Հանգուցեալի պէս կնիկ չկար մեր երկում, այնպիսի լաւ սիրտ ունէր, որ ճանճին էլ չէր նեղացնի: Շատ անգամ մտնում էր աղքատ Թունիի խրճիթը, եւ երբ նրա երեխաներից մէկին մերկ էր տեսնում, հագցնում էր, երբ մէկին հիւանդ էր տեսնում, օգնում էր: Ոչ մի օր դատարկ ձեռքով նա իմ չէմքիվրայ ոտք չէր կոխում, ամէն անգամ մի բան կը բերէր իմ երեխաների համար, կ'ասէր. «Թունի, դու կին չունես, ես պէտք է պահպանեմ նրանց ....»: Այդ բոլորը այեւոր Թունին չի մոռանայ, թէկուզ մեռնի, թէկուզ նրա գերեզմանի վրայ խոտեր բուսնեն, դարձեալ չի մոռանայ:

Մինչեւ ծերունին կը վերջացնէր հին յիշողութիւնները, ես ձիաներից երկուսը թամբեցի: Ցետոյ նշանակեցի մի տեղ, խնդրելով նրան, որ ձիաները տանէ այնտեղ եւ սպասէ մեզ: Իսկ ես վազեցի դէպի մեր տունը, որ զէնքեր առնեմ: Գիշերը խիստ մութն էր: Մարդիկ քնած էին: Փողոցներում ոչ ոք չէր երեւում:

Վերադառնալով մեր տնից, մտայ պարտէզը, ուղիղ գիմեցի դէպի այն կողմը, ուր պատուիրել էի օրիորդին սպասել ինձ: Ես գտայ նրան իւր ծառայի հագուստով: Հազիւ կարելի էր ճանաչել նրան, եթէ չասէր նա «այդ ես եմ»:

«Մելիքի ամրոցի մէջ տիրում էր խորին լռութիւն: Լուսամուտներից ոչ մի ճրագ չէր երեւում: Բոլորովին աննկատելի կերպով դուրս եկանք պարտէզից, եւ սկսեցինք դիմել դէպի այն կողմը, ուր Թունին իւր ձիաներով սպասում էր մեզ: Օրիորդը շնորհակալութեամբ համբուրեց ծերունու աջը եւ առեց նրա օրհնութիւնը: Ես օգնեցի նրան նստել ձին: Մենք հեռացանք:

Ամէն ինչ խաղաղ հանգստութեան մէջ էր: Ոչ մի շնչաւոր արարած չէր երեւում: Ես ետ նայեցի, ծերունին դեռ անշարժ կանգնած էր իւր տեղում, եւ որպէս մարմնացած բարեպաշտութիւն, ձեռքերը բարձրացրել էր դէպի երկինք, մեզ համար յաջողութիւն էր բարեմաղթում ....»:

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

Աւազակապետի պատմութիւնը այնքան գրաւել էր իմ ուշադրութիւնը որ ամենեւին չէի նկատել թէ գիշերը աննկատելի կերպով անցել էր. Երբ արեգակի առաջին շառաւիղները ներս ցոլացին մեր արգելանոցի նեղ լուսամուտներից, այդ ժամանակ դռները բացուեցան եւ պահապանների կոպիտ ձայնը ընդհատեց հետաքրքիր պատմութիւնը: Մեզ խումբով դուրս քշեցին դէպի հանքերը աշխատելու:

Աւազակապետը ամբողջ օրը լուռ էր, նրա քաջազնական դէմքը պատած էր մի խորհրդական մռայլով եւ անհամբերութեամբ սպասում էր գիշերին, որ լսեմ նրա պատմութեան շարունակութիւնը:

Բայց ինձ աւելի զարմացնում էր նրա անձնաւորութիւնը. այդ անունը «աւազակապետ» ամենեւին սազ չէր գալիս նրան: Նրա մէջ կային շատ գեղեցիկ յատկութիւններ. Նա ունէր, որպէս մի ազնիւ հերոս: Նա ոչ միայն ունէր մի առանձին սէր դէպի ինձ, այլ թշուառականների ամբողջ հասարակութեան վրայ նայում էր խորին ցաւակցութեամբ: Այդ պատճառով բոլորը յարգում էին նրան:

(Շար.)

■■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 9 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 9 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2827

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԵՐԱԴԱՐՁ ԴԷՊԻ «ՄԱՅՐԵՆԻՔ»

Հայերէնի այլանդակումը, այլասերումը եւ օտարացումը՝ Խ. Հայաստանի մէջ, յառաջ կ'երթայ սանձարձակ գահավիժումով:

Կը թուի թէ մարդիկ ուխտ են կնքած, կարելի եղածին չափ շատ աւեր գործելու համար այս ճամբուն վրայ:

Եւ այս՝ ճիշդ այն պահուն երբ Թուրքն անգամ արթնցած, կ'ազգայնացնէ, կը վերստեղծէ իր լեզուն, ցեղին սեփական աւիշը ներարկելով անոր:

Ահա քանի տարի է որ Թուրք բանասէրը, լեզուագէտն ու հրապարակագիրը ձեռք ձեռքի տուած, բառեր կը հաւաքեն, կ'ուսուցանեն, կը տարածեն:

Այս շարժումն ալ կը վարէ նոյն ինքն Աթաթիւրք (Մ. Քէմալ), որ ատենէ մը ի վեր իր ճառերը կը խօսի «հարազատ» բառերով, այսինքն բուն ժողովուրդի լեզուով:

Իսկ թերթերը իրարու հետ կը մրցին օրինակելի համերաշխութեամբ, բազմատասնեակ բառարաններ տպելով, հին Թուրքերէնի դիմաց նոր նմոյշներ շարելով, ամբողջ յօդուածներ հարազատ Թուրքերէնի վերածելով:

Առէք որ եւ է թերթ եւ պիտի տեսնէք բազմաթիւ նոր բառեր ու բացատրութիւններ, որոնք այլեւս նուիրագործուած, կը փոխանցուին բերնէ բերան:

Այսպէս, Երեսփ. Ժողովը (խորհրդարան) դարձած է Քամութայ, *նախագահը՝* պաշգան, *նախարարը՝* պագան, *(ֆինանս պագանը—Ելմտական նախարար) վարչապետ՝* պաշպագան, *Երեսփոխանը՝* սայլաւ, *ժողովը՝* թոփլանթը, *դեսպանը՝* պէօյիւք էլչի, *ճառը՝* սէօյլէվ, *երեսփոխանական ընտրութիւնը՝* սայլաւ սէչիմի, *ներքին գործերու նախարարութիւնը՝* իչ իշլէր պագանլըղը *եւն.:*

Միայն հանրային կեանքի վերաբերեալ բառերը չեն որ փոխուած են ու կը փոխուին, այլ ամբողջ բառագիտութիւնն ու շարադասութիւնը:

Մէջտեղ դրուած է հիմնական սկզբունք մը.— Թօթափել արաբական եւ իրանեան տարրերը, որ եւ է օտար ազդեցութիւն, լեզուն դարձնել ինքնուրոյն եւ անխառն, վերակենդանացնելով փոշիներու տակ թաղուած կամ ժողովուրդի բերնին մէջ մոռցուած բառեր ու բացատրութիւններ:

Պիտի ըսէք թէ կարելի չէ նոր լեզու ստեղծել պետական անօրէնութեամբ, բռնանալով հանրային կարծիքին վրայ, եւ իրար խառնելով արուեստականն ու արուեստակեալը:

Չենք վիճիր: Բայց մեզի համար մեթոտը չէ որ արժէք ունի, այլ ոգին:

Ձեւերը երկրորդական են, առաջնորդող սկզբունքն է հիմնականը: Մանաւանդ այդ տաթիւ արտայայտուած նախանձախնդրութիւնը՝ վերէն վար: Աթաթիւրքէն մինչեւ թերթի լրաբեր կամ գիւղին վարժապետը:

×

Այժմ այս պատկերը բաղդատեցէք «հայ իրականութեան» հետ, ինչպէս կ'ըսեն: Բաղդատեցէք սկսելով Երեւանէն, ուր ամէն բան կը մշակուի բացի լեզուէն:

Գրագէտներու եւ բանաստեղծներու նոր սերունդ մը ծագեցաւ 1920էն ասդին: Արդէն խակ հատորներ դիզուած են, անոնց ստորագրութեամբ:

Արդ, մէկդի դնելով բովանդակութիւնը, միտքն ու ստեղծագործութիւնը, հարեւանցի ակնարկ մը նետեցէք լեզուին վրայ, եւ եթէ կրնաք՝ մի՛ վրդովուիք:

Բառեր, բառեր, ամբողջ բացատրութիւններ — պիտի ըսէինք՝ ագիտութիւններ կան, որոնք անդրանիկ սերունդէն կուգային եւ կը շարունակուին ժառանգաբար:

Բանաստեղծը երկաթին, ճարտարագործութեան փառքը պիտի երգէ,— եւ կը գրէ «ռելսները»:

Ի՞նչ բառ է այս,— շոգեկառքին երկաթ գիծը, անգլերէն՝ բէյլս *(յոգնակի): Ուրեմն, այլասերում անգլերէնի, գերմաներէնի կամ ռուսերէնի:*

Եւ տակաւին ի՛նչ «բօյ»եր (հասակ), «բաղ»եր (այգի), «սիւմբիւլ»ներ, «ջան ու ջիկեար»ներ, «փայ»եր (բաժին), «դիւզեան»ներ, «զուլում»ներ, «դահլա»ներ, որ կը շարունակուին սերունդէ սերունդ. մինչդեռ տարրական հոգածութիւն մը բաւական էր, ոչ միայն հարազատը, այլեւ աւելի գեղեցիկն ու արտայայտիչը գործածելու համար:

Երբ այս է իրականութիւնը գեղարուեստական գրականութեան մէջ, դիւրին է պատկերացնել լրագրականը կամ «հասարակականը»: Մանաւանդ խորհրդային իշխանութեան հարթիչ գլանին տակ:

Հէքեաթ չէ որ կը պատմենք, երբ պարբերաբար կը յիշեցնենք թէ հայ խմբագիրը հարկադրուած է հայերէնի թարգմանել Կովկասի հայերէն թերթը, փոխանակ մկրատով կտրելու եւ գրաշարին յանձնելու:

Եւ նկատեցէք որ շատ աւելի դիւրին է կարդալ եւ հասկնալ որ եւ է խորհրդային ճառի, ժողովի, զեկոյցի, յօդուածի ֆրանսերէն կամ անգլերէն թարգմանութիւնը, քան հայերէնը:

Շատ աւելի մատչելի, մարդկային եւ պայծառ է «Իւմանիթէ»ն, քան «Խ. Հայաստան»ը:

Բայց միայն խորհրդային Կովկասի մեղքը չառնենք, երբ կը խօսինք «մայրենիք»ի անխնամութեան, լեզուի խաթարման եւ խորթացման մասին:

Նոյնքան վրդովիչ պատկեր մը՝ գաղութներու մէջ, կը ստիպէ մեզ խելքի կանչել բոլոր պատասխանատուները, գիտակից թէ անգէտ.

— Զգո՛յշ, պարոններ. դուք իրաւունք չունիք անտէր անդաստան մը վերածելու մեր «մայրենիք»ը…

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ԼԻԱԶՕՐՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՒ 161Ի ԴԷՄ 326 ՁԱՅՆՈՎ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ԲԱՑԸ ՊԻՏԻ ՀԱՍՆԻ 9,585,000,000 ՖՐԱՆՔԻ

Լավալի դահլիճը ուրբաթ իրիկուն երեսփ. ժողովին ներկայանալով, կարդաց իր յայտարարութիւնը: Նախ վճռական յաղթանակ մը շահեցաւ, 137ի դէմ 412 քուէ շահելով, երբ կ'առաջարկէր յետաձգել բոլոր հարցապնդումները: Ետքը բացարձակ լիազօրութիւններ ստացաւ, 161ի դէմ 326ձայնով:

Ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ, մէկ շաբթուան տագնապէն յետոյ, մանաւանդ որ, վարչապետը առանց վերապահութեան բացատրեց կացութեան ծանրութիւնը. Յայտարարեց թէ ինք պաշտօն ստանձնեց միմիայն նկատի առնելով գանձին վիճակը: Ելմտացոյցի ներկայ բացն է 6.400.000.000, իսկ երկաթուղիներու բացը հասած է 4.500.000.000ի: Մինչեւ տարուան վերջը՝ պետութիւնը պարտաւոր է 9.585.000.000 ֆրանք ճարել, եթէ կ'ուզէ վերստանալ իր վարկը, վստահութիւն ներշնչել եւ կասեցնել ոսկիի արտահոսումը:

Երբ նիստը բացուեցաւ, ակներեւ ջղագրգռութիւն մը կը տիրէր: Նոյնիսկ աչքի կը զարնէր խանդավառութեան պակասը, երբ կարդացուեցաւ կառավարութեան յայտարարութիւնը: Ընթերցումէն անմիջապէս վերջ, Լավալ վստահութեան խնդիր յարոյց, պահանջելով յետաձգել բոլոր հարցապնդումները՝ կառավարութեան ընդհ. քաղաքականութեան մասին: Հակառակ այս առաջարկին, երեք երեսփոխաններ խօսք առին, բայց կանոնի միայն հինգ վայրկեան խօսելու պայմանով:

Սուր պայքար Պանք տը Ֆրանսի դէմ

Խօսողներէն մէկն էր հին ընկերվարական մը, Լէօ Կրանժ, միւսը՝ նոր (անջատուած), Մարսէլ Տէա: Երկուքն ալ բուռն յարձակողական մը սկսան Պանք տը Ֆրանսի դէմ, ամբաստանելով թէ խուճապ կը ստեղծէ սեղանաւորական հրապարակին վրայ, որպէսզի խորհրդարանը հարկադրուի զիջողական իրաւասութիւններ տալ կառավարութեան, իր ուզած քաղաքականութիւնը վարելու համար: «Նախարարական տագնապները իրարու կը յաջորդեն Ֆրանսայի մէջ, որովհետեւ այն 200 ընտանիքները որ կ'իշխեն Ֆրանսայի վրայ, չեն հանդուրժեր որ քննուին իրենց առանձնաշնորհները» (Լէօ Կրանժ):

Բայց մին ալ յառաջ գնաց յաջորդ ատենախօսը, Պ. Մարսէլ Տէա, մեղադրելով թէ կառավարութիւնը հրաժարելով օրինաւոր իշխանութենէն, ինքզինքը ենթարկած է «իրական իշխանութեան», բարձր սեղանաւորութեան: Յայտարարեց թէ Պանք տը Ֆրանսը մէկ կողմէ կը ճնշէ խորհրդարանին եւ կառավարութեան վրայ, մերժելով նոր վարկ շնորհել պետութեան, իսկ միւս կողմէ կը գնէ իր խնամակալներէն Վանտէլի թուղթերը, շատ առատաձեռն պայմաններով:

— Բանտարկեցէք այդ մարդը, կ'աղաղակէին ձախակողմեան երեսփոխանները:

Բանախօսը շարունակելով ազդարարեց.

— Անհրաժեշտ է զանազանել օրինական եւ իրական կառավարութիւնը: Եթէ զինակցութիւն մը չկնքուի պետութեան եւ արտադրիչներուն միջեւ, հաստատելու համար պետութեան եւ արտադրիչ տարրերուն անկախութիւնը, եթէ այդ զինակցութիւնը չկնքուի արդի սեղանաւորութեան աւատապետութեան դէմ, այն ատեն մենք պիտի ունենանք յեղափոխութիւն մը ինչպէս ինչպէս պայթեցաւ 1789ին, որովհետեւ այն ատեն ալ դադրած էր զինակցութիւնը արդարութեան եւ առողջ տարրերուն միջեւ»:

Երրորդ ընդդիմախօսն էր համայնավար երեսփոխան մը, Թոռէզ: Հակառակ այս քննադատութեանց, ժողովը կառավարութեան վստահութիւն յայտնեց ջախջախիչ մեծամասնութեամբ, վախնալով նոր տագնապէ մը:

Նախկին ռազմիկներու պահանջները

Ուրբաթ գիշեր տասը հազար նախկին ռազմիկներ ժողով գումարեցին Սալ Վակրամի մէջ, ուշագրաւ բանաձեւ մը քուէարկելով օրուան հարցերու մասին:

Այդ բանաձեւով, նախկին ռազմիկներու ազգ. միութիւնը ուժգնօրէն կը պահանջէ կրճատել պետական ծախքերը, որոնք կրկնապատկուած են 1914էն ի վեր, բացի պարտքերէն, վերակազմել վարչութիւնը եւ շահագործումը երկաթուղիներու, արմատապէս ջնջել մսխումները եւ աւելորդ պաշտօնները, խստօրէն զսպել հարկային խարդախութիւնները եւ ուրիշ զայթակղութիւններ, քաղաքական եւ վարչական բարենորոգումներ կատարել: Գալով նոր զոհողութիւններու, բանաձեւը կ'ըսէ թէ երբ ամէն միջոց գործադրուի եւ հարկ ըլլայ նոր միջոցներ գտնել, իրենք պատրաստ են իրենց բաժինը կատարելու:

Կառավարութեան յայտարարութիւնը

Ահաւասիկ Պ. Լավալի կարդացած յայտարարութիւնը.—

Մեր կառավարութիւնը կազմուած է պայքարելու համար շահագիտութեան դէմ եւ պաշտպանելու համար ֆրանքը:

Կատարեցինք մեր պարտականութիւնը՝ ընդառաջ երթալով հանրապետութեան նախագահի հրաւէրին: Այժմ կը պահանջենք գործելու անհրաժեշտ միջոցները: Խորհրդարանը մեզի պիտի տայ այդ միջոցները՝ անմիջապէս քուէարկելով օրինագիծը զոր կը յանձնենք դիւանին:

Մեր պահանջած լիազօրութիւնը չի խանգարեր երկրին քաղաքական եւ վարչական գոյավիճակը, այլ ներկայ բացառիկ պարագաներուն մէջ կուգայ ապահովել մեր պետական դրութեանց փրկութիւնը:

Խորհրդարանը անծանօթ չէ այն վերաբերման, զոր ցոյց տուած է պատասխանատուութեամբ նուազ տագնապալի շրջաններու մէջ:

Դուք ալ, մեզի նման, կ'ուզէք պաշտպանել ազգային ժառանգութիւնը: Ելմտական կացութիւնը միակ սպառնալիքն է, որ կը ծանրանայ ֆրանքին վրայ: Ոսկիի մեր պահեստը պէտք էր բաւէր ֆրանքը անսասան պահելու: Եթէ դուք անմիջապէս ցոյց չտաք ձեր կամքը յարգել տալու համար պետութեան ստորագրութիւնը եւ պաշտպանելու համար դրամին ամբողջական արժէքը, ֆրանքին վտանգ կը հասնի միայն երբ ելմտացոյցի բացը կը շարունակուի, սպառելով գանձային մեր պաշարը եւ սարսելով խնայողական սնտուկները:

Սակայն չի բաւեր զեղչել ծախքերը եւ վերջ տալ չարաշահութեան, անհրաժեշտ է որ բոլորս փարինք ազգային տնտեսութեան վերակենդանացման գործին,— ահա մեր գլխաւոր նպատակը:

Այս երկրին աշխատաւորները պէտք է, որ իրենք զիրենք զգան պաշտպանուած եւ նպաստաւորուած: Պէտք է օժանդակել գիւղացիութեան, առեւտրականներուն եւ ճարտարագործներուն՝ դիւրացնելու համար անոնց արտադրութիւններու սպառումը: Աշխուժութիւն տալ միջազգային փոխանակութեանց: Բազմապատկել եւ սեղմել կապերը, որոնք Ֆրանսան կը միացնեն իր անդրծովեան գաղութներուն: Ուժգնութեամբ շարունակել պայքարը գործազրկութեան դէմ: Երիտասարդութեան ընձեռել պատեհութիւն՝ արժեցնելու իր ձիրքերը եւ աշխուժութիւնը: Մէկ խօսքով, այնպէս մը գործել որ ամէն անհատ կարենայ վերանորոգ տնտեսութեան մէջ գտնել իր աշխատանքը եւ արդար վարձատրութիւնը իր յոգնութեան,— գործունէութեան ընդարձակ դաշտ մը ահա, ուր անհրաժեշտ է խորհրդարանին եւ կառավարութեան գործակցութիւնը:

Ֆրանսա շատ աւելի ծանր փորձութիւններ ունեցաւ: Եւ սակայն այդ փորձութիւններէն յաղթեց քաջութեամբ եւ համերաշխութեամբ մը, որուն հրաշալի օրինակը տուին նախկին պատերազմիկները:

Վտանգին առջեւ մեր երկիրը ունի աւանդութիւն մը, որուն պիտի չուզէիք դաւաճանել: Ամբողջ աշխարհը աչքերը յառած է մեր վրայ: Դուք թոյլ պիտի չտաք, որ բան մը պակսի մեր վարկէն ու հմայքէն:

Խաղաղութեան եւ ապահովութեան մեր արտաքին քաղաքականութիւնը, որ ինչպէս բոլորդ կը տեսնէք, կը շարունակուի եւ որուն շիտակութիւնը ձեր գնահատութեան արժանացաւ, կը վտանգուի միայն այն ատեն, երբ կը թուլնանք:

Սակայն դուք պիտի չուզէք երբեք լքել զայն:

Իտալական մամուլը սպառնացող

Իտալեւհապէշ վէճին առթիւ կազմուած հաշտարար յանձնախումբը, որ նիստ կը գումարէր Միլանի մէջ, յանկարծ ընդհատուեցաւ: Յունիս 25ին յանձնախումբը իր խորհրդակցութիւնները պիտի վերսկսի Հոլլանտայի մէջ: Յուլիս 25ին Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդը պիտի նշանակէ իրաւարար գերագոյն ատեան մը, վէճը լուծելու համար վերջնապէս: Կարգ մը շրջանակներ կը պնդեն որ յետաձգումի այս քաղաքականութիւնը ռազմական մըն է ժամանակ շահելու եւ անձրեւի եղանակը անցընելու, որպէսզի վէճը լուծուի, յետոյ, դաշտի վրայ.

Մինչ այդ, իտալական մամուլը սպառնացող արտայայտութիւններով կը յարձակի Անգլիոյ վրայ, զոր կը մեղադրեն թէ ուժ կուտայ Եթովպիոյ կայսեր:

Թերթ մը, «Օթթոպրէ» կրակ կը ժայթքէր գրելով. «Քանի մը ժամուան մէջ մենք կրնանք հողի հաւասար դարձնել Մալթայի ռազմական շինութիւնները եւ կղզին վերածել, եթէ ուզենք, անբնակելի քարաժայռի մը»:

Թէեւ Մուսոլինի փակեց այս թերթը, սակայն կ'ըսեն թէ ուրախ էր, որ արտասանուեցաւ սպառնալիքը:

«Գործ տուէք երիտասարդութեան»

Աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովին առթիւ, որ կը շարունակուի Ժընեւի մէջ, Եւրոպայի բոլոր երկիրներէն 250 երիտասարդներ հանրագրութիւն մը ներկայացուցին, գործ պահանջելով: Երիտասարդները թափօր մը կազմեցին քաղաքին մէջ, եւ դրօշներ պարզած գացին ժողովատեղին. Ջերմապէս ծափահարուելով բանուորական պատուիրակներուն կողմէ, առաջ—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՆՈՐՄԱՆՏԻ» ԵՒ ՄԱՅԻՍ 28

— o —

Անշուշտ բոլորդ ալ ետեւեցաք անոր, ատլանտեան նաւուն «Նորմանտի»ի ճամբորդութեան յա գումարային նկարագրութեանց, մեկնումէն մինչեւ ժամանումը:

Գլխաւոր թերթերը զոյգ զոյգ թղթակիցներ տեղաւորած էին շոգենաւին շքեղ դահլիճներուն մէջ, վարձելով ոչ միայն լրագրողներ, այլեւ հռչակաւոր գրագէտներ,— Քոլէթ, Քլօտ Ֆարէր եւայլն:

Հեռագիրը, հեռախօսը անդադար կը բաշխէին ծովէն ցամաք, ճամբորդութեան ընթացքը ծանուցանելով օրը օրին, ժամը ժամին:

— Ճամբայ ելաւ յուշիկ յուշիկ… Անգլիական ծովափը հասաւ… Խարիսխը վերցուց… Ամպեր կուտակուած են, փոթորիկ մը կը սպառնայ, բայց ոչինչ… Ժամական արագութիւնը չէ խանգարուած… Արդէն Նիւ Եորքի ջուրերը հասած է… Վագը խարիսխը կը ձգէ… Ահա քարափին մօտեցաւ… Հարիւր հազար ժողովուրդ խռնուած էր ողջունելու համար… Հուռա՜…

Եւ հիմա վերադարձն է որ կը նկարագրուի նոյն ոճով ու ճշգրտութեամբ:

Մէկդի դնելով լրագրական շռնդալից տարփողումը, չէ՞ք հիանար ամբողջ ժողովուրդի մը այս ծաւալուն եւ վարակիչ խանդավառութեան:

Ի վերջոյ ի՞նչ է «Նորմանտի»ն, եթէ ոչ յափշտակիչ ֆրանսական հնարամտութեան եւ արհեստագիտութեան վիթխարի իրագործում մը յղացման, յանդգնութեան եւ կատարելագործութեան:

Արդա՞ր է որ հպարտանան բոլոր Ֆրանսացիները, առանց դասակարգի եւ դաւանանքի խտրութեան:

Օտարն անգամ ուրիշ զգացում չունի, բայց եթէ յարգանք եւ հիացում:

×

Ցաքանակի մը ցնծութեան այս դրդդագին տեսարաններուն զուգադիպեցաւ մեր անկախութեան տարեդարձը, մայիս 28:

— Բայց կարելի՞ է բաղդատել երկու պարագաները:

— Ինչո՞ւ չէ: Հայրենասէր եւ հզօր ժողովուրդի մը զաւակները տարիներով տքներ, ծախսեր պալատ մը շիներ են, օժտուած՝ գիտական ամենավերջին կատարելութիւններով: Եւ կը հպարտանան: Անդին, յեղերու ստարատը ծուարած ժողովուրդի մը հալածական զաւակները ալեաց կերտելով, ոգորելով, մաքառելով, արիւն թափելով, կարիճ մը ստեղծեցին, որմէ կը բխի ներկայ իրականութիւնը,— Խ. Հայաստան: Արդ, Ֆրանսացին կ'ուտի, կը հպարտանայ իր ծփուն պալատով,— որ վաղը կրնայ ընկղմիլ — իսկ Հայը բանակներու կը բաժնուի, տենելու կամ ունմացնելու համար իր հայրենիքին հիմնադրութեան բաւականը: Կը նշանակէ թէ Ֆրանսացին թեթեւսոլիկ է, իսկ մենք խորապէս հասուն եւ գիտակից…

ՎԱՀԷ

ՎԻԿՏՈՐ ՀԻՒԿՕ - ԳՐԱԳԷՏԸ

(ԻՐ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Կարծիքը, զոր Հիւկօ արտայայտած է Շէյքսփիրի մասին, կարելի է իրեն վերադարձնել նոյնութեամբ։ Նոյնքան որքան Շէյքսփիր, Հիւկօ եւս բնութեան տարրային, արտասովոր երեւոյթներէն մէկն է, ուր նախնականը եւ վսեմը իրարու հետ կը շփոթուին, իրար կը լրացնեն։

Քաոսի եւ ներդաշնակութեան, թռիչքներու եւ անկումներու համայնապատկեր մըն է ան, տեսակ մը Հիմալայա, [illegible] որուն կողերուն դիւրահատ ու ինքնամատոյց արահետները կը յանգին մերթ վիհերու, մերթ գագաթներու։ Հիւկոյի կողերուն կարելի է հանգչիլ, ձանձրանալ, երբեմն խռկալ, բայց միշտ մագլցիլ ու սաւառնիլ։ Որքան ալ այդ գասիթամներուն վրայ փքուռոյց եւ անամէջ խոռոչներ գտնեն ոմանք, Հիւկոյի գործին գանգուածը, իր շքեղ այլազանութեամբ ահի անդրադանցելի պերճանքով, երբեմն խորհուրդի յայտնութիւններով պիտի մնայ մարդկային արուեստի ծայրագոյն սահմաններէն մին։

Կարելի՞ է ԺԹ. դարը երեւակայել, բացատրել առանց Հիւկոյի։ Ոչնչէք գինքը այդ շրջանակէն, պիտի մնայ լայն, սեւ կէտ մը։ Իր ժամանակին մեծագոյն յուսադրութիւնը եղաւ Հիւկօ, շլացնելով աչքերը եւ միտքերը, իր նշոյլները սփռելով Ֆրանսայէն դուրս երկիրներուն, ժողովուրդներուն վրայ, մինչեւ երբեմն պարզ խղճմտանքներէ ներս։

Զարմանալի չէ եթէ իր անունին շուրջ, իր գրական արժէքին շուրջ մեծ կամ պզտիկ դրաշաններ համաձայն չեն եղած։ Հիւկօ յափշտակած, գերած է ոմանք, ուրիշներու ներշնչած է թշնամանք, հեգնանք։ Զինքը պաշտած են իբրեւ կիսաստուած, քարկոծած են իբրեւ կաւէ արձան կամ խրտուիլակ։ Հիւկօն կը մնայ տեսակ մը մինարանութիւն, [illegible] գրական դաշտին վրայ։ Երէկ եւ այսօր, թերեւս վաղն ալ։

Ինչե՞ր չեն բսած իր մասին։ Հիւկօն՝ [illegible]։ Ան վարպետ՝ մոգական բայց անամէջ լիզուագարութեան։ Իր արուեստը, — պանծացումը՝ սովորականին, վեհացումը՝ ծիծաղելի այլանդակին (Le sublime du banal, du saugrenu...)։

Ալէն — Պէօյ գինքը կը նկատէր Կալեպանը՝ ամիկը՝ որ ինքզինքը Շէյքսփիր ծախել կը յաւակնի։

Իր գրական — մարդկային ձգտումներուն անհասկնալով գինքը կոչած են ամբոխավարութեան թմբկահարը կամ փիլիսոփայութեան ազգային պահակը . .

Ու ինչպէ՞ս չյիշել տակաւին Պյոռ Լասէրը, այդ ինքնոտրու հայհոյիչը որ համարձակեցաւ Հիւկօն նկատել ԺԹ. դարու ապուշներուն մեծագոյնը։

Վերիվայր շրջուած մեր դարուն, զարմանալի չէ երբ արժէքներու շուրջ կասկածը եւ հերքումը կը խաչաձեւեն իրար ու մուկեր կը յաւակնին կրծել մամութը . .

Այսուհանդերձ կարելի չէ բոլորովին մխտել այդ բացասական կարծիքներէն ոմանց կշիռը։ Հիւկոյի ծաւալուն գործը զուրկ չէ ընականաբար թոյլ, անհաւասար ու արուեստակեալ տկարութիւններէ։ Հիւկօն հեղեղ մըն է որ կը քշէ գոհարներուն հետ եւ աւազ, եւ տիղմ։ Ամէն փնտռող հոն կը գտնէ իր ուզածը։ Հիւկօն կարելի է բաղդատել Հիւկոյով. ան կարելի է նաեւ կոտորակել, նսեմացնել ինքզինքով։ Հիւկօն կրնայ հաւասարապէս գարմանալ թէ իր վրայ հիացողներուն ձեռքը, եւ միանգամայն յուսանք՝ իրեն հայհոյող բերաններուն։ Հիւկոյի գործը կրնայ չքմեղել ամէն տեսակէտ, ամէն հակումնեայ դինահատութիւն։ (Ուրիշ պատմութիւն թէ քաղաքական ի՛նչ բուռն չարժաումներով կուրցած են յաճախ Հիւկոյի հակառակորդները, որոնց կարգին հոչակաւորն Je Suis Partout)։

Որովհետեւ Հիւկօն իր մէջ կրած, իր մէջ հասունցուցած է իր դարը։ ԺԹ. դարու բոլոր իմացական առաքինութիւնները եւ մեղքերը, զգացական խանդավառութիւնը եւ զառանցանքը, գաղափարի յաղթանակները եւ անանկութիւնը իր մէջն են։ Ֆրանսական յեղափոխութեան ու կայսերականութեան շունչին տակ աչք բացին այդ դարը եւ Հիւկօ, մարդոց տեսողութեան ծիրը լայնցեր էր ու զգայականութիւնը մտոնուած՝ ցինումութեան նոպաներուն։ Դարը կը սկսէր տենդի, կիրքերու եւ յափշտակութեան մթնոլորտի մը մէջ, ռոմանթիզմը անխուսափելի էր՝ իբրեւ հակազդեցութիւն, իբրեւ նաեւ արծում։ Ահա այդ գերադրգիռ քուրային մէջ թափուեցաւ երիտասարդութիւն մը, որուն բանբերը կոչուած էր ըլլալ Հիւկօ, ժամանակը եկեց, խմորեց իր խառնուածքը, բայց ինք փոխադարձաբար իր ներշնչումներով ու հանճարի հեւքով բարձրացուց, ընդարձակեց իր ժամանակին մակարդակը։ Հիւկօն վիպապաշտ տաճարին մայր գանգակն է գերազանցապէս, ասիկա կը բացատրէ իր արուեստին բոլոր գոռ եւ ուժեղ հրապոյրները, ինչպէս նաեւ ապարդին որոտումը

X

Հիւկօն իր լիութեամբ, իր ամբողջականութեամբ իւրացնելու հնարաւորութիւնը տրուած չէ անշուշտ հայ ընթերցողի մը։ Իր գործը դատել միայն թարգմանութեան մը վրայ պիտի ըլլար։ Մեզ կը մնայ մշակել մեր հիացումը եւ վայելքը հոյակապ գործի մը առջեւ որ մշտաբուխ ակունքի նման անսպառ է ու մեր միտքը կրնայ գիկել լայն, յախուռն ծովու նման։ Հիւկոյի առջեւ մեր համեստ ապաւորութիւնը ճշգրտօրէն կը պատշաճի ֆրանսացի գրողի մը հետեւեալ տողերուն.

— «... Հանճարը զոր Հիւկօ մեզի կուտայ, այնքա՞ն ֆիզիքական բան մը ունի, որ մեզմէ կը խլէ զայն դատելու, զայն դասաւորելու ամէն կարողութիւն։ Հիւկօն կը կարդանք այնպէս, ինչպէս կը շնչենք լեռան օդը, կամ կը լողանք հրաշալի նիւթ մը»։ (Ալեքսանդր Արնու)

Արդարեւ, որքան ալ իրմէ ի վեր գրական սաչափներ այլափոխուած ըլլան իրապաշտ, խորհրդապաշտ, միսթիք եւ ապագայապաշտ դպրոցներուն ազդեցութեան տակ, որքան ալ մեր արդի օրերու արգասիքները նոր զգայնականութիւն մը պարտադրէ մեզի, չպիտի դադրինք երբեմն Հիւկոյին տանելու մեր պապակը։

Ինչո՞վ բացատրել Հիւկօ–հրաշքը։ Անշուշտ Հիւկօն եղած է հանճարով մակարդուած խառնուածք մը, հաղուագիւտ՝ ինչպէս Շէյքսփիր մը, Կէօթէ մը, Թոլսթոյ մը, որոնք միշտ կարելի չէ բացատրել։ Անոնք եղական պատահարներ են։ Իրենց առեղծուածայնութիւնը ենթակայ չէ միշտ մտային կարգապահութեան մը օրէնքներուն, ոչ ալ իրենց միւթքերը՝ արդիւնք են միայն եւ միայն աշխատանքի։ Ոչ, անոնց գործը ժառանգ բնազդական մայթքում մըն է, ստորերկրեայ անյայտ խաւերէ բարձրացող տեսակ մը կույս ակունք։

Հիւկոյի գերագոյն կարողութիւնը իր տիտանեան երեւակայութիւնն է անպայման։ Աւելի քան այդ, տեսա[illegible] մըն էր այդ, որ իր գանկին տակ կ'ընդլայնէր, կ'այլափոխէր ամէն ինչ որ կ'անցնէր անկէ, բառ, պատկեր, գաղափար, յիշատակ կամ մտածում։ Այդ երեւակայութիւնը յայտնած էր նախ բնութեամբ, որուն մօտ ապրած էր միշտ, միշտ անոր առջեւ բաց, յետոյ պատանութեամբ, ընթերցումներով ու խորհրդածութեամբ։ Ներքին հարուստ կեանք մը որ իրեն բաւեց նոյն իսկ 18 տարի մնալու չափ պարզ ու աղքատ կղզիներու վրայ իր կամաւոր աքսորի տարիներուն (Ժէրսէյ Կէրնէյ)։ Հոգ. հակառակ մարդկային համեստ շրջանակին, ան իր ներքին կեանքը լարեց տարերային աշխարհին — ովկէանին կչռոյթին համաձայն ու անհունի պատառին վրայ իր երեւակայութիւնը սկսաւ բանիլ վիթխարի տեսիլներ, առասպելներ ու եղերական «Թշուառներ»։

Մոգական քարայր մըն էր Հիւկոյի երեւակայութիւնը, ուր ամէն ձայն կ'ուռի ու կ'աճի տարօրէն արձագանգներով, լոյսը՝ բեկբեկ էր ու կը բոցավառէր իր պատերուն հէքիաթային գոյներով ու պատկերներով. ամէն ձեւ այլանդակ համեմատութիւններ կ'առնէր։ Դիւային հայելի մը որ ոչ թէ կ'այլանդակէ, այլ կը հերոսացնէ պարզը, բնականը, առօրեան անգամ։

Հոն ուր ուրիշ գրողներ բառ մը պիտի գտնէին, Հիւկօ կը գտնէ պատկեր. կայծի մը փոխան ան հրդեհ մը կը վառէ։

Գուալօ բսած է «Ոճը նոյն ինքն մարդն է»։ Հիւկօ նոյն մտածումը այսպէս կ'արտայայտէ — «Ոճը կը ցոլայ ամէն գրագէտ, իր մազերուն արմատէն նոյնքան, որքան իր իմացականութեան ամենախոր ալքերէն։ Ոճը հոգի է եւ արիւն. ան կը բխի մարդուն այն խորունկ տեղէն ուր իր կամքը կը սիրէ՝ ինչ՝ փորոտիքն է»։

Այս երկու սահմանումները կը բաւեն յատկանշելու դասական միտքը եւ ձեւը վիպական մտայնութենէն եւ սեթեւեթէն դէմ։

Հիւկոյի այդ ընդլայնող երեւակայութեամբ բեռնաւորուած են ոչ միայն իր յղացքը, մտածումները, այլ մանաւանդ իր բառերը։ Իրապէս յայդ — մտածում — պատկեր — բառ — կշռոյթ Հիւկոյի մօտ մի են եւ անբաժան։

Հիւկօն մէկն է ֆրանսական լեզուի ամէնէն հրաշագործ կախարդներէն։ Ան թաքուն գերզգայութիւնը ունի բառերու, բառերու հնչական, նկարչական, երաժշտական բոլոր յատկութիւններուն։ Ան իր արձակ թէ ոտանաւոր [illegible] մէջ կը բարձրացնէ իր ուժի, շնորհի, ներդաշնակութեան զենիթին։ Իր քերթուածները նկար են, քանդակ, պար եւ երգ, ծփանք ու կշռոյթ, երբեմն նոյն իսկ անպարարութիւն։ Իր պատկերները չեն պատշաճիր իրականութեան, այլ կը ջանան իրականութիւնը քաշել իրենց ետեւէն ու կը յաջողին։ Ան կը ստեղծէ քերթողական իրականութիւնը։

Եզական երեւոյթ մը եղած է արդարեւ Հիւկոյի ներաշխարհը. մանաւանդ իր ներքին բարբառը։ Կը թուի թէ անիկա միայն յաճախանքը ունէր բառերուն, որոնք կը բղխէին իր մէջ կամ կը դասաւորուէին տաղաչափական կշռոյթներու, յանգաւորումներու համաձայն։ Բառերը կշռոյթ էին իր խորը, բառերը կը ծլէին ու կը ծաղկէին հունտերուն պէս, ինքնաբերաբար, գրեթէ ակամայ ու ահա անոնք կը վերածուէին կուռ, ծանրախին ու պերճ տաղերու, բեհեզեայ քղանցքներու ... Հիւկօ արքայական ուսերուն վրայ ծիրաններ հիւսելու վարժ, թեւերմացութիւնը ունեցեր է դժբախտաբար նոյն ասեղնամուկ քղամիկները հանելու գռեհպաններու կամ մուրացկաններու ուսին։

Հանրածանօթ է իր մէկ քերթուածը «Էշը», որուն մասին Զոլան բսած է կարգ ալով — «... Կարծեցի լսել [illegible] վերջին դատաստանի փողին մէջէն»

Հիւկոյի արուեստը իր տկարութեան բոպէներուն պարապ դարձող ջրաղաց մըն է, շռնդալից ու ցուցամոլ։

Բայց այդ բոպէներուն անգամ ան գիտէ հրապուրել. եթէ ոչ միտքը, գէթ զգայարանքները. որովհետեւ անկախ բովանդակութենէն, ձեւաքանդակ անօթը աչքի վայելք մըն է միշտ ու լեզուական ոսկերչութիւնները չպիտի դադրին խուել պարզ միտքերուն։

Հիւկօ խավքերու, մրրիկներու, մեծ զգացումներու երգիչն է. փոթորիկ մը՝ գանկին տակ. ահա ինք, ահա իր գործը։

Ու այդ ներքին խռովքը փոխանցուած է իր երկերուն. ահա «Թշուառներուն» մռայլ ու յուզումնական համայնապատկերը. «Ինեռուն երեքի» տենդոտ տեսարանը. «Ծովուն աշխատաւորներուն» դաժան մաքառումները, «Նոթր-Տամ որ Փարիզի» մթապոտ միջնադարեան Փարիզը։

Իր թատերգութիւնները — «Էրնանին», «Կրոմուէլը», «Ռիւյ Պլասը», «Մարիոն տըլորմը» իւրաքանչիւրը յեղուն բուռն, գերազանց ապրումներով։

Բայց մանաւանդ քերթողական իր գլուխ գործոցները. «Ծաղեր ու գեղօնները», «Արեւելեանները», «Հայեցողութիւնները», «Աշնան տերեւները», «Դարերու առասպելները» որոնք քնարականութեան, դիւցազներգութեան բնաթերգութեան վեհանուտ հեգիներ էն, կամ զօռ ըլլէժներ։

Վերջ ի վերջոյ կշռոյթը, առոգաձայնութիւնը Հիւկոյի ներքին ամբողական դարկը եղաւ։ [illegible] ունէր «Հրշէն պատուցած», հանել գիծելու Փարիզի եռուկեր. ամէն տպաւորութիւն իր մէջ կը վերածուէր յանգաւոր պատկերներու, զորս վերադարձին դրի կ'առնէր։

Իր հոգեվարքի հանդիսներուն մէջէն իսկ, հաւէլ բառերու կարգին, իր բերնէն փախած է խօսք մը, որ ալեքսանդրեան տող մըն է պարզապէս.

— C'est ici le combat de l'aube et de la nuit

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«ՌՈՒՄԱՆՈՒՀԻՆԵՐ»

Փարիզեան կայարանէ մը շոգեկառք նստանք, բարեկամս ու ես, երթալու համար ուրիշ բարեկամի մը այցելութեան։

Մեր բաժնեակին մէջ տեղաւորուած էին երկու օրիորդներ։

Եւ որովհետեւ բարեկամս երկրորդ կարգով ճամբորդելու տեսրակ ունէր, ես ալ առած էի նոյն կարգի տոմսակ մը

Շոգեկառքը հազիւ ճամբայ ելած էր, երբ քարափին վրայ կին մը սկսաւ վազել, հասնելու համար երկրորդ կարգի վակոններուն։ Կինը ուշ մնացած էր թէեւ, սակայն շատ դիւրութեամբ կրնար իր մօտ գտնուող երրորդ կարգի վակոններէն մէկն բարձրանալ։ Ձեռ գիտեր ինչո՞ւ կինը կը յամառէր վազել՝ հասնելու համար մեր վակոնին։

Ընկերս պաշտօնական ձեւ առած էր ու անմիջապէս դուռը բացաւ։ Կինը հասաւ ու բռնեց երկաթը, եւ յետոյ ընկերոջս թեւը. այնքան ուժգին կերպով որ երկուքն ալ վար պիտի իյնային, եթէ ես ալ իմ կարգիս չբռնէի ընկերոջս մէջքը

Այդ պահուն կայարանի պաշտօնեայ մը տեսած ըլլալով այս վտանգաւոր կացութիւնը, վազած էր, ցատկած վակոնին սանդուղին վրայ եւ ներս հրած կիսամիւն կախուած ճամբորդուհին։

Վերջապէս ամէն ինչ կարգադրուած էր։ Կինը մտած էր մեր բաժնեակը, քրտինքներու եւ յուզումի մէջ։ Նոյնպէս պաշտօնեան։

Վայրկեան մը գրեթէ լռութիւն տիրեց։ Շոգեկառքը առացած էր իր արագութիւնը։ Կինը իր ձակատը կը սրբէր, դժուարութեամբ կը շնչէր, անհանգիստ էր։

Ընկերս խօսքը առաջինը բաց առնելով պաշտօնեային, բսաւ

— Եթէ դուք չհասնէիք, կրնար վտանգ մը պատահիլ .

— Ոչ, պարոն, եթէ դուք չըլլայիք՝ վտանգը պատահած պիտի ըլլար

Ընկերս կնոջ դառնալով բսաւ.

— Սխալ մը գործեցիք, տիկին, հանգիստ վակոնը չնկատելով .

Կինը գեռ ինքզինքը չգտած, պատասխանեց.

— Այո, պարոն, իրաւունք ունիք ... Սխալ մը ըրի որ քիչ մնաց սուղ պիտի նստէր ինծի ... այս', չեմ գիտեր ինչպէս եղաւ ... ինչու ուզեցի անպատճառ երկրորդ կարգ մտնել ... չեմ գիտեր, չեմ գիտեր ... սխալեցայ ներողութիւն ... դուք փրկեցիք զիս .. շատ յուզուած եմ ... ներողութիւն եմ ...

Միւս անկիւնը նստող երկու օրիորդները նոյնպէս իրենց կարծիքը.

— Այո՛, տիկին, սխալ մը ըրիք . .

Եթէ այս պարոնները չըլլային, անկասկած դժբախտութիւն մը պիտի պատահէր

Պաշտօնեան մեզ բարեկամաբար քննելէ յետոյ բսաւ .

— Կը տեսնէ՞ք, օտարականներու կողմէ փրկուած էք ... մինչդեռ գէշ կը ներկայացնեն ընդհանրապէս օտարականները ... Անոնց մէջ ալ կայ թէ յար թէ գէշը ... Եթէ չեմ սխալիր, օտարականներ էք, այնպէս չէ՞

Ես ու ընկերս միաձայն.

— Այո, պարոն, Արմէններ ենք ...

Պաշտօնեան շարունակեց.

— Եւ եթէ չեմ սխալիր, դուք ալ, օրիորդներ, օտարականներ էք ... Ձեր առոգանութենէն կ'երեւի .

Օրիորդները կմկմալով

— Այո՛. պարոն, Ռումանուհիներ ենք

Ես չէի ճանչնար այդ օրիորդները։ Անոնք ալ մեզ չէին ճանչնար։ Ընկերս սակայն գիտէ եղեր անոնց ինքնութիւնը եւ Ֆրանսերէն լեզուով բսաւ անոնց.

— Բայց կը սխալիք, օրիորդներ, դուք Ռումանուհիներ չէք, դուք Հայեր էք ... ես ձեզ կը ճանչնամ

Պաշտօնեան զարմանք սկսաւ դիտել այս երեւոյթը

Ընկերս աւելի հաստատելու համար իր բսածը, հայերէն խօսեցաւ.

— Ի՞նչպէս կ'ըլլայ, օրիորդներ, որ դուք ձեզ Ռումանացի կը յայտարարէք ... Ներեցէք որ բսեմ թէ ասիկա ես ամօթալի կը գտնեմ ... դուք Հայուհիներ էք եւ կը համարձակիք ուրանալ ձեր ազգութիւնը ... Ասիկա երբեք պիտի չմոռնամ ...

Օրիորդներէն երէց քոյրը սկսաւ կակազել ու բսել.

— Գիտէ՞ք, պարոն, չեն ճանչնար մեր ազգը .. Եթէ Հայ ենք բսենք .. պիտի հարցնեն, հետաքրքրուին, պատմութիւն, աշխարհագրութիւն, մեր անցեալը ... Բան չեն գիտեր, բան չեն գիտեր ... Մենք ալ Ռումանացի ենք կ'բսենք ...

— Կ'ազաչեմ, կ'աղաչեմ, ոչ մէկ կերպով չէք կրնար արդարանալ .. Ներեցէք նաեւ որ չհաւատամ ձեր ըսածին անկեղծութեան .

Ընկերս դառնալով պաշտօնեային ըսաւ .

— Բայց, այո՛, Արմէններ են, Ռումէններ չեն ..

Պաշտօնեան բսաւ.

— Տարօրինակ բան ... չեմ կրնար հասկնալ ... Մէկը Հայ ըլլայ եւ բսէ թէ Ռումանացի եմ .

Ետոյ օրիորդներուն դառնալով բսաւ .

— Մարդ որ եւ է ազգութեան մը պատկանելով չանպատուուիր երբեք .. Մարդը ինքն է որ իր ազգը կը փառաւորէ կամ կ'անպատուէ ..

Ներկրինիս չառած ըլլալով իջանք, օրիորդներն ալ մեզի հետ։

Ետեւեցայ օրիորդներուն եւ բսի.

— Ամէն ազգի մէջ միայն վատերն ու ազէտներն են որ կ'ուրանան իրենց ազգութիւնը։ Եթէ դուք ճանչցած ըլլայիք մեր պատմութիւնը, մեր դրականութիւնը, մեր գեղարուեստը, մեր ամբողջ մշակոյթը, անկարելի էր որ ուրանայիք ձեր ցեղը։ Նախ ճանչցէք ձեր ազգը եւ յետոյ ճանչցուցէք զայն։ Դուք ցեղով բարձրացէք եւ ազգը ձեզմով բարձրացուցէք։ Անկէ վերջը հրապարակ եւ ճակատաբաց յայտարարեցէք .

— Արմէնուհիներ ենք մենք

Ընկերս բսաւ .

— Հիմակ աւելի կը զգամ մեր հայրերուն հերոսութիւնը որոնք եաթաղաններու սուրերուն տակ անգամ չէին ուրանար իրենց հայութիւնը . . Կը նախընտրէին մեռնիլ իբրեւ Արմէն քան ապրիլ իբրեւ Թուրք ...

Վերջին խօսք մըն ալ ես բրի ու «բարի ճանապարհ» մաղթեցինք երկու քոյրերուն։

Մէկը որ արդար ինքնավստահութիւնը ունի իր անձին, ան չուրանար իր ազգութիւնը։ Որովհետեւ ան կրնայ նոյն իսկ կազմուած անհապաստ կարծիք մը սրբագրել։ Միտքով ու հոգիով սնանկներն են որ կը խուսափին յայտնելէ իրենց ինքնութիւնը։

Ընկերս ոչ միայն փրկած էր Ֆրանսուհիի մը կեանքը, հապա ազատած էր հոգեկանօրէն արկածահար երկու Արմէնուհիներու ... խիղճը

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԸ» ԱՆԳԼԵՐԷՆ

—o—

ԽՄԲ.— Ֆրանց Վէրֆէլի անգլերէն հրատարակութեան առթիւ, Վ. Աhաղեանի «Հայրենիք»ի մէջ ուշադրութեան կը յանձնէ հետեւեալ պարագաները .—

Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը»ի անգլերէն թարգմանութիւնը լոյս տեսաւ գեկտեմբերի սկիզբը .

Ամերիկեան գրական ակումբներից «Մընթլի Քլըպը» ընտրել է «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» իբրեւ դեկտեմբերի լաւագոյն գիրքը։ Դեկտեմբերին լոյս տեսած անգլերէն գիրքերի մէջ «լաւ ծախուող» գրքերի շարքում Ֆ. Վէրֆէլի վէպը արդէն գրաւել է երկրորդ տեղը։ Շարժապատկերի մէկ ընկերութիւն գնել է «Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» ժապաւէնի վերածելու իրաւունքը։

Այնպէս որ, կարելի է ասել թէ, դեկտեմբերը եղաւ, որոշ չափով, «Մուսա Լերան» ամիսը Ամերիկայի մէջ։

«Մուսա Լերան Քառասուն Օրերը» Հայերիս ծանօթ Սուէտիայի հերոսամարտի պատմութեան գեղարուեստական վերարտադրութիւնն է։

«Դժբախտութիւն է լինել փոքր ազգի զաւակ եւ գրել փոքր ազգի լեզուով» ասում է մէկ տեղ հռչակաւոր Ժորժ Բրանդէսը՝ խօսելով Սկանտինաւեան ժողովուրդների գրողների մասին։

Այս իրաւացի դիտողութեան իմաստը մենք Հայերս աւելի խոր կերպով կ'ըմբռնենք, քան ուրիշ փոքր ազգերի զաւակներ։ Թարմ օրինակը մեր աչքի առջեւ է։ Սուէտիայի հերոսամարտի մասին բաւական գրուած է հայերէն լեզուով հինգ կամ մէկ տասնեակ(?) ականատեսների կողմից։ Հատորներ են գրուած՝ դարձեալ հայերէն, նաեւ մեր միւս հերոսամարտների՝ Վանի, Ուրֆայի եւ Շապին Գարահիսարի մասին։ Եւ սակայն, աշխարհը անցել է այդ անզուգական մարտնչումների կողքից, առանց վայրկեան իսկ հետաքրքրուելու դրանցով։

Ու հիմա, երբ նոյն Սուէտիայի հերոսամարտը ներկայանում է աշխարհին մեծ ազգերի լեզուով, նա զատնուած է ուշադրութեան արժանի մի գործ, աշխարհի գնահատութեան արժանի մի մեծագործութիւն։ Այս է աշխարհի մեծերի, հզօրների հակիրճութիւնը, որից տառապում են փոքրերը եւ որ փոխելու անզօր ենք, դժբախտաբար

Մեզ՝ Հայերիս համար, Ֆրանց Վէրֆէլի այս մեծահատոր գործի արժանիքներից մէկը հէնց այդ է — մեծ ազգերի լեզուով մի փոքր ազգի մեծագործութիւնները աշխարհին ներկայացնելը։

«Մուսա Լերան Քառասուն Օրերի» երկրորդ արժանիքը այն է, որ Ֆրանց Վէրֆէլը խորունկ ակնածանքով է մօտեցած իր նիւթին։ Նա չի օգտուել իր նիւթից՝ ներկայացնելու համար աշխարհին հայկական տառապանքը եւ կոչ անելու աշխարհի բուռ խղճին,— մի բան որ սովոր են անել ամէն կարգի հոյակապողները

Ճիշդ է որ Վէրֆէլը օգտուած է եղել ամէն նաեւ տարագրութեան պատկերներ։ Հեղինակը չէր էլ կարող խուսափել դրանից։

Մուսա լերան ստորոտով էին անցնում դէպի Տէր Զօր տարագրուողները, եւ Վէրֆէլը իր ծրագրած պատկերը լրիւ անելու համար, բռնուած է նրանց էլ տեղ տալ ընդհանուր շրջանակի մէջ։ Վէրֆէլը Մուսա Լերան խմբագրութիւնը հոգեբանօրէն հիմնաւորելու համար իսկ պէտք է տար նաեւ տարագրութիւնը։ Այդ չափով Վէրֆէլ կանգ է առել տարագրութիւնների վրայ. Եւ միայն այդ չափով

Գրքի մէջ տիրապետողը, սակայն, Մուսա լեռն է թէ իբր խորհրդանիշ ազատութեան համար մղուած անհաւասար պայքարի, թէ իբրեւ ֆիզիքապէս շօշափելի դիրք, որտեղից մղուել է այդ պայքարը։

Կարճ։ Ֆրանց Վէրֆէլը ներկայացրել է հայ ժողովուրդը թէ իբրեւ արդահատանքի, խղճահարութեան արժանի մի թշուառ զանգուած, այլ իբրեւ մի ժողովուրդ, որի կեանքի մէջ եւ տառապանք կայ եւ գեղեցիկ պայքար, որ եւ հարուած ընդունել գիտէ եւ հարուած տալ։

Երրորդ, գնահատութեան արժանի գիծը այն է, որ Ֆր. Վէրֆէլ Մուսա լերան վրայ մղուած պայքարին տուած է ընդհանրական բնոյթ։ Մուսա լերան վրայ կռուող մի բուռ Հայեր ոչ թէ կամ ոչ միայն իրենց փրկութեան համար էին կռւում, այլ կռուում էին ազատութեան համար։ Մուսա լեռը այս աշխարհում մարդկային ազատութեան համար երբեւիցէ մղուած կամ մղուելիք մեծ պայքարի գիրքերից մէկն է Ֆրանց Վէրֆէլի գրչի տակ։

Ինչպէս Բայրընը Շիլիոնի կալանաւոր Բոնիվարին դարձրել է ազատութեան համար մարտնչողների խորհրդանիշը, նոյնը աշխատել է անել Ֆրանց Վէրֆէլը իր Գաբրիէլ Բագրատեանով։ Ուրիշ խօսքով Վէրֆէլը հայկական ազատամարտը դուրս է հանել հայկական շրջանակից եւ աշխարհել է համամարդկային արժէք տալ նրան։

ՄԻՆՉԵՒ ՈՐ ՄԱՀԸ ՄԵԶ ԲԱԺՆԷ···

Ամերիկեան երիտասարդական դատաւոր Բէն Լինդսէյ տարիներ առաջ գիրք մը գրած էր «Երիտասարդութեան յեղափոխութիւնը» անունով ։ Գիրքը, որ թարգմանուած է շատ մը լեզուներու, ուսումնասիրութիւն մըն է ամերիկեան ընտանեկան կեանքին, մանաւանդ մանաւանդ մաւծողութեան մասին այն երիտասարդութեան, որ ամէն բարոյական կապ կորած, պատեհապաշտ վերջ, ապրում կեանք մը վայելել կ'ուզէ···

Լինդսէյ կ'առաջարկէր այն ատեն որ մանչ եւ աղջիկ ընկերամուսնութիւն մը կնքեն, տեսակ մը փորձամուսնութիւն առանց որ եւ է պարտաւորութեան··· պէտք էր զաւակ չունենային եւ իրենց ուզած ատեն ազատ ըլլային բաժնուելու կամ պաշտօնապէս ամուսնանալու։

Վերջերս, սակայն, նոյն Լինդսէյը հրապարակաւ խոստովանած է թէ իր ընտրած ճամբան սխալ եղած է, ամերիկեան ընտանեկան կեանքը դէպի կործանում կը դիմէ եւ ազատ սէրը պատրուակով ընտանեկան քաոսը եւ սեռային անպատասխանատուութիւնը ասպարէզ գտած են···։ «Պէտք է որ ես վերադառնամ հին բարի ամուսնական պատուիրանքին մինչեւ որ մահը մեզ բաժնէ՝ Համոզուեցայ վերջապէս որ մեր քննադատները, մեր պապերը աւելի իրաւունք էին քան մենք»։

··· Իսկ մենք կը յանձնարարէինք կարծ՝ հայկական պատիւ ամէն տեսակի փորձամուսնական ճամբու հետեւողներուն, որովհետեւ ամուր է եւ անխախտ։

ՍԼԱՎ

Տիեզերական տագնապ

Կ'անցնի մինակ. մինչ յանկարծ կը լսէ ճի՛չ մը ցաւի,
Փողոցներուն մութին մէջ փետեկտըւող խեղճութեան.
Մարդուն ցախցա՛ն ապրումին, որ մայթերուն յանդիման՝
Կը քսէ սիրտը իրեն թափով մ'անհագ ու խելար:

Կ'անցնի մինակ. մինչ յանկարծ կը լսէ ճի՛չ մը ցաւի,
Որ բարձրացաւ սա տրտում մախաղարուն խորշերէն.
Ինկա՛ւ աղջի՛կ մ'անպայման, որ չէր կրցած դեռ կեանքէն
Իր վարդագեղ յոյսերուն հիւսել նարօտն անուրջի:

Մո՛ւթ է. անատղ եւ ամպոտ հսկայ գիշեր մ'անլուսին,
Ու հոգիներ կը դիմեն կարաւանակ ու հլու՝
Անդրաշխարհեան վայրերու հեթանոս խո՛լ փայլքին:

Մո՛ւթ է. ծառի եւ ժայռի մթաստուեր կոյտ մ'արալեր՝
Կը թաւալի յամրընթաց փոթորկայոյզ գետերու
Երկա՛յնքն ի վար, խածնելով հո՛գն՝ որ վշտո՛վ է լեցուեր:

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ԳՈՀԱՐՆԵՐ՝ ՉԻՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵՆԷՆ

— • —

ՏՈՒՆ՝ ԴԱՇՏԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

Եթէ ամէն տարի երեսուն մէու հող նեղիպտացորեն ցանէք եւ շուրջ հարիւր քայլ թթենի տնկէք, յաճախ պիտի կարենաք խնջոյքի հրաւիրել ձեր բարեկամները՝ որովհետեւ պիտի ունենաք առատ արմտիք ու մետաքս:

Երբ ամառը հասնի, քաղհանը կը կատարուի բրինձին: Աշնան կը հաւաքէն քրիզանթէմները, որոնք բո՛յր կուտան գինիին:

Ու, տարուան որ եւ է մէկ ժամանակին, երբ բարեկամներ այցելեն ձեզի, բոլոր ծաղկամաններուն մէջ ծաղիկներ կը գտնուին:

Պարտէզին այն մասին մէջ, ուր գեղեցիկ ծառ մը ունիք, ոչինչ տնկեցէք: Այդտեղ պիտի հաւաքէք ձեր բարեկամները: Ու պիտի ըմպէ՞ք մինչեւ որ լոյսը բացուի, կարդալով բանաստեղծութիւններ:

Կառուցէք պատշգամ մը՝ զարդարեալ գայն ամպհովանիով մը: Հոն, գիշերային զովին, ձեր գինովութիւնը պիտի անհետի: Ու մի՛ եղէք անկէ՝ մինչեւ որ ի վիճակի չըլլաք համբերութեան առողջութեան առաջնորդը, եթէ չէք ուզեր որ ձեր վրայ ծիծաղին ձեր կինն ու ձեր տղաքը:

Մի եղէք անկէ եթէ դեռ եւս ի վիճակի չէք ըսելու,— որովհետեւ խմածս բաւական չեղաւ է, ինչո՞ւ ըմպեմ վաղը եւս:

ԽՐԻՆԱՑԻՆ ՄԱՆՈՂԸ

Քուէն — Մինկ լիճի եզերքը կը բարձրանայ մարմարեայ արձանը գեղեցիկ համաստեղութեան, որ կը կոչուի երկնային մանողը:

Հազարաւոր աչուններէ ի վեր անոր պատկերը կ'օրօրուի ալիքներուն մէջ, ու իր ապիտակութիւնը կ'ամչցնէ ձիւնը: Փաքրիկ ալիքները, ապակեկէ՛ն, կը թրջեն անոր հագուստները, որոնք թրծուած են մամուռով:

Անոր մազերը կը նմանին ամպերու: Իսկ յօնքերը կորնթարդ են՝ լուսնային մանգաղներու հանգոյն: Ծպիտը բերանը կը վերածէ լուսաւոր պայթող ծաղիկի մը: Ամենավայրի թռչունները կը թառին անոր կնիւններուն:

Ուղղաձիգ, թաքուն եւ անփափոխ՝ ան դարերէ ի վեր կը նայի լճի հայելիին մէջ:

ԵՐԱՆՈՒԹԻՒՆ

Գարնան՝ բաղնիքին տերեւները կը կախուին ծամերու հանգոյն: Ամրան՝ լուսինը թեթեւօրէն կը լողայ երկնքին վրայ: Աշնան՝ դարիճէններէն ծ գինները կը ճերմկին Ձմրան՝ բանաստեղծութիւններ կը կարդացուին՝ լամբին ներքեւ:

Երջանի՛կ եմ, որ կ'ապրիմ. երբեմն ինծի կը թուի թէ՝ կը տեսնեմ քարերը ու կը զգամ հողմը:

Հիմա, իմ սիրտս սփրահարած է: Մաղիկը այլեւս կորանցուց իր բուրումը՝ երբ զայն քաղեց գեղանի կինը:

ԱՆՈՂՈՔ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐ

Կայսրը, պատերազմի ու փառքի ծարաւի, չի լսեր իր ժողովուրդի կանչերը: Հակառակ քաջութեանը կինեբուն, որոնք բաշերն առին ու արօրներուն փոխան, տատասկները ծածկեցին դաշտերը:

Պատերա՞զմ ամէն դի: Ու ամէն դի կոտորած: Մարդուն կեանքը այլ եւս աւելի բան մը չարժեր, քան շանը կեանքը: Արդէն իսկ գիններները կ'ըսեն իրենց մեծաւորներուն առջեւ,— ոչ մէկ հանգիստ. ոչ մէկ անդորրութիւն վայր՝ հարկահաւաքները պիտի գան տուրքերու համար, իսկ մենք ոչինչ ունինք: Հասանք այնպիսի վիճակի մը, որ այլ եւս աղքատ կը նկատուինք, եթէ զաւակ չունենանք, որովհետեւ գիտենք թէ մեր ծաղիկ հասակին մէջ պիտի ապաննուինք եւ պիտի փտտինք հողին տակ:

Դուք երբեք տեսած չէ՞ք, իշխա՛ն, մայերը անթաղ մնացած քաջ գինուորներու՝ բաց կապոյտ ծովու ափունքը: Ու երբեք լսած չէ՞ք, արեւելքէն եկող հովին ընդմէջէն, անոնց անմխիթար սուգերուն աղերսանքը:

ԳԱՐՆԱՆԱՅԻՆ ՄԻՋՕՐԷ

Առուակը կը բաժնուի երկու ճիւղերու, որոնք մատանի մը կը կազմեն գիւղին շուրջ: Իմ տունս, կառուցուած հոն՝ ուր առուակը կ'երկնայ, թանկագին քարն է այդ արծաթեայ մատանիին: Երջանկութիւնը կ'իշխէ հոն: Ծիծեռնակներ իրենց բոյները կը շինեն ձեղունի գերաններուն միջեւ: Հիրիկներուն վրայ կը թառին ջրաճճիներ:

Ես կը դիտեմ մրգաստանները, ուր կը ծփայ կապոյտ շամանդաղը: Իմ կինս կերպասէ կտորի մը վրայ կը նկարէ քառանկիւն ցանց մը: Որդիս ասեղ մը կը ծռէ՝ կարթ շինելու համար:

Իսկ ես միայն դեղ կուլ կուտամ, որովհետեւ առողջութիւնս շատ լաւ չէ:

Թարգմ. Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԾԽԱԽՈՏԻՆ ՀԷՔԵԱԹԸ

— • —

Ծխախոտ եւրոպական երկիրներու մէջ կը կոչուի tabac կամ tabaco: Այս բառին մէկ տարբերակն է նաեւ թէօմպէքին:

Ո՞ւրկէ կուգայ այս բառը:

Ծխախոտը ծանօթ էր նախ սեւամորթ ցեղերուն, ովկէանեան կղզիներէն սկսեալ մինչեւ Ամերիկա: Գոլոմպոսի գիւտէն վերջ, Սպանիացիները ծխախոտը փոխադրեցին Եւրոպա, անունն ալ հետը: Սեւամորթ ցեղերը ծխախոտին կուտային թամպաքօ անունը, Սպանիացիները տուին թապաքօ անունը:

Ի՞նչ կը նշանակէ այս բառը:

Սեւամորթներու հէքեաթներուն նուիրուած գիրքի մը մէջ կը կարդանք —

Առնեօք, թէեւ սովորութիւն էր ամուսնանալ, այսուհանդերձ կիները չէին հրաժարած պոռնկութենէ: Օր մը, կին մը երբ կը խաբէր իր ամուսինը, գիւղին բնակիչները տեսան զինքը մեղքի մէջ եւ գացին յուր տալ ամուսինին. Ամուսինը վազեց հասաւ եւ երկու մեղսակիցները գտաւ յանցանքի վրայ: Կատղած՝ հարցուց իր հակառակորդին.

— Ինչո՞ւ կինս առեւանգեցիր:

— Իր կամքով եկաւ հետս, որովհետեւ քեզմէ աւելի զի՛ս է որ կը սիրէ:

Երկու այրերը, այնատեն, նետուեցան իրարու վրայ, միաժամանակ շարժելով իրենց նիզակները: Երկուքն ալ մահացու վէրքեր ստացան ու մեռան:

Կինը շուարեցաւ մնաց, յետոյ գնաց լուր տալու անոնց ծնողքին փստ փստ: Անոնք հարցուցին իրեն.

— Ո՞վ սպաննեց:

— Նիզակով իրար սպաննեցին:

Սակայն գիւղին բնակիչները ըսին.

— Դուն ես միակ պատճառը անոնց մահուան, եւ հիմա մենք ալ քեզ պիտի սպաննենք

Ու թաղման սատկեցուցին: Յետոյ փորեցին խոշոր փոս մը, որուն մէջ թաղեցին երեք սիրահարները միասին, կինը մէջտեղը, այրերը կնոջ երկու կողմերը:

Արդ, ժամանակ մը վերջ տունկ մը բուսաւ անոնց գերեզմանին վրայ: Գիւղացիները շատ զարմացան, որովհետեւ երբեք այդպիսի տունկ տեսած չէին: Բացին գերեզմանը եւ տեսան, որ տունկը արմատ կ'արձակէր կնոջ անուկներուն մէջտեղէն: Անոնք որ փառքին եղերքը կեցած էին, հարցուցին.

— Արմատը ո՞ւր բուսած է:

Գերեզման իջած մարդիկը պատասխանեցին.

— Թամպաքի (որ թարգմանի անուկներուն մէջտեղը).

Ահա թէ ինչո՛ւ այդ տունկը կոչուեցաւ «թամպաքի», յետոյ «թամպաքօ»:

Բոլորն ալ տերեւներ փրցուցին եւ իրենց տուները տարին: Տեսան որ չորնալէ վերջ անուշահոտ կը դառնան տերեւները: Նփեցին կերան, սակայն անոնք որ կերան՝ գինովի նման էին եւ կորսնցուցին իրենց գիտակցութիւնը: Այն ատեն զոհացան ծամելով եւ թքնելով:

Կնոջ սէրը, ծխախոտին ջուրին նման, հրաշալի բան մըն է, միայն թէ պէտք է զգուանք յայտնել՝ գործածելէ վերջ:

Արդարեւ, այդ աւանդութեան թելադրանքով, սեւամորթ ցեղերը կը սիրեն ծամել ծխախոտին տերեւները եւ թքնել յետոյ: Այդ սովորութիւնը հիմա Եւրոպացիներն ալ ունին,— ոչ միայն ծխախոտին տերեւները կը չորցնեն ու կը ծխեն, կամ փոշիի կը վերածեն ու գլխու ցաւերու դէմ կը գործածեն, կամ կը թրջեն ու ջուրովը ոճիր կը սպաննեն, աղիքներու ճճիները կը փճացնեն, գոհունութիւն կը զարմանեն, այլ եւ կը ծամեն ու կը թքնեն՝ ոչ անշուշտ յիշելով ... խափշիկներու աւանդութիւնը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀՄԱՅՔԸ

Ֆրետերիք Լըֆէվր, որ ծանօթ է աւելի իր գրական տեսակցութիւններով (Les Nouvelles Littéraires-ի մէջ), քան թէ իր վէպերով, վերջերս փորձեց գրական խօսակցութեան նոր ձեւ մը,— ձայնասփիւռին առջեւ խօսիլ ծանօթ մտաւորականներու հետ գրական նիւթերու մասին: Այսպէս տեսակցութիւն մը ունեցաւ ժորժ տը լա Ֆուշարտիէրի հետ, որ ծանօթ է ոչ միայն իբրեւ վիպագիր, այլ եւ երգիծաբան: Էօվրի մէջ իր «օրա՛կօմրըներով» (գեղեցիկ բառախաղ մը ...) ամէն օր կուտայ ապացոյցն իր անսպառ սրամտութեան, ինչպէս եւ իր լեզուի հոսունութեան:

Խօսակցութեան նիւթը — «Պիտի ուզէի՞ք որ ձեր զաւակը հրապարակագիր դառնայ»:

Կուտանք խօսակցութեան կարեւոր մասերը —

Ֆ.— Երբ այս հարցումը կրդնէք, Պ. Լըֆէվր, ... զաւակ ունիք ...

Լ.— Աղջիկ մը ունիմ, որ հիմա, գիւղի մը մէջ, ձայնասփիւռի իր զարծիքին գլուխը, մտիկ կ'ընէ մեզի:

Ֆ.— Այդ պարագային, ձեր հարցումին ձեւը շատ յարմար չէ: Պէտք է փոխել: Որպէսզի հարցումը կը դնեմ այս ձեւով.— «Աղջիկդ պիտի ուզէի՞ր ամուսնացնել օրագրողի մը հետ»:

Լ.— Ենդրեմ.

Ֆ.— Կը ներէք, ուզեցի իմանալ ձեր տեսակէտը: Իրաւունք ունիք. Օրագրողը եւս գրագէտի մը կամ արուեստագէտի մը թուլութիւնն ունի:

Եւ իր վարած կեանքը որ եւ է յարաբերութիւն չունի ամուսնական կեանքին հետ, ի հեճուկս կիներուն, որոնք կը կարծեն թէ ամուսինը իրենց մէկ սեփականութիւնն է: Արուեստագէտը չի պատկանիր ինքն իրեն իսկ: Աւելին, օրագրողը կը պատկանի հանրութեան: Այնպէս որ կ'ենթադրեմ թէ մեր աղջիկները պիտի չուզեն ամուսնանալ օրագրողներու հետ: Ես ալ զաւակ մը ունիմ, մանչ մը,— Տիտի: Վախնամ՝ սխալ դարձնէ իր կեանքին ակէր: Դէպի Բաղմարուեստեան վարժարան քալել կը խորհի:

Լ.— Լաւ որ չի մտածեր օրագրող դառնալ:

Ֆ.— Օ՛ ոչ, հօրմէն աւելի խելացի է, այդ բանը չըներ երբեք: Ինծի վախ կը պատճառէ արդէն իր թուագիտութեամբ:

Լ.— Սակայն դրամագլուխ մը կը կորսնցնէ՝ չհետեւելով ձեր գծած ճամբուն: Կրնար մեծ յաջողութիւն գտնել՝ պարզապէս առորայքելով Տիտի Լա Ֆուշարտիէր:

Ֆ.— Ո՛չ, հրապարակագրութիւնը շատ դժուար է, որովհետեւ շատ դիւրին է: Երեւակայեցէք, հրապարակագիր դառնալու համար հարկ չկայ բան սորվելու, բան մը գիտնալու, ոչ իսկ մայրենի լեզուն:

Լ.— Այսուհանդերձ այս ասպարէզը կը պահէ տակաւին իր հմայքը:

Ֆ.— Դուրսէն դիտողին համար անշուշտ: Ուշադրութիւն բրա՛ծ է թէ նախարար մը կամ հանրապետութեան նախագահը երբ խօսակցութիւն մը կ'ունենայ օրագրողներուն հետ, առաջին ատթիւ կ'ըսէ.— «Ժամանակին ես ալ օրագրող էի, ի՛նչ լաւ օրեր էին»: Կարծես թէ ճիշդ է որ նախարար կամ հանրապետութեան նախագահ ըլլալու համար, նախ պէտք է քիչ մը ամէն բան ըլլալ, նոյն իսկ հրապարակագրութիւն:

Լ.— Բայց ինչո՞ւ է որ հրապարակագրութիւնը իր լաւ օրերն ունեցած է:

Ֆ.— Անցեալը միշտ անուշ կ'ըլլայ: Հրապարակագրութեան հմայքը անցեալը չէ որ կուտայ իրեն, այլ այն որ ժողովուրդին աչքին՝ մամուլը կը ներկայացնէ ազատութեան պատրանքը: Սակայն չէ՞ն գիտեր որ ազատութիւնը անկախութիւն չէ: Օրագրող մը, յաճախ, չի կրնար գրել ինչ որ կը մտածէ:

Իմ կարծիքովս, օրագրողի մը գլխաւոր առաքինութիւնը պէտք է կազմէ իր անկեղծութիւնը: Անկեղծ ըլլալ չնական կոչուելու ատտիճան, առանց երբեք մտածելու թէ ի՛նչ պիտի մտածէ ընթերցողը՝ կարդալով իր տեսակէտները: Պէտք չէ փնտռէ մեծամասնութեան տրամադրութիւնները՝ գիրք բռնելու համար բառ ալիմ,— ատիկա նախարարի գործ է: Ընդհակառակն պէտք է քալել առջեւէն եւ ամբոխը քալեցնել իր ետեւէն:

Լ.— Ոմանք կը կարծեն թէ հրապարակագրութիւն ընել կը նշանակէ մխալ ամէն տեսակէտ եւ աշխատանք:

Ֆ.— Արդի հրապարակագրութեան վէրքը կը կազմէ անուն չինելու մարմաջը: Կայ նաեւ ուրիշ վէրք մը,— ընկերակցութեան պակասը, բոլորը կը նախանձին իրարու: Ամբագրատուները կը նմանին ... խեչափառի սակառի, այսպէս են եւ գերասանական խումբերը, երեսփոխանական ժողովները.

Լ.— Ժամանակին մեծ հմայք ունէին օրագրողները:

Ֆ.— Եւ մեծ փառք: Մինամարտ օրուան գէպք դարձած էր օրագրողներուն համար:

Լ.— Օրագրող մը կրնա՞յ գրագէտ ըլլալ

Ֆ.— Այն գրագէտը միայն կրնայ գրել լաւագոյն վէպը, կեանքով բաբախուն, որ նախապէս օրագրող էր: Գրագէտներէն շատեր կեանքի հետ շփման մէջ չեն, որովհետեւ հրապարակագրութեան պատուհանէն անցնելով՝ չեն նայած կեանքին:

Լ.— Պիտի ուզէի՞ք չարունակել հրապարակագրութիւնը եթէ միլիոն մը շահէիք:

Ֆ.— Մենք կը նմանինք այն ծերունիներուն, որոնք հանգստեան կը կոչուին՝ բայց իրենց օրը կ'անցընեն թափառելով նախկին աշխատանոցին բոլորտիքը: Մեր կեանքը պիտի անցնի այնպէս,— ոչ հանգստանալ կայ, ոչ ալ հանգստեան թոշակ: Ձարտուղար աշխատանք մինչեւ մահ: Ինծի կը թուի թէ երբ մեռնիմ, յաջորդ օրը դեռ պիտի ապրի իմ մէկ յօդուածս:

«ԴՍՐՈՒՆ ՑԱՒԸ»

1830ին էր, որ «Դարուն ցաւը» կոչուեցաւ այն մելամաղձութիւնը, զոր կ'արտայայտէին երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները, 20—30 տարեկան: Ընդհանրապէս ընդունուած է, որ երիտասարդութիւնը երջանկութեան տարիքն է, կեանքի գարունը, երբ ամէն բան վարդագոյն կը տեսնուի եւ հաճելի: Այլ սակայն անցեալ դարու երեսունական թուականներուն՝ երիտասարդութիւնը վարակուած էր տեսակ մը գցաւծով,— տխուր էին անոնք եւ ապերջանիկ, հիասթափ էին անոնք եւ յուսահատ: Կեանքը չէր խանդավառեր զիրենք: Շատերը կը բացատրէին այդ ցաւը այն պատճառով որ ուշ ծնած են եւ չեն կրցած մասնակցիլ զարաշրջանի յաղթերգութեան: Եւ անոնք, եթէ չապրեցան, գէթ ուզեցին երազել,— աղէկ ծնունդ առաւ քնարերգական ստեղծագործութիւն մը, որ մելամաղձիկ շունչ մը ունէր:

Արդի երիտասարդութիւնը եւս կը տառապի «դարուն ցաւով»,— տխուր է երիտասարդութիւնը: Գրուած է թէ յետպատերազմեան սերունդը անհոգ է եւ նուազ զգայնավար, աւելի կը սիրէ դրամ շահիլ, քան քերթել: Սակայն խորունկէն դիտող մը պիտի նշմարէ որ արդի երիտասարդութեան հեւիհեւ վազքին ու անտարբեր շարժումներուն մէջ տխրութիւն մը կայ անպայման: Ճիշդ է թէ մարզախաղերը եւ արագութեան կշռոյթը շատ կը զբաղեցնեն թարմ ուղեղները, բայց մելամաղձութիւն մը կայ անոնց հոգւոյն մէջ, որ կարծես «ներքէն կուլայ»: Ինչպէս բացատրել մելամաղձութիւնը, որ բոյն դրեր է երիտասարդութեան մէջ՝ փոխանակ թոյլ տալու որ անոնք ապրին իրենց կեանքի գարունը, ճռուողեն, սիրեն ու սիրուին:

1830ի սերունդը իր մելամաղձութիւնը թափելու, պարպելու միջոցը գտաւ գրականութեան մէջ,— աղէկ ռոմանթիք քնարերգութիւնը: Արդի սերունդը, կը գրէ Ժորժ Լըքոնթ, այնքան սխեպտիկ է, որ չի խորհիր արտայայտուելու, ինչպէս պարպելու մասին: Ոմանք կը խոստովանին, որ եթէ տխուր են, պատճառն այն է որ աշխարհ եկած են՝ երբ ամէն բան աւարտած էր, եւ պատմութեան անցած հերոսութիւնը կ'ապրին լռիկ, առանց կարենալ մասնակցելու երկնեբուն ճիգերուն գերմարդկայնութեան, իրենց հայրերուն անձնուրացութեան: Փառքարմաւութիւն մը, հայրենասիրութեան կրակով, կը մրկէ այս սերունդին հոգին:

Սերունդը կը արտնջայ որ իր կեանքն կը զլացուի իրեն, աշխարհ եկեր է ժամանակ մը, որ պատրանքը կուտայ «դած ձեղունին»: Եւ յուսախաբ, ինչպէս կը նուիրէ արագութեան գինովութեան, մարզական մրցումներու ծարաւին, դրամ շինելու մարմաջին, ամէն հաճոյք վայելելու տենչին:

Այս վերջին տարիներուն, սերունդը տեսաւ որ արագութիւնը եւս ձանձրոյթ կը ստեղծէ, դրամը եւս շուտով կը մաշուի, հաճոյքը եւս կը յոգնեցնէ, մրցումները եւս երկար չեն կրնար խանդավառել,— ու «դարու ցաւը» կը տեւէ ...

Ժորժ Լըքոնթ, այս երեւոյթին առջեւ, կը տարուի խորհելու որ թերեւս սերունդը, Փասքալի բառով՝ «իրենց սենեակին մէջ չկարենալ նստելու» ցաւէն, ի վերջոյ ինքզինք նուիրէ նոր ստեղծագործութիւններու, նոր գրուեւ — գործերու հրաշալի ծաղկումի մը:

Յաջողութեան ամէն պայման ունի նոր սերունդը, կ'ըսէ ան,— երիտասարդ են, կրակ ունին, առողջ են: Եւ աշխարհը սպասման մէջ է:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՅԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

═ • • ═

Յունիսին մտած ըլլալով պատերազմական առեան, արդէն հասեր էինք նոյեմբեր — դեկտեմբեր (1916), երբ սկսաւ բուն դատավարութիւնը:

Նոր ամբաստանեալ մը եւս աւելցած էր, ութ ամիս վերջը,— Խոսրով Պապաեան, որ իր ձերբակալութիւնը կը վերագրէր իր այցելուներէն մէկուն մատնութեան կամ անզգուշութեան:

Երեք — չորս նիստով լրացաւ դատավարութիւնը, նախագահութեամբ Նաֆըզ փաշայի: Բոլորս միասին դատուեցանք: Ամբաստանագրին ընթերցումը եթէ երեք ժամ տեւեց, երկուքը կը վերաբերէր ինծի:

Անհրաժեշտ չէ գրել մանրամասնութիւնները: Երբ կարգը եկաւ պաշտպանողականս խօսելու (փաստաբան չունէինք), նախորդ յայտարարութիւններս կրկնելէ յետոյ, կանգ առի թարգմանութեան սխալներուն վրայ:

Ըրուեցին յաջորդ օրը կանչել թէ Բէշատ պէյը եւ թէ Սիւրէյեա պէյը, բացատրութիւն պահանջելու համար: Առաջինը՝ իբրեւ վարիչը Գրամբ Սիւասիին, ուր կատարուած էր թարգմանութիւնը, երկրորդը՝ իբրեւ առուգիչը:

Երկու պաշտօնատարները Դիւանին վրայ երդում ընելով, առեան հրաւիրուեցան նախագահին կողմէ, եւ գիս ալ նստեցուցին անոնց քով: Նախագահը մէկ — մէկ հարցուց մատնանշուած սխալները, որոնց մասին համոզուած գոյացած էր արդէն: Կարծեմ Բէշատ պէյ ըսած եղաւ.— «Ինչպէս ուզէ այնպէս կը կարդայ»: (Թէ բնագիրը եւ թէ թարգմանութիւնը մէջտեղն էին եւ ցոյց կուտային փախաղարձաբար):

— Ուրիշ ի՞նչ ըսելիք ունիս, հարցուց նախագահը:

Պատասխանեցի թէ Թուրքերէնս անբաւական ըլլալով, կ'ուզեմ հայերէն ըսել վերջին խօսքս, պայմանաւ որ Սիւրէյեա պէյը թարգմանէ:

Հաւանեցան, եւ, ինչպէս յաճախ կը պատահի, սկսայ խօսիլ ինքզինքս եւ լած, պոռթկալով, այնպէս որ թարգմանը չէր կրնար հետեւիլ:

Երբ վերջացուցի, հազիւ քանի մը բառով բացատրեց իմաստը. մինչդեռ կը կարծէի թէ գոնէ 20 վայրկեան խօսած եմ, թուելով շարք մը փաստեր, մերժելով ինծի վերագրուած յանցանքները եւայլն:

Ինծմէ վերջը կը դրադէին Սամուէլով եւ Իգնատով, բայց ոչ նոյնքան երկար: Իսկ միւս ամբաստանեալներուն շատ բան չէին հարցներ, քանի որ չկրցան հաստատել որ եւ է կապակցութիւն

Յաջորդ օրը կարդացին վճիռը: Բան չեմ յիշեր ամբաստանագրին բովանդակութենէն, որուն ընթերցման ատեն կարծես ուրիշ աշխարհ մը կը գտնուէի:

Ի՞նչ էր վճիռը — Հինգ տարի բերդարգելութիւն՝ ինծի, չորս տարի Սամուէլին, երեք տարի՝ Իգնատին: Միւսները անպարտ (11 հոգի), բայց Պոլիս չմնալու պայմանաւ, բացի Մ. Իտալէնեանէն:

Կարդացին եւ զուրս հանեցին: Ամբաստան տղաքը տեղն ի տեղօք կը պատմէին, եւ չէր հաւատար:

Երկար ատեն վերջն էր որ տեղեկացինք թէ պատիժի մեղմացման մէջ դեր կատարած էին ոչ միայն դատավարութեան ընթացքը, այլեւ ներքին (պարտութիւն) եւ արտաքին ազդակներ (պուլկարական եւ ամերիկեան), ինչպէս եւ կողմնակի միջոցներ: (Մանրամասնութիւնները զանց կ'առնեմ):

Մնաց որ, մօտ երկու տարի անցած էր, արդէն, հայաջինջ սարսափներէն ի վեր, եւ հայ ժողովուրդի ողնայարը խորտակած ըլլալով — ինչպէս կ'ըսէին յետոյ — շատ չէին հետաքրքրուեր մնացեալով:

Բերդարգելութիւնը յանկայն կը նշանակէր քերել Սինոպ կամ ուրիշ բերդաքաղաք մը, այսինքն Պոլսէն զուրս հանել «անծանօթ ուղղութեամբ»: Բայց այդ մասին ալ միջոցներ խորհուած էին:

Մեր բանտարկութեան ատեն, յարակից սենեակներու մէջ տեղաւորեցին երկու Յոյներ (մէկը խոջակահար), որոնց համար կ'ըսէին թէ մահուան դատապարտուած են, Իզմիրի մէջ ոզնած ըլլալով թշնամի սուզանաւերու: Բերին նաեւ երկու Անգլիացիներ, հայր եւ որդի Աթքինսըն, միեւնոյն շրջանէն եւ միեւնոյն ամբաստանութեամբ, հայրը 101, տղան 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուած:

Ասոնց հանդէպ ալ տրամադրութիւնները փոխուած էին, մեղմացած, եւ չորսը միասին կեցը. Բանտ փոխադրեցին մեզի հետ, յետոյ միասին արձակելու համար, զինադադարին:

Այս առթիւ դրուագ մը, իբրեւ զուարճալիք:

Ամբողջ դատավարութեան ընթացքին, ոգեհարցութեան փորձեր կատարած էինք փոքր սեղանի մը վրայ (ունէինք երկու մասնագէտներ): Գլխաւոր ոգիներն էին՝ Խրիմեան Հայրիկ, Ակնունի, Զօհրապ, Զարդարեան, Շահրիկեան, Վարուժան եւայլն

Կատարեալ փափկանկատութեամբ ուղղելով հարցումները, կը ստանայինք շատ յուսատու պատասխաններ (ինչպէս եւ իրենց մահուան կամ բանտութեան պարագաները).

— Գլխաւոր ամբաստանեալն է Շ.ը ... Շատ ծանր է իր պարագան, բայց մահուան պատիժ չկայ, 6էն ինը տարի . .

×

Վճիռը արձակելէ յետոյ, Ինչասթ գոմուշխն փոխադրեցին Մէյդէյ զօվուշի,— որուն չափ ընդարձակ սենեակ մը, զատ զատ մահճակալներ յատկացնելով ամէն մէկուս ...

Մեզի հետ կը գտնուէր նաեւ Թուրք մը, Հաֆըզ Իհսան, որ քանի մը անգամ փախած, նորէն բռնուած եւ շղթայի զարնուած էր: (Շղթաները կը քակէին Ռամազանի տօնին իրիկուններ, լուալու համար իր գեղեցիկ ձայնը):

Պարտաւոր էինք հերթով մաքրել սրահը, որ եթէ նստարաններով լեցուէր, կրնար հանգիստ պարունակել աւելի քան հարիւր հոգի:

Օր մը կարգը եկաւ ինծի, Յովհաննէս Ջէօկիւրեանի եւ Հաֆըզ Իհսանի: Ամբողջ տախտակամածը պիտի սրբէինք, յետոյ նաեւ քարաշէն երկարքին ու երեք արտաքնոցները:

Թուրքը հինգ — տասը վայրկեան աշխատիլ ձեւացնելէ յետոյ, անկիւն մը քաշուեցաւ եւ Օննիկն ու ես արիւնքրտինք մտանք, աշխատանքը լրացնելու համար:

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

նորդները ներկայացուցին հանրագրութիւնը որ ստորագրուած էր 85.000 երիտասարդներու կողմէ, 14էն 25 տարեկան, եւ հետեւեալ վերնագրով — «Գործ տուէք երիտասարդութեան»: Հանրագրութիւնը կը խնդրէ գործ ճարել միլիոնաւոր երիտասարդներու որոնք զրկուած են աշխատանքէ կամ հացէ, օգնել որպէսզի կարենան դիմանալ ֆիզիքական քայքայման, թեթեւցնել հոգեկան թշուառութիւնը կամ բռնի ծուլութիւնը:

Քսան տարեկան ֆրանսացի երիտասարդ մը խօսքն ուղղելով ժողովին, անմիջական դարման պահանջեց երիտասարդ գործաւորներուն համար:

Ներկայացուած տեղեկագրին համաձայն, ամբողջ աշխարհի գործաւորներէն 7 միլիոնը 25 տարեկանէն վար են:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Սոֆի Ոսկեան եւ որդին՝ Ժիրայր, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ոսկեան, Տէր եւ Տիկին Հ. Սէրէնկիւլեան եւ ցաւակումք իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի շրջանային կոմիտէին եւ շրջանի մարմիններուն ու ընկերներուն, Համազգայինին, Կ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղին, Գոմոնի քաղաքանութեան, Բարձր Հայքի հայր. միութեան եւ բոլոր անոնց որոնք անձամբ, նամակով եւ հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ քեռայրին՝

ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ:

Մարսէյլ, 7 յունիս 1935

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է ՏԻԿԻՆ ՁՕՐԵԱՆԻ ՅՈՐԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ ՅՈՒՆԻՍ 29ին ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ՆՈՅՆ ՏԵՂԸ:

«Վ Է Մ»

Լոյս տեսաւ «Վէմ»ի 9րդ հատորը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ա. ՄԱՆՏԷԼՇՏԱՄ (կենսագրութիւն).— Ա. Մանտէլշտամ՝ «Թուրանեանի քաղաքականութիւնը Թիւրքիայում».— Ց. Ճ. Սիրունի՝ «Ձոհի տարին նախօրեակը»,— Կ. Վ. Տայք՝ «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը».— Ն. Մառի ինքնակենսագրութիւնը.— Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ թուրք աշուղական գրականութեան համեմատական ուսումնասիրութեան».— Ա. Աստուածատրեան՝ «Արամը».— «Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը».— Ռոստոմ՝ «Կուկունեան խմբի արշաւանքը».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԱՆՑԵԱԼԷՆ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Ց. Զաւրեան.— ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ, Վ. եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.: Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները:

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ ՓՆՏՌՈՂ ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Տեղափոխման պատճառաւ, Արաքս լուսանկարչատունը իր աշխատանոցը կը թողու շատ յարմար գինով: Ցարմար պատեհութիւն մը՝ ոչինչ գինով, Փարիզի ամէնէն կեդրոն թաղին մէջ հաստատուիլ ուզող հայ լուսանկարիչներուն: Ելեկտրականութիւն, ջուր, կազ, հեռաձայն: Երեք խոշոր բաժիններ: Աթոլիէն օրուան եւ ելեկտրական լոյսով: Տարեկան վարձք 3600, հազիւ պանդոկի սենեակի մը գինին չափ: Այցելել փափաքողները, ժամադրութեամբ անձամբ գիմեն Արաքսին, 9, Rue Papillon, Փարիզ, հեռաձայն Prov. 49-34.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՔԼԻՇԻ, Կալիւաք — 35:
ՏԻՕՆ, Ղարիպ — 85: Կարգադրէ-ցինք
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 900:
ՄԱՐՍԷՅԼ, Արմաղ — 1000:
ՓԱԼԻՑԵՈՆ ՍՕՒ ՊՈՒԱ, Ս. Տէր. Մ — 70:
ՊԵԼՖՈՐՏ, Ս. Մ — 59.60:
ԼԻՕՆ, Գործ — 480.60:
ՏՐԱՒԻՆԵԱՆ, Օ. Աստ — 50:
ԼԱ ԿԱՐԷՆ, Եղնիկ — 35:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կրան Փէնի (Մարսէյլ) մասին Մարզական միութիւնը եւ Հ. Յ. Դ. Ակնունի Ենթակոմիտէն իրենց ցաւակցութիւնը կը յայտնեն ընկեր Համբարձում Գապաճէկեանի՝ իր հօր դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Միսաք-Ցարութիւն Սարաֆեանը (Սամսոնի Չարշամպա քաղաքէն), որուն 1922 թուականին Սամսոնի տարբեր աքսորուած եւ ողջ ըլլալը տեղեկացած եմ իր ընկերներէն: Ցետ այնու փոխադրուած են Ռուսաստան կամ Հայաստան:

Կը փնտռեմ նաեւ միւս երկու եղբայրներս՝ Միսաք եւ Աղնիւ Չիլինեանը: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց քրոջ՝ Տիկ. Վերոն Գալեանի, 29, Rue Canebière, Marseille, France.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկ. Խաթուն Փոստոյեան, Այրի տիկ. Պէչիկ Փոստոյեան, Տէր եւ Տիկ. Խ. Փոստոյեան, Տէր եւ Տիկ. Իսահակ Պրիկորեան եւ իրենց ազգականները խորին շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ հեռագրով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց թոռան, որդւոյն, սանին եւ ազգականին՝

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ՓՈՍՏՈՅԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ 14 մայիս 1935 Լիոնի «Կրանժ Պլանշ»ի հիւանդանոցին մէջ, 21 տարեկան երիտասարդ հասակին

Լիոն, 6 մայիս 1935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆր. Կ. Խաչի Ցէսինի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընկերուհի Ս. Միքայէլեանի եւ Պ. Գ. Հայոտեանի ամուսնութեան առթիւ, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.— Գորտոյի Հ.Յ.Դ. Մուրատ խումբ 50 Ֆր., Գ. Յ. Ակոպեան (կնքահայր) 100 ֆրանք

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Բարձր-Հայքի Հայր. միութեան վարչութիւնը հայրենակից Ճաճէն Յակոբեանէ շնորհակալութեամբ ստացած է 100 ֆրանք իր որդւոյն ողբացեալ Հրաչ Յակոբեանի մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Իսի լէ Մուլինոյի հայ հասարակութիւնը ժողովի կը հրաւիրուի 10 յունիս երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Պ. Յովսէփ Գարակէօզեանի սրահը, 45, Rue de la Défense, Իսի լէ Մուլինօ: Օրակարգ՝ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ:

Կարգ մը անգործներու կողմէ
Վարդան Զավուշ Նորիկեան

Պարահանդէս եւ Ներկայացում

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԲՐԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական բնոյթով ժողովը տեղի կ'ունենայ վաղը Երկուշաբթի (Յունիս 10) երեկոյեան ժամը 8.30ին, Au Claire de Lune սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'իթալի):

Օրակարգ.— Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊԱՆՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՄԻՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Այսօր կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3էն 7

Սալ տէ Պանքէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Ե. ԳԻՒԼԻՍԸՆԴՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կը նուագէ՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ:

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 Ֆրանք:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ ՊԱՆՆԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ «ԱՐՄԻՐ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

Ընկերներ՝ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Մանավճիրի բեկամման առթիւ:

Այսօր կիրակի իրիկուն ժամը 8էն մինչեւ ժամը 11

Սալ տէ Պանքէի մէջ Place Condorcet, Bourg-la-Reine.

Ծախքերու մասնակցութեան համար 5 Ֆր.:

Կը հրաւիրուին բոլոր կոմիտէներու ընկերները եւ համակիրները:

Հաղ. միջոց.— Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Arrêt Place Condorcet. Bourg-la-Reine.

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ) ԱԿՆՈՒՆԻ ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻՆ եւ ՀԱՄԱԶԱՍՊ ԽՈՒՄԲԻՆ կողմէ

Ընկերներ՝ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Մահավճռին բեկանման առթիւ

10 յունիս երկուշաբթի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

ընկեր Խօրէն Աղբաբեաններու ագարակին մէջ

Նոյն օրը տեղի կ'ունենայ Տիկին Պլայկուճի ճանիկեանի մասնաղը՝ բաց իր ախոյին:

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը հրաւիրուին տեղւոյս Մասիս Մարզական, փոխադարձ օգնութեան եւ բարեկամ միութիւններու անդամները:

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

Le Gérant. H. STEPHAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ՆԵՐԹԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 11 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2828

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՊԱՅԾԱՌ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐ

Նիւ-Եորքի ծանօթ դէպքին պատմութենէն վերջ, ուր պայծառ լոյսով մը ցոյց կը տրուէր նաեւ Ռամկավարներուն մութ խաղերը, ահա քանի մը հարցումներ զորս կը բանաձեւէ ՀԱՅՐԵՆԻՔը իր մէկ խմբագրականով՝ Հայաստանի առնչութեամբ. բայց Հայաստանի դէմ (23 մայիս), հարցումներ որոնց առ-վարութիւն բրած են Վեցհազարեակի առեղծուածներուն ձեւով պատասխանել ամերիկեան ...

Լօզանէն վերջ Ռամկավար կուսակցութիւնը, թաղուած նկատելով թրքական դատը, փակեց իր «Ազգային Պատուիրակութիւնը»: Անկէ ի վեր հայ ժողովուրդի շահերու պաշտպանութիւնը ամբողջովին վստահեցաւ խորհրդային կառավարութեան՝ յայտարարելով, թէ անկէ զատ ոչ ոք կրնայ այժմ զբաղիլ հայկական հարցով:

Ռամկավար կուսակցութիւնը ոչ միայն լքեց ազատական, ռամկավարական եւ ազգայնական սկզբունքներու պաշտպանութիւնը, ոչ միայն եռանդով քաջալերեց ու փառաբանեց այդ սկզբունքներուն ճիշդ հակառակ ընթացող խորհրդային կառավարութիւնը, այլ եւ ինքն իսկ կառաջնորդեր մեզ ազատական եւ ռամկավարական կամ ժողովրդապետական գաղափարներ եւ ազգայնական գիրքեր պաշտպանող Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ, «միացեալ ճակատ» կազմելով համայնավարներուն հետ:

Անկէ ի վեր, երբ խորհրդային կառավարութիւնը յափշտակեց հայ եկեղեցական դարաւոր կալուածները ու հաստատութիւնները, փակեց հայ եկեղեցիներու մեծ մասը, քանդեց հայ եկեղեցիի իրաւական ամբողջ կառուցուածքը, փակեց հայ եկեղեցական դպրոցները, հալածանքի ենթարկեց հոգեւորականները ու հաւատացեալները, ինքզինքնին հայ եկեղեցիի պաշտպան նկատող Ռամկավարները ոչ միայն բողոքի ձայն մ'իսկ չհանեցին այդ վանդալական արարքներուն դէմ, այլ եւ ջանացին արդարացնել խորհրդային կառավարութեան այդ քանդիչ ընթացքը, փարիսեցիօրէն յայտարարելով թէ հայ եկեղեցին որ եւ է ատեն այնքան ազատ չէր եղած, որքան է այժմ խորհրդային իշխանութեան տակ:

Սակայն, Ռամկավարները հոդ ալ կանգ չառին: Երբ խորհրդային կառավարութիւնը արտասահմանի մէջ եւս փորձեց քայքայել հայ եկեղեցին եւ տակնուվրայ ընել հայ գաղութները, Ռամկավար կուսակցութիւնը իրեն տրամադրելի բոլոր միջոցներով օգնեց խորհրդային յայտնի եւ անյայտ գործակալներուն, ա՛լ աւելի խորացնելու հայ եկեղեցիի պառակտումը արտասահմանի մէջ եւ ա՛լ աւելի սաստկացնելու հայ գաղութներու ներքին կռիւները:

Արդ, մի՞թէ բնական չէ, որ ո եւ է ողջամիտ Հայ հետեւեալ հարցումները ուղղէ.—

Եթէ Ռամկավարները պրոպագանդ կ'ընեն ի նպաստ խորհրդային կառավարութեան եւ աջակցութիւն ցոյց կու տան խորհրդային գործակալներուն՝ Մոսկուայի նիւթած բոլոր հակազգային եւ հակաեկեղեցական դաւերուն մէջ, ի՞նչ ... [illegible] ... թիւնը. չէ՞ որ Ռամկավարները համայնավարներու մէջ ձուլուելով շատ աւելի արդիւնաւոր աշխատանք կրնան կատարել յօգուտ խորհրդային կառավարութեան:

Հարկաւ, այդ հարցումը չպիտի ըլլար, եթէ Ռամկավարները կարենային պահել իրենց գաղափարական անկախութիւնը, եթէ չլքէին իրենց սկզբունքները եւ չպաշտպանէին ազատական, ռամկավարական եւ ազգայնական սկզբունքներուն ճիշդ հակառակ խորհրդային գաղափարներ ու գործեր, այլ գոհանային միայն դէպի Հայաստան ներգաղթին կամ Հայաստանի շինարարական ձեռնարկներուն ուժ տալու քաղաքականութեամբ:

Սակայն, քանի որ Ռամկավարները մէկդի նետած իրենց սեփական սկզբունքները եւ այն համոզումն ունին, թէ խորհրդային կառավարութեան անվերապահ աջակցութիւն ցոյց տալով՝ Հայաստանին օգնած կ'ըլլան, միանգամայն անհասկնալի կը դառնայ, թէ ինչո՞ւ անպատճառ պէտք է պահեն իրենց կուսակցական առանձին գոյութիւնը, ինչո՞ւ չպիտի միանան համայնավարներուն հետ մէկ կազմակերպութեան մէջ: Չէ՞ որ այդ պարագային կրնան իրենց շահիլ խորհրդային կառավարութեան վստահութիւնը եւ շատ աւելի գործ տեսնել:

Ի զուր Ռամկավարները կը փորձեն արդարացնել իրենց առանձին գոյութիւնը այն տղայական պատճառաբանութեամբ, թէ միայն իրենք են որ Հայաստանը կը նկատեն ու կը գնահատեն իբր հայ ազգային հայրենիք, միայն իրենք են որ Հայաստանը կը սիրեն ու անոր համար կը գործեն, մինչդեռ ուրիշները (այսինքն՝ Դաշնակցականներ եւ համայնավարներ) «հատուածական», «կուսակցական» կամ դասակարգային նեղմտութեամբ կը մօտենան Հայաստանի.

Սակայն, ո՞վ չի գիտեր որ եթէ համայնավարներուն համար Հայաստանը միայն խորհրդային եւ ոչ ազգային հայրենիք մըն է եւ արժէք ունի որքան ատեն որ հոն խորհրդային իշխանութիւն կայ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան համար որ եւ է հայ կուսակցութենէ աւելի Հայաստանը միշտ եղած է, այժմ է եւ միշտ ալ պիտի մնայ ազգային հայրենիք մը: Ո՞վ չի գիտեր թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն որ եւ է կուսակցութենէ աւելի սիրած է ու կը սիրէ Հայաստանը, իբր ազգային հայրենիք: Ո՞վ չի գիտեր թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որ եւ է հայ կուսակցութենէ աւելի անցեալի մէջ գործած ու զոհած է, Հայաստանը ազգային հայրենիք մը դարձնելու համար: Ո՞վ չի գիտեր վերջապէս թէ այսօր ալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը որ եւ է կուսակցութենէ աւելի կը գործէ ու կը զոհէ, Հայաստանը հայ ժողովուրդի իտէալներուն համապատասխան ազգային հայրենիք մը դարձնելու համար:

Միւս կողմէ՝ ո՞վ չի գիտեր թէ երէկ, երբ Հայաստան ազատ եւ անկախ պետութիւն մըն էր, Ռամկավարները չարաչար մեղանչեցին անոր դէմ, իբրեւ ազգային հայրենիքի, անվերապահ օգնութիւն չըրին անոր, նեռուէն դիտողի դերին մէջ մնացին անոր հանդէպ՝ ամենածանր վայրկեաններուն իսկ եւ մինչեւ անգամ դաւեր նիւթեցին անոր դէմ:

Ո՞վ չի գիտեր նոյնպէս թէ այսօր, երբ Հայաստան ոչ ազատ եւ ոչ անկախ պետութիւն մըն է եւ կը կառավարուի օտար բռնաւոր մը, Ռամկավարները դարձեալ չարաչար կը մեղանչեն Հայաստանի դէմ իբրեւ ազգային հայրենիքի, կը կեղծեն, գլխիվայր կը շրջեն դառն իրականութիւնը, կը ծածկեն օտար բռնակալի երկաթէ թաթը, կը մոլորեցնեն հայ հանրային կարծիքը եւ օտարի լուծին տակ տուայտող հայրենիքը կը ներկայացնեն իբրեւ հայ ժողովուրդի իտէալին համապատասխան ազգային հայրենիք մը:

Ուրիշ խօսքով՝ Ռամկավարները, համայնավարներու հետ ձեռք ձեռքի տուած, իրենց անհեթեթ կեղծիքներով ու դաւերով կ'ուզեն սպաննել հայ ժողովուրդի հոգիին մէջ ազատ, անկախ եւ միացեալ հայրենիք ունենալու մեծ տենչը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Քաղաքական տագնապը եւ Պէնտէկոստէ

Ֆրանսական Ծերակոյտը եւս, խորհրդարանէն վերջ, 15ի դէմ 233 ձայնով, շաբաթ օր վաւերացուց Լավալի դահլիճին տրուելիք հրացանիկ իրաւասութեանց ծ օրինագիծը:

Վերջապէս Հոգեգալստեան տօնը եկաւ պահ մը խաղաղեցնել քաղաքական տագնապալից մթնոլորտը: Կարծես բոլորը կը փափաքէին ժամ առաջ մեկնիլ արձակուրդի, Պէնտէկոստէն տօնելու լեռներուն վրայ եւ ջուրերուն եզերքը: Ու կարծ կայեցին վիճաբանութիւնները եւ քաղաքական հակաճառութիւնները:

Երեսփ. Ժողովը արձակուրդ առաւ մինչեւ 18 յունիս: Պ. Լավալ երկու օրուան համար արձակուրդի մեկնեցաւ դէպի դաշտ:

Փարիզ քաղաքն իսկ կիրակի օր պարպուեցաւ կարծես: Արտասահմանի մէջ եւս Հոգեգալուստը դադար տուաւ քաղաքական վէճերուն եւ տպանալիքներուն.

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՕԴԱՆԱՒ ԿԸ ԳՆԵՆ

Թուրքերը վերջերս բուռն գործունէութեան մը նուիրուած են՝ զօրացնելու համար իրենց օդային ուժերը:

Անկէ առաջ, Սաւասնակի Միութեան յանձնուած էր այդ գործը, սակայն Ըսմէթի ճառէն վերջ օդային ինքնապաշտպանութեան գործը առաջնակարգ կարեւորութիւն ստանալով՝ վարակիչ դարձաւ Աթաթուրքին օրինակը: Թուրք վաճառականները սկսան իրարու հետ մրցիլ մեծ գումարներ նուիրելով՝ նոր նոր օդանաւեր գնելու համար:

Այսպէս Պոլսոյ թուրք վաճառականներէն Ալաթուրքճեան Նաճի 120.000 ոսկի նուիրեց իբրեւ փոխարժէքը 2—3 օդանաւի: Եղբայրը, Նուրի, չուզելով հայրենասիրութեան մրցանիշը թողուլ իր եղբօրը, իր կարգին նուիրեց 200.000 ոսկի: Գաւառներուն մէջ եւս հանգանակութիւն կըկատարուի՝ օդանաւ նուիրելու համար քաղաքներու կամ ընկերութիւններու անունով: Նոր Գալէմ ընկերութեան տնօրէն ճարտարագէտ Նուրի Տողճէլայ նուիրեց 25.500 ոսկի, ճարտարագէտ Հայրի Գայասէլէն՝ 4000 ոսկի, Հանքածուխի ընկերութիւնը՝ 1000 ոսկի, Անթալիոյ փոխադրական միջոցներու ընկերութիւնը՝ 500 ոսկի:

Պոլսոյ ռադիոկանական տնօրէնութիւնը հանգանակութեան ձեռնարկած է իր պաշտօնեաներուն մէջ, օդանաւ մը նուիրելու համար բանակին, «Ռատիկանութեան օդանաւը» անունով:

Հալէպի արտածման վաճառականները ժողով մը գումարելով, որոշեցին անդամագրուիլ Սաւասնակի Միութեան 20ական ոսկի վճարելով տարեկան: Գորկանօղլու եղբայրները նուիրեցին 300 ոսկի, Համտի՝ 200, Սապրի Իպէ՝ 100, Տէթրատի՝ 100, Իսաք Պար՝ 80, Թոֆայճի՝ 50, Օսման Կէնճէր՝ 60, այս վերջինը նուիրեց նաեւ իր տան տարեկան հասոյթին (200 ոսկի) հարիւրին 3ը:

Թուրք վաճառականներու եւ հարուստներու այս առատաձեռնութիւնը բան մը կը խօսի՞ մեր ջիղերուն:

Ուր կ'երթայ Յունաստան

Կիրակի օր տեղի ունեցան Յունաստանի երեսփոխանական ընտրութիւնները:

Որ եւ է միջադէպ չպատահեցաւ: Պահ մը Աթէնքի մէջ զրոյց շրջեցաւ թէ Մեթաքսասի կուսակիցները պիտի փորձեն խռովութիւն յարուցանել, սակայն հերքուեցաւ անմիջապէս: Այս առիթով Զօր. Քոնտիլիս յայտարարեց թէ կառավարութեան հակառակորդները ոչ ուժ ունին, ոչ ալ որ եւ է պատեհութիւն կարենալ խանգարելու համար երկրին ներքին խաղաղութիւնը:

Այսուհանդերձ Մեթաքսասի կուսակիցները բուռն ճիգեր փորձեցին՝ եթէ ոչ յաղթանակելու, գէթ լայն յաջողութիւն ձեռք ձգելու համար ընտրութեանց մէջ:

Ցալտարիսի եւ Քոնտիլիսի կուսակիցները, միացեալ ճակատ կազմած, կ'ենթադրեն խորհրդարանին մէջ ունենալ 270 աթոռ 300ի վրայ: Արքայականները հազիւ 25 աթոռ:

Ընտրական պայքարին մէջ որոշ գործունէութիւն ցոյց տուին նաեւ համայնավարները: Վենիզելոսի կուսակիցները կրաւորական ընդդիմութիւն մը ցոյց տուին՝ չուզելով մասնակցիլ ընտրութեանց: Այսպէս ընտրութեանց չմասնակցողներուն թիւը կը կազմէր 30—40 առհարիւր համեմատութիւն մը: Շատ աւելի յուզիչ էր կարգ մը քուէարկողներու ցոյցը,— անոնք իրենց քուէն տուած էին Փափուլասի, Քիմիսիսի, Վոլանիսի, այն մեծ զօրավարներուն, որոնք գնդակահարուեցան վերջերս, իբրեւ ապստամբ:

Վենիզելոս Փարիզեան Ֆրանսերէն թերթի մը մէջ կը բողոքէ այս ընտրութեանց դէմ «խեղկատակութիւն» անուանելով: Գաղտուած ապստամբը կը պնդէ թէ այդ ընտրութիւնները չեն ներկայացներ ժողովուրդին կամքը

Արդարեւ, թէեւ բաւական մեծ է քուէարկութեանց չմասնակցողներուն թիւը, շատ աւելի մեծ պիտի ըլլար այդ՝ եթէ կարգ մը պաշտօնեաներ կառավարութենէն չվախնային իրենց ձեռնպահութեան համար:

Այս ընտրութիւններուն արդիւնքը ինչ ալ ներկայացնէ, որոշ է որ հելլենական խորհրդարանը պիտի ունենայ արքայական գոյն: Եթէ Մեթաքսաս բացէ ի բաց կը պահանջէ թագաւորը բերել՝ հանրաքուէ կատարելով, ընդհակառակն Ցալտարիս կ'ուզէ որ խորհրդարանը գումարուի եւ միայն խորհրդարանը արտայայտուի միապետութեան թէր կամ դէմ:

Ֆրանսայի Ընկերվարականներու համագումարը

Կիրակի, Միւլհաուզի մէջ տեղի ունեցաւ Ֆրանսայի ընկերվարականներու 32րդ համագումարը: Օտար քոյր կուսակցութեանց ներկայացուցիչները ծափերու մէջ բեմ բարձրացան բացման նիստին: Այդ ներկայացուցիչներն էին Ֆրէտէրիք Ատլէր, Լուի տը Պրուքէր, Ինտալէչիօ Փրիէթօ (Սպանիա), Տէլվիներ (Պելժիա), Վինթէր (Չեխիա), Փոյէր (Հոլանտա):

Այն կուսակցութիւնները, որոնք չէին կրցած ներկայացուցիչ ղրկել, ուղերձներ գրկած էին:

Բացումը կատարեց Մէյըզ, Վերին Հռէնոսի դաշնակցային քարտուղարը: Առաջին նիստէն վերջ, Միւլհաուզի քաղաքապետը գինձօն մը սարքեց ի պատիւ պատգամաւորներուն:

Համագումարին ընդ. աշխատանքներու մասին կը տրուի յօդուած մը, առ այժմ արձանագրենք որ կուսակցութեան նիւթական եւ բարոյական վիճակները գնահատութեան արժանացան:

Մուսոլինիի նոր ճառը

Մուսոլինի, շաբաթ օր, Ջրօղանաւ մը նստաւ եւ Սարտենիա գնաց: Ջրօղանաւը ինք կը վարէր: Իրեն կ'ընկերանային պատերազմական եւ օդային նախարարութեանց մէջ գործող երկու զօրավարներ:

Սարտենիոյ մէկ նաւահանգիստին մէջ այցելեց այն զինուորները, որ կը մեկնին Արեւելեան Ափրիկէ: Զօրանցքէ մը վերջ, բեմ բարձրացաւ եւ ճառ մը խօսեցաւ.

— Սեւ շապիկաւորներ Սարտենիոյ, գիտցէք որ հին ու նոր հաշիւներ ունինք մաքրելիք եւ պիտի մաքրենք: Երբեք նկատի պիտի չառնենք թէ ի՛նչ կ'ըսեն սահմաններէն անդին, վասնզի մենք ենք միայն մեր շահերուն դատաւորը, մեր ապագային երաշխաւորը, մե՛նք եւ ուրիշ ոչ ոք:

Տառացի պիտի հետեւինք անոնց, որոնք մեզի օրինակ կը հանդիսանան: Այսպէս մեզի ցոյց տուին որ երբ կ'ուզեն կայսրութիւն մը ստեղծել կամ կայսրութիւն մը պաշտպանել, երբեք ականջ չեն կախեր օտար հանրային կարծիքին: Եթէ սեւ շապիկաւորներու կառավարութիւնը ի զէն կը կոչէ Իտալիոյ երիտասարդութեան, ատիկա կ'ընէ իր պարտականութեան գիտակցութեամբ, ինչպէս եւ անոր համար որ կը գտնուի գերագոյն անհրաժեշտութեան մը առջեւ.

Սոր հարկ է ցոյց տալ երկրին ուժը եւ պաշտպանել հայրենիքին պատիւը, համայն Իտալացիները ուտքի կը կանգնին մէկ մարդու պէս:

Իտալական թերթերը կը գրեն թէ Տուչէին այս ճառը պատասխան մըն է Անգլիոյ խորհրդարանին մէջ կատարուած վիճաբանութեանց:

Այս ճառը պիտի փորագրուի քարի մը վրայ եւ պիտի պահուի Փատուայի թանգարանին մէջ:

Լոնտոնի թերթեր խստիւ կը քննադատեն այս ճառը, մեղադրելով Մուսոլինին որ երբեք չի ներշնչուիր Ազգերու Դաշնակցութենէն բխած խաղաղասիրական սկզբունքներով.

Պինէչ կը խորհրդակցի Ստալինի հետ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Պէնէչ կարմիր մայրաքաղաքը հասնելէ վերջ անմիջապէս ընդունուեցաւ Ստալինի մօտ: Խորհրդակցութիւնը, որուն կը մասնակցէին — Մոլոթով, Լիթվինով, Մոսկուայի չեխ դեսպանը եւ Փրակայի ռուս դեսպանը, տեւեց մէկ ժամ:

Այս տեսակցութենէն վերջ, Մոլոթով հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Պէնէշի

Հացկերոյթին ներկայ էին նաեւ Կագանովիչ, Վորոշիլով, Օրջոնիկիձէ, Չուբար, Միկոյեան, Եոպնիկոյց, Լուբիմով, Կալմանովիչ, Բուլգանին, Կրեստինսկի եւայլ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ

Պէնէշ եւ Լիթվինով ստորագրեցին ոչ-յարձակման դաշնագիր մը:

Ասորիները հրճուանքի մէջ

«Հայրենիք» կը գրէ թէ Միացեալ Նահանգներու Ասորիները մեծ խնդութեան մէջ են, երբ իմացան որ Ազգերու Դաշնակցութիւնը պիտի աշխատի Մուսուլի ասորի բնակչութիւնը տեղափոխել Սուրիա, Եփրատի աջ եզերքը, ուր պիտի կազմուի «Ասորական Ազգային Տուն մը», Նոր Ասորեստան անունով:

Իրաքէն կը գրեն Շիքակոյի ասորական շրջանակներուն.—

«Ազգերու Դաշնակցութենէն ներկայացուցիչ մը հոս հասաւ եւ Մուսուլ երթալով ասորի պետերէն ժողով մը գումարեց, որոնց հարցուց թէ Ասորիները կը փափաքի՞ն Իրաքէն դուրս երկիր մը գաղթել: Պատասխանը եղաւ միաձայնութեամբ «այո»: Ներկայացուցիչը յայտնեց թէ Ասորիները պիտի հաստատուին Սուրիա, եւ կարճ ատենի մը մէջ փախստականները պիտի գաղթեցուին իրենց նոր բնակավայրը (Նիւ Հոմ). Ան յայտնեց թէ ինչ գրկուած է Ազգերու Դաշնակցութեան կողմէ, համաձայն Մար Շիմունի փափաքին»:

Մար Շիմուն Շիքակօ գրած իր մէկ նամակին մէջ կ'ըսէ. «Իրաքի կառավարութիւնը արդէն 10.000 անգլ. ոսկի վճարած է Ասորիներու առաջին 2000նոց խումբի մը Սուրիա տեղաւորման համար: Այս օճախը պիտի կոչուի Նոր Ասորեստան

Նոր Ասորեստանը որոշուած է հաստատել Սուրիոյ մէջ, Եփրատի արեւմտեան կողմը:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Ֆրանսական ամբարանաւ մը, «Սիթէ տ'Աթէն», որ քարիւղ կը փոխադրէր, երբ Իզմիրի առջեւ խարսխած էր, մեծ վնաս կրեց պայթումի մը հետեւանքով: Փոխ-նաւապետը արկածահար մեռաւ, իսկ մեքենապետը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

⁂ Երզնկայէն կը հեռագրեն Պոլսոյ թերթերուն թէ շաբաթ օր երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներ զգալի եղան քաղաքին մէջ: Զոհ չկայ:

⁂ Հաշտարար յանձնախումբը, որ Պուէնոս-Այրէսի մէջ կ'աշխատէր հարթել Փարակուէյի եւ Պոլիվիոյ վէճը, յաջողած է գտնել ելք մը, այնպէս որ կը կարծուի թէ խաղաղութիւնը պիտի հաստատուի ի մօտոյ:

⁂ Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ Թիէն-Ցինի ճափոնական զինուորական իշխանութիւնը յիշատակագիր մը յանձնեց Փեքինի կառավարութեան, պահանջելով պարպել Հօփէյի նահանգը եւ լուծել կապոյտ շապիկաւորներու կազմակերպութիւնը: Փեքինի կառավարութիւնը խոստացած է ընթացք տալ ճափոնական պահանջներուն:

⁂ Եթովպիոյ կայսրը Հարրար գացած էր վերջերս, ընդունելու Սոմալիի ցեղապետները: Վերադարձին առթիւ զրոյց շրջեցաւ թէ յարձակման ենթարկուած է: Կը հերքուի այս զրոյցը:

⁂ Իտալիա զէնքի տակ կը կանչէ 1900ի ծնունդ սպաներն ու ենթասպաները, 1908ի ծնունդ ճարտարագէտները, 1877ի ծնունդ մասնագէտ սպաները:

⁂ Պուքրէշէն կը հեռագրեն թէ Գրասովի մէջ ընտանեկան վէճի մը հետեւանքով, Սթէֆան Փոփովիչ ատրճանակը պարպեց եղբօրը: Միհայ Փոփովիչի վրայ, որ Ռումանիոյ նախկին զատական նախարարն էր: Գնդակը ծակեց թիկնոցը, բայց կեանքը վտանգի մէջ չէ: Սթէֆան Փոփովիչ անձնապաշտպան եղաւ ձերբակալման պահուն:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՍԱԿԱՐԱՆԱԿԱՆ ՇԱՀԱԴԻՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թ. Լէուինսըն եւ Յ. Փիք սակարաններու գործառնութեանց եւ շահախնդրութեան զանազան ձեւերու մասին շահեկան գիրք մը հրատարակած են, պարզելով կարգ մը տեսութիւններ, որոնք առնչութիւն ունին օրուան շարժումին հետ։

Որ եւ է հիմնարկութիւն այնքան յանկուցիչ ազդեցութիւն մը չի ներգործեր ժամանակակից ըմբռնումներու վրայ, որքան սակարանը։ Սակարանը հանրային այն մեծ հրապարակն է, ուր կարեւոր գործառնութիւններ կ՚ըլլան երկրին եւ օտար կառավարութեանց եւ վաճառականական կամ ճարտարարուեստական զանազան ընկերութիւններու հանած արժէթուղթերուն կամ բաժնեթուղթերուն վրայ, եւ ուր կը ճշդուին փոխանակագիրներու գիները, երկրին դրամներուն, ինչպէս նաեւ նոյն երկրին մէջ արտօնուած օտար դրամներուն ընթացքը։

Սակարանը յայտնապէս շուկայ մը չէ տնտեսական իսկական առումով, որովհետեւ սակարանին մէջ եղած գործառնութիւնները գրեթէ երբեք չեն համապատասխաներ իրական պահանջի մը։ Սակարանը արտադրութեան զարգացման մէջ չի գրաւեր որոշ ու անհրաժեշտ տեղ մը, եւ ոչ ալ միջնորդի դերը կը կատարէ արտադրողին եւ սպառողին միջեւ։ Դրամագլուխի արժէթուղթերու տեղաւորման մէջ ալ անոր ներկայութիւնը անհրաժեշտ չէ։

Աւելի պարզ եւ նուազ վտանգաւոր կազմակերպութիւններ յաջողապէս պիտի կարենային կատարել անոր դերը։ Սակայն պէտք է ընդունիլ թէ սակարանը գոյութիւն պիտի չունենար, եթէ չհամապատասխանէր պէտքի մը, որուն ծագումը ոչ թէ միայն տնտեսական բնոյթ ունի, այլ ամէն բանէ առաջ հոգեբանական է։ Անոր յատկանիշը տնտեսականէն աւելի շահադիտական է։

Շահադիտութիւնը երկու տեսակ է. առաջինը բուն շահադիտութիւնն է, իսկ երկրորդը՝ դիպուածական շահադիտութիւնը, որ իսկական խաղ մըն է։

Բուն շահադիտութիւնն է՝ քաշել ապառիկ արժէթուղթ մը, զայն հազուագիւտ ընելու համար, կամ միանգամայն հրապարակ նետել միեւնոյն արժէթուղթէն մեծ քանակութիւն մը, այնպէս որ արժէթուղթին նուազութեան կամ առատութեան հետեւանքով բարձրացում կամ անկում յառաջ գայ յօգուտ այն անձին, որ գործողութիւնը յառաջ կը վարէ։ Բայց եթէ պարտաւորի ճշտահաշուէտին այս արարքը, որով կը ձգտի իր օգտին դարձնել ամէն ինչ, միւս կողմէ ճշմարիտ է թէ ինքն ալ երբեմն շատ մեծ վտանգներու մէջ կը գտնուի, քանի որ խաղը գործադրելու համար իր թուղթն ու դրամագլուխը կը գործածէ։

Եւ սակայն իրապէս թուղթեր գնող կամ ծախող շահադիտութեան քով սակարանին մէջ կայ բաղդի շահադիտութիւն մըն ալ, որ ուրիշ բան չէ եթէ ոչ խաղ մը։ Հոն արժէթուղթեր կը ծախեն եւ կը գնեն առանց իրական գրաւ գանձելու կամ վճարելու, այլ միայն տարբերութիւններ կը ստանան կամ կը վճարեն։

Ինչպէս գիտենք, սակարանի գործառնութիւնները, վաճառականութեան պէս, երկու եղանակով կը կատարուին, կանխիկ եւ պայմանաժամով։ Կանխիկ առուծախը պայմանաժամի առուծախէն սա տարբերութիւնը ունի որ, պայմանաժամի առուծախին մէջ արժէթուղթերու ստացումը կամ յանձնումը կը կատարուի հաշուեյարդարութեան միջոցին, մինչդեռ կանխիկ առուծախը կ՚աւարտի, երբ սկզբնական գնման կամ վաճառման գինին եւ վերածախի կամ վերագնման գինին միջեւ եղած տարբերութիւնը վճարուի։

Եթէ շահադէտը՝ որուն նախատեսութիւնները իրականացած չեն հաշուեյարդարի պահուն, ուզէ յաջորդ ամսուան համար պահել իր գնողի կամ ծախողի դիրքը, պարտաւոր է միջին տարբերութիւնը վճարել հաշուեյարդարի օրը, եւ այն ատեն իր գնողի կամ ծախողի դիրքը կը պահէ հաշուեյարդարի գիներով։

Նկատելով որ զանազան պատճառներով կրնան մեծ փոփոխութիւններ յառաջ գալ գիներուն վրայ, շահադէտը յաճախ ենթակայ է մեծ վտանգներու։ Հետեւաբար շահադիտութիւնը միջոց մը խորհած է գնողին վտանգները չափաւորելու համար, փոխարէն պարգեւ մը (prime) տալով ծախողին։

Գիրքին հեղինակները շահադիտութեան զանազան ձեւերը քննելէ յետոյ, կը մատնանշեն թէ՝ ոչ մէկ սակարանի մէջ իսկական գործառնութիւնները բաւարար չեն պահպանելու համար տեւական շուկայ մը, եւ այդ պատճառաւ թոյլատրուած է շահադիտութիւնը, որ երեւան կուգայ երբ իսկական ծախողներն ու գնորդները կը պակսին, պարագայ մը՝ որ կը խթանէ կամ կը սանձէ հրապարակը, զայն կ՚ընդարձակէ արուեստականօրէն երբ անբաւարար է, եւ առաւել իսկ փոխարինիչի դեր կը կատարէ, ինչ որ պիտի [illegible]

Աւելի լաւ, սակարանը կը դիւրացնէ ազգային անտեսութեան եւ պետութեան արժէթուղթերուն զետեղումը։ Ան ինքնին դրամագլուխներու ընդունարան մը չէ, այլ միջնորդի դերը կը կատարէ, դրամ հայթայթելով պետութեան եւ ազգային անտեսութեան, ուրիշ խօսքով մըլէ զօրաւոր ազդակ մըն է հանրային անտեսութեան եւ [illegible]

Գիտական նորութեանց վրայ հիմնուած [illegible] մեծ ձեռնարկութիւնները այնքան արագ պիտի չզարգանային, առանց սակարանի եւ առանց շահադիտութեան օժանդակութեան։

Անկասկած կառավարութիւնները կողմնակից են գիներու կանոնաւորութեան եւ կայունութեան, սակայն գործնականին մէջ բան մը չեն ըներ, երբ գիներու մէջ զգալի ելեւէջներ տեղի կ՚ունենան։ Պետութեանց վարիչները գոհ են երբ շահադիտութիւնը չափաւոր սահմանի մը մէջ կը կատարուի, սակայն երբ շահադիտութեան ալիքները շատ կը բարձրանան եւ վտանգ կը սպառնան պետական թղթադրամին, անոնք իրաւ կ՚անցնին եւ կ՚ուզեն արգիլել սակարանական շահադիտութիւնները։

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՍԱԿԻ

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Համազգայինի Պէյրութի մասնաճիւղի վարչութիւնը, իր տարեկան դասախօսութեանց վերջինը նուիրած էր մեր յաւէտ ողբացեալ ընկերոջ Միքայէլ Վարանդեանի յիշատակին, իր մահուան տարելիցին առթիւ։

Համազգային վարչութեան ատենապետ Տոքթ. Բ. Գուլաքեան, հակիրճ յառաջաբանով երեկոն բանալով, կարգով հրաւիրեց օրուան բանախօսները։

Առաջինն էր ընկ. Յակոբ Թիւթիւնճեան։ Դժուար է մանրամասնօրէն տալ ընկերոջ մէկուկէս ժամուան բանախօսութիւնը, ուստի կ՚ամփոփեմ.

— Ըսուած է թէ «Հայը լաւ թաղել գիտէ»։ Ձուր խօսք է, շատ են մեծահարուստներ, երեւելիներ որոնք մեռեր են, թաղուեր են առանց արժանանալու ժողովրդական թափօրի։ Վարանդեանի թաղման նման թաղում, մանաւանդ երբ Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին քաղաքացին, մեր բարերին պաշտելի հայր Աբրահամին աստղը կը մարէր։ Այսպիսի փառայեղ թաղում կատարուեցաւ հայ յեղափոխութեան մարգարէին՝ Ռաֆֆիին որ ցնցեց ամբողջ հայութիւնը։ Ամբողջ Թիֆլիսը ոտքի էր ելած, երբ կը թաղուէր մեծ հրապարակագիրը, Գրիգոր Արծրունի։ Դեռ կան Սիմոն Զաւարեանի (Պոլիս), Արամի (Երեւան), Անդրանիկի (Փարիզ) թաղումները։ Այս փառաւոր թաղումները կը հաստատեն թէ Վարանդեանի եւ իրեններուն ցանած սերմերը հունտ բռներ են։

Վարանդեան թեմական կրթութիւնը աւարտելէ յետոյ, հանրային կեանքի մէջ երեւան կուգայ 1893ին, երբ Ժընեւ էր իբրեւ ուսանող ընկերային գիտութեանց։ Թէ իր մասնագիտութեան ճիւղը եւ թէ միջավայրը շատ յարմար էին իրեն։ Զուիցերիա այն օրերուն քաղաքական փախստականներուն ժամադրավայրն էր։ Հոն էր նաեւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր «Դրօշակով»։ Տակաւին ուսանող՝ ինքզինք կը գտնէ յեղափոխութեան գիրկը։

Ժընեւէն վերջ կը յաճախէ Լօզան, Ցիւրիխ, Լայփցիկ, Փարիզ։ Յեղափոխական կեանքի մէջ մեծապէս կ՚ազդուի Քրիստափորէն, նաեւ Զաւարեանէն ու Ռոստոմէն։ Այդ ատեններն էր սկսի աշխատակցիլ եւրոպական եւ հայկական մամուլին։

Գործիչ Վարանդեան.— Անդամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ուր կարճ ժամանակի մէջ արդէն կուսակցութեան պատասխանատու դէմքերէն կը դառնայ, 1895ին Միջազգայինի ներկայացուցիչ, յետոյ «Դրօշակ»ի խմբագրութեան քարտուղար եւ ապա խմբագիր, աշխատակից բազմաթիւ թերթերու, հայկական հարցի փաստաբանական գործիչ, աջակցութեամբ Քրիստափորի, Ահարոնեանի, Pro-Armeniaի, եւն.։

Գրական գործունէութիւն.— (Հոս ընկ. Թիւթիւնճեան, մի առ մի թուելէ ետք Վարանդեանի հատորով հրատարակուած գործերուն անունները, խօսեցաւ հեղինակին շօշափած հիմնական գաղափարներէն)։

Վարանդեան կը ներկայանայ իբրեւ գաղափարական մտաւորական, որովհետեւ մտաւորականը այն չէ որ շատ բան գիտէ, այլ այն որ իր գիտցածը հանրային շահերուն կը ծառայեցնէ, եւ այդպէսով նոր ժողովուրդի մը ազգութիւն կը ստեղծէ։ Դ. կրօնքը Վարանդեանին քով հետեւողութիւն մըն է Տէքարթի, Տարվինի, Սփէնսըրի, Լամարքինի։

Վարանդեան ընկերվարութեան քարոզիչը եղաւ, անոր արտին մօտ էր ճնշուածներուն կանչը։

Վարանդեան հայ ազգային հարցին մէջ նպատակ ունեցեր է հայ հայրենիքի կազմութիւնը, հայ ազգի ձեւաւորումը։ Ուրիշ խօսքով՝ ամբողջական, միացեալ եւ անկախ հայրենիքի գաղափարախօսը եղած է։

Հերոսներուն հանդէպ միշտ պաշտամունք ունեցեր է։

Ընկեր Թիւթիւնճեան, անգամ մըն ալ յիշատակելով Վարանդեանի վերջին կիսաւարտ գործը, «Պատմութիւն Հ. Յ. Դաշնակցութեան», վերջացուց իր բանախօսութիւնը։

Տասը վայրկեան դադարէ ետք, բեմ ելաւ մեր նախագահը, ընկ. Նիկոլ Աղբալեան որ ներկայացուց Վարանդեանը իբրեւ գրագէտ։ Երանի թէ կարենայի կէտ առ կէտ ներկայացնել յարգելի ընկերոջ այնքան դաստիարակիչ բանախօսութիւնը։

— Յարգելի ունկնդիրներ, սկսաւ ընկ. Աղբալեան, Վարանդեանի մահով մեր շարքերուն մէջ մեծ բաց կը թողու, մանաւանդ հրապարակագրութեան մէջ։ Վարանդեան մէկն է անոնցմէ որոնք գնահատանքի արժանացած են նոյնիսկ իրենց հակառակորդներէն։ Ուստի ի յարգանս անոր իբրեւ գործիչի եւ գրական մշակի՝ վայրկեան մը լուռ ոտքի մնանք։

Գրագէտ Վարանդեան.— Գրագէտը այն հեղինակն է որ ոճով կը գրէ։ Նիւթը չէ որ գրագէտ կը շինէ, այլ գրելու վարպետութիւնը, ոճը որ շնորհք մըն է, զոր կարելի է մշակել բայց կարելի չէ ձեռք բերել։

Ոճ կը նշանակէր հին օրերուն եղէգ մէկ կողմէն սուր եւ գրիչն ալ կը շինուէր այդ կողմէն մէկով։ Հին ժամանակ ոճը լաւ ձեռագիրն էր, բայց յետոյ այդ մտածողութիւնը անցաւ։ Ֆրանսացի մեծ գրագէտ մը ըսած է թէ «ոճը մարդն է»։ Այսինքն ամէն հոգեկան կազմութիւնը, ճկունութիւնը, երբ իր գրութեան կերպին կրնար յարմարցնել իր նիւթը։ Ոճին խնդիրը իմացական է, մտայնութեան խնդիր է։ Գրողի մը մէջ երեւան կուգայ այն ժամանակ, երբ անոր մէջ անհատականութիւն յառաջ կուգայ։

Գրողութիւնը նկարագրի խնդիր է։ Ոճը գրական աշխատանքի արտաքին ձեւն է, տարբեր մարդիկ միեւնոյն նիւթը տարբեր ձեւով կը ներկայացնեն։

Հրապարակագիրը.— Սեւ ճերմակին հետ այն բաղդատութիւնը ունի ինչ որ գիտունը հրապարակագիրին։ Գիտունը ճշմարտութիւնը երեւան բերելով կը համեմատէ, կը մեկնէ, մինչդեռ հրապարակագիրը ունի խօսելու, ունի գաղափար։ Մին կը տանի իմաստին, միւսը իրականին։ Երկու ձեւով կը խօսին,— մին ասկէ ետք ի՞նչ պիտի ըլլայ, կը հարցնէ ու կը տանի մարգարէութեան, իսկ միւսը,— մեր գործով ի՞նչ պիտի ընենք։

Հրապարակագիրներ կան որոնք իրենց մասնէն ծծելով բան մը կ՚ըսեն։ Արժէքաւոր հրապարակագիրը պէտք է ծանօթանայ գիտութեան։ Հրապարակագիր են անոնք որ խօսելիք ունեցած են։

Խառնուածքը եւ յուզումը.— Վարանդեան յոյզեր ունի, բայց դէմքը չունի, արդիւնք մասամբ հոգեկան կառուցուածքի, մասամբ ալ դաստիարակութեան։ Կը մատնանշէ երեւոյթները, եւ ցանկալին եւ ցաւալին։ Վարանդեանի գիրքերը կարդացողը աշխուժութիւն չունի, կը խորշեցնէ վատերէն, ամբոխավարութիւն չըներ, այլ կը յորդորէ, կը քաջալերէ, ազդելով կամքերուն վրայ։ Իր գրութեանց մէջ խայթոց չունի, մինչեւ իսկ հեգնանք չունի։ Ասոր պատճառը այն է որ կեանքի երեւոյթին վրայ վերէն կը նայի։ Խլրտումներուն վրայէն իբրեւ արուեստագէտ կը նայի։ Կը հմայէ ընթերցողը, իր նկարագրութիւնները վերացական են, իր յոյզը շատ մօտ է արուեստագէտին եւ տարբերութիւնը այն է որ հրապարակագրին պայքարի յոյզ է։

Երկար շունչով կը գրէ։ Հերոսապաշտ։ Չի հետաքրքրեր եւ ոչ ալ կը խուզարկէ ինչպէս գիտուն մը, այլ կը գիտէ, շատ կարդացեր է եւ ներարկած է։ Անիկա կը զարթեցնէ ընթերցողին հանրային բնազդը, կը հանէ ընթերցողը իր մեկուսացած դիրքէն ու կը խառնէ հայութեան ու մարդկութեան պայքարող կեանքին։

Իր նկարագիրը ելեւէջ չունի։ 1904, 914, 924ին գրած գրքերուն մէջ միեւնոյն ձեւը, ոճը կը մնայ, ինչ որ կը ցուցնէ թէ անոր հայեցողութիւնը որոշ ու հաստատ է։ Կշռոյթը ճարտասանական է, բայց արտի յոյզերուն խառնուած է, որով չունի վերելք եւ վայրէջք եւ այդ ընդհանուր պատկերով վեր կը բարձրանայ։

Ընկեր Աղբալեան հոս մէկ երկու կտորներ կարդաց, ցոյց տալով իր պարզած գաղափարները, յետոյ անդրադառնալով Վարանդեանի ընդհանուր գործին, ըսաւ.—

Ամէն պատանի անպայման պէտք է կարդայ Վարանդեանը, եթէ անկէ յեղափոխական մը յառաջ չգայ, գէթ հայեցող մը կուգայ։ Վարանդեանի գիրքերը այնպիսի գրքեր են որ ամէն հայ ծնող անվարան կրնայ իր զաւակներուն տալ։ Մանաւանդ այս օրերուն երբ անպէտ վէպերով հրապարակը ողողուած է։ Վարանդեանի գործերը լեռնային մաքուր օդ կը բերեն։

ՇԱՀՐՈՅ

ՌՈԲԵՐԹ ՔՈԽ

ՊԵՐԼԻՆ.— Այս մեծ բժիշկին մահուան քսանըհինգամեակն էր այս տարի մայիս 27ին։ Գերմանիան արդար հպարտութեամբ մը վերյիշեց իր մեծ զաւակը եւ յարգեց անոր յիշատակը։ Բայց ոչ միայն Գերմանիոյ, այլեւ ամբողջ աշխարհի կը պատկանի ան եւ արժանի «մարդկութեան բարերար» տիտղոսին։ Հնաւոր Նիփանի մէջ (Ճափոն) իսկ իր աշակերտներէն փրոֆ. Քիթասաթօ մանուկներ յիշատակարան մը հաստատել տուած է, ուր ամէն տարի յարգանք եւ ծէս կը կատարուի 1910էն ի վեր։ Յիշատակարանին տակ պահուած կայ մեծ վարպետէն երեք թել մազ իբր մասունք.

Քոխի կը պարտինք թոքախտի մանրէին գիւտը, որով առաջին եւ դժուարին քայլը առնուած եղաւ պայքարելու այդ քանդիչ հիւանդութեան դէմ։ Աւելի դեռ նոյնքան կարեւոր են իր միւս գիւտերը խոլերայի, մալարիայի, թիֆիւսի եւ քնախտի մասին, որովհետեւ Ռ. Քոխի եւ իր միջազգային աշակերտութեան ուսումնասիրութիւններուն արդիւնքն են անոնց դէմ պայքարելու համար գործածուած շիճուկները։ Քոխը ռահվիրայ մը եղաւ մարդկութիւնը կոտորող համաճարակ հիւանդութիւնները սանձահարելու համար։

Քոխ հակառակ իր համեստ ծագումին, երբ գիւղական բժիշկ, հասաւ բարձրութեան մը, որուն աշխարհ հիացումով կը նայի։ Իր մէջ մարմնացած էր գիտական մարդը եւ յարատեւութեան տիպարը։ Իր փորձերը կատարած է շատ անգամ բուն իսկ հիւանդութեանց վայրերուն մէջ Ափրիկէ, Ճաւա եւ այլուր, ամէն զոհաբերութիւն յանձն առնելով եւ երկար ատեն մնալով այնտեղերը։

Իր գործը կը շարունակուի այսօր ալ Պերլինի մէջ Robert - Koch - Institutի շնորհիւ, որուն հաստատութեան համար ամերիկացի միլիոնատէր Քարնէկին մեծկակ գումար մը տրամադրած էր եւ գերման կառավարութիւնն ալ իր կողմէ օգնած։ Հոն գերման եւ օտար գիտնականներ, որոնց հետ նաեւ Ամերիկահայ մը՝ քիմիաբանութեան տոքթ. Մ. Սեւակ, օրն ի բուն կ՚աշխատին եւ փորձեր կը կատարեն, իրենք ալ նուիրուած մարդկութեան եւ գիտութեան, ընթանալով մեծ վարպետին ճամբէն։

ՏԻՐԱՆ ՑՐՈՒՆՃԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

ԵՐԿՈՒ ՍԱՆ ԵՒՍ ՄԵՐ ԿՈՂՄԷ

ԻՍԻ.— Մայիս 30ին, Համբարձման տօնին առթիւ, ըստ մեր աւանդական սովորութեան, Համբարձում տօնելու գացեր էինք մեր հայրենակից Պ. Համբար Համբարեանի (Ալեքսօրդի) տունը։ Ճաշի սեղանին շուրջ հաւաքուած երիտասարդութիւնը կը վիճէր օրուան հարցերուն մասին, այլ մանաւանդ հայկական դաստիարակութեան կարեւորութեան մասին։ Վիճաբանութիւնը յանգեցաւ օգտակար վերջաւորութեան մը։ Որոշեցինք այն տողերը, որ երեւցան մեր սիրելի ՅԱՌԱՋին մէջ Քալամաթայի (Յունաստան) Հայ Կարմիր Խաչի դպրոցի աղքատ սաներուն օգնութեան մասին։ Մեր վիճաբանութեան ծիրին պատկեր, առաջարկեցի, որ արժեցնենք մեր տեսակէտը թէ կեանքի ամէնէն նեղ պայմաններուն մէջ անգամ երբ մարդիկ կամք ունին, կրնան օգտակար դառնալ յառաջդիմական ամէն բարձր նպատակի, եւ յետոյ խնդրեցի որ մեր սեղանակիցները իրենց ուրախութեան բաժնեկից դարձնեն Քալամաթայի դպրոցին մէջ որդեգրելով երկու սաներ, որոնք մեկն պէտ մտածողներուն վտիտ գրպաններուն կը նային՝ ստանալու համար իրենց հայկական ուսումը։ Համաձայնութիւն մը բացինք եւ հաւաքեցինք 100 ֆրանք, զոր յանձնեցինք ՅԱՌԱՋի խմբագիր ընկ. Արտաշի, որպէսզի զրկուի Քալամաթա, իբրեւ տարեկան ուսման ծախք երկու աղքատ սաներու։ Համաձայնութեան մասնակցողներուն անունները ալ կուտամ ի քաջալերութիւն.— Համբար Համբարեան եւ 4 գործաւորներ 20ական, Խաչ Առաքելեան, Մովսէս Տէմիրճեան, Նիկ. Գարաճեան եւ Մարտիկ Աղամեան 10ական, Ոսկ. Յովհաննէսեան, Զատիկ Զատիկեան, Օհաննէս Քէլէշեան եւ Օննիկ Քալուսեան 5ական. գումար 100 ֆրանք։

Օ. Գալուսեան

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԳԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Թրքական առաջարկը տարօրինակ զուգադիպութեամբ, կը հասնէր նոյն օրերը։

Անշուշտ, Անդրկովկասեան Կոմիսարիատը (Օզակոմ) կ՚ընդունի այդ առաջարկը եւ կը նշանակէ հինգ հոգիէ բաղկացած յանձնախումբ մը։

Անդամներն էին վրացի Թեւզայա, ընկ. Ա. Զամալեան, ռուս Սմիրնով, Կովկասի հրամանատարութեան կողմէ՝ Զօր. Վիշինսկի, գնդ. Փէցէնմէքր, քարտուղար գնդ. Խասցէ (վրացի), զինուորական կոմիտէներու ներկայացուցիչներէն երկու զինուոր, Թուրքերու կողմէ Լուֆթի պէյ, Խագուպ էֆէնտի (թարգման), հազարապետ Յուսուֆ պէյ. Ընդամէնը տասնըմէկ հոգի։

1917 դեկտ. 2ին պատուիրակները իրարու կը հանդիպին Երզնկայի մէջ։ Դեկտ. 5ին կը ստորագրուի զինադադարի համաձայնութիւնը հետեւեալ կէտերէն բաղկացած.— 1. Դադրեցնել զինուորական գործողութիւնները ամբողջ ռազմաճակատին վրայ.— 2. Որ եւ է զինուորական գործողութիւն չկատարել.— 3. Մնալ փոխադարձ համաձայնութեամբ վճռուած սահմանագիծերուն վրայ.— 4. Զինադադարը խախտելու պարագային միմեանց լուր տալ 14 օր առաջ։ Բացի ասկէ, եթէ Ռուսաստանը յաջողի զինադադար կնքել եւրոպական շահակից պետութեանց հետ, անոր բոլոր պայմանները պարտադիր նկատել կովկասեան ճակատին համար եւս։

Այս «բանաւոր» զինադադարը, ինչպէս կ՚ըսէ Երզնկայի ներկայ կուսակալ Ալի Քէմալի պէյ, հնարաւորութիւն տուաւ Թուրքերուն ներքին ուժերուն վերակազմութեան դիմելու։ Երզնկայի Թուրքերը թեւաւորուած այս զինադադարէն, իսկոյն կը լծուին գաղտնի գործունէութեան։ Կը կազմեն «Ճէմիյէթը խայմիյէ» անունով գաղտնի մարմին մը եւ կապ կը պահեն օր ցերեկով թրքական հրամանատարութեան հետ։ Մուրատ, հետախուզական բաժնի միջոցաւ, կը քանդէ դաւադրութեան կծիկը եւ ղեկավարները խիստ պատժի կ՚ենթարկէ... Սակայն Թուրքերը անվհատ կը շարունակեն իրենց աշխատանքները։

1918 յունուար 1ին, Վէհիպ փաշա երկրորդ նամակով մը կ՚առաջարկէ վերականգնել ուղղակի յարաբերութիւնները կովկասեան դաշնակցային կառավարութեան հետ եւ հաշտութիւն կնքել։ Նոյն թուի յունուար 15ին, Վէհիպ փաշան դարձեալ կը հաղորդէ թէ Բրեսթ — Լիթովսկ հաւաքուած պետութեանց ներկայացուցիչները պատրաստ են ճանչնալ Անդրկովկասի անկախութիւնը եւ կը թելադրէ դրկել իրենց պատգամաւորները։ Փետր. 3ին, Անդրկովկասի Կոմիսարիատը պատրաստակամութիւն կը յայտնէ հաշտութեան բանակցութեանց սկսիլ եւ փետր. 10ին (Սէյմի բացման օրը), Պոլսոյ կառավարութիւնը կը հաղորդէ որ հաշտութեան բանակցութեանց վայր ընտրած է Տրապիզոնը։

Թողունք որ հաշտութեան բանակցութիւնները պարբերական ընդհատումներով շարունակուէին, եւ այժմ, կանգ առնենք Թուրք հրամանատարութեան եւ կառավարութեան խօսքի ու գործի ներհակ կացութեան վրայ։

Թուրքերը զինած էին իրենց հինաւուրց նենգամիտ ռազմավարութեան։

Մէկ կողմէն խաղաղութեան եւ հաշտութեան քնարեր օրօրներ կ՚երգէին, միւս կողմէն կը ծրագրէին արշաւանքներ կազմակերպել եւ ճզմել հայկական ուժերը, դամոկլեան սուրի պէս կախուելով Կովկասի հայութեան գլխուն եւս։

Ամէնէն առաջ քրտական հրոսախումբերու միջոցաւ կը սկսին պարտիզանական յարձակումներ կազմակերպել, խլրտումներ ստեղծել, միջամտելու իրաւունք վերապահելու եւ առիթներ ստեղծելու համար։

Քղի, Բաբերդ, Մամախաթուն, Երզնկա, նոյն իսկ Թիֆլիսինը՝ Կարսի եւ Կաղզուանի շրջաններուն մէջ քրտական մասնակի յարձակումներ, թալան, կողոպուտ, խուճապ։ Իսկ Կովկասի Թաթարները ցնծութեան մէջ էին եւ կ՚ուզէին որ եւ է պատրուակով Թուրքերը առաջնորդել Կովկաս։

Թուենք քանի մը դէպքեր միայն։

Երզնկա կուգան Աղա պէյի առաջնորդութեամբ խումբ մը զինուած Քիւրտեր եւ Մուրատին կ՚առաջարկեն հետեւեալ պայմանները.— 1. Համաձայն զինադադարի պայմաններուն, Եփրատի աջ եզերքը ձեզի, ձախն ալ մեզի։ 2. Քիւրտ ու Թուրք գիւղացիները ազատ ձգել որ իրենց տեղերն երթան։

Մուրատ իսկոյն կ՚ըմբռնէ թրքական դաւը։ Քիւրտ ցեղապետներու մէկ մասը կը սիրաշահի եւ կ՚ուզէ հեռացնել թրքական ազդեցութիւններէն։ Ծանօթ ըլլալով անոնց հոգեբանութեան ու կենցաղին, նժոյգներ, պէնքեր եւ ոսկէ ժամացոյցներ կը նուիրէ։ Քիւրտ ցեղապետները գոհ կը մեկնին եւ զովքը կը հիւսեն Մուրատ փաշայի։

Աղա պէյի մեկնումէն քանի մը օր վերջ, Դերջանի Փըրգանցի Մէմիշ աղայի խումբերը, շուրջ 300 հոգի, Երզնկա կուգան եւ կ՚ապաստանին Թուրքերու տուները։ Դարձեալ ահու դող։ Մուրատ կը հրամայէ քաղաքապահ զօրքին պատրաստ կենալ եւ միաժամանակ կանչել կուտայ քիւրտ Մէմիշ աղան, Երզնկա մտնելուն պատճառները հասկնալու։ Մէմիշ աղան մեծ պատկառանքով կը ներկայանայ Մուրատին եւ կը յայտնէ թէ «լսելով որ Տէրսիմի Քիւրտերուն նուէրներ տրուած են, ինքն ալ եկած է նոյն ակնկալութեամբ»։ Մուրատ, անոնց ալ գոհացում կուտայ եւ կը ճամբէ։

Օր մըն ալ Տէրսիմի Քիւրտերէն Պաքօ աղան, Երզնկայի մէջ, Մուրատի բացակայութեան, թանձրաթոր եւ գրգռիչ ճառ մը կը խօսի խուժանին առջեւ եւ կ՚ըսէ.—«Դուք Հայերդ ապերախտ ու չար մարդիկ էք։ Առանձնէ վախ չունինք։ Դուք լաւ գիտէք որ Հայուն պատիւը տարիներէ ի վեր Քիւրտերուն մէջ, բայց, ըսէք, գտնուեցա՞ւ Քիւրտ մը որ ծուռ աչքով նայէր հայ կիներուն եւ աղջիկներուն։ Իսկ այժմ հազիւ քանի ատեն օր եղաւ, որ Ռուսերը ձգած են Երզնկան եւ դուք ինչե՞ր չըրիք հոն ապրող Քիւրտերուն եւ Թուրքերուն» (Ա. Ամիրխանեան «Ռուս եւ թուրք զինադադարը»)։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(13)

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԽԱՍՔՕՎԱՅԻ ՄԷՋ

—•—

ԽԱՍՔՕՎԱ, 6 յունիս (Յառաջ) — Հայաստանի Հանրապետութեան 17րդ տարեդարձը տօնուեցաւ անցեալ կիրակի։ Դեռ առաւօտէ եկեղեցւոյ գմբէթին վրայ կը ծածանէր, պուլկարական դրօշի կողքին, հայկական եռագոյնը։ Թաղ. Խորհուրդի կարգադրութեամբ, պատարագէն վերջ, Ազգ. վարժարանի տնօրէն Վ. Երկաթ եկեղեցւոյ մէջ խօսեցաւ օրուան տօնի մասին։ Ազատութեան ձգտումը Հայոց պատմութեան ամէնէն չնչարւած գիծերէն մին նկատեց ու բերաւ օրինակներ։ Մանրամասնօրէն տեղահանութեան յաջորդող Սարդարապատի կռիւին, վեր առաւ հայ քաջուհին դերն ու արժէքը եւ թելադրեց հաւատքը անշէջ պահել՝ վաղուան լաւ օրերու մասին։

Կէսօրէ վերջ, ժամը 4ին, Մաանատր սրահի մը մէջ, որ լեցուն էր երկսեռ բազմութեամբ մը, հանդէս մը տեղի ունեցաւ։ Երկսեռ երգչախումբը երգեց պուլկարական ու հայկական քայլերգները, իսկ օրիորդ մը արտասանութիւն մը բերաւ։ «Դաշնակցութիւն» ընթերցասրահի կողմէ Անդր. Մինասեան քանի մը խօսքով տօնակատարութեան իմաստը բացատրեց ու բեմ հրաւիրեց Կ. Մեհեանը, որ Ֆիլիպէէն հրաւիրուած էր այս առթիւ։ Բանախօսը ցոյց տուաւ սերտ կապը 24 ապրիլին եւ 28 մայիսին, եւ առաջինին պատճառները, յետոյ փաստերով պարզեց թէ ինչ մեծ զաւ մրնիւթուած էր մանուկ Հանրապետութեան շուրջ, անժխտելի ապացոյցներով մերժեց այն վիատմնութ մեղադրանքը թէ օրուան կառավարութիւնը Կարսը թողած ու փախած է, մէկիկ մէկիկ առաւ այն ամբաստանութիւնները որ կ'ըլլան նախորդ կառավարութեան եւ ազգայնական հատուածին ու փաստացի պատասխանելով ջրեց բոլորը։ Կ. Մեհեանի ճառին Բ. մասը յատուկ բնորոշումն էր մեր ղեկին՝ դէպի Խ. Հայաստանը։ Ցանդամա–ոտ կոչ մը բրաւ ամուր պահելու բարոյական Հայաստանը որ կայ արտասահմանի մէջ։ Ճառը, որ յաճախ կ'ընդմիջուէր բուռն ծափահարութիւններով, խոր տպաւորութիւն բրաւ մասնաւորապէս չէզոք հասարակութեան վրայ։

ՕՐ. ԶԱՐՈՒՀԻ ՍԱՅԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

—o—

ՍՕՖԻԱ, 1 յունիս (Յառաջ) — Օր. Զ. Սայեան պուլկարահայ երիտասարդ դաշնակահարուհի մըն է, տակաւին ոչ իսկ 20 տարեկան, որ իր երաժշտական ուսումը առած է Փարիզ Ecole Normale de musique։ Երիտասարդ դաշնակահարուհին այս տարի երկու նուագահանդէս տուաւ, Ֆիլիպէ ու Սօֆիա։ Ֆիլիպէ տուած իր առաջին նուագահանդէսով ի յայտ բերաւ օժտուած արուեստագէտի մը փայլուն յատկութիւնները, այնպէս որ դինքը ունկնդրող դաշնակի վարպետները հրապարակաւ մատնանշեցին իր մէջ մեծ ծիրքերով օժտուած արուեստագիտուհի մը։ Իր երկրորդ նուագահանդէսը, քանի մը օր առաջ, Օր. Սայեան տուաւ Սօֆիա, ուր ունկնդիրներու բազմութեան մէջ աչքի կը զարնէին երաժշտական ակադեմիի ուսուցչապետներ՝ իրենց աշակերտներով։ Յայտագրին առաջին իսկ թիւին (Աքառ–լաթիի սոնատը) յաջողեցաւ խախտել այն վերապահութիւնը, որով ընդհանրապէս կը վերաբերուի հասարակութիւնը դէպի առաջին անգամ ունկնդրուող արուեստագէտը։ Երկրորդ թիւին (Պախ), սրտաբուխ եւ որոտընդոստ ծափահարութիւնները ամբողջ սրահին կողմէ եկան ցոյց տալ թէ դաշնակահարուհին որքան արագ նուաճած էր դժուարահաճ ճաշակները։ Պէթհովէնի նուագը յաղթանակն էր այլեւս. սրահը չորս անգամ բեմ կը հրաւիրէր Օր. Զ. Սայեանը՝ խանդավառ ցոյցերու մէջ, ու նոյն հիացումը կը շարունակուէր իւրաքանչիւր յաջորդող իւրաքանչիւր թիւին,— Շոփէնի «Պալլատ»ին, «Աքէրցօ»ին եւ էթիւտներուն, Տէպիւսիի գործին, հասնելու համար իրենց գագաթին Լիցթի 12րդ «ռափսոտի»ին, որու վերջաւորութեան հայ արուեստագիտուհին ծաղկեփունջերու հետ կը ստանար նաեւ դաշնակի ուսուցչապետներու շնորհաւորութիւնները։

Օր. Զ. Սայեանի այս նուագահանդէսները, որոնք անկասկած, իրեն կ'ապահովեն տաղանդաւոր դաշնակահարուհիի մը անունը, կը նպաստեն նաեւ մեծապէս հայ անունին՝ պուլկար հասարակութեան առջեւ։

Ա.

Առողջապահական

ԺՈՂՈՎՐԴ. ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան կազմակերպած առողջապահական ժողովրդային դասախօսութեանց երրորդ շարքը տեղի ունեցաւ անցեալ երեքշաբթի երեկոյ, Սոսիէթէ Սավանթի մէջ։

Կը նախագահէր Փրոֆ. Աղաջանեանց։

Առաջին անգամ խօսեցաւ Տոքթ. Տէր Անդրէասեան, նիւթ ունենալով՝ «Արձամոլութիւնը»։ Դասախօսը մէկիկ մէկիկ քննեց սուրճին ազդեցութիւնը մեր զանազան գործարաններուն վրայ, եւ իր տեսակէտները ամփոփեց հետեւեալ ժողովրդական առասուածքին մէջ. «Մէկը լաւ է, երկուքը բաւ է, երեքը ցաւ է»։

Յետոյ խօսեցաւ Տոքթ. Շ. Այվազեան, նիւթ՝ «Միխամոլութիւնը»։ Դասախօսը մանրամասն ցոյց տուաւ ծխախոտին ազդեցութիւնը մարդկային կազմախօսութեան մէջ, նկատի առնելով ծխախոտի գործածութեան զանազան ձեւերը եւ իրական վնասները, որոնք կարելի է ամփոփել ըսելով որ ծխախոտի գործածութիւնը, քիչ ըլլայ թէ շատ, միշտ «ցաւ» է։ Պատկերներով ձեւով նկարագրեց այն հիւանդութիւնները, որոնք կը ծագին ծխախոտի գործածութենէն։

Երրորդ դասախօսն էր Պ. Կ. Բասմաջեան, նիւթ՝ բնակարաններու առողջապահութիւնը։ Դասախօսը պարզեց այն պայմանները, զորս պէտք է լրացնէ որ եւ է բնակարան՝ չվտանգելու համար առողջութիւնը բնակողներուն։ Միժամանակ առանին կեանքի առողջապահական դասեր տուաւ։

Չորրորդ դասախօսութիւնը տեղի կ'ունենայ ամսոյս 21ին։

Նու

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ բացած եւ մելանով։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՆԱՆՉ ՏԵՐԵՒ ՄԸ ԻՆԿԱՒ

—o—

ԹՈՒՐ, 7 յունիս (Յառաջ) — Խոր կսկիծով երիտասարդ մը յանձնեցինք հողին, հազիւ 21 տարեկան, բնիկ Սեբաստիոյ Զարա գիւղէն Թորոս Թավուքճեան, Գարակէօզեան վարժարանէն։ Լաւ Ֆրանսերէն խօսող, վիճող, իր տեսակէտները պարտադրող, լաւ պատրաստուած, լաւ ապագայ կը խոստանար, բայց իր մէկ սայթաքումին պատճառաւ, քանտ ու աքսոր տեսաւ եւ իր առողջութիւնը քայքայեց։ Թոքախտէ վարակուած երեք ամիսէ ի վեր տեղւոյս հիւանդանոցն էր։ Երբեմն այցելութեան կ'երթայինք։ Յոյս կար որ աղէկնար, բայց կ'երեւի անիծեալ թոքախտը ամէն բան բրած էր երիտասարդը չապրեցնելու համար։ Ամսոյս մէկին մեռաւ սուգի մէջ ձգելով իր որբ ընկերները։ Դագաղին հետեւեցանք խումբ մը որբեր, երեք ազնիւ Ֆրանսացիներ, եւ վեհանձն Յոյն մը, Պ. Խարալամպօս, որ ամբողջ թաղման աշխատանքը եւ ծախքերը ստանձնեց։

Կը կարծուի որ քոյր մը ունի Ծաւաա.

Միհայէլ

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»Ը ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

—o—

ՎԱԼԱՆՍ (յապաղած) — Յունիս 3ին Համազգայինի մասնաճիւղը օգտուելով Ա. Ջամալեանի ներկայութենէն, սարքած էր դասախօսական ժողով մը, ընկերվարականներու սրահին մէջ նիւթ՝ «Մշակոյթի դերը զաղութներու մէջ»։ Օրուան նախագահ Պ. Շահան Թէքթէքեան հաւաքոյթին նպատակը պարզել յետոյ, հրաւիրեց խօսելու դասախօսը։ Սրահը բերնէ բերան լեցուած էր։ Մանաւանդ խեղճ խմբակը շատ մեծ պատրաստութիւններ տեսած էր, խանդավառ համար, բայց անոնցմէ իւրաքանչյուրը մը յետոյ իրենց դասը առնելով խօսքը։ Դասախօսութիւնը վերջացաւ ժամը 10.30ին, որմէ յետոյ ունեցանք ընկերական ժողով։

Ներկայ մը

Դուք ալ օգնեցէք

ՈՐԲԱՑԻ ՇԻՆՈՒՄ

«ԱՌՈՂՋՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆԸ»

—o—

Մամրլըէյնի պաշտպանութեան խնամակալութենէն ստացած ենք հետեւեալ կոչը։ (Նախապէս հրատարակեր էինք նոյնաման սրտառուչ նամակ մը, մեր զուիցերիացի բարեկամին՝ Տոքթ. Քիւրցնէրի ստորագրութեամբ) —

Դողթահայութեան մէջ թոքախտը օր քան զօր աւելի կը տարածուի, չունինք լաւագոյն հիմնարկութիւն մը զարմանելու համար այդ դժնդակ ախտի զոհերը։

Մամրլըէյնի Ազգ. Բուժարանի շէնքը՝ որ Երիցական Միսիոնարութեան կողմէ աղուորէնորտադրուած է մեզի, իր աննպաստ կլիմայովը չի կրնար գոհացնել նուազագոյն առողջապահական միջոցներն իսկ։

Հիւանդներ կ'ընդունինք ոչ միայն Լիբանանէն, այլեւ Սուրիայէն, Պաղեստինէն, Իրաքէն, Եգիպտոսէն, Ամերիկայէն, Ռումանիայէն, Ֆրանսայէն եւ Հեռաւոր Պրազիլիայէն, բոլորն ալ Հայեր անշուշտ։

Վերջերս գնեցինք 34 հազար կանգուն տարածութեամբ հողամաս մը Լիբանանի բարձրերը, կազդուրիչ եւ առողջարար օդով մը, ուր կառուցուելիք արդիական բուժարան մը կրնայ կեանք տալ այս սարսափելի ախտէն տառապողներուն։

Այս նոր «Առողջութեան Տուն» շինութեանը կը ձեռնարկենք այն համոզմամբ թէ, մէն մի Հայ, ամէնէն աղքատն իսկ՝ աշխարհի որ անկիւնն ալ գտնուի, իր օժանդակութիւնը սիրով պիտի բերէ եւ իր օգնութեան տուրքը յօժարակամ պիտի վճարէ որպէսզի յաջողի շինութեան այս գործը։ Փոքր կաթիլները ծով կը կազմեն, իսկ աղքատիկ լումաները հսկայ գումարներ, որոնք լոյս, գիտութիւն եւ բարօրութիւն կը բաշխեն մարդկութեան։

Հետեւաբար մենք «Առողջութեան Տուն»ի շինութեան յանձնախումբի անդամներս կը խնդրենք իւրաքանչիւր հայրենակիցէ անվարան իր օժանդակութիւնը բերել մեզ առաջին պատեհութեամբ։ Ժամանակը կ'անցնի, ամիսները կը փախին ու մեր գործը կը մնայ կիսատ։ Ցարմարագոյն ժամանակը այսօր է։ Ձեր նուէրները կրնաք ղրկել մեր ներկայացուցիչներուն միջոցաւ, եւ կամ ուղղակի մեր հասցէին.— B. P. 409 Beyrouth. (Liban).

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԸ

—•—

ՄԱՐՍԷՅԼ — Անցեալ կիրակի, 2 յունիս, ժամը 2ին խումբ խումբ հայրենակիցներ կը դիմէին Stade Jean Bouin գեղեցիկ խաղավայրը, դիտելու համար իտալեւ-հայկական մեծ մրցումը, որ կազմակերպուած էր Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ։ Իր առաջին խումբը, պիտի մրցէր իտալական Juventus Ա. խումբին դէմ, որ Հ. Մ. Ը. Մ.էն երկու դասակարգ բարձր է։

Որոշուած ժամուն երկու խումբերը կարգով դաշտ եկան խուռն բազմութեան ծափերուն տակ։ Խաղը սկսաւ փոխնիփոխ յարձակողականով, պահ մը մերինները սեղմուեցան իրենց բերդին առջեւ, եւ ճարպիկ խաղարկութենէ մը յետոյ առաջին կիսախաղը վերջացաւ մեր յաղթանակով։

Երկրորդ կիսախաղը եղաւ նոյնքան հետաքրքրական։ Երկու խումբերն ալ ցոյց տուին իրենց գեղեցիկ յատկութիւնները, բայց մեր խաղացողները երկու գեղեցիկ առիթներ կորսնցուցին։ Այնուհետեւ Իտալացիները ճարպիկ վայրէջքով մը նշանակեցին իրենց առաջին կէտը։ Խաղի վերջաւորութեան մօտ Հ. Մ. Ը. Մ.ի բերդը ենթարկուեցաւ կրկնակի յարձակումներու, ու առանց որ եւ է արդիւնքի, խաղը վերջացաւ 1—1։ Հ. Մ. Ը. Մ.էն շնորհաւորելի են ամէնքը։ Գովելի էին նաեւ բերդապահ Վարդանը, միջնապահ Գէորգեան եւ վերջապահ Փօղոս Օհանեան։

Այս երրորդ պատուաւոր բարեկամական մրցումն էր որ կը կատարէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը, առաջինը յունական Ա. խումբին դէմ, երկրորդը փոխ վրէժի մրցումը ուր յոյն Ա. խումբը պիտի ջանար զարմանել իր առաջին պարտութիւնը, իսկ վերջինը իտալական խումբին հետ։

Իտալական խումբին ազաքը, ինչպէս Յոյները, Ֆիզիքապէս մերիններէն գերազանց էին եւ հակառակ երկրորդ կիսախաղին երբ նոր խաղացողներու փոխուժան, չկրցան մերիններուն յաղթել։ Մեր տղաքը իրենց կարելին բրին, բարձր պահելու համար հայ անունը, իրենց գեղեցիկ խաղարկութեան հետ շնորհաւորելի է նաեւ իրենց կատարեալ կարգապահութիւնը։ Ցաւալին միայն մեր մասնաւորական դասակարգին քար անտարբերութիւնն էր, մինչ Հելլենական հիւպատոսը կը նախագահէր նախորդ մրցումին, եւ իտալական հիւպատոսի ներկայացուցիչը այս մրցումին, հայ երեւելիներէն մէկ հատիկ նմուշ չունեցանք, հակառակ կրկնակի հրաւէրներուն։

Միշտ հայ համեստ դասակարգն է որ կը քաջալերէ հայ մարզիկները։

Մինչ օտարները պատիւ կ'ընեն զուարմարզական մեծ վարկ են յատկացուցած մարզանքին եւ ֆիզիքական դաստիարակութեան, մեր մէջ տղայական բանի տեղ է դրուած։ Մինչեւ որ չգիտնանք արժէքը հայ երիտասարդին Ֆիզիքական զարգացման, ցեղը օրէ օր պիտի իյնայ, պիտի զառնայ կորաքամակ եւ պալքարել խուսափող։

Այս առթիւ կ'արժէ հրապարակաւ գնահատել երկու տասնամեայ հայրենակիցներ որոնք իրենց նուէրներով քաջալերեցին Հ. Մ. Ը. Մ.ի տղաքը, մէկը՝ Պ. Կարպիս Տօսիկեանը, որ Յոյներուն դէմ մրցման առթիւ 12 զոյգ գնդակի կօշիկ նուիրեց, միւսը՝ Պ. Սամուէլ Հելվաճեան (սափրիչ)։ Մաղթելի է որ առանց օրինակին հետեւողներ ըլլան։

Մեծ մրցումին բացումը բրին Հ. Մ. Ը. Մ.ի պատանիները (Junior) G. A. S. G.ի պատանիներուն դէմ եւ յաղթեցին 3 — 1։ Երկրորդ մրցում մը եւս տեղի ունեցաւ Aiglon մարզական միութեան եւ Զարանճարդիններու երիտասարդաց մարզական Արաքս միութեան միջեւ, ուր առաջինը յաղթեց Արաքսին 3—2։

Վարդան Քիւրքչեան

ԺԱՄՈՒԼ

ԳՆԱՀԱՏԵԼԻ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

—•—

Պուքրէշի «Արարատ» խմբագրականով մը ուշադրութիւն կը հրաւիրէ նոր ձեռնարկի մը մասին (30 մայիս).

— «Մինչդեռ Ազգային պաշտօնական մարմինները կը խօսին տարիներէ ի վեր իրենց անփառունակ ճառերին մէջ, եւ մինչ հայ աշխատաւորութեան կեդրոնացած բարեկամները կը ջանան անոր թմրեցուցիչները ներարկել՝ սրճարաններու մէջ հէքեաթ պատմելով անոր կամ Հայաստանի մասնանայէն ճառելով, հայ արհեստաւորութեան վիճակը կը վատթարանայ տակաւ։ Կ'ակնարկենք մասնաւորաբար կօշկակար արհեստաւորութեան։

Պահ մը եթէ ոչ փայլուն գոնէ յուսադրող օրեր ապրելէ յետոյ՝ հայ կօշկակար արհեստաւորները կը տեսնեն հիմա տնտեսական տագնապին ճիրաններուն մէջ։ Ու բոլոր անոնք, որոնք ծանօթ են Մօշիլօրի եւ Վաքարէշ Ասաոնի շրջակաները, բնակող հայ արհեստաւորներու վիճակին, չեն կրնար առանց սրտի ճմլումի դիտել անոնց կիսաքաղց վիճակը։ Արդարեւ հայ կօշկակարներուն մեծագոյն մասը, հակառակ անոր որ կ'աշխատին լրիւ իրենց ընտանիքի անդամներուն գրեթէ բոլորին մասնակցութեամբ, ի վիճակի չէ դիմագրաւելու օրէ օր սաստկացող տնտեսական տագնապին եւ հասած է արդէն բշուառութեան դուռը։ Պակաս չեն այնպիսիները որոնք, այդէն գործազուրկ, օրուան հացին անգամ կարօտ կը քաշեն։ Կան շատեր ալ որոնք տարուան քանի մը ամիսներուն բէէտ ամսամբ կ'աշխատին հրեայ վաճառականներու հաշւոյն եւ կամ հայ վարպետներու մօտ, սակայն այդ քանի մը ամիսներու աշխատանքը հազիւ բայլ կուտայ իրենց ապրիլ օրը օրին, ու տարուան մեծ մասը մթաւանջի տակ կ'ապրին։

Հրեայ վաճառականները այդ մանր արհեստաւորներուն արտադրած կօշիկները ոչ միայն աղարմելի գիններով կը գնեն, այլ փոխարժէքին մէկ մասը նախանիւթով,— կաշի եւայլն,— վճարելով կլլեցնապէս կը շահագործեն զանոնք։ Իսկ հայ վարպետները կան որոնք կը նախընտրեն բուրք բանուոր, «Պլօֆ»ի ժողովներուն կամ եզգաբարդութեան ճիրաններուն մէջ հայրենասիրութենէ ճառելու համար յետոյ։

Իրերու այս կացութեան մէջ աւելի քան սփոփիչ է լուրը որ մեզ կը հասնի։ Ուրախութեամբ կ'իմանանք արդարեւ որ մեր բարեկամներէն ոմանք, որոնք հայ կօշկակարներու հանդէպ իրենց մտահոգութիւնըգործնական գետնի վրայ կ'ուզեն դնել, կրցած են մէջտեղ բերել կոկիկ դրամագլուխ մը, նպատակ ունենալով բանալ մասնաւոր գրասենեակ մը մասնագէտի մը ղեկավարութեան տակ. հայ փոքր արհեստաւորները շաբթէ շաբաթ իրենց հասնող քանի մը տուզին կօշիկը փոխանակ առեւտրական բլլալու, հրեայ վաճառականին տանելու եւ փոխարէն սուղ գնով նախանիւթ վերցնելու, պիտի բերեն այդ գրասենեակը եւ օրուան գնով լրիւ պիտի ստանան փոխարժէքը իրենց յանձնած կօշիկներուն։ Այդ գրասենեակը պիտի ունենայ իր յատուկ վաճառման ճիւղը եւ տարուան վերջը շահը պիտի բաժնուի հետեւեալ կերպով,— 25 — առ հարիւր պիտի յատկացուի դրամագրլուխին, իսկ 75 առ հարիւրը պիտի վերադարձուի այն կօշկակարներուն որոնք գրասենեակին բերած են իրենց արտադրած կօշիկները։ Իւրաքանչիւր կօշկակար շահաբաժին պիտի ստանայ իր յանձնած տուզիններուն համեմատութեամբ։

Այս կերպով հայ արհեստաւորը ոչ թէ միայն դրամով եւ իրապարակի գինով պիտի ստանայ փոխարժէքը իր արտադրած կօշիկներուն, այլեւ կօշիկներու վաճառումէն գոյացած շահին 75 առ հարիւրը իբր բացառիկ շահ պիտի վերստանայ տարուան վերջը։ Ըսենք անմիջապէս որ այս փորձը կատարուած է Պուլկարիոյ «Թրակիա» Հայ Համագործակցականին ղեկավարութեամբ եւ այսօր Պուլկարիոյ հայ կօշկակարներուն մեծագոյն մասը շատ քիչ չափով միայն ազդուած է տնտեսական տագնապէն։

Մեր բարեկամներուն այս նախաձեռնութիւնը առիթ ընծայած է որ համագործակցական շարժման հայազգի ականաւոր ղեկավար փրոֆ. Տոտամեանց եւ «Թրակիա» հայկական դրամատան հիմնադիր – տնօրէն Պ. Ա. Հալեան, Ռումանիա ընթացքին գան այցելեն Պուքրէշ, գործակցութեան մը հնարաւորութիւնները փնտռելու համար»։

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ԶԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

═•·o═

Այս չարչարանքին սփոփանքն ալ այն էր որ, առիթ կ'ունենայի գիմացի պարտէզը երթալու եւ գոյլերով ջուր կրելու, այլապէս «խօփուչ»էն դուրս չէին ձգեր։

×

1917 յունուար 4ին Սամուէլը, գիս եւ Իգնատը փոխադրեցին Կեդր. Բանտ (Մէհթէրհանէ)։ Իրարմէ անջատելով, դրին գետնայարկի ամէնէն աղտոտ եւ խոնաւ «խօփուչ»ներուն մէջ, բուն մեջնաբերդին խորը, գետաններուն կից։ Իրիկունը երբ ներքին դուռները կը գոցուէին, այլ եւս իրար տեսնելու պատեհութիւն չունէինք։

Բոլոր «խօփուչ»ներն ալ խճողուած էին։ Կը պառկէինք խառն ի խուռն, կող կողի երկնցած։ Ես կը գտնուէի չորրորդ «խօփուչ»ը, աջ կողմս քիւրտ մարդասպան մը, որ 15 տարուան դատապարտուած էր, ձախ կողմս՝ ուրիշ հրէշ մը, 101 տարուան։

Օր մը գերմանացի քննիչ մը եկաւ։ Երեւի ուշադրութիւն դրաւած էինք մեր կերպարանքով եւ հագուածքով։ Հարցումներ ուղղեց եւ խնդրեցինք որ քիչ մը տանելի վիճակ ստեղծէ, զատելով հասարակ ոճրագործներէն։ Խոստացաւ, բայց անգամ մըն ալ չերեւցաւ։

Բանտին մէջ կը գտնուէին 750—800 բանտարկեալներ, որոնց մէջ նաեւ 60 — 70 Հայեր, սովորական յանցանքներով։ Իւրաքանչիւր բանտարկեալ ունէր իր տամը, ուր նշանակուած կ'ըլլար յանցանքին տեսակը եւ պատիժի ժամանակաշրջանը

Մեր գացած օրէն, հայ բանտարկեալները մտահոգութեամբ կը հարցնէին.

— Ի՞նչ է ձեր պատիժը։

— Հինգ տարի, չորս տարի, երեք տարի։

— Ո՞ւր են ձեր թուղթերը։ Մինչեւ չտանէք, չենք հաւատար։

Եւ իսկապէս, այնքան իրար անցեր էին որ, մէկը տեսուչին հետ բարեկամանալով, գացած տեսուած էր արձանագրութեան տոմարին

Քանի մը շաբաթ վերջը տեսցանք մեր թուղթերը, եւ հանդարտեցան։

Ամիսներ վերջը կը պատմէին թէ՝ երբ նոր եկանք, թուրք մարդասպանները մատով կը ցուցնեն եղեր զիս, իբրեւ այսօր – վաղը կախուելիք։ Եւ քանի մը հոգի կարգով կուգան կը նստին անարիս քով, քննանալէս յետոյ, այն մտավախութեամբ թէ վերջին գիշերն է... (Կախաղանի գործիքները կը գտնուէին բանտին մէջ, եւ գիշերուան 2 — 3ին կը փոխադրուէին նշանակուած վայրը)։

Հետզհետէ հիննալով, մենք ալ ձեւերը սորվեցանք եւ «քաղաքացիական» իրաւունքներ ստացանք։

Այսպէս, յաջողեցանք մէկը – միւսը սիրաշահելով փոխադրուիլ վեցերորդ «խօփուչ», որ արքայութիւն կը համարուէր, գտնուելով միջնաբերդին վերի յարկը (ամբողջ քաղաքը կ'երեւար բարձունքէն եւ գիշեր մը քիչ մնաց մենք ալ մատաղ պիտի ըլլայինք, երբ օդանաւային յարձակում մը վառեց Հայդար Փաշայի կայարանը)։

Մէկ տարի վերջը, արտօնութիւն ըստացանք... խանութ բանեցնելու բանտի արտաքին բակին մէջ։

Սամուէլը խանութ մը վարձեց, թիթեղէ եւ փխրուն քարէ վառարաններ շինելու համար. Իգնատը՝ օգնական, ես ալ՝ աշկերտ։ Աղքատհաւաքները թիթեղ կը ժողվէին կը ծախէին, որոնք սիրուն վառարաններու կը վերածուէին մեր խանութին մէջ։ Գիները՝ 8 — 10էն մինչեւ 50 — 60 ղրուշ։ Բանտին տեսչութիւնը ամսական մէկ ոսկի կը գանձէր իբրեւ վարձք։

Վառարանի խանութը նեղ գալով, ես ալ ուզեցի խանութ մը վարձել, աւելի ազատ շարժելու համար։ Տեղ չկար, եւ հարկ եղաւ գործածութենէ զրկուած արտաքնոց մը չորցնել, ծեփել եւ խանութի վերածել, ամիսը մէկ ոսկի վարձքով։ Արհեստ չգիտնալով, սկսայ թուղթէ տոպրակ շինել լրագիրներէ եւ ծախու հանուած վաւերաթուղթերէ։ Միեւնոյն ատեն դուրսէն թագարներ բերել տալով, ծաղիկներ կը մշակէի։

Այս կացութեան առաւելութիւնը այն էր որ, դուրսէն այցելութեան ատեն (երեքշաբթի կէսեր, ուրբաթ՝ այրեր) քով քովի կը նստէինք, կը խօսէինք, մինչդեռ ներսը եղած ատեն երկու կողմէն երկաթ ցանցերով բաժնուած էինք։ Ցեռոյ, աստիճան մը դուրս եղած կ'ըլլայինք։

Մեծ դժուարութեամբ ստացանք ուրիշ արտօնութիւն մը,— իբրեւ «բէնչպէյ» աշխատիլ նոր արդեւքարանի շինութեան։

Կեդր. Բանտէն 10 — 15 վայրկեան հեռու, դատական պաշտօնատան (Ատլիէ) ետեւը կը շինուէր այդ նոր բանտը, եւ ամէն առտու 170 — 200 բանտարկեալներ կ'երթային աշխատելու, 100 փարա օրականով։

Մենք ալ կարաւանին խառնուեցանք, դուրս ելլելու, քիչ մը ազատ օդ շնչելու կարօտով։

Մեր չավուշն էր Մէհմէտ օնպաշի, որ բանտին մէջ կը կոչուէր «Լիման Ֆօն Զանտէրսի փեսան»։ (Պատերազմի շրջանին, քանի մը թուրք զինուորներ անտառին մէջ յանկարծակիի բերելով, պղծեր էին գերման հրամանատարին երկու աղջիկները։ Մէկը այս չավուշն էր, որուն 15 տարուան պատիժը կէս առ կէս կրճատեր էին)։

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(23)

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՅ – ԲՈՅԺ, ժողովրդական ամսաթերթ բժշկութեան եւ առողջապահութեան, թիւ 9 (յունիս), հետեւեալ բովանդակութեամբ —

Շաքար ուտե՞լ թէ չուտել (Տոքթ. Շ. Այվազեան)։ Ի՞նչպէս խուլ – համր կ'ըլլան (Տոքթ. Ե. Խաչատրեան)։ Կեռաս կերէք (Տոքթ. Ա. Աշճեան)։ Երբ կ'արթննայ հիւծախտը (Տոքթ. Գ. Շալայեան)։ Բժշկութիւնը Արաբական դարաշրջանում (Ա. Գիւլխանդանեան)։ Ի՞նչպէս մեծցնել մանուկները (Զարուհի Գալֆայեան)։ Ի՞նչպէս խնամել աչքերը (Տոքթ. Յ. Տէր Դաւթեան)։ Պայքար ջերմախտին դէմ Տոքթ. Մ. Թոքաթլեան)։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսա՝ 20 ֆրանք, արտասահման՝ 25 ֆրանք։

Դիմել DR. CH. AIVAZIAN, 17 Rue Damesme, PARIS.

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՑԵՂԸ ԵՒ ԻՐ ՏԱԿԱՆՔԸ։ Գրեց՝ Գ. Նժդեհ։ Տպ. Սօֆիա։ 1935։ Գին 8 ֆրանք։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

Գէորգեան «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 13 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՊՌՄԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊՈՄՌՆԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
եւ ;Ժամանակցութեամբ «ՎՕՐԱՆԴԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ
Այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ԼՎԱՐԵԱՆԴԵԱՆ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Հ. ՄԵԼԻՔՆԵՒԻԼԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մասնաւոր նուագախումբ։ Կը նուագէ նաեւ Թառիստ ԱԲԳԱՐ։
Երգ, արտասանութիւն եւայլն։ Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ կով կասեան պարեր։ Կը խնդրուի երախաներ չբերել։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻՆ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Hôtel de Franceի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Մ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Հայր եւ արգի ԴԵՐԸՐԲՃԵԱՆՆեր կը մասնակցին գեղարուեստական բաժնին։ Երգ, արտասանութիւններ եւայլն։

«Վ Է Մ»

Լոյս տեսաւ «ՎԷՄ»ի 9րդ. հատորը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ա. ՄԱՆՏԻԼՇՏԱՄ (կենսագրութիւն) — Ա. Մանտէլշտամ՝ «Թուաստանի քաղաքականութիւնը Թիւրքիայում» — Յ. Ծ. Սիրունի՝ «Զոհի տարիին նախօրեակը» — Կ. Վ. Տայֆ՝ «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը» — Ն. Մառի ինքնակենսագրութիւնը — Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ թուրք աշուղական գրականութեան համեմատական ուսումնասիրութեան» — Ա. Աստուածատրեան՝ «Արամը» — «Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը» — Ռուստամ՝ «Գուկունեան խմբի արշաւանքը» — ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ — ԱՆՑԵԱԼԷՆ — ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ — ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ — ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Յ. Զաւրեան — ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ, Վ. եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

«Համազգային» Ընկերութեան Կեդր. Վարչութիւնը ձեռնարկած է տարեգիրքի մը հրատարակութեան, գրական – գեղարուեստական, պատմական եւ գիտական բաժիններով։ Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ Նոյեմբեր ամսու վերջերը։

Այս առթիւ կազմուած է յատուկ խմբագրական մարմին մը, նիւթերու կազմութեան, զատաւորութեան եւայլ յարակից աշխատանքներու համար։

Ներկայիս կոչ կ'ընենք մեր բարեկամներուն եւ համակիրներուն՝ բերելու իրենց աշխատակցութիւնը մեր այս նոր ձեռնարկին։ Նիւթերը կարելի է ղրկել մեզ մինչեւ Յուլիսի վերջերը։

Տարեգիրքի Գրական – Գեղարուեստական բաժնին մէջ պիտի գրախօսուին այն գիրքերը կամ պարբերական հրատարակութիւնները միայն, որոնք կ'ուղարկուին խմբագրութեան, մինչեւ սեպտեմբերի կէսերը։ Ամէն առաքում ընել «Համազգային տարեգիրքի խմբագրութիւն» անունով։ Ուրիշ անուան կատարուած առաքում նկատի չառնուիր եւ կը համարուի կորսուած։

Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ սահմանափակ թիւով, փափաքողները կրնան այժմէն օրինակ մը ապահովել իրենց համար, փոխարժէքը, 20 եգ. դհ., ղրկելով մեզ կանխիկ։

Դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէով.—

Dr. H. Ohandjanian, B. P. 868, Le Caire (Egypte).

Յօդուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով. Almanach Hamazkaine, B. P. 868, Le Caire (Egypte)

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»
ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ՏԻԿԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ
ՎԻՇԱՊՆԵՐԻ ԱՇԽԱՐՀՈՒՄ

Տպ. Վիէննա, 181 էջ, գեղեցիկ տպագրութիւն, 15 ֆրանք

ՐԱՖՖԻ

ԿԱՅԾԵՐ, 2 հատորը միասին, Տպ. Պէյրութ, 712 էջ, 50 ֆրանք։

ԴԱՒԻԹ ԲԷԿ (լոյս կը տեսնէ պրակ պրակ), պրակը՝ 1 ֆրանք։

Դիմել՝ ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ – ՍԱՄՈՒԷԼ, 51, Rue Monsieur - le - Prince, Paris (6). Chèque Postal: Paris-1278-35.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Կը փնտռեմ եղբայրս Միսաք-Յարութիւն Սարաֆեանը (Սամսոնի Չարշանպա քաղաքէն), որուն 1922 թուականին Սամսոնի սարերը ապաստանած եւ ուրիշ ըլլալը տեղեկացած եմ իր ընկերներէն։ Յետ այնու փոխադրուած են Ռուսաստան կամ Հայաստան։

Կը փնտռեմ նաեւ միւս երկու եղբայրներս՝ Միսաք եւ Աղնիւ Զիլինճեանը։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց քրոջ՝ Տիկ. Վերոն Գալեանի. 29, Rue Canebière, Marseille, France.

ՓՆՏՌԵՑԷՔ եւ ԿԱՐԴԱՑԷՔ

Երգիծաթերթ՝ «ՄԵՂՈՒ»
փարիզի եւ Երզանի Յառաջի ցրուիչ
Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ։

×

ՅԱՌԱՋի եւ ՄԵՂՈՒի համար դիմեցէք՝ ընկեր Sarkis Bilalif
7, rue duPuy, Romans (Drôme).

BULLETIN MENSUEL (Ամսօրեայ Տեղեկատու)
de la Ligue de Défense Générale

159, Rue Lafayette, PARIS (10)

Հիմնադիր – Տնօրէն՝ B. WAHÉ

Իրաւագիտական խորհրդական

Հեռագրական հասցէ՝ Ligdefgen – PARIS. Հեռաձայն Nord 68-02

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ ՅՈՒՆԻՍԻ ԹԻՒԸ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Հայկական հարցը՝ Գ. Վահէ։ Հայաստանի Անկախութեան հանդէսը։ Գ. Մարիուս Մութէի (երեսփոխան) ճառը։ Գ. Ժիւսթէն Կատարի (ծերակուտական), Գ. Կէրնիէի (երեսփոխան), Անդրկովկասի Հայաստանի պատուիրակութեանց ուղերձները։ Քաղուածներ ֆրանսական մամուլէն (Մաթէն եւ Փըթի Ժուռնալ)։ Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500 ամեակը. Խմբագրութեան ծօնը հնամէնական եկեղեցւոյն։ Լուսանկարներ հայկական պատարագէն, կատարուած Հ. Պաճապանեանի կողմէ, ներկայութեամբ Գեր. Վերսիէ արքեպիսկոպոսին. Ներկայութեան Հ. Նափթալի եւ ծանօթ կղերականներու — Սերի Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանի գեղարուեստական հանդէսը., ուղերձ Գ. Վիքթոր Պիւքայլի — Ֆրանսեւհայկական յարաբերութեանց ծագումը Բասմաճեան.— Արտաքսումները՝ Արամիս.— Սեր քննութիւնները բանսայի հայ գաղութներու մէջ, տեսակցութիւն մը Վիրոֆլէի քաղաքապետին հետ.— Հայկական կազմակերպութիւնները։

ՄԷԿ ԹԻՒԸ 1 ֆր. 25։

Բաժանորդագրութեան պայմաններն են.—

	ՄԷԿ տարի	վեց ամիս
Ֆրանսա	15 ֆր.	8 ֆր.
Արտասահման	20 ֆր.	12 ֆր.

Կը ծախուի գլխաւոր լրագրավաճառներու եւ գրավաճառներու մօտ։

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (102)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Աւազակապետը անկիրթ եւս չէր. նրա բաւական մշակուած լեզուն եւ առողջ դատողութիւնները ցոյց էին տալիս թէ ինքը գրագէտ մէն էր։ Որտեղից պէտք է ուսած լինէր, երբ նրա ժամանակ Ղարաբաղում չկար ոչ մի դպրոց։ Այդ հարցին պատասխանեց նա թէ իւր պատանեկութեան ժամանակ հայրը ուղարկեց նրան Տաթեւի վանքը, ուր մնաց նա ամբողջ վեց տարի։ Այդ վանքում մեծ հուշակ էր ստացել մի վարդապետ որպէս քաջ հայկաբան, ճարտասան եւ աստուածաբան։ Նրա մօտ ուղարկում էին Ղարաբաղցիք իրանց զաւակներին։ Նրա աշակերտների թւում ուսանում էր եւ ինքը.

Այնօր աշխատութիւնից արձակեցին մեզ սովորականից խիստ վաղ, որովհետեւ հետեւեալ օրը տօն էր։ Մենք խմբով անցնում էինք մեծ փողոցի միջով, որի երկու կողմերում միմեանց մօտ շարուած էին փոքրիկ խանութներ։ Այդ խանութներում ծախւում էին բաց մեծի մասին այնպիսի վաճառքներ, որ պէտք էին աքսորականներին, տեղային պաշտօնեաներին, հանքային արհեստաւորներին, վաճառականներին, եւ այլ ծառայողներին։ Մանրավաճառների խանութների շարքում կային գարեջրատներ, հացթուխներ, դերձակներ, գինետներ, խոհարարներ եւ ուրիշ այլ տոյքների կրպակներ։

Փողոցը լիքն էր մարդիկներով։ Հետեւեալ օրուան տօնի համար ամէն ոք գնում էր, ինչ որ իրան պէտք էր։ Բայց իմ ուշադրութիւնը գրաւեց մի մուրացկան որ մի խանութից միւսը անցնելով, ողորմութիւն էր խնդրում։ Հնացած, պատառոտած, կիսակարկատ ցնցոտիներից շատ տեղ երեւում էր նրա մարմնի մերկութիւնը։ Մի նոյնպիսի հնամաշ տոպրակ ուսից քարշ էր ընկած։ Գլուխը կռացած էր մինչեւ գետին, իսկ քամակից բարձրացել էր մէջքի անհադին կուզը։

Իր դողդողջուն մարմինը հազիւ հազ կարողանում էր ոտքի վրայ պահել, նեցուկ տալով կուրծքին ձեռքի ցուպը։ Նա կաղկաղելով քարշ էր գալիս մի խանութի դռնից դէպի միւսը եւ ցաւալի ձայնով մրմնջում էր. «Ողորմութիւն արէք պարոններ, հիւանդ, սոված աղքատին»։ Ամէն մի անդուռ արտի վրայ կարող էր տեղել նրա դառն հառաչանքը։

Երբ նա տեսաւ աքսորականներու խումբը, մօտեցաւ։ «Դուք աւելի թշուառ էք, քան թէ ես» ասելով, սկսեց իւր հաւաքած դրօշները բաժանել նրանց։ Նա գրեց եւ իմ ափի մէջ երկու հատ հինգ կոպէկնոց։ Այդ ժամանակուայ հինգ կոպէկնոցները այնքան մեծ էին, որ կարող էին իշխի նալի հետ մրցել։ Աւազակապետը իմ կողքին կանգնած էր։ Երբ մուրացկանը հեռացաւ, նա ասաց.

— Այդ դէմքը ծանօթ է ինձ։

Ես ոչինչ չպատասխանեցի։

— Միթէ՞ նա այժմ կաղ է դարձել եւ մէջքին կուզ ունի, ասաց նա ինքն իրան.

Տեսնելով, որ աւազակապետը ճանաչեց մուրացկանին, ես այլեւս չթաքցրի նրանից, պատասխանեցի.

— Նրա ոտները քո եւ իմ ոտներից աւելի ուղիղ են, մէջքն էլ նոյնպէս, միայն նա այնպէս ձեւացրել է իրան։ Այդ մարդիկը հարկաւորած ժամանակ գիտեն իրանց կոյր, կաղ, ապուշ ձեւացնել։ Տեսա՞ր նրա խառնուած մազերը, խճճուած մօրուքը, ողորմելի երեսը,— բոլորը շինծու էր։

— Այդ երեսը ծանօթ է ինձ, դարձեալ կրկնեց աւազակապետը։

— Որտեղ ես տեսել նրան։

— Ցետոյ կը պատմեմ։

Խումբը անցաւ։ Ես մուրացկանից ստացած երկու հատ հինգ կոպէկնոցները դրեցի գրպանս, այնտեղ մատներով շօշափեցի, յառնուեցաւ, որ հինգ – կոպէկնոցների մէջտեղում դըրած էր բոլորակ ձեւով ծալած թղթի կտոր։ Առանց կարդալու, արդէն երեւակայում էի, թէ ինչ պէտք է գրուած լինէր այն թղթի վրայ, որ խորհրդաւոր ծրարի մէջ հասցրեց ինձ մուրացկանը։ Այսուամենայնիւ, մի պատեհ ժամանակ էի որոնում, որ կարդամ թուղթը։

Երբ հասանք մեր արգելանոցը, արդէն մութն էր, ճրագները վառվում էին։ Ես առիթ գտայ թուղթը կարդալու։ Նրա մէջ գրուած էին հետեւեալ տողերը. «Մուրատ, ամէն ինչ կարգադրուած է քո փախուստի համար։ Ցոյսով եմ, որ դու այժմ կը հետեւես իմ խորհուրդներուն։ Դու երկրորդ անգամ ինձանից նամակ կը ստանաս եւ նրա համեմատ կը վարուես։ Պետրոս»։

Նամակը կարդացի ես մի այնպիսի տեղում, ուր թոյլ են տալիս կալանաւորներին մենակ մտնել։ Պատին կպցրած էր մի ճրագ. թուղթը բռնեցի ճրագի վրայ եւ քաւոր Պետրոսի խորհրդաւոր պատգամաբերութիւնը մի վայրկեանում ոչնչացաւ։

Ինձ հետաքրքրում էր աւազակապետի այն խօսքը, թէ մուրացկանի դէմքը նրան ծանօթ էր։ Ես համոզուած էի, որ անպատճառ այդ ծանօթութեան հետ կապուած կը լինէր մի ամբողջ պատմութիւն։ Որովհետեւ քաւոր Պետրոսը այն պառուղներից չէր, որ նրա ճաշակելը մնար առանց հետեւանքի։

(Շար.)

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութեան տարեկան պարգեւաբաշխութեանց շահող թիւերն են.—

62, 310, 304, 44, 1506, 401, 415, 63, 567, 1088, 1067, 472, 484, 314, 685, 742, 678, 1168, 548, 1412, 1316, 1547, 451, 999, 1109, 203, 858, 726, 1246, 1553, 91, 589, 440, 355, 1051, 305, 1741, 541, 877, 405, 626, 374, 1564, 1432, 944, 883, 1376, 418, 1161, 315, 1368, 685, 1242, 1541, 1235, 342, 370, 279, 1574, 466, 477, 1543, 1526, 331, 1066, 261, 1497, 349, 94, 508, 1491, 1494, 320, 86, 1658, 1090, 482, 1137, 1582, 499, 1240, 1167, 1147, 873, 834, 334, 859, 1085, 843, 1212, 1188, 1082, 1008, 393, 1546, 1717, 284, 501, 397, 768, 718, 1470, 1092, 1438, 1083, 1715, 829, 1407, 1404, 393, 1662, 648, 1518, 1322, 381, 1520, 1532, 1492, 1544, 328, 307, 1556, 804, 1297, 559, 1406, 537, 272, 1306, 1239, 722, 266, 996, 1308, 87, 332, 1744, 481, 570, 891, 1315, 757, 1535, 301, 1511, 290, 1654, 1488, 267, 669, 602, 760, 443, 489, 1234, 366, 1172, 1443, 1716, 926, 1115, 656, 511, 1528, 1218, 1444, 553։

Շահող թիւերուն համար դիմել իրենց տեղական մասնաճիւղին։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ՄԵՏՐՕԻ ԿԱՅԱՆ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	Տարեկան	Վեցամսեայ	Եռամսեայ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՅՈՒՆԻՍ MERCREDI 12 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2829

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿԵԴՐՈՆԸ ԼՈՒՐ ՈՒՆԻ՞ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ինչպէս, երբեմն, «Գաւառ»ը ամէն բան Պոլսէն կը սպասէր, իսկ Պոլիսը յաճախ կը յօրանջէր, այնպէս ալ, այսօր, տեսակ մը «Պոլիս» եւ «Գաւառ» առեղծուեր է Ֆրանսայի մէջ:

Անշուշտ բոլորովին տարբեր են պայմանները: Մենք բաղդատութիւնը կը կատարենք փոխաբերաբար: Բայց տարբերութիւնը մեծ չէ հոգեբանօրէն:

Փարիզէն դուրս, ուր որ հանդիպիք, մէկ բան կը հարցնեն ձեզի, յուսալից անձկութեամբ.

— Ո՞ւր կ'երթանք այսպէս: Ի՞նչ կը խորհին, ի՞նչ կ'ընեն Փարիզի մէջ:

Այս «ո՞ւր կ'երթանք»ը չի նմանիր սովորական, վերացական բանաձեւի մը:

Անոր նշանակութիւնը կը խտանայ երկու բառի մէջ,— պիտի թոյլատրե՞ն որ աշխատինք ...

Երէկ չունէին այս հոգը: Գործազրկութեան պարբերական տագնապը ուրիշ բան է, այս մէկը՝ ուրիշ:

Երէկ, եթէ գործ չգտնէիր, ձեռքդ ունէիր թուղթ մը, որուն հիման վրայ դիմում կը կատարէիր նպաստի համար, միեւնոյն ատեն դուռնէ դուռ, մինչեւ անգամ քաղաքէ քաղաք իյնալով, ի խնդիր աշխատանքի:

Այսօր թուղթը ձեռքէդ կ'առնեն, եւ կը դառնաս անզօր, կրկնակի թշուառ:

Միւս կողմէ, եթէ թուղթ ունիս բայց գործ չես գտած բնակած նահանգիդ մէջ, իրաւունք չունիս բախտ փորձելու տարբեր նահանգի մը մէջ, առանց մասնաւոր արտօնութեան:

Եւ այսպէս բազմաթիւ խոչընդոտներ, որոնց մանրամասնութիւնները ծանօթ են բոլորին:

Թուղթերու նորոգման գործողութիւնները վերջացած չըլլալով, այսօր դժուար է ներկայացնել բուն հայկական տագնապին մօտաւոր պատկերը:

Ուրիշ խօսքով, տակաւին չենք գիտեր թէ հարիւրին քանի՞ համեմատութեամբ զրկուած են հայ աշխատաւորները, իբրեւ հետեւանք բացառիկ հրահանգներու գործադրութեան:

Բայց արդէն մասնաւոր պարագաներ կան, որոնք լուրջ մտահոգութիւն կը պատճառեն:

Այսպէս, յունիս 1ին թղթակից մը կը հաղորդէր թէ Լա Սիոթայի նաւաշինարանէն արձակած են քառասուն հայ բանուորներ:

Մեծ մասով բազմանդամ ընտանիքներ են ասոնք եւ որովհետեւ աշխատողները շատ համեստ շաբաթական մը կը ստանային, շատերը արդէն աւուր հացի կարօտ են:

Նոյնքան տխուր տեղեկութիւն մը առինք, այսօր, ուրիշ մօտեցած անկիւնէ մէ,— Փիւաժէ – Սիւռ – Առժան:

Շաբաթ օր արձակեր են ութ հայ բանուորներ, «որոնց ամէն մէկը 4–5 հոգինոց ընտանիքի մը հօրն ունի»:

Թերեւս չատեր պիտի զարմանան, եթէ ըսենք թէ երկու անգամ աւելի ծանր է հայ աշխատաւորին վիճակը, այսպիսի վայրերու մէջ:

Եղած – չեղած՝ քանի մը գործարան կամ աշխատանոց ունին այդ կարգի քաղաքներն ու գիւղերը. ուրեմն չես կրնար ուրիշ դուռ զարնել, ուրիշ գործ գտնել, երբ առտու մը փողոց նետեն քեզ:

Յետոյ, տարիներով միեւնոյն տեղը բնակած, միեւնոյն գործին կապուած ըլլալով, ամէն մէկը համեստ բոյն մը շինած է, եւ դժուար կրնայ տակալ նոր փորձի մը:

Եւ երրորդ՝ միջավայրը սահմանափակ, վճարումներն ալ շատ խեղճ ըլլալով, ճամբուած աշխատաւորը յաջորդ շաբթուն պատառ մը հացի հօգն ունի:

×

Այսպիսի պարագաներու մէջ է որ ամէնէն աւելի երեւան կուգան Փարիզն ու գաւառը, իրենց բուն կերպարանքով եւ հոգեբանութեամբ

Գաւառը՝ անճար՝ դարմանի կը սպասէ, կեդրոնը, գլուխը՝ անճարակ, նայուածքներ կ'արձակէ աջ ու ձախ:

Օրինակ, մենք տեղեկութիւն չունինք թէ Միացեալ Ցանձնաժողովը բոլոր միջոցներն ապահովա՞ծ է, արագ եւ վաւերական տեղեկութիւններ ստանալու համար գաւառի մէջ կատարուած խտութեանց եւ անարդարութեանց մասին:

Գոնէ ունի՞ աչք մը, որ հետեւի տագնապին ելեւէջներուն:

Առաջարկեցինք առժամեայ քննիչ մը ղրկել, բացառիկ վարկ մը սահմանելով: Ո՛չ մէկ արդիւնք

Եւ որովհետեւ բուն ականատես խիթ գեկոյց ալ չենք ստացած, դժուար է ըսել թէ ինչ նոր աշխատանքներ կը կատարէ Միացեալ Ցանձնաժողովը:

Միւս կողմէ, կը կարծենք թէ շատ մը խնդիրներ կարելի է կարգադրել տեղւոյն վրայ եւ աւելի մեծ յաջողութեամբ, եթէ անոր մէջ շաղախուած ութիւնները եւ ինքնահաւան յոխորտանքները մէկդի դրուին եւ լրջօրէն աշխատանքի ձեռնարկուի

Իսկ ատոր համար ալ՝ անհրաժեշտ է սերտ կապ տեղական իշխանութեանց հետ, վստահելի ձեռքերով

Այս պարագան կը յիշեցնենք անոր համար որ, շատ մը խնդիրներ կապ չունին կեդրոնական կառավարութեան հետ: Իսկ յաճախ ալ, մենք մեր ձեռքով կը քանդենք շատ մը գործեր:

Տագնապալի պիտի ըլլար դէպքեր եւ անուններ յիշել:

Վեց ամիս անցաւ առաջին տագնապին վրայ, որ կը սկսէր Մարսէյլէն: Դեռ վեց ամիս ալ կրնայ անցնիլ: Արդ, այդքան ժամանակի մէջ, յառա՞ջ գացինք թէ ետ:

Պատասխանը կրնաք փնտռել օրուան կեանքին եւ մանաւանդ մամուլին մէջ: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նախարարական խորհուրդին վաղուան նիստը

Նախարարական խորհուրդը պիտի գումարուի վաղը, հինգշաբթի, խորհրդակցելու համար առաջին հրամանագիր – օրէնքներու մասին: Նիւթական նախարարը արդէն կազմած է կարգ մը հրամանագիրներ, բայց դեռ քանի մը նիստ պէտք է գումարել, վերջնական ձեւ տալու համար: Ամէն բանէ առաջ, կառավարութեան նպատակը պիտի ըլլայ փրկել ֆրանքը եւ խափանել սակի ինչպէս եւ սակերու չափազանցութիւնը

ՉԻՆԱՍՏԱՆ Կ'ԸՆԴՈՒՆԻ ՃԱՓՈՆԻ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐԸ

Չինական զօրքերը կը պարպեն Փէյփինը

Փէյփինէն կը հեռագրեն թէ Չինաստան ընդունած ըլլալով Ճափոնի վերջնագիրը, չինական զօրքերը սկսած են հեռանալ նախկին մայրաքաղաքէն: Յունիս 10ի գիշերը ամբողջ քաղաքը արտակարգ երեւոյթ մը կը պարզէր, զինուորներով եւ կառաւաններով: Ահագին բազմութիւն մը խռնուած էր կայարանին շրջակաները, դիտելու համար զինուորներու մեկնումը: Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնները կը յայտարարեն թէ պիտի պահեն իրենց հսկողութիւնը, մինչեւ որ իրենց բոլոր պահանջները ընդունուին եւ գործադրուին չինական իշխանութեանց կողմէ: Այսպէս շարժելու համար, ճափոնցիները կը հիմնուին հին դաշնագիրներու վրայ, որոնց համաձայն արգիլուած է որ եւ է թշնամական շարժում կատարել Մանչուրիայ կամ Ճափոնի դէմ: Անոնց համոզումով, վերջին հակաճափոնական խլրտումներուն պատասխանատուներն են Փէյփինի կառավարական բանակը եւ ոստիկան – զօրքը, հետեւաբար պէտք է հեռանան: Վերջնագրին առաջին պայմանն է հեռացնել չինական զօրքը: Այս պայմանը ամբողջովին գործադրուելէ յետոյ, պիտի քննուին բուն քաղաքական խնդիրները:

Այս բոլորը կ'ապացուցանեն թէ ճափոն Մանչուրիան անջատելէ եւ անկախ պետութեան վերածելէ յետոյ, այժմ կ'ուզէ իր թեւարկութեան տակ առնել հիւսիսային Չինաստանը

⁂ Նոր լուրերու համաձայն, չինական զինուորները նահանջած առեն կտրած են հեռագրական գլխաւոր գիծերը, կրակի տալով ձողերը: Ճափոնի զինուորական իշխանութիւնը հրամայեց անմիջապէս վերահաստատել հաղորդակցութիւնները: Միեւնոյն ատեն ճափոնցի մասնագէտներ ղրկուած են: Այս դէպքին վրայ, ճափոնական իշխանութիւնները աւելի խստացուցին իրենց պայմանները: Եթէ չինական ամբողջ զօրքը հեռացած չըլլայ երեք օրուան միջոցին, ճափոն պատժական միջոցներու պիտի դիմէ:

Չինական կառավարութիւնը յանձնայն արգիլեց ճափոնական ապրանքներու դէմ սարքուած պօյքոթը, յանձնարարելով դժուարութիւն չյարուցանել օտար երկիրներու դէմ:

Կովկասի դիկտատորն ալ վտարուեցաւ

Գրած էինք թէ իբրեւ գեղծարար ձերբակալուած է Ենուկիձէ, Կովկասի բուն վարիչը, որ անդամ էր նաեւ Կեդր. Կոմիտէին Մոսկուայի են թագրական գործակալութիւնը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ այս մասին.—

Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն միջոցներ ձեռք առած է, վարչական կարգը բարելաւելու համար եւ վտարած է Ենուկիձէն թէ կ. Կոմիտէէն եւ իր կուսակցութենէն:

Ենուկիձէն կ'ամբաստանուէր թէ իբրեւ պատասխանատու գործիչ՝ գեղծումներ կատարած է եւ խառութիւն չէ դրած թշնամի, գեղծարար եւ բարեկամ տարրերու միջեւ: «Կուսակցութիւնը չի կրնար հանդուրժել որ իր շարքերուն մէջ գտնուին անրազմալի տարրեր, ինչ դիրքի մէջ ալ գտնուին: Ենիկուցէի շնորհիւ շարքերու մէջ մտած են վարչաձեւին թշնամի տարրեր»:

Կացութիւնը Յունաստանի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Ցալտարիսի կառավարութիւնը ջախջախիչ մեծամասնութիւն շահած ըլլալով խորհրդարանին մէջ, պիտի կրնայ գործադրել իր որոշումները: Հանրապետական կուսակցութեան վարիչները կը յայտարարեն թէ յունիս 9ի ընտրութիւնը այլեւս անօգուտ կը դարձնէ հանրաքուէ մը՝ միապետութեան վերահաստատման մասին: Կարգ մը թերթեր գիտել կուտան թէ ընտրողներու 40 առ հարիւրը չեն մասնակցած: Միւս կողմէ Զօր. Մէթաքսաս կը յայտնէ թէ ընտրողներու 30 առ հարիւրը արտայայտուած են ի նպաստ միապետութեան վերահաստատման: Այս լուրը առուդման կը կարօտի:

Երեսփոխանական թեկնածու մը, Ցեքիլթարաս, անձնապան եղաւ, ձախողած ըլլալով ընտրութեանց մէջ:

Չեխ արտաքին նախարար Մոսկուայի մէջ

Մոսկուայի հեռագրական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ Չեխոսլովաքիոյ արտաքին նախարարը եւ Լիթվինով իրենց տեսակցութեանց ատեն մանրակրկիտ քննութեան ենթարկեցին միջազգային կացութիւնը, խաղաղութեան սեւակէտով: Երկու պետութեանց ներկայացուցիչները հաստատեցին թէ խաղաղութեան պահպանման մասին տիրող մտահոգութիւնը ոչ միայն չէ մեղմացած, այլ եւ սաստկացած է վերջերս: Հետեւաբար, բացառիկ անհրաժեշտութիւն մը դարձած է արդիւնաւորապէս գլուխ հանել ապահովութեան հաւաքական եւ տեղերական կազմակերպումը: Ընդունելով որ վերջերս Խ. Միութեան եւ Ֆրանսայի, ինչպէս եւ Խ. Միութեան եւ Չեխոսլովաքիոյ միջեւ կնքուած փոխադարձ օգնութեան դաշինքները ժամանակի գործադրութիւնն են այդ միջոցներուն, երկու պետութեանց ներկայացուցիչները որոշեցին շարունակել իրենց ջանքերը, հարթելու համար բոլոր դժուարութիւնները:

Թուրք զօրավար մը հրամանատար Հալէպճեանը

Իտալական թերթ մը կը գրէ թէ Թուրք նախկին զօրավար Վասըֆ պէյ, որ ամբաստանուած էր հեռանալ քէմալական իշխանութեան հաստատման հետեւանքով եւ որ այժմ Եգիպտոս կը բնակի, Ասմարա – Ադիս Աբեպա գացած է, ի հարկին ստանձնելու համար հաբէշական բանակին վերին հրամանատարութիւնը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԻՑԵԼԻ ԵՒ ԱՆԵՐԻՑՈՒԹԻՒՆ

— ○ —

Մեր երիտասարդական կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները յաճախ կը գանգատին թէ ազգային երեւելիները կը խուսափին հայկական հանդէսներէ:

Երէկ նոյն տրտունջը կը յայտնէր, Մարսէյլէն, նամակագիր մը, մարզական մրցումի մը նկարագրութեան առթիւ.

— «Մինչ հելլենական խումբի հիւպատոսը կը նախագահէր նախորդ մրցումին, եւ իտալական հիւպատոսի ներկայացուցիչը՝ այս մրցումին, հայ երեւելիներէն մէկ հատիկ նմոյշ չտեսանք, հակառակ կրկնակի հրաւէրներուն: Միշտ համեստ դասակարգն է որ կը քաջալերէ հայ մարզիկները»:

Պատկերը տարբեր չէ ուրիշ վայրերու մէջ:

Մէկ ամիս առաջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները սիրուն հանդէս մը սարքեր էին «Փըթի ժուռնալ»ի սրահին մէջ, եւ երեւելիներ չկային:

Քանի՞ երեւելի կրցած էք համրել Զ. Ռ. Մ.ի, Ֆր. Կ. Խաչի, «Աշխատանք»ի կամ ուրիշ ժողովրդական հանդէսներու մէջ:

Նոյնիսկ ազգային սգահանդէսին առթիւ երեւելիները խոհեմութիւն կը սեպեն շատ չերեւալ, իսկ եթէ նախաձեռնութիւնը առաջարկես, միշտ ալ պատրուակ մը կը գտնեն խուսափելու:

Երեւելիներուն երեւելիներն անգամ, փիլոնաւոր եւ վեղարաւոր, որոնք ժամացոյց կը բռնեն, մեռելոցներու առթիւ, գերեզման օրհնելու համար, իրենց հետքերը կը կորսնցնեն, երբ կարգը կուգայ այս Մեծ Մեռելոցին:

Արդ, ես կը զարմանամ որ մեր երիտասարդները կ'ազդուին այս երեւոյթէն եւ գանգատագիր կը գրեն:

Ինչո՞ւ գրաւել դասակարգով մը, որ շատոնց խաչ քաշած է իր վրայ, եւ որ մէկ ձեռք «պըլլօթ»ը չի փախեր հայ արիներու այնքան կազդուրիչ եւ գեղեցիկ խաղերուն հետ:

Ինչո՞ւ բանի տեղ դնել մարդիկ, որոնք իրենք զիրենք յարգել չեն գիտեր:

Հելլենական հիւպատոսը, իտալականը, գերմանականը, ա՛յս, ա՛յն, անշո՛ւշտ կը պատուեն իրենց հայրենակիցներուն կողմէ սարքուած որ եւ է հանդէս, ներկայ կ'ըլլան նոյնիսկ ֆութպոլի մրցումներուն:

Բայց, ի՞նչպէս կարելի է զանոնք բաղդատել մեր ազգային ջոջերուն հետ:

Օտարին ամէնէն ամբարտաւան ներկայացուցիչը ինքզինքը բարձրացած կը զգայ, խառնուելով ժողովուրդին, հետեւելով անոր քայլերուն եւ ձեռնարկներուն.

Իսկ մեր երեւելիները կը կարծեն թէ ո՛րքան հեռու մնան ժողովուրդէն, այնքան կը բարձրանան:

Երբ այս է իրողութիւնը, եւ տարիներէ ի վեր կը փորձուի, միամտութիւն չէ՞ աւելորդ պատիւ մը ընծայել անոնց, հրաւիրել, աղաչել որ ներկայ ըլլան, իբրեւ շուք:

Թող չգան, թող երթան ո՛ւր որ կ'ուզեն, ինչո՞ւ կը կոտրի ձեր սիրտը, արի տղաք, քանի որ բուն ժողովուրդը ձեզի հետ է:

Անոնք իրենց կապերը կտրած են կամ կ'ուզեն կտրել: Մեզ չէ՞ մնար ապատել, նորէն կարկտելու համար:

Ի՞նչ կ'արժէ «երեւելիք»ը այն աներեւոյթ այլ հրաշագործ ուժին քով, որ կը կոչուի աշխատաւոր բազմութիւն:

ՎԱՀԷ

Կը շարունակուի հայ բանուորներու արձակումը

ՓԻՒԺԷ ՍԻՒՌ ԱՌԺԱՆ, 10 յունիս (Յառաջ).— Ինչպէս ուրիշ վայրերու մէջ, այստեղ ալ սկսան արձակել օտար բանուորները: Շաբաթ օր արձակուեցան ութ հոգի, որոնց ամէն մէկը 4 — 5 հոգինոց ընտանիքի մը հօրն ունի: Ասոնք տասը տարիէ ի վեր կ'աշխատին նոյն տաժանելի գործին մէջ. բայց գործարանատէրը նկատի չառաւ հինը կամ նորը եւ բոլորն ալ ճամբեց, ըսելով.— Ես չեմ որ կը հանեմ ձեզ, այլ կառավարութեան հրամանը կը ստիպէ այսպէս վարուիլ, համաձայն 10 առ հարիւրի օրէնքին

Գործի վրայ պահուեցան միայն երեք երիտասարդ բանուորներ: Գաղութին վիճակը շատ տխուր է: Ամէն մէկը անկիւն մը քաշուած կը մտածէ գալիք օրերու վրայ: Անցեալ օր դիմեցին քաղաքապետին, նպաստ խնդրելու համար, քաղաքապետը որոշ պատասխան չէ տուած: Եթէ երկար տեւէ այս վիճակը, ի՞նչպէս պիտի ապրին մեր բանուորները:

Վերջին պահուն կ'իմանամ թէ հայ բանուորուհիներն ալ պիտի արձակուին քանի մը օրէն:

Սասունի մէջ ըմբոստ

Թուրքերէն Հալէբ թերթը կը գրէ (7 յունիս).—

Քանի մը օր առաջ, Մուշի կուսակալութեան ենթակայ Սասուն գաւառակին մէջ զաղանային ոճիր մը գործուած է: Նահատակուած են Սասունի գայմագամի փոխանորդ Բըզվան եւ երկու ոստիկան զինուորներ, Միւֆթին ալ ծանրապէս վիրաւորուած է:

Գայմագամի փոխանորդը իմացած ըլլալով որ Սասունի լեռներուն վրայ բնակողներէն կարելի հօլլար տուրք գանձել, կ'որոշէ խրատել զանոնք, ու միասին առնելով միւֆթին, երկու հարկահաւաք ու երկու ոստիկան զինուորներ, այդ շրջանակը կ'երթայ: Այս մարդիկը սակայն, որոնց հոգւոյն մէջ մարդկային որեւէ զգացում չկար, հազիւ գայմագամի օգնականը խրատ տալու սկսած, իրենց արդէն ծանօթ անձերուն դառնալով կ'ըսեն.

— Ինչո՞ւ եկաք այստեղ, օն, անմիջապէս քաշուեցէք ու դացէք որ ձեր գլխուն փորձանք չգայ:

Ու յանկարծ յարձակելով գայմագամի փոխանորդին վրայ, ութը անգէ դաշունահարելով կը նահատակեն զայն: Միւֆթին ալ, որ խրատ տալու սկսած էր, ծանրապէս վիրաւորուած է: Ներկայ երկու ոստիկան զինուորները իսկոյն միջամտելու փորձ կ'ընեն, բայց աւելի ասոր. աւազակները զանոնք ալ կը բռնեն եւ իսկոյն կը սպաննեն, մէկուն մարմինը բզիկ բզիկ ընելով:

Կառավարութիւնը խիստ հետապնդումի սկսած է:

Ընկերվարականներու 32րդ Համագումարը

Ընկերվարականներու 32րդ համագումարին մէջ (Միւլհուզ), բուռն ճառեր խօսուեցան օրուան հարցերու, մասնաւորապէս իշխանութեան մասնակցելու խնդրի մասին: Այս առթիւ քննուեցաւ նաեւ Ֆրոսարի խնդիրը:

Պ. Վէնսէն Օրիոլ, խորհրդարանական խմբակցութեան քարտուղարը, յայտարարեց.— «Ամէն բան ըրինք արգելելու Ֆրոսար չմտնէ կառավարութեան մէջ: Մենք պայքարեցանք, վար դնելու համար ընկեր մը որ կառուած էր մեր կողքին: Բացատրեցինք թէ մտնելով աշխատանքի նախարարութեան մէջ, պիտի չկրնայ գլուխ հանել իր մտադրութիւններէն որ եւ է մէկը: Պատասխանեց թէ եթէ փորձէն կրծել ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքը, պիտի հրաժարի: Դիտել տուինք թէ բանաւորելու մը պիտի դառնայ, յիշեցուցինք իր անցեալը, իր գրածները: Ասոր վրայ փղձկեցաւ: Մէկ ժամ յետոյ Ֆրոսար իր հրաժարականը կը յանձնէր ինծի: Ան որոշումը շատոնց տուած էր»:

Իշխանութեան մասնակցելու հարցին առթիւ, Զիրոմսքի, որ ծայրայեղ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ»

9.- Վինչեսթըր, Գոլթ, Րեմինկթըն

Եթէ շնորհիւ Տիփոն ու Նըմուրի կը զարգանայ ամերիկեան վառօդի ճարտարարուեստը, անոր զուգահեռաբար կը զարգանայ նաեւ զինագործութիւնը։ Քաղաքացիական կռիւները մանաւանդ, մասնաւոր թափ մը կուտան անոր։

Զանազան զինավաճառներու գլխաւորները վերեւ յիշուածներն են։ Բոլորս ալ քիչ թէ շատ լսած ենք անոնց անունները, ահա քանի մը մանրամասնութիւններ եւս իրենց մասին։

Սամուէլ Գոլթը իր մանկութենէն սկսեալ կը հետաքրքրուի զէնքով։ Աւելի յետոյ կը կատարելագործէ գնդաւոր վեցհարուածեանը, որուն արտօնագիրը կ'առնէ 1835ին, եւ անմիջապէս կը կազմէ ընկերութիւն մը 250.000 տոլար դրամագլուխով։

Ապսպրանք ստանալու համար կը ներկայանայ պատերազմական նախարարութեան։ Կ'որոշուի զէնքը փորձել սպաներու ներկայութեան։ Ինչպէս միւս երկիրներու զինուորականները, ամերիկացի պահպանողական սպաները եւս խորթ աչքով կը նային նորութեան վրայ, եւ տեղեկագրին մէջ կը յայտնեն, «որ զէնքը ոչ մէկ յարմարութիւն կը ներկայացնէ»։

Գոլթ գլուխը կը զարնէ աստին-անդին, բայց մեծ ապսպրանք մը չի գտներ, եւ եօթը տարի վերջ (1842ին) ընկերութիւնը կը սնանկանայ։ Սակայն այս ժամանակաշրջանին շինուած զէնքերը առաջին ծառայութիւն կը մատուցանեն կարմրամորթներու եւ Մեքսիկացիներու դէմ կռուող Ամերիկացիներուն։ Գնդապետ Վալքէր եւ ուրիշներ,— որ ընդհանրապէս գործ կ'ունենային ընիկներուն հետ — կը տեսնեն որ թանկագին զէնք մըն է, գոլտ վեցհարուածեանը, մասնաւոր ձիաւորներուն համար։ Մեքսիկայի հետ կռուի ընթացքին գոլտով զինուած սկաուտները մեծապէս օգտակար կ'ըլլան բանակին, եւ Զախարի Թէյլըր տեղեկագիր մը կը գրէ պատերազմական նախարարին, խնդրելով որ կարելի եղածին չափ շատ եւ մեծ ապսպրանք մը տրուի Գոլթին։ Միջանկեալ ըսեմ, ժամանակ մը մէկ գոլտը կը ծախուէր երկու հարիւր տոլարի, իր բուն գինէն տասն անգամ սուղ։ Նախարարը անմիջապէս 1000 գոլտ վեցհարուածեան ապսպրանք մը կուտայ, հատը 24 տոլարէն, եւ անանկ գործատէրը դարձեալ կը վերաբանայ իր գործարանը այլ եւս չփակելու համար։ Յաջողութիւնը այնքան կատարեալ կ'ըլլայ որ զէնքերը գրեթէ կը խլուին, եւ հատ մը ունենալու համար գործարանին աշխատաւորները կը ստիպուին տարիներով սպասել։

×

1816ին Է. Րեմինկթըն ամերիկացի երիտասարդը կ'որոշէ իր հօրը որ զէնք մը առնէ իրեն։ Դրացի տարեկից տղոց նման՝ ինք եւս կը փափաքի որսորդութեան երթալ։ Հայրը կը մերժէ։ Առանց յուսահատելու Րեմինկթըն կը սկսի իր միջոցներով շինել իր զէնքը։ Պէտք եղածը կ'առնէ, կը տաշէ, կը ծակէ, կը գամէ, ամէնէն վերջն ալ փողը կը տանի մօտակայ քաղաքը եւ գիծեր քաշել կուտայ մէջը։ Առաջին փորձին իսկ կը տեսնէ որ հրաշալի զէնք մը ունի։ Բարեկամները եւս կը փորձեն նոր զէնքը եւ կը սկսին ընդունիլ անոր առաւելութիւնները։ Հատ մը առոր, հատ մը անոր շինելով, տղան պզտիկ աշխատանոց մը կը բանայ եւ տասնեակ մը տարիներ վերջ կ'ըլլայ Միացեալ Նահանգներու մեծագոյն զինագործներէն մին. Մեքսիկայի եւ քաղաքացիական կռիւներու ժամանակ, կառավարական ապսպրանքներուն հասնելու համար գործարանները կ'աշխատին օրական քսանըչորս ժամ անընդհատ։ Հարստացած Րեմինկթըն դարձեալ քսանըչորս կտոր կ'ըլլայ, անձամբ հսկելու համար արտադրութեան վրայ։ Այս չարաչար աշխատանքը իր մահուան պատճառ կ'ըլլայ, բայց ընկերութիւնը կը շարունակէ անոր գործը։

Խաղաղութիւնը ծանր կացութեան մը մէջ կը ձգէ ընկերութիւնը։ Մեծաքանակ պաշար մը կայ զէնքի եւ տեղական շուկան կշտացած է։ Փրկութեան միջոցը արտաքին հրապարակն է եւ Րեմինկթընի եղբայրներէն մին կը մեկնի արտասահման ապսպրանքներ գտնելու համար։ Իրենց բախտէն զէնքին համբաւը տարածուած է բոլոր երկիրներուն մէջ։ Ողջ ըլլայ կաշառքը։ Առաջին ապսպրանքներ կը տրուին շատ մը պետութիւններու կողմէ։ Սպանիա՝ 85.000, Շուէտ՝ 30.000, Եգիպտոս՝ 50.000, Ֆրանսա՝ 145.000, Քուպա՝ 90.000, Մեքսիկա՝ 50.000 եւ ուրիշներ։

Երբեմն անախորժ դէպքեր ալ կը պատահին։ Այսպէս Թուրք կառավարութիւնը բանակցութեան կը սկսի Րեմինկթըն ընկերութեան հետ 400.000 զէնք առնելու համար։ Ընկերութեան գործակալները ուրախութեամբ ընդառաջ կը վազեն, բայց Թուրքիոյ ներկայացուցիչները [illegible] մը կը պահանջեն, եւ ընկերութիւնը կը ստիպուի մերժել։

Աւելի յետոյ, երբ շատ մը երկիրներ կը շինեն իրենց սեփական զինարանները, Րեմինկթընի գործերը կը թուլնան։ Նոր դժուարութիւն։ Պէտք է կա՛մ արտադրութիւնը նուազեցնել եւ կամ փոխել արտադրուած ապրանքներուն տեսակը։ Րեմինկթըն կ'որոշէ երկրորդը, ու գործարանները կը սկսին շինել նաեւ կարի եւ գրի մեքենաներ, ու զանազան սարքեր։

Այլ եւս միջազգային շուկային մէջ աշխատող Րեմինկթընի համար՝ դրամ վաստկելու ամէն միջոց լաւ է։ Վճարողը կը ստանայ զէնքը։

1880ին Լոնկ-Սոնի պատերազմին, Ֆրանսացիները նշանաւոր ծեծ մը կ'ուտեն Րեմինկթընով զինուած Չինացիներէն. 1877ին ռուս-թրքական պատերազմին, երկու կողմերու հայթայթիչ մեր բարի ծաղիկն է։ Իր ժամանակի ամենամեծ ապսպրանքը կուտան Թուրքերը,— 210 միլիոն փամփուշտ.

Երբ Քուպա կղզին կ'ապստամբի Սպանացիներուն դէմ, զէնքը եւ ռազմանիւթը կը հայթայթէ ամերիկացի գործարանատէրը։ Սպանացիները եւս կը գնեն իրեն, բայց Րեմինկթըն կը ստիպուի մերժել, ուստակ մեծ ապսպրանքով մը բռնուած ըլլալուն. Ճարահատ Սպանացիները կը գնեն Թուրքերէն՝ կարգադրութիւն մը ընելու համար։ Հարցը կը լուծուի այսպէս։ Զօրավար Կոմեզը կը մերժէ ընդունիլ փամփուշտի մեծ ապսպրանք մը, իբր թէ պակասաւոր շինուած ըլլալուն, բայց իրականութեան մէջ Սպանացիներուն գոհացում տալու համար։

Ֆրանս-գերմանական պատերազմը մասնաւորաբար իւղ կը քսէ այս զինագործի հացին։

Ֆրանսական կառավարութիւնը մեծ թիւով զէնքի եւ ռազմամթերքի պէտք ունենալուն, Ամերիկայի գործակալ կը նշանակէ Րեմինկթըն, 2.5էն 5% միջնորդչէքով։ Վերջինս անմիջապէս կը սկսի գործի։ Մինչ այդ օրերուն ամերիկեան խորհրդարանը կ'որոշէ ծախել քաղաքացիական կռիւներու ընթացքին մնացուած զէնքերը։ Ֆրանսայի գործակալը իր մարդոցմէ մէկուն միջոցաւ սակարկութեան կը մտնէ կառավարութեան հետ, եւ կը յայտնէ որ պատրաստ է գնելու 37.000 սփրինկֆիլտս զէնքերը՝ պզտիկ նորոգութենէ մը վերջ, պայմանաւ որ պատրաստ երեք միլիոն փամփուշտէն զատ պետական զինարանները շինեն 15 միլիոն եւս։ Գոհացում կը տրուի իրեն, հակառակ միջազգային այն օրէնքին որ կառավարութեան մը կ'արգիլէր կռուող կողմերէն մէկուն ռազմանիւթ ծախել

Այս յաջողութենէն քաջալերուած՝ Րեմինկթըն կը դիմէ ծովային նախարարութեան, եւ կ'առաջարկէ որ իրեն տրուին ծովային ուժերու ունեցած ինը խոշոր կայլինկ թնդանօթները, որոնց տեղ ինքը կը խոստանայ նորեր տալ վեց ամսուան մէջ։ Դարձեալ կը յաջողի եւ միւս ապրանքներուն նման ասոնք եւս ճամբայ կ'ելլեն դէպի Ֆրանսա։

Ուրիշ անգամ մը, իր ներկայացուցիչներէն մին կը դիմէ պատերազմական նախարարութեան, յայտնելու համար թէ պետական զինարաններէն մէկուն մէջ շինուելու վրայ եղող տասը հազար հրացանները «պակասաւոր» են։ Անմիջապէս քննիչ մը կը ղրկուի որ կաշառուած Րեմինկթընի կողմէ, իր տեղեկագրին մէջ կը հաստատէ [illegible]։ Զէնքերը ծախու կը հանուին եւ նոյն ճամբով կ'անցնին Ֆրանսա

Ֆրանս-գերմանական պատերազմին ժամանակն ենք։ Փարիզը պաշարուած է գերման բանակներու երկաթէ օղակին մէջ։ Սուր տագնապ կայ զէնքի եւ ռազմամթերքի, մանաւանդ բարար երկրի ազատ մնացած մասերուն մէջ դիմադրութիւն կազմակերպելու համար։ Պաշարուածներուն մէջն է նաեւ Գ. Ռէյնոլտս, Րեմինկթընի ներկայացուցիչը, որուն մեծ ապսպրանք մը տրուած է, սակայն պաշարման շղթան ճեղքելու ոչ մէկ միջոց կայ։ Ամէնէն վերջ, Գամպէթթայի նման՝ օդապարիկի մը մէջ կը դնեն Ամերիկացին եւ դուրս կը հանեն այդ տեղէ։ Ապսպրանքը ամենակարճ ժամանակէն կը հասնի ընկերութեան ձեռքը։

Ինչպէս կը տեսնենք, իր արհեստակիցներուն նման, Րեմինկթընի համար եւս դրամ վաստկելու ամէն միջոց լաւ է, մանաւանդ երբ կառավարութիւնը շահագործելու վրայ է հարցը։ Զգենք որ ինքը բացառութիւն չի կազմեր։ Օրինակի համար ուրիշ զէնքարար մը յիշենք

«Պէթլէհէմ Սթիլ» եւ «Քարնէկի» ընկերութիւնները ամերիկեան նաւատորմին համար դիմացկուն պողպատ կը շինեն՝ հսկողութեան տակ պետական քննիչներու, որոնք երբեմն կտորներ կը զատեն փորձելու համար։ Արդ, այդ կտորները գիշերանց գաղտագողի որոշ գործողութիւններու կ'ենթարկուին, փորձին աւելի դիմանալու համար։

Զեղծարարութիւնը մէջտեղ կ'ելլէ, եւ պետական յանձնախումբը երեք հարիւր հազար տոլար տուգանք կ'որոշէ ընկերութեան, որուն վարիչները զանազան միջոցներով կը յաջողին կէսը զեղչել տալ։

Ի հարկէ մեծ մամուլին մէջ ոչ մէկ բառ այս մասին։

Միացեալ Նահանգները կրնան պարծենալ, որ աշխարհի ամենամեծ [illegible] զէնք ծախողը իրենց երկրին մէջ կը գտնուի,— Նիւ Եորքի «Պաներման եւ Որդիք» տունը։ Ամէնէն նախնական զէնքերու թանգարան մը ունին, սակայն իրենց ապրանքի ցուցակին մէջ կը յայտնեն, թէ հարիւր հազարնոց բանակ մը ոտքէն մինչեւ գլուխ կրնան զինել անմիջապէս, եւ առեւտրական պարզ շոգենաւ մը զրահաւորի փոխել մէկ շաբթուան մէջ։

Հպանցիկ ակնարկ մը Ճափոնի վրայ եւ կ'անցնինք համաշխարհային պատերազմի խմորող դէպքերուն։

Հ. ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԾԽԱԽՈՏԸ

Բժշկական Միութեան երրորդ դասախօսութիւնը ունեցաւ երեք նիւթ. Սուրճը (Տոքթ. Տէր Անդրէասեան), Տնական մաքրութիւն (Կ. Բասմաճեան), եւ Ծխախոտ (Տոքթ. Այվազեան-Նարդունի, «ՀԱՅ-ԲՈՅԺ»ի խմբագիրը։

Քիչ ծանրանանք այս վերջին նիւթին վրայ։

Տոքթ. Այվազեանի կարծիքով ծխախոտը բոլորովին վնասակար է։ Պարզապէս թոյն մըն է ան։ Ծխողները կ'ունենան [illegible], հիւծախտ, սրտի հիւանդութիւն, ստամոքսի եւ աղիքներու խանգարում, յիշողութեան պակաս եւ տակաւին երեւելի եւ աներեւոյթ աւերներ։

Մեր սիրելի գրագէտ-բժիշկը խօսեցաւ ուսումնասիրութիւնով մը պատմեց մեզ ծխախոտին ծագումը, վնասակար զարգացումը եւ ծխելու տեսակները։

Պէտք է սակայն ըսել որ շատ միակողմանի եւ անողորմ գտնուեցաւ այնքան բանաստեղծական այս բոյսին հանդէպ։

«Ծխախոտը թոյն է»։

Բայց բոլոր գեղեցիկ, բոլոր բանաստեղծական իրերուն եւ արարածներուն խորը թոյն կայ։ Գինին թունաւոր է, հաշիշը թունաւոր, կինը թունաւոր։ Պէտք է պայքարիլ այդ թոյներուն դէմ ոչ թէ զանոնք չգործածելով այլ ընդհանրական սիրելով, ծխելով եւ խմելով։ Այսպէսով մենք վարժութիւն ձեռք կը բերենք։ Զթունաւորուելու միակ պայմանը դիմադրութիւնը չէ այլ թոյնին վարժուիլն է։ Ասկից զատ այն հայերը որոնք թոյնի վարժութիւն ունին՝ իրենց զաւակներն ալ ժառանգականօրէն ընդունակ կ'ըլլան թոյնէն չազդուելու։

Մենք ծխողներս, մուխ փչելով կը բողոքենք Տոքթ. Այվազեանի դէմ որ իր կարծիքով [illegible], չխնայեց ծխախոտին [illegible] օգուտները, թէ՛ մարմնոյն, թէ՛ հոգիին, եւ թէ միտքին վրայ։

Այդ պարտականութիւնը սիրով եւ [illegible] մենք յանձն կ'առնենք

Սկսինք մարմնական օգուտներէն։ Ծխախոտը կը սպանէ բերնին որդերը, կը պնդացնէ լինդերը, ծոյլ աղիքներուն կը պարգեւէ շարժում, հոտառութիւնը կը փրկէ դէշ բուրումներէ, կը հակազդէ եւ իբրեւ միջատասպան կը փրկէ մեզ շատ մը հիւանդութիւններէ

Հոգիին վրայ կ'ազդէ տալով, ընծայելով լաւ տրամադրութիւն։ Լաւատեսութիւն, արագաշարժութիւն, բարեկամեցողութիւն եւ ներքին ժպիտներ կը ծաղկեցնէ ներաշխարհին մէջ։

Հապա միտքին ի՛նչեր, ի՛նչեր չի նուիրեր այդ հրաշալի տունկը։ Ծխախոտը հանճարին տերեւն է, անմահութեան ծաղիկն է։ Երեւակայութեան հորիզոնները կ'ընդարձակէ, յղացումը կը թեթեւցնէ, ներշնչման դրախտներ կը կառուցանէ, սրամտութեան հրախաղեր կը բանկեցնէ, ստեղծագործութեան [illegible] է։

Գրական ու գեղարուեստական շատ մը գլուխ-գործոցներ գոյութիւն պիտի չունենային առանց ծխախոտին։

Այս բարեգործ խոտը առաքելական առաքինութիւններ ալ ունի։ Կը հաշտեցնէ երկու հակառակորդներ, կը զսպէ չարերը, կը փրկէ մարդիկը դէշ պահերէ։ Երբեմն մէկ սիկարէթ մատուցանելով ձեր դիմացինին՝ կրնաք նուաճումներ կատարել։

Մէկը կ'ընդդիմախօսէ ձեր համոզումներուն դէմ։ Անմիջապէս սիկարէթ մը առաջարկեցէք անոր։

Պարտապահանջ մը ներկայացած է. — սիկարէթ. Ուրիշ մը եկած է ձեզի դէմ արդար բողոք մը ընելու — սիկարէթ.

Փրոֆ. Րիխարդ Շլայխէր [illegible] խրատներ ունի երբ կ'ըսէ.

— «Ոճիրներու թիւը տասնապատիկ աւելի պիտի ըլլար եթէ գոյութիւն չունենար ծխախոտը»։

Պէտք է հաւատալ այս ճշմարտութեան։ «Թոյներ»ը զուր տեղը չէ որ սրբագործուած են։

Կը յիշեմ նաեւ Աւետիք Իսահակեանի հետեւեալ պատկերալից խօսքը.

— Ամէն մի էջ գրելուց յետոյ կարդում եմ գրածս։ Եթէ վատ դուրս եկաւ, սրտնեղութիւնից ծխում եմ, եթէ լաւ դուրս եկաւ, գոհունակութիւնից ծխում եմ։ Մի խօսքով իւրաքանչիւր էջի համար մի ծխախոտ եմ վառում։

Եւ Իսահակեանի նման կը ծխեն բոլոր փիլիսոփաները, գրագէտները եւ արուեստագէտները

Շարլ Ռիշէ, ծխող մը ինք ալ, կը յանձնարարէ չծխել։ Կ'ըսէ եղեր.

— Ըրածիս մի՛ նայիք, այլ ըսածիս նայեցէք։ Իմ ըսածս գիտական արժէք ունի։

Մենք սակայն կը փնտռենք ոչ թէ «գիտական» այլ իրական արժէք։ «Մի՛ ծխէք» ըսող մը ծխելու չէ։ Երբ կը ծխէ, ուրեմն մուխի կը վերածէ իր վարդապետութիւնը.

Տոքթ. Այվազեան չի ծխեր։ Կը խոնարհինք իր առջեւ ... սիկարէթը բերաննիս։

Այս առիթով ժողովրդական մանրավէպ մը.

Միջնորդ կին մը կ'երթայ Մարկոսի մը համար աղջկան մը ձեռքը խնդրել անոր ծնողքէն։

Միջնորդ պառաւը կը գովէ Մարկոսին բարեմասնութիւնները ըսելով.

— Զգօնուած տղայ է մեր Մարկոսը։ Ո՛չ կը խաղայ, ոչ կը խմէ, ո՛չ ալ կը ծխէ։

Աղջկան մայրը կ'ըսէ.

— Ըսել որ աւանակին մէկն է։

Գինին եւ ծխախոտը առնականութեան ատրիպուտն են

Անշուշտ չափազանցութիւնը հեռու է գովելի ըլլալէ։

Բժիշկներն ալ սակայն միւս ծայրայեղութեան կ'երթան ու կ'երգեն իրենց տխուր յորդորակը.

— Մի՛ ծխէք, մի՛ խմէք, մի՛ սիրէք...

Ի՞նչ ընենք ուրեմն։ Դիա՞կ սնուցանենք։

Մենք ծխելով, խմելով եւ սիրելով կ'ուզենք ապրիլ։ Մենք ծխելով, խմելով եւ սիրելով կ'ուզենք մեռնիլ։

Տոքթ. Այվազեան ըսաւ.

— Ծխախոտը խմելի չէ, ուտելի չէ։ Ուրեմն ի՞նչու կը գործածէք, ի՞նչ է ան...

Անիկա ըմպելիէն եւ ուտելիքէն վեր բան մըն է։ Անիկա կտոր մը երկինք է։ Հրեշտակաց բնակավայր։ Անոր փափուկ եւ պաղկաձեւ ծուխերուն մէջ մենք կը սրբանանք եւ կը մօտենանք արարչութեան։

Մե՞ղք որ Տոքթ. Այվազեան տեղ չունի այդ երկինքին ... արքայութեան մէջ

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԳՈՐԾԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

ԱՆՑՆՈՂ ՏԱՐՈՒԱՆ ԸՆԹԱՑՔԻՆ

Համագործակցական շարժումը 1934ին, առաւելապէս աննպաստ պարագաներով կը յատկորոշուի։

Անհատականներու յարատեւ պայքարը՝ ընդդէմ համագործակցականներուն, անընդհատ տագնապը եւ անգործութիւնը իրենց վատթար ազդեցութիւններն են ի գործ դրած շատ մը երկիրներու համագործակցական կազմակերպութեանց վրայ։

Նախ քննենք պետական միջամտութիւնները ինքնավարութեան մէջ

Նախկին երկիրներուն վրայ — ինչպէս Իտալիան եւ Ռուսիան — աւելցած են նորեր,— Գերմանիա, Աւստրիա, Պուլկարիա եւ Ռումանիա Պատերազմէն առաջ՝ կառավարութիւնները կը միջամտէին միայն երկրագործական համագործակցականներուն՝ գլխաւորաբար անոնց նիւթապէս օգնելու համար։ Համագործակցականներու ինքնավարութեան միջամտուիլ չէին ըլլար։ Քաղաքային համագործակցական շարժումը, այսինքն սպառողական համագործակցականները եւ ժողովրդային դրամատուները կը կռթնէին ինքնօգնութեան սկզբունքին վրայ, եւ երբեք չէին փնտռեր կառավարական օժանդակութիւնը

Պատերազմէն վերջ, գրեթէ բոլորը փոխուեցան։ Պատերազմի ընթացքին սկսաւ պետական ընկերվարութիւնն ու ծրագրային տնտեսութիւնը, այսինքն կառավարութեանց միջամտութիւնը բոլոր տնտեսական գործերուն, չխնայելով նաեւ համագործակցական կազմակերպութեանց։ Նախ երեւան եկաւ բոլշեւիզմը իր պետական համայնավարական իտէալով եւ պետականացումը ոչ միայն մասնաւոր ճարտարարուեստին եւ առեւտուրին, այլ եւ համագործակցական կազմակերպութեանց։ Ռուսական համագործակցականները ինկան համայնավար կուսակցութեան ձեռքը եւ հին ծանօթ վարիչները բանի հեռացուեցան։ Զարմանալի է, որ համագործակցական միութիւնները արտաքին առեւտուրի մենաշնորհն են ստացած, ու պայման կը բաժնեն պետութեան հետ, բայց համագործակցական ամբողջ կազմակեր-

---

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Ինչո՞ւ համար էին այս բողոքները։ Պարզ էին պատճառները։ Որովհետեւ Մուրատի զինուորները արթուն կը հսկէին մահմետական եւ քրտական բոլոր շարժումներուն վրայ եւ կը մտնէին յաճախ այն կասկածելի տուները, ուր «թրքացած» հայ կիներ ու որբեր պահուած էին։ Ի հարկէ, բռնութիւն պիտի գործադրուէր այն խուժաններուն վրայ, որոնք իրենց հարէմի զարդ դարձուցած էին մեր մայրերն ու քոյրերը, մեծ եղեռնի օրերուն։

Թշնամին բոլոր անցուդարձերուն կը հետեւէր սակայն, եւ պղտոր ու մութ տարրերու վրայ յենած կ'ուզէր խանգարել զինադադարը։

Եւ ահա, փետր. 2ին, Վէհիպ փաշան նամակներով ու հեռագիրներով բողոքներ կը տեղացնէր մահմետականներու վրայ գործադրուած «խժդժութեանց» եւ հալածանքներուն մասին։ Դաւը լարուած եւ պատրուակը գտնուած էր գործ դնելու համար հայաջինջ ծրագիրները

1918 փետր. 6ին, Վէհիպ փաշան, այս անգամ հեռագրով, վերջնագիր կուտար կովկասեան հրամանատարութեան, յայտնելով միաժամանակ թէ «ինքը երկու կողմերուն պատուաւոր հաշտութեան մը երկարագոյն մնալով հանդերձ, մահմետական բնակչութեան պաշտպանութեան համար բռնադատուած է առաջ շարժիլ, մինչեւ ռուս զօրամասերու հանդիպումը»։ Արդէն, նախ քան այս վերջնագիրը, 1918 յունուար 28էն ի վեր, սկսած էին թրքական յարձակումները եւ փաստօրէն յայտարարուած էր պատերազմը։

Այսպիսի չէր ու խոտոր հաշիւներէ յետոյ կը սկսի հայ-թրքական ահաւոր պատերազմը։

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹԷ ՆԱՀԱՆՋ ...

1918 յունուար 30?

Անհաւասար պատերազմն ու ռազմաճակատի փլուզումն սկսաւ։ Հայութեան համար մահու եւ կենաց պայքար էր։

Թրքական բանակը Վէհիպ փաշայի հրամանատարութեամբ, կազմ ու պատրաստ սկսաւ շարժիլ յառաջ։ Այն վայրերը, որ պիտի ձգէինք Թուրքերուն, որքա՜ն տարիներ, գրաւելու համար դարեր անհրաժեշտ պիտի ըլլային անհնարին պայքարներու եւ արիւնահեղ մարանչումներու գնով, թիզ առ թիզ կրկին վերադարձնելու համար ...

Թնդանօթներն սկսան գոռալ Երզնկայի ճակատին վրայ։ Ամէնքի իրական ու ոգեկան յոյսը Մուրատն էր, անվեհեր ու հինաւուրց ռազմիկը։ Ան էր որ բուռ մը մարտիկներու գլուխն անցած, կատարեալ պաղարիւնութեամբ ու մարզուած զօրականի մը հմտութեամբ կը վարէր ճակատամարտը։ Գնդ. Մոռէլ ու Հասան-Փաշայեան, թեւ ու թիկունք կը հանդիսանային անոր։ Աւա՜ղ, շատ սահմանափակ զօրամասեր ունէինք մենք։ Հազիւ 1800 հոգի, հետեւակ թէ հեծեալ։ Թրքական ուժերն էին՝ երկու գունդ, երկու հարիւրեակ հեծելազօր եւ երկու լեռնային թնդանօթ։ Ասոնց կը միանային անթուելի կերպով քիւրտ ու թուրք խուժանը եւ զանազան աւազակախմբեր։ Երեք-չորս օր անդադար արիւնոտ կռիւներ տեղի կ'ունենան Զարոսքլիի եւ Երզնկայի շրջականները։ Հայկական օգնական ուժեր չկային ու չկային ... Օգնութիւնը պատրանք էր դարձած։ Միակ էր մնացած հայ զինուորը, խրած ձիւներուն ու անընդհատ ձորերուն մէջ։

Անճար ու անել կացութիւն։

1918 յունուար 31ին կ'որոշուի պարպել Երզնկան։ Խորտակիչ նահանջը կը սկսի։ Զարանձագի, Զմշկածագի եւ այլ վայրերէ մաղապուրծ գաղթականները, կարաւան կը կազմեն դէպի Էրզրում ... Անողոք ճակատագիր ...

Նախ քան նահանջը, անխնայ կրակի կը տրուին մթերանոցները, կարեւոր հիմնարկութիւնները ու ռազմական պահեստները։ Տեղի կ'ունենան մաքրագործումներ եւ ձերբակալութիւններ, անշուշտ ռազմագիտական նկատումներով։

Երզնկայի կուսակալ Ալի Քէմալին, կ'ըսէ թէ «մինչեւ այսօր Հայերու թողած վէրքերը չեն բուժուած...»։ Եւ կը թուէ Ճիմինի, Քէլքիթի, Բիթարիճի եւ Երզնկայի «հայկական գազանութիւնները» եւ կ'ուզէ ցոյց տալ Թուրքը իբրեւ «անմեղ զոհ...»։ Որքա՜ն հինցած են այդ մեթոտները ... Անցողակի ըսենք միայն, որ հայկական վրէժխնդրական գործողութիւնները մեր մէկ միլիոն զոհերուն քով, կարելի է սոսկ պատերազմական [illegible] նկատել։

Ալի Քէմալին հէքեաթ մըն ալ հետ է եւ երեւակայութեան թափ տալով գտեր է Պօղոս Նուպար փաշայի կարծեցեալ կտակը հայ զինուորին ուղղուած — «Ամէնէն անգութ վրէժը ձեր բարեկամներէն առնելով միայն, կը յաղթանակէք» ... Եւ կը շարունակէ իր պատմութիւնը նահանջի նախօրեակին տեղի ունեցած ջարդերուն ակնարկելով — «Երզնկայի ազատագրութեան նախօրեակին, Հայերը զօրանոցը եւ առաջնորդարանը Թուրքերով լեցուցին եւ այրեցին։ Եփրատի կամուրջը քանդեցին։ Ջարդուած Թուրքերու եւ Քիւրտերու թիւը 3-4 հազարի կը հասնի»։ Եւ կարգ մը որակումներ Մուրատի հասցէին,— «էրմէնի հայտուտ», «կոմիթաճի», եւն։

Արդեօք պէտք կա՞յ հերքելու Թուրք «պատմագրի» երեւակայական առասպելները։ Ալի Քէմալները, նախ քան «հայկական գազանութեան» մասին խօսիլ, լաւ կ'ընէին Երզնկայէն մինչեւ Կոզերու կամուրջը, Սանսայի կիրճէն Եփրատի խորերը հազարաւոր հայ նահատակներու անէծքի բոցերն մրմունջները լսէին, առնուազն գայլը գառ ներկայացնելու քաջութիւնն ունենալու համար ...

Զգենք քէմալական կուսակալը իր խաներուն հետ եւ մենք շարունակենք մեր նահանջի պատմութիւնը։

Յունուար 31ին Երզնկայի զօրամասերը կը սկսին նահանջել եւ հարկադրուած անցնիլ Սանսայի նեղ կիրճէն։ Թնդանօթներն ու գնդացիրները կ'անցնէին թրքական դիրքերուն վրայ։ Քրտերը ուժեղ դիմադրութիւն ցոյց կուտան Մուրատի եւ [illegible] մէջ, զինուոր ու գաղթական, ծեր ու մանուկ, հիւանդ ու վիրաւոր, սայլակներով, հետիոտն ու ձիաւոր փետր. 1ի գիշերը կը հասնին Ջոբս։ Շատերը ցրտահար ու անճար ճամբան կը մնան։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(14)

պութիւնը դիւանակալացած է, կորսնցուցած իր ժողովրդականութիւնը, ու, ամէն բանէ առաջ, իր հոգին։ Սպառողական համագործակցականները բազմապատկուեցան, որովհետեւ պարտադրիչ դարձան. բայց, անոնք յաճախ անդամներու դժգոհութեան առիթ կուտան, ինչպէս կը վկայէ սովետական մամուլը եւ գրականութիւնը։ Անուանի գրագէտներ, ինչպէս՝ Սօշէնքօ եւ Ռոմանով՝ իրենց երգիծական պատմուածքներուն մէջ կը նկարագրեն շատ մը չարաշահութիւններ, խմբական տեղափոխումներ եւ ահաբեկումներ՝ տարբեր կարծիքի տէր անդամներու, գէշ ապրանքներ, անկարգութիւն եւ ագահութիւն՝ նախաձեռնութեանց մէջ։

Հակառակ բոլորին, Ռուսիա դպրոց ստեղծեց արեւմտ. Եւրոպայի մէջ, այն տարբերութեամբ որ ձախ բոլշեւիզմին տեղ եկած է աջ բոլշեւիզմը, որ կը բնորոշուի՝ պլխատորպոր պետութեան միջամտութեամբ կեանքի բոլոր կալուածներուն մէջ։ Ճիշդ է, որ օրինակ, իտալական Փաշականութիւնը, հակառակ ռուսական բոլշեւիզմի հետեւողութեան՝ գոնէ համագործակցականի տեսակէտէն, աւելի մեղմօրէն գացած է։ Համագործակցականի բազմաթիւ նախկին հետեւորդներ դեռ եւս կ'աշխատին շարժման մէջ, եւ ինքնավարութիւնը վերստին կը հաստատուի։ Նոյնիսկ՝ Աւստրիոյ մէջ, ուր համագործակցականները նախ հետապնդուեցան, բայց այժմ վերստացան ինքնավարութեան իրաւունքը։ Գերմանիոյ մէջ՝ գրեթէ բոլոր նախկին համագործակցականական կալուածները զօրաճանուած են շարժումէն եւ փորձեր են եղած սպառողական համագործակցականները անհատականացնելու, բայց շատ շուտով վերահաստատուեցան անոնք, որովհետեւ ատիկա չէր կրնար գոհացնել մասնաւոր առեւտրականները։ Ռումանիոյ մէջ կառավարութիւնը հեռացուց ծանօթ փաբիչ Տոքթ. փրոֆ. Կ. Մլատէնոյց՝ ազգերու համագործակից կեդրոնէն, լոկ անոր համար որ նախորդ կառավարութենէն էր նշանակուած։ Ռումէն խորհրդարանին մէջ վիճաբանութեան առարկայ եղաւ համագործակցաններու հարցը եւ պարզուեցաւ որ կեդր. համագործակց. գանձը (որ կիսով չափ կառավարական հաստատութիւն մըն է), ի մէջ այլոց վճարած է նաեւ՝ իր դրամներէն՝ կառավարութեան ունեցած պարտքերը արտասահմանեան մասնաւոր տուներու։ Այդ դրամատան գլխաւոր պաշտօնեաները, որոնք շատ լաւ կը վճարուին, գրաւուած էին կուսակցութեան մարդոցմէ։

Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Զուիցերիոյ եւ ուրիշ շատ մը երկիրներու մէջ՝ այլ ձեւի ուշադրութեան արժանի պարագայ մը եղաւ առեւտրականներու պայքարը համագործակցականներու դէմ։ Չափազանց բնական է որ մասնաւոր առեւտուրը գոհ չըլլայ համագործակցականներու բարգաւաճումէն։ Բայց, շուէտական համագործակցական շարժման մէջ հաշտարար ոգի մը կը նկատուի։ Սթոքհոլմի համագործակցական համագումարին՝ Ալպին Եոհանսէն, որ ազանշելի ղեկավարն է նոյն երկրի համագործակցական շարժման, ըսաւ որ համագործակցական շարժումը իր փորձառութիւնը կը տրամադրէ արհեստաւորներու կազմակերպումին օգնելու համար։ Կարծիք մը, որ լաւ ընդունելութիւն գտաւ արհեստաւորներուն կողմէ։

Եոհանսէնի մէկ ուրիշ կարծիքը, սակայն, որ կը վերաբերէր գործակցութեան մը կարելիութիւններուն՝ ընդմէջ սպառողական համագործակցականներու եւ մասնաւոր առեւտրականներու, վերջիններուն կողմէ ընդունելութիւն չգտաւ։ Լաւ ընդունելութիւն չգտաւ նաեւ սկովտացի Նէլ Գիթնի առաջարկը, որով կ'ուզէր որ նոյն կեդրոնին արտադրութիւնները վաճառուին մասնաւոր առեւտուրի միջոցաւ։ Այս անգամ, սակայն, ընդդիմադիրները բուն իսկ համագործակիցներն էին որոնք հետեւեալ փաստարկութիւնը բրին.— մասնաւոր նախաձեռնութեանց բանուորներն ու պաշտօնեաները աւելի աննպաստ պայմաններու մէջ կ'աշխատին, եւ գործակցութեան մը պարագային կարելի պիտի չըլլայ զարգացնել այդ նախաձեռնութեանց։ Գ. Գիթընի այս քննադատները կը մոռնան, սակայն, որ շատ մը երկիրներու մէջ մասնաւոր առեւտուրին մեծ մասը կը գտնուի այն անձերուն ձեռքը, որոնք պաշտօնեաներ չեն պահեր, այլ անձամբ կ'աշխատին կամ կ'աշխատցնեն իրենց ընտանիքի անդամները։ Իտալիոյ մէջ կան շատ մը օրինակներ, այսպէս՝ մանր առեւտրականներ, որոնք նախապէս համագործակցականի յատուկ հաց կը ծախէին, յետոյ իրենց խանութները վերածած են սպառողական համագործակցականի ճիւղերուն։

Այժմ գանք տագնապին, որ այնքան երկար կը տեւէ։ Համագործակցական կազմակերպութիւնները բոլոր երկիրներու մէջ չեն նեղուիր տագնապէն։ Ատիկա ցոյց կուտայ անոնց հաստատուն վիճակը՝ ընդդէմ դրամատիրական անտեսութեան։ Ոչ միայն Շուէտի մէջ, որ այժմ կանգնած է համագործակցական շարժման կատարը, այլ եւ՝ Հոլանտայի, Նորվեկիոյ, Տանիմարքայի, Անգլիոյ, Չեխիոյ, Եուկոսլավիոյ եւ Զուիցերիոյ մէջ համագործակցականը կը պայքարի մէկ կամ միւս կալուածին մէջ։ Շուէտական սպառողական շարժումը մեծ ճարպիկութեամբ ու յաջողութեամբ կը փորձարկէ միջազգ. համագործակցական արտադրութիւնը։ Մասնաւորապէս անոր արտադրած ելեկտրական լամբերը շատ մը արտասահմանեան համագործակցական միութեանց կողմէ կը գնուին՝ իրենց լաւ որակին եւ ցած գինին պատճառաւ։ Մենք կը տեսնենք, հետեւաբար, որ համագործակցական կազմակերպութեանց համար տագնապը աւելի քիչ վտանգ կը ներկայացնէ, քան աջին կամ ձախին եղած միջամտութիւնը։ Մասնաւոր առեւտուրը եւս մեծ ախոյեան մը չէ շարժման համար, երբ ան չի հովանաւորուիր կառավարութենէն։

Կարելի է ըսել որ՝ համագործակցական կազմակերպութիւնը կը ներկայացնէ խաղաղ եւ սահմանափակ ժողովրդապետութիւն մը, որ չի ցանկար բանի ուժով վերցնել մասնաւոր առեւտուրն ու ճարտարարուեստը։ Համագործակցական հաստատութիւնները կառուցուած են վարէն, անոնք կը ներկայացնեն նաեւ ամենալաւ ծրագրային անտեսութիւնը, որովհետեւ անոնց տուն չեն տար վերէն, այլ, ընդհակառակն, կառուցուած են բուն իսկ ժողովուրդէն։

ՓՐՈՖ. Վ. ՏԱՏՈՄԵԱՆՑ

«ԱՐԱԲԻՈՅ ԼՈՐԷՆՍԸ»

Գնդապետ Լորէնս, «Արաբիոյ անթագ թագաւորը», կամ պարզապէս «Արաբիոյ Լորէնս»ը, ինչպէս զինքը կը կոչեն Անգլիոյ մէջ, ինչպէս գրեց «Յառաջ»ը, մեռաւ 6 օրուան անգիտակից ու զգայազիրկ վիճակէ մը յետոյ, Տօրսէթի զինուորական հիւանդանոցին մէջ, ուր զինքը փոխադրած էին արկածէ մը հետեւանքով գանկը ջախջախուած, դեռ 47 տարեկան։ Իր կեանքը փրկելու համար Անգլիոյ զանազան կողմերէն գիտնական հիւանդանոցներ կը փութան նշանաւոր մասնագէտներ։ Ճորճ թագաւորին անձնական բժիշկն ու Թոքերու եւ գանկի մասնագէտներ։ Բայց ի զուր։ Առասպելական, արկածախնդիր եւ կազմակերպական տաղանդով օժտուած այս մարդը զոհ կ'երթայ 14 ամեայ մասնաւոր աշխարհի մը հեծելանիւին։

Անոր մասին մարաջախտ Ալլէնպի հետեւեալ կերպով կ'արտայայտուի. «Շատ մեծ — Լորէնսի վերջին ծանուցումը — եւ կորսնցուցի ազնիւ բարեկամ մը եւ արժէքաւոր ընկերակից մը։ 1917ի ամառը առաջին անգամ երբ անոր հանդիպեցայ, Թրքական Ճակատի արկածալից ասպատակութենէ մը դեռ նոր էր վերադարձած։ Այն ատենէն յետոյ մինչեւ Զինադադար՝ սերտօրէն իրարու կապուեցանք պատերազմական գործողութիւններուն մէջ, Պաղեստին եւ Սուրիա։ Լորէնս իմ հրամաններուս ենթակայ էր, բայց ես զինքը իր գործունէութիւններուն մէջ ազատ ձգեցի։ Իր աշխատակցութիւնը կատարեալ հաւատարմութեամբ կատարեց։ Իր մասին չեմ կրնար ուրիշ բան ըսել՝ բայց եթէ գովել իր գործը որ անգնահատելի է։

Անիկա արաբական շարժումին գլխաւոր առանցքն էր. գիտէր անոնց լեզուն, սովորութիւններն ու մտայնութիւնը։ Յանդգնութեան մէջ անոնց առաջնորդը եղաւ. տոկունութեան մէջ եթէ անոնց ամենաչարքաշներէն աւելին չէր՝ հաւասար էր։ Իր անձնական պահակախումբը, բաղկացած վայրի, արկածախնդիր ցեղերէ՝ անոր կապուած էր։ Զաւարին ուղտերու վրայ հեծած անոնք Լորէնսին կը հետեւէին բոլոր յանդուգն ճակատամարտներուն եւ անծայր անապատի այդ խեղճ բնիկներէն չկար մէկը որ կամովին անոր համար չմեռնէր։ Արդարեւ շատեր զոհեցին իրենց կեանքը անոր սիրոյն եւ պաշտպանութեան համար։

Լորէնսով կը կորսնցնենք փայլուն տաղանդ մը, առաջնորդողի տաղանդով օժտուած»։

Փոքրակազմ, գեղեցիկ մազերով եւ կապոյտ թափանցիկ աչքերով այս հնդկէտը ապահովաբար առեղծուած մըն էր որ ընդհանուր պատերազմին դեռ 27 տարեկան հասակին մէջ զարմանալիօրէն իշխեց անապատի վաչկատուններուն վրայ եւ զանոնք մղեց Թուրքերուն դէմ կռուելու, մեծ դեր խաղալով օսմ. կայսրութեան անդամատման եւ անոր վերջնական եւ չարաչար պարտութեան մէջ։

Թուրք կառավարութիւնը տասը հազար անգլ. ոսկի խոստացած էր Լորէնսին գլուխը ողջ կամ մեռած բերողին։ Արդարեւ յաջողեցան զինքը ձերբակալել, բայց գնդապետը Չէրքէզ ձեւացաւ եւ ազատեցաւ այս ձերբակալումէն, ճաշակելէ վերջ վայրագ Թուրքի մը խարազանի հարուածները, որուն հետքերը — ըսաւ Տէյլի Մէյլի յօդուածագրին՝ սեւպուեցաւ իր հետ տանիլ մինչեւ գերեզման։ Քանի մը ժամուան այս գերութենէն հազիւ ազատած՝ կը վերսկսի իր կատաղի կռիւը Թուրքերուն դէմ։

Իր անհատական խառնուածքի մասին հոս թարգմանաբար կուտանք յիշեալ յօդուածէն քանի մը հատուածներ.— «Լորէնսի եղերական մահը ինծի կը յիշեցնէ քանի մը տարի առաջ պատահած դէպք մը Կրէնթհամի մէջ։ Կէս օրուան ճաշը միասին պիտի ընէինք, Լորէնս հասաւ շատ ուշ, բազուկը ջախջախուած եւ երեք տեղերէ կոտրած։ Զարմացումով իմացայ որ ճամբան շարունակած էր դարձեալ հեծելանիւով եւ ջախջախուած բազուկով։

Քանի մը օր յետոյ բարեկամ մը ինծի պատմեց թէ Լորէնսին հանդիպած էր Ուէլի մէջ,— հոն ուր վերջին ճակատագրական դէպքը տեղի ունեցաւ, — որ Լինքօլնշայրէն մինչեւ Տօրսէթ, այդ ամբողջ ճամբան կտրած էր հեծելանիւով եւ բազուկը տակաւին կապուած վիճակի մէջ։ Քիչ յետոյ իրեն խօսեցայ այդ պատահարի մասին ըսելով որ օր մը ինքզինքը պիտի սպաննէ։ Եղերական մարգարէութիւն, աւաղ, բայց ան պարզապէս ուսերը թօթուեց։

Իրիկուն մը Պաղեստինի գլխաւոր բանակատեղիին մէջ անիկա քովս նստած էր խաքի հագուստով եւ առանց որ եւ է զինուորական աստիճանի։ Քանի մը օր վերջ Գահիրէի «Շէֆըրտ»ս պանդոկը տեսայ զինքը ծածկուած ճերմակ պատմուճանի մը մէջ, ոսկեճամուկ գլխանոցով, մէջքին Մէքքէի իշխանի մը կոր եւ ոսկեայ Թուրը, նստած արաբ առաջնորդներու շրջանակի մը մէջ։ Երկուքս ալ խուսափեցանք զիրար ճանչնալէ»։

Պատասխանելով այն տեսակէտին թէ Լորէնսի մասին շատ բան է գրուած, որուն տուն տուող իբր թէ ինքն է եղած, իր անձին հանդէպ տեսակ մը խորհրդաւորութիւն առեղծելու համար, յօդուածագիրը (որ մտերիմն ու գործակիցը եղած է Լորէնսի) կը գտնէ անիրաւ, տրուած ըլլալով որ անիկա հակառակ պետական եւ ուրիշ բարձր անձնաւորութիւններու հետ մտերիմ յարաբերութիւններ ունենալուն, օրինակ Ուինսթըն Չըրչիլ եւ Պէրնար Շօ, միշտ ալ խուսափած է հանրութենէն։ Իր գործունէութեան մասին գրած է գիրք մը, «Իմաստութեան եօթը սիւները» անունով, զոր հրատարակած է իր անձնական դրամով։ Մեծ գումար մը խոստացուած է որպէսզի երկրորդ գիրք մը գրէ, բայց ան բացարձակ կերպով մերժած է, առաւելապէս համբաւի եւ դրամի ետեւէ չէ վազած։ Իր ամբողջ հարստութիւնն է · 9 անգլ. ոսկի։

Կ'ըսուի թէ Լորէնս կարգ մը ռուսահասարակական յօդուածներ ալ գրած է, բայց եա վերադարձուած։ Անշուշտ եթէ իր բուն ստորագրութիւնն ալ կցուած ըլլար անոնց, զգայացունց պիտի ըլլային։

Ընդհ. պատերազմին մատուցած ծառայութիւններուն իբրեւ վարձատրութիւն իրեն շնորհուած պատիւը, շքանշանները եւ նուէրները մերժելէ զատ, հրաժարած է իր գիրքէն գոյացած մեծ հասոյթներէն եւ նուիրած է «Օդային ուժի Յաւերժացման Ֆոնտին», ուր կը պաշտօնավարէր իբրեւ հասարակ օդային զինուոր Շօ կեղծանունով։

Այնքան զբաղած էր այժմէական խնդիրներով, որ չի կարծուիր թէ սիրային պատմութիւն ունեցած ըլլայ։

Ուրիշ յօդուածագիր մը Լորէնսի մասին այսպէս կ'եզրափակէ. «Անիկա միակ խառնուրդն էր միջնադարեան ուսանողութեան, էլիզապէթեան արկածախնդիր, դասական գրող եւ աշխարհի մարդ»։

Ա. ՀԱՐԷԼԵԱՆ

ՖՐ. ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ
Է. ՊԱՏԳՄ. ԺՈՂՈՎԸ

ՏԷՍԻՆ, 9 յունիս (Յառաջ).— Տէսինի բախտն ունեցաւ այս տարի ըլլալու Ֆր. Կ. Խաչի տարեկան ժողովի վայրը, ուր հաւաքուեցան ամբողջ Ֆրանսայի մասնաճիւղերէն 25է աւելի պատգամաւորներ։ Ժողովին առեղծած ոգեւորութիւնը գաղութին համար պիտի մնայ անմոռանալի։ 4-5 օր ոչ միայն մեր ճամբուն վրայ կը հանդիպէինք խումբ առ խումբ հիւրերու, զուարթ եւ ոգեւոր, այլ մեր ամէն մէկուս տունը շէնցած էր անոնցմով։

Ինչպէս ես իբրեւ Թղթակից, նոյնպէս եւ Տէսինի զանազան կազմակերպութիւնները եւ հայրենակցականները հրաւիրուած էին ներկայ ըլլալ ժողովին՝ խորհրդակցական ձայնով։ Ու բոլորս հետեւեցանք տարուած մեղուաջան աշխատանքին, վառ հետաքրքրութեամբ։ Կ. Խաչի Ֆրանսայի 20 մասնաճիւղերէն մեծ մասը կը մասնակցէին պատգ. ժողովին, միայն երկու մասնաճիւղեր չէին կրցած զրկել իրենց պատգամաւորները, բայց ունէին տարեկան գործունէութեան տեղեկագիր եւ հաշուեկշիռ։ Լսեցինք բոլորը, խնամով պատրաստուած, համեստ բառերով, թիւեր ու գումարներ, յատկացուած դպրոցներու, դարմանատուներու, հիւանդանոցներու մէջ պատսպարուած դժբախտներու, անհունդ երախաներու եւ կարօտեալներու, հաշուեցինք այդ համեստ գումարները եւ առացանք 90.000 ֆր.։ Ֆրանսայի Կ. Խաչը, ուրեմն, կրցած էր այսքան տագնապալի տարուան մը մէջ հաւաքել ու բաժնել 90 հազար ֆրանք։ Վստահ էինք որ պատգ. ժողովը գնահատանքի խօսք միայն կրնար ունենալ ինչպէս իւրաքանչիւր շրջանի, նոյնպէս Շրջ. Վարչութեան համար, որ այնքան ձեռնհաս կերպով կատարած էր իր վրայ դրուած պարտականութիւնները, կազմակերպելով, առաջնորդելով իր մասնաճիւղերը, եւ մատակարարելով սահմանուած պիւտճէն այնքան օգտակար կերպով։

Ժողովը իր օրակարգը սպառեց (4) օրուան ընթացքին եւ գծեց յառաջիկայ տարուան գործունէութեան ուղեգիծը, առողջապահական, կրթական, կազմակերպական գլուխներու տակ ամփոփելով իսկապէս շինարար եւ օգտաշատ ծրագիր մը։ Պիւտճէն եւս հաստատուեցաւ վերջ, ընտրեց վարչութիւնը։ Ժողովին աւանդական փակման թէյասեղանը աւելի քան 200 հոգի հաւաքած էր Տէսին։ Կ'արժէ որ այդ խնջոյքին նկարագրութիւնը տանք առանձին, այնքան ոգեւորիչ եւ այնքան գեղեցիկ էր պատկերը։

Կ'ուզէի հոս արձանագրել պարագայ մը, որ ինծի հետ շատերուն ուշադրութիւնը եւս գրաւեց։ Մենք, Հայերս ընդհանրապէս տհաս ենք հանրային աշխատանքի մէջ։ Մեր կազմակերպութիւնները շատ քիչ բացառութեամբ, կրնան նկատուիլ իրական կազմակերպութիւններ որոնք կանոնաւոր ու տեւական ձեւով ունենան իրենց ներքին կազմակերպութեան աշխատանքը, հաւաքոյթները, պատգ. ժողովները։ Ահա մեր քոյրերը, հայ կիներ, առեղծեր են Ֆրանսայի մէջ եւս Միութիւն մը, որ կրնայ տիպար ծառայել շողշողուն անուններով շատ մը կազմակերպութիւններու։ Ֆր. Կ. Խաչի ներքին աշխատանքը այնքան կանոնաւոր, այնքան յարատեւ եւ օրինակելի է եղած, որ անոնք կրցեր են ամէն տարի, եօթը տարի շարունակ, ունենալ իրենց Պատգ. Ժողովները, ջերմ ու խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ, ուրկէ դուրս եկած ամէն մէկ անդամուհի բան մը տարեր է իր հետ եւ իրենցմէ մէկը իրաւամբ կոչեր է զայն «Մեր դպրոցը»։ Պատիւ եւ յարգանք իրենց։

X

ՏԷՍԻՆ, 10 յունիս (Յառաջ).— Ֆր. Կ. Խաչի 7րդ Պատգ. Ժողովի փակման առթիւ կիրակի տեղի ունեցաւ հրապարակային աւանդական թէյասեղանը, Հ. Յ. Դ. Ժող. Տան սրահին մէջ։ Ճիշդ ժամանակին ընդարձակ խուռն երկսեռ բազմութիւնով մը սրահը լեցուած էր։ «Արծիւ» Ֆանֆարին կողմէ «Մեր Հայրենիքը» նուագէն յետոյ, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, Շրջ. Վարչութեան կողմէ Տիկ. Տ. Միսաքեան քանի մը խօսքով թէյասեղանի նպատակը բացատրեց եւ հրաւիրեց Տիկ. Էլէն Բիւզանդը ատենապետի պաշտօնին։ Թէյասեղանին ներկայ էին մեծ թիւով Լիոնի ընկեր-ընկերուհիները եւ համակիրները, ինչպէս նաեւ Գորտոյէն, Ս. Շամոնէն եւ Ս. Էթիէնէն հիւրեր։ Թէյասեղանը անցաւ շատ յաջող, առեղծելով սաթուկ մթնոլորտ մը։ Երգեցիկ խումբը երգեց «Մենք անկեղծ զինուոր ենք», «Ձիւն է եկեր», «Իմ չինարի եարը» եւ «Զարս ֆրանք տուինք» խմբերգները։ Արտասանեցին ընկերներ՝ Մարգարեան, Միսաք — Միրզէ», Օր. Գույումճեան «Հայ լեզուն», Տէսինէն Տիկ. Հ. Յակոբեան, Օր. Լ. Փոստանեան «Հայրենի կանչերից» եւ փոքրիկն Գ. Յակոբեան։ Մեներգեցին Տիկ. Տէրոլրեան «Ախ իմ ճամբէս», Տիկ. Թորոսեան «Այ կաքաւիկ», Օր. Սթամպուլեան «Սէրդ գրկած», Տիկ. Պասմաճեան «Քոյս կեցիր», Տիկ. Թաշճեան «Աչքերով կամարս», Օր. Մով. Տէր Գէորգեան «Ձմեռն անցաւ» եւ «Բարի նուասն», Օր. Պասմաճեան՝ «Անուշ գարուն», Օր. Քէօլէեան՝ «Սեւ մութ ամպեր» եւ «Քէլէ քէլէ», Իսրայէլեան՝ «Փոքրիկ տղայ», Գ. Թ. Կէնճոյեան «Գրճինկօ» եւ «Քեանից ինծի եար չլինի»։ Բոլորն ալ արժանացան ջերմ ծափերու։ Գ. Ն. Գոտուրեան իր ֆանթէզիով կուշտ ու կուռ խնդացուց ներկաները։ Հ. Յ. Դ. Տէսինի կոմիտէի կողմէն խօսք առաւ ընկ. Հէբոյեան։ Խօսեցան նաեւ Տիկ. Շամլեանը՝ Կ. Խաչի նպատակներու մասին, իսկ Տիկ. Տէր Դաւթեան՝ հայ կնոջ պարտականութիւններու մասին։

Ժամանակը ուշ ըլլալով Տիկ. Է. Բիւզանդ յանուն Պատգ. Ժողովին, իր շնորհակալութիւնը յայտնեց Տէսինի ընկեր — ընկերուհիներուն, համակիրներուն, որոնք չորս օր իրենց ընտանեկան յարկերու տակ հիւրասիրեցին պատգամաւորները։ Յետոյ կոչ ըրաւ ներկաներուն որ բոլորուին Կ. Խաչի շուրջը, անդամագրուելով Տէսինի մասնաճիւղին։ Թէյասեղանը փակուեցաւ գիշերուան ժամը 12.30ին, Ֆանֆառի «Զէյթունցիներ» քայլերգով։

Թէյասեղանին յաջողութիւնն ալ, կը յուսանք, դաս մը եղաւ անարժան հակառակորդներուն, որոնք օքլոտի պէս անհանգիստ են միշտ եւ ստուերին անդին պատերուն կը քսեն իրենց կռնակը։

Վեհունի

ՄԱՄՈՒԼ

ՌԱՄԿԱՎԱՐ ՓԱՐԻՍԵՑԻՈՒԹԻՒՆ

Ֆրէզնոյի «Ասպարէզ»ը կը գրէ այս խորագրին տակ (10 մայիս).

— «Ժողովրդական առած մը կ'ըսէ.— Երբ գողը ուժեղ ըլլայ՝ տան տէրը գող կը ըսէ . . .

Տարիներէ ի վեր այս նոյն մեթոտին կը հետեւին Դաշնակցութեան ամէն տեսակի եւ գոյնի հակառակորդները, մասնաւորապէս ռամկավար գործիչներն ու խմբագիրները։

Բացէ՛ք որ եւ է ռամկավար թերթ եւ միշտ պիտի գտնէք հետեւեալ ձեւի չարամիտ զրպարտութիւն եւ յերիւրանք.

— «Այս ննդամիտ պայքարին շարժառիթը շատ թափանցիկ է։ Հակահայաստանեան խմբակին մարդիկը կ'ուզեն Հայաստանէն եկեղեցին մայր աթոռը էջմիածինէն խախտել ու փոխադրել այնպիսի տեղ մը, ուր կարենան զայն կռուան դարձնել իրենց ազգաւեր գործունէութեան ընդդէմ Խ. Հայաստանի»։ (Պայքար, 30 ապրիլ)։

Այս ծրի զրպարտութիւնը ապացուցանող որեւէ շօշափելի կամ գործնական փաստ չկայ։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան մամուլը 14 տարիէ ի վեր կը շարունակէ իր պայքարը Հայաստանի խորհ. իշխանութեան հակապէս «ԱԶԳԱՒԵՐ» գործունէութեան դէմ, բայց օր մը օրանց ըսած չէ երբէք, թէ էջմիածնի հայրապետութիւնը կամ մայր աթոռը պէտք է փոխադրել արտասահման։

Դաշնակցութեան հակառակորդներու միակ փաստը այն է, որ մեր մամուլը կը մերկացնէ էջմիածնի Աթոռին ճշմարիտ կացութիւնը։ Հաւատաքննիչ մտքի տէր մէկը չի կրնար ասկէ հետեւցնել երբեք թէ Դաշնակցութիւնը կը ջանայ արտասահման փոխադրել էջմիածնի Մայր Աթոռը։

Բայց մենք շօշափելի փաստեր ունինք, որոնք կ'ապացուցանեն թէ ընդհակառակն ռամկավար ղեկավարներն փորձեր կատարած են արտասահման փոխադրելու էջմիածնի Մայր Աթոռը։

Էջմիածնի Կաթողիկոսարանի դիւանին մէջ կը գտնուի պատճառաբանուած ընդարձակ նամակ մը, որուն նպատակը եղած է ցոյց տալ Մայր Աթոռին արտասահման փոխադրելու անհրաժեշտութիւնը։ Նամակը խմբագրուած է Փարիզի մէջ, իսկ անոր տակ կը գտնուին ստորագրութիւնները ռամկավար — Բարեգործական ղեկավարներ Ա. Չօպանեանի, Լ. Կիւմիւշկէրտանի, Լ. Բաշալեանի, Վահան Մալէզեանի, Գ. Նորատունկեանի եւ ուրիշներու, բայց ոչ մէկ Դաշնակցական գործիչի ստորագրութիւնը։

Այս յայտնութիւնը բնաւ ամբաստանութեան դիտաւորութիւն չունի, որովհետեւ ստորագրողները հաւանաբար համոզուած են եղեր Մայր Աթոռը խորհ. իշխանութեան սահմաններուն մէջ մնալու անպատեհութեան։ Ասիկա վիճելի խնդիր մըն է, որ այս խմբագրականին նպատակէն դուրս կը մնայ։ Մեր նպատակն է միայն ցոյց տալ թէ ի՛նչպէս ռամկավար գործիչները ու խմբագիրները՝ մէկ ձեռքով լիբեց կատարած գործը՝ միւս ձեռքով ուրիշին վրայ կը նետեն լրբի ամբաստանութիւն։

Մենք հիացարակաւ սովիմ յիշեալ նամակին տակ ստորագրողներու անունները, եթէ համարձակութիւն ունին բողոքել, այդ պարագային պիտի տեսնենք իրենց ստորագրութիւններու փաք սիմիլին։

«Հայրապետական աթոռը հաստատուն անսասան պէտք է մնայ ու պիտի մնայ Հայաստանի մէջ»։ Անոր տարակոյս չկայ։ Բայց ո՛չ երբէք շնորհիւ ռամկավարներու ջանքերուն, քանի որ վերոյիշեալ փաստը հակառակը կ'ապացուցանէ, այլ միայն ու միայն շնորհիւ խորհ. Մոսկուայի, որ պէտք ունի անոր, ինչպէս կը յայտարարէ նորէն կաթողիկոս Նիւ Եորք Թայմզի եւ Լէֆս ամսագրի թղթակիցներուն, հաշուի առնելով արտասահմանի հայութիւնը ..

Դաշնակցական եւ ռամկավարական գործիչներու տարբերութիւնը այն է, որ առաջինները կ'ըսեն, կը գրեն, հրապարակաւ կը յայտարարեն ինչ որ ճշմարիտ է, իսկ վերջինները՝ մութին մէջ կը կատարեն մէկ բան, ու հրապարակաւ կ'ըսեն անոր հակառակը, ինչպէս վերոյիշեալ փաստը կ'ապացուցանէ նաեւ այս խնդրոյն մէջ»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓՈԽԱԴԱՐՁ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՍԷՆ ԼՈՒԻ (Մարսէյլ), 8 յունիս (Յառաջ).— Թաղիս Փոխադարձ Օգնութեան Մարմինը, մասնակցութեամբ «Վահան Թոթովենց» թատերախումբին, ի նպաստ տեղւոյս գործազուրկ եւ չքաւոր հայրենակիցներուն, սարքած էր թատերական ներկայացում մը՝ «Երեք քաջեր անապատին մէջ», առնուած հայ աւանդական կեանքէ։ Բեմադրութեան հոգը ստանձնած էր Գ. Ա. Սարգիսեան։

Ներկայացումը տեղի ունեցաւ «Կինէկլիա» սրճարանին մէջ ներկայութեամբ հոծ բազմութեան մը։ Բեմը զարդարուած էր ազգային հերոս Անդրանիկի, «Դէպի ազատութիւն» եւ «Տարօնի առիւծը եւ իր կորիւնները» նկարներով։ Դերակատարներն էին Գ. Մինոյեան (Արամ), Օր. Ս. Սուլեան (Միածան), Ն. Սարգիսեան (Արգար), Օր. Ֆ. Կարապետեան (Աղասի), Տիկ. Ա. Յովհաննէսեան (Զուհար), Յ. Ալեքսանեան (Երուանդ), Օր. Ա. Սերէնկիւլեան (Անիւ), Խ. Օհնոյեան (Յուսիկ), Ղ. Փիլիկեան (Շէյխ), Գ. Յովհաննէսեան (Սալի պէյ), Սերէնկիւլեան Աղատ (Նիազի), Յովհաննէսեան (Օսման), Յ. Դաղլեան (Արաբ մը), Մ. Նաղաշեան (Մուհամմէտ), Հիւրսեան (Հաֆըզ), Ա. Սարգիսեան (Շէյխին տղան)։

** Փոխադարձ Օգնութեան Մարմինը ներկայ տնտեսական ծանր պայմաններուն մէջ իր շուրջ հաւաքած է թաղիս ողջախոհ զանգուածը եւ լծուած է գործի, ան շնորհիւ իր վարչութեան (Գ. Գ. Վ. Աշպալեան, Կիւրոեան, Վ. Սերէնկիւլեան, Ե. Փամպուքեան, Ղ. Փիլիկեան, Վ. Աճէմեան, Մ. Մազմանեան) ժրաջան աշխատանքներուն, 6 ամսուան մէջ կրցած է մօտ 5000 ֆրանքի մուտք մը ապահովել։ Առէ՛ք զատ, Զատկի առթիւ նուէր հաւաքած է մեր թաղեցիներէն Գ. Գ. Ծ. Էնէչեանէ 50 քիլ. բրինձ եւ հինգ քիլօ հաց, Կ. Գօզալեանէ 20 քիլօ միս, Խ. Տիմարճեանէ 5 քիլօ միս եւ Խ. Մարտիրոսեանէ եւ Ս. Զէօրէքճեանէ 5ական քիլօ հաց։ Մինչեւ հիմա կ'օգնէ 25 չքաւոր ընտանիքներու եւ բանտէն նոր եկած հայ երիտասարդներու։

Աստիկ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ձախ թեւը կը ներկայացնէ, յայտարարեց թէ ընկերվարական կուսակցութիւնը պէտք է մէկդի դնէ օրինապահութեան նախապաշարումները։ «Բանուոր դասակարգը իշխանութիւնը պիտի ստանձնէ միայն իր յեղափոխական ուղղակի գործունէութեամբ, որ պիտի խորտակէ դրամատիրական կարգուսարքը։ Այլեւս մէկդի՛ խորհրդարանական եւ ընտրական պատրանքները։ Այդ պատրանքները չէի՞ն որ աղիտաբեր եղան Գերմանիոյ եւ Աւստրիոյ ընկերվարութեան համար»։

Իտալիա կը շարունակէ պատրաստուիլ

Իտալական կառավարութիւնը կը շարունակէ իր զինուորական պատրաստութիւնները, արեւելեան Ափրիկէի համար։ Միեւնոյնատեն կը շարունակուի պայքարը Անգլիոյ դէմ, այն պատճառով որ, իրազեկները կը հաստատեն թէ Սթրէզայի համաձայնութիւնը կրնայ խզուիլ, եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա դոհացում չտան Իտալիոյ։ Պ. Մուսոլինի կ'ուզէ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա վերաքննեն 1906ին կնքուած դաշնագիրը (Հապէշիստանի մասին)։ Ուրիշ խօսքով, կ'ուզէ ազատօրէն գործել այս երկրին հետ։ Իր վերջին ճառէն ալ կը հետեւի թէ Մուսոլինի կանգ չպիտի առնէ ոչ մամուլի պայքարին, ոչ ալ միւս պետութեանց միջամտութեան առջեւ եւ ի հարկին զինուորական գործողութեան պիտի ձեռնարկէ, Հապէշիստանի դէմ։ Իտալացիները Անգլիոյ դէմ բարկացած են նաեւ անոր համար որ, տասը տարիէ ի վեր առկախ մնացած խնդիր մը, Ցանայի լիճին ամբարտակը, յանկարծ կարգադրուեր է Ա. Դ. Նորհուրդի վերջին նիստէն չորս օր առաջ, Հապէշիստանի կայսեր եւ անգլիեւեգիպտական կառավարութեան միջեւ։ Ուրեմն, կ'ըսեն իտալական թերթերը, Անգլիա փոխարժէքը կանխիկ ստացած է, պաշտպանելու համար Հապէշիստանը։

Անգլիական մամուլը, որ լաւատես կ'երեւար անցեալ շաբթու, այժմ շատ ծանր կը գտնէ կացութիւնը, նկատի առնելով իտալական կառավարութեան տրամադրութիւնները։ «Տէյլի Թէլէկրաֆ» խմբագրականով մը գրելով կուտայ թէ Հապէշական խնդիրը ամէնէն առիպողական հարցն է այսօր, արժանի՝ արտաքին նախարարին լուրջ ուշադրութեան։ Այս թերթին կարծիքով, հաւանական է որ Իտալիա մինչեւ երեք ամիս արշաւանքի մը ձեռնարկէ Հապէշիստանի դէմ։ Միւս կողմէ, Անգլիոյ նոր վարչապետը վճռած է ամբողջովին եւ հաւատարմօրէն գործադրել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին տրամադրութիւնները։ Աշխատաւորականներուն օրկանը, «Տէյլի Հէրըլտ», գրելով կուտայ այս առթիւ.

— «Բացորոշ է որ Պ. Մուսոլինի այն տպաւորութիւնն ունի թէ բարձր խօսելով պիտի կրնայ ահաբեկել աշխարհը եւ մասնաւորապէս Մեծն Բրիտանիան։ Համաշխարհային խաղաղութեան շահը կը պահանջէ անմիջապէս ցրուել այդ պատրանքը, որովհետեւ ինչ որ վտանգի ենթարկուած է՝ Հապէշիստանի անկախութենէն շատ վեր բան մըն է,— հաւաքական ապահովութեան պահպանումը եւ Ազգերու Դաշնակցութեան հեղինակութիւնը»։

Հերձուած համայնավար կուսակցութեան մէջ?

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.— Պրավտա կը գրէ թէ հերձուած մը կը պատրաստուի համայնավար կուսակցութեան ծոցին մէջ։ Անհամաձայնութեան գլխաւոր պատճառն է ազգի գաղափարը։ Ասկէ զատ, կարեւոր հատուած մը վարիչները կը մեղադրէ թէ հաւատարմութեամբ չեն հետեւիր Մարքսի վարդապետութեան, խորթ տարրեր գործածելով

«Վ Է Մ»

Լոյս տեսաւ «Վէմ»ի 9րդ հատորը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ա. ՄԱՆՏԷԼՇՏԱՄ կենսագրութիւն).— Ա. Մանտէլշտամ՝ «Թուրանական քաղաքականութիւնը Թիւրքիայում».— Ց. Ճ. Սիլաճի՝ «Ջոհի տարիին նախօրեակը».— Կ. Վ. Ցայֆ՝ «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը».— Ն. Մառի ինքնակենսագրութիւնը.— Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ թուրք աշուղական գրականութեան համեմատական ուսումնասիրութեան».— Ա. Աստուածատրեան՝ «Արամը».— «Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը».— Ռոստոմ՝ «Կուկունեան խմբի արշաւանքը».— ՀԻՆ ԹՂԹԵՐ.— ԱՆՑԵԱԼԷՆ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Ց. Զարեան.— ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ, Վ. եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութեան տարեկան պարգեւաբաշխութենէն շահող թիւերն են.—

62, 310, 304, 44, 1506, 401, 415, 63, 567, 1088, 1067, 472, 484, 314, 585, 742, 678, 1168, 548, 1412, 1316, 1547, 451, 999, 1109, 203, 858, 726, 1246, 1553, 91, 589, 440, 355, 1051, 305, 1741, 541, 877, 405, 626, 374, 1564, 1498, 944, 883, 1376, 418, 1161, 315, 1368, 685, 1242, 1541, 1235, 342, 370, 279, 1574, 466, 477, 1543, 1526, 331, 1066, 261, 1497, 349, 94, 508, 1491, 1494, 320, 86, 1658, 1090, 482, 1137, 1582, 499, 1240, 1167, 1147, 873, 834, 334, 859, 1085, 843, 1212, 1188, 1082, 1008, 393, 1546, 1717, 284, 501, 397, 768, 718, 1470, 1092, 1438, 1083, 1715, 829, 1407, 1404, 393, 1662, 648, 1518, 1322, 381, 1520, 1532, 1492, 1544, 328, 307, 1556, 804, 1297, 559, 1406, 537, 272, 1306, 1239, 722, 266, 996, 1308, 87, 332, 1744, 481, 570, 891, 1315, 757, 1535, 301, 1511, 290, 1654, 1488, 267, 669, 602, 760, 443, 489, 1234, 366, 1172, 1443, 1716, 926, 1115, 656, 511, 1528, 1218, 1444, 553։

Շահող թիւերուն համար դիմել իրենց տեղական մասնաճիւղին։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ

ԳԷՈՐԳԻ «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 13 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

Գաստան

ՓՕՆ Տ'ՕԳՆԱՅԻ «Կորիւն» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 Յունիս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2ին Դաշ. Դրադարանի սրահը։

Կը խնդրուի Սէն-Փիէրի եւ Լեվանսի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։ Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՊՈՄՔՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊՕՄՊՆԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ եւ մասնակցութեամբ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մասնաւոր նուագախումբ։ Կը նուագէ նաեւ Թառահար ԱԲԳԱՐ։ Երգ, արտասանութիւն եւայլն։ Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր։ Կը խնդրուի երախաներ չբերել։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Hôtel de Franceի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Մ. ԹԻՐԵՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Թ. ՑԵՎԵԶԵԱՆ

Հայր եւ որդի ԳԸՐԸՔՃԵԱՆներ կը մասնակցին գեղարուեստական բաժնին։ Երգ, արտասանութիւններ եւլն.։

ՀԱՅ-ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ

ՎԻԿՏՈՐ-ՀԻՒԿՕՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿ. ԿՈՂՄԷ

Salle de Géographie. 184 Bld. Saint-Germain.

22 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅԵԱՆ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՖԷՐՆԱՆ ԿՐԷԿԻ
(Դեր-նախագահ Վիկտոր-Հիւկոյի ընկերակցութեան)

Վ. ՀԻՒԿՕՅի հանճարը փառաբանող հայ գրագէտներու կողմէ շարադրուած քերթուածներու եւ արձակ էջերու ֆրանսերէն թարգմանութիւններ, ՀԻՒԿՕՅի քնարերգական հրաշակերտներէ մէկ քանին եւ անոր լաւագոյն քերթուածներէն ոմանց հայերէն թարգմանութիւնները՝

կ'արտասանեն՝ Տիկ. ՍԸԿՕՆ ՎԸԳԷԸ, Պ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ, Պ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ, Տիկ. ԱՐՇԱԼՈՅՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆ եւ Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ։

կը խօսին՝ ՆԱԽԱԳԱՀԸ, Տիկ. ԱՆԱՅԻՍ (հայերէն), Պ. ՉՕՊԱՆԵԱՆ (ֆրանս.)։

Ծախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE
եւ Loterie SWEEPSTAKE

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ եւ SWEEPSTAKE ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած ենՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ)։

1/10 տոմսակը կ'արժէ 10 ֆրանք։
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք։

Գաւառներ ապսպրանքի համար աւելցնել 2 ֆրանք։
Արտասահմանէ » » » 4 » »
(ցանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ „HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)

ԾԱՆՕԹ.— Եօթներորդ շրջանին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ ՅՈՒՆԻՍԻ 21ին։

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ԳՆԵԼ ՁԵՐ ՏՈՄՍԱԿԸ։

ՆԱՒԱԿԱՏԻՔ

ՑՏՆԱՑԱՆՔ

ՓԱՐԻԶ, Հայ Սկաուտ — 17.50։
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ — 910։
ՍԷՆ ԼՈՒ, Գործ — 344։
ՓԱՐԻԶ (10), Պ. Ֆափ — 100։
ՓԱՐԻԶ (15), Սալաթեան — 47։
ՏԷՍԻՆ, Գործ — 350։
ԹՈՒԼՈՒԶ, Ա. Թ. — 35։
ՌՕՄԱՆ, Գործ — 141.20։
ՊՈՐՏՕ, Հայր — 140։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Յակոբ Չիլինկիրեան կը փնտռէ իր անհարազատը՝ Թորգոմ Կականեան, Արմաշցի, որ կը կարծուի ըլլալ Գուէնոս-Այրէս, Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի հաղորդել 2, Rue de Choisy, Alfortville (Seine). France

17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Գիշերը, երբ մեզ տեղաւորեցին մեր կացարաններում, ես խնդրեցի աւագակապետից, որ պատմէ, թէ ինչ առիթով ծանօթ է եղել ծպտեալ մուրացկանի հետ։ Նա հաճութեամբ կատարեց իմ խնդիրքը։

«Դու յիշո՞ւմ ես, միանգամ պատմեցի քեզ, որ իմ պատանեկութեան հասակում հայրս ուղարկեց ինձ Տաթեւի վանքը ուսում առնելու։ Այդ միջոցներում լուր տարածուեցաւ, թէ Որոտնայ վանքում յայտնուել է մի հրաշագործ ճգնաւոր։ (Որոտնայ վանքը հեռու է Տաթեւի վանքից կէս օրուայ ճանապարհով միայն)։ Ճգնաւորի մասին խօսում էին, թէ նա ոչ ուտում է, ոչ խմում է, այլ լիացած է սուրբ հոգու շնորհով, թէ նրա կերակուրը մշտական աղօթքներն են։ Նրա մասին պատմում էին զանազան հրաշքներ, այդ պատճառով ամէն կողմից կոյրեր, կաղեր եւ զանազան տեսակ հիւանդներ դիմում էին վանքը ճգնաւորից բժշկութիւն գտնելու համար։

«Լսելով ճգնաւորի համբաւը, իմ հինգ տարի շարունակ անդամալոյծ մայրը — հանգստութիւն չէր տալիս ինձ։ Անդադար տնից նամակ էի ստանում, որ գնամ, մօրս բերեմ ճգնաւորի մօտ, նա էլ ցանկանում էր առողջանալ եւ ամուր ոտների վրայ ման գալ։ Հայրս էլ նոյնն էր ցանկանում։ Ես ստիպուեցայ առ ժամանակ ընդհատել իմ ուսումը, Տաթեւի վանքից գնացի մեր տունը մօրս բերելու համար։ Հայրս գրեց մեզ հետ ամէն բան, ինչ որ արժան էր վանքին ընծայ տանելու համար»։

«Որոտնայ վանքը հասանելուց երկու օրից յետոյ, մեզ թոյլ տուեցին այցելել ճգնաւորի մօտ։ Մենք գտանք նրան իւր ձեռքով ապառաժի մէջ փորած մի քարանձաւում, ուր նա ապրում էր, ուր առանձնութիւն ունէր աղօթելու եւ իւր անձը զանազան ճգնութիւններով տանջելու։ Այնտեղ տարաւ մեզ վանքի արեղաներից մէկը։ Ճգնաւորը այդ միջոցին աղօթքով պարապուած չէր, այլ նստած էր իւր խուցի մէջ, բոլորովին մերկ քարայատակի վրայ, եւ թեւքի արմուկը դնելով մի քարի կտորի վրան, որ նրան բարձի տեղ էր ծառայում, ձեռքը նեցուկ էր տուած գլխին, եւ կիսաթեք դրութեան մէջ, նրա բաց աչքերը անշարժ յառած էին դէպի քարանձաւի առաստաղը։ Այդ դրութեան մէջ, կարծես նոցա միտքը վերառաւլացել էր դէպի երկինքը եւ տարել էր նրան խորին, սրբազան յափշտակութիւն։ Այնպէս որ, նա ամենեւին չզգաց, երբ մայրս մօտեցաւ եւ համբուրեց նրա հագուստի քղանցքը»։

«Հագուստը խիստ պարզ էր. կոշտ մազից գործուած սեւ քանձկոնը իջնում էր մինչեւ ոտները, մէջքը պնդած էր նոյնպէս մազէ սեւ չուանով։ Տրեխներ կամ հողաթափներ չէր հագնում, բոլորովին ոտներով էր ման գալիս։ Գըլուխը բաց էր, բայց չկտրուած եւ չսանտրուած մազերը այնքան երկարացել եւ անել էին, որ պահպանում էին նրա գագաթը թէ ցրտից եւ թէ արեւի տօթից։ Ճգնաւած մօրուքը խառնուել էր գլխի մազերի հետ եւ ստուեր էր նրա դէմքին ահռելի կերպարանք։ Երեսը դունաթափ եւ հիւանդոտ էր»։

«Տեսնելով, որ ճգնաւորը ոչ շարժւում է, ոչ խօսում է եւ ոչ փոխում է իւր նստուածքի ձեւը, մենք կարծեցինք, թէ քնած է։ Բայց արեղան ասաց.

— «Նա քնած չէ, տեսնո՞ւմ էք. աչքերը բաց են, միայն հոգով բարձրացել է երկինքը»։

«Մայրս խնդրեց, թէ կը ցանկանար որ ճգնաւորը տեսնէր նրան։ Արեղան պատասխանեց.

— «Մենք, մեղաւոր աղամորդիներս տեսնում ենք աչքերով, բայց նա տեսնում է հոգով։

«Ցետոյ արեղան խորհուրդ տուեց մօրս, որ մօտենայ ճգնաւորին, բռնէ միայն նրա հագուստի գրօշակը, եւ նա կ'առնէ, ինչ որ ոգիները կը ներշնչեն նրան»։

«Ես օգնեցի մօրս մօտենալ. նա կատարեց արեղայի պատուէրը։ Նոյն րոպէում ճգնաւորը մի անսովոր շարժում գործեց, եւ չփոխելով իւր առաջուայ դրութիւնը, արտասանեց մի քանի անկապ խօսքեր.—

Ինկի ծառը բուսել է... գլխին պըտուղ հիւսել է... տասներկու ճիւղ է արձակած... ամէն մի ճիւղի վրայ... մի մի հրեշտակ է նստած... բայց բոլորից վերեւը... սուրբ Տիրամայրն է նստած... գրկին մանուկ է բռնած... լոյս մազերով զարդարած... Մօր աչքերում արտասուք... օձերը վզատերով լցուած... մանկան ձեռին է մի խաչ... դէմքը պայծառ է զարթած... արտասուքը սրբութիւն... խաչը մեզ փրկութիւն... Մայրն ու Որդին խոստանում»...։

«Ճգնաւորը լռեց։ Արեղան բացատրեց մեզ նրա պատգամախօսութեան իմաստը, թէ սուրբ Տիրամայրը եւ Որդին «փրկութիւն» են խոստանում։ Մայրս ուրախացաւ, կրկին համբուրեց ճգնաւորի հագուստի գրօշակները, եւ մենք երկիւղածութեամբ հեռացանք։

«Այնուհետեւ անցան մի քանի ամիսներ, ճգնաւորի մասին շատ անգամ լսում էին այսպիսի խօսքեր, թէ նրա ժամանակը մօտեցել է, թէ նա երկար չի մնալու երկրի վրայ, թէ հրեշտակները նրան իրանց մօտ են կանչում, թէ նա մի օր կ'անյայտանայ, թէ նրա փոխանակ Մովսէսի եւ սուրբ Լուսաւորիչի նման կը լինի, որ ժողովուրդը նրա մարմինը չգտնէ եւ պաշտելու առարկայ չշարդնէ»։

«Եւ իրաւ, ճգնաւորը անյայտացաւ։ Ո՞ւր գնաց,— ոչ ոք գիտէր։ Միայն ժողովրդի մէջ տարածուեցան զանազան կարծիքներ, ոմանք համարում էին նրան Ենովքի եւ Եղիայի նման երկինքը բարձրացած, ոմանք ասում էին, թէ նա առանձնացել է սարում, իւր կեանքի վերջին օրերը խստակեցութեամբ անցկացնելու եւ իւր անձը բոլորովին Աստուծուն նուիրելու համար։ Ոմանք պատմում էին, թէ նրան տեսել են այս ինչ տեղում, լոյսի ճառագայթներով պատած, երբ մօտեցել են, նա աներեւութացել. Վերջապէս, շատ այսպիսի խօսքեր էին ասում, բայց նրանցից ո՞րն էր ճշմարիտ,— Աստուած գիտէ»։

Աւազակապետի պատմութիւնը թէեւ շատ հետաքրքրական էր, բայց ինձ ամենեւին չէր զարմացնում. Ես առաջ Գեղարդին լաւ էի ճանաչում նրա համար այս եւ այն կերպարանք ընդունելը, այս եւ այն ձեւի մէջ մտնելը խիստ սովորական բան էր։

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՅՈՒՆԻՍ JEUDI 13 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2830 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԹԱՔ ԲԱՐՈՎ, ԶԵՐ ՍԵՒ ՍՐՏՈՎ

Սիրտ չունինք ծխոտ, կոչկոտ կապած վէրքեր քրքրելու: Բայց, այլանդակ «յայտարարութիւն» մը — այն ալ պաշտօնական,— կը հարկադրէ մեզ գրի առնել այս երկու խօսքը:

«Պաշտօնական Յայտարարութեան» հեղինակն է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղին վարչութիւնը, որ յունիս 6ին ընդհ. ժողով գումարած ըլլալով, եզրակացութիւնը հաղորդած է մամուլին, որպէսզի հրատարակուի:

Անշուշտ պատուաբեր բան մըն է որ կ'ընդօրինակուի եւ բոլոր թերթերուն կը ղրկուի:

Կարդացէք եւ տարածեցէք:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղը իր վերակազմութեան շրջանին մամուլով հաղորդած է եղեր, թէ «քաղաքական կազմակերպութեանց կողմէ սարքուած որ եւ է հանդէսի չպիտի մասնակցի»: Արժան եւ իրաւ:

Արդ,— կ'ընդօրինակենք բառ առ բառ.

— «6 Յունիսի տարեկան ընդհ. ժողովս ՄԻԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՄԲ որոշելէ յետոյ միանգամ ընդ միշտ անխախտ պահել վերոյիշեալ որոշումը, որ եւ է շփոթութիւն չստեղծելու համար պարտք կը զգայ յայտարարել որ՝ չէ մասնակցած Մայիս 28ի «անկախութեան» հանդէսին»:

Մեր կարգին որ եւ է շփոթութիւն չպատճառելու համար, յիշեցնենք, անմիջապէս, թէ ոչ միայն «միաձայնութիւն» բառին ատրագծումը, այլ եւ «անկախութիւն» բառին չակերտները կը պատկանին բնագրին:

Այս չքնաղ յայտարարութեան տակ ի պաշտօնէ ստորագրած են մասնաճիւղի ընդհ. ժողովին եւ վարչութեան դիւանները:

Ուրեմն, իմացաք բոլորդ ալ եւ անշուշտ պիտի պատմէք չիմացողներուն,— թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղը չէ մասնակցեր Մայիս 28ի հանդէսին:

Տարօրինակ է որ խեղճ չեն բրած օգտագործել էյֆէլի աշտարակի կամ կեդրոնական ձայնասփիւռը, ժամ առաջ եւ սփիւռ աշխարհի հաղորդելու համար այս խոշոր դէպքը:

Եւ կ'ըսեն թէ այս մարդիկը երիտասարդնե՞ր են, դպրոց տեսած, կրթութիւն առած, առնուազն տասը տարի ալ Փարիզ ապրած:

Ուրեմն, այս «չարլոթօն» ներունդին պատուարժա՞ն վարիչները պատիւ ունին յայտարարելու թէ,— ո՛չ, քա՛ւ լիցի, իրենք չեն մասնակցած «անկախութեան» տօնին (չակերտաւոր):

Եւ կ'ըսեն, տակաւին, թէ այս մարդիկը մարզական շարժման հետեւած ըլլալով, բաւական բան սորված են մարզական առաքինութեանց մասին: Գոնէ լսած են երկու բառեր, «սփորթմէն» եւ «ճէնթլմէն» որոնք սերտ կապ ունին նկարագրի, բարեկրթութեան եւ քաջութեան հետ:

Արդ, ով որ քաջ է, թող մարզական կամ մարզիկային յետին առաքինութիւնը յարմարցնէ այս պարոններուն, առանց որ եւ է խղճահարութեան:

Թող յայտարարէ եւ ապացուցանէ թէ երիտասարդական առաքինութիւն է լքել, ժխտել, անարգել ժողովուրդի մը տենչերուն եւ ճիգերուն հետ կապուած, անոր արիւնով շաղախուած դէպք մը,— Մայիս 28:

Թող բացատրէ թէ բարեկրթութիւն է, հայրենասիրութիւն է, ազատարդու վայել կեցուածք է կռնակ դարձնել պատմական իրողութեան մը, ուր այս ժողովուրդին զաւակներէն 8-10,000 քաջեր ճակատ ճակտի կռուած են 35,000 թուրք զինուորի դէմ: Կռուած եւ յաղթած, յարգանք ներշնչած:

Թող աշխարհի բոլոր գիտելիքները սեղանի մը վրայ թափելով, համոզէ թէ այս փոքրոգի մարդիկը կրնան որ եւ է արդարացում գտնել, իրենց անմիտ եւ անկիրթ ընթացքին համար:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս կամ այն մասնաճիւղը անկախութեան տօնին մասնակցե՞ր է թէ ոչ — երկրորդական է մեզի համար: Ամէն տեղ ալ կան եւ պիտի գտնուին նենգ, չոշորթ կամ սմսեզուկ մարդիկ, որոնց ի՛նչ ալ ըսես, անօգուտ է: Անոնց համար արեւը գիշերն ալ կրնայ ծագիլ, ցերեկն ալ:

Զափազանց մեծ պատիւ պիտի ըլլար ցաւիլ այդպիսիներու համար:

Երթան բարով իրենց սեւ սրտով:

Այս բոլորին մէջ ամէնէն վրդովիչը այն է, որ Հ. Մ. Ը. Մ.ը տակաւին չգտաւ իր պայծառ դիմագիծը, Ֆրանսայի մէջ, եւ չի կրնար յարգել տալ իր իսկ աւանդութիւններն ու որոշումները:

Տասը տարին անցաւ, եւ միեւնոյն երեւոյթները կը կրկնուին պարբերաբար, ոչ միայն սիրտ պղտորելով, այլ եւ մեռեալ կէտի մը վրայ կեցնելով Միութեան գործունէութիւնը:

Ի վերջոյ քանի մը փութկոտ մասնագէտնե՞ր են որ մարզական շարժում պիտի ստեղծեն, սերունդ պիտի հասցնեն եւ ազնական ոգի պիտի արծարծեն:

Ի՞նչպէս կարելի է տոկալ, վարգացնել, ծաղկեցնել Միութիւն մը, որուն մէկ թեւը պատիւ կը սեպէ հրապարակաւ պարծենալ իր հրաշափառ տգիտութեամբ եւ անկրթութեամբ, արհամարհելով բուն իսկ ժողովուրդին մղած կռիւը, փառքն ու վաստակը:

Այսպիսի ոդիսականութիւն՝ ոչ թուրքը, ոչ ալ Քիւրտը արձանագրած է:

Որքա՜ն չուտ կը ցամքին կամ կը ծախին նոյն իսկ երիտասարդներու հոգիները ...

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՊԱՆՔԸ ՖՐԱՆՍ ԳՈՐԾԻ

Սկսան ֆրանքը փրկելու համար

Արգիլուած է դրամ փոխ տալ ոսկիի փոխարէն

ԱՆԳԼԻՈՅ ԿԵԴՐ. ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ ԱԼ ԿԸ ԳՈՐԾԱԿՑԻ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, նոր դահլիճը լիակատար նիստ մը կը գումարէ այսօր, վրադնելու համար առաջին հրամանագիր – օրէնքները: Գ. Լաւալ կ'ուզէ գաղտնի պահել որ եւ է որոշում, մինչեւ որ վերջնական ձեւ առնեն: Այնպէս որ, պէտք է վերապահութեամբ ընդունիլ զանազան զրոյցներ: Վարչապետը առջի օր երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ ելմտական նախարարին հետ, որ երկու օր գիշեր քաշուած էր, ազատօրէն ուսումնասիրելու համար կարգ մը ծրագիրներ: Փարիզ վերադառնալով, նախարարը տեսակցեցաւ Պանք տը Ֆրանսի վերատեսուչին հետ եւ ապա ներկայացաւ վարչապետին:

Այս խորհրդակցութիւններէն անմիջապէս վերջ, ելմտական նախարարութիւնը գենոյց մը հրատարակեց որ կը ծանուցանէ թէ Պանք տը Ֆրանսը պիտի դադրեցնէ որ եւ է վճարում ոսկիի վրայ, խափանելու համար շահագործութիւնը: Միեւնոյն ատեն բրիտանական դրամատունն ալ շրջաբերական մը կ'ուղղէ անգլիական դրամատուններուն, յանձնարարելով սահմանափակել ոսկիի գործառնութիւնները:

Այս անօրինութեանց արմէքը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ՝ մինչեւ հիմա կարելի կ'ըլլար ֆրանքները ձայլ ոսկիի փոխել եւ գայն երաշխաւորութիւն ցուցնելով նոր ֆրանքներ գնել եւ անոնցմով նորէն ոսկի գնել: Այս կերպով կարելի կ'ըլլար ոսկի քաշել Պանք տը Ֆրանսէն, շատ աւելի մեծ արժէքով քան շահագէտին դրամագլուխը: Միւս կողմէ, ֆրանքի վաճառումը կը ծպտէր կատարել անոր գինը: Միեւնոյն գործողութիւնները կը կատարուէին Լոնտոնի մէջ, ընդհանրապէս այն ակնկալութեամբ թէ ֆրանքին գինը պիտի իյնայ մօտաւոր ապագայի մը մէջ: Քանի որ Անգլիոյ դրամատունն ալ կը հրահանգէ սահմանափակել ոսկիի գործառնութիւնները, կը հետեւի թէ բոլորը ստացած է ոսկեդրամի կուսակից երկիրներէն: Անգլօ-ֆրանսական այս գործակցութիւնը մեծ դարմանք պատճառեց սեղանաւորական շրջանակներու մէջ, ուր կը կարծեն թէ երկու երկիրները դրամական երկարատեւ պայքար մը յետոյ, այժմ կ'ուզեն փութացնել դրամներու ամրացման ձեռնարկը:

ԹԵՐ ԹԷ ԴԷՄ ՎԻՃԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵ՞Ր ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՄԷՋ

Պէ՞տք է բռնել գրաւել իշխանութիւնը

Ընկերվարական կուսակցութեան համագումարը երեքշաբթի օրուան երկու նիստերուն մէջ մանրամասնօրէն քննեց իշխանութեան մասնակցելու խնդիրը: Այս առթիւ տաք վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան չափաւորներուն եւ ծայրայեղներուն միջեւ: Առաջինները պնդեցին թէ իշխանութեան հասնելու բանաւոր եղանակներն են քարոզութիւնը եւ ընդհանուր ընտրութիւնները: Ծայրայեղները դիտել տուին թէ այդ բոլորը անարժէք են այլեւս եւ հարկ է իշխանութիւնը գրաւել բռնի, յեղափոխութեամբ եւ զինեալ ապստամբութեամբ: Զափաւոր ճառախօսները աւելի շատ էին, մէջն ըլլալով կուսակցութեան ամէնէն այդեցիկ դէմքերէն ոմանք: Այսպէս, ընդհ. քարտուղարը, Գ. Փօլ Ֆօռ, խօսքն ուղղելով ծայրայեղներու առաջնորդին՝ Զիրոմսքիի, յայտարարեց թէ ընկերվարութիւնը օրէ օր կը նուաճէ իշխանութիւնը ամբողջ երկրին մէջ կատարուած յառաջդիմութեամբ եւ քաղաքապետական ընտրութեանց մէջ շահած յաջողութեամբ: Եւ չեչտեց,— «Անամէջ նշանախօսք է գինել ժողովուրդը՝ բռնի գրաւելու համար իշխանութիւնը: Զուր է կարծել նաեւ թէ ցորչափ ժողովրդապետական պատուիրները եւ ընդհ. քուէարկութիւնը գոյութիւն ունին պէտք է օգտուիլ անոնցմէ իր կարծիքով, Ֆրանսայի ընկերվարականները կրնան օր մը գրաւել իշխանութիւնը, հետեւելով սոյն ծրագրի մը, ինչպէս ըրին Անգլիոյ աշխատաւորականները: Ուրիշ պատուիրակներ ալ նոյն իմաստով խօսեցան: Բայց Գ. Զիրոմսքի հաստատ մնաց իր տեսակէտին վրայ, դիտել տալով թէ կարելի չէ կռուիլ ֆաշականութեան դէմ, առանց զինեալ աշխատաւորութեան: Եւ եզրակացուց թէ երբեք առանց զէնքի յեղափոխութիւն չէ եղած: Այս առթիւ բերաւ օրինակ յիշեց Գերմանիոյ ընկերվարութեան վրիպումը:

Փօլ Ֆօռի տեսակէտը պաշտպանեց նաեւ Գ. Վէնսէն Օրիօլ, կուսակցութեան ելմտական մասնագէտ երեսփ. ժողովին մէջ, յայտարարելով թէ Ֆրանսայի բոլոր ձախակողմեան տարրերուն միութիւնը՝ առաջնորդութեամբ ընկերվարական կուսակցութեան, անզօրութեան պիտի մատնէ դրամատիրական ուժերը: «Ֆաշականութիւնը կ'անհետանայ այն պահուն երբ ընկերվարականները գործադրեն իրենց ծրագիրը, լուծելու համար տնտեսական տագնապէն ծագած հարցերը»:

Վերջնական բանաձեւերը քննուեցան երէկ: (Բանաձեւ մը կ'առաջարկէ Ֆրոսարը նկատել ոչ թէ հրաժարեալ, այլ վտարեալ):

* Համագումարի առաջին օրուան գեկուցման մէջ, ընդհ. քարտուղարը խոստովանեցաւ թէ մեծապէս նուազած է կուսակցութեան անդամներու թիւը: Պատճառը վերագրեց մասամբ «նոր ընկերվարականներու դաւաճանութեան, մասամբ տնտեսական տագնապին եւ գործազրկութեան, եւ մասամբ մըն ալ համայնավարներու հետ հաստատուած ընտրական գործակցութեան: Այս վերջին բացատրութիւնը բողոքի տեղի տուած ըլլալով, Գ. Փօլ Ֆօռ յայտարարեց թէ ինք հակառակ չէ միացեալ գործակցութեան, այլ միայն արդիւնքը կը պարզէ: Արդ, իրողութիւն է որ ինչ յաջողութիւն ալ գտած ըլլայ հակաֆաշական պայքարը, երկու կուսակցութեանց գործակցութիւնը խրտչեցուցած է վախկոտները, իսկ աւելի խիզախները տարած նետած է համայնավարական շարքերուն մէջ:

ՍՈՒԷԶԻ ՋՐԱՆՑՔԸ ՓԱԿԵԼՈՒ առաջարկ մը ներկայացուած է անգլիական կառավարութեան, իբրեւ պատասխան Իտալիայ բանած դիրքին: Այդ պարագային Իտալիա չպիտի կրնայ զօրք եւ ռազմամթերք փոխադրել դէպի Հաբէշիստան: Գերմանական մամուլը մեծ ուշադրութեամբ կը հետեւի անգլօ-իտալական յարաբերութեանց լարման:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄՆԱՓԱՐԱՆՔ ...

Երէկ ձեռքս անցաւ «Հայաստանի Աշխատաւոր», Թուանց հանդիպադարձային թերթ մը, եւ ուշանալոր բաներ կարդացի:

Ֆիլիպէի թաղ. խորհուրդի քարտուղարը նամակ մը ստացեր է Երեւանէն, Ներգաղթի մասին: Թուականը՝ մարտ 25:

Նամակագիրը՝ ոմն Տ. Գարեգին, կը յայտնէ թէ տեսեր է Դ. Շահվերտեանը եւ հանդիպեր է Հօկի կեդր. վարչութեան գրասենեակը, ներգաղթի մասին տեղեկութիւններ ստանալու համար:

— «Ինծ պատասխանեցին, ինչպէս Շահվէրտեանը, նոյնպէս եւ Հօկի գլխաւոր վարչութեան նախագահ տիկին Տիգրան Զաւէնը, թէ առաջական ներգաղթի մասին ոչ մի ժամանակ եւ ոչ մի տեղից որոշում չկայ եւ պիտի չըլլայ այնքան ժամանակ, որքան ժամանակ որ մենք չենք ապահոված ներգաղթողների բնակարանները: Տիգրան Զաւէնը ինծ յանձնարարեց որ այսպէս գրեմ Ֆիլիպէցիներին, մէկ բացատութեամբ միայն որ Հայրենակցականները ինչքան տուն որ կառուցանեն, այնքան բնտանիք կարող են փոխադրել»:

Ուրեմն, կացութիւնը կը մնայ այնպէս ինչպէս անցեալ տարի, առջի տարին, 1931ին կամ 1930ին,— դրամ կուտաք, տուն կը շինուի, դուռները կը բացուին:

Պէտք ըսե՞լ թէ երկու ամիս է անցած այս նամակէն ի վեր:

Իմ խոնարհ կարծիքով, կրնայ 12 ամիս ալ անցնիլ, առանց բան մը փոխուելու կացութեան մէջ:

Նամակագրին լի տեղեկութիւնները քաղած է մարտին, այսինքն այնպիսի ատեն մը երբ դաշնակցական չէր ոչ Պուլկարիոյ եւ ոչ ալ Պուլկարիոյ նայ աշխատաւորներուն թշուառութիւնը:

Եթէ Երեւանցիները որ եւ է տրամադրութիւն ունենային բան մը ընելու, պէտք էր որոշում տուած ըլլային նոյնիսկ մարտէն առաջ, որպէսզի պատրաստութիւններ տեսնուէին ամրան.

Չէ՞ որ ամիսներ կ'անցնին որ եւ է կարաւանի արձանագրութեան, զտման, վերաքննութեան, վերջնական կազմութեան եւ առաքման համար:

Այդ, «գնաց գարուն, եկաւ ամառ»,— եւ դեռ Բարեգործականն անգամ պատասխան ստացած չէ իր նամակներուն:

Միայն մէկ մխիթարութիւն.— «Հայրենակցականները ինչքան տուն որ կառուցանեն, այնքան ընտանիք կարող են փոխադրել»:

Երեւի ատոր համար է որ «Հարուածային» աշխատանքի լծուեր են Վերաշինացները, ժամ առաջ կազմակերպելու համար Հայր. Միութիւնները:

Արդարեւ, կարելի՞ է աւան կամ տուն շինել, առանց բան մը քանդելու:

Երեւանէն եկած լուրին վրայ, կը մնայ սաստկացնել գլուխ, խորացնել ճեղքերը եւ ժամ առաջ դրամ հաւաքել, տուն շինելու համար:

Այս կերպով, թերեւս կարելի կ'ըլլայ տարին չլրացած Երեւան փոխադրել գոնէ Վերաշինացներու վարչութեանց անդամները:

Չէ՞ որ ամէն իշխանութիւն նախ իր հաւատարիմները կը հաւաքէ:

ՎԱՀԷ

Կարմիրներու «բարեկամութիւնը» Ֆրանսայի

Մոսկուայէն կը հեռագրեն տեղական թերթի մը,— Խորհրդային կառավարութիւնը յունիս 10ին յանձնարարած էր մամուլին՝ գեկոյցով մը պարզել Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան դիրքը՝ ֆրանսական բանակին հանդէպ: Բայց որովհետեւ գեկոյցը կ'ըսէր իր համայնավարական եւ հակայեղափոխական քարոզութիւնը պիտի շարունակուի Ֆրանսայի մէջ, քանի մը ժամ վերջ երկրորդ հրաման մը հասաւ որ կ'արգիլէր տեղեկութեան հրատարակութիւնը: Անհատարեկ առաջին հրամանին էական մասը.

— «Ֆրանսական բանակը քաղքենի է եւ կը ղեկավարուի ընդդէմ բանուոր դասակարգի շահերուն: Ֆրանսական խորհրդարանին համայնավար երեսփոխանները պիտի քուէարկեն զինուորական ելմտացոյցին դէմ: Հակայեղափոխական քարոզութիւնը պիտի շարունակուի»:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբ մը

Ալպանիա կ'երթայ Սելանիկէն

«Հորիզոն»էն կը տեղեկանանք թէ հելլէնական կառավարութիւնը արտօնած է որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբ մը Ալպանիա երթայ հաւաքական անցագրով, մասնակցելու համար գնդակախաղի մրցումի մը:

Մեկնումը ակամայ յապաղման ենթարկուած ըլլալով, Հ. Մ. Ը. Մ.ը հեռագրով խնդրեց Ալպանիոյ կրթական նախարարութենէն, որպէսզի մէկ շաբթուան համար յետաձգուի յունիս 9ի առաջին մրցումը Թիրանայի Սփօրթ Քլիւպին հետ: Մրցումը տեղի պիտի ունենայ յունիս 16ի կիրակին, Թիրանայի մէջ: Իսկ երկրորդ մրցման թուականը պիտի որոշուի տեղին վրայ, հաւանաբար յունիս 18ի կամ 19ի համար:

Խումբը որուն հետ պիտի մրցի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Արարատը, Ալպանիոյ առաջին խումբն է, այնպէս որ մեր ֆութպոլիստները, զօրաւոր հակառակորդ մը պիտի ունենան իրենց դէմը:

Խումբին ղեկավարութիւնը ստանձնած է Պ. Դ. Դանիէլեան:

Ընկ. Ց. Պուռնազեան որ գործօն դեր կատարած է այս ձեռնարկին յաջողութեան համար, կը գրէ թէ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի այս մրցումը արտասովոր հետաքրքրութիւն ստեղծած է Ալպանիոյ մայրաքաղաքին մէջ: Ալպանիոյ կրթական նախարարը ամէն դիւրութիւն ընծայած է մրցումներու կազմակերպութեան համար, իսկ արտաքին նախարարն ալ հրահանգած է Սելանիկի ալպանական հիւպատոսին, որպէսզի ձրի վիզա տայ մեր խումբին: Մրցման հովանաւորութիւնը ստանձնած է նոյնինքն Ալպանիոյ վարչապետը: Շատ հաւանաբար ներկայ գտնուի նաեւ Թիրանայի եկեղեցապետը:

Կարգադրուած է որ մրցման օրը ,մրցավայրի ձողերուն վրայ ծածանին ալպանական եւ հելլէնական դրօշակները, Հայկական եռագոյնին հետ: Այս մրցման համար տրամադրուած զինուորական փանֆարը պիտի հնչեցնէ ալպանական եւ հելլէնական ազգային երգերը, ինչպէս նաեւ «Մեր Հայրենիք»ն ու «Յառաջ նահատակ»ը, որոնց ձայնագրուած եղանակներն ատիպողաբար ուղղուած են Սելանիկէն:

Մեր 14 ֆութպոլիստներուն Թիրանայի մէջ բնակութեան եւ սնունդի ծախքերը ստանձնած է Սփօրթ – Քլիւպը: Երթեւեկը պիտի վճարէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը, որ, իբրեւ վարձատրութիւն պիտի ստանայ երկու մրցումներու հասոյթին հարիւրին 50ը:

Միապետութեան խնդիրը Յունաստանի մէջ

Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, յունիս 9ի ընտրութեանց մասնակցած են 1,032,056 քուէարկուներ, մինչդեռ 1933ի ընտրութեանց մէջ ընդհ. թիւն էր 1,143,668: Ձեռնպահութեանց համեմատութիւնը կը հաշուեն 15 առ հարիւր: Մինչեւ յունիս 11 համրուած 786,934 քուէներուն 489,374ը շահած էր

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԸՐՍ

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԿԵԱՆՔԻ ԲՆԱՇՐՋՈՒՄԸ

Ուսումնասիրելով խորհրդային կեանքը, պէտք է ընդունիլ, որ աշխարհիս մէկ վեցերորդ մասին մէջ, ներքին հսկայական փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան։

Արտաքին քաղաքականութեան մէջ, խորհ. իշխանութիւնը վաղուց արդէն հրաժարած է յեղափոխական աւանդութիւններէ եւ կարմիր դիւանագիտութիւնն այլեւս չի տարբերիր դրամատիրական որ եւ է պետութեան դիւանագիտութենէն։ Իսկ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելով, Խորհ. Միութիւնը լծուեցաւ դրամատիրական եւ աշխարհակալ պետութիւններու քաղաքական սայլին։ Համաշխարհային յեղափոխութեան գաղափարը տեղի տուաւ հայրենիքի գաղափարին առջեւ։ Համայնավարները յարձակողականէն անցան ինքնապաշտպանութեան։

Ներքին կեանքին մէջ, նախ եւ առաջ, այս տարուան սկիզբէն, խորհրդային քաղաքացիները աղատական գրքոյկներով հաց առնելու մղձաւանջէն...

Առաջինը՝ հողի յարատեւ ամրացումն է կոլխոզին։ Հողի սեփականութիւնը կը պատկանի պետութեան, սակայն, օգտագործման իրաւունքն ընդմիշտ տրուած է կոլխոզին (հաւաքական անտեսութեան)։ Երկրորդ՝ կոլխոզի իւրաքանչիւր անդամ իրաւունք կը ստանայ անձնական օգտագործման համար սեփական հողամաս ունենալ — 1)4էն մինչ մէկ հեկտար տարածութիւն,— զոր կը մշակէ անհատապէս, յատկացնելով ստացած բերքը իր եւ իր ընտանիքի պահանջներուն։ Եւ երրորդ՝ համայնացուած անասուններէն զատ, իւրաքանչիւր կոլխոզական իրաւունք կը ստանայ, որպէս սեփականութիւն, պահել մէկէն 10 կով, որոշ քանակութեամբ եղջիւրաւոր անասուններ, խոզեր, ոչխար, մեղուի փեթակներ եւ ուզածին չափ հաւ ու հաւազգի։

Կոլխոզային նոր կանոնադրութեան հիմնական նպատակն է գիւղացիի մէջ առաջացնել նախաձեռնութեան ոգի եւ անհատական ...

…

չական կաշկանդումներէ։ Ջնջուեցաւ ձեւական — քաղաքացիութիւնը եւ անոր իրաւասութիւնները, փոխանցուեցան ներքին գործոց կոմիսարին. Հաստատուեցաւ կանոնաւոր դատ ու դատաստան եւ վերջ գտան վարչական կամայականութիւնները։ Ի հարկէ, այս նոր կարգ ու սարքը պէտք է ընդունիլ որոշ վերապահումներով, որովհետեւ խորհրդ. վարչաձեւէն իր էութեամբ կը մնայ մենատիրական ու բռնի ուժին ապաւինած։

Խորհրդային քաղաքացիին տրուեցան կարեւոր քաղաքացիական իրաւասութիւններ։ Նախ եւ առաջ, գիւղացին, քաղաքական իրաւունքներու տեսակէտէն, հաւասարեցաւ բաղաքի բնակիչին — բանուորին։ Եթէ մինչեւ այս տարի մէկ բանուորը իրեն քուէարկող համազօր էր հինգ գիւղացիի, ապա այսուհետեւ երկուքն ալ նոյնարժէքով կը ներկայացնեն ժողովրդային խորհուրդներու ընտրութեանց առեն, խորհրդային քաղաքացին այլեւս դատապարտուած չէ միայն մէկ բարձրացնողի դերին մէջ մնալու, այլեւ հնարաւորութիւն կը ստանայ արժեւորել ու բաժանդակութիւն տալ իր քուէին,— ընդունուած է ուղղակի, հաւասար եւ գաղտնի քուէարկութեան ձեւը։ Այս ալ վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ, որովհետեւ մենատիրական իշխանութիւն մը միշտ կրնայ իր ուզած ձեւով կատարել որ եւ է ընտրութիւն։

Աւելի կարեւոր փոփոխութիւններ կատարուեցան գիւղացիական ճակատին վրայ ...

Ստալին թեւաւոր նշանաբան մը արձակեց, որ խորհրդային մամուլի կողմէ ընդունուեցաւ խանդավառանքով ու բերկրանքով։ Այն է՝ «աշխարհում գոյութիւն ունեցող արժէքաւոր բոլոր կապիտալներից ամէնից արժէքաւորն ու վճռականը կապիտալը մարդիկ են...»։

17 տարիներ շարունակ կարմիր բռնակալները հեղնանք ու արհամարհանք են տուած դէպի մարդ էակը եւ միայն 18րդ տարուան մէջ է, որ կը հասկնան մարդու արժէքը։ Եւ որքան սուղի է նստած համայնավարներու դէպի մարդը ունեցած վայրագ վերաբերումը խորհրդային քաղաքացիներուն վրայ։ Որքան արդար մարդիկ են զոհուած ու մարդկային կեանքեր խորտակուած։ Որքան դժբախտութիւն ու ողբերգութիւն է յայտնաբերուած եւ ի՞նչ դաժանութեամբ մարդկայնօրէն ապրելու տարրական իրաւունքը վլացուած։ 17 տարիներ շարունակ Ստալին եւ իր շրջապատը աշխատած են մարդ անհատի մէջէն արմատախիլ ընել անոր հոգին ու սիրտը եւ մարդ մեքենաներու հետ հնազանդ մէկ բանակին վերածել 170 միլիոն ժողովուրդ մը եւ հիմա ալ կ'ուզեն մարդուն մարդկային կերպարանք տալ ու անոր վերադարձնել հոգին, սիրտ եւ միտք։

Եւ ինչպէս հրճուանք կը տիրէ խորհրդ. աշխարհին մէջ։ Մարդիկ մոռցած կ'երեւան տարիներու անողոքութիւնն ու մերկութիւնը, տաժանակ հոգեբանոր մարդոց ...

…

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՏՕՆԸ

…

Անկախութեան տօնը

ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

…

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԷՋ

…

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԻՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

…

(15) ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ցատրեց եւ սկաուտ գեղարուեստական բաժնի յատուկ երգերն ու արտասանութիւնները:

Երգեցին Տիկ. Սիրուն Խաչատրեան, Օր. Հռիփսիմէ Քնեազեան որ ծափերու տակ ստիպուեցաւ կրկնել: Երգեցին նոյնպէս Պ. Միրայէլ Հովեան եւ Կարպիս Գանթարճեան

Արտասանեցին Օր. Օսմանճեան եւ Յարութիւն Խաչատրեան:

Ընկ. Լ. Զորմիսեան, օրուան բանախօսը, բացատրեց անկախութեան գինը ազգի մը մէջ, թէ որքան կարեւոր եւ անհրաժեշտ է այն մասը հողը, զոր հայրենիք կը կոչենք:

Բացատրեց նոյնպէս Հայոց պարտքան, թէեւ հիմա ունինք հայրենիք, սակայն կը ձգտինք անկախութեան եւ ազատութեան

Գեղարուեստական երկրորդ բաժնին մէջ կը կայէին Ա. Ահարոնեանի «Ազատութեան ճանապարհին»կտորէն մին, «Էլմի աղօթիւրը», զոր ընկ. Կարօ Օսմանճեան վերածած էր թատրոնի:

Երէցին դերը յաջողապէս կատարեց ընկ. Օ. Կարապետեան եւ Թաթուլի դերը՝ ընկ. Օսմանճեան:

Մնացեալ դերակատարներն ալ՝ Տիկ. Խաչատուրեան, Օր. Օսմանճեան եւ ընկ. Շապաղեան յաջող էին իրենց դերերուն մէջ:

Նախագահին փակման խօսքէն յետոյ ներկաները մեկնեցան ազատութեան գաղափարով գօտեպնդուած:

Շրջ. Թղթակից

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

— o —

Խօսքը խամաճիկներու թատրոնի մասին է,— Հայաստանի մէջ կը կոչուի տիկնիկներու թատրոն (կիննոլ կամ գարակեօզ):

Լէնինականի մէջ հիմնուած է այսպիսի թատրոն մը, որ միակն է ամբողջ Անդրկովկասի մէջ. Թատրոնին բեմադրիչ նշանակուած է Յասմիկ Գէօզալեան, որ ուսրած է Մոսկուայի նման թատրոնի դասընթացքները: Բեմայարդարումը պիտի կատարէ նկարիչ Շիրինեւ, երաժշտութիւնը պիտի վարէ Ալլահվերտեան: Այս տարուան խաղացանկին մէջ կան ռուսերէնէ թարգմանուած Անեխս գողը մարդ դարձաւ (Ս. Սպերանսկի), Ցեղասպան Քաջարիկը (Զերինսկի) Տուննն ու կատուն (Յ. Թումանեան):

Բեմադրութեան համար Մոսկուայէն բերուած են սարքաւորման անհրաժեշտ առարկաները:

Առաջին ներկայացումը, Ցեղասպանիկ Քաջարիկը, տեղի ունեցաւ Մայիս 25ին: Բեմայարդարումը կատարած էր Մոսկուայի Խալաթով թատրոնի նկարիչներէն Կուզմինա: Ներկայացումները տեղի կ'ունենան հայերէն եւ ռուսերէն լեզուներով: Թատրոնին անհրաժեշտ ծախքերուն համար 25.000 րուբլի վարկ տրուած է տեղական իշխանութեան կողմէ: 10.000 րուբլի տուած է երկաթուղիի դպրոցական վարչութիւնը.

Լէնինականի խամաճիկներու թատրոնը ներկայացումներ պիտի տայ նաեւ Երեւանի մէջ:

ԳԻՏՈՒԹԵԱՆՑ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ ՀԱՅԿ. ՀԱՍՏԻԱՏ

— • —

Գիտութեանց Ակադեմիայի հայկական հաստատը վերջերս կազմակերպեց Կովկասագիտութեան ուսումնարանի հայկական բաժին մը, որ ձեռնարկած է կարգ մը հրատարակութիւններու, այսպէս լոյս պիտի ընծայուին Հայաստանի նիւթական մշակոյթի պատմական արժէքներու, ազգագրական գործերու, լեզուներու, կովկասեան ժողովուրդներու պատմութեան վերաբերեալ աշխատութիւններ:

Այս տարի պիտի հրատարակուին Հայաստանի ուսումնասիրութեան պատմութիւնը, հին հայկական ձեռագիրները, գեղարուեստական գործեր եւ այլ նիւթեր, հին հայկական առեւտրական դրամագլուխի մասին: Ռուսերէն թարգմանութեամբ պիտի հրատարակուի Զաքար Ագուլեցիի «17րդ դարու առեւտրականը» գիրքը: Ծրագրուած է ռուսերէն թարգմանութեամբ հրատարակել նաեւ Մխիթար Հերացիի Ջերմանց մխիթարութիւն» գործը եւ կարգ մը այլ աշխատութիւններ հին Հայաստանի ժողովուրդներուն կեանքին ու մշակոյթին մասին: Գիտութեանց Ակադեմիան ձեռնարկած է նաեւ հրատարակելու Սերոբ Մագիստրոսի հայ մատենագրութեան պատմութիւնը, որ բացառիկ գիտական նշանակութիւն ունի:

Պատմագիտական այս աշխատութիւններէն զատ, Գիտութեանց Ակադեմիան այս ամառ շրջուն յանձնախումբ մը պիտի ղրկէ Հայաստանի գաւառները, ուսումնասիրելու համար մեր երկրին պատմական արժէք ներկայացնող վայրերը:

ԳՆԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ ՀՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ

— o —

Հայաստանի կառավարութիւնը «գեղարուեստական վաստակաւոր գործիչի» տիտղոս տուած է նկարիչ Յակոբ Կոջոյեանի, գնահատելով նկարչական ասպարէզին մէջ անոր ցոյց տուած ուժիսատութիւնները

Նոյն ժամանակ «գեղարուեստի վաստակաւոր գործիչի» տիտղոս տրուած է նկարիչ Եղիշէ Թադեւոսեանի եւ նկարիչ-ուսուցիչ Վրթանէս Ախիկեանի

ՄԱՐԴԱՍՊԱՆԻ ՄԸ ՎԵՐՋԸ

— • —

Հայաստանի գերագոյն դատարանը, որ կազմուած էր հետեւեալներէն,— Ս. Տէրնակալեան՝ նախագահ, Ծատուրով եւ Ա. Յարութիւնեան՝ դատաւորներ, Վարդանեան՝ դատախազ, Լ. Քոչարեան՝ պաշտպան փաստաբան, մահավճիռ տուաւ մարդասպան Գէորգ Յարութիւնեանի, այլ անուամբ Գիլեանի:

Մարդասպանը, որ ծանրաբեռն անցեալ մը ունի, վերջերս իր տունը կը հրաւիրէ արտասահմանէն վերջուած մթերանոցի պետ Սարգիս Սարգիսեանը, կը գինովցնէ, յետոյ ելեկտրական լարով կը խեղդէ, ունեցածը կը թալլէ եւ դիակն ալ կը նետէ փոսի մը մէջ:

Մահավճիռը գործադրուեցաւ գնդակահարութեամբ

ՀԻՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՄԸ

— o —

Գեառնի գիւղին կից, Ազատ գետի ափին, դժուարամատչելի վայրի մը մէջ, ուր 66ին (Ք.Ե.) կանգնած էին Հայաստանի ամէնէն ամուր բերդերէն մին, կար եւ արքայական տաճար մը: Այդ տաճարը կառուցուած էր Տրդատ Ա.ի օրով, հռոմայեցի եւ հայ վարպետներու ձեռքով, այնպէս որ ան ալ խառնուրդ է յոյն-հռոմէական եւ հայկական ոճերու:

Ներկայիս փլատակ է այդ պալատական տաճարը եւ քարերը թափթփուած են աւերակին չուրջը: Փրոֆ. Մառ ժամանակին մեծ աշխատանք թափած էր այդտեղ, պեղելու համար աւերակները: Վերջերս փրոֆ. Բունեաթեան կ'աշխատէր տաճարին բեկորներուն հիման վրայ վերականգնել ամբողջ կառուցուածքը: Վերին մարմիններու հրահանգով ամբողջական եւ վերջնական վերահաստատման պիտի ենթարկուի տաճարը: Քաղաքակրթութեան պատմութեան ուսումնարանը որոշած է այս տարի աւարտել այդ աշխատանքները:

Գեառնիի այդ տաճարը կը համարուի Մերձաւոր Արեւելքի հռոմէական ճարտարապետութեան հնագոյն յիշատակարանը:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Վահան Տէրեանի կինը, Սուսաննա Միասնիկեան, պետական գրական թանգարանին նուիրեց իր ամուսնոյն թանկարժէք գիւանը, որ կը պարունակէ Տէրեանի տպուած գործերուն բազմաթիւ սեւագրութիւնները, զանազան քերթուածներու տարբերակները, մեծ թիւով անտիպ գործեր, թարգմանութիւններ, ծանօթագրութիւններ:

*** Այս ամիս Երեւանի համալսարանի ուսուցչական բաժնէն շրջանաւարտ եղան 29 երիտասարդներ: Պատմական բաժնէն՝ 18 շրջանաւարտներ: Մարմնակրթութեան մասնաւոր դասընթացքներն աւարտեցին 40 երիտասարդներ, որոնք պիտի ղրկուին գաւառ իբրեւ մարզիչ:

ՍԻՄԱԼ

— — —

4 տարեկան Յակոբիկ առաջին անգամ էր, որ դպրոց կ'երթար: Վարժուհին հարցուց թէ քանի՛ հոգի կ'ուզեն երկինք երթալ: Բոլոր պզտիկները մատնի բարձրացուցին, Յակոբիկը ոչ:

— Դուն չե՞ս ուզեր երկինք երթալ, Յակոբի՛կ:

— Տակաւին 4 տարի է, որ երկինքէն եկած եմ.

ՈՒՐ ԵՄ ...

— Ո՞ւր եմ, ո՞ւր եմ, բառ. հիւանդը զառանցելով, ո՞ւր եմ, երկի՞նքն եմ.

— Ո՛չ, սիրելիս,, պատասխանեց կինը մեղմօրէն, տակաւին քովիկս ես:

ԹՈՒՐՔԻԱ

Հրեաներու գաղթին մասին

— o —

«Ճումհիւրիէթ» կը հրատարակէ փրանսերէն Թան թերթին հետեւեալ լուրը.—

«Պոլսոյ ոստիկանութիւնը խուզարկած է «Քէմիչ Քոլոնիզասիոն Ասոսիասիոն» ընկերութեան կեդրոնը կասկածելով որ այդ մարմինը Թուրքիոյ հրեաները Պաղեստին գաղթելու կը մղէ: Շատ մը փաստաթուղթեր ձեռք անցուած եւ կնքուած են: 60 հոգի հսկողութեան տակ առնուած են»:

Թուրք թերթը կը գրէ այս առթիւ.— «Այս լուրին վրայ քննութիւն կատարեցինք եւ ճշդեցինք խնդրին հանգամանքը: Անգլիական կառավարութիւնը կարգ մը պայմաններու ենթարկած է հրեաներու ներգաղթը դէպի Պաղեստին, ինչպէս նաեւ կրճատած ընդունելիքներուն թիւը: Պայման է որ աշխարհի որ եւ է կողմէն Պաղեստին գաղթողը անգլիական հիւպատոսէ մը վիզէ ունենայ:

Անգլիա Թուրքիայէն երթալիք հրեաներուն համար ալ հարկերին այս չափ համեմատութիւն մը զատած եւ հաղորդած է Պոլսոյ անգլիական հիւպատոսին: Այս վերջինը պաշտօն կուտայ Իքա սիոնական ընկերութեան պատուիրակ Ջերմակի, որ դրացի Պաղեստին մեկնելիք հրեաներու գործով: Ջերմակ, որ Եագաճըքի մէջ ագարակ մը կը բանեցնէ, հիւպատոսարանի այս որոշման վրայ կը սկսի պատրաստել տալ Պաղեստին մեկնելիք հրեաներուն անցագրերը եւ այդ թուականէն ասդին Թուրքիայէն բաւական հրեաներ կ'երթան Պաղեստին:

Բայց Ջերմակին այս գործունէութիւնը կը գրաւէ կառավարութեան ուշադրութիւնը եւ կը խուզարկուի ոչ թէ ընկերութեան կեդրոնը, ինչպէս գրած է «Թան», այլ յիշեալին բնակարանը, ուր կարգ մը փաստաթուղթեր կը գտնուին մեկնող եւ մեկնելիք հրեաներու մասին: Ջերմակ ներկայիս հսկողութեան տակ կը գտնուի եւ քննութիւնը կը շարունակուի: Թէեւ այս առթիւ ուրիշ անձեր ալ հարցաքննուած են, բայց սիոնական պատուիրակէն զատ ոչ ոք հսկողութեան տակ պահուած է.

Կառավարութիւնը սա տեսակէտով է որ կարեւորութիւն կուտայ միջադէպին,— հիմնական քարոզութիւն կը կատարուի, Թուրքիոյ հրեաները դաժեցուածային արտագաղթի մը մղելու համար: Ասոր թէ ոչ, ուղղուներու ժեկնումը որ եւ է անպատեհութիւն չունի եւ հետեւաբար որ եւ է արգելքի չի հանդիպիր: Կը կարծուի թէ քննութեամբ հաստատուած է որ մէջտեղը չկայ ցանցի ձեւով աշխատող մարմին մը»:

Կուսակալի օգնական Բիւքնէտուին հետեւեալ յայտարարութիւնն բրաւ. «Լուր չունիմ թէ Թուրքիոյ մէջ կայ ցանց մը, որ այստեղի հրեաները կը մղէ Պաղեստին գաղթելու: Այս տեսակ ցանց մը գոյութիւն չունի: Յիշուած անձի (Ջերմակ) մասին կրնայ քննութիւն կատարուած ըլլալ, բայց ոչ ոք հսկողութեան տակ առնուած է»:

Պոլսոյ Խաէէնացի հրեայ համայնքին Ծախազան եւ Պէնէղէրիւ հրեայ լիսէի տնօրէն Տօֆը. Մարքոււ, իր կարգին կը յայտարարէ.—

«Զանգուածային արտագաղթ ոչ պատճառ, ոչ ալ կարելիութիւն կայ, որովհետեւ մենք հոս ամփական հայրենիքի մէջ կը գտնուինք: Թուրքօրէնները որ եւ է կերպով մեզ չեն բաժներ միւս հայրենակիցներէն: Արդէն, Անգլիա աշխարհի բոլոր հրեաներուն տարեկան միայն 6000 վիզէ արամադրած է Պաղեստինի համար, իսկ տարը հազիւ 20-25ը կը վիճակի Թուրքիոյ հրեաներուն: Ցետոյ, հիմա վիզէ կը տրուի միայն այն հրեաներուն, որոնք հարկադրուած են մեկնիլ Գերմանիայէն, որովհետեւ անոնք շատ աւելի դէչ կացութիւն մը ունին:

«Ճումհիւրիէթ» խմբագիրներէն մէկը կ'երթայ Իքայի (հրեայ գաղթականական մարմին) Թիւնէլի կեդրոնը, տեսակցելու համար այդ կազմակերպութեան վարիչ Ջերնակի հետ: Այդ միջոցին շատ մը Պոլսեցի հրեաներ կը հասնին թէլ Աւիվ երթալու համար: Անոնց պատասխանուեցաւ թէ պաշտօնատունը փակ է առժամապէս:

Դռնապանը կ'ըսէ թէ օրական 40-50 հոգի կը դիմեն, թէ Ջերնակ Լիթուանացի հրեայ մըն է եւ 14 տարիէ ի վեր Պոլիս կը գտնուի: Իսկ Ջերնակ հետեւեալը կը յայտարարէ.— «Մեր հաստատութիւնը կը զբաղի ոչ թէ Թուրքիոյ, այլ Թուսիոյ հրեաներով: Նախապէս հաղաքաւոր առեւ հրեաներ կային հոս. մեծ մասը Պաղեստին գըացած եւ ներկայիս հազիւ քանի մը հարիւր հոգի մնացած են: Ասոնց ալ մեծ մասը թղթահպատակ կ'ըլլան մեր տեղէնէ»:

Ցաւակցական է որ,— կ'աւելցնէ Թուրք խմբագիրը,— երբ Ջերմակ այսպէս կ'արտայայտուէր, բուն իսկ դիմողները կը խոստովանէին որ իրենց մեծ մասը թուրք հրեաներ են:

— Ճի՞շդ է որ գոյութիւն ունի խմբակ մը որ դրամ կը կորզէ հրեաներէն, զանոնք համոզելով թէ Պաղեստինի մէջ գործ պիտի արուի իրենց: — Լուր չունինք այս տեսակ բանէ մը: Թերեւս կայ, հրեաները իրրեւ գրօսաշրջիկ կ'երթան, վերադառնալու պայմանով»:

Ճիշդ այս միջոցին ներկայացաւ հրեայ մը եւ գանգատեցաւ որ իրմէ 200 ոսկի առնուած է նոյն ձեւով եւ հարցուց թէ ե՞րբ պիտի ղրկուի Թէլ Աւիվ:

Գալով ագարակի խնդրին, Ջերնակ ըսաւ. «Եագաճըքի մէջ ագարակ չունիմ, այդտեղի Սուլթանպէյլիք ագարակը կը պատկանի Իքայի նախագահ Ֆիլիպսոնին».

ՇԱՔԱՐԻ ԱՐԴԻՒՆԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ վերջնական որոշումներ տրուած են շաքարին գինը գեղչելու մասին եւ ասոր համար պատրաստուած օրինագիծը ներկայացուած է Ազգ. Ժողովին: Շահագրգռուող շրջանակները որ եւ է տեղեկութիւն չեն հաղորդեր օրինագծին հիմերու մասին: Կը թուի թէ շաքարի գործարանները պիտի կազմակերպեն աշխատանքի դրութիւնը եւ պիտի աւելցնեն արտադրութիւն: Գործարանները մինչեւ հիմա չէին կրնար ամբողջական գործունէութիւն ունենալ, որովհետեւ երկրին շաքարի բապառումը պակաս էր իրենց արտադրութենէն: Աժանելուն վրայ, շաքարին սպառումը պիտի աւելնայ եւ հետեւաբար գործարանները պիտի կարենան ամբողջական արտադրութիւն տալ:

Միւս կողմէ, շաքարի սպառման յաւելումը բնականաբար պիտի պահանջէ ճակնդեղի աւելի շատ արտադրութիւն յօգուտ երկրագործութեան զարգացման:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՄՈՍԿՈՒԱ՞ Կ'ԵՐԹԱՅ

Խառնական «Թրիբինէ» գործակալութիւնը Պուքրէշէն առացած իր հետեւեալ լուրը կը հաղորդէ.—

Հաւանական է որ Թուրքիոյ վարչապետ Զօր. Ըսմէթ Ինէօնիւ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի Արասի հետ միասին Պուքրէշ գայ, արտաքին նախարար Թիթուլեսքոյի հետ տեսակցելու համար:

Ըսմէթ Ինէօնիւ, յառաջիկայ սեպտեմբերին ալ Մոսկուա պիտի երթայ, ուր պիտի գտնուին Թիթուլէսքօ եւ Պէնէշ:

*** Կ'ըսուի թէ վարչապետը յունիս 15ին քննական պտոյտ մը պիտի ձեռնարկէ Երզնկայի եւ շրջականերու մէջ եւ այս առթիւ աչքէ պիտի անցընէ նաեւ այն վայրերը ուր քարիւղի փնտռտուք կը կատարուի

ՍԱՄՈՒԷԼ

Կաթողիկոսին դերը

— • —

«Յուսաբեր» խմբագրականով մը կը ներկայացնէ կաթողիկոսին դերը հայկական ներքին տագնապներուն մէջ (30 մայիս).

—Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի ընտրութենէն մինչեւ այսօր տեղի ունեցան հետեւեալ փաստերը.

Ա.— Երկրի մէջ փաստօրէն մահուան դատապարտուեցաւ կաթողիկոսը. իր ընտրութենէն ասդին գէթ անգամ մը իրեն հնարաւորութիւն չտրուեցաւ «մխիթարանք»ի բառ մը արտասանելու ի լուր իր ժողովուրդի:

Բ.— Պարզուեցաւ, որ խորէն Ա. կաթողիկոս ընտրուած է միմիայն զաղթաշխարհի համար, դէպի ուր մերթ ժլատութեամբ ու մերթ առատօրէն կոնդակներ կը ճամբուին Էջմիածնէն՝ ի փառս հայ կրօնի եւ խորհրդային իշխանութեան:

Գ.— Էջմիածնի գոյութիւնը գաղթաշխարհի մէջ զգացուեցաւ յատկապէս եռագոյնի շուրջ ծաւալած պայքարներու շրջանին. կաթողիկոսը ամէնէն գործօն մասնակցութիւնը ունեցաւ այդ պայքարներուն մէջ՝ իր կոնդակներով պառակտելով ժողովուրդը եւ ատելութիւն սերմանելով եռագոյնի դէմ:

Դ.— Ցեղակ ու որոշակի կերպով կաթողիկոսը իր պաշտպանութեան տակ առաւ արտասահմանեան թեմերու առաջնորդներէն անոնք, որ խորհրդային իշխանութեան դրօշը կը սերմանէին հայ ժողովուրդի մէջ. չարագործ Դուրեանը (Ամերիկա), կաբալեօտ Մազլումեանը (Ռումանիա) եւ Թուրքէն Մանասեանը (Իրաք) իրենց ազգադաւ արարքներուն մէջ կը ներշնչուէին Էջմիածնի մէջ բազմած Ղլտճեանցներէն եւ կը վայելէին հովանաւորութիւնը ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:

Ե.— Պարզուեցաւ միաժամանակ, որ Էջմիածինը որոշակի պայքար կը մղէ այն կրօնաւորներէն անոնց դէմ, որոնք չեն ուզեր գործիք ծառայել խորհրդային իշխանութեանց ձեռքը բռնադէմ լինելոց հաւատքի եւ ժողովուրդի. Յովակիմեան սրբազանը (Պուլկարիոյ մէջ), Պալաքեան սրբազանը (Մարսիլիոյ մէջ), Խաչատուրեան արք.ը (Քալիֆորնիոյ մէջ), իր յաջորդը՝ Գեղամ վրդ.ը (դարձեալ Քալիֆորնիոյ մէջ), Մարգուկեան վրդ.ը եւ քահանաներու ամբողջ դասը մը (Հիւսիս. Ամերիկայի մէջ), Ամերիկահայոց Յոյսկին առաջնորդը՝ Տիրայր արք.ը (Ամերիկայի մէջ), Պոլսոյ Նախկին պատրիարքը՝ Զաւէն արքեպ.ը (Իրաքի մէջ), Ներսէս սրբազան Մելիք-Թանգեանը (Ատրպատականի մէջ),— այս բոլոր ժողովրդասէր ու եկեղեցասէր հովիւները սաստկօրէն հալածուեցան ու կը հալածուին ոչ միայն խորհրդային իշխանութեանց, այլ եւ Էջմիածնի կողմէ:

Զ.— Էջմիածինը իրեն բոյն տուաւ արարք մը, որ աններելի է հայ եկեղեցիի բազմադարեան պատմութեան մէջ,— բացորոշապէս կոնդակներ արձակեց հայ կուսակցութիւններէն մէկուն՝ Դաշնակցութեան դէմ:

Է.— «Նիւ Եորք Թայմզ»ի թղթակցին ու մանաւանդ Լ. Ֆիշերի՝ «Էժթաւս»ի աշխատակցին հետ ունեցած տեսակցութեանց առթեւ որոշապէս պարզուեցաւ, որ կաթողիկոսը նաեւ զաղտնի կոնդակներով աւելի քան մերին դեր խաղցած է չարագործ կղերականին՝ Դ. Դուրեանի դատին մէջ:

Ը.— Իսկ այսօր նոյն կաթողիկոսը որոշապէս ռուսական քաղաքականութեան քարոզչի դերը ստանձնած է՝ յորդորելով հայութիւնը անվարան կապուիլ Մոսկուայի եւ անոր յանձնել իր ճակատագրին տնօրինութիւնը:

Անհնական է, որ Մոսկուան յօժարեցաւ ստորնագայն խաղագախութեան մը, այսինքն որոշեց կաթողիկոս պահել Էջմիածնի մէջ, բացառաբար իր քաղաքական շահը նկատի առնելով: Քրեմլը գիտակ էր այն դերին, որ աւանդաբար, դարերէ ի վեր, հայութեան կրօնական կեդրոնը խաղցած է քաղաքական մարզին մէջ, իրմով հայ պետականութիւնը փոխարինելով: Թայմզագոյն օրինակը այս տեսակէտով — գոյութիւնը Ազգ. Պատուիրակութեան, որ ընծայեց անմիջականօրէն կաթողիկոսէն եւ պատերազմի ամբողջ շրջանին քաղաքական աշխարհին մէջ ներկայացուց Հայ Դատը: Մոսկուան այս դերը ոչ թէ կ'ուզէր Էջմիածնէն խլել, այլ կ'ուզէր զայն անոր վերադարձնել՝ Մայր Աթոռը ռուսական օրիէնթասիոնի խողովակ դարձնելու համար գաղթաշխարհի մէջ: «Խորհրդային կառավարութիւնը կը հաւնէր կաթողիկոսին քաղաքական կարեւորութիւնը ասիա հային վրայ», կ'աւանդէր Նիւ Եորք Թայմզի թղթակցին խորէն Ա., լաւապէս ըմբռնելով այն փափուկ դերը, որ յանձնուած էր իրեն արտաքին աշխարհին մէջ: Եւ ինչո՞ւ այս դէմքը իր ձեռքը պիտի տար Քրեմլը, երբ նոյն Մոսկուան իր չահ ռուսական օրիէնթասիոնի յօժար է ամէնէն անարգ ու խոտոր կ'ճերու մինչ հանիր ամէնէն մերին ուժերու՝ զարմանալի խառներու եւ աղալարներու հետ: Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը բոլոր պայմաններու տակ առիական փուշայի մը կշիռը ունի՛ քաղաքական աշխարհի մէջ. իսկ այս անուրանալի փաստը իմաճին բաւական է արդէն, որ Քրեմլը շուք մը պահէ Էջմիածնի մէջ՝ անոր տիտղոսը արտասահմանի մէջ օգտագործելու համար: Ոչ միայն օտարի առջեւ (ուր այդ անհրաժեշտ է եւ ձեռնտու), այլ եւ բուն իսկ հայ ժողովուրդի մէջ, մասնաւորաբար այս վերջինը քաղաքականապէս ռուսական կառքին լծելու համար: Եւ ի՛նչ է, վերջապէս, բուն պատճառը այն մոյեգին պայքարին, որ Քրեմլը կը մղէ Դաշնակցութեան դէմ, եթէ ոչ հայութեան ճակատ այս վերջին ուժին ռուսականվլաւալը պատուաստելու բացայայտ փափաք մը»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԽԱՂԱՂ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ԱՎԻՆԵՈՆ, 11 յունիս (Յառաջ).— Փոնթէի մէջ կ'ապրի մօտ քսան տուն հայութիւն մը: Մեծամասնութեամբ Սեբաստիոյ Զառայէն: Բոլորն ալ բնտանիք կազմած, 3-4 զաւակներու տէր, շատ հանգիստ կ'ապրին: Բոլորն ալ իրենց գործերն ունին: Կիներն ալ շատ անգամ կ'աշխատին ժէտաքսի եւ քարոլամի գործարաններու մէջ, սիրուած իրենց գործատէրերէն Անգործ կիներ, որոնց թուղթերը հարիւրնոց են, անոնք ալ երբեմն եւակ հաւաքելու կը տանին, օրական 12-15 ֆրանք կուտան: Հոս հասուպեսնական աւանդութիւնները, հին սովորութիւնները կը պահուին, Զատիկի, Ամանորի եւ ուրիշ տօնական օրերու մէջ յաճախ կ'այցելեն իրարու, հաւաքոյթներ, հանդէսներ, ներկայացումներ կուտան: Շրջանները գտնուող հայ երիտասարդներ սիրով կուգան, մեծ ոգեւորութիւն կը ստեղծուի, մարդ ինքզինքը հայրենի տանիքին տակ իր պապիկին եւ մամիկին, բարեկամներուն մօտ կը զգայ: Հոս գտնուող հայրենակից երիտասարդութիւնը Հայր. Միութիւն մը ունի, մօտ 15-20 անդամներով: Շատ սրտապնդիչ է այն պարագան, որ գոնէ Հ. Միութիւն մը կայ, այս ցրուած հայ համայնքին անդամները իրար կապող աւ մը վառվռուն եւ մրոյեան երիտասարդներ պարտաճանաչութեան ոգիէն մղուած՝ ուխտած են այս սրբազան միութիւնը եւ անոր վեհութիւնը անխախտ պահել:

Երիտասարդութեան մեծագոյն մասը որբանոցներէն ելած, գիտակից, համեստ, տիպար հայեր, ապագայ խառնացող տղաք են: Այս գաղութը այցելող հայրենակիցները կը հաստատեն անշուշտ մեր գրածները: Մանաւանդ կիրակի օրը երիտասարդութիւնը հեշտ կեանքի վայելքներու չի հետեւիր, իրենց երիտասարդական հրայրքէն չտարուելու համար մեծ կամքով կը պայքարին սին հաճոյքներուն դէմ թերթերով, վէպերով, ազգային պատմութիւններով, եւ իրարու տուն այցելելով, իրենցմէ մեծերը յարգելով, արտասանութիւններ ընելով, ժամանակ կ'անցընեն: Ամէն ոք իր զաւակներուն հայերէնի դասեր կուտայ, շաբաթը 3-4 անգամ, պզտիկները շատ սահուն հայերէն կը խօսին, մանաւանդ տուներու մէջ, շատ հանգիստ եւ երջանիկ են, իշխանութիւնը շատ համերաշխ ոգիով կը նայի: Եթէ իրենց ժողովներուն մէջ կամ գուցէ անախորժ բնոյթ կրող խօսակցութիւններ ըլլան, երբ պատիժ, ի նպաստ Միութեան փոքր տուգանքի կ'ենթարկուին, կրկնելու պարագային զայն ժամանակ մը բոլոր յարաբերութիւններէ կը զրկեն, մինչեւ որ ճանչնայ իր թերութիւնը՝ յարգելով իրենց մեծերը. Բոլորն ալ համերաշխ են իրարու: Շատ մխիթարական է այս գաղութին բարոյական վիճակը: Երիտասարդութեան մէջ կան նաեւ դերասաններ: Բոլորն ալ գրեթէ իրենց սեփական տուները ունին, ոմանք ալ գործատէրերու կողմէ տրուած չէնքերու մէջ կը բնակին առանց դրամ վճարելու: Շինուած բոլոր տուներն ալ արդիական ձեւերով են մէկ-երկու յարկանի: Անոնց մէջ աչքի կը զարնէ Պէհրիկեան եղբարց տունը, իրենց ձեռքերով շինած, յատակագիծը իրենք գծած են եւ իրենք ալ կառուցած: Ունին Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մուրատ խումբը, իրենց սեփական ակումբով: Սակայն կը ցաւինք ըսելու որ տեղւոյս երիտասարդութիւնը շատ անգամներ դաւրկ կը մնայ ուսուցանող եւ քաջալերող միջոցներէ, ինչո՞ւ չեն հետաքրքրուիր այս գաղութին կեանքով: Այս գաղութը երբեք փնտռող չկայ: Երբեմն եթէ միութիւնին խնայ, տարին մէկ կամ երկու անգամ կուգան կ'այցելեն: Բոլորը թրթռուն խօսքի կարօտ են, յաճախակի այցելեցէք այս գաղութը, երիտասարդութիւնը ծարաւի է մտաւորականութեան տաք եւ խանդավառ ներկայութեան

Սեւ Հողերցի

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՖԹ. Կ. ԽԱՉԻՆ

Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ ձեզի որ տկարութիւնս նկատի առնելով ամէն կերպով օգնեցիք, մինչեւ այսօր ալ կ'օգնէք. Մասնաւորապէս շնորհակալ եմ Տիկ. Գետիկեանէ եւ Օր. Շահլամեանէ, իրենց անձնական օժանդակութեան համար: Չգիտի մոռնամ այս բարիքը, որ ինծի ըրիք: Եթէ ունենամ պատեհութիւններ առաջուան նման, անպայման Կ. Խաչը պիտի յիշեմ:

Ահա հիւանդի մը վերջին խօսքը: Կեցցէ՛ Հայ Կ. Խաչը: Դուք կ'օգնէք տկար հիւանդներուն, աղքատներուն, Աստուած վարձատրէ ձեզ եւ ապարդիւն չթողու ձեր ջանքերը եւ աշխատանքը:

Արզունեան

կառավարական կուսակցութիւնը, 98.596ը՝ միապետական հոսանքը, 84.780ը համայնավարները, 73.284ը անկախները: Մամուլը տարբեր ձեւերով կը դատէ ընտրութեանց արդիւնքը: Հանրապետական թերթերը կ'ըսեն թէ հանրապետութեան տեսակէտը յաղթանակած է, հետեւաբար աւելորդ է հանրաքուէ կատարել, ճշդելու համար երկրին վարչաձեւը: Իսկ կառավարական թերթերը կ'ըսեն թէ ոչ ճեւ է բան կարգադրուած չէ եւ պէտք է բացէ ի բաց մէջտեղ դընել վարչաձեւի խնդիրը:

Պատերազմական նախարար Զօր. Գոնտիլիս հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ.— «Ընտրութիւններէն վերջը կառավարութիւնը անգամ մը եւս կը գտնուի կուսակցական քաղաքականութեան հակասութեանց առջեւ: Հին հանրապետականները կը կարծեն թէ արդիւնքը յաղթանակ մըն է հանրապետութեան համար եւ հետեւաբար աւելորդ է հանրաքուէ կատարել, իսկ միապետականները իրենց ջախջախիչ պարտութիւնը յաղթանակ մը կը նկատեն միապետութեան համար եւ կը պահանջեն միապետութեան վերահաստատել առանց հանրաքուէի. Իրականին մէջ, երկուքն ալ կը վախնան հանրաքուէի արդիւնքէն եւ կ'ուզեն խուսափիլ: Բայց եւ այնպէս կառավարութիւնը կ'ուզէ հանրաքուէ մը սարքել, որովհետեւ կը կարծէ թէ կիրակի օրուան ընտրութիւնները չեն լուծած վարչաձեւի հարցը»:

Ուրեմն, խնդիրը կը մնայ առկախ: Տարակոյս չկայ թէ հանրաքուէի արդիւնքին վրայ մեծ ազդեցութիւն պիտի գործէ կառավարութեան շահած յաղթանակը: Եւ որովհետեւ ոչ միայն վարչապետը Գ. Ցալտարիս, համոզուած միապետական մըն է, այլեւ ուրիշ նախարարներ, իսկ Զօր. Գոնտիլիս նախկին ընդդիմութիւնը չի ցուցներ, կը թուի թէ ապահովուած է միապետութեան վերահաստատումը:

** Նոր երեսփ. ժողովին մէջ կառավարական կուսակցութիւնը պիտի ունենայ 287 անդամ, Զօր. Մեթաքսաս 7: Ժողովը պիտի բացուի յուլիս 1ին Կը հաստատուի թէ Վենիզելոսի կուսակիցները քուէ տուած են համայնավարներուն

Ճափոն պիտի գրաւէ՞ ծուսիսային Չինաստանը

Թէեւ չինական կառավարութիւնը (Նանքին) տեղի տուաւ Ճափոնի վերջնագրին առջեւ բայց կացութիւնը պարզուած չէ տակաւին: Ճափոնցիները կը դանդաղին թէ Չինաստան հաւատարմութեամբ չի գործադրեր իր յանձնառութիւնները: Իսկ չինական կառավարութիւնը այլեւս կասկած չունի թէ Ճափոն իր թեւարկութեան տակ պիտի առնէ հիւսիսային Չինաստանը, ճիշդ Մանչուրիոյ պէս: Առջի օր երկու ճափոնական թռիչքահրահանգներ խարխափ նետեցին Թիէնցինի առջեւ: Կը կարծուի թէ երկու հազար զինուորներ ալ պիտի հասնին այսօր – վաղը:

Ճափոնական կառավարութիւնը չինական հողէն իսկ հեռացնելով չինացի զինուորները, նոր կացութիւն մը ստեղծած կ'ըլլայ: Նախկին մայրաքաղաքէն՝ Փէքինէն եւ ուրիշ վայրերէ հեռացուած չինական զօրքին տեղ հաստատուած են ճափոնական պահակազօրքեր, որոնց ետին կը գտնուի Մանչուրիոյ բանակը: Ուրիշ խօսքով, Ճափոն կը դառնայ վերակշիռ եւ անվիճելի ուժ հիւսիսային Չինաստանի մէջ: Չինաստանի կեդրոնական կառավարութիւնը այլեւս որ եւ է իշխանութիւն չունի Դեղին գետէն զէպի հիւսիս: Ճափոնի այս դիրքը կրնայ ազդել նաեւ Մոնկոլիոյ կացութեան վրայ:

»»» · · «««

«ՆՈՐՄԱՆՏԻ», ովկիանոսներու թագուհին, Նիւ Եորքէն Հավր վերադարձաւ երէկ, չորեքշաբթի, կէսօրէն յետոյ, պահելով իր արագութեան միջին թիւ. 30 ծովային մղոն (56 քիլ. 689 մ.): Անագին բազմութիւն խռնուած էր, բարի գալուստի համար: Դիմաւորելու գացած էր նաեւ աշխարհի ամենամեծ ջրօդանաւը, «Փառլ», որ իր առաջին նաւարկութիւնը կը կատարէր

17 ՏԱՐԵԿԱՆ ԱՂՋԻԿ ՄԸ ՄԱՆՈՒ խանձ էին տուրքի փոխարէն, Արատի Նատաստ գիւղին մէջ (Ռումանիա): Աղջիկը կապուած եւ անօթի ալ սկսած էր, երբ շրջանային քննիչը պատահաբար լսեց եւ աղջիկը ազատեց: Աղջկան հայրը տուրքէ պարտք ունէր եւ գրաւելիք բան չգտնելով, հարկահաւաքը լեռան գոյք նկատած էր խեղճ մանկամարդուհին:

ԳԵՐՄԱՆ ՀՊԱՏԱԿՈՒԹԵՆԷ գրկուեցան 38 փախստականներ: Ցանկին գլուխը կը գտնուի Ցոքր. Հիլֆէրտինկ, որ երկու անգամ ելմտական նախարար է եղած: Բոլորն ալ կ'ամբաստանուին թէ վնասած են Գերմանական հեղինակութեան: Ցանկին մէջ կան նշանաւոր ընկերվարականներ եւ համայնավարներ, ինչպէս եւ դերասանուհի էրիքա Մանի, հռչակաւոր գրագէտ Թոմաս Մանի աղջիկը:

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ «ԵՓՐԵՄԵԱՆ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի պիտի ունենայ այս Շաբաթ (Յունիս 15) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'իթալի):

Օրակարգ. Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՊԷՐՈՆԻ «Արամ» Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 13 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 15 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ: Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

Գաւառ

ՓՈՆ Տ'ՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» Ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 Յունիս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2ին Դաշ. Գրադարանի սրահը:

Կը խնդրուի Սէն-Փիէրի եւ Լեվանսի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ:

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գաւ. Միութեան ընդհ. ժողովը, 16 Յունիս Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին, Գրադարան – Ընթերցարանին մէջ: Կը հրաւիրուին նաեւ Պուվար Օտտոյի եւ Սէն Լուի քոյր մասնաճիւղերու ընկերները:

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 15 Յունիս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8ին, Ժամակ Ակումբին մէջ: Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի հարցերու քննութիւն.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊՈՄՕՆԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ «ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Հ. ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մասնաւոր նուագախումբ: Կը նուագէ նաեւ Թառիստ ԱԲԳԱՐ:

Երգ, արտասանութիւն եւայլն: Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր: Կը խնդրուի երախաներ չբերել:

Մանրամասնութիւնները ազդերուն վրայ:

Նախքերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք:

ՓՈՆ-ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Hôtel de Franceի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Մ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Հայր եւ որդի ԳԸՐԸՔՃԵԱՆՆեր կը մասնակցին գեղարուեստական բաժնին: Երգ, արտասանութիւններ եւայլն:

×

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Կազմակերպուած Անիէռի «Արամ» ենթակոմիտէին կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Salle de la Comèteի մէջ, 1, Place de la Comète

Կը խօսին՝ ընկ-ներ ՍԵԴՐԱՔ ՍԱՍՈՒՆԻ եւ Ա. ԱՐՇՐՈՒՆԻ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Մկրտիչ Մկրտիչեան ինչպէս նաեւ իր մայրը, զաւակները եւ եղբայրն ու ազգականները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին ՏԻԿԻՆ ՄԱԹԻԼՏ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆի զառնաղէտ մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Կուրժնվիլի մէջ:

Հանգուցեալին մարմինը ամփոփուեցաւ հին Կուրժնվիլի գերեզմանատան մէջ:

Դ Ա Շ Տ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

23, Յունիս Կիրակի օր Մէտօնի անտառին մէջ

Կը խնդրուի նկատի ունենալ այդ թուականը:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՉԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ Հայր. Միութեան վեցամսեայ ընդհ. ժողովը, 16 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Հայ Ակումբին մէջ, 1, Bld. Carnot, Ալֆորվիլ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է: Օրակարգ՝ վաւերացում ներքին կանոնագրի

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ՝ Տիկ. Գարակիւլեանի, Օր. Թորոսեանի, դերասան Ուզունեանի, փոքրիկներ Աղնաւորեան – ներուն, Թառիստ Գարեգինի, Բենօի եւ Գ. Արմիկ Ջամալեանի, որոնք իրենց մասնակցութեամբ փայլ տուին, մայիս 19ի իր կազմակերպած ցերեկոյթ – պարահանդէսին: Այս առթիւ կը յայտնենք, որ այս հանդէսին զուտ արդիւնք գոյացած է՝ 1225 ֆրանք:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Յակոբ Չիլինկիրեան կը փնտռէ իր աներորդին՝ Թորգոմ Կականեան, Արմաշցի, որ կը կարծուի ըլլալ Պուէնոս-Այրէս. Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի հաղորդել 8, Rue de Choisy, Alfortville (Seine). France

Կը փնտռեմ եղբայրս Միսաք-Յարութիւն Սարաֆեան (Սամսոնի Չարշանպա քաղաքէն), որուն 1922 թուականին Սամսոնի սարէն աքսորուած եւ ողջ ըլլալը տեղեկացած եմ իր ընկերներէն: Յետոյ փոխադրուած են Ռուսաստան կամ Հայաստան:

Կը փնտռեմ նաեւ միւս երկու եղբայրներս՝ Միսաք եւ Այնիս Չիլինկիրեանները: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իրենց քրոջ՝ Տիկ. Վերոն Պալեանի, 29, Rue Canebière. Marseille. France.

17. Rue Damesme. PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ԽԱԶԱՐԻԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

»»» · · «««

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Միայն ինձ անհաւատալի էր թւում մի բան, արդեօ՞ք քաւոր Պետրոսը միեւնոյն անձնաւորութիւնն էր, որին տեսել էր աւազակապետը ճգնաւորի քարանձաւի մէջ եւ ի՞նչ ապացոյց ունէր այդպէս կարծելու: Դէմքի նմանութիւնը բաւական չէր. ժամանակ քաւոր Պետրոսի դէմքը այն ժամանակից յետոյ պէտք է բաւական փոխուած լինէր: Երբ այդ հարցերը առաջարկեցի, աւազակապետը պատասխանեց.

— Նրան կոչում էին «ականջը կտրած» ճգնաւոր, պատմում էին, թէ նա միանգամ գերի է ընկել անօրէնների ձեռքը, նրան տանջել են, ստիպել են հաւատքը ուրանալ, նա մերժել է, եւ այդ պատճառով ականջները կտրել են: Այդ չարչարանքի համար նրան համարում էին մի տեսակ նահատակ: Եւ ես նկատեցի, որ մեր տեսած մուրացկանի երկու ականջների ծայրերը կտրուած էին: Բացի դրանից ճգնաւորի բազուկների եւ ձեռքերի վրայ Երուսաղէմի ուխտաւորների դրոշմը կար: Նոյնը ես նկատեցի մեր տեսած մուրացկանի ձեռքերի եւ բազուկների վրայ:

Նշանները ուղիղ էին: Իրաւ է, Պարսկաստանում մի փոքրիկ գողութեան համար քաւոր Պետրոսի երկու ականջների ծայրերը կտրել էին: Այդ պատիժը ստացել էր նա իր երիտասարդ հասակում: Եւ թէ նա Երուսաղէմի ուխտաւոր է եղել,— այդ նոյնպէս ուղիղ էր:

— Բայց ի՞նչ նպատակով թափառում է այդ մարդը հեռաւոր հիւսիսում, խօսեց աւազակապետը,— եւ ինչ ողորմելի դրութեան մէջ էր նա:

Ես չգիտէի ինչ պատասխանել, ես դժուարանում էի յայտնել աւազակապետին, թէ ճանաչում եմ նրան, թէ մեր մէջ եղել են երկար տարիների յարաբերութիւններ եւ թէ նոյն ճգնաւորի առաջնորդութեամբ ես մի այնպիսի ծուռ ճանապարհի վրայ գլորեցայ, որ վերջը բերեց, հասցրեց ինձ այնտեղ, ուր տանջւում են յանցաւորները միայն: Ես չյայտնեցի նաեւ, թէ նա ինձ համար էր մտել այն ողորմելի կերպարանքի մէջ եւ ինձ համար է թափառում դատապարտեալների մը նախութեան մերձակայքում, ես ծածկեցի նրանից եւ այն, որ խորհրդաւոր մուրացկանը, մօտենալով մեզ, հինգ կոպէկնոցների հետ տուեց ինձ մի թուղթ: Այդ բոլորը ծածկեցի իմ ամենալաւ ընկերից, որովհետեւ դեռ մտատանջութեան մէջ էի, դեռ չգիտէի, թէ ինչ պիտի պատասխանեմ քաւոր Պետրոսի առաջարկութեանը:

Ի՞նչ պէտք է պատասխանէի: Մերժէի՞, ընդունէի՞ — ոչ մէկը վճռել չէի կարողանում: Նա եկել էր ինձ ազատելու, նա դեռ չէր մոռացել ինձ, դեռ մտածում էր ինձ համար: Բայց ի՞նչ նպատակով: Արդեօ՞ք աշխատում էր հանգստացնել խղճի խայթը, որ ինձ մոլորութեան եւ դատապարտութեան մէջ ձգեց, — թէ կամենում էր ինձ նորից ձեռք առնել, որպէս մի գործիք, որ նրան պակասում էր: Մինչ ես այն մտատանջութիւնների մէջ էի, աւազակապետը ասաց.

— Ես նրան երրորդ անգամն է, որ հանդիպում եմ:

— Առաջին անգամը որպէս ճգնաւոր, վերջին անգամ որպէս մուրացկան, իսկ մի՞ւսը, հարցրի ես:

— Դա կապ ունի Սանամի անցքի հետ, յետոյ կը պատմեմ քեզ:

Գ.

ԵՐՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

Երրորդ գիշերը աւազակապետը այսպէս սկսեց Սանամի ընդհատուած պատմութիւնը

«Դու յիշում ես, որ գիշեր էր, երբ ես եւ Սանամը հեռացանք մելիքի ամրոցից. մի մթին եւ խուլ գիշեր, որ բնութիւնը ինքն էր նպաստում մեր փախուստին: Անցանք մի քանի մղոններ, գիշերային խաւարը սկսեց փոքր առ փոքր պարզուել: Ճանապարհին օրիորդը մի խօսք անգամ չխօսեց ինձ հետ: Նա լուռ էր, որպէս երեւում էր, ծանր մտախոհութիւններ տանջում էին նրան: Նա ունէր հայ օրիորդի թէ հնազանդութիւնը եւ թէ նախապաշարմունքները: Առաջինի դէմ բողոքեց նա, ընդդիմացաւ ծնողների բռնութեանը եւ չկամեցաւ մահմէտականի կին դառնալ, իսկ երկրորդը, նախապաշարմունքը, մնաց: Նա մի նախատինքից ազատուեցաւ, բայց մի այլ նախատինքի ենթարկեց իւր անձը: Նա փախաւ ծնողների տնից մի երիտասարդի հետ, որ ոչ նրա ազգականն էր եւ ոչ նրա բարեկամը:— Երեւի, այդ մտածութիւններն էին տանջում նրան:

«Իմ ձին ընթանում էր առաջ, իսկ նա հետեւում էր ինձ: Ես էլ իմ կողմից չէի խօսեցնում նրան, որովհետեւ չէի ցանկանում աւելի վրդովել նրա հոգեկան խռովութիւնը: Ես միայն հիացած էի նրա կերպարանքի բարեկազմութեամբ, թէ որքան գեղեցիկ էր նա, նստած իւր սիրուն նժոյգի վրայ: Նա ներկայացնում էր մի չնոր-հալի ձիաւոր, որի նմանը կարելի էր տեսնել Պարսից բարձր ազնուականների որդիների մէջ»:

«Բայց նրա հայրը իւր կեցութեամբ, իւր սովորութիւններով, իւր բարք ու վարքով նոյնպէս ներկայացուցիչ էր պարսից բարձր ազնուականութեան: Շրջապատուած բազմաթիւ նոքարներով, որսորդական շներով ու բազէներով, վատնում էր նա իւր ժամանակի մեծ մասը զանազան զբօսանքների ու զուարճութիւնների մէջ, որոնք կատարւում էին ըստ մեծի մասին ձիաների վրայ: Քիչ անգամ էր պատահում, որ նա ընտանիքը չմասնակցէր այն զբօսանքներին, եւ այդ պատճառով Սանամը մանկութիւնից վարժուած էր ձիավարելու մէջ»:

«Մելիքը, ինչպէս Ղարադաղի բոլոր խաները, ունէր բազմաթիւ անասուններ, որոնց ամառը տանում էին լեռնային հովասուն տեղերում արածացնելու: Շատ անգամ մելիքի ընտանիքը ամբողջ ամիսներ անց էր կացնում ամարանոցում, իրանց հօտերի մօտ, հովիւների վրաններում: Սանամին աւելի էր զուարճացնում լեռնային կեանքը: Ղարադաղը ասրատ եւ անտառապատ երկիր է: Երբեմն ձի նստած, ամբողջ ժամերով թափառում էր նա ձորերի, անտառների եւ լեռների մէջ: Այստեղ աւելի ազատ էր շնչում, քան թէ հօր փակուած տնում, ուր ամէն ինչ ճնշում էր նրան: Շատ անգամ ես լսել էի նրանից այդ խօսքերը. «Ես չեմ սիրում ձմեռը»: Երբ հարցնում էի պատճառը, պատասխանում էր. «Նրա համար որ, ձմեռը միշտ տան ծածքի տակ եմ մնում»:

(Շար.)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ, ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ, ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 14 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ 11e Année No. 2831

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՕՐԻ ԽՕՍՔ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐԶՈՒԵՑԱՒ...

Քիչ անգին պիտի կարդաք վրդովիչ լուր մը,— Խորհրդային իշխանութիւնը առ այժմ չի կրնար ընդունիլ հայ տարագիրներու ներգաղթը:

Հեռագիրը տրուած է Մոսկուայէն, իբրեւ պատասխան Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ եղած առաջարկի մը:

Ուրիշ տեղեկութիւն չունենալով, նոյնութեամբ կ'արձանագրենք լուրը, որ ինքնին կը փարատէ շատ մը պատրանքներ:

Ուրեմն, փակուած է ամէնէն կարճ եւ բնական ճամբան,— դէպի երկիր: Ներգաղթ:

Հեռագրին միակ մխիթարական բառը՝ «առ այժմ», բան մը չի փոխեր կացութենէն: Այդ առաձգական բառը սահման չունի, կրնայ ըլլալ վեց ամիս կամ վեց տարի:

Ամէն պարագայի մէջ, ներգաղթի բոլոր յոյսերը ջուրը ինկած են այս տարուան համար: Առ նուազն մինչեւ յառաջիկայ տարի:

Եթէ այդպէս չըլլար, գոնէ նախապատրաստական աշխատանքներ կատարուած կ'ըլլային: Մինչդեռ, Երեւան ոչ իսկ երկտող մը գրեց, իբրեւ պատասխան այնքան ստեղծագական դիմումներու եւ նամակներու:

Անոնք որ կը հաւատան թէ տարբեր միջոցներ կան ազդելու համար Մոսկուայի կամ Երեւանի վրայ, թող փորձեն իրենց վերջին իմաստութիւնը: Թող հաւաքաբար դիմեն դեսպանատուն, կամ հեռագիրներ տեղացնեն Մոսկուա, եւ եթէ կ'ուզեն, պատուիրակութիւն մըն ալ ղրկեն, որպէսզի որ եւ է զանցառութիւն գործուած չըլլայ:

Մեզի համար կացութիւնը պարզուած է այլեւս: Մոսկուայի «առ այժմ»ը բանալիքն է գուռներն ալ կը փակէ, հարկադրելով լրջօրէն մտածել տարբեր ելքի մը մասին:

Մենք առաջ ալ միամիտ յոյսեր չունէինք, նկատի առնելով Ե՛ւ Մոսկուայի Ե՛ւ Երեւանի հիմնական քաղաքականութիւնը, որ բոլորովին տարբեր է մեր ուզածէն եւ սպասածէն:

Բայց, կը կարծէինք թէ Երեւանի մէջ գոնէ մէկ անգամ կը շեղին սովորական գիծէն, թեթեւցնելու համար բացառիկ տագնապ մը, որուն մատնուած են հազարաւոր հայ աշխատաւորներ եւ գիւղացիներ, այստեղ եւ այլուր:

Երեւանի քար լռութիւնը ինքնին պատասխան մըն էր այս միամտութեան: Իսկ Մոսկուայի հեռագիրը յախտ մըն է որ աղ-զակի կ'իջնէ «բարեկամներու» գլխուն:

X

Հիմա որ մեր տան դուռը փակուեցաւ, ուրի՞նք ուրիշ ելք:

— Հաւաքական հաստատութի՛ւն, պիտի բացագանչեն մեթասաներորդ ժամու խիկարներ:

Օրը օրին գրեցինք ինչ որ կը մտածէինք այդ աւետաբեր գիւտի մասին: Այսօր ալ ուրիշ ըսելիք չունինք:

Այդ հրաշքին հաւատացողները կրնան դեռ ատեն մըն ալ շարունակել իրենց քնարեր պատրանքները, մինչեւ որ յոգնին եւ նոր գիւտ մը յղանան:

Մեզի համար կացութիւնը այլ եւս գաղտնիք չունի իր ամբողջ ողբերգութեամբ:

Կը մնայ բաց աչքով տեսնել բուն իրականութիւնը, եւ գլուխ գլխի տալ, ոչ թէ մեր ուզած օրհնութիւնը, այլ կարելի ելքերը գտնելու համար:

Մէկ խօսքով, անհրաժեշտ է լայն խորհրդակցութիւն մը կատարել, ոչ միայն Փարիզի մէջ, այլ եւ ամէն տեղ, եւ խորապէս ուսումնասիրել կացութեան բոլոր երեսները:

Լրագրական վէճերը չեն որ պիտի լուսաբանեն հանրային կարծիքը, կամ պիտի գտնեն գործնական ելքը՝ այս աննախընթաց տագնապին:

Ընդհակառակն, այդ վէճերը մեծապէս մնասեցին մինչեւ այսօր, իրենց աղմուկին մէջ խեղդելով բուն խնդիրը:

Իրարու հետ չափուելու մրցում մըն է որ կը կատարուի վեց ամիսէ ի վեր, աւելի եւս թունաւորելով եւ անշնչելի դարձնելով արդէն պղտոր մթնոլորտ մը:

Անհրաժեշտ է մէկ սեղանի շուրջը հաւաքուիլ, եւ պահանջել որ իւրաքանչիւրը մէջտեղ դնէ իր իմաստութեան գանձը:

Տարակոյս չկայ թէ այդպիսի խորհրդակցութիւն մը օգտակար կրնայ ըլլալ միայն այն ատեն, երբ անոր մասնակցողները կը զգան կացութեան լրջութիւնը եւ իրենց պատասխանատուութեան ծանրութիւնը:

Այլապէս, ջուր ծեծուած պիտի ըլլայ, նոր եւ աւելի դառն յուսախաբութեան մը մատնելով աշխատաւոր բազմութիւնները:

Պէտք է սեղանին մօտենալ ոչ թէ մարդանքներ փորձելու, «ես ու դուն» խաղալու, այլ փոխադարձաբար լուսաբանելով, կարելի լուծումը գտնելու համար:

Եւ պէտք է, մանաւանդ, գիտակցօրէն պատասխանատուութիւններ ստանձնել:

Մենք հրաշք չենք սպասեր այդպիսի խորհրդակցութենէ մը: Բայց գոնէ այն մխիթարութիւնը կ'ունենանք թէ հանդիսաւորապէս լուսեցան բոլոր տեսակէտները, ծանր ու չափակ, յիմարն ու իմաստունը,— եւ ճամբան հարթուած կ'ըլլայ գործնական աշխատանքի համար:

Ամէնէն աւելի այդ է որ կը պակսի,— գործնական, մեթոտիկ եւ ծրագրեալ աշխատանք:

Սպասուած արդիւնքն ալ — քիչ շատ տանելի կեանք — ամէն բանէ առաջ կախում ունի այդ աշխատանքէն:

Չափազանց երկար տեւեցին անպատասխանատու ճամարտակութիւններն ու փոխադարձ վարկաբեկումները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՌ ԱՅԺՄ ԿԸ ՄԵՐԺԷ ՆԵՐԳԱՂԹԸ

Պաշտօնական աղբիւրէ մը կ'իմանանք թէ խորհրդային իշխանութիւնը պատասխանելով Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ եղած հարցումի մը, յայտնած է թէ առ այժմ չի կրնար ընդունիլ հայ տարագիրներու ներգաղթը:

ԿՐԹԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Երէկ առտու (հինգշաբթի), ժամը 10.30ին, երբ նախարարական ժողովը կը գումարուէր Էլիզէի պալատին մէջ, կրթական նախարար Պ. Մարքոնցյ տկարութիւն մը զգալով, թմիշկ ուզեց: Անմիջապէս յարակից սենեակը փոխադրուեցաւ, բայց հոգին աւանդեց: Բժիշկը եկաւ պարզապէս մահը հաստատելու համար: Հանրապետութեան նախագահը եւ բոլոր նախարարները պահ մը յարգանքի կեցան անշունչ մարմնին առջեւ որ փոխադրուեցաւ բնտանիքին բնակարանը:

Հանգուցեալը բժիշկ էր, ծնած՝ 1877ին:

Նախարարական Խորհուրդին Երէկուան Նիստը

Նախարարական խորհուրդը երէկ նիստ գումարեց նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Վարչապետը տեղեկութիւններ հաղորդեց իր կատարած խորհրդակցութեանց մասին: Առ այժմ գլխաւորին որոշումներու չի սպասուիր: Հրամանագիր – օրէնքները հանրապետութեան նախագահին վաւերացման պիտի ենթարկուին մանրակրկիտ ուսումնասիրութենէ մը յետոյ: Պ. Լավալ մեծ շրջահայեցութեամբ կը շարժի, որպէսզի նոր տագնապ մը չյառաջանայ:

Քանի մը օրէ ի վեր խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Գերմանիոյ նաւային վերազինման մասին, Լոնտոնի մէջ: Այս առթիւ գեկոյց մը հաղորդուած ըլլալով Ֆրանսական կառավարութեան, որոշուեցաւ գիրք ճշդել անգլեւգերման համաձայնութեան պայմանները ուսումնասիրելէ յետոյ: Գերմանացիները կը պահանջեն որ իրենց նաւատորմին ուժը կազմէ անգլիականին 35 առ հարիւրը: Փարիզի մէջ շատ ալ գոհ չեն այս խորհրդակցութիւններէն, քանի որ արդիւնքը պիտի ըլլայ անգլեւգերման համաձայնութիւն մը, առանց նախապէս խորհրդակցելու միւս ծովային պետութեանց հետ:

ՃԱՓՈՆ ՊԻՏԻ ԳՐԱՒԷ՞ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ

Քանի մը օր առաջ գրած էինք թէ՝ չինական կառավարութիւնը ընդունելով ճափոնի վերջնագիրը, սկսած է պարպել հիւսիսային Չինաստանը: Արդ, կացութիւնը փոխուեցաւ յունիս 12ին, երբ Չինաստանի պատերազմական նախարարը մերժեց ստորագրել ճափոնի վերջնագիրը, որուն համաձայն ճափոնական տիրապետութեան տակ պիտի իյնար հիւսիսային Չինաստանը: Այս մերժումը մեծ խուճապ յառաջ բերաւ Փէյփինկի մէջ: Հազարաւորներ կառախումբ նստելով կը փախչէին, հակառակ ոստիկանութեան յորդորներուն: Կը վախցուի որ Թիէնցինի ճափոնական ուժերը օդանաւային ամբարկծութիւն կատարեն: ճափոնցիները շատ զարմացան չինացի հրամանատարին մերժողական պատասխանէն, քանի որ բերանացի հաւանութիւն տրուած էր վերջնագրին: Այս առթիւ կ'ըսուի թէ Չինաստանի զինուորական տարրերը կը փորձեն անմիջական համաձայնութիւն մը կնքել խորհրդային միութեան հետ, որպէսզի միասնաբար դիմադրեն ճափոնի յառաջխաղացութեան:

1200 ճափոնական զինուորներ անցք մը կատարեցին Թիէնցինի մէջ: Այս առթիւ հրամանատարութիւնը յայտարարեց թէ օտար առեւտրականները չպիտի վնասուին:

Հեռագրի մը համաձայն, ճափոնական կառավարութիւնը նոր պահանջներ ներկայացուցած է: Միւս կողմէ զինուորական իշխանութիւնը ազդու միջոցներ ձեռք առած է, խափանելու համար որ եւ է ձեռնարկ ճափոնի դէմ:

** Խորհրդային շրջուն պահակախումբ մը Մանչուրիոյ հողը մտած եւ կրակ բացած ըլլալով, ճափոնական կառավարութիւնը բողոքագիր մը ղրկեց Մոսկուա:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

ՄԻԱՑԵԱԼ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏԻ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Չորեքշաբթի օր, 12 յունիս, վերջացաւ Ֆրանսայի ընկերվարական կուսակցութեան տարեկան համագումարը: Այս նիստին մէջ քուէարկուեցան ամէնէն կարեւոր բանաձեւերը, կուսակցութեան յառաջիկայ գործունէութեան եւ միացեալ ճակատի մասին:

Կարգ մը վարչական խնդիրներ լուծելէ յետոյ, համագումարը վաւերացուց Ֆրոսարի վտարման որոշումը: (Ինչպէս կը յիշուի, այս ընկերվարական երեսփոխանը հրաժարելով կուսակցութենէն, մտաւ նախ Պուիսոնի եւ յետոյ Լավալի դահլիճին մէջ, իբրեւ աշխատանքի նախարար): Յաջորդաբար քուէարկուեցան բանաձեւ մը՝ համեմատական քուէարկութեան մասին, ուրիշ մը՝ կիներու քուէարկութեան իրաւունքի մասին եւ վերջապէս կարգը եկաւ ամէնէն փշոտ բանաձեւերուն:

Այսպէս, չորս բանաձեւ կազմուած էր իշխանութեան մասնակցելու հարցին առթիւ: Ծայրայեղ ձախակողմեան թեւը, առաջնորդութեամբ Զիրոմսքիի, բոլորովին կը մերժէր որ եւ է մասնակցութիւն որ պիտի յանգէր գործակցութեան՝ քաղքենի տարրերու հետ: Ի վերջոյ ընդունուեցաւ չափաւորներուն բանաձեւը զոր կարդաց Պ. Լէոն Բլում եւ որ կ'իւրացնէ կուսակցութեան վարիչ մարմնին 1934 նոյեմբեր 7ի որոշումը: Այս բանաձեւին համաձայն, կուսակցութիւնը ոչ միայն արթնութեամբ պիտի հետեւի կացութեան, այլեւ հրապարակաւ ծանրակշիռ դէպքերու պիտի պատասխանէ բացառիկ որոշումներով: Եթէ, հանրային եւ բանուորական ազատութեանց սպառնացող վտանգներուն առջեւ, գործադրկութեան եւ գիւղացիական տագնապի յարաճուն աւերներուն առջեւ, հանրապետականները իրենց կարգին զգալով պարագաներու բացառիկ հանգամանքը, որոշեն ֆաշական բռնութեան հակադրել հանրապետական ուժը եւ կազմել պայքարի կառավարութիւն մը, ժողովրդապետական ազատութեանց ապահովութեան համար եւ ընդդէմ տագնապին, ընկերվարական կուսակցութիւնը կանխաւ որ եւ է սահման չի դներ իր ընծայելիք աջակցութեան համար:

Այս բանաձեւը առաւ 2168 քուէ, իսկ Զիրոմսքիի բանաձեւը՝ 803: Ձեռնպահ արձանագրուած էին 196 պատգամաւորներ, բացակայ՝ 110 հոգի:

(Կարդացէք շարունակութիւնը կարգով Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՈՄՍԵՐԸ

— o —

Եռուզեռ մը կայ ՅԱՌԱՋԻ մէջ: Տոմս կ'ուզեն, Փարիզէն ու գաւառէն, ՅԱՌԱՋԻ ֆրանս. ազգային վիճակախաղի տոմսերէն: Գաւառէն կը գրեն մեր ընկերները — «Տեղական դրամատուներէն շատ գնեցինք, բախտաւոր չեղանք, թերեւս բախտը կը ժպտի՝ գնելով Փարիզէն, ՅԱՌԱՋԻ միջոցով»:

Ի՛նչ երազներ կան, որ ծագկելու համար շնորհ կը սպասեն բախտի դիցուհիէն, եւ ինչ մե՜ծ վիշտեր կան, որ ամոքելու համար նայն դիցուհիէն բալասան կը հայցեն:

ՅԱՌԱՋԻ խմբագրութեան մէջ եւս բոլորը գնուած են մէկ կամ երկու տոմսակով: Ա՜խ, եթէ մայտի՛ բախտր...

Հարցուցի շատերուն, թէ ի՛նչ ծրագիրներ ունին որ պիտի կատարեն, եթէ իրապէս ժպտի բախտը—

— ՅԱՌԱՋԷՆ կը հաշուի՞ս, բոլի խմբագրապետին:

— Ո՛չ, պատասխանեց կարուկ, միլիոն ալ տան, «Յառաջ»ը պիտի շարունակուի, նոյն խմբագրով, անսարգով, սեփական տպարանով...

Այդ պահուն ներս մտաւ աղաչող Արամը եւ բսաւ.

— Եւ մեզ ալ կ'աշխատցնես Պենտեկոստէի օրով:

— Այո՛, երբ միլիոնը առնենք, կիրակի ալ չկայ, թերթը լոյս պիտի տեսնէ ամէն օր, կիրակի, ամէն օր.

— Կը մաղթենք որ միլիոնը չպանէ, եթէ այդպէս է, մէջ մտաւ տաղտաչարը:

Վարչապետը, ընկ. Գեւոնեան, ներգինակալ քայլուածքով մը եկաւ կանգնեցաւ խմբագրապետին սեղանին առջեւ եւ բսաւ, նեղանալով թէ լուրջ, չեմ գիտեր.

— Երեկոյեան տպագրութիւն մըն ալ պիտի հանենք:

Տողաշարը, սրբագրիչը, դուրս ելաւ:

Յանկարծ, խանդավառուած, ընկ. Գեւոնեան պոռաց.

— Թէքիրտաղցի, ի՞նչ կը վախնաս, թող միլիոնը զարնէ, այն ատեն կը տեսնես, տաղաչարը կ'աշխատի էջի-ֆով, խմբագիրը կ'աշխատի էջիֆով, ինքնաշարժ մը կը քաշենք, թերթերը կը լեցնենք, արագ արագ փոստին ու քէօշկերուն կը յանձնենք:

Դուն ի՞նչ կ'ընէիր, Նարդունի՛, հարցուց յետոյ վարչապետը նոյն ոգեւորութեամբ:

— Ե՞ս, բսաւ Նարդունի, գլուխը բարձրացնելով իր գրասեղանին ետեւէն, ե՞ս, ես կ'ուզէի քիչ մը հանգչիլ: Մարդէ հեռու, քաղքէ հեռու, վայրի կանանչութեան մը մէջ եւ յորդ ջուրերու մօտ տնակ մը ունենայի, ուտէի խորհրդածէի:

Ցեղայ կարծես թէ միլիոնը շահած ըլլար, աւելցուց.

— Զուիցերիա պիտի երթամ, սիրուն տնակ մը պիտի գնեմ, եղն մատենադարան եւ հրաշալի յաղորդութեամբ մը պիտի պատրաստեմ, առաջնակարգ մանրադիտակով մը եւ գիտական ու գրական աշխատութիւններու պիտի նուիրուիմ: Մեծ փափաք մը ունիմ Հայոց Գրականութեան Պատմութիւն մը գրելու՝ գիտական քննադատական ակնարկով.

— ՀԱՅ – ԲՈՅԺ-ը կը լքե՞ս:

— Ո՛չ, կը շարունակեմ:

— Հասկցուեցաւ, բոլորդ ալ թերթի մէջ փաթթելիք ու թաղուելիք մարդիկ էք, բսաւ վարչապետը յուսահատ.

Դարպասպեան ձայնով մը ընկ. Գերբասիմ բսաւ.

— Երբ այդ քան մեծ գումար մը կը հասնի Դաշնակցականի մը ձեռքը, գաւառներու փոքր ժողովուրդները տերտ. Տեղեր, այդ միլիոններով բնակարան կը շինենք, նորօգ կը կառուցենք, ՅԱՌԱՋն ալ Երեւանի մէջ կը հանենք, Երեւանը միշտ ալ այդ դրանցիներուն ձեռքը չպիտի մնայ ա՛...

— Ես, բսաւ Նշանը, նամբորդութիւն մը պիտի կատարեմ Սկանդինաւիոյ հետ, պիտի շրջիմ ամբողջ Արեւելքը, նորանշաններու եւ արմաւենիներու երկիրէն մինչեւ հայուէի եւ կնդրուկի երկիրը, մինչեւ Նափոլեոնի պառկեցիները...

— Բանաստեղծութի՛ւն, բանաստեղծութի՛ւն, բսաւ Տէր Յակոբեան, տպարանատէրը, բանաստեղծութեան համար դրամ չեն տար, Նշա՛ն:

Եւ այն որ կը հեգնէ բանաստեղծութիւնը, այնքան ակնյայտ է, որ մեր մէջ միակն է տոմս չգնող:

— Թող միլիոնը զարնէ մեզի, քեզի կը հասկցնենք թէ ի՛նչ կ'արժէ տոմս չգնելը, կ'ըսենք միաբերան:

Ըսխոտենց կատար:

Բախտը բանէ՞ր Աստուած տար:

ԱՐԱՋ

ՀԻՄԱՅ ԱԼ ԻՒՂԻ ԳՈՐԾԱՐԱՆՆԵՐԷՆ ՍԿՍԱՆ ԱՐՁԱԿԵԼ ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ

»»» · · «««

ՄԱՐՍԷՅԼ, 11 Յունիս (Յառաջ) — Պուշ տիւ Ռօնի նահանգապետին մէկ հրամանագրին համաձայն, որ հրատարակուեցաւ տասնըհինգ օր առաջ, սկսան գործադրել ծանր նախատարաբուեստի զանազան ճիւղերուն մէջ աշխատող օտար բանուորութեան համար սահմանուած հարիւրին երեսունի օրէնքը:

Առաջին ազդանշանը տուաւ Արէնի (Պուլվար Օտտոյի շրջան) իւղի գործարաններէն Թօնքօլոր, անցեալ շաբաթ արձակելով տասնըհինգ Հայեր, բոլորն ալ ընտանիքի հայրեր:

Այս հաստատութեան մէջ, տարիներէ ի վեր, աւելի քրտինք կը թափէին 30-35 Հայեր: Եւ ահա այսօր, մէկ որոշումով դուրս կը ձգեն մաս մը: Մնացեալին վիճակը անորոշ է:

Խնդիրը աւելի կը ծանրանայ, երբ յիշենք թէ նոյն այդ շրջանը գործարաններու եւ զանազան աշխատանոցներու վայր մըն է, եւ եթէ Թօնքօլորի իւղի գործարանին հետեւին միւսները, ի՞նչ պիտի ըլլան այն հայ բանուորները որ գէշ աղէկ կ'աշխատին:

Արձակուած Հայերուն տեղ, գործի կ'առնեն նէմէնի Արաբները, որոնք ոչ միայն ինքնութեան թուղթի հոգ չունին, այլ եւ, մասնաւոր պայմանագրութեան համաձայն, կը վայելեն այն բոլոր առաւելութիւնները ինչ որ Ֆրանսացի բանուորները:

Տասնըհինգ օր առաջ, բոլոր հայ բանուորները կը կանչեն, եւ կը հարցնեն թէ ֆրանսահպատակ զաւակ ունի՞ն թէ ոչ: Ունեցողներուն բան մը չեն ըսեր, իսկ չունեցողներուն կը յանձնարարեն որ իրենց զաւակները հպատակ արձանագրեն:

Արդ, ինչպէս կը պատմէ բանուոր ընկեր մը, ֆրանսացի զաւակ ունեցող թէ չունեցող դուրս կը թափուին, յաւելեալ ծախք մըն ալ ընել տալով իրենց զաւակներուն հպատակութեան համար:

«ՆՈՐՄԱՆՏԻ», ծովերու թագուհին, որուն վերադարձը հաղորդած էինք, կոտրեց իր իսկ մրցանիշը, Նիւ Եորքէն Հավր հասնելով 4 օր, 3 ժամ եւ 28 վայրկեանէն: Շոգենաւը փառաւոր ընդունելութիւն մը գտաւ Փլիմութի առջեւ (Անգլիա), եւ Հավր հասաւ իրիկուան ժամը 18.30ին, ուղեւորութեամբ օդաներու: Տեղ – տեղ արագութիւնը եղած է 33 հանգոյց, իսկ միջինը՝ 30 – 31: Անհամար բազմութիւն խռնուած էր ոչ միայն Հավրի մէջ, այլեւ Փարիզ՝ Սէն Լազարի կայարանը, դիմաւորելու համար ճամբորդները:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

Իտալիոյ ընկերային նոր կարգ ու սարքը որ աշխարհի տնտեսագէտներու ու ընկերաբաններու ուշադրութիւնը գրաւած է, ամէն օր նոր հետաքրքրութիւն կը ստեղծէ արհեստապետական շարժման շուրջ:

Դեռ վերջերս Հռոմի մէջ տեղի ունեցաւ միջազգային համագումար մը, ուր իտալացի մասնագէտներ օտար հիւրերուն տուին լայն ու ընդարձակ բացատրութիւններ այս նորութեան շուրջ:

Միջին դարուն, Իտալիոյ մէջ թէ այլուր գոյութիւն ունեցած են արհեստապետական միութիւններ (քորփորասիոն) եւ եթէ չենք սխալիր, նոյն իսկ հայկական հին պատմութեան մէջ ալ հետքեր կը գտնուին: Ներկայ շարժումը սակայն պէտք չէ շփոթել հինին հետ, եւ կամ նկատել հին սկզբունքներու վերածնունդ մը: Անցեալի պահանջները եղած են շատ սահմանափակ, մինչդեռ ներկայի պահանջները սահման չունին: Միջին դարուն գոյութիւն չունէին մաքսային պատնէշները, թրասթները, ինֆլասիոնը, ոսկեդրամի, թղթադրամի խնդիրները, գերարտադրութիւնը եւ ընկերային կնճռոտ ու բարդ հարցերը, որ այսօր կան եւ կարելի չէ անտեսել:

Յետպատերազմեան շրջանին մենք կը տեսնենք թէ ինչպէս դրամատիրական հին ձեւով արտադրութիւնը, ինչպէս նաեւ տնտեսական ազատականութիւնը վերջ կը գտնեն: Կառավարութիւնները իրականութեան հարկադրանքին առջեւ կը միջամտեն իրենց երկրի տնտեսական խնդիրներուն: Երկիրէ երկիր այս միջամտութիւնը կը տարբերի, կ'ըլլայ ի շահ բանուոր դասակարգին կամ դրամատէրներուն: Այս տարբեր վերաբերմունքը կախում ունի պետութեան գլուխ գտնուող կառավարութեան կուսակցական գոյնէն: Նոյն իսկ Անգլիան, որ տնտեսական ազատականութեան դասական երկիրը կը նկատուէր, իր դրամատէրներուն պահանջին վրայ մաքսային պատնէշներ կը բարձրացնէ: Վերջապէս գրեթէ ամէն երկրի մէջ կառավարութիւնները մէկդի կը դնեն հան[illegible] գիրը եւ ստիպուած կը մտնեն կռուի դաշտը: Այս միջամտութիւնը սակայն կը խորտակէ ալ ուրիշ քէնի, նախանձի ու ատելութեան զգացում մը երկու կռուող դասակարգերուն միջեւ: Վերջապէս կը ստեղծուի կատարեալ անիշխանութիւն ամէն երկրի մէջ:

Ունինք նաեւ տնտեսական ուրիշ փորձ մը, բոլշեւիկեան օրինակը, որուն մասին չենք ուզեր երկար խօսիլ: Կը տեսնենք որ 160 միլիոննոց ժողովուրդ մը, յեղափոխութեան ծագումէն 18 տարի ետքը, եւ հակառակ երկրի բնական անսահման հարստութիւններուն, դեռ կ'ապրի խեղճութեան մէջ: Պատճառն՝ ըր Պատճառներ միայն կուտայ փրոֆ. Տուռմեանց, որ քաջածանօթ է Ռուսիոյ պայմաններուն: Ահա թէ ինչ կ'ըսէ փրոֆէսէօրը իր մէկ յօդուածին մէջ, որ լոյս տեսաւ վերջերս.

— «Ռուսական վարչաձեւում, պետական ընկերվարութիւնը ժխտող դեր է կատարում: Պետական ընկերվարութիւնը կը տկարացնէ անձնական եւ ընկերային ձեռներէցութիւնը, ու կը պակսեցնէ իրերօգնութիւնը: Անհատներ եւ ազգեր կը վարժուին ամէն ինչ պետութենէն սպասելու. Հետեւաբար կառավարական նպատակ կը դառնայ անհրաժեշտութիւն անգամ այնպիսի պարագաներին, երբ կարելի է նրանից խուսափել»:

Այս խօսքերը այնքան պարզ են որ մասնաւոր մեկնութեան չեն կարօտիր.

Բոլորովին տարբեր է սակայն արհեստապետական վարչաձեւը:

Ֆաշականութիւնը կառուցանելով պետութիւնը, արհեստապետական հիմերու վրայ, կը ձգտի վերջ դնել անիշխանութեան եւ տնտես-դաշտի վրայ բանալ արդարութեան, եւ խաղաղ աշխատանքի նոր դարաշրջան մը:

«Հայրենիքը ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր». Ֆաշական յեղափոխութեան նշանաբանն է այս որ ամէն Իտալացիի [illegible]: Արհեստապետական վարչաձեւին հիմն ալ այս նշանաբանը կը կազմէ: Մանրամասնութիւններու ուսումնասիրութիւնը թողլով մասնագէտներուն, ներկայացնենք այժմ այս շարժումը իր ընդհանուր գիծերով: Կազմակերպութեան գլխաւոր նպատակն է,— ստեղծել կարգապահ տնտեսութիւն մը որ կարենայ ապահովել ժողովուրդին կեանքը եւ ազգին բարգաւաճումը ու ապագան

Բնական է որ առանց հակակշիռ կարգապահութիւն չի կրնար գոյութիւն ունենալ, եւ ճիշդ ասոր համար է որ կազմակերպութեան մէջ արտադրողին (դրամագլուխ ու բանուոր), վաճառողին քով կը նստին նաեւ Ֆաշական կազմակերպութեան ու կառավարութեան ներկայացուցիչները: Այսպէս բոլոր քաղաքացիները իրենց կազմակերպութիւններու միջոցաւ կը մասնակցին պետութեան կեանքին:

Անիշխանութեան սկզբունքը կը մերժուի: Կը յարգուի նաեւ մասնաւորներու ձեռներէցութիւնը: Կարելիութիւն կը տրուի նոյնպէս անխտիր բոլորին իրենց օրինաւոր իրաւունքները արժեւորելու, բայց բոլոր ոչ օրինաւոր իրաւունքներու առջեւ ամէն ճամբայ կը փակուի: Կազմակերպութեան մէջ Ֆաշականութեան պատուիրակի մը ներկայութիւնը կ'ապահովէ [illegible] իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը, իսկ պետութեան ներկայացուցիչը կը կատարէ իր անաչառ եւ անկողմնակալ հակակշռողի պարտականութիւնը:

Ինչպէս կը տեսնուի, պետութիւնը կը մնայ իր դիրքին վրայ, ոչ [illegible] ոչ ալ վաճառող կը դառնայ: Այս կազմակերպութիւնը ստեղծող օրէնքը հրատարակուած է 1926ին, բայց իր վերջնական ձեւը կը ստանայ ու գործադրութեան կը դրուի 1934ին: Կառավարութիւնը այս ինը երկար տարիներու ընթացքին, հիմնուելով իրականութեան վրայ ու կատարելով մասնաւոր ուսումնասիրութիւններ, մշակած է 1934ի վերջնական օրէնքը

Դարերու ընթացքին, դրամագլուխը եւ աշխատանքը եղած են իրարու ոխերիմ թշնամիներ, բայց այսօր շնորհիւ այս նոր կազմակերպութեան՝ կրնան ձեռք ձեռքի տուած համերաշխօրէն ապրիլ, յարմարելով Ֆաշական պայմաններուն: Այս մթնոլորտին մէջ բոլորին աշխատանքը, եռանդը պէտք է ձգտի մէկ նպատակի,— ժողովուրդին բարիքը եւ ազգին մեծութիւնը

Ա. ՍԱՐԵԱՆ

ՏԻԿԻՆ Ե. ԶՕՐԵԱՆ

— • —

Տիկին Զօրեանի յոբելեանին առթիւ այնպիսի բազմազան եւ բազմաթիւ յուշեր կ'արթննան իմ մէջ որ շուարած ,չեմ գիտեր ո՞ր մէկը ընտրել այդ լաւ հայուհիին բարոյական դիմագիծը ճիշդ եւ ցայտուն տալու համար:

Գուրգուրիս կ'ապրէինք Փարիզ գաղութներու յատուկ լճացած կեանքը. պարուրեր էր մեզ քաղցր թմրութեամբ մը եւ մենք տղէտները բնորոշ ինքնագոհութեամբ մեզ բանագէտներ կը կարծէինք: Միջավայրը իր սովորութիւններով եւ աւանդութիւններով մասամբ գծեր էր մեր երիտասարդուհիներուս ապագան: Ես գիտէի որ սահմանուած էի [illegible] զարդ տիկին մը ըլլալու: Ամէն ինչ կը կատարուէր կարծես վերէն, անտեսանելի ուժէ մը տրուած հրամանի համաձայն: Կեանք մըն էր մերը, որ սահմանուած էր կիսաքուն ապրուելու: Ճիշդ է, յեղափոխականներ կուգային կ'անցնէին կամ կանգ կ'առնէին, որոնց ջերմութիւն ստեղծելով եւ մեր հայրենասիրական զգացումները վառելով, սակայն ինծի կը թուէր որ այդ բոլոր տաք խօսքերու գործադրութիւնը պէտք էր որ կատարուէր մեզմէ զուրս, մեզմէ հեռու, նախօրօք այդ կեանքի համար սահմանուած մասնաւոր մարդոց կողմէ:

Երբ Ռոստոմը եւ իր կինը՝ Ե. Զօրեան մեր քաղաքը հասան, լուրը անմիջապէս տարածուեցաւ: Առաջին անգամն էր որ յեղափոխական մը կնոջ մը ընկերակցութեամբ կուգար: Զարմացած էինք մանաւանդ մենք նոր հասնողներս: Ոչ միայն զարմացած էինք, այլ եւ խորապէս հիասթափուած: Յեղափոխակա՞ն եւ կի՞ն

. Մեր երեւակայութիւնը որ յեղափոխականին անունն իսկ կը մերժէր, կնոջ մը ընկերակցութիւնը ի՞նչպէս թոյլ տար: Մեր կարծիքով յեղափոխականը գերմարդ մըն էր որ պիտի [illegible] եւ ասկետի պէս պիտի չամուսնանար: Հիասթափութիւնը երկար չտեւեց: Տիկին Զօրեան առաջին անգամէն հմայեց մեզ, այնպէս որ երբ իմացայ թէ ան խումբ մը աղջիկներու դաս տալ կ'ուզէ, ես [illegible] այնքան հպարտութեամբ կ'երթայի: Քանի մը դասէ վերջ ես հասկցայ, նախ, որ բան մը չէի գիտեր, երկրորդ որ ինծի յատկացուած փայլուն կեանքէն դուրս կար աւելի արժէքաւոր կեանք մը, կար կեանքը: Իմ կեանքիս ճամբան այդ օրէն սկսաւ փոխուիլ: Ես չեմ գիտեր որ լա՞ւ քալեցի այն ճամբէն որ բռնեցի Տիկ. Զօրեանի եւ Ռոստոմի շունչին ազդեցութեամբ՝ գիտեմ միայն, որ ինչ որ ըրի, ինչ որ եղայ՝ կը պարտիմ միայն Տիկ. Զօրեանին եւ իր յաւէտ անմոռանալի ամուսնոյն՝ Ռոստոմին.

Տիկ. Զօրեան, բացի գիտական անհատին պաշարէն որ պատիւ կը բերէ իր պատկանած ժողովուրդին ի ծնէ վարժուհի մըն է: Ամէնէն դժուար եւ անմատչելի համարուած գիտութիւններն անգամ իրեն աւանդուելով կը դիւրանան, կ'իւրացուին: Մեր խմբակը երկու տարուան ընթացքին կրցաւ անցնել միջնակարգ վարժարանի ամբողջ ծրագիրը: Հետ ի հետ աշխատ մըն էր ան դէպի գիտութիւնը: Մարդ գլխապտոյտ կ'ունենայ մտածելով որ այս քառասուն տարուան ընթացքին այս մեծ դաստիարակչուհին որքան մտքեր կոփեց, որքան նկարագիրներ կերտեց եւ քանիներու ճամբան եւ ճակատագիրը փոխեց ...

Երկար տարիներու բաժանումէ վերջ, Տիկ. Զօրեանին հանդիպեցայ Զուիցերիա, մեր բարեկամ Քրաֆթ-Պոնարի որբանոց-գիւղին մէջ. Օտար այցելուներու հետ էի, բայց չկրցայ յուզումս զսպել երբ դասարանէն ներս մտնելով տեսայ Տիկ. Զօրեանը դասարանին մէջտեղը, որ հայ աշակերտ-աշակերտուհիներու դէմ կեցած կը դասաւանդէր: Մազերը ճերմկեր էին, տարիները եւ մանաւանդ վիշտը իրենց դրոշմը դրեր էին դէմքին վրայ: Ձայնը միայն նոյնն էր, քաղցր, համոզիչ բայց վճռական ու ազդու: Այսպէս ան շարունակեր էր ամբողջ քառասուն տարիներ անցընելով մէկ սերունդէն միւսը առանց դադարի, առանց նահանջի.

Հիմա Տիկ. Զօրեանի երկար գործունէութեան յոբելեանը պիտի տօնուի: Հայ ժողովուրդը պիտի կրնա՞յ ցոյց տալ թէ գիտէ գնահատել, գիտէ յարգել: Անոնք որ չեն աշակերտած այս մեծ վարժուհիին, թող անոր մէջ տեսնեն մարմնացումը իրենց մանկութեան եւ պատանեկութեան վարժուհիին: Իսկ անոնք որ նահատակուած վարժուհիներ ունեցան մեծ փոթորիկին, թող գան եւ իրենց մանկութիւնը բերելով յոբելենական հանդէսին, յարգած ըլլան յիշատակը իրենց կորսնցուցած վարժուհիներուն յանձին այս կատարեալ վարժուհիին: Յոբելեարը ներկայ պիտի ըլլայ, թող ամէն ոք շտապէ իր յարգանքի բաժինը բերելու անոր որ քառասուն տարիներ իր ժողովուրդին ծառայեց անձնուրաց անձնուիրութեամբ մը:

ՓԵՐՃՈՒՀԻ ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

ԱՐԱՄԸ

— o —

Ամէն անգամ երբ մօտենում է Հայաստանի անկախութեան տարեդարձի տօնակատարութիւնը, մայիսեան անմոռանալի օրերի վերապրումը, մեր աչքերի առջեւ իր սրի եւ պարթեւ հասակով կանգնում է Արամը: Արամ. Մի անուն, որ յաւէտ անմոռանալի պիտի մնայ բոլոր գալիք հայ սերունդներու համար: Մի անուն, որի հետ մեծապէս կապուած է հայ յեղափոխութեան եւ պատմագրական շարժման ամէնէն խոր եւ անջնջելի դրուագը՝ ծնունդը անկախ հայ պետութեան

Մայիսեան պատմական օրերին հայութեան պաշտպանութեան լծուած էին Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ինչպէս եւ այլ կուսակցութիւններ, ազգային-հանրային կազմակերպութիւններ, բանակը եւ իր հրամանատարական կազմը: Սակայն այդ բոլոր տարրերուն իրար շաղկապողը, նրանց առաջնորդը, բառիս բուն իմաստով եղաւ Արամը:

Որպէսզի հասկնանք Արամի գործի մեծութիւնը, անհրաժեշտ է միայն յիշել այն պայմանները, որոնց մէջ ազգին, գործին եւ ժողովուրդի հետ միասին յաղթեց Արամը: Կացութիւնը յուսահատ եւ ճակատագրական էր: Շատ անգամ ես փորձել եմ մի ուրիշ ժողովրդի մէջ գտնել մի խոշոր պատմական դէմք, որի հետ կարելի լինէր համեմատել Արամը: Զուր աշխատանք: Դժուար է: Ահա չէխ ժողովրդի առաջնորդ Մասարիկը, իր ետեւ ունենալով դաշնակից հզօր բանակները, իր օգնականների հետ կ'աշխատէր յուսադրող պայմանների մէջ. Ահա Քլեմանսօն, կռթնած Ֆրանսական պետութեան ու բանակին՝ կը պարտադրէր յաղթանակը: Ահա առաջնորդ կազմակերպիչ Լոյտ Ճորճը, որու տրամադրութեան տակ էր ողջ բրիտանական կայսրութեան անսպառ հարստութիւնը: Թերեւս Մ. Քէմալը ժամանակին մեզ, արդի Թուրքիոյ հիմնադիրը: Մէկդի դնելով բարոյական նկարագիրը, բաւական է միայն ասել, որ Քէմալ իր գործի յաջողութիւնը կը պարտի գլխաւորաբար բոլշեւիկներու օգնութեան եւ արեւմտեան պետութիւններու հակամարտութեան: Իսկ մեզ մօ՞տ: Կտրուած ողջ աշխարհից, սով եւ համաճարակ, գաղթական զանգուածներու անօրինակ աննկարագրելի տառապանքը, խճողում, քաոս ... Իսկ մեր առջեւ յաղթական կեդրոնական պետութիւնները, Կովկասի վրայ արշաւող թրքական բանակները, նահանջի մատնուած վհատած բանակը: Մեր եզերք՝ փակուած սահմաններ, կովկասեան թրքութեան հարուածները եւ վրացական նենգամտութիւնը: Եւ չնայած այս բոլորին, հայ ժողովուրդը Սարդարապատի տակ ապրեց անմոռանալի հերոսական վայրկեաններ: Նոր եւ փառաւոր էջ բացուեց Հայոց պատմութեան մէջ: «Վէմ»ի վերջին թիւի մէջ Արամին նուիրուած մէկ յօդուածի մէջ կարդում ենք հետեւեալ տողերը.— «Ժողովուրդների կեանքում լինում են վայրկեաններ, որոնք խորքից ցնցում են նրա հոգին ու անջնջելի կերպով տպաւորւում յաւիտեան սերունդների յիշողութեան մէջ: Ամէն մի ժողովուրդ իր պատմութեան ընթացքում ունեցել է հերոսական դրուագներ, բայց կան հերոսութիւններ, որոնք ՀԱՒԱՍԱՐ ԵՆ ՀՐԱՇՔԻ»:

Համառօտ յուսալքումի այդ շրջանին Արամը ցուցադրեց այնպիսի կորով, եռանդ, ոգեւորութիւն եւ անխախտ հաւատք, որ ճակատագրական վայրկեանին կարողացաւ վարակել նրանով ամբողջ հայութիւնը, որ պատսպարուած էր Էջմիածնի եւ Երեւանի շուրջը: Ժողովուրդը դարձաւ համակ երկաթէ կամք, ու պատռեց անողոք թշնամու շղթան

Այսօր օտար հորիզոններին տակ, արտասահմանի, հայրենազուրկ, բայց եւ հայրենատէր հայութիւնը կը տօնէ մայիսեան պատմական դէպքերը, որոնք ոգեւորութեան անսպառ աղբիւր են մեր այսօրուան հայրենատենչ երիտասարդութեան համար: Եւ այս օրերին ամէն մի պարկեշտ հայ իր աչքերի առջեւ կանգնած պիտի տեսնի Դաշնակցութեան հարազատ զաւակ Արամը, որ այդ օրերին համակ կամք դարձած՝ առաջնորդեց հայութիւնը դէպի հրաշք եւ յաղթանակ անօրինակ ու դժուարին պայմաններու մէջ

Սրտի կսկիծով, զսպուած զայրոյթով միայն կարող ենք կարդալ այսօր [illegible] օրկանի լկտի տողերը որով կը համեմատուին Արամը եւ Զօր Սիլիկեանը: Այսպիսի քսութիւններից առաջին հերթին պիտի սարսափէր ինքը քաջարի Զօր Սիլիկեանը.

Ս. ԱՐԱՄԵԱՆ

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

«Le Petit Colonel»

(Marignan)

— o —

Արտակարգ երեւոյթներու շարքին կը պատկանի հազիւ եօթնամեայ դերասանուհին՝ Շիրլի Թամփլը, որուն վերջին խաղը կը տրուի «Մարինեան»ի չքեղ սրահին մէջ՝ շաբաթներէ ի վեր, ամբողջ հասարակութեան հիացումին եւ — եւ հազուադէպ բան — բուն ծափերուն արժանանալով ցուցադրութեան վերջաւորութեան.

Ամերիկեան շարժանկարը իր առաջին մանուկ - դերասանը ունեցաւ Չ. Չըփլինի գիւտով. Փոքրիկ Ճէքի Քուկանն էր ան: Անոր անմոռանալի սիլուէթը կը յիշեն բոլոր անոնք, որ քսան տարի առաջ զինքը տեսան մեծ ու հանճարեղ Թափառաշրջիկին քովն ի վեր, մինչեւ ականջները քաշուած գդակի մը տակ եւ մինչեւ կուրծքը հասնող լայն տաբատի մը մէջ կորսուած:

Շիրլիի «Փոքրիկ գնդապետը» տեսնելէ յետոյ հաստատապէս կրնամ ըսել թէ իր տաղանդը կը գերազանցէ իր անուանի նախորդինը:

Իր խաղարկութեան բնականութեամբ, արտայայտութիւններու եւ շեշտերու ազդեցիկ կատարելութեամբ փոքրիկ ու գեղեցիկ դերասանուհին խանդավառութեան եւ զմայլանքի բարդ զգացումներով կը համակէ հանդիսատեսները

Որքան դերասաններ գիտեմ՝ որոնք շատ օգտակար դասեր պիտի կրնային առնել այդ հանճարեղ մանուկէն, ուսումնասիրելով անոր անսեթեւեթ ու ԲՆԱԿԱՆ խաղը, որովհետեւ Շիրլի կեղծել չի գիտեր դեռ, չի գիտեր ՍՏԵԼ, չափազանցուած շարժուձեւերով տպաւորել ըլլալ:

Ան իրեն համար գրուած դերը կ'ապրի պարզօրէն, անկեղծօրէն, առանց խորհելու իր ապագայ հանդիսատեսներուն վրայ ձգելիք տպաւորութեան մասին, իր ուժը, իր խաղին գեղեցկութիւնը կը բխի անկէ:

«Փոքրիկ գնդապետը» գրուած է իրեն համար, իրեն տալով խաղին կենսական եւ բախտորոշ դերը ...

Շիրլի իր շնորհով եւ շէրմանքներու մանուկի յատուկ հպարտ ու սիրալիր նկարագրով՝ անդիմադրելի միջնորդ մը կը հանդիսանայ իր գնդապետ Ալլէ մեծ հօր, եւ իր մօր միջեւ, որ հակառակ ծերունին ընտանեկան համաձայնութեան՝ ամուսնացած էր հարաւի բանակին մէջ ծառայող սպայի մը հետ:

Հիւսիսի բանակին գնդապետը չէր ներած իր աղջկան այդ քայլը, եւ փակած իր ապարանքին դուռը անոր առջեւ:

Վեց տարի յետոյ միայն ծերունի գնդապետը պիտի հանդիպի իր թոռան եւ աղջկան, որոնց գրկեցի եղած են անկարեկցաբար

Շիրլիի հայրը հեռուն է, բանակը դրած յաղթելու որոշումին մէջ: Կեանքը դժուար է իր մօր համար նոյնպէս, որ չի համարձակիր իր խստամբեր հօրը դիմել:

Շարք մը միջադէպեր՝ որոնց ընթացքին Շիրլի առիթը կ'ունենայ իր մեծ ու բնածին տաղանդին բոլոր եռանդները յայտնագործելու՝ կը յաջողին աններող մեծ հայրը միջամտել ու փրկել փեսային կեանքը, եւ խո –

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Թնդանօթի եւ գնդացիրի հարուածները, խառնուած հրացաններու հեկեկանքին, կը դղրդացնէին սար ու ձոր: Սեպուհ, անպարտելի ամրոցի պէս կանգուն, ուժգնօրէն ետ կը մղէր թշնամւոյն գրոհը: Ի զուր էր կասկածիլ մեր տանելիք յաղթանակին վրայ:

Եւ ահա վատոգի թշնամին կը սկսի փախչիլ դէպի Ճինիս ու Աշքալէ: Մէճլումեան, անմիջապէս կը տեղեկացնէ Կարին՝ Սեպուհի տարած յաղթութեան մասին

Յաջորդ օրը կռիւը դարձեալ կը վերսկսի, նոյն սաստկութեամբ: Հայ զինուորը զօրանդղուած իր յաղթութեամբ, կը կռուի անհաման քաջութեամբ: Այս անգամ նշանակէտն էր Ճինիս գիւղը, որ ամէն գնով պէտք է խորտակուէր: Տակաւին աչքիս առջեւն են մեր յայտնի ու անյայտ մարտիկներու կորովարի շարանը,— Ճէպէճի Սարգիսը, Ցոլեանը, Զպուքլիցի Միքայէլը, Յարութիւն Չէօշէնեանը, Աւետիս Զավուշը, Վահան Զէբրայը, Սողոմոն Թէհլիրեանը, Վարդան Շահպազը, Խոռխոնցի Նշանը, Տիգրան Մենեզիկեանը, Քեմախցի Մխիթարը, Գալուստ Ալէշիմեանը, Փիլաւեանը, Հայկ - Արամը, Դերջանցի Յովհաննէսը եւ դեռ ո՜րքան ուրիշներ: Մէկը միւսէն անձնուէր, մէկը միւսէն արի ու քաջ Անհերեւ անհամբերութեամբ, բոցավառ ու ցասկոտ, կարծես իրենց ոսկորները դրած ռազմի չափերին, կը սպասէին ազդանշանին՝ քառասմբակ խոյանալու համար դէպի թշնամին: Աւա՜ղ, այսօր անոնցմէ շատերը ինկած են նահատակ, իրենց նուիրական պարտականութեան ճամբուն վրայ:

Ճինիսի կռիւը հուժկու եւ ցնցող հարուած մըն էր Թուրքերուն համար: Չորս կողմ արիւն կը ժայթքէր: Ի՜նչ էր մարդկային կեանքը, եթէ ոչ անշան տունկ մը... Թշնամին շփոթ ու անգլուխ կը նահանջէր: Մեր մարտիկները անխնայ կը հալածէին զանոնք եւ կը պաշարէին ամէնքը,— խուժան թէ զինուոր: Եւ ահա Նեմեզիսի անողոք դատաստանը կը սկսի ... Այդ կռուի ամէնէն տաք պահուն յանկարծ կը յայտնուի Խոտորջուրցի Սամփան Ծաղիկեանը, փարծ ու կարիճ ռազմիկ մը:

Դառնօրէն կը զգայինք, որ հակառակ այս բոլոր յաղթանակներուն, բռնադատուած պիտի նահանջէինք այս տեղերէն ալ ... Օրէցօր թրքական ուժերը կը շատնային Կարնոյ, եւ շրջակայ գիւղերու թուրք երիտասարդութիւնը թաքստոցներէն դուրս ելած, զինուած կը միանար թուրք բանակի յառաջապահներուն եւ մեր ուժերու մասին տուեալ լուրեր կը հաղորդէր: Կռուի չորրորդ օրը, դերերը փոխուած էին արդէն: Այս անգամ Թուրքերն է որ գրոհ կուտային մեր դիրքերուն վրայ: Մեր կացութիւնը աւելի քան վտանգաւոր կը դառնար: Մենք ճարահատ կամ պիտի դիմադրէինք առանց նկատի առնելու Թուրքերու գերակշռութիւնը եւ կամ բռնել ուղղակի նահանջի ճամբան:

Փետր. 15ին, տեղի ունեցաւ ճակատագրական կռիւ մը, Կարչմայի ներկատմամբ: Չորս ժամ տեւող արիւնալի կռիւէ մը յետոյ, թշնամին կը սկսի քաշուիլ դէպի Երկան-Մասուր: Թէպէտ դարձեալ յաղթական, բայց մեր չորս կողմը բաց էր թրքական զանազան թեւերու բաժնուած զինուորներուն առջեւ: Քաջութիւնը չէր որ դեր պիտի խաղար, այլ խոհեմութիւնն ու ռազմագիտութիւնը: Եթէ նոր ուժեր հասնէին, գէթ քանի մը հարիւր հոգի... տակաւին կարելի կ'ըլլար միաժամանակ դիմադրել, եւ Իլինայի ու Կարնոյ զօրամասերուն հնարաւորութիւն տալ նախապատրաստուելու: Սակայն, անկարելի էր: Դէպքերու ճնշման տակ, որոշուեցաւ թողուլ Կարչման եւ քաշուիլ Իլինա: Ընդունուած սովորութեան համաձայն իսկոյն կրակի կը տրուի Կարչման, Ալաճա եւ Արջիկ գիւղերը:

Այս անգամ մեր ինքնապաշտպանութեան գիծը կ'ըլլայ Օձնի եւ Ղարարզ գիւղերը: Կռիւները կը վերսկսին այս անգամ Կարնոյ դաշտի թրքական Թարքուն, Թոսիկ եւ Ոսմուսում գիւղերու ուղղութեամբ:

Գլխապետ Մակեդոն իր զօրամասով կը սկսի յարձակիլ անխտիր բոլոր Թրք. գիւղերուն վրայ եւ դաւադրութեան կեդրոնները արմատախիլ ընել: Սեպուհ եւ գնդ. Միրիմանեանի զօրամասերը օգնութեան կը փութան գլխապետ Մակեդոնին եւ Կարնոյ դաշտի 27 թրքական գիւղերը կը մաքրագործուին քանի չորս ժամուան մէջ . Ռուս հրամանատարութեան «մարդասիրական» միջոցները մեռասանեբորդ ժամուն կը քաւէր հայ զինուորը

Փետր. 17ին, Մուրատի եւ Սեպուհի հեծելազօրքէն մաս մը կը կանչուի Կարին, Զօր. Անդրանիկի դիմաւորութեան մասնակցելու համար:

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԿԱՐՆՈՅ ՄԷՋ

1918 փետր. 17ին, Կարին կը հասնի Զօր. Անդրանիկ:

Ամիսներէ ի վեր իր անունը ամէնքի շրթունքներուն վրան էր: Ազգային հռչակաւոր հերոս, առասպելական խոյանքներու եւ դիւցազնամարտերու աննկուն ռազմիկ, խիզախ ու անվրդով մարտիկ, Կարնոյ ճակատի ընդհանուր հրամանատար Անդրանիկն էր, որ վերջապէս ոտք կը դնէր ռազմարեմ, խիստ բախտորոշ օրերու մէջ. Իր անունն ու հռչակը հաւասարապէս սարսափ կ'ազդէր թէ՛ Թուրքին եւ թէ Քիւրտին:

Ամէնքն ալ իրենց յոյսերը դրած էին Անդրանիկին վրայ:

Ժողովրդական հերոսը իսկոյն կ'անցնի գործի: Նախ ամէն ինչ կը կեդրոնացնէ իր ձեռքը: Կը դնէ ուժեղ ու տիրական անհատականութիւն մը եւ կը հաստատէ տեսակ մը դիկտատորական կարգեր: Անգամ պէտք չզգար դիմելու իր երկու անձնական զինակիցներուն՝ Մուրատի եւ Սեպուհի խորհուրդներուն, որոնք այնքա՜ն զատ օրեր անցուցած էին ամիսներէ ի վեր, խրամներուն ու լեռներուն մէջ, վառօդի ու ծուխի խեղդիչ կրակին տակ:

Անդրանիկ իր բնաւորութեան գծերով պիտի մնայ բառ ու անըմբռնելի եւ անճանաչելի. Իր մէջ բոյն էր դրած [illegible] ահեղ ուժ մը, որ յաճախ խորունկ ցնցումներ կը պատճառէր: Ան հասարակ մարդ [illegible], բիրտ ու վճռական, ազնուական ու ռազմատենչ, յանդուգն ու քաջ էր:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(16)

ԴՐՕՆ ԵՒ ՀԻՆ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

—o—

ՔԷԹԱՏԷԱ ԱԼԲԱ, 8 յունիս (Ցառաջ).— Գեսարապիոյ նախկին Անգրերման, այժմ Չէթատէա – Ալբա քաղաքը հերբ է գալիս Դրօն իր մի բարեկամի այցելութեան։

Տեղական ռումէն–ռուս ամենօրեայ թերթի զարմանալի ճարպիկ լրատուն Դրօյի ժամանման երկրորդ օրն իսկ յայտարարում է.— «Ժողովրդական ննձ հերոսը մեր մէջ»։

Թէեւ յիսունը անց, Դրօն մնացել է ժիր, առողջ. Փորձում անցնելիս կարծես իր նժոյգն է որոնում, ուզում է թռչել։

Դրօյի քաղաքում երեւալը մեծ հետաքրքրութիւն առաջ բերեց Հայերի մէջ։

Մի քանի խօսք այդ Հայերի մասին։ Թւով 343 շունչ են։ Անիի գաղթականներից են, մի մաս Փոքր Ասիայից, Պոլսից, Ռումէլիից եւ ռուսական Հայաստանի Գրիգորիոպոլ քաղաքից ու Տանակերտից։

Մի երկու տասնեակ հոգի գիտեն հայերէն, մնացեալը բոլորովին չեն գիտեր։ Ռուսաց ու Թրքաց լեզուները բոլորի համար մնացած են ընդհանրացած։ Թուրքերէնը մնացած է տաճկական տիրապետութիւնից, որին վերջ տրուեցաւ 1808 – 12 Թուականների Ռուսաց տիրապետութեամբ։

Եկեղեցին պահպանուել է, հայկական դպրոցն այլ եւս գոյութիւն չունի։

Գրեցի որ Դրօյի երեւալը հետաքրքրութիւն առաջ բերեց։ Հայ վաճառական Մարտիրոս Դաւիթեան Դրօյի նախկին զինուորներից հիացումով կը խօսի իր հրամանատարի քաջութեան ու խի՞զախման կարգապահութեան մասին։

«Ինչը՞. Դրօն ժողովրդական հերոս է համարւում», հարցնում են տեղական Հայերը, որոնք Կովկաս չեն եղել եւ հայերէն բոլորովին չեն գիտեր։

Դրօյի հետ ծանօթ անձերը այսպէս պատմեցին նրա կեանքը.—

Դրօյի ծննդավայրը կոչւում է Ա... ... մայր Արաքսի ափերին (Իգդիր)։ Այն մեծ պղտոյտի ... ... անցնում էր ... ... անվերջ կարաւանը։ Պատանին այդ ... իր աչքովն է տեսնում եւ վճռում է զինուոր դառնալ իր ժողովրդի ... ... համար։

Եւ դառնում է։

Նախկին Վերջապէս իր գեղեցիկ եւ ... ... մանկական հոգին ... ... առաջ, ներսմի ժպիտը շրթունքին։

Մեծ հոր դերը բացառիկ ուժով եւ գեղեցկութեամբ տուած է մեծ արուեստագէտը՝ Լիոնէլ Պէրրիմօր, նըշանակելի եւ տպաւորիչ գիմափոխութեամբ (կրիմ) մը։

Իվլին Վէնապլ եւ Ճօն Լօի, հաճելի զոյգ մը կը կազմեն։

Նագարկութեան մէջ կան սեւամորթեր, պատառուտի դերերով, որոնց մէկուն Պիլ Ռօպինսոնի պարը ուշագրաւ է, ինչպէս նաեւ երկու խմբերդ, գեղեցիկ եւ ներդաշնակ։

Շիրլի մեր փոքրիկ Իսաֆֆիին պէս կը պատկանի հրաշածին մանուկներու դասին։

ՀՐ. ԱԼԵԱՆԱՔ

Գամառ Քաթիպայի «Դեւմբրուար» յայտնւում է քաց երեսով Բագւի չըջանում։ Կովկասեան անկիրթ, մաղձոտ, բթամիտ կառավարիչները համաձայն իրենց զիւայն (չէյթանի, ինչպէս որ յետոյ Թուրքերուն էին ասում) ծրագրի՝ լրջմիտ, խելացի, հաւատարիմ, աշխատասէր հայկական տարրը օրէնքից դուրս են հրատարակում եւ նախանձայաւնտի հաճութեամբ յանձնում են խուժան Թուրքերի վրէժխնդիր գիշատման։ Հարիւրաւոր անմեղ զոհեր, հրդեհ, ահուսարսափ։ Երիտասարդ Դրօն վրայ է հասնում ինքնապաշտպանութեան խմբին եւ իր խիզախութեամբ հրաշքներ գործում։ Մեր արիւնաց զինուորը չէ հանգստանում։ Դիլիջանի անտառից վազում է Ալեքսանդրապոլ։ Ամէնի վարագր իր սուր ժանիքները խրելով ժողովրդի թշնամու կոկորդը, այնուհետեւ երկու տասնեակ տարիներ չարունակ հուր ու սուրի մէջ գէնքը կուրծքին իր պարտքն է կատարում իր ժողովուրդի համար։

Դրօյի կեանքը խոր ազդեցութիւն թողեց ունկնդիրների վրայ։

Դրանցից Գ. Մ. Ա. ի պատիւ Դրօյի նոր հայկական քայլերգ է կազմւած, որ այս օրերս տեղւոյն զինուորական երաժշտական խումբը պիտի նուագէ քաղաքային պարտէզում։

Մի ռուս տիկին, որ յայտնի է իր երաժշտական գործունէութեամբ ու ... աշխատասիրութիւն..., ... նութեան համար մի բնութ ռոմանսը է յօրինում եւ նուիրաբերում Դրօյին։

Թէ աստիճը եւ թէ երկրորդը այս օրերս պիտի ուղարկուին իրեն։

Ա. Ա.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Պուլկարիոյ Թեմական Խորհուրդին կողմէ պատուիրակութիւն մը անցեալ շաբթու ներկայացած է ազգ. տնտեսութեան նախարար Գ. Ա. Մուշանովի եւ անոր պարզելով Նանսէնեան անցագիր ունեցող եւ աշխատելու չարտօնուած հայ աշխատաւորներու դժնդակ վիճակը, խնդրած է որ գոնէ հայ գործատէրերու մօտ աշխատող հայ բանուորները ազատ ըլլան նոր սահմանափակումներէ։

Գ. Նախարարը իր համակրանքը յայտնելով հանդէպ Հայերու հանգէպ, նկատել տուաւ որ տիրող տագնապին պատճառով պուլկար բանուորութեան մէջ անող գործազրկութիւնը արգելք կ՚ըլլայ, որ հիմնական կարգադրութիւնով մը վերջ տրուի հայ գաղթականութեան տառապանքին. Առայժմ մէկապ, վերջերս Տիրիակ ալցելութեան առթիւ կարգադրած է, որ հայ գործարաններու, աշխատանոցներու եւ ծխախոտի մթերանոցներու մէջ աշխատող հայ բանուորները այս ամառ գործէ չհանուին։

ՄԱՁԼԸՄԵԱՆԻ ԴԱՏԸ «ՀՈՐԻԶՈՆ»Ի ԴԷՄ

—•—

Աթէնքի չար ոգին՝ Կ. Մազլըմեան դատ բացած էր Սելանիկի «Հորիզոնի»ին դէմ

«Հորիզոնէն» (մայիս 25) կը տեղեկանանք որ դատը տեղի չէ ունեցած, որովհետեւ Մազլըմեանի ներկայացուցիչները արճարանը նստած՝ չեն համարձակած դատարան մտնել։

«Հորիզոնի փաստաբանը Գ. Եաթրոփուլոս խօսք առնելով, յայտարարած է թէ ամբաստանող կողմի բոլոր բառերը կ՚ընդունին իրենք եւ պատրաստ են ապացուցանելու «Հորիզոնի բոլոր գրածներու ճշգութիւնը։

Գ. Եաթրոփուլոս պահանջած է անմիջապէս ուսմել դատը, բայց ընդդատախազը յետաձգման կողմնակից ըլլալով, առանց յետաձգած է դատը, պայմանաւ սակայն որ յաջորդ դատավարութեան վկաները ի հարկին «բռնի ուժով» դատարան բերուին։

Դատը տեղի պիտի ունենայ հոկտեմբեր մէկ ամիսէն։

ՔԱՐԱՆԹԻՆԱՅԻ ՀԻՒՂԱՒԱՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՔԱՆԴՈՒԻՆ

—o—

Գէյրութի քաղաքապետութիւնը որոշած է քանդել Քարանթինայի հայկական հիւղաւանը։ Այս առթիւ հետեւեալ հրամանագիրը հրատարակած է.—

Ա. յօդ.— Վարը յիշուած թուականներուն, Մուստաֆէր Թաղի հայկական հիւղաւանի բաժինները պէտք է պարպուին ամբողջովին։ Մինչեւ օգոստ. 1 պէտք է պարպուին 1. 2. 3. 4 եւ 6րդ բաժինները։ 2.— Մինչեւ հոկտ. 1. 5. 7. 8. 9. 10րդ բաժինները։

Բ. յօդ.— Աշխատանքներու սպառարկութեան պէտք եւ հոյլ. Թաղի մուխթարը պէտք է հսկէ, անգւոյն վրայ իսկ, վերոյիշեալ բաժիններու սահմանները։

Գ. յօդ.— Որոշուած թուականներուն վերոյիշեալ հողաբաժինները պիտի վերադարձուին իրենց տէրերուն, մաքրուելէ վերջ, անոնց վրայ նստողներուն կողմէ։

Դ. յօդ.— Ոստիկանական տնօրէնը պաշտօն ունի ներկայ հրամանագիրը գործադրելու։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Վիէնի մէջ

—•—

Վիէն, 8 յունիս (Ցառաջ).— Համալսարանի Վիէնի մասնաճիւղը ողտուելով ընկ. Ա. Զամալեանի այցելութենէն, սարքած էր հրապարակային դասախօսութիւն մը, «Ժամակ» ակումբին մէջ։ Դասախօսութեան նիւթն էր հայ մշակոյթը եւ գաղթաշխարհի հայութիւնը։ Ընկերը խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ, փաստերով հաստատեց թէ միայն մեր մշակոյթն է որ մեզ հայ պիտի պահէ օտար աշխարհի մէջ։ Եթէ մեր նախկին գաղութները որոնք այսօր կորած են առանց հետք մը ձգելու բացի քանի մը եկեղեցիներէ եւ անշուշն վանքերէ, բուն պատճառ ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ հայ մշակոյթի թոյլ կապերը իրենց մէջ։ Այդ ժամանակուան մեր տարագիր ժողովուրդի առաջնորդները քանի մը քահանաներ եւ վարդապետներ էին, գիր գրականութիւն գրեթէ չկար բացի քանի մը հոգեւորական սաղմոսներէ եւ Աւետարաններէ։ Անհնար էր տպագրական որ եւ է գործ կատարել եւ հայերէն գիրքեր, թերթեր, երգեր հրատարակել եւ հայ մշակոյթը տարածել իրենց մէջ, նոյնքան դժուար էին երթեւեկի միջոցները։ Մարդիկ որ եւ է լուր տանել բերելու համար պէտք էր որ ամիսներով ճամբորդէին։ Ահա այսպիսի դժուարութեանց պատճառով էր որ այդ շրջանի առաջնորդները չկրցան հայ մշակոյթը տարածել ու անհետ կորան։ Եթէ միայն ԺԲ. կամ ԺԳ. դարու Անիէն գաղթած հայութիւնը մնար մինչեւ այսօր, մենք հիմա առնուազն տասը միլիոն հայութիւն պիտի ունենայինք։ Բայց այսօր 20րդ դարու մէջ կ՚ապրինք, մեր մշակոյթը տարածելու ամէն միջոց ունինք։ Դրենք մեր գրականութիւնը եւ հայ ժողովուրդի պատմութեան բոլոր փառքերը ամէն տեղ տարածել, այսօր շնորհիւ գիտութեան հայ երգը կը լսուի երկիր երկիր, նոյնպէս գիրքերն հաղորդակցութեան միջոցներ մէկ օրէն միւսը մարդիկ կրնան հաղորդակցութեան մէջ մտնել եւ իրարու ցաւեր հասկնալ։ Այսօր 700.000 հայութիւն կայ գաղթաշխարհի մէջ, ունինք ամէն տեսակ միութիւններ, բայց չունինք մեր ամէնէն կարեւորը, — մշակութային միութիւն։ Արդ, 1928ին Եգիպտոսի մէջ քանի մը ազգասէրներ հիմը դրին Համազգային հրատարակչական եւ կրթական միութեան մը որ շատով ունեցաւ Պէյրութի իր ճեմարանը, ուր այսօր կը պատրաստուին հայ ուսուցչականներ։ Բայց համազգայինի ընկերութեան նպատակը միայն այդ ճեմարանը չէ, ան կ՚ուզէ տարածուիլ բոլոր գաղութներու մէջ, ամէն տեղ հաստատել մշակութային հաստատութիւններ եւ մեր տարագիր ժողովուրդը կապել մեր մշակոյթին, մեր պատմութեան եւ հայ գրին ու գրականութեան։ Համազգայինի նպատակն է միայն մեր մշակոյթը, ան կ՚ուզէ վառ պահել հայկական ոգին գաղթաշխարհի մէջ եւ կոչ կ՚ընէ բոլոր հայրենասէրներուն համախմբուիլ իր շուրջ եւ միայն մէկ ֆրանք ամսավճարով ուժ տալ հայ մշակոյթին։ Այս ձեւով մենք վստահ ենք որ քանի մը սերունդ աւելի պիտի կրնանք ապրեցնել։ Ներկաները այս չահեկան դասախօսութիւնը ուշադրութեամբ ունկնդրեցին եւ մեկնեցան խոր տպաւորութեամբ։

Ցետոյ ունեցանք զուտ ընկերական ժողով մը, ուր ընկեր Զամալեան գեկուցում մը տուաւ իր պտտած երկիրներու ազգային եւ կուսակցական կեանքի մասին։ Ընկերներու կողմէն բազմաթիւ հարցեր տրուեցան կուսակցական եւ այլ աշխատանքներու մասին եւ ընկերը բոլորն ալ գոհացուց, մանաւանդ կուսակցական աշխատանքներու մասին եւ մեծ խանդավառութիւն առեղծեց։

⁂ Քանի մը խօսք ալ գործերու մասին։ Ներկայիս բաւական լաւ են, այլ եւս չեն խօսիր 10 առհարիւրի մասին։ Ընդհականակն այս օրերս 7 — 8 հայ երիտասարդներ որոնք արձակուած էին Գ. Փէյլէին կօշիկի գործարանէն, վարձուեցան ուրիշ գործարանէ մը։ Թէեւ քիչ են օրավարձերը (ժամ 2 ֆրանք) բայց գոհ են որ գէթ հացի մը գրամ կը ճարեն։ Բոլոր գործարաններն ալ լաւ կ՚աշխատին բացի քանի մը անշշան արհեստանոցներէ։ Տեղ տեղ յաւելեալ ժամերով կ՚աշխատին հայ բանուորները։ Այժմ գլխաւոր մտահոգութիւնն է ինքնութեան թուղթերու նորոգման խնդիրը։ Տակաւին ոչ մէկ պատասխան եկած է։

Գարունի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՇԱՄՊՈՒԼ

ՆԵՐԴԱՂԹԸ ԵՒ ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԸ

—o—

Սոֆիայի «Աղատ Խօսք» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (29 մայիս)։

— «Գաղթաշխարհի հայութիւնը ներգաղթէն աւելի մտահոգութեան մեծ խնդիր չունի։

Անվարան կարելի է ըսել թէ, հայ հանրային միտքը — հակառակ իր բոլոր ճիգաւորումներուն, մեր կեանքին մէջ եղած մոլի կիրքերուն եւ սուր պայքարներուն — վերջնապէս յանգած է սփոփիչ, իմաստուն եւ յստակ եզրակացութեան մը — ներգաղթը կենսական անհրաժեշտութիւն է։

Մտածողութեան շատ լուրջ տարբերութիւններ կան, ի հարկէ, ներգաղթի ձեւի ու էութեան եւ անոր կազմակերպման ու նպատակներու մասին։ Բայց, առվ հանդերձ, կարծիք գիծէն աղին այլեւս ոչ ոք կ՚ուրանայ թէ ներգաղթը դարձած է հազար վէրքի յաւագոյն դարման, մեր հայրենազուրկ ժողովուրդի համար։

Աւելին։ Կարմիր գիծէն ներս, մեր հայրենիքին մէջ ալ, գոնէ տեսակոնօրէն կամ առ երեւոյթս, ոչ միայն չեն ժխտեր ներգաղթի անհրաժեշտութիւնը, այլեւ շարունակ խոստումներ կը ... ..., ... կը ... ... ներգաղթի ... ... «մի ... ... »

Պահ մը ոչ ոքի հետ վէճի չմտնենք եւ ոչ ալ չմեղադրենք։ Ընդունինք միայն, որ ներգաղթը դարձած է այրող պահանջ, լինել չլինելու խնդիր, մանաւանդ գաղթական զանգուածներու համար, որոնց առուտր մեծամասնութիւնը այսօր գոյծագութեան սոսկալի վիճակին ենթարկուած է։

Ներգաղթի պահանջը արժեցնելու գործը իր պարզագոյն ձեւին վերածելու համար, մենք պիտի առաջարկէինք հետեւեալը.—

Բոլոր հայ գաղութներու մէջ, Սուրիայէն մինչեւ Պալքաններ եւ Ֆըրանսայէն մինչեւ Ամերիկա, հայ ազգային պաշտօնական մարմինները, իրենց շրջաններուն մէջ կը նախաձեռնեն ազգային համագումար մը՝ մասնակցութեամբ անխտիր բոլոր ազգային կազմակերպութիւններու, եւ յստակօրէն կը բանաձեւեն ներգաղթի պահանջը, կ՚որոշեն իրենց միասնակցութեան բաժինը ներգաղթի ծախսական ծախսերուն, եւ պաշտօնապէս ու հրապարակաւ դիմում կը կատարեն Մոսկուայի, կազմակերպուած եղանակով եւ գոնէ կարելիութեան սահմաններուն մէջ ներգաղթի գործը օր առաջ գլուխ բերելու։ Միեւնոյն ատեն անոնք, ուր որ կարելի է կամ նպատակայարմար, կ՚օգտագործեն աջակցութիւնը տեղական կառավարութիւններուն, որոնք նոյնպէս մեծապէս շահագրգռուած են ներգաղթի հարցով եւ անկասկած իրենց ձայնն ու պահանջը պիտի միացնեն հայկական ձայնին ու պահանջին, որ ի դէպ, Ժընեւի ալ արձագանգուած է Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ։

Շատեր կրնան ըսել եւ է յոյս չկայ նոյնիսկ այսպիսի ձեռնարկի մը յաջողութեան եւ, բայց, մեր կարծիքով, ամէնէն յոռետեսներն անգամ պէտք չէ հրաժարին այս վերջին փորձէն, որմէ վերջնապէս պիտի պարզուի թէ, «պիտի լսէ՞ Երեւանը», կամ Մոսկուան...

Զանազան պարագային, գոնէ այն մխիթարութիւնը կ՚ունենանք, որ մեր պարտքը կատարեցինք եւ մեր ղեկավարներուն ու իրողութիւնները վերջնապէս պայծառացան, ներգաղթի ընդհ. գիրքով ձեւակերպուած համազգային հարցի մը վերաբերմամբ»։

ԵՒ. ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

—•—

Տիկին Ե. Զօրեանի յոբելեանի յանձնաժողովը հետեւեալ շնորհաւորական նամակը ուղղած է Գ. Եր. Տէր Անդրէասեանի.—

Հայ մտաւոր սերունդի ազգային դաստիարակութեան նուիրուած մըշակներու հանդէպ ունեցած մեր խոր համակրանքով, յանձնաժողովս՝ որ կեանքի է կոչուած մեծարելու վաստակաւոր ուսուցչուհի Տիկին Ե. Զօրեանի քառասնամեայ մանկավարժական յոբելեանը, առանձին խնդրով եւ հաճոյքով կը մասնակցի մեծարանքի անկեղծ եւ ինքնաբուխ արտայայտութեանց, որոնց աւելին արժանի էք անվերապահօրէն։

Դուք եղաք եւ կը մնաք այն ... ..., որոնք մինչեւ վերջին օրը իրենց կեանքին, անդուլ միեւնոյն սատկութեամբ փարած կը մնան իրենց ասպարէզին եւ ընդմիշտ կը խանդավառուին անով։

Դուք եղաք այն ուսուցիչը, որ երկար տարիներ, ուսոյց սերունդներու, մասնաւորապէս մեր «Մեծաբանչ» լեզուն, ազգը օժտելով բազմաթիւ մըտաւորականներով։

Դուք եղաք եւ էք մին այն վարպետ եւ բազմահմուտ գրողներէն, որոնք իրենց ճարտար եւ ճկուն գրչին տակ մեր լեզուն կերտեցին ու կոկեցին։

Ցարգա՛նք ձեզի, վաստակաւոր ուսուցիչ, խոր հայրենասէր եւ բեղուն գրիչ, որ յիսնամեայ հանրային գործունէութեամբ՝ անգնահատելի եւ անուրանալի ծառայութիւններ մատուցիք, կը մատուցանէք, եւ յուսանք թէ պիտի շարունակէք մատուցանել մեր ազգին։

Սիրով եւ յարգանքներով։

Դիւան յանձնաժողովի.— Նախագահ՝ Ա. Զամալեան, Որ. Հ. Փօշեան, Տիկ. Մ. Զանչեան, Ա. Վաչեանց, Արշաւիր Խանէտանեան։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԶԱԼՈՅՍ, մանկական պատմուածք 33 պատկերներով, 88 էջ, հեղինակ Բէյնթալ, թարգ. գերմ.է Հ. Ա. Քօսեան։ Տպագրութիւն «Նոր Տառ», Պլովդիւ։ Գին 3 ֆրանք։ Դիմել Մխիթարեան վարժարան, Ul. Stefan Karadja, 1 Plovdiv (Bulgarie)։

ՇԱՀԷՆԻ ԽՐՃԻԹԸ, (ժողովրդական պատկերազարդ հէքեաթ)։ Գրեց՝ Ռոստանիկ։ Հրատ. Թէհրանի Դաւթեան երկսեռ դպրոցի։ 1935

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՑԵՐԵԻՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՑՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

=•·•=

Իբրեւ «բէնչպէր» Սամուէլին եւ իմ գործս էր «տօլապ» դարձնել։ Ուրիշ բանուորներ հիմերը կը փորէին, հողն ու քարը կողովի մը մէջ կը լեցնէին, մենք ալ կը քաշէինք ու կը պարպէինք։

Բնականաբար յոգնութիւնը կը ծանրանար, քանի խորը իջնէին։

Տեղ – տեղ կը փորուէր մինչեւ 10-15 մեթր խորութեամբ, բիւզանդական եկեղեցու մնացորդներուն վրայ, հաստատուն հիմ գտնելու համար։

Եղանակն ալ՝ ամառ էր։ Արեւն՝ քրտինքը ... ..., բայց ողջունելու վախ ունէինք։ Բանուորները խառն ի խուռն լեցուած ըլլալով միեւնոյն վայրին մէջ, որքան ալ զգուշանայիր, դժուար էր խուսափիլ։ Բաճկոն, բաճկոնակ տեղէ մը կախուած կ՚ըլլար, եւ երեկուն երբ թօթվէինք, անպատճառ քանի մը հատ կը գտնէինք։

Բայց նորէն գոհ էինք, որովհետեւ այս գործը թեթեւ կը համարուէր բաղդատելով տարբեր աշխատանքներու հետ։

Շինութեանց վարչական պաշտօնեան 10-12 տարեկան տղայ մը ունէր, որուն անգլիերէն դաս կուտար Սամուէլը։ Մարդն ալ, իբրեւ բարեացակամութիւն, կարգադրած էր որ այս գործը մեզի յանձնուի։

«Զանէքրաի փեսան», որ չարաչար կը խոշտանգէր բանուորները, մանաւանդ եթէ մէկն ու մէկը փախչէր եւ բռնուէր, տասը մը թրքմէ բաժնեց մեզ։ Սամուէլը ուրիշ գործի մը կապելով, իբրեւ ընկեր իմ քովս բերաւ Թուրք մարդասպան մը, որ ակռայ կը կճրտէր Հայերու դէմ։

Հագիւ գործի սկսած, տեսայ որ ուղղակի թշնամութեամբ կը վարուի, կ՚ուզէ յոգնեցնել, յանցաւոր հանել, ծեծել տալ։

Այսպէս, փոխանակ ինծի հետեւելու եւ համաչափ շարժումներով դարձնելու «տօլապը», կը կեցնէր, հակառակ ուղղութեամբ կը տանէր, վերջապէս ամէն խարդախութեան կը դիմէր, զիս ջլատելու համար։

Թեւերս կը փրթէին, մէջքս կը ցաւէր, բայց «տօլապը» չէր դառնար. մինչդեռ Սամուէլին հետ անընդհատ կ՚աշխատէինք, առանց արտակարգ յոգնութեան։

Ճարահատ, սուր քալեցի, ծեծ ուտելու գնով։ Այս անգամ տաւշարկեցին երկաթ վերցնել, օգնելով 15-20 բանուորներու։ Ոտքս կաղ, ուսքին փորձին իսկ սահեցայ եւ մաղ մնաց անհագին ձող մը ջարդ ու փշուր պիտի ընէր ոտքերս...

Բարեբախտաբար վարչական պաշտօնեան միջամտեց, եւ վերահաստատուեցաւ նախկին կարգադրութիւնը։

Օրական սահմանուած էր 100 փարա։ Ամօթ ամիս կը կարգադրէին հացիը, գեղչելով հացին գինը. որով կը մնար միայն մէկ երրորդը։

Ամէն մէկս կը կանչէին հրապարակաւ.

— Ալէքսան օղլու Տըվարի՜չ ...

Երկար չտեւեց մեր բանուորութիւնը։ Բանտերու ընդհանուր վերատեսուչը աստու մը մեզ տեսած ըլլալով խառնիճաղանճ բազմութեան մէջ, բաղդատաբար մաքուր հագուած, կը յանդիմանէ բանտապետը.

— Բանտուա՞ր կը պահէք բանտին մէջ որ այս մարդիկը դուրս կը հանէք։

Որով նորէն փակուեցանք մեր խանութներուն մէջ։

Այդ շրջանին, վեցերորդ «խօղուշ»ին մէջ, իբրեւ անմիջական դրացի ունէի վաստակաւոր ուսուցիչ, Դաւիթ Քալանթարեան, որ վաղուց բանտարկուած էր իր աղջկանը հետ, հրատարակութեան մը առթիւ։

Ծերունի ուսուցիչը ունէր միայն երկու մխիթարութիւն. առաջին՝ շաբաթը անգամ մը տեսնել իր աղջիկը, Վարդուհին (այժմ տիկ. Զ. Նալբանդեան), երկրորդ՝ գրի առնել եւ բացատրել իր գիւտերը։

Արդարեւ, հարիւրի մօտ գիւտեր ունէր հանգուցեալ վաստակաւորը, եւ այնքան խանդավառուած էր որ, դժուար կը հանդուրժէր որ եւ է քննադատութեան։

Այսպէս, կ՚երեւակայէր շաքարեան մը շինել Արարատի վրայ, որմէ ջուրը պիտի ժայթքէր հազար մեթր բարձրութեամբ։

Ցետոյ, կազմած էր ընկերային — քաղաքական կարգ ու սարքի ծրագիր մը, բոլորովին նոր գրութեամբ. եթէ չեմ սխալիր՝ խառնուրդ մը ընկերվարական– անիշխանական տեսութեանց։

Անշուշտ ձեռագիրները պահուած են եւ կարելի է ստուգել։ Ես պարզապէս կը յիշեմ իբրեւ դրուագ մը. մէկ ալ՝ խստօրոփանած ըլլալու համար թէ յաճախ աւելորդ սրտնեղութիւն կը պատճառէի, լրջօրէն վիճաբանութեան բռնուելով։

Իր արձակումէն վերջը, նոր դրացիս եղաւ անգլիացի ծերունին, Աթքինսոն Հայր, որ յետոյ այնքան օգտակար պիտի ըլլար։

Իսկ միւս դրացիս Գեյճիքցի մըն էր, Թոքախտաւոր, որ շատ չանցած մեռաւ, 48 ժամուան հոգեվարքէ մը յետոյ։

Այդ օրերուն թծաւոր ժանտատենդի համաճարակ մը ծագած էր բանտին մէջ, եւ օրական 4—5 Թուրք բանտարկեալներ կը մեռնէին։ Բոլորը մէկ ձագի վրայ նետելով, լաթ մը կը փռէին եւ կը նետէին նկուղ, յաջորդ օրը փոխադրելու համար։

Որպէսզի հիւանդութիւնը ղուրսն ալ չտարածուի, պարբերաբար քննութիւն կը կատարուէր նոր բանտի շինութեան յատկացուած բանուորներու վրայ։ Բժիշկը մէկ մէկ վերցնելով օձիքները, եթէ ոջիլ տեսնէր, այլ եւս թոյլ չէր տար որ դուրս ելլէ իբրեւ «բէնչպէր»։

Ուրիշ խօսքով, ոջիլներուն աղատ ասպարէզ կը տրուէր աճելու եւ բազմապատկուելու։

Կար նոյնքան զզուելի վտանգ մը, բորոտութիւնը, որմէ վարակուած էին մանաւանդ պատանիներ, առանձին արգելարանի մը մէջ։

Հակառակ ամէն զգուշութեան, մենք ալ վարակուեցանք թեթեւապէս, ձեռքի մատներու մէջտեղէն եւ սրունքներէն, բայց անմիջապէս դեղ ու դարման ճարելով փրկուեցանք։

Մեր մխիթարութիւններէն մէկն էր գուրսէն գիրքեր բերել տալ եւ կարդալ (բացի հայերէնէ)։

Ո՛ւրկէ ուր, բանտի գրադարանին մէջ գտայ հինգ – վեց հայերէն գիրքեր, որոնց մէկը Առաքել Դաւրիժեցիի պատմութիւնը, զոր առաջին անգամ կը տեսնէի ...

Վերջապէս, բանտի պարտէզին մէջ, հանգիստուորապէս ոջիլ ժողվելու, իրարու դէմ կռուեցնելու վարժութիւնը կատարեալ գեղարուեստ մը վերածուէր էր։

Ց. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(24)

Բանակցութիւն «անմիջական գործունէութեան»

Ցեռոյ թեմ բարձրացաւ Գ. Վէնսան Օրիոլ, կարգալու համար անմիջական գործունէութեան բանաձեւը։ Վիճաբանութիւններէն յետոյ, բանաձեւը քուէարկուեցաւ գրեթէ միաձայն։

Անհատապէս բանաձեւին գլխաւոր կէտերը — Նկատի առնելով աշխատաւոր բազմութեանց յարաճուն թշուառութիւնը եւ հանրային ազատութեանց սպառնացող վտանգները, համագումարը կը վճռէ ձեռք առնել կացութեան պահանջած անմիջական միջոցները։ Կ'որոշէ զօրացնել քարոզութեան միջոցները եւ կը յանձնարարէ վարչական յանձնաժողովին՝ ծրագիր մը մշակել, նկատի առնելով ամէնէն արդիւնական մեթոտներն ու եղանակները։ Կ'որոշէ ա'լ աւելի յարատեւութեամբ հետապնդել բանւոր դասակարգի կազմական (օրկանական) միութեան իրականացումը։ Կը յայտարարէ թէ՝ այժմէն իսկ, եւ սպասելով այդ անհրաժեշտ վերամիացման, կուսակցութեան կ'իյնայ առանձնել նախաձեռնութիւնը ժողովրդական մեծ շարժումի մը, պաշտպանելու համար ժողովրդապետական ազատութիւնները դիկտատուրայի փորձերուն դէմ, իսկ աշխատանքի աշխարհը՝ դրամատիրական ազգային քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային հետեւանքներուն դէմ։ Այս ձիգին մէջ, կուսակցութիւնը չի հրաժարիր ոչ իր անկախութենէն, ոչ ծրագրէն, ոչ ալ կարգապահութենէն, որուն ենթարկուած կը մնան իր գիտուորեալներն ու պատգամաւորները։ Այս գործակցութեան համար, կոչ կ'ուղղէ համայնավար կուսակցութեան, ինչպէս միւս ընչազուրկներու կուսակցութեանց եւ արհեստակցական, բանւորական եւ գիւղացիական մեծ կազմակերպութեանց։ Համախորհուրդ անոնց հետ, կուսակցութիւնը պիտի ջանայ համախմբել բոլոր հակաֆաշական կազմակերպութիւնները եւ ժողովրդապետութեան բոլոր տարրերը, որոնք ինքնաբերաբար ոտքի ելան փետրուար 6ի դէպքին յաջորդ օրը։ Հետեւաբար համագումարը կը հրահանգէ վարչական յանձնաժողովին՝ փութացնելով հանդերձիացման յանձնախումբին աշխատանքները, անյապաղ ժողով մը սարքել։

Բանաձեւը ուրիշ կարգ մը հրահանգներ ալ կու տայ, կը յանձնարարէ բուն պայքար մղել թէ երկրին եւ թէ խորհրդարանին մէջ, լուծելու համար երեսփոխանական ժողովը, զոր յայտնապէս անկարող է մեղմացնել տագնապը եւ սփոփել թշուառութիւնը։ Նոր ընտրութեանց առթիւ պիտի մշակուի գործունէութեան անմիջական ծրագիր մը։

Կրօնական ճգնաժամը Յունաստանի մէջ

Գրած էինք թէ երեք յոյն մետրոպոլիտներ ըմբոստացած են Սինոդին դէմ, մերժելով ընդունիլ նոր տոմարը։ Ըմբոստ եպիսկոպոսները շարունակելով իրենց գործունէութիւնը, անվաւեր հռչակած են Աթէնքի Սինոդը, կղերականներ ձեռնադրած եւ նոր Սինոդ մը կազմած են։ Իրենց հետ ունին բազմաթիւ հետեւորդներ, կղերական թէ աշխարհական։ Եկեղեցական իշխանութիւնը կառավարութեան դիմած ըլլալով, այս վերջինը որոշեց իրենց տուներուն մէջ բանտարկել երեք մետրոպոլիտները եւ անոնց կողմէ ձեռնադրուած ուրիշ չորս եպիսկոպոսներ։

Կացութիւնը շատ ծանր կը համարուի, քանի որ երկու կողմն ալ չեն ուզեր տեղի տալ։

⁂ Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ հանրաքուէ մը պիտի կատարուի յառաջիկայ սեպտեմբեր–հոկտեմբերին, միապետութեան վերահաստատման մասին։ Թերթերը կը հրատարակեն նախկին Թագաւոր Գէորգիոսի մէկ նամակը, որով տրամադրութիւն կը յայտնէ իր հայրենիքը վերադառնալու, եթէ հրաւիրուի, «ոչ թէ իբրեւ պետը յաղթական կուսակցութեան մը, այլ իբրեւ անկողմնակալ իրաւարար»։

ԻՐԱՆԻ ՄԷՋ ԱԼ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԳԼԽԱՐԿ

Թէհրանէն կը հեռագրեն թէ քանի մը օրէ ի վեր եւրոպական գլխարկներ կը գործածուին ամբողջ Իրանի մէջ, փոխանակ տեղականի։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Ֆ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԱՆԻԱՅ ՄԻՋԵՒ ԱԼ փոխադարձ օգնութեան դաշնագիր մը կը մշակուի, յարեւմտեան առանց սը կնքուեցան Ֆրանսայի եւ Չեխոսլովաքիոյ հետ։

ՀԱԲԷՇԻՍՏԱՆԻ իտալացի պաշտօնատարները իտ կանչուեցան իրենց կառավարութեան կողմէ։ Անգլիական եւ ֆրանսական շրջանակներու մէջ կը կարծուի թէ Մուսոլինի զինուորական գործողութիւններ պիտի կատարէ օգոստոս 15էն, երէ գոհացում չստանայ։— Իտալական կառավարութիւնը արգիլեց անգլիական չորս կարեւոր թերթերու մուտքը։ Բանակէնը կը շարունակուի երկու եպիսկոպոսներու մամուլին մէջ։— Իտալական կառավարութիւնը մեծ թանկութեամբ միա. անուշեղէն եւն. կը գնէ հարաւ. Ափրիկէի մէջ, նախատեսելով թէ Սուէզի ջրանցքը կրնայ փակուիլ։

Ընկերատօնախմբական ճաշկերոյթ

Կազմակերպուած Անիէռի «Արամ» ենթակոմիտէին կողմէ

Այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին

Salle de la Comèteի մէջ, 1, Place de la Comète

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿ.ՆԵՐ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԵՒ ԱՐՇԱԿԵԱՆԻ

17, Rue Dameme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)
Le Gérant: H. STEPHAN

Ց.

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ (Յունիս 15) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'իթալի)։

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 15 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։ Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՓԱՆԹԷՕ-ՊԱՇԷՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Ամբէր։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՇԱՎԻԼԻ «Աբգարեան» խումբի ժողովը 17 Յունիս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Գէորգի բնակարանին մէջ։

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ «Թագմիկ» խումբի դասախօսութիւնը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ընկ. Յակոբ Խաչատուրեանի բնակարանին մէջ։

Կը խօսի ընկեր Ա. Խսահակեան։

Գաւառ

ՓՕՆ ՏՕԳՆԱՅԻ «Կորիւն» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 Յունիս Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2ին Դաշ. Գրադարանի սրահը։

Կը խնդրուի Սէն-Փիէրի եւ Լէվանսի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։

Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գաւ. Միութեան ընդհ. ժողովը, 16 Յունիս Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին, Գրադարան – Ընթերցարանին մէջ։ Կը հրաւիրուին նաեւ Գուվար Օտայի եւ Սէն Լուի քոյր մասնաճիւղերու ընկերները։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 15 Յունիս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 9ին, Խամակ Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի հարցերու քննութիւն։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Անտոք ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 16 յունիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Դուրեան» Գրադարանը։ Օրակարգ.— 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։ Թալասիէօի եւ Ռօշ – Թայէի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՊՐՈՒՄԱՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊՕՄԻՈՆԻ «ԶՕՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ

եւ մասնակցութեամբ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՀԱՅԿ ՉԱԹԻԿԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մանաւոր նուագախումբ։ Կը նուագէ նաեւ Թառիստ ԱԲԳԱՐ։

Երգ, արտասանութիւն եւայլն։ Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր։ Կը խնդրուի երախաներ չբերել։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

Մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԵՐՈՒԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻՆ

Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Hôtel de Franceի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Մ. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Հայր եւ որդի ԳԸՐԸՔՃԵԱՆներ կը մասնակցին գեղարուեստական բաժնին։ Երգ, արտասանութիւններ եւայլն։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԽՄԲԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի ՌՈՍՏՈՄ եւ ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէներու եւ ՎԱՀԱԳՆ խումբի, տեղի կ'ունենայ 16 Յունիս Կիրակի երեկոյ ժամը 8.30ին ԳՐԱՆԸՐԻ ՇԱԹՕՐԻ ներքնասրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Ծախքերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք։

Գ. Օննիկ Թուրիկեան եւ զաւակները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ ազգականուհիին՝

ՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԿԻՒԼԻԿ ԹՈՒՐԻԿԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ յունիս 12ին։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ վաղը, շաբաթ առաւօտ ժամը 8.45ին Փարիզի Սէնթ Անթուան հիւանդանոցին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Մօն – բրէօյլի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՀՐԱԳԵՐԵԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Գուվար Օտայի Վռամեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Աւօ խումբի, տեղի կ'ունենայ 16 Յունիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին 6, Րիւ Գիւթիւնէգի ընդարձակ սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Միջազգ. քաղաքական կացութիւնը եւ Հայկական խնդիրը

Ծախքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։ Անգործներու ձրի։

ԾԱՆ.— Դասախօսութենէն վերջ ընկերահամախմբական խնջոյք ընկերներ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆի եւ Ն. ՍԱՐԳՍԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ Գիւֆէ տեղւոյն վրայ։

ՍԻՓԱՆԻ ամառնային բացօթեայ

Պարահանդէս - Երեկոյթ

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Palais du Bois de Boulogneի ՄԷՋ

Métro: Porte Maillot.

Կը նուագէ Արժանթինեան **Pizarro** նուագախումբը։

Մուտք՝ այրերու 10 ֆրանք։ կիներու 7.50։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՋԷՆՆԻՎԼԻԷՐՑԻՆԵՐՈՒ Հայր. Միութեան վեցամսեայ ընդհ. ժողովը, 16 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Հայ Ակումբին» մէջ, 1, Bld. Carnot, Ալֆորվիլ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է։ Օրակարգ՝ վարչութեան նոր կանոնագիր։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 15 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Կառ տիւ Կլօզ, 39 Պուլվար Տիւկօմիէ։ Օրակարգ. Պիւտճէի եւ սեփական սրահի հարց, վարչութեան ընտրութիւն։

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակ. Միութեան Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողով 16 Յունիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանը, Մէթրօ Մէզօն Պլանշ։ Օրակարգ. Կեդր. Վարչութեան կարեւոր շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր։

ՀԱՅ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Պէլվիլի շրջանի ժողովը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին 66 Րիւ տը Պելվիլ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Խիստ կարեւոր դէկոյց։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Երիտա Երիտասարդաց Միութիւնը կազմակերպած է դասախօսութիւն մը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գ. Մանուկ Փաշաեանի սրճարանը, 137 Րիւ Էթիէն Տօլէ։ Կը խօսի Տոքթ. Կարապետեան, նիւթ՝ Թոքախտի կանխարգելութեան մասին։

Տ. Տ. Հ. Մ. ՏԷՍԻՆԻ մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ հայրենակիցները, 15 յունիս շաբաթ օր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, հայրենակից Ա. Յակոբեանի բնակարանը։ Օրակարգ.— Տարեկան կութիւն նախորդ ժողովին։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

«Երբ արեւը ծագեց, չգիտեմ ինչ զգացմունքից գրգռուած, նա կանգնեցրեց իւր ձին, եւ մի քանի քայլ յետ նայում էր դէպի այն կողմը, ուր նրա հօր յաւիտենական կալուածների սահմանները հետզհետէ անյայտանում էին մեր տեսութիւնից։ Նա իսկոյն երեսը շուռ տուեց, որ ես չնկատեմ նրա արտասուքը։ Նա գնում էր, հեռանում էր այն երկրից, ուր ծնուել, սնուել ու մեծացել էր։ Բայց ո՞ւր էր գնում, — ինքն էլ չգիտէր։ Բայց ինչու էր թագցնում ինձանից իւր արտասուքը։ Նա այնքան հպարտ էր, որ չէր արժանացնում ինձ տեսնել՝ ոչ նրա ուրախութիւնը եւ ոչ տրտմութիւնը։»

«Ես մօտեցայ, երբ նկատեցի, որ ուզում էր խօսել ինձ հետ։

«Մենք լաւ չարեցինք, ասաց նա,— որ այդ ձիանը վեր առինք հօրս ախոռատնից։

— Ինչո՞ւ լաւ չարեցինք, հարցրի ես։

— «Դու գիտես հօրս բնաւորութիւնը. նա այսօր այն խեղճ ծառներին սպանել կը տայ որ մեզ ձիաներ ալեց։

— «Ուրիշ ճար չկար, ո՞րտեղից կարող էինք գտնել ուրիշ ձիաներ։

— «Կարող էինք ոտքով փախչել։

— «Դա կը յոգնեցնէր ձեզ։ Իսկ մեզ պէտք է, որքան կարելի է, շուտով հեռանալ այդ կողմերից։

— «Ինչո՞ւ։

— «Միթէ դուք չգիտէք, որ հետամուտ կը լինեն մեզ։ Միթէ դուք չէք իմանում, որ հէնց այս առաւօտ, երբ կը նկատեն որ դուք տանը չէք, ամէն ինչ կը յայտնուի, եւ ձեր հայրը դէպի ամէն կողմեր մարդիկ կ'ուղարկէ, որ մեզ որսնեն»։

— «Թող ուղարկէ։ Այդ մթին ձորերը, այդ անտառները այդ լեռները կարող են տարիներով պահել մեզ իրանց ծոցում եւ ոչ ոք գտնել չէ կարող մեզ։ Այդպէս չէ՞»։

— «Այդպէս է, բայց զգուշութիւն եւս հարկաւոր է»։

«Ես չկամեցայ օրիորդի վստահութիւնը թուլացնել, թէեւ մեր ձեռնարկութիւնը առաւել վտանգաւոր էր։ Մենք կարող էինք եւ խանի մ զինեներին հանդիպել, որոնք խմանով օրիորդի փախուստը, նոյնպէս հետամուտ կը լինէին։ Այդ պատճառով զգուշանում էի, բայց անգամ չկորցնել, եւ այն օր, որքան կարելի էր, երկար ճանապարհ կտրել»։

«Գիշերը մենք մնացինք անտառում, իսկ երկրորդ օրուայ երեկոյեան պահուն հասանք Երասխ գետի ափի մօտ։ Երասխը այդ կողմերում Ռուսաց եւ Պարսից հողերի սահմանագլուխն է։ Ես մտածում էի անցնել գետը եւ ռուսաց հողի վրայ ապաստան գտնել։ Այդ կողմերում միակ անցքը Խուդաաֆէրինի կամուրջն էր։ Բայց կամուրջով անցնել անկարելի էր, նախ այն պատճառով, որ այնտեղ կարող էին մարդիկ դրած լինել մեզ բռնելու համար, երկրորդ մեզանից անցաթուղթեր կը պահանջէին։ Իսկ մենք, փախստականներս, անցաթղթեր չունէինք»։

«Դժուարութիւնը մեծ էր։ Ի՞նչպէս պէտք էր անցնել գետը։ Ուրիշ հնար չկար, պէտք էր որոնել գետի ծանծաղուտներում մի ոչ այնքան խորին տեղ եւ մաքսանենգների նման անցնել ջրի միջով։ Բայց Սանամը կարող էր կատարել մի այդպիսի յանդուգն ձեռնարկութիւն։ Ես մնացել էի շուարած, չգիտէի թէ ինչ պիտի անեմ։ Երբ օրիորդը նկատեց իմ յուսահատութիւնը, հարցրեց.

— Ինչո՞ւ էք կանգնած։

— «Ես բացատրեցի նրան, թէ աւելի ապահով դրութեան մէջ լինելու համար, պէտք է անցնել առուայ, հողի վրայ»։

— «Անցնենք, էլ ի՞նչ բանի ենք սպասում, պատասխանեց նա»։

«Ես ցոյց տուի աճարկու գետը»։

— «Անցնենք գետը, կրկնեց նա մի առանձին վստահութեամբ։

— «Դուք չէ՞ք վախենում։

— «Ի՞նչից պէտք է վախենամ։

«Ես յայտնեցի նրան, թէ այն տեղը, թէեւ գետի ծանծաղ տեղերից մէկն է, այսուամենայնիւ բաւական խորն է»։

— «Ես, ճշմարիտ է, լողալ չեմ իմանում, ասաց նա,— բայց ձին խօ իմանում է, լողալով կը տանէ և կը հանէ ինձ միւս ափի վրայ։

— «Բայց դրա համար պէտք է բաւական քաջութիւն ունենալ, պէտք է սրտի եւ հոգու քաջութիւն ունենալ, չի շփոթուել, չմոլորուել եւ կարենալ իրան ձիու վրայ պահել։

— «Կարող եմ, ասաց նա։ Ցետոյ աւելացրեց.

— Միթէ՞ոյն չէ՞ ես խօ ուզում էի սպանել ինձ։ Եթէ Աստուած կամենում է, որ ես կենդանի մնամ, նա ինձ կ'օգնէ եւ ոչ մի վտանգ չի պատահի։ Իսկ եթէ հաճելի է իմ կեանքի վախճանը, աւելի լաւ է, որ այդ ժայռոտ գետը լինի իմ գերեզմանը։

«Հաւատը, մի այդպիսի ջերմ հաւատը նախախնամութեան անօրինութեան վրայ, միակ եւ ամենահաստատ գրաւականն էր, որ ինձ առիթ տուեց մտածելու, թէ օրիորդը չի կորցնի իւր հոգու քաջութիւնը եւ երկիւղից չի շփոթուի։ Եւ այդքանը բաւական էր կատարել յաջողութիւն սպասելու համար։ Բաւական էր եւ վարժուած, որ առանց դժուարութեան կարող էր լողալով դուրս տանել նրան միւս ափի վրայ»։

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Երեմեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ 16 յունիս Կիրակի պատարագէն վերջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ողբացեալ ԼԵՒՈՆ ԵՐԵՄԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ազգականները եւ բարեկամները։

ԱՒՆՈՒՎԻԼԷՆ կը խնդրեն մեզմէ յիշել թէ ՄԱՅԻՍ 28ի հանդէսին արտասանած է նաեւ ընկ. Ուզունեան։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Յակոբ Զիլինկիրեան կը փնտռէ իր աներորդին՝ Քուրգոմ կականեան, Արմաշցի, որ կը կարծուի Էլլալ Փուէնսա-Այրէս, Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի հաղորդել 2, Rue de Choisy, Alfortville (Seine). France.

ԱՅՑԵԼՈՒ – ՀԱՇՈՒԱԿԱԼ

Ձեր հաշիւներու կանոնաւորութեան, հաշուեկշռի պատրաստութեան եւ տուրքերու տարբերութեան հետազօտման համար վստահութեամբ դիմեցէք այցելու-հաշուակալ

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՖԻՆՃԱՆՃԵԱՆԻ

4, Rue Pasteur, Saint - Leu - la Forêt (S. et O.): Չափաւոր գին։

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 փրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	—

ՇԱԲԱԹ 15 ՅՈՒՆԻՍ SAMEDI Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2832

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՐՆԱ՞Ք ԼՌԵԼ ՀԱՆԵԼՈՒԿԸ...

Ինչո՞վ կը բացատրէք Մոսկուայի կտրուկ մերժումը՝ ներգաղթի մասին։ Ի՞նչ տարօրինակ անտինկալ, վերջին օրերուն, այնքան ջերմ հաւատարիմներէ յետոյ։

Անցեալ յունուար 13ին, ամենավեր ուխտաւորը կը յայտարարէր «Փրիթի մուհանայ»ի բեմէն.

— «Ինծի հաւաստուեցաւ թէ Հայաստանի կառավարութիւնը բացարձակապէս ազատ է իր ուզած չափով Հայ սանելու Հայաստան, առանց ո.եւ է մէկուն միջամտութեան եւ արգելքին հանդիպելու վախի»։

Եւ այն տպաւորութիւնը կը ձգէր թէ ներգաղթը կրնայ վերսկսիլ գարնան։

Ապրիլ 13ին, Բարեգործականի գրասենեակը գեկոյցով մը կը հաղորդէր թէ նոր գիմումներ կատարուած են Երեւան, ինչպէս եւ ժընեւի խորհրդային պատուիրակներուն

— «Այս վերջինները յայտարարած են Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղարութեան թէ՝ Խորհ. Միութեան կեդր. կառավարութիւնը սկզբունքով համամիտ է Հայերու Հայաստան ներգաղթին, բայց չի կրնար նիւթական օժանդակութիւն ընծայել։ Առանց յուսաբեկուելու, մեր պատուիրակին միջոցաւ յիշեալներուն մօտ նոր դիմում մը եւս կատարեցինք ժընեւ, խնդրելով որ գոնէ մաս մը գործազուրկ աշխատաւորներու ներգաղթը կարգադրուի ժամ առաջ»։

Երկրորդ գեկոյցով մը (Ապրիլ 17), Բարեգործականը կը հաղորդէր թէ ժընեւի Նանսէնեան գրասենեակին վարչական խորհուրդը «միաձայն գրած է հայ տարագիրներու Հայաստան փոխադրութեան գործով եւ որոշած է շարունակել իր դիմումները խորհրդային պատուիրակութեան»։

Զեկոյցը կ'աւելցնէր թէ Բարեգործականի պատուիրակը խորհրդային պատուիրակութեան յանձնած է խնդրագիր մը,

«Որով կրկին անգամ ուշադրութիւն կը հրաւիրուի զանազան երկիրներու մէջ գտնուող հայ աշխատաւորներու ծանր կացութեան վրայ եւ կը խնդրուի Մոսկուայի կառավարութենէն որ, եթէ կարելի չէ ներգաղթը իրականացնել մեծ չափով, գոնէ դիւրացուի մաս առ մաս գործազուրկ գաղթականներու փոխադրութիւնը դէպի Հայաստան»։

Այս ձեռնարկին ալ իր աջակցութիւնն ընծայած է Նանսէնեան գրասենեակը։

Եւ անհաւասնի Մոսկուայի պատասխանը,— Ոչ կարեմք, որ Փարիզ հաղորդուած է յունիս 6 թուակիր նամակով մը։

Ուրեմն բոլոր դիմումները, ուղղակի թէ անուղղակի, պարտուած են նոյն քարին։

Աւելի վրդովիչ պարագայ մը,— Այս բոլորին մէջ, ինչո՞ւ չի լսուիր Երեւանի ձայնը։

Մոսկուա իրեն եղած դիմումները մերժած է ինք իր գլխո՞ն, թէ նկատի առնելով Երեւանի առարկութիւնները։

Եթէ առաջին պարագան է ճիշդ,— այն ատեն ի՞նչպէս կը բացատրէք Լիթվինովի սուտ հաւաստիքները, թէ իրենք հակառակ չեն եւ թէ խնդիրը կապ ունի Հայաստանի կառավարութեան հետ։

Իսկ եթէ երկրորդն է ճիշդ, Երեւան ինչո՞ւ չի բարեհաճիր այդ նոյն առարկութիւնները հաղորդել նաեւ արտասահմանի հայկական օրկաններուն, գոնէ իբրեւ պատասխան Բարեգործականի աղաչանքներուն։

Կրնա՞ք լուծել այս հանելուկը։

Տարիներէ ի վեր օտար երկիր կը գտնուինք։ Հազար դուռ կը զարնենք, մեր այս կամ այն ցաւին համար։ Եւ գէշ – աղէկ պատասխան մը կը ստանանք ոչ միայն օտար ոստիկանութենէն, նահանգապետէն, նախարարէն, այլ եւ վարչապետէն։

Իսկ երբ կարգը կուգայ մեր կարմրուկ Երեւանին,— մեր դիմացը կը գտնենք աղէ արձան մը։

Ո՞ւր է հոգեկան կապը, այս խզմանութեան եւ արժանաւորիլ բազմութեանց միջեւ։

Նե՞ղն են, դրա՞մ կը պահանջեն, բնակարանները չե՞ն լրացած, աւելի ծանրակշիռ պատճառնե՞ր կան,— ինչո՞ւ չեն խօսիր։

Մոսկուա՞ն հրաման չի տար, թէ իրենք յարմար չեն տեսներ։

Ինչո՞վ կը բացատրէք այս քար լռութիւնը, այնքան բացառիկ եւ վրդովիչ կացութեան մը առջեւ։

Թող չվիրաւորուին «Հայաստանասէր»ները, եթէ յիշեցնենք — անգամ մը եւս — թէ միայն Երեւանը չէ պատասխանատուն այս անճոռնի եւ ամօթալի կացութեան։

Տարիներ տարիներուն յաջորդեցին, բայց Արտասահմանը չկրցաւ յարգել տալ ինքզինքը, առաջին օրէն տանելով իր վիճակը ստոր, ստորաքարշ, աղերսարկու դերքի մը։

Երեւանը ակր, մենք «գօլամ»։ Երեւանը արդար, մենք՝ անիրաւ, Երեւանը իմաստուն հայր, մենք խորթ զաւակ։

Ահա այն շարաշուք հոգեբանութիւնը, որ ստեղծուեցաւ ու զարգացաւ տարիներու ընթացքին, շնորհիւ այսպէս կոչուած «Հայաստանասէր»ներու եւ ինքնակոչ ուղեկիցներու։

Դեռ կան «խորհրդաւոր» ձեռնարկներ զանազան բախտախնդիրներու, որոնք իրենք իրենց գլխուն գործեր կ'նեփեն նոր ճեղքեր բանալով եւ խաւական ծաղրանկարի մը վերածելով Հայկական Արտասահմանի դիմագիծը։

Արդարեւ, մենք չունեցանք ոչ հաւաքական ուղեգիծ, ոչ ալ տիրական կերպարանք, Երեւանի հանդէպ։

Մենք սիրեցինք իրար գզել, վարկաբեկել ամէնէն տարրական հարցերուն առթիւ։ Եւ Երեւանը այն համոզումը գոյացուց թէ կարելի է անվերջ զուարճանալ այս «բանաւոր հօտ»ին հետ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆՈՆՔ ՈՐ ԻՐԵՆՑ ԵՐԿԻՐԸ ԴԱՌՆԱԼ Կ'ՈՒԶԵՆ

Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրօսար որոշեց այն միջոցները որոնց շնորհիւ պիտի կրնան ձրիաբար իրենց երկիրները վերադառնալ կեդր. Եւրոպայի գործազուրկ աշխատաւորները կամ անոնք որոնց աշխատաւորի թուղթերը չեն նորոգուած։ Ինչպէս գրած էինք արդէն, այս կարգի աշխատաւորները կրնան դիմել, Սէնի նահանգին մէջ՝ 397, Rue de Vaugirard, սկսելով յունիս 17էն (երկուշաբթի)։ Իսկ միւս նահանգներուն համար՝ քաղաքապետներու տեղաւորման գրասենեակներուն։ Թուականները պիտի որոշեն նախանգապետները եւ հանրութեան պիտի հաղորդեն մամուլի միջոցաւ։

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ոսկիի նուազումը եւ ընդհանուր բացը

Գանք ար Ֆրանսի շաբաթական տեղեկագիրը (7 մայիս), որ հրատարակուեցաւ առջի օր, կը հաստատէ իր 1,053,000,000 ֆրանքի ոսկի կորսուած է Ֆրանսէնի անկումէն մինչեւ Լավալի վստահութեան քուէ չահիլը։ Մարտ 29էն ի վեր Ֆրանսայի ոսկիի պահեստը 82 միլիոն 634,000,000 ֆրանքէն իջած է 70,725,000,000 ֆրանքի։ Երաշխաւորութեան համեմատութիւնն է այժմ 73.54 առ հարիւր, փոխան 80.72ի, ինչպէս էր տարուան սկիզբը։

Կառավարութիւնը տակաւին որոշած չէ այն միջոցները, որոնց պիտի դիմէ, հաւասարակշռելու համար նիւթաւորը։ Նախարարական խորհուրդը հինգշաբթի օր չկրցաւ քննել այս հարցը, կրթական նախարար Պ. Մարքոնեի անակնկալ մահուան առթիւ։ Անուազն 11 միլիառ ֆրանքի բաց մը կը նախատեսուի մինչեւ տարուան վերջը, մէջն ըլլալով երկաթուղիներու հաշիւը

Ճափոնի նոր վերջնագիրը Չինաստանի

ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ ՌՄԲԱԿՈԾԵԼ ԵՒ ԳՐԱՒԵԼ

Ճափոնական կառավարութիւնը նոր վերջնագիր մը յանձնեց չինական կառավարութեան, հետեւեալ պահանջները դնելով.— 1. Դադրեցնել հակաճափոնական գործունէութիւնը՝ ամբողջ երկրին մէջ.— 2. Արգահատել ճափոնական նախկին փոխառութիւնները եւ չաւելցնել մաքսատուրքերը.— 3. Զատանել որ եւ է օտար պետութեան, Ճափոնի դէմ գործելու համար.— 4.— Զղիմել միջազգային փոխառութեան.— 5. Զինեւճափոնական տնտեսական գործակցութիւնը պէտք է տարածուի նաեւ Մանչուրիոյ մէջ.— 6. Ջնջել կապոյտ շապիկաւորներու կազմակերպութիւնները ամբողջ երկրին մէջ եւն

Իրազեկներ կը հաւատան թէ Ճափոնի բուն ծրագիրն է թուլցնել պետութիւն մը հաստատել Դեղին գետին հիւսիսակողմը, ենթարկելով Մանչուրիոյ կայսեր իշխանութեան, այսինքն իր իսկ թեւարկութեան։

Լոնտոնի մէջ մեծ մտահոգութեամբ կը դիտեն Ճափոնի զինուորական շարժումները Փէքինի եւ Թիէնցինի մէջ, ուր կը գտնուին նաեւ անգլիական, ամերիկեան, ֆրանսական եւ իտալական զինուորներ։ Վերջին լուրերու համաձայն, Ճափոն կ'ուզէ գրաւել նաեւ Զահարի շրջանը, միացնելով Մանչուրիոյ, ծէհօլի եւ Հօփէյի։ Զահարի մէջ վեց ճափոնցի սպաներ ձերբակալուած ըլլալով, ճափոնական կառավարութիւնը խստացուցած է իր պահանջները։ Ճափոնական հրամանատարութիւնը որոշեց ազատական հետապնդութիւն մը կատարել Փէքինի վերեւ, ահաբեկելու համար չինական զօրքին հետապնդման։ 12 - 17 ճափոնական օդանաւեր թռիչք մը պիտի կատարեն Չինաստանի նախկին մայրաքաղաքին վրայ։ Միւս կողմէ, Ճափոնցիները կը շարունակեն զինուոր դրկել դէպի հիւսիսային Չինաստան։ 700 նոր զինուոր հասաւ Թիէնցին։

Անգլիական թերթերը կը գրեն թէ Չինաստանի պաշտօնական շրջանակները խոր մտահոգութեան մատնուած են։ Տարակոյս չկայ թէ ճափոնական բանակը յարձակողականի պիտի ձեռնարկէ, եթէ Չինաստան դոհացում չտայ։ Այս պատճառով մեծ գրգռութիւն կը տիրէ Փէքինի մէջ։ Հազարաւոր բնակիչներ դէպի հարաւ կը փախչին խուճապահար։ Ճափոնական բանակին հրամանատարը նոր տեսակցութիւն մը ունենալով Չինաստանի պատերազմական նախարարին հետ, պահանջեց անմիջապէս ազատ արձակել գաղտնի տեղեկութեանց վարչութեան երեք գործակալները եւ չինական զօրքերը հեռացնել Զահարի շրջանէն։

Վերջին լուրերու համաձայն, չինական զօրքը արդէն քաշուած է Փէքինէն եւ Թիէնցինէն.

Պայթուցիկներու գործարան մը պայթեցաւ Գերմանիոյ մէջ. հինգ ժամ տեւողութեամբ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ, ԹԵՐԵՒՍ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԶՈՀԵՐ

Յունիս 13ի առտուն աւելի արկած մը պատահեցաւ Ռայնստորֆի մէջ, (Սաքսոնիա), օդը հանելով պայթուցիկներու հսկայական գործարան մը, ուր կ'աշխատէին 13,000 բանուորներ։ Պայթիւնը տեւեց ամբողջ հինգ ժամ, ահ ու սարսափի մատնելով շրջանին բնակիչները։ Առաջին առթիւ երեւան հանուեցան 52 դիակներ, ինչպէս եւ 375 վիրաւորներ, որոնց 73ը շատ ծանր։ Կը կարծուի թէ զոհերուն թիւը շատ աւելի մեծ է։ Հեռագիր մը մեռեալներուն թիւը կը հաշուէ 230, ուրիշ մը՝ մինչեւ 1500, իսկ վիրաւորներուն թիւը հազարներով կը հաշուեն։ Առ այժմ վերապահութեամբ կը հաղորդենք այս տեղեկութիւնները։ Գործարանին 13,000 բանուորները չէնքին մէջ էին, երբ տեղի ունեցաւ դէպքը։ Առաջին պայթիւնը պատահեցաւ առաւօտեան ժամը 3ին, երբ գործարանը կը բանէր շոգեկառքով։ Ցնցումը այնքան ուժգին էր որ ապակիներ ջարդ ու փշուր եղան մինչեւ երեք ժամ հեռաւորութեան վրայ։ Մինչ բժիշկներ եւ շարժուն հիւանդանոցներ կը հասնէին դէպի աղէտին վայրը, երկրորդ պայթիւն մը տեղի ունեցաւ, շատ աւելի ահարկու քան առաջինը։ Եւ այսպէս շարունակ ամբողջ հինգ ժամ։

Գործարանը ամենամեծն էր իր տեսակին մէջ։ Մինչ պայթիւնները իրարու կը յաջորդէին, հարկ եղաւ պարպել Ռայնստորֆ գիւղը։ Թերթերուն հրամայուեցաւ միայն պաշտօնական զեկոյցները հրատարակել։ Դեռ չէ ստուգուած աղէտին պատճառը։ Առաջին անգամ պայթած են վառելանիւթի տարբերակերպ շտեմարանները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԵՆՔ ԵՒ ԱՆՈՆՔ

Հեռագիր մը, Պոլսէն, կը տեղեկացնէ թէ յունիս 13ին բոլոր կերպականներն ձգեցին իրենց կրօնական տարազները, փոխեցին իրենց սովորական մահիկանացուներու պէս։

Այս բոլորը՝ առանց ազգի, դաւանանքի կամ աստիճանի խտրութեան։

Օրէնքը հաւասար բռնած է միւֆթին, տէրտէրը, մետրոպոլիտը, խախամը, փաթերան, մօրպետը։

Կրօնական տարազի գործածութեան միակ վայրն է աղօթատեղին,— եկեղեցի, մզկիթ կամ սինակոկ։

Նոյնիսկ ժամուն բակը չես կրնար նստիլ փիլոնով, համբիչը ձեռքդ, ժամկոչն ալ դիմացդ։

Միւնուոյն ատեն շղկուած, հարբուած, «քաղաքակրթուած» են մօրուքները։

Միայն մէկ հոգի, իբրաքանչիւր դաւանանքէ, պիտի կրնայ պահել իր աւանդական տարազը։

Օրէնքը կ'անտեսէ անոնց տիտղոսները, այս բացառութիւնը հաստատած ատեն։

Տրամաբանօրէն՝ իւրաքանչիւր հասարակութեան հոգեւոր պետերն են որ պիտի օգտուին այս բացառութենէն։

Իրականին մէջ, իշխանութիւնը կրնայ, իր ուզած ատենը, այդ առանձնաշնորհը անձել օրուան պատրիարքներէն կամ քաղուածապետէն եւ տալ ուրիշի մը։

Բայց իմ խնդիրս այս չէր։

Ուրեմն, մէկ հրամանագրով, երաշխիք խմե, հայր-հաւատար վիճակի մը վերածուեցաւ Թուրքիոյ կղերական արդուզարդը։

Կալսեցնելով տեսարանը — փիլոն, վեղար, «ճիւպպէ», փարթոց, մօրուք, մարդիկ հնազանդ պիտի կորսնցնեն, նաեւ, գաղափարը,— տէր-տէր, հօճա, խախամ, փաթէրա, «սէօթ», փօփ եւն.։

Եւ քանի որ, մայիս 27էն ի վեր, տօնական օրն ալ փոխուած է,— կիրակի՝ փոխան ուրբաթի — տեսարան մը եւս կը փոխուի։

(Կիրակին շաբաթական դադար հռչակելով, քամալականութիւնը խելք բրած է յիշեցնել քրիստոնեայ հասարակութեանց վարիչներուն որ սովորականէն տարբեր բաներ չընեն եւ կաչնակներու չափը չանցընեն...)։

Անշուշտ էնկիւրի այս բոլորը կ'ընէ՝ միանգամ ընդ միշտ ջնջելու համար որ եւ է կապ՝ անցեալին հետ։ Մանաւանդ ոչ – Թուրքերու համար։

Բայց եւ այնպէս, ձեր սիրտը չի՞ կոտրիր, եթէ փորձէք բաղդատութիւն մը կատարել, այս առթիւ։

Այսպէս, քամալականութիւնը բաժնած ըլլալով կրօնն ու պետութիւնը, իր բուն պատահմանին մէջ փակած է կղերը։ Ամէն տեղ եւ ամէն նախկին վրայ։

Իսկ մեր յեղափոխականա՞ն իշխանութիւնը, որ կրնայ տիպար ծառայել իբրեւ անհաստատ, ի՞նչ բրաւ եւ ի՞նչ կ'ընէ, մանաւանդ հիմա։

Փոշիացնելով կրօնն ու կղերը՝ իր սահմաններուն մէջ, կաթողիկոսութիւն կը խաղայ կարմիր գիծէն դուրս, մեր գլխուն։

Այնտեղ, Երեւանի մէջ, թող չի տար ոչ թեմ կազմել, ոչ առաջնորդ դրկել, ոչ ալ Աստուածաշունչի թարգմանութեան 1500ամեակ տօնել, իսկ արտասահմանի համար — Գնա՛, որբազան, եւ քո կողքին եմ։

Եւ կօնդակ, ուզածիդ չափ կօնդակ։

ՎԱՀԷ

50 փրանք մարտանաւերու ռազմափորձերը

Ֆրանսայի 1935ի ծովային ռազմափորձերը սկսան երէկ, Ատլանտեանի մէջ, Բրիւէսի եւ Քազապլանքայի միջեւ։ Այս տարուան ռազմափորձերը սարքուած են արտակարգ ծաւալի մը վրայ։ Պիտի մասնակցին առաջին եւ երկրորդ նաւարմիններու բոլոր տրամադրելի մարտանաւերը։ Համագումար 50 մարտանաւեր եւ բազմաթիւ օդանաւեր պիտի մասնակցին գործողութեանց, որոնք պիտի տեւեն մինչեւ երկուշաբթի գիշեր։ Օդանաւերը, որոնք այնքան կարեւոր դեր կատարեցին Մ. Նահանգներու վերջին ռազմափորձերուն մէջ, բացառապէս կրկնակի բաժին մը պիտի ունենան այստեղ։

Եթովպիա կ'ուզէ զիջացնել Իտալիան

Իտալական աղբիւրէ կը հաւատեն թէ Եթովպիա պատրաստ է Իտալիոյ ձգելու Օկադէնի վիճելի նահանգը, որ կը գտնուի Հապէշիստանի հարաւային արեւելեան կողմը, եւ սահմանակից է անգլիական եւ իտալական Սոմալիներուն։ Միեւնոյն աղբիւրէն կը հաղորդեն թէ իտալական կառավարութիւնը կ'ուզէ իր թեւարկութեան տակ առնել Եթովպիան, պահելով կայսերական գերդաստանը։ Այս կերպով բոլոր վէճերը փակուած պիտի ըլլան։ Կ'րսուի թէ տենդագին բանակցութիւններ կը կատարուին Հռոմի, Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ, Իտալիոյ տենչերը հաշտեցնելու համար 1906ի դաշնագրին հետ, որով 3 պետութիւնները կը ճանչնան Հապէշիստանի անկախութիւնը։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻԱՆ ԱԼ ԹԱԳԱՒՈՐ Կ'ՈՒԶԷ.— Հունգարիոյ վարչապետը առջի օր նառ մը խօսելով խորհրդարանին մէջ, ըսաւ.— «Կ'ուզեմ Հունգարիոյ գահուն վրայ տեսնել ազգային թագաւոր մը, որ գիտնայ թէ իր առաջին պարտականութիւնն է ծառայել հունգարական շահերուն։ Մենք միշտ կարօտով կը յիշենք այն շրջանը երբ զօրաւոր էր Հունգարիոյ թագաւորը»։

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ արտաքին նախարարը, Պ. Պենէշ, Մոսկուայէն մեկնելէ առաջ, զեկուցում մը տալով յայտարարեց.— «Եթէ Եւրոպա յաջողութեամբ անցնի 1936ի եւ 1937ի հրուանդաններէն, այն ատեն խաղաղութիւնը ապահովուած է երկար ատենի համար։ Ինծի համար ազգերու միակ մրցակցութիւնը կրնայ ըլլալ մշակոյթի գետնին վրայ»։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՐՔԱՅԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ իբրեւ մեղսակից ամբաստանուած երեք խրուաթները առջի օր հարցաքննուեցան, Սէն Լազարի կայարանին մէջ գտնուած պայուսակի մը մասին, որ զէնքեր կը պարունակէր։ Երեքն ալ մերժեցին պատասխանել դատաւորին հարցումներուն, որով կարելի չեղաւ նոր լուսաբանութիւն ստանալ։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ծրագիրը ընդունուեցաւ սկզբունքով, Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքի խորհրդաժողովին մէջ, 47ի դէմ 59 ձայնով։ Օրինական երկու երրորդի մեծամասնութիւնը գոյացած չըլլալով, այս որոշումը բաւական չի համարուիր միջազգային պայմանագիր մը կնքելու համար։

40,000 *ԱՆԳԼ. ՈՍԿԻ* հանգանակուած է Աղեքսանդրիոյ մէջ (Եգիպտոս), Անգլիոյ թագաւորին յոբելեանին առթիւ։ Որոշուած է աղջիկներու համար անգլիական վարժարան մը շինել այս գումարով, ինչպէս հաստատուած է մանչերու ենմարան մը, 1902ին։

ՌՈՒՄԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ նոր կանոններ հաստատեց արտածումներու եւ ներածումներու համար։ Օտար դրամներու փոխանակութեան իրաւասութիւնը միշտ վերապահուած է ազգ. դրամատան։ Արտածիչները 10–40 առ հարիւր պարգեւ պիտի ստանան, իրենց ապրանքներու փոխարէն գանձուած օտար դրամներու վրայ։

ՆՈՒԻՐՈՒՄԸ

(Կ. ԽԱՉԻ 25ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

— • —

Շարժումներ կան որոնք խոշորացոյցով դիտելու սովորութիւն ունինք առ հասարակ. Մինչ երեւութապէս փայլուն ու գրաւիչ պատկերներ յաճախ՝ ենթակային եսն ու փառասիրութիւնը փայփայելու կը ծառայեն միայն: Եւ տակաւ կը պատահի ամէն օր, ամէն տեղ, մեր ներքին գործերուն մէջ ընդհանրապէս:

Իսկ գործելու այս կերպը, շեղելով բուն նպատակէն, վնասակար կը դառնայ ժողովուրդին եւ թէ ազգասիրաբար ծառայող անձին: Որովհետեւ երբ մեկը թերագրային ընդունակութիւն չունի ու հանգիստ ըլլայ, մեր վրայ ծանրացող պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը ունենալով, կարելի դժուարութիւնը յանձն կ'առնենք, ամէն բանէ վեր տեսնելու գործին յաջողութիւնը միայն. մեր եսէն ալ, մեր արժանապատուութենէն ալ բարձր պահելով հանրութեան օգտակար ըլլալու վեհ գաղափարը:

Երբ այս անկեղծ ու անշահախնդիր ոգիով կը լծուինք մեր պարտականութեան լրջօրէն, ամէն անիրաւ յարձակում որ մեր անձնասիրութիւնը վիրաւորելու բնոյթը կ'ունենայ, ծիծաղով մը կ'ընդունինք եւ մեր սիրելի գործը շարունակելու քաջութիւնը չենք կորսնցներ: Այսպէս ազնիւ պայքարով, թէ ամէն դժուարութեան յաղթելու վարժութիւնը ձեռք կը բերենք եւ թէ մեր անձը զատորոշելու գեղեցիկ պատեհութիւնը կ'ունենանք:

Անհրաժեշտ գիտութիւն մըն է ասիկա, մեր ցեղին լաւագոյն ընդունակութիւնները օգտագործելու եւ մեր ցեղային թերութիւնները ատրձանաբար մոռնալու համար:

Ընկերային մեծ բան մը չունինք մեր դրկուած ու տարագիր ժողովուրդին նիւթական տեսակէտով: Անիկա ամէն անգամ իր պատառը կը կիսէ, երբ իրեն վստահութիւն կը ներշնչեն թշուառութիւնը ազգասիրաբար բաժնելու մօտեցող բոլոր օժանդակները: Մարդոց մէջ տարբերութիւն կը տեսնենք, երբ բարոյական գահոցութեանց պէտքը կը զգանք առաւելապէս:

Ամէն մարդու համար քիչ մը բնական է մեծ ըլլալու եւ փառաւորուելու փափաքը: Բայց որքան դիւրին ձեռք բերել կարծուի փառքի պատուանդանը, արուեստ մըն է սակայն իր դիրքն ու հեղինակութիւնը պահելու կարողութիւնը, ամէնուն յարգանքին եւ վստահութեան խնկայիս արժանանալը:

×

Մեկնակէտը, ուրկէ կը սկսի կեանքը մարդուն, անմահութիւնը մարդկութեան, կինն է: Կնոջ հիանալի համբերութեան ու անձնուէր սիրոյն արդիւնքը կը վայելէ բովանդակ աշխարհը այսօր, երբ կը սքանչանայ գիտութեան եւ արուեստի հերոսներէն, ամէնէն պարզ արհեստներու յառաջդիմութեանը վրայ: — Մօ՞ր գիրկը: Ամէն գեղեցկութեան եւ հրաշալիքներու այդ անսպառ շտեմարանը հայթայթեց մեզի ինչ որ կը տեսնենք մեր շուրջը եւ մեր մէջ: Մօր կորովի բազուկներուն մէջ մեծցած զաւակները արդար, իշխանն ու ազնուական հանճարը, գիտունն ու հանճարը պաշտելի: Մայրերու ծոցը սնանեցան ու մեծցան մանաւանդ, ամէնէն ահաւոր ոճիրները մարդկութեան: — Ո՞րքան պատիւ, ո՞րքան նախատինք.

Արդ, քանիերորդ դարը որքան ալ ճգնի ազօտել մարդուն բնական դիմագիծը, քաղաքակրթութեան շպարին տակ եսապաշտութիւնը զարգացնելով եւ սակայն կինը պիտի մնայ բնական եւ օրինական ժառանգորդը տիեզերական ազնիւ սէրերու, բարձր պահելով իղձն եւ արժանապատուութեան հոյակապ դրօշը, եւ պիտի յաջողի ապահովել մարդկային ազգի խաղաղութիւնն ու երջանկութիւնը:

Այս խորունկ համոզումը չէ՞ր որ մղեց քեզ պայքարի, հայ կին, եւ դարերուն հետ մաքառիմ, փշրելով ստրկութեան պիրկ շղթան, դուրս եկար անձիդ ու ցեղիդ թշնամիներուն դէմ յաղթական: Կեանքի դառնագոյն պատահարներ չյաջողեցան ցնցել քու հաւատքդ, շնորհիւ ապրելու ուժեղ կամքիդ: Յոյսին քաղցր ներշնչումը եղաւ խարիսխը գոյութեանդ ու քալեցիր անվհատ ... Քալեցիր ու անցար քու սիրասուն զաւկներուդ ճամբէն մերկ ու հերարձակ ... Դառն խոհեր բզքտեցին կուրծքդ ազատ, ու աչքերէդ թափուած բուռ բուռ արցունք չկրցան մարել բոցը սրտիդ մայրական: Եւ մինչ քալեցիր ու անցար բոլոր քարացած խիղճերու վրայէն, անհերքելիդ, դուն հաւաքուանք, վիշտը նետած ուսերուդ որպէս պատմուճան ծիրանի. եւ ինկար հոն, ուր նետեց քեզ ճակատագիրը անօրէն ...

Խօսքը ցաւին էր:

... Անցաւ թափօրը լուսաշող հագիններու դիւցազնական, ամէն թայր ու բոյրի ծաղիկներովը պճնուած.. երգե՞ր քաղցր ու մեղմանոյշ, ցնծութեան եւ ողբերու քնարովը ներդաշնակ.—

Չունիմ ո՛չ մէկ խաղ, ոչ իսկ մանարճան.
Հայու խաչն այսպէս տարիմ Գաղգութա.
ԱՄԷՆԻ՞Ղ համար: ԱՄԷՆԻ՞Ղ համար:

Սարսռաց ոգին մայրական, հայ կին: Ընդոստ ոտքի կանգնեցար ունկնդիր՝ մեծափառ սուրբերուդ պատգամին ու պաշտամունքի երկիւղած յարգանքով մեր սուր դահերուդ կարմիր արիւնով ներկուած ծանր խաչը, ուխտելով կրել, զայն իբրեւ խորհրդանիշը ցեղիդ անմատնանալի ցաւերուն եւ իբրեւ անթառամ պսակը հայ կնոջ ճշմարիտ առաքինութեանց:

Ու ... դադրեցա՞ւ ոգրը, երբ ցեղիդ սարսափելի ողբերգութիւններու ընթացքին, կայաններ հաստատեցիր գաղթաշխարհի բոլոր կեդրոններն եւ մառ խոր հազար կամաւորներու բանակ, փառահութիւնն ու համակրանքը շահեցար նորագոյններու ..., գործելով հայ կնոջ արժանավայել յուրջ ու անկեղծ կեցուածքով մը:

Շարունակէ անցնիլ առաջ, այսպէս անվրդով, սիրելի հայ կին, անցեալի հետ զուգընթաց, փնտռուած հին բարեկամներու պէս մտերիմ: Քուկդ են այդ վայելքները բոլոր, լացն ու ժպիտը կեանքին: Թող պլպլայ զէթ անշէջ փարոսը շնորհալի ձեռքիդ, որ մշուշի մէջ կորսուելու ենթակայ որդիներուդ կեանքին եւ պատւոյն ներկայութեան համար գաղափարապաշտ հզօր թափովդ ամբողջացած՝ շարունակես սիրով սուրբ ուղիդ, նոյն քաջարի՝ ղեկավար: Եւ իմաստուն նայուածքդ ուղղելով ճշմարիտ նպատակին, քու եւ հրաշալի հաւատքիդ ուժովը շարունակես նուիրումի սուրբ գործդ, հեռո՜ւ կործանարար կիրքերէ:

Ու գեղեցիկ օր մը, պիտի գտնես բոլոր քոյրերդ չքնաղ պատուած Հայուն խաչին շուրջ, միակամ ու բազմաւոր սիրով մայրերի. արտօք հարազատ, հոգւով հարազատ, յանձնառու ու ամէն նախատինք արբուած ցեղիդ ու անոր ճակատէն.

— Մեծ ընտանիքի մը պատասխանատուն ես ուրեմն, սիրելի հայ կին: Ճանչցիր դուն քեզ, որպէսզի արդարացնես բարձր կոչումդ: Ու ընդմիշտ փառաւորելով Հայ Կ. Խաչի նուիրական անունը, արժանաւոր ձայնդ միացնես քու անմահներուդ աստուածային կարաւանին —

...Հայու խաչն այսպէս տարիմ Գաղգութա...
ԱՄԷՆԻ՞Ղ համար: ԱՄԷՆԻ՞Ղ համար:

Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ՄԱՀՈՒԱՆ ՎԱՃԱՌԱԿԱՆՆԵՐԸ»

Ինչպէս զինուեցան Ճափոնցիները

Արեւելքի Անգլիացիները շատ ուշ ընդունած են վառօդ գործածող զէնքերը, սակայն կարճ ժամանակի ընթացքին անգամ մը եւս ցոյց տուած են իրենց ընդունակութիւնները:

Դարեր շարունակ ճափոնցիներու սիրելի զէնքերը եղած են քօնպօն (փայտէ կամ երկաթէ խոշոր գաւազան մը) եւ թուրը: Առաջինը՝ պարզ մահկանացուներու, իսկ երկրորդը սամուրայներու (զինուորական տարր) համար: Ասոնցմէ զատ մաժինաթա կոչուած երկար կոթով կեռ թուրը եւ նետն ու աղեղը:

Բուշիտոյի (զինուորական ուխտ) օրէնքներուն համաձայն, պատուաւոր եւ կորիճ պատերազմիկները պէտք է կռուէին ճակատ ճակատի, «ճերմակ զէնքերով», ոչ թէ դաւադրաբար հեռուէն կրակելով:

Աւատական այս ժառանգութիւնը պահած են մինչեւ տասնըութերորդ դարու կէսերը, երբ զանազան ատենձգութիւններու պատճառաւ իրենց համբերութիւնը կը հատնի այլեւս:

1807ին Ռուսերը բանի ցամաք կ'ելլեն: Յաջորդ տարին անգլիական նաւ մը կը սպառնայ ռմբակոծել Նակասաքի նաւահանգիստը: 1853ին ծովակալ Փէրրի (Ամերիկացի) չորս զրահաւորներով կուգայ առեւտրական դաշնագիր մը կնքելու համար: Տպաւորութիւն գործելու նպատակով, ծովակալը ցամաք կ'իջնէ ընկերակցութեամբ չորս հարիւր խափշիկներու եւ նուագախումբին պղնձահարներուն: Սարսափած ճափոնցիները աղօթատեղիները կը վազեն աստուածներու օգնութիւնը խնդրելու: Ասոր անդին բաժնուած նուէրները բարեկամական առաջին կայքը կը հաստատեն եւ պզտիկ ճնշումով մըն ալ դաշնագիրը կը ստորագրուի:

Անտեղեակ եւ ոչ փափաքելի այս այցելութիւնները կը թօթուեն զինուորական պետերը, որոնց մէկ քանին կ'որոշեն ընդօրինակել ատոնց զէնքերը, հակառակ դարաւոր ինքնապաշտպանութեան դիմելու համար: Դէպք մը կը սաստկէ զիրենք որ աւելի արագ շարժին:

1863ին, կրօնական թափօր մը ընթացքին, երեք ձիաւոր Անգլիացիներ կը խանգարեն խումբ մը բարեպաշտներ: Մոլեռանդ ամբոխը անոնց ու տերը աղցանի կը վերածէ երեք անխոհեմները: Շատ չանցած անգլիական նաւատորմը կուգայ վնասուց հատուցում պահանջելու: Միսմները կը մերժեն, եւ Անգլիացիները կը ստիպուին ռմբակոծել Գակոշիմի քաղաքը՝ գոհացում ստանալու համար:

Ճափոնցիները կը տեսնեն որ, այլեւս կարելի չէ հին ձեւերով կռուիլ, եւ կը սկսին գործի:

Նախ կ'ընդօրինակեն հոլանտական «ժէվէհր» զէնքը եւ առաջին գործարանը կը բանան կղզեխումբին մէջ: Յետոյ բանակցութեան կը մտնեն ծովակալ Փէրրիի հետ, Պիդանօթ, սաղմանիւթ, ամերիկացի մասնագէտներ ունենալու համար: Ասոնք մը նախապատուութիւնը կուտան ֆրանսական զէնքերուն եւ զինուորականներուն:

Այս աշխատանքներուն համընթաց, մեծ թիւով ուսանողներ կը ղրկեն Եւրոպա եւ Ամերիկա, արեւմտեան քաղաքակրթութեան բարիքները սորվելու նպատակով: Տիկին Գրթրրֆլայի տղոց ցոյց տուած ուշիմութիւնը բոլորն ալ կ'ընդունին, եւ առով կարելի է բացատրել իրենց հայրենիքի արբնթաց վերելքը:

Ճափոնական զէնքի ճարտարարուեստը որ նախնական վիճակի մէջ էր, ժամանակը թափ մը կ'առնէ 1877ին, բռնաբռնդիական կռիւին պատճառաւ: Երկրի զօրաւոր զաւակներէն մին յանկարծ ապստամբութեան դրօշ կը բարձրացնէ, իր շուրջը հաւաքելով դժգոհ տարրեր: Պէտք կ'ըլլայ ամբողջ կայսրութեան ուժը շարժման մէջ դնել զայն ճզմելու համար: Կռիւներու ընթացքին կառավարութիւնը ահագին ապսպրանքներ կուտայ զէնքի գործարաններուն (արդէն յոգնակի), եւ առաջին անգամ ըլլալով կիները եւս կ'երթան աշխատանոցներուն մէջ:

Հետզհետէ կը վերադառնան նաեւ մեծ ապրերու երկամի ճարտարարուեստին զոպանիքիները, իրագուցած ուսանողները, որոնցմէ մէկուն հաջողւողի Միրաթիմ Զինէլչոփին կատարելագործած զէնքը ոչ միայն կ'ընդունուի երկրի զինուորական իշխանութիւններու կողմէ, այլեւ օտարներն անգամ կը սկսին գնել: Այսպէս ճափոնական զէնքը եւս կ'իյնէ միջազգային հրապարակին վրայ:

Աւելի դանդաղօրէն բայց յամառութեամբ կը ձեռնարկեն նաեւ զրահաւոր շինելու: Ճափոնական նաւատորմին առաջին մարտանաւերը տրուած են Ռուսերէ, յայտնելու համար իրենց շնորհակալութիւնը, ռուսական նաւարանի մը տրուած օժանդակութեան առթիւ: 1860 — 70 կ'ուսումնասիրեն օտար երկիրներու նաւատորմները, եւ կուտան զանազան ապսպրանքներ: Յետոյ տեսնելով Անգլիացիներու գերակշռութիւնը այս մարզին մէջ, իրենց նաւարաններու ղեկավարութիւնը կը յանձնեն անգլիացի ծովային ճարտարապետներուն, որոնց մէկը՝ Սըր Ուիլեմ Հուայթ, յետագային կը դառնայ անգլիական նաւատորմի գլխաւոր ճարտարապետը:

Եթէ ճափոնական եւ անգլիական նաւատորմները շատ կը նմանին իրարու թէ ձեւով եւ թէ ուժով, տակաւ եղած է ուրեմն՝ շնորհիւ Անգլիացիներուն.

Սըր Ուիլեմ նախ եղած է «Աըմսթրոնկ» տան ներկայացուցիչը Մայր. Արեւելքի մէջ իր արհեստակիցներուն նման, ժամանակ տկարութիւն մը ունի պղտոր ջուրերու, եւ ճիշդ ալ Ֆրանսացիները կռուի բռնուած են Չինացիներուն հետ Թոնքինը կլլելու համար: Ծովակալ Քուրպէն հարաւային Չինաստանի ծովեզերքը կը ռմբակոծէ անընդհատ:

Անգլիացին ուրախութիւնը չափ չունի: Կը գրէ իր վարպետներուն.— «Վստահ եմ որ չինական նաւատորմին փճացումը փոխանակ յուսահատեցնելու զիրենք՝ պիտի մղէ նոր զոհողութիւններու»: Արդարեւ շուարած Չինացիները պէտք եղած ապսպրանքը կուտան Արմսթրոնկի.

Անմպարար Անգլիացին առանց յոգնելու կը վազէ Չինաստանէն Ճափոն, եւ բարեկամաբար, կը խօսի չինական նաւատորմի ներկայացուցած վտանգի մասին: Յետոյ նոյն խաղը կը կրկնէ Չինաստանի մէջ, ճափոնական նաւատորմի վտանգը ներկայացնելով, եւ ցոյց կուտայ իր յատակագիծները, ամենավերջին գիւտերով կատարելագործուած զրահաւորներու:

Միեւնոյն ատեն հայրենասիրութիւն կը խաղայ: Իր գործատէրերուն — եւ հաւանաբար ծովակալութեան— կը գրէ. «Քանի մը տարիէն ճափոնական ուժը այնպիսի աստիճանի մը հասած պիտի ըլլայ, որ պիտի ստիպուինք կայսերական նաւատորմին ուժը բարձրացնել, եթէ կ'ուզենք պահել արեւելեան ծովերու մէջ ունեցած մեր շահերը»:

Այսպէս ուրեմն, Նիփոնները նորագոյն ձեւով կը զինուին, գնելով թէ արտաքին շուկայէն եւ թէ ուժ տալով երկրի «ծանր ճարտարարուեստին»: Նիմոսաքրոյցին ամենամեծ բաժինը կը յատկացնեն պատերազմական վարկերուն, որովհետեւ կը տեսնեն որ աշխարհի մեծ ազգերը կը տիրապետեն, շնորհիւ իրենց զինուորական ուժին: Ծովային եւ պատերազմական նախապատրաստութիւնները միշտ կը յանձնեն զինուորականներու, որոնք ամէն բանի վրայ կը նային իրենց ակնոցով:

Այլեւս պատկառելի ուժ մը ունեցող ճափոնցիները կը սկսին տարածուիլ: 1894ին ծեծ մը կը քաշեն Չինացիներուն, Ֆորմոզան եւ ուրիշ կղզիներ գրաւելով: 1904ին՝ ծովակալ Թօկոյի հրամանատարութեամբ կը փճացնեն ռուսական ընդհանուր նաւատորմը: Ցամաքի վրայ եւս բանակը վար չի մնար նաւատորմէն: Ու կը բարձրանան «մեծ ազգերու» շարքին:

Յիսուն տարուան մէջ ուրեմն, Ասիոյ Անգլիացիները հսկայական առաւել մը կ'ընեն, միջնադարեան իրենց թմրութենէն արդիական մեծ երկիր մը դառնալով: Բոլոր զինարանները կը պատկանին պետութեան: Անհատական ձեռնարկ ըլլալով, արտօնութիւն տրուած է միայն «Ճափոն Սթիլ Ուըրքս» ընկերութեան,— որուն բաժնետէրութերուն մէկ մասը դարձեալ կը պատկանի նշանաւոր Վիքըրսին, սակայն պետական քննիչները միշտ կը հսկեն արտադրութեան վրայ:

Մեծ պատերազմի դժբախտութենէն կ'օգտուին նաեւ ասոնք: Գիշեր ցերեկ կ'աշխատին դաշնակիցներուն զէնք եւ ռազմամթերք հասցնելու համար, եւ անհաշուելի հարստութիւն մը կը դիզուի երկրին մէջ, բայց խաղաղութիւնը եւ բնակչութեան աճումը զիրենք մատնած է նեղ կացութեան մը, որմէ դուրս կ'ուզեն ելլել ի հաշիւ Չինացիներուն.

Հ. ԱԿՈՆԱԵԱՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԳՐՈՒԵՑԱՒ «ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԸ»

— ∘ —

(ԶՐՈՅՑ ՀԵՂԻՆԱԿԻՆ ՀԵՏ)

Բժ. Եր. Արզումանեան կը գրէ Միլանէն.—

Պատիւ ունեցայ տեսակցելու Ֆրանց Վէրֆէլի հետ, եւ յանուն գաղութին վարչութեան թէյասեղան մը սարքել, շնորհակալութիւն յայտնելու համար: Դժբախտաբար մեկնելու ստիպուած էր եւ չյաջողեցինք սեղանմերին [?]:

Իրմէ քաղեցի հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Հայերու մասին գիրք մը գրելու գաղափարը յղացեր է մեծ պատերազմին, երբ եւրոպական օրաթերթերը կարդալով, ծանօթացեր է հայ ժողովուրդի աւաւոր ողբերգութեան. «Այնքան ազդուեցայ տմարդի այդ ոճիրէն՝ որ ուխտեցի պատմական վէպով մը ներկայացնել զայն մարդկութեան»: Պէտք է ըսել որ Վէրֆէլ նախ քան իր «Մուսա լեռը» հրատարակած է քանի մը աւելի հատորներ — մեծ մասամբ վէպեր — որոնց շնորհիւ կը վայելէ գրական համբաւ:

Եղած է Սուրիա՝ ուր տեսեր է մեր գաղթականներու թշուառութիւնը .. «Այնտեղ ճանչցայ հայ պատանիները, դժբախտ ընկերները ցեղի մը որուն անցեալ փառքն ու տառապանքը կարծես կը ցոլար անոնց խորունկ ու արտայայտիչ հայեացքին մէջ..» Անշուշտ թէ ինչու հեղինակը, իր ստեղծած հերոսներու կարգին, մեծ տեղ տուած է նաեւ հայ պատանիներուն՝ որոնք ներկայացուած են այնքան հարազատօրէն ու կենդանի: Ցեղին վրայ լսեր է Մուսա լերան հերոսամարտի պատմութիւնը: Ծանօթացեր է գործողութեան միջավայրին ու պայմաններուն: Վիէննա վերադարձին, Վէրֆէլ դիմեր է Մխիթարեան վարդապետներուն, խնդրելով անոնց աջակցութիւնը, ուսումնասիրելու համար մեր հին ու նոր պատմութիւնը, մեր հարցի քաղաքական հանգամանքները եւ մշակոյթը:

«Աւելի քան հարիւր հատորներ կարդացի, նախ քան աշխատանքիս ձեռնարկելը: Կրնամ ըսել բոլորովին անկեղծօրէն որ իմ գրական երկերու ստեղծագործութեան ընթացքին ոչ մէկը ինծի այնքան չոգեւորեց որքան ասիկա: Օգոստոս ամսու մը մէջ էր որ սկսայ գրել անընդհատ, գիշեր ու ցերեկ գրիչը ձեռքէ չձգեցի, մինչեւ յաջորդ տարուան Մարտ ամիսը՝ որու ընթացքին, աշխատութիւնս պատրաստ էր արդէն: Երկու անգամ վերամշակեցի ու սրբագրեցի ամբողջ ձեռագիրը, այնպէս որ տպագրական այդ հսկայ էջը երեք անգամ ընդօրինակած եղայ»:

«Մուսա լերան քառասուն օրերէն շատ գոհ եմ. ոչ միայն անոր երկունքը ինծի տուաւ հոգեկան ուժեղ վերապրումներ, այլ եւ անոր ընդունելութիւնը միջազգային վիպագրութեան մէջ»:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՏՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

— ● —

Արդար փառքի ծփուն ու վայրաշատին ալիքները, յաղթանակ պայքարի մէջ կը գնէին մեծ սազմիկն ու փոքրիկ անհատապաշտ մրրկումները: Սիրաշահել, վարուիլ, դէմքեր երեւան հանել, մթնոլորտ ու միջավայր ստեղծել, խորթ յղացումներ էին եւ ներհակ իր նկարագրին: Սակայն, իր հայութի սիրտը միշտ կը բաբախէր հայութեան համար, միշտ անտրտունջ ու անվհատ եւ իր բազուկը հուժկուն ու փառքը ցանեց առատօրէն Հայոց աշխարհին մէջ, ուր վտանգ կար, ուր լաց ու արցունք կար: Մնած էր կոչումի եւ պարտականութեան համար: Ասոր համար դժուար է եւ անարդար այս կամ այն անկիւնէ դիտել, վճիռներ արձակել, եզրակացութիւններ հանել, յանցանքներ գտնել — corpus delicti— մէկի մը համար, որ երեսուն տարի շարունակ հայ ազատագրական մարտնչումներու հերոսը [?] ... ղէն բովէն անցած, միշտ մնաց փառապսակ ու առասպելական կատար մը: Իր բոլոր առաքինութիւններն ու թերութիւնները, անտարակոյս կը բխէին իր ներքին մարդու մոլեգնութենէն ու անձնուրացութեան գաղափարի ասպետական յղացումներէն. Տակաւին վաղաժամ է արդի հիւանդ պայմաններու մէջ արդար ու վերջնական դատավճիռ արձակել Անդրանիկի անձի ու գործի ամբողջութեան մասին:

Ի՞նչ կարող էր ընել Անդրանիկ եւ ի՞նչ ըրաւ:

Ամէնքն ալ Անդրանիկէն կը սպասէին հրաշք մը, Կարնոյ փրկութեան համար: Մի՞թէ ծանօթ չէին մեր զինական ուժերը: Մի՞թէ պարզ չէր, որ յառաջաւոր դիրքերուն մէջ խեղդիչ ամայութիւն մը կը տիրէր: Ու ո՞չ մէկի համար անծանօթ չէին այդ բոլորը: Սակայն ամէնքս ալ կը սպասէինք Անդրանիկէն Ուստագագայն ուժերով առաւելագոյն գործ կատարելու առաքինութիւնը: Անդրանիկ, ամիսներու շարաշար աշխատանքով իր հետ բերած էր հազիւ 200 զինուոր... Ո՞վ էր մեղաւորը. ի՞նչը, մեր կազմակերպութիւննե՞րը թէ մեր ժողովուրդը: Զանց ընենք պատճառները, կրկնութիւններէ խուսափելու համար: Մեր բովանդակ յոյսը մեր տրամադրելի սակաւաթիւ ուժերուն վրայ էր: Բոլոր կարելիութիւնները, անշուշտ, ի գործ պիտի դրուէր պատւոյ վէրջեր ստանալու համար, քան տրորուելու թշնամւոյն կրունկներուն տակ:

Անդրանիկ ճակատի ընդհանուր կացութիւնը քննելէ վերջ, ստեղծուած բաժանումները կատարեց եւ նշանակեց հրամանատարները: Իլիճայի հրամանատար նշանակեց գնդ. Մոռէլ, ապա գնդ. Պէժանբէկով, Սէբաստիոյի եւ Թէքէ — Տէրէսիի հրամանատար գնդ. Թորգոմը, Ծմի — Ղարաբղի հրամանատար՝ գնդ. Մէճլումեան: Մուրատ ու Սեպուհ կը գործէին ալ թեւին վրայ: Այս կարգադրութենէն յետոյ վերանայմեց նաեւ իր սպայակոյտը: Բացի վերոյիշեալ հրամանատարներէն, իր սպայակոյտին մաս կը կազմէին գնդ. Զինկէվիչ, գնդ. Հախվերտով, գնդ. Թլեպնիկով, գնդ. Ժամկոչեան եւ ուրիշներ: Բոլոր խորհրդակցութիւններուն կը մասնակցէր նաեւ Տոքթ. Զաւրեանը:

Այս, Անդրանիկ սկսաւ քննութեան առնել Կարնոյ զօրանոցներու հայ զինուորներու եւ գաղթական երիտասարդութեան վիճակը:

Անդրանիկ բանի միջոցներու սկսաւ դիմել, սթափեցնելու համար այս անճար ու մեղկ բազմութիւնները: Յաճախ անձամբ, ինքն էր որ կը կեցնէր անցորդներն ու զինուորները անոնց հանգամանքն ու գերը ճշդելու համար: Անոր մտրակի անխնայ հարուածեց բոլորը, առանց խտրութիւն դնելու: Ահուսարսափը սկսաւ տարածուիլ: Այլ եւս զայիշ ուժ մը կար, որ կը սանձէր բոլորը: Զինուորական միութեան վաղեմի անգլուխ իշխանութիւնը փոշիացած էր:

Անդրանիկի արմատական գործերէն մէկն եղաւ Կարնոյ մէջ «Մահմետական Ազգային Խորհուրդի» անդամներու յանկարծակի ձերբակալութիւնը. Հայկական հրամանատարութիւնը բաւոյդ տեղեկութիւններ ունէր որ այս խորհուրդը թրքական զօրանի յարաբերութեան ոգին ու կազմակերպիչն է: Փետր. 21ին, շուրջ 200 հոգի՝ մօլլաններ, ոխակալ գործիչներ եւ պատասխանատու՝ ճերմակ ու կանաչ փաթթոցաւորներ, զինուորներով շրջապատուած կը բերուին Անդրանիկի քով: Ձերբակալուածներուն մէջ է նաեւ Բազուցի Մէյիտովը: Մուրատի հեծելազօրը արտաքուստ կը պահէ համապատասխան կարգադրութիւններ ընելու: Դժբախտաբար հոս ալ «խոհեմութիւնն ու չափաւորութիւն»ը կը յաղթանակէ եւ ասոնք քանի մը օր վերջ ազատ կ'արձակուին: Ամէնէն հետաքրքրականը թուրք կիներու բողոքն էր: «Մեծաւորներու ձերբակալութենէն օր մը վերջ, կիներու սեւազգեստ բազմութիւն մը, երախաներու ձեռքերէն բռնած, կուգան Անդրանիկի բնակարանին առջեւ իրենց պարագաներու մասին տեղեկութիւններ առնելու: Անդրանիկ, իր բնակարանի պատշգամէն, կը յորդորէ հանգիստ մնալ եւ չմտահոգուիլ իրենց պարագաներու մասին, քանի որ շուտով ազատ պիտի արձակուէին...

Թուրք կիները գմայլանքով կը դիտէին Անդրանիկը եւ «Տաթլը փաշա» կը կոչէին...

Մինչ այս մինչ այն, Իլիճայի վիճակը կը ծանրանար: Գլխաւոր Միրիմանեան հեռախօսով կը հաղորդէր թէ զինուորները առարկելով յոգնութիւնն ու զրկանքները, չեն ուզեր կռուիլ եւ այս գիշեր իսկ պիտի ձգեն Իլիճան:

Այս լուրը լսելուն վրայ փետր. 22ին Անդրանիկ, Մուրատ եւ գնդ. Զինկէվիչ կը մեկնին Իլիճա:

Եւ ահա ցաւալի միջադէպ մը:

Անդրանիկ յուզուած կը սկսի խօսիլ վիճակի ծանրութեան, սրհաստական ճակատամարտներու, հայրենիքի պաշտպանութեան մասին եւ կ'արծարծէ հիւանդագին հարցը,— ռուսահայ-տաճկահայ հատուածական ողբալի խնդիրը:

Զինուորները վիրաւորական եւ անվայել կը գտնեն այդ անարգանքը եւ Ղարաբաղցի զինուորներէն մէկը առաջ կը նետուի եւ կ'ըսէ.

— Զօր. Անդրանիկ, մենք տարիներէ ի վեր խրամներու մէջ ենք եւ շատ անգամներ գործով ապացուցած ենք թէ ի՞նչ կը նշանակէ զոհուիլ հայրենիքի համար: Մենք խտրութիւն չենք դրած Թրքահայաստանի եւ Ռուսահայաստանի մէջ, եթէ դուք կը դնէք մենք ձեզ հրամանատար չենք ճանչնար:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(17)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

ՄԱՅԻՍ 28Ի ՓԱՌԱՅԵՂ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Յունիս 3ին, շաբաթ գիշեր Պրէդան Մարսէյլի հսկայ սրահը լեցուած էր գարձեալ մէկ ծայրէն միւսը խուռներամ բազմութեամբ մը: Հոն էին բոլորը, մեծ ու պզտիկ, ամէն սեռէ ու դասակարգէ: Մանաւանդ սա յորդահոսան երիտասարդութիւնը, որ տաքենալէ ի վեր անբաժան ու անքակտելի մասը կը կազմէ մեր բոլոր հանդէսներուն:

Անկախութեան հռչակման 17րդ տարեդարձը սատացած էր համազգային տանդամանք: Տօնակատարութեան կը մասնակցէին շատ մը միութիւններ եւ Հայր. Միութիւններ տաք ու քաջախօս ուղերձներով, զորս յաջորդով պիտի յանձնենք «Յառաջ»ին:

Յիշենք մաս մը: Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչ, Համազգային կրթ. եւ հրատ. ընկերութեան Մարսէյլի մասնաճիւղ, Հ. Մ. Ը. Մ., Հայ արիներ, Զափահաս Որբերու Միութիւն, Բարձր-Հայքի, Վասպուրականի, Զարմանձագի, Գոլսեցիներու, Բաբերդցիներու, Ուրֆայի, Չմշկածագի, Եոզկատի, Երզնկայի, Գարսկա-ռուսահայերու, Քղիի, Եղեգի Յառաջ. Միութեան, Սալնոյ-Ձորի, Տարօն-Տուրուբերանի, Սիվրի-Հիսարի, Ակշէհիրի, Բալուի, Կիլիկիոյ, Կոյանի, Զառայի, Մարսէյլի Հայ Ուս., Մարբերգի Երիտասարդաց, Փէրչէնճի Միութիւնները եւ ուրիշ հայրենակցական ու երիտասարդական միութիւններ.

Բեմին ճակատը զարդարուած էր մայր Հայաստանի, Օհանջանեանի դահլիճին, Արամին, Անդրանիկին եւ Դաշնակցութեան երրորդութեան նկարներով: Իսկ բեմին երկու կողմերը կը ծածանէին հայկական ու ֆրանսական եռագոյնները:

Զ. Ա. Միութեան Վահագնեան նուագախումբի «Մեր Հայրենիք»էն եւ Ֆրանս. քայլերգէն վերջ, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, օրուան նախագահ ընկ. Գօղոս Հիւսեան, յանուն Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի բացուած յայտարարեց հանդէսը: Եւ շեշտեց.

— «Մայիս 28ը իր մէջ կը խտացնէ մեր ցեղին արժէնական ոգեւորութիւնը, շունչը եւ դիմադրելու խորախորհուրդ իմաստը: Մայիս 28ը, որ կը լուսազարդէ հայկական մօտիկ հորիզոնը, սկսած տարկական շրջանէն մինչեւ գաղթական կեանքի այս օրերը, չի կրնար մոռացուիլ, հոգ չէ թէ մեր մէջ կան խմբակցութիւններ ու մարդիկ որոնք անամօթօրէն կը պայքարին անոր դէմ»:

Եւ ապա ակնարկ մը նետելէ վերջ մեր նորագոյն պատմութեան եւ հայ ազատագրական պայքարներուն վրայ, շարունակեց.

— «Ազատութիւնն ու անկախութիւնը չեն արուիր ժողովուրդներուն, այլ կ'առնուին, կը խլուին: Եւ եթէ հայ ժողովուրդը տիրացաւ այն դժուարամատչելի թռչունին որ ազատութիւն կը կոչուի, այդ ալ եղաւ արեան գնով. հազարաւոր ծանօթ ու անծանօթ հերոսներու գերմարդկային ճիգով: Հայաստանի բոլոր լեռներուն ու ձորերուն մէջ փռուած են ոսկերոտիքը մեր այդ հերոսներուն: Դուք բոլորդ պէտք է որ այս հանդիսաւոր օրերուն, խորհիք այդ ծանօթ ու անծանօթ հերոսներուն յիշատակին վրայ: Եւ ձեր յարգանքի տուրքը տալու ժամանակ, ձեր աչքերը պիտի ուղղուին արցունքոտ մասունքին որ մեր եռագոյնն է:

Կը զարմանամ թէ ինչո՞ւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան է վերապահուած նախաձեռնութիւնը անկախութեան տարեդարձներուն: Մայիս 28ը սեփականութիւնը չէ Դաշնակցութեան: Դաշնակցութիւնն եղաւ միայն ուժերէն մէկը այդ օրուան, բայց ոչ առանձինն ու միակ: Մայիս 28ը եւ դրօշը սեփականութիւնն է հայ ժողովուրդին: Կեցցէ՛ այդ երիտասարդութիւնը որ մատաղորդը պիտի բլլայ եւ անկախութեան գաղափարին եւ դրօշին: Փա՛ռք, հազար փառք այն ակունդին որ յառաջապահը եղաւ մեր ազատագրական պայքարին եւ ստեղծիչը դրօշին.

Եւ ապա, ծափերու տարափին տակ, բեմ եկաւ օրուան բանախօսը, ընկեր Ս. Վրացեան: (ԽՄԲ.— Ճառը պիտի հրատարակենք առանձին):

⁂ Բեմին երկու կողմերը քարեւի կանգնած էին Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտները: Քիչ անդին հայ արիները, Մայիս 28ի եւ եռագոյնի համար բուռն խանդավառութեան բացագանչութիւններ արձակել:

Հայ արիներու պատանի խմբակները օրուան տօնին առթիւ յարգանքի երկու խօսք բաւ.

— «Մայիս 28ը, տօնն է հայ ժողովուրդին եւ մենք հայ արիներս ամէն տարի մեր մասնակցութիւնը կը բերենք այդ տօնին եւ պիտի բերենք, ինչպէս բերած ենք այլ հանդէսներու, որոնք կը կրեն անխառնելի հայրենասիրութեան կնիքը: Մեզի կ'ըսեն թէ հայ արիները եռագոյնի սկաուտներն են եւ ատիկին՝ Դաշնակցական: Կը յայտարարենք, այո, մենք եռագոյնի սկաուտներ ենք, բայց ո՛չ Դաշնակցութեան: Պիտի աշխատինք մեր իրականութեան մէջ ամէնէն հզօր ու անխարդախ հայրենասիրութեամբ ծառայել սոյն [illegible] Հ. Յ. Դաշնակցութեան

Եւ այս սրբազան դրօշակը օր մը պիտի տանինք մայր Հայրենիք բակլու համար. «Աս՛ս դաշնակցութիւն ալ չմոռցաւ կատարել իր պարտականութիւնը»:

⁂ Գեղարուեստական մասը խնամուած ու ճոխ էր: Վահագնեան նուագախումբը կը նուագէր միջոցին մէջ:

Արտասանեցին Գ. Գ. Գարուժեան «Նուաստարգեան» (Դ. Վարուժան), «Հայրենիքիս» (իր հեղինակութիւններէն), Վ. Տէր Վարդանեան «Հայաստանին» (Ա. Իսահակեան), Յ. Մելքոնեան «Մայիս 28ին», Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկներուն կողմէ Վ. Քէչէ... եան «Փարոսը մարեցաւ»: Իսկ արեւունցներ Աւագեան եւ Հայրապետեան արտասանեցին: Առաջինը «Ես իմ անուշ Հայաստանին», իսկ երկրորդը Յ. Թումանեանի «Կաղնին եւ արծիւը»:

Երգեցին Տիկ. Երանուհի Վարժապետեան «Դարուն», օրիորդներ Մարտիրոսեան «Տուր-տուր» եւ «Քէլէ, քէլէ», Գերճուհի Գէորգեան «Անուշ գարուն» եւ «Զմեռն անցաւ» եւ Ֆանտիկեան «Մանիչակ», իսկ Գ. Գ. Դաւէհճեան եւ Ն. Համբարձումեան հայրենասիրական երգեր: Եւ աչա թատրոն Արգարը բեմին վրայ: Թատր լեզու առած կը մրմնջէ «Էյ սարերը», «Մայր Արաքսի» եւ «Կռունկը»:

Գեղարուեստական մասէն վերջ, կարդացուեցան այն ուղերձները, որոնք ղրկուած էին զանազան հայրենակցական ու կրթական Միութիւններու կողմէ:

Ժամը գրեթէ մէկն էր երբ նախագահը յայտարարեց թէ հանդէսին առաջին մասը վերջացած բլլալով պիտի սկսի երկրորդը:

Հիմա սեղաններու շուրջն ենք, խումբ խումբ, մէկը կ'երգէ, միւսը կ'արտասանէ, միւսը բաժակաճառ կը

խօսի: Իսկ դուրսը մեծ սրահին մէջ, զոյգերը կը դառնան ու կը դառնան:

Մայիս 28ի այս տարուան համազգային տօնակատարութիւնը եղաւ անզամ մը եւս փաստելու թէ հայ ժողովուրդը ամօւր կապուած է անկախութեան գաղափարին:

ՀՐԱՉԵԱՅ

եղաւ թաւական ուշագրաւ: Ամերիկեան հրատարակչական տունը երկու հարիւր հազար օրինակ տպագրեց եւ կը յուսայ շուտով ձեռնարկել նոր տպագրութեան: Մինչեւ հիմա քանի չորս լեզուներու թարգմանուեցաւ: Վերջերս տեղեկացայ որ հայերէն թարգմանութիւնը Ամերիկայի մէջ կ'ընեն: (Իրեն համար նորութիւն մը եղաւ, երբ ըսի Եր. Տէր Անդրէասեանի թարգմանութեան մասին): Միւսին երկու պնտօութիւններ արգիլեցին գայն ծանօթ պատճառներով, Գերմանիան եւ Թուրքիան: (Բայց Գերմանիոյ արգելքը կը կարծեմ որ գրքի բովանդակութեան համար չէ այնքան՝ որքան հեղինակին ցեղային ծագման):

«Իմ այս գործին համար շատ բան կը պարտիմ Վիէննայի Մխիթարեան Միաբանութեան ներկայ աբբահօր, որ շատ մը տեղեկութիւն տուաւ ինծի: Ինքն էր որ իմ տրամադրութեան տակ դրաւ միաբանութեան գրադարանը՝ ուր գտայ Հարուստ գրականութիւն հայկական պատմութեան, մշակոյթի եւ բարքերու մասին»:

Շարժապատկերի ամերիկեան հանրածանօթ տունը Metro Gl. Mayer, գնած է արդէն «Մուսա լերան քառասուն օրերը» ժապաւէնի վերածելու համար: Բեմադրութիւնը յանձնուեր է Ռ. Մամուլեանին՝ որուն տաղանդին հիացող մըն է Վէրֆէլ: «Կը յուսամ որ իրական գլուխ-գործոց մը պատրաստելու համար Մամուլեան ոչինչ պիտի խնայէ. մանաւանդ որ նիւթը շատ մօտիկ է իր սրտին քան Վէրֆէլ»: Վստահեցուցի զինքը:

Շարժանկարի վերոյիշեալ տունը երկու միլիոն տոլար յատկացուցեր է ժապաւէնի ծախքերուն համար: Գլխաւոր դերասաններու անունները չի գիտեր. բայց Մուսա լերան ամբոխը ներկայացնելու համար, դիմած են երկու հազար Հայերու:

Ահա քեզի թաւական նորութիւն սիրելի Շաւարշ: Կը յուսամ որ այս տողերը օգտակար նորքն կը տեսնուինք:

ՀԱՅ ԼԵԳԷՈՆԱԿԱՆՆԵՐՈՒ

ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

— o —

ՄԱՐՍԷՅԼ, 10 յունիս.— Կիլիկեան գրաւման շրջանին երբ հայկ. լեգէոնին երրորդ վաշտը Մերսին եւ Արապլար կը գտնուէր, քանի մը արժակուած նախկին զինուորներ, Արապլար բանակող ինններորդ եւ ութերորդ գումարտակներէն ու Section hors rangէն 10-12 զինուորներու հետ շատ լաւ զինուած, ճամբայ ելան Սերաստիոյ ճամբով Հայաստան անցնելու երազով: Բայց Կիլիկեան սահմաններէն չէին անցած, գիրենք հետապնդելու համար ղրկուած ծուրք ոստիկան զինուորներէն անակնկալօրէն պաշարուելով նահատակուեցան, երկու երեք հոգիներ ալ վիրաւորուած ձեռք անցնելով, պատերազմական ատեանէն անցան եւ ատեւելի կամ նուազ ծանր պատիժներու դատապարտուեցան իբրեւ զինեալ լքրաստներ: Անոնցմէ մին էր Ցովհաննէսեան Յակոբ, դատապարտուած քրտան տարի տաժանակիր աշխատութեան, բայց փախած Մերսինի զինուորական հիւանդանոցէն: Կը կարծուի թէ եղած է Section hors rangէն:

Այս գէպքն է որ այժմ կ'արծարծուի սրտնեղիչ ձեւով մը: Մարսէյլի մասնաճիւղի մեր ընկերներէն Յով-հաննէսեան Յակոբ 7րդ գումարտակէն վերջերս խնդրագիր կուտայ իր carte du combattantը ստանալու համար: Իր անունին շուրջ կատարուած փնտռտուքը կ'իյնայ վերոյիշեալ դէպքին վրայ, եւ ահա ատոր մը մեր ընկերը ձերբակալուելով կը բերդարգելուի: Տեղական մամուլի լրաբերները թափ կուտան իրենց հրէշաւորութեան մեր ընկերոջ անունին շուրջ հիւսելու համար աճեղի ատաղեկի մը պատմութիւնը, ցաւ ու զարմանք պատճառելով գաղութին:

Հաստատ համոզումն ունինք որ մեր ընկերը գոհ է անունի եւ մականունի նմանութեան: Իր պաշտպանութիւնը յանձնուած է քաղաքի փաստաբանական առաջնակարգ ուժերէն մէկուն:

Բայց անոնք, Թուականները եւ պարագաները շփոթութիւնները աչքով խօս են որ դժուար դեր մը վերապահուած է փաստաբանին, զանոնք փարատելով մեր ընկերը ազատել կարենալու համար:

Ուստի կը խնդրենք Ֆրանսայի եւ արտասահմանի մեր ընկերներէն ի-րենց օգնութեան բաժինը բերել մեզի փութացնելով որեւէ տեղեկութիւններ, եւ Թուականներ այդ խնդրին եւ մասնաւորաբար Ցովհաննէսեան Յակոբի մասին որ ինչքան կրցանք ճշդել Տիւրիկցի է:

Եւ արդէն գայն լուսաբանելու խորհ պարտքը կը ծանրանայ խնդրոյ առարկայ Յակոբին վրայ որ կը գտնուի արտասահման: Իր զինուորական թիւը, ո՞ւր եւ ո՞ր թուականին կամաւոր արձանագրուեցաւ, ծննդեան թուականը հօր եւ մօր անունները պիտի բաւէին որպէսզի մեր ընկերը օր մը առաջ զուրս գայ իր երեք փոքրիկներուն հայր ձգելու համար:

Ամերիկահայ թերթերէն մասնաւորաբար կը խնդրենք շուտով արտատպել ներկայս:

Վարչութիւն

Հասցէ.— Nichanian Agop 9, Rue du Dr. Aquaviva, Marseille (France)

Ց. Գ.— Մարսէյլի մեր ընկերները գիտեն որ, նահանգապետարանի ընդհանուր խորհուրդը նկատի առնելով, դրծադրելութեան նպաստ վերահաստատման համար մեր բրած կրկնակի դիմումները, իր վերջին նիստին մէջ որոշեց Ֆրանսական դրօշին տակ ծառայած Հայերու վճարել բոլոր առաջնոյն նախադեռակրութիւնը պաշտօնապէս կը հաստատէ մեզի որ պաշտօնական ձեւակերպութիւնները շուտով կը վերջանան: Անոնք պիտի հաշուըւի 1 յունիսէն սկսեալ:

ՈՒՆԱԼ

Երիտասարդ մը, արամիտ երեւոյթ ու մարմնով, փողոցէն անցած ժամանակ, կը պտռայ ինքնաշարժի փաւրիշի մը.

— Տեղ մը երթալ կ'ուզեմ, բայց կ'ուզեմ խմանալ թէ Նոյեան տապանին մէջ տեղ կա՞յ:

Կառավարը, որ անկէ վար չէր մըտուր.

— Կապիկի մը եւս տեղ ունիմ, ներս մտիր:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անկախութեան տօնը Գոռոյի մէջ

«ԲԱՐՍԵՂ ՇԱՀՊԱԶ» ԱԿՈՒՄԲ

ԳՈՐՏՕ, 12 յունիս (Յառաջ).— Հ. Յ. Դաշնակցութեան Գորտոյի «Մուրատ» խումբի նախաձեռնութեամբ, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ հայ բազուկին յաղթութեան օրը՝ «Մայիս 28»ը:

Կիրակի կէս օրէ վերջ որոշուած ժամէն առաջ հանդիսականները բոլ-կած էին լեցուիլ Հ. Յ. Դ. նորաշէն ակումբը, իրենց յարգանքի տուրքը մատուցանելու այն յայտնի եւ անյայտ հերոսներուն որոնք հայ ժողովուրդը նորագոյն պատմութեան Ա-ռաքեալ[illegible]

Բեմին խորը խոշոր պաստառի վրայ կ'երեւային երկու հսկաները, ակեղր մեծ ու փոքր Մասիսները: «Մայիս 28»ի յաղթական կամարը առանձին թուղթի վրայ մեծցուած հայրենի յիշատակներ կ'արթնցնէր, երկու կողմերը տեղաւորուած էին Արամի, Անդրանիկի եւ ուրիշ հերոսներու նկարները:

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր հայրենիքը»ով զոր ներկաները երգեցին յոտնկայս, օրուան նախագահ ընկ. Մ. Գաբրիէլեան (Պապա) քանի մը խօսքով պարզեց անկախութեան գաղափարը: Յաջորդաբար արտասանեցին փոքրիկն Ն. Քէնորեան «Հաւատք ունենանք», Տիկ. Ա. Քէօսէեան «Կռուի երթ», ընկ. Հ. Թաշճեան «Հայաստանին», Տիկ. Վ. Ճերմակեան օրուան պատշաճ երկու կտորներ երգեց:

Օրուան բանախօս ընկ. Շ. Միսաքեան մէկ ժամուան կուռ բանախօսութեամբ փաստացի պարզեց հայ ժողովուրդին անցեալն ու ճիգը դէպի անկախութիւն, սկսելով 60ական թուականներէն

Անկախութեան տօնակատարութենէն վերջ տեղի ունեցաւ ակումբին բացման հանդէսը: Հ. Յ. Դ. Գորտոյի կազմը հիմնուելէն ի վեր միշտ զգալի էր յատուկ մը պակասը, մասնաւորապէս հանդէս-ներկայացումներու համար: Վերջերս ընկերները կ'որոշեն ակումբ մը բանալ, իբրեւ հաւաքատեղի թէ իրենց եւ թէ հասարակութեան համար, նաեւ որպէս գրադարան: Խումբի վարիչ մարմինը կը բանակցի այն ընկերոջ հետ, որ պիտի տրամադրէր սենեակները: Կը համաձայնին եւ ընկերները կարգով կը սկսին աշխատիլ, յաճախ մինչեւ ուշ ատեն: Ամէն ջանք ի գործ կը դրուի, որպէսզի ակումբի բացումը հասնի «Մայիս 28»ի տօնին: Ինչպէս հասաւ եւ ակումբը կոչուեցաւ «Բարսեղ Շահպազ». ի յիշատակ մեր նահատակ ընկերոջ, որ մէկն էր 1915 ապրիլ 11ի առաջին զոհերէն: Բացման առթիւ ընկեր Ա. Քէնորեան բացատրելով ձեռնարկին նպատակը, նուիրատուներու ցանկ մը բացաւ: Ընկերներ եւ համակիրներ խանդավառութեամբ կը մասնակցէին 75ով, 50ով, 100ով եւ 200ով: Ահա նուիրատուներու ցանկը.

— Գ. Հալէպեան, Ա. Քէնորեան, Կ. Տօնէրեան 200ական Ֆրանք, Կ. Հալաճեան 150, ընկ. Միսաքեան (Յառաջ), Յ. Ագրապեան, Գ. Հալաճեան, Կ. Վարդանեան 100ական, Գ. Անանեան 75, Հ. Թաշճեան, Մ. Նաթեան, Յ. Զօլաքեան, Հ. Հայրապետեան, Ճ. Տօնիկեան, Տիկիններ Սիրուհի Հալաճեան, Ս. Հալաճեան 50ական, Տիկ. Հայրապետեան, Օր. Ա. Զօլաքեան, Ե. Սաքալեան, Մ. Ճերմակեան, Մ. Կիրակոսեան, Ա. Քէօսէեան, Ս. Թումիկեան 25ական, Փանոս եւ Գառնիկ 15ական, Մ. Գաբրիէլեան (Պապա), Տիկ. Ա. Նաթեան 10ական, եւ երկու փոքրիկներ Նաթեան 5ական. Նաեւ տեղի ունեցաւ աճուրդ մը, տորը վայրկեանի մէջ գոյացնելով 306 Ֆրանք, հանգանակ ընդհանուր հասոյթ գոյացաւ 2211 Ֆրանք:

⁂ Ներկաներու փափաքին վրայ, ընկ. Շ. Միսաքեան լուսաբանութիւններ հաղորդեց օրուան հոգերու մասին, պատասխանելով զանազան հարցումներու:

⁂ «Մուրատ» խումբի կողմէն խորին շնորհակալութիւններ մասնաւորապէս Գ. Մ. Սեւակի որ ակումբի ելեկտրականութեան վերաբերեալ գործերը ձրի կերպով կատարեց, Գ. Շ. Թէրզեանի որ խոշոր պաստառի վրայ գոյց Մասիսները գծեց իբրեւ նուէր ակումբին, Մ. Մուրատեանի որ աշխատասիրաբար վերաբերեալ աշխատանքներ կատարեց, եւ բոլոր համակիրներուն որոնք սիրայօժար կուզա-յին մեր աշխատանքները բաժնելու: Նաեւ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղին որ քանի մը նուէրներ բրաւ: Նոյն երեկոյեան տեղի ունեցաւ ընկերահամակրական խնճոյք մը ի պատիւ ընկ. Շ. Միսաքեանի, տեւելով մինչեւ ուշ ատեն

Կ. Տօնէրեան

ՑԱՄՈՒՔ

Կը խառնակէ

«Յուսաբեր» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (4 յունիս).

— «Ուշով հետեւեցէք ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի քայլերուն եւ դուք պիտի տեսնէք, որ ան միայն եւ բացառաբար քաղաքական դեր կը կատարէ այսօր: Իր բովանդակ ներկայութեամբ էջմիածնի գահակալը սապարէզ իջած է՝ ռուսական օրինաչափական քարոզչութիւնը տանելու մասնաւորաբար գաղթաշխարհի մէջ: Եւ Մոսկուան ոչ միայն արգելք չի հանդիսանար հայ կրօնապետի այս քաղաքական գործունէութեան, այլ, ընդհակառակն, բոտ ամենայնի կը քաջալերէ զայն. անէն դիւրութիւններ ընծայելով անոր ու մինչեւ իսկ նիւթական մամուլի ազդեցիկ աշխատակիցներ նամբելով էջմիածին եւ տեսակցութիւններ կազմակերպելով անոր պետին հետ: Առով չի սահմանափակուիր այն դերը, որ Մոսկուան վերապահած է խորէն կաթողիկոսին: Մայր Աթոռի գահակալը պարտաւորութիւն ունի էջմիածնէն նամբայ հարթելու բոլոր Դուրսեաններու առջեւ գաղթաշխարհի մէջ: Խորէն Ա. նստած է էջմիածին՝ հոնկէ բաց ու գաղտնի «կոնդակներով» Դուրսեաններուն եւ Մագլլրեաններուն թեւ ու թիկունք հանդիսանալու համար: Եւ մի՛շտ ալ փորոլկած պահելու համար տարագիր հայութեան կեանքը: Տարօրինակ չէ՞ք գտներ երեւոյթը. Խորհրդային Միութեան մէջ — առաջնորդական ն'ոչ մէկ խնդիր. մինչ գաղթաշխարհի մէջ — անվերջ վէճեր. եւ միշտ ալ էջմիածնի դրդումով եւ դրկավարութեամբ: Բարի է դէք բացատրել այս առեղծուածը եւ այս մօտին փոքրիկ լուսաբանութիւն խնդրել էջմիածնէն: Թարմագոյն օրինակը այս տարօրինակութեանց շարքին մէջ — Ռ. Մանասեանի պարագան: Կը թուէր թէ խնդիր այս չարաչուք կղերականին համար գտած է յարմարագոյն ելքը,— Երուսաղէմը հիւրընկալած է զինք, կառք մը հաց եւ համեստ աթոռ մը ապահովելով իրեն: Այդպէս չեղաւ սակայն. հայադաւ ձեռք մը էջմիածնէն վերստին կը խառնակէ գաղթահայ կեանքը: Կալանաւորը սրբատառ կնդակով Մանասեանը «նուիրակ» կը կարգէ Հարաւ. Ամերիկա. ստոյգ գիտնալով, որ այս չարաչուք կղերականը անձէջ պիտի դառնայ չէն ու խաղաղ գաղութի մը գլխուն՝ հիմէն խառնակելով անոր կեանքը: Մեր խիղճն ու իմացականութիւնը կ'ըմբոստանան այն վարկածին դէմ, թէ կաթողիկոսը այս ամէնը կ'ընէ գիտակցաբար եւ անկաշկանդ կամքով: Մեզ անհնար կը թուի այս: էջմիածինը անկարող է գիտակցաբար այսքան չարիք գործել իր ժողովուրդին, սակայն կարող է գործել ակամայ՝ տեղի տալով բռնաւորութեան մը առջեւ, որ սարսափի տակ կը պահէ աշխարհի մէկ — վեցերորդը:

Գաղթաշխարհը որքան աւելի տոկայ այս չարիքներուն, այնքան աւելի իր դաւերուն մէջ անսանձ պիտի դառնայ խորհրդային գրախօսն մեր կեանքը պլեկոծող հայադաւ ձեռքը: Սին տիտղոսներու տիրապետութեան դարը անցած է. էջմիածնի մէջ բանտուած կաթողիկոս մը անկարող է մեր կեանքը վարել. հայ եկեղեցին պէտք ունի կրօնական պետի. բայց ոչ քաղաքական առաջնորդի, եւ պէտք ունի ամէնէն առաջ խորհրդային գրախօսին մէջ: «Հայրապետական կոնդակներով ժողովուրդը կառավարելու ժամանակն անցած է, համաշխարհային պատերազմէն ի վեր»,— արիաբար կը խօստովանէր հայ եկեղեցականութեան կոյտի դէմքէն մէկը. Պալաքեան արքեպս»

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒ ԺՈՂՈՎԸ

— • —

ԻՍՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ, 13 յունիս (Յառաջ).— Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին տեղի ունեցաւ անգործներու ժողով մը, Գ. Գարակէօզեանի սրահին մէջ: Ներկայ էին 50-60 հայրենակիցներ, որոնց մեծ մասը ոչ-անգործներ էին: Գ. Նիկողոս Գարաճեան ժողովը բանալով, հետեւեալ տեղեկութիւնները հաղորդեց.— 1930-31 նախկին քաղաքապետը նպաստ կուտար բոլոր օտարականներուն, ինչպէս նաեւ Հայերուն, բայց մեր հայրենակիցներէն ոմանք խարդախութեան դիմած ըլլալով, քաղաքապետը կը դադրեցնէ նպաստները, առանց նկատի առնելու իրաւացին ու անիրաւը: Այժմ նոր քաղաքապետին շնորհիւ վերսկսած է նպաստը, երեք տարուան դադարէն յետոյ: Որպէսզի կրկին նախկին անախորժ դէպքերը չպատահին, կ'առաջարկուի կազմել մարմին մը որ գործածողներուն կոմիտէին հետ յարաբերութիւն հաստատելով, ստուգումներ պիտի կատարէ: Ուրիշ առաջարկներ ալ եղան, բայց նկատի ունենալով որ մեծամասնութիւնը բացակայ է ժողովէն, մանաւանդ անգործները, ընտրուեցաւ առժամեայ վարչութիւն մը որպէսզի խնդիրը լաւ ուսումնասիրէ եւ նոր ժողով մը հրաւիրէ: Ժողովին փակումէն անմիջապէս վերջ առժամեայ վարչութիւնը առաջին նիստը գումարեց եւ ձեռնարկեց գործի.

Լրաբեր

Մեր նամակներ

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ (Մարսէյլ).— Այս քանի մը օրերը մեր գաղութին համար եղան ուրախութեան եւ ոգեւորութեան օրեր: «Համազգային» ենթակոմիտէն սարքած էր ընկերահամակրական դասախօսութիւն մը. ներկայ էին մեր բոլոր ընկերները եւ համակիրները: Օրուան դասախօսն էր ընկ. Ս. Վրացեան, որ մանրամասնօրէն պարզեց ազգային եւ միջազգային քաղաքական կացութիւնը: Կրնամ ըսել թէ առաջին անգամն էր որ մեր թաղը կը լսէր այնքան բազմակողմանի նման դասախօսութիւն մը: Դասախօսութենէն վերջ եղան զանազան հարցումներ որոնց պատասխանեց դասախօս ընկերը: Ժողովը վերջացաւ կէս գիշերին եւ սակայն ժողովականները չէին ուզեր բաժնուիլ ընկերական ջերմ մթնոլորտէն:

Յունիս 9ին Ս. Լուի «Ակնունի» ենթակոմիտէն սարքած էր ընկերահամակրական հանդէս — խնճոյք մը ընկերներ Մաթէոսի եւ Նշանի մահուան բերկրման առթիւ: Կանուխէն սրահը լեցուած էր ընկերներով եւ համակիրներով: Բոլորս խմեցինք մեր նոր ընկերներու կենացը: Ոգեւորութիւնը կ'աւելնար Գ. Կ. Գասէհճեանի երգելով: Տիկ. Հ. Ճանիկեանի հիւրասիրութիւնը ամէն գնահատանքէ վեր էր: Խնճոյքը տեւեց մինչեւ ուշ ատեն: Դժուարութեամբ կը ձգենք հանդիսավայրը, մինչեւ տուն երգելով եւ պարելով: Բուն ոգեւորութիւնը սկսաւ մեր թաղին մէջ: Բոլորն ալ ոգեւորուած կը պարէին զանազան պարեր: Կը հաւաքուին թաղեցիները, մեծ թէ փոքր, յիշեցնելով Հայրենիքի հարսանիքները:

Օգտուելով առիթէն տամ քանի մը տեղեկութիւններ մեր թաղի մասին (Սէնթ Մարկրիթ): Կան բոլորովին չքաւոր ընտանիքներ օրուան հացի կարօտ: Շնորհիւ թաղեցի կարգ մը սրտցաւ հայրենակիցներու, թաղին մէջ կազմուած է եղբայրական օգնութեան մարմին մը, որուն կ'անդամակցին բոլորը անխտիր, վճարելով 1 Ֆրանքէն մինչեւ 15 Ֆր. շաբաթը եւ այսպիսով չքաւորներուն գոնէ օրուան չոր հացը կը տրուի: Կը փափաքէինք որ այս գեղեցիկ օրինակը որդեգրուէր բոլոր արուարձաններու մէջ:

Պանդուխտ

Հ. Յ. Դ.

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

— • —

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 17

Էլչիկեանի եւ Սարգիսեանի մահուան բեկանման առթիւ, Իսի լէ Մուլինոյէն Սարգիս Գորգիկեան	30
Նախորդ գումար՝	2522
Ընդհ. գումար՝	2552

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Մարսէյլի ՌՈՍՏՈՄ եւ ԻՇԽԱՆ ենթակոմիտէներու եւ ՎԱՀԱԳՆ խումբի, տեղի կ'ունենայ 16 Յունիս Կիրակի երեկոյեան ժամը 8.30ին ԳՐԱՍԷՐԻ ՃԱՐԻԹՐԻ ներքնասրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Ծախսերու մասնակցութեան համար 5 ֆրանք։

ՁՄԱՅԱԶԵՒԵԼՈՒ համար Տիգրանակերտցիներու դաշտահանդէսը, Իսի-լէ-Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէի կազմակերպած դաշտահանդէսը տեղի կ'ունենայ Յուլիս 7ին, Մէտօնի անտառին մէջ (Tapivert կոչուած վայրը, Գազ աղբիւրին մօտ)։

Գ. Օննիկ Թուրիկեան, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Թուրիկեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Վարդան Թուրիկեան (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Գօզօս-Արաքսի Էլոյեան (Ամերիկա) եւ համայն Թուրիկեան ընտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, զոքանչին եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԿԻՒԼԻԿ ԹՈՒՐԻԿԵԱՆԻ

ցաւալի մահը որ տեղի ունեցաւ Յունիս 12ին։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, Շաբաթ առաւօտ, ժամը 8.45ին Փարիզի Սէնթ Անթուան հիւանդանոցին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Մօնթրէօյի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE
եւ Loterie SWEEPSTAKE

ՅԱՌԱՋի ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ եւ SWEEPSTAKE ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ գրուած ՅԱՌԱՋի խմբագրութեան մօտ)։

1, 10 տոմսակը կ'արժէ 10 ֆրանք։
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք։

Գաւառէն ապսպրանքի համար ղրկել 2 ֆրանք աւելի։
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(Յանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել **«HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)**

ԾԱՆՕԹ.— Եօթներորդ շրջանի վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ ՅՈՒՆԻՍԻ 21ին։

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ԳՆԵԼ ՁԵՐ ՏՈՄՍԱԿԸ։

ԼԱՒ ՊԱՏԵՀՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ ՓՆՏՌՈՂ ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉՆԵՐՈՒՆ

Տեղափոխման պատճառաւ, Արաքս լուսանկարչատունը իր աշխատանոցը կը թողու շատ յարմար գինով։ Յարմար պատեհութիւն մը՝ ոչինչ գինով, Փարիզի ամէնէն կեդրոն թաղին մէջ հաստատուիլ ուզող Հայ լուսանկարիչներուն։ Ելեկտրականութիւն, ջուր, կազ, թէլէֆոն։ Երեք խոշոր բաժիններ։ Աթըլիէն օրուան եւ ելեկտրական լոյսով։ Տարեկան վարձք 3600, հազիւ պանդոկի սենեակի մը գինին չափ։ Այցելել փափաքողները, ժամադրութեամբ անձամբ դիմեն Արաքսին, 9, Rue Papillon, Փարիզ, հեռաձայն Prov. 49-34.

Յ. Կ. ԽԱՉԻ Շրջ. Վարչութեան տարեկան պարգեւաբաշխութենէն շահող թիւերն են.—

62, 310, 304, 44, 1506, 401, 415, 63, 567, 1088, 1067, 472, 484, 314, 585, 742, 678, 1168, 548, 1412, 1316, 1547, 451, 999, 1109, 203, 858, 726, 1246, 1553, 91, 589, 440, 355, 1051, 305, 1741, 541, 877, 405, 626, 374, 1564, 1432, 944, 883, 1376, 418, 1161, 315, 1368, 685, 1242, 1541, 1235, 342, 370, 279, 1574, 466, 477, 1543, 1526, 331, 1066, 261, 1497, 349, 94, 508, 1491, 1494, 320, 86, 1658, 1090, 482, 1137, 1582, 499, 1240, 1167, 1147, 873, 834, 334, 859, 1085, 843, 1212, 1188, 1082, 1008, 393, 1546, 1717, 284, 501, 397, 768, 718, 1470, 1092, 1438, 1083, 1715, 829, 1407, 1401, 393, 1662, 648, 1518, 1322, 381, 1529, 1532, 1492, 1541, 328, 307, 1550, 80, 1257, 550, 1406, 537, 272, 1306, 1230, 722, 266, 990, 1308, 87, 332, 1744, 481, 570, 891, 1315, 757, 1535, 301, 1511, 290, 1654, 1488, 267, 669, 602, 760, 443, 489, 1234, 366, 1172, 1443, 1716, 926, 1115, 656, 511, 1528, 1218, 1444, 553:

Շահող թիւերու համար դիմել իրենց տեղական մասնաճիւղին։

Croix Rouge-ի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ ՅԱՌԱՋ ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
ՊԻՒՐՕ ԹԱԳԱ 14, Grand'Rue, Croix Rouge.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՓԱՐԻԶԻ «ԷԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այսօր Շաբաթ (Յունիս 15) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'Իթալի)։

Օրակարգ.— Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 15 Յունիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Ակումբին մէջ։ Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆԻ «Արծիւ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 17, Րիւ Ամբէր։ Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՇԱՎԻԼԻ «Արգութեան» խումբի ժողովը 17 Յունիս Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 9ին, ընկեր Գէորգի բնակարանին մէջ։

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ «Ռազմիկ» խումբի դասախօսութիւնը 16 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ընկ. Յակոբ Խոյլասարեանի բնակարանին մէջ։

Կը խօսի ընկեր Ա. Իսահակեան։

Գաւառ

ՓՕՆ ՏՕՊՆԱՅԻ «Կորիւն» ենթակոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 16 Յունիս Կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2ին Դաշ. Գրադարանի սրահը։

Կը խնդրուի Սէն-Փիէռի եւ Լավանսի ընկերներէն ներկայ գտնուիլ։ Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի օրակարգի հարցեր։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գաղ. Միութեան ընդհ. ժողովը, 16 Յունիս Կիրակի առաւօտեան ժամը 10ին, Գրադարան — Ընթերցարանին մէջ։ Կը հրաւիրուին նաեւ Գուվար Օտտոյի եւ Սէն Լուի քովը մասնաճիւղերու ընկերները։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները, 15 Յունիս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8ին, Ռաժակ Ակումբին մէջ։ Օրակարգ՝ Շրջանային ժողովի հարցերու քննութիւն։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Անտառ ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 16 յունիս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Դուրեան» Գրադարանը։ Օրակարգ.— 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։ Թալոտիէռի եւ Ռոշ-Թայէի ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

ՊՈՄՕՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ ՊՕՄՕՆԻ «ԶԱՒԱՐԵԱՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ
եւ մասնակցութեամբ «ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ» ԽՈՒՄԲԻ
Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ ՀԱՅԿ ՉԱԹԻԿԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Մասնաւոր նուագախումբ։ Կը նուագէ նաեւ Թառիստ ՕՐԴԱՐ։ Երգ, արտասանութիւն եւայլն։ Կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական եւ կովկասեան պարեր։ Կը խնդրուի երախաներ չբերել։
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։
Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԵՐԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «ՄՈՒՐԱՏ» ԽՈՒՄԲԻՆ
Վաղը կիր. կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին Hôtel de France-ի սրահին մէջ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Ս. ԹԻՐԵԱՔԵԱՆ
ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

Հայր եւ որդի ԳԸՐԸՔՃԵԱՆներ կը մասնակցին գեղարուեստական բաժնին։ Երգ, արտասանութիւններ եւայլն։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ «ՄԱՅԻՍ 28»ի
եւ ընկերներ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆի եւ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահավճռի բեկանման առթիւ
Այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Գ. ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆի սրահին մէջ
47, Rue de la Defense, Իսի լէ Մուլինօ

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԸՆԿԵՐ Ա. ՀԸՄԲԸԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կը նուագէ Թառիստ ՌՈՒԲԷՆ։
Մուտք՝ 5 ֆրանք։

Ընկերահամակրական խնջոյք

կազմակերպուած Անիէռի «Արամ» ենթակոմիտէին կողմէ
Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին
Salle de la Comète-ի մէջ, 1. Place de la Comète

ԿԸ ԽՕՍԻՆ ԸՆԿ.ՆԵՐ ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻՆԻ ԵՒ ԱՐՇՐՈՒՆԻՆԻ

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme. PARIS (13) Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նախաձեռնութեամբ Գուվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Աւտօ խումբի, տեղի կ'ունենայ 16 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին 6, Րիւ Գիւթինէգի ընդարձակ սրահին մէջ։

ԿԸ ԽՕՍԻ ԸՆԿԵՐ Մ. ՎՐԱՑԵԱՆ

Նիւթ՝ Միջազգ. քաղաքական կացութիւնը եւ Հայկական խնդիրը
Ծախսերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք։ Անգործներու ձրի։
ԾԱՆ.— Դասախօսութենէն վերջ ընկերահաւաքական խնջոյք ընկերներ Մ. ԼԷՅԼԷԿԵԱՆի եւ Ն. ՍԱՐԳԻՍԵԱՆի մահավճռին բեկանման առթիւ։
Գինը տեղւոյն վրայ։

ԿԱՐԵՒՈՐ ԲՕԼՈՐԻՆ

Ձեր կազմակերպած դաշտահանդէսներու, հացկերոյթներու, հաւաքոյթներու եւ պարահանդէսներու համար պէտք եղած ԳԱՐԵՋՈՒՐԻ, ԼԻՄՈՆԱՏԻ, ՇԱՄՓԱՆԻԻ, լաւ եւ սովորական ԳԻՆԻՆԵՐՈՒ աժան գնման համար դիմեցէք՝ Փարիզի հայ նպարավաճառներու ծանօթ՝

ETABLISSEMENTS PARISIENS
TIP-TOP
9 & 11, Rue Friand, Paris (14)
Métro: Alésia. Tél. Lecourbe: 93-51

որ կը ստանձնէ պահանջուած խմիչները յանձնել ձեր նշանակած տեղը որոշեալ ժամուն կատարեալ ճշտապահութեամբ եւ խնամքով, առանց յաւելուածական ծախքի։

ՅՍՊԱՌԱԾ ԽՄԻՉՆԵՐԸ ԵՏ Կ'ԱՌՆՈՒԻՆ։

ՆՊԱՐԱՎԱՃԱՌՆԵՐՈՒ
ԵՒ
Demi-Grossiste-ներու ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Հանրածանօթ **ROQUEFORT** Ընկերութիւնը վերսկսած է ՃԵՐՄԱԿ ՊԱՆԻՐԻ պատրաստութիւնը։ Ֆրանսայի ներկայացուցչութիւնը յանձնած է՝

Պ. H. SIROUNIAN-ի

1, Rue MONDÉTOUR, Դ. յարկ, սենեակ թիւ 4, ՓԱՐԻԶ (1)։

Ամենահամեղ ճերմակ պանիր ամենաաժան գիներով։ Ձեր շահուն համար անմիջապէս դիմեցէք վերոյիշեալ հասցէին։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Երեմեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ 16 յունիս Կիրակի պատարագէն վերջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ողբացեալ ԼԵՒՈՆ ԵՐԵՄԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ազգականները եւ բարեկամները։

ՀԱՅ Կամաւորներու եւ Մարտիկներու Պէլվիլի շրջանի ժողովը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին 60 Րիւ տը Պէլվիլ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Խիստ կարեւոր զեկոյց։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հայ Երկսեռ Երիտասարդաց Միութիւնը կազմակերպած է դասախօսութիւն մը 15 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, Գ. Մանուկ Փաշաեանի սրճարանը, 187 Րիւ Էթիէն Տօլէ։ Կը խօսի Տօքթ. Կարապետեան, նիւթ՝ Թոքախտի կանխարգելութեան մասին։

Տ. Տ. Հ. Մ. ՏԷՍԻՆԻ մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամ հայրենակիցները, 15 յունիս շաբաթ օր կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, հայրենակից Ա. Յակոբեանի բնակարանը։ Օրակարգ.— Շարունակութիւն նախորդ ժողովին։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՁԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ Հայր. Միութեան վեցամսեայ ընդհ. ժողովը, 16 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Հայ Ակումբ»ին մէջ, 1. Bld. Carnot, Ալֆորվիլ։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է։ Օրակարգ՝ վաւերացում ներքին կանոնագրի։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը 15 Յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Կաս տիւ Կլօպ, 39 Պուլըվար Տիւկօմիէ։ Օրակարգ Պիւտճէի եւ սեփական սրահի հարց. վարչութեան ընտրութիւն։

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակ. միութեան Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողով 16 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավընիւ տ'Իթալիի սրճարանը, Մէթրօ Մէզօն Պլանշ։ Օրակարգ. Կեդր. Վարչութեան կարեւոր շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր։

Յ. Կ. Խ.-ի Շավիլի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը 15 յունիս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, մանկապարտէզի սրահին մէջ։ Զեկոյց պատգամաւորի։

CIGALE CINÉMA
60 Avenue de Saxe. LYON
Ուրբաթ 14 Յունիսէն — Յունիս 20
Առաւօտները ժ. 2.30ին երեկոյները 8.30ին
ԵՐԿՈՒ ՄԵԾ ՖԻԼՄԵՐ
Aquistapace Berval
Nicole Vattier, Délia-Col
dans L'Illustre Maurin
D'après le Roman Jean Aigaro.
Գիները 5 եւ 7 ֆր. Location gratuite.
Ներկայ յայտարարութիւնը բերողին կը տրուի 2 մուտքի տոմսակ՝ զեղչուած գինով։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

«Այսուամենայնիւ, սպասելիք վտանգը մեծ էր։ Ես բռնեցի օրիորդի ձիու սանձը իմ ձեռքում եւ պատուիրեցի նրան որ իւր ձին կառավարելու համար ամենեւին հոգ չտանէ, միայն երկու ձեռքով պինդ բռնէ թամբից եւ աշխատէ, որ ոտները դուրս չպրծնեն ասպանդակներից։ Իսկ ես իմ ձին առաջ քշեցի, նրա ձիուն իմ ետեւից քարշ տալով։ Երբ նրա ձին առաջին ոտները դրեց ջրի մէջ, ես նկատեցի, որ օրիորդը խաչակնքեց իւր դէմքը եւ լուռ աղօթում էր։ Մենք սկսեցինք առաջ գնալ։ Ջուրը հազիւ հասնում էր մինչեւ ձիաների կուրծքը։ Օրիորդը սկսեց մինչեւ անգամ ծիծաղել իմ վրայ, թէ ինչո՞ւ ես այնքան չափազանցօրէն նկարագրեցի գետի ահաւորութիւնը։ Բայց ես գուշակում էի նրան, թէ կարող են պատահել եւ աւելի խոր տեղեր»։

«Երասխի ծանծաղուտները այնքան վտանգաւոր չեն, մանաւանդ ամառը, երբ ջուրը փոքրանում է։ Գիւղացիները մինչեւ անգամ ոչխարների հօտեր են անցկացնում։

Միայն պէտք է ճանաչել այն տեղերը, ուր նշանաւոր խորութիւններ չեն պատահում։ Իմ ընտրած տեղը ամենասովորական տեղն էր, ուսկից անց էին կենում այն տեսակ մարդիկ, որ չէին ցանկանում սահմանապահ զաւրակների հանդիպել։ Բայց ո՞վ կարող է նախագուշակել, թէ գետը ամէն ժամ, ամէն օր ինչ յեղափոխութիւններ է կատարում իւր յատակում։ Այնտեղ, ուր երէկ ծանծաղ էր, այսօր բացւում է մի ահագին խորութիւն։ Իսկ ջրի խարուսիկ մակերեւոյթը դարձեալ հարթ հաւասար է մնում»։

«Մինչեւ գետի լայնութեան կէսը անցանք առանց որ եւ է դժուարութեան։ Ես խորհուրդ էի տալիս օրիորդին, որ երբեմն աչքերը փակէ, չատ չնայի ջրին. Ձիաները ջրի արագութեան հետ կռուելով, առաջ էին գնում։ Դեռ նրանց ոտները հաստատում էին յատակին եւ այդ օգնում էր իրանց պինդ պահել եւ չգնալ հոսանքի հետ։ Բայց երբ հասանք խորութիւնների, նրանք սկսեցին լողալ։ Այդ ժամանակ ամենավտանգաւոր րոպէն էր։ Ես անդադար ձայն էի տալիս օրիորդին, որ չվախենայ, եւ իրան ամուր պահէ թամբի վրայ։ Բայց ջուրը արդէն հասել էր մինչեւ թամբը։ Ձիաների վեր բարձրացրած գլուխները էին միայն երեւում։ Այդ միջոցին գետի սրընթաց հոսանքը սկսեց իւր հետ տանել օրիորդի ձիուն։ Ես աշխատում էի կանգնեցնել նրան, ձիգ տալով սանձից, որ իմ ձեռքում բռնած ունէի։ Բայց հնար չեղաւ, սանձը կտրուեցաւ, եւ նրա ձին բաւական հեռացաւ ինձանից։ Վտանգը ակներեւ էր։ Օրիորդը, այսուամենայնիւ, չկորցրեց սրտի արիութիւնը եւ քաջութեամբ պահում էր իրան ձիու վրայ։ Ես փութացնում էի իմ ձիուն, որ առաջանամ եւ բռնեմ նրան։ Բայց իսկոյն սարսափը տիրեց ինձ, երբ տեսայ, որ օրիորդը իւր ձիու հետ խորասուզուեցաւ ջրի տակ։

Ուրիշ հնար չկար, պէտք էր թողնել իմ ձին, եւ լողալով որոնել նրան ալիքների մէջ։ Նրա ձիու գլուխը կրկին յայտնուեցաւ, ջրի տակից, օրիորդը դեռ նրա վրայ էր։ Ես լողալով մօտենում էի։ Մենք արդէն շեղուել էինք ծանծաղուտներից եւ ընկել էինք սարսափելի խորութիւնների մէջ։ Ես չեմ կարող նկարագրել այն բոլոր զարհուրանքը, որ այս րոպէիս էլ տիրում է իմ սրտին, երբ մտաբերում եմ իմ անհեռատեսութիւնը, թէ որպէս յիմարութեամբ ես թոյլ տուեցի ինձ այնպէս անհոգութեամբ վերաբերուել դէպի կատաղի Երասխը։ Ես թէ այն ժամանակ եւ թէ այժմ դեռ չեմ կարողացել պարզ հասկանալ, թէ ի՞նչ կատարուեցաւ, եւ ինչպէս եղաւ, որ երբ աչքերս բաց արի, ինձ ջրի խորութեան մէջ գտայ։ Երեւի, մի ուժգին պտոյտ, մի կատաղի յորձանք ինձ եւս տարել էր։ Երբ բարձրացայ ջրի մակերեւոյթի վրայ, նայեցի, օրիորդը այլեւս չէր երեւում։ Երկար ես լողում էի, այս կողմ եւ այն կողմ, երկար որոնում էի նրան, բայց նա չկար ու չկար···։

«Մի ձայն գետի հակառակ ափից վաղուց կանչում էր ինձ։ Բայց ես իմ խռովութեան խորին տագնապի մէջ սկզբում ոչինչ չէի լսում։ Նա կանչում էր, «դուրս եկէք, դուրս եկէք··· դէպի այս կողմը»։

«Իմ ուժերը բոլորովին սպառուած չէին, միայն օրիորդի կորուստը մահուան չափ տանջում էր ինձ։ Ես սկսեցի ալիքները պատառելով լողալ դէպի կոչող ձայնը։ Երբ դուրս եկայ ափի վրայ, իմ ուրախութեանը չափ չկար։ Օրիորդը այնտեղ նստած էր եւ գոչող մարդը կանգնած էր նրա մօտ։— Դու այժմ փրկուած ես··· մի առանձին բերկրութեամբ ասում էր նրան, որպէս մի մարդ որ խորին բաւականութիւն էր զգում, որ ազատել էր մի կեանք։ Յետոյ դարձաւ նա դէպի ինձ, ասելով.

— «Դու բաւական քաջութեամբ կռւում էիր ջրի հետ, ես համոզուած էի, որ դու դուրս կը գաս, այդ պատճառով քո մասին հոգ չտարայ»։

«Արեւը դեռ նոր մայր էր մտել, դեռ բաւական լոյս կար։ Երասխի գետաձորի մէջ միշտ երեկոյեան քամին սաստիկ սառն է լինում, մանաւանդ երեկոյեան պահուն։ Օրիորդը թրջուած հագուստի մէջ ամբողջ մարմնով դողդողում էր։ Անծանօթ բարերարը առաջարկեց ինձ, տանել նրան մերձակայ գիւղը տաքացնելու եւ հագուստները չորացնելու համար։ Սանամը ոչինչ չէր խօսում, նա գտնւում էր մի տեսակ տենդային դրութեան մէջ։ Բայց անծանօթի առաջարկութիւնը ինձ անգործնական երեւաց։ Մենք փախստականներ էինք, անխոհեմութիւն կը լինէր մեր կողմից մտնել բնակութիւնների մէջ։ Թէեւ այդ մասին ես ոչինչ չյայտնեցի անծանօթին, բայց, կարծես թէ, նա մի բան նշմարում էր։ Օրիորդը, թէեւ ծածկուած էր տղամարդի հագուստի մէջ, բայց նրա գտակը ջրի հոսանքի հետ գնալով, գլուխը մնացել էր բաց, եւ մազերի երկայն հիւսերը թափուել էին թիկունքի ու կուրծքի վրայ։ Այդ կասկածանքի մէջ ձգեց անծանօթին։ Ես աշխատեցի փարատել նրա կասկածը, ասելով, որ նա այս ինչ խանի «զօքանչն» է, մայրը ուխտել է, որ մինչեւ քանի տարեկան հասակը մազերը չկտրուէին»։

— «Այդ ինձ չա՞ս չէ հետաքրքրում ··· պատասխանեց նա, — բայց դրան հարկաւոր է շուտով մի տաք տեղ, թէ ոչ իսկոյն տեղն կը սառնայ»։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ՈՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՅՈՒՆԻՍ DIMANCHE 16 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ 11e Année No. 2833

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԱՐԴ Ի ՊԱՏՈՒԻ ԷՐ...

Պատահական երեւոյթ մը չէ այն «պաշտօնական լռութիւնը», որով խումբ մը մարդիկներ պատի՛ւ կը սեպեն յայտարարել հրապարակաւ, թէ չեն մասնակցած Մայիս 28ի տօնին։

Ամբողջ հոգեբանութիւն մը, աշխարհ մը, սիրտ մը կը մատնէ այդ այլանդակութիւնը։ Տեսակ մը հոգեկան բորոտութիւն, զոր ծերացածները կը կոչեն դիւանագիտութիւն, իսկ երիտասարդները՝ դիրքի անկախութիւն։

Հարցը Մայիս 28ի մասին չէ։ Մասնակցե՞ր են թէ ոչ,— այդ ալ նշանակութիւն չունի։

Իրականին մէջ, կը գտնուինք վէրքի մը առջեւ, որ երթալով կոշտ կը կապէ, եւ թոյն կը սրսկէ սերունդէ սերունդ։

Ի վերջոյ ի՞նչ է Մայիս 28ը։

Մէկ բառով՝ սահթ մը ցեղային հպարտութեան, քանի որ ճակատ ճակտի, օրհասական կռիւ մղուեցաւ, արիւն թափեցաւ եւ նոր ակօս մը բացուեցաւ մեր պատմութեան մէջ։

Մնացեալը մանրամասնութիւն է։

Արդ, երբ դուն մը մարդիկ բան գործ կ'ընեն ժխտել Մայիս 28ի իմաստը, կ'ուզեն լքել, մանրացնել անոր խորհուրդը, երես դարձնել անոր եւ հպարտանալ իրենց դասալքութեամբ,— վերջին արժանապատուութիւնն է որ կը փլատակուի։

Եւ այստեղ է որ անոնք բոլորովին կը կորսնցնեն որ եւ է արդարացում։

Կուսակցութեան մը դէմ պայքարելու իրենց մոլեռանդութեան մէջ, անոնք հարուածը իրենց գլխուն է որ կ'ուղղեն, ապացուցանելով թէ կորսնցուցած են ե՛ւ իրենց գիտակցութիւնը ե՛ւ արժանապատուութիւնը։

Կրնաք դէմ ըլլալ որ եւ է քաղաքական հոսանքի։

Կրնաք պարծենալ իբրեւ ամէնէն թթու հակադաշնակցականներ։

Կրնաք փարատախնելով հեռու մնալ ազգային – քաղաքական պայքարներու կրկէսէն.

Կրնաք, վերջապէս, անխնայ քննադատել այն կառավարութիւնները որ երկիրը վարեցին 1918 Մայիս 28էն մինչեւ 1920 դեկտ. 2, եւ որոնք միայն Դաշնակցականներ չէին։

Այս բոլորը բնական են եւ հասկնալի։

Բայց, ի՞նչպէս կրնաք ժխտել, թէ՝ այսպէս կամ այնպէս, ունեցեր ենք ճակատագրական օր մը, Մայիս 28, որուն հաստատած հիմերուն վրայ կը հանգչի այսօրուան Հայաստանը։

Թուրքերը մինչեւ այսօր ալ հպարտութեամբ կը տօնեն թուականը մը, 1919 մայիս 19,— երբ Մուսթաֆա Քեմալ...

Եթէ այդ ժամանումը ազդանշանը կազմեց նոր Թուրքիոյ ազատագրական շարժման, ամբողջ երկիրներ մը չէ՞ որ սեպի կ'ըսէննար, մայիս 28ով։ Հոգ չէ թէ տարբեր ուղղութեան մը յանգած ըլլար, կէս ճամբու վրայ։

Արդ, որո՞ւ կ'ուզեն մնալ մեր մեծագոյն ծանօթագիտութիւնը, հեգնելով կամ ժխտելով օրհասական առաջնորդը, ամենքի, արիւնաթաթախ կռիւները, յաղթութեան եւ պետական կարգի մը կազմութեան պատմութիւնը։

Ո՛րքան ճիշդ նկատած են հիները.— Մարդ ի պատուի էր եւ ոչ իմացաւ...

Ուրիշ որ եւ է ժողովուրդի մէջ, մարդիկ առանց վերապահութեան կը գուրգուրան իրենց ազգային սրբութեանց վրայ։

Գաղափարական ինչ տարբերութիւններ ալ ունենան, անոնք իրենց իրենց թոյլ չեն տար վիճիլ հիմնական արժէքներու մասին։

Ցեղին գիւղացին կ'ըսէ.— Այս երկիրը իմս է, իմ հայրենիքս այսպէս ստեղծուեցաւ։

Միայն մեր մէջ է որ մարդիկ, նոյնիսկ երիտասարդներ պատի՛ւ կը սեպեն ցամքեցնել խանդավառութեան աղբիւրները։

Միայն մեր մէջ կրնաք տեսնել այնքան տմարդի հակումներ՝ մոռացութեան տալու նոյնիսկ ցեղին սրբութիւնները։

Ահա թէ ո՛ւր է բուն վտանգը՝ մեր ազատագրական պայքարի ճամբուն վրայ։

Երբ կը սկսի ծիւրիլ ժողովուրդի մը գիտակցութիւնը, երբ անոր երիտասարդութիւնը կը կորսնցնէ ցեղային հպարտութեան զգացումը, երբ ամբողջ կամ նուազագոյն կը հանէ իր կոչումն ու պարտականութիւնը, նոյնիսկ պատմական զէնքերու առջեւ,— կը նշանակէ թէ ճարճատումը ներսէն սկսած է։

Կարելի չէ անտարբեր դիտել այդ վտանգը։ Մանաւանդ այս պարագաներուն վրայ։

Որ եւ է երիտասարդական միութիւն ամէն բանէ առաջ պէտք ունենայ ոգի մը, ներշնչման աղբիւր մը, խարիսխ մը։

Այդ երեքն ալ չեն կրնար անբաժան ըլլալ այս ժողովուրդին կեանքէն, անոր տենչերէն ու ճիգերէն, անոր անցեալ փառաւորներէն եւ ապագայ հեռանկարներէն։

Անշուշտ նոյն բաները չեն մարդական եւ յարաբերական միութիւն մը։ Բայց, երկուքն ալ եւ դեռ բազմաթիւ ուրիշներ իրար պէտք գիմաւորեն, իրար պէտք լրացնեն միեւնոյն ճամբուն վրայ,— խանդավառութիւն եւ հպարտութիւն ազգային արժէքներու համար։

Այս չի նշանակեր մաքի կամ դաւանանքի կաշկանդում, ոչ ալ հպատակութիւն՝ այս կամ այն կուսակցութեան։

Ամէնէն առաջ երիտասարդութիւնը ինք տէր պիտի դառնայ հայրենի ժառանգութեանց, ինչպէս ամէն ժողովուրդի մէջ։

Մեր հաւաքական կեանքը պիտի կազմալուծուի այն օրը, երբ երիտասարդութիւնը ինք, պարպուելով բոլոր խանդավառութիւններէն, կը դառնայ լքածուն աւազ։

Իսկ մենք պէտք ունինք խանդավառութեամբ թրծուած շաղախի մը, աւելի քան երբեք։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ ՑՈՅՑԵՐ ԿԸ ՆԵՐՇՆՉԷ

Նախարարական խորհուրդը ուրբաթ օրուան նիստին մէջ յրացեցաւ Եկամտային եւ անտեսական կացութեամբ։ Ելմտական նախարարը մանրամասնօրէն պարզեց իր ծրագրած միջոցները, ելմտացոյցի հաւասարակշռութեան համար։ Վերջնական որոշումներ չառնուեցան, բայց յաւակնութիւն կը տիրէ թէ միջոցներ պիտի գտնուին անմիջական պէտքերու համար եւ կարելի պիտի ըլլայ քանի մը միլիոն ֆրանք ճարել խնայողութեամբ եւ զեղչումներու խափանումով։ Ամէնէն կարեւոր խնդիրը կը նկատուի վստահութեան վերահաստատումը, մանաւանդ վերջին ամսուան խուճապէն յետոյ։

Կարգ մը թերթեր չափազանց յուսատես երեւալով, կը գրեն թէ կարելի պիտի ըլլայ ելմտացոյցի բացը կրճատել երեք չորրորդ համեմատութեամբ, 4 ... միլիոն ֆրանք, գործադրելով հաշուեպահական տնօրինութիւններով, առանց անմիջական ... պատասխանելու։

Ժողովի ընթացքին, ելեքտրականի նախարար պարզեց իր պաշտօնավարած մէջ կատարած ուսումնասիրութիւնը եւ իբրեւ եզրակացութիւն կազմուեցաւ աշխատանքի ծրագիր մը, որ պիտի գործադրուի աստիճանաբար։ Վերջնական որոշումները տրուած առեն, մասնաւորապէս նկատի պիտի առնուին այն բոլոր միջոցները որ կրնան օգնել տնտեսական վերակենդանութեան։ Միեւնոյն առեն, անընդհատ հսկողութեամբ պիտի հետապնդուին չարաշահութիւնները։

Կառավարութիւնը կ'ուզէ կարգ մը որոշումներ հաղորդել այս շաբթուան ընթացքին։ Վարչապետը կը յուսայ գործադրել ճիգեր ձեռք բերել հոկտեմբեր 31էն առաջ, երբ կը լրանայ արտակարգ լիազօրութեանց պայմանաժամը։

Աշխատանքի նախարար Գ. Ֆրոսար ժողովին հաղորդեց իր կարգադրութիւնները՝ որոնց դասակարգի օտար աշխատաւորներ ծրիարար իրենց հայրենիքը վերադարձնելու համար։ Այս վերադարձը անմիջապէս պիտի սկսի Փարիզի մէջ, իսկ հետզհետէ՝ գաւառներու մէջ, թուականներու որոշումը ձգուած ըլլալով նահանգապետներուն։

Ժողովը յետոյ նախ զեկուցում մը՝ երկաթուղիներու կացութեան մասին եւ որոշեց յրձորէն ուսումնասիրել անոնց վերակազմութեան խնդիրը։

ԿՂԵՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՆՈՐ ՏԱՐԱԶԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ցուցնատանն 5000 ոսկի վարկ բացած էր...

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն.—

Այսօր, 13 յունիս, գործադրուեցաւ կղերական տարազներու արգելքի օրէնքը։ Երբ, օրէնքը հռչակուեցաւ վեց ամիս առաջ, շատ մը քահանաներ, մասնաւորապէս Հայերը, անմիջապէս աշխարհական զգեստներ հագան որով ցոյց տուին թէ վեր կ'ելլան իրենց կրօնական տարազը։ Բայց մեծամասնութիւնը սպասեց մինչեւ վերջին վայրկեանը, եւ յոյն քահանաները երէկ էր որ կորսնցին իրենց երկար մազերը։ Այսօր արդէն փողոցներուն մէջ կ'երեւան աշխարհական տարազով, փողկապով եւ գլխարկով, բոլորն ալ սեւ։ Մօրուքներն ալ յարդարուած են։

Կ'իմանամ թէ յունական կառավարութիւնը 5000 թրքական ոսկի (830 ստերլին) տրամադրած է, որպէսզի աղքատագոյն կղերականները կարենան նոր զգեստ առնել։ Այս գումարէն եպիսկոպոսներուն մեծարժէքներ սահմանուած էր 120 ոսկի, քահանաներուն՝ 22 ոսկի։

Շատ մը մայրապետներ հեռացած են Պոլսէն. իսկ անոնք որ կը մնան, կ'երկնցնեն իրենց մազերը եւ պտուտներ սեւ չըշլոցներ եւ վերարկու պիտի հագնին։ Իմամները միօրինակ տարազ մը չեն ընտրած եւ ամէն տեսակ զգեստ եւ գլխարկ կը գործածեն։

Ճափոնական բանակը կազմ եւ պատրաստ Հիւս. Չինաստանը գրաւելու համար

Վերջին լուրերու համաձայն, չորս հազար ճափոնական զինուորներ զինք բռնած են Մեծ Պարիսպին Մանչուրիոյ կողմը, կազմ եւ պատրաստ՝ Չինաստան մտնելու առաջին ազդանշանին վրայ։ Ութ կառախումբեր պատրաստ կը սպասեն, զանոնք դէպի հարաւ փոխադրելու համար։ Կ'ըսուի թէ 8500 ճափոնական զինուորներ պատերազմական վիճակի մէջ կը գտնուին, Չինաստանի սահմանին վրայ։

Ուրբաթ օր ճափոնական 17 օդանաւեր սաւառնեցան Փէքինի վերեւ, սատուգելու համար չինական զօրքին հետացումը։ Ճափոնական հրամանատարութիւնը գաղտնի կը պահէ իր ծրագիրները։ Չինական զինուորները հեռացած են Հոփէյէն բայց մտահոգութիւն կը պատճառէ Չահարի շրջանին խնդիրը։ Ճափոնցիները կը սպառնան գրաւել այդ նահանգը, եթէ կատարեալ գոհացում չտրուին ճափոնի զինուորական շարժումներն ալ կը հաստատեն այդ կասկածը։ Ճափոնական հրամանատարը հետեւեալ նոր պահանջները դրած է.— 1. Արգիլել որ եւ է հակաճափոնական խլրտում.— 2. Պատժել բոլոր անոնք որ պատասխանատու են չորս ճափոնցի սպաներու բանտարկութեան համար.— 3. Ամէն միջոց ձեռք առնել, որպէսզի չկրկնուին այդպիսի դէպքեր։ Չինացիները ցաւ յայտնեցին չորս ճափոնցի սպաներու ձերբակալութեան համար, բայց ճափոնցիները պատասխանեցին թէ շատ ուշ է։

Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ բանակցութիւնները

ԾՈՎԱՅԻՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

Կը հաստատուի թէ Լոնտոնի մէջ կատարուած բանակցութիւնները՝ ծովային սպառազինութեանց մասին, յանգած են յաջող ելքի մը։ Անգլիա սկզբունքով ընդունած է որ Գերմանիոյ նաւատորմին տարողութիւնը կազմէ անգլիականին 35 առ հարիւրը, բոլոր տեսակներուն համար։ Սակայն պայման դրուած է որ Գերմանիոյ նաւային շինութիւնները բաժնուին տարիներու վրայ, որպէսզի Մեծն Բրիտանիա կարենայ փութացնել իր ծրագրած շինութիւնները։

Այս համաձայնութեան հաւանութիւն յայտնած են նաեւ Մ. Նահանգները եւ Ճափոն։ Իսկ Ֆրանսա կը մնայ վերապահ, եւ քիչ մըն ալ գանգատած, քանի որ իր կարծիքը չէին առած Լոնտոնի բանակցութեանց առթիւ։ Նախարարական խորհուրդը իր աւջի օրուան նիստին մէջ քննեց այս առթիւ հաղորդուած զեկոյցը եւ յանձնարարեց որ արտաքին եւ ծովային նախարարները խմբագրեն բրիտանական կառավարութեան ուղղուելիք պատասխանը։ Այս պաշտօնագիրը Լոնտոն պիտի ղրկուի շաբթուան սկիզբը։ Կը կարծուի թէ Ֆրանսա նոր կարգադրութիւնները ընդունի, պահանջելով նախապէս Լոնտոնի մէջ գոյացած համաձայնութիւնը, պիտի վերապահէ իր գործելու ազատութիւնը՝ ծովային սպառազինութեանց մէջ։ Այս առթիւ, արտաքին նախարարը սկսաւ խորհրդակցիլ նաեւ Իտալիոյ ներկայացուցիչներուն հետ։

Հիթլերի վարչութիւնը նոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Անգլիոյ արտաքին նախարարին հետ։ Երկու կողմերն ալ գաղտնի կը պահեն արդիւնքը։

Կարեւոր ձեռնարկ մը Սուրիոյ մէջ

Գէյրութի «Ազդակ»էն կ'իմանանք թէ Սուրիոյ երեսփոխաններ Պ. Գ. Հրաչ Փափազեանի եւ Մոսէս Տէր Գալուստեանի նախաձեռնութեամբ եւ Հալէպի հայ գրադարաններու մասնակցութեամբ կազմուած է ընկերութիւն մը, նպատակ ունենալով ձեռք բերել Մուսայի հայ գիւղերու մէջ հիմնել մետաքսագործական եւ այլ հիւսուածեղէնի գործարան մը։

Այս ձեռնարկը փրկարար դեր մը պիտի ունենայ հայկական գիւղերու տնտեսական վերակենդանումին տեսակէտով։

Ուրբաթ իրիկուան ջրհեղեղը

Կատարեալ ջրհեղեղ մը պայթեցաւ Փարիզի վրայ, ուրբաթ իրիկուն, ահագին վնաս պատճառելով։ Միեւնոյն առեն կարկուտ ալ տեղաց, ջարդելով մասնելով քաղաքին բնակիչները, որոնք արեւէ, ամբողջ կարօտ էին քաշեն ջրարթնել ի վեր։

Իրիկուան ժամը եօթն էր, երբ յանկարծ մթնեց երկինքը, եւ իրարու յաջորդեցին շանթ, որոտում, տեղատարափ անձրեւ։ Քիչ յետոյ անանցանելի դարձած էին բազմաթիւ փողոցներ։ Իրը կէս ժամ Փարիզցիները ականատես եղան ջրհեղեղի մը։ Ինքնաշարժները չէին կրնար բանիլ։ Շատ չանցած փոթորիկ մըն ալ պայթեցաւ։ Բազմաթիւ ծառեր արմատախիլ եղան մասնաւորապէս արուարձաններու մէջ։ Բաշտ են... Այնի ալ ափին վրայ, շատ մը թաղեր ողողուեցան։ Փարիզ Մոնթրէօյի մէջ մեծ կայարանը ողողուեցաւ, բայց երթեւեկը չխանգարուեցաւ։

Գաւառներու մէջ ալ, անձրեւ, կարկուտ եւ փոթորիկ իրար խառնուեցան, մեծապէս վնասելով պտղատու... Միայն Թուլուզի մէջ երեք միլիոն ֆրանք կը հաշուեն հունձքերու եւ շէնքերու վնասը։

ՉԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՒՆԻՍ 15Ի ՊԱՏՄԱՆԱԺԱՄԻՆ առթիւ, Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը յիշեցուցած ըլլալով պատերազմական պարտքերու մասնավճարը. օտարերկրեայ նախարարը պատասխանեց թէ առ այժմ պարտքերը բոլոր չեն տար բանակցութեան սկզբէ եւ որոշ առաջարկներ կը ներկայացնէ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՋՐԵՐՈՒՆ ՄԷՋ, «Տօղակօ Փաոլօ» որ «Նառմանտի»ի դիմաւորելու համար ճամբայ ելած էր, ... ծովուն ... որ պարոն է ... ածխահանքերու եւ ջախջախեց ուրիշ նաւակ մը։ Նաւաստի մը ծովը ինկաւ, բայց փրկուեցաւ։ Զբօսանաւին թեւերը խորտակուեցան եւ հարկ եղաւ ցամաք հանել, նորոգելու համար։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻ կուսակցական ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց Կովկասի երրորդ վարիչ Ենուկիձէի վտարումը՝ թէ կեդր. գործադիր կոմիտէէն եւ թէ կուսակցութենէն։ Այս առթիւ ճառախօսները ամբաստանեցին թէ Ենուկիձէ կեդր. գործադիր կոմիտէի ծոցին մէջ մտցուցած էր նախկին ազնուականներ, իշխաններ, նախարարներ, ամէն տեսակ հակայեղափոխականներ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՆՈՐ ԱՍՈՐԵՍՏԱՆ»

Սահման չունի փոքր ժողովուրդներու ողբերգութիւնը, ինչպէս չունեցաւ իրենց միամտութիւնը։

Ահա մը ժողովուրդ. Ասորիներն ալ հաւատացին էին յաղթական ... դաշնակիցներու աջակցութեան։

Անոնք ալ ազատութիւն կ'ուզէին։ Բո՛յն մը։

Եւ, ճիշդ մեզի պէս, նետուեցան կրակին մէջ։ Տուին ինչ որ ունէին։ Քաջագործութիւններ ... իրենց ... էր։

Իսկ երբ եկաւ հատուցման ժամը, — յաղթականները քաշուեցան իրենց պատեանին մէջ։

Մեծն Բրիտանիան, որ ամէնէն աւելի բացառապաշտ էր այս «դաշնակից եւ բրիտանեայ» ժողովուրդին երախտագիտութիւնը, սկսաւ սուտ խենդ ձեւանալ։

Բարիզի հաշտ ... ... էր ... ... տանիլ թողուց, կամ թափուած արիւն յիշատակը։

Կրելով միեւնոյն տառապանքները, հալածուելով, կոտորուելով, Թուրքիոյ ասորի ժողովուրդէն մօտ 60,000 բեկորներ ապաստաներ էին Իրաք։

Մեծն Բրիտանիա խոստացած էր անոնց համար՝ «ազգային տուն» մը հաստատել Հէքեարիի մէջ։

Եւ ... Մուսուլի ... ... ։

Բայց եւ այնպէս, քանի կը պահէր Իրաքի հոգատարութիւնը, Մեծն Բրիտանիա կը շալակէր շոյել «դարաւոր ժողովուրդը»։

Մինչեւ իսկ ասորական գունդ մը կազմած էր, կատարեալ զինուորական մարզանքը, մօտ չորս հազար հոգի։

Իսկ երբ հոգատարութիւնը վերջացաւ, բրիտանական վերջին ժպիտն ալ մարեցաւ։ Ասորիները դարձան աւելի փուշ՝ Իրաքի մէջ. Հալածանք, ջարդ, դատաստան։

Իրենց պատրիարքը Մար Շիմոն, իր Եւրոպա ... ... մը բռնեց, ինչպէս, եւ մեր խղճմտանքը։ Գնաց մինչեւ Ժընեւ։ Ցիշեցուց խոստումներ, յանձնառութիւններ, ծառայութիւններ, քրիստոնէութիւն, քաղաքակրթութիւն, արդարութիւն։

— Դուն ջաղացքէն կուգաս, բսին եւ ամբեցին։

Ամէն պայմանի մէջ, Ասորիները այլեւս չէին կրնար Իրաք մնալ։

Եւ, անկէ ի վեր, յաղթականները անկիւն մը կը փնտռէին, հոն բջելու եւ իրենց խիղճը հանգստացնելու համար։

Դաշին քննութիւն կատարեցին մինչեւ Պրազիլիա, յետոյ Աֆրիկէի մէջ։

Եւ երկու տարի փնտռելէ յետոյ, կանգ առին Սուրիոյ վրայ։

Կ'ըսեն թէ աշխատ պիտի սկսի փոխադրութիւնը։ Կ'ըսեն թէ «Ասորիները հրճուանքի մէջ են», քանի որ պիտի կազմուի «Նոր Ասորեստան», Եփրատի արեւմտեան կողմը (Խապուրի շրջան)։

Թշուա՛ռ ժողովուրդ.— ինչե՛ր ունէր, ինչերո՛ւ կը սպասէր, եւ ինչ կու տան,— ափ մը հող՝ օտար երկրի մէջ, ... 16 000 ... ... Այն ալ ... որ փոխադրութեան եւ տեղաւորման ծախքերը վճարուին։

Խառնուածեցաւ թէ մեծ շատ աւելի բախտաւոր ենք...

ՎԱՀԷ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՋՈՒԱՐԹՆՈՑ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Բէյմօն Թիւլէրժ։

Դաշնակի արտակարգ վիրթիւօզ մը եւ նոր մանկավարժութեան մը հիմնադիրն է։

Կոյր մըն է։ Լուսաւոր կոյր մը որ ներքին աչքի մը ճառագայթներուն տակ կը հիւսէ իր հրաշքը

Իր մանուկ – զուարթուն աշակերտներուն առջեւ մեծ նուագահանդէսը տեղի ունեցաւ Սալ Թամոյի մէջ, երաժշտասէր բազմութեան մը ներկայութեան

Սալ Թամօ մեծ ու հեթանոս սրահ մըն է, օժտուած կատարեալ ձայնա-[illegible] կը նմանի կայսերական կրկէսի եւ [illegible] Թիկնապահները կաղապարած Թաւիչէ որոնց կու-տան պատրանքը երկնային [illegible]։

Թիւլէրժի տասը virtuose աշակերտները, կարգաւ կը բանան գանձերը իրենց տաղանդին.

Օրքէսթր տէ Քօնսէր Փատըլուի ձեռնտուութեամբ ղեկավարը՝ Ալպէր Վոլֆ իր նուագախումբով կ'ընկերակցի դաշնակահարներուն։

Ընդարձակ բեմին վրայ տեղաւորուած են նուագողները, վաշտի մը նըման որ կը հանգչի իր զէն ու զրահով. Մէջտեղը, հսկայ հրամանատարի մը նման, պատուանդանի մը վըրայ կանգնած է Ալպէր Վոլֆ։

Այդ արուեստագէտներու բազմութեան մէջէն յանկարծ բեմ կը մտնէ փոքրիկ., փոքրի՛կ արարած մը Ի՞նչ է մըն է թէ մանուկ մը։ Ցայտակէրը կ'ըսէ թէ ինը տարեկան աղջիկ մըն է։ Հագած է ճերմակ շապիկ եւ կապոյտ [illegible] ունի կարմիր փողկապ

Վարէն, [illegible] այդ մանուկը կը նմանի կատուի աղւոր ձագի մը որ կը մտնէ վագրերու եւ յովազներու մէջ։

Բեմին ալքին է պատուոր դաշնակը։ Փոքրիկը կը նստի նուագարանին առջեւ։

Կը սկսի լսելի ըլլալ Փուլէնի «Դաշնակին նուագախումբին [illegible]»

Պզտիկ արուեստագէտը կը դաշնակահարէ երբեմն առանձին, երբեմն ալ ընկերակցութեամբ նուագախումբին։

Ամբողջ սրահը, շունչը բռնած, կը հետեւի այս [illegible] նին ախրական, կրակոտ եւ հրաշալի դաշնակահարութեան։

Պզտիկին գլուխը [illegible] կը մեծնայ ու կը բանէ կարծես ամբողջ բեմը։

Բովանդակ նուագախումբը կը նահանջէ դէպի խորը բեմին։

Երեւակայութիւնը իր մոգական գաւազանով կը բանայ [illegible] մէջ գմբեթով դաշտանկար մը [illegible] կը շարժին կոնանդ նուագարաններու նման, կը սրնգահարեն հովերը եւ ցորեաններու ոսկի ալիքները կը խնդահին։ Ծառերու հրապարակին մէջ կայսեր կը պարեն երիտասարդներու հետ, սիրոյ կախարդանները կը սատանին, կը վազեն մանուկներ եւ զուարթ [illegible] սրահի մը մէջ նուագածուներ [illegible] մարդկային հոգին կը թարգմանեն՝ անմեկնելի հասարակին։

Կը պարէ լոյսը, կը խնկթինան [illegible] մէջ կը զարթնուն սիրոյ կարկաչուն աղերը։ Թռչուններու խորունկը կը քաշուին զոյգեր, յանձնուելու համար իրարու։

Կը բանամ աչքերս։ Կը գծագրուի տխրանեան հասակը Փիէր Վոլֆի

Հիմա կը մտածեմ թէ Փիէր Վոլֆ իրապէ՞ս հասակաւոր մէկն է, թէ այդ երեկոյ այդպէս կ'երեւէր, աճեցուցած ըլլալով վրան իր տաղանդը

Ու մանուկ դաշնակահարին գիմացուեցաւ [illegible]...

Անոր մատներուն ներքեւ կը հնազանդի զարթեցին հոգին։ Ան կը սիրաբանէ յովազներուն եւ վագրերուն։ Կ'իջնէ նաեւ աղիծին։ Դաշնակը պըտած է իր մանուկ – արքան եւ յանձնուած անոր, ճերմակ դրօշով։

Վերջալուսային նկարահանդէսի մը տակ կ'աւարտի դաշտային նուագահանդէսը։

Կարկուտ մը ծափերու։

Կը ծռի Փիէր Վոլֆ եւ կը սեղմէ տղեկին ձեռքը, մրմնջելով հիացումի խօսքեր։

Կը շարունակուին ծափերը։ Կրկին ու կրկին բեմ կը հրաւիրուի այս մանուկը որ օտար մէկը չէ, որ ուրիշ մէկը չէ եթէ ոչ Բաֆֆի Պետրոսեանը։

Մէկմէկ դասախօսութիւն կը կարդան Թիւլէրժ եւ Մօկիէր. երկրորդը ուսուցիչ երգեցողութեան որ կ'երգէ նաեւ երեք երգ։ Բիժայի Գորտաքայի «Վարդ սիրելով»ը ան արտայայտեց արեւոտ զգայնութեամբ եւ թեւաւոր ու արեւելեան քաղցրութեամբ։

Ժանին Փէշար, ութամեայ դաշնակահարուհին, նուագեց Մոցարթի «Ռօմանս տիւ քօնչէրթօն» րէ մինէօր։ Բաֆֆիկին թողած տպաւորութենէն վերջ փոքրիկ Ժանինը չէր կրնար ալբիլ մեծ ու ծանր հանդիսատեսին։ Ժանինին տաղանդէն աւելի մենք իր մեծ ուսուցիչը կը տեսնէինք երեւակայութեամբ, հակառ դաշնակին վըրայ։

Գերհ երաժշտութիւն մըն էր Գաբի Քոնչէրթօն որ նուագուեցաւ երեք դաշնակահարներով, ինչպէս նաեւ ընկերակցութեամբ նուագախումբին։ Կաարին առաջին մասը դաշնակահարելին Աէյմոն Պէժիէլ, կոյր մը, Մարկրիթ Թիպօ եւ Թէրէզ Մարշալ. երրորդ մասը Լիւսիէն Աժիոն, Սիմօն Պէյնար եւ Անտրէ Գուխօն։

Դաշնակներու այս երրորդութիւնը հիանալիօրէն մեկնաբանեց Գաբի խրթին հոգին, անգամ մը եւս հաստատելով Թիւլէրժեան ուսուցման յաջողութիւնը։

Սիւզան Էմէրիժի, տասներէկ տարեկան, դաշնակահարեց Սէզար Ֆրանքի «Ճինները» (Ճին — ջնէ, արաբական բառ մըն է։ Անկէ ծագում է առած ֆրանսական ճէնիա - հանճար բառը, ուրկէ նաեւ ֆրանսական ժէնի։ Ճինը մոգական զօրութիւն է։ Հանճարը [illegible]ութիւն է)։

Սիւզանի դաշնակահարումը զգեցուած է հրբուիթեան քօղեր։

Հրաշալի էր նուագախումբին ընկերակցութիւնը

Բեմը ու անկէ սրահը լեցուած էր ճիններով։

«Ճիններու գանգատ, համաչափ եւ զօրաւոր քայլուածքը, անոնց վազքը, [illegible], կատաղութիւնը, [illegible], խնդութիւնները, փախուստը, [illegible]

Կարծես կը դառնէինք մոգական շրջագիծի մը մէջ

Վերջին կտորն էր Վէնսան տ'Էնտի լեռնային համանուագը, ուր դաշնա[illegible] Կիւլէն, տասներկու տարեկան, [illegible]

Լեռնաշխարհն [illegible] մէջ է։ Կախուած է ան երկինքէն [illegible] ոսկի [illegible]

Լուսինը կը սահի անոր ծոցերուն մէջ հանգչելով իր արծաթ լոյսը։

Արեւակը կը պարպայ շողշողենի [illegible] մը այս։

Արշալոյսին հսկայական հովահարը կը բացուի իր կոնակէն։

Ամբողջ լեռնաշխարհ մը, ինչպէսին է Հայաստանը, պատկերացաւ իմ աչքիս։ [illegible] բարձունքներ, ժայռեր երկնամերձ կզզիներ եւ ծխածու [illegible] աղբիւրներ։ [illegible]

Կ'իջնենք լեռնէն եւ կը տեսնենք գիւղակները, հովիւները ու հօտերը, [illegible] երկինք կ'որոճան։

Հեռաւոր ծառեր, ծաղիկներ, հովիւի սէրեր եւ ներքին աշխարհը լեռնականին։

Սրինգները կը մարմրեն արեւելեան [illegible], հրաւէրի կանչեր, եւ ցաւեր որ կը մոյլին բարձունքներու վրայ։

Ժազլին Կիւլէ հասուն կարողութեամբ պատկերացուց ամբողջ կենդանութիւնը բարձրաւանդակին։

Աշխարհէն հեռու, աշխարհէն վեր, լեռներու վրայ կեանք մը կայ, ձիւներու սպիտակութեամբ։ Այնտեղ ամէն հոգիի մէջ լոյս մը կայ եւ ամէն լերան վրայ փոթորիկ։ Զայները բարձրը կը հնչեն եւ երգերը յուզիչ, երգերը պատկերալից, երգերը լերան հովով, [illegible], հովով, երկինքով

Աստուածներու արժանի երեկոյ մը ունեցանք Սալ Թամոյի մէջ։ «Լոյսը քաղաքը իր անանուն կ'արդարացնէ այս կարգի գեղարուեստական տօներով։

Ու մեկնելէն դառնալով [illegible] խորութեան՝ ըսենք Բաֆֆիկին համար, որ ան միակ արու եւ միակ [illegible] այդ զուարթնոց հոյլին մէջ։

Անոր համար մեծ մարգարէ Թիւլէրժ կ'ըսէ.

— Տասներէն երկու տարի եւ ան պիտի ըլլայ համաշխարհային դէմք մը իբրեւ դաշնակահար։

Իսկ Ալպէր Վոլֆ ըսաւ.

— Արտակարգ աղայ մըն է։ Ես պըտիկցայ իր առջեւ։

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՎԻԿՏՕՐ ՀԻՒԿՕ

(ԵՐԱԶՈՂԸ ԵՒ ԽՈՐՀՈՂԸ)

Յատուկ է արդարեւ Հիւկոյի անունին արժէքին շուրջ յարուցուած գրական վէճը, որուն կ'ակնարկէի անցեալ յօդուածովս։ Հակառակ եւ ծայրայեղ դատումները անկարելի է երդակցութեան մը վերածել։ Իր մահէն յիսուն տարի վերջ անգամ, Հիւկոյի [illegible] թէր ու դէմ կ'արթնցնէ։ Ինքնին ապացոյց մը չէ ասիկա իր կենսունակութեան։ Սառն գնահատութեան բոլորն չէ հասած տակաւին, իր մասին։

Արդարեւ, իր ոճի ու լեզուի [illegible] ու կախարդական հանճարի մասին եթէ կարծիքները [illegible] համաձայն են, խորքի ու բովանդակութեան տեսակէտով հիմնովին կը բաժնուին դատումները

Զանազանց կարուկ են Հիւկօն բացատողները. կը կրկնեն ինչ որ Սէնթ-Պէօվ կամ Թէն յայտնած են Հիւկոյի մասին։ «Հիւկօ ամենամեծ պինդարեան աղմկարարը որ գոյութիւն ունեցած ըլլայ» (Սէնթ-Պէօվ)։ «Հիւկօ՝ մեծ, բնական, անամէջ խօսող մը [illegible]» (Թէն)։

Ըստ այսպէս խորհողներուն, Հիւկոյի բովանդակ գործը կը մատնէ [illegible] անհաւասարակշռութիւն մը իր արտայայտելու ձեւերուն եւ իր զգալու, խորհելու կարողութեան միջեւ։ Երկան առաջինը [illegible] է ու [illegible], երկրորդը [illegible] է ու աղքատիկ։ Հիւկօ, կուրցած՝ բառերուն հմայքէն, անձնատուր՝ իր երեւակայութեան [illegible] պատկեր պատկերի վրայ կը կուտէ, նոյն ժամանակ կը կրկնէ բազմաթիւ այլաբանութիւններով ու այսպէս պատրանքը կուտայ խորհելու, ինչ [illegible]

Ու [illegible] իր միտքը չէ կրցած [illegible] բարձր յղացումներու, այլ միայն միջին գաղափարներու շուրջը թաւալած է, [illegible] ձեւի խորութիւն հրապոյրներէն անկախ, զուրկ է հոգեկան սնունդ, [illegible] բարձր գինովութիւն պարգեւելէ

Այս կարծիքը կարելի չէ ամբողջութեամբ մերժել։ Իսկապէս, Հիւկօ երեւակայական եւ [illegible] սեռ՝ վերլուծող կամ համադրող դատողութիւններու անկարող էր երթալու. իր արծուային թեւերը կ'արգիլէին քալել [illegible], խորութիւններու, պատճառաբանութիւններու անմիջական բայց [illegible] վրայ։ Անկարելի էր իրեն ենթարկուիլ իրականութեան եւ իր [illegible] խորհուրդներուն։ Տեսիլքներէ հալածական, լեզուական երաժշտութեամբ գինով, Հիւկօ չկրցաւ բարձրանալ ոչ փիլիսոփայական ինքնուրոյն աշխարհահայեացքի մը, ոչ ալ բացառիկ գաղափարներու։

Բայց ասկէ եզրակացնել Հիւկոյի իմացական անանկութիւնը, կոպիտ սխալ մը պիտի ըլլար։

Հիւկօն ազգիս ու արդար ըմբռնած ու բացատրած են անոնք, որ զինք նկատած են կատարելապէս բնականօն, առողջ, եթէ կարելի է ըսել իր դարուն, իր ժողովուրդին միջին եւ իտէալական մարդը։ Այո, Հիւկօն, իր զգացումի եւ դատողութեան տարրերուն մէջ իր ժամանակին, թերեւս բոլոր ժամանակներու բնական մարդուն տիպարն է։

Արդարեւ, Հիւկոյի զգայականութիւնը, իր մտածողութիւնը — այս երկուքը իրարմէ գրեթէ անբաժան — թրթռացած են առողջ ու հաւասարակշիռ մարդոց տարրերով, մտածելի, հասարակաց յարերուն վրայ. կեանք, սէր, բնութիւն, [illegible], հայրենիք, հանրային իրաւունք, օրէնք ու պետութիւն, պատմութիւն, կրօնք եւ Աստուած, մահ եւ յաւիտենական կեանք էին., ահա գլխաւոր նիւթերը Հիւկոյի։ Անշուշտ ամէն գրող աւելի կամ նուազ, [illegible] կամ հեռուէն ըզգացած է այդ հարցերու խուռնը Բայց ինչ որ կը յատկանշէ Հիւկօն, այն է թէ իր զգացումը եւ մտածումը չեն հեռացած մարդկային առողջ ու միջին — չեմ ըսեր միջակ, ուշադրութիւն — այո, միջին մակարդակէն մըայն Հիւկօ, իր երեւակայութեան ու բառին հրայրքովը զանոնք վերացուցած է [illegible] առարկայ մը խանդավառութեան, կիրքի, տենդատարութեան ու վսեմ քանդակումներու։ Ահա թէ ինչու Հիւկոյի յուզումները, խորհրդածութիւնները ոչինչ ունին խրթին ու անմատչելի։ Անոնք դիւրահաղորդ են հասարակաց մարդին, ընտրանիին ու ռամիկին, [illegible] ու ատարին, անհատին ու ամբոխին։ Հիւկոյի գործին մէջ ամէն ոք կ'ընտրէ իր առօրեայ հոգին, իր անձնական – հանրային երազները, [illegible] հեռանկարները եւ մորմոքները, արտայայտուած՝ գերմարդկային թափով, ինչ որ մեզ կը տանի ոչ թէ [illegible], չփոթումի, այլ հիացիկ յայտնատեսումին։ Ոչինչ կայ հեռանկարին, [illegible] ու անըմբռնելի Հիւկոյի մօտ. ոչ մէկ աղջամուղջ, ոչ մէկ ենթագիտակից վիճակ, կամ նուրբ, խոր ու եզական մտքերում։ Ոչ, Հիւկօն՝ ներդաշնակ, առողջ մարդն է, բնոյթայնուած՝ գիւղային համեմատութիւններով։

Թերեւս այդ պատճառաւ զինք նըկատուած են նախնական հանճար մը, primitif մը. Տեղ մը սակայն ինք կանխած է կարծէք զինք այդպէս դատողները։

«... Նախնական հանճար մը չի նըշանակեր անպայման նախամարդանակներու յատուկ միտք մը։ Այլ միտք մըն է, որ ի՛նչ դարու ալ, ի՛նչ քաղաքակրթութեան ալ պատկանի, կը ցայտէ ուղղակի բնութենէն եւ մարդկութենէն։ Ով որ մեծ ակունքէն կը խմէ, նախնական ով որ հոնկէ ձեռ արբենալու կը տանի, նախնական է»։

Այս սահմանումը ճիշդ է իր մասին։ Չէ մոլորած ինք ամենեւին [illegible] բաւիղներու [illegible] ու բարդ հոգին, [illegible] Հիւկոյի, ինք բացառիկ չէ, այլ տիպար՝ իր ծայրայեղ [illegible] բացարձակ եզրերուն մէջ։

Բայց այդ մարդին մէջ իր յուզումները անկեղծութեան չեն ունին, ինչպէս իր գաղափարները՝ համոզումի [illegible] Հակառակ իր բառերու առատութեան, ու հանդիսաւոր շարժումներուն՝ կարելի չէ կասկածիլ իր ներքին հրայրքին ու ջերմեռանդութեան։ Կ'ըսէ այնպէս ինչպէս կը զգայ։ Իր արտայայտած սկզբունքները արդար ալ [illegible] ու վերացական բառեր [illegible] ըլլան, կը համապատասխանեն իր օրկանական, գրեթէ բնազդական մղումներուն։

Այս իսկ պատճառաւ Վիքթոր Հիւկօ համադրիչ տեսակի մը նման իր մէջ ամփոփեց ու բիւրեղացուց ԺԹ. դարը։ [illegible] եւ գաղափարական այդ դարուն [illegible] Հիւկօ։ Իմաստակութեան ամբողջ հաւատքը, մոլեռանդութիւնը ու նաեւ նախապաշարումները իր մէջն են երգի, քերթուածի, խորհրդածութեան, հերոսներու ձեւին տակ։

Բայց Հիւկօ մանաւանդ գաղափարները մինչեւ իրենց վերջնական եզրակացութիւններուն տանելու հակում ունէր, իր ժամանակէն ալ առաջ անցնելով, ապագան կանխող մարգարէական երեւոյթը ունի։ Դեռ յիսունական թուականներէն իսկ ան խաղաղութեան, ցեղերու եղբայրակցութեան, [illegible] փողը հնչեցուցած է։ [illegible], ան իր սիրտը, իր բացայայտ գրիչը [illegible] դրած է ամէն կարգի իրաւազուրկներու, թշուառներու դատին

Հիւկոյով ժողովրդապաշտ ձգտումը [illegible] դրած է գրականութեան մէջ։ Անհրաժեշտ է ընդգծել իր արուեստին այս արժանիքը։

Երկար ժամանակ գրականութիւնը՝ մանաւանդ Ֆրանսականը՝ իբրեւ յառաջընթաց — անտարբեր գտնուած է ժողովուրդի հանդէպ. ժողովուրդը խորթ, խոնարհ բանն էր, [illegible] պարտուած՝ լուծերու եւ անընդունակ հասկնալու արուեստը։ Հին կամ միջին դարերը չեն փորձած բնաւ գիտութիւնն ու արուեստը մօտեցնել մարդկային կոչուած զանգուածին, որուն բաւական նկատուած է կրօնքը։

Ու արուեստը ազնուապետական էր իր նիւթով, իր ձգտումով ու իր ոգիով։ Իբրեւ առաւել անգամ, ժողովուրդի կեանքը շահեկանութիւն չունէր կարծէք։

Ֆրանսական յեղափոխութեան արեւով գինցուած ԺԹ. դարը ժողովուրդին յայտնութիւնը ունեցաւ։ Գասակարգութեան ըմբռնումը վերիվայր կը շրջէր. Մինչեւ յայտարարեց.

— «Ժողովուրդն՝ ամբողջ մարդն է, մարդիկ են։ Գարուն tout le monde չինած է պատմական աշխարհը»։

Այս ըմբռնումը, զօրացած՝ ցնորատես ընկերաբանները [illegible]ներով, թափանցեց գրականութեանց ներս։

Հիւկօ՝ միշտ տպաւորական՝ մթնոլորտի մէջէն անցնող հովերուն հանդէպ, իւրացուց այս ժողովրդապաշտ ոգին։ Անկէ. իր կիրքով ու հանճարով բոցավառեց զայն։ Ժողովրդապետութիւնը եղաւ ոչ միայն հաւատոյ հանգանակ, այլ նաեւ գեղարուեստական ներշնչում, արուեստի գերագոյն չափանիշ։

Հիւկօ չափազանց լրջօրէն առած էր գրողի իր դերը։ Ան գրագէտին կը վե- [illegible]

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԹԱՆԴՈՒԽՏԻ ԵՐԳԵՐ

Երգի՛ր հայրենի

Տարագիր եւ գործազուրկ Հայորդիներուն

Երգի՛ր հայրենի,
Կարօ՜տ եմ քեզի,
Քու արեւիդ աղամանդ՝
Ա՜խ, սիրտս է հիւանդ ..

Է՜ր զարունդ՝ անմահ,
Ամառդ՝ աշխա՜րհ մը ոսկեմահ,
Աշունդ՝ ամբա՜ր լիառատ,
Ձմեռդ՝ խո՜յ մը պարարտ

Եթերներէդ հոլանի,
Կ'առնեմ խաչեր սխրալի,
Աղաւնիներդ հոյլ ի հոյլ՝
Կ'աղօթեն մէջս անդուլ ..

Ես ցերեկաանդ ուխտաւոր՝
Աղբիւրներուդ մեղրածոր,
Կաթիլները դեղահատ՝
Դեռ կ'որոնեմ ճարահատ ..

Հողդ՝ փետուր բարձի պէս,
Ծառերդ մետա՜քս վերմակ,
Ինչո՞ւ մոռնայ քեզ, ի՞նչպէս
Անդորրութիւնդ ճերմակ .

Օտարութիւնը փի՛ղ է,
Գիտե՞ս, հայրենի երդիք,
Կը յափէ ինչ որ ունինք,
Թո՛ղ յիմա՛րը զայն պահէ...

Ո՜ւր են կաղերդ փխրուն՝
Օրհնութիւնով դրախտի,
Աշխատանքի ալրդ անհուն՝
Հո՛ս, շունի պէս քստմի...

Ծակտիդ քրտինքը արդա՜ր,
Լո՜յսն աչքերուդ, անդադար՝
Կը սակարկե՜ն, կը մերժե՜ն՝
Հոգիով փո՜ր, լողմալա՜ր...

Մեռել ունիս, խո՜ղ չկայ,
Հարսնիք ունիս, տօ՜ն չկայ,
Այս աստղերուն տակ սրիկայ՝
Կարծես Հայուն քո՜ւն չկայ ...

Ե՛րգիր հայրենի,
Դուն [illegible] ,
Փշրանքդ հացի՝
Կ'ըղձամ զեր շաքար

Հոս, կերածդ է թունաւոր,
Ընկերութիւնը՝ կեղծաւոր,
[illegible]՝ արի՜ւնդ բեղնաւոր,
Կ'ըսեն, «քի՛չ է, չքաւոր»...

Երգի՛ր հայրենի՛,
Տո՛ւր ինձ հրաւէր,
Շինեմ Տաւրոսի՝
Գիւղերդ աւե՛ր...

Թո՛ղ ծաղկին դաշտերդ՝
Գրաւինքէս հասուն,
Թո՛ղ զաւակներդ՝
Բարբառդ խօսին...

Տակն արեւիդ, թող արդա՛ր
Հաւատքով շունչս, երկա՛ր՝
Երգեմ փառքդ. հիւծե՜լ տամ՝
Արեւմուտքին անտառում...

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

"ՍԻՓԱՆ"Ի

ԱՌԱՋԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ

«Սիփան»ը սկսաւ իր թեւերը տարածել. Իր ժողովրդականացած համերգներէն վերջ, արուեստներու շուրջ տեսական դասախօսութիւններու շարք մըն ալ, որուն առաջինը տեղի ունեցաւ յունիս 7ի գիշերը, Salle de Géographie մէջ։ Դասախօսն էր «Ցառաջ»ի երաժշտական բաժնի աշխատակից, երիտասարդ երգահան Գ. Արայ Գարթեւեան։ Նիւթ՝ «Հինգ [illegible] արուեստները, ճարտարապետութեան, քանդակագործութեան, նկարչութեան եւ գրականութեան դերը երաժշտութեան մէջ»։ Մեր մէջ հազուադէպ են գեղարուեստի շուրջ տեսական դասախօսութիւններ. Սխալ ենթադրութեամբ մը կը կարծուի թէ հասարակութիւնը չի հետաքրքրուիր նման նիւթերով։ Գ. Նոյեմ. [illegible]եանի դասախօսութիւնը եղաւ կարեւոր ապացուցանել։ Իսկ «Սիփանի» այս առաջին դասախօսութիւնն ալ հաւաքած էր հարիւրէ աւելի ունկնդիրներ։ Հետաքրքրութիւնը խրախուսիչ է, ինչպէս որ «Այսօր արուեստագէտներ», «Սիփան», «Գրողներու ընկերակցութիւն» կրնան նման ձեռնարկներու մասին մտածել։

Ա. Գարթեւեան առաջին անգամ է որ հրապարակ կուգայ իբրեւ դասախօս։ Անկախ նիւթին արժէքէն, ինչ որ [illegible] էր [illegible] թէ լաւ էր տիրապետած իր [illegible] մտքի եւ գաղափարներու [illegible]. կոկիկ յատակագիծ մը որուն վրայ կրցաւ բարձրացնել այն՝ ինչ որ պաշտպանել կ'ուզէր։ Երեք ժամ անընդհատ հասարակութիւնը, առանց ձանձրոյթի, հետեւեցաւ իր տեսութիւններուն։ Առոր նպաստեցին [illegible] նոյն նիւթը կարենալ ժողովրդականացնելու իր արժանիքը, յետոյ [illegible] մը որու վրայ բացատրութիւններ մարմին կ'առնէին ու մանաւանդ դաշնակին ներկայութիւնը, որուն շնորհիւ կ'ապացուցանէր կենդանի կերպով իր ամէն մէկ վարկածը։

Զարդ է թէ երեք ժամ գրաւող դասախօսութիւն մը չենք կրնար մէկ յօդուածի մէջ խտացնել։ Հոս պիտի տանք միայն գլխաւոր գիծերը։

Նախ երիտասարդ դասախօսը ընդգծեց արուեստին ծագումը, ճշդեց [illegible] արուեստներու ստեղծումները, յետոյ հինգ արուեստներու [illegible] իրարու հետ [illegible] (... արուեստներ եւ լսելի արուեստներ), աչքի եւ ականջի զգայականութիւնը եւայլն։ Զգալի համադրումէ մը վերջ [illegible] իր բուն նիւթին մէջ, յայտարարելով թէ հինգ արուեստներուն մէջէն [illegible] երաժշտութիւնն է որ իր մէջ խտացուցած է այդ բոլոր արուեստներու էութիւնը։ [illegible] պիտի ըլլայ որ դասախօսին [illegible] մը ներկայացնենք իր յայտնած միտքերը։

— «Երաժշտութիւնը ամէնէն բնական եւ հաղորդական արուեստն է։ Չը կայ մարդ որ չազդուի, չկայ կենդանի պարագայ մը ուր չգործածուի երա-

[illegible]

ժէշտութիւնը (մահ, պար, քայլել, աղօթել, աշխատանքի պահ, կռուիլ, քնանալ — օրօր եւայլն): Կան մարդիկ որ գրել չեն գիտեր, բայց չկայ մարդ որ երգած չըլլայ: Մանուկը որ կը ծնի՝ կը սկսի երգել: Պատճառը պէտք է վերագրել իր բնազդական հանգամանքին: Չկարծուի թէ հեշտ արուեստ մըն է, հասարակ մարդ մը կրնայ տուն մը, քանդակ մը, նկար մը քննել, բայց չի կրնար երաժշտութիւն քննել:

Ամէն արուեստի հիմնական օրէնքն է համեմատութիւնը: Ասիկա կ'ըսենք ցոյց տալու համար թէ ինչպէս կը ցոլայ ճարտարապետութիւնը երաժշտութեան մէջ: Քանի որ կան շինութեան տեսակներ, ինչպէս տուն, խրճիթ, հիւանդանոց, դղեակ եւայլն, որոնք իրենց անհրաժեշտ հիմը ունին, այդպէս ալ ամէն տեսակ երաժշտութիւն իր basseը ունի որ պէտք է ըլլայ խնամեալ, քանի որ կը ծառայէ ամբողջ կտորին երաժշտութիւնը կանգուն պահել: Աշխատութեան ձեւին մէջ մեծ նմանութիւն ունին երկու արուեստները, ճարտարապետը իր երեւակայութեան մէջ կը տեսնէ շինելիք տան ձեւը ու յետոյ թուղթին կը յանձնէ, ուրեմն նախ յատակագիծը ու ապա յարկերը հիմը: Երաժշտութեան մէջ ալ կտորի մը կմախքն է մեղեդին, իսկ հիմը՝ իր basseը: Այսպէս քառաձայն երգեցողութեան մէջ տան կմախքը՝ ուրեմն երկաթեայ ձողերն են մայր եղանակը (soprano), հիմը՝ basseը: Գործեայ ճարտարապետութեան մէջ շէնքի մը բաժանումներուն կը համապատասխանէ Tenorը երգեցողութեան մէջ, իսկ տան ներքին խնամքին ալ կը համապատասխանէ՝ altoն: Բաղդատական այս ձեւը յար եւ նման է երաժշտական ուրիշ հարուստ ձեւերու համար: Օրինակ դղեակի մը սէրը կեդրոնացած է իր գանգակատան վրան: Շէնքին մայր գիծերը հոն խտացած են: Իսկ Օփերայի մը կտորին ouvertureն ալ իր մէջ կ'ամփոփէ ամբողջ կտորին մայր երակ երանգները:

Անցնինք նկարչութեան եւ տեսնենք թէ այս արուեստն ալ ինչպէս կ'արտացոլայ երաժշտութեան մէջ: Նկարչութիւնը երաժշտութեան մէջ իսկոյն չէ տեսներ կտաւին, որ միապաղաղութիւն մըն է միայն, այլ բնութեան՝ որ իր զանազան գոյներով բնական նկարներ կուտայ մեր աչքին, նկարներ գործածելու փորձ կը դրոշմէ իր կտորներուն մէջ: Հոս զանազանութիւն մը կը ծագի, նկարիչը գոյն ունի, իսկ երաժիշտը ձայներ, հետեւաբար երաժշտութեան մէջ երանգապանակը այլ է: Այս երկու արուեստներուն մէջ կան զօրաւոր գոյներ եւ տկար գոյներ, ինչպէս զօրաւոր ձայներ եւ տկար ձայներ: Երաժիշտին գոյներու գումարն է նուագախումբը իր բոլոր գործիքներով, եւ ընդունուած տեսակէտ է թէ ամէն գործիք իր գոյնը ունի: Այսինքն գոյնը ինչ տեղական զգայնութիւն որ կը պատճառէ աչքին, իրեն համապատասխանող գործիքն ալ նոյնպիսի յստակական զգայութիւն մը կուտայ ականջին: Կոյրերը ձայներու միջոցաւ գոյնի մասին գաղափար ունին: (Հոս երիտասարդ գաղափարը ամէն մէկ գործիքին դիմաց կը շարէ համապատասխան գոյներ, օրինակ ջութակին՝ երկնային կապոյտ, փողին՝ բաց կարմիր, դաշնակին՝ սեւ գոյնը իր բոլոր երանգներուն մէջ սկսելով գոց սեւէն մինչեւ գորշագոյնը): Եթէ զանազան գործիքներու խառնուրդով նուագուած կտոր մը նման է գունաւոր նկարի մը, ուրեմն միայն դաշնակով նուագուած նոյն կտորը կարելի է նմանցնել նոյն նկարին որ նկարուած է մատիտով: Ուրեմն նկարչութեան մէջ սեւը ինչ դեր որ ունի, նոյնն է դաշնակը երաժշտութեան մէջ: Ամէն գործիք կ'արտայայտէ մտաւոր իմաստով մը համապատասխան հոգեկան վիճակներ. Այսպէս քնարը խորհրդանիշն է խաղաղութեան, որոնցմէ եթէ քարի կաթիլներ պիտի երաժշտա-պատկերացուին հոս քնարը կ'օգտագործուի քան թէ օրինակ թմբուկը կամ փողահար այլ գործիք: Նկարչութիւնը երաժշտութեան մէջ շատ յառաջդիմեց: Սկսաւ Պէթհովէնի 6րդ սէնֆոնիով որ գաւառային կեանքի մը պատկերացումն է եւ հասաւ մինչեւ արդիական հեղինակները որոնք սկսան յափշտակուածութիւններու մէջ իյնալ, օրինակ Հոնէկէրը որ շոգեկառքի գնացքը կը կեդծէ:

Մտածենք քիչ մըն ալ գրականութեան:

Բոլոր ազգերու լեզուներուն մէջ բառերու վանկերը իրարու հաւասար տեւողութիւն եւ ուժգնութիւն չունին: Վանկերէն ոմանք ծանր են ոմանք թեթեւ: Եւ յետոյ ամէն բառ իր շեշտը ունի: Հայերէնի մէջ վերջին վանկը շեշտ կ'առնէ: Առանց շեշտի նախադասութիւն մը եթէ երաժշտութեան վերածենք, երգը կ'ըլլայ միօրինակ: Այսպէս զանազան արտայայտութիւններու բերմամբ երբ խօսքի մը բառերը կ'ըլլան աւելի ուժեղ, ինքնին կ'երաժշտականանայ նախադասութիւնը: Ինչպէս որ գրական նախադասութիւն մը շատ մը փոքրիկ հատուածներէ կը բաղկանայ, որոնք իրարմէ բաժնուած են տարակէտերով, միջակէտով եւն., երաժշտութեան մէջ ալ յար եւ նման է: Եթէ երաժշտական կտորի մը մէջ չըլլային համապատասխանող տարբեր սխալ տեղ գործածուեցաւ՝ երաժշտութիւնը կը կաղայ: Մեր եկեղեցական երաժշտութեան մէջ նման անկատար երեւոյթներ շատ կան: Նոյնպէս յաջորդաբար

Գրականութեան եւ երաժշտութեան միջեւ մօտիկ նմանութիւն մը ունի արտաքին տեսքը: Այսինքն երբ նկար մը կը դիտենք մէկ անդամէն, լաւ կամ գէշ մեր վճիռը կ'արձակենք, բայց գրական երկ մը կարդացած ատեն պէտք է համբերենք վերջակէտին, վերջին էջին, ինչպէս երաժշտութեան մէջ կտորի մը աւարտման, որպէսզի կարենանք կարծիք յայտնել:

Կ'ընդհատենք այլ եւս, քանի որ օրաթերթի մը սահմանները չեն ներեր ալ աւելի մանրամասն ներկայացնել այս խիստ շահեկան զուգահեռութեան բոլոր նրբութիւնները: Լաւ պիտի ըլլար եթէ երիտասարդ երաժշտագէտ մը այս նիւթը գրի առնելով հրատարակէր մեր ամսաթերթերէն մէկուն մէջ. Հայոց գեղարուեստի պատմութիւնը պէտք ունի այսպիսի մասնագիտական աշխատութիւններու:

Հ. ՔԱԼՈՒԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՏԻՓԷՅՖՐԷՆԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

— o

Վերջերս Փարիզի մէջ տօնուեցաւ Ֆրանսացի այս մեծ վիրաբոյժին՝ Տիփիէյֆրէնի մահուան տարեդարձը:

Այս առթիւ դրուագ մը իր կեանքէն, քաղուած Ֆրանսական պարբերականէ մը.—

Մեծ վիրաբոյժը չափազանց մտացիր էր, առանց տեսնելու՝ կ'անցնէր իր բարեկամներուն առջեւէն, փողոցէն: Յաճախ, այլոց կիներու հետ խօսակցութեան ընթացքին, բարեւ կը դրկէր անոնց ամուսիններուն, կամ իր ամուսնի բարեկամներուն հետ տեսակցած ժամանակ, որպիսութիւնը կը հարցնէր անոնց զոքանչներուն:

Օր մը, երբ հիւանդանոցին մէջ արագ արագ կը քալէր մտացիր ինչպէս միշտ, ուժգին կը զարնուի հիւանդապահուհիի մը, որ կ'իյնայ գետին եւ ուսոսկրն ալ տեղէն կը խախտի:

Կը վերցնէ, վիրաբուժական ամբողջին մօտ կ'առաջնորդէ, խախտած ոսկորը տեղը կը դնէ եւ կ'ըսէ.

— Քո՛յր, ինչո՞ւ կը գինովնաս, ոչ միայն մեղք է գինովութիւնը, այլ եւ առանց արկածներ ալ կը պատճառէ:

Տիփիէյֆրէն գրեթէ միշտ կը հագնէր նոյն զգեստները,— կանանչ վերարկու, ճերմակ բաճկոն եւ կապոյտ տաբատ: Իր բարեկամները կը թելադրեն, որ երբեմն փոխէ իր զգեստներուն գոյնը թէ ձեւը:

— Ամէն մարդ կը փոխէ, դուն ես միայն որ չես փոխեր եւ հետաքրքիրներու ուշադրութիւնը կը հրաւիրես:

— Ամէն մարդ զգեստը կը փոխէ՞, հարցուց, ատոր համար է որ մարդ չեմ ճանչնար փողոցին մէջ:

ԻՏԱԼԻԱ ՄԻՇՏ ՔՍԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ

— o

Այս բառերով կարելի է բացատրել պատկերը, զոր Մուսոլինի կ'ուզէ տալ իր երկրին:

Արդարեւ, Դուչէ ամէն ճիգ կը թափէ՝ երիտասարդական տենդի մէջ պահելու համար Իտալիան՝ կրթական, զինուորական, քաղաքական եւ ամէն ասպարէզի մէջ նախապատուութիւնը կը տրուի երիտասարդութեան: Եւ որպէսզի ճամբայ բացուի երիտասարդներու առջեւ, մասնաւոր օրէնքներ մշակուած են, կանուխ [illegible] տեան կոչելու համար օրուան առաջնորդները, որպէսզի պատասխանատուութեան պահը չդառնայ անոնց յոգնութեան տարիքին:

Բայց որպէսզի կարելի ըլլայ երկիրը պահել միշտ երիտասարդ, անհրաժեշտ է հասցնել նոր երիտասարդներ, — եւ ահա ծնունդներու քաղաքականութիւն մը:

Ըստ Մուսոլինիի, ներկայ տագնապը խորապէս կապուած է ծնունդներու քաղաքականութեան հետ: Ահա թէ ինչպէս կը բացատրէ Դուչէ իր միտքը, Ֆրանսացի լրագրողի մը հետ տեսակցութեան ընթացքին.— Շատեր տագնապը կը վերագրեն գերարտադրութեան: Ո՛չ, չկայ գերարտադրութիւն, ընդհակառակն արտադրութեան նուազում մը կը տեսնուի ամէն կողմ: Պատճառը այն է որ ծնունդները կը նուազին: Աշխարհ կը տառապի ապածնութենէ կամ ծնունդներու նուազումէն, որ կ'ազդէ սպառումին վրայ: Արդարեւ մանուկը առաջնակարգ սպառող մըն է, որովհետեւ կը փճացնէ ինչ որ կը հանդիպի ձեռքը,— գիրք, խաղալիկ, հագուստ, եւ յետոյ կ'ուտէ՜, շարունակ կ'ուտէ:

Այս երեւոյթով կարելի է բացատրել որ երկրի մը տնտեսական կեանքը կախում ունի իր բնակչութեան աճումէն: Սխալ է կարծել թէ աղքատ է այն երկիրը, որ բազմամարդ է: Երբ դեռ փոքր էի, կ'ապրէի գաւառի մը մէջ, որ նոսր բնակչութիւն մը ունէր, հետեւաբար շատ աղքատ: Այսօր այդ գաւառը, բնակչութեամբ աճած, տնտեսապէս բարգաւաճ կեանք մը ունի: Ամէն ժողովուրդ պէտք է աճի, բազմանայ եւ լեցնէ իր երկիրը, որպէսզի շատնան սպառողները եւ զարգանայ տնտեսական կեանքը:

Ուրիշ հարց թէ ես կը սիրեմ նորահաս սերունդը, երիտասարդութիւնը, վերջապէս բարախուն տարիքը, որովհետեւ կը սիրեմ կեանքը:

Իմ բոլոր ճիգերս անոր համար որ երիտասարդութիւնը իր օրը ապրի: Այս մեկնակէտով, դէմ եմ դիւրակեցութեան (confort),— կ'ատեմ այդ բառը: Դիւրակեցութիւնը կ'առաջնորդէ մեղկութեան, թուլութեան եւ ... ընտանի կեանքին: Ամէն մարդ պէտք է իր մէջ պահէ քիչ մը վայրենութիւն,— ըլլալ բարբարոս, ճաշակել ցուրտը եւ անօթութիւնը, սիրել կռիւը: Այս ձեւով միայն կը զօրանայ սերունդը: Դիւրակեցութիւնը կը խաթարէ ցեղերու նկարագիրը եւ կ'առաջնորդէ անկման, չէ՞ մի:

Անառակը

[illegible]

— • —

(Այս սիրուն հէքիաթը կը քաղենք Պօղլաշիայ հէքիաթներու ժողովածուէն, — Պօղլաշիայ մասին, ուրիշ նոյնման սիրուն հէքիաթներու հետ, յաջորդով):

Աստուածներուն առաւօտ, իմաստուններուն մեծը՝ Գերուն զբաղած էր արեւին ընթացքը կանոնաւորելու աշխատանքով՝ երբ իր հրեշտակներէն մին մօտեցաւ իրեն.

— «Տէր, բաւ, այնպէս ձեւի մեզի բոյն որ ստեղծենք մարդկային սիրտեր

Եւ մեզի հրամայեցիք, որ այդ մարդոց սիրտն ըլլայ այնքան կարծր, որքան կաղնեփայտը,

Եւ այրերու սիրտին մէջ գտնենք իմաստութիւնը տալարին (gui), որ կ'ապրի ուրիշներուն աստուածներուն:

Այդպէս ալ ըրինք, Տէ՛ր:

Սակայն դուք մոռցաք մեզի ըսել թէ ի՛նչ ձեւով պիտի ստեղծենք կնոջ սիրտը»:

Իմաստուն Գերուն խանդոտեց գլուխը եւ սկսաւ խորհրդածել երկար:

Այդ պահուն հեւասպառ վազեց եկաւ պզտիկ հրեշտակ մըն ալ, ծիծաղելով ու փրփրալով

— «Տէ՛ր, բաւ, ի՛նչ տարօրինակ ծաղիկ մը ստեղծեր էք:

Կ'անցնէի ոսկեզօծիկ դաշտերուն մէջէն,

Ուր հասկերը կ'իյնային ժանգոտին տակ,

Ուր կաքաւը, ցորենի արտերով բեռնաւոր,—ցորենին հետ՝ կարմրաշուրթ հարսնուկներ,

Եւ մեծաչուի ծծմօրներ,—

Կ'անցնէին զուարթ հովիկներով

Եւ հասկաքաղ աղջիկները կ'երթային կաքաւներուն ետեւէն, հաւաքելով հասկերը, որ ինկած էին:

Այնտեղ տեսայ պզտիկ բոյս մը, ժանեկաձեւ տերեւներով եւ մոլուշագոյն ծաղիկներով,

Պզտիկ, շատ պզտիկ բոյս մը, որ սակայն հոտ մը ունէր զով ու հաճելի:

Տէ՛ր, կը խոստովանիմ մեղքս,—

Քաղեցի զայն, եւ մատներուս մէջ ճմլեցի իր տերեւներէն մին:

Եւ ահա անուշահոտութի՛ւն մը ծորեցաւ, հարիւր անգամ քաղցր եւ զովանուշ:

Քանի կը շարժէի, քանի կը ճմլէի մատներուս մէջ, այնքան նրբութիւն մը կը ստանար իր բոյրը:

Տէ՛ր, ըսէք ինծ, ի՞նչ է անունը այդ տարօրինակ բոյսին եւ ինչո՞ւ ստեղծեցիք զայն»:

Փոքրիկ հրեշտակը պատասխանի կը սպասէր:

Սակայն Գերուն, իմաստուններուն իմաստունը, դարձաւ առաջին հրեշտակին, որ եկեր էր իր հրամանները առնելու, եւ ըսաւ.

— «Թող կնոջ սիրտը շինուի ինչպէս այդ բոյսն է»:

Մալկաշեան

ԱՌԱԾՆԵՐ ԵՒ ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ

Մալկաշները Մատակասքարի ժողովուրդներն են: Այդ ժողովուրդներուն փոլքլորին նուիրուած գիրքէ մը կը քաղենք հետեւեալ առածները ու հանելուկները:

1.— Մեղր ու շաքար, թէեւ անունով տարբեր՝ երկուքն ալ անուշ են: (Տարբեր դարձուածքներով նոյն բանը ըսել).

2.— Մեռած եզը չի կրնար ճանճ փախցնել: (Այն որ զարնուած է, չի կրնար անարգանքի մը վրէժը լուծել):

3.— Աչքը կը նմանի բրինձի հունձքին, որ այնքան լաւ կը բուսնի, որքան շատ հող փոխես: (Նոր աչք, բարի աչք):

4.— Ամուսնութիւնը կը նմանի հալած ճարպին, որ կը սառի՝ քանի հեռացնես կրակէն: (Երբ այր ու կին հեռու կ'ապրին, կը նուազի սէրը):

5.— Ամուսնութիւնը կը նմանի երկնքի որոտման, որ նշան է անձրեւի, — ամէն մարդու հաճելի է առաջին որոտումը, միւս որոտումները կը ծանուցանեն փայլակն ու կայծակը: (Մեղրալուսինը հաճելի է, բայց շուտով կը յաջորդեն անհամաձայնութիւնները):

6.— Եգիպտացորենը, որ հեռու է գիւղէն, կեր կ'ըլլայ ագռաւին՝ երբ կը հասուննայ:

7.— Նոր աւելը տուն կ'աւլէ:

8.— Փորը լեցուն՝ աչքը կուշտ:

ՀԱՆԵԼՈՒԿՆԵՐ.—

1.— Ծառին բերը ի՞նչ է (մեղր):

2.— Անտառին անուշահոտութիւնը (կնճապղպեղ):

3.— Մերուկը որ պառին կը փակէ (այրած բրինձը):

4.— Լաւ բան մը որ չես կրնար ունենալ (ուրիշին կինը):

5.— Ոտքի կանգնած՝ պատասխան չի տար (սիւնը):

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՉ»Ը

ՕՐ. ՄԱՐԻ ՊՕՏՈՒՐԵԱՆ

— • —

ՎԵՆԵՏԻԿ.— Մէկ տարուան շրջանին՝ Օր. Մարի Պօտուրեան Վէնէթիյի զանազան քաղաքներու մամուլը գրաւեց իր նուագահանդէսներու յաջողութիւններով:

Գնահատումները վարժապետութիւններ են, եւ կ'ըսեն թէ «Աստուած չուզեր որ գեղարուեստը վարձատրուի»:

Արտախոս արդէն ըսած է թէ «Քնարը հաց չի տար»:

Իտալիոյ մէջ այդ սխալ է: Մարդ աղքատիկ է եղած եւ չէ գիտցած յարգը գեղարուեստի վարպետներուն, իսկ բարոյապէս այնպէս չէ:

Գեղարուեստը աստուածային գեղեցկութիւն է: Տաղանդաւոր արուեստագէտը ներշնչողը Աստուած է: Կ'ըսուի թէ Գարէլլա Սիստինայի մէջ Միքել Անճէլոյի վրձինը շարժողը նոյն ինքն Աստուած է եղած:

Այս պահուն երբ Օր. Մարի Պօտուրեան Վենետիկի Լիչէօ Պէնէտէթթօ Մարչէլլոյի նուագարանը դաշնամուրով կը փոթորկէ, անվարան կրնամ ըսել որ իր քով կը գտնուի գեղարուեստի արարիչը ու կը շարժէ օրիորդին մատները:

Նուագահանդէսը կը սկսի Կալուպբիի «Տօ Մաճճիօրէ սօնաթա»ով, զոր վերածած է օրիորդին դաշնակի վարպետ՝ մեծահռչակ Թալլիարիէթթան:

Ցախորդաբար կը նուագէ դաշնակի կտորներ՝ Պախէն, Պէթհովէնէն, Տէպիւսիէն, Ռաւալէն, Տէ Ֆալլայէն, Բէյուրկերէն, Շօբէնէն, Գուսօնիէն, եւ տասնըմէկ դար՝ ծափահար խնդրանքներու զոհացում տալով.

Շօփէնէն զանազան կտորներ կը յանգէ:

Բնութեան մէջ խառնապահանջ է եղած, դժուարին կտորներ նուագելով արուեստի լրջութեան մէջ սահմանափակուած, ցոյց կուտայ որ կրնայ նուաճել աննուաճելի դժուարութիւնները:

Որոտընդոստ երկարաձիգ ծափերով հանդիսական գերյանիր ունկնդիր հասարակութիւնը կը հաւաքէ տաղանդաւոր դաշնակահար օրիորդին զմայլելի յաջողութիւնները:

Քով է նաեւ Օր. Պօտուրեանի «Արմենիայի մաէստրոն՝ սիրուն հանճար երգատեղծ Փոնգիլագուան, անդադար կը ծափէ, կը ծափէ եւ յուսավառ հրճուանքով կը բացականչէ,— Bene, Bene, Bene...

Ատրուշան

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ աշակերտներուն հանդէսը տեղի կ'ունենայ գալ կիրակի (23 յունիս) ժամը 16ին Ուսանողուհիներու տան մէջ (93, Bld. St. Michel), մասնակցութեամբ երգահաններու՝ Florent Schmitt, L. Algazi եւ Ալէմշահի: Ցայտագրին մէջ՝ Ա. մաս,— La Passion de St Mathieuի հատուածները երաժշտ. գործիքներու դաշնակցութեամբ, Բ. մասը նուիրուած է իտալական երաժշտութեան (Պէլլինի եւ Վէրտի): Գ. մասը՝ ժողովրդական երգերու Ֆրանսական եւ թէ արեւելեան: Դ. մասը՝ երկու Ֆրանսական մեծ երգահաններու. (Ալպէր Ռուսէլ եւ Ֆլօրան Շմիթ):

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՑԵՐԵԿՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

— o • o —

Օրերը կ'անցնէին միօրինակ, հառաչելով, յորանջելով, կարդալով եւ ... քերթելով:

Սկսեր էի ռուսերէն սորվիլ: Սաստիկին Գասպարեանցի թէ պուշկաբերին է, բարեխամ երկիրը լեզու...

Քանի մը անգամ կայսերական ներում հռչակուեցաւ: Մեզի ալ աւետաբեր լուրեր կը բերէին աղջիկները, որոնց յաճախ կը հետեւէր Ցար. Միրոփէլանը, մինչեւ բանտին դուռը:

Քանի մը օր իրարու վրայ սկսայ հծծել.

— Աչքս դուռն է, աչքս դուռն է, ո՞վ կուգայ...

Եւ, գիշեր ցերեկ, վանկեր, յանգեր կը կազմուէին գլխուս մէջ: Լոյսը մինչեւ առաւօտ վառած ըլլալով, անկողինէն կը ցատկէի եւ գրի կ'առնէի ինչ որ կը թելադրէր ... Մուսան: Բանաստեղծութիւնը, մասնակցութիւնը՝ նոր բանտին շինութեան, բախ կուտար.

Անիծէ, մա՛յր, ես իմ բանտս շինեցի...

Երեք անգամ իրարու ետեւէ ներում եղաւ, իրենց պատիժներուն երկու երրորդը լրացնողներու, եւ միամիտներ հաւատային թէ կարգը մեզի ալ եկած է: Նոյն իսկ անկողին կապել, մինչեւ դուռը իջնել տուին...

Անոնք որ կը գրկուէին — բոլորն ալ քրէական յանցաւորներ — գղրդալից ցոյցեր կը սարքէին յաջորդ օրն իսկ:

Առտու մը— 1918— վերջին ընդհ. ներման յաջորդ օրը, բանտին պարիսպները կը դղրդային կալանաւորներու գոռում-գոչումէն.

— Փատիշահըմ չօք եաշա՛...

Պարիսպին միւս կողմէն — աղջկանց բաժին — ձայնը կ'արձագանգէր.

— Փատիշահըմ չօք եաշա՛...

Տնօրէնը կը սպառնար, բանտապահները անընդհատ կ'երթեւեկէին, ոստիկան — զինուորներ [illegible]

— Փատիշահըմ չօք եաշա՛...

Մենք, անկիւն մը կծկուած, կը դիտէինք: Շուտով նկատեցին եւ եկան բռնեցին հրապարակ, որպէսզի ձայնակցինք: Չէ՞ որ բոլորիս ներման համար կ'աղօթէին.

×

Բանտին մէջ առանձնաշնորհեալ դիրք մը ունէր Հրապարակ մը, Ակեան պէյ: Մեծ ծախսերով յետոյ, երբ կը վերադառնայ տուն, յանցանքի վրայ կը բռնէ իր կինը, եւ կապելով կը սպաննէ թէ զայն եւ թէ սպասուհին: Նկատի առնելով իր ծառայութիւնները, կը բանտարկեն միայն տասը տարի:

Իրականին մէջ, [illegible] էր բուն բանտէն դուրս, տեսչութեան յարակից մէկ սենեակը: Եւ շատ աւելի մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր քան տեսուչը: Ուզած ատենն ալ դուրս կ'ելլէր, գիշերանց...

Կալանաւորները անոր կը դիմէին, այս կամ այն շնորհը ստանալու համար: Եւ ինքն էր որ կը հսկէր բանտին բարեկարգութեան, [illegible] առնելով, մեղմելու աստիճան ծեծերով փախստական մը, որ յետոյ շղթայի կը զարնուէր եւ մութ զնդանը կը նետուէր, ամէնուս աչքին առջեւ:

Քանի՛ անգամ իր զօրանցութեան մայրէն յանձներ էին Հաջակուարը Սրչան Արթաքին, որ 101 տարուան դատապարտուած, տարին քանի մը անգամ կը փախչէր, 3-5-10 օր ազատ «կ'ապրէր», յետոյ կը բռնուէր, նոյն ձեւով ծեծուելու եւ զնդանը նետուելու համար:

Ակեան պէյ ծուռ կը նայէր մանաւորապէս ինծի:

Արդ, այս մարդը ինծի մօտեցաւ առտու մը, — 1918 մայիս - յունիս, եւ հարցուց, հին բարեկամի մը պէս.

— Իրա՞ւ է որ Հայերուն «պէյլէր» տուեր են:

Շիտակը խօսելով, բանէ մը լուր չունէի:

Եւ ինք հաստատեց թէ ճիշդ է, Թուրքերէն թերթ մըն ալ ցուցնելով:

Օրը իրիկուն չեղած, կ'իմանայինք բոլոր մանրամասնութիւնները: Իսկ յաջորդ օրը, երբ դէզ մը թերթ առաջայ, խանութը դարձած էր տեղեկատու գիւան ..

Շատ չանցած իմացանք որ հայկական պատուիրակութիւն մը եկած է Պոլիս, նախագահութեամբ Ա. Ահարոնեանի:

Դիմեր՝ ազատման համար:

Ահարոնեան նոր կ'իմանայ որ ես ողջ եմ: Բայց, կացութիւնը դեռ անորոշ գտնելով, կը պատուիրէ սպասել: Այդ միջոցին բանտը աւելի ապահով կը համարէին:

Եւ նորէն մնացինք ամիսներով:

×

1918 Հոկտեմբեր 28. Մուտրոսի զաշնագիր (Թրքական զինադադար):

Յաղթականները հետզհետէ կը մտնեն Պոլիս: Իրենց մարտանաւերը դիրք բռնած են արդէն: Իթթիհատականները փախած են, Գասր Ալին ձգելով [illegible]

Առտու մը կը կանչեն բանտի տեսչութենէն: Ազատո՞՛ւմ: Ի՞նչ միամտութիւն: Զօրք — հինգ ոստիկան — զինուորներ կանգնած են մեր դիմացը, եւ «չէլէփչէ» կ'անցընեն, պատերազմական ատեան տանելու համար: Կը բողոքեմ ձեռնակապի բռնութեան դէմ: Իբրեւ պատասխան, իմ երկու ձեռքերս առանձին կը կապեն եւ առջեւը կը ձգեն, իսկ Սամուէլն ու Իգնատը մէկ-մէկ ձեռքով

Եւ ճամբայ կ'իյնանք դէպի Գայագիա, նորէն դատուելու համար պատերազմական ատեանին առջեւ:

Ճամբան՝ անվերջացի նուաղներ:

Ի՞նչ էր պատահած:

Վերջին ամիսներուն նոր ընկեր մը ձերբակալուած ըլլալով, վրան կը գտնեն նամակ մը՝ Սոֆիայէն, մէջն ալ ծածկանուն մը՝ Արշաւիր: Եւ կ'որոշեն վերստին դատել զիս:

Ներկայացանք ատեան: Հարցումները ամէնէն աւելի ուղղուած էին ինծի: Պատասխանները՝ «Չեմ գիտեր»:

Յայտնի էր որ իրենք ալ չէին հաւատար իրենց ըրածին լրջութեան: Ձեւակերպութիւնը վերջանալէ յետոյ, բողոքեցինք ձեռնակապերուն դէմ, Իրաւունք տուին. «Թիւրիմացութիւն եղած է»: Եւ հրամայեցին բանալ փախուցել առանց «չէլէփչէ»ի:

Տեղատարափ անձրեւ մը կուգար: Սկսանք վազել, ոստիկանները ալ մեր ետեւէն: Մտանք սրճարան մը, ղովանալու համար:

Բա՞նս երկար թէ տուն...

Փախչելու ի՛նչ առիթներ ունեցեր էինք բանտարկութեան շրջանին, առանց օգտուելու (նախատեսելով հետեւանքները): Այժմ չէր ալ ձգած [illegible], առու մը կը մնար: ...

Եւ վերադարձանք բանտ: ...

Ծ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(25)

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագիրը (8 յունիս) 4779 հոգիի նուազում մը կը ցուցնէ նախընթաց շաբթուան վրայ, իջած ըլլալով 418,471ի: Այս տարի գործազուրկներու առաւելագոյն թիւը եղած էր 503,502, փետրուարի վերջին շաբթուն, որով մինչեւ հիմա պակսած են 85,031 հոգի:

ՌԱՅՆԱՏՈՐՖԻ ՊԱՅԹՈՒՑԻԿՆԵՐՈՒ գործարանին, (Գերմանիա) փլատակներուն տակէն հանուած են 45 դիակներ, համաձայն պաշտօնական լուրերու: Վիրաւորներու թիւը հարիւրներով կը հաշուին: Տակաւին չեն յուսաքանուած արկածին պատճառները: Օտար թղթակիցներուն արգիլուեցաւ գործարանէն ներս մտնել: Պայթիւնը վնասած է նաեւ քանի մը քիլոմեթր անդին հաստատուած գիւղերու, խորտակելով ծխնելոյզներ, պատուհաններ, տանիքներ եւայլն:

ԼՐՏԵՍԱԿԱՆ ՑԱՆՑ ՄԸ երեւան հանուեցաւ Ռումանիոյ մէջ, ի նպաստ Հունգարիոյ: Ձերբակալուած են գլխաւոր անդամները: Կազմակերպութեան վարիչն է հունգարացի ճարտարագէտ մը, իսկ օգնականը՝ ռումէն աղայ մը, որ ձերբակալուեցաւ շնորհիւ կնոջ մը որուն սիրահարած էր:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ տնտեսական վերակազմութեան ծրագիրը պիտի շարունակուի մինչեւ 1936, որոշ փոփոխութիւններով:

ՊՈՒԼԿԱՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ օրինագիծ մը կը պատրաստէ, խըստօրէն պատժելու համար անոնք որ կը փորձեն վերահաստատել լուծեալ քաղաքական կուսակցութիւնները:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Երեմեան ընտանիքը կը ծանուցանէ թէ 16 յունիս Կիրակի պատարագէն վերջ տեղի կ'ունենայ հոգեհանգիստ ողբացեալ ԼԵՒՈՆ ԵՐԵՄԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ: Կը հրաւիրուին ազգականները եւ բարեկամները:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Ջաւարեան» Գրադարանը բաց է երկուշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 8էն 9.30: 181, Cours Lafayette.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տր. Կ. Խաչի Շավիլի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութիւն կը յայտնէ վարչութեան անդամուհի Տիկ. Լուիզ Թորանեանի ազնիւ կնունքին առթիւ նուիրուած 50 ֆրանքի նուիրատուներուն եւ վարչութեան անդամուհի կնքամայր Տիկին Պայծառ Էաքճեանի, որ 50 ֆրանք նուիրելով հաւաքուած գումարը բարձրացուցած է 100 ֆրանքի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Կէօվշէնեան, Այրի Տիկին Կէօվշէնեան, Օր. Կէօվշէնեան եւ Գարագաշեանցեան ընտանիքը շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին փոքրիկ Օէրժ Կէօվշէնեանի ցաւալի մահուան առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Մարսէյլի Զարեհեանցի Երիտասարդաց միութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ հայրենակից Տէր եւ Տիկին Խոսրով Նալպանտեանի եւ իր պարագաներուն՝ իրենց ազնիւ Օր. Ալիս Նալպանտեանի դառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տր. Կ. Խաչի Լիոնի մասնաճիւղի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանը, 181, Կուր Լաֆայէթ:

ՏԱՐՕՆ-ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայրենակ. միութեան Փարիզի մասնաճիւղը ընդհ. ժողով 16 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, 119 Ավրնիւ Ռ'Իթալիի սրճարանը. Մեթրօ Մէզօն Պլանշ: Օրակարգ. Կեդր. Վարչութեան կարեւոր շրջաբերականի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր:

ՁԷՆԿԻԼԷՐՑԻՆԵՐՈՒ Հայր. Միութեան վերամուտաց ընդհ. ժողով, 16 Յունիս, Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, «Հայ Ակումբին» մէջ, 1, Bld. Carnot, Ալֆորվիլ: Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը խիստ կարեւոր է: Օրակարգ՝ վաւերացում ներքին կանոնագրի:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (106)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— «Ի՞նչ ազգից են այն գիւղացիները», հարցրի ես»:

— «Հայեր են, պատասխանեց նա»:

— «Երբ պատրաստուեցանք գնալ դէպի գիւղը, ես նոր նկատեցի, որ մեր ձիանները կորած էին: Անծանօթը ասաց, որ նրանք գուցէ եկան գնաց միւս ափի վրայ: Կորուստը շատ բըդալի էր: Փախստականը առանց ձիաների ո՞ւր կարող էր գնալ: Կրկին լողալով անցնել գետը եւ որոնել ձիաներին շատ դժուար էր նախ, այն պատճառով որ ես չէի կարող մենակ թողնել օրիորդին, երկրորդ, ոչինչ հաւանականութիւն չկար, թէ կարելի կը լինէր գտնել նրանց: Ձիաները այնքան սովորած էին եկած ճանապարհին, եթէ մի օտար մարդ չբռնէր նըրանց, ուղղակի կը դիմէին իրանց ախոռը»:

«Երբ անծանօթը նկատեց իմ շուարուած դրութիւնը ասաց.

— «Գնանք, ձիաների մասին կը մըտածենք յետոյ»:

— «Ի՞նչ կարող ենք մտածել, հարցրի ես.

— «Գիւղից ուրիշ մարդիկ կ'ուղարկենք, որ որոնեն նրանց»:

«Գիւղը շատ հեռու չէր. մութը դեռ նոր էր պատել, երբ հասանք այնտեղ: Անծանօթը չբաժանուեցաւ մեզանից, որպէս երեւում էր, նա իւր առաքինութիւնը կամենում էր մինչեւ ծայրը հասցնել: Իմանալով, որ մենք օտարականներ ենք, նա հոգ տարաւ մեզ համար գիշերելու օթեւան ետ գտնել:

—«Ես էլ այստեղ օտար եմ, ասաց նա,— ձեզ կը տանեմ միեւնոյն տունը, ուր ես մի քանի օր կացել եմ: Նրանք բարի եւ հիւրասէր մարդիկ են»:

«Օրիորդը հազիւ էր շարժւում, սոսկալի դէպքը խլել էր նրանից ամէն զօրութիւն: Ցենած եմ թեւքի վրայ, դժուարութեամբ փոխում էր նա իւր դողդոջուն քայլերը»

«Տունը, ուր տարաւ մեզ անծանօթը, գիւղի նշանաւոր անձինքներից մէկի տունն էր: Մեզ պատահած դժբախտութեան տեղեկութիւնը բաւական էր, որ հրաւիրէր բոլորի կարեկցութիւնը մեզ վրայ: Այդ պատճառով մեր փախուստի մասին ոչինչ չխօսեցինք»:

«Օրիորդին պէտք է հանգստութիւն, պէտք էր ջերմացնել սառած մարմինը: Իսկոյն մի առանձին սենեակում տաք անկողին պատրաստեցին: Նա խնդրեց ինձ օգնել իրան, որ հանէ թրջուած հագուստը: Ես միւսներին հեռացրի, արգելեցի չնկատեն, թէ նա աղջիկ է եւ ոչ տղայ:

Վիճար, ցաւը հիւանդոտ դրութիւնը խլել էին նրանից կանացի պարկեշտութեան այն զգուշութիւնները, որով կինը չէ ներում մի օտար տղամարդին շօշափել իւր մարմինը: Բայց այն դրութեան մէջ նա նայում էր իմ վրայ, որպէս իւր աղախիններից մէկի վրայ: Եւ իմ զգացմունքները այնքան մաքուր էին, որ օրիորդը չէր սխալւում իւր մտերմութեան մէջ»:

«Նա անկողին մտնելուց յետոյ ես չհեռացայ նրա կողքից, մինչեւ տաքացաւ եւ ջերմ քրտինքը պատեց ճակատը: Քունը չուտով տիրեց նրան, բայց անհանգիստ եւ անհանգիստ քունը: Բորբոքուած երեւակայութիւնը արթուն էր: Երկար նա տանջւում էր սոսկալի երազներով, եւ երբեմն խօսում էր խառն զառանցութիւնների մէջ: «Թէկուզ սպանենք, այդ խօսքերը մի քանի լսելի եղան նրա բերնից»

«Գիշերը ես մնացի նոյն սենեակում, ուր պառկած էր օրիորդը: Միանգամ միայն մտաւ ինձ մօտ անծանօթը եւ հարցրեց օրիորդի դրութիւնը: Տնեցիներից ուրիշ ոչ ոք չխանգարեց նրա հանգստութիւնը»:

Առաւօտեան օրիորդը իրան լաւ էր զգում, վերկացաւ եւ ուտանց իմ օգնութեան հագնուեցաւ: Նա միայն ջուր տաք լուացուելու: Նրա վիճակը ինձ այն աստիճան զբաղեցրել էր, որ դեռ ուշադրութիւն չէի դարձրել, թէ ո՞րտեղ ենք գտնւում, կամ ո՞վ է մեր հիւրընկալը: Ես մինչեւ անգամ իմ շնորհակալութիւնը դեռ չէի յայտնել անծանօթին, որ օրիորդի կեանքը ազատեց խեղդուելուց, եւ դեռ չգիտէի, թէ ի՞նչ դիպուածով պատահեց նա գետի ափի մօտ, երբ մենք ենթարկուեցանք սոսկալի վտանգին»:

«Առաւօտեան անծանօթը կրկին մըտաւ մեզ մօտ: Մեծ եղաւ իմ զարմանքը, երբ նկատեցի, որ այդ մարդը ծանօթ էր ինձ: Դա միեւնոյն ճգնաւորն էր, որին իմ պատանեկութեան հասակում տեսել էի Որոտնայ վանքում: Այո, նոյն ճգնաւորը, երկու ականջների ծայրերը կտրած, քթածակները եւ ձեռքի երեսը դրոշմուած Ե—րուսաղէմի ուխտաւորի նշաններով: Իսկ այժմ նա աշխարհականի հագուստ ունէր, թէեւ այդ հագուստի մէջ եւս պահպանել էր իւր բարձր առաքինութիւնը»:

«Տեսնելով օրիորդին առողջ, շատ փառանց ուրախացաւ նա, եւ մի առանձին կարեկցութեամբ մօտեցաւ, նստեց մեզ մօտ: Երեւում էր, մեզ հետ առանձին խօսելիք ունէր, այդ պատճառով պատուիրեց ինձ սենեակի դուռը փակել եւ ոչ ոքին ներս չթողնել»:

— «Ես այստեղացի չեմ, ասաց նա, — ես էլ ձեզ նման օտարական մարդ եմ այս գիւղում: Այսօր պէտք է հեռանում այստեղից: Ես եկայ մեզ մօտ հարցնելու, արդեօք այլ եւս հարկաւոր չեմ լինի ձեզ»:

— «Ձեր կատարած գործը այնքան մեծ է, որ մենք իրաւունք չունենք աւելին պահանջել ձեզանից, պատասխանեցի ես:— Մեզ մնում է միայն շնորհակալ լինել ձեր առաքինութեան համար»:

— «Այդ աւելորդ է, ասաց նա համեստութեամբ:

— «Ես արել եմ այն, ինչ որ ամէն մարդու պարտքն էր անել, երբ տեսնում է դժբախտութիւն:

Բայց դուք այն ասացէք, արդեօք մի որ եւ իցէ այլ բանում պէ՞տք եմ ձեզ, թէ ոչ: Ես սիրում եմ պարզ խօսել: աւելի լաւ կը լինի, որ դուք եւս բոլորովին անկեղծ լինէք ինձ հետ...:

«Վերջին խօսքերը ինձ կասկածելի երեւեցին. երեւում էր, որ նա փոքր ի շատէ տեղեկութիւն ունէր մեր գաղտնիքի մասին: Ես պատասխանեցի.

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԻՐԹՆԻԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ՆՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՅՈՒՆԻՍ MARDI 18 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2834

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՌՆԱՊԻՆ ԵՂԵՒԷՋՆԵՐԸ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼԸ

Մայիս 3ին էր որ Միացեալ Ցանձնախումբը ժողովի հրաւիրեց զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, իր գործունէութեան հաշիւը ներկայացնելու համար։

Այդ առթիւ տրուած լուսաբանութիւններէն կը հետեւէր թէ՝ Ցանձնաժողովը պատրաստ է յարատեւօրէն շարունակելու իր ձեռնարկները, որպէսզի կարելի եղածին չափ քիչ տուժեն հայ աշխատաւորները։

Ոչ ոք հրաշք սպասած էր իրենցմէ, առաջին օրէն իսկ։ Եւ իրենք ալ չէին կրնար անկարելի բաներ խոստանալ, առանց վարկաբեկուելու։

Բոլորիս ուզածը այն էր որ, ան դառնայ հեղինակաւոր եւ կենդանի օրկան մը, օրը օրին հետեւի տագնապին եղեւէջներուն եւ նուիրուի ծրագրեալ եւ մեթոտիկ աշխատանքի մը։

Այս համոզումով էր որ, մինչ կը թելադրէինք իր առանձնած գործերը, այս հոգերը վարել իր ամբողջ կարողութեամբ,— գործել տիրաբար։

Դեռ վերջերս կրկին կը յիշեցնէինք, միշտ նոյն մտահոգութեամբ.

—«Հարցը այն է որ Ցանձնաժողովը չափազանց մտավախ կ'երեւայ եւ կը նախընտրէ գրասենեակի մէջ գործել։

Ան ուղղակի կապ չունենալով ժողովուրդի հետ, կը բաւէ թէ ամբողջապէս ծանօթ չէ տագնապին բոլոր ծալքերուն։ Այլապէս, այն տպաւորութիւնը չպիտի ձգէր թէ զանազան դիմումներ կատարած, յուշագիրներ մատուցած եւ կանգ առած է աւելի կամ պակաս գոհացուցիչ խոստումներու վրայ։

Օրինակ, Ցանձնաժողովին անդամները ինչո՞ւ հրապարակ չեն գար, կարելին եւ անկարելին բացատրելու, ծուռն ու շիտակը լուսաբանելու համար։

Ցետոյ, ինչո՞ւ ձեռնհաս ներկայացուցիչ մը — թարգման կամ իրաւագէտ — զատ չեն դրկեր, մօտէն ծանօթանալու եւ շատ մը հարցեր տեղին վրայ կարգադրելու համար» (10 մայիս)։

Կը թուի թէ միեւնոյն կացութեան առջեւ կը գտնուինք մէկուկէս ամիս վերջն ալ։ Այսինքն, կրնանք միեւնոյն անձկութեամբ կրկնել նոյն խորհուրդները, առանց սերեւ մը շարժած ըլլալու։

Այսօր շատ աւելի պարզ է կացութիւնը, քան ամիսներ առաջ, երբ ազդարարներ կը մատուցանէին։

Այսօր այլ եւս տարակոյս չունինք եղածի կամ ըլլալիքի մասին։

Արդէն մաղուած են ինքնութեան թուղթերու մեծ մասը, եւ հետզհետէ կը ճշդուի զրկուածներու թիւը

Միւս կողմէ, ամիսներու ձգձգումէն յետոյ, հետզհետէ կը գործադրուի 10 առ հարիւրի օրէնքը, տեղ – տեղ բացառութիւն հաստատելով մինչեւ 25–30 առ հարիւր (Մարսէյլ)։

Իսկ նոյն շրջանին պատկանող քաղաքի մը, Լա – Սիօթայի մէջ, ամէն չորեքշաբթի կը պարպուի նաւաշինարանը, փողոց թափելով մասնաւորապէս հայ բանուորները։

Քիչ անդին հրատարակուած թղթակցութիւն մը կը գուժէ թէ արդէն իսկ 84ի հասած է արձակուած հայ բանուորներուն թիւը եւ մնացողները մտահոգութեամբ կը սպասեն չարաբաստիկ չորեքշաբթի օրուան (վարը)։

Արդ, ի՞նչ կը բանի Միացեալ Ցանձնաժողովը, այս կացութեան առջեւ։

Մանաւանդ հիմա որ գանգիւն ալ փոխուեցաւ, եւ տրամադրութիւնները այնքան մռայլ չեն որքան 1934 նոյեմբերին։

Դեռ երէկուան պէս մեր ականջին կը հնչէ Միացեալ Ցանձնաժողովին անդամներէն մէկուն հաւաստիքը.

— «Ի հարկին աշխատանքի իրաւունքէն զրկուածներու ձեռքէն պիտի բռնենք եւ պիտի երթանք աշխատանքի նախարարութիւն, մինչեւ որ անոնց համար աշխատանքի թուղթ առնենք»։

Մեր կարծիքով, անհրաժեշտ չէ սպասել որ բոլորն ալ զրկուին, յետոյ թափօր մը կազմելու եւ աշխատանքի պաշտօնատունը երթալու համար։

Զրկուածները մէջտեղն են արդէն։ Նոյն իսկ ապահով համարուածներ կ'արձակուին (Մարսէյլա, Լա – Սիօթա եւն.)։

Ո՞րն է աւելի գրական եւ գործնական։ Արձակուած բանուորներու վերահաստատման փո՞րձ կատարել, թէ հետեւիլ, հետապնդել եւ կանխել արձակումը։

Ուրիշ պարագայ մըն ալ։

Քանի որ հաստատուեցաւ թէ ներգաղթի յոյս չկայ — գոնէ այս տարի, եւ կամօքն Մոսկուի — Միացեալ Ցանձնաժողովը անհրաժեշտ չի՞ գտներ անմիջական խորհրդակցութեան մը հրաւիրել բոլոր իրաւասու օրկանները, թէ այս հարցի մասին վերջ ճշդելու եւ թէ ուրիշ ելք մը գտնելու համար։

Ծառանց անցած է գոնփակ, չափուած – ձեւուած գործունէութեան մը շրջանը։

Սեղանի վրայ դրուած հոգերը ոչ բարձր դիւանագիտութեան հետ կապ ունին, ոչ ալ այս կամ այն հոսանքին քաղաքականութեան։

Ամբողջ եղածը՝ տնտեսական խնդիր է,— աշխատանք եւ հաց։

Արդ, Ցանձնաժողովը պարտաւոր է անգամ մը եւս պարզել իր ձեռնարկներն ու առաջադրութիւնները, որպէսզի հանրային կարծիքը համոզուի թէ կարելին փորձուած եւ նախատեսուած է։

Այլապէս, նորէն դուռ բացած պիտի ըլլայ անճոռնի ճամարտակութիւններու։

Եւ մարդիկ իրաւունք պիտի ունենան ըսելու թէ գրասենեակ մը բախտախաղ կը փորձէ, իսկ ուրիշ մըն ալ կը յօրանջէ հին դափնիներու վրայ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄՈՒՍՈԼԻՆԻԻ ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ԽՕՍՔԵՐԸ

Կիրակի օր, Պ. Մուսոլինի ճառ մը խօսելով 7000 նախկին նռնաձիգներու առջեւ, ըսաւ թէ ժամանակը չէ երկար ճառ մը խօսելու, հետեւեալ երեք պատճառներով.—

1. Որովհետեւ եղանակը յարմար չէ, մանաւանդ «երբ ազգին հետ կապ ունեցող որոշումներու գործադրութիւնը կը կատարուի.— 2. Որովհետեւ երբ մարդ կը գտնուի Կոլիզէումի եւ Կոստանդինի կամարին միջեւ, ամէնէն պերճախօս լեզուն կը յայտնեն քարերը, «այն քարերը որոնք վկաներն են այն մեծութեան զոր ապահովեց Հռոմ իր օրէնքներուն իմաստութեամբ եւ իր զէնքերուն ուժով».— 3. Որովհետեւ իր ունկնդիրները քաջարի զինուորներ են, իսկ զինուորները խօսքէն աւելի գործ կ'ուզեն։

«Առաջնորդը շարունակելով, փառաբանեց Ֆաշականութեան կատարած խոր կերպարանափոխութիւնը եւ վստահութիւն յայտնեց թէ նռնաձիգները միշտ պատրաստ պիտի ըլլան կատարելու իրենց պարտականութիւնը

ՃԱՓՈՆ Կ'ՈՒԶԷ ԱՓԻՆ ՄԷՋ ՊԱՀԵԼ ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԸ

Պաշտօնական աղբիւրէ կը հաղորդեն թէ կարգադրուած է Զահարի խնդիրը, որ կը սպառնար ճափոնական արշաւանքի մը յանգիլ։ Չինական կառավարութիւնը ընդունած է ճափոնի չորս պայմանները, որոնց համաձայն չինական զօրքը պիտի քաշուի, պիտի պատժուին այն անձերը որ ձերբակալեր եւ 24 ժամ վար դրեր էին երեք ճափոնցիներ, չինական կառավարութիւնը ներողութիւն պիտի խնդրէ այս ձերբակալութեան համար, եւ ճափոնցիներուն կատարեալ ազատութիւն պիտի տրուի ճամբորդելու Զահարի նահանգին մէջ։

Իրազեկներ կ'ըսեն թէ վերջին պայմանը կը նշանակէ կատարեալ ազատութիւն տալ ճափոնական զօրքի շարժումներուն, որով մօտեցած կ'ըլլան Շանսիի ածխահանքին։

Հակառակ այս զիջումներուն, ճափոն միշտ կը սպառնայ յառաջանալ դէպի հիւսիսային Չինաստան, եթէ չինական կառավարութիւնը չատարագրէ իր յունիս 9 թուակիր վերջնագիրը։ ճափոն արժէք չի տար բերանացի հաւաստիքներուն եւ գրաւոր ընդունելութիւն կը պահանջէ, այլապէս պիտի յառաջանայ դէպի հարաւ։ Շարունակ նոր զինուորներ կը հասնին Թիէնցին, ինչ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ ոչ միայն չինական, այլեւ անգլիական կառավարութեան։ ճափոնական հրամանատարութիւնը գրաւած է բոլոր հեռագրական հաղորդակցութիւնները, իսկ բազմաթիւ զինուորներ կը համախմբուին Փէյփինի շրջանին մէջ։ Նոր ուսանողական մեծ ցոյց մը՝ Թոքիոյի մէջ (Մանջուրիա

Լոնտոնի թերթերը գիտել կու տան թէ ճափոն տարիներ առաջ ձեռնարկած էր Չինաստանի նուաճման եւ հիմա մարդ չի գիտեր թէ ո՛ւր կանգ պիտի առնէ։ Թերթ մը կ'ըսէ — Թէեւ մենք աւանդական բարեկամութիւն մը ունինք ճափոնի հետ, բայց որ եւ է նոր ձեռնարկ չի կրնար մտահոգութիւն չպատճառել մեզի»։ Ուրիշ թերթ մը կը բացատրէ թէ մեծ պետութիւնները դարձեալ հաւանած են Չինաստանի անդամահատման, մանաւանդ 1933էն ի վեր։ Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ համակերպած է եւ միջազգային կարծիքը արհամարհանքով կը նայի Չինաստանի վրայ։ «Ոչ մէկ պետութիւն կ'ուզէ յանձնառու Չինաստանի օգնութեան կոչերը։ ճափոն այժմ աշխարհի ամենահզօր զինուորական պետութիւնն է եւ ոչ մէկ արեւմտեան պետութիւն մտքէն չանցըներ ընդդիմանալ անոր կամքին որ կը ձգտի տիրանալ Չինաստանի»։

Բողոքն ալ «զի՞ն է կառողութիւն»

Յունիս 15ի պայմանաժամին առթիւ, Մ. Նահանգներուն պարտք ունեցող բոլոր պետութիւնները հաղորդեցին թէ անկարող են որ եւ է վճարում ընելու, բայց պատրաստ են երկու կողմերուն համար ընդունելի կարգադրութիւն մը փնտռելու, առաջին առթիւ։ Միայն Ֆինլանտա փոքր պարտք մը ունենալով, վճարեց հաշիւը։

Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը պատասխանեց թէ հաճութեամբ պիտի ընդունի որ եւ է թելադրութիւն։

Անգլիականէն յետոյ ֆաշական շաբաթ

Անգլիական շաբաթին տեղ (շաբաթ կէս օրէ վերջ), Իտալիոյ նախարարական խորհուրդը հաստատեց Ֆաշական շաբաթը։ Այս առթիւ հրատարակուած հրամանագրին համաձայն, աշխատանքը պէտք է դադրի ամէնէն ուշը ժամը 13ին, շաբաթ օրերը, բոլոր վարչական եւ անհատական հաստատութեանց մէջ։ Կիրակին բացարձակ արձակուրդի օր պիտի ըլլայ, մինչ շաբաթ կէս օրը Ֆաշականները պարտաւոր են կուսակցութեան կազմակերպութեանց տրամադրութեան տակ ըլլալ, «քաղաքական, մշակութային, մարզական եւ գլխաւորաբար զինուորական, այսինքն ֆաշական կրթութիւն մը ստանալու համար»։ Կարգ մը պարագաներու մէջ կարելի է բացառութիւններ շնորհել ֆաշական շաբաթի գործածութեան համար, բայց ոչ մէկ բացառութիւն պիտի ընդունուի 21էն վար երիտասարդներու համար որոնք ենթակայ են զինուորական պատրաստութեան։ Աշխատավարձը չպիտի կրճատուի, բայց շաբաթ օր կորսուած ժամերը պիտի հատուցուին շաբթուան միւս օրերուն մէջ։

8000 Ռումանացի Թուրքեր դէպի Թուրքիա

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ պայմանագրութիւն մը կնքուած է, այդ երկրէն գալիք թուրք գաղթականներու մասին։ Այսպէս, Ռումանիա ո եւ է տուրք կամ գումար չպիտի պահանջէ եւ գաղթականները պիտի կարենան միասին տանիլ իրենց դրամը եւ շարժուն ինչքերը։ Գալով կալուածներուն եւ տուներուն, Ռումանիա հինգ տարուան ընթացքին պիտի վճարէ անոնց փոխարժէքը, փոխարէնը քարիւղ, ատաղձ եւ այլ նիւթեր տալով Թուրքիոյ.

Այս ամիս 8000 գաղթականներ պիտի հասնին Ռումանիայէն։

Ցորենն ու ալիւրը կը սղեն Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ ցորենի գիները վերջերս սկսած են բարձրանալ, որովհետեւ Անատոլուէն այլեւս ցորեն չի ղրկուիր։ Ցորենին գինը 5էն 6 ղրուշի բարձրացած է։ Վախ կայ որ հացին գինն ալ բարձրանայ։

Իզմիրէն կը հաղորդեն թէ ալիւրին գինը պարկ գլուխ մէկ ոսկի բարձրացած է։ Ատանայի մէջ ալ ցորենին քիլօն 2 ղրուշէն 3ուկէսի բարձրացած է։

Անատոլուէն եւ Թրակիայէն եկած լուրեր կը յայտնեն թէ երկրագործները մեծ անձկութեամբ անձրեւի կը սպասեն եւ մտահոգ են նոր բերքին համար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

« ՉԷ ՄԱՍՆԱԿՑԱԾ »...

— o —

«Ցառաջ» երկու անգամ արտայայտուեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղին ծանօթ յայտարարութեան առթիւ, որ «պարտք կը զգար յայտարարել թէ՝ չէ մասնակցած Մայիս 28ի «անկախութեան» հանդէսին»։

«Ցառաջ» մոռցած է կարեւոր պարագայ մը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ը եւ սկաուտներու Ընդհ. Միութիւնը ներկայ էին Մայիս 28ի տօնակատարութեան (Մայիս 25), Շրջ. վարչութեան երկու անդամներով, խմբապետներով եւ խումբ մը սկաուտներով, որոնք եռագոյն դրօշ մըն ալ բերած էին, եւ բարձրացուցին զայն բեմին վրայ։

Միւս կողմէ, սկաուտի «Հայ Սկաուտ»ի վերջին թիւը, իր խմբագրականով,—«ԱՊՐԻԼ 11-23 ԵՒ ՄԱՅԻՍ 28» (տես Գ. էջ)։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Սկաուտներու ընդհ. միութեան պաշտօնաթերթը իր պաշտօնական խօսքն արտասանելով Մայիս 28ի մասին, կը շեշտէ.

— « *Քաղաքական եւ կուսակցական վէճերէն եւ պայքարներէն հեռու, Հայ սկաուտը նոյն ջերմեռանդութեամբ կը տօնէ այս տօնը եւս, որպէս յաջորդական տօնը Ապրիլ 1. 24ին*»

Ապրիլ 11/24ը մեր մարտիրոս ցեղին խաչելութեան, իսկ Մայիս 28ը անոր փառաւոր յարութեան տօնն է, մէկը միւսէն նուիրական, մէկը միւսով բաժանդակուած ու սրբացած»։

Արդ, ի՞նչ ըսել կ'ուզեն «Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի մասնաճիւղ» կոչուած խմբակին երեւելիները։

Կ'ուզեն հաստատել թէ իրենք բաժին չունի՞ն այս «մեղք»ին մէջ։

Այնատեն, ինչո՞ւ կը կոչեն իրենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի դրօշին։

Միութիւնը շատոնց ճշդած է իր դիրքը — գրական — երկու տօներուն եւ ազգային խորհրդանշանի հանդէպ։

Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ. իբրեւ երիտասարդական կազմակերպութիւն մը որ կը ձգտի ոչ միայն մարզական շարժում ստեղծել, արի եւ չարքաշ սերունդ հասցնել, այլ եւ ազգային ոգի արծարծել։

Միութեան մը ծրագիր – կանոնագիրը փութպալի գնդակ չէ, որպէսզի գլուխէ ուզածին պէս, կամ եղանակին համեմատ։

Որո՞ւ հանոյք պատճառել կ'ուզեն փարիզի «փրոֆէսիոնէլ»ները, ուրանալով իրենց Միութեան ուղեգիծն ու աւանդութիւնները։

Որպէսզի դիւրութի՞ւն ստանան օրեւան երթալու եւ մրցելու։

Բայց, իրենց ո՞ր ուժերով,— վարձու օտարականներո՞վ, թէ «աւաղ փառացս» յիշատակներով։

Ինչո՞ւ այսքան կը պղտիկնան, ծախու հանելով իրենց կոչումն ու պատասխանատուութիւնը։

Թող դէպի արեւելեան, աւելի խոնարհ գաղութները ուղղեն իրենց աչքերը, եթէ չեն կրնար զսպել շիտակ ճամբան։

ՎԱՀԷ

84 հայ բանուորներ արձակուած Լա Սիօթայի մէջ

Լա Սիօթայէն կը գրեն մեզի յունիս 13 թուականով.—

Ինչպէս գրած էի, ամէն չորեքշաբթի կ'արձակեն Լա Սիօթայի նաւաշինարանի օտարազգի բանուորները։ Անցեալ չորեքշաբթի եւ այս չորեքշաբթի արձակուած հայ բանուորներու թիւը 44 է, իսկ երկու շաբաթ առաջ արձակած էին 40, այնպէս որ 84ի կը հասնի արձակուած աշխատաւորներու թիւը, եւ դեռ պիտի շարունակուի։ Մտահոգութեամբ կը սպասենք այս չորեքշաբթի օրուան։ Գաղութիս վիճակը շատ տխուր է, շատեր օրուան հացի կարօտ են, իսկ քաղաքապետութիւնը անգործներու անտուկ հատուցանելու յոյս չի տար։ Մի այն յանձնախումբ մը կազմուած է, որպէսզի զուծագործներու տնտեսական հոգերով զբաղի։ Որոշած են ապուր բաժնել գործազուրկներուն անխտիր, բայց դեռ չեն սկսած ։

ԽՄԲ.— Միացեալ Ցանձնաժողովին յուրջ ուշադրութեան կը յանձնենք այս խնդիրը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին մեկնումը արգիլուած

Սելանիկի « Հորիզոն »էն առնելով գրած էինք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի «Արարատ» խումբը Աղեքսանդրիա պիտի երթայ, մրցելու համար Թիրանայի Սփորթ քլիւպին հետ։ Այս առթիւ արտօնութիւն առացուած էր Ցունաստանի կրթական նախարարութենէն։ Վերջին պահուն, սակայն, արտաքին նախարարութիւնը մերժած է անցագիր տալ, որով խափանուած է մրցումը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութիւնը կը շարունակէ իր ձեռնարկները, արտօնութիւն ստանալու համար։

Կը թուի թէ այս արգելքը կապ ունի Ցունաստանի եւ Ալպանիոյ յարաբերութեանց հետ, որոնք խանգարուած են վերջերս։

Կղերական ճնշումներ Ցունաստանի մէջ

▪▪▪▪▪▪▪▪

ԵՐԵՔ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐ ԿԱՐԳԱԼՈՅԾ

Յունիս 14ին արտակարգ նիստ գումարեց Աթէնքի Սինոդին դատական ատեանը, նախագահութեամբ Քորֆուի մետրոպոլիտին, դատելու համար երեք ըմբոստ եպիսկոպոսներ, որոնք չեն ընդունիր նոր տոմարը։ Ամբաստանեալ մետրոպոլիտները առանձին հրաւիրուած էին, բայց մերժեցին ներկայանալ, յայտարարելով թէ եկեղեցին պառակտուած է, ընդունելով Գրիգորեան տոմարը։ Իրենց փաստաբանին թոյլ չտրուեցաւ ներկայ ըլլալ, որովհետեւ աշխարհական մը չի կրնար խօսիլ Սինոդին առջեւ։ Ամբաստանագիրը կարդալէ առաջ Սինոդին քարտուղարը բակը ելաւ եւ երեք անգամ բարձրաձայն կանչեց երեք եպիսկոպոսները։ Եւ որովհետեւ անոնք չէին եկած, վճիռը արուեցաւ ի բացակայութեան։ Վճռագիրը կ'ըսէ թէ Ս. Սինոդը տիրութեամբ եւ խորին վշտով ի բացակայութեան ատենանողութիւն հաշակելով երեք հերձուածող եպիսկոպոսները, կը դատապարտէ իբրեւ հասարակ վանականներ հինգ տարի արգելափակուելու վանքի մը մէջ։

Երեք եպիսկոպոսներու կուսակիցներէն բազմութիւն մը կրօնական պատկերներով, խաչերով եւ Ս. Գիրքով կը սպասէր դատավարութեան ելքին։ Շատեր ծնրադիր կ'աղօթէին, ուրիշներ կը մեղադրէին պետական եկեղեցին եւ Աթէնքի մետրոպոլիտը։ Ոստիկանութիւնը հրամայեց հեռանալ, բայց անոնք մերժեցին։ Ասոր վրայ Աթէնքի հրշէջները ստիպուեցան ջուր ցանել եւ բանի ցրուել ամբոխը։

——o——

ԱՒՍՏՐԻԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ պարգեւ խոստացաւ այն գործատէրերուն որոնք առնուազն 20 առհարիւր կ'աւելցնեն իրենց պաշտօնեաներուն կամ բանուորներուն թիւը 1935ի երկրորդ վեցամսեային։ Այս պարգեւը կրնայ կազմել պետութեան իննայած զործազրկութեան նպաստին 50 առ հարիւրը եւ աւելին։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

(Մեր մասնաւոր թղթակցէն)

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 30 մայիս.— Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնադրութեան 17րդ տարեդարձին առթիւ Հայկական Փրէս Պիւրօն, ի պատիւ Հայաստանի անկախութեան ամերիկացի բարեկամներուն, ճաշկերոյթ մը սարքած էր երէկ գիշեր Նիւ Եորքի գլխաւոր պանդոկներէն Պոմըտորի մէջ, ուր ներկայ էին մօտ հարիւր ամերիկացի եւ հայ ծանօթ դէմքեր։

Երեկոյթին նախագահն էր Գերլինի նախկին ամերիկեան դեսպան Ճէյմս Ու. Ճիրըրտ, որ բուռն ծափերով եւ յոտնկայս ողջունուեցաւ սրահ մտնելու պահուն։ Հիւրերուն մէջ կը գտնուէին Ամերիկացիներէն,— Քոլոմպիա համալսարանի արեւելեան բաժանմունքի տնօրէն փրոֆ. Ռիչըրտ Կաթհայլ, իրաւաբաններ Ճօր Գէնթն, Թամըս Շերխըն, Ճորճ Կորտըն Պէթըլ, յայտնի ժամկալարժութ.. փրոֆ. Միւրիըն Սրաթ, դոկտոր Ճէյմս Քալտուէլ, Նիւ Եորքի սուս միակ օրաթերթի հրատարակիչ Շեմքին, Նիւ Եորքի ծանօթ առեւտրականներէն Գ. Ամաթօ եւ ուրիշներ։ Հայերէն Զօր. Սեպուհ, Կոստան Զարեան, Ղեւոնդ վրդ. Մարթուգէսեան, առաջնորդական տեղապահ Նշան Ա. քհյ. Փափազեան, Դոկտ. Ց. Երկանեան, ընկ. Գասպար Իփէկեան, Գ. Գ. Ճան Մարտիկեան, Ազաղարմ Քէչիչեան, Մ. Քէչիչեան, Ճորճ Քէպապեան, Վահան Գալէնտէրեան եւ ուրիշներ։

Ճաշկերոյթին հեռագիրներ եւ նամակներ ուղղած էին ծովային նախարար Սուանսըն, ծերակուտական Քինկ, նախկին արտաքին նախարար Գոլպի, պաշտօնատարներէն Հրնթըր Միլըր, Նիւ Եորքի կառավարիչ Հըրպըրթ Լիմըն, նախկին կառավարիչ Ալֆրէտ Սմիթ, գնդապետ Հաուզ, Նիւ Եորքի քաղաքապետ Լակարտիա, աշխատանքի ամերիկեան դաշնակցութեան նախագահ Ուիլեամ Կրին, յայտնի հրատարակիչ Ուիլեմ Բ. Հըրսթ, Քոլոմպիա համալսարանի նախագահ Նիքըլըս Մըրրէյ Պըթլըր, եպիսկոպոս Մէնինկ, եպիսկոպոս Օլտհըմ, նահանգային ծերակուտականներ Ճան Ճ. Տըրնիկըն, Ճօ Հէյ եւ Թ. Օ. Գրայըն, Ռոպըրթ Լուի Լով, Նիւ Եորքի ներկայացուցիչներէն Տէկ. Օ՚ Տէլ ինչպէս նաեւ բազմաթիւ այլ պետական, համայնքային եւ եկեղեցական ականաւոր դէմքեր։

Գատուոյ սեղանի կազմակերպիչ ճարտարապետ Արմենակ Գասարճեան պատշաճ ուղերձով մը ներկայացուց Արմինիըն Փրէս Պիւրօյի ատենապետ Դոկտ. Սարգիս Ց. Արզարեանը, որ ամէնէն առաջ յիշեց այն ծանր կորուստը, զոր տարի մը առաջ կրեց հայկական Փրէս Պիւրօն, յանձին իր աւելի քան տասներհինգ տարիներու անխոնջ ու աննահանջ վարիչին, Վահան Գարտաշեանի։ Ներկաները, ատենապետի հրաւէրով, յոտնկայս եւ լուռ յարգեցին հանգուցեալին յիշատակը։ Շարունակելով իր խօսքը, Դոկտ. Արզարեան յայտարարեց.

— «Արմինիըն Փրէս Պիւրօն կը հաւատայ թէ ժամանակներս լի են կարելիութիւններով ու մենք պէտք է որ մեզ հետ ունենանք մեր ամերիկացի բարեկամները եւ ապաւենք անգերուն մէկ զաւթօնքին, երբ մենք պիտի առաջնորդենք ազատութիւն սիրող լեգէոնները, պաշտպանելու բոլոր պետութիւններէն իրագործուած խոստումներուն,— զորս անոնք տուին Հայերուն,— անոնց յանձնելու մէկ մասը այն հայկական հողերուն, որոնք գծուեցան Ուիլսընի կողմէ, իբրեւ մաս անկախ Հայաստանի։

«Մենք պէտք է կատարենք այն պարտաւորութիւնները, զորս յանձն առած ենք եւ կամ որոնք մեր վրայ դրուած են հայկական հարցի լուծման համար։ Մենք կ՚ուզենք որ Հայերը վերստանան իրենց անկախութիւնը եւ ազատութիւնը, որովհետեւ ոչինչ կարգադրուած չէ ճիշդ ու արդար կերպով։ Մենք կազմակերպած ենք այս սեղանը երկու նպատակով, յարգելու մեր ամերիկացի բարեկամները եւ խմբուելով, գլուխ գլխի տալով ապրելակերպ մը գտնելու։

Հայկական հարցը չի կրնար մեռնիլ եւ պիտի չմեռնի անզգամութիւններով, կոտորածներով եւ ժխտումներով, քանի աշխարհի վրայ կան ազատութիւն սիրող, պատուաւոր, պարկեշտ ու աստուածավախ մարդիկ, քանի խումբ մը հայրենասէր Հայեր կ՚ապրին աշխարհի մէկ անկիւնը։ Հայերը պիտի չհրաժարին Թուրքիայէն ունեցած իրենց պահանջներէն։ Ոչ ալ Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը կրնայ խուսափիլ իր ստանձնած պարտաւորութիւններէն, կամ ուրանալ զանոնք.

ՆԱԽԿԻՆ ԴԵՍՊԱՆ ՃԻՐԸՐՏԻ ՃԱՌԸ

Հայկական Փրէս Պիւրոյի այս ընդհանուր տեսակէտները ներկայացնելէ յետոյ, Դոկտ. Արզարեան պատշաճ կերպով ներկայացուց երեկոյթին նախագահը, դեսպան Ճէյմս Ու. Ճիրըրտ, որ հետեւեալ ուղերձը ըրաւ.

— «Պարոն ատենապետ, հայ եկեղեցւոյ յարգելի պաշտօնեաներ եւ զօրավար, որ այնքան քաջութեամբ կռուեցաք պատերազմի ընթացքին եւ դուք Գ. Պէթլ, Րոբըրթ Կաթհայլ եւ դուք բոլոր բարեկամներդ Հայաստանի։

Տասնեակ տարիներ առաջ էր որ դուք առաջարկեցիք ինծ ընդունիլ Հայաստանի Անկախութեան Կոմիտէի նախագահութիւնը։ Դուք տակաւին կը կուէք այն դատին համար, զոր կը սիրէք։ Երբ կը թղթատէք պատմութեան էջերը, դուք ոչ մէկ ժողովուրդ կը գտնէք այս երկրի վրայ, որ տառապած ըլլայ այնքան, որքան Հայերը։ Մեզ կը սորվեցնէին որ ցաւալի եւ աւաղելի համարէինք Ֆրանսական Յեղափոխութեան ընթացքին տառապող սարսափի իշխանութիւնը, որուն զոհերուն թիւը մօտաւորապէս 3000 կը հաշուէր։ Իսկ ինչպէս գիտէք դուք, համաշխարհային պատերազմի ընթացքին 800.000 Հայեր կոտորուեցան Թուրքերու կողմէ։

Համաշխարհային պատերազմի վախճանին, երբ առաջարկուեցաւ ինծ նախագահելու այս կոմիտէին, վարդագոյն եւ յուսալից էր ապագան Հայերուն եւ Հայաստանի համար։ Սակայն նախագահ Ուիլսընի ներանդութիւնը ուշացուց Թրքական հարցին կարգադրութիւնը, Թուրքերը օգտուեցան պարագաներէն ու վերջապէս խորհրդային Ռուսիա վերջ դրաւ մեր երազներուն, զորս մենք ունէինք անկախ ու ազատ Հայաստանի մասին։

Մի յուսահատիք։ Ո՞վ կրնար հաւատալ համաշխարհային պատերազմի սկիզբը, թէ Իրլանտացիները իրենց ազատութիւնը ձեռք պիտի բերէին։ Ո՞վ կրնար հաւատալ, որ Լեհերը, որոնք բաժան բաժան էին Եւրոպայի երեք մեծ կայսրութեանց միջեւ եւ իրենց ազգային պատիւը, լեզուն եւ եկեղեցին պահած էին երկար դարերով, պիտի դառնային Եւրոպայի մեծ պետութիւններէն մին, 27 միլիոն բնակչութեամբ, կազմակերպուած եւ զինուած բանակով մը, որ յարգանք կը պարտադրէ եւրոպական բոլոր պետութեանց

Իրլանտացիներուն, Չեխերուն եւ Լեհերուն օրինակները պէտք է դաս ըլլան Հայերուն։ Մեծ յեղափոխութիւն մը, մեծ փոփոխութիւն մը կը նայ կրկին ոտքի կանգնեցնել Հայերը, որպէսզի անոնք տիրանան իրենց պատմական պապենական ժառանգութեան։ Ոչ մէկ ազգ այնքան հաւատարիմ մնացած է իր եկեղեցին ու հաւատքին, ինչպէս Հայերը եւ այդ պատճառաւ անոնք կրած են հալածանք եւ աքսորուած են ու նահատակուած։

Այս պահուս միտքս կուգայ անգլիացի բանաստեղծ Ուիլեմ Հէնլիի մէկ բանաստեղծութիւնը, որ կրնար գրուած ըլլալ Հայու մը կողմէ.—

Գիշերուան մէջէն, որ կը ծածկէ զիս,
Գուբի մը պէս մութ, բեւեռէ բեւեռ,
Փա՛ռք աստուածներուն, ով որ ալ ըլլան,
Անյաղթ ու ամուր իմ հոգւոյս համար։

Պարագաներու բուռին մէջ անգութ,
Ոչ ընկրկած եմ, ոչ աղաղակած,
Ճակտին բազմաթիւ հարուածներուն տակ,
Խոցոտած է գլուխս, բայց ոչ խոնարհած։

Հոգ չէ թէ ո՛րքան անձուկ է դուռը,
Ո՛րքան պատիժով գիրքն է բեռնաւոր,
Ես եմ միայն տէրն իմ ճակատագրին,
Ես եմ իմ հոգւոյն հրամանատարը։

Այս ներշնչող բանաստեղծութեամբ Գ. Ճիրըրտ վերջացուց իր քաջալերական ուղերձը, որ ընդունուեցաւ ներկաներուն կողմէ բուռն ծափերով։

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՄԵՐ ԽԼՔՆ ՈՒ ՄՏԻՏՔԸ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

ԽՄԲ.— Աեւտասիկ ամփոփումը այն ճառին զոր ընկեր Ս. Վրացեան խօսեցաւ Մարսէյլի մէջ, անկախութեան տօնին առթիւ.—

Մի տարի եւս մեր հայրենիքի անկախութեան տարեդարձը առիպուած ենք տօնել օտար երկնքի տակ։

Հաւաքուած այս սրահին մէջ, մէկ անգամ եւս մենք մեզի հետ հաշիւի պիտի նստինք՝ ինչ չար ու բարի տեսանք այս մէկ տարուան ընթացքին. ի՞նչ շահեցանք եւ ի՞նչ վնաս ունեցանք։ Որովհետեւ տարեդարձի օրը մեզ համար ոչ միայն տօնական հանդէս է, այլ եւ մտածումի եւ հաշուետուութեան օր։ Ինչպէս գործի մարդը տարեվերջին իր հաշուեփակը կ՚ընէ տարեսկիզբին նոր հաշիւ բանալու համար, մեր ժողովուրդն ալ Մայիս 28ի օրը, ազգային քաղաքական գործի հաշուեփակ պիտի կատարէ ու նոր տարեշրջանի գործունէութեան հեռանկարները գծէ

Այդ պատճառով հայրենակիցներ, ինծմէ մի սպասէք այսօր Հայաստանի հանրապետութեան պատմութիւնը, որ ուրիշն ծանօթ է ամէնքին եւ որի մասին կայ բաւական հարուստ գրականութիւն, մի սպասէք եւ հանրապետութեան անցեալ գործերու գնահատութեան խօսքեր— այդ մասին եւս շատ ճառեր լսած էք։ Իմ խօսքը պէտք է լինի մեր այսօրուան մասին, այսօրուան չար ու բարիի մասին, մեր նուաճումներու եւ կորուստի, մեր յոյսերու մասին։ Եթէ նկատենք, որ հայ հաւաքական ազգը մեծ գործատէր մըն է, եւ Հայոց ազգային կեանքը՝ գործի մեծ ձեռնարկ մը, եթէ բանանք Հայոց ազգային հաշուեմատեանը եւ փորձենք հաշուեփակ ընել — ի՞նչ շահ կամ վնաս ունեցանք այս վերջին տարուան ընթացքին։ Պատասխանել այս հարցին՝ կը նշանակէ գիտակցօրէն գնահատել մեր այսօրուան կեանքը եւ մտածանշել վաղուան համար հետեւելիք ուղիները։

Հալածանքները կը բաղկանան երկու էջերէ՝ Մուտք եւ Ել

Ի՞նչ եղաւ մեր տարեկան մուտքը եւ ի՞նչ ունեցանք նոյն տարեշրջանին։ Պէտք է խոստովանիլ թէ աւելի հեշտ է պատասխանել վերջին հարցումին, քան առաջինին։

Ամէնէն առաջ միջազգային քաղաքական տեսակէտով։ Վերջին տարեշրջանին պէտք է քաջութիւն ունենանք խոստովանելու թէ բոլոր դէպքերը դասաւորուեցան ի նպաստ թշնամիներու եւ ի վնաս մեզ. եղան կարգ մը միջազգային համաձայնութիւններ ու ձեռնարկներ, որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կը վերաբերին մեր հայրենիքին եւ որոնցմէ անմիջական օգուտ ունին Հայաստանի թշնամիները։ Այսպէս պինուորական դաշինք Մոսկուայի եւ Փարիզի միջեւ, պալքանեան միութեան ամրապնդումը, իտալական զինուորական շարժումները դէպի Հապէշիստան, Թուրքիոյ մերձեցումը, մեծ պետութեանց ճիգերը տեւականացնելու խաղաղութիւնը — առանց բոլոր կ՚ամրապնդեն մասնաւորապէս Թուրքիոյ միջազգային կացութիւնը, ժամանակի մը համար Թուրքերը կ՚ազատեն արտաքին մտահոգութիւններէ եւ անոնց ճիգերը կը կեդրոնացնեն ներսի աշխատանքներու Թուրքիոյ տնտեսական եւ ռազմական զօրացման վրայ, գործ մը որուն մեծապէս կ՚օժանդակէ եւ Խորհ. Միութիւնը՝ Թուրքիան նկատելով իր միջազգային քաղաքականութեան կարեւոր ազդակներէն մէկը։

Մեր հաշուի հերթի բաժնի երկրորդ կարեւոր յօդուածը տնտեսական տագնապն է, գործազրկութիւնը, որ եթէ սեփական պետութիւն ունեցող ժողովուրդներու համար դարձած է նեղիչ, հայ ժողովուրդի համար կատարեալ աղէտ կը հանդիսանայ։ Օրուան հացի, ապրուստի միջոցներու, մարդկային գոյութեան համար մղուած պայքարը կլանած է մեր ժողովուրդի բոլոր ուժերը եւ զարմանալի չէ, որ աշխատանքը ազգային քաղաքական ճակատի վրայ թուլցած է։ Նոյնպէս ձեր շուրջը, ո՞վ սիրտ ունի մտածելու աւելի բարձր նիւթերու մասին, երբ հացի հոգը կը մաշեցնէ սիրտը, երբ երախաը կը մնայ անօթի, երբ ամէն վայրկեան կ՚ապրիս աշխատանոցէն փողոց նետուելու կամ նոյն իսկ երկրէն արտաքսուելու սպառնալիքի տակ։

Արհամարհուած գաղթական, անտէր վիճակի մէջ, պետութիւն չունենք մեր ետեւը, մեր իրաւունքները պաշտպանող՝ ստիպուած ենք խոնարհիլ ու նուաստանալ օտարներու կամքին, յաճախ եւ քմահաճոյքին առջեւ — եւ այսպէս գրեթէ ամէն տեղ ուր կան հայկական թեկորներ՝ քշուած համաշխարհային փոթորիկէն։

Մեր այս ներքին տկարութիւնը աւելի եւս կը սաստկանայ այն սուր պառակտումէն, որուն ենթակայ է արտասահմանի հայութիւնը։ Աղէտի ու տագնապներու ժամանակ կենսական մարմինները սովորաբար կը համերաշխին, կուռ միութիւն մը առաջ բերելու եւ միացեալ ուժերով արտաքին վտանգներուն դիմադրելու նպատակով

Մենք ընդհակառակն, ալ աւելի խորացուցինք պառակտումը եւ բաժանման վիհը։ Անցեալ տարին, գաղթահայոց պատմութեան մէջ, կը մնայ իբր ամէնէն սեւ տարիներէն մէկը, որմէ մեր սերունդները ամօթ պիտի զգան։ Մենք սակայն կը յամառինք չհասկնալ թէ՝ միութիւնն է ոյժը, եւ ոչ թէ ջլատումն ու պայքարը։

Եւ վերջապէս մեր հաշուեփակի «ելքի» բաժնի ամէնէն մռայլ մէկ էջը Հայաստանի եւ գաղթահայութեան յարաբերութեան ներկայ վիճակն է։ Հայաստանը կը շարունակէ անտեսել 700.000 հայութիւնը, Հայաստանի վարիչներու համար այդ հայութիւնը միայն մէկ արժէք ունի,— «մի քիչ փող»։

Այսօր, երբ գաղթահայութիւնը դըրամ տալու կարողութիւն չունի, Հայաստանի համար այլեւս հետաքրքրութիւն չի ներկայացներ։

Զանազան«Վերաշինացներով» ու «Բարեկամներով» բոլշեւիկները կը շարունակեն չերտաւորել, պղտորել ու բայքայել զմտիզի վերածել գաղթահայ կեանքը՝ հարուածելով, թուլցնելով անոր դիմադրական կարողութիւնը եւ հայ աշխատաւորութեան անզիջական տարրերը ծառայեցնելով համայնավար գրգռիչ քարոզչութեան ու քաղաքացիական կռիւներու։ Արտասահմանի հայութիւնը Հայաստանի ներկայ վարիչներու համար միջոց մըն է սոսկ եւ ոչ նպատակ։ Այս իսկ պատճառով, ներգաղթի գործը, պահ մը գաղթահայութեան հոգիներու մէջ լոյսի կայծ մը ձգելէ յետոյ մարեցաւ անփառունակ Հայաստանի դուռները ալ աւելի ամուր փակուեցան դուրսի Հայերու առջեւ։

Անցեալ տարեշրջանին աւելի քան երբեք, Հայաստան եւ գաղթահայութիւնը խորթ մնացին իրարու։

Թէ Հայաստանի վարիչները բարեացակամ վերաբերում չունին դէպի գաղթահայութիւնը, ատոր մէկ պերճախօս ապացոյցն ալ տեսանք ու տակաւին կը շարունակենք տեսնել էջմիածնի ընթացքին մէջ։ Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութիւնը, երբ թէ ազատ եւ ինքնիշխան, տեսէք ի՞նչ աւերիչ դեր կը կատարէ արտասահմանի մէջ, խտրութեան, պառակտումի, եւ կողմնակալութեան սերմեր սերմանելով հայ ժողովուրդի զանազան խաւերու մէջ։ Էջմիածնի ձախաւեր միջամտութիւններուն եւ անխորհուրդ կարգադրութիւններուն հետեւանք է որ Ամերիկահայ եկեղեցին գտնուի հատու այսօրուան վիճակին։ Նոյն այդ Էջմիածնի քմահաճ, չքնելու համար ատելին, գործելակերպի պատճառներ դուք կը տեսնէք եւ այստեղ, Մարսէյլի մէջ, 30000նոց կենսունակ աշխատասէր գաղութ մը, անտեսուած ամէնքէն, լքուած էջմիածնէն, սեփական ուժերով կազմակերպուած ու թեմական կեանք ստեղծած է, իր հաւատարմութեան ժառանգները հաւաքելով ազգային դպրոցներու մէջ։ Այդ թեմը փաստօրէն ճանչցուած է էջմիածնի կողմէ, որովհետեւ, անոր կազմակերպողը եղած է էջմիածնի լիազօր նուիրակ Գալուստեան եպիսկոպոսը։ Աւելին էջմիածինը այդ թեմի հետ յարաբերութիւն պահած է, այդ նոյն թեմի պատգամաւորը պահած է, այդ նոյն թեմի պատգամաւորը մասնակցած է կաթողիկոսական ընտրութեան։ Հիմա եւեր կը յայտարարեն թէ թեմը ապօրինի է, ինչո՞ւ, որովհետեւ կրօնական Ազգ. Երեսփ. Ժողովին ու վարչութիւնը Դաշնակցականներէ բաղկացած են։ Նախ՝ դուք գիտէք որ այդ ճիշդ չէ, Երկրորդ՝ դուք գիտէք որ Երեսփ. Ժողովը ժողովրդական ընտրութեամբ պաշտօնի կոչուած մարմին մըն է

Եւ վերջապէս, այդ ո՞ր օրէնքն Դաշնակցականները էջմիածնի աչքին դադրած են Հայ ըլլալէ։ Արտասահմանի մեծադոյն մասը կամ Դաշնակցական է, կամ կեցած է Դաշնակցութեան կողքին — ի՞նչ է, էջմիածին որոշած է պատերա՞զմ յայտարարել գաղթահայութեան մեծ մասին Զգո՛յշ։

Դարեր առաջ, էջմիածնի ազգէն ամբարտաւան վարիչները պատճառ դարձան որ Լեհաստանի ծաղկեալ հայ գաղութը կորսուի ազգային մարմինէն ու կորսուի։ Այսօրուան էջմիածնի վարիչները պէտք չէ կրկնեն իրենց նախորդներու սխալը։

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ԱՆԹԵԼՈՎ

Պուքրէշէն կը գրեն մեզի.— Կաստանցայէն Վարդմանութեան առ-բեղարձի տօնակատարութեանց Ռումանահայ յանձնախումբը կը հաղորդէ Գ. Օ. Ռ. Պէրպէրեանի հայկական պատարագը Պուքրէշի սատխօկայանէն պիտի երգուի յառաջիկայ 21 յունիս ուրբաթ օրը տեղական ժամով ժամը 9 քառորդ անցած։

Ունկնդրութեան ալիքը Ֆրանսերէն լեզուով պիտի բանաւորէ փրոֆ. Հայր Քէթրէսքու։

Պուքրէշի կայանին կարճ ալիքն է 364,5, իսկ երկայն ալիքի երկայնութիւնն է՝ 1875։ Երկուքն ալ հաւասարապէս գործածելի են։

(Կ0ԼԻՔ)

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԳԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Անդրանիկ Թուրք քաշած կը խօսէր, պատժելու համար զայն։ Եւ տեսա զինուորները կը սկսին համակրանք բանալ ազին մէջ Անդրանիկի ուղղութեամբ։ Անդրանիկ կուրծքը դէմ տուած կը գոռայ.

— Կրակեցէ՛ք, կրակեցէ՛ք, ես Հայու գնդակով պիտի իյնամ, թշնամին զիս չի կրնար խոցել ..

Թրքահայ զօրամաս մը խելոյն կը շրջապատէ Ա. Հրացանաձիգ գունդի ապստամբ զինուորները։ Ի՞նչ, մի՞թէ եղբայրասպան կռիւ պիտի ծագի .. Արծուի պէս մէջ կը նետուի Մուրատ եւ իր անուշ լեզուով ու համոզմամբ կը համոզէ զանոնք, կանխելով անախորժ դէպքերը.

Ի՞նչ վէրքեր կը փորէինք մեր մարմնին վրայ, երբ ներդաշնակ թշնամին մեզ կը դարպասէր... Մարդ հոգիէն անբուժելի հիւանդ պէտք է ըլլայ, ազգային ամբողջութեան գաղափարը հերձատելու համար...

Փետր. 24ին դէպքերը աւելի քան ծանրակշիռ հանգամանք մը կը ստանային։ Սարսափը օձապտոյտ կը սաւառնէր մեր գլխուն վրայ։

Երեկոյ մըն էր։ Անդրանիկի բնակարանին առջեւ շարքով կեցած էին 500-600ի չափ Խնուսցի կամաւորներ՝ Համբի Գեւոյի ղեկավարութեամբ։ Անդրանիկ, խիստ ջղային ու դերասիրելի, մարած ձայնով մը կը խօսէր անոնց եւ կ՚ըսէր.

— Վաղը այս քաղաքը արեան մէջ պիտի լողայ։ Ձեր կրծքերը թշնամիին գանկերուն վրայէն պիտի քալեն։ Եղէ՛ք անողոք, քաջ ու անզգուշաճան, եւ զարծածեցէք մինչեւ ձեր վերջին փամփուշտը ...

Մարդ կը ցնցուէր, ի տես այս զինուորական ձիգերուն ...

Փետր. 25ի լուսաբացին Իլիճան ալ ինկած էր։ Մեր զօրքը կը քաշուէր դէպի Կէզ հայկական գիւղը։

Լուրը ցնցեց ամէնքը։ Անդրանիկ զօրամաս մը գլուխն անցած կ՚արշաւէ դէպի Իլիճա, հակայարձակումով մը վերստին գրաւելու համար։

Օրհասական պատերազմն սկսած էր Կարնոյ շուրջը՝ Կարնոյ համար։ Հնչած էր անհաւասար պայքարի կարմիր ժամը։ Մուրատ, Սեպուհ եւ գնդ. Թորգոմ մեկնած են ճակատ։ Թշնամին, բացի կանոնաւոր զօրամասերէն, ունէր շուրջ 4000ի չափ զինուած Թուրքեր Կարնոյ մէջ, իսկ Ջիֆթլիկի եւ Թուզչիի կողմէն մօտ 1500 Քիւրտեր, որոնք նոյնպէս անցած էին յարձակման, Թուրք կանոնաւոր բանակի կողքին

Թշնամին այս անգամ ունէր թէ՛ թնդանօթ, թէ՛ գնդացիր եւ նոյն իսկ հեռախօսը ատուատնակ։

Մեր լեռնային ու դաշտային հրետանին կը սկսի հարուածել, Կարնոյ գաւառներուն առջեւ վառօդի խնդիթեցնող ծուխն ու մուրը թանձր ամպեր կազմած կ՚արշաւէր դէպի Կէզի, Ըղտամարդի, Սէօյիւտլիի, Թէքէ-Տէքեյի եւ Տուզլու-Փունարի բարձունքները։ Ժամերով անդադար կը սուլէին գնդակներն ու բոցեղէն լեզուները։ Հայ զինուորը մաղլցելով, ճանկռթելով կը բարձրանար ձիւնապատ սարերը եւ կը հալածէր թշնամին։ Կենաց ու մահու կռիւ էր։ Անձնական ու հաւաքական քաջութեան ի՞նչ հոյակապ դրուագներ անխնայ կը պարզէին մեր ցեղի երակները։ Սրբազան կատաղութեամբ մարդկային ամբոխները խելագար գրոհներով վերար կը րկզմէին։ Կարնոյ կամարակապ դուռներուն առջեւ խաչն ու կիսալուսինը ահաւոր ցնցումներու մէջ էին։ Երկրի թնդանօթները կը սկսին ներդաշնակ ամբաստանել։ Երեք օր անդադար կռիւները կը շարունակուէին։ Վիրաւորներ ու սպաննուածներ կառքերու վրայ հիւանդանոց կը փոխադրուէին...

Կարի՛ն, Կարի՛ն, որքան Հայորդիներ իրենց արիւնով ներկեցին ձիւնապատ սարերդ ու բերդերդ..

Քաղաքի Թուրքերը ժամէ ժամ, հեւ ի հեւ կը սպասէին իրենց փրկութեան ահազանգին։

Փետր. 25, 26 եւ 27ի ահեղ գուպարի օրերուն, կամաւոր ու զինուոր կը սկսին վրէժխնդրական մաքրագործումներու։ Կարնոյ մաքրագործումը սա՛ր, շատ էր ուշացած, ուստ «մարդասէր» հրամանատարներու պատճառաւ։ Եւ գիտամամբ արգելք հանդիսացած էին, որպէսզի մեր կուրծքին վրայ սարդը իր ոստայնը հիւսէ։ Անոնք որ մարդասիրութեան ու անմեղութեան քարոզներով կ՚օրօրէին, չէին տեսած հայ արիւնը որ առատօրէն օծած էր իր հայրենի դաշտերը. Խնայե՞լ. ո՞վ որու խնայած էր, որ հայ զինուորը խնայէր։ Եւ ինչո՞ւ պիտի խնայէր։ Մի՞թէ համաշխարհային պատերազմը չէ տուած բազմաթիւ օրինակներ, համաշխարհային գազանութեան ու համաշխարհային հեղնութեան... Չկայ աւելի դժուար գործ, քան պատերազմի դաշտին մէջ գալով վրէժխնդիրը։ Պատերազմն ու գոյութեան կռիւը իրենց անողոք իրաւունքներն ունէին . .

Փետր. 26ի երեկոյեան տեղի կ՚ունենայ, Անդրանիկի եւ իր սպայակոյտի անդամներու մասնակցութեամբ, Զինուորական Խորհուրդի ճակատագրական նիստը։ Տագնապալի վայրկեաններ... Թշնամին Կարնոյ կամարներուն տակ... Ի՞նչ ընել։ Կռուի՞լ մինչեւ վերջին մարդն ու փամփուշտը, թէ նահանջել։ Խորհրդակցութիւնն ու վէճերը կ՚ըլլան բուռն։ Եւ ի վերջոյ կ՚որոշուի ... Նահանջել։

Խորտակուած էին այլ եւս մեր ժողովուրդի բոլոր յոյսերը... Բերդաքաղաքը պիտի յանձնուէր Թուրքերուն։ Անզօր էինք ու թոյլ...

Անդրանիկ սրտմտած, փետր. 26 լոյս 27ի գիշերն իսկ կը մեկնի իր հեծեալներով... Նահանջի լուրը շղթայակի մը պէս կ՚անցնի բերնէ բերան, թերամէ թերամ։ Հայրենասէր կամաւորներ կ՚ուզեն կէթ հրկիզել Կարնոյ պահեստներն ու մանաւանդ Զինուորական Կեդրոնը Մինարան։ Ինչ ինչ նկատումներով կ՚արգիլուի կրակի տալ քաղաքը եւ Կարինը կը ստանան Թուրքերը լորովին անվնաս ու անաղարտ ..

ԱՆԳԻՆՈՒԽ ՆԱՀԱՆՋ...

1918 փետր. 27ի առաւօտեան, Կարինը թաղուած էր պաղ ճերմակ մշուշի մը մէջ։ Տրապիզոնի եւ Խարբերդի դուռներուն ուղղութեամբ կուգային կը հեկեկային մեր զօրքերու հրացանները։ Ճակատը լքուած էր։ Մարտական ոգին չքացած, մէն ոք կը դիմէր դէպի նահանջի տխրավարակ ճամբաները։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

18)

Ի ՊԷՏՍ ՃԱՐԳԱՑԵԼՈՑ

— o —

ԽՄԲ.— «Հայ Ս[illegible]» [illegible] Մ. Ը. Մ.-ի եւ Սկաուտներու [illegible] պաշտօնաթերթ, [illegible] խմբագրական կը հրատարակէ իր վերջին [illegible] մէջ:

[illegible]

ԱՊՐԻԼ 11-24 ԵՒ ՄԱՅԻՍ 28

Ծառայել ազգին եւ հայրենիքին. Հայ Սկաուտի հիմնական դաւանանքն է. Ան գնա իր պատասխանատու [illegible], կը պատրաստուի [illegible] գիտութեամբ, [illegible] ազգութեան եւ հայրենիքի [illegible] համար:

Ոչ մէկ նպատակ, ոչ մէկ փառք եւ փառասիրութիւն չունի Հայ Սկաուտը բացի այս հիմնական [illegible] իր գոյգ [illegible] ընդունակութեան, [illegible] գործունէութեան [illegible] թիւնէն

Այս պատճառով ալ ոչ մէկ ուժ եւ [illegible] Հայ սկաուտը, անձամբ եւ [illegible] մնայէ այն բոլոր [illegible] եւ [illegible], որոնք [illegible] կարեւորութեամբ կապ ունին մեր անց[illegible] եւ ներկայ պատմութեան հետ

Անոր ըլլալով՝ Հայ սկաուտը [illegible] հետաքրքրութեամբ եւ [illegible] մեր անցեալի փառքերը, [illegible] ու մեծութիւնները, [illegible] համար իր պաշտամունքը, [illegible] համար իր սէրը՝ մեր ներկայ հայրենիքի եւ [illegible] [illegible] Հայութեան հանդէպ.

Այս տեսակէտով ալ, Հայ սկաուտը [illegible] մեր [illegible] երկու կարեւորագոյն [illegible],— Ապրիլ 11 24ը եւ Մայիս 28ը.

[illegible] 1915ին [illegible] մէկ միլիոն Հայու-թեան՝ [illegible] Հայ սկաուտը [illegible] Հայութեան:

[illegible]

[illegible]

փական հայրենիքին՝ ի գին իր [illegible] գոյութեան

[illegible] Հայ սկաուտը [illegible] Ապրիլ 11 24ին

Մայիս [illegible] Մայիս 28ը [illegible]

Հայ սկաուտը, [illegible] Հայութեան նոր [illegible] իր հիմնական պատգամներին ՍԱՌԱՅԵԼ ՄԻՇՏ ԱԶԳԻՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ

[illegible]

ՑԱՌԱՋ-Ի ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Օտար փառաւորութիւն

— o —

[illegible]

[illegible]

տրման ..

Բայց կ'արթննամ նորէն, երբ [illegible] կը [illegible] կը զառնամ, [illegible] գլուխներ են որ կ'երեւին [illegible]

[illegible]

[illegible]

ՀՕՎ. ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԸ ՈՐ ԿԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԻ

— o —

[illegible] «Աղատ Խօսք»ի 11 յունիս —

Յունիս [illegible], շրջ դատարանին [illegible] դատ մը, [illegible] խումբ մը [illegible] Գ. Խաչիկ Ջարբեանի [illegible], այս վերջինս [illegible] երկու կոչերուն առթիւ՝ անցեալ տարի, [illegible]

Այս կոչերուն մէջ, [illegible]

[illegible]

[illegible]

Դատարանը, [illegible] Գ. Խաչիկ Ջարբեան կը դատապարտէ [illegible] 500 [illegible]

Փաստաբան [illegible]

Միւսին [illegible]

ՄԱՄՈՒԼ

ԻՆՉՈՒ Ի ՋԵՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՐ

o

«Հայրենիք» գրած [illegible] 30 մայիս

[illegible]

ՍԵՐԱՒՈՅՑԸ ԿԸ ԶՔՕՍՆՈՒ...

— • —

[illegible]

[illegible]

Եւ այսպէս [illegible] 16 [illegible]

[illegible]

[illegible] 16 [illegible]

13ի գէմ 43 [illegible]

«ՎԷՄ»

— o —

Հանդէս Հայ Մշակոյթի
Եւ պատմութեան
ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Տարեկան բաժնեգինը 60 փր
Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՎԷՆՍԷՆԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԸ

ՎԷՆՍԷՆ.— [illegible]

[illegible]

Գ.

ՀԱՅ ԱՐԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

[illegible]

Բ. Ց[illegible]

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՑԵՐԵԿՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

— • • —

[illegible]

[illegible]

[illegible] 1915 [illegible] 1916 [illegible] 1917 [illegible]

[illegible]

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՎԵՐՋ

Ժոզէֆին Պէյքըրի պատկերը

3000 ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐՈՎ ԿԱՄ 30,000 ԿՏՈՐԻ ԲԱԺՆՈՒԱԾ...

Շահեկան դատ մը եւս, որ ախորժակ սրել եւ սիւնակներ մտնել կուտայ Փարիզի մամուլին:

Արուեստագէտ մը, Սաշա Քամինսքի, որ վրձինի եւ երանգապնակի փոխարէն աշխարհի բոլոր նամակադրոշմները կը գործածէ, կենդանագիրներ շինելու համար, 1932ին կը ծանօթանայ Ժոզէֆին Պէյքըրի հետ եւ կ'առաջարկէ իր պատկերն ալ յօրինել նոյն ձեւով: Աշխարհահռչակ պարուհին կը հաւանի, եւ արուեստագէտը գործի կը սկսի, նախապէս լսելով անոր նախասիրութիւնները՝ նամակադրոշմներու տեսակի մասին: Այսպէս, 30,000 մանր կտորներու կը բաժնէ անոր մարմինը, եւ 3000 նամակադրոշմ կը գործածէ, պատկերը շինելու համար մէկ քառակուսի մեթր կտաւի վրայ: Կանգ չառնելով ո եւ է զոհողութեան առջեւ, մարմինը կը կազմէ 1900ի Ֆրանսական Թանկագին նամակադրոշմներով, մազերը՝ գաղթային ցուցահանդէսի 15 սանթիմնոց նամակադրոշմներով, եղունգները՝ չեխական, շրթունքները՝ աւստրիական, աչքերը՝ Թունուզի, ակռաները՝ Ֆրանսական մէկ սանթիմնոց նամակադրոշմներով եւ այլն: Իսկ բուն կերպարանքը՝ ամերիկեան նամակադրոշմներով, յիշեցնելու համար իր հայրենիքը:

Այս ամբողջ աշխատանքը կը տեւէ վեց ամիս, առանց որ եւ է վճարումի: Վեց ամիս ալ պատկերը կը ցուցադրուի այն թատրոնին մէջ ուր կը խաղար Ժոզէֆին Պէյքըր: Ջերմ շնորհաւորութիւններ՝ ամէն կողմէ: Բոլորը կ'ողջունեն գաղափարը, բայց ոչ իսկ պարուհին կը յիշէ հոն քիչ փողը: Եւ Քամինսքի ճարահատ կը դիմէ դատարան, քսան հազար ֆրանք պահանջելով: Իր տեսակէտով, քանի որ Ժոզէֆին Պէյքըր հաւանութիւն յայտնեց պատկերը շինելու, կը նշանակէ թէ ապսպրանք մը տուած եղաւ, եւ քանի որ վեց ամիս ալ ցուցադրուեցաւ իր խաղացած թատրոնին մէջ, ուրեմն հաւնած էր:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ԹԱՌԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ երեք գիւղացիներ, Մինսքի գաւառին մէջ (Ռուսաստան), վարժուհի մը սպանած ըլլալով: Ուրիշ ութ հոգի ալ դատապարտուեցան 3 — 10 տարի բանտարկութեան:

ԵՐԿՈՒ ԵՆԹԱԳԱՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԵՑԱՆ Թուլոնի մէջ, իբրեւ լրտես: Ամբաստանուած են թէ կարեւոր փաստաթուղթեր կը յանձնէին մանկամարդ կնոջ մը, եւ շռայլ կեանք մը կը վարէին, ինչ որ չէր համապատասխաներ իրենց նիւթական կացութեան:

ԼՈՆՏՈՆԻ ԾՐՋԱԿԱՆԵՐԸ, Ուէլվայնի կայարանին մօտ երկու շոգեկառքեր իրարու զարնուելով 14 հոգի մեռան եւ 32 հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան: Ուրիշ 81 ուղեւորներ ալ թեթեւ վէրքեր ստացան: Աննկարագրելի տեսարաններ պարզուեցան արկածի պահուն:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ 300ԱՄԵԱԿԻ տօնակատարութիւնները սկըսան երէկ, երկուշաբթի, եւ պիտի տեւեն ամբողջ շաբաթը: Երէկ Սորպոնի մատուռին մէջ հանդիսաւոր պատարագ մատուցուեցաւ ի յիշատակ կարտինալ Ռիշըլիէօյի, որ հիմնադիրն է ակադեմիային: Ցերեկ ժամանակ Անմահները գացին Էլիզէի պալատը, իրենց մեծարանքը մատուցանելու համար հանրապետութեան նախագահին, որ, իբրեւ յաջորդը Ֆրանսայի թագաւորներուն, Ակադեմիային պաշտօնական պաշտպանը կը համարուի:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԱԶԳ. ՀԵՐՈՍԻՆ, Տիմիթրի Քանթէմիրի մարմինը յանձնուեցաւ խորհրդային կառավարութեան կողմէ, երկու երկիրներու յարաբերութեանց վերահաստատման տարեդարձին առթիւ: Քանթէմիր 18րդ դարուն կ'իշխէր Մոլտովիոյ մէջ, որ ապստամբեցաւ Թուրքիոյ դէմ: Աւելի քան երկու դարէ ի վեր, Ռումանիա կը պահանջէր իր հերոսին մարմինը, սակայն ցարերը միշտ կը մերժէին: Խորհրդային իշխանութիւնը Քանթէմիրի մարմինին հետ Ռումանիա վերադարձուցած է նաեւ 14,450 սնտուկ պետական թուղթեր եւ քանի մը հարիւր միլիոն լէյ արժողութեամբ պարտաթուղթեր, որոնք Ռուսիոյ յանձնուած էին պատերազմի շրջանին: Տակաւին համաձայնութիւն գոյացած չէ, վերադարձնելու համար ոսկի պահեստը, որ կը գնահատուի 20 միլիոն տոլար, ինչպէս եւ Մարիա թագուհիին գոհարեղէնները, որոնց արժէքը կը հաշուեն 500,000 տոլար: Ասոնք ալ Քրէմլինի մէջ պահուած էին, իբրեւ աւանդ:

ԱԹԱԹԻՒՐՔԻ ՄԱՍԻՆ փառաբանական ճառ մը խօսեցաւ Ջօր. Շէրիլ, Էնկիւրիի ամերիկեան նախկին դեսպանը, Փարիզի ամերիկեան ուսանողներու եւ արուեստագէտներու տան մէջ: Բանախօսը այնքան խանդավառուած էր որ Աթաթիւրքը բաղդատեց Ճօրճ Ուաշինկթընի հետ: Շեշտեց թէ Մ. Քեմալ յաջողեցաւ «վերստին թրքացնել Թուրքիան»: Բանախօսութեան ներկայ էր նաեւ Փարիզի թրքական դեսպանը:

ԶԿԱՐԵՆԱԼՈՎ ԴԻՄԱՆԱԼ ՁԻՆ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑԱԾ ԸԼԼԱԼՈՒ ՎՇՏԻՆ, Տոքթ. Կրաս, հանգստեան կոչուած զինուորական բժիշկ մը, 65 տարեկան, ինքզինք կախեց կիրակի օր, իր ձայնասփիւռ գործիքին ելեկտրական թելով: 1920ին հանգստեան կոչուած ատեն, Գ. Կրաս միայն տարած էր իր ձին, «Գիժու», որ զէնքի ընկերը եղած էր ամբողջ պատերազմի ընթացքին: Ձին ծերացած ըլլալով, մեռաւ 1934 Նոյեմբեր 10ին: Այդ օրէն ի վեր բժիշկը, որ ամուրի էր եւ իր ամբողջ գուրգուրանքը ձիուն կապած, խոր վշտի մը մատնուեցաւ եւ գինով բաշուեցաւ: 1935 յունուար 1ին գնդակ մը պարպեց, բայց վէրքով մը փրկուեցաւ: Մայիս 1ին նոր փորձ մը կատարեց, դարձեալ անյաջող, իսկ այս անգամ հասաւ իր նպատակին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

«Համազգային» Ընկերութեան Կեդր. Վարչութիւնը ձեռնարկած է տարեգիրքի մը հրատարակութեան, գրական - գեղարուեստական, պատմական եւ գիտական բաժիններով: Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ Նոյեմբեր ամսու վերջերը:

Այս առթիւ կազմուած է յատուկ խմբագրական մարմին մը, նիւթերու կազմութեան, դասաւորութեան եւայլ յարակից աշխատանքներու համար:

Ներկայիս կոչ կ'ընենք մեր բարեկամներուն եւ համակիրներուն՝ բերելու իրենց աշխատակցութիւնը մեր այս նոր ձեռնարկին: Նիւթերը կարելի է ղրկել մեզ մինչեւ Յուլիսի վերջերը:

Տարեգիրքի Գրական - Քննադատութիւն բաժնին մէջ պիտի գրախօսուին այն գիրքերը կամ պարբերական հրատարակութիւնները միայն, որոնք կ'ուղարկուին խմբագրութեան, մինչեւ սեպտեմբերի կէսերը: Ամէն առաքում ընել «Համազգային տարեգիրքի խմբագրութեան» անունով: Ուրիշ անուան կատարուած ո եւ է առաքում նկատի չառնուիր եւ կը համարուի կորսուած:

Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ սահմանափակ թիւով, փափաքողները կրնան այժմէն օրինակ մը ապահովել իրենց համար, փոխարժէքը, 20 եգ. ղհ., ղրկելով մեզ կանխիկ:

Դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէով.—
Dr. H. Ohandjanian, B. P. 868, Le Caire (Egypte).

Յօդուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով. Almanach Hamazkaine, B. P. 868, Le Caire (Egypte)

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»
ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Le Gerant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«Վ Է Մ»

Լոյս տեսաւ «Վէմ»ի 9րդ հատորը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Ա. ՄԱՆՏԷԼՇՏԱՄ (կենսագրութիւն).— Ա. Մանտէլշտամ՝ «Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը Թիւրքիայում».— Յ. Ճ. Սիրունի՝ «Ջահէ տարիին նախօրեակը».— Կ. Վ. Տայֆ՝ «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը».— Ն. Մառի ինքնակենսագրութիւնը.— Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ քիւրտ աշուղական գրականութեան համեմատական ուսումնասիրութեան».— Ա. Աստուածատրեան՝ «Արամը».— «Հայաստանի խորհրդի արձանագրութիւնը».— Ռոստոմ՝ «Կուկունեան խմբի արշաւանքը».— ՀԻՆ ԹՈՒՂԹԵՐ.— ԱՆՑԵԱԼԷ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱԽՕՍԱԿԱՆ՝ Յ. Զաւրեան.— ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ, Վ. Եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»:

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.: Դիմել՝ Լ. Գեւոնեանին, «Յառաջ»ի հասցէով:

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները:

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՇՏՕՆԱՏՈՒՆԸ *71, Avenue Kléber*
ՀԱՍՑԷՆ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆՆ Է
Բաց է ամէն առաւօտ ժամը 10—12.30: — Դիմել ամէն կարգի վկայականներու համար:
Խորհուրդներ կը տրուին ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Սափրիչներու Միութեան ընդհ. ժողովը 20 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս կեդրոնատեղին 7. rue Bernardins, *Փարիզ (5). Մեթրօ* Maubert Mutualité.

Օրակարգ. Հաշուետուութիւն նախորդ վարչութեան եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակայողները կը դատապարտուին տուգանքի:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» Գրադարանը բաց է երկուշաբթի եւ [illegible]բաթ օրերը ժամը 8էն 9.30: 1[illegible] Cours Lafayette.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— «Մենք չենք կարող անկեղծ չլինել դէպի մի բարերար, որ այնքան մեծ զոհաբերութիւն յանձն առեց ազատելու մի կեանք»:

— «Մի օրիորդի կեանք... կրկնեց նա խորհրդաւոր ձայնով»:

«Ես մնացի շուարած. Որտեղից գիտէր նա, որ տղամարդի հագուստով ծպտեալ պատանին օրիորդ էր: Նա պատասխանեց.

— «Օրիորդին ջրից հանելու ժամանակ ես արդէն հասկացայ, որ նա տղամարդ չէ: Նրա մի այդպիսի ծպտեալ դրութիւնը առիթ է տալիս ինձ մտածելու, որ ձեր վարմունքի մէջ թաղնուած է մի գաղտնիք: Դուք չէք սխալուի, եթէ այդ գաղտնիքը կը յայտնէք ինձ: Գուցէ ես կարող կը լինեմ դարձեալ օգնել ձեզ»:

«Օրիորդը, որ բոլոր ժամանակը լուռ լսում էր, ընդհատեց մեր խօսակցութիւնը, ասելով.

— Ես գաղտնիք չեմ պահի մի մարդուց, որը ազատեց իմ կեանքը: Եւ սկսեց նա մի առ մի պատմել, թէ ինքը ում աղջիկն է, պատմեց իւր հօր անգութ վարմունքը, որ իրան ուզում էր բռնութեամբ մահմէտական խանին տալ, եւ ինքը այդ բարբարոսութիւնից ազատուելու համար, ստիպուեցաւ փախուստի մէջ փրկութիւն որոնել եւ այլն»:

«Անծանօթը խորին ցաւակցութեամբ լսում էր: Երբ օրիորդը աւարտեց, ասաց նա.

— «Որքան ցաւալի է ձեր պատմութիւնը, յարգելի օրիորդ, այնքան գովելի է ձեր արիութիւնը, որով պատերազմեցիք կոպիտ բռնութեան դէմ եւ բարի օրինակ դարձաք շատերի համար: Հիմայ աղջիկներ մահմէտականների խաներին տալը այն սովորական կաշառքներից մէկն է համարւում, որով չարամիտ մարդիկ ձգտում են այս եւ այն նպատակին հասնել: Դա վատ է, դա շատ վնասակար է: Ձեր պատմութիւնը աւելի եւ աւելի դրաւեց իմ կարեկցութիւնը: Ես ուրախ եմ, որ գեթ եւս մի փոքրիկ ծառայութիւն կարող եմ անել ձեզ»:

— «Բաւական է, ինչ որ արեցիք», պատասխանեց օրիորդը.

— «Ոչ, բաւական չէ, պատասխանեց նա հանդարտութեամբ.— Դուք այժմ գտնւում էք Ռուսաց հողի վրայ, դուք փախստական էք Պարսից Երկրից, դուք անցել էք այս կողմը առանց անցագրի,— այդ բոլորը ձեզ խիստ դժուարին դրութեան մէջ է դնում: Ձեր հայրը այնքան ազդեցութեան տէր մարդ է, բաւական է, որ նա գրէ այստեղի կառավարութեանը, ձեզ իսկոյն կը բռնեն եւ յետ կ'ուղարկեն, որովհետեւ դուք փախստական էք, դուք անցագիր չունիք: Այդ լաւ է, որ դուք տղամարդի կերպարանքի մէջ էք մտել, բայց այդ բաւական չէ ձեր ապահովութեան համար: Դուք դեռ գտնւում էք Պարսից սահմանի մօտ, պէտք է հեռանալ այստեղից եւ շուտով հեռանալ: Բայց այդ դժուար կը լինի ձեզ, որովհետեւ դուք կորցրիք ձեր ամենակարեւոր դիւրութիւնները,— ձեր ձիաները: Ես գիշերը այդ մասին մտածում էի, մի քանի լաւ լողացողներ ուղարկեցի, անցան գետը որոնելու ձեր ձիաները, բայց առաւօտեան լուր բերեցին, որ չգտան նրանց: Դուք առանց ձիաների ոչ մի տեղ գնալ չէք կարող: Ձեզ պէտք է շատ արագ կերպով տեղափոխուել մի տեղից միւս տեղ, իսկ այդ առանց ձիաների անկարելի է»:

«Նրա նկատողութիւնները ուղիղ էին. Մեր դրութիւնը խիստ դժուարին էր: Մենք զուրկ էինք ամէն միջոցներից որ մեր պէտքերը հոգայինք: Մեր փախուստը այնքան անակնկալ եւ անպատրաստ կերպով կատարուեցաւ, որ ապագայ պէտքերի մասին ամենեւին չմտածեցինք: Մենք մինչեւ անգամ այնքան փող չունէինք, որ մեզ համար հաց գնէինք ուտելու:

— «Ես, շարունակեց նա,— բոլորը հոգացել եմ: Ես վարձեցի ձեզ համար երկու ձիաներ, որոնց տէրը կը տանէ ձեզ ուր որ կը կամենաք: Միայն խորհուրդ կը տայի, որ անցնէիք Ղափանի կողմերը, այնտեղ ժողովուրդը բարի է, ամէն տեղ կ'ընդունեն, ամէն տեղ կը պահպանեն ձեզ: Դուք ժամանակ չի պիտի կորցնէք, հէնց այսօր, հէնց այս առաւօտ պէտք է ճանապարհ ընկնէք: Օրիորդը այնքան առողջ է, որ կարող է շարունակել ճանապարհորդութիւնը: Ես հոգացել եմ ինչ որ պէտք է ճանապարհի համար: Ձեզ պակաս է մի բան, որ ամէն տեղ կը պահպանէր ձեզ վտանգից: Ես անցագրի մասին եմ խօսում: Ես կը տամ ձեզ երկու անցագրեր: Օրիորդը թող մնայ իւր ծպտեալ կերպարանքի մէջ, որպէս եւ է. միայն տղամարդ ձեւանալով, պէտք է ընդունէ մի տղամարդի անուն: Իսկ դուք, դարձաւ դէպի ինձ — նոյնպէս պէտք է փոխէք ձեր անունը»:

«Վերջացնելով իւր պատուէրները, հանեց նա իւր ծոցից երկու պատրաստուած անցագրեր, մէկը տուեց ինձ, միւսը օրիորդին, յայտնելով, որ մենք կրենք այնուհետեւ նրանց մէջ նշանակուած անունները»:

«Բոլոր ժամանակը խօսում էր նա մի այնպիսի եղանակով, կարծես մեր վաղեմի բարեկամը կամ մեր մի խորհրդակիցը լինէր: Դէմքը դէպի ցած խոնարհեցրած, կիսափակ աչքերով խիստ հազիւ անգամ նայում էր մեր երեսին: Բայց մի խորհրդաւոր վեհութիւն, առաքինական խիստ ազդու արտայայտութիւն նշմարւում էր նրա պատկառելի դէմքի վրայ: Ես Աստուծոյ մի առանձին ողորմութիւն համարում, որ մեր նեղ դրութեան մէջ ուղարկեց մի այնպիսի օգնական: Բայց օրիորդը այնքան հպարտ էր, շատ դժուար եղաւ համոզել նրան ընդունել մի օտար եւ անծանօթ անձից այս տեսակ բարերարութիւններ, բայց անհրաժեշտ կարիքը նրան եւս ստիպեց հաշտուել հանգամանքների հետ:

«Երբ ամէն ինչ պատրաստ էր, մենք սենեակից դուրս եկանք: Մեր հիւրընկալը բարեմաղթութեամբ ճանապարհ դրեց մեզ, իսկ անծանօթը բաւական տեղ եկաւ մեզ հետ: Օրիորդը նստած էր ձիու վրայ, իսկ ես անծանօթի հետ գնում էինք ոտով: Իմ ձին բերում էր մեր ետեւից չարվադարը»:

«Ինձ բոլորովին չէր զարմացնում այն միտքը, թէ ինչու կամ ինչ պատճառներից դրդուած, այդ մարդը զգում էր այնքան խորին կարեկցութիւն մեր դրութեան մէջ: Բայց [illegible]կան էր, որ ես գիտէի, թէ նա մի [illegible] ժամանակ ճգնաւոր է եղել, թէ Աստուծուն նուիրուած մարդիկ միշտ պատրաստ են օգնել, բարիք գործել, [illegible] տեսնում են թշուառութիւն, երբ [illegible]նում են կարօտութիւն»:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ)

17, Rue Dameame, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
19
ՅՈՒՆԻՍ
MERCREDI
19 Juin
1935

11 ՏԱՐԻ – 11e Année No. 2835

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

«ՊԱՅՄԱՆ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ»

Ամէն անգամ որ համերաշխութեան խօսքեր արտասանուին կամ գործակցութեան ձեւ մը գտնուի, քացախ ճաշակած կատուի պէս կը թթուին կարգ մը ամէնկամար գլուխներ։

Այսպէս, երբ Միացեալ Ցանձնաժողովը կազմուեցաւ Փարիզի մէջ, խօսքը կանչեր լսուեցան Եգիպտոսէն, մասնաւորապէս Բարեգործականի դէմ։

— «Ի՞նչպէս կարելի է թոյլ տալ որ հակահայրենասէր տարրեր մասնակցին այս Ցանձնաժողովին ․․․»։

Կաթող. նախապէս Ցանձնաժողով մը կազմեց, էջմիածնի հանգանակութեան համար, ներկայացուցիչներ առնելով բոլոր հատուածներէն

Նոյն քրթմնջիւնը՝ նոյն ծանծաղութեան

Վերջերս շարք մը թղթակցութիւններ երեւցան ամէնկամար-ներու Ամերիկայի պաշտօնաթերթին մէջ, Աթէնքէն, գգուշացնելու համար Բարեգործականը որ չխաբուի Դաշնակցականներու համերաշխական ծուղակներէն։

Բարեգործականի գանձապահը, Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան, անցեալ տարի արդարեւ միութեան կոչ մը ուղղած էր։ Ու մինչ կը գանգատէր թէ ոչ ոք ընդառաջ գնաց, — անտարբեր փառաւոր պատասխան մը՝ դարձեալ Եգիպտոսէն։

Ռամկավարներու Գահիրէի օրկանն է որ, մէկ օր առաջ արտասպելով իր գանգատաւորը, խմբագրական մը կը սահեցնէ առջի տարին, իբրեւ պատասխան.

Համերաշխութիւն անկարելի վերէն վար աչքէ անցընելու այդ շաղարթապատում, գտնելու համար երկակայութիւնը

Եւ ահաւասիկ թէ ի՛նչ գտանք.

— «Դաշնակցութեան մղածը պայքար մը չէ որ ամենալաւ պարագային համերաշխութեամբ մը վերջանար, այլ բարբարոս արշաւանք մը որ կրնայ առաջնորդել միմիայն համատարած աղէտի մը, վերջնական փլուզման մը

Պէտք է ըմբռնել Դաշնակցութեան մղած կռուին էութիւնը, եւ մենք պարտաւոր ենք կրկնել ասիկա, կրկնել շարունակ եւ անվերջ։

Դաշնակցութիւնը կ'աշխատի գաղութահայութեան վրայ իր տիրապետութիւնը հաստատել։ Եւ Դաշնակցութիւնը կը հետապնդէ այս տիրապետութիւնը ոչ թէ կուսակցական յաղթանակի մը փառքին ազգային գործերը իր ձեռքով վարելու գոհունակութեան համար, (ինչ որ ամէն կուսակցութեան արդար իրաւունքը կրնանք նկատել եւ ո՛չ մէկ կերպով մեղադրելի) այլ Դաշնակցութիւնը կը ջանայ իրեն ենթարկել գաղութահայութիւնը՝ զայն Հայաստանի դէմ հանելու նպատակաւ։

Պէտք չէ երբեք խաբուիլ. Դաշնակցութիւնը գաղթաշխարհի մէջ պայքար չունի հայ կուսակցութեանց դէմ, պայքար բառին պարկեշտ իմաստով. ո՛չ, անոր մահացու կռիւ մըն է մղուած հայրենիքին դէմ։ Ցաւալին այն է, որ այս էական կէտը դեռ պէտք եղածին պէս չեն հասկցած շատեր եւ ամբողջ եղածը պարզ կուսակցական պայքարի մը համեմատութեան կը վերածեն։ Չեն տեսներ թէ Դաշնակցութիւնը ի՞նչպէս կ'աշխատի քանդել ազգային քաղաքական կազմակերպութիւնը, ի՞նչպէս կը պառակտէ հայ եկեղեցին, ի՞նչ աշխուժով կը քանդէ էջմիածնի եղբայրութեան հիմերը, ի՞նչ եռանդով լծուած է թրքական օրիէնթացիայի ազգադաւ քաղաքականութեան։

Հարցը իր ամենապարզ ձեւին մէջ հետեւեալն է։

Գաղութահայութիւնը իբր բանակ պիտի ծառայէ՞ դաշնակցական վարիչներուն եւ զանոնք վարձող օտար ուժերուն ձեռքին տակ, տապալելու համար հայրենիքի ներկայ վարչաձեւը, վերիվայր ընելու համար անոր խաղաղ ու ապահով գոյութիւնը։ Այս հարցումին պատասխանելէ վերջ է որ ամէն Հայ պիտի ճշդէ իր դիրքը» (Արեւ, 7 յունիս)։

Ուրեմն, ռամկավարները տարիներէ ի վեր Դաշնակցութեան կռուելէ կը կրեն ու թէ նախանձելով անոր հմայքին ու գիրքին, կամ վնասելու անոր տեսակէտները, այլ պարզապէս ի սէր հայրենեաց։

Եւ ատոր համար, պատրաստ են մինչեւ իսկ փոքրոզ փաթթելու եւ արգիլ պատերազմ հռչակելու։

— Հաւատացեալներ ի սփիւռս աշխարհի, չըլլա՛յ որ խաբուիք. Դաշնակցութիւնը կ'ուզէ կործանել պատրիարքը, Հայաստանը, էջմիածինը, ազգը, գրամէջն, գրամէջն...

Ծիրանաւորը, հաւատացեալներ անխորհրդաբար գլուխ հասցնելու համար չեն տարուիր, ըմբռնելու համար այս «պայման ճշմարտութիւններ»։

Ուստի, ռամկավար գրիչներն ու գործիչները պիտի չարունակեն անդադար հնչեցնել ահազանգը.— «Փրկեցէ՛ք երկիրը, դարձեալ քիչ է», ինչպէս կ'ըսէ խմբագրականին խորագիրն իսկ։

Անչուշտ այս ամենուն՝ ծառայութիւնը պիտի գնահատեն բարեխիղճ, մանաւանդ ընդմէջն գլուխ հանելով համերաշխութեան որ եւ է ձեռնարկ, եւ, ընդհակառակն, սատանայացնելով կռիւը Դաշնակցութեան դէմ, ինչպէս կ'ընեն Երեւանէն ալ։

Չէ՞ որ «Դաշնակցութեան մղածը պայքար չէ, այլ կռիւ կռիւ չէ՞ այլ պատերազմ ազգին եւ հայրենիքին դէմ»։

Ուրեմն, Միացեալ Ցանձնաժողովի «հայրենիքի պաշտպանութեան»

Հիմա որ իմացաք այս «պայման ճշմարտութիւններ», անհնար պիտի ուզէք լսել նաեւ մնացեալը, տառապեալ անձի պայման։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԱՒԱՏՈՐՄԻՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ համաձայնութիւնը

Լոնտոնի բանակցութեանց առթիւ

Ֆրանսական կառավարութիւնը յունիս 17ին Լոնտոն հաղորդեց իր պատասխանը, անգլիագերման բանակցութեանց մասին, որոնց համաձայն Գերմանիոյ նաւատորմիղը պիտի վերակազմուի անգլիականին 35 առհարիւր համեմատութեամբ։ Միեւնոյն ատեն հաղորդուած է նաեւ Իտալիոյ պատասխանը։ Անգլիական կառավարութիւնը երկու պատասխաններն ալ քննեց երէկ ․․․, եւ կ'ըսուի վերջնի նորէն ժողովի նստան Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ ներկայացուցիչները։

Ֆրանսական պատասխանը, որ խմբագրուած է ծովային խնդրոցներու կողմէ, բաւական յստակ, առանց սակայն որ բանավէճի մը բռնուելու, կը մասնաւորէ ․․․ եւ կը հարցնէ Լոնտոն ․․․։ Լոնտոնի համաձայնութիւնը կը նախորդէ Վերսայլի դաշնագրին նաւային տրամադրութեանց դրութիւն, մինչդեռ փետրուար 3ին Լոնտոնի մէջ համաձայնութիւն գոյացած էր թէ դաշնագրին փոփոխութիւնները պիտի ըլլան միայն ընդհանուր համաձայնութեամբ։ Ուստի, Ֆրանսա միշտ այն տեսակէտն ունեցած է թէ բոլոր զինաթափութեան խնդիրները կապուած են իրարու։ Երբ համաձայնութիւն կը գոյանայ որ ․․․ փոխուի վերջերէն միայն նաւային ուժերը, Գերմանիա պիտի ունենայ ․․․ բանակ մը պահանջելու, որովհետեւ նաւատորմիղ ․․․ համար ․․․։ Միւս կողմէ, Փարիզի մէջ կը կասկածին թէ Անգլիա դաշնագրուած ․․․ Գերմանիոյ ծովային ուժի համեմատութեան մասին, այլեւ մինչեւ ․․․ Գերմանիոյ ․․․։ Լոնտոնի մէջ կը կարծեն թէ ․․․ համաձայնութեան չհակի, Գերմանիա ․․․ պիտի կազմէ միջազգային բանակցութեանց, նոր դաշնագիրներ կնքելու համար։ Բայց Ֆրանսա չի հաւատար այսպիսի բարեխմաստ մը։

Ամէն պարագայի մէջ, Ֆրանսա կ'ուզէ պահել զգօնէլու ազատութիւնը, իսկ Իտալիա իր ծանրակշիռը մէջ կ'ուզէ իր անգլիական դիրքը ․․․ կարելի բլլալ, նորէն քննութեան պիտի ենթարկէ եւ վերջնական պատասխանը պիտի տրուի յառաջիկային։ Տարակոյս չկայ թէ Իտալիա եւս կ'ուզէ պահել իր գործելու ազատութիւնը։

Չինական քննարկ եւ ճափոնի ծրագիրները

Վերջին լուրերու համաձայն, ճափոն պիտի ․․․ Չինաստանի ․․․։ ճափոնական հրամանատարութիւնը պահանջած է ․․․ Չահարի ․․․ (Ներքին Մոնկոլիա)։ Այս առթիւ հրամանատարութիւնը ․․․ կը կոչէ ․․․։ 2400 ճափոնական զինուորներ ․․․ Փէյփին (Չի-նանփու նահանգի մայրաքաղաքը)։ Ուրիշ 5000 զինուորներ կազմ եւ պատրաստ կը սպասեն։ ճափոնական բանակը ․․․ Փէյփին եւ Թիէնցինի վրայ։ Հարաւային Մանչուրիոյ երկաթուղիներու ․․․ Փէյփին ․․․ Ճափոնական զօրքն ․․․ 300 քաղաքացիներ եւ Փէյփին ․․․։

Անգլիական կառավարութիւնը ․․․ կը հետեւի ․․․ բնաւ ․․․ որ ճափոնի եւ Չինաստանի միջեւ, ինչպէս յայտարարեց արտաքին նախարարը, ի պատասխան հարցումի մը։ Այս առթիւ հաստատուեցաւ թէ անգլիական ․․․, կարգի դնելու համար Չինաստանի ․․․։

Մ. Նահանգներու ․․․ մէջ ․․․ ճափոնի ․․․ Չինաստանի մէջ։

Զօր. Տօյհարա, որ ճափոնի Լօզէնը կը համարուի Հիւսիսային Չինաստանի մէջ, ․․․ Չահարի ․․․ եւ ․․․։ Երբ հարցուցին թէ ճափոն ի՞նչ նոր պահանջներ պիտի ներկայացնէ, ․․․։

Եւրոպական ․․․ Չինաստանի ․․․ Մանչուրիոյ ․․․ ճափոնական ․․․ Չինաստանը, ․․․ կը գործեն ․․․ Չինաստանի մէջ ․․․ ճափոնի ․․․։ Ամէն պարագայի մէջ, ․․․ թէ ճափոն կ'ուզէ նոր ․․․ մը հաստատել։

ՆԱԽԱՐԱՐԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ երէկ ․․․ գումարուեցաւ, կրկին քննեց եւ ․․․ ծրագիրներ, որոնք ․․․ Հանգանակեց Պ. Մարքէի տեղ կը նշանակուի Պ. Մառէօ Ռուսան։

6000 ՄԱՐԴ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐ ժողով մը գումարեցին ․․․ վիճակին մէջ, եւ բուռն ցոյցեր կատարեցին, յայտարարելով թէ ․․․ չեն ․․․ պահանջները։

ՀԱՆՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՀԱՆ ԴԻՏԵՒԷ պատահեցաւ ․․․ մէջ (Լեհաստան)։ Լուր ․․․ թէ ․․․ եւ ․․․ Հրդեհը ․․․ փոխադրեցան Հրշեջներու վրայ։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալած էր ․․․ բայց կռիւները ․․․ Քանի մը հոգի սպանուեցան եւ 11 հոգի վիրաւորուեցան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐՈՆԻԿ

« ԴԱՒԱԹԻ ՁԱՅՆԵՐ »ՈՒՆ ՀԵՏ

—•—

Շատ են գրուած այսպիսի գրքոյկներ, բայց նոց չէ,— ոչ մենք կը ճանաչնանք թելադրելը, ոչ ալ մեր Զայները կը դադրին իրենց զինոցմին ․․․։

Թող որ այս պզտիկ վարժացնունեւթեան ներս է ․․․

Այսօրուն, յիսուն տարի առաջ, բեթերի մէջ սփռեալ մը, կէս սփռեալ բան գրելու համար պէտք էր կամ ․․․ բյալ կամ գրագիր։

Ամէն մարդ ․․․ չունէր մէջերին, ․․․ գրելու համար թեթրելուն ․․․ Եւ յետոյ, ժամանակ մը եղաւ որ բեթերի մը սփռեալին ննթո ․․․ համար երանի էր ոչ միայն ․․․ մը գրելը,— բրոց ըլլալ, այլեւ անոն ․․․ պան կամ սանձ — ․․․ մը։

Հիմա փոխուած են ժամանակները։ Ամէն երիտասարդ յաւակնութիւն ունի բարգակելը։ Ալ ․․․ գրել եւ գրել բեթերիը։

Դիտելի է, որ 40 — 50 տարի առաջ, բեթերեր խմբագրութիւն ․․․ բարգակնեցքները տարին ․․․, ․․․ պահով ․․․ էին, իսկ հիմա մասուկ ․․․։

Ուրեմն, մեր այս դարուն մէջ, բեթերը ․․․ մը աւելի մտադրութեան, գրագիրներ ․․․ մը աւելի երիտասարդ ․․․։

Լաւ է, ․․․

Միայն թէ մեր երիտասարդ բարգակեցները կ'ուզեն ու մտիկ ընենք մեզ — այն իրենց, եւ չեն ուզեր լսել մեր ․․․։ Կը գրեն ինչպէս որ ուզեն։ Կը լսեն, կը ․․․ կամ կարծեցուցիչ չեն տար բրա — ծեր, կամ կը ․․․։ Ուրեմն ․․․ իսկ կը ․․․ այն ․․․ գրած են։

Մեր խմբագրութիւն քանի՜ քանի՜ անգամ գրեց, որ,— ․․․, մտիկ ըրէք, ․․․ կը գրեն, եւ ․․․։

Ո՞վ մտիկ կ'ընէ։

Կը կարծեն թէ մի այն ․․․ մտիկ է որ այսպէս է։ Ջնջել ամբողջ Մ․․․ կը տպուէր Հիւս. Կովկասի մէջ։ Միեւնոյն բաներ կ'ըսէ եւ ․․․։ Կ'արտադրեցին ․․․ երիտասարդութեան համար, եւ ․․․ սփռեալ ․․․ Զայներուն ․․․։

« Մ․․․ — Մամուլ խմբագրու — թեան ամէն օր բարձրածայն ․․․ գալիք ․․․։

Շատ թղթակցիներ գրուած են այն պէս, որ ամեներուն կարդալ չէ լինում։ Շատերը բառեր ․․․ գիրներ բոլոր ․․․, թէ թղթակցութեան մէջ ․․․ գրելու ժամանակ ․․․ կ'անէ, բազմաթիւ ․․․։

Մեր թղթակցիներին առաջարկում ենք,— գրել պարզ լեզուով, ․․․ խուսափել ․․․ գրելուց եւ որ ․․․ նմանեցնէ, ․․․ դառնում է ․․․։

Պէտք է խուսափել երկար ու բարդ նախադասութիւններից եւ ․․․ ․․․։

Ինչպէս կը տեսնէք, ամենայն տեղ ․․․ Հայր մի է։

ԱՐԱՋ

Հայկական պատուիրակութիւն մը Պուլկար վարչապետին մօտ

—•—

ՍՕՖԻԱ, 12 յունիս (Ցեաւ)։— Առաջնորդ Տր. Պրք. Փէրտահեան, ընկերակցութեամբ Թեմական խորհուրդի ատենապետ Պ. Գ. Զաքարեանի եւ Պ. Յ. Թօփալեանի, այս առաւօտ ներկայացան վարչապետ Պ. Թոշեւի։ Պատուիրակութիւնը շնորհաւորեց վարչապետին պաշտօնի եւ յաջողութիւն մաղթեց։ Պ. Թոշեւ, տարիներ առաջ եղած է Պլովդ պուլկարական դեսպան։ Նոյն շրջանին պատուիրակութեան փոխանորդ էր Փէրտահեան արք.։ Եւ, այդ պատճառաւ, ծանօթ էին իրարու։ Այնպէս որ ընդունելութիւնը շատ սիրալիր եղած է եւ տեւած է շուրջ 20 վայրկեան։ Պատուիրակութիւնը Պ. վարչապետին ուշադրութեան յանձնած է հայ գաղթականութեան զանազան խնդիրները։ Պարզած է նաեւ ներգաղթի եւ պուլկարահպատակութեան խնդիրներ։

Բեռնացիք ծանօթութիւններին զատ, Պ. Վարչապետին պիտի ներկայացնէ յուշագիր մը։

Հայ բանուորներու աղանդաւոր Մարսիլի մէջ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 15 յունիս.— Սիրելի Ցեաւ, քանի մը տեղեկութիւններ մեր գործաւորաց մասին։ Ցունիս 14ի բինին մէջ գրուած էր թէ «Քօռէրթոլ» գործարանին մէջ կ'աշխատին 30 — 35 Հայեր։ Նոյն այս բիւր սխալ է։ Մեր գործարանին մէջ կ'աշխատին 150 հոգի, որոնց 70ը Հայեր, իսկ մնացեալ մասը Աֆրիկեցիներ, Իտալացիներ, Սպանիացիներ եւ Ֆրանսացիներ։ Ցունիս 5ին բոլոր բանուորներ դադարեցան գործէ, յունիս 8ին շաբաթ օր գործէ կը հանեն 19 հոգի որոնց 12ը Հայեր, իսկ մնացեալը Իտալացիներ եւ Սպանիացիներ։ Երէկ 14 յունիս 6 Հայեր եւս գործէ հանեցին, այսօր, շաբաթ 9 Հայեր։ Ուրեմն երկու շաբթուան մէջ 34 Հայեր արձակուեցան։ Գործը շատ անկար է եւ պատճառը գրելու համար հայ բանուորին հարցեցի վիճակը։ Գործէ հանուած թէ մնացած բոլորն ալ տխուր են, բայց կը պահեն իրենց քաղաքական կորովը։ «Մենք պիտի ապրի՞նք»։ Շատեր 4 — 5 զաւակի տէր հայեր են, եւ, պէտք է ըսել, պատճառ մը հոգի կարոտ պիտի քաշեն։ Բայց բանուորներուն այժմէր փախէք ուղղուած են։ Միացեալ Ցանձնաժողովը պէտք է կարգին դիմում կատարէ։ Փաբրիկի շէֆը, ժամանակ եղած է մէկ գրօշի տակ գործելու։ Վայր շատ ուշ պիտի ըլլայ եթէ այս ․․․ ․․․ ․․․ ․․․։ — Գառնիկ

ԻՒՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (յատուկ)։— Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթերը յանձնուած է 21 Rue Edmond Rostand փողոցի ընկալոյցը, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդով ներկայանան հետեւեալ կարգով՝

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, 17 յունիս — ժամը 9 — 11 թիւ 5301էն 5400. ժամը 14 — 17 թիւ 5401 — 5500։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 յունիս — ժամը 9 — 11 թիւ 5501 — 5600. ժամը 14 — 17 թիւ 5601 — 5700։

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 19 յունիս — ժամը 9 — 11 թիւ 5701 — 5800. ժամը 14 — 17 թիւ 5801 — 5900։

(Կարեւոր շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՇՈՎԻՆԻԶՄ»Ը ԵՐԵՒԱՆԻ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Երեւանի գրական բարքերուն պատկերը լրացնելու համար, կը շարունակենք ներկայացնել այն քննադատութիւնները, զորս կը կատարէ Համօ Յովհաննէսեան յարձակելով Նաշի Դոստիժենիա պարբերականին (*) բացառիկ թիւին վրայ, ուր հրատարակուած են քանի մը գրական էջեր՝ նուիրուած հայկ. հարստարապետութեան կամ վերաշինութեան:

Պարբերականին յօդուածագիրներն են, ինչպէս գրեցինք,

1.— Կ. Միքայէլեան (Երեւանը):

2.— Գեխտ (Ճարտարապետը):

3.— Ի. Կատայեւ (Նոր գարնան երկրում):

4.— Նիկոլա Զարուդին (Երբ ծաղկում է խաղողը):

Զարմանալի է որ յօդուածագիրները գրեթէ բոլորը նախընտրած են գրել ռուսական անուններով, թէեւ Հայ են իրենք, ինչպէս կը հետեւի իրենց յօդուածներուն բովանդակութենէն: Ոչ միայն Հայ են, այլ եւ ծանրապէս կը մեղադրուին «հայկական շովինիզմով»:

Համօ Յովհաննէսեան, այդ տեսակէտով, ամէնէն աւելի կը յարձակի Գեխտի վրայ: Քանի մը հատուածներ՝ այդ յարձակողականէն, նախ իրբեւ լեզուի նմոյշ.—

«Մեր պատուհաս – օչերկիստը, չփունելով հայկական նացիոնալիստական ֆալսիֆիկացիայի շրջանի հետ եւ դիտելով փաստերն ու երեւոյթներն էմպիրիկի — «օբյեկտիվիստի» — աչքով, սահմանափակ մտահորիզոնով, բաց է անում մեր նացիոնալիստների բարտերը, լուսանկարչօրէն եւ թանձրացած ձեւով արտացոլում է նրանց տրամադրութիւնները, ձգտումներն ու ակնկալութիւնները:

Ըստ էութեան հանդիսանում է հակայեղափոխական պատկերացումների ու գաղափարների փոխօսը»:

Ի՞նչ է Գեխտին մեղքը:

Քանի մը հատուածներ եւս Գեխտի գրական էջէն: Ակադեմական հայ ճարտարապետն է, որ երկիր կը մտնէ խորհրդային վարչաձեւը հաստատուելէ վերջ.—

«Այն օրից, երբ հազարամեայ անէութիւնից յետոյ աշխարհում սկսեց գոյութիւն ունենալ Հայերի երկիր, ակադեմիկոսը հասկացաւ, որ մի ուժ նրան ձգում է դէպի տուն ... դէպի հայրենիք ... որ երբեք չի տեսել եւ այժմ գնում է նրա հետ առաջին ծանօթութիւնը հաստատելու:

Եւ ահա, Գեխտի այս անմեղ պատկերին առջեւ չորս կը բացուին Հ. Յովհաննէսեանի աչքերը: Թէեւ դէն–ուորը դէպի տուն կը վազէ, իսկ հայ գիտնականը՝ իր հայրենիքը, «որուն հետ առաջին անգամ է որ պիտի ծանօթանայ»:

«Արդէն գնացքում, հէնց որ հեռացան Թիֆլիսից, Սադախլուի մօտ՝ մի տեղ, լեռնային գետերից մէկը գծեց այն սահմանը, որ բաժանում է Հայաստանը Վրաստանից, մայրենի լեզուն հնչեց բոլոր կայարաններում, բոլոր վակոններում»:

Համօ կը փրփրի զարմանալ, տեսնելով որ գրողը «նացիոնալիստական գեղում» կ'ունենայ երբ սահմանին վրայ մայրենի լեզուով խօսակցութիւն կը լսէ: Սահմա՞ն, ի՞նչ սահման: Ի՞նչպէս «մոռացուել է, բոլորովին մոռացուել», կը գրէ Համօ, որ խորհրդային Վրաստանի եւ խորհրդային Հայաստանի սահմանը միայն անջատող սահման չէ, այլ եւ միացնող սահման է, որ միացնում է այդ երկրներն Անդրֆեդերացիայում եւ նրա միջոցով ամբողջ Խորհրդային Միութեան, մեր մեծ սոցիալիստական այդ հայրենիքի հետ»:

Եւ Համօ կ'աւելցնէ. «Մեկնութիւններ կարիք չկայ»: Մենք ալ կը կրկնենք: Այո, մեկնութիւնները աւելորդ են.

Բերնի փրփուրը շնչահեղձ կը դարձնէ Համօն, երբ Գեխտի գրչին տակ կը կարդայ, (այստեղ Գեխտը կ'անուանէ «սմենովեխովեան հերոսներին») —

«Ֆրանսայում, Եգիպտոսում եւ Հնդկաստանում ցիրուցան հայ ինտելիգէնտներ, երբեւիցէ մտածե՞լ էք, որ ձեր երազը կեանք կը դառնայ»:

Սրբապղծութի՜ւն.

«Ի՞նչպէս թէ, այդ ո՞ր ժամանակից է, կը գոռայ Համօ, որ Հայաստանի Խորհրդային Սոցիալիստական Հանրապետութիւնը, երկրորդ հնգամեակի երկրորդ տարւոյ չէ՛ մէջին,—երբ սոցիալիզմն անբաժան կերպով իշխում է խորհուրդների երկրի էկոնոմիկայում,— մեր հեղինակի թեթեւ ձեռքով, սկսել է իրականացնել արտասահմանի բուրժուական նացիոնալիստական հայ ինտելիգէնցիայի երազը»:

Կը խոստովանինք որ Քաջազնունիի միամտութիւնն է, որով ներշնչուեր է այս Գեխտը: Ոչ միայն ներշնչուեր է Քաջազնունիին միամտութեամբ, այլ եւ իր գրութեան մէջ տեղ է տուեր անոր «տխրահռչակ» գրքին քանի մը հատուածներուն: Եւ ահա Գեխտ այն ամբաստանութեան տակ կ'իյնայ՝ «ձգտելու փորձ է անում մաքսանենգօրէն արդարացնելու եւ ըստ էութեան պաշտպանելու Դաշնակցութիւնը, եւ ընդհակառակն պսակազերծ անելու Հայաստանի բանւորագիւղացիական յեղափոխութիւնն ու բոլշեւիկներին»:

Սակայն կը կարծէ՞ք թէ Գեխտ այն շուներէն չէ, որոնք պէտք է հաջեն Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ օրը եօթն անգամ: Ահա թէ ինչպէս «ձայն կը քաշէ» էջերին այս տիրացուն ալ (կ'ուզէ վճարել իր տուրքը՝ յարձակելով դաշնակցական Հայաստանի վրայ).—

«Փոքրիկ Հայաստանն ինքնավարութիւն ունի: Դաշնակ մինիստրները խօսում են իղձերի իրագործման մասին, սակայն քաղաքները կործանւում են: «Հայաստանն առանց Թուրքերի», հռչակում է դաշնակ մինիստր Աղբալեանը: Փոխանակ ձեռք մեկնելու Արեւելքի եղբայրական (sic) ժողովուրդներին, որոնք իրենց նման ապստամբել են ցարական պլուտոկրատիայի տիրապետութիւնից, փոքրիկ Հայաստանը, յանձին գոռոզ փափախներ դրած մաւզերիստների, պատերազմում էր ե՛ւ Վրաստանի, ե՛ւ Ադրբէջանի հետ, ու արեան մէջ խեղդեց երկիրը»:

Համօ կը հանդուրժէ որ խորհրդային վարչաձեւին հաստատումը Հայաստանի մէջ ուրիշ բան չէ, քան Գեխտի, եթէ ոչ ինչ որ կը նշանակէ ռուսական խօսքը,— «Դէպի տուն»: Այսպէս, Դաշնակցականներու օրով՝ հայ ժողովուրդը գրկուած էր դէպի ռազմաճակատ, իսկ բոլշեւիկներու օրով՝ [illegible] — «այգեգործները վերադարձան իրենց թողած այգիները, հովիւները՝ իրենց թողած արօտավայրերը»:

Համօ աւելի վրդովիչ կը գտնէ, երբ Գեխտ, ուզելով բաղդատութիւն մը կատարել Հայաստանի եւ Բիրոբիջանի միջեւ, կը խօսեցնէ հրէական «համբաւաւորութեան» ներկայացուցիչը, որ այցելութեան է եկեր.

— Ես տեսայ ձեր Հայաստանը: կատարուեց Հայերի իղձը...

Համօ կը հարցնէ.— «Բոլոր Հայերի՞նը, առանց դասակարգի խտրութեա՞ն»...

... Իսկ մենք դեռ սեփական երկիր չունենք: Միայն այժմ վառուեց նրա աստղը հեռաւոր Արեւելքում: Ժողովուրդների ընտանիքների մէջ է մտնում Բիրոբիջանը: Սակայն մեր երկիրը ծնւում է օրօրոցում, իսկ ձերն արդէն անցել է մանկութեան սահմանագիծը: Ես տեսնում եմ ձեր երկրի պատանեկութիւնը: Ամբողջ աշխարհում ցրուած ձեր ինտելիգենցիան համախմբւում է այստեղ...: Մեզնից ի՞նչ թաքցնեմ, ես կ'ուզէի ապրել մինչեւ այն օրը, երբ Բիրոբիջանը կը հասնի այնպիսի ծաղկման, որն ունի ձեր Հայաստանը: Ես նախանձում եմ: Խորհրդային Միութիւնը իր բազմաթիւ ազգութիւնների, բանւորների եւ աշխատաւորների, ներառեալ նաեւ Հրեաների, ընդհանուր հայրենիքը չէ: Լաւ է որ մենք ունենք Բիրոբիջանը: Բայց նա օրօրոցումն է գտնւում, երեայ բուրժուական ինտելիգենտներ չեն համախմբւում, ինչ մեզնից թաքցնեմ՝ ես ուզում եմ ապրել մինչեւ ...

Կը կատղի Համօ՝ կարդալով այս տողերը: Ուրեմն Համօ Յովհաննէսեաններու համար հայ աշխատաւորներուն վերադարձը դէպի հայրենիք, օրուան բառով՝ ներգաղթը, սխալմամբ է, եւ Երեւանի մէջ ով որ կողմնակից է ներգաղթի՝ «[illegible]»:

Հետաքրքրական է այս տեսակէտը, լաւ որ իմացանք:

Ինչպէս կը տեսնուի, Համօ Յովհաննէսեան քննադատելով Գեխտի յօդուածը՝ կը չօշափէ գրեթէ այն բոլոր հարցերը, որոնք ազգային արժէք եւ նշանակութիւն ունին: Այսպէս մոռցուած չեն նաեւ հայկական ջարդերը, Թուրքերու կողմէ կատարուած:

Նաշի Դոստիժենիա պարբերականին բացառիկ թիւի աշխատակիցներէն Նիկոլա Զարուդին, որ ինչպէս կը մեղադրուի հայկական շովինիզմով, Երբ ծաղկում է խաղողը գրութեան մէջ ակնարկ մը կը նետէ մեր անցեալին վրայ: Երեւի, Զարուդին կը վախնայ «ենթակայօրէն» խօսել հայկական ջարդերու մասին եւ «օբյեկտիվօրէն» կը ներկայացնէ մեր պատմութեան այդ սեւ էջերը:

Ի՞նչ, կարելի՞ բան է:

Կատղեր է Համօ, որովհետեւ, կ'ըսէ, ընթերցողը կրնայ «[illegible]» սուլթանիզմի բարբարոսական տարբերներին, Հայերի ու Թուրքերի փոխադարձ կոտորածներին», առանց բոլշեւիկեան մեկնութիւններու: Պէտք էր որ գրողը [illegible] բոլշեւիկի պէս, արդարացնէր Թուրք ջարդարարները, «փոխադարձ կոտորած» ըսելն իսկ բաւական է մատնելու Համօ Յովհաննէսեանի եւ նմաններուն «ունեցած վերաբերմունքը դէպի այդ փաստերը»,— ահա թէ ինչու Զարուդինի «օբյեկտիվիստ» դիրքը կը դատապարտէ՝ մեղադրելով որ ոչ միայն «ետ ջուր է ածում նացիոնալիզմի ջրաղացին», այլեւ «հրամցնելով ձեզ հայ շովինիստի այդ սիրտ խառնող բարբանջանքը», կը փորձէ «նացիոնալիստական ու շովինիստական զգացմունքներ գարթեցնել»:

Համօ Յովհաննիսեան «զօօլոգիկ շովինիզմի լեզու» կ'անուանէ, երբ Զարուդինի հերոսներէն մէկը կը խօսի այդ ցաւալի դէպքերուն մասին:

Եւ վերջապէս մեր քննադատը կը չօշափէ նաեւ հինի եւ նորի կռիւը, պայքարը «հէզօ – հայկական ոճի» առթիւ: «Նացիոնալիստական սիկոֆանտ» կ'անուանէ մին, եւ ուրիշ ծանր ու թամանցեան սպառնալիքներ կը գլորէ ու կը փակէ իր երկար յարձակողականը

Ծանր էին մտահոգութիւնները,— եւ ահա ժամանակ մը վերջ «Խորհ. Հայաստան» կը սկսի հետեւեալ նամակը...

«Ծանօթանալով Նաշա Դոստիժենիա պարբերականի Ցրդ համարում տպագրուած Գեխտի ճարտարապետական օչերկին, անհրաժեշտ համարում ենք յայտնել

Այդ օչերկում Խորհրդային Հայաստանի շինարարութիւնը ներկայացուած է ոչ ճիշդ դիրքերից, նացիոնալիստական գունաւորումով:

Արտայայտում ենք այդ առթիւ մեր վրդովմունքը եւ ընդգծում, որ Խորհրդային Հայաստանի իրականութեան եւ Գեխտի օչերկի պատկերման միջեւ ոչ մի զուգահեռ չի կարելի անցկացնել

Այդ տեսակէտից մենք միանգամայն համաձայն ենք տալիս ընկ. Հ. Յովհաննիսեանի գնահատականներին ու եզրակացութիւններին»:

Ստորագրած են ճարտարապետներ Ա. Թամանեան, Բունիաթեան, Քոչար, Մազմանեան, Արայեան, Աճաբեան, Գրիգորեան, Մարգարեան, Սաֆարեան:

Մեր առաջին դիտողութիւնն այն է, որ Մոսկուայի մէջ հրատարակուած ռուսերէն պարբերականին խմբագրութիւնը որ եւ է դիտողութիւն չըներ, որ եւ է անպատեհութիւն չի տեսներ ու կը հրատարակէ յօդուած մը, որուն մէջ քիթը կը խօթէ երիտասարդ ջերմեռանդ մը դող հանելով [illegible]: Համօ Յովհաննիսեան իր յօդուածը տպած է թէ «Խորհրդ. Հայաստանի» մէջ, թէ «Կոմունիստ» (ռուսերէն) օրաթերթին մէջ: Այսքան գործի — վրայութիւն ի՞նչ ցուցանէ:

Երկրորդ,— մեզի համար, բսած ենք ու կը կրկնենք, հայ բոլշեւիզմը չօշափելի արտայայտութիւնն է ռուսական օրիանթասիոնին, որ սրբագործուեցաւ մեր գրականութեան մէջ եւ հասաւ ներկայ քիչ մը շատ ջերմեռանդ աստիճանին՝ քաղաքական կեանքի մէջ. Երբ Գեխտ «հայ գրականութեան հիմնադիրը կը համարէ Խ. Աբովեանը» (Sic), թող չվրդովուի երբեք Համօ Յովհաննիսեան,— եթէ կան որ Աբովեանէն առաջին չեն կրնար տեսնել, պատճառն այն է որ ռուսական օրիանթասիոնի մշուշը կը ծածկէ անոնց մտքին հորիզոնը:

Ընկերային ինչ վարդապետութեամբ ալ երդուընենք, ինչ յեղափոխական երազներով ալ տարուինք, գիտցէ՛ք որ ռուսասիրութիւնը կը հալածէ ձեզ, Ստալինով երդուընենք թէ Լէնինով, Տրոցկիով թէ Զինովիեւով: Մենք ձեր պայքարները կը դիտենք նոյն ակնոցով,— քիչ մը աւելի ռուսասէր, քիչ մը աւելի Մոսկուայի բարեկամ երեւալ: Դուք պիտի պաշտէք այսօր Ստալինը, վաղը մէկ ուրիշը, բայց միշտ այն որ կը նստի եւ կը հրամայէ Մոսկուայի մէջ: Ուրեմն յիմարութիւն է իրար մեղադրել ազգայնականութեամբ: Ահա թէ ինչո՞ւ մենք ձեզ բոլորդ կ'անուանենք դր – սեցիներ:

ՇԱՀԷՆ

(*) Տեսնել սկիզբը Յառաջ, 17–4 1935:

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԲԱՐԵԿԱՄՆԵՐՈՒՆ

(ՄԵՐ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ԹՂԹԱԿԻՑԷՆ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երկրորդ խօսողն էր յայտնի բրուսաբան եւ հայ դատի վեթերան ախոյեաններէն Ճորճ Կորտն Պէթլ, որ ի մէջ այլոց ըսաւ.

— «Հաճելի մթնոլորտ մը ունի այս երեկոյթը, որովհետեւ հաւաքուած ենք այստեղ արդար դատի մը առթիւ: Եւ ամէն անգամ որ կը հաւաքուինք արդար դատի մը համար, արդիւնքը կ'ըլլայ շատ հաճելի ու հետաքրքրական գործակցութիւն մը, իրերահասկացողութիւն մը: Ահա թէ ինչու ուրախ եմ որ այս երեկոյ այստեղ կը գտնուիմ: Շնորհակալ եմ ձեր հրաւէրին համար եւ այն խնդիրքին, որով կ'ուզէք որ քանի մը խօսք խօսիմ: Ուղերձս կարճ պիտի ըլլայ: Ամենալաւ ուղերձները միշտ կարճ եւ համառօտ եղած են: Երկար պէտք չէ խօսիլ մանաւանդ երբ խնդրոյ առարկան է հայրենասիրութիւնը ժողովուրդի մը, որ երկար տառապած է ու ճնշուած, ինչպէս Հայը, իր ազատութեան համար մղած իր յարատեւ ու պատուաւոր կռիւին պատճառով:

Ինչպէս որ գեղագէտ Ճիբբրտ յայտարարեց, հայ ժողովուրդը դարերով իր արիւնը հոսեցուցած է հայրենասիրութեան զոհասեղանին վրայ: Ես չեմ գիտեր բան մը, որ կարելի ըլլայ բաղդատել հայ ժողովուրդի հերոսութեան եւ նուիրումին հետ: Անհասկնալի է, անհաւատալի է ան:

Եթէ չեմ սխալիր Սքաթն է, որ կ'ըսէ ոչ – հայրենասէր մարդուն համար. «Ահա մարդ մը, որուն հոգին այնքան մեռած է, որ երբեք բսած չէ,—այս է իմ սեփական, բնիկ հայրենիքս»: Այդ բանը կարելի չէ ըսել հայ մարդոց եւ կանանց համար, վասնզի անոնք որ եւ է ժողովուրդէ աւելի ցուցադրած են իրենց նուիրումն ու հայրենասիրութիւնը հանդէպ իրենց հայրենիքին: Կը յիշեմ հին լատիներէն տողեր որ կ'ըսէ,— «Dulce et decorum est pro patria mori.— «Քաղցր է եւ պատուաւոր, մեռնիլ հայրենիքին համար»: Հայերը աւելի կը հասկնան այդ քաղցրութիւնը որովհետեւ անոնք իրենց հայրենիքին համար մեռան ոչ հարիւրներով եւ հազարներով, այլ հարիւր հազարներով:

Մեծ հետաքրքրութեամբ է որ կարդացի «Մուսա լերան քառասուն օրերը»: Անկէ առաջ չէի կրցած այնքան ճշգրիտ կերպով ըմբռնել ձեր տառապանքը, ձեր մարտիրոսութիւնը, ձեր ազատամարտը: Երբեք չէի կրցած երեւակայել այն ամէնը զոր դուք քաշած էք ձեր բռնաւորներուն ձեռքէն: «Մուսա Տաղը» կարդալէ յետոյ միայն կը զգամ թէ ինչու դուք պէտք է հպարտ զգաք ձեր փառաւոր անցեալով:

Համաշխարհային պատերազմին հետեւանքով Հայերը ունեցան անկախ հանրապետութիւն մը, որ սակայն դժբախտաբար կարճ կեանք մը ունեցաւ: Թող այդ կարճ բայց փառաւոր շրջանը ներշնչում մը ըլլայ ձեզ, իրագործելու համար ձեր ազգային բարձր իտէալը: Ժողովուրդ մը, ազգ մը, որ այնպիսի բարձր իտէալ մը ունի, որպիսին է ձերինը, չի կրնար պարտուիլ, խորտակուիլ ու մեռնիլ: Ուստի յաջողութիւն կը մաղթեմ Հայաստանի անկախութեան ձգտող ձեր այս լաւ շարժումին: Դուք տէրն էք պատուաւոր աւանդութեանց, ունիք պատուաւոր պատմութիւն մը, որուն կրնաք նայիլ հպարտութեամբ եւ որմէ նոր ուժ եւ ներշնչում առնելով, կրնաք հետամտիլ այս վայրկեան այն վճռական որոշումով թէ դուք պիտի շարունակէք յառաջ տանիլ այն ջահը, զոր դարերու մէջէն այնքան պատուաւոր կերպով բերած՝ ձեզ հասցուցած են ձեր նախնիքը եւ դուք առանց զայն մարելու կամ աղօտացնելու, պիտի յանձնէք ձեր յաջորդներուն»: (Բուռն ծափեր):

Երրորդ խօսողն եղաւ Հ. Յ. Դ. գործիչ ընկեր Գասպար Իփէկեան, որ իր ուղերձն սկսաւ յայտնելով Հայերուն երախտապարտութիւնը Հայաստանի այն բարեկամներուն, որոնք բարեսիրականէ աւելի քաղաքական անկիւնէ մը հետաքրքրուած են Հայաստանով, եւ որոնք աշխատած են միանգամընդմիշտ վերջ մը դնել հայ ժողովուրդի տառապանքներուն, աջակցելով անոր անկախ ու ազատ դառնալու ճիգերուն: Մեր քաղաքական պայքարի պատմութեան մէջ,—ըսաւ ընկեր Իփէկեան, նախագահ Ուիլսընի, գեներալ Հարբըրտի եւ այլ կարեւոր Ամերիկացիներուն անունները գրուած են անջնջելիօրէն:

Ընկ. Իփէկեան ընդհանուր ձեւերով շեշտեց այն կարեւորութիւնը, որ Մերձաւոր Արեւելքի հարցը, այլ խօսքով հայկական հարցը, կը ներկայացնէ միայն Եւրոպայի, այլ եւ ամէնէն [illegible] երկիրներուն համար, [illegible] կան միջոցներու զարգացման հետ [illegible] երկիրները կը մօտենան իրարու: Այս պատճառներով հեռաւոր Ամերիկան անգամ չի կրնար [illegible]

[illegible] երբ հարցը [illegible] այն արժէք եւ [illegible], արդար կերպով, պէտք ունենանք երկրորդ [illegible] մը: Հայկական հարցին [illegible] տեսակէտէն, անհրաժեշտ է [illegible] իր արդա[illegible] [illegible]. Հրամայական է այդ [illegible] միայն հայ [illegible], այլ եւ համաշխարհային խաղաղութեան, որուն կը ձգտին [illegible]

Զորաւոր հայ խօսողն եղաւ Նիւ Եորքի ծանօթ փաստաբաններէն Պ. Ճորճ Քեսապեան, որ խօսեցաւ [illegible]

— «Մայիսի ցնցեցիկ առաւօտ մը, 17 տարի առաջ, Նիւ Եորքի թերթերը լուր բերին թէ պատմական Հայաստանի մէջ հիմը դրուած է հանրապետութեան մը, վարչապետութեամբ Քաջազնունիի: Հայ ժողովուրդի բոլոր գաւակները եւ բոլոր բարեկամները անհամբեր ցնծութիւն մը ունեցան այդ օրը: Այդ ցնծութիւնը, [illegible] կային եղած կարճատեւ, վասնզի Հայաստան երկու ու կէս տարի յետոյ զարկաւ խորհրդային եւ կցուեցաւ ռուսական Միութեան [illegible] ձեր չկար տրուած [illegible]

Կարելի է տիրանալ աշխարհի ամենայն բանին, սակայն դժուար է պահել զայն, երբ շատ են անոր աչք ունեցողները: Ճիշդ է թէ մենք շատ մը [illegible] գործեցինք, բայց կային այլ [illegible] Հայ[illegible] Հանրապետութեան տապալման:

Հայաստանի անկախութեան գինուորները ու բարեկամները, պայքարողները ու աջակիցները, [illegible] չեն այս երեւոյթին [illegible] անոնք, [illegible] մարթինը չի գրուիր մէկ [illegible] կեանքով Ամէն ինչ փոփոխական է ու դէպքերու ընթացքին կրնան տեղի ունենալ փոփոխութիւններ, որոնք այսօր կը թուին անկարելի:

Այս ընդհանուր աշխարհահայեացքը ունենալով հանդերձ, մենք, Հայաստանի անկախութեան բարեկամները, ի մտի ունենալու ենք [illegible]

[illegible] Բայց դատին արդարութիւնը բաւական չէ յաջողութեան համար: Շատ մը արդար դատեր կան աշխարհի մէջ, որ կը մնան անլուծելի կարգ մը [illegible] պատճառներով:

[illegible] մը նման իրաւունքներ կան, որ բռնաբարուած են աշխարհի այլ մասերուն մէջ.

Գ.— Ամէն կարեւոր է [illegible] պաշտպանութեան եւ [illegible] տիրապետման համար [illegible] բաւական չէ երկրին իրաւունքի [illegible] տիրանալու համար. Շատ մը [illegible] եւ պայքարողները [illegible]

Դ.— Պատմ[illegible] պատեհութիւններ շատ անգամ ստանդակած են ժողովուրդի մը, տիրանալու իր պատմական [illegible] պատմական [illegible] թիւններ շատ անգամ անցեր են [illegible]

Ե.— Բաւական չէ արդար, արդարօն դատի մը [illegible] ունենալ: Անոր [illegible] պայմանները համապատ[illegible] թիւն մը ունենալ, որ միջա[illegible] արդար դատին եւ արդարութ[illegible] բաւանդիքին համար, իր բոլոր [illegible] կան առիթէն, պատեհութ[illegible]

[illegible] թեան մը, ահա 17 տարի առաջ է որ [illegible]

Մենք պէտք է օգտուինք [illegible] այդ պատմական պահէն ազգային փորձառութիւնէն, [illegible] եւ մնայուն կերպով իրագործ[illegible] ազգութեան [illegible] խաղաղ,— անոր պատճառ ու անկախ գոյութիւնը»: (Բուռն ծափահարութիւններ):

Կարճ ուղերձներ ըրին յայտնի մանկավարժուհի Մէրիըն Սթարթ, փրոֆ. Կալթհայլ, Պ. Ամադեօ, իրաւաբաններ Շեփըրտ եւ Ճան Պէնթոն:

Երեկոյթին նախագահ Ճիբրտ փակեց երեկոյթը կրկին անգամ յիշելով Փրէզ. Պիրսայի վարիչ [illegible] Վահան Կարտաշեանի յիշատակը, դիտել տալով որ եթէ ան կարենար [illegible] ներկայ ըլլալ այս երեկոյթին, պիտի հրճուէր իր հոգին, որովհետեւ իր կեանքը նուիրած գործը շարունակողներ կան.

Ճաշկերոյթի ընթացքին Օր. Արաքսի Միհրանեան երգեց երեք հայկական կտորներ, «Մանիր», «[illegible]», եւ «Պ. Նեօն»: Իսկ Պ. Միհրանեան ջութակի վրայ նուագեց կտոր մը Դաշնակի վրայ ընկերակցութեամբ Օր. [illegible] Տէր Մ[illegible]թէոսեանի:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՄԵՐ ԵԼՔՆ ՈՒ ՄՈՒՏՔԸ ՆԵՐՔԻՆ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Այսքանն ալ բաւական է, տեսնելու համար, թէ ինչ ծանր [illegible] նեցանք վերջին մէկ տարուան [illegible]:

Ծանր, բայց ոչ [illegible] որովհետեւ մեր հաշուի «մուտքի» բաժինն ալ պարապ չէ [illegible]:

Նախ՝ այն զարմանալի կենսունակութիւնը որ մեր ժողովուրդը երեւան բերաւ արտաքին ու ներքին դժուարութեանց ու տագնապներու հանդէպ:

Անհնարին ճիգերով [illegible] թիւնը պահեց իր քաղաքական ու ֆինանսական կարողը. Ամերիկան եղաւ ամենախայտուն արտայայտիչը այդ կենսունակութեան

Այն համազգային կարելի է ըսել, պաշտպանութիւնը, որ Ամերիկահայութիւնը ցոյց [illegible] այն բարձր ոգին, որ անգամ մը եւս երեւան եկաւ ակնկալուած միւս կողմը, պէտք է հպարտութեամբ յիշել ամէն Հայու սիրտը, որովհետեւ այդ ոգին ցոյց կուտայ, թէ մեր ժողովուրդը կենդանի է, յուսահատիլ չի գիտեր եւ պատրաստ է ամէն զոհողութեամբ պաշտպանելու իր կեանքն ու պատիւը:

Այդ ոգի արտայայտութիւնը մենք կը տեսնենք եւ հոս՝ Ֆրանսայի մէջ՝ ներքին եւ արտաքին ճակատի վրայ:

Ներքին այժմ օրինակը մեր [illegible] առջեւն է յանձին Մարսէյլի ժողո[illegible] [illegible] ին. Արտաքին ճակատով ալ հայ ժողովուրդը պատուով [illegible] թեամբ կը կրէ անտանելի [illegible] պէս ձեռք չի մեկներ, այլ կը պաշտպանէ իր իրաւունքները եւ զէնք կը պարզէ յաւելեալ օրերու:

Երեւանի եւ Էջմիածնի քաղաքական ճիգերը կը հանդիպին [illegible] դիմադրութեան եւ կը մնան դէպի կազմակեր[illegible] [illegible] մէն զուգընթաց կը տեսնենք եւ համերաշխութեան ու անձնազոհութեան ճիգեր, որոնք ընդհանուր առմամբ կ'ունենան բարերար հետեւանքներ:

Դրական ու լուսաւոր երեւոյթներ կը տեսնենք եւ հոն Հայաստանի մէջ.

[illegible] թեան թափած ջանքերուն, այդպէս ոգին կենդանի է Հայաստանի ժողովուրդին եւ [illegible] մէջ. Այդ ոգին [illegible] բոլոր ասպարէզներուն, մանաւանդ մշակոյթի՝ արուեստի եւ գրականութեան մէջ: Հայաստանի ամէնէն տաղանդաւոր գրողները՝ Զա–

[illegible]

ԿԵԱՆՔԸ ՔՈՍԹԱՆՑԱՅԻ ՄԷՋ

ՔՈՍԹԱՆՑԱ, 10 յունիս (Յառաջ) — [illegible]

ՊԻ ՓԻԼԵՅԻ

[illegible]

ՍԱՐ

ԲՐՕՆՏԵԱՆ

Հանգեր

[illegible]

ՂԱՄՈՒԷԼ

ՀԱՅԿ. ԱՄԱՐԱՆՈՑՆԵՐԸ

Գէյրութի «Ազդակ»ը դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (8 յունիս).

— «Լիբանան, իբրեւ լաւագոյն ամարանոց շատ հին ժամանակներէ ի վեր համբաւ շահած է: Գաղեստինցիներ եւ եգիպտացիներ ընդհանրապէս, զուրկ ըլլալով լեռնային առողջ կլիմայէ, շարունակ նախապատուութիւն տուած են Լիբանանի լեռներուն, որոնք առողջ՝ տեսակէտով նշանաւոր են: Ի հարկէ, ծովային փոխադրութեանց դիւրութիւնը մեծապէս նպաստած են Լիբանանեան ամարանոցներու բնտրութեան: Թէպէտ վերջին տարիները բուռն մրցակցութեան մը ծնունդ տուած է յունական կառավարութիւնը գիւղաղնացներու կարաւաններ քաշելու համար դէպի իր լեռները, սակայն դեռ խիտ շարքերով կուգան եգիպտացի գիւղագնացներ իրենց լաւագոյն ամառները դէպի Լիբանան, ուր անոնք կը գտնեն իրենց լեռնային եւ բարձունքի ծանօթ գիւղակները.

Համանուորեալ երկիրները կարեւոր ամարանոցներ ունին նաեւ հիւսիսային Սուրիոյ Անտիոքի շրջաններուն [illegible] որոնք մինչեւ քանի մը տարի առաջ անծանօթ մնացած էին նախորդներու անկանոնութեան պատճառաւ: Հոգւի ջոքերնորով կարելի է մագլցիլ այդ հրաշալի լեռները, որոնք ամբողջութեամբ բնակուած են հայ գիւղա[illegible] ոչ ոք կը համարձակէր իր [illegible] արանոց ընտրել այդ գիւղերը. [illegible] իր երկարատեւ նախորդութիւն [illegible] ածոտ էր էչերով ու ջորիներով՝ հասնելու համար անոնց:

Քանի մը տարիէ ի վեր արդէն հարթուած են այդ դժուարութիւնները եւ այդ սքանչելի ամարանոցները՝ հայաբնակ Քէսապը, Պիթիասը, Արդեն ու Սոուգ Օլուգը օժտուած են բնտիր նամբաներով եւ բոլոր յարմարութիւններով: Կառուցուած են ամէնէն հանգստաւէտ պանդոկներ եւ բնակարաններ: Քէսապը, որ իր ջուր եւ առողջ օդին շնորհիւ ամէնէն յայտնի բժիշկներու յանձնարարութեանց արժանացած է եւ դարմանած բազմաթիւ հիւանդներ, Լաթաքիայէն մէկ ժամ հեռաւորութիւն ունի: Նոյնչափ հեռու է նաեւ Անտիոքէն: Ջուրը անհամ, կլիման բուժիչ եւ ժողովուրդը չափէն աւելի ուրախ եւ հիւրասէր: Հայ գիւղացիներ սկսած դաշտի ու վայերին հոն հանգստաւէտ պայմաններ եւ սիտի արժանանան հայ գիւղացիութեան զուրգուրանքին:

[illegible] շրջանին մէջ կը [illegible] հիւսիսային Սուրիոյ ամարանոցներուն լաւագոյնը՝ Սուէտիոյ հայկական գիւղերու մայրաքաղաքը՝ Պիթիաս, որ իր դալարագեղ պուրակներով եւ բազմաթիւ ակերով արդէն հրապուրած է հիւսիսային Սուրիոյ բազմազգի գիւղագնացներու ուշադրութիւնն ու հիացումը: Այստեղ կառուցուած են արդիական եւ հանգստաւէտ պանդոկներ եւ ժամանցի վայրեր: Լիբանանի լաւագոյն ամարանոցներուն հետ կրնայ մրցիլ Ահարոնի պանդոկը, իր մաքրութեամբ, խոհանոցով եւ զանազան կազմածներով: Նոր սրճարաններ շինուած են եւ ընդարձակուած նամբաները:

Աննման է Պիթիասի ժողովուրդը: Հայրենասէր, զուարթ եւ չափէն աւելի հիւրասէր: Մարդ կնքզինք Հայաստանի մէջ կը կարծէ հոն, ամէն տեղ հայ երգը, հայ խօսքը եւ հայ ոգին: Հարիւրաւոր հայ գիւղագնացներ տարիներէ ի վեր կը վայելեն այդ զուտ հայկական միջավայրի բոլոր հանոյքները ու առաւելութիւնները: Ջափազանց կազդուրիչ է Պիթիասի կլիման, իսկ ջուրը՝ քիմիական վերլուծումները ցոյց տուած են որ ամէնէն օգտակարն ու փնտռուածն է:

Հայկական ամարանոցներու ուրիշ մէկ առաւելութիւնն ալ աժանութիւնն է: Շատ աննշան վճարով մը կարելի է բնակարան մը ապահովել: Իսկ առատ է բանջարեղէնն ու պտուղը: Ջերմակայուած խնայողութիւն մը բրած կ'ըլլան գիւղագնացները:

Նոյնչափ գիւղագնացութեան յարմար վայրեր են նաեւ Սուէտիոյ միւս գիւղերը, որոնք օժտուած են առողջ կլիմայով եւ անուշահամ ջուրերով:

Քիչ մը հեռու կը գտնուին Աչէքսանտրէթի զոյգ ամարանոցները՝ Սօուգ-Օլուգն ու Աթբէզը, առաջինը իր սքանչելի տեսարաններով եւ զով կլիմայով, երկրորդը իր ջուրով ու հայկական շրջանակով արժանի են հետա[illegible]

Անելորդ է մի առ մի թուել հայկական ամարանոցներու առաւելութիւնները: Կլիման, ջուրը, տեսարանը եւ միջավայրը սքանչելի են: Գիւղացիները, որոնք առանց բացառութեան հայախօս Հայեր են, նախնական կեանք մը ունին եւ օժանդակութեան կարօտ են, զրկուած ըլլալով ապրուստի միջոցներէ: Հայ գիւղագնացները, իրենց ամարանոց ընտրելով հիւսիսային Սուրիոյ հայաբնակ գիւղերը, մեծապէս սատարած պիտի ըլլան այդ շրջանի հայ գիւղացիներուն, որոնք մինչեւ այսօր մաքուր պահած են իրենց ազգային աւանդութիւններն ու սովո[illegible]

[illegible]

ԼԵՌՆԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ [illegible]

[illegible]

(1917 ՀՈԿՏ. — 1918 ՄԱՅԻՍ)

[illegible]

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(19)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, 20 յունիս.— ժամը 9 — 11 թիւ 5901 — 6000, ժամը 14 — 17 թիւ 6001 — 6100.

ՈՒՐԲԱԹ, 21 յունիս.— Պէտք է իրենց թղթածրարը յանձնեն անոնք որոնց մականունը F տառով կը սկսի եւ որոնք ուշ մնացած են:

ՇԱԲԱԹ, 22 յունիս.— Թղթածրարներու պատրաստութեան համար տպագիր պատճէնները պիտի յանձնուին այն օտարականներուն որոնց մականունները կը սկսին G. եւ H. տառերով եւ որոնք տակաւին չեն յանձնած իրենց թղթածրարը:

Թուրքիա եւ Տարտանէլը

Իտալական «Մէսաճէրօ» թերթը կը գրէ.— Վերջերս Րիւշտի Արաս, նախագահելով Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին, կրկին արծարծեց Տարտանէլի խնդիրը: Թրքական տեսակէտը որոշ է: Էնկիւրիի կառավարութիւնը կ'ուզէ ամրացնել Նեղուցները: Եթէ լսենք այն ինչ որ կը խօսուի, Տարտանէլի ամրացումը կատարուած իրողութիւն է այլեւս: Իրականին մէջ, Թրքական մամուլը եւս կը խոստովանի թէ Նեղուցները լաւ պաշտպանուած են: Ուրեմն: Կ'երեւի թէ Ժընեւի մէջ Րիւշտիւ Արաս փորձած է Խորհուրդի իր պաշտօնակիցներուն տրամադրութիւնները փորձել, կարծես չէր գիտեր անոնց կարծիքները: Ան իր ներկայ պաշտօնակիցներուն յիշեցուցած է թէ Լօզանի խորհրդաժողովը կը սահմանափակէ Թուրքիոյ դերիշխանութիւնը՝ երկու ձեւով.— կը սահդծէ՝ Թուրքիոյ եւ իր եւրոպական դրացիներուն միջեւ՝ զինաթափ գօտի մը եւ կ'արգիլէ Տարտանէլի ամրացումը: Ան հաղորդած է որ եթէ Գերմանիոյ նախկին զինակիցները արդէն թոյլտուութիւն ունին իրենց զինուորական սահմանափակումներէն, որոնք նախատեսուած են հաշտութեան դաշնագիրներով, Թուրքիա պիտի պահանջէ Տարտանէլն ու Վոսփորը ամրացնելու իրաւունքը: Ժընեւի մէջ մեծ պետութեանց ներկայացուցիչներու ընթացքը եւ մամուլի լռութիւն, կ'երեւի թէ ուժգին տպաւորութիւն թողած են Թուրքիոյ մէջ: Մամուլին մէջ երեւցած յօդուածներէն կը հետեւի թէ Րիւշտիւ Արասի քայլը նպատակ ունէր օրինականացնել՝ Խորհուրդին առջեւ՝ իբրեւ կացութիւն մը որ արդէն իսկ գոյութիւն ունի: Տարտանէլը ամրացուա՞ծ է թէ ոչ: 1933ին, երբ զինաթափութեան համար Մաքտոնալտի ծրագիրը կը քննուէր, ծանօթ էր որ Թուրքերը զինաթափեալ գօտիին մօտերը կուտակած են զէնքեր, փոխադրելի զինուորական նիւթեր, որոնց մէջ եւ ծանր թնդանօթներ, որոնք, յարմար րոպէին պիտի փոխադրեն, արագ կերպով, 1923ի Լօզանի խորհրդաժողովին կողմէ արգիլուած վայրերը: Տրամաբանական է նախատեսել թէ 1933էն մինչեւ այսօր այդ պատերազմական նիւթը ոչ միայն հոն պահուած կը մնան, եւ այլեւ անտարակոյս աւելցած եւ ուժովցած են: Ու յետոյ, քանի որ նոյնինքն Թուրքերը կը խոստովանին թէ Նեղուցները եւ ամբողջ ծովափը՝ մինչեւ Անատոլու լաւ ամրացուած են, պէտք է որ մենք հաւատանք իրենց: Ժընեւի մէջ Րիւշտիւ Արասի դիմումէն վերջ, եւ հակառակ եղած վերապահումներուն, կը նախատեսուի որ Թուրքիա պիտի չուշանայ մէջտեղ դնել Տարտանէլի խնդիրը՝ կանխորոշ եւ աւելի պաշտօնական ձեւով մը:

ՏԱՍԸ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ ԳՆԴԱԿԱՀԱՐՈՒԱԾ ԵՆ Սիպերիոյ մէջ, կ'ըսէ Պերլինի «Նոյէ Ցայթ» թերթը, գանգատած ըլլալով թէ անօթի կը մնան իրենց պաշտպաններուն մէջ:

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՈՒՀԻ ՄԱՌԻԶ ՀԻԼԶ, որ նախապէս շահած էր բարձրութեան կիներու մրցանիշը (9791 մեթր), առջի օր յաջողեցաւ հասնիլ մինչեւ 11,800 մեթր բարձրութեան: Բարձր թռիչքի համաշխարհային մրցանիշը շահած է իտալացի Տօնաթի, 1934 ապրիլ 11ին, հասնելով մինչեւ 14,433 մեթրի:

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՈՅԻ մահուան յիսնամեակին առթիւ, մեծ հանդէս մը տեղի ունեցաւ Սորպոնի մէջ, նախագահութեամբ փարիզի համալսարանին եւ հովանաւորութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Առաջին ճառը խօսեցաւ Պ. Ժօռժ Լըքօնթ. փառաբանելով Հիւկօն իբրեւ բանաստեղծ, իբրեւ խորհող եւ իբրեւ մարդ: Կրթական նախարարը ներկայացուց Հիւկօն իբրեւ հայրենասէր:

ՀԱՊԷՇԻՍՏԱՆԻ իտալացիները կը շարունակեն հեռանալ, ի նախատեսութիւն ծանր դէպքերու: Միւս օտարականներու մասին ալ զգուշական միջոցներ ձեռք առնուած են: Ամերիկեան դեսպանատան պաշտօնեաները պիտի քաշուին: Բազմաթիւ միսիոնարներ արդէն իրենց ընտանիքներով կը գտնուին հեռաւոր վայրերու մէջ, հրաման ստացան մայրաքաղաք վերադառնալու: Երբ Ճիպութիի եւ Ատտիս – Ապէպայի հաղորդակցութիւնները կտրուին, օտարականները այլեւս չեն կրնար երկրէն դուրս ելլել:

Ա. — **Գաւառ**

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Գրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Օրակարգ՝ 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբերու ընդհ. ժողովը 19 Յունիս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ՓՐՈՓԱՆՍԻ յանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ, այս ուրբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32. Ավընիւ Կոպլէնի սրճարանը:

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ. Նիւթ՝ «Ն. Հայաստանը» (չարունակութիւն):

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ-ԹԱՏՐՈՆ THÉATRE-ARMÉNIEN DE PARIS

1935, ՅՈՒՆԻՍ 30, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

26, Rue Troyon, SÈVRES (Métro : Pont de Sèvres)

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԵՄԵՐՈՒ ԵՒ ՖԻԼՄԵՐՈՒ

ԴԵՐԱՍԱՆ

Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

H. DE BAGRATIDE

ՆԱԽԿԻՆ ԽԱՂԱՐԿՈՒ ՔՕՄԷՏԻ – ՖՐԱՆՍԷԶԻ

Երբեմնի երիտասարդ խաղակից ՍԱՐԱ ՊԷՐՆԱՐԻ, ՄՈՒՆԷ – ՍՈՒԼԼԻԻ, ՓՕԼ ՄՈՒՆԷԻ, ՍԻԼՎԷՆԻ, ՏԸ ՄԱՔՍԻ ԵՒԱՅԼՆ

28 տարի ֆրանսերէն լեզուով դերասանութիւն ընելէ վերջ, այսօր առաջին անգամ ըլլալով կը խաղայ հայերէն, եւ միմիայն մէկ անգամուան համար

ԾՈՎԱՀԷՆԸ

Երեք արարնոց բանաստեղծ, զօր, հետեւողութեամբ, հայերէն ստանար գրեց Ոսյն ինքը Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻն

ՏՈՄՍԵՐՈՒ ԳԻՆԵՐԸ 25, 20, 15, եւ 10 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերու կեդրոնատեղին է՝ Հրանդ Սամուէլ Գրատունը, 51, Rue Mr le Prince (6). Կը հայթայթուին նաեւ հայ թերթերու խմբագրատուններէն, ինչպէս նաեւ Սարգիս Արամեան, 24. Rue Saint - Lazare, Փարիզ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՍՑԷ՝ H. DE BAGRATIDE, 45, Rue Monsieur - le - Prince, PARIS (6)

ՑՈՒՑԱՏԵՍԸ

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Սափրիչներու Միութեան ընդհ. ժողովը 20 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս կեդրոնատեղին 7, rue Bernardins, Փարիզ (5), Մէթրօ Maubert Mutualité.

Օրակարգ.— Հաշուետուութիւն նախորդ վարչութեան եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակայողները կը դատապարտուին տուգանքի:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» Գրադարանը բաց է երկուշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 8էն 9.30: 181, Cours Lafayette.

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (108)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

« Բայց ես տակաւին տարակուսանքի մէջ էի գտնւում, իմ կասկածը բոլորովին փարատուած չէր, թէ արդեօ՞ք զա միեւնոյն անձնաւորութիւնն էր, որին իբրեւ ճգնաւոր մի ժամանակ տեսել էի Որոտնայ վանքում, թէ ես սխալւում էի չափազանց ճիշդ նմանութիւնների մէջ».

« Բաւական տեղ մեզ ճանապարհ գնելուց յետոյ, երբ կամենում էր նա բաժանուել մեզանից, ես հարցրի.

« Մենք չե՞նք պիտի գիտենանք, թէ ումից պէտք է շնորհակալ լինենք այսքան բարութիւնների համար:

« Նա սառնութեամբ պատասխանեց.

— « Կարծեմ, մի առանձին հարկաւորութիւն չկայ այդ գիտնալու:

« Այսուամենայնիւ, ինձ շատ ցանկալի էր գիտենալ, թէ դուք ով էք.

— « Եթէ այդ ձեզ որ եւ է ցէ օգուտ կը բերէր, ես կ'ասէի ձեզ:

« Ես ուղիղ նայեցի նրա երեսին, ասելով.

— « Եթէ իմ յիշողութիւնը ինձ չէ խաբում... մի քարանձաւի մէջ... դուք ճգնաւոր էիք...:

« Նրան տիրեց մի վայրկենական խռովութիւն, բայց իսկոյն ծածկելով իւր շփոթութիւնը, պատասխանեց.

— « Դուք չէք սխալւում... այն ժամանակ ճգնում էի մի լեռան քարանձաւի մէջ, հեռացած մարդիկներից... իսկ այժմ ճգնում եմ կեանքի մէջ...:

« Այս ասելով, նա տուեց ինձ իւր քսակը:— « Առ, տղայ, ճանապարհի ծախք պէտք կը լինի» եւ իսկոյն բաժանուեցաւ մեզանից:

« Ես ապշած մնացի, մի խօսք անգամ չկարայ նրան ասելու, միայն զարմացածի պէս կանգնած, նայում էի նրա ետեւից: Նա էլ ճանապարհորդ էր, նա էլ մի տեղ էր գնում, բայց ո՞ւր էր գնում,— Աստուած գիտէ: Նա իւր քսակը տուեց ինձ. ես հասկացած էի, որ դա նրա վերջին արծաթն էր իսկ ինքը գնում էր միայնակ, ոտքով, մի երկաթի ցուպ ձեռին բռնած, աղքատ ուղեւորի պարկը ուսին կապած».

Երբ աւազակապետը վերջացրեց, հարցրի նրանից.

— Այնուհետեւ միւս անգամ չտեսա՞ք նրան:

— Ոչ: Այն օրից անցել են շատ տարիներ, կրկին հանդիպեցի նրան միայն այստեղ, քեզ հետ միասին, մուրացկանի կերպարանքով, եւ այդ խիստ զարմացնում է ինձ: Այդ մարդը մի տեսակ հանելուկ է ինձ համար: Ես շատ կը ցանկանայի, որ մէկ անգամ եւս տեսնէի եւ խօսէի նրա հետ:

Իբր մուրացկան նա նոյն բարի եւ առաքինի մարդը երեւաց ինձ, որպէս էր առաջ: Դու տեսար, ի՞նչպէս կարեկցութեամբ մօտեցաւ նա զատապարտեալների խումբին, ի՞նչպէս բաժանեց մեզ իւր հաւաքած ողորմութիւնը, ասելով, «Դուք աւելի թշուառ էք քան թէ ես»...

Ես զարմանալ զարմանալ ստիպ պահեցի խորհրդաւոր մուրացկանի մասին, այսքանը միայն ասելով իմ լաւ ընկերին.

— Գուցէ միւս անգամ եւս կը տեսնէք... այդ մարդը շուտով չի հեռանայ այստեղից...:

Ես հաւատում էի, բոլորը հաստատ էր, ինչ որ պատմում էր աւազակապետը: Քաւոր Պետրոսը այն տեսակ առասպելական արարածներից էր, որ ընդունակ էր հրեշտակից սատանայ լինել, իսկ սատանայից հրեշտակ: Թէ բարին եւ թէ չարը նրա մէջ միեւնոյն ուժով էին գործում:

Միայն հանգամանքներից էր կախուած, թէ երբ կամ ի՞նչ դէպքերում պէտք էր որը գործ դնել: Նա աշխարհի մարդ էր, գիտէր, թէ ինչպէս պէտք էր վարուել աշխարհի հետ: Ես ինքս վկայ էի եղել շատ գործերի,— որոնց մէջ նա ցոյց էր տուել թէ իւր վերին աստիճանի առաքինութիւնը եւ թէ՝ իւր վերին աստիճանի անգթութիւնը: Ես տեսել էի նրան բարեսիրտ, որպէս աղաւնի, եւ նենգաւոր, որպէս օձ: Այդ մարդը, որի հետ տարիներով ապրել էի, գործել էի, ինձ համար եւս մնացել էր որպէս մի մթին հանելուկ. Ես հասկանալ չէի կարողանում, թէ ինչպէս չարն ու բարին, առանց մի-մեանց հետ հակառակելու, հաշտւում էին նրա մէջ: Բայց հաւատացած էի, որ նա ամենայն անկեղծութեամբ, ամէն տեսակ զոհաբերութիւններ յանձն առնելով, եկել էր ինձ ազատելու իմ թշուառ դրութիւնից: Բայց ես կարո՞ղ էի կրկին անձնատուր լինել մի մարդու, որը որքան բարի էր, նոյնքան եւս չար էր:— Այդ հարցը զարմանալ մնաց իմ սրտում անվճիռ...:

Դ.

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

— Դու այն պատմիր, թէ ինչո՞ւ են կոչում քեզ աւազակապետ եւ որպէս ընկար դատապարտեալի հասարակութեան մէջ,— հարցրի ես չորրորդ գիշերը, երբ բաւական հանգստացել ինք ցերեկուայ ծանր աշխատութիւնից:

Աւազակապետը շարունակեց

« Մեր անծանօթ բարերարի վարձած ձիաներով անցանք Մեղրիի ..., ... Այստեղ ճանապարհները այն աստիճան քարքարոտ են եւ լեռնային կիրճերը այն աստիճան սարսափելի են, որ անկարելի է ձիով ման գալ: Մենք ստիպուած էինք մեր ձիաները փոխել եւ վարձել ջորիներ: Այդ խորամանկ անասուններ, սովոր են լեռնային քարքարոտներում ման գալ:

« Սկզբում Սանամը զգուշութեամբ յօժարուեցաւ ջորիի վրայ նստել: Ղարադաղի մեկիքի աղջիկը, որ սովորած էր սիգապանծ նժոյգների կարծես, ամաչում էր, որ սոսր անասունների վրայ հեծած տեսնէին նրան: «Ինձ այլեւս ով է ճանաչում», ասաց նա եւ մի առանձին մտերմութեամբ խնդրեց ինձանից օգնել իրան, որ հեծնէ: Ես զարմացայ: Սանամը, որ ծով նման ձիաների վրայ թռչել գիտէր, ինձանից օգնութիւն էր խնդրում: Երբ փոքր ինչ առաջ գնացին ասաց նա.

— « Վերջին ժամանակներում շատ ուժաթափ եղայ...:

« Նրա ձայնի մէջ լսւում էր խորին տխրութիւն եւ սրտի դառն կսկիծ:

— « Դուք այս առաւօտ ոչինչ կերաք. ասացի նրան,— կարելի է քաղցածութիւնից լինի:

« Ոչ... պատասխանեց նա:— Շատ անգամ սուրբ Սարգսի պասին, երկու կամ երեք օրով ծոմ էի պահում, ոչինչ չէի ուտում, բայց երբեք ուժաթափ չէի լինում.

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՅՈՒՆԻՍ JEUDI 20 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2836

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆ

Բոլորդ ալ կը յիշէք,— անցեալ մարտ 16ին, երբ Հիթլերական Գերմանիան վերահաստատեց պարտադիր զինուորութիւնը, պալատականներ «մեծ»երը, եւ մէկ–մէկ ծանուցագիր փութացուցին:

Անշուշտ ամէնէն կծուն Ֆրանսականը պիտի ըլլար: Բայց միւսներն ալ, Անգլիա եւ Իտալիա, բաւական դառն խօսքեր գրած էին.— Ինչո՞ւ ըրիր, քիչ մըն ալ չէի՞ր կրնար համբերել:

Ի՞նչ պատահեցաւ յետոյ:

Անգլիա իր արտաքին նախարարը ղրկեց Պերլին, ընկերակցութեամբ խորհրդականի մը, որպէսզի երթան հասկնան թէ ո՞ւր կանգ պիտի առնէ Գերմանիա:

Այցելութիւնը տեղի ունեցաւ մարտ 25ին: Հիթլեր ամբողջ եօթ ժամ խօսեցաւ իր քաղաքականութեան մասին, մեծապէս պաշտպանելով հաւասարութեան, այսինքն Գերմանիոյ վերազինման իրաւունքը:

Մեծն Բրիտանիոյ նախարարը վերադարձաւ Լոնտոն, յաջորդաբար Մոսկուա, Վարշաւա եւ Փրակա ղրկելով իր խորհրդականը (Փ. Իտըն):

Այս վերջինը հազիւ Լոնտոն վերադարձած, տարօրինակ ձեւով մը սեղանի վրայ դրուեցաւ Մեծն Բրիտանիոյ սպառազինութեանց յաւելման խնդիրը: Եւ սկսան զօրացնել մանաւանդ օդանաւային ճակատը, առ նուազն 500 նոր օդանաւերու շինութեան ծրագրով մը:

Ֆրանսան ալ, իր կարգին, ոչ միայն օրէնք մը քուէարկեց զինուորութեան շրջանի երկարաձգման համար, այլ եւ բացառիկ վարկեր քուէարկեց եւ նոր ծրագիրներ մշակեց արեւելեան սահմանի ամրութեանց զօրացման համար:

Յետոյ սարքուեցաւ Սթրէզայի ժողովը (ապրիլ 11), «մեծ պատրաստութեամբ»:

Անգլիոյ եւ Իտալիոյ վարչապետներն ու արտաքին նախարարները երկու օր կատարեալ համաձայնութիւն մը վայելեցին պատմական դղեակի մը սրահներուն մէջ, անգամ մը եւս հաստատելով երեք պետութեանց քաղաքական «սերտակցութեան ներդաշնակութիւնը»:

Ու վերջապէս ունեցանք Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին արտակարգ նիստը (ապրիլ 15–17):

Այդ ժողովին մէջ, 13 պետութիւններ միաձայնութեամբ դատապարտեցին Գերմանիան, որ համարձակած էր խախտել Վերսայլի դաշնագիրը:

Այս պարտութենէն յետոյ, երբ բոլորը անհամբեր կը սպասէին Հիթլերի ճառին, պաշտօնապէս հաստատուեցաւ թէ Գերմանիա ձեռնարկած է 12 սուզանաւերու շինութեան: (30 ապրիլ):

Բայց երբ, երկար ձգձգումներէ յետոյ, վերջապէս ստորագրուեցաւ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագիրը (2 մայիս) եւ Պ. Լավալ յաղթական ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի Մոսկուա, բանագէտներ կարծեցին թէ բախտին անիւը նորէն դարձած է Գերմանիոյ դէմ:

Այդ համոզումը աւելի զօրացաւ Հիթլերի ճառով (21 մայիս), որմէ փոթորիկ մը կը սպասէին, եւ որ սակայն շատ չափաւոր համարուեցաւ:

Քանի մը շաբաթ եւս լռութիւն, եւ անհաւատալի նոր անակնկալը,— անգլօ-գերման համաձայնութիւն՝ նաւային սպառազինութեանց մասին:

Դեռ անցեալ շաբթու էր որ թերթերը հակասական լուրեր կը հրատարակէին այս բանակցութեանց մասին:

Շատ քիչեր հաւատ կ'ընծայէին բանակցութեանց լրջութեան: Մինչեւ իսկ հաւատացողներ կային թէ Մեծն Բրիտանիա պարզապէս կը զուարճանայ իր երբեմնի ոսոխին հետ, որուն նաւատորմը ոչնչացնելու եւ գաղթավայրերը գրաւելու համար ամէնէն մեծական դերը կատարած էր ինք:

Եւ սակայն, համաձայնութիւնը իրականութիւն է արդէն: «Վերջնական եւ տեւական»: Յունիս 18ին, Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ լիազօրները ստորագրեցին դաշնագիր մը, որուն համաձայն Գերմանիա պիտի կրնայ վերակազմել իր նաւատորմը, իբրեւ հիմ ունենալով անգլիականին 35 առ հարիւրը: Իսկ սուզանաւ կրնայ շինել անգլիականին հաւասար: Այնուհետեւ ալ պարբերաբար պիտի խորհրդակցին:

Ի՞նչ կը նշանակէ այս.— Անգամ մը եւս խախտել Վերսայլի դաշնագիրը: Այս անգամ՝ ոչ թէ միակողմանի գործողութեամբ, այսինքն միայն Գերմանիոյ նախաձեռնութեամբ, այլ գլխաւոր յաղթականի մը եւ դաշնակցի մը՝ Մեծն Բրիտանիոյ հաւանութեամբ:

Եւ հիմա Փարիզն է որ ապշահար կը հարցնէ Լոնտոնի,— Ի՞նչ բան է այս...

Իսկ Լոնտոնը պարտք սեպած է լիազօր մը ղրկել Փարիզ, լուսաբանութիւններ հաղորդելու համար.— «Ոչինչ, եղածը երբեք չի հակասեր ոչ Սթրէզայի ժողովին, ոչ ալ Ա. Դ. խորհուրդի որոշումներուն»

Դուք Ֆրանսացի եղէք եւ պահեցէք ձեր պաղարիւնը, այս միջազգային բարեկենդանին առջեւ:

Արդեօք անիրա՞ւ են անոնք որ կ'ըսեն թէ՝ Մեծն Բրիտանիա ծովային ճակատին վրայ ամէն ապահովութիւն ստանալէ յետոյ, այլ եւս չի հետաքրքրուիր Գերմանիոյ ցամաքային սպառազինութիւններով, որոնք ամէնէն առաջ կապ ունին Ֆրանսայի հետ:

Ամէն պարագայի մէջ, Մեծ պատերազմէն քանի տարի վերջն ալ, կը կրկնուի նոյն տխուր պատմութիւնը,—երեւութապէս դաշնակից եւ համերաշխ, բայց իրականին մէջ խորապէս հակամարտ, ամէնէն հիմնական հարցերու լուծման առթիւ:

Այդ ռազմախաղն էր որ լախտի մը պէս իջաւ նաեւ մեր գլխուն:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԵՒԳԵՐՄԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՒ

Գերմանիա պիտի կրնայ վերակազմել իր նաւատորմը իբրեւ հիմ ունենալով անգլիականին 100ին 35ը

ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒՄ ՉԿԱՅ ՍՈՒԶԱՆԱՒԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Յունիս 18ին, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ պատասխանները ստանալէ քանի մը ժամ վերջ, անգլիական կառավարութիւնը ստորագրեց Գերմանիոյ հետ գոյացած համաձայնութիւնը՝ նաւային սպառազինութեանց մասին: Ինչպէս բացատրած էինք արդէն, այս համաձայնութեամբ Գերմանիա իրաւունք կը ստանայ վերակազմելու իր նաւատորմը, իբրեւ հիմ ունենալով անգլիական նաւատորմին 35 առ հարիւրը: Միայն սուզանաւերը կրնան հաւասարիլ անգլիականին: Բայց եւ այնպէս, Գերմանիա յանձն կ'առնէ առ այժմ սուզանաւերու տարողութիւնը չանցընել անգլիականին 45 առ հարիւրը, իրեն վերապահելով ի հարկին շինել մնացեալ 55 առ հարիւրը, անգլիական կառավարութեան լուր տալու պայմանաւ: Եթէ նաւային սպառազինութեանց ընդհանուր հաւասարակշռութիւնը հիմնովին վերի վայր չըլլայ, ուրիշ պետութեանց բացառիկ շինութիւններով, գերմանական կառավարութիւնը պիտի խորհրդակցի Անգլիոյ հետ, նոր կացութեան մասին: Սակայն, եթէ համաձայնութիւն չգոյանայ այդպիսի խորհրդակցութեան մը պարագային, 35 առ հարիւրի համեմատութիւնը անփոփոխ պիտի մնայ

Երկու կողմերու բանագնացները համաձայնեցան թէ ստորագրուած պայմանագիրը պիտի դիւրացնէ նաւային ուժերու սահմանափակման ընդհանուր դաշնագրի մը կնքումը:

Աւելորդ է ըսել թէ այս միակողմանի համաձայնութիւնը մեծ յուսախաբութիւն պատճառեց Փարիզի եւ ատոր ճամ մըն ալ՝ Հռոմի մէջ: Մանաւանդ որ, համաձայնութիւնը «տեւական եւ վերջնական» հանգամանք ունենալով, հիմնովին կը խախտէ Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները: Անգլիական կառավարութիւնը նախատեսելով Ֆրանսայի դառնութիւնը, որոշած է Փարիզ ղրկել անպաշտօն նախարար մը, Պ. Իտըն, որպէսզի լուսաբանութիւններ հաղորդէ եւ ճամբան հարթէ անգլօ-ֆրանսական նաւային խորհրդակցութեան մը համար: Թղթակցութիւնները կը սկսին վաղը, ուրբաթ:

Ֆրանսական թերթերը չեն ծածկեր իրենց խորին դառնութիւնը այս առնչութեամբ: «Ամէնէն» երազատեսն ծանր դէպք մը համարելով եղածը, կը կարծէ թէ ան «խոր հակազդեցութիւններ կրնայ ունենալ Ֆրանսայի եւ Մեծն Բրիտանիոյ յարաբերութեանց վրայ»: Փարիզի մէջ ապահովաբար չէին սպասեր որ այսքան բարդ խնդիր մը կրնայ ելքի մը յանգիլ այսքան շուտով: «Մարդ չի կրնար ըմբռնել թէ Մանշի մեր բարեկամները ինչպէս այսքան թեթեւ սրտով կրնան լքել Վերսայլի դաշնագիրը: Այդ պարագային ի՞նչ եղած կ'ըլլան Լոնտոնի փետրուար 3 թուակիր հաղորդագրութիւնը եւ Սթրէզայի մէջ կազմուած միացեալ ճակատը՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ միջեւ: Այժմ ի՞նչպէս յուսալ թէ այն կարեւոր խնդիրները որ առկախ կը մնան, պիտի կրնան կարգադրուիլ փոխադարձ վստահութեան դրացումով մը, երբ Լոնտոնի եւ Սթրէզայի ընկերակիցներէն մէկը կրնայ միւսներէն անջատաբար բանակցիլ Գերմանիոյ հետ, որուն բուն նպատակն է իրարմէ բաժնել երեք պետութիւնները.

Միւս թերթերն ալ նոյնքան դառնութեամբ կ'արտայայտուին: Նոյնիսկ պաշտօնական շրջանակները չեն կրնար ծածկել իրենց տհաճութիւնը:

Ինչպէս կ'երեւայ, Ֆրանսայի առարկութիւնները չեն ազդած Անգլիոյ քաղաքականութեան վրայ, որ ամէն բանէ առաջ կը ձգտի ապահովել իր ծովային գերակշռութիւնը:

Իբրեւ հետեւանք Լոնտոնի համաձայնութեան, Փարիզի մէջ այժմէն անբաւական կը սեպեն Ուաշինկթընի դաշնագրով արտօնուած 175,000 թոնը, քանի որ գերմանական նաւատորմը վերակազմուելով պիտի ներկայացնէ ֆրանսականին 85 առ հարիւրը: Այս առթիւ դիտել կը տրուի թէ ֆրանսական տորմիղը ցրուած ըլլալով ի սփիւռս աշխարհի, բաղդատաբար տկար պիտի մնայ Հիւսիսային ծովուն մէջ:

⁂ Համաձայնութիւնը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Պերլինի մէջ: Մ. Նահանգներն ալ հաւանութիւն կը յայտնեն:

1,250,000,000 ֆրանք խնայողութիւն
Պետական երկաթուղիներու ծախսերէն

Նախարարական խորհուրդը իր առջի օրուան նիստին մէջ մասնաւորապէս նկատի առաւ երկաթուղիներու բացը, որ մեծապէս կ'ազդէ պետական ելմտացոյցին վրայ: Այս առթիւ ընդունուեցաւ ծրագիր մը, որուն շնորհիւ կը յուսան մէկ միլիառ 250 միլիոն ֆրանք խնայել երկաթուղիներու ծախքերէն: Անհրաժեշտ հրահանգները պիտի տրուին համապատասխան վարչութեանց, անմիջապէս գործադրելու համար ծրագրուած տնօրինութիւնները:

⁂ Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, 1935ի առաջին հինգ ամիսներու միջոցին, բաղդատելով 1934ի նոյն ժամանակաշրջանին հետ, Ֆրանսայի ներածումները պակսած են 1,719,203,000 ֆրանք, իսկ արտածումները՝ 645,371,000 ֆրանք:

ՄԷԿ ՁԻ, ՄԷԿ ԷՇ, 15-30 ՈՉԽԱՐ

Խորհրդային Միութեան հողագործական գործավարութիւնը յունիս 18ին հրամանագիր մը հրատարակեց, որ կ'որոշէ իւրաքանչիւր կոլխոզնիկի անձնական գործածութեան համար սահմանուած մշակելի հողին չափը եւ ընտանի անասուններուն թիւը: Այս հրամանագիրը կը վերաբերի զանազան շրջաններու, բայց մասնաւորապէս Թուրքեստանի, Ուզպէքիստանի, ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ, Ազրբէյճանի եւ Ղազախստանի հանրապետութեանց, ինչպէս եւ Սիպերիոյ կարգ մը շրջաններուն:

Հրամանագրին համաձայն, հարաւային հանրապետութեանց, օրինակ Ազրբէյճանի եւ Ուզպէքիստանի մէջ իւրաքանչիւր կոլխոզնիկ (անդամ կոլխոզի) իրաւունք պիտի ունենայ 0.20—0.30 հեքթար մշակելի հողի, եւ պիտի կրնայ իբրեւ բացարձակ սեփականութիւն պահել մէկ ձի, մէկ էշ եւ 15—30 ոչխար:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀՕԿԻ ՏՕՊՐԱԿԷՆ

— o —

Չեմ գիտեր ո՞ր «Հայաստանասէր» ձեռքերը վերջերս «Յառաջ»ի խմբագրութեան ղրկեր էին երկու պատճէն՝ «Ներքին շրջաբերական»ի մը, ուղղուած «Հօկի համայն մասնաճիւղերուն»:

Մէկ օրինակին հասցէն գրուած էր՝ անվարժ ձեռագրով մը,— առանց յիշելու առաքողին անունը:

Միւս օրինակին վրայ իբրեւ հասցէ կտրեր եւ փակցուցեր էին «Յառաջ»ի ճակատը (ֆրանսերէն):

Երկու առաքումներն ալ՝ Մարսէյլէն:

Մեր բազմաթիւ թղթակիցներուն ն'ւ գիրը ն'ւ հասցէն գիտենք: Եթէ անոնք ղրկած ըլլային, երկտող մըն ալ գրած կ'ըլլային:

Ուրեմն, «Ներքին շրջաբերական»ին երկու օրինակները կուգան բուն իսկ աղբիւրէն:

Կը նշանակէ թէ վէրքը այնքան խորացեր է որ, մարդիկ մեղք չեն սեպեր զարնել նոյնիսկ թշնամի դուռ մը,— «Յառաջ»:

Շրջաբերականը կը բաղկանայ 16 լայնկեկ էջերէ: Անոր տակ փռուած են հինգ անուններ՝ Մարսէյլի Հօկէն: Հինգ երեւելիներ, որոնք բաւական յանկելով մինչեւ 15րդ էջին կէսը եղած զարմանազան յայտնութիւններ, կը բացագանչեն, իբրեւ նշանախօսք.

— «Անկեցի՛ն ատախօս գրպարտիչները, շահագործումի ասպետները եւ նենգամիտ շանթաժիստները»:

Բայց լաւ է գլուխէն կարդալ:

Ուրեմն խառնուած մը առաջին էջէն — «Քիչ մը լուսաբանութիւն»:

— «Ընկերներ, վերջին մէկ ու կէս տարուան ընթացքին, Մարսէյլի եւ շրջանի Հօկի կեանքը յանկարծ ալեկոծեցաւ: Ընկերական անուշ մթնոլորտը թունաւորուեցաւ եւ ատելութեան, կասկածի որդը սկսաւ կրծել կազմակերպութեան ողնայարը: Ընկերները սկսան զիրար բամբասել, մէկը միւսին հակառակորդի աչքով նայիլ: «Ես» եւ «դուն», «մենք» եւ «դուք»ի անիմաստ եւ դատապարտելի մտայնութիւն մը յանկարծ զօրանալ սկսաւ եւ կարգ մը ընկերներ քաջալերուած Փարիզէն, ինքզինքնուն «ղեկավար»ի հանգամանք տալով՝ սկսան գլուխ բանել, ամէն ինչ իրենց սեփականութիւնը համարել, ուրանալ ընկերներու աշխատանքներն ու զոհողութիւնները, ատելութիւն սերմանել, մտքեր պղտորել, ընկեր ընկերոջ դէմ լարել, ընկերներէն զոհողութիւն պահանջել եւ արդիւնքի, հաշիւներու ժամանակ արհամարհել մասնայի կարծիքը: Մէկ խօսքով անձնասէր, գիրք գրուելու մարմաջէն տարուած քանի մը «ընկերներ» կրթնելով իրենց վարչութեան անդամի եւ պատասխանատու Քարտուղարի հանգամանքին ե միւս կողմէ տարուած մինչեւ երէկ Հօկի, Խ. Հայաստանի հայհոյող ու 1932ին միայն Հօկը յիշող քանի մը ննջամփոխներու գրգիռի թելադրանքներէն, որ բոտ օրէ խառնացուցին ատելութիւնը եւ առեղծեցին քաոս մը, որմէ առաջ եկաւ պառակտութիւն մը»

Այսքանը՝ իբրեւ յառաջաբան, խառնելու համար մինչեւ Հօկի համագումարը, ուր խօսքին կը յաջորդէ.. արարքը:

ՎԱՀԷ

Մեծ ընդհարում Պուքրէշի ժամուն բակը

— o —

«ՊԼՕՔ»Ը ԿԸ ՓՈՐՁԷ ԽԱՆԳԱՐԵԼ ԹԱՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երէկ Պուքրէշի մեր թղթակիցէն ստացանք հետեւեալ երկտողը, յունիս 16 թուակիր

Այսօր, կիրակի տեղի ունեցաւ Պուքրէշի թաղ. խորհուրդի ընտրութիւնը: Պլօքի մարդիկ տեսնելով որ այլ եւս բաղդավին պիտի կորսնցնեն ասպարէզը, կփորձէին «խորուածային» կարգով խափանել ընտրութիւնը: Այս նպատակով 25 յայտնի խուլիգաններ յանկարծ կը յարձակին քուէտուփին վրայ զայն գողնալու համար: Քիչ թիւով ոստիկաններ չկրցան դիմադրել եւ անոնք յաջողեցան ներս մտնել սենեակէն: Սենեակին մէջ տեղի ունեցաւ բախում մը, որուն արդիւնքը այն եղաւ որ խուլիգանները ձեռնունայն եւ ամօթահար փախան: Կէս ժամ յետոյ ոստիկանական նոր ուժեր հասնելով անդորրութիւնը վերահաստատուեցաւ եկեղեցւոյ բակին մէջ: Այս առթիւ դպրոցի ապակիները կոտրեցան: Միջադէպը տեղի ունեցաւ պատարագի ընթացքին, կիրակի ցերեկին եւ քաղաքին կեդրոնը, ամօթապարտ ընելով հայ համայնքը յաչս Ռումէններուն որոնք զարմացած մեզ կը դիտէին:

Զինեալ ոստիկաններ մինչեւ ընտրութեան վերջը շրջագայեցան եկեղեցւոյ բակին մէջ:

Մանրամասնութիւնները նամակով.

«Հայրենասիրական» կազմակերպութեանց վտանգը

Երեսփ. ժողովի արմատական խմբակցութիւնը առջի օր նիստ մը գումարելով, որոշեց կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրել հայրենասիրական կազմակերպութեանց, մանաւանդ Հրեղէն Խաչի կասկածելի գործունէութեան վրայ: Կարգ մը երեսփոխաններ դիտել տուին թէ այդ կազմակերպութեան հազարաւոր հետեւորդները արտակարգ արագութեամբ կը համախմբուին զանազան կեդրոններու մէջ, ամբողջ երկրին տարածութեան վրայ: Այս առթիւ, մանրամասնութիւնները հաղորդուեցան հայրենասիրական գլխաւոր միութեանց կազմակերպական կատարելութեան, սպառազինութեանց եւ նիւթական միջոցներու մասին: Պարզուեցաւ որ անոնք բազմաթիւ անդամներ ունին օդնաւորդութեան եւ պահեստի սպաներու միութեանց մէջ: Վերջապէս, շեշտուեցաւ թէ Հրեղէն Խաչի վերջին միթինկին առթիւ որ գումարուեցաւ Ալժէի մէջ (Ալժերիա), կարգ մը սաւառնակներ ալ կը գտնուէին:

Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, երեսփոխանները որոշեցին պահանջել կառավարութենէն որ նիստ մը նշանակէ այս հարցերը քննելու համար, արձակուրդէն առաջ:

Այս առթիւ ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները միացեալ կոչ մը հրատարակելով, կը յանձնարարեն իրենց շարքերուն՝ բողոքներ եւ ցոյցեր սարքել, «խափանելու համար ֆաշականութեան ճամբան»: Կոչը կ'ըսէ.

— «Հրեղէն Խաչերու օդագնացութիւն մը կազմուած է, ամէն տեսակ օթօներ, մօթօներ եւ արդիական զէնքեր կը գտնուին փետրուար 6ի խռովարարներուն ձեռքը: Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութիւնները, որոնք ամիսներէ ի վեր միասնաբար կը պայքարին ֆաշական միութեանց զինաթափութեան եւ լուծման համար, որոշած են պահանջել կառավարութենէն եւ երեսփ. ժողովէն՝ որ անմիջապէս դրաւեն ֆաշական հրոսախումբերուն արդիական զէնքերը»:

ՊԱՏՏԱՒՈՐԻՉ ՁԻՆՈՒՈՐՈՒԹԻՒՆ հաստատուեցաւ Իրաքի մէջ, անմիջապէս գործադրուելու պայմանաւ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԵՆԱՏԻՐՈՒԹԻՒՆԸ»

(ՀԱՅ ԴԱՏԸ ԵՒ ՀԱՅ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐԸ)

Ընթերցողին ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք քաղաքական կարեւոր երեւոյթի մը վրայ:

1890էն ասդին հակատագրական անցքեր տեղի ունեցան. յետնորդ սերունդները դարերով նիւթ պիտի քաղեն մեր վերջին յիսնամեակի ալեծուփ պատմութենէն: Եղաւ այնպէս, որ այդ կէս-դարեան պատմութեան մէջ վարիչ դերը մնաց Դաշնակցութեան: Ցաւահար ծոյլը միայն քար չնետեց մեր հասցէին: Լեցուն հատորներ կարելի է կազմել այն ամբաստանութիւններէն, որ մեր անհամար հակառակորդները տարիներ ու տասնամեակներ շարունակ դիզած են մեր հասցէին. Առանձնաբար մէկը այս ամբաստանութիւններէն յեղյեղուած է դանազան ձեւերով եւ իր վրայ սեւեռած Հայութեան ուշադրութիւնը. Մեզ մեղադրած են մենատիրութեան մէջ, յայտարարած են, որ մենք ամբողջին միայն մէկ մասը ըլլալով մեր վրայ առած ենք ամբողջին դատը, առանց անոր կարծիքը երբեք հաշուի առնելու: Դատապարտուած են, որ Դաշնակցութիւնը առանձին եւ միայնակ արտաքին աշխարհի առջեւ վարած է Հայ Դատը, վինք միակ հաւատարմատարը կարծելով անոր: Իմաստ չունի այժմ անդրադառնալ այս ամբաստանութեանց: «Երբ անտառ կը կտրուի, չիպեր կը թռին». իսկ այն արիւնոտ ու մրրկածուփ պայքարին մէջ, որ վիճակուեցաւ Դաշնակցութեան, իր դէմ եղած մեղադրանքները աւելին չէին, քան այս անարժէք «չիփերը»: Յիշեցում մը սակայն կը նըկատենք անհրաժեշտ: Մինչեւ Հայաստանի խորհրդայնացումը հայ քաղաքական միտքը իր կերպարանքով աւելի զուենող էր եւ իր յղացումներով աւելի անկաշկանդ. Մեր հասարակական շարժումներու պատմիչը գիտութեամբ պիտի վկայագրէ գոյութիւնը այլեւայլ քաղաքական խմբակցութեանց եւ հոսանքներու, որոնք խըղախած են սեփական մտածումով ինքնուրոյն ճամբաներ գծել Հայ Դատի լուծման համար, մէկտ ապաւինելով դիւրակշռաբար հայ ժողովուրդի ուժին. Դաշնակցութիւնը այս շարքին մէջ մէկն էր — ճիշդ է, բայց ոչ միակը. Մեր [illegible] ներուն մէջ պարտադրաբար երկու «կուսակցութիւն» ունէինք, որոնք կը մարմնաւորէին իրենց մէջ ոգին մեր սեւ ու արտասուոր անցեալի, — «Բարեխնամ Սուլթանի կուսակցութիւնը» — Թրքահայաստանի մէջ, եւ «Աշխարհաշէն Ցարի կուսակցութիւնը» — Ռուսահայաստանի մէջ. Բոլոր ազնի՞ւ, ողջամի՞տ ու հայրենասէ՞ր Թրքահայերը խմբուած էին առաջին կուսակցութեան մէջ, եւ բոլոր մաքրամաքո՞ւր, դեղաղնի՞ւ ու ժողովրդասէ՞ր Ռուսահայերը երկրորդի մէջ: Այս զոյգ կուսակցութեանց դէմ պայքարողներու շարքը ոչ Դաշնակցութեամբ կը սկսէր եւ ոչ ալ Դաշնակցութեամբ կը վերջանար: Անոր կողքին կային նաեւ ուրիշներ.

Այս պատկերը Հայաստանի խորհրդայնացումէն ասդին հիմնովին փոխուեցաւ: Հայ քաղաքական միտքը այսօր ոչ իր վաղեմի զուենողութիւնն ունի եւ ոչ ալ իր անկաշկանդ մտածումը՝ սեփական ճամբաներու որոնումին մէջ. Խորհրդային Ռուսիոյ տիրապետութեամբ մեր հողերու վրայ այսօր երկու ուղղակի, իրարու տրամագծօրէն հակառակ եւ իրարմէ հիմնապէս տարբեր հոսանքներ առեղծուած են, — Դաշնակցութիւն եւ հակադաշնակցութիւն: Մեզ կը շահագրգռէ այս վերջին հոսանքի քաղաքական էութիւնը եւ ոչ թէ անոր կուսակցական հաշիւները: Իսկ քաղաքականապէս այս հոսանքը, հակառակ իր խայտաբղէտ կազմին, աւելի քան յստակ ու որոշ կերպարանք ունի: Հակադաշնակցութիւնը իր բովանդակ կազմով որդեգրած է ռուսական օրիենթացիոնը, չենք ըսեր բոլշեւիկեան, որն վիճարանութեանց տեղի չտալու համար. այդ հոսանքի անդամներէն ոմանք որդեգրած են մեր ժառանգած օրիենթացիոնը անոր համար՝ որ Ռուսը բոլշեւիկ է (օրինակ՝ հայ համայնավարը), ուրիշներ անոր համար՝ որ բոլշեւիկը ռուս է (օրինակ՝ հնչակեանը), եւ կամ անոր համար՝ որ այդ օրիենթացիոնին դէմ է Դաշնակցութիւնը (օրինակ՝ ռամկավարը): Տարբեր մեկնակէտներ ունենալով հանդերձ, անոնք բոլորն ալ յանգած են միեւնոյն եզրին, — վճռական որոշումով եւ անդարձ կերպով փարած են Մոսկուայի եւ բացառաբար անոր վերապահած մեր Դատի լուծումը: Զըմոռնանք չեշտել, որ առաձգական իմաստ ունի այս վերջին նախադասութիւնը, բառ առ բառ (հակադաշնակցական հոսանքին)՝ մեր Դատը խորհրդային Հայաստանի առեղծումով արդէն լուծուած է. բառ ուրիշներու՝ ան դեռ պիտի լուծուի: Մեզ շահագրգռող լոյսին տակ՝ մէկ թէ միւս պարագային՝ միակ դերակատարը Ռուսաստանն է. եթէ լուծած է՝ լուծած է ան, եթէ պիտի լուծէ, դարձեալ պիտի լուծէ ան: Քաղաքականապէս հակադաշնակցական հոսանքը ըլլալով եւ ամբողջութեամբ եկած եւ նոյնացած է Մոսկուայի հետ: Քրեմլը ամբողջութեամբ իր մէջ տարրալուծած է հակադաշնակցական հոսանքը եւ անոր քաղաքական արժէքը վերածած զերոյի: Այդ հոսանքի կշիռը ամբողջութեամբ Մոսկուայի մէջ է, հոսանքը ուժեղ է՝ եթէ ուժեղ է Մոսկուան, թոյլ է՝ եթէ թոյլ է Մոսկուան: Այդ հոսանքը կը գործէ՝ եթէ համապատասխան հրահանգ առնէ Մոսկուայէն, չի գործեր՝ եթէ հրահանգ չառնէ: Եթէ քաղաքական ուժ մը նպաստ ունի Հայ Դատի մասին մեզ հետ խօսելու, ան կը խօսի ուղղակի Մոսկուայի, բայց երբեք այս հոսանքի հետ: Այսպէս, կրկնենք անգամ մը եւս, հակադաշնակցական հայութիւնը Հայ Դատին լուծումը ամբողջութեամբ վերապահած է Ռուսիոյ եւ ինք քաշուած ասպարէզէն:

Հին ու ծանօթ զոյգ կուսակցութիւններէն մէկը՝ «Բարեխնամ Սուլթանին»՝ չկայ այլեւս (որովհետեւ չկայ մեր հայրենիքը), իսկ միւսը՝ «Աշխարհաշէն Ցարին»՝ կայ ու կը մնայ, միայն խորհրդային կերպարանքով, գլխաւորութեամբ անթագ ցարերու, որոնք խաչի փոխարէն կը նշնեան դրօշ ցցած են: Այսօր այս «կուսակցութեան» անդամագրուած է հակադաշնակցական հոսանքը, իր լրիւ կազմով: Անոր դէմ կը մաքառի այսօր միմիայն Դաշնակցութիւնը: Ան իր կողքին այսօր այլեւս ոչ ոք ունի:

Քաղաքական կուսակցութեանց գոյութեան միակ արդարացումը իրենց որդեգրած ուրոյն քաղաքական գիծին մէջ է. Այլ կարգի գործերը, որ կը կատարեն այդ կուսակցութիւնները, մաս չեն կազմեր անոնց էութեան: Իր քաղաքական ուղղութեան մէջ լրիւ կերպով եւ անվերապահ ձեւով Մոսկուայի խանձարուրին մէջ ձուլուելով ու չողախուելով, հակադաշնակցական հոսանքը նոյնին բանով կը կորսնցնէ իր գոյութեան իրաւունքը եւ կը դադրի քաղաքական ուրոյն ազդակ ըլլալէ հայ կեանքի մէջ: Անուանական է իր գոյութիւնը, բայց ոչ իրական: Իր տեղը, մեր կեանքի մէջ եւ թէ արտաքին աշխարհի առջեւ գրաւած է Մոսկուան: Սակայն ազգերը այնքան դիւրութեամբ չեն հրաժարիր իրենց դատերէն: Ձկայ ժողովուրդ մը մեր մոլորակին վրայ, որ իր Դատը լըիւ կերպով փոխանցած ըլլայ այլ ժողովուրդի մը: Ազգերը չեն ապրիր, երբ այնքան փոխիացած եւ հոգեպէս սարկութեան այնքան ահաւոր անկում մը եզրին հասած են: Իր Դատէն հրաժարած չէ, ի հարկէ, նաեւ հայ ժողովուրդը: Աւելի անեղ ձեւով քան երբեք եւ երբեք այնքան յստակ իմացականութեամբ որքան այսօր՝ Հայութիւնը՝ բացառաբար էր ուժերուն ապաւինած, օրհասական պայքար կը մղէ յանուն իր Դատի: Եւ այս պայքարը կը մղէ բացառաբար Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարութեամբ: Բոլոր հայ քաղաքական հոսանքները կամովին այսօր լքած են Հայ Դատի քաղաքական դաշտը եւ զայն լրիւ եւ ամբողջութեամբ վերապահած Դաշնակցութեան: Այն, ինչ մեր հակառակորդները տասնամեակներ շարունակ կրկնած են մեր հասցէին իբրեւ ծանրագոյն մեղադրանք, այսօր իրենք, կեանքի դառն հեգնանքով, կը պարտադրեն մեզ իբրեւ քաղաքական ուղեգիծ, — առանձին, միայնակ, իբրեւ լիազօր տէրն ու հաւատարմատարը Հայ Դատի, զայն ներկայացնել հայ կեանքի մէջ եւ զայն վարել արտաքին աշխարհի առջեւ: Այսքան անսահման մենատիրութիւն, այս բառին ամէնէն լրիւ առումով, տակաւին եղած չէ մեր Դատի պայքարին մէջ, անոր սկզբնաւորութենէն մինչեւ այսօր: Եւ այս մենատիրութիւնը ստեղծած են մեր հակառակորդները մեզ համար:

Հակադաշնակցական հոսանքը փարելով Մոսկուայի՝ [illegible] ոչինչ կ'աւելցնէ մեր Դատին. Ինչ Քրեմլը գիտէ թէ ուր եւ ինչպէս պիտի վարէ Հայ Դատը. այդ հոսանքի անձնաւորութիւնը կը մատնէ միայն քաղաքական այն ահաւոր ունայնը, որ կայ իր հոգիին մէջ:

Հայ Դատի անկախ դիրքը պահելով՝ Դաշնակցութիւնը կը պահէ միաժամանակ նաեւ հայ ժողովուրդի անկախութիւնը իր Դատի պաշտպանութեանց մէջ, բառ մեզի, ժամանակի եւ պայմաններու հայութեան ուժերը ի սպաս բերելով իր Դատին:

Դէպքերու բերումով Դաշնակցութեան համար ստեղծուած բացառիկ դիրքը Հայ Դատի պաշտպանութեանը մէջ՝ բացառիկ պարտաւորութիւններ կը դնէ իրեն համակիր բազմութեանց վրայ

Հայ Դատը այնքան աւելի պաշտպանուած, այնքան աւելի զօրեղ է եւ ապահով, որքան աւելի ամուր է, զօրեղ եւ պաշտպանուած իր ՄԻԱԿ պահակը՝ Դաշնակցութիւնը:

Հայ Դատը այնքան աւելի [illegible] է, ուլացուած ու տկար, որքան աւելի թոյլ է եւ տկար իր ՄԻԱԿ հաւատարմատարը՝ Դաշնակցութիւնը:

Թերեւս երբեք Հայ Դատը այնքան լրիւ կերպով նոյնացած չէ Դաշնակցութեան հետ — միայն եւ բացառաբար — որքան այսօր:

Ծառայել Դաշնակցութեան, բռել է ծառայել Հայ Դատին

[illegible] «Յուսաբեր»ի

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով

ՏԱՐՕՐԻՆԱԿ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Գրեց՝ ՎԵՐԺԱՆՈՂ

Ճիշդ է որ Հայաստանի համայնավար անունով ճանչցուած քաղաքական իշխանութեան մը տարնիթեր, կղերապետական արտաքսիչ իշխանութեան մըն ալ երթալով բոյն կը շինէ իրեն համար՝ հայ ժողովրդավար եկեղեցիին կեդրոնին մէջ: Եւ Յառաջ չատ մեծ իրաւունքով մատնանիշ ըրաւ ու կ'ընէ այս տեսակ մը նորելուկ չարիքը մեր գլխուն վրայ:

Նախ, նկատի ունենալով համայնավար դրութեան եւ կղերապետութեան կամ աստուածպետութեան ներհակ ձգտումները, մարդ մինչեւ իսկ [illegible] կը զգայ, թէ ի՞նչպէս, ի՞նչ նըպատակի համար այս երերամերժ բաղդրութիւնները կը թոյլատրուին միեւնոյն տնկարանին մէջ, եւ միեւնոյն Թագաւը ի՞նչպէս, ինչո՞ւ բովանդակէ այս այլափառ փչածաղիկները:

Որովհետեւ բոլշեւիկ իշխանութիւնը իր քաղաքական յաջողութիւններուն համար համակերպութեան ամէն ձեւերուն ընդունակ է — եւ առ այժմ այս է իր քաղաքական [illegible] — օրինակ՝ իր այլանդակ նոր տարազը. Եւրոպայի դրամատիրական ամէնէն «յետամնաց» երկիրները դիմաւորելու համար բարեկամական ծեքծեքանքներով, դժուար չէ ըմբռնել թէ քաղաքական համանիշ պիտակով մը կ'որդեգրէ, կը թոյլատրէ Էջմիածնի եւ Երեւանի մէջ ժամանակավրէպ կղերական իշխանութիւն մը, Թագուն կերպով իր ներքին ձգտումները իրագործելու նպատակով, եթէ ոչ ուղղակի իր երկրին մէջ, գոնէ արտասահմանի մէջ:

Իր երկիրը, բռնակալներուն անմիջական ծիրաններուն տակ, գերծ է կրօնական այլադաւան դրութեան մը հաւանական կամ կասկածուած որեւէ չարիքէն. ուստի կը կիրարկէ զայն իր սահմաններէն դուրս, իսկ այնքան կատաղութեամբ հալածուած կրօնքը անգամ գործիք ծառայեցնելով, ինչպէս խաւարը լոյսին դէմ: Քաղաքական միեւնոյն դրութեան պատկերը — Եւրոպական անհեթեթութեան, եւրոպական մշակոյթին, եւրոպական որ եւ է բարոյականութեան [illegible] դէմ իր երկրին մէջ այնքան բռնացող համայնավարութիւնը կամ բոլշեւիկութիւնը, ծծակելի ըլլալու ասոր — ճան համարձակ, բացարձակ միտումը մը կը ցուցադրէ դաշնակցելու, գինակցելու մինչեւ իսկ կատաղի կերպով հակաբոլշեւիկ երկիրներու հետ: Ձե՞նք տեսներ մեթէ որ Լենինով Քրեմլինի իր հագուստ կապուտար կը փոխէ ամէն առտու որ Ժընեւի ամպերուն վրայ ելլէ կամ Փարիզի Էֆէլին մատնայ

Եւ առ այժմ Ռուսիոյ մէջ համայնավար բռնակալութեան յաջողութեան մեծ գաղտնիքը ա՛յս է: Թող հասնի ընթերցող ներողամիտ ըլլալ՝ որպէսզի օրինակով մըն ալ բացատրեմ այս միտքը, — Բոլշեւիկ ան ցուցարձերուն հետաքրքիր ամէն անհատի համար լոյսի պէս վճիտ է սա՛ հանդամանքը, թէ տոմնական վարչութեան անուանել «եմառաունն» բռկղրուններէն գլխաւորն էր կապ պահել դրամատիրական զիմադիծներով երկիրներուն հետ, սկսեալ Մ. Նահանգներէն, որոնց բարեկամութեան շարունակ թեւ կ'առնէր ու կ'առնէ, իր ընդգրկած դրութեան բովանդակ հակամարդկային խստութիւնները գործածելով միայն իր երկրին մէջ, ազատութիւնները ջնջելով, մինչեւ իսկ չնչառութիւնն ու քալուածքը կարուկ կանոններու ենթարկելով:

Այս է, համառօտիւ, բոլշեւիկեան «ազգային» դրութեան «միջազգային» այլանդակութիւնը, որուն փորձերն ու արդիւնքները հետզհետէ կը տեսնուին:

X

Ճիշդ, նոյն դրութեան հետքերուն վրայ քալելով, զարմանալի չէ մեզի համար, երբ կը տեսնենք Էջմիածինը եւ իր արքայնապետ գործակալները Հայ Եկեղեցիին միջոցին միանգամայն սիրտին հակառնեայ գործունէութեան մէջ: Դաժան ու խիստ կերպարանք մը առած, քանի մը տարիէ ի վեր, յորմէ հետէ հայկական այդ մեծ կեդրոնին հին չունչն ու կրակը մարեցաւ նախորդ զահակալին ծերութեան ու [illegible], կղերապետական կամ աստուածպետական թագուն ուժը յանկարծ ազատ ասպարէզ գըտաւ հոն, տարիներ ի վեր այդ դըրութեան ջերմ ջատագովներուն երեւան գալովը, գլխաւորութեամբ ներկայ գահակալին: Եւ որպէսզի Ռուսիոյ [illegible] մէջ այդ աւելի քան միջնադարեան իշխանութեան կրօնական ձեւը Թոյլատրուի, անհրաժեշտ էր սահմանէն ներս դատնուիլ զանաւ, հրամանակատար, հըլու, եւ արտասահմանի մէջ գպալի ըլլալ թափ մը, որ սակայն, բարեբախտաբար, եսասէ մարթով ծածկուած է լոկ, այսինքն՝ պարզ խօսքով՝ վախնալիք բան մը չէ:

Հոս ալ ընթերցողին ներողամտութիւնը պիտի խնդրեմ, քիչ մը վեր բարձրանալու համար ժամանակակից դէպքերու պատմութեան մէջ.—

Կղերապետական դրութեան բոյն մը կար արդէն Էջմիածնի մէջ այն օրէն սկսեալ՝ երբ Երեմեան Հայրիկ Համազգային միահամուռ բաղձանքին վրայ կաթողիկոս բազմեցաւ Էջմիածին: Ժողովուրդին հետ կապուած այս հոգեւորականին անկեղծ ու անսեթեւեթ արութիւնը [illegible] կատու գիտութիւ եւ Միաբանական աստուածպետական դպրոցին հրամանատար պետերը, գլխաւորութեամբ, կարծեմ, Գարեգինաց Սուքիաս արք.-ին, երթալով անհրկալութիւն, հակակրութիւն կը հանցանէին Երեմեանի անձին եւ գործին դէմ: Այդ միջոցին աւելի կամ նուազ երեւաուրդ էին հիմնուած Էջմիածնի վարիչ դէմքերը, որոնցմէ Երէն կաթողիկոս, անոր նուիրակը Գարեգին արք. (Անիի համբաւով գիտնականներէն մին), Կարապետ եպիսկ. (Իզմիրլեանի դէմ ծառացող տխուր համբաւով այդ եկեղեցականը), Բաղարշա եպիսկ. եւ ուրիշներ, որոնք այսօր ահա համարձակ [illegible] կ'ուզեն կիրարկել կղերապետական իրենց ժամանցեալ կիրքերը, փայլատակելով արտասահմանի մէջ, իսկ հանդերձ ամփոփելով եւ սպառ հաւատցանելով Մոսկուայի եւ Երեւանի առջեւ: Այսպէս ըլլալով, տարօրինակ չէ Յովսէփեան Գարեգին արք.-ի բռնած հակաժողովրդական, հակազատական դիրքը Մարսէյլի, Լիոնի եւ նոյն իսկ Փարիզի մէջ: Եթէ այս վերջին քաղաքին մէջ իրերը այնքան պարզ չեն, պատճառը այն չէ որ կաթողիկոսական նուիրակը նուազ հակաժողովրդական ձեւ կուտայ իրեն սա կամ նա հաշիւին համար, այլ ա՛յն թէ աստուածպետական անդրանկանական հոգեւորականութեան այդ ձգտումը կը պատշաճի կատարելապէս գիւղի բոլորակող փարիզաբնակ Ջոջերուն քարացած տրամադրութիւններուն եւ, յետոյ, վարպետ նուիրակը կը զգայ թէ այդ Ջոջերը իրենց գործը, վէպը այնպէս մը արծաթած են որ կարելի չէ դիւրաւ վերցնել եւ բոլշեւիկաշունչ Աւետարան կարդալ անոնց գլխուն, քանի որ անոնք կարող են միայն հիւրանոցին ծախքերը հոգալ երկար պայմանաժամով

Բայց, ասոր հակառակ, շատ ցաւալի է որ աստուածպետական դրութեան այդ խիստ յաւակ ներկայացուցիչը ուզածին պէս թափեր կտորեր է Մարսէյլ թէ Լիոն, «աշխարհահական» միտքին շարունակելով երկար բարակ բացատրութիւն, իբր թէ ինք իսկոյն կ'ըմբռնէ սեւէ խնդիր հակառակ տարիներու թնճուկին, եւ իրեն կ'իյնայ միայն որոշում տալ, վճռել Ահա իր առաքելութեան անդրապարատեած ոգիին արդիւնքը հայկական իրականութեան ներկայ դառնութեան մէջ:

Կաթողիկոսական նուիրակը, ինք, ապահովաբար պէտք է քաջ ճէկէ իր քիչ մը անոպայ արհամարհանքը, որ աւելի քան քառն տարի առաջ յայտնեց Թուրքիոյ Հայերուն մասին՝ որոնք սատար մեծամասնութեամբ հակառակ էին Օրմանեան արք.-ի կաթողիկոսական թեկնածութեան: Գարեգին արք.-ի այդ արհամարհանքը չէր բխեր Օրմանեանի անձին եւ արժանաւորութեան յարգանքէն ու զգացումէն, այլ անկէց որ նախկին Պատրիարքը կղերապետական եւ աստուածպետական միեւնոյն գաղափարներով առօղուած էր, եւ Երեմեանի ու Իզմիրլեանի ժողովրդավարութիւնը Գարեգին արք.-ի էջմիածնական համախոհներուն քիմքին անախորժ եղած էր: Ինք, Գարեգին արք. եւ այս վերջիններս Օրմանեանի գահակալութեամբ, կը յուսային հասնիլ իրենց տիրապետական ձգտումներուն, որոնց այսօր մասամբ իւրք ժամանած են: Այս ըսածիս վկայ՝ նուիրակին քիչ մը հըպարտ եւ անհամակիր վերաբերումը ընդդէմ աստանդական բազմութիւններուն, որոնցմէ դուրս եկած էին, իր իսկ բառով Անիի կայսրանէն էջմիածին կաճաւարին մէջ, Օրմանեանի ընդդիմադիր «Թրքահայ հաւհաւ»ները.

Ժամանակի եւ պարագաներու ի՞նչ հեգնութիւն ... այդ «հաւհաւոցներն» են հիմա դարձեալ որ կը դիւրացնեն քիչ շատ իր ուղեւորութեան դժուարութիւնները:

Բայց հանդուցեալ պատրիարքին յիշատակին այս մասին արդար գոհունակելու համար, պարտք կը զգամ դուզակշիռ մը ընել անոր եւ արդի էջմիածնականներուն կղերապետական կամ աստուածպետական իշխանութեան ըմբռնումներուն միջեւ: Օրմանեան, աստուածաբան եւ իմաստասէր, ներհուն կրօնական եւ արտաքին պատմութեան եւ բովանդակող միտք մը հայեցողական վարդապետութիւններու, հոգեւորական իշխանութեան իր փաստերը կը հիմնաւորէր գիտութեան վրայ: Մտածելով, զոր օր. կը ճանչէր թէ կրօնքի եւ Աւետարանի բարոյականը, հետեւաբար հոգեւորականին մաքուր ու ընտանի խօսքը աւելի կըշիռ պէտք է ունենայ հաւատացեալին վրայ քան ընկերային կամ աշխարհական ըմբռնումները ի մասին արդարութեան, հաւասարութեան, եւն: Օրմանեան, այսպէս, աստուածաբանօրէն կը պնդէր իր տեսութիւններուն վրայ, զորս կը պարզէր գիրքերով ու քարոզութեամբ, հեռի ամէն ամբարտաւան ձգտումներէ եւ տիրապետելու կամշոտ յաւակնութիւններէ: Ան իր տեսակին մէջ կ'իմաստասիրէր, այսչափ միայն: Մինչ միւս ակնարկուածներուն անուանեալ վար-

---

ԾԻԾԵՌՆԱԿՆԵՐՈՒ ԲՈՅՆԸ

Մայր մը ինծի պատմեց հետեւեալ փոքրիկ ու բարբարոս դէպքը.

— Վահանիս դասարանը կը գտնուի դպրոցին երկրորդ յարկը ու կը նայի պարտէզին վրայ: Ծիծեռնակ մըն ալ այդ սրահէն ներս մտնելով կը շինէ իր բոյնը առաստաղին անկիւնը:

Առտն մը վերջ հաւկիթներէն կ'ելլեն ծիտիկները ու կը սկսին ճլուըլալ, զուարթութիւն մը բերելով տխուր դասարանին:

Տղաքը խանդավառուած էին տեսնելով նորափետուր ձագուկները:

Ամէն իրիկուն, դպրոցէն դարձին, Վահանս ինծի կը պատմէր մայր-ծիծեռնակին նուիրումը, հայր-ծիծեռնակին աշխատանքը եւ ծիտերուն շարժումներն ու վանկ վանկ երգերը: Թէ ինչպէս անոնք իրարանցում կը ստեղծէին երբ ծնողքը իրենց կը մօտենայ, կտուցին մէջ կերով, թէ ինչպէս ծնողքը կարգով կը կերակրէ զանոնք, անոնց անդադար երթեւեկը դաշտերու մէջ, փոքրիկ ուտելիք մը ճարելու համար:

Տղաքը կը սիրէին հոգեւին այդ ծիծեռնակներու ընտանիքը:

Հայր-ծիծեռնակը երբեմն շրջաններ կը գծէր դասարանին մէջ ու տղաքը թուաբանութեան դասով յոգնած իրենց գլուխները վեր կը հանէին ու կէս ժպիտով կը հետեւէին անոր աշխոյժ թեւածումին.

Տղոց հոգիներուն մէջ կը թռչէին ու կ'երգէին ծիծեռնակները:

Անոնցմէ շատեր, աւելի գործնականապէս արտայայտելով իրենց զուրգուրանքը՝ պատուհանին մէջ կը դընէին զանազան կերեր որպէսզի ծիծեռնակները նեղութիւն չքաշեն հեռու տեղերէ ուտեստ ճարելու:

Տղաքը կնքած էին ճտերները անոնց դնելով զգուական անուններ.— Մինօ, Բիջօ, Ժանօ եւ հատ մըն ալ Վանօ

Եւ հետաքրքրութիւն եւ անթիւ հարցումներ, թէ ի՞նչպէս կ'ելլեն հաւկիթէն, ի՞նչպէս կը քնանան, ի՞նչպէս կը սորվին երգել, որքան առնէն կը թռչին, ինչո՞ւ կ'երթան, ո՞ւր կ'երթան, ե՞րբ կը վերադառնան ...

Տղոց աչքը այն աստիճան խորացած էր որ անգամ մը Վահանս ցոյց կուտար իր տետրակին մէկ էջը ըսելով որ ծիծեռնակին շուքը անոր վըրայէն անցած է ...

Կարգ մը պատճառներով իրարու հետ անհաշտ աշակերտները միացած էին ծիծեռնակները սիրելու մէջ:

Իրենց ուսուցիչն էր միայն որ չէր ախորժեր թռչուններուն ներկայութենէն:

Ինչպէս տղաքը կ'ըսեն. չար, չոր, ջղային պարոն մըն է այս ուսուցիչը:

Օր մը քաղաքացիական կրթութեան դասին քիչ մը շատ կ'աղմկեն ծիծեռնակները: Ուսուցչին ջիղերը բոլորովին կը փոթորկին եւ ան ձողի մը ծայրը, ալքոլոտ լաթ մը փաթթելով, կը բռնկեցնէ եւ բոյնին տակ կը բռնէ . .

Կ'այլեկոծի յանկարծ ամբողջ դասարանը. Կանչեր, աղաչանքներ, սարսափ, բողոքի, ըմբոստութեան աղաղակներ . .

Տղոցմէ ոմանք ոտքի կ'ելլեն, ուրիշներ կը ծածկեն իրենց գլուխները, աւելի քաջասիրտներ քանի մը քայլ կ'առնեն առաջ.

— Ո՛չ, ո՛չ, պէտք չընէք ... անկարելի է ... չարութիւն է ... անգութ էք, անգութ . .

Ուսուցիչը գիւղային ակնարկ մը ուղղած տղոց եւ ակնոցներուն տակէն պռստալով կը շարունակէր ջահը պահել բոյնին տակ:

Տղաքը սպանդի մը հանդիսատես՝ կը պոռչտային յուզումով.

— Մինօն, Բիջօն, Ժանօն, Վանօն... խեղճերը ... մի՛ ընէք ... գազանային է ...

Բռնկած էր բոյնը: Ծիտիկները դատապարտուած էին տապկուելու:

Կը պոռար ամբողջ դասարանը: Կը գոռար ուսուցիչը անոնց դէմ դաժան եւ սպառնական:

Բոցերը կը լափեն ծիտիկները . .

Աղմուկը կը դադրի:

Աշակերտներէն շատերուն աչքին մէջ արտասուքի տաքուկ կաթիլներ: Շատեր ալ հեծկլտուքներու մէջ կը մրմնջէին.

— Խեղճ Բիջօ, խեղճ Մինօ, Ժանօ, խեղճուկ Վանօ ...

Ու լռութիւն:

Ներս կը մտնէ մայր ծիծեռնակը ու կը դիմէ դէպի բոյնը որ ոչ եւս էր .. կը շուարի, կը շփոթի, կը փնտռէ, ազեկտուր կանչեր կ'արձակէ, կը դառնայ ու կը դառնայ, խելագարի նման, յուզումով, անսովոր ձեւերով, ու կանչեր, կանչեր ...

Ներս կը մտնէ նաեւ հայր-ծիծեռնակը, տխուր զրոյց մը իրարու հետ եւ քանի մը մեծ շրջաններէ յետոյ ամոլը կը հեռանայ յուսահատօրէն ...

Ուսուցիչը անոնց ետեւէն կը փակէ պատուհանը:

Լռութիւնը կը շարունակուէր:

Կարելի չըլլար շարունակել քաղաքացիական կրթութեան դասը:

Ուսուցիչը իբր պատիժ տղոցը կը յանձնարարէ յիսուն էջ գիր գրել:

Տղաքը կը լեցնեն այդ յիսուն էջը անդադար կրկնելով հետեւեալ նախադասութիւնը.

—Կար ու չկար հայրիկ ծիծեռնակ մը ու մայրիկ ծիծեռնակ մը կար: Անոնք ունէին չորս սիրուն ձագուկներ, անուններն էին Մինօ, Բիջօ, Ժանօ, Վանօ: Մեր ուսուցիչը զանոնք մեռցուց: Մեր ուսուցիչը ոճրագործ է: Երբոր մեծնանք պիտի դատարանի յանձնենք:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ը

գաղթականութեան մէջ մեծ չափով կայ յախտատեղի թթու խմոր մը, որ ամբողջ զանգուածը կ'ուզէ փարակել, գանացնել.

Մարսէյլի մէջ նոյնպէս կ'ազդայ էջ — Կաթողիկոսին կամքը ա՛յս է. պէտք է անվարան հպատակիլ ու չբողոքել … Լիոնի մէջ կ'աղաղակէ — քանի որ կաթողիկոսը փառաբանուած է, կրնայ այս մարմինը (Ազգ. Միութիւն) յաւէտ պաշտօնավարել, կա — րելի չէ որ բողոքներէն արտաքսել:

Կը տեսնէք թէ կղերապետական զրութիւնը ինչ կերպով կ'ըմբռնէ Գարեգինի արք. եւ ինչ կերպով կը գործադրէ զայն Որմանեան արք.

Այս նկատողութենէն զուրս, կը — նանք աւելցնել թէ ա՛յնքան հեռուէն, այնքան բարձունքէն եկող հոգեւորական մը տրտմահնչմանի ազգայիննե — րու հանդէպ պարտաւոր է մեզի, ինքնաժառոյց վարմունք ցոյց տալ, մանաւանդ երբ աւետիս մը չունի չբերելով վրայ, եւ ոչ մէկ յոյս բարորու — թիւն կը ներշնչէ: Այս մասին չենք ուզեր երկարել:

Ինչ որ մեր նպատակն էր, անվերապահ յայտնեցինք գիտնական արք.ին, խոհարհաբար հրաւիրելով զինքը որ ժամանակի զանազան նրբութիւնները ի նկատի առնելով, այս ժողովուրդին հանդէպ Հայաստանեան արդի ալ — խարհական եւ հոգեւոր իշխանութ — ներուն ապիկարութեան գիտակցելով, բարի դառնալ խոստովանիլ թէ Հաս — հաները չեն քնանար, թէ Հայրենի ու մայրենի ապրումները կոյծ կարծուածէն շատ աւելի զեռ կը շողայ Սփիւռքի հայութեան մէջ, որ կը պահանջէ իր հոգեւորականնե — րէն յոնուիլ իրենց պարտականութիւններուն ճամբուն վրայ, ոչ թէ այս՛ կամ այն կմրուկը զարնել եւ ճամա բարձրացնել, երբ այն թէ անմիտ ու անկամ հօտ մը ունենան ի — րենց առջեւ:

Կա՛մ Հայաստանեայց Եկեղեցին ժողովրդավար ոգիով մօտեցէք մեզի, այդ ոգին առաջին հպատակը ըլլա — լով, Նարեկացին եւ Շնորհալին ոգիով, կամ գերծ կացուցէք մեզ, զոհ աժամապէս, օտարոտի արգելու — թիւններէ ու ներշնչումներէ:

Առավ է որ յաւէտ անխախտ կը մնայ նոյն եկեղեցին կեդրոնական գմբէթը:

Երեք տարի ետք…

Հինէն ի վեր, միամիտ ժողովուրդներ կան, որ կը սարսափին կախարդներէն: Ամէն չարիք յաճախ կը վերագրեն կախարդներու, եւ եթէ իրենց ձեռքէն գայ՝ ողջ ողջ պիտի թաղեն կախարդները:

Մեքսիկայի մէջ եւս նման կախարդական պատմութիւն մը: Գիւղի մը բնակչութիւնը կը հաւաքուի, կը բռնէ 75 տարեկան պառաւ մը, եւ այն ամբաստանութեամբ թէ կախարդական գործեր կը կատարէ, կը բարձրացնէ խարոյկի մը վրայ: Կրակ տրուած էր փայտերուն, եւ քիչ մնաց որ ողջ ողջ այրէր խեղճ կինը, երբ ոստիկանու — թիւնը հասաւ եւ ազատեց: Գիտէ՞ք սակայն թէ ի՛նչ կախարդութիւն է րրեր պառաւը, — իր կովը 3 հորթ մէկէն բերեր է աշխարհ:

НАМАК

Նամակներ Մարսէյլէն

Անկախութեան տօնը Գօմօնի մէջ

Մայիս 28ը մեծ հանդիսաւորու — թեամբ տօնուեցաւ նաեւ Գօմոնի մէջ, յունիս 15ին չորսաթ երեկոյ, «Վաւ — րանդեանս» ակումբին մէջ, նախաձեռ — նութեամբ Հ. Յ. Դ. Զաւարեան են — թակոմիտէի եւ Գուա Լիւզիի «Վարանդեան» խումբին:

Ընդարձակ սրահը նեղ կուգար ներկայ բազմութեան: Հոն էին նաեւ շր — ջաններէն եկած մեր դաշնակցական տղաքը, որոնք խանդավառ զգացում — ներով կ'ուզէին իրենց մասնակցու — թիւնը բերել անկախութեան տօնակատարութեան, քայլ ենթակոմիտէի որ — դոց հետ:

Գ. Հայկ Զաթիկեան, օրուան նա — խագահը, «Մեր հայրենիքով» բացած յայտարարեց հանդէսը որ ունկնդր — ուեցաւ յոտնկայս: Օրուան բանախօսն էր ընկ. Ս. Վրացեան, որ կուռ բանախօսութեամբ մը պարզեց այն պատմական դէպքերը, որոնք յանգեցան 28 Մայիսի: — «Թուրքերը ինչ կ'ուզէին թող ըսեն, հայհոյեն, զրպարտեն, այսօր մեզի համար տօն է, եւ տօներու ամենամեծը: Կ'անցնին այս ժամանակներն ալ, կը մարին կիրքերն ու ոխակալ արամադրութիւնները եւ պատմութիւնը կ'արձանագրէ իր ան — կողմնակալ վճիռը թէ հայ ժողովուրդը 1918ին, ռուսական զօրքերէ պարպուած կովկասեան ճակատի վրայ, մէն մինակ դիմադրեց իրմէ տասնապատիկ աւելի զօրաւոր թրքական բանակներուն եւ յաղթեց: Եւ յաղթելով յարգանք պարտադրեց: Գաւառութիւնը պիտի արձանագրէ նաեւ այնպարագան թէ այդ կենաց եւ մահու պայքարը վարեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Մայիս 28ով ոչ միայն հիմը դրուեցաւ անկախ հայրենիքի, այլ եւ պետական բմբռնողութեան: Վարչաձեւերը կու — գան ու կ'անցնին: Բոլոր հակադիր ուժերը մէկ բան միայն յստակ կ'ըմբռնեն, — պետական բմբռնողութիւ — նը»:

Ցետոյ, ընկ. Վրացեան կոչ բրաւ պինդ փարիլ այն բոլոր ազգային արժէքներուն որ հինէն կուգան: «Մեզի կ'ըսեն թէ հնադոյն դրօշը, որ աճա կը ծածանի մեր աչքերուն առջեւ, պէտք է թանգարանի զարդ ըլլայ: Այդ թաթովախօս մարդիկը չեն գիտեր սակայն թէ որքա՜ն բարձր բան է այդ գործը, իրենց ճղճիմ հասակներէն: Հայ մայրեր, երբ ձեր զաւակները կը տեսնեն ֆրանսական դրօշը եւ կը հասկնան թէ այդ կը ներկայացնէ ժողովուրդ մը իր ապրումներով եւ ձգտումներով, անմիջապէս իրենց պէտք է ցուցնէք եւ հայկական եռագոյնը, յիշեցնելով անոնց թէ ահա դրօշը հայ ժողովուրդին, որուն տակ հազարաւոր Հայորդիներ զէն ի ձեռին ի — րենց պատիւը պաշտպանելով մեզի տուին կամք եւ ազատ ապրելու գաղափար: Դրօշը հայ նորահաս սերունդը Հայ պահելու ամենամեծ ազդակն է»:

Կովկաս — Գարսկահայ Հայր. Միութեան կողմէ, Գ. Սարգիսեան կարդաց խանդավառ ուղերձ մը, վեր հանելով Մայիս 28ի ազգային ու պատմական արժէքը.

*Գեղարուեստական մասը ճոխ էր:

Արտասանեցին Գ. Գ. Վաղարշակ Տ. Վարդանեան «Հայրենի կարօտը» եւ Վ. Քէչէճեան երգիծական կտորներ: Երգեցին Օր. Ծաղիկեան եւ ընկ. Տէր Վարդանեան: Զմայլած լսեցինք որ Օր. Ծաղիկեան, այս փոքրիկ Հայուհին, անակնկալ մը եղաւ մեզ համար: Գ. Վաղարշակ Տ. Վարդանեան ներկա — յացուց կենդանի պատկեր մը Ա. Ահարոնեանի «Ուխտաւորը»: Թախտա Արզար մէջընդմէջ կը նուագէր հայկական եղանակներ, այնքան յուզիչ շեշտերով:

Եւ ահա բեմին վրայ են զոյգ Վարդգէսները եւ Թախտա Արզար: Դափն ու թառը եւ քեմանչը լեզու են առեր ու կը հնչեցնեն կովկասեան "պարեր: Օր. Ծաղիկեանն ու Արիստակէսեանը, նուագի շեշտերուն տակ կը դառնան ու կը դառնան:

Ի վերջոյ ներկայացուեցաւ բոլորովին ինքնատիպ զաւեշտ մը, հեղինակութիւն ընկ. Վ. Շահրիկեանի, որ կը կրէ «Դաշնակցութեան մեղքերը» անունը:

Ճերմակ պաստառի մը վրայ գրուած են երաժշտական ձայնագիծեր: Եւ ապա այդ ձայնագիծերուն վրան ու մէջը մէյմէկ ձայնանիշեր: Մէկ մէկ ձայնանիշ բացուածքէն, մէկ մէկ գլուխ կ'երգէն: Զմայլած լսեցինք որ ութ ձայնանիշերը կը ներկայացնեն ութ կազմակերպութիւններ: Այսպէս ռամկավարը, Բարեգործականը, Համայնավարը, Հօկը, Հնչակեան, Միացեալ ճակատը եւ Դաշնակցութիւնը:

Զուարճանալու համար տանք քանի մը տուն —

Ռամկավարը —

Եկեղեցին մոռացել են
Ո՛չ պատարագ, ո՛չ սրբութիւն
Էջմիածինն քայքայել են,
Մեղաւոր է Դաշնակցութիւն:

Համայնավարը —

Ժողկոմխորհ, հայկենտգործկոմ,
Լէնին եւ Դաշտերզաւպաշկոմ,
Ով չի գիտեր թող իմանայ.
Մեղաւոր է Դաշնակցութիւն:

Հօկը —

Հարիւր հազար մի փօնդուած
Գիտ' ներգաղթէ մայիս ամսին.
Էդ գործն ալ որ ձախողեցաւ
Մեղաւոր է Դաշնակցութիւն:

Հնչակը —

Ցիտուն հազար հայ գաղթական
Կ'ուզենք յղել Խորհրդային …
Էդ այդ գործն ալ ձախողի
Մեղաւոր է Դաշնակցութիւն:

Հանդէսին գեղարուեստական բաժնի առաջին մասը յուզած ըլլալով կէս գիշերին վերջ սկսաւ երկրորդ մասը:

Այսպէս ներկաները չափէ վեր յուզուած, բաժանեցան պարտաւորութեան սրուան տօնին եւ Աֆրիկայի տարագիր ընկերներուն համար: Ընկ. Վրացեան այս առթիւ յիշեց թէ մեր ընկերներուն յանցաւոր ըլլալու պարագան դատարանն իսկ չկրցաւ հաստատել:

Եւ այսպէս մինչեւ առաւօտ վերջ, ապրեցանք անկախութեան զգացումով:

Մայիս 28ի այս յաջող տօնակատարութիւնը պատիւ կը բերէ ոչ միայն Գօմոնի գաղութին, այլ եւ զայն կազմակերպող Հ. Յ. Դ. Զաւարեան ենթակոմիտէին եւ Գուա Լիւզիի «Վարանդեան» խումբին:

ՀՐԱՉԵԱՑ

Ծնունդներ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

— • —

«Ալեանս Ֆրանսէզ» ընկերութիւնը, որ առաքելութիւն ընտրած է իրեն՝ պայքարիլ ծնունդներու թիւին աճման համար, վերջերս Փարիզի մէջ տուաւ հետաքրքրական դասախօսութիւն մը այս կենսական հարցին մասին. Ընկերութեան ընդհ. քարտուղարը, Գոփրա, թուանշաններով զուգակշիռ մը ըրաւ Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ աճման ընթացքին միջեւ:

Հարցին կարեւորութիւնը շեշտելու համար, նախ ըսաւ թէ 30 տարի վերջ Ֆրանսա կրնայ կործանումի դատապարտուիլ, եթէ զարման չտանի տագնապին:

Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ բնակչութեան թիւի տարբերութիւնները նկատի առնելով հանդերձ, պատերազմէն առաջ Գերմանիոյ ծնունդներու թուական աճումը կը գերազանցէր Ֆրանսայի ծնունդներուն թըւական աճումը: 1914ին Գերմանիա կ'արձանագրէր տարեկան 1.609.000 ծնունդ, Ֆրանսա՝ 753.000:

Պատերազմին պատճառով, ծնունդները նուազեցան երկու երկիրներուն մէջ ալ: 1932ին Գերմանիոյ ծնունդներուն թիւն էր 993.000, իսկ Ֆրանսայի ծնունդներուն թիւը 722.000:

Սակայն 1934էն սկսաւ պայծառութիւնը կ'աճի Ֆրանսայի մէջ, (այսինքն ծնունդները կը նուազին սահմանէն աւելին), մինչ Գերմանիոյ մէջ ծնունդներու ուշագրաւ աճում մը: Այսպէս 1934ին Գերմանիոյ մէջ ծնած էին 1.185.000 երախաներ, իսկ Ֆրանսայի մէջ՝ 675.000: Գրեթէ կէս առ կէսի տարբերութիւն մը:

Պատերազմէն առաջ, Ֆրանսա տարեկան ծնունդներէն կը ստանար 300.000 զինուոր: Մինչդեռ 1934 ծնունդներէն 1954ին պիտի ստանայ 220.000 զինուոր: Պայծառութիւնը եթէ շարունակուի այսպէս, 1944ին Ֆրանսա պիտի արձանագրէ 550.000 ծնունդ, այնպէս որ 1965ին (այսինքն 30 տարի վերջ) նորակոչ զինուորներու թիւը պիտի ըլլայ 170.000:

Թերեւս առժամաբար, երկու տարի պարտադիր զինուորական ծառայութեամբ կարելի ըլլայ լեցնել 1915-1919 տարուան «պարապ դասերուն» ձգած բացը: Սակայն ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ դոցել-բացը, որ ծնունդներու նուազումին պատճառով կը խոր — բանայ 1930էն ի վեր:

Երբ Ֆրանսա բնակչութիւն կը կորսնցնէ տարուէ տարի, անդին Գերմանիա կը լեցուի ու կը յորդի: Այս պայմաններուն տակ, ի՞նչպէս կարելի է պաշտպանել Ֆրանսայի խաղաղութիւնը եւ պաշտպանել երկրին սահմանները:

Ֆրանսայի բնակչութեան տագնապը չի կայանար միայն ու միայն նորակոչ զինուորներու թիւի նուազումին մէջ, միւս կողմէ երկրին բնակչութիւնը կը ծերանայ: Այսինքն Ֆրանսայի մէջ հետզհետէ կը նուազի երիտասարդներու թիւը, ընդհակառակն կ'աճի ծերերու թիւը:

Այս երկու պարագաները, — նորածիններու եւ երիտասարդներու թիւին պակսիլը, — կ'ազդեն ոչ միայն երկրին պաշտպանութեան հարցին վրայ, այլ եւ տնտեսական կեանքին վրայ, ու տնտեսական կեանքի դանդաղումով՝ կը սահղծուի նիւթական տագնապ, ինչպէս եւ երկրի պաշտպանութեան նիւթական միջոցներու աղքատու — թիւն:

Հետեւաբար, ծնունդներու նուազումը պատճառ պիտի դառնայ որ երկրին բնակչութիւնը նօսրանայ, վաճառականութիւնը, ճարտարարուեստը, … քայքայուին, — երկրին մէջ պարտումը նուազի եւ տնտեսական կեանքը դանդաղի, …

Այն ատեն, վա՜յ պարտուողին:

Այսպէս մնաց մեծ ազգերը, պատմութեան ընթացքին:

Ի՞նչպէս դարման հասցնել այս խորունկ տագնապին:

Ներկայիս, Ֆրանսայի մէջ ծնունդներուն համեմատութիւնն է իւրաքանչիւր ամուսնութեան վրայ 2: Վտանգը կանխարգիլելու համար, պէտք է այս համեմատութիւնը հասցնել 3ի: Ի՞նչպէս: Նպաստ տալ բնտանիքնե — րու: Այս եղանակը, որ սկսած է գործադրուիլ, շատ լաւ արդիւնք տուաւ: Սակայն այդ նպաստը կը տրուէր միայն բազմանդամ ընտանիքներու, — զատելով զանոնք թշուառութենէն: Անհրաժեշտ է նպաստ տալ նաեւ միջակ ընտանիքներու, որպէսզի չհեծեն նիւթական նեղութիւններու տակ՝ հրաժարելով փափաքին մեղուները չառացնելէ:

Պիտի առարկուի թէ երկրին նիւթական անտուրը չի կրնար հասնիլ այդ պահանջին:

Դժուար չէ գտնել նիւթական աղբիւրի նոր միջոցներ, բայց երբեք կիսամիջոցներ, — օրինակ ամուրիները կամ զաւակ չունեցող ընտանիքները պէտք է մասնակցին պետական օժանդակութեան, որ կը տրուի աճող ու բազմացող ընտանիքներուն:

ԾԱՄՈՒԽ

ԵԹԷ ԿՌՈՒԱԾ ՉԸԼԼԱՅԻՆ

═ o ═

«Հայրենիք» հեռաւոր խորհրդածութիւններ կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (28 մայիս).

— «Հայաստանի անկախութեան թշնամի մարդիկ, թէ՛ օտար եւ թէ՛ հայանուն, յաճախ կը կրկնեն, թէ 1918 մայիս 28ին Հայաստան անկախութիւն ստացաւ Թուրքերէն իբր շնորհ:

Սակայն, պատմական փաստերը վճռապէս կը հերքեն այդ անհեթեթ գաղափարը: Թուրքերը ոչ միայն որեւէ ատեն իրենց յօժար կամքով անկախութիւն չշնորհեցին եւ չէին կրնար շնորհել Հայաստանին, այլ, ինչպէս որ անհերքելի ապացոյցներ կան այդ մասին, Կովկասի մէջ եղած հայութիւնն եւս զանգուածօրէն բնաջինջ պիտի ընէին, եթէ միայն ի վի — ճակի ըլլային: Խնդիրը պարզ է, որ Թուրքերը 1918ին ճանչցան Հայաստանի անկախութիւնը միայն այն պատճառով, որ հարկադրուած էին ճանչնալ:

Արդարեւ, եթէ հայկական զօրամասերը կատաղի դիմադրութիւն ցոյց չտային Թուրքերուն Ղարաքիլիսէի մէջ, եթէ հայկական բանակը յաղթանակ չտանէր Սարդարապատի պատմական մեծ ճակատամարտի մէջ, եթէ հայկական զինեալ ուժերը յաղթանակ տարած չըլլային Բագուի մէջ եւ գրաւած չըլլային Բագուի նաւթահանքերը, ապահովաբար Թուրքերը պիտի ամայացնէին ամբողջ կովկասեան Հայաստանն ալ այնպէս բարբարոս կերպով, ինչպէս ամայացուցին արեւմտեան Հայաստանը:

Հարկաւ, իրենց համար անյաջող Սարդարապատի ճակատամարտէն յետոյ, Թուրքերը կրնային նոր զօրքեր բերել եւ ջախջախել հայկական նորակազմ զօրամասերը, կրնային գրաւել ամբողջ Արարատեան դաշտը եւ կոտորել ամբողջ հայութիւնը: Սակայն, Թուրքերը Հայաստանը գրաւելէն եւ հայ ժողովուրդը կոտորելէն առաջ՝ իրենց առջեւ ռազմագիտական եւ քաղաքական աւելի կարեւոր խնդիր մը ունէին լուծելու, այն է՝ պէտք ունէին օր առաջ գրաւելու Բագուն եւ նաւթահանքերը, որ Հայերու ձեռքն էին անցած:

Ատոր համար էր որ Թուրքերը, երբ Հայերու կողմէ Արարատեան ճակատին վրայ զօրաւոր դիմադրութեան հանդիպեցան, զոհեցան միայն պաշարման ենթարկելով Երեւանը եւ փութացին իրենց համար ճամբայ բանալ դէպի Բագու, որուն օր առաջ գրաւումը, ինչպէս վերջէն խոստովանեցաւ գերման զօրավար Լուտէնտորֆ, ռազմագիտական նշանակութիւններ ընդհանուր պատերազմի ելքին համար:

Բարեբախտաբար մեզի համար, ներքին խոռվ վրաց կարծեալ քրիստոնէից(?) նուազներ, երբ Թուրքերը վերջապէս յաջողեցան այդ ընել, արդէն ոչ բաւական տրամադրելի ուժ եւ ոչ ալ ժամանակ ունէին մինչեւ զինադադար (նոյեմբեր 11) պաշարուած Երեւանը գրաւելու եւ հայութիւնը կոտորելու համար:

Ինչպէս կը տեսնուի, Հայաստան անկախութիւն ստացաւ ոչ թէ Թուրքերու շնորհիւ, այլ հայ մարտիկներու ներոսական դիմադրութեան հետեւանքով»:

Հայ տիկին մը 120 ՈՍԿԻ ՄՐՑԱՆԱԿ ԿԸ ՍՏԱՆԱՅ

— o —

«Իմ արդիւնաբերելի ախրահարօ» կամ «Երկու սիրտեր իբր մէկ սիրտ կը բաբախեն» վերնագրով եւ իրական կեանքէ առնուած մէկ պատմուածքին համար, որ հրատարակուած է անգլիերէն «Թրու Սթորի» ամսաթերթին մէջ, հայ տիկին մը արժանացած է 120 անգլ. ոսկիի մրցանակի մը:

Պատմութիւնը կը սկսի սապէս «Ես ծնած էի քրիստոնեայ երկիրներուն ամէնէն ապերջանիկին՝ Հայաստանի մէջ»:

Տիկինը կը խօսի այն ժամանակ տիրող ամուսնական անհամաձայնութիւններու մասին եւ կը նկարագրէ թրքական չահատակութիւններ, սահուն եւ գրաւիչ լեզուով մը:

«ՎԷՄ»

═ • ═

Հանդէս Հայ Մշակոյթի
Եւ պատմութեան
ԽՄԲԱԳԻՐ՝ Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Տարեկան բաժնեգինը 60 Ֆր.
Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ. — 1918 ՄԱՅԻՍ)

— oo —

ՍԱՐԻՂԱՄԻՇԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Լքուած, յուսաբեկ ու քարդ ու փըշուր, մեր զօրքերը կը կեդրոնանան Սարիղամիշի մէջ: Սարիղամիշի ընդհ. հրամանատար կը կարգուի Զօր. Արէշեան՝ հայկական բանակի առաջին զօրաբաժնի պետը.

Կ'որոշուի ուժեղ դիմադրութիւն կազմակերպել եւ պէտք չլքել Սարիղամիշը: Հոն կեդրոնացած մեր զօրամասերու ընդհանուր թիւն էր 13 գումարտակ, հեծելազօրի չորս վաշտ, ապստամբեցուած երեսուն լեռնային եւ դաշտային թնդանօթներով.

Սարիղամիշի ճակատին վրայ կը գործէին կամաւորական գունդերն եւս որոնք կանոնաւոր զօրամասերու մաս չէին նկատուեր:

Երզնկայի, Էրզրումի, Խնուսի, Հասան - Գալէի, Վաղարշաւանի իրարու յաջորդող պարտութիւնները հազիւ սթափեցուցած էին Թիֆլիզն ու հայկական Թիկունքը:

Եւ ահա Սարիղամիշի մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը տեսնենք զինուորական թարմ ուժեր: Բացի նախանցող զօրամասերէն, Սարիղամիշ հասած էին Կարսի եւ Ալեքսանդրապոլի երրորդ եւ եօթներորդ գունդերը, չորրորդ գունդէն մէկ վաշտ, Թիֆլիզէն ձիաւորներու առաջին վաշտը, Դէլի - Ղազարի 300 կամաւորները, ապա Մինաս Մինասեանի եւ Միսաք Թորլաքեանի 500ի չափ Թրքահայ կամաւորները եւ ուրիշ երկրորդական տեղական խումբեր իրենց խմբապետներով: Մեր պաշտպանութեան յանձնուած ճակատի երկարութիւնն էր շուրջ 200-250 քիլոմեթր:

Արդ, Սարիղամիշի եւ շրջակայքի մեր զօրամասերու թիւը կը հասնէր ոչ պակաս քան տասը հազար:

Պէտք կա՞յ ըսելու, որ այդ օրերուն Կովկասի Թաթարները մեծ խանդավառութեան մէջ էին: Թուրքը կը հրճուէր մեր ճակատէն, իսկ Թաթարը՝ թիկունքէն: Սալ եւ կռան մէջ կը տրորուէր ամբողջ հայութիւնը: Դաւադրական յարձակումներ, ժամանակ կռիւներ Գանձակի, Նախիջեւանի, Երեւանի եւ այլ վայրերու մէջ, յանուն պանթուրանական ռուսաստանեան երազներու: Զափազանց ծանր էր կացութիւնը: Խօսիլ օտար աջակցութեան ու դաշնակիցներու օժանդակութեան մասին, միանգամայն աւելորդ է: Անոնք քաշուած իրենց պատեաններին մէջ, կը դիտէին գալիք եւ գասան մահացու պայքարը: Դարձեալ ըսենք եւ միշտ կրկնենք, որ մեր յոյսը դրուած էր միայն ու միայն մեր սեփական ուժերուն վրայ:

Սարիղամիշի մէջ Զօր. Արէշեան, մեր ինքնապաշտպանութիւնը կը կազմակերպէ նկատի ունենալով երկու ռազմական կէտեր. — Առաջին՝ Բարթութի բարձունքը, երկրորդ՝ Կարաուրղան - Խանուէրէ գիծը: Ըստ Արէշեանի, ձմրան եղանակին, թշնամին միայն այդ կէտերէն կարող էր յարձակում գործել: Գարաուրղանի գիծը անտեր առնուած էր, որովհետեւ հաւանական չէր նկատեր որ Թուրքերը Գըզըլ - Քիլիսէի ձիւնապատ կիրճերէն կարողանան յառաջանալ եւ յարձակում գործել:

Այս նախատեսութիւնը, յետագայ դէպքերը ցոյց տուին որ միանգամայն սխալ էր: Թուրքերը բուռն յարձակման դիմեցին ամէնէն առաջ Գարաուրղան - Մժնկերտի գիծէն:

Սակայն այս կռիւներու մասին, տակաւին առիթներ կ'ունենանք խօսելու: Այժմ հետեւինք միայն դէպքերու զարգացումին:

Հոս ըսենք որ, գիտակցաբար անտես առնուած էին Մուրատի եւ Սեպուհի ուժերը: Ոչ մէկ զինուորական պարտականութիւն էր դրուած անոնց վրայ: Թէ ինչո՞ւ, դէպքերը կը բացատրեն ինքնաբերաբար:

Բասէնէն քանի հոգի, Մուրատի եւ Սեպուհի հետ կուգանք Սարիղամիշ: Ամէնքս ալ գօրանոցի մը մէջ ենք: Հոն էին ընկերներ Ա. Գօզանեան, Զարեհ Փիլոսեան, Ռուբէն Տէր Սահակեան, Վարդան Շահպազ, Գ. Գինճեան, Բարեգրգեան Սեդրակ եւ ուրիշներ: Երեկոները անխուսափելի կերպով զրոյցներ ու խորհրդակցութիւններ կ'ըլլային ճակատի պաշտպանութեան մասին:

1918 մարտի սկիզբներն էր, երբ օր մը Տօքթ. Զաւրեան եկաւ Մուրատի եւ Սեպուհի քով, թելադրելու որ ինքնապաշտպանութեան թեւերէն մէկուն ղեկավարութիւնն ստանձնեն:

Մուրատ ու Սեպուհ արդարօրէն կը պնդէին թէ իրենց անհրաժեշտ է թնդանօթ եւ գնդացիր, պատուաւոր կերպով տանելու համար իրենց վրայ ինկած պարտականութիւնը:

Տօքթ. Զաւրեան խօսեցաւ Զօր. Արէշեանի հետ խորհրդակցիլ եւ ապա համապատասխան կարգադրութիւն մը ընել:

Ինչ - ինչ պատճառներով Զօր. Արէշեան ընդդիմացաւ այդ պահանջին գոհացում տալ:

Այդ օրերուն Սարիղամիշ եկած էին ընկերներ Դրօն, Վ. Փափազեան, Ս. Վրացեան եւ Վ. Նաւասարդեան:

Ընկեր Վ. Փափազեանին եւս կրկնուեցաւ Մուրատի եւ Սեպուհի պահանջը, սակայն Զօր. Արէշեանի կարգադրութիւնը միշտ ալ ուշացաւ …

Տօքթ. Զաւրեան վերստին եկաւ եւ թելադրեց Մուրատին ու Սեպուհին, որ առանց այլ եւ այլի պատասխանատու գեր ստանձնեն:

Տակաւին որոշակի կը հնչէ կարենես Սեպուհին ձայնը, երբ կ'ըսէր.

— Բժի՛շկ, դուք առանց գործիքի կրնա՞ք վիրաբուժութիւն ընել: Պատգամն նոյնն է մեզ համար: Երբ թշնամին թնդանօթ ու գնդացիր կը գործածէ, մենք ստիպուած ենք մեր հրացաններու կոթերը ցոյց տալ …

Մէջ մտաւ Մուրատ եւ ըսաւ.

— Բժիշկ ջան, մեր ամբողջ կեանքը այսպէս է եղեր: Եթէ կը ստիպէք որ պատասխանատու դեր կատարենք եւ թշնամւոյն թնդանօթին դիմաց հրացան գործածենք, առանց տարակուսեան մենք խոկայն կը մեռնինք: Ուրեմն, մեզի յանձնեցէք Գարաուրղանի դժին պաշտպանութիւնը:

Սխալ է այն զրոյցը, որ Մուրատ եւ Սեպուհ մեկուսացած էին: Անոնք միշտ ալ մնացին պատնէշի վրայ եւ արիւնոտ անցքերու յորձանուտին մէջ

Նախ քան Բասէն մեկնումը, Սարիղամիշի մէջ պատահեցան քանի մը ցաւալի դէպքեր:

Հակառակ տիրող ակներեւ տագնապալի կացութեան, այդ օրերը դասալիքներու թիւը կը շատնար: Զէնքն ու պայուսակը նետողը, դաղտագողի կը փախչէր:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(20)

Մանր կռիւներ Լեհ բանուորներու եւ ոստիկանութեան միջեւ, Փարիզի եւ Լիլի մէջ

Առջի օր ծանր դէպք մը պատահեցաւ Փարիզի պողոտաներուն վրայ, 3—400 լեհ բանուորներու եւ ոստիկանութեան միջեւ։ Տասը ոստիկաններ վիրաւորուեցան եւ 16 Լեհեր ձերբակալուեցան։

Թերթերու պատմութեան համաձայն, լեհ բանուորները, որոնց մեծ մասը գործազուրկներ, հիւպատոսարան կ'երթային, բողոքելու համար իրենց բանի վերադարձին դէմ, երբ ոստիկանութիւնը փակեց ճամբան։ Լեհերը մերժեցին համակերպիլ եւ սալայատակի քարերով յարձակեցան ոստիկաններուն վրայ։ Կէս ժամ բուռն կռիւ մղուեցաւ։ Վերջապէս ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ցրուել ցուցարարները, որոնցմէ ոմանք վիրաւորուած եւ փախցուած էին։

«Փօփիւլէր» կ'ըսէ թէ լեհ բանուորները միթինկ մը գումարելով, պատուիրակութիւն մը կազմած էին, որպէսզի հետեւեալ պահանջները ներկայացնէ հիւպատոսարանին.— 1 Նորոգել աշխատաւորի անձնագիրները.— 2 Շարունակել գործազրկութեան նպաստ անոնց որոնց աշխատաւորի թուղթը մերժուած է կամ համապատասխան գումար մը վճարել հիւպատոսարանէն. 3. Ձրի փոխադրել Լեհաստան վերադարձող Լեհերուն բոլոր գոյքերը.— 4 Վերադարձնել ծերութեան համար վճարուած ապահովագրութեան գումարները։

Նոյնքան ծանր դէպք մը պատահեցաւ Լիլի մէջ (հիւսիսային շրջան), ուր 250 լեհ բանուորներ գրաւեցին հիւպատոսարանը։ Հարկ եղաւ օգնական ուժ կանչել, ցուցարարները ցրուելու համար։

Այս երկու դէպքերուն առթիւ, ընկերվարական պաշտօնաթերթը ցաւ կը յայտնէ որ տարիներ առաջ օտար բանուորներ ներածել յետոյ, այժմ ալ անօթի կը ձգեն կամ կը համբեն իբրեւ անպէտ։ Միւս կողմէ, երբ վերադարձողները կ'արձանագրուին, անմիջապէս կը դադրի գործազրկութեան նպաստը։ Արդ, որոշուած չըլլալով մեկնումի թուականը, խեղճերը անօթի կը մնան։ (Այս է եղած Լիլի դէպքին պատճառը)։

Վերջին պահուն կը հաղորդուի թէ աշխատանքի նախարարը հրամայած է որ գործազրկութեան նպաստները շարունակուին մինչեւ մեկնումի թուականը։

ՅԱՌԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՈՑՔԻ, որ Ֆրանսա կը գտնուէր երկար ատենէ ի վեր, ծանրապէս հիւանդացած ըլլալով, գացած է Ռոլօ (Նորվեկիա)։ Վեց ամիս արտօնութիւն տրուած է, պայմանաւ որ չխառնուի քաղաքական գործերու։

30 ԺԱՄԷ Ի ՎԵՐ ԱՀԱՒԵԼԻ ԿՌԻՒ ՄԸ կը մղուի 200 մեթր գետնին տակ, 400 թիապարաններու եւ պատոսքէն ոստիկաններու միջեւ, Քանսասի նահանգին մէկ ածխահանքին մէջ (Մ. Նահանգներ)։ Ոստիկանները զինուած են գնդացիրներով եւ ռումբերով։ Թիապարանները գիրի բռնած են 11 բանտապահներ։

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը
ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

51, Rue Mr. le Prince. Paris (6). Métro: Odéon. Tél. Danton: 88-65.

Հայերէն, ֆրանսերէն, անգլիերէն եւայլն ամէն տեսակ գրքեր։

Արդիական կազմատուն. Տպագրական գործեր։

Աշխարհի բոլոր կողմերէն ճշդապահ առաքումներ կը կատարուին [illegible]

Croix Rougeի (ԿՐԸՆՈՊԼԸ) ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ** ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ՊԻՒՐՕ ԹԱՔԱ 14, **Grand'Rue, Croix Rouge.**

ՏՕՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Յառաջիկայ կիրակի. 23 Յունիս. Տօն կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի. Հանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ազգ. բարերար՝ Տէր. Պօղոս Նուպար փաշայի մահուան տարեդարձին առթիւ.

Կը քարոզէ կաթող. Նուիրակ Գեր. Տ. Գարեգին Ս. Եպիսկոպ. Յովսէփեան։

(Կնիք)

ՀԱՅ Երիտասարդաց Ընկերակցութեան դասախօսութիւնը 20 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.45ին. 28, Rue Serpente, Մեթրօ՝ Օտէօն։ Կը դասախօսէ՝ Պ. Խանդկարեան։ Նիւթ՝ Ստեփան Նազարեանի գրական գործը։ Մուտքը 1 Ֆր.։

ՓԱՐԻԶԻ Հայ Ծաղրիչներու Միութեան ընդհ. ժողովը 20 Յունիս Հինգշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Միութեանս կեդրոնատեղին 7, rue Bernardins. Փարիզ (5). Մեթրօ Maubert Mutualité.

Օրակարգ Հաշուետուութիւն նախորդ վարչութեան եւ ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Բացակայողները կը գանձապարտուին տուգանքի։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը 22 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր գրասենյակին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ (Յունիս 22) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը Փլաս տ'իթալի։

Օրակարգ.— Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 22 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 22 Յունիս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Գարի մէջ։ Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները։ Օրակարգ՝ Քննութիւն Երջ. ժողովի օրակարգի։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարգարեան» Գրադարանին մէջ 181, Cours Lafayette։ Օրակարգ՝ 13րդ Երջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՓՐՈՓԱՆՍԻ յանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ, յառաջիկայ Չորեքշաբթի երեկոյ, ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ Կոպըլէնի սրճարանը։

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԱՄՐՈՒՆԻ Նիւթ՝ «Խ. Հայաստանը» (շարունակութիւն)։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ ՓՕԼ ՖՕՊՆԱՅԻ «ԿՈՐԻՒՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ եւ մասնակցութեամբ ՍԷՆ-ՓԻԷՌԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻ

Ընկերներ՝ ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ

Մահուան քսանամեակին առթիւ։

23 Յունիս կիրակի. Սէն-Փիէռի ԳԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ մօտ։

Կը խնդրուի Լէ Վանսի ընկերներէն, եւ Լավիլըտիոյի համակիրներէն նկատի առնել այս պարագան։

Ընկեր Գրիգոր Գանիէլեանի սեփական օթոյով կը փոխադրուին Փօն Տ'Օպնայի ընկերներն ու համակիրները։

ՀԱՅ-ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐ
ՎԻԿՏՈՐ-ՀԻՒԿՈՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՀԱՅ ԳՐՕՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿ. ԿՈՂՄԷ

Salle de Géographie. 184 Bld. Saint-Germain.

22 ՅՈՒՆԻՍ ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՖԷՐՆԱՆ ԿՐԷԿ

(Դեռ-Նախագահ ՎԻԿՏՈՐ-ՀԻՒԿՈՅԻ հիմնարկութեան)

Վ. ՀԻՒԿՕՅԻ հանճարը փառաբանող հայ գրագէտներու կողմէ շարադրուած քերթուածներու եւ արձակ էջերու ֆրանսերէն թարգմանութիւններ, ՀԻՒԿՕՅԻ գնարերգական հրաշակերտներէ մէկ քանին եւ անոր լաւագոյն քերթուածներէն ոմանց հայերէն թարգմանութիւնները՝

կ'արտասանեն՝ Տիկ. ՍԸՆԿՈՆ ՎԷԳԷՐ, Պ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ, Պ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ, եւ Պ. ԳՄԲԷԹԵԱՆ.

Կը խօսին՝ ՆԱԽԱԳԱՀԸ, Տիկ. ԱՆԱՅԻՍ (հայերէն), Պ. ԶՕՊԱՆԵԱՆ (ֆրանս)։

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի 2 ֆրանք։

ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆ
Loterie NATIONALE
եւ Loterie SWEEPSTAKE

ՅԱՌԱՋԻ ընթերցողներուն խնդրանքին վրայ, հրապարակ հանած ենք ՖՐԱՆՍ. ԱԶԳ. ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷԿ ՏԱՍՆԵՐՈՐԴ եւ SWEEPSTAKE ՄԷԿ ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ տոմսեր, (ամբողջական տոմսերը ի պահ դրուած են ՅԱՌԱՋԻ խմբագրութեան մօտ։

Իւրաքանչիւր 1 5եւ 1 10 տոմսակները կ'արժեն 10 ֆրանք։
Տպգր. ծախք 1 »
11 ֆրանք։

Գաւառէն ապսպրանքի համար զրկել 2 ֆրանք աւելի։
Արտասահմանէն » » » 4 » »
(Յանձնարարուած նամակի փոխարժէքը)

Դիմել՝ **«HARATCH" 17, Rue Damesme. Paris (13)**

ԾԱՆՕԹ.— Յօթներորդ շրջանին վիճակահանութիւնը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ ՅՈՒՆԻՍԻ 21ին։

ՓՈՒԹԱՑԷՔ ԳՆԵԼ ՁԵՐ ՏՈՄՍԱԿԸ։

ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ **ՅԱՌԱՋ** ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ
Պ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ «ԱՇՏԱՐԱԿ» սրճարանին մէջ։
34 Villa Rouveyrolles. Asnières.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՑՏԱՑԱՆՔ

ՖՐԱՆՔՖՈՒՐԹ, Խ. Վ.— 50:
ՍԷՆ ԼՈՒ (Մարսէյլ), Փամպ.— 35:
ԿԱՐՏԱՆ, Կ. Ա.— 140
ՊՕՄՈՆ, Հ. Ս. 125
ԱՓԹ, Թ. Գ. 90 Կարգադրեցինք
ՍԷՆ ՇԻԼԷՐ, Գ. Փ. 35
ԿԱՐՏԱՆ, Ն. Գ.— 200
ՄԱՐՍԷՅԼ, Գործ.— 835:
ՄՕՐԻՍԹԷԼ, Վ. Գարա.— 35:
ՎԻԷՆ, Խ. Եր.— 60:
ՓԱՐԻԶ (20), Մ. Ա.— 35:
ԿՐԸՆՈԲԼ, Գապ.— 60.
ԳՈՐՏՕ, Գործ.— 610:
ԳՈՐՏՕ, Շ. Ս.— 140:
ԳՈՐՏՕ, Հայ.— 140:
ՌՕՄԷՆՎԻԼ, Փէնճ.— 35:
ԺՈՒԱՆՎԻԼ, Թ. Գ.— 70:

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (109)

ԽԱՌԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— «Երեւի, գետը ձեզ վրայ վատ տպաւորութիւն գործեց... նկատեցի ես։

«Ո՛չ։ Այն մարդը չուռ վրայ նստած, ես դեռ բոլորովին ջրի տակը չէի գնացել, որ պատեց ինձ։ Ախ, երանի թէ գիտենայի՝ ով էր այդ մարդը։ Երեւում է, որ Աստուած մեզ հետ է։ Նա ուղարկեց այդ մարդուն մեզ օգնելու համար։

«Վերջին խօսքերը մխիթարում էին նրան եւ աւելի ամրացնում էին նրա հաւատը, որը խիստ վառ էր օրիորդի մէջ։

«Ձնայելով, որ ջրերը դանդաղ էին ընթանում, դարձեալ մենք այն օրը անցանք բաւական ճանապարհ։ Գնալով լեռների միջով, շատ անգամ ստիպուած էինք անցնել այնպիսի վտանգաւոր տեղերից, ուր անձնավստահ որսորդները միայն ոտք են կոխում, այն եւս խիստ հազիւ անգամ։ Ջառիվայրների դժուարութիւնը երբեմն ստիպում էին մեզ ցած իջնել ձիերից, եւ պարսաւների վրայով մագլցելով, առաջ գնալ։ Սանամը բոլորովին յոգնած էր, հազիւ հազ կարողանում էր իրան ոտքերի վրայ պահել։ Ես մի քանի անգամ առաջարկեցի բռնել նրա ձեռքից, օգնել նրան, բայց ամէն անգամ մերժում ստացայ։ Նա դեռ խորշում էր ինձանից. նա այնքան հպարտ էր, որ դեռ նայում էր իր վրայ, որպէս իւր հօր տան ծառաներից մէկի վրայ։ Ես դեռ նրա մտերիմ, անձնանուէր բարեկամը չէի»։

«Երբ բարձրացանք սարերի վրայ, արեւը արդէն սկսել էր թեքուել դէպի իւր երեկոյեան մուտքը։ Ստորներում տօթը խեղդում էր, իսկ այստեղ ցուրտը մրսեցնելու չափ զգալի էր։ Ձորերից ցած իջանք, նստեցինք փոքր ինչ հանգստանալու։ Ես առաջարկեցի օրիորդին փաթաթուել իմ վերարկուի մէջ. նա յօժարութեամբ ընդունեց, որովհետեւ վերարկու չէր առած իւր հետ։ Ցնծայ տալով նրան մի բան ուտելու, նա բոլորովին կազդուրուեցաւ եւ գտնւում էր բաւական խաղաղ տրամադրութեան մէջ»։

«Արեւը մայր մտաւ։ Երեկոյեան վերջալոյսը հեռուներում գրկւում էր իւր պարզ — ծիրանի շառաւիղներից։ Սարերի գագաթները պատած էին ոսկի — տակ ձիւնափայլ մշուշով, որը միախառնուելով երկնքի կապուտակութեան հետ, ներկայացնում էր անսահման մանիշակագոյն ովկիանոս, որի մէջ լեռների սպիտակ բարձրութիւնները ձեւացնում էին սքանչելի անտառներ։ Օրիորդը բնութեան սիրող էր։ Ես նկատեցի՝ նոյն ժամուն յափշտակուած էր նա խորին հիացմունքով եւ նրա խոշոր աչքերը մի առանձին ոգեւորութեամբ նայում էին դէպի գեղեցիկ լեռնային տարածութիւնը։ Ես նստած էի նրա մօտ։ Նա դարձաւ ինձ այս խօսքերով։

— «Նայիր այն ներ հովիտին, որ հազիւ երեւում է թափանցիկ մառախուղի միջից. նայիր այն բաց կանաչագոյն խոտերին, որ պատել են նրա օբրուն տափարակը. տես այն վտակը, ինչպէս չուտով վազում է դէպի ձորը, ակամբ գիր, որքան քաղցր է լսում նոցա ձայնը։ Ախ, որքան գեղեցիկ է այդ բոլորը։ Այնտեղ երեւում են սովիների տաղաւարները։ Տես, ոչխարները վերադառնում են արօտից. ես լսում եմ նրանց ձայնը։ Ահա խմբուեցան նրանք տաղաւարների չուրջը։ Կիները դուրս եկան կթելու նրանց. փոքրիկ գառները, փոքրիկ ուլերը կռւում են կթողների հետ, թէ ինչո՞ւ են խլում իրենց սնունդը. Բայց նրանց մայրերը այնքան առատ են, որ բաւականութիւն են տալիս՝ թէ նրանց տէրերին եւ թէ իրանց ձագերին։ Գրնանք այդ հովիւների մօտ եւ վայելենք նրանց հիւրասիրութիւնը»։

«Հովիտը, որ այնքան ոգեւորութեամբ նկարագրում էր օրիորդը, շատ հեռու չէր մեր նստած տեղից։ Երեկոյեան մթութիւնը սկսել էր թանձրանալ։ Շարունակել մեր ճանապարհորդութիւնը չէինք կարող, որովհետեւ թէ մենք եւ թէ մեր անասունները սաստիկ յոգնած էինք։ Պէտք էր մի օթեւան գտնելու համար։ Բայց նախքան այդ հովիւների մօտ հիւրասիրութիւն խնդրելը, հարկաւոր էր տեղեկանալ, թէ նրանք ինչ տեսակ մարդիկ են։ Այդ մտքով ես մօտեցայ մեր ջորեպանին, որ մեզանից փոքր ինչ հեռու արածացնում էր իր անասուններ»։

«Ջորեպանի տուած տեղեկութիւնները հովիւների մասին խիստ նպաստաւոր էին։ Այդ խաշնարածները եկած էին Ղափանի կողմերից, ազգով հայ էին եւ յայտնի էին իրանց քաջութեամբ։ Այստեղ ժամանակաւորապէս գետեղուել էին նրանք՝ ամառը անցկացնելու եւ իրանց անասունները արածացնելու համար։ Վերջացնելով իւր խօսքերը, ջորեպանը խորհուրդ տուեց նրանց մօտ գնալ եւ աւելի բարւոք էր համարում գիշերը անցկացնել նրանց տաղաւարների մէջ, քան թէ բացօթեայ մնալ։ Բայց միեւնոյն ժամանակ ակնարկեց նա, որ այդ հովիւները փոքր ինչ կասկածաւոր մարդիկ են, աւազակներ են»։

«Եթէ ուզում ես աւազակից անվնաս մնալ, պէտք է աւազակի տունը գնալ, պատասխանեցի ես»։

«Ուրիշ հնար չկար, գիշերը բացօթեայ դրսում մնալը կարող էր վտանգաւոր ազդեցութիւն ունենալ օրիորդի առողջութեան վրայ։ Մենք ոչինչ պատրաստութիւն չունէինք մեզ հետ, ինչ էլ որ ունէինք, կապած էին մեր ձիանների վրայ, բայց Երասխից անցկենալու միջոցին պատահած վտանգի ժամանակ, ձիաները իրանց հետ տարան։ Ես վճռեցի գնալ հովիւների մօտ, մանաւանդ որ օրիորդի ցանկութիւնն էլ հէնց այդ էր»։

«Մութը բոլորովին պատել էր, երբ հասանք նրանց ամարանոցին։ Ոչխարները մակաղել էին բնակութիւնից հեռու առանձին հանգրուաններում, իսկ տաղաւարների մօտ խմբուել էին աւելի խոշոր անասունները՝ ձիաներ, կովեր եզներ եւայլն։ Տեղ տեղ վառւում էին խարոյկներ, որոնց չուրջը՝ խոտերի վրայ՝ նստած էին այրեր մարդիկ, ծխում էին, խօսում էին, իսկ կնիկները մի բան էին եփում ընթրիքի համար։ Խարոյկների աղօտ լոյսով այդ լեռնականների կերպարանքները աւելի մռայլ կերպով նշմարւում էին գիշերային մթութեան մէջ. մի - տասարդները պլաղուած էին իրանց նժոյգներով, քերում էին, մաքրում էին նրանց մարմինը եւ ծածկում էին թաղիքներով, որ գիշերը չմսեն։

(Շար.)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՅՈՒՆԻՍ VENDREDI 21 Juin 1935

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՑ	ԵՌԱՄՍԵԱՑ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2837

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ ՄԷԿՆ ՈՒ ՄԻՒՍԸ

Ճիշդ այն պահուն երբ հայկական ներգաղթի ճամբան կը փակուի «առժամապէս», թերթերը կը հաղորդեն երկու կարեւոր իրողութիւններ:

1. Վերջնական համաձայնութիւն գոյացած է Թուրքիոյ եւ Ռումանիոյ միջեւ, Թուրքերու տեղափոխութեան համար:

Համաձայն կնքուած պայմանագրին, Ռումանիոյ Թուրքերը Թուրքիա պիտի փոխադրուին 3–4 տարուան ընթացքին:

Ութ հազար հոգի պատրաստուած են արդէն, իբրեւ առաջին կարաւան:

Ինչպէս կ'երեւայ, Թուրքերը յաջողած են ձեռք ձգել շատ նպաստաւոր պայմաններ: Գաղթականները պիտի կրնան միասին տանիլ իրենց դրամը եւ շարժուն ինչքերը: Ռումանական կառավարութիւնը անոնց կալուածներուն եւ տուներուն փոխարժէքը պիտի վճարէ հինգ տարուան ընթացքին, մաս մը դրամով, մաս մըն ալ ապրանքով (քարիւղ եւ ատաղձ): Ցեղնօյ պիտի համարուին Թուրքերու պետական պարտքերը եւ որ եւ է տուրք չպիտի գանձուի: Ռումանիական բանակին մէջ ծառայող Թուրքերը ազատ պիտի արձակուին եւն.:

Մէկ խօսքով, Թուրքիա շատ կարեւոր ներգաղթ մը պիտի կատարէ, լաւագոյն պայմաններով:

Էնկիւրի այս յաջողութիւնը կը պարտի Պուքրէշի գեսպանին, համաթուրանական Համտուլլահ Սուպհիի, որ յատկապէս գրկուեցաւ, ներգաղթը գլուխ հանելու համար:

Յունաստանի հետ կատարուած փոխանակութենէն յետոյ (աւելի քան 400,000 հոգի), Թուրքիա Ռումանիոյ Թուրքերն ալ փոխադրելով կ'ունենայ մօտ մէկ միլիոն նոր ժողովուրդ: (Ուրիշ փոխադրութիւններ ալ կատարուած են): Անդին կը մնան սակայն Պուլկարիան եւ Եուկոսլաւիան, ուր նոյնքան եւ աւելի Թուրքեր կը գտնուին, բաղդատաբար չէն վիճակի մէջ:

Անշուշտ այս փոխադրութիւնները բաւական չեն — նեթադրելով որ բոլորն ալ կատարուին — ծաղկեցնելու համար ամայի եւ աւերակ Թուրքիան (աւելի քան 750,000 քառ. քիլոմեթր): Մանաւանդ որ, տեղափոխութեան մեծ մասը կը կատարուի դէպի Թրակիա, կամ Ծովեզերեայ եւ բանուկ շրջաններ:

Սակայն սխալ է հարցը քննել այս տեսակէտէն, եւ մխիթարութիւններ փնտռել:

Հիմնականը այն է որ՝ Էնկիւրի մշակած է ներգաղթի լայն ծրագիր մը, եւ զայն կը հետապնդէ իբրեւ ազգային քաղաքականութիւն: Իբրեւ լրացուցիչ մասը իր վերանորոգիչ քաղաքականութեան:

Կը բաւէ աչքի առջեւ ունենալ միայն այս հիմնական ծրագիրն ու անոր գործադրութեան համար թափուած ճիգը, իմանալու համար Թուրք իշխանութեան եւ մեր «բարեկամ»ին տարբերութիւնը. (պահելով բոլոր համեմատութիւնները):

2. Յունիս 18ին, Խ. Միութեան հողային գործավարութիւնը մամուլին հաղորդեց հրամանագիր մը, կարգ մը հանրապետութեանց, մասնաւորապէս Թուրքմէնիստանի, Ուզպեկիստանի, Հայաստանի, Ազրբէջանի, Ղազախստանի, ինչպէս և Սիպերիոյ գանազան շրջաններու մասին, ճշդելով կոլխոզնիկներու անձնական գործածութեան սահմանուած հողին չափը եւ ընտանի անասուններուն թիւը:

Հաւաքական տնտեսութեանց Բ. համագումարին մէջ, որ տեղի ունեցաւ փետրուարին, առաջարկուած էր նոր գիւրութիւններ ընծայել կոլխոզներու անդամներուն:

Տրուած որոշման համաձայն, գործավարներու խորհուրդը հրամանագիր մը հրատարակեց փետր. 17ին, ձեւակերպելով ընդհանուր սկզբունքները, համաձայն իւրաքանչիւր շրջանի տնտեսական պայմաններուն:

Այդ սկզբունքներուն գործադրութիւնն է որ կը սահմանուի յունիս 18ի հրամանագրով:

Հարկ է սպասել խորհրդային մամուլին, տեղեկանալու համար բոլոր մանրամասնութեանց: Բայց, հեռագրական լուրը ինքնին կը պարունակէ անհրաժեշտ գիտելիքները այս շատ կարեւոր նահանգին:

Այսպէս, հեռաւոր Սիպերիոյ մէջ ամէն կոլխոզնիկ (անդամ հաւաքական տնտեսութեան) պիտի կրնայ ունենալ, իբրեւ անձնական սեփականութիւն, 0.8էն 1 հեքթար հող, համաձայն իր բնակած շրջանին, եւ 30էն մինչեւ 100 եզներու, ուղածին չափ չուն (պալիքի համար) եւ 100էն 200 եզներու ձագ:

Նոյնքան աւշագրաւ է Ուզպեկիստանի եւ Ազրբէջանի համար եղած գիջումը: (Հեռագիրը միայն այս երկու անունները կը յիշէ)

Այդ բարեբեր երկիրներուն մէջ կոլխոզնիկը պիտի ունենայ 0.20–0.30 հեքթար մշակելի հող, մէկ ձի, մէկ էշ եւ 15–30 ոչխար

Անշուշտ նոյն իրաւունքը տրուած է Հայաստանի, աւելի կամ պակաս ճկուն տրամադրութիւններով:

Տարակոյս չկայ թէ Ազրբէջանի եւ Վրաստանի, նոյն իսկ Ուզպեկիստանի եւ Թուրքմէնիստանի քոլխեւիկները պիտի տտանապատկուին, կարելի բարիքը քաղելու համար այս հրամանագիրէն:

Իսկ Երեւանցինե՞րը: Անհրաժեշտ չէ պատմութիւն բերել, գտնելու համար պատասխանը:

Կը բաւէ աչքի առջեւ բերել անոնց բարբառոսութիւնները, հաւաքական տնտեսութեանց գործադրման օրերուն, եւ մէկ ալ,— ներգաղթի պարագան:

Խորհրդային հանրապետութեանց ոչ մէկուն մէջ մարդիկ այնքան տառին կառչած եղան, որքան Հայաստանի մէջ:

Եւ չգտնուեցաւ որ եւ է իշխանութիւն, որ այնքան անգգայ եւ ապիկար գիրք մը բռնած ըլլար տարագիր բանուորներու եւ գիւղացիներու հանդէպ, որքան նոյն ինքն Երեւան: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՏՈՐՄԻՂԻՆ ՎԵՐԱԿԱԶՄՈՒԹԻՒՆԸ

ՊԵՐԼԻՆ ԿԸ ՑՆԾԱՅ, ՓԱՐԻԶ ԵՒ ՀՌՈՄ ԿԸ ՏՐՏՆՋԱՆ

Հիմա որ ծանօթ են անգլօ-գերման նաւային համաձայնութեան մանրամասնութիւնները, Ֆրանսական եւ Իտալական մամուլը աւելի բացորոշապէս կ'արտայայտէ անոր պատճառած դառնութիւնը:

Նախ բսենք թէ համաձայնութեան կնքումէն շատ գոհ են Լոնտոնի եւ Պերլինի մէջ: Գերմանական մամուլը միաձայնութեամբ պատմական դէպք մը կը համարի այս պայմանագրութիւնը, որ վերջ կը դնէ անգլօ-գերման մրցակցութեան: Միեւնոյն ատեն յունիս 18ի համաձայնութիւնը յաջողութիւն մը կը համարուի Հիթլէրի քաղաքականութեան համար, որ հիմնուած է պետութենէ պետութիւն համաձայնութիւններ կնքելու սկզբունքին վրայ: Այս առթիւ նըշանակալից կը համարուի համաձայնութեան առորագրութեան արագութիւնը: Հազիւ 15 օր տեւեց ամբողջ գործողութիւնը, մինչդեռ Լոնտոնի մէջ մեծ դժուարութիւններ եւ երկար բանակցութիւններ կը նախատեսէին:

Գերմանական թերթերը մասնաւորապէս գոհունակութիւն կը յայտնեն որ Լոնտոնի համաձայնութիւնը վերջ պիտի տայ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ նաւային մրցակցութեան: Միեւնոյն ատեն համաձայնութիւնը առաջին գործնական աջակցութիւնը կը նկատուի Եւրոպայի սպառազինութեանց սահմանափակման համար: «Անհատական առաւելութիւնը երկիրէ երկիր ուղղակի բանակցութեանց: Գերմանիա բնականաբար տրամադիր է նոյն հիման վրայ բանակցելու Ֆրանսայի հետ, թէ զինուորական եւ թէ քաղաքական խնդիրներու կարգադրութեան համար»:

Ինչպէս բսինք, դժգոհութիւնը ընդհանուր է Ֆրանսայի մէջ: Բոլոր թերթերը կը քննադատեն Անգլիոյ բռնած դիրքը: «Էքօ տը Փարի»ի քաղաքական խմբագիրը, Փէրթինաքս, բացէ ի բաց կ'ըսէ թէ Յունիս 18ի անգլօ-գերման համաձայնութիւնը վերջ կը դնէ փետրուար 3ի անգլօ-ֆրանսական գեկոյցով ծանուցուած քաղաքականութեան, որ հաստատուեցաւ Սթրէզայի մէջ, ապրիլ 17ին, Իտալիոյ մասնակցութեամբ: «Փըթի Փարիզիէն» համաձայնութիւնը կը նկատէ գործնական ջրժումը Վերսայլի դաշնագրին նաւային տրամադրութեանց: Ուրիշ թերթեր ալ կը բացատրեն թէ ճեղք մը բացուած է անգլօ-ֆրանքօ-իտալական ճակատին վրայ, եւ Ֆրանսային կը մնայ դնել սահմանափակել մնալ, կամ ուղղակի բանակցութիւններ վարել Գերմանիոյ հետ: «Ֆիգարօ»ի եւ «Մաթէն»ի համար ժամանակը եկած է որ Ֆրանսա իր գլխուն ճարը նայի թէ նաւային եւ թէ օդանաւային սպառազինութեանց համար: Կիսապաշտօնական «Թանփ» անգամ կը դարմանայ որ անգլիական կառավարութիւնը Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ կարծիքը հարցնելէ վերջ անտարբեր ստորագրել համաձայնութիւնը, ճիշդ այն օրը երբ կը սպասէր այդ երկու երկիրներուն պատասխանը եւ չսպասեց որ քննուին անոնց առարկութիւնները:

Շատ մը թերթեր կը կարծեն թէ նեղացուցիչ հարցումներ պիտի ուղղուին Անգլիոյ անդաշտան նախարարին, Պ. Իտընի, որ Փարիզ կը գտնուի արդէն: Ֆրանսական կառավարութիւնը մասնաւորապէս պիտի ուզէ հասկնալ թէ Մեծն Բրիտանիա ինչպէս կը հաշտեցնէ Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի հետ իր վարած գործակցութեան քաղաքականութիւնը՝ Գերմանիոյ հետ կնքուած անջատ համաձայնութեան հետ:

Հռոմի մէջ ալ նոյնքան դժգոհ են Անգլիոյ բռնած դիրքէն: Ամէնէն կարեւոր թերթերը գիտել կուտան թէ Անգլիա երկդիմի քաղաքականութիւն մը կը վարէ, քանի որ մէկ կողմէ Ազգերու Դաշնակցութեան միջամտութիւնը կ'առաջարկէ, կաշկանդելու համար Իտալիոյ ձեռքերը՝ արեւելեան Ափրիկէի մէջ, իսկ միւս կողմէ անջատ բանակցութիւններ կը կատարէ Գերմանիոյ հետ, խախտելով հաշտութեան դաշնագիրը: «Ուրեմն կարելի է դաշնագիրները վերաքննել միակէն գուրս»:

Բոլոր թերթերն ալ կը հաստատեն թէ Իտալիա իրաւունք ունի աւելի ազատ շարժելու արեւելեան Ափրիկէի մէջ, քանի որ Անգլիա միջազգային դաշնագիր մը կը խախտէ առանց կարեւորութիւն տալու Ազգերու Դաշնակցութեան: «Փօփօլօ տի Ռօմա»յի կարծիքով, Մեծն Բրիտանիա իր դիրքը պիտի արդարացնէ ըսելով թէ երբ կարելի չէ արգիլել անխուսափ բան մը, լաւագոյն է ընդունիլ զայն: Ուրեմն Գերմանիա մարմնաւ չըլլա, պէտք է պատերազմ հըռչակել. Արդ, որովհետեւ ոչ ոք պատերազմ կ'ուզէ, Անգլիա կը փորձէ սահմանափակել Գերմանիոյ նաւային շինութիւնները. Բայց, որքան ալ գործնական երեւայ այս տեսակէտը, չի կրնար համոզել Ֆրանսան, որ պիտի վերատեսնէ իր ազատութիւնը՝ նաւային շինութեանց համար:

ԼՈՆՏՈՆ ՆՈՐ ԺՈՂՈՎ ՄԸ ԿԸ ՍԱՐՔԷ

Բնականաբար համաձայնութենէն շատ գոհ են Անգլիոյ մէջ, ուր մամուլը կը ջանայ համոզել թէ որ եւ է պետութեան դէմ ուղղուած չէ անգլօ-գերման պայմանագիրը, ոչ ալ կրնայ խախտել Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ հետ հաստատուած սիրալիր գործակցութիւնը: «Թայմզ»ի կարծիքով, Լոնտոնի համաձայնութիւնը կը ձգտի հաստատել լաւագոյն վիճակ մը քան այն որ գոյութիւն ունէր 1914ին: «Այն ատեն Գերմանիոյ նաւային շինութիւններն էին որ չափ կուտային: Այսօր — բացի կարգ մը պարագաներէ՝ սուզանաւերու մասին — Մեծն Բրիտանիա է որ պիտի ճշդէ իր նաւային պահանջները և Գերմանիա անոնց պիտի յարմարի 35 առ հարիւր համեմատութեամբ»:

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» ջերմապէս պաշտպանելով համաձայնութիւնը, գիտել կուտայ թէ այլեւս անկարելի էր նորոգել Ուաշինկթընի եւ Լոնտոնի դաշնագիրները եւ թէ նաւային զինարշաւի մը ամէնէն աչներեւ վտանգը կ'անհետանայ նոր համաձայնութեամբ, քանի որ Գերմանիա յանձն կ'առնէ չանցնիլ անգլիական նաւատորմին այսքան առ հարիւրը:

Կը հաստատուի թէ Պ. Իտընի վերադարձէն յետոյ, անգլիական կառավարութիւնը նաւային խորհրդաժողովի մը պիտի հրաւիրէ Ֆրանսան, Իտալիան եւ Խ. Միութիւնը, նաւային սպառազինութեանց սահմանափակման ծրագիր մը կազմելու համար: Այս ծրագրին հիմ պիտի բռնուի անգլօ-գերման համաձայնութիւնը: Պ. Իտըն Ֆրանսայի վարիչներուն պիտի բացատրէ այսպիսի ժողովի մը առաւելութիւնները, միեւնոյն ատեն շօշափելով օդանաւային սպառազինութեանց խնդիրը:

Կ'ըսուի թէ Գերմանիա այժմ ալ կ'աշխատի օդանաւային սպառազինութեանց մասին համաձայնութիւն մը կնքել Անգլիոյ հետ, նաւային պայմանագրի հիման վրայ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՅԼ ԱՌԱԿ ԼՈՒԱՐՈՒՔ

Կրկին թղթատելով Մարսէյլի Հօկխանի «Ներքին շրջաբերական»ը՝ ուղղուած «Հօկի համայն մասնաճիւղերուն», տեսէք թէ ինչե՞ր կ'իմանամ.

— «Կեդր. Վարչութիւնը իր թիւ 6 շրջաբերականին կցած է հաշուական տախտակ մը, ուրկէ կը հասկցուի որ 1933 օգոստոսէն մինչեւ դեկտեմբեր 31 մուտք է ունեցած 28,344 ֆր. 34 սանթիմ, իսկ ելք՝ 29,032 ֆր. 65 սանթիմ»:

Անշուշտ ելքին գլխաւոր գումարը ղրկուած է Երեւան, քանի որ Հօկին կոչումն է ծառայել Հայաստանի, իբրեւ «Հայրենիքի օգնութեան կոմիտէ»:

Երանի՜ ճոգիով ադքատներուն:

Մարսէյլի Ներքին Շրջաբերականն է որ կը պատմէ.

— «Ցանկան Խ. Հայաստանի շինարարական վերելքին եւ Հօկի նուիրական շահերուն, կոչ եղած եւ անգործ ընկերներու դրպանէն դուրս եկած այդ 28 հազար ֆրանքէն սանթիմ չէ ղրկուած ոչ Հայաստանի շինարարութիւններուն, ոչ ալ անոր արտասահմանի պրոպականտին, այլ ծախսուած. վճարուած է վարիչ քարտուղարին՝ 3700 ֆր., օգնական քարտուղարին՝ 5095 ֆրանք, անոնց հանգստի ապահովման՝ 4233»: Եւայլն (Զանց կ'առնեմ միւս մանրամասնութիւնները, որոնք տակէ տակ չարուած են):

Կարդալով այս հաշիւը ,միտքս լինիւ Պուրկազի պարագան:

Մայիս 10ին այդ շրջանի Հօկի վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ անդամները:

Ժողովը հազիւ բացուած, ներկաներուն կէսէն աւելին անագին ժխոր յարուցանելով, հաշիւ կը պահանջէ: Ոստիկաններ կը միջամտեն. հաշուեքննիչ յանձնախումբ մը կը կազմուի եւ ի՞նչ.—

— «Պուրկազի Հօկը մուտք ունի֊ցած է հարիւր հազար լէվա, իսկ իբրեւ ելք՝ 24.000 լէվայի գամ ղրկած է Խ. Հայաստան, 18,000 լէվա ծախսած է Հ. Ց. Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու համար, 8 հազար լէվա համայնավարական պրոպականտի, 16 հազար լէվա ակումբի, 8000 լէվա զանազան ծախքերու: Համագումար 74 հազար լէվա: Իսկ մնացած 26 հազար լէվայի գումարը անհետացած է եկող գացող վարչութեանց ձեռքերուն մէջ».

Նոյն պատմութիւնը՝ Վառնայէն: (Մանրամասնութիւնները չեմ գիտեր):

Դեռ կրնայի մինչեւ Պուքրէշ երթալ, մանաւանդ հիմա որ Հօկը նախատամարտի վերածեր է եկեղեցին — բայց թոյլ տուէք որ վերջացնեմ Մարսէյլի պատմութիւնը:

Շարունակելով ընթերցումը, կը հանդիպիմ մէկը միւսէն թթու խայթոցներու.

— «Ու այս հնչակեան հինցած զառանցով ներոյժ աշխատանքի կը հրաւիրէ մասսան… փող է հարկաւոր…

« … Հօկը եւ մասսան իրենց պայքին խանութը կարծող այս մարգիկը…

«Հօկը եւ Խ. Հայաստանը միջոց եւ ինքնինքնին նպատակ ընող այս անտականներն են որ կրթնելով իրենց դասակարգի նոյնքան հաշուեխոյս եւ միջնորդ չէքօնիներու ուսերուն վրայ, ուզեցին սխալ ներկայացնել մեզ» եւն: (էջ 8):

— «Զրպարտիչնե՞ր, հայհոյո՜ղ փարսեցինե՞ր»

Բարեխառնեցէք մէկ օր սպասել:

Ակամայ խրեցայ թնճուկի մը մէջ, որուն ոչ սկիզբը գիտեմ, ոչ ալ վախճանը կրնամ գուշակել:

Բայց, քանի որ սկսայ, առխյուած եմ առնել կապել մինչեւ վերջին համազումարը:

Իրազեկներ կը պատմեն թէ շատ աւելի «շինիչ» տեսարաններ պատահած են այդ ժողովին մէջ, երկուքի բաժնելով զայն, առաջնորդութեամբ երկու ռշանաւոր գլուխներու:

ՎԱՀԷ

Հօկին խայտառակութիւնները Պուլկէզի մէջ

ՆՈՐԷՆ ԿԸ ՅԱՐՁԱԿԻՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍ ԿԸ ՆԵՏՈՒԻՆ

ԽՄԲ.— Երէկ հրատարակեր էինք Պուքրէշի մեր թղթակցին մէկ երկտողը, որ կը պատմէր Հօկ - պլօքի խայտառակութիւնները, Թաղ. խորհուրդի ընտրութեան առթիւ: Թերթը մամուլին յանձնելէ յետոյ, ստացանք երկրորդ նամակ մը, որմէ երեւան կուգայ թէ ընդհարումը շատ աւելի ծանր է եղած: Ահաւասիկ այդ նամակը, միեւնոյն թուականով (16 յունիս) —

Առաջին դէպքը տեղի ունեցաւ ժամը 11ին: Ժամը 19ին Հօկնիները երկրորդ յարձակում մը գործեցին ընտրութիւն վրայ, նորէն անյաջող: Հակառակ այն խիստ հրահանգներուն որ վէն եւ կոփւ չստեղծուի, այս անգամ ազգային խռովքի տղաքը կարելի չեղաւ զսպել: Յարձակում գործողները դուրս նետուեցան պատուհաններէն եւ դռներէն: Յուսահատ Հօկնիները սկսան քաշուիլ: Ոստիկանական նոր ուժեր հասան: Ոստիկանապետը այլեւս անձամբ կը հսկէ անդորրութեան: Դպրոցին պատուհանները փշուր փշուր եղած են: Քուէարկութիւնը կը շարունակուի յաջողապէս:

Պ. Փիէր Լավալի մանրամասն զեկուցումը արտաքին քաղաքականութեան մասին

Երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովին պահանջման վրայ, Պ. Լավալ առջի օր մանրամասն զեկուցում մը կարդաց Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան մասին:

Արտաքին նախարարը նախ լայն տեղեկութիւններ հաղորդեց Մոսկուայի եւ Վարշաւայի այցելութեանց մասին, չեշտեց երկու երկիրներու վարիչներուն հետ եղած տեսակցութեանց սիրալիր հանգամանքը եւ մանաւանդ անոնց արժէքը՝ թէ միջազգային խաղաղութեան եւ թէ Ֆրանսայի շահերուն տեսակէտով: Ետքոյ լուսաբանութիւններ տուաւ Ֆրանքօ-խորհրդային դաշնագրի բովանդակութեան մասին, կրկնելով թէ Լեհաստանի եւ Գերմանիոյ կամքէն կախում ունի ընդարձակել անոր սահմանը եւ ազդեցութիւնը: Պատասխանելով համայնավար երեսփոխանի մը հարցումին, Պ. Լավալ յայտարարեց թէ Պ. Սթալին ինքնաբերաբար առաջարկեց պաշտօնական զեկոյցին մէջ դնել այն հատուածը որով կ'ընդունի թէ Ֆրանսա իրաւունք ունի իր սպառազինութիւնները յարմարցնելու իր ապահովութեան պահանջներուն: (Զինուելու այնքան որքան պէտք ունի):

Վարչապետը, միշտ խօսելով իբրեւ արտաքին նախարար, լուսաբանութիւններ հաղորդեց նաեւ իտալօ-հապէշական վէճի մասին, որ հետզհետէ սուր հանգամանք կ'առնէ: Բացատրեց թէ որ եւ է գաղտնի դաշնագիր կնքուած չէ Իտալիոյ հետ, իր վերջին ճամբորդութեան ատեն, եւ թէ Իտալիա յուզեր աշխարհակալութեան պատերազմ մը մղել արեւելեան Ափրիկէի մէջ, այլ պիտի սպառէ համաձայնութեան բոլոր միջոցները, զինուորական գործողութեան մը ձեռնարկելէ առաջ:

Ամէնէն վերջը խօսելով անգլօ-գերման համաձայնութեան վրայ, Պ. Լա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՃՐՈՑՑ ՈԳԻՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Իմ առաջնորդս լաւ տրամադրութեան մէջ էր: Արքայութեան ներքին պարիսպներէն դուրս՝ նորանոր արուարձաններ ցոյց կուտար: Հրազդանին պէս ես ալ կարծես թեւ առած կը թռչէի: Անոր հետ հոկայ սարերէն վեր բարձրացանք:

— Ահա Կիլիկիան — ըսաւ Հրազդան — ինչպէս որ էր մեր Լուսինեաններու օրով: Ես աչքերուս չէի հաւատար. ստակայն ինչ որ կը տեսնէի պատկերն էր, ուրուականը իրականին: Սարէ սար, քաղաքէ քաղաք ակնթարթի մէջ կը հասնէինք. ես չէի զգար մարմնոյս ծանրութիւնը՝ թեթեւէն աւելի թեթեւցած էի:

Հրազդան ինծի կ'ըսէր թէ արքայութեան այս արուարձանին մէջ զանուողները՝ աշխարհի մէջ անարգըւած էին, հոս ընդհակառակն շատ յարգուած էին:

Եւ հարցուցի.

— Այս ի՞նչ հոտ է:

— Հոս բուրվառներու մէջ վառող եւ խունկ կը դնեն:

— Իրաւցնէ վառող կը հոտի, ի՞նչ անոյշ:

— Ցես որո՞ւ առջեւ կը գտնուինք:

— Խրիմեանի՞ն է…

— Այո՛, նոյնինքն Նիկողայոս եպ. Դուրեանը…

— Այո՛, մեր սարերուն խաչակիր զինուորականը Թուրքերուն ծանօթ «Տէլի Մահրասան»:

— Արքայութիւն եկե՞ր է, եւ ի՞նչպէս, վառօդ ո՞ւր կը գտնէ…

— Ինքնին վառօդ է, ուր որ կ'երթայ վառօդ ու խունկ կը բուրէ, եւ գիտե՞ս որ Իզմիրլեանէն ու Հայրիկէն աւելի յարգ ունի հոս սուրբերու եւ հրեշտակներու քաղաքին մէջ:

— Բայց ինչո՞ւ մեզի չի նայիր:

— Զէյթունի վերջին պարտութիւնը նախատինք կը համարի հայ անունին: Այսպէս այդ ժախողութենէն վերջ ալ որ գայ հոս, աններող կը գտնուի անոնց հետ:

— Երկուքը որոնց մէջտեղը ինքը կը գտնուի որո՞նք են:

— Զէյթունի 1879 թուականին իրեն հետ ապստամբող պարագլուխները՝ Պապիկ փաշա եւ Զաքրեան վարժապետ:

Այդ երեքին երես ալ չունայ, փայլակներու մէջ վառօդի հոտը առի, զը ոսկի գոյն առաւ, անթափանցելի վարագոյր մը ծղուեցաւ անոնց եւ մեր մէջտեղը:

Առաջնորդս սակայ կը տեսնուէր Խորխոռունիին հետ. անկէ լսած էր անոր պատմութիւնները: Զանազան գրուածներու մէջ Հրազդան անոր մասին կը պատմէր թէ խակալէս ան էր Ցրնուսի վանքի վանահայրը, Սիսուանի մէջ ճանչցուած սրբազան առիծը, ահն ու սարսափը Զէյթունի աւազակ Թուրքերուն. օր մը երբ Ցրնուսի վանքին մէջ կը պատարագէր՝ լուր առնելով որ Չէրքէզները այծերն ու ոչխարները զողցեր տարեր են, կէս կը թողու պատարագը եւ զինուած ու զինելով իր սաղմիկ կորիճները Չէրքէզները կը հետապնդէ եւ գտնելով կը բանէ ու սւարսվր միասին վանք կը բերէ. ու կը վերադառնայ եւ պատարագը կը շարունակէ «Ամբացս՛ զմեզ եւ անխրկիւղ պահեա յամենայն չարէ» աղօթքովը, ճիշդ այն տեղէն ուր ընդհատած էր պատարագը:

Առաջնորդը կը շարունակէր.

Մերուժադարը քանանայ մը չէր կրնար համոզուիլ թէ ինչպէս կարելի էր պատարագը ընդհատել եւ հեռանալ սուրբ խորհրդէն. անոր զայթակղած միտքը կը չուէր յեղափոխական սրբազանը, կ'ըսէ անոր.

— «Տէրտէ՛ր, պատարագն ու Քրիստոս իրենց տեղն են, չեն փախչիր, ոչխարներ յափշտակող անօրէնները պատարագ մատուցած չեն ճանչնար. տէ՛ս, հիմա պատարագն ալ լմնցուցի, այդ անօրէններուն ալ արժանաւոր ժամուցն ու տւիօքը պիտի տամ»:

Հրազդան կը վերջացնէր այդ դըուագը յիշելով թէ Խորխոռունի այն սրբազանն է որուն համար Գալոյ անզլիական գեսպանը Իզմիրլեանին կ'ըսէր.

— «Այս մարդը եկեղեցական ըլլալէ աւելի, զօրավար մը ըլլալու արժանի է եղեր արդարեւ»:

X

Առաջնորդս ուր որ կը տանէր զիս, նորանոր տեսարաններ զիս կը զիւթէին. ամէն արուարձան երգ ու զըւարթութիւն: Երբ թաղէ թաղ կ'անցնէի, տեսարանները կը փոխուէին, ու ես չէի կրնար որոշել թէ ո՞րն է մէկը միւսէն գեղապանց:

Մարմարաչէն սիւնազարդ պրահէ մը ներս կը մտնենք. զահլիճին մէջ համբիչները շարժելով լսիկ կը ... ձեւերին երկար մուշտակներ հագած պատկառելի ուրուականներ:

— Հոս ինչո՞ւ այս վեհաշուք սիրուժիւնը …

Առաջնորդս հեգնամպիտ պատասխանեց.

— Գրասէր Առամը չէ՞ս տեսներ որ վէճի բռնուած է մեր հայ ամիրաներուն հետ:

— Այդ պատճառ չէ, ըսի ես:

Ան պատասխանեց.

— Գէտ է գիտնաս որ մեր Առամը ուր որ սար կը գնէ տխրութեամբ կը լեցնէ:

— Ի՞նչ է անոր վէճը:

— Ամիրաները անոր երես չեն տար, անոր տաղանդին «Աթթալին» մը չեն տար. չէ՞ս լսեր ինչ կ'ըսէ …

— «Դեռ ամիրա մը աչառիւն վըրայ մեզ իր վերի քովը չնաւեցայ. յառա՞ջ կ'երթանք»:

X

Ցանկարծ տեսարանները փոխուեցան, ես եւ իմ առաջնորդս արքայութեան գաղէն դուրս կը գտնուէինք. ես տեսայ գծուբէ պարիսպէն դուրս քանի մը ուրուականներ, որոնք եկեղեցականի մը բարակ զաւազաններ կը հասցնէին, եւ բռնեծ երկաթադրդ մը, ուսքը ինկած զինք ծեծող եկեղեցականին ճոււելով կը պաղատէր:

Առաջնորդս տեսաւ որ ես կը զթայի այդ երկաթադրդին վրայ, ասաւելով ըսաւ.

— Մի զթար, թող որ Քէֆսիզեան ըսլփով սիրը առնէ:

— Ո՞վ է այդ Քէֆսիզեանը:

— Կիլիկիոյ կաթողիկոսը՝ վեհափառ Մկրտիչ կոչուած ամէնէն աներկիւղ քաջասիրտ եկեղեցական պետը.

— Բայց ինչո՞ւ կը ծեծէ:

— Այդ արարողութիւն մըն է որ Քէֆսիզեան ամէն տարի նոյեմբեր 15-ին կը կատարէ, ճիշդ իր վախճանած օրը:

— Ծեծ ուտո՞ղն է վեհափառին ազէտը …

— Ոչ, կաթողիկոսը բնական մահով կը վախճանի.

— Այն առե՞ն:

— Քեզի ըսի որ մի զթար այդ բըբածեծին. նախ. Նախ գիտցիր որ ան տաճան օղլու տաճան մըն է, Հայ չէ:

Այս որ ըսաւ, ես քիչ մը չունէչ քաչեցի. Հայը ինչ որ ըլլայ, անոր մագին ալ դպչելու չէ: Հրազդանին խօսքերուն դարձեալ մտիկ ըրի, ան ըսաւ.

— Այդ Ցոյնը Միջօ անունով, շատ մօտ բարեկամն էր մեր Վեհափառին, որուն մահուան անկողինին անօրէն չէր բաժնուեր: Հոն հանդիսատես ուրուականներէն մէկը Խորէն վարդ. Դիմաքսեանն է, միւսը ուսուցիչ Ոսկերիչեանը, և երրորդն ալ վեհափառին անձնական բժիշկը Փափազեան Պօղտասարը. առանք պահ մը բացակայութենելով, Միջօն հոգեվարքի առին կր թօցնէ վեհափառին գլխին տակ եղած փոքր արկղը, որուն մէջ պահուած էին Հանդուցեալին անձնական հնչուն ոսկիները, թանկագին ակունքները, ադամանդ, զմրուխտ մատանիները:

Պատմութիւնը կը շարունակէր իմ առաջնորդս, ես տեսայ որ սեւ ամպ մը գետնէն ելաւ, բռնեծ Միջօն չըկար: Սեւ ամպին մէջէն արեւի ճառագայթին նման զէպի արքայութեան շողակաթ ճամբայ մը կ'երկարէր. քիչ վերջը այդ ճամբան բռնեցին վեհափառ Քէֆսիզեանի եւ իրեն հետեւորդ եկեղեցականներ եւ աշխարհականներ:

Մենք ալ անոնց ետեւէն գացինք: Պահ մը վերջը. առաջնորդս բացագանչեց.

— Դործ ունինք.

— Ի՞նչ եղաւ:

— Զե՞ս տեսներ, վեհափառին խումբին մէկը եւս կը գտնուայ. մեզի կուգայ:

Ո՞վ է:

— «Թեմական բանտի հեղինակը:

Հնչակեաններու Բաֆֆին՝

— Կ'աղաչեմ այնպէս ընեա որ կարճ կապէ իր պատմութիւնները:

Ան զիս հեռուէն ճանչցաւ. քանիհինգ տարի վերջը մենք իրար կը տեսնէինք: Հարցուց ինծի.

— Դո՞ւն ալ հոս.

Այո՛, Տէր…

— Կը վերադառնա՞ս:

— Դժբախտաբար:

Եւ տեսնելով որ ես կը հետաքրքրուիմ իրեն ուղեկից եկեղեցականներով, ինծի ծանօթացուց ամէնն ալ: Այդ խումբին մէջ ես տեսայ Զէյթունի անկախութեան համար կռուող յեղափոխական եկեղեցականներ, արքազաններ, ալեղաններ, որոնք յանուն ապատելու համար Քէֆսիզեան կաթողիկոս կը դիմէ Սուլթան Համիտին, սակայն անլսելի կը մնայ: Ու շափազանց զայրանալով՝ Համիտին հետագիր կը քաշէ:

— «Ձեր մասին թագաւորաց թագաւորին պիտի գանգատիմ»:

Այս յանդուգն հեռագրին Համիտ՝ իր մեծ վէզիր Քեամիլ փաշայի ստորագրութեամբ կը պատասխանէ.

— «Սիսի կաթողիկոս բարձրաստիճան Մկրտիչ էֆ.ին.— Ձեր հեռագիրը ստացուած է եւ նկատի պիտի առնուի, Նորին Վեհափառութիւնը ձեր բարի աղօթքը կը խնդրէ»:

Ասոր վրայ մեր կաթողիկոսը ա՛լ աւելի զայրացած կը քաշէ հետեւեալ հեռագիրը առ Համիտ.

ԹԷՈԴԻԿ

— • —

ԽՄԲ.— Մեռելները շուտ կը մոռցուին այս ծով ու հով քաղաքին մէջ: Դեռ ե՞րբ թաղեցինք Թէոդիկը: Թաղեցինք ու մոռցանք: Եւ տխուրտիկ իր մահուան տարեդարձին առթիւ ձայն մը՝ հեռաւոր Ամերիկայէն, «Հայրենիք»ի միջոցաւ: Կ'արտատպենք աննշան յապաւումներով.—

Թէոդիկ մեռաւ 1928 մայիս 24ի գիշերը: Մեռաւ մենութեան մէջ, երբ գրական աշխատանքէն չարչրկուած ուղեղին ներխուժող արիւնը զգետնեց զինք: Հետեւեալ առտու՝ սիրողներու փաղանգ մը շրջապատեց իր սառ մարմինը եւ յետոյ սարքեց ազգային փառաւոր թաղում մը:

Իսկ անկէ՞ ետք. անկասկած մոռցուեցաւ ու լքուեցաւ այս տաղանդաւոր գրագէտը փարիզեան այն անճշան խորշին մէջ, որ զայն պարփակեց:

Երբ Թէոդիկ արտադրել սկսաւ իր գործը, ես պատանի մըն էի: Մինչեւ վերջ սակայն խանդ ու հետաքրքրութիւն սնուցի այս միր մեղուին, ինչպէս ամէն ակնբախ մտաւորականին, շինած խորխախին հանդէպ:

Բաւական ուշ, 1922ին միայն պատեհութիւնը ժպտեցաւ ինծի անձամբ ճանչնալու զինք: Առաջին տպաւորութիւնս տարբեր չեղաւ ընթերցանութիւնով զգացածէս, որ գրական աշխատակից մըն էր նոյն ատեն: Կ'ասրէր խարխլած էակի մը պէս թախծապատ ու ցնցուած, թէեւ հոգիով միշտ վէս: Կ'ըսէր թէ գրական մտահոգ աշխատանքն է գաւ, աշխարհի վրայ միակ սփոփիչ մխիթարութիւնը, որ իրեն վերապահուած էր, զաւակին էր՝ Վիկտորը, որուն մասին կարօտակէզ ճոր զեղիվեր ու բացարձակ սիրոյ յաղէշ արտայայտութիւններ ունէր:

Դրոշներ ունինք, որոնք բանաստեղծելու տեղ հրապարակագրելու հարկադրուած են, ուրիշներ՝ բանաստեղծելու տեղ շրջելու: Ինչպէս ֆեանքի մէջ բախտը հովուութեան գիրքը նետած է գանոնք, որ կրնային իշխանաւոր իմաստասէր մը գաւառական եկեղեցականութեան՝ որ կրնային հայրուկ ըլլալ:

Թէոդիկ՝ ունենալով բանաստեղծի զգացումներ՝ գանոնք զոհած էր իր ուրիշ մէկ հակումին, հնութեան եւ զպրութեան իրապաշտմար ու փարելի հետապնդումին, եւ անսայթաք իր մնար այդ ուղիին վրայ: Եւ հետզհետէ ճապաղութիւն, գրական խմորն ու բանաստեղծական հմտութիւնը կը զագախտանուէին անոր անձին մէջ:

Ան կը պատկանէր դրւագահաս բանասէրներու այն խումբին, որ իր մէջ կը համրէր Տիգրան Եղիշեանը, Թաշեան Ոսկերիչեանը, Ցարութիւն Մրմբեանը եւ Բիւզանդ Քէչեանի պէս համանայնքներ, Թէոդիկ տանց արդիւ

— «Իր մաղթեմ որ զանց եւ թաղդ կործանի, վախճանդ աւելի փառաւոր ըլլայ քան եղբայրդ Մուրատի վախճանը»:

Երեւոյթ հեղանքութիւնը բաւ ու մեկնեցաւ:

Ես տեսայ որ մեր խօսակցութեան ատեն Հրազդան անդադար լուցկի կը վառէր ու կը մարէր: Հարցուցի.

— Դարձեա՞լ կը շարունակես այս սովորութիւնդ:

— Երբեք ձանձրանամ …

ՇԱՏՐՈՒԵԱՆ

ցած տեսակն էր: Ունէր իւրայատուկ ոճ մը Պոլսոյ հայերէնով ու գրաբարով թրծուած: Գրաբարին խորհրդմուտ՝ մեր աշխարհաբարին փոխադրեց բառեր, որոնք այնքան զեղահունչ ու տեղին հանդիսացան, ինչպէս՝ ապառիթաց, առաքուր, ամբոկ, շկօթակ, սղուծել եւայլն:

Եթէ մեր մէջ կազմուէր բառագիտութեան, բառերու ստուգաբանութեան ու թարգմանչները երեւան բերելու յանձնախումբ մը, Թէոդիկ անոր ամենարժանի ու ամենամէր անդամը պիտի ըլլար

Փոյսայ սամկաբարբառ յաջողապէս գրականացնելով լեզուական գործեր դարձնող առաջին գրագէտն եղաւ այն, որ գարուս սկիզբէն ներմուծեց Մանզումէի էֆքեարի մէջ իր աշխատակցութիւնով ու շարունակեց մինչեւ մահը:

Բացի առանձին հրատարակուած գիրքերէն՝ ան իր վերջին տարիներու Տոյիեցոյցներուն մէջ ուսումնասիրեց «Աթթն ու իր ըերքը», հոն ու ներկուս աշխատասիրութիւն մը, բառագիտական կատարեալ ռէկիւան մը, զոր բաղմածաւալ յուշակի մը պէս տարածեց իր «Տարեցոյց»ին 146 էջերուն վրայ: Եւ եթէ այդերան մը ըլլար այդ ուսումնասիրութեան ձեռնարկուն, պիտի չկարենար անոր կէսին չափ պէտպիտութիւն ու ծաւալ դնել հոն:

Ուսումնասիրեց սասնդարաշխութիւնը, պործ ու գիւտերը, որոնք մէկ մէկ հատորներ կազմելու չափ կատարեալ են ու ընդարձակ: Իսկ «Տարեցոյց»ը իրմէ առաջ մոգութեան, պարզատոմարի կամ երգաչահանի միջուկ ունէր, տափակ ու անամէջ բովանդակութիւնով: Թէոդիկ զայն հանեց այդ վիճակէն, բարձրացուց արուեստի, գրականութեան ու գիտութեան գահոյքներուն վրայ եւ այս տեսակէտէն հայրն եղ փարպեար եղաւ մեր մէջ տարեցուցագրութեան:

Տարեցուցագրութիւնը, ամէն հարիւրաւոր տակ գրեթէ, ուր հայութիւնը ապաստանեցաւ, փարձուեցաւ շատերէն, բայց չհասաւ ճախուռթեան ու ճաշակի այն բարձրութեան, զոր Թէոդիկ ունեցաւ: Թէոդիկինը տարեցոյց աւելի բան մը եղաւ: Տարիներու խարխափումէն ետք ան վերածուեցաւ այնպիսի ձեւի մը, ուր ընթերցողը, առանց յոգնեցնելու տարրալ ընթացքին հետեւելու, կրնար խտացած քաղել տարիին բոլոր ազգային, գրական, գիտական, գեղարուեստական, եկեղեցական, հնաբանական, պատմական, բանասիրական եւ այլ կարեւոր լուրերը:

Հաւաքողի, ընտրողի ու զատաւորողի անհաւասարելի կարողութիւն մը ունէր Թէոդիկ: Նոյն շնորհով, նոյն սառուորատեղն, ու նոյն ներդաշնակ յափշտակութիւնով մշատիթիթ սարեթիւերը սակայն եթէ մէկ կողմէ անմահացուցին զինք, միւս կողմէ ալ մարմնապէս մահացուցին:

Որպէս բանաստեղծ խղճամիտ էր ան. ընձեռած նիւթը յեխսասար ու բազմակողմանի ընելու հեհրներով կը տապատէր: Իր «Տարեցոյցներուն» մէջ մերթ սպրդած սխալները մարդկային սխալականութեան սահմանին մէջ կ'իյնան: Իր բազմաթիւ հիացողներուն ու քնահատողներուն դէմ երբ քննադատներ ալ գտնուեցան, անոնց հանդէպ անփչաչար ու ներողամիտ մնաց.

Մասնաւոր գուրգուրանք կը տածէր արժանաւոր մտաւորականներու, ինչպէս Տէմիրճիպաշեանի, Պէրպէրեանի, Ինտրայի, Կոմիտասի, Վարուժանի եւն.ի հանդէպ: Գիտէր զաղանիքը անյայտ դանձեր երեւան բերելու, մեծապէս օգտուելու մեր հին մատենագրութենէն եւ օտար աղբիւրներէն: Գիտէր նաեւ մատենագրութենէն ուծացած գրական թանձրթաքուր քանքարները թելադրելով աշխատցընելու կերպը, անոնց ձեռքէն կը ելլէր շատ ու շատ նիւթեր, որոնք յաւէտ անծանօթ պիտի մնային կամ պիտի չերկնուէին, եթէ Թէոդիկի հետապնդումն ու հնարամտութիւնը չխթանէին ու այս տեսակէտէն միայն անփոխարինելի եղաւ անոր կորուստը.

Անոր գեղագիտական ճաշակին ալ կը վկայեն տպագրութիւնները իր հըրատարակած գործերուն, մանաւանդ «Տիպ ու Տառ»ին եւ «Տարեցոյց»ներուն, զորս մարդ կրնայ պարծանքով ցուցնել օտարներուն կամ անվարան մրցումի դնել անոնց լաւագոյն հրատարակութիւններուն քով:

Թէոդիկ կուսակցականութենէ վերն մնաց, թէեւ հոգեւին կ'ուրախանար յեղափոխական քաջագործութիւններէ: «Տարեցոյց»ը պահեց անկուսակցական, անկողմնակալ, անանձնական մակարդակի վրայ: Նոյնիսկ իր անձը խնդիր չըրաւ հոն:

Թէոդիկ մեր կարգ մը գրողներէն տարբեր հոգի մը ունէր — համեստ, արտագին, գերզգայուն, համեստ, խորաժմուտ ու հետաքրքիր: Անոր մասունքը, հակառակ հեռաւորութեան, քարծեցի թէ քովէս մէկը պակսեցաւ, այնքան կենդանի էր իր շունչը եւ հոգեկարգի պարագաներուն մէջ պղտի իրեն հայրենակից քնարերգու ռոխակին թառանչը, երկուքն ալ ներշնչուած Սկիւտարի մելամուշ վերջալոյսներէն ու նոճեաստան զեփիւռներէն թորող թախծագին բանաստեղծականութենէն:

Պետրոս եւ Եղիշէ Դուրեաններու հայրենիքին այս զաւակը՝ Կ. Պոլիս, Քորֆու եւ Կիպրոս գործելէ ետք՝ երբ գտեր էր իր յարմար միջավայրը՝ լոյսի քաղաք Փարիզը, ու ամէն ուրիշ գրագէտէ լքած այլամերժ անձնաւորութիւն մը ունեցեր էր դէպի իր «Տարեցոյց»ը, յանկարծ հնձուեցաւ մահուան անողորմ ու անխնայ մանգաղէն:

Աւաղ որ չգտնուեցաւ մէկը որ յաջողապէս գծէր արժանիքները իրեն, ու կեանքը զոհաբերեց արժանիքներ յայտնաբերելու հին ու նոր գէմքերու, անհետացած ու ապրող անձերու մէջէն:

ԱՒՆԱԿ

ԵՐԿՈՒ ՏԱՐՈՒ երախայ մը, Նուպարիկ կախուած գտնուեցաւ օրօրոցէն, Ղոգիրի մէջ (Սուրիա): Նուպարիկի մայրիկը, իր մանչուկը աղուար մը զինցնելէ վերջ կը դնէ մէկ մեթր բարձրութեամբ օրրանի մը մէջ, եւ ամուր մը կապելով կը կղպէ դուռը եւ դուրս կ'ելլէ: Քառորդ մը վերջ, փոքրիկը կ'արթննայ. քիչ մը ոտքերը զարնելով կը սկսի թալթըլ օրօրոցին մէջ եւ լալ: Քանի կը թալթըլի կը սահի դէպի վար ու կապոցը կը մտնէ վզին: Քիչ մըն ալ … եւ աՀաւասիկ փոքրիկն Նուպարիկ կը սկսի ճօճիլ օդին մէջ… Ուշ ատեն մայրիկը կը վերադառնայ, դուռը կը բանայ եւ ինչ տեսնէ … զաւակն կ'իյնայ անմիջապէս ու կը մարի:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՑՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

— ● —

Առաւօտ մը, Մուրատի եւ Սեպուհի ձիաւորներէն քանի մը հոգի, խումբ մը զասալիքներ հաւաքած (մօտ 15-20 հոգի) կը բերեն զօրանոցին առջեւ:

Զինուորները շարքով կանգնած էին. Ցանկարծ, Մուրատ եւ Սեպուհ սատնոցները քաշած, բաւն զայրոյթով մը դուրս կը նետուին: Կը դիմեն դէպի զասալիքները եւ յանդիմանելով զանոնք կը սկսին կրակել: Ապշած ու սարսռալով կը դիտենք … Ի՞նչ, միթէ պիտի գնդակահարէի՞ն զանոնք այդ պատճառով …Բայց Մուրատ ու Սեպուհ այնքան վարպետ ձեռով կը կրակէին անոնց ոտքերուն միջեւ, որ ոչ մէկի քիթը կ'արիւնէր, բայց մահամերձ կը դարձնէր … Այս զառն փորձութենէն վերջ, դժուար թէ անոնք կրկին փորձէին զասալիք ըլլալ:

Քանի մը օր վերջ, պատահեցաւ աւելի եղերական դէպք մը, որ ցոյց կուտայ հայ սպայի մը զարշելի արարքը.

Սարիղամիշի մէջ կային բաւականաչափ Թուրք գերիներ, որոնց մեծ մասը այս կամ այն սպայի քով ծառայութիւն կ'ընէին: Զարմանալի կերպով, ռազատ քաղաքացիներուն պէս աներկիւղ կը պտըտէին, իրար քով կը հաւաքուէին, ծրագիրներ կ'որոճային, առանց նկատուելու: Անշուշտ, որ եւ է Թուրք գերի չէր զլանար իր հայրենասիրական պարտքը կատարելէ … Իրենց կարգին լուրեր, տեղեկութիւններ կը հաղորդէին Թուրք բանակին Թաթար եղբայրակիցներու միջոցաւ:

Այս երեւոյթը անպատշաճ նկատուելով պաղպաղ ռազմական գործողութեանց համար, կամաւորներէն ոմանք կը սկսին հաւաքել բոլոր գերիները: Այդ գործին մէջ յատկապէս աչքի կ'իյնային քանի մը քաջասիրտ մարտիկներ,— Խոտորջուրի Նշան Նազար Թորոսեան, Փիլաւեան, Մկրտիչ Աչճեան, Մինասիկեան եւ ուրիշներ.

Սեբաստիոյ Խոտորխան գիւղացի Նըշան եկած էր Մուրատին եւ Սեպուհին զինակ տալու թէ՝ մեր զօրանոցին մօտ, հայ ենթասպայի մը քով Թուրք գերի մը կայ եւ սպան իրեն չուզեր յանձնել զայն:

Սպան կը կանչուի Մուրատի եւ Սեպուհի քով: Անոնք կը բացատրեն գերիներու հաւաքման շարժառիթները եւ սպան ալ համոզուած կը խոստանայ յանձնել իր գերին:

Այդ սպան երբ իր տեղը կը վերադառնայ կ'ըսէ Թուրք գերիին

— Ես քեզ չեմ կրնար ազատել: Բոլոր գերիները կը հաւաքուին եւ կը դըկուին անյայտ ուղղութեամբ … Սակայն մէկ բան կրնամ ընել քու ողջամտութիւնդ փրկելու համար: Ահա՛ իմ չորս հրացանները եւ ուզածիդ չափ ալ փամփուշտ: Կռուէ՛ որքան կրնաս եւ կեանքդ թանկ ծախէ …

Նշան՝ բոլորովին անտեղեակ այս դաւադրութենէն, կ'երթայ գերին բերելու: Թուրք գերին, սենեակին մէջ փակուած, ուշի ուշով կը դիտէ դուրսի բոլոր շարժումները: Նշան կը մտնէ զօրանոցի նրբանցքը եւ կ'ուղղուի դէպի Թուրքին սենեակը: Գերին բանալիին ծակէն կը դիտէ անոր մօտենալը եւ կը սկսի յանկարծ կրակել: Գնդակը կը մտնէ Նշանի աչքէն եւ ուղեղը կը ցրէ … Թուրքը անդադար կը սկսի յաջորդաբար կրակել աջ ու ձախ: Հրացանի շարունակական ձայները ամէնքի ուշադրութիւնը կը գըրաւեն եւ իսկոյն բոլորը դուրս կը նետուին: Մուրատ ու Սեպուհ անմիջապէս կը խոյանան դէպի Թուրք գերիի զօրանոցը

Թուրքը յուսահատ կը պոռայ.— Կեավուրնե՛ր, ձեզմէ 8–10 հոգի մինչեւ գետին չփռեմ, անձնատուր պիտի չըլլամ:

Մուրատի տղաները իսկոյն ուժանակներ կը նետեն գերիի սենեակը՝ պատուհանէն ներս: Ուժանակները խարտակիչ պայթիւններ կ'ունենան եւ հրացանի ձայները կը դադրին: Ներս կը մտնեն եւ Թուրքը կը գտնեն շատ սաստիկ: Բայց, դրան առջեւ կը տեսնեն անմեհեր Նշանի անկենդան դիակը…

Նշանը Մուրատի յանդուգն ու կարիճ զինուորներէն մէկն էր, որ Սամսոնի լեռներէն կուռելով, սար ու ձոր իյնալով եկած միացած էր Երզնկա: Բոլորը սգացին անոր մահը, եւ իր զինակիցները ազգին – անդին ինկած զարշելի հայ սպան կը փնտըռէին:

Այս ցաւալի դէպքէն յետոյ, Մուրատ եւ Սեպուհ կը բանակցէին տակաւին Զօր. Արէշեանի հետ, որպէսզի Դէլի – Ղազարի 300 կամաւորները եւ Մինասեանի հեծելակ զինուորները իրենց հեծելազօրին միացնեն:

Այդ բանակցութիւններու ընթացքին, մեզ ամէնքս ալ ղրկեցին Բասէն, յայտնելով որ իրենք ալ շուտով պիտի գան:

Կրկին Բաշքէօյ ենք: Հոն է ձիաւորներու փոխ – հրամանատար Վահանգն Նալպանտեան: Մեր հեծելազօրը բաժնուած էր Արմուտլու եւ Զիպուգլի գիւղերուն վրայ: Օրէ օր կը սպասէինք նորանոր կարգադրութեանց:

Բաշքէօյը կը գտնուի ձորի մը մէջ: Քովինտի բարձր սարին գլուխը ամէն օր պահակներ կը դրուէին: Առանց խտրութեան, մեծ ու փոքր բոլորն ալ պահակութիւն կ'ընէին:

Մեզի հետ էր Երուսաղէմի միաբան՝ Տարօնցի Ներսէս վարդապետը, որ զէնքը գրկած եկած էր իր պարտքը կատարելու: Պահակութեան կարգը անոր եկած էր: Արիասիրտ վարդապետը անտրտունջ կը բարձրանայ սարին գլուխը, աչքերը հորիզոնին յառած՝ հոգեւոր եւ ազգային երգեր կ'երգէ… եւ միաժամանակ կը դիտէ իր շուրջի անցուդարձերը:

Դիտամար վարդապետը սովորականէն աւելի կը պահէն հոն … Երբ պահակը կը փոխուի եւ վարդապետը վար կ'իջնէ սարէն, կը շրջապատեն զայն, հասկնալու թէ ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ: Վարդապետը իսկոյն յայտնեց թէ հեռուէն խո՛ւլ–խո՛ւլ ձայներ կը լսէր: Եւ յարեց թէ կարծեմ թընդանօթի ձայներ պիտի ըլլան …

Ճի՞շդ էր արդեօք Մտահոգութիւն սկսաւ: Ժամ մը վերջ տեսանք որ երկու ձիաւորներ արշաւ դէպի Բաշքէօյ կուգան: Կը մօտենանք: Եւ ի՞նչ տեսնենք: Սուքիաս եւ Սեբաստիոյ Ցաղթ գիւղացի պատանի Նազար Թորոսեան, որ կը լողան քրտինքներու մէջ. Տակաւին ձիէն չիջած, աՀազանգը հնչեցուցին:

(21)

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(20)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼԵՌՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Խորհ. Հայաստան կը հրատարակէ հետեւեալ նկարագրութիւնը լեռնագնացներու մէկ արշաւանքին առթիւ —

Զբօսաշրջաւի փոքրիկ խումբ մը, 16 հոգիէ բաղկացեալ, մայիսի վերջերը Երեւանէն մեկնեցաւ Հատիսի լեռը։

Հեռուէն, Քանաքեռի բարձրաւանդակէն-դէպի հիւսիս, կ'երեւայ լայնանիստ Հատիս լեռը, որ պատմութեան մէջ ծանօթ է Շամիրամի լեռ անունով, իսկ անոր գիմաց՝ դէպի արեւմուտք՝ Արայի լեռը։

Էլլարի մօտ, խճուղիին աջ կողմը, ռամկական գիւղատնտեսութեան յառաջ արտերու մէջէն կ'անցնի սայլերու ճանապարհը, որ կը տանի դէպի Եղվարդ գիւղը։ Ասիկա Հատիսի ստորոտը գտնուած վերջին գիւղն է։

Հանգիստ զբօսաշրջիկները անցան Հատիս լերան արեւելեան ստորոտով քեանքեան։ Մութը նոր էր իջեր գիւղին վրայ, սակայն զբօսաշրջիկներուն բարձրաձայն երգն ու նուագը մեծ թիւով գիւղացիներ հաւաքեց Վէհապետեանի գիւղական խորհուրդի գրան առջեւ։ Եւ սկսաւ երգն ու շուրջպարը, քայլերն, գէօնգը։

Միւս օրը, առտուն կանուխ, զբօսաշրջիկները բարձրացան Հատիս լեռը։ Լերան կողերուն վրայ տակաւին ձիւնի շերտեր կան։ Օդը ցուրտ է։ Բախուկ հով մը կը փչէ։

Հատիսը լայնանիստ է։ Մեծ գագաթը շրջապատուած է հնագոյն պարիսպով, որուն աւերակներն են միայն մնացեր։ Փոքր գագաթը, դէպի հիւսիս-արեւելք, ծածկուած է կանանչութեամբ եւ հաճելի տպաւորութիւն կը թողու, ընդհակառակն մեծ գագաթը քարքարոտ է եւ անշնորհ։

Լերան կողերուն վրայ, ամէնուր կը պարզուի անհուն եւ գեղեցիկ համայնապատկեր մը։ Արեւելքէն՝ Աղմաղան լեռները, արեւմուտքէն՝ Արագածի 4 գագաթները, խառնարանը, Ծաղնաձորի ձորը, իսկ դէպի աջ՝ Զէնդէլ լեռները։ Հարաւէն՝ Արարատի լայնածաւալ դաշտը, ամէնուր՝ Բաշգիւղը, հրաշապատուած՝ դալար բուրաստաններով ու պարտէզներով, Ու բազմաթիւ ճիւղաւորումներով՝ Կրգըլ-Բուլաղը (Բասատոյն Աղբիւր)։

— Ոչ թէ քաղաքում, այլ ուխտում աղբիւր կայ այստեղ, կ'ըսէ գիւղացի մը։ Վաղուց է որ Երեւանը կը փայլէ այդ աղբիւրներուն առատորեն եւ առողջարար ջուրը։

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի մէջ, Տոքթ. Մաշուրի նախագահութեան տակ կազմուեցաւ ատամնաբուժական ընկերութիւն մը, որուն նպատակն է «աշխատաւորութեան ատամնաբուժական սպասարկութիւնը կանոնաւորել, նոր ատամնաբոյժներ հասցնել, հին ատամնաբոյժներու կատարելագործման օժանդակել եւ վերջապէս զարկ տալ ատամնաբուժութեան զարգացման, Հայաստանի մէջ»։

Առաջին առթիւ, ընկերութիւնը պիտի աշխատի, բանուորներուն եւ գիւղացիներուն ատամնաբուժական սպասարկութիւնը լաւ հիմերու վրայ դնելու համար, կազմել շրջուն բուժարաններ գործարաններու եւ դպրոցներու մէջ։ Նման ատամնաբուժական շրջուն բուժարաններ կազմակերպուած են արդէն Լէնինականի եւ Կիրովականի մէջ, ուր հոծ բանւորութիւն կայ։

Ընկերութիւնը ծրագրած է նոյնպէս շուտով հրատարակել ատամնաբուժական երկամեայ տեղեկատու մը, որ պիտի ներկայացնէ ատամնաբուժական ասպարէզի նորութիւնները, ինչպէս նաեւ ատամնաբուժական արուեստի վերաբերեալ գործնական խնդիրներ։

Ընկերութիւնը հիմնած է արդէն գրադարան եւ ատամնաբուժական աշխատանքի թանգարան։

Գաւառներուն մէջ աշխատող ատամնաբոյժներու զարգացման համար, ընկերութիւնը պիտի կազմակերպէ նաեւ դասընթացքներ ու դասախօսութիւններ։

ՋՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԿԱՅԱՆՆԵՐ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆԵՐ

Ռուսերէն եւ գերմաներէն լեզուներով, վերջերս Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ Հայաստանի Ջրաբուժական կայաններու եւ հանգստեան տուներու տեղեկատու» պատկերազարդ, որ հարուստ է նիւթերով եւ պատկերներով։ Տեղեկատուն սպառիչ տեղեկութիւններ կուտայ Հայաստանի ջրաբուժական կայաններու, հանգստեան տուներու, զբօսաշրջաւի տեղերու մասին, ժամանակաւոր քարտէսով։

Տեղեկատուն հրատարակուած է ժողովուրդին համար։ Խմբագիրներն են բժշկական վարժարանի դասախօսներէն Ա. Ցակոբեան եւ Ի. Գեանջեցեան, որոնք ոչ միայն կը նկարագրեն ջրաբուժական կայանները, հանգստեան տուները եւ անոնց կլիմայական պայմանները, այլեւ կարեւոր տեղեկութիւններ կուտան երկրին ժողովրդական տնտեսութեան գլխաւոր ճիւղերուն մասին։

Տեղեկատուն ունի ներածական բաժին մը, ուր կը ներկայացուի Հայաստանի պատմական ուրուագիծը։ Տպուած է 3000 օրինակ։ Շուտով կը հրատարակուի այս Տեղեկատուն նաեւ հայերէն եւ անգլերէն լեզուներով։

ՋՐԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱԽԱՂ

«Խորհ. Հայաստան» կը գրէ.—

Լողալը ջրային մարզախաղի ամէնէն կարեւոր ձեւերէն մէկն է։ Կը զօրացնէ մարդուն կազմուածքը, կը գիւրացնէ թոքերու կանոնաւոր գործելը։ Զենք խօսիր հաճոյքի մասին, որ լողորդը կը զգայ ամբան այս տաք եղանակին, երբ ինքզինք կը յանձնէ զովարար ջուրին։ Լողալը մարդուն կը պարգեւէ առողջութիւն, ուժ, կամք եւ զգուշութեանց յաղթելու յամառ ճիգ։

Դժբախտաբար, Հայաստանի մէջ անուշադրութեան յանձնուած է ջրային մարզախաղի այս ձեւը, լողալը, ինչպէս նաեւ թիավարութիւնը։ Մեր պատանիները կը սիրեն լողալ, եւ կը լողան անկազմակերպ, պատահական եղանակով։ Առ հասարակ կայ հոգատարութիւն չունինք տար ջրային մարզախաղերու կանոնաւոր կազմակերպութեան։ Թէեւ Հայաստանի ջրային պայմանները կը վկայեն որ կարելի է լողալու մարզանքները յաջողէն կատարել։ Մեր գեղատեսիլ Սեւանայ լիճը, որուն վրայ կը հիմնուի Հայաստանի ժամանակ բազմաթիւ զբօսաշրջիկներ եւ որ ջրային մարզախաղերու ամէն յարմարութիւն կը ներկայացնէ, կը մնայ անօգտագործելի։ Մինչդեռ կարելի էր այնտեղ կազմակերպել, գէթ ամառը, ջրային մարզախաղի դպրոց, ուր մեր պատանիներն ու երիտասարդները պիտի կարենային իւրացնել լողալու, թիավարելու, աշտարակէն ջուր ցատկելու բոլոր ձեւերը։

Սակայն մի՛թէ սահմանափակ են Հայաստանի ջրային մարզական կայանները։ Ահա մեր գետերը, Զանգին Երեւանի մէջ, Դեբեդը Լոռիի մէջ, Արփաչայը Լէնինականի մէջ, Քասախը Աշտարակի մէջ, Կամենկան Սեւանի մէջ, Աղստաֆինկան Իջեւանի մէջ, եւ ուրիշ ջուրի կայաններ, որոնք ամէն յարմարութիւն ունին զարկ տալու ջրային մարզախաղերուն։ Դեռ չենք խօսիր արհեստական աւազաններու մասին, (Երեւանի մէջ քաղաքային խորհուրդի մարմնակրթական միութեան աւազանը, Կիրովականի մէջ հանգստեան տան աւազանը, Վաղարշապատի մէջ մարմնակրթական միութեան աւազանը, Լէնինականի մէջ քաղաքային աւազանը)։

Անհրաժեշտ է սանձել լողալու յատուկ մարզախաղերու հակառակութեան պարագաներ։ Մինչեւ հիմա մեր արհեստական աւազաններուն մէջ բժշկական հսկողութիւն չէ կատարուած։Մի՛ որ կ'ուզէ, կը հանէ զգեստները եւ կը նետուի ջուր։ Սխա՛լ։ Լողանքի առողջապահութիւնը կը թելադրէ, նախ քան ջուր մտնելը, քննել լողորդին առողջական վիճակը, սիրտը, թոքերը եւն.։ Եղած են դէպքեր, երբ հիւանդութեամբ մը վարակուած լողորդ մը կը վարակէ աւազանի ջուրը՝ վարակելով ուրիշներ ալ։

Ցեռոյ ջրային մարզախաղի կազմակերպութիւնը պարտաւոր է աւազանին մօտ շինել հանդերձարան, ցնցուղներ եւն.։ Այս պայմանները յարգուած են միայն Երեւանի մէջ, այլուր՝ ոչ։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԱՅԻՍ 28Ը ԱՆԻԷՌԻ ՄԷՋ

ԱՆԻԷՌ.— Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէն ընկերա-համակրական հանդիսութիւն մը սարքած էր, Մայիս 28ի առթիւ, յունիս 16ին, կիրակի կէսօրէ վերջ։ Ընկ. Հ. Քէօսէեան պարզելով անկախութեան գաղափարը եւ Մայիս 28ի արժէքը, բացուած յայտարարեց հաւաքոյթը եւ խօսքը տուաւ ընկ. Աշոտ Արծրունիին, որ բացատրեց թէ հայ քաղաքական կեանքի բիւրեղացումն ու շերտաւորումը ներկայիս տեղի կ'ունենայ անկախութեան գաղափարին շուրջ։ Ընկերը մանրամասնօրէն դասախօսական ձեւով ներկայացուց զօրծերու այն եղանակները զորս ունեցած են Հայաստանի անկախութեան հանդէպ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ համայնավար կուսակցութիւնը։Այս համառօտ բացատրեց այն հիմնական պատճառները որ կը հարկադրեն մեզի շհամակերպիլ խորհրդային վարչաձեւին։

Երկրորդ խօսողն էր ընկ. Սեդրակ Սասունի որ կանգ առաւ անկախութեան գաղափարին էութեան վրայ եւ ցոյց տուաւ այն հիմերը, որոնք իրաւունք կուտան որ եւ է ժողովուրդի պետական անկախութիւն ունենալ։ Ընկերը իր խօսքը վերջացուց, բացատրելով անկախութեան գաղափարին ներկայ ըմբռնումը Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ միւս հայ քաղաքական կուսակցութիւններու կողմէ։ Եզրակացութիւնն այն էր թէ առանց անկախութեան մեզի փրկութիւն չկայ։

Փակման խօսքը արտասանեց ընկ. Շ. Միսաքեանը, որ օրինակներ բերելով տարագրութեան շրջանէն, բացատրեց թէ մեր ժողովուրդը երբեք չէ յուսահատած եւ ինքնավստահ վճռականութեամբ դիմացած է ամէնէն մռայլ շրջաններուն։ Այժմ ալ մեր յարատեւ պայքարով ու խոր հաւատքով պիտի հասնինք լաւագոյն օրերու, ժամանակ որ ամբողջ աշխարհը երկունքի մէջ է նորէն։

Ներկայ մը

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ԻՍԻ ՄԷՋ

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕ.— Մեր շրջանին մէջ եւս անկախութեան տարեդարձին եւ ընկերներ Միսաքեանի եւ Նշանի ժամանակաւորներու բեկանման առթիւ կազմակերպուած էր ընկերահամակրական խնճոյք մը։

Խնճոյքը կը բանայ ընկեր Բենօ եւ կը բացատրէ նպատակը։ Ապա յոտնկայս կ'երգենք «Մեր հայրենիքը»։ Օրուան սեղանապետը, ընկ. Ա. Զամալեան թոյլ կուտայ որ երիտասարդներու խումբը երգէ «Մենք անկեղծ գինուոր ենք», յետոյ կանգ առնելով երգի «Մենք չենք ուզեր ազատ կամքի բռնութիւն» նախադասութեան վրայ, գեղեցկօրէն բացատրեց թէ ինչպէս մենք մեր ազատ կամքին տէրը չէինք, այլ ուրիշներու կամակատարներ եւ թէ ինչպէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եկաւ վերջ դնելու մեր կամքերու բռնութեան, սանձելով պայքարող երիտասարդներու եւ մարտիկներու գեղեցիկ հոյլ մը որ անվհատ տարածեց ազատութեան գաղափարը շրջանէ շրջան։ Ցեխելով եւ այդ մարտիկներու կարգին Մուրէնը, իբրեւ իր պարտականութեան գիտակից, առանց կարեւորելու կեանքին կարգին կենաց։ Մեծ էր գեղարուեստական բաժինին ... մասնակցողներու թիւը։ Անակնկալ մը եղան Օր. Գազազեանի շնորհալի պարերը որոնք յաճախ կրկնուեցան ներկաներու պահանջով։ Մեծ ոգեւորութիւն յառաջ բերին նաեւ Օր. Գերմանիի եւ ընկեր Արամայիսի եւ Գասպարեանի պարերը, մինչ ընկերակցութեամբ Քաւիսի Թուրքին։ Ապա խօսք առնուեցաւ ընկ. Վ. Համբարձումեանի, որ շեշտեց Մայիս 28ի պատմական արժէքը եւ համարեց այս տօնը հայ ժողովուրդի գերագոյն սեփականութիւնը։ Մինչ այն Դաշնակցութեան ժխտողները չէ այս։ Եւ եթէ ամէն տեղ մենք նախաձեռնարկ կ'ըլլանք, պատճառը այն է որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը գտնուած է պայքարի առաջին գիծերուն վրայ, տուած է անհամար զոհեր եւ իր արիւնով օծած է Մայիս 28ն ու նոր գոյնը։ Խօսելով Ամերիկայի մեր երկու ընկերներու մասին, ըսաւ թէ Մառթէոսն ու Նշանը իրենց հպարտ կեցուածքով հայ ժողովուրդի գաղափարական դրօշակիրներն են որ գիտցան խիզախօրէն մնալ մահուան աթոռին յանուն անարգուած խորհրդանիշի մեծութեան։ Առաջարկեց խմել երկու ընկերներու եւ բոլոր այն երիտասարդներու կենաց, որոնք Լէյլէկեանի եւ Սարգսեանի ոգին կը կրեն իրենց մէջ։

Երգելու կարգը եկած էր մեր աշուղին (ընկեր Դաւիթ), որ քէմանչինեու նուիրուած իր յուզիչ երգերով մեզ պտտեց մը փոխադրեց դէպի այն վայրերը, ուր մեր հերոսները օրհասական ճիգերով կրցան մեծ յաղթանակներ տանիլ թշնամւոյն գերազանց ուժերու դէմ։ Խօսք առնուեցաւ Կ. Խաչի ներկայացուցիչ Տիկ. Հ. Թորոսեանի որ քանի մը խօսքով պանծացուց օրուան տօնին իմաստը։ Ապա խօսեցաւ համակիրներու կողմէ Վարդան Զախուէյ, եւ բացատրեց «Էրմէնի» բառին իմաստը։ «Մեր թշնամիները մեզ «Էրմէնի» (հայ) կոչելով կուզային հասկցնել մեր քաջ ազատագրող ըլլալը, իսկ մեր ժողովուրդի մէկ երրորդը միայն գիտցաւ «Էրմէնի» մնալ վճռական րոպէին, այդ ալ շնորհիւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, որ սորվեցուց դիմադրել ու կռուիլ եւ մեզ առաջնորդեց դէպի Մայիս 28ը, ահա թէ ինչու մենք ինչպէս երէկ, այսօր եւս հայ ժողովուրդի գլխը կը փառաբանենք Հ. Յ. Դաշնակցութեան»։

Խօսք առին նաեւ տողերս գրողը եւ ընկեր Ցովհան։ Արտասանեցին ընկերներ Եղիազար եւ Միքայէլ, եւ ազդուութիւնը կրկնապատկեց Օր. Շիրինեան երգելով «Կարմիր վարդեր», «Գրիշիկ» եւն. ժամանակը անցաւ բլլալով ընկեր սեղանապետը յայտարարեց թէ մենք պիտի հաւաքուինք երկու նպատակի համար, մէկը՝ ծնընդեան տօնի պանծացման (Մայիս 28) եւ միւսը՝ յարութեան տօնի (Լէյլէկեան եւ Սարգսեան) եւ երկու պարտականութիւններն ալ կատարեցինք։ Եւ տոյ իր խրատատուութիւնը փոխանցելով ընկ. Հանտալեանի մնկնեցաւ։

Ոգեւորուած ներկաները յաւերժական կեցին պարել ու երգել մինչեւ ուշ գիշեր։ Այսպէս են ամէն տեղ մեր խնդ տղաները, գիտեն ոգեւորուիլ եւ պարել, բայց գիտեն նաեւ զուսպ պահել իրենց յոյզերը, սպասելով լաւագոյն օրերու, որոնց գալուստին հաւատքը ունին իրենց հոգիներուն մէջ։

Հ. ՀՐԱՉ

ՄԱՄՈՒԼ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը կը գրէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յունիս)։

— «Թրակիա» դրամատան վարչութիւնը արդէն իսկ հրապարակային պաշտօնական հրաւէր ուղղած է առողջին հերթին Պուլկարիոյ, Ռումանիոյ եւ Ցուգոսլաւիոյ Հայերուն, յատուկ պատուիրակներով ներկայանալու իր նախաձեռնած համագումարին, որ տեղի պիտի ունենայ Ներկայ տարուան օգոստոս 20ին եւ որ պիտի զբաղի Թօքիերթափի տնտեսական եւ կրթական հարցերով։

Անշուշտ մեծապէս փափաքելի էր, որ ուրիշ գաղութներէ ալ պատուիրակներ մասնակցէին այս համագումարին, բայց պայմաններ երբէք թոյլ գաղութներու ներկայացուցիչներու համագումարը իսկ եթէ գլուխ գայ, առաջադրուած նպատակը կարեւոր չափով յաջողած պիտի համարուի։ Վասնզի իրօ՛ք անդրանիկ համագումար մը պիտի ըլլայ ան, ուր քով քովի կրնան գալ մեր երեք գաղութներու տնտեսական զանազան դասերու ներկայացուցիչները, փոխադարձ կապ ու ծանօթութիւն ստեղծելու, միտքերու փոխանակութիւն կատարելու եւ տնտեսական — կրթական գործակցութիւն ստեղծելու՝ տնտեսական նոր կազմակերպութիւններու եւ ձեռնարկներու համար։

Հրաւիրագրին կցուած են օրակարգի հարցերը, որոնք յստակ գաղափար կուտան համագումարի նպատակին — րու եւ աշխատանքներու մասին։

Պիտի տրուին զեկուցումներ հետեւեալ հարցերու շուրջ.

— Համագործակցութեան տնտեսական եւ քաղաքական նշանակութիւնը ու անոր արդիւնքները օտար երկիրներու մէջ։

— Համագործակցական հաստատութեանց դերը ու տնտեսական անհրաժեշտութիւնը Հայերու համար։

— Հայ առեւտրականները եւ անոնց դերը ու վիճակը անցեալին եւ ներկային։

— Հայ դպրոցներու վիճակը եւ ուրիշ երկիրներու դաստիարակչական նոր հոսանքները։

— Հայ հրատարակչական զօրաւոր ընկերութեան մը պէտքը եւ անոր կարեւոր դերը ներկայ ու ապագայ սերունդին համար։

Այս զեկուցումներէն զատ, որոնք մտքերու լուսաբանութեան պիտի ծառայեն, համագումարը պիտի զբաղի զուտ գործնական խնդիրներով։

Անոր օրակարգին նիւթ կը կազմեն հետեւեալ հրատապ խնդիրները.

— Հայ գաղութներու մէջ համագործակցական ընկերութիւններու կազմակերպութիւն եւ անոնց միութիւնը։

— Առեւտրական կապի հաստատում հայ վաճառականներու միջեւ։

— Հայ գաղթականական գրասենեակներու հաստատում Խրախճանքէր հայ գաղութի մէջ։

— Միջնակարգ վարժարաններու հիմնումը, անոնց վայրերը եւ գործունէութեան շրջանակը։

— Ուսուցիչներու կեդրոնական գրասենեակի մը հաստատումը եւ կազմութիւնը մանկավարժական Թօքիերթափի ընկերութեան մը՝ ուսուցիչներու համար։

— Հիմնում կեդրոնական հրատարակչական համագործակցական ընկերութեան մը։

Այս բոլորը կը վկայեն թէ, Սոֆիայի մէջ հրաւիրուած համագումարը միանգամայն կենսական անհրաժեշտութիւն մըն է, որ առաքելութիւնն ունի գէթ որոշ գաղութներու մէջ կազմակերպուած հիմերու վրայ դնելու մեր տնտեսական – մշակութային կեանքը»։

ՏԱՐԱԶԻ ՕՐԷՆՔԸ ԵՒ ՅՈՅՆ ԿՂԵՐԸ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն.—

Յոյն Պատրիարքարանը, օրէնքին գործադրութեան Թուականէն երկու օր առաջ շրջաբերական մը ղրկած է բոլոր յոյն կրօնաւորներուն, օրէնքին մէկ պատճէնն ալ կցելով։ Պատրիարքարանը կը յանձնարարէ որ քահանաները իրենց բարոյական պարտականութեան ... մը առնեն, թէ մազերը պէտք է այնպէս մը կարել որ ծոծրակը գոց մնայ, մօրուքները ձեւաւոր կերպով կտրուին։ Գլխարկ ածիլելը խստօրէն արգիլուած է եւ յիշեցուած թէ կրօնաւորներնու նման զարգեալ չեն կրնար հանրային վայրերու մէջ նստիլ։

Ռուսիկանութիւնը եթէ կրօնական տարազով մէկը տեսնէ փողոցի մէջ, կը բռնէ եւ հետապնդման կ'ենթարկէ։ Միայն թէ քահանաները կամ հոգեւորականները կրնան սքեմ կրել, փողոցի յուղարկաւորութեանց հետեւած ժամանակ։

ՃԵԿՈՅՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻ ՀԵՏ ՎԱՐԱԾ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

(1935 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 11ԷՆ ՄԱՅԻՍ 27)

ԽՄԲ.— Եղած խնդրանքին վրայ, ճշգրտութեամբ կը հրատարակենք այս զեկոյցը, իբրեւ վաւերագիր.—

Ծանօթ է ամէնուն որ Իզմիրի աղէտի հետեւանքով դեռ 1921էն սկսեալ ու Թրքահայաստանէն, Սուրիայէն եւ Ցունաստանէն հեռացած Ֆրանսա թափուող Հայերը, շնորհիւ Ֆրանսական անդական իշխանութեան առաջնորդութեան, մեծ մասամբ կը հաստատուին Մարսէյլի եւ շրջակայ արուարձաններու ու գաւառներու մէջ. նախապէս շատ փոքրաթիւ հաստատուած հայութեան թիւը շուտով 25000ի, իսկ այժմ արդէն 30.000ի բարձրացնելով։

Շատ բնական էր որ, օր ըստ օրէ աճող եւ բազմացող հայ տարագրութեան թիւին հետ սփիւռքական եւ հայրենասիրական դատեր նաեւ անոր ազգային, եկեղեցական, խնամատարական ու մշակութային կազմակերպման պահանջները։ 1923է 1924ի առաջին տարիներուն բացառաբար հին գաղութի բանիմաց եւ ազգասէր տարրերէ բաղկացեալ Ազգ. Խորհուրդով ու Կարմիր Խաչով գաղութի խնամատարական գործը առժամեայ վարելէ վերջ, շուտով տեղի կուտայ հայրենիք, նախնական եւ այլ գոյութիւն ունեցող Միութիւններու ներկայացուցչական ժողովներով կառավարելու դրութեան մինչեւ 1925-26ի տարեվերջը։ Այդ շրջանին, ինչպէս եւ անկէ առաջ, երբ դեռ հայ գաղութը լաւ հաստատուած կամ օրինապէս կազմակերպուած վիճակ մը չէր ներկայացներ, բնական էր որ պահանջ կամ խօսք չէր կրնար ըլլալ ազգային թեմական կամ առաջնորդական վիճակ մը ունենալու շուրջ։

Բայց 1927ին, երբ Ազգ. Սահմանադրութեան եւ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ ոգւոյն ու պահանջներու համապատասխան մշակուած ու պատկան ժողովի եւ կառավարութեան կողմէ վաւերացուած Մարսիլահայ գաղութի առժամեայ Ներքին կանոնագրի Թելադրանաց ու պահանջներու համաձայն ընդհանուր, ազատ, ուղղակի եւ գաղտնի քուէարկութեամբ Գաւառ. Երեսփոխանական ժողովի եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ, հրամայական պէտք կը դառնայ նաեւ գաղութի կրօնական – եկեղեցական իշխանութեան վերակազմութիւնը։ Անկէ առաջնորդի մը ընտրութիւն՝ յանձին նախկին Արեւմտեան Եւրոպայի կաթող. պատուիրակ Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեանի, որու անմիջական պաշտօնի բատնձնուելով եւ ներքին առժամեայ կանոնագրի վերամշակուելով ու վերահաստատուելով շրջանը կ'որոշուի հռչակել Հարաւ. Ֆրանսայի Հայոց Առաքելական Եկեղեցւոյ Թեմ՝ իր առանձին կանոնագրով, իր թեմական 31 ընտրեալ երեսփոխաններէ բաղկացեալ ժողովով, իր առաջնորդով եւ կրօնական, դատաստանական, ուսումնական ու թաղային խորհուրդներով՝ կապուած Ս. Էջմիածնի Ամենայն Հայոց Հայրապետական աթոռին, մինչ համաձայն Ներքին կանոնագրի տրամադրութեանց։

Օրինականացնելու համար թեմը, առաջնորդութիւնը եւ յարակից բոլոր մարմինները դեռ 1927ին թեմական Գաւառ. ժողովի կողմէն ընդհանուր տեղեկագիր մը կը պատրաստուի եւ ներքին կանոնագրի մէկ օրինակին հետ կցած յատուկ ադերսագրով մը կ'ուղարկուի Ս. Էջմիածին՝ վեհափառ Հայրապետութեան եւ Հոգեւոր գերագոյն իշխանութեան առ ի հաստատում եւ վաւերացում։ Ցաւ ի սիրտ դեռ մինչեւ այսօր մեզ համար անյայտ պատճառով այդ դիմումը Վեհափառ Հայրապետի կամ Հոգեւոր Գեր. Իշխանութեան կողմէ կը մնայ անպատասխան, ու գաղութը Վեհափառ Հայրապետի ոչ դրական եւ ոչ ալ բացասական կարծիքին տեղեակ մնալու, կը շարունակէ ինքզինք նկատել եւ այլոց հետ յարաբերութեան մէջ պահել որպէս թեմ եւ առաջնորդութիւն՝ թելադրուած մինչ գաղութի շահերուն համապատասխանող վիճակի մը ըմբռնումէն, առանց յետին նպատակներու կամ անհնազանդութեան թէ հակօրինական վիճակի մը մէջ ինքզինք պահելու կանխամտածութիւն ունենալու։

Վերջին տարիներուն Էջմիածնի կաթողիկոսութեան լոյս ընծայած օրացոյցներէն միայն իմացանք որ Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեան Մարսէյլի թեմի «հոգեւոր հովիւ» կը ճանչցուի եւ ոչ ուրեմն իբր «առաջնորդ»։ Այս կոչումը զարմանալիօրէն յիշատակուած է նաեւ այս տարուան 1935ի տարեցոյցին մէջ երբ այդ հովիւ Գրիգորիս եպիսկ.ը Էջմիածին շատ լաւ գիտէր որ վախճանած էր դեռ 1934ի հոկտեմբերի 7էն ի վեր...

Բայց Էջմիածինը իր անտարբերութիւն կամ լռութիւնը տարբեր առիթով եւս խզեց։ Կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ պաշտօնական նամակով մը ընտրութեան մասնակցելու հրաւիրեց մեր չճանչցուած կամ չը վաւերացուած շրջանը երկու ներկայացուցիչներով՝ մէկը Գրիգորիս եպիսկ. Պալաքեան, իբր շրջանիս հոգեւոր իշխանութեան ներկայացուցիչ, եւ երկրորդ մը Գաւառ. ժողովի կողմէն ընտրուած, իբր գաղութի ներկայացուցիչ։ Պալաքեան եպիսկոպոս թէեւ չկրցաւ երթալ, բայց Գ. Տօնապետեանը մեր պաշտօնական լիազօրագրով իբր մեր ժողովին ընտրեալ ներկայացուցիչ գնաց եւ մասնակցեցաւ։

Երկրորդ հարց մը եւս այս տեղէն կը ծագի թէ չհաստատուած եւ ապօրէն շրջանի կամ ժողովի մը ներկայացուցիչը ինչպէս կրնայ հրաւիրուիլ կաթողիկոսի ընտրութեան մասնակցելու...

Արդեօք այս բոլորը իրաւունք չե՞ն տար մեզ ըմբռնելու եւ դատելու թէ՝ եթէ Էջմիածին մեր թեմը կամ առաջնորդութիւնը օրհնութեան կոնդակով մը չէ հաստատած, գոնէ չէ ալ բոլորովին ապօրէն կամ անվաւեր համարած։ Հետեւաբար ի՞նչ մեղք կամ ի՞նչ յանցանք 1927էն մինչեւ այսօր այս պայմաններու մէջ շրջան առ շրջան ընտրուող եւ իրար յաջորդող թեմական կամ ազգային ժողովներուն եւ մարմիններուն, որոնք միշտ ալ իրենց բարոյական եւ նիւթական բազարձակ զոհաբերութեամբ աշխատած են գաղութը կազմակերպելու, եկեղեցական, մշակութային եւ այլ հոգատարական տեսակէտով ոտքի հանելու եւ այսօրուան օրինակելի ու պատուաբեր վիճակի մը հասցնելու։

(1)

ԵՐԿՈՒ ՄԱՐՈՔՑԻ

ԵՐԿՈՒ ՄԱՐՕՔՑԻ ենթասպաներ Գէյրութի մէջ սպաննած են 14 տարու աշակերտ մը, Կարապետ Բաբոեանեան, որ Ս. Նշան վարժարանը կը յաճախէր։ Ոճրագործները ձերբակալուած են։

վայ չծածկեց անոր ծանրակշիռ հետեւանքները եւ կարդաց այս առթիւ Լոնտոն ղրկուած գծկոյցը, որուն մէջ Փրանսական կառավարութիւնը պարզելով իր տեսակէտները, կը յայտնէ թէ որոշ չափով պիտի վերստանայ իր գործելու ազատութիւնը, նաւային շինութեանց եւ սպառազինութեանց համար։

Իտալիա կը շարունակէ զօրաշարժը

Հռոմէն կը հեռագրեն թէ նոր զօրաբաժիններ եւս դրօշի տակ պիտի կանչուին, մէկը՝ կանոնաւոր բանակէն, միւսը՝ Ֆաշական քաղաքապահ զօրքէն։ Երկուքն ալ սահմանուած են արեւելեան Ափրիկէի եւ կը կազմեն հինգերորդ զօրաբաժինները։ Թագաւորը շաբաթ օր Փոլայի մէջ աչքէ անցուց «23 մարտի զօրաբաժինը. Այս առթիւ թէ իտալական եւ թէ օտար մասնագէտները հաստատեցին զինուորներու պատրաստութեան ջանքերուն յաջողութիւնը։ Երկու ամիս է որ կը տեւէ այս պատրաստութիւնը, որուն շնորհիւ դուրս կը հանուին բոլոր անոնք որոնց ֆիզիքական պայմանները չեն համապատասխաներ զինուորական արշաւանքի մը պահանջներուն։ Նոյն զտումը կը կատարուի նաեւ արեւելեան Ափրիկէի մէջ եւ հոն կը ղրկուին անկարները։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ 6ի դէմ 76 ձայնով քուէարկեց ընկերային ապահովութեան օրինագիծը, որ հանգստեան թոշակ կը հաստատէ 65 տարեկան ծերունիներու, անկար գործաւորներու, անճար մանուկներու համար եւայլն։

380 *ԹՐԱՔԱՐՏՆԵՐ*, որոնք ընդոստացած էին Լէնսինկի ածխահանքերուն մէջ (Մ. Նահանգներ), 200 մեթր գետնին տակ, անձնատուր եղան 24 ժամ դիմադրելէ յետոյ։ Կալանաւորները կը սպառնային օդը հանել ածխահանքը, եթէ բանտային վարչութիւնը չբարելաւէր իրենց սնունդը։ Ոստիկանները փորձեցին ընդոստները զսպել արտասուաբեր ռումբերով, բայց կալանաւորները կրակ վառեցին, փակելով բոլոր ճամբաները։ Ի վերջոյ ոստիկանները դէպի ներս հրած ըլլալով այդ կրակին ծուխը, ընդոստները անձնատուր եղան, այլապէս պիտի խեղդուէին։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՐԴԵՒԱՆԱՂԻ երբեմն շարքին վինտկահանութիւնը տեղի կ՚ունենայ այսօր, ուրբաթ։ Այս առթիւ կը ծանուցուի թէ նիւտական նախապայմանաւ այն գրասենեակը ուր պարգեւներու վճարումը կը կատարէ (Փավիյոն Ֆլոր) եւ որ ամէն շաբաթ օր կը փակուի կէսօրին, բացառաբար բաց պիտի մնայ այս շաբաթ մինչեւ ժամը 2. որպէսզի վճարումներ կատարէ։ Երդ շարքը ամբողջովին բաժնուած ըլլալով, 9րդ շարքին տոմսերը շրջաբերութեան հանուեցան երէկ։

ՕԴԱՆԱՒԻ ՄԷՋ ՀԱՐՍԱՆԻՔ ՄԸ տեղի ունեցաւ առջի օր, — առաջինը՝ Ֆրանսայի մէջ։ (Մ. Նահանգներուն համար աւանդութիւն մը դարձած է արդէն)։ Փարիզցի օդանաւորդ մը, Գէքըռէլ, քաղաքապետարանի ձեւակերպութիւնը կատարելէ յետոյ, նշանածին առնելով գնաց Թուսու-լը-Նոպլ, ուր սպիտակ օդանաւ մը կը սպասէր։ Քահանայ մըն ալ նստեցին, ինչպէս եւ տիրացուներ, եւ բոլորը միասին մտան օդանաւ, որ կը բարձրանար յուշիկ-յուշիկ, մինչ կրօնական արարողութիւնները կը կատարուէին բոլոր մանրամասնութիւններով։

ՎԵՐՋՆԱԳԷՍ ՈՐՈՇՈՒԵՑԱՒ հանրաքուէ կատարել Ցունաստանի մէջ, միապետութեան վերահաստատման համար։ Վարչապետ Գ. Ցալտարիս յայտարարեց թէ կառավարութիւնը չէզոք պիտի մնայ, բայց դահլիճին անդամները անձնապէս ազատ են իրենց կարծիքը յայտնելու։ Միապետականները այժմէն կը պահանջեն ջնջել այն օրէնքը որ երկրէն կ՚արտաքսէ արքայական գերդաստանին անդամները։

ԱՐՀԵՍՏԱԿՑԱԿԱՆ ԵՐԿՈՒ ՄԷՆՏԻՔԱՆԵՐԸ միացնելու համար նոր եւ աւելի լուրջ ձեռնարկ մը կը կատարուի այս միջոցին։ Յառաջիկայ հինգշաբթի օր խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի Աշխատանքի դաշնակցութեան եւ միւս միութեան (Ունիթէր) պատուիրակներուն միջեւ։

Գ. ԷԹԻԷՆ ՎՏԱՐԵԼՈՒ որոշում տուած էր Մարդու իրաւունքներու դաշնակցութեան Լիոնի մասնաճիւղը, բայց կեդրոնը մերժեց։ Նոյն մասնաճիւղը այս անգամ որոշած են կրկին դատի քաշել եւ հաստատել վտարման որոշումը։ Այս առթիւ ամբաստանագիր մը ուղղած են պետական նախարարին, որ պատասխանելով եղած մեղադրանքներուն, կը յայտարարէ թէ իր վարած քաղաքականութեան համար պատասխանատու է միայն իր կուսակցութեան, եւ թէ չպիտի հրաժարի միութենէն, մինչեւ որ հաստատեն եղած մեղադրանքները։

ՍՓԱՏԱ, Թորոնկայի «Վաղըր», պիտի գլխատուի այսօր, ուրբաթ, Պաթիայի բանտին առջեւ։ Դարձիքները փոխադրուած են Փարիզէն։ Սփատա ժամերը կը համրէ խուղթ խաղալով եւ աղօթագիրք սերտելով…

Հ. Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձանները

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏՈՍ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ՚ունենայ այս Շաբաթ (Յունիս 22) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ՚իթալի)։

Օրակարգ.— Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 22 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 22 Յունիս կիրակի կէս օրէ յետոյ ժամը 2.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կարի մէջ։ Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Յաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները։ Օրակարգ՝ Քննութիւն Շրջ. ժողովի օրակարգի։

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 21 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարգարեան» Դրադարանին մէջ 181. Կուր Լաֆայէթ։ Օրակարգ՝ 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ՌՕՄԱՆԻ խումբի ժողովը 21 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական վայրը։ Ունի կարեւոր օրակարգ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Հ. Գաւառիրակութիւնը իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ստորեւ նշանակուած անձերուն, որոնք իրենց նուէրներով փայլեցին ՄԱՅԻՍ 28ի հանդէսին կազմակերպուած պիւֆէին եւ պարգեւաբաշխութեան։

Գ. Գ. Գալուստեան, Արամայիս, Ալթունեան, Գարակէօզեան, Խանճեան, Աբրահամեան, Ազիզեան, Սեդրոս, Ջազէեան, Համբարձումեան, Աղլաղեան, Japhet Frères, Տիկ. Արտաշատ, Օր. Անիկ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարգարեան» Գրադարանը բաց է երկուշաբթի եւ ուրբաթ օրերը ժամը 8էն 9.30: 181. Cours Lafayette.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱՐԵԳԻՐՔ

«Համազգային» Ընկերութեան Կեդր. Վարչութիւնը ձեռնարկած է տարեգիրքի մը հրատարակութեան, գրական – գեղարուեստական, պատմական եւ գիտական բաժիններով։ Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ նոյեմբեր ամսու վերջերը։

Այս առթիւ կազմուած է յատուկ խմբագրական մարմին մը, նիւթերու կազմութեան, գասաւորութեան եւայլ յարակից աշխատանքներու համար։

Ներկայիս կոչ կ՚ընենք մեր բարեկամներուն եւ համակիրներուն՝ բերելու իրենց աշխատակցութիւնը մեր այս նոր ձեռնարկին։ Նիւթերը կարելի է ղրկել մեզ մինչեւ Յուլիսի վերջերը։

Տարեգիրքի Գրական – Գեղարուեստական բաժինին մէջ պիտի զբաղին այն գիրքերը կամ պարբերական հրատարակութիւնները միայն, որոնք կ՚ուղարկուին խմբագրութեան, մինչեւ սեպտեմբերի կէսերը։ Ամէն առաքում ընել «Համազգային տարեգիրքի խմբագրութիւն» անունով։ Ուրիշ անուան կատարուած ոեւէ առաքում նկատի չառնուիր եւ կը համարուի կորսուած։

Տարեգիրքը լոյս պիտի տեսնէ սահմանափակ թիւով, փափաքողները կրնան այժմէն օրինակ մը ապահովել իրենց համար, փոխարժէքը, 20 եգ. դհ., ղրկելով մեզ կանխիկ։

Դրամական առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէով.—

Dr H. Ohandjanian, B. P. 868, Le Caire (Egypte).

Ցօղուած, գիրք եւ նամակ ուղարկել խմբագրութեան անունով. Almanach Hamazkaine, B. P. 868, Le Caire (Egypte)

«ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ»
ԸՆԿ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՏՕՆ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆԻ

Յառաջիկայ կիրակի, 23 Յունիս, Տօն կաթողիկէ Ս. Էջմիածնի, ձանդիսաւոր Ս. Պատարագ եւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի ազգ. բարերար՝ ողբ. Պօղոս Նուպար փաշայի մահուան տարեդարձին առթիւ։

Կը քարոզէ կաթող. նուիրակ գեր. Տ. Գարեգին Ս. Արքեպսկ. Յովսէփեան։

(Անիք)

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆր. Կ. Խալի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ՚ունենայ 22 Յունիս Շաբաթ օր երեկոյեան ժամը 4ին. 11. rue Ecole de Médicine.

Օրակարգ.— 1. Զեկոյց պատգամաւորներու. 2. Զեկոյց Համաժողովին Մարմնի եւ 3. Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Ժողովէն վերջ Թէյասեղան։

Ֆր. Հ. Կ. Խալի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը 22 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

ԴՊՐՈՑԱՍԷՐՐԻ Վարչութիւնը սրտագին շնորհակալութեամբ կը յայտնէ թէ վարժարանին այս տարուան շրջանաւարտուհիներէն, Օր. Հռիփսիմէ Փաշայեան, Անդրէ Ցանձնախումբի մը առջեւ յաջողութեամբ անցուցած է Հ. Բ. Ը. Մ.ի Օրիորդաց Միութեան տրամադրած դպրոցական թոշակի քննութիւնները, եւ անոր ծախքերով պիտի հետեւի աւելի բարձր ուսումներու։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (110)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Իսկ նրանց ծերունի հայրերը դեռ չէին աւարտել իրանց երեկոյեան աղօթքը, բաց երկնքի տակ, մերկ գետնի վրայ չոքած, լուռ աղօթում էին։ Տիրում էր ընդհանուր լռութիւն, երբեմն հեռուից լսելի էին լինում խուլ ձայներ, որոնում էին մի ոք եւ իսկ կորած անասուն»։

«Շները անհոգին աղմուկ բարձրացրին, երբ մօտեցանք նրանց տաղաւարներին Հովիւները խառնակութեան մէջ ընկան, ամէն կողմից վազեցին, որ տեսնեն, թէ ինչ մարդիկ ենք։ Մեր ջորեպանը, որ ծանօթ էր նրանց սովորութիւններին, առաջ գնաց, յայտնեց որ ճանապարհորդներ ենք, գիշերելու օթեւան ենք խնդրում։ Նրանք հանգստացան եւ ամէն կողմից սկսեցին հրաւիրել մեզ իրանց տաղաւարները։ Որպէս գի ոչ ոքին վիրաւորած չլինենք, մենք իջանք առաջին հանդիպած տաղաւարի առջեւ։ Այստեղ կարծես, վազուց սպասում էին մեզ, երկու պատանիներ դուրս վազեցին, բռնեցին մեր ջորիները եւ մեզ ներս տարան»։

«Մեր բախտից տաղաւարը, որ վիճակուեցաւ մեզ, պատկանում էր խաշնարածների բաւական նշանաւոր եւ հարուստ ընտանիքներից մէկին։ Ընտանիքի հայրը մի ծերունի էր, բայց դեռ ժիր եւ աշխոյժ, կարծես տարիների բոլոր ջանքերը ի զուր էին անցել խլելու նրա մարմնի ամրութիւնը եւ արտի զուարթութիւնը։ Նա խիստ սիրով ընդունեց մեզ, յայտնեց իւր ուրախութիւնը եւ հրաւիրեց նստել իւր մօտ։ Նա բնաւ հարցուփորձ չարեց թէ ով էինք մենք, որտեղից էինք գալիս կամ ուր էինք գնում։ Դա նրանց սովորութեամբ մի տեսակ վիրաւորանք էր հիւրի համար։ Բաւական էր որ մենք նրա տաղաւարի ծածքի տակ էինք գտնւում, եւ այդ րոպէից նրա գերդաստանի անդամներից մէկն էինք համարւում»։

Այդ լեռնարնակները, դեռ պահպանուած լինելով, նահապետական պարզութեան մէջ, ազատ էին մնացել կրթուած աշխարհի կեղծ քաղաքավարութեան ձեւերից։ Երբ իմացան մեր հայ քրիստոնեայ լինելը, աւելի մտերմացան մեզ հետ։ Ամենայն բարեսրտութեամբ խօսում էին, ծիծաղում էին, եւ ամէն կերպով աշխատում էին գոհացնել մեզ, որ ոչինչ պակաս չլինի մեզ համար»։

«Մեր հիւրընկալը առանձին ուշադրութիւն էր դարձնում մեր զէնքերի վրայ, մէկ մէկ վեր էր առնում, ճրագի լոյսի առջեւ դիտում էր, եւ իւր հմտութիւնը զէնքերի ճանաչելու մէջ ցոյց տալու համար, ասում էր, թէ որը ինչ գործարանի կամ ինչ ժամանակի գործ էր։ Հին զէնքերը յարգի էին դրանց մօտ։ Զէնքերից նա գաղափար կազմեց մեր ինչ դրութեան կամ ինչ աստիճանի մարդիկ լինելու մասին։ Հասարակ մարդիկ չէին կարող ունենալ այս տեսակ հարուստ զէնքեր։ Այդ րոպէից նրա յարգանքը աւելի եւս բազմացաւ մեր վերաբերութեամբ»։

«Ընթրիքը երկար չտեւեց։ Լեռնաբնակները շուտ են ուտում, եւ կերակուրների տեսակները այնքան առատ չեն, որ շատ ժամանակ պահանջեն։ Ես մտածում էի օրիորդի հանգստութեան մասին, նա սաստիկ յոգնած էր։ Ծերունին նոյնպէս նկատեց, որ մեր խոստակցութեան միջոցին, նստած տեղում, ննջում էր նա։ Բայց դերդաստանի հայրը երեւակայել անգամ չէր կարող, թէ մի ուրիշ արարած, որը հասակով փոքր էր իրանից, կարող էր հանգստութեան վրայ մտածել, քանի որ ինքը տակաւին նստած էր, քանի որ ինքը դեռ քնելու ախորժակ չունէր։ Ամէն մարդ քնելու իրաւունք ունէր, երբ նա արդէն քնած էր, ամէն մարդ ուտելու իրաւունք ունէր, երբ նա արդէն կերած էր։ Ամէն բանի մէջ պէտք էր նա առաջինը լինէր, իսկ միւսները հետեւողներ»։

«Եւ ես տեսնում էի՝ ընթրիքի ժամանակ ծերունու բոլոր որդիքը ոտքի վրայ սպասաւորութիւն էին անում, կամ մի բան ներս էին բերում եւ կամ դուրս էին տանում։ Նրանցից մէկը միայն, երէց որդին, հօրից թոյլտուութիւն ստացաւ մեզ հետ սեղանակից լինելու. Կանայքը ամենեւին չէին երեւում, նրանք փակուած էին տաղաւարի առանձին բաժնում։ Երբ սեղանը հաւաքեցին, որդիները հեռացան, որ իրանք էլ մի բան ուտեն։ Մենք ծերունու հետ մնացինք տաղաւարում միայնակ»

«Որդիների թիւը հասնում էր չորս հոգու, բոլորը կարծես թէ տիտանների սերունդից լինէին, առողջ եւ ամուր կազմուածքով։ Ամէնքը ամուսնացած էին, ունէին բազմաթիւ զաւակներ, որոնցից շատերը նոյնպէս ամուսնացած էին։ Տունը լիքն էր ամէն հասակի երեխաներով։ Այստեղ ապրում էին մի քանի սերունդներ, որոնք սերտ կերպով միացած էին միմեանց հետ, որոնց գլխին կանգնած էր ալեւոր պապը իւր նահապետական մեծութեամբ։

Ե.

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԻՇԵՐ

«Սանամի սկարութիւնը ստիպեց մեզ երկար մնալ մեր հիւրընկալի տաղաւարում, — շարունակեց աւազակապետը իր ընդհատուած պատմութիւնը։— Օրիորդի լարուած ուժերը հետզհետէ թուլացան, եւ նա վերջապէս չկարողացաւ տանել այն բոլոր տանջանքները, որ կրել էր իւր հօր տնից բաժանուելուց յետոյ։ Երասխ գետի մէջ պատահած սարսափելի անցքից յետոյ, նա արդէն իրան ոչ բոլորովին առողջ էր զգում։ Բայց նա ծածկում էր ինձանից իւր դրութիւնը, մինչեւ հիւանդութիւնը խիստ ծանր կերպարանք ստացաւ։ Հիւանդի համար որոշել էին մի առանձին տաղաւար եւ ոչ ոք չէր խանգարում նրա հանգստութիւնը։ Բժիշկ չկար. նրան թողել էինք բնութեան կամքին։ Միայն երբեմն նրա մօտ մտնում էին զանազան պառաւներ, ինչ դեղ ուղարկած էին անում, — ոչ իրանք էին հասկանում եւ ոչ ես։ Ես նրա մահճի մօտից չէի հեռանում, ամբողջ գիշերը անքուն նստած, լսում էի նրա խուլ հառաչանքները, ականջ էի դնում նրա ծանր շնչառութեանը, իսկ ցերեկով նայում էի նրա գունաթափ դէմքին։ Մի առաւօտ նստած էի նրա մօտ, եւ լի տխուր մտածութիւններով նայում էի նրա վրայ։ Այդ միջոցին քնած էր նա եւ, աւելի ճիշդ ասած, գտնւում էր մի այնպիսի ինքնամոռացութեան մէջ, որ չէր զգում իմ ներկայութիւնը

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ
22
ՅՈՒՆԻՍ
SAMEDI
22 Juin
1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2838

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՂՈՒՆՋԸ ԱՌԱՋՆՈՐԴ ԱԶԳԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ...

Ուրեմն, լուսաբանուեցաք բոլորդ ալ, ամփոփաբար ապրիլէ խմանալով հետեւեալ «պայծառ ճշմարտութիւնները».—

1. «Դաշնակցութեան մղածը պայքար չէ, այլ կռիւ. կռիւ չէ, այլ պատերազմ ազգին եւ հայրենիքին դէմ»։

2. «Դաշնակցութիւնը կը ջանայ իրեն ենթարկել գաղութահայութիւնը, զայն Հայաստանի դէմ հանելու նպատակաւ»։

3. «Դաշնակցութիւնը գաղթաշխարհի մէջ պայքար չունի ուրիշ կուսակցութեանց դէմ. ո՛չ. ԱՆՈՐԸ ՄԱՀԱՑՈՒ ԿՌԻՒ ՄԸՆ Է ՄՂՈՒԱԾ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻՆ ԴԷՄ։

4. «Դաշնակցութիւնը կը պառակտէ հայ եկեղեցին, կը քանդէ էջմիածնի հեղինակութեան հիմերը. «եռանդով լծուած է բրքական օրիէնթացիայի ազգադաւ քաղաքականութեան»։ (*Արեւ*, 7 յունիս)։

Արդ, այս ահաւո՛ր չարիքին հակազդելու համար, «երբ ամէն հասանքէ եւ խաւէ մարդիկ միացեալ ճակատ կազմած են Դաշնակցութեան դէմ, առիթ ոչ պայքարի ճակատ է, ոչ տեսակէտներու, ոչ նախասիրութիւններու, եւ ոչ փորձառութեանց յաղթանակի կռիւ»։

—«Այդ ճակատը հայրենիքի պաշտպանութեան ճակատն է։ վա՜յ եթէ ան թուլնայ պահ մը թուլամիտ եւ թուլակամ մարդոց դասալքութեամբ»։

Ուրեմն, սարսափեցէք դուք բոլորդ, թուլամիտ եւ թուլակամ մարդիկ որ արդէն միութիւն կամ համերաշխութիւն կը քարոզէք, իբրեւ գաղման համաձայն ազնուութեան։

Սթափեցէք ժամ առաջ, որովհետեւ ձեր այդ կարճ խելքով «պարզ ինքնախաբէութեան մինչեւ ահաւոր կործանում տանող դասալքութիւնը»։

Եթէ դուք անկեղծ հայրենասէրներ էք, ձեր պարտքն է ոչ թէ փախուստ զիջողութիւն եւ համերաշխութիւն քարոզել, մերձեցում հաստատել զանազան հոսանքներու միջեւ, այլ «աւելի քան երբեք ամուր սեղմել ճակատը հաւաքական վտանգին դէմ»։

Եւ այդ նպատակին կը հասնիք, ձեր քաղաքական գործունէութեան առաջնորդ ընտրելով խղճմտանքը։

Օրինակ, ճիշդ խղճմտանքի պէս ոլորուելով, սողալով հոգեկան կեանքի պատերուն տակ, ձեր լորձուն հետքերը կը թողուք բոլոր ճամբաներուն վրայ, եւ այլ եւս մարդ չի համարձակիր մօտենալ։

Հայրենասիրութեան դա՞ս պիտի տաք,— հայրենիքը մէկզի կը դնէք իր նզովքով ու վէրքերով, եւ տարին տասներկու ամիս կը փառաբանէք անոր վարիչներուն անդուգական իմաստութիւնը։

Եթէ մէկն ու մէկը համարձակի երեւան հանել ձեր կեղծիքը, փաստացի պարզելով հայրենիքին չարն ու բարին, դուք պէտք չունիք յողնութիւն կրելու։

Աչք ու ականջ փակելով անոնց խրատանքին առջեւ, յառաջ թեան պաշտպանելով նոյն իսկ ձեր հաւատարիմները, անտեսելով մինչեւ անգամ խորհրդային հրատարակութիւններն ու խոստովանութիւնը, ոլորուելով, պլորուելով ճամբայ կը բանաք եւ ձեր ետեւէն կը թողուք գերագոյն անէծքը,— «Թշնամի հայրենեաց»։

Այլ եւս ո՞վ կը համարձակի հակաճառել ձեզի։

Եւ որպէսզի ձեր հետեւորդներն իսկ խորհրդածելու, անդրադառնալու ժամանակ չունենան, սեւով ճերմակի վրայ գրել կուտաք թէ աշխարհի սկիզբէն ի վեր հայ ժողովուրդը ոչ այսպիսի հայրենիքի ունեցած է, ոչ ալ այսքան ազատ եւ հեղինակաւոր պետութիւն։

Երբ կարգը գայ Հայ. Եկեղեցին պաշտպանելու, միշտ հաւատարիմ խղճմտանքի բնոյթին, երկիւղածօրէն, ոլոր-մոլոր կը բարձրանաք պատն ի վեր, կը քսուիք էջմիածնի գմբէթին, եւ կը վերանա՜ք անսահման խանդավառութեամբ։

Ի՜նչ փոյթ, եթէ ձեզի պատմեն թէ գմբէթին ծիծեռնակներն իսկ անհետացեր են, սարսափահար՝ համատարած աւերէն։

Ի՜նչ փոյթ,՝ եթէ ճշմարիտ հաւատացեալներ — ձեր իսկ հետեւորդները — ապացուցանեն թէ նախկին էջմիածնի ծաղրանկարն իսկ չէ մնացած այսօր, եւ հազիւ մը կալանաւոր կամ դաւադիր վեղարաւորներ պարզապէս բուերու դերը կը կատարեն։

Միեւնոյն ձեւով, տարատարածման մէջ, պաշտպանած կ՚ըլլաք Հայ. Եկեղեցին, ձեր խղճմտանքի պատեանին բոլոր առաքինութիւնները ցանելով ամէնէն անարժան, բռածոյ եւ անբարոյական եկեղեցականներուն վրայ, եւ զանոնք խրախուսելով, լարելով, ճակատեցնելով Դաշնակցութեան դէմ։

Իսկ երբ կարգը կուգայ բուն քաղաքական գործունէութեան եւ, առաջին առթիւ, Թուրքիոյ հանդէպ դիրք ճշդելու,— պէտք չունիք փոխելու ձեր խղճմտանքի բնաւորութիւնը։

Աջ ու ձախ կը ցանէք ձեր պատեանէն հոսած Թանկագի՜ն եւ պաշտելի հիւթը, իբրեւ հակաթոյնք արտայայտութիւն եւ գործունէութիւն։ Իբրեւ վահան «Մեծ Տեսիլք»ին եւ «անկարեւոր խռուկներ»ներուն։

Այն ատեն, սասր Դաշնակցութիւն ալ միանայ, չեն կրնար խափանել ձեր ճամբան, եւ տիրաբար կը պաշտպանէին «ազգին ու հայրենիքին գերագոյն շահերը»՝ ներսէն թէ դուրսէն։

Օ՜ն անդր յառաջ, հայրենակիցներ, խղճմտանքը ձեզի առաջնորդ, բոլոր ճակատներուն վրայ։

Եւ մա՜հ Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ք. ԱԹԱԹԻՒՐՔ (Մ. ՔԷՄԱԼ) ՄՈՍԿՈՒԱ Կ՚ԵՐԹԱՅ

Պիտի այցելէ նաեւ Պուքրէշ եւ Պելկրատ

ԷՍՔԻՒՐԻԷՆ կը հեռագրեն յունիս 20 թուակիրով.— *Վերջնապէս ճշդուեցաւ Աթաթիւրքի ամբողջութեան յայտագիրը. Հանրապետութեան Նախագահը օգոստոս 5ին ճամբայ պիտի ելլէ դէպի Օտեսա եւ յետոյ Մոսկուա, ընկերակցութեամբ արտաքին գործմարին եւ ազգայնական պետին։ Նախագահը Խ. Միութեան մէջ պիտի մնայ տասը օրի չափ, յետոյ պաշտօնապէս պիտի այցելէ Պուքրէշ եւ Պելկրատ։ Տակաւին որոշուած չէ Աթէնքի մասին։*

Աթաթիւրքի առաջին պաշտօնական ճամբորդութիւնն է այս դէպի արտասահման, ուստի մասնաւոր կարեւորութիւն կուտան քաղաքական շրջանակներու մէջ։

Անգլեւգերման համաձայնութեան հետեւանքները

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՔԵՐՆԱՐԿՆԵՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Գ. Իտըն, Անգլիոյ անպաշտօն նախարարը, որ Փարիզ հասած էր առջի օր, անմիջապէս գործի ձեռնարկեց։ Իր մեկնումէն առաջ երկար տեսակցութիւն մը ունեցած էր վարչապետ Գ. Պոլտուինի եւ Գերմանիոյ դեսպանին՝ Ֆոն Ռիպպենթրոփի հետ։ Գ. Իտըն երէկ իսկ շատ կարեւոր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Գ. Լավալի հետ, ապացուցանելու համար թէ անգլեւգերման համաձայնութիւնը երբեք չի հակասեր Սթրէզայի որոշումներուն եւ թէ Մեծն Բրիտանիա միշտ հաւատարիմ կը մնայ փետրուար 3ի ընկոյզին տրամադրութեանց։ Այս լուսաբանութիւններէն յետոյ, Գ. Իտընի բուն գործը պիտի ըլլայ ճամբան հարթել նաւային սպառազինութեանց բանակցութեան, ինչպէս եւ օդանաւային պայմանագրի մը համար, որոնց երկուքին ալ յաջողութիւնը կախում ունի Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ բռնելիք դիրքէն։ Անշուշտ պիտի խօսի նաեւ արեւելեան եւ դանուբեան դաշինքներու մասին։ Կարճ խօսքով, անգլիական կառավարութիւնը կ՚ուզէ վերսկսիլ բանակցութիւնները միշդ այնտեղէն ուր ձգուած էին ապրիլ 18էն —իբրեւ թէ որ եւ նոր դէպք պատահած չըլլար — եւ փարատել Ֆրանսայի մտահոգութիւնները։ Փարիզի գործը լրացնելէ յետոյ, Գ. Իտըն Հռոմ պիտի երթայ միեւնոյն առաքելութեամբ։ Եթէ երկու մայրաքաղաքներուն մէջ նպաստաւոր ընդունելութիւն գտնէ իր թելադրութիւնները, Ֆրանսայի եւ Իտալիոյ մասնագէտներ Լոնտոն պիտի հրաւիրուին, նաւային խորհրդաժողով մը գումարելու եւ ընդհանուր պայմանագիր մը մշակելու համար։ Այս ժողովին պիտի հրաւիրուին նաեւ ռուս մասնագէտներ։

Փարիզի մէջ գիտել կուտան թէ Մեծն Բրիտանիա անջատելով Նաւային խնդիրը (որուն մէջ Գերմանիոյ դիրքը բաղդատաբար տկար է) ցամաքային եւ օդանաւային սպառազինութեանց խնդիրներէն, որոնց մէջ Գերմանիա բաղդատաբար զօրաւոր է եւ որոնք ուղղակի կապ ունին Ֆրանսայի հետ, տկարացուցած կ՚ըլլայ Ֆրանսայի դիրքը։ Երէկ համեմատաբար մեղմ էր ֆրանսական մամուլի լեզուն, թէեւ քննադատութիւնները կը շարունակուէին։ Պաշտօնական թերթերը վստահաբար կը գտնեն աւելի խորացնել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տարաձայնութիւնները։ «Թան » սխալ կը գտնէ ենթադրել թէ անգլեւգերման նաւային համաձայնութիւնը կրնայ խորունկ փոփոխութիւններ յառաջ բերել Անգլիոյ քաղաքական ուղղութեան մէջ։ Կարգ մը թերթեր խստօրէն կը քննադատեն Գ. Լավալի արտաքին քաղաքականութիւնը, Անգլիոյ բռնած դիրքը վերագրելով Փրանքօ-խորհրդային գինակցութեան։ Իսկ ուրիշներ ալ ընդհակառակն կը մեղադրեն թէ վարչապետ փոխանակ աւելի սերտացնելու Ֆրանսայի գործակցութիւնը Խ. Միութեան եւ Իտալիոյ հետ, սին յոյսեր կը սնուցանէ Անգլիոյ մասին։

Հռոմի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն Գ. Իտընի այցելութեան։ Իտալական թերթերը կը շարունակեն ամբել թէ Լոնտոնի համաձայնութեամբ Անգլիա գործնապէս կը ջնջէ Վերսայլի դաշնագրին մէկ տրամադրութիւնը, արհամարհելով Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Ուստի, Հռոմի մէջ պիտի չզբաղին նաւային սպառազինութեանց խնդիրներով, այլ Գ. Իտընի հետ պիտի խօսին նաեւ հապէշական հարցի մասին, բացատրելով թէ Անգլիա իրաւունք չունի խանգարելու Իտալիոյ գաղթային քաղաքականութիւնը։ Ամէն պարագայի մէջ, իտալական կառավարութիւնը պիտի գործէ Ֆրանսայի հետ համախորհուրդ, որպէսզի այն ապաւորութիւնը չգոյանայ թէ լքուած են Հռոմի մէջ կնքուած համաձայնութիւնները։

Հարցապնդում Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ

Անգլիոյ երեսփ. ժողովին հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ, երեք հարցումներ ուղղուեցան կառավարութեան, անգլեւգերման պայմանագրի մասին։ Գ. Պոլտուին պատասխանելով յայտարարեց.

— « *Գերմանիոյ ներկայացուցիչներուն հետ կատարուած խօսակցութեանց գլխաւոր նպատակն եղած է ճամբան հարթել նաւային ընդհանուր խորհրդաժողովի մը համար։ Մենք յանգեցանք համաձայնութեան մը որ որոշ մեկնակէտ մը կը կազմէ նոր խօսակցութիւններ կատարելու համար ուրիշ պետութեանց հետ. Գերմանիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը չի փոփոխեր բանակցութեանց վերջնական նպատակը, այսինքն նաւային ընդհանուր պայմանագրի մը առաջադրութիւնը։*

Երեսփոխան մը հարցուց թէ անգլեւգերման համաձայնութիւնը ուղղակի չի՞ հակասեր Վերսայլի դաշնագրին եւ թէ անհրաժեշտ չէ՞ վերաքննել փետր. 3ի կարգադրութիւնը՝ Ֆրանսայի հետ։ Գ. Պոլտուին յարմար չտեսաւ պատասխանել, գիտել տալով թէ այդ հարցումը պէտք է նախապէս յայտնուած ըլլար։

Խնկնութեան թուղթերու նորոգման քնևուկը

ԵԹԷ ՔԵՐՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԸ ԼՐԱՑԱԾ Է ՆՈՐԷՆ ՊԷՏՔ Է ԽՆԴՐԱԳԻՐ ՏԱՔ

Այն աշխատաւորները որոնք աշխատանքի իրաւունք ստացած են եւ իրենց աշխատանքի պայմանաժամը լրացած է, պէտք է վերստին դիմեն աշխատանքի նախարարութեան, 391, Rue Vaugirard (*Փարիզ բնակողները*), *կամ* 7, Rue de Jouy (*արուարձաններ բնակողները*)։ *Իրենց ինքնութեան թուղթերու վերանորոգման համար կը պահանջուի՝*

1.— *Դրոշմաւոր թուղթի վրայ գրուած խնդրագիր մը, ուղղուած աշխատանքի նախարարութեան։*

2.— *Երկու օրինակ աշխատանքի վկայական, տրուած իր աշխատած հաստատութենէն եւ վաւերացուած ոստիկանութեան կողմէ։*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱԹՈՌԱՄԱՐՏ

— Դեռ շատ պիտի գրգռի՞ս Մարսէյլի Հօկին շրջաբերականով, նարցուց իրագեկ բարեկամս, որ մասնագէտ է «ամէնգալ» գործունէութեան։

= Երեւի ժամձրագար։

— Ոչ, բայց աւելի նոր եւ կարեւոր բաներ կան, նոյն այդ ճակատէն։

— Օրինակի համար։

— Խոստովանէ որ բան չես գիտեր։ Իրա՞ւ չես գիտեր։

= Կարճ կապէ եւ պատմէ. առղաշարը կեր կ՚ուզէ։

— Գոնէ գիտես որ Հօկը վերջերս համագումար մը ունեցաւ փարիզի մէջ։

— Դո՞ւն ալ պատգամաւոր էիր։

— Եթէ այդպէս պիտի զուարճանաս, չեմ շարունակեր։ Ես ի՞նչ գործ ունիմ Հօկին հետ։

= Մի բարկանար. բարեխօսրէն հարցուցի։ Ո՞վ գիտէ ինչե՞ր փչած են Դաշնակցութեան դէմ։

— Դաշնակցութենէն առաջ, իրարու դէմ փչած են։ Մարսէյլի շրջաբերականէն չե՞ս հասկնար թէ՛ ինչ քան կիրք ու ոխ կուտակուած էր։ Ներկայ եղեր են 53 հոգի, մեծ մասը՝ բնդդիմադիր։ Օրակարգի գլխաւոր հարցերը հազիւ քննուած, փոթորիկ մըն է կը պայթի։

փաստ ունի՞ս։

— Դուն ալ միշտ այսպէս ես. կատարեալ Թովմաս առաքեալ, մինչեւ չտեսնես, չկարդաս, չես հաւատար։ Իմ ազբիւրս ինծի կը բաւէ, ես ալ քեզի կը բաւեմ։

= Ուրեմն փոթորիկ մը կը պայթի։ Յետո՞յ։

— Ժողովը կը բաժնուի երկու թեւի. մէկուն գլուխը Աւ. Իսահակեան, միւսին գլուխը՝ Բժ. Մինասեան։

= Ուրեմն երկու ճակատ, աջ եւ ձախ։

— Ճիշդ այդպէս։ Աջը կ՚առաջարկէ որ Հօկը ծառայէ իր բուն նպատակին, իբրեւ հայրենիքի օգնութեան կազմակերպութիւն, խտիր չդնելով որ ով է հոսանքի առջեւ, դաշնակ, հնչակ, ռամկավար, իսկ ձախը կը կենայ դասակարգային գետնի վրայ, նախընտրելով կայմիր գիծը։

— Անշուշտ ձախն է որ կը յաղթէ։

— Համբերէ քիչ մը։ Վինարաճառութիւնները կը տաքնան, ձայները կը բարձրանան, ձեռքեր, թեւեր կը շարժին, աթոռ մը կ՚ուղղուի դէպի աջ թեւին դրօշակիրը...

= Երեւի խեղճը ոտքի վրայ մնացած էր։

— Համբերութիւնս մի՛ սպառեր, կէս կը ձգեմ կ՚երթամ։ Աթոռը նետելու կ՚ըլլան Աւ. Իսահակեանի գլխուն. բայց անոր կուսակիցները կը միջամտեն։ Աթոռը տեղը կը մնայ, սակայն բազմաթիւ ձեռքեր, ոտքեր իրար կը խառնուին։ Կուրծք կուրծքի, կոկորդ կոկորդի։ Ձախ թեւին հրամանատարն ալ աթոռի փարձանք մը կ՚անցընէ, տաք ու պաղ քրտինքներու մէջ։

— Փոթորիկէն յետոյ անձրե՞ւ թէ արեւ։

— Աջակողմը փոքրամասնութեան մէջ մնացած ըլլալով, ձախակողմը իսկն իր գլխուն կեղր. վարչութիւն մը կ՚ընտրէ։

= Ուրեմն այդպէս ալ կը վերջանայ համագումարը։

— Ի՞նչ մեղքս պահեմ, աւելի անդին չկրցայ առուգել։ Դուն Մարսէյլի «ներքին շրջաբերական»ը վերջացուր, ես մնացեալն ալ կը հասցնեմ նոյնքան վաւերական մանրամասնութիւններով։

ՎԱՀԷ

Ինչպէս պիտի վերակազմուի գերմ. ծովուժը

ՄԱՐՏԱՆԱՒԵՐՈՒ ԹԻՒԸ՝ ՀԱՄԱՁԱՅՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԻՆ

« Թայմզ »ի նաւային աշխատակիցը հետեւեալ հաշիւները կը հրատարակէ Գերմանիոյ նաւային սպառազինութեանց մասին.—

Ուաշինկթընի դաշնագրով (1922) *Մեծն Բրիտանիոյ եւ Մ. Նահանգներու առաջնակարգ մարտանաւերուն տարողութեան սահմանը որոշուեցաւ* 525,000 *թոն, իւրաքանչիւրին համար. Թէ Գերմանիա պիտի ուզէ՞ իր մարտանաւերը շինել այս տարողութեան վրայ,* 35 *առ հարիւր համեմատութեամբ,— կախում պիտի ունենայ այս տարի գումարելի նաւային խորհրդաժողովի ելքէն, որովհետեւ Ուաշինկթընի դաշնագիրը չեղեալ համարուեցաւ Ճափոնի կողմէ եւ այլ եւս արժէք չունի* 1936 *դեկտեմբերէն յետոյ։ Բայց եթէ նորոգուի Անգլիոյ եւ Մ. Նահանգներու համար որոշուած տարողութեան չափը եւ Գերմանիա գործադրէ* 35 *առ հարիւրի իրաւունքը, զրահաւորներու համար իր տարողութեան բաժինը պիտի ըլլայ* 183.750 *թոն, որ բաւական է* 18 *մարտանաւեր շինելու՝ «Տիօյչլանտ»ի ձեւով, այսինքն* 13 *հատ աւելի։ Գալով յածանաւերուն, Գերմանիոյ բաժին կ՚իյնայ* 118.650 *թոն, մինչդեռ ունի միայն* 35.400 *թոն։ Տարբերութիւնը բաւական է շինելու* 9 *նոր յածանաւ, իւրաքանչիւրը* 9000 *թոն տարողութեամբ։ Եթէ տարողութիւնը պակսեցնէ, կրնայ շինել մինչեւ* 14 *հատ։ Թորփիլահալածներու համար Գերմանիոյ բաժինը պիտի ըլլայ* 52,500 *թոն, որուն դիմաց ունի միայն* 9600, *հետեւաբար կրնայ շինել տակաւին* 30 *նոր թորփիլահալած՝ իւրաքանչիւրը* 1430 *թոն տարողութեամբ կամ* 50 *հատ՝* 800*նոց։ Սուզանաւերու համար տրամադրելի ունենալով* 25,000 *թոն, կրնայ շինել* 40 *հատ, իւրաքանչիւրը* 600 *թոն տարողութեամբ կամ մօտ հարիւր հատ* 250*նոց*

Գերմանիա ընդունելով 35 *առ հարիւր համեմատութիւնը, մարտանաւերու թիւով շատ վար կը մնայ Ֆրանսայէն, որուն նաւատորմիղը անգլիականին* 50 *առ հարիւրը կը կազմէ, տարողութեամբ։ Իսկ սուզանաւերու տեսակէտով, Ֆրանսա առաջինն է ամբողջաշխարհի մէջ, ունենալով* 96 *հատ՝ անգլիական*51*ին դէմ, կամ աւելի քան* 99,000 *թոն՝ անգլիական* 66,000*ին դիմաց։ Իտալիա Ֆրանսայէն վար կը մնայ մեծ մարտանաւերու տարողութեամբ, բայց առաւելութիւն կը վայելէ իր արդիական շինութիւններով։ Անուանապէս Իտալիոյ նաւատորմին ուժը կը կազմէ անգլիականին* 35 *առ հարիւրը, բայց արագօրէն կը զօրանայ։ Վերջին տեղեկագրի մը համաձայն Իտալիա ունի* 24 *յածանաւ անգլիական* 50*ին դիմաց,* 94 *թորփիլանաւ* 161*ի դիմաց, եւ* 59 *սուզանաւ։ Իտալիա աշխարհի միակ պետութիւնն է որ երկու զրահաւոր կը շինէ իւրաքանչիւրը* 35,000 *թոն տարողութեամբ։*

Նոր օրէնք օտար բժիշկներու մասին

Երեսփ. ժողովը հինգշաբթի օրուան նիստին մէջ ձեռնմբարձ քուէարկութեամբ հաստատեց օտար բժիշկներու վերաբերեալ օրէնքը, ո՛ր բազմաթիւ սեղմումներ կը պարունակէ։ Սկզբունքով, Ֆրանսայի մէջ բժշկութիւն ընելու համար պէտք է Ֆրանսացի ըլլալ կամ հպատակ դարձած։ Այս վերջինը (առաջական հպատակ – նաթիւրալիզէ) կրնայ բժշկութիւն ընել միայն զինուորութեան շրջանը լրացնելէ յետոյ։ Կին բժիշկները պէտք է սպասեն զինուորութեան շրջանին հաւասար ժամանակ մը։ Այն օտարականը որ հպատակութիւն չէ խնդրած 30 տարեկանէն առաջ, պէտք է սպասէ ժամանակ մը, այսինքն կրկինը զինուորութեան շրջանին տեւողութիւն։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

ԳԻՒՂԻ, ՔԱՂԱՔԻ ԵՒ ԳԱՂԱՓԱՐԻ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

Անարդար պիտի ըլլար յայտարարել թէ Հայաստանը, խորհրդային տիրապետութեան 15 տարիներու ընթացքին, տնտեսական եւ մշակութային նուաճումներ չէ կատարած ։ Հայաստանը վերելքի շրջան կ'ապրի եւ տնտեսական յառաջդիմութեան հնարաւորութիւնները չեն պակսիր ։ Հայ ժողովրդի առեղծուածային ոգին եւ շինարար ձեռքը կրնայ միշտ հրաշքներ գործել, միայն թէ անոր տրուին նախաձեռնութեան իրաւունք եւ աշխատանքի ազատ պայմաններ ։

Դժբախտաբար, խորհրդային իշխանութիւնը խլելով ժողովրդի ձեռքէն տնտեսական բոլոր իրաւասութիւնները, իր վրայ է առած երկրի բովանդակ տնտեսութիւնը վարելու նախաձեռնութիւնը ։ Եւ որովհետեւ խորհրդային տնտեսական քաղաքականութիւնը սխալ հիմերով կ'առաջնորդուի, ապա պատճառ կը դառնայ, որ երկրի տնտեսական կեանքը հնարաւոր եղած չափերով չզարգանայ ու չբարգաւաճի ։ Ինչպէս որ նախորդ յօդուածով ցոյց տուինք («Յառաջ», յունիս 13), համայնավար վարիչները զգալով իրենց սխալները, դժգոհութեան են եկած եւ բռնած են նահանջի ճամբան ։ Սակայն, մինչեւ այժմ կատարուած սխալները խոշոր վնասներ են հասցուցած երկրին եւ մանաւանդ հայ գիւղին ։

Նպատակ չունինք կանգ առնելու գիւղատնտեսութեան մէջ տեղի ունեցած բոլոր երեւոյթներուն վրայ ։ (Օրինակ, յայտնի է, թէ այս վերջին 5 տարիներու ընթացքին ինչ աւերիչ անկում է ունեցած Հայաստանի անասնաբուծութիւնը եւ ինչպիսի ահաւոր չափերով նուազած է անասուններու թիւը) ։ Գանք մը խօսք միայն հացահատիկներու ցանքի տուած բերքի մասին ։

Համայնավարները իշխանութեան գլուխ եկան 1917 հոկտեմբերին ։ Առաջին տարիներու ընթացքին, մինչեւ 1921 մարտ ամիսը, անոնք փորձեցին բռնի միջոցներով համայնացման ենթարկել երկրին ամբողջ տնտեսութիւնը ։ Աւերի ու աւերի այդ տարիները պատմութեան մէջ յայտնի են ռազմական կոմունիզմի շրջան անունով ։ Արդիւնքը եղաւ այն, որ Ռուսաստանի մէջ միլիոնաւորներ մեռան անօթութենէ ։ Ստեղծուած գործերու այդ կացութիւնն էր որ ստիպեց Լէնինը զիջել նահանջի եւ յայտարարել փրկարար Նէպը (Նոր տնտեսական քաղաքականութիւն) ։ Ժողովուրդը իր տնտեսութիւնը վարելու եւ աշխատանքի արդիւնքէն օգտուելու ազատ իրաւունք ստացաւ ։

Բարեբախտաբար, Հայաստանի մէջ խորհրդային վարչաձեւը հաստատուեցաւ Նէպի շրջանին եւ երկրի տնտեսութիւնը սկսաւ ուժեղ թափով բարգաւաճիլ ։ Նէպի վերջին տարիներուն (1929—30) հայկական գիւղը այնպիսի յառաջդիմութիւն ունեցաւ, որ բերքը գերազանցեց նախապատերազմեան չափերը ։

Սակայն, կացութիւնը գլխիվայր շրջուեցաւ, երբ խորհ. իշխանութիւնը ձեռնարկեց հնգամեայ ծրագիրներուն եւ հաւաքական տնտեսութեան քաղաքականութեանը ։ Առանց հաշուի առնելու երկրին պայմանները, համայնավարները փորձեցին մէկ անգամէն ընկերվարական կարգ ու սարք հաստատել ։ Մի կողմ թողլով ժողովրդի ուժեղ ընդդիմութեան եւ զինական ըմբոստութիւններու պատմութիւնը, տեսնենք, թէ ինչպիսի անդրադարձում ունեցաւ Սովետեան «քոլխոզութիւնը» Հայաստանի գիւղատնտեսութեան վրայ ։

Համաձայն կեդրոնական վիճակագրական վարչութեան տուեալների («Խ. Հ.», 24 նոյեմբեր 1932), Հայաստանի հացահատիկներու ցանքի մէջին բերքը եղած է, -

Տարի	ցանքի տարածութիւնը հեկտարով	մէկ հեկտարի բերքը կենդ.-ով	ընդհ. բերքը կենդ.
1930	337.076	9.0	3.033.684
1931	314.000	8.3	2.666.000
1932	316.000	5.	1.578.000

Այսպիսով, խորհրդային վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ, որ բերքը առաջին հնգամեակի ընթացքին ինկած է մօտաւորապէս կէս առ կէս ։ Հնգամեակի առաջին տարին (1929) մէկ հեկտարէն ստացուած է 9.5 կենդ. բերք, իսկ վերջին տարին՝ 5 կենդինար

Խանջեան այս տարի արտասանած իր բազմաթիւ ճառերէն մէկուն մէջ («Խ. Հ.», 2 ապրիլ, 1935) կը յայտարարէ թէ 934ին մէկ հեկտարէն ստացուած է 8 կենդինար բերք ։ Կը կասկածիմ այս թիւին ճիշդ ըլլալուն վրայ, որովհետեւ Խորհուրդներու 8րդ համագումարին մէջ, փոխմարշալ Մահմեդով կը յայտնէր, թէ Հայաստանի շարք մը շրջանները մէկ հեկտարէն հազիւ 4 կենդինար բերք են ստացած («Խ. Հ.», 15 յունուար, 1935) ենթադրենք, որ Խանջեանի ցուցանիշը ճիշդ է ։ Սակայն ի՞նչ կը ստացուի ։

Նախկին փոխմարշալ Ա. Տէր Գաբրիէլեանը խորհուրդներու նոյն համագումարին մէջ կը զեկուցանէր, թէ Հայաստանի հացահատիկի ցանքի տարածութիւնը 1934ին եղած է 369 հազար հեկտար («Խ. Հ.», 11 յունուար, 1935) ։ Այսպիսով, 1930ին 337 հազար հեկտարը տուած է մէկ հեկտարէն 9 կենդինարի հաշուով՝ 3 միլիոն 33.684 կենդինար բերք, իսկ 1934ին մէկ հեկտարէն 8 կենդինարի հաշուով՝ 369.000 հեկտարը տուած է 2.952.000 կենդինար ։ Այսինքն, 1934ին ցանելով 31.924 հեկտար աւելի, ստացուած է 81.684 կենդինար պակաս բերք ։

Հայկական գիւղի յետամնացութեան չափը ըմբռնելու համար, պէտք է նկատի ունենալ, որ մեր գիւղատնտեսութիւնը մեքենայացման տեսակէտէն հսկայական փոփոխութիւններ է կրած ։ Եթէ առաջին հնգամեակէն առաջ Հայաստան ունէր միայն 214 տրակտոր, (մեքենաշարժ արօր), 1934ին անոնց թիւը քառապատկուած էր (869), 1929ի դիմաց 1934ին մեր դաշտերու մէջ կը գործէին՝ 15.918 ձիու ուժի փոխարէն — 27.098 հատ, 8 կալսիչներու փոխարէն 128 հատ եւն. ։ Դժուար չէ երեւակայել, թէ ինչ յառաջդիմութիւն կ'ունենար Հայաստանի գիւղատնտեսութիւնը, եթէ տնտեսական օգտակար քաղաքականութիւն տարուէր եւ հայ գիւղացիին գործելու ազատութիւն տրուէր ։

Իսկ հայ գիւղի ներկայ վիճակը նկատի առնելով, իրաւունք ունի Խանջեան բացագանչելու, թէ «մենք գիւղում դեռ շատ յետ ենք մնում» ։ Սակայն նոյնքան իրաւունք ունինք մենք եւս հարց ուղղելու բոլոր տեսակի Խանջեաններուն, թէ ո՞ւր է մեղքը, որ գիւղը ետ կը մնայ․․․

Եւ եթէ խորհրդային իշխանութիւնը պէտք է հիմնայատակ կործանէր գիւղը, որպէսզի երկու հնգամեակներու ընթացքին աշխատի վերականգնել նախկին գոյավիճակը (1929ին), ապա ո՞ւր կը մնան պետական իմաստութիւնը եւ ուղղամիտ հայրենաշինութիւնը․․․

Այժմ անցնինք Հայաստանի արդիւնաբերութեան․

ԱՇՈՏ ԱՐՄԻՐՈՒՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐ

«ԵՐԳ ԵՐԳՈՑ»
(ՈՍՏԱՆԻԿ)

Կեանքս դարձրել եմ
Կարկաչ մի երգի,
Ու էլ չգիտեմ
Ո՞ւր պիտի յանգի ․․․

Արդարեւ, Ոստանիկ զուրկ չէ այն քնարական տրամադրութենէն, որ գրողի կեանքը կը վերածէ մնայուն խռովքի մը, «երգի մը կարկաչին» ։ Այդ ինքնաբուխ տրամադրութիւնն է միայն որ կը փրկէ քերթուած մը, տենդ կուտայ բառերուն, որոնցմով բանաստեղծ մը կը ջանայ արտայայտել ինքզինքը ։ Առանց օրգանական այդ հրայրքին, չէ՞ որ կը մնայ սառն, իմաստները՝ անհաղորդական ։ Առանց այդ զգայնութեան, բանաստեղծութիւն մը, որքան ալ ճարտար արհեստով հիւսուած ըլլայ, կը վիժի սակայն ։ Ի ծնէ մեռած գիրքեր կան, ինչպէս ի ծնէ մեռած մարդիկ՝ բուն իսկ ապրողներու մէջէ ։

Այդ քնարական տրամադրութիւնը կը զգեստաւորուի ոչ միայն գրողի խառնուածքով, այլ ազդեցութիւններով, այլ նաեւ դէպքերու լոյսէն ու տուեալքէն ։ Բանաստեղծներ ալ հասարակ կը ցոլացնեն իրենց ժամանակի հոգեկան երանգները ։

Ոստանիկ հաւատարիմ մնացած է մեր արեւելքին ։ Մանաւանդ քնարի ու քառեակի դասական Իրանը խոհուն ժպիտ մը շնորհած է Հայու իր խառնուած, թափառական հոգիին ։ Իմաստական, զգացական յուզումներէ, ցեղային արկածներէ յետոյ Ոստանիկ կ'ապաստանի առհաւական ահաւոր՝ Ասիա, որուն ոգի կը շողայ տակաւին հին խորհուրդներու ու յայտնութեանց նշոյլներով ։

Ոստանիկ, երբեմն ինք ալ փորձուած է Հայու մեծ մեղքով.— «Արեւելքէն Արեւմուտք» ։ Եւրոպայի հմայքը շնչած ենք հաշիշի նման, գարեջրով ։ Ասիկա մեր պատմութեան մեծ դժբախտութիւնը եղած է. խորթ մօր մը կաթը, ծծելու համար մահ՛ էր, որով սնուցեր ենք մեր մտածումը, մեր երազը, մեր խաչը ։ Որոշ տեսակի արուեստ մը —article de Paris — թէեւ նրբին բայց հիւանդոտ, մեզ խաթարած է ու կը խաթարէ տակաւին ։

Ոստանիկ թօթափած է այն հմայքը, վերադառնալով նախնական բայց հարազատ ակունքին, ան գտած ըլլալ կը թուի հոգեկան ներդաշնակութիւնը ։

Իր վերջին «Երգ երգոց»ը — ժամկալ, սակաւախօս գրքոյկ մը ինքնին, ուշագրաւ չէ բնաւ գեղագիտական խաղերով կամ գիւտերով, բայց ան կը մատնէ զգացական ծփում մը, տեսակ մը հոգիի ներքին վիճակ, որ զինք կը մօտեցնէ որոշ չափով երբեմնի աշուղներուն ։

Անտարակոյս, Ոստանիկ չէ բուժուած բոլորովին այն կարօտախտէն ու հայրենի ցաւէն, որ հայկական է առաւելապէս. այսուհանդերձ իր մօտ պանդուխտի այդ վիշտը մեղմացած, արօդուած է այլ եւս համատարածական, համակերպող իմաստութեամբ զոր Արեւելքը տուած է իրեն ։ Տեսակ մը միստիկ ոգի որ կ'ընդունի կեանքը, հակառակ իր վաղանցուկ, ունայն արժէքին ։

Կորցրել է մէկ ինչ որ բան,
Մտե է գալիս որ գտնի
Ձեռքին՝ նրագ մոզակոն,
Սրտում՝ ցաւը կորուստի ․․
Բայց այդ ի՞նչ է—արդեօք ի՞նչ,
Հարցնում, անցնում են բոլոր․
Պատասխանում է — ՈՉԻՆՉ ․․
Ու որոնում նորից նոր ։

(Ոչինչը)

Իմացական այս զառիթափը զինքը կ'առաջնորդէ սակայն ոչ թէ ունայնապաշտութեան, այլ տեսակ մը համաստուածութեան, ուր ինքզինքը կը շփոթէ ան համայնական իրերուն հետ ու իր կեանքին մէջ կը զգայ զարկերակը տիեզերքի.

Այս ե՛ս եմ, ես եմ, նոյնինքն կը մէջ,
Տիեզերքն ամբողջ, ժամանակն անվերջ,
․․
Կազմելով կեանքն այս — միրած Ոչինչի
Ուր իր մահով ալ, կը վերածնուի.

(Այն ես եմ)

Նոյն իմացական հակազդեցութիւնը՝ եւ բնութեան ու կնոջ հանդէպ. հիացում, յափշտակութիւն եւ այլն իր մօտ չեն մնար զուտ զգացական ջերմութեամբ, այլ կը մեղմանան, կամ ինչ որ նոյնն է, կը բիւրեղանան իմաստութեան մը սառն շունչին տակ ։ Բնութիւն, կին, Ոստանիկի տեսակէտով, անցաւորութիւն, այսինքն յարափոփոխ գոյութեան պատկերներն են պարզապէս, տիեզերական կեանքին փրփուր ու պղպջակը ․․․ Կինը գրեթէ անանձնական, անանուն կախման է, որու աչքը չի բարձրանար մինչեւ կիրքի մը թափին ։

Որպէս գոյն ու բոյր ու թրթռացում
Մի շաղի․ շողի լուսանցքով պայծառ,
— Ուր ամէն հիւլէ, մասնիկ մեր փուշուն,
Հանգլուած կրկին կը կցուին իրար,
— Աշխարհը կը զգանք որպէս քաղցր դոդ․
Որպէս մի սարսուռ ու խռովք, խռովք,
Վայրկեաններու հետ դարեր հոլովող,
Յաւիտենութեան անո՞ւշ զառանցանք ։

(Զառանցանք)

Դժբախտաբար ձեւական կատարելութենէ զուրկ են յաճախ իր քերթուածները. ոչ գոյներու, պատկերներու վայելքը կը շնորհեն, ոչ ալ երաժշտական հեշտանքը ։ Ոստանիկ ջանալով հանդերձ մնալ գաղափարական ընթացիկ օրէնքներու սահմանին մէջ, գիտակցաբար կը մեղանչէ անոնց դէմ ։ Հայերէն ոտանաւոր քերթուած մը շատ բան կը կորսնցնէ իր հմայքէն եթէ կշռոյթի, յանգի ու բառերու ընտրութեան հանդէպ անփոյթ գտնուի գրողը ։ Այս տարրական հասկացողութիւնը կը պակսի մեր ներկայ Հայաստանեան բանաստեղծներուն, նոյնքան եւ Ոստանիկի, որ իր քերթողական արուեստով աւելի նմանողութեան եզրեր ունի անոնց հետ, քան գաղթահայ բանաստեղծներուն ։

Այսուհանդերձ Ոստանիկ գիտէ երբեմն շարել տողեր, որոնք իմաստով ու ձեւով արեւելեան ոգիին ծորուն թեթեւութիւնը, նարկիլէներու գլգլանքը ունին ։

Եւ ո՞վ գիտէ որի՞ կրծքում,
Սիրտ իմ, մի օր ծփաս էլի,
Ալս, ո՞վ գիտէ, որի՞ սիրտն
Ես, որ իմ կրծքէն ընկնես պիտի ։

․ ․ ․ ․ ․ ․ ․ ․ ․ ․ ․

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

ԲԱԲԵՐԴԻ ԱՆՁԻՏՈՒՄԸ...
(ՔՍԱՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

Քանի տարի շարունակ գրուեցաւ 1915ի հայաջինջ տարագիրներու մասին ։ Շատ մը բնագաւառներ կիսով չափ ներկայացուեցան հայ ժողովուրդի անմխիթար պարագաներու շուրջ, դեռ քանինե՞ր կան, որ գրի չեն առած իրենց բնագաւառի պատմութիւնը ։ Օրինակ՝ Բաբերդը՝ իմ սիրելի ծննդավայրս ։ Քսան տարի սպասելէ յետոյ, իբրեւ ականատեսը արհաւիրքի օրերուն, յուշերուս մէջէն դուրս կը քաշեմ այն տխուր էջերը որոնք մաս կը կազմեն 1915 ապրիլ 11)24ի ընդհանուր Հայոց ողբերգութեան պատմութիւն մը՝ որուն նմանը չէ արձանագրած բովանդակ աշխարհը ։

Համաշխարհային պատերազմի բռնկումէն մինչեւ 1915 մայիս 26ը ի՞նչ օրեր ապրեցաւ Բաբերդի բովանդակ հայութիւնը, տխրահռչակ գայմագամ Նուսրէթ պէյի եւ իր շուրջ հաւաքուած «Թէշքիլաթը մախսուսէ»ի արբանեակներու ձեռքով ։

1915 Ապրիլի վերջերը երբ Իտալիա պաշտօնապէս անցաւ Դաշնակիցներու կողմը, Թուրքիա իսկոյն զօրակոչի ենթարկեց 15 — 45 տարեկան զինուորցուները, եւ ալ, իբրեւ մէկը հազարաւորներէն՝ զինուոր էի Մուրատխան օղլի մէջ (Բաբերդի եւ Կիւմիւշխանէի մէջտեղ) ։

1915 մայիս 10ին հրաժեշտ տուինք մեր հարազատներուն ։ 275 հայերով միասին կ'աշխատէինք ճանապարհներու վրայ Մուրատխան օղլի մէջ ։ 17 օր մնալէ յետոյ լուր առինք թէ Բաբերդցին սեւ բռնագաղթի ճամբան բռնած է ․․․ Այս լուրը մեզ հաղորդեցին մեր Բաբերդցի քանի մը հիւանդ զինուորները որոնք մնացած էին Գալախօս, Թրքախօս հայ մեծ գիւղին մէջ ։

Արդէն ամիսներ առաջ տխուր լուրեր շրջան կ'ընէին բռնագաղթի մասին ։

1915 մայիս 25ի կէս օրին մեր հանգստի պահուն երբ կը ճաշէինք՝ Տրապիզոնի կողմէն սուրալով՝ Մուրատխան օղլի հասաւ ինքնաշարժ մը եւ կանգ առաւ կէս ժամու չափ ։

Ինքնաշարժին մէջ կային երկու զինուորական եւ երկու Թուրք բարձրաստիճան պաշտօնեաներ ։ «Ջամուշճի» հանգամանքով մօտեցայ եւ տեսայ նորեկ պաշտօնեաները ։ Մայիս 26ի օրը Բաբերդի մէջ ի՞նչ տրտակարդ ժողով գումարեցին այդ պաշտօնեաները,— չեմ գիտեր, այլ միայն կը յիշեմ որ 1915 Մայիս 27ի Ձորուքշարթի առաւօտ արեւածագին բոլոր հայ գիւղերը պաշարուեցան Թուրք ժանտարմներով ։

Այսպէս, բացի Բաբերդ քաղաքէն 29 հայ գիւղեր հրաման առացան մէկ ժամէն գաղթել ։

Բոլոր գիւղերու մէջ հրապարակաւ կարդացուած էր այդ անիծեալ հրամանը ։ Թէ գիւղէն դուրս եւ թէ ներս երթեւեկը խստիւ արգիլուած էր ։

Բաբերդի շրջանին մէջ երեք գիւղերու ըմբոստ երիտասարդները ժամանակին բարձրացած էին լեռները, ըմբռնելով կացութեան լրջութիւնը, (Վարդահան, Լոռնք եւ Խուխա) ։ —

Մէկ ժամ պայմանաժամը լրանալէ անմիջապէս յետոյ, Բաբերդցին ակամայ լքեց իր դարաւոր բոյնը, Թուրք խառնամբոխը սկսաւ չաչել, իսկ հայ գեղջուկն ու շինականը իրենց բախտը յանձնեցին հովերուն ․․․ ։

Այսպէս դատարկուած Բաբերդի 29 գիւղերու բռնագաղթը տխրահռչակ Նուսրէթի ձեռքով,— Լոռնք, Աւէրակ, Կիվ, Սպլըրճի, Գուռնազի ձորէն, Քանդա եւ Սարաճուղ, Երզնկայի ուղղութեամբ, իսկ մնացեալ 23 գիւղերը՝ Խուխա, Ապիծկայ, Քարաւերակ, Հնոց, Ս. Թորոս բլուր, Բլրաւկ, Ճուշաք, Գալախոռ, Քրջի, Նիւ, Խնծուէր, Ակ, Քէօռէկի, Օձկիւղ, Վարդահան, Թոմնա, Բըլըրկայ, Երկիջախմանց, Մալասայ, Խայէկ, Այմէչկա եւ Թումէլ, Խուփխ ձորէն դէպի Դերջանի ուղղութեամբ ։

Գաղթի վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները այնպիսի վարպետութեամբ կատարուեցան, որ մէկ գիւղը տեղեկութիւն չունէր միւսէն ։

Գաղթէն քանի մը օր առաջ ձերբակալման հրամանագիր մը ստորագրած էր Նուսրէթ, խուզարկելու գիւղերու մէջ գտնուած պարագլուխներ վարպետօրէն ծուղակի մէջ առնելու համար ։

Գաղթականներու շարանը մէկ կողմէ Խուփխ ձորէն եւ միւսը Գուռնազէն կամաց – կամաց յառաջացաւ եւ 7—8 օրուան ընթացքին ինքզինքը գտաւ միացած, Ղարադուլաղի դաշտը՝ Այտողան լեռան ստորոտը ։

Հոս էր, որ կատարուեցաւ աներեւակայելին ․․․ Բաբերդի մօտիկ լեռներէն, Ախտանք, Մատէն, Միւզերէկ, Քալ եւայլն գտնուած հայ զինուորութիւնը (ինչպէս – Թալարի) բոլորը հաւաքած եւ քշած էին այդ սարաւանդներու եւէն

Յունիս 2—3ին տեղի ունեցաւ ընդհանուր ջարդը, Այտողան լեռան ստորոտը ։ Թուրք եւ Քիւրտ խուժաններ զինուած էին կացիններով ։ Տղամարդիկը խոլոր ընտրելէ յետոյ, իգական սեռը անչափահաս պզտիկներով ինկան լեռ ու ձոր, մեծագոյն մասը՝ բռնեցին նահանջի ճանապարհը, մաս մը՝ ոստիկաններու մտրակին տակ, շարունակեցին ճամբան ոտքի արցունք թափելով ։ Ուրիշ խումբ մը ժանտամարդ կիներ ու աղջիկներ վերադարձան կրկին Բաբերդ եւ իրենց շունչը առին Թարբերդի Կօրուխներու Թուրք կառավարութիւնը իբրեւ «մարդասիրական օգնութիւն» քանի մը պատառ չոր հաց կը բաշխէր խեղճերուն ։ Կէս ժամ վերջ փոխան իր տուած պատառ մը չոր հացին՝ գայմագամ Նուսրէթի հրամանով Թուրք մունետիկը շուկային մէջ աճուրդի կը հանէր հայ աղջիկներն ու կիները ։

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

— Շո՛ւտ, պատրաստուեցէք, պաշարուած էք ։ Մուրատ ու Սեպուհ Գարազուրտի կամուրջին քով կռիւի բռնուած են եւ Թուրքերը կամուրջը կը ռմբակոծեն, քանդելու դիտաւորութեամբ ։

Թուրքերը մարտ 23ին անցած էին ընդհանուր յարձակման

Այս լուրին վրայ վայրկենական, բոլորս ալ կը պատրաստուինք ։ Բաւական ժողովուրդը նմանապէս ։ Երեկոյեան դէմ կը հասնինք Գարազուրտի հանդիպակաց բարձունքը ։ Որքան կը մօտենայինք Գարազուրտի Արաքսի կամուրջին, այնքան որոշակի կը տեսնէինք թշնամիին կատաղի ռմբակոծութիւնը ։ Թուրքերը Մժնկերտի լեռնալանջէն անդադար կը հարուածէին Արաքսի կամուրջը ։ Եթէ կամուրջը քանդուէր, մենք որ եւ է ճամբայ չունէինք անցնելու, բացի Արաքսի յորձանքին յանձնուելէ ․․․ Թնդանօթներու եւ շրափնէլներու դժոխային աղմուկը կը սարսէր Գարազուրտը ։ Կամուրջէն անհնար էր անցնիլ ։ Օրը կը տարաժամէր եւ մենք հարկադրուած էինք թափուիլ Արաքսի ձորը ։ Թշնամիին ռումբերը կը սուլէին մեր գլխուն վրայէն ։ Խորտ ու բորդ անցքերէ, իյնալով ելլելով մտանք Արաքսի ձորը ։

Արաքսը խռնեցած, ալիք – ալիք ուռելով, մռնչելով, նեղ քարաժայռերուն զարնուելով, յորդած ու վարարած կը հոսէր ։ Իր կատաղած տեսքը դիտողին սարսափ կ'ազդէր ։ Ճար ու ճամբայ չունէինք, սակայն՝ ի գին մահու պիտի ճեղքէինք Արաքսը ։ Գետի հոսանքն ի վար սկսանք յառաջանալ, ծանծաղուտ մը գտնելու համար. Տեղ – տեղ Արաքսը իր թեւերը փռած, հիւրընկալ կ'երեւար ։ Ուշ էր արդէն ։ Մութը ինկաւ ։ Ծանծաղուտ համարուած տեղէ մը Վ. Նալպանտեան իր հուժկու ձիով փորձ մը կատարեց ։ Բոլորս կը դիտէինք ։ Գետին ճիշդ մէջտեղը իր ձին սկսաւ լողալ եւ Նալպանտեան մինչեւ մէջքը ջուրին մէջ խրեցաւ ։ Մեծ դժուարութեամբ, սակայն, կրցաւ անցնիլ ։

Մենք ալ բոլորս, իրարու ետեւէ, մեր կեանքը յանձնած ձիերուն ու Արաքսին՝ կը նետուինք ջուրը ։ Փաթթուած ձիերու բաշերուն՝ անձնատուր կ'ըլլանք Արաքսի փրփրած պղտոր երախին ։ Վա՛յ անոր, որ թոյլ ու տկար ձի ունի ։ Ոչ ոք կրնայ իրարու օգնել ։ Աղմկայոյզ գետը գիշերային մթութեան մէջ, արագընթաց կ'անցնէր քերելով մեր մարմինը ։ Ձիերն սկսան լողալ ․․․ Տեղ – տեղ, գետին մէջտեղը, ժայռի կտորներ, քարի շերտեր՝ ծածկուած ջուրին տակ ։ Բաւական էր, ձիդ սայթաքէր կամ անզգոյշ քայլ մը նետէր, ընդմիշտ կորած էիր ․․․ գետը կը քշէր կը տանէր ։ Մեր աչքերուն տակ 4 հոգի յանձնուեցան Արաքսի կատղած ալիքներուն ․․․ Գալարապտոյտ յորձանքը անխնայ լափեց զանոնք ․․․ Կը լսէինք օգնութեան մարած կանչեր, բայց ոչ ոք կրնար փրկել զանոնք ․․ Վերջ ի վերջոյ կ'անցնէինք Արաքսը ։ Ամէնքս ալ թրջուած՝ կը դողանք, կը սրսփանք ․․․ Հետեւակները մնացին գետին միւս ափը՝ ենթակայ թրքական վտանգին ։ Անոնք ճարահատ կը դիմեն Գարազուրտի կիսափուլ կամուրջը, եւ երբ հրացանաձգութիւնը կը դադրի, կ'անցնին եւ կուգան կը գտնեն մեզ Շատրուան գիւղը

Մուրատ ու Սեպուհ արդէն հասած էին Շատրուան ։ Ի՞նչ պիտի ընէինք, չգիտէինք Սարիղամիշի կացութեան մասին լուր չունէինք ։ Մէկ ճամբայ ունէինք դէպի Սարիղամիշ երթալու, — Մէճինկի գիւղը— այն ալ Թուրքերը գրաւած էին արդէն ։ Արդ, կ'որոշուի նահանջը շարունակել եւ կտրել Ալա Տաղի ձիւնապատ խորխորատները ։ Կատարեալ գողգոթա մը... Ձիւնը խոր թանձրութեամբ նստած՝ պէտք է ճամբայ հարթէինք ու անցնէինք ։ Ձիերուն սանձէն բռնած, հեւիհեւ, սահելով սայթաքելով, քարանձաւներու մէջ թաթխուած, կը հասնինք վերջապէս յունական Վերին Չէփիկ գիւղը ։ Այնտեղէն ալ Գեանա գիւղը, ուր կը գտնենք Կաղզուանի մեր նահանջող զունդերը ։ Կը մնանք Գեանա, իսկ Մուրատ ու Սեպուհ, քանի մը հետեւորդներով կը մեկնին Կարս, մեր զօրամասի ճակատագիրը որոշելու համար ։

Այդ կարճ առենին մէջ, պատահեցան աւելի քան ցաւալի միջադէպեր ։

Այդ շրջանին մէջ կային քանի մը յոյն գիւղեր ։ Գիւղացիներէն ոմանք անհաւատարմութեան եւ լրտեսութեան ապացոյցներ տուած էին ։ Կարգ մը անպատասխանատու եւ անկուսի խմբապետներ, այդ հանգամանքը պատրուակ բռնելով, անհարկի սպանդներ ու բռնագրաւումներ կը գործադրէին ։ Ձիեր կը խլէին, անասուններ կը բռնագրաւէին, կը կողոպտէին ու կը թալլէին ։ Չկար պատասխանատու իշխանութիւն մը, որ այս զզուելի չարագործները կարգի հրաւիրէր ։ Ձիի մը պատճառով յոյն գիւղ մը ապստամբեցաւ, կռիւներ ու անհամութիւններ եղան եւ ժողովուրդը տեղահանուեցաւ ու գնաց ապաստան գտնելու Թուրքերուն մէջ ․․․ Յունական ուրիշ գիւղեր ալ հետեւեցան անոր ։ Յոյն գաղթականները անկուսն լուսանքներ կը թափէին հայ զինուորի հասցէին եւ կը գերադասէին Թուրքը ։

Սարիղամիշն ալ երկար չի դիմացաւ ։ Հայկական զօրքերը կը սկսին նահանջել մարտ 24ին, երկու – երեք օր տեւող արիւնահեղ կռիւներէ յետոյ ։ Սարիղամիշի անկումով Ալաշկերտի հովիտն ալ կը դատարկուի եւ կը մնայ միայն Վանը, որ մինչեւ ապրիլի կէսերը դիմադրելէ վերջ, կը նահանջէ դէպի Պարսկաստան ։

Սարիղամիշէն յետոյ, ժամանակի կռիւներ տեղի կ'ունենան Նովօ – Սելիմի եւ Բէգլի – Ահմէտի ուղղութեամբ ։

Պարզ էր որ մեր երկրորդ դիմադրական կայանը պիտի ըլլար Կարսը ։

Ապրիլ 10ին հայկական զօրամասերը կը բռնեն Սամաւաթի, Հարամվարդանի, Պէօյիւք – Թէփէի, Գիւնէյի եւ Աղբարայի բարձունքներն ու Գանը – քէօյ գիւղը ։

Կարսի բերդային հրետանին նոյնպէս կազմ ու պատրաստ վիճակի մէջ էր դրուած ։ Բոլորն ալ կը յուսային որ Կարսը ցոյց պիտի տայ բաւական երկար դիմադրութիւն ։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(22)

Հայ գեղջկուհին, պատիւ իրեն, նախընտրեց ինքզինքը յանձնել ձորու խոր յորձանքին։

Բուն քաղաքի ժողովուրդը գաղթեց երկու մասով, առաջինն կէսը երկուշաբթի, յունիս 1, իսկ մնացեալը ?ին վերջին 5 օր վերջը՝ Երզնկայի ուղղութեամբ։

Նախ քան գաղթը, ինչպէս յիշեցի քաղաքին մէջ ձերբակալուած եւ բանտ գրուած էին ծանօթ վաճառականներ, Մուրաֆեան, Սագրեան, Սիմոնեան, Լուսիկեան, Երանոսեան, Փօյաճեան, Փայեան, Փօլատեան, առանց կարգին յայտնի ազգային գործիչներ, քաղաքէն եւ գիւղերէն։

Բաբերդ իր շրջանին մէջ ունէր մօտաւորապէս 18 հազար հայութիւն, աղատագրուածները, հազիւ երեք տասնեակ կը կազմեն այսօր։

Եւ այս նուիրական քանամեակի առթիւ, հեռաւոր Միջերկրականի ափերէն ուխտի կուգամ քեզ, իմ սիրելի եւ խնկարոյր հայրենիք Բաբերդ, կ՚ուզեմ կարօտով դիտել համայնք ու կախարդական տեսարաններդ, բերրի ու արգասաբեր հողդ, ուր հայ շինական տարիներ շարունակ կուրծքդ կը պատռէր, կը մշակէր եւ ցորենի անըսպառ շտեմարաններ կը լեցնէր։ Կ՚ուզեմ երկիւղածութեամբ կանաչազարդ դաշտերդ, լի բուրումնաւէտ գոյնզգոյն ծաղիկներով, բարձրաբերձ լեռներդ, անդնդախոր ձորերդ որոնք նոյնքան անառիկ էր կը հայթայթէին Հայոց նախնիքին ու հօրին։ Կ՚ուզեմ անյագօրէն ծծել մաքուր հովասուն օդդ, պաղ ու զուլալ ջուրերդ։

1915 մայիս 27ը եղաւ Բաբերդի հայ ժողովուրդի տարագրութեան եւ անձիման օրը։

Փա՛ռք բոլոր ինկածներու անթառամ յիշատակին։

Մ. ԱՐՍԼԱՆԵԱՆ

Մարսէյլ

Անկախութեան Տօնը Պուրկազի մէջ

— ° —

ՊՈՒՐԿԱԶ, 11 յունիս (Ցառաջ). — Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Պուրկազի «Հրայր – Վահան» ընթերցարանի վարչութեան նախաձեռնութեամբ եւ սիրայօժար մասնակցութեամբ Պուրկազի «Գթութեան Յանձ. Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ «Կուլտուրական» Միութեան, մեծ շուքով եւ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ մայիս 28ը։ Ծանօթ խմբակին խանդավառ աշխատանքներն ու քանքերը անցան ապարդիւն։

Յունիս 9ի կիրակին, Պուրկազի Հրայր – Վահան ընթերցարանը լեցուած էր։ Ժամը 10 ու կէսին բացումը, առաջնորդութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներու եւ հայկական ու ֆրանսական դրօշներու, գլխաւոր հրապարակէն անցնելով գացին եկեղեցի ներկայ ըլլալու հոգեհանգստեան արարողութեան, որ կը կատարուէր ազատութեան ճամբուն վրայ ինկած նահատակներու անմոռանալի յիշատակին։

Հոգեհանգիստին պաշտօնապէս ներկայ էին պուլկար իշխանութեանց եւ կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները, որոնց կարգին նաեւ Պուրկազի քաղաքապետ Պ. Բորոզովին, ռաւիկանական ճեմբի քարտուղար՝ Պ. Ալեքսանդր Մինեւ եւն.։

Հոգեհանգիստէն վերջ, բազմութիւնը կրկին ուղղուեցաւ ընթերցարան, ուր կը գտնուէին նաեւ պուլկար յարգելի հիւրեր։

Հր. Վահան ընթերցարանը զարդարուած էր հայկ. ու պուլկ. դրօշներով եւ ծաղիկներով։ Ներկաները հիւրասիրուեցան անուշեղէններով եւ զովացուցիչներով։

Երգչախումբը քառաձայն երգեց պուլկ. նոր երգ մը ձօնուած ցար Պորիսին. Ապա «Ճուտի Մարիցա» պուլկ. ազգ. քայլերգէն յետոյ, քաղաքապետին ցանկութեամբ քառաձայն երգուեցաւ նաեւ «Մեր Հայրենիք»ը։ Երեք երգերն ալ յոտնկայս ունկնդրուեցան եւ ծափահարուեցան խանդավառութեամբ։

Օրուան բանախօս ընկ. Կարօ Ղազարոսեան, որ յատկապէս հրաւիրուած էր Փլովտիվէն, տաք շեշտով մը բնորոշեց այն հոգեկան ու ճակատագրական կապը որ կայ պուլկար եւ հայ ժողովուրդներու միջեւ, եւ իբրեւ մէկ ներկայացուցիչը հայ ժամուլին ջերմ շնորհակալութիւններ յայտնեց այն եղբայրական վերաբերումին համար, զոր պուլկար պետութիւնն ու պուլկար ազգը կը շարունակեն ցոյց տալ դէպի հայ տարրը։ «Հր. Վահան» ընթերցարանի վարչութեան ատենապետ ընկ. Գ. Թահթաճեան իր խօսքը թարգմանեց պուլկարերէնի։ Եւ քաղաքապետն ու հիւրերը անձամբ շնորհակալութիւն յայտնեցին։

Ցետոյ գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ Պուրկազի քաղաքապետ Պ. Բարաքօսով, մաղթելով որ հայ ժողովուրդը անյապաղ իր անկախութեան տարիքը տօնէ անկախ Հայաստանի մէջ։ Պ. քաղաքապետին խօսքերը արժանացան բուռն ծափերու։ Նոյնքան գեղեցիկ ճառեր խօսեցան նաեւ պուլկ. կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները եւ որոնք նմանապէս արժանացան ծափերու։

Մայիս 28ի առթիւ պուլկար հիւրերու հետ խօսակցութիւնները շարունակուեցան մինչեւ կէս օրուան ժամը մէկ։

Կէսօրէն վերջը «Նունաքերներու ընդարձակ սրահին մէջ տեղի ունեցան հրապարակային բանախօսութիւն եւ հանդէս։

Ներկայ էր բնորեալ եւ խուռն բազմութիւն մը։

Օրուան նախագահ Պ. Ցոմհ. Սարեանի հանդէսը բանալէ վերջ, երգչախումբը գեղակարութեամբ ընկ. Ար. Ցակոբեանի՝ քառաձայն երգեց «Ճուտի Մարիցան» եւ «Մեր Հայրենիք»ը, որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս։ Տեղի ունեցան արտասանութիւններ եւ Մայիս 28ը խորհրդանշող երեք կենդանի պատկեր։ Ցետոյ ընկ. Կարօ Ղազարոսեան ճառ մը խօսեցաւ որ տեւեց մօտ երկու ու կէս ժամ։ Բանախօսը փառաբանեց վերյուշումը բրաւ մայիս 28ի ազգային եւ քաղաքական արժէքներուն, զայն նկատելով անկիւնադարձ մը մեր քաղաքական եւ ազգային պատմութեան։ Դժբախտաբար ի վիճակի չեմ ամփոփելու այդ գեղեցիկ ճառը որուն վերջին մասը ջերմ ու խանդավառ կոչ մըն էր «Արտասահմանեան Հայաստանի» հայօրէն պահպանման, վասն որ մը իբրեւ լրացուցիչ մաս անվթար տանելու համար ազատուած Հայաստանին։

Պուրկազի Դթ. Յանձ. մասնաճիւղին եւ Հր. Վահան ընթերցարանի վարչութեան կողմէ ընկ. Կ. Ղազարոսեանի տրուեցան երկու ծաղկեփունջեր։

Հանդէսը փակուեցաւ ժամը 7·30ին «Մեր Հայրենիք»ով զոր հանդիսականները միաձայն երգեցին յոտնկայս։

Գիշերը Հր. Վահանի վարչութիւնը իր սեփական ընթերցարանին մէջ սարքեց ընտանեկան երեկոյթ մը։

Այս առթիւ տեղի ունեցան պարեր, արտասանութիւններ եւ ազգային երգեր։

Հանդիսականներու պահանջին վրայ կրկին խօսք առաւ ընկ. Կարօ Ղազարոսեան շեշտելով —

«Օրհնաական կուիւ մը կը մղէ եւ մեր սփիւռքը արտասահմանեան ճակատին վրայ, դժբախտաբար նահանջողները անկարեւոր թիւ մը չեն։ Ճիշդ ատոր համար է որ մենք պէտք կրկնապատկենք մեր ճիգերը՝ հաւատարապէս թէ կորիզ հայրենիքին եւ թէ տարագիր հայրենիքին վերակառուցմանը անվհատաբար նուիրուելով, որպէսզի ան ոչ միայն մեր հայրենիքը ըլլայ, այլ եւ մենք այդ հայրենիքը կարենանք ըլլալ»։

Հանդէսը խանդավառ տրամադրութեան մէջ շարունակուեցաւ մինչեւ ուշ գիշեր։ Ընկ. Կ. Ղազարոսեան Պուրկազէն մեկնած ժամանակ ծաղկեփունջ մըն ալ ստացաւ «Կուլտուրական» Միութենէն։

ԹՈՎՄ. ԹԻՒԹԻՒՆՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԵՐՁԱՒԱՍԱՐԱԿԱԾԱՅԻՆ ԲՈՅՍԵՐ

— • —

Հետզհետէ հող կը գտնէ մերձհասարակածային բոյսերու (Նուշ, Թուզ, Նուռ, պիստակ եւն.) մշակման ծրագիրը Հայաստանի մէջ։

Հողային գործավարութեան ծրագիրներուն համաձայն, մերձհասարակածային բոյսերու մշակումը պիտի կատարուի Մեղրիի, Ղափանի, Իջեւանի եւ Ալլահվերդիի շրջաններուն մէջ, որովհետեւ այդ շրջաններու բնական եւ հողային պայմանները աւելի նպաստաւոր են մերձհասարակածային բոյսերու մշակութեան։ Հողային գործավարութիւնը արդէն գործնական աշխատանքի ձեռնարկած է այդ ուղղութեամբ։ Նշանակուած են յանձնախումբեր, որոնք այս տարի օգոստոսէն սկսեալ մինչեւ հոկտեմբեր ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարեն այդ չորս շրջաններուն մէջ, ընտրելու համար մշակելի հողամասերը։ Հողային գործավարութիւնը 7.4 հեկտար հող պիտի յատկացնէ տնկարանի, 8 հեկտար՝ պարտէզի, մասնաւորաբար թզենիի եւ նռնենիի մշակման համար։ Արդէն հասած են արդէն թզենիի 2000 տնկիներ, որոնք պիտի տնկուին Երեւանի մէջ, աճման փոխադրելու համար իրենց յատկացուած շրջաններ։ Մեղրիի մէջ տնկուած են արդէն թզենիի եւ նռնենիի 5000 տնկիներ, տեղական ամենաբու տեսակներէն, որոնք աճման պիտի բաշխուին շրջաններուն։

Տնկարանի պահանջները լրացնելու համար, համաձայնութիւն կնքուած է Թիֆլիզի, Թաշքենդի, Զաքաթալայի մերձհասարակածային բոյսերու մշակման վարչութեանց հետ։

Միաժամանակ, Հայաստանի գիտանտեսական ուսումնարանի շրջանաւարտներէն պիտի պատրաստուին մասնագէտներ, որոնք յատուկ դասընթացքներու հետեւելէ վերջ՝ պիտի ղրկուին Ղրիմ, ծանօթանալու տնկարաններու աշխատանքներուն, որպէսզի յետոյ վարեն Հայաստանի մերձհասարակածային բոյսերու մշակման գործը։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՂՈՒԹԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

— • —

ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻ, 17 յունիս (Ցառաջ). — Հ. Ց. Դ. «Մուրատ» խումբին նախաձեռնութեամբ մեծ խանդավառութեամբ տօնուեցաւ Մայիս 28ը։ Իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերած էին Տէսինի Արծիւ Փանֆարի խումբը, Լիօնէն ընկ. Գրրդճեան իր փոքրիկներով եւ Վիէնի ընկերները։

Կիրակի կէս օրէ վերջ որոշուած ժամէն առաջ, լեցուած էր Օթէլ տը Ցրանսի սրահը։ Բեմը զարդարուած էր ֆրանսական եւ հայկական դրօշներով եւ հերոսներու նկարներով։ Հանդէսը բացուեցաւ Արծիւ Փանֆարի «Մեր հայրենիք»ով, զոր ներկաները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Նախագահ ընկ. Ս. Թիրեաքեան քանի մը խօսքով պարզեց անկախութեան գաղափարը եւ հրաւիրեց յոտնկայս յարգել այն մարտիկները որոնք «Իրիզախ կեանքով զաւակն մահը հնգենցին»։

Արտասանութիւններ ըրին ընկ. Անդրանիկ Մարգարեան (Տէսինէն), ընկ. Մովսէս Կարապետեան (Վիէնէն) փոքրիկ Թիւրքմէնեաններ (Փօն տը Շէրիէն), ընկ. Մկրտիչ Մարտիրոսեան եւ փոքրիկն Ցակոբեան (Տէսինէն)։ Երգեց Օր. Աղասուհի Սիրունեան։ Մէջ ընդ մէջ Արծիւ Փանֆար եւ ընկ. Գրրգճեան եւ որդիք իրենց ճապով կը նուագէին յեղափոխական երգեր։ Փոքրիկն Պետօ Գրրգճեան պարեց կովկասեան քանի մը պարեր որոնք ջերմապէս գնահատուեցան ներկաներուն կողմէ։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Թ. Արվաղեան, որ փաստացի պարզեց հայ ժողովուրդին ճիգերը դէպի անկախութիւն, սկսելով 60ական թուականներէն։ «Այսօր ունինք Հայաստան մը, կորիզը մեր վաղուան երազներուն։ Գուրգուրանք անոր վրայ առանց նայելու անոր գոյնին եւ ձեւին։ Վարչաձեւերը կ՚անցնին, երկիրը կը մնայ։ Ուժ տանք բոլոր ազգօգուտ ձեռնարկներուն եւ պատրաստենք այնիւ գաղափարներ»։ Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուորաց»ով։

Կէս ժամ յետոյ տեղի ունեցաւ ընկերա – համակրական խնջոյք մը, նոյն սրահին մէջ։ 25 սեղաններու շուրջ հաւաքուեցան համակիրներ եւ ընկերներ։ Սեղանապետ ընտրուեցաւ ընկ. Դ. Երամեան (Վիէնէն) եւ խնջոյքը սկսաւ յեղափոխական երգերով։ Բաժակաճառեր խօսեցան Վիէնէն ընկեր Սարգիսը, Լիոնէն ընկ. Աէֆքէրեան, տեղւոյս Ազգ. Միութեան քարտուղար Պ. Գ. Գարիպեան, Աթանոցքիներէն, Տիրրանակերտցիներէն, Զարասնճազցիներէն ալ ներկայացուցիչներ խօսեցան, արտասանեցին եւ երգեցին։ Մասնաւորապէս Պ. Գրիգոր Նահապետեանի անգլիերէն երգերը մեծ զուարճութիւն պատճառեցին։ Արծիւ Փանֆարի եւ «Մասիս» ճապի մասնակցութիւնն ալ կը կրկնապատկէր ուրախութիւնը։ Ու տաք եւ ընկերական մթնոլորտը տեւեց մինչեւ երեկոյեան ժամը 8։ Լիոնէն, Տէսինէն եւ Վիէնէն եկած ընկերներու մեկնումի ժամը հասած ըլլալով, խնջոյքը փակուեցաւ եւ ժողովուրդը մեկնեցաւ ազատութեան կարօտը սրտին մէջ։

Ս. Թիւրքմէնեան

Ցունիսի սկիզբը հրապարակ հանուեցան 8 գրքոյկներ՝ թզենիի, նռնենիի, պիստակի եւ այլ մերձհասարակածային բոյսերու մշակութեան մասին։

Օրուան ծագերը

ՍԷՆ ՇԱՄՈՆ. — Գաւառի մէջ ի՛նչ լաւ ցաւեր եւ խոր վէրքեր կան, որոնց անուշադիր կ՚անցնինք։ Վերին մարմինները լա՞ծ են կամ կը լսե՞ն գիւղերէն, քաղաքներէն եւ [illegible] խրճիթներէն արձակուած ճիչերը, որոնց ունկնդրութեան քաջը պիտի ճաթէր։

Ինքնութեան թուղթերու խնդիրը շահագործման եւ կողոպուտի աղբիւր դարձեր է, մեր արիւն – քրտինքով չարչարուած հայրենակիցներուն համար։

Այսպէս, տարագիր բնտանիքներ կան որ տարիներու անգործութեան երեսէն կերած սպառած են իրենց վերջին խնայողութիւնը եւ ծախած՝ իրենց կոմփանիներուն խոզայիններ եւ անձ նոր հողեր,— 2—300 ֆրանք տուգանք ինքնութեան թուղթերու յապաղման պատճառով։

Ընտանիքներ կան բազմանդամ, որոնք մինչեւ 400 ֆրանք վճարելու հրաւիրուած են։ Ո՞ւր պիտի յանգի այս աղքատութիւնը։

Ո՞ր օրուան կը սպասեն, Երեւան, դուն որ կը կոչուիս բանուորա – գիւղացիական իշխանութիւն։

Ս. Ընտրիկեան

ՑԱՄՈՒՂ

Ինչո՞ւ կ՚ուշանայ նուիրակը

— • —

«Կանթեղ» ամսաթերթը, որ Ամերիկայի ազգ. վարչութեան պաշտօնական օրկանն է, հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (1935 մայիս)։

— «Հոկտեմբերի սկիզբները պատուիրակը հասաւ արտասահման եւ դեռ մինչեւ այսօր հասած չէ Ամերիկա։

Անշուշտ՝ առարկութիւն մը չկար որ հայրապետական լիազօրը իր ճամբուն վրայ այցելէր նաեւ հայկական ուրիշ գաղութներու, իր օրհնութիւնները տար եւ խօսէր հայ եկեղեցիին համար, բայց կը կարծենք թէ լիազօրին գլխաւոր պաշտօնն ու պարտականութիւնն էր ամէնէն առաջ գալ Ամերիկա իր պարտքը կատարելու։

Այս մեծ գաղութը խորապէս պառակտուած է դժբախտ եպիսկոպոսի մը պատճառաւ։

Սահմանադրական օրէնք, կանոններ եւ երեսփոխանական ժողով կորսնցուցած են իրենց իրաւական բնոյթը եւ այժմ տղօրինի ու բաժան ժողովի մը կողմէ «առաջնորդ» Նշանակուած է բոլորովին անարժան վարդապետ մը, որ այս գաղութին մէջ կը գործէ յանուն ամենայն Հայոց հայրապետին։

Անդին՝ հեռաւոր Քալիֆորնիան, ուր Գարեգին եպիսկոպոսի նման բարձր արժանիքներով օժտուած եկեղեցական մը քաշուած է գործէ եւ օրինաւոր Ազգ. կեդր. Վարչութիւնը Քասիմեան վարդապետի տեղապահութեամբ կը վարէ թեմին եկեղեցական գործերը, ուրիշ անկարգ քահանայ մը, որպէս հայրապետահաստատ տեղապահ, ինքզինք պարտադրել կը ձգտի։

Այս պայմաններու տակ կը կարծենք որ հայրապետական նուիրակին դատախօսութիւններն ու փլչելու վրտանգին ենթակայ մայր տաճարին համար ձեռնարկած հանգանակութիւնը բնաւ արդարանալի չեն ի տես ներկայ կացութեան։

Մենք կը կարծենք ընդհակառակն, որ եթէ հայրապետական լիազօրը, անմիջապէս վտանգին վայրը փութար եւ ցոյց տար իր կորովն ու արդարադատ ընթացքը, այդ պարագային իր հանգանակութիւնները աւելի լաւ արդիւնք կուտային, աւելի խոր տպաւորութիւն կը գործէին։

Ինչ որ է. ամերիկահայ գաղութը դեռ կը սպասէ լիազօրին, որ այլ եւս պէտք չէ ուշանայ։

Ամերիկահայ գաղութի ցաւը միայն տեղական բնոյթ չունի, որովհետեւ լոկ տեղական տուեալներէ ծագում չէ առած։ Մեր խնդիրները մեծապէս կը շահագրգռեն գաղթաշխարհի միւս համայնքներն ալ։

Թեմական ներքին ինքնավարութեան հարց կայ։ Եւ ի՞նչ պէտք է ընէ էջմիածինը։

Ղեւոնդ արք.ի մը ազանութիւնը եւ կամ Ղեւոնդ վարդապետի մը դէմ ճիւղուած մախաթարեր հարցին լոկ արտաքին մասը ցոյց կուտան։ Կայ ներքին մասը, ներսի ցաւը եւ էութիւնը վէրքին, որ բուժուած չէ եւ հիմնական դարմանումի կը կարօտի։

Սահմանադրական օրէնքներու տանկախման խնդիր կայ, որուն մէջ ամբաստանեալ կողմ է նաեւ էջմիածինը։ Ի՞նչպէս պէտք է կարգադրել այս խնդիրը. կարգադրութիւններո՞վ որոնք այլ եւս ծիծաղելի դարձած են եւ ո՛չ մէկ ազդեցութիւն կ՚ընեն ժողովրդական զանգուածներու վրայ։

Նուիրակը պէտք է գայ եւ անմիջապէ՛ս։ Հերի՛ք որքան յամեցաւ ան։ Կը կարծենք որ այժմ աւելի լաւ եւ արդարացի բացատրութիւններ կան լիազօրի համար քան մէկ քանի ամիս առաջ»։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԻԷՆ, 16 յունիս (Ցառաջ). — Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի վարչութեան հրաւէրով ընդհ. անդամական ժողովը տեղի ունեցաւ ուրբաթ օր, Պ. Տիգրան Մանուկեանին սրճարանին մէջ։ Երեկոյեան ժամը 9ին, ամենավերջին հարցն էր վարչական ընտրութիւն։ Կարդացուեցաւ նախկին վարչութեան բարոյական եւ նիւթական զեկոյցը, եւ ժողովը միաձայնութեամբ գնահատեց մէկ տարուան գործունէութիւնը։ Ցետոյ ընտրուեցաւ նոր վարչութիւնը, հետեւեալ անդամներով,— Հայր Կարապետ վրդ. Տէրմոյեան, Ա. Կարապետեան, Ս. Անկոեան, Ց. Մաթոսեան, Պ. Գալիկեան։ Ֆութպոլի խմբապետ ընտրուեցաւ Ցարէն Լուսաբեան։ Նորընտիր վարչութիւնը հրաւիրուած է Վալանսի Արծիւ մարզական միութեան Ֆութպոլի Ա.խումբը մրցելու համար Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբի դէմ։ Մրցումը տեղի պիտի ունենայ վաղը՝ կիրակի 23 յունիս կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզադաշտին վրայ։ Այս առթիւ սիրով կը հրաւիրուի Վիէնի մարզասէր հայ հասարակութիւնը, քաջալերելու համար հայ մարզիկները։

Ց. Մարոսեան

ՋԵԿՈՅՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻ ՀԵՏ ՎԱՐԱԾ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

(1935 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 11ԷՆ ՄԱՅԻՍ 27)

Ի՞նչ խօսք, որ ինչպէս մարդկային է եւ ամէն ազգերու մէջ ալ նկատելի, ազգային կամ գաղութային այդ ընդհանրական աշխատանքներու մէջ կարելիութիւն չէ եղած միշտ միացեալ կամ միակամ գործակցութիւն ապահովելու։ Այստեղ ալ դէթ մեզաւորը անոնք չեն որ մօտիկցած եւ գործի են փարած, այլ անոնք որ հեռու են մնացած, չեն մասնակցած, այլ միշտ քննադատած ...

Եւ ասիկա թող համարուի մեր պատասխանը, վերջերս կաթող. նուիրակի Մարսէյլի մէջ բրած այն յանձնախմբի կրկնութեանց թէ՝ մենք «ինքնակոչ ենք թէմ յայտարարած» կամ «առաջնորդ ընտրած», թէ մենք «չենք վաւերացուած Վեհափառ հայրապետութենէն», հետեւաբար ապօրէն ենք, չենք ճանչցուեր, եւն. եւն.։

Կաթող. նուիրակէն մենք իրաւունք ունէինք սպասելու անաչառ եւ անկողմնակալ քննութիւնը այս բոլոր երեւոյթներուն եւ ապա նոյնքան անաչառ ու անկողմնակալ լուծումը այն բոլոր առաջադրուած հարցերու, որոնց համար գինքը մեր շրջանը հրաւիրեցինք եւ իբր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ բարձրագոյն իշխանութեան ներկայացուցիչ, իր օծութեան վրայ քննութեան դրինք։

Սակայն, ինչպէս բոլորին յայտնի եղաւ, Մայիս 29ին պատուիրակը մեկնեցաւ Մարսէյլէն առանց որ եւ է գրական կարգադրութիւն մը ընելու շրջանիս թեմական կամ առաջնորդական մեր պահանջներու օրինականացման շուրջ։

Դեռ այս տարուան փետրուարէն սկսեալ, ըլլայ Փարիզի, ըլլայ Մարսէյլի մէջ մեր վարած բոլոր բանակցութիւնները, խնդրանքները, դիմումները եւ առաջարկութիւնները՝ երբեմն բանաւոր, երբեմն գրաւոր եւ երբեմն ալ խառն ժողովներով, բայց միշտ պաշտօնական եւ յանուն Հարաւ. Ֆրանսայի Թեմական Ժողովի եւ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ու նաեւ բոլոր արուարձաններու Թաղ. Խորհուրդներու եւ ծխական քահանայից դասի, կրօնական, դաստիարակչական, ուսումնական խորհուրդներու թէ՝ ճանչնալ եւ էջմիածնի Վեհափառ Հայրապետութեան կողմէ վաւերացնել 1927էն սկսեալ ժողովրդի ազատ եւ գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուած եւ ներքին կանոնագրով մը Թեմական ժողովէ եւ Ֆրանսական կառավարութեան կողմէ վաւերացուած այս շրջանը իբր առանձին թեմ եւ առաջնորդութիւն՝ նուիրակի մօտ մնաց «ձայն բարբառոյ յանապատի» եւ ապարդիւն ... ինչո՞ւ, որովհետեւ այդ բոլորը Վեհափառ հայրապետութեան էջմիածնի կողմէ «արտօնուած» կամ «վաւերացուած» չըլլալով «ապօրէն» են եւ հետեւաբար անընդունելի, բոլորը պէտք է լուծուին, չեղեալ պէտք է հռչակուին եւ նորէն նոր սկսիլ վերակազմել՝ նախ նուիրակի կողմէն նշանակուած եւ բոլորովին չէզոք աղօթիւններէ բաղկացեալ ժամանակաւոր վարչութիւն, մշակել նոր կանոնագիր կամ արդէն գոյութիւն ունեցողը արագրել կամ վաւերացնել տալ Վեհափառ Հայրապետին, ու ապա համաձայն այդ կանոնագրի, երբ Վեհափառ հայրապետը համաձայն կ՚ըլլայ այս շրջանը իբր առաջնորդական թեմ ճանչնալու, բերել առաջնորդ մը (այդ մեր ընտրած Յաչատուրեան եպիսկոպոսը կ՚ըլլայ թէ ուրիշ եպիսկոպոս մը, Վեհափառ հայրապետը պէտք է յարմար գտնէ եւ որոշէ) ու յանձնարարել այդ առաջնորդին որ ժամանակաւոր վարչութեան հետ միասնաբար, համաձայն կաթողիկոսի կողմէն վաւերացեալ կանոնագրի տրամադրութեանց, նոր պէտք գգացուի ընտրութեանց ձեռնարկել ... Այլ խօսքով իբր թէ 30 000է բաղկացեալ այս գաղութը անկազմակերպ է բոլորովին, ոչ մի մարմին կամ ժողով գոյութիւն չունի, եւ էջմիածին ալ կը դառնայ գաղութին, ձեռքը վրան կը դնէ եւ ժամանակաւոր վարչութիւնով ու առաջնորդով մը՝ իր կողմէն նշանակեալ կը սկսի վերակազմել նոր՝ այրուբենէ սկսեալ ...

Մենք չենք կրնար երեւակայել որ գտնուի որ եւ է գաղութ, կազմակերպուած այնպէս ինչպէս օրինակ մերն է, պիտի հանդուրժէ կամ ընդունի խիստ արտառոց ու ծայրայեղօրէն մենատիրական այն առաջադրութիւնը կամ հրամայական միջոցները, որ մեզ կը հրամցնէ մեր կողմէն իբրեւ չատ յարգուած կաթող. նուիրակ Գարեգին արք. Ցովսէփեան։ Բայց մէկի մը անձի, կամ ազգային ոգւոյ, մտքի եւ իմաստականութեան հանդէպ յարգանք ունենալը չի նշանակեր կոյր պէտք բոլոր ընդառաջել նաեւ ի պաշտօնէ եւ հարկադրաբար բրած անոր թելադրութեանց [illegible] բոլորովին տարբեր կ՚ըլլար, եթէ համաձայնութիւնը գոյանար, փոխադարձ զիջողութեան սկզբունքի վրայ, ինչ որ տրամաբանական է եւ ընդունելի, մարդկային բնական եւ պետական բոլոր վիճակներու մէջ։

Եղաւ առեն մը օրինակ, որ կաթողիկոսական նուիրակը կարծէք անտարել փոխադարձ զիջողութեան այս սկզբունքին եւ մանրամասն քննութեան առնելէ ու ուսումնասիրելէ վերջ գաղթահայութեանս իրական վիճակի բոլոր դրդապատճառները ու տուեալները, նաեւ տեսակցութիններ մշակելով ժողովներէն ու վարչական կազմերէն դուրս գտնուող մի շարք աղօթիններու հետ, որոշեց եւ Թեմական – գաւառական ժողովի ու Ազգ. Կեդր. Վարչութեան առաջարկեց եւ յանուն եկեղեցական բարձրագոյն իշխանութեան բարոյապէս հարկադրեց ընդունիլ Թեմական գաւառական ժողովի ընտրեալ 27 անդամ – երեսփոխաններու վրայ աւելցնել ու իր կողմէն նշանակեալ 13 երեսփոխաններ եւս, որով Թեմական ժողովի անդամներու թիւը փոխան 31ի (ինչ որ մեր ներքին կանոնագրի սահմանեալ թիւն է) 40ի դարձնել։ Բացի այս նշանակեալ 13 երեսփոխաններէն 7 հոգին եւս, որոնց ինքը կ՚որոշէ, արդէն գոյութիւն ունեցող եւ եօթը հոգիէ բաղկացեալ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան մէջ դնելով (որոնցմէ երեքը Պ. Յօրասանճեանի կողմէ շինուած Մարսէյլ քաղաքի Փրատոյի Ս. Թարգմանչաց եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Քիւլթիւէլի կողմէ որոշեալ եւ նշանակեալ պիտի ըլլան) թեմը Վեհափառ հայրապետի կողմէ վաւերացնել եւ ընտրուած Գարեգին եպիսկոպոս Յաչատուրեանին իբր առաջնորդ, արտօնել իր պաշտօնին գալու։

(2)

(Շար.ը երեքշաբթի)

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք

« ՅԱՌԱՋ »Ը

Դաժէլիէն ծանր յաղթանակ մը ստացաւ

Երեսփ. ժողովի աջէ օրուան նիստին մէջ, ձախակողման երեսփոխաններ առաջարկեցին անմիջապէս քննութեան ենթարկել 1934 փետրուար 6ի դէպքերուն վերաբերեալ տեղեկագիրը, եւ այս առթիւ միջոցներ խորհիլ ֆաշական կազմակերպութեանց զինաթափութեան համար։ Արմատական երեսփոխան մը պարզեց Հրեզէն Խաչի եւ ուրիշ ազգայնական կազմակերպութեանց չահատակութիւնները։ Վարչապետ Պ. Լավալ ուժգնօրէն միջամտելով, բացարձակապէս մերժեց եղած առաջարկները։ Բացատրեց թէ կառավարութիւնը գիտէ իր պարտականութիւնները եւ դաս առնելու պէտք չունի, թէ օրէնքը յարգել պիտի տայ բոլորին, թէ սեղանի վրայ կան նիւթական վերականգնումի եւ միջազգային բանակցութեանց խնդիրներ, որոնք ամէն բանէ առաջ հանդարտութիւն եւ պաղարիւն կը պահանջեն։ «Եթէ երեսփ. ժողովը, որ իր կարգին անհրաժեշտ աշխատանքներ ունի օրակարգին վրայ, կը մերժէ կատարել զանոնք, անմիջապէս ինքզինքը պիտի գտնէ փակման հրամանագրին առջեւ»։

Այս սպառնալիքին վրայ, որ կը նշանակէր արձակուրդ նշանակել սովորական ժամանակէն մէկ շաբաթ առաջ, ժողովը 250ի դէմ 335 ձայնով մերժեց եղած առաջարկը։

ՄԻՆՉ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՎԻՃԷԻՆ
ԱՂՋԻԿ ՄԸ ԺՈՂՈՎԱՍՐԱՀ ԻՆԿԱՒ ՎԵՐՆԱՏԱՐԿԷՆ...

Վիճաբանութեանց պահուն, երեսփ. ժողովի ունկնդիրներու վերնայարկէն ժողովասրահ նետուեցաւ 26 տարեկան սիրուն աղջիկ մը, զարմանալի ճարպիկութեամբ ցատկելով երեք մեթր բարձրութենէ։ Բարեբախտաբար ոտքերուն վրայ ինկաւ, առանց վնասուելու կամ վնասելու պատուարժան երեսփոխաններուն, որոնք ապշահար իրարու երես կը նայէին։

Աղջիկը հարցաքննուելով, պատասխանեց թէ կը կոչուի Ժոնիվիէվ Գոսթ, ուսանողուհի է, զաւակը հանգուցեալ սպայի մը եւ Քանէն եկած է արձակուրդի համար։ Տեսնելով որ Ֆրանսայի բնակչութիւնը կը նուազի, մտահոգութեան մատնուած էր եւ կ'ուզէր երեսփ. ժողովին ուշադրութիւնը հրաւիրել... Քոյրն ալ զարմանքի մատնուած է, որովհետեւ մարդու բան չէր ըսած։

Հաբէշիստան քողոքելով Իտալիոյ դէմ կը խնդրէ քննութիւն կատարել իր ծախքերով

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԻՆ ՄԷՋ

Հաբէշական կառավարութիւնը նոր բողոքագիր մը ուղղեց Ազգերու Դաշնակցութեան, Իտալիոյ մեզադրանքներուն եւ զօրաշարժին դէմ։ Այս բողոքագրով, Հաբէշական կառավարութիւնը կ'ըսէ թէ իտալական թերթերը սուտ լուրեր կը հրատարակեն սահմանային դէպքերու մասին, արդարացնելու համար զինուորական պատրաստութիւնները որոնց նպատակն է սպառնալ Եթովպիոյ հողային ամբողջութեան եւ անկախութեան։ Իբրեւ եզրակացութիւն, Հաբէշական կառավարութիւնը կը խնդրէ չէզոք մարդիկ նշանակել, որպէսզի քննութիւն կատարեն սահմանագլուխներուն վրայ։ Կառավարութիւնը կը ստանձնէ բոլոր ծախքերը։

Մինչ այս մինչ այն, թերթերը նոր միջադէպի մը լուրը կը հաղորդեն Եթովպիոյ մայրաքաղաքէն։ Ատտիս–Աբէպայի իտալական դեսպանատան քարտուղարը սինէմա գացած էր իր կնոջը հետ։ Հաբէշ ոստիկան սպայ մը մտեհնալով ինքնաշարժին, որ կը սպասէր սինէմային առջեւ, պատռեց իտալական դրօշը։ Սպան ձերբակալուեցաւ։ Կ'ըսուի թէ սպան հանդերձապահ մտած եւ կոտր կոտր բրած է քարտուղարին կնոջ վերարկուն ալ, բայց այս լուրը չի հաստատուիր։

Կայսրութիւն մը՝ տասնմէկ միլիոն հպատակներու համար

«Լավորօ Ֆաշիստա», որ Հռոմի պաշտօնական թերթերէն է, կը պնդէ թէ աւելի քան 9.500.000 իտալացիներ ստիպուած են հեռանալ երկրէն, հաց ճարելու համար։ Ասոնց 7.700.000ը կը բնակին անգլոսաքսոնեան երկիրներու, իսկ 1.800.000 հոգի Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ։ Անոնց վաստակէն աւելին կ'օգտուին հիւրընկալ երկիրները, ի վնաս մայր հայրենիքին։ Այժմ գրեթէ անկարելի է արտագաղթը, իսկ Ասիոյ եւ Ափրիկէի գաղթավայրերը կը գտնուին Անգլիացիներուն եւ Ֆրանսացիներուն ձեռքը։ Այս պայմաններուն մէջ, Իտալիա կը զգայ «կայսրութիւն մը ստեղծելու գերագոյն պահանջին առջեւ... Առաջնորդը մեզի առաջնորդ միութիւն մը տուաւ մեզի, ինչպէս եւ հաստատ զինակցութիւն մը։ Մենք պէտք է հետապնդենք մեր ճակատագիրը, խորհելով մեր եւ մեր սերունդի մասին»։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑՈՒԼԻՍ 6ԻՆ ՊԻՏԻ ԱՐՁԱԿՈՒԻՆ այն զինուորները որոնց պայմանաժամը լրացած էր ապրիլ 15ին, բայց յետոյ երկարաձգուեցաւ, նոր օրէնքով մը։

ՊԱՆՔ ՏԸ ՖՐԱՆՍԸ հարիւրին 6էն 5ի իջեցուց զեղչի սակը։ Արժեթուղթերու վրայ եղած փոխատուութեանց սակն ալ 6·5էն զեղչուեցաւ հարիւրին 5ի։ Վերջին տեղեկագրէն կ'երեւայ թէ ոսկիի արտահոսումը գրեթէ դադրած է եւ Ֆրանսական դրամատան ոսկիի պահեստը աւելցած է 28,000,000 ֆրանք արժողութեամբ։

ԹՐՈՑՔԻ, որ Օսլօ կը գտնուի (Նորվեկիա), վարակուած է ոչ թէ թոքերէն, այլ ջիղերէն։ Այժմ կ'ուզէ լրացնել ռուսական յեղափոխութեան պատմութիւնը, սակայն բժիշկները բացարձակ հանգիստ պատուիրած են։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ԴԱՀԼԻՃԸ (Եէվթիչ) հրաժարեցաւ։ Այս պատճառով յետաձգուեցաւ Փոքր Համաձայնութեան խորհրդաժողովը։

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ աշխատանքի նախարարին, ուշադրութեան հրաւիրելու համար մտաւորական աշխատաւորներու թշուառութեան վրայ։ Այս առթիւ ծրագիր մը ներկայացուց. որուն համաձայն նպաստ պիտի վճարուի կամ գործ պիտի ճարուի այս կարգի գործաւորներուն։

Յ.

Ժողով եւ ասուլիսներ

ՓԱՐԻԶԻ «ԿԻՊԻՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Շաբաթ (Յունիս 22) երեկոյեան ժամը 8-30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ Իթալի)

Օրակարգ.— Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՕՅԻ «Զաւարեան» Կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը 22 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին սովորական հաւաքատեղին։ Շրջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 22 Յունիս կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 2.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կարի մէջ։ Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռոստոմ եւ Տաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները։ Օրակարգ՝ Քննութիւն Շրջ. ժողովի օրակարգի։

Դատաւ

ՌՕՄԱՆԻ խումբի ժողովը 21 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական վայրը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

կազմակերպուած՝ ՓՕՆ ՏՕՊՆԱՅԻ «ԿՈՐԻՒՆ» ԵՆԹԱԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ
եւ մասնակցութեամբ՝ ՍԷՆ-ՓԻԷՌԻ «Վրէժ» ԽՈՒՄԲԻ
Ընկերներ՝ ՄԱՏԹԷՈՍ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ եւ ՆՇԱՆ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ
Մահավճռի բեկանման առթիւ

23 Յունիս կիրակի. ՍԷՆ-ՓԻԷՌԻ ՊԱՂ ԱՂԲԻՒՐԻՆ մօտ։

Կը խնդրուի Լէ Վանսի ընկերներէն, եւ Լավիլետիոյի համակիրներէն նկատի առնել այս պարագան։

Ընկեր Գրիգոր Գանիէլեանի սեփական օթոյով կը փոխադրուին փոն Տ'օպնայի ընկերներն ու համակիրները։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ Ի ՅԻՇԱՏԱԿ Ն. ՄԱՌԻ

Յառաջիկայ կիրակի, 23 յունիս, Փարիզի Հայոց Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցիին մէջ, պատարագէն յետոյ, ժամը 12ին պիտի կատարուի հոգեհանգստեան պաշտօն մեծ գիտնական եւ հայագիտութեան անխոնջ վաստակաւոր ակադեմիկոս Նիկողայոս Մառի յիշատակին, նախագահութեամբ կաթողիկոսական պատուիրակ Տ. Գարեգին Արքեպիսկոպոսի։

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ ՄԸ

Գ. Պ. Վանէ «Գիւլբէնք Մանուէլ տը լա Էլկ թը Տէփտնսի» ուսուցչին հետեւեալ նամակը ստացած է Ալպէր Ֆրանսուա ականաւոր պեղեղիպացինէ։

Գրիւսել, Ռէլփաւյա

17 Յունիս 1935

Սիրելի Պարոն,

Պատիւ ունեցայ ստանալու ձեր Յունիս 14ի նամակը, ինչպէս եւ ձեր «Ամսեայ Տեղեկատուին» երկու թիւերը, զոր հաճեր էիք ինծի ղրկել։ Մեծ հետաքրքրութեամբ կարդացի զանոնք եւ հոն գտայ տեղեկութիւններ որոնք ինծի համար թանկագին պիտի ըլլան իմ գործունէութեանս մէջ իբր անդամ գաղթականներով զբաղող միջկառավարական խորհրդակցական Յանձնաժողովի, իբր Գաղթականական Նանսէնեան Միջազգային Օֆիսի վարիչ, իբր գաղթողներու պաշտպանութեան նուիրուած ասոցիացիոն ընկերակցութեանց միջական Խորհրդատուողի նախագահ եւ իբր Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի միջական Յանձնաժողովի փորձագէտ։

Անկեղծ շնորհակալութիւններս կը յայտնեմ ձեզի եւ կը խնդրեմ, սիրելի պարոն, հաւատալ լաւագոյն զգացմանս։

ԱԼՊԷՐ ՖՐԱՆՍՈՒԱ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՍԷՆ ԺԸՆԻՎԻԷՎ, Իշխ. Ա.— 70։

ՓԱՐԻԶ, Լ. Ե.— 70։

ՄԱՐՍԷՅԼ, Հ. Մ. Քինյ.— 35։ Ղրկեցինք։

ՓԱՐԻԶ (5), Տիկ. Գազ.— 35։

ՎԱԼԱՆՍ, Դարծ.— 257։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՖՐ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը տեղի կ'ունենայ 22 Յունիս Շաբաթ օր իրիկուան ժամը 4ին, 11. rue Ecole da Medicine.

Օրակարգ.— 1. Զեկոյց պատգամաւորներու, 2. Զեկոյց Հաշուեքննիչ Մարմնի եւ 3. Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

Ժողովէն վերջ թէյասեղան։

ՖՐ. Հ. Կ. Խաչի Իսի լէ Մուլինոյի մասնաճիւղի ժողովը 22 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8-30ին իր դպրոցին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (111)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այն գուարթ դէմքը, որ մի ժամանակ իւր կանացի քնքշութեան հետ արտայայտում էր այրական վեհութիւն, այժմ թառամած էր, այժմ չունէր առաջուայ կենդանութիւնը։ Այն խորախորհուրդ աչքերը, որոնց մթութեան մէջ մի ժամանակ այնքան կեանք, այնքան զօրեղ եւ այնքան հոգեկան ջերմ զգացմունքներ կային, — այժմ այդ աչքերը չունէին առաջուան կրակը։ Այն ողջախոհական շրթունքները, որոնցից լսել էր այնքան քաղցր, այնքան բարեկամական խօսքեր, որոնք միշտ մխիթարել եւ խրախուսել էին ինձ, — այժմ այդ շրթունքները թրթռում էին տենդային ցնցումներով եւ իմ մէջ արթնում էին սոսկում ու զարհուրանք միայն։ Ցուսահատական խառն մտածութիւններ տանջում էին ինձ։ Ի՞նչ կը լինի մեր վերջը, եթէ երկար տեւէ նրա հիւանդութիւնը, ասում էի ես։ Եթէ նա առողջ լինէր, նա այնքան ուժ եւ ատկունութիւն ունէր, որ ամէն տեղ կարող էր գալ ինձ հետ, եւ ես ամէն տեղ կարող էի տանել նրան։ Կը գնայինք կը տանայինք մի անծանօթ աշխարհ եւ ոչ ոք չէր գտնի մեզ։ Բայց ի՞նչ կարելի էր անել հիւանդի հետ։ Ո՞ւր տանել նրան, ո՞րտեղ թագցնել,— այդ մտքերը սաստիկ խռովեցնում էին ինձ։ Մենք դեռ Պարսից սահմանից շատ չէինք հեռացել. մենք դեռ բաւական մօտ էինք գտնւում այն երկրին, որտեղ բնակւում էր նրա հայրը։ Իսկ այդ անգութ հօր սատանայական հետախուզութիւններից անյայտ մնալը՝ հեշտ բան չէր։ Անկարելի էր, որ նա ստուգած չլինէր թէ մենք որ կողմը կամ ուր էինք գնացել։— Օրիորդը ընդհատեց իմ մտածութիւնները։ Նա այժմ զառանցութեան մէջ արտասանում անկապ խօսքեր։

Մի քանի անգամ պարզ լսեցի իմ անունը։ Նա խօսում էր ինձ հետ, երազների եւ ցնորքների աշխարհում խօսում էր ինձ հետ։ Բնած դրութեան մէջ մարդը գաղտնիք պահել չէ կարող, որովհետեւ աշխարհի պայմանները զգուշութեան մէջ դնում նրան։ Նա խօսում է, զատում է, որպէս մտածում է։ Նրա զգացմունքները նոյնքան անկեղծ են լինում, որքան անկեղծ է նրա դրութիւնը։— «Սիրում եմ քեզ... առաց նա հեկութեամբ լի ձայնով,— քո գոհաբերութիւնը ուրիշ ոչինչով չեմ կարող վարձատրել, բայց միայն իմ սիրովս... ։ Այդ խօսքերը արտասանելու միջոցին նա իւր տկարացած թեւերը տարածեց, երեւի, ինձ գրկելու համար։ Բայց իմ շրթունքները արդէն սեղմուած էին նրա տաքացած երեսի վրայ, եւ նրա բազուկները անգիտակցաբար փաթաթւում էին իմ պարանոցին։ Երազների աշխարհում նա գրկած ունէր իմ ուրուականը, բայց իրականութեան մէջ ես գրկել էի հիւանդ մարմինը եւ իմ արտասուքը թրջում էր նրա բորբոքուած դէմքը։ Ո՞րքան քաղցրութիւն, ո՞րքան առաքինութիւն կար նրա անմեղ խռովանութեան մէջ։ Միթէ՞ ես կարող էի ընդունել նրանից իր այսպիսի զոհաբերութիւն։ Ես երեւակայել անգամ չէի համարձակւում, որ նա իմ կինը լինէր։ Միթէ՞ իւր սիրով պէտք է վարձատրէր նա իմ մատուցած ծառայութիւնները,— այն սիրով, որ աւելի բարձր, աւելի արժանաւոր արարածների համար էր պահուած։ Ես ուրախ էի, որ այդ բոլորը կատարուեցաւ նրա քնած ժամանակ։ Բայց իմ սպասաւորութիւնը արթնացրեց նրան, մայլոտ աչքերը բաց արեց, նայեց իմ վրայ։— «Դու այստեղ էիր...» — եղաւ նրա առաջին հարցմունքը, յետոյ երեսը շուռ տուեց միւս կողմը, սկսեց դառն կերպով հոգւոց հանել։ Այդ ի՞նչ տանջանք էր։

Անտարակոյս, հիւանդութեան տանջանքը չի պիտի լինէր։ Երեւի, նրա աղնուական արիւնը յուզւում էր, որ երազի մէջ անգամ ինձ նման ստմկին արժանացրել էր իւր սիրոյն։ Քանի րոպէից յետոյ նա կրկին երեսը շուռ տուեց դէպի իմ կողմը։ Արեւը այդ ժամանակ դեռ նոր էր սկսել ծագել եւ նրա առաջին ճառագայթները շողշողում էին նրա վհատած դէմքի վրայ։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17. Rue Dameme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 յունիս.— Իբրեւ Սալոնոյ Զորի Հայր. Միութեան վարչութիւն, կը փութանք յայտարարել թէ Ախլաթի Մղակ գիւղացի Յակոբ Յովհաննէսեան, որ վերջերս ձերբակալուած էր անունի շփոթութեամբ, որ եւ է կապ չէ ունեցած այն դէպքին հետ որուն հետեւանքով քսան տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր Տիվրիկցի Յակոբ Յովհաննէսեան (1919)։ Մեր հայրենակից Յ. Յովհաննէսեանը Կիլիկեան ճակատի վրայ մինչեւ զինադադարը քաջարար կռուելէ յետոյ կը վիրաւորուի ձախ ուսէն եւ ապաքինելով 1919ին մարտ ամսուն տասը օրուան արտօնութեամբ կ'երթայ Այնթապ, իր կորսուած ընտանիքին եւ ազգականներուն մասին տեղեկութիւն ստանալու։ Հազիւ թէ Այնթապ հասած քէմալական իշխանութիւնը գերի կը բռնէ մեր հայրենակիցը եւ կը քշէ դէպի Էրզրումի կողմերը։ Յովհաննէսեան իր քաջութեամբ կը փրկուի մահուան ճանկերէն եւ 1920ին կը յաջողի անցնիլ Իրան։ Երկու տարի հոն մնալէ ետք, Իրանեան անցագրով 1923ին կը մտնէ Մարսէյլ եւ 1924ին կ'ամուսնանայ, համեստ բոյն մը կազմելով։ Յովհաննէսեան իր տառապանքի օրերուն կորսնցուցած ըլլալով զինուորական վկայականը կը դիմէ Պէյրութի լեգէոնական կեդրոնին ու առանց առարկութեան կը ստանայ նոր վկայականը։

Մեր հայրենակիցը ահա 12 երկար տարիներէ ի վեր կ'աշխատի Մարսէյլի մէջ, իբրեւ օրինակելի հայ գործաւոր մը։ Ունի իր սեփական տունը Լա Վիսթ հայկական թաղին մէջ ու հայր է երեք Ֆրանսայի մէջ ծնած զաւակներու։ Ներկայ օրէնքներուն հետեւանքով կ'արձակուի շաքարի գործարանէն։ Այս առթիւ էր որ նախկին սպայիկներու Միութեան դիմած ատեն ձերբակալուեցաւ թիւրիմացութեամբ եւ 18 օր բանտարկուելէ յետոյ արձակուեցաւ, մինչեւ որ ստուգուի երկու Յովհաննէսեաններու պարագան։

Այս առթիւ, մեր բուռն վրդովմունքը կը յայտնենք «Հայ Սիրտ»ի խմբագրութեան, որ խեղաթիւրած էր ամբողջ դէպքը, չենթու պատմութիւններով եւ կը պահանջենք ճշդել, այլապէս պիտի դիմենք օրինական միջոցներու։ Վարչութիւն

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276 286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ՆԱՄԱԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 23 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2839

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՆՈՅՆ ՉԱՐԱՔԱՍՏԻԿ ՀԱՐՑԱԿԱՆԸ

Ճակատագրուա՞ծ է որ տարիներով կրկնուին մեր ողբաձայն երգերը.

Իմ սիրելի փաւակունքս
Կը թափառին օտար աշխարհ.
Ես ո՞ւր դիմեմ, ո՞ւր փնտռեմ.
Կը ծառայեն այլոց խոնարհ...

Կամ սա միւսը, նոյն սրտառուչ միօրինակութեամբ.

Մինչ իմ որդիք, ո՞վ գիտէ,
Մարա՜, նօթի, անտէրունչ
Օտար աշխարհ յածում են
Թոյլ ոտքերով կիսաշունչ:

Առէք մեր ժամանակակից պատմութեան որ եւ է շրջանը, եւ մեծ տարբերութիւն մը չպիտի գտնէք, այս երգերուն եւ օրուան գէպքերուն անմիջական տպաւորութեան միջեւ.

Այսօր ալ, կրնաք նոյն անձկութեամբ երգել «Կռունկ»ը, ինչպէս միւս երգերը որ լեղի կը պատռեն,— թէեւ ունինք հայրենիք մը մանրանկար:

Եթէ կ՚ուզէք, ճիշդ ա՛յդ իրողութեան, հայրենիքի մը գոյութեան պատճառաւ է որ, այսօր աւելի շատ եւ աւելի շուտ կը խոցուի մեր հոգին:

Արդարեւ, կ՚ունինք կ՚չունինք այդ հայրենիքը:

— Ի՞նչ կը նշանակէ հայրենիք.

Երկիր մը, ուր կրնաս երթալ ուզած ատենդ, հիւպատոսարան հանդիպելով եւ անցագիրդ վաւերացնելով:

Անշուշտ շատ է փոխուած աշխարհը, եւ մասնաւորապէս բացառիկ պայմաններու մէջ կը գտնուի մեր մնացեալ երկիրը:

Եւ սակայն, հիմնական սկզբունքներ կան որ անխախտ կը մնան, որ եւ է դրօշի տակ:

Օրինակ, որ եւ է իշխանութիւն չի կրնար հայրենիքին դուռները փակել իր զաւկին առջեւ, եթէ դատավճիռ չունի անոր դէմ:

Հպատակութի՞ւն: Բայց ուրիշները այդպիսի հարցում ուղղեցի՞ն մեզի, երբ գունդագունդ կը գարնէինք իրենց դուռը:

Անցագիր հարցո՞ւց միթէ Պուլկարիան, երբ գրկաբաց կ՚ընդունէր մեր քսան հազարի նոր բազմութիւնը, ինչպէս ընդունած էր 1895–96ին:

«Սոցիալական ծագում», օրէնք, հաւատք հարցո՞ւց վերջին պարտեալը, Յունաստան, երբ 65–70.000 հայ տարագիրներ կը խառնուէին իր մէկ միլիոնի բանակին:

Օրէ՞նք չունէին թէ մեր հօրեղբօր տղաքն էին Արաբները, Ալեւիները, Մարոնիներն ու Տիւրզիները, երբ Սուրիոյ եւ Լիբանանի դուռները կը բանային աւելի քան հարիւր հազար հայ փախստականներու առջեւ:

Դեռ կրնայինք յիշել Ռումանիան, Կիպրոսը, Եգիպտոսը, Իրաքը, Իրանը եւ Ամերիկաները:

Կը թուի թէ մեր սեւ աչքերը շատ աւելի կը խօսին օտարի սրտին, քան մեր եղբայրներուն սրտին՝ Երեւանցիներու մօտին:

Տեղի անձկութի՞ւն, տնտեսական եւ դրամական պայմաննե՞ր,— ուրիշներուն կարդացէք այդ յայտարարը, որ չափազանց երկար տեւեց:

Տակաւին քանի՞ տարի առաջ էր որ, Հայաստանի ամենաբերը — նոյնինքն վարչապետը — կը խօսէր նուազագոյն 30.000ի փոխադրութեան մասին, մինչ մենք այսօր երեք հազարին ալ փառք պիտի տայինք:

Աշխարհի բոլոր բարեացակամութիւնը ժողվէք, չպիտի կրնաք չքմեղացնել ա՛յն վայրենի դիրքը զոր բռնած է Երեւանը, 1934ի աշունէն ի վեր:

Որ եւ է ցամաքի ամէնէն խորթ եւ բիրտ իշխանութիւնը մինչեւ հիմա տասը զեկոյց գրած, նոյն իսկ մասնաւոր պատուիրակութիւն մը ղրկած կ՚ըլլար արտասահման, եթէ նոյն իսկ երկու տող լուր կարդացած ըլլար տարագիր բազմութեանց կացութեան մասին:

Որ եւ է վայրի մէջ աղէտ մը կը ծագի,— եւ մարդիկ պարտականութիւն կը սեպեն հետաքրքրուիլ: Գոնէ տեղեկութիւններ քաղել, եթէ չեն կրնար գործնապէս օգնել:

Արդ, ահաւասիկ աղէտ մը որ յամրաբար կը քամէ աշխատաւոր բազմութեանց եղակները,— համատարած գործազրկութիւն, օտար պողոտաներու վրայ:

Զարաշուք լուրեր շրջան կ՚ընեն թերթէ թերթ: Եւ սեւէն ալ՝ զեկուցումներ եւ աղերսագիրներ, պաշտօնական թէ անհատական, ուղղակի եւ անուղղակի:

Արդ, ո՞ւր է պատասխանը:

Մոսկուան պատասխանեց— ժխտական: Բայց, մենք հայրենիք ունի՞նք թէ չունինք: Անոր իշխանութիւնը մեզի հետ կազմական կապ ունի՞ թէ չունի:

Անշուշտ այս հարցումները ծիծաղ կը շարժեն Երեւանի մէջ, քանի արտասահմանը չի ներկայացներ հաւաքական կամք մը:

Կացութիւնը մեծապէս կը փոխուէր, եթէ մեր բոլոր ազգ. մարմիններն ու Հայր. Միութիւնները ճակատաբաց կենալով Երեւանի առջեւ, յայտարարէին.

— Մենք տարիներով կատարեցինք մեր պարտականութիւնները, առանց որ եւ է պայման առաջարկելու ձեզի: Տուինք ինչ որ ուզեցիք, նոյն իսկ հաշիւ չպահանջեցինք ձեզմէ: Այսօր ալ պատրաստ ենք նոյն ճամբով օգնելու հայրենիքի վերաշինութեան եւ բարօրութեան: Բայց, ահաւասիկ մենք ալ տագնապի մատնուած ենք, եւ ժամանակն եկած է յիշեցնելու կարգ մը իրաւունքներ: Ինչո՞ւ չէք պատասխաներ...

Որ եւ է պատասխան ստանալու համար պայման չէ որ ամէն կողմէ հեռագիրներ ուղղուին եւ միթինկներ սարքուին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՖՐԱՆՍԱ ՄԻՇՏ ՎԵՐԱՊԱՀ ԿԸ ՄՆԱՅ ԱՆԳԼԵՒԳԵՐՄԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

Անգլիոյ պատուիրակ Պ. Իտընի բացատրութիւնները

Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, որ Փարիզ եկած էր ընկերակցութեամբ երկու խորհրդականներու, երկար խօսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Լավալի հետ, ուրբաթ եւ շաբաթ:

Ուրբաթ օրուան առաջին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ առտուն, տեւելով մինչեւ ժամը 1: Ճաշէն յետոյ, խօսակցութիւնը վերսկսաւ ժամը 2.45ին եւ շարունակուեցաւ մինչեւ 3.30: Բոլոր խօսակցութեանց միջոցին Պ. Իտըն կը ջանար համոզել թէ անգլեւգերման համաձայնութիւնը հակառակ չէ Սթրէզայի մէջ որոշուած ուղեգծին եւ ընդհակառակն պիտի օգնէ ճամբան հարթելու ընդհանուր համաձայնութեան մը: Պ. Լավալ շատ յուրջ վերապահումներ յայտնեց, համախորհուրդ՝ ծովային նախարարին հետ, դիտել տալով թէ նկատի չեն առնուած Ֆրանսայի ազգային պաշտպանութեան պահանջները:

Խօսակցութիւններէն վերջը, Պ. Լավալ հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ մամուլի ներկայացուցիչներուն Կառավարութեան անկեղծութեամբ խօսեցանք վերջերս կնքուած անգլեւգերման համաձայնութեան մասին: Պ. Իտըն ինծի պարզեց այն պատճառները որոնց հիման վրայ իր կառավարութիւնը առաջնորդուած էր այդ որոշումը տալու: Ես կրկնեցի այն վերապահումները զորս յայտնած էր իմ կառավարութիւնս: Պ. Իտընի հետ իմ անձնական յարաբերութիւններս բաւական են ապացուցանելու մեր խօսակցութեանց բարեկամական հանգամանքը: Միեւնոյն ատեն քննեցինք եւրոպական կացութեան վերաբերեալ խնդիրները եւ հաստատեցինք Ֆրանսայի ու Անգլիոյ սերտ գործակցութեան անհրաժեշտութիւնը»:

Անգլիական շրջանակներու մէջ մասնաւոր պատճառ մը չեն գտներ յոռետեսութեամբ դատելու կացութիւնը, թէեւ ամէն բան լուսաբանուած չէ եւ կը սպասուի Պ. Իտընի Հռոմ այցելութեան: Անգլիական պատուիրակը նորէն Փարիզ պիտի հանդիպի, Հռոմի այցելութենէն յետոյ:

«Մեծ սխալ մը գործուած պիտի ըլլար, եթէ մերժուէր Գերմանիոյ առաջարկը»

Միեւնոյն չարթուան մէջ երկրորդ անգամ ըլլալով, շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Անգլիոյ ծովային նախարարը, արդարացնելու համար անգլեւգերման անջատ համաձայնութիւնը: Ահաւասիկ վերջին ճառին ամփոփումը.—

Խօսակցութեանց սկիզբէն իսկ, որ պարզապէս տեղեկատու հանգամանք պիտի ունենային, Գերմանիոյ ներկայացուցիչները ճշգրիտ պատասխան մը պահանջեցին հետեւեալ հարցումին.— «Անգլիա տրամադի՞ր է ընդունելու մեր Առաջնորդին առաջարկը, որուն համաձայն գերմանական նաւատորմին համեմատութիւնը պիտի ըլլայ անգլիականին 35 առ հարիւրը, վերջնապէս եւ ամէն ժամանակի համար »:

Այս ծրագրին ընդունելութեան հետեւանքները ուշադրութեամբ քննել յետոյ, բրիտանական կառավարութիւնը եզրակացուց թէ պէտք է վաւերացնէ զայն ոչ միայն երկու չահակից պետութեանց օգտին համար, այլեւ դիւրացնելու համար ընդհանուր դաշնագրի մը կնքումը, նաւային սպառազինութեանց սահմանափակման մասին: Կառավարութիւնը այն կարծիքն ունէր թէ այս առաջարկին շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ ընդ միշտ խուսափիլ նաւային որ եւ է մրցակցութենէ՝ երկու երկիրներուն միջեւ: Մենք այս համաձայնութիւնը կը նկատենք էապէս օգտակար աշխարհի խաղաղութեան համար: Մենք բանակցութիւններ վարած ատեն աչքի առջեւ ունեցանք այն գործնական հարցը թէ Գերմանիա արդէն տարմիզ մը կը շինէ, անցնելով Վերսայլի դաշնագրին սահմանները: Կնքուած համաձայնութեամբ, մեր նպատակն եղաւ սահմանափակել Գերմանիոյ միակողմանի որոշման հետեւանքները: Շատ ծանր սխալ մը գործուած պիտի ըլլար, եթէ կառավարութիւնը մերժած ըլլար Գերմանիոյ առաջարկը, կամ նոյնիսկ վարանէր զայն ընդունելու: Նաւային սպառազինութեանց սահմանափակման համար դաշնագրերը գոյութիւն ունին տարիներէ ի վեր, ցաւալի պիտի ըլլար, եթէ դաշնագիր մը աւելի չկնքուէր, եղածներուն տեղը բռնելու համար:

Նոր խնայողութիւններ կ՚առաջուին Ելմտացոյցին բացը գոցելու համար

400 ՄԻԼԻՈՆ ՖՐԱՆՔ ՊԻՏԻ ՁԵՂՉՈՒԻ ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԵԱՆՑ ԳԼՈՒԽԷՆ

Նախարարական խորհուրդը աղջի օր նիստ գումարեց, նախագահութեամբ հանրապետութեան նախագահին: Օրակարգի գլխաւոր խնդիրն էր ելմտական կացութիւնը: Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրօսար զեկուցում մը կարդաց ընկերային ապահովագրութեանց օրէնքի մասին, որուն գործադրութիւնը 620 միլիոն ֆրանքի կը նստի պետական գանձին: Նկատելով որ կարեւոր գումարներ կուտակուած են հինգ տարիէ ի վեր, նախարարը կարելի կը գտնէր 400 միլիոն ֆրանքի խնայողութիւն մը, 1935 յուլիս 1էն սկսեալ: Միջոցներ խորհուած են, որպէսզի այս խնայողութիւնը չվնասէ ապահովագրեալներուն: Կառավարութիւնը պիտի շարունակէ վճարել իր տարեկան բաժինը (80 միլիոն ֆրանք), բանուորական եւ գիւղական հանգստեան թոշակներու համար: Միւս կողմէ, աշխատանքի նախարարը պիտի շարունակէ իր ուսումնասիրութիւնները, ընկերային ապահովագրութեանց վարչական մեքենան բարեկարգելու եւ աւելի պարզ ձեւի մը վերածելու համար: Այժմէն որոշուած է 20 առ հարիւր կրճատել վարչական ծախսերը, սկսելով 1935 հոկտեմբեր 1էն:

»»»· ·«««

ԱՅՆ ՕՏԱՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ որոնք արդէն կը գործեն Ֆրանսայի մէջ, ազատ կը մնան նոր օրէնքին տրամադրութիւններէն: Նոյնպէս այն ուսանողները որ արդէն արձանագրուած են բժշկական վարժարանին մէջ, թէեւ վկայական ստացած չըլլան: Օրէնքը յետադարձ արժէք չունի:

400 ՏՈՒՆԵՐ ՎԱՌԵՑԱՆ Սելանիկէն 100 քիլոմեթր հեռու, Եգեայի մէջ, տեսնելի հրդեհի մը հետեւանքով: Անօթեւանք կը մնան 3000 բնակիչներ: Հրշէջները ամբողջ ութ ժամ ճգնեցան: Նիւթական վնասը կը հաշուեն քանի մը տասնեակ միլիոն տրախմի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

— ○ —

Փարիզը գարուն չունեցաւ այս տարի:

Ինչպէս իր աղջիկները ծեքծեքուն, այս քաղաքին օդն ալ իր ուզածին պէս խաղաց մանաւանդ այս տարի:

Տասը վայրկեան արեւ, կէս ժամ անձրեւ, մէկ ժամ ամպ ու քամի,— եւ այսպէս օրն ի բուն: Ամբողջ շաբաթներ ու ամիսներ:

Թերեւս քաղաքին աղջիկները այնքան արագ չէին փոխեր իրենց դէմքին սնգոյրը եւ շրթունքին կարմիրը, որճարանէ արճարան, մէկ աթոռէն միւսը, որքան Փարիզի երկինքը՝ իր յարծուն արդուզարդը:

Այնպէս որ, այս տարի գարուն չունեցանք:

Իսկ ամառը սկսաւ դեռ առջի օր, ուրբաթ, 21 յունիս, տաքով մը որ շատ կը յիշեցնէ մեր երբեմնի գիւղական գամերու գոլորշին:— Հով չի բաներ, եւ չես կրնար շնչել:

Եւ ահաւասիկ դաշտահանդէսները:

Աղդանշանը տրուած է արդէն — «Կը խնդրուի նկատի ունենալ»— եւ առաջինը, Փարիզի մէջ, տեղի կ՚ունենայ այսօր, կիրակի, նախաձեռնութեամբ Տիգրանակերտի Հայր. Միութեան:

Մինչեւ աշուն, իրարու պիտի յաջորդեն դաշտահանդէսները, «Հայացնելով» Փարիզի եւ զաւառի անտառները եւ «պաղ աղբիւր»ները:

Մանաւանդ որ, ժամանակը շատ կարճ է,— հազիւ երկու ամիս:

Բարի վայելում բոլորին ալ

Ո՛վ որ կը յաջողի ծառերու շուքին տակ հաւաքել քանի մը հարիւր, մինչեւ իսկ 50 — 100 տարագիր բեկորներ, միասին զուարճանալու համար, արմենական գործ կատարած կ՚ըլլայ:

Մանաւանդ եթէ դաշտահանդէսը կաշկանդուած չէ պաշտօնական ձեւակերպութիւններով:

Գիտեմ որ շատեր սովորութիւն ունին դաշտահանդէսներու գլխուն ալ, այսինքն մարգագետնի վրայ ճառ նախագահներ բազմեցնելու:

« Կը նախագահէ... Կը խօսի...»

Իմ կարծիքով, Մէնտոնի, Սէն Քըլուի կամ Արժանթէօյի անտառին ծառերն ու անոնց շուքը շատ աւելի պատկառանք եւ մթնոլորտ կը ստեղծեն, քան ո եւ է նախագահ:

Կը հասկնամ սրահ մը կառավարել, բայց ի՞նչպէս կարելի է վարել անտառ մը, ուր թռչուններ անգամ իրաւունք ունին ճռուողելու, երբ դուն «Իտալի արծիւ»ը կը հնչեցնես...

Աւելի կարեւոր պարագայ մը:

Կարելի չէ՞, գոնէ Հայր. դաշտահանդէսներու առթիւ, շարժման մէջ դնել ամբողջ ճահանգը, փոխանակ զատ – զատ զուարճացնելու քաղաք եւ գիւղ:

Ես կը կարծեմ թէ շատ մը թիւրիմացութիւններ ինքնին կը հալին, ծառերու շուքին եւ մարդերու կանանչին վրայ, դէմ դիմաց գրօյցներով ու կենացներով եւ ճամբայ կը բացուի հոգեկան վերաշինութեան:

Սիրեմ, թող Բարձր Հայքը հաւաքէ իր ամբողջ «զաւառ»ը, Տայօնը՝ իրենը: Ցետոյ Խարբերդը, Սեբաստիան, Սալնոյ Ձորը, Վասպուրականը, Կիլիկիան եւ միւսները:

Եթէ ճախողին, կը նշանակէ թէ արժանի են ոչ թէ դաշտի օրհնութեան, այլ տաշտ մը պաղ ջուրի:

ՎԱՀԷ

Աշխատաւորական վտանգը եւ Պ. Էռիոյի նոյթը

« Փօփիւլէռ» կը գրէ.— Նախարարական խորհուրդը միայն ելմտացոյցի հարցը չէր որ քննեց, այլեւ Ֆաշական միութեանց գործունէութիւնը, թէեւ պաշտօնական զեկոյցը լուռ կը մնայ այդ մասին: Վիճաբանութիւնը բացաւ Պ. Էռիօ, եւ իր արտայայտութիւնը մեծ տպաւորութիւն գործեց ժողովին վրայ: Մանաւանդ հանրապետութեան նախագահը ինք ամէնէն աւելի յուզուեցաւ Պ. Էռիոյի ճառէն, Պետական նախարարը յայտարարեց թէ հանրապետութիւնը այլեւս չի կրնար թոյլատրել Հրեղէն Խաչին եւ Ֆաշական հրասախումբերու զօրաշարժի մարզանքները: Ան հանրապետականներու զայրոյթը յայտնեց Ալժէրի քաղաքացիական պատերազմի ասպատակներու մասին, որ կատարուած են առաջնորդութեամբ գեր – գնդապետ տը լա Ռօքի: «Կարելի չէ այսպէս շարունակել, բացագանչեց Պ. Էռիօ: Պէտք է վերջ տալ այս կացութեան, այլապէս մենք չենք կրնար մնալ կառավարութեան մէջ»: Եւ չիշուեց թէ արմատականները անհաշտ կը մնան այս կէտին վրայ:

Զօր. Տէնէն, օդանաւային նախարարը, որ վերջերս Լիոնի մէջ հանդիպում մը ունեցած էր գնդ. Ռօքի հետ, անոր օդանաւը նստելով եւ լուսանկարուելով, հարկադրուեցաւ բացատրութիւններ տալ, ի բուժումն պայթակղեալ մտաց:

** Ձախակողմեան տարրերը, առաջնորդութեամբ ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց, որոշած են ժողովրդական տօն մը սարքել ամբողջ Ֆրանսայի մէջ, յուլիս 14ի առթիւ, պահանջելով պաշտպանութիւն ժողովրդավար ազատութեանց, հաց եւ խաղաղութիւն: Փարիզի մէջ տեղի պիտի ունենան երկու խոշոր ցոյցեր:

Թուրքալավիոյ նոր տագնապը

Եէվթիչի դահլիճին հրաժարումը անգամ մը եւս կ՚ապացուցանէ թէ քաղաքական հակամարտութիւնները չեն դադրած Եուկոսլավիոյ մէջ: Տագնապին գլխաւոր պատճառն է խրուաթական խնդիրը: Երկու տարբեր հոսանքներ կային Եէվթիչի դահլիճին մէջ: Մէկը կ՚առաջարկէր հաշտուիլ Խրուաթներուն հետ, իսկ միւսը՝ չէզոքացնել անոնց ղեկավարները: Դահլիճին անդամներէն ոմանք վերջերս բուռն յարձակումներ գործեցին խրուաթ ընդդիմադիրներուն դէմ: Անոր վրայ երեք խրուաթ նախարարներ հրաժարեցան: Կացութիւնը աւելի ծանրացաւ, երբ իրենց խրուաթ պաշտօնակիցներուն համամտութիւն յայտնեցին պատերազմական նախարարը, Զօր. Եէվքովիչ եւ երկրագործական նախարարը: Ինամակալ իշխան Պօլսորս կանչեց խրուաթ ծանօթ ղեկավարը, Մաչէք, խորհրդակցելու եւ ելք մը գտնելու համար:

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԲՆԱԿԱՐԱՆԻ ՎԱՐՁՔԵՐՈՒ նարիւրին 15 յաւելման օրէնքը, որ հաստատուած էր 1929ին, (պատերազմէն առաջ շինուած տուներու համար), չպիտի գործադրուի, համաձայն երեսփ. ժողովի նոր որոշման: Այս առթիւ որոշուեցաւ դատական հետապնդումէ ազատ կացուցանել այն վարձակալները որոնք արձանագրուած են իբրեւ նպաստընկալ գործազուրկ:

ՔՈՐՍԻՔԱՅԻ ՎԱԳՈՆԸ, Սփասա, գլուխը կիյնեօրինին տակ դրաւ անվրդով, յունիս 21ի առտուն կանուխ, ժամը 4ին: Երբ արթնցուցին եւ վերջը եղերդեցին, անկողնին վրայ նստաւ, վրան – գլուխը շտկեց, յետոյ հաղորդութիւն ուզեց: Երբ խոստովանահայրը քաջութեան յորդոր կը կարդար, ջղայնացաւ եւ պատասխանեց.— « Ըսի արդէն թէ երբեք չեմ կորսնցուցած քաջութիւնս» Մերժեց ասանդական ռոմը եւ գլանիկը եւ ազդարարեց տէրտէրին.— «Եթէ ես անձնաւուր եղայ մարդոց արդարութեան, պատճառը այն է որ Քրիստոս, մեր Հայրը, այդպէս պատուիրեց: Ես շիտակ երկինք կ՚երթամ»:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

1915 — 1918

Աղօթք ընելու նման պէտք է ամփոփուիմ այս տողերը սկսելէ առաջ…

1915ի ձմեռն էր։ Այդ ձմեռը աշխարհը պատերազմի բռնուած էր …

Բայց ի՛նչ տարօրինակ կերպով հանդարտ էին իմ հայրենի տանս պարտէզին երեք հսկայ չոճիները, որոնց դէմ, Սկիւտարի մեր հին սենեակներուն մէջ, նստած էինք, կրակին առջեւ, մեծապատղանդ Նշանածս՝ բանաստեղծ Սիամանթօն ու ես։

Դուրսը պատերազմ էր։ Ու յայտնի էր որ ներսը, մեզի շատ մօտիկ, դժխեմ Թուրքերը ահաւոր բաներ կ'որոճային։ Ատիկա, որքան ալ գաղտնի, բայց մարդոց ներզգայութեան մէջ կը թթուար, եւ ինքզինքը կը յայտնէր պայծառատեսութեան պահերու։

Բայց ինչքա՜ն քաղցր ու հանդարտ էր կեանքը Սկիւտարի տանը հին պատերէն ներս։ Սիամանթօն չուպեց, ու յոխսաւ փաթթուիկը

×

Շաբաթ իրիկուն մըն էր։ Արդէն գարուն էր. բայց այդ օրուան օդը չեմ յիշեր։

Սիամանթօն ամբողջ այդ կէսօրէն վերջ, մեր տան մէջ, խօսած էր, խնդացած, կատակած, ծխած, բանաստեղծած.

Երեկոյեան դէմ, եղբայրներս առաջարկեցին պտոյտ մը դէպի Սկիւտարի բարձունքները։ Ես անօրինակ յոգնութիւն մը զգալով, ուզեցի մնալ։ Բայց խնդրեցի Սիամանթօէն նոյն իրիկուն ընթրիքի վերադառնալ։

Երբեք պիտի չմոռնամ հրճուանքի եւ սիրոյ իր նայուածքը այդ պահուն ինծի։ Ու իր մնաս բարովի հպումը ուսիս …

Ետոյ կը յիշեմ իր բարձր ու ազնուական կերպարանքին անհետացումը մեր պարտէզին դուռնէն դուրս.

Ամբողջ նոյն իրիկունը սպասեցի, չեկաւ… Տարօրինակ էր, ու ցաւեցին։

Յաջորդ առաւօտ, կիրակի, միայն ինծի լուր տուին Սիամանթօյին տարուած ըլլալը։

Կը յիշեմ անօրինակ ցուրտի մը եւ պարապ վիհի մը զգացումը առջեւս…

×

Անկէ յետոյ, ահաւոր ամառն էր 1915ի։ Սկիզբները լուրեր կային գեռ. նոյն իսկ անակ մը ապահովութիւն տարուածներուն շուրջ։

Բայց լուրերը հետզհետէ նուազեցան, նուազեցան. յետոյ ալ չեկան։

Գարունը քշեցին։ Պոլիսն ալ կրակի մէջ առին։ «Աքսորականներուն շուրջ եղած բոլոր մնացածները ճանչցուեցան ու փնտռուեցան չնորհիւ հայ լրտեսներուն։ Վտանգի մէջ էի եւ ես։ Զապէլ Եսայեանը առաջարկեց փախչիլ իրեն հետ Պուլկարիա։ Ան մեկնեցաւ։ Բայց ես մերժեցի հեռանալ եղբայրներէս։

Բրօթի կզգին էինք։ Ի՞նչ դժխեմ էր հիմա անոր կարմիր հողը, եւ գինքը ահաւոր երազներով օրօրող կապոյտ Մարմարան …

×

1918ի ամառն էր։ Դարձեալ Բրօթի կզգին էինք։ Նստած էինք մեր պարեկամներուն պատշգամին վրայ։ Հանդարտ իրիկուն մըն էր կզգիի։ Հեռուէն, Սթամպուլը կ'երեւար, մութ կարմիր երկինքի մը վրայ, խարոյկ եռացի մը պէս գեղեցիկ։ Տռած կուգար երեկոյեան վերջին չոգենաւը ..

Մենք, հաւաքուած, բայց անխօս, կը զգայինք երկար պատերազմին եւ մեր ազգին տառապանքին խորունկ խոնջէնքը մեր սիրտերուն վրայ։ Պատշգամը շրջապատող կանաչներուն շուքը մութ կ'իյնար մեր դէմքերուն վրայ…

Մինչ մէկը երեկոյեան անմշան թերթ մը կը դարձնէր ձեռքերուն մէջ, ու անտարբեր ակնարկով մը կը կարդար։

Ցանկարծ ոստում մը բրաւ, թերթը ձեռքերուն մէջ բարձր բռնած ու աչքերը խենդեցած։

Նոր դժբախտութիւն մը կարծեցինք եւ այնքան յոգնած էինք տառապելէն որ այլ եւս փրցուիլ չփորձեցանք։

Բայց ան, աւելի վերացած, կը կարդար, կը կարդար, միշտ նոյն բանը, աւելի ու աւելի բարձր, աչքերը խենդեցած, ու կը դառնար սենեակին մէջ, ու կը պտտո՛ր

Երեք տողնոց լուր մըն էր.— Հռչակուեր Կովկասի Հայկական Հանրապետութեան.

Հիմա, միշտ նոյն Պոլիսն էր, սարսափեցնող, ու եռեւն ի վեր պատերազմը կը շարունակուէր։ Ու բոլոր սեւերը կային ու կը մնային։

Բայց մենք, մեր հեռաւոր Հայրենիքին ազատագրումը մեր սիրտերուն մէջ, հիմա կ'անցնէինք կզգիին ճամբաներէն, վէս ու խրոխտ՝ յաղթականներու պէս …

×

Պոլիս հասած են հայ Հանրապետութեան ներկայացուցիչները, եւ պատուիրակութեան գլուխը կը գտնուի Ահարոնեանը։

Թերթերը լեցուած են Պոլսահայերուն եռանդը վառող եւ պատմական յօդուածներով։ «Թրքահայոց Հայաստանը չէ ան. այդ Հայաստանը Կովկասահայոցն է. դուք հանգիստ նստեցէք տեղերնիդ, եթէ ոչ »

Ժողովուրդը կը սարսափի։ Բայց Հայաստանը մէկ հատ է, եւ սիրտերը պիտի ճաթին կարծես լուծին ու երջանկութեան տակ

Պատուիրակութեան անդամները մեզի կը թուին մարդեր անիրական եւ անհասանելի, որոնք իջած են մեր տառապանքի հողին վրայ, երազի մը մէջ երազ մը իրագործելու …

Ու բոլորը կը սպասեն տրոփուն, բայց շարժող չկայ։

Ես երազ մը կը հասունցնեմ գրչութիս եռին։ Երազ մը փառնգաւոր եւ հրաշալի։ Ու առաւօտ մը կը մեկնիմ կզգիէն, հակառակ շուրջիններուս թախանձանքին եւ ցոյց տրուած վտանգին

Տաք կէս օրէ վերջ մըն է։ Կը մտնեմ Թօքաթլեան պանդոկը։ Խորը, սրահին մէջ կը տեսնեմ պատուիրակութեան անդամները, անիրական մարդերը, եւ անոնց անքը եւ շարժումները կը շարունակեն գիս պահել նոյն երազին մէջ

Ետոյ, իրարու ետեւէ դուրս կ'ելլեն երազ մարդերը ու կը յառաջանան դէպի ինծի։ Ահարոնեանը արդէն քովս է։ Մեր ձեռքի սեղմումը խոր հեծեծանք մըն է ու յայսի ծով մը։ Կը խօսինք, աւելի իրարու կը նայինք հեռաւոր մութ աշխարհներէ վերադարձողներու պէս…

Բայց ահա, յանկարծ, երկու լրտեսները Պոլսոյ, դաւաճան վարդապետը եւ ահաւոր Մկրտիչեանը (Ցարութիւն) մեր առջեւ…։

Մկրտիչեանի կլոր աչքերը կը յառին վրաս, մինչդեռ դաւաճան վարդապետը, սեւ մօրուքի մը մէջ կորսուած՝ կենդանիի սուր դէմք մը կ'երկարէ դէպի ինծի. .

Կը բաժնուինք անմիջապէս։ Ու ես կը մեկնիմ, կասկածով լեցուած .

×

1918ի աշուն։ Տակաւին զինադադարը չէ կնքուած, բայց արդէն կոտրուած են պատերազմին թեւերը։

Պոլսոյ Հայերս իրարու ետեւէ կը բարձրացնենք մեր գլուխները։

Իրիկուն մը, Բրօթիի ամէնէն մեծ պանդոկին մէջ երեկոյթ մը սարքուած է։ Մեր բարեկամ ընտանիքին պատշգամին վրայ այս անգամ կը պատրաստեն հայկական եռագոյնով փոքրիկ ֆօֆարտներ, նաեւ խոշոր եռագոյն դրօշակ մը։ Առաջի՛նը։

Իրիկունը, պանդոկին սրահը լեցուած է բարախուռն բազմութեամբ մը։ Բոլորը Հայեր, եւ կարծես նոր ծնած Հայեր ..

Երեկոյթը խանդավառ մթնոլորտի մը մէջ կը շարունակուի։ Վերջապէս բեմ կը բարձրանայ եղբայրս, արտասանելու Զօպանեանին «Մայր Հայաստանը»։ Ծրագրուած է, այդ միջոցին պատրաստուած խոշոր եռագոյն դրօշակին մէջ փաթթուած դուրս բերել փոքրիկ աղջնակ մը։

Բայց պանդոկին դրան առջեւ ոստիկաններ կը հաւաքուին։ Կը պտտին, դժխեմ ակնարկներ կը նետեն ներս.— «Դուրսը մեռնող պատերազմն է դեռ. մի՛ խլրտիք …»։

Փոքրիկ աղջկան հայրը, տեսնելով սեւ ոստիկանները, յանկարծ կը բռնուի մեզ տարիներով տանջող ահաւոր սարսափներէն։ Կ'արգիլէ դրօշակին դուրս գալը։

Եղբայրս կ'արտասանէ … Ու երբ կը հասնի վերջին տողերուն, կը զգամ որ մեծ բան մը կը պակսի հոն, որ պէտք է լեցնել։

Կը խոյանամ դուրս սրահէն, կը յափշտակեմ խոշոր եռագոյնը, եւ փաթթուելով անոր մէջ, կը մտնեմ սրահ . .

Այդ պահը կեանքիս ամէնէն անմոռանալի պահերէն մէկը պիտի մնայ։ Ամբողջ սրահը կը խոյանայ վրաս։ Կը բարձրացնեն գիս սեղանի մը վրայ, մինչդեռ ես կ'երգեմ «Հայաստանը»։ Ժողովուրդը կը պաշարէ գիս։ Կուգան քաշելու, համբուրելու այդ առաջին դրօշակին ծալքերը։ Ծերունիներ վեր կը բարձրացնեն իրենց փոքրիկները համբուրելու, օրհնելու դրօշակէն . .

Ու ես կը զգամ այդ յաղթանակի հպարտներուն մէջէն, Սիամանթօյի վերջին մնաս բարովի հպումը ուսիս …

ՄԱՆՆԻԿ ԳԷՐԳԷՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԾՐԱԳԻՐ ԾԱՄՈՂԸ

Աղնիւ բարեկամ մը ունիմ որուն կը պատահիմ տարին հազիւ երկու կամ երեք անգամ, այն ալ բացարձակ դիպուածով։ Ամէն ինծի պատահելուն, այս բարեկամս առնուազն կէս ժամ կ'ընկերանայ ինծի ու կը պարզէ ծրագիր մը, միշտ ի մօտոյ գործադրելի կամ որ նոյնն է իրականալի։

Օրինակի համար քանի մը շաբաթէն գործի մը պիտի մտնէ, ամսական պիտի շահի 3000 ֆրանք, յարկաբաժին մը պիտի վարձէ, արդիական կարասիներով պիտի կահաւորէ, եւ անձնուիրաբար սենեակ մըն ալ ինծի պիտի տրամադրէ իբրեւ «հիւրացող տաղանդիս»։ Իր յարկաբաժինը տեսակ մը ակումբ պիտի վերածէ, շաբաթը մէկ — երկու անգամ հաւաքոյթներ, գինեձօններ, որոնց պիտի հրաւիրուին գրական, գեղարուեստական դէմքեր, մտաւորական արուեստներ տեղի պիտի ունենան։ Վերջապէս խօսիլ կեանք մը պիտի սկսի թէ իրեն, թէ ինծի, եւ թէ մեր մտաւորական ընկերներուն համար։

Ու ձիւթի մը պէս կը ծամէ, կ'որոճայ այս գալոց բարիքը։

Հաւանութիւնս, շնորհաւորութիւններս, շնորհակալութիւնս եւ յաջողութեան համար սրտագին բարեմաղթութիւններս ընելով կը հեռանամ իր քովէն

Քանի մը ամիս վերջը երբ պատահիմ իրեն՝ խօսքը չըներ նախորդ ծրագիրին։ Անիկա ընկղմած է Սէնի ջուրերուն մէջ։ Ես ալ անշուշտ չեմ յիշեր։ Ու ան կը շարունակէ ծամել վարդագոյն նոր ձիւթ մը։

— Մէկը գտայ որ ունի 150,000 ֆրանք եւ ոչ գործ գիտէ եւ ոչ ալ ֆրանսերէն։ Ընկեր պիտի ըլլանք եւ մեծաքանակ նպարեղէնի գործ պիտի ընենք։ Վարիչը ես պիտի ըլլամ։ Կը յուսամ առնուազն 4 — 5 հազար ֆրանք շահիլ ամիսը։ Փառաւոր կեանք մը պիտի վարեմ։ Անձնական կառք, լիւքս յարկաբաժին եւ օգտակար ...ներ։

Ու գործէն աւելի ապրելիք կեանքէն մանրամասնութիւններ։

Անցեալ օր կրկին պատահեցայ իրեն։ Ահա թէ ինչ նոր ծրագիր կ'որոճար.

— Հրաշալի ծրագիր մը ունիմ որ մէկ ամիսէն պիտի գործադրեմ։ Համայնագիտական ամսաթերթ մը պիտի հրատարակեմ Անհամբերելով ձեռնարկ մը մեր մէջ։ Ամսագիրը պիտի ունենայ երկրաչափական, մեքենագիտական, օդանաւորդական, ելեքտրական, բժշկական, փիլիսոփայական, պատմական, բանասիրական, հնագիտական, լեզուաբանական, կրօնական, ժողովրդական, գեղարուեստական եւ գրական բաժիններ։ 64 աշխատակիցներ ապահոված եմ հանդէսիս համար։ Ամբողջ հայ միտքը խտացած պիտի ըլլայ անոր էջերուն մէջ։ Ով որ կ'ուզէ հաղորդուիլ հայ միտքով՝ բաժանորդ պիտի ըլլայ … Աշխատակիցներու հաւանութիւնը առած եմ։ Ձորս հոգիի հետ միայն դեռ չեմ տեսնուած։ Մէկը դուն ես։ Անշուշտ պիտի աշխատակցիս, այնպէս չէ՞։ Տե՛ս, գրական բաժնի աշխատակիցներուս գլուխը դրած եմ քու անունդ։ Սաչափը բանմ որ առաջին թիւին համար պիտի չկրնամ վճարել, բայց երկրորդ թիւէն անպայման վարձատրութիւն պիտի ստանաս…

— Առաջին թիւին համար չէ, բայց երկրորդին համար բան մը կը պատրաստեմ, առանց վարձատրութիւն ուզելու. .

— Կեցցես։ Շնորհակալ եմ։ Ցայտնի է որ հասկցար թէ ձեռնարկս խիստ օգտակար է եւ հարիւրին հարիւրկուտ ուած է յաջողելու…

— Այդ մասին դոյզն կասկած մը չեմ անուցաներ սրտիս մէջ .

Գանս եւ բաժանորդագրութիւնը սուղ ալ պիտի չըլլայ։ Գարդապէս յիսուն ֆրանք տարեկան։ Համաձա՞յն ես…

— Այո՛, լաւ է, համաձայն եմ…

— Անշուշտ։ Այսպիսի մեծ հանդէսի մը համար տարեկան յիսուն ֆրանքը գումար մը չէ։ Ես վստահ եմ որ շատեր իրենց քսակէն կարելով պիտի բաժանորդագրուին։ Կը յուսամ առնուազն 3 — 4 հազար բաժանորդ ունենալ։ Մինակ իմ բարեկամներուս թիւը երկու հազարը կ'անցնի։ Վստահ եմ որ ոչ ոք պիտի մերժէ զիս։ Ես ալ իմ կարգիս ամբողջովին թերթին պիտի նուիրուիմ եւ նոյնիսկ հետզհետէ պիտի ընդարձակեմ ծաւալը։ Համաձա՞յն ես…

— Այո՛, այո՛. բոլորովին համաձայն եմ…

— Անգամ մը աչքէ անցուր աշխատակիցներուս ցանկը։ Տե՛ս, մարդ մոռցուա՞ծ է։ Ամէնքը հոս են, առանց կուսակցական, կրօնական, հայրենակցական եւ տաղանդի խտրութեան։ Այս ցանկին ալ համաձա՞յն ես…

— Կատարելապէս համաձայն եմ…

— Ի մէջ այլոց բան մը ըսեմ քեզի։ Դուն չուտով համաձայնութիւն տուող մէկը չես, այնպէս չէ՞…

— Համաձայն եմ…

— Եւ սակայն այս ձեռնարկիս բոլորովին համաձայն ես…

— Կը կրկնեմ անգամ մըն ալ որ համաձայն եմ…

— Ուրեմն հիչդը ըսելով թէեւ ուրախ եմ համաձայն ըլլալուդ եւ սակայն եթէ համաձայն ալ չըլլայիր, ես իմ մէջս համաձայն պիտի մնայի…

— Առոր ալ համաձայն եմ…

— Շատ լաւ։ Հիմակ մտիկ ըրէ։ Դիտես որ վիճակս նախանձելի ըլլալէ շատ հեռու է։ Մէկ խօսքով շատ նեղն եմ։ Ու սակայն հակառակ այս իրողութեան, գալիք բաժնեկիններէն մէկ սանթիմ անգամ պիտի չուտեմ, անօթի ծարաւ պիտի շարունակեմ գործս, որպէսզի գալիք գումարները դրամագլուխ մը ըլլան թերթին եւ ապահովուի անոր հրատարակութիւնը։ Աստր ի՞նչ ըսեր…

— Ահա ասոր համաձայն չեմ։

Բարեկամս զարմացաւ քայլէն, կեցաւ, թեւս բռնեց եւ խիստ շահագրգռուած հարցուց.

— Ինչո՞ւ համաձայն չես…

— Որովհետեւ երբ գործ հիմնող մը անօթի ծարաւ կը կենայ՝ անիկա չի կրնար պէտք եղած կորովով եւ նուիրումով աշխատիլ ու առաջ տանիլ ձեռնարկը…։ Դուն պէտք չէ վախնաս դրամ ուտելէ թող կերուած դրամը քեզ վախնայ…

Բարեկամս թեւս գիս ու պինդ համբուրեց եւ ըսաւ.

— Ես ալ քեզի համաձայն եմ։ Կատարելապէս իրաւունք ունիս։ Այո՛, պիտի ուտեմ եկած դրամը, պիտի ուտեմ, պիտի ուտեմ…

Ու բաժնուեցանք իրարմէ…

Մարդիկ նախ կ'ուտեն, յետոյ կը ծամեն..

Այս բարեկամս ուտելէ առաջ կը ծամէ, կը ծամէ…

ՆՇԱՆ ՊԵՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԾԱՂԿԱՄԱՐՏ

ՊՐՈՒՔՍԷԼ.— Շարաթներէ ի վեր տեղական մամուլը չընդմիջող ազդարարով կը ծանուցանէր ասնակատարութիւնը ծաղկամարտի մը, որ. տեղի պիտի ունենար յունիս 15ին, Պրիւքսէլի ցուցահանդէսին մէջ, եւ աննախընթաց յաջողութիւն մը կը խոստանար

Արդարեւ, յունիս 15ին, կիրակի. կէսօրէ վերջ, մեծ ոգեւորութիւն ու խրախանդութիւն մը կը տիրէր ցուցահանդէսին մէջ, ուր հետաքրքիրներու խուռներամ բազմութիւններ, եկած Պրիւքսէլի արուարձաններէն եւ Պելժիոյ գաւառներէն, լեցուցած էին ցուցահանդէսին բոլոր պողոտաները ու ծառուղիները, եւ գրեթէ անանցանելի դարձուցած երթեւեկը։ Ոստիկաններ ու զինուորականներ կը հսկէին կարգապահութեան։ Վիճակագրութեան մը համաձայն, այդ օրը այցելուներուն թիւր մօտաւորապէս կէս միլիոնի կը հասնէր։

Կեդրոնական լայն պողոտան, որ կը սկսի ցուցահանդէսին մեծ պալատէն եւ ուղղաձիգ կ'երկարի մէկ քիլոմեթր տարածութեան մը վրայ, վերէն վար ծածկուած էր գեղեցկատեսիլ դալարիքներով, աւազաններով ու ջրմուղներով, իսկ երկու կողմերը ամբողջ երկայնութեան վրայ շինուած են հրակայ տաղաւարներ, որոնք օրուան հանդիսութեան առթիւ չքեղապէս դրօշազարդուած էին։

Մեծ պալատին ճակատը յարդարուած էր չքեղ ամպիոն մը, արքայական ընտանիքին եւ պաշտօնական անձնաւորութեանց համար։ Վարը մեծ պողոտային երկու եզերքներուն վրայ մասնաւոր վճարումով դիրք բռնած էր ժողովուրդը։

Հանդէսը պիտի սկսէր ժամը 4ին, սակայն արքայական ամուլը անակնկալ պատճառաւ ուշ մնացած ըլլալով, ամէն մարդ սպառողական դիրքի մը մէջ կը գտնուէր։ Ժամը կը յառաջանար, ժողովուրդը սկսաւ հետզհետէ անհամբերութեան նշաններ ցոյց տալ, երկնակամարին վրայ նշմարելով մրոայլ ու սեւ ամպերու կուտակումը, որ հեղեղանման տեղատարափ անձրեւի մը նախանշանն էր։

Ձիաւոր զինուորներու եւ հեծանիւ նուագախումբերու առաջնորդութեամբ վերջապէս սկսաւ ծաղկազարդ խոշոր կառքերու տողանցքը։

Ծիրդ այն պահուն, երբ թափօրը սկսած էր բաւական յառաջանալ, անզգուշութիւն անձրեւ մը ծայր տուաւ ժողովուրդը, պաշարուած ըլլալով փայտէ շրջափակներու մէջ եւ չկրնալով ապաստանիլ մօտակայ տաղաւարներու տակ, ստիպուեցաւ պաղ լոգանք մը առնել, որ տեւեց 15–20 վայրկեան, իսկ կառքերուն վրայ յաղթանակող ծիրգ բռնած նազելազարդ օրիորդներն ու տիկինները, որոնք առատ թեթեւ տարազներ հագած՝ իրենց գեղեցիկ արդուզարդերը կը ցուցադրէին, իրենց կարգին ջրաթաթախ ըլլալու առաջին զրկուեցան

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ. — 1918 ՄԱՅԻՍ)

Կարսէն Մուրատ եւ Սեպուհ լուր ղրկած էին որ իրենց զինուորները գան Կարս։

Կը պատրաստուէինք եւ յաջորդ օրն իսկ կը մեկնինք Կարս։ Երբ քաղաքէն ներս կը մտնէինք, Ժողովուրդ ու զինուոր մեր ճամբուն վրայ խռնուած, մեծ շուքով ու հանդիսաւորութեամբ կ'ընդունէին։

Սակայն քանի մը օր վերջ կացութիւնը բոլորովին կը փոխուի։

Բաւական ատենէ ի վեր Սեպուհ եւ Մուրատ, ինչպէս եւ իրենց զօրամասի նկատմամբ թանձր մթնոլորտ մը կը տիրէր։ Կարսի հրամանատարութիւնը այս զօրամասին վրայ կը նայէր իբրեւ «պաշտպօղուքներու, պատահական եւ անկանոն հեծեալներու …

Կ'որոշուի մարդիկ զանոնք եւ լուծել զինք. Յովսէփ Փիրումեանի հեծելազօրին մէջ։ Մաս մը կը համաձայնին եւ կը մտնեն կանոնաւոր զօրամասերու մէջ, իսկ մաս մըն ալ Ճէպէճի Սարգիսի ղեկավարութեամբ չեն ենթարկուիր այդ կարգադրութեան եւ կ'ուզեն երթալ միանալ Անդրանիկին։

Մուրատի եւ Սեպուհի հեռեւակազօրն ալ կ'արժանանայ նմանօրինակ անհաճոյ կարգադրութեանց։ Նոյն իսկ աւելին։ Մարտ 24ին, երբ Սարիղամիշը կ'իյնայ եւ զօրքերը կը նահանջեն դէպի Նովօ – Սէլիմ եւ Բէգլի Ահմէտ, այդ հետեւակազօրը յանկարծ կը պաշարուի եւ զինաթափ կ'ըլլայ հայ զինուորներու կողմէ, ապրիլ 5ին։

Այնուհետեւ կալանաւորուած հայրենասէր զինուորները կը ղրկուին Կարսի բերդը՝ ժամանակիր աշխատութեան …

Անըմբռնելի եւ անտեղի վերաւորանք՝ ուղղուած իրենց պետերուն,— Մուրատի եւ Սեպուհի հասցէին։

Ազգ. Խորհուրդի անդամներէն շատերը Կարս եկած էին։ Ստեփան Մամիկոնեան, որ Ազգ. Խորհուրդի կողմէն պատերազմական գործերու վարիչ էր նշանակուած անարդար կերպով կը յանդիմանէ Մուրատ եւ Սեպուհ եւ կը մեղադրէ զանոնք իբրեւ «ինքնագլուխ» քայլերու հեղինակ։ Աւելին նոյն իսկ. զանոնք կ'անուանէ «ձեռքագործներ …

Այդ վիրաւորական արտայայտութիւնները ցոյց կուտային, որ մեր հանրային ղեկավար տարրերը զոհ դարձած էին Թրքական հրամանատարութեան բուռն բողոքներուն, Երզնկայի եւ Էրզրումի «անմեղ» Թուրք զոհերու մասին։

Եւ մեր ղեկավարներէն շատեր հաւատացեր էին «խեղճ» Թուրքերու ողբ ու կոծին, վարկաբեկելու համար երկու անձնուէր հերոսներ։

Մի՞թէ արդար է երկու փայլուն անուններու վրայ արատ ու բիծ դնել, Թրքական խօզովակէ առնուած լուրերու համաձայն։

Հոս արդարութեան մեծագոյն տուրքը տուած կ'ըլլանք բարձրաղաղակ յայտնելու, որ այս երկու մարտիկները լայնօրէն կատարեցին իրենց պարտականութիւնը։ Եթէ ամէն Հայ անոնց պէս ըմբռնէր իր պարտքը, անտարակոյս շատ բան կը շահէր մեր պատմութեան ընթացքը։ Անոնց միակ յանցանքը այն էր, որ Թուրքի մասին երկու կարծիք չունեցան։ Ու այս արիւնոտ երկաթուղին ճամբաներուն վրայ, երբ մեր ցեղը երկունքի մէջ էր, պատերազմի ատեն եղան յառաջապահ, իսկ նահանջի ատեն՝ վերջապահ։

Սեպուհներու եւ Մուրատներու ամբողջ հաւատքը խտացած կը տեսնենք հետեւեալ խօսքերուն մէջ.— «…Անէ՛ծք, բի՛ւր անէծք անոր որ Թուրքի վրէժը չի լուծեր եօթը պորտէն առնի: Միջին դարերու բարբարոսութիւնը կը նմանեցնայ: Կտակ կ'ընեմ ողջ մնացողներուն, թո՛ղ Թուրքին չխնայեն՝ ծեր թէ երկսեսարդ: Անշուշտ, կարդացողները պիտի քննադատեն զիս իբրեւ ոճրագործութիւն սիրող: Եթէ իմ աչքով տեսածները եւ ընկերներուս տեսածները ընթերցողը տեսած ըլլայ, կարելի է մեռելներուն ալ կտակէ, որ վրէժխնդիր ըլլան…»։ Եւ կը գտայ մի այլ տեղ՝ «Ի՛րը ազգ, լիրբ կառավարութիւն»։ (Մուրատի Ցուշատետրը, «Վէմ» հատոր Գ. 1934)։

Եւ մղելով բոլոր մեղադրանքներն ու վիրաւորանքները Մուրատի եւ Սեպուհի նման ռազմիկներու հասցէին, բանեք Քլեմանսոյի խօսքերով թէ՝ «անոնք մեր վրայ իրաւունքներ ունին»։

Այս անցուդարձերէն յետոյ, երկու ռազմիկները սրտմտած կը մեկնին Թիֆլիս, լուսաբանութիւններ տալու եւ միաժամանակ հչդելու իրենց դիրքը։

Մեր զօրամասերը Սարիղամիշի անկումէն յետոյ, կը կեդրոնանան Կարսի մէջ։

Այդ օրերուն,— 1918 ապրիլ 9— կազմուած էր Անդրկովկասի կառավարութիւնը Չխէնկէլիի նախագահութեամբ։ Կառավարութիւնը իբրեւ անդրկովկասեան բոլոր ժողովուրդներու ներկայացուցչութիւն, կը սկսի կարգադրութիւններ ընել։ Ու առաջին գործը կ'ըլլայ Թուրքերուն զինադադարի նոր առաջարկ ներկայացնել։ Համաձայն այդ զինադադարի պայմաններուն, Չխէնկէլի կը հեռագրէ Կարս, առանց արիւնահեղ կռիւներու,զինադադարի բանակցութեանց սկսիլ։ Զօր. Նազարբէկեան կը հրամայէ դադրեցնել պատերազմական գործողութիւնները եւ Թուրք հրամանատարութեան հետ սկսիլ բանակցութիւնները։ Զօր. Օդիշելիձէ դարձեալ կը հեռագրէ եւ կը թելադրէ «ընդունիլ Թուրքերու պայմանները եւ վերջ տալ պատերազմական գործողութեանց»։ Ուրիշ խօսքով, Վրացիները մեզ կ'առաջնորդէին դէպի բացարձակ անձնատուութիւն եւ յուսալքում։

Հակառակ բոլոր պատրաստութեանց, ապրիլ 12ին մեր զօրքերը ճարահատ կը ձգեն Կարսը Թուրքերուն եւ կը քաշուին դէպի Ալեքսանդրապոլ… Թրքական 11րդ զօրաբաժնի առաջաւոր ուժերը նոյն օրն եւ եթ կը մտնեն Կարս…

Կարսէն հեռանալու օրն իսկ, Զօր. Նազարբէկեան կը ստանայ Թիֆլիզէն հեռագիր մը հետեւեալ բովանդակութեամբ.— «Ի գիտութիւն կը յայտնեմ ձեզ, որ Կարսի նահանգը մինչեւ Ախուրեան գետի երկարութեամբ անցնող սահմանը պէտք է պարպուի մեր զօրքերէն։ Ալեքսանդրապոլի Ախուրեան գետի աջ ափին գտնուող ամրութիւնները պէտք է ունչացուին։ Կառավարութիւնը պահանջ դրած է Թուրքերուն մէկ ամիս ժամանակ տալ՝ Կարսի բերդի ամբողջ գոյքերը տանելու եւ մէկ շաբաթ՝ մեր զօրքերը Կարսի նահանգէն հեռացնելու։ Անդրկովկասի վարչապետ՝ Չխէնկէլի, պատերազմ նախարարի պաշտօնակատար՝ Զօր. Օդիշելիձէ»։

(23) ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Նմուշներ

ՊՈԴԼԱՇԻՈՅ ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԷՆ

— o —

Լեհական հողամաս մը, որ կ'ընդգրկէ Լիթուանիոյ, Մազովիան եւ Լուպլին նահանգներուն եւ Փրուսիոյ: Այս հողամասը Պոդլաշիա կը կոչուէր հին ժամանակներու մէջ:

Ուրկէ՞ կը ծագի այս անունը:

Ոմանք կը պնդեն թէ այս անունին վերջին վանկը կը ծագի լաս բառէն, որ կը նշանակէ անտառ, — արդարեւ անտառոտ հողամաս մըն է այս, որուն վրայ հրաշալի բուսականութիւն մը կը բանի ամէնէն գունեղ եւ կախարդական բանկարները: Իր հէքեաթները եւս կը հիւսուին ծառերու եւ ծաղիկներու անուններով:

Ոմանք ալ կը պնդեն թէ կը ծագի լաշ բառէն, որ կը նշանակէ Լեհ, — արդարեւ այս անունը կուտային հին պատմիչները երկրի բնակչութեան:

Բնակչութիւնը կը կազմէր առեղծուածային ժողովուրդ մը, որուն ծագման մասին ոչ մէկ գիտուն կրցաւ որոշ բան մը ըսել մինչեւ այժմ: Անոնք կը կոչուէին Եաձվինկներ, երբեմն Եաթվինկներ, մերթ Եադիկներ, եւ դեռ՝ Սանդաւներ, — վայրի ցեղ մը, որ անուն հանած էր իր քաջութեամբ:

Պատմիչ մը այս ցեղը կը սանէ Լիթուանացիներու, Փրուսիացիներու եւ Պոլովցիներու խնամութեան, աւելցնելով որ բոլորն ալ կը սերին բուն Գեպիդեան հնագոյն ցեղէն: Ստրաբոն սարմատեան ցեղերու կարգին կը յիշէ նաեւ Եադիկները, որոնք կը բնակէին Դանուբ եւ Տիսսա գետերուն միջեւ: Ովիդիոս եւս աքսորականի իր նամակներուն մէջ կը յիշատակէ Եադիկները, որոնք կը թուի թէ, այդ շրջանին, կը բնակէին Ովիդիոսի աքսորավայրին մօտիկ

Եադիկներու հետքեր կը գտնուին նաեւ Հունգարական դաշտավայրերու մէջ, ուր անոնք կը կոչուէին Եացոկ Արգարեւ. Մեծն Աղեքսանդրի շրջանին Եադիկներ երեւցած են այս երկրին մէջ, առանց սակայն բնակութիւն հաստատելու: Անոնք կռուած են հռոմէական լեգէոններուն դէմ, մե՛ծ քաջութեամբ: Ստրաբոն կը յիշատակէ թէ լաւ զինուած էին անոնք, բոլորը, ինչպէս իրենց ձիերը, զրահապատ:

Հոներու արշաւանքին տակ հող կորսնցնելով, անոնք ի վերջոյ կը հաստատուին այն երկրին մէջ, որ ծանօթ է Պոդլաշիա անունով իբր հայրենիք: Արմատ արձակելով հանդերձ Պոդլաշիոյ մէջ, կ'երեւի շատ կը տեղափոխուէին որ Բ. դարու աշխարհագիր մը զանոնք կը կոչէ Մետանաստաս, այսինքն փախստական:

Հետաքրքրականն այն է, սակայն, որ անոնք պահած են իրենց ինքնատպութիւնը դարերու ընթացքին, — օժտուած՝ անփական լեզուով եւ առանձնայատկութիւններով: Ճիշդ է թէ վերջին դարերու մէջ, ինչպէս ամէն ժողովուրդ, Եադիկներն ալ կրեցին որոշ ազդեցութիւններ օտար միջավայրերէ: Այդ եղաւ պատճառ թերեւս, որ հիմա շատեր Պոդլաշիոյ ժողովուրդը կը նմանցնեն Փրուսիացիներուն, մանաւանդ՝ Լիթուանացիներուն, վերջապէս Սլաւներուն կամ Սամոգիտցիներուն, եւ դեռ՝ Սկանտինաւեան ցեղերուն ու Կելտերուն, հիմնուելով անուններու, հաւատալիքներու եւ սովորութիւններու վրայ:

Այսպէս կամ այնպէս, իրողութիւն է որ Պոդլաշիոյ գերեզմանատուները կը հաստատեն որ այս ցեղը շատ տարբեր էր իր դրացիներէն:

Լեհաստան իր տիրապետութեան տակ առաւ զանոնք 1808ին, Պօլ Բոլեսլաս թագաւորին օրով, սակայն անոնք իրենց անկախութիւնը վերստացան շուտով, նոյն թագաւորին մահուընէն վերջ, եւ այնուհետեւ կատաղի կռիւներ մղեցին լեհական տիրապետութեան դէմ յանուն իրենց ազատութեան:

Փոխն ի փոխ յաղթական ու պարտուած, Պոդլաշիա այլ եւս ուժասպառ ճանչցաւ լեհական տիրապետութիւնը Սեւ Լեչեկ թագաւորին օրով: Այնուհետեւ լեհ միսիոնարները թափանցեցին Պոդլաշիոյ ըմբոստ ժողովուրդին մէջ, Աւետարանի քարոզութեամբ քրիստոնէական եւ հպատակութեան յորդորներով թմրեցուցին եւ ընկճեցին սանձարձակ, ապստամբ ցեղը: Մինչեւ ԺԶ. դար, ցեղին մէջ կային տարրեր որ մերժեցին քրիստոնէութիւնը, սակայն ԺԹ. դարուն, 40 տարի անընդհատ, կաթոլիկներու խիստ հալածանքներուն եւ լեհականութեան ծանր ճնշումին տակ, կորսնցուցին, իրենց ազգային անկախութենէն վերջ, հոգեկան առհմիկութիւնը

Պոդլաշիոյ բնակչութիւնը, եղբայրական մարտնչումներէ եւ երկար հոգեվարքէ մը վերջ, լեհացած էր այլ եւս, այնքան որ երբ ռուսական լուծին տակ բովանդակ Լեհաստանը հեծեց, հեծեց, եւ ընդհ. պատերազմէն ետքը, վանդակը փշրուած թռչունի մը պէս թօթվեց իր թեւերը, հին Եադիկները լեհ կը ճանչնային դեռ իրենք զիրենք:

Լեհ գիւղացիին հետ բաղդատելու ժամանակ, իր կազմախօսութիւնը աչքի կը զարնէ որոշ տարբերութեամբ մը, — Պոդլաշիոյ գիւղացին կարճ է հասակով, նուազ գեղեցիկ քան բուն Լեհը, այլ սակայն անզիջելի ցեղանիշերով, (կիները չափազանց փոքրիկ ձեռքեր եւ ոտքեր ունին): Ընդհանրապէս օժտուած են բանաստեղծական վառ երեւակայութեամբ մը: Տարօրինակ սէր մը ունին հէքեաթներու, հին ու գերբնական պատմութիւններու, — այս է պատճառը թերեւս, որ Լեհերը «վհուկներու երկիրը» կ'անուանեն Պոդլաշիան. Աշնան ու ձմրան երկար գիշերները, անոնց կիները սովորութիւն ունին հաւաքաբար նստելու՝ մանելով ու հիւսելով, միեւնոյն ատեն երգելով ու պատմելով իրենց ցեղին հին եղանակներն ու աւանդութիւնները: Մտիկ ըրէք, — ահա երկու հէքեաթ անոնց պատմածներէն —

Գառնադմակը

— • —

Քաղցր էր իրիկունը եւ խաղաղ:

Արեւը մարը կը մտնէր անտառներուն ետեւը, շառագոյն եւ ոսկեզօծ ամպի մը մէջ:

Եւ Յիսուսը կը տանէին Հերովդէս թագաւորին առջեւ:

Փոշոտ էր ճամբան եւ օդը ճնշիչ:

Յիսուս անօթի էր եւ ծարաւ:

Արդ, երբ կ'երթային ճամբէն, իրենց դէմն ելաւ մուրացիկ մը, որ մօտակայ գիւղը կը մեկնէր:

Վրան ունէր տոպրակ մը եւ գաւաթ մը:

Այդ պահուն կ'անցնէին առուակի մը եզերքէն: Պիղատոսի զինուորները խնդրեցին մուրացիկէն, որ գաւաթով ջուր բերէ Յիսուսի:

Սակայն մուրացիկը պատասխանեց.

— Ես ուխտաւոր եմ, չեմ կրնար կանգ առնել:

Եւ արագացուց քայլերը:

Յիսուս անոր նայեցաւ տխրագին եւ ըսաւ.

— Յաւիտենական ուխտաւոր եղիր ուրեմն եւ կանգ մի առներ այլ եւս երբեք:

Մարդու որդին մեռաւ խաչին վրայ եւ յարութիւն առաւ երեք օր վերջ:

Մուրացիկն ալ մեռաւ քանի մը օր վերջ:

Եւ իր գերեզմանին վրայ բուսաւ փոքրիկ եւ անծանօթ տունկ մը, որ ոսկեգոյն ծաղիկներ ունէր:

Ծաղիկը կը սողոսկէր, կը տարածուէր մէկ գերեզմանէն միւսը, ու շուտով հասաւ գերեզմանատան դուռը:

Ցետոյ յառաջացաւ ճամբուն երկայնքէն, միշտ սողոսկելով:

Այդ օրէն ի վեր, գառնադմակը*) կ'եզերէ բոլոր ճամբաները, բոլոր պարտէզները:

Սակայն չի սիրեր մօտենալ ջուրին:

Կոխէ կոխկրտէ ոտքերուդ տակ, փրցուր գետնէն ու նետէ, ան դարձեալ պիտի սողոսկի, պիտի երկննայ ճամբուն քովն ի վեր, պիտի յառաջանայ՝ առանց կանգ առնելու:

Ան պիտի յառաջանայ այսպէս մինչեւ աշխարհի վերջը:

Մինչեւ որ մուրացիկին հոգին մտնէ դրախտէն ներս:

ԱՆՄԵՌՈՒԿՆԵՐԸ

»»»o«««

Մեծ եւ իմաստուն Պերուն թաղուեր էր խորունկ մտածումներու մէջ ու կը խորհէր մարդկային ցեղի երջանկութեան մասին, երբ առջեւը ներկայացան բազմաթիւ աստուածներ, բազմաթիւ աստուածուհիներ եւ բազմաթիւ պարիկներ:

— Ո՛վ թագաւորը աստուածներուն, ըսաւ Սիրոյ աստուածը, մեր դատաւորը եղիր եւ ըսէ մեզի թէ ի՛նչ կայ լաւագոյն, կեանքի մէջ: Ես կը պնդեմ որ Սէրն է լաւագոյնը:

— Իսկ ես, ըսաւ Գեղեցկութեան աստուածուհին՝ թօթվելով մազերու իր երկար հիւսքերը, լաւագոյնը շնորհքն է, հմայքը:

Եւ բազմաթիւ ուրիշ աստուածներ արտայայտուեցան այսպէս իրենց կարգին:

Գործնական աղուոր առտու մըն էր: Պերուն միշտ առջեւը կը դիտէր, սակայն իր նայուածքը կը մթագնէր հետզհետէ:

Ցանկարծ բարձրացուց իր ճերմակ գլուխը եւ կանչել տուաւ Մահուան աստուածուհին:

Մտնեցաւ մահուան աստուածուհին, գեղեցիկ եւ մթագոյն՝ իր սեւ քօղերուն տակ,

Զորս խոր գիշերները հիւսած էին,

Եւ յեռած արցունքի մարգրիտներով,

Անհամար դժբախտներու աչքերէն թափած,

Եւ կարկեհաններով՝ արիւնի կաթիլ,

Որոնք թափեր էին չարչարակոծ մարդոց վէրքերէն:

— Թագաւո՛ր աստուածներու եւ մարդկանց, ի՞նչ կ'ուզես ինծմէ, հարցուց ան՝ դիտելով Պերունը իր սեւ ու պաղուտ աչքերով:

— Մտիկ ըրէ, աստուածուհիդ Մահուան, դուն ալ գիտես փնտռել ինչ որ ստեղծած է իմաստութիւնս, ոչ անշուշտ ինչ որ անմահ է. դատաւոր եղիր եւ ըսէ թէ ի՞նչ կայ լաւագոյն, կեանքի մէջ:

Աստուածուհին իր սեւ ու ծակող նայեացքը յառեց աստուածներուն եւ պարիկներուն վրայ:

— Բոլորդ ալ անցէք առջեւէս, կարգով:

Իր ձայնը կտրուկ էր եւ սառն:

Ակամայ սարսուռ մը ցնցեց աստուածութեանց ամբողջ թափօրը.

Եւ վարանոտ, անհաւասար քայլերով,

Բոլորն անցան Մահուան աստուածուհիին առջեւէն, շրջանն ընելով սրահին:

Այդ պահուն, Սիրոյ աստուածուհին նախօրոք փրթաւ գետին ինկաւ անուշահոտ վարդերու պսակ մը:

Իմաստութեան աստուածուհին, որ կը քայլէր անմիջապէս ետեւէն, անցաւ կոխկրտելով վարդերը,

Եւ ձգելով ճենճավարդեր, պաղ եւ անհոտ:

Հաճոյքի աստուածուհին անցաւ ետեւէն եւ ճենճավարդերուն վրայէն, թափելով արիւնագոյն մեխակներ:

Տխրութեան աստուածուհին, որ կուգար ետեւէն, անցաւ՝ գետին թափելով տժգոյն շրէշներ, կապոյտ եւ երկար շուշաններ:

Անցաւ Երազի աստուածուհին, իր թեթեւոտն քայլերուն տակ ճզմելով բոլորը եւ թողլով ծաղիկներ այծտերեւի եւ արջտակի:

Այսպէս անցան բոլորը, աստուած եւ աստուածուհի,

Մինչ մութ ու մեծ աստուածուհին կը դիտէր զանոնք սառնութեամբ:

— Անցէք անգամ մըն ալ, ըսաւ:

Սակայն երբ թափօրն անցաւ երկրորդ անգամ, Մահուան աստուածուհին զարմանքով բացաւ աչքերը,

Որովհետեւ բոլոր ճզմուած եւ թարշամած ծաղիկներուն միջեւ կը տեսնուէին ոսկեգօծ ծաղիկներու փոքրիկ ճիւղեր, անեղծ եւ փայլփլուն:

Զանոնք ցանած էր փոքրիկ աստուածուհի մը, որ մոխրի գոյն երկար պատմուճան մըն էր հագած, կապոյտ աչքեր ունէր՝ անայլայլ խոհուրդով մը:

Եւ Մահուան մութ աստուածուհին, առաջին անգամն ըլլալով, զգաց իր անզօրութիւնը Պերունի ստեղծագործութեան առջեւ:

Մահուան աստուածուհին յամրաբար դարձուց գլուխը դէպի աստուածներուն թագաւորը: Եւ ըսաւ.

— Ես չեմ գիտեր թէ ի՛նչ կայ լաւագոյն, աշխարհի մէջ,

Սակայն գիտեմ թէ կայ բան մը հզօր,

Այն որ կը խորհրդանշեն այս ծաղիկները, զորս ցանեց Յիշատակի աստուածուհին:

... Եւ այդ ծաղիկները կոչուեցան անմեռուկ:

(*) Գառնադմակը մասնաւոր բոյս մըն է, դմակի մը պէս գիրուկ, որ կը բուսնի ճամբաներու եզերքը, — Թուրքերէն գայյա գօրուգու, Ֆրանսերէն՝ joubarbe

Սակայն, ի պատիւ փափուկ սեռին, պէտք է խոստովանիլ թէ հակառակ անձրեւին, անոնք սուսիկեան համակերպութեամբ եւ ժպտաշուրթն կը շարունակէին ծաղիկներ նետել հանդիսականներուն վրայ:

Բարեբախտաբար անձրեւը դադրեցաւ, երկինքը պայծառացաւ եւ տաք արեւ մը եկաւ փոխել ամէնուն գէշ տրամադրութիւնը: Ծաղկամարտը վերսկսաւ աւելի մեծ եռանդով ու ոգեւորութեամբ, բայց այս անգամ թրջած ծաղիկներ ու ծաղկեփունջեր սկսան նետուիլ աջ ու ձախ ...: Անկեղծ ըլլալու համար, պէտք է խոստովանիլ թէ հակառակ մեծափառ պատրաստութեանց, ծաղկամարտը չարդարացուց իր անունը. ծաղիկներու կռիւ ըլլալէ աւելի, ծաղիկներու բաշխում էր եղածը:

Ծաղկազարդ կառքերուն մէջէն յիշատակութեան արժանի էին գինուորականներու հոյակապ օդանաւը համակ ծաղիկներով զարդարուած, Թնդանօթ — կառքը, որ իր փողին մէջէն փոքրիկ թերթեր դուրս կը ժայթքէր, հսկայ սրբազան մը, գոյնզգոյն ու երփներանգ ծաղիկներով պճնուած, հեռաւորապոպքներու չքեղ կառքը մարգարտածաղիկներով զարդարուն, շարժուն գրօսանաւ, շարժական տուներ, եւն. եւն.:

Ժամը 6ին հանդէսը վերջացաւ եւ ժողովուրդը սկսաւ խուժել տաղաւարներու, սրճարաններու եւ զբօսավայրերու մէջ, փարատելու համար անձրեւին ձգած անախորժ տպաւորութիւնը:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒՍԿԻ

ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻՆ ՅՈԹԱՄԵԱԿԸ

— o —

Մէկ շաբթուան հանդիսաւորութիւններէն յետոյ Ակադեմիան վերսկսաւ իր անդորրութիւնը:

1635ին էր որ հաստատուեցաւ Ակադեմիան, եւ ճանչցուեցաւ Լուի ԺԳ.ի կողմէ, չորս-հինգ տարուան անպաշտօն գոյութենէ մը յետոյ: Այդ երեք հարիւր տարուան ընթացքին, Ակադեմիան եղած է դասական ներկայացուցիչը ֆրանսական մշակոյթին, թէեւ «անմահներուն» մէջ սպրդած են վհճելի դէմքեր ալ, իսկ աւելի արժանաւորներ՝ մոռացութեան տրուած:

Իւրաքանչիւր «անմահի» ընտրութիւնը կը կատարուի ներկաներու քուէարկութեամբ: Անդամներու առաւելագոյն թիւը կը մնայ 40 (այժմ 38):

Ակադեմիան կը շարունակէ անխոնջ համբերութեամբ հսկել Ֆրանսերէնի մաքրութեան վրայ, կարելի եղածին չափ յարմարցնելով զայն արդի պահանջներուն: Վերջերս լրացաւ բառարանի վերաքննութիւնը եւ նոր տպագրութիւն մը հրապարակ պիտի հանուի այս տարի: Վերջերս հրատարակուեցաւ նաեւ Ակադեմիային քերականութիւնը, որ թէեւ շատ քննադատուեցաւ, բայց արդէն ծախուած է աւելի քան 200.000 օրինակ: «Անմահ»ները ժողով կը գումարեն ամէն հինգշաբթի, Ֆրանսական Կաճառին մէջ, եւ, ըստ օրինի պետութենէն կը ստանան աննշան վարձատրութիւն մը:

Առաջին անգամ Ակադեմիան կը բաղկանար 12 անդամներէ. յետոյ բարձրացաւ 28ի եւ վերջերս 40ի: Ռիշըլիէօ, իբրեւ գլխաւոր հիմնադիրը, կ'ուզէր որ Ակադեմիան դառնայ պաշտօնական կանոնաւորիչը լեզուին: Ատոր համար, Ակադեմիան պարտաւոր էր յօրինել բառարան մը, ճարտասանութեան եւ քերթողութեան գիրք մը եւ քերականութիւն մը: Իրականին մէջ, Ակադեմիան յօրինեց միայն բառարանը, որուն առաջին տպագրութիւնը երեւցաւ 1694ին, եօթներորդը՝ 1878ին, իսկ վերջինը լոյս պիտի տեսնէ այս տարի, ինչպէս ըսինք. Իբրեւ երկրորդ գործ, դեռ նոր հրատարակուեցաւ քերականութիւնը.

Ակադեմիային ընդհ. քարտուղարը, որ կ'ընտրուի ցկեանս, կը ստանայ տարեկան 6000 ֆրանք եւ բնակարան մը՝ Ֆրանսական Կաճառին մէջ: Պարզ անդամները կը ստանան տարեկան 1500 ֆրանք:

Ընտրութեան եղանակները փոխուած են քանի մը անգամ. Ներկայիս թեկնածուն ինք անձամբ կը ներկայանայ եւ բոլոր անդամներուն պարտաւորիչ այցելութիւն մը տալէ վերջ, ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ բացարձակ մեծամասնութեամբ:

Ակադեմիան իրաւունք ունի պաշտօնանկ ընել իր այս կամ այն անդամը, բայց միայն երեք անգամ գործածած է այդ իրաւունքը եւ մեղաւորներէն երկուքը եկեղեցականներ եղած են:

Ակադեմիան ամէն տարի կը բաժնէ զանազան մրցանակներ՝ գրականութեան եւ առաքինութեան:

ՏԷՐ ԵՒ ՏԻԿԻՆ ԶԱՐԵՀ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ կը ծանուցանեն ծնունդը իրենց Անդրանիկ զաւկին՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԻ:

Մարսէյլ, 2 յունիս 1935

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Քալամաթայի

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՍԱՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

— o —

ԿԱԼԿԱԹԱ, 10 Յունիս.— Ձեր թերթի սիւնակներում կարդացինք Քալամաթայի մանուկների վիճակի մասին, որ իսկապէս շատ յուզիչ էր: Ստորեւ յիշուած ուժ ընկերներս պարտք սեպեցինք մի պզտիկ գումար (150 ֆրանք) հանգանակել Քալամաթայի Հ. Կ. Խաչի դպրոցի մէջ մի սանուհի որդեգրելու համար, այն յուսով որ ապագայում նա պիտի դառնայ մի տիպար Հայուհի:

Շատ չնչին մի գումար է, յարգելի խմբագիր, սակայն որքան ուրախ պիտի լինէինք եթէ կարողանայինք աւելին անել:

Օշին Սուրէնեան, Հայկակ Սարոխան, Աւէտ Ալւանդեան, Ղուկաս Նազարեան, Յովհաննէս Գրիգորեան, Եղիազար Կարապետեան, Սարգիս Հալիլերդեան, Ասօ Աստուր:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Այդ իրիկունը, Ֆրանսացի նաւորդները պարահանդէս մը սարքեցին:

Վահան, երկու պարուհի քոյրերը ներկայացնելէ ետք, անոնց ճամբորդութեան պատմութիւնն ըրաւ:

Վերջալոյսի պահուն, սպիտակ ծաղիկներ երեւցին ծովին վրայ, ու շուտով գունաւորելով լոյսի երերումները, սարսուռ մը կ'երեւէր ծովին մէկ ծայրէն միւսը.

Ճամբորդները, հանդարտիկ ծովուն երազը ունէին երբ սկսաւ պարը: Պարուհիները, փոթորկի ալիքներ հանող զգեստները հագած, մանուշակին կը խառնուէր ոսկեգոյնը, քիչ մը մութ: Իրենց մէջքերը, թեւատարած թիթեռնիկներու ցանցով բանուած, թաչելու վրայ, լոյսի պէս կը դողային: Շրջազգեստները ծալ ծալ, թեթեւ շարժումի մը առեն, կը բացուէին կը գոցուէին հովահարներու նման.

Մոխրագոյն մանեակներ կապեցին իրենց վիզերուն, երբ սկսան պարել:

Փոթորիկը պարեցին:

Մարմինի հանդարտ ալեկոծում մը նախ: Ցետոյ թեթեւ փոթորիկ մը մէջքերէն վեր, կարծես մարմնոյ դանդաղ կոտրտուք մը:

Երեսները շարժումի գինովութեան կարմիրով փայլուն, նուրբ ջուրով լուացուած կարմիր մը:

Սիրտ սիրտի, ձեռքերը երկու խոլոր թռչուններու թեւերուն պէս բացուած, գողդղանքն ու մարմնի կորացումները իրենց վսեմութեան վերջին ծիգին մէջ, գիծագրութեան տարուող կը սկսին հաւասար ուժ ունեցող երկու մարզիկներու նման:

Կուրծք կուրծքի իրենց բաժանումը իր համաչափութիւնով կատարելութիւն մը, իրենց արուեստին զգաստներէն մէկը, աւելի յուզուած, արդյացումի պահն է, խելացնոր թռիչքի դարձը, անիւի պէս արագ, աւելի արագ, մարդկային երկու մեքենաներու պէս տարօրինակ:

Կը դառնան, կը դառնան:

Շրջազգեստի փոթորիկ: Փոթորիկ մը գինովցնող:

Մարմինի այս ընդհանուր ալեկոծումը, որ նախ մեղմ, թուլօրէն կը ծաւալէր անոնց մարմինին կորացումը, բոլոր աչքերուն, յուզող բոցերու պատրանքը կուտային, երբ անխթարթի մէջ արձան կարած, առանց կորսնցնելու շարժումներու անեղութիւնը եւ չափը, սկսաւ ալեկոծումը, կատաղի, կատաղի, կատաղի: Ալիքները բոցեր կը ժայթքէին, կը թռին հովերին քշուած, պարը հասած յեմարութեան ցնորքին, կը փոխուի հրդեհի, երբ կամաց կամաց կը մեղմանան շարժումները, կը դադրին գլխու պտոյտի մէջ:

Բոցի կայծակներ կը թափին անոնց աչքերէն:

Լոյսերը մշուշի փոխուած, գոյները թեթեւօրէն խառնուած իրարու, պատկերը աւելի կենդանի, կը դառնար խորունկ

Աւանդ տեսարան մը կը ներկայացնէր շոգենաւին այդ անկիւնը, մօտեցող տօնի մը նախատօնակին պէս բան մը:

Աչքերու հաճոյքը տակէ աւելի չէր կրնար ըլլալ:

Այս զարմանալի շարժումի պահուն միայն ներկաները զգացին՝ թէ ի՛նչ ազդեցութիւն կը գործէին այս պարուհիները իրենց վրայ, ու շուրջերնին բանած, սրտանց լալու բան մը կը զգային, քանի մը արցունք թափել վերջապէս, հանգչելու համար թէ կեանքին շատ մօտեցած էին:

Մինչդեռ Վահանի դրացիները՝ Առաքել աղա եւ իր կինը Զարուհի, շոգենաւին մէկ անկիւնը քաշուած, խորհրդաւոր խօսակցութիւնով մը առեն առեն կը նայէին պարուհիներուն: Գլխի երերումներէն կը հասկցուէր որ դժգոհութիւն մը ունէին: Դէմքերը վիշտէն աւելի խորունկ, յուզումի մը դժուարութեան մէջ, չկրնալով իրենց ուզածին պէս ներսը մնացածը դողդղացող ձայնով մը պոռալ, իրենց նստած տեղէն կը պարեն կարծես:

Բայց քիչ մը մօտէն նայելով, ուրիշ բան կը տեսնէիր անոնց երեսին վրայ, վիրաւորուած տեսակ մը հպարտութիւն, Արեւելցիի ծածկուած, երեսի մորթին տակ անմիջապէս թաղուած հպարտութիւնը, ու արիւնը քանի գլուխին կը ցատկէր, կ'երեւար աւելի որոշ, կը տեսնուէր իրենց աչքերուն մէջ:

Պառկելէ առաջ, Առաքել աղա ձեռքերը կնոջը երեսին քսեց, շոյեց, ու բարի ժպիտով նայեցաւ անոր աչքերուն, ինչպէս կ'ընէր շատ անգամ, երբ բարի լուր մը ունէր իր գործերուն մասին:

Այս անգամ կինը կոտրած սիրտով մը ուզեց ու մօտենալով ամուսնոյն, խնդրեց

— Համբուրէ զիս:

Ի՞նչ էր եղած: Լալ կ'ուզէր, տղու մը պէս ձայնը երկնցնելով, կ'ուզէր սիրտը պարպել, ու կրկնեց

— Համբուրէ՛, համբուրէ.

Ու կրակի պէս այտերը փակցուցած ամուսնոյն շրթունքներուն, համբոյր մը բռնած առեն, ձայնը կը դողար.

Երբ անկողին մտան, սիրտ կոտրուք բան մը կար վրանին, մանաւանդ Վահանին համար՝ որ քայլ առ քայլ հետեւած պարուհի քոյրերուն, վրանին անգամ չէր նայած:

Կէս գիշերէն ետք երբ արթնցաւ Առաքել աղա, որովհետեւ պարահանդէսին պատկերները իրենց դանդաղութեամբ կը տեսնէր.

— Ի՞նչ է եղեր աս տղուն, աս խեղճիկ Վահանը, հարցուց ինքնիրեն...,

Այս պահուն իր ականջին փողոցի ձայները կը հասնէին: Վաւաշոտ, բաց սէրերու վերջին կիրքով պլլած աղաղակներ էին անոնք: Կը զգային ականջները, կը վառէին կրակի պէս, ու կը սեղմուէր կոկորդը: Որովհետեւ կը դողար, աչքերը լեցուն բոցով, մայթերուն վրայ ապառաժ բոզերը տեսաւ, ու փախաւ.

— Բոզերը ... Վահանը բոզերուն հետ ...

Շրթունքները կրակի պէս կարմրած, ափովը բռնեց, ծածկեց բերանը, ու տխրող լռութեան մէջ, ծաղրանկարի պէս բան մը կը տեսնէր, սարսափելի, ու նայելով իր կնոջ, մրմնջեց

— Հրեշտակ մը ...

X

Վահանը իրենց տունը տղան, մօտենալիք բան չէին այն օրերը: Մանաւանդ պատուհանէ պատուհան խօսակցութիւնները, երբ մայրն ալ տղուն քովն էր, երկու ձայներ իրարու խառնուած, տիկին Զարուհի շատ կը սիրէր պատասխանել Վահանի հարցումներուն, ու անոր մօրը պէս չկրնալով ուրախութիւնը բանել, կը պատասխանէր տաքուկ ձայնով, անոնց պէս կը խնդար:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(1)

ԶՕՐ. ՔՕՆՏԻԼԻՍ ԱՐՔԱՅԱԿԱՆ. — Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ պատերազ-մական նախարար Զօր. Գոնտիլիս, որ ջերմ հանրապետական էր, յանկարծ փոխեց իր դիրքը եւ յայտարարեց թէ կ'ուզէ որ վերահաստատուի միապետու-թիւնը, իբրեւ միակ ելքը: Այս յայտարարութիւնը բուռն զայրոյթ պատճառեց զօրավարին կուսակիցներուն, որոնք դաւաճան կը հռչակեն նախարարը:

ՑՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ԵՐԵՔ ԸՄԲՈՍՏ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍՆԵՐԸ ձերբակալուելով, Ա-թէնքէն դուրս հանուեցան: Պիտի քանտարկուին զանազան վանքերու մէջ, իբ-րեւ պարզ աբեղաներ: Իրենց կուսակիցները փայտէ խաչ մը բռնած, թափոր կազմեցին, բողոքելու համար, բայց ոստիկանութիւնը ցրուեց:

ԻՐԱՆԻ ՇԱՀԸ իր տարեկան գահաճառին մէջ գոհունակութեամբ յիշեց որ յունիս 8էն սկսեալ բոլոր նախարարները, երեսփոխանները եւ պաշտօնեաները եւրոպական գլխարկ կը գործածեն եւ ոչ-ոյն կոտան գլխարկ:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ շաբաթական տեղեկագիրը 3225ի նուազում մը կը ցուցնէ անցեալ շաբթուան վրայ, նպաստընկալ գործազուրկներու թիւը իջած ըլլալով 414,844ի:

ՌՄԲԱԶԻԳ ՕԴԱՆԱՒ մը ջախջախուեցաւ Պոլսի մէջ: Երկու հոգի մեռան:

■■■■■■■■

ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԻՃԱԿԱՀԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐԸ

Ազգ. պարգեւախաղի 7րդ վիճակահանութիւնը տեղի ունեցաւ ուրբաթ գի-շեր: Մեծ պարգեւը, 3,000,000 փրանք, շահեցաւ 0,928,866 թիւը:
թիւը:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ մէկ միլիոն փրանք 0,116,019, 0,521,959, 0,709,876, 0,371,688, 0,665,079, 1,037,477:

Հետեւեալ վեց թիւերէն իւրաքանչիւրը շահեցաւ 500,000 փր.: 0,195,842, 0,559,230, 0,792,522, 0,299,235, 0,585,751, 0,831,945:

7 471 վերջացող թիւերը շահեցան 100,000 փր.:

7 311 վերջացող թիւերը շահեցան 50,000.

4,054 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 փրանք:

5,407 վերջացող թիւերը շահեցան 25,000 փրանք

900 վերջացող թիւերը շահեցան 10,000 փրանք

29 վերջացող թիւերը շահեցան 1000 փրանք:

1 վերջացող թիւերը շահեցան 100 փրանք:

ՆՄԲ. — *Ցառաջի* միջոցաւ ծախուած հետեւեալ երկու թիւերը շահած են 100ական փրանք, 0,933,521 եւ 0,862,421:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է *Ն. ՄԱՌԻ* շնորհանդէսը որ տեղի պիտի ունենար այսօր, կիրակի փարիզի եկեղեցին մէջ:

ԸՆԿ. ԱՐԱՄ ՋՕՄԱՔԼԵԱՆէ սոխպո-ղաբար կը խնդրուի իր հասցէն յայտ-նել «Յառաջի» վարչութեան:

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Bamesme, PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (112)

ԽԱԶԱԳԻՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նա հրամայեց ցած թողնել առագաստի մութի վարագոյրը, որ ազատուի ճառագայթներից: «Սպասում եմ մութ լինի ... միշտ մութ, որ ինձ որ ոչ ոք չտեսնի»: Ես զարմացայ, թէ ինչն էր ստիպում նրան փախչել լոյսից, արդեօք ամօթը, որ նա քնի մէջ արել էր մի անմեղ խոստովանութիւն: Այդ ենթադրութիւնը աւելի հաւանական երեւաց ինձ, երբ հարցրեց նա. — «Շատ ժամանակ է, որ դու այստեղ ես»: — «Շատ ժամանակ չէ, կէս ժամ հազիւ կը լինի, լսեցի, որ քո քունը անհանգիստ է, ներս մտայ»: — «Այո, ես անհանգիստ էի» - ասաց նա եւ հրամայեց, որ իրեն միայնակ թողնեմ: Ես դուրս եկայ, նստեցի տաղաւարի մուտքի մօտ: Այնտեղ քնում էի ես ամէն գիշեր, այնտեղ ամբողջ գիշերը հսկում էի նրա վրայ, այնտեղից լսում էի նրա դառն հառաչանքները եւ իմ սիրտը լցւում էր կրակով: Բայց այն առաւօտ որքան երջանիկ էր ըզգում ինձ, որքան ուրախ էի ես. իմ հոգին վայելում էր անսահման բերկրութիւն: Այն մի քանի խօսքերը, որ արտասանեց նա անգիտակցութեան մէջ, ինձ բացխում էին աշխարհի բոլոր փառքերը: «Երեւի, նա մտածում է իմ վրայ, որ ես նրա երազների առարկան եմ դարձել» — ասում էի ես, եւ այդքանով միայն ինձ բոլորովին բախտաւոր էի համարում: Բայց ո՞վ կը մտածէր, որ այդ բախտաւորութիւնը երկար չէր տեւի...»:

« Այդ հոգեկան բերկրութեան մէջ էի ես, երբ մեր հիւրընկալի կրտսեր որդին մտնելով, յայտնեց, որ իւր հայրը կանչում է ինձ: Ես գնացի: Ծերունին առանձնացած էր եւ, որպէս երեւում էր, պատուիրել էր՝ իւր մօտ ոչ ոքի չթողնել: Նա հարցրեց օրիորդի առողջութիւնը, յետոյ խնդրեց, որ նստեմ իւր մօտ: Նա տխուր, միեւնոյն ժամանակ վրդովուած էր երեւում: Կամենում էր մի բան խօսել, բայց դժուարանում էր: Վերջապէս ասաց նա.

— «Այն օրից, որ դուք ոտք էք կոխել իմ տան շեմքի վրայ, ես ամենեւին չեմ հարցրել ձեզ, թէ ո՞վ էք դուք, որտեղից էք գալիս, կամ ո՞ւր էք գնում: Ես այդքանով միայն ուրախ էի, որ իմ հացը բաժանում եմ Աստուծոյ հիւրերի հետ:

Բայց այժմ առանց հարցնելու եւս, ես գիտեմ, թէ դուք ով էք, եւ ում որդին է ձեր մանկահասակ ընկերը, որի հիւանդութիւնը նոյնքան ցաւ է պատճառում ինձ, որքան ձեզ: Մենք, այս լեռների բնակիչներս, սովորութիւն ունենք, ոչ միայն հիւրասիրելու մի օտարականին, որ մեր տան ծածքի տակ օթեւան է խնդրում, այլ վտանգի ժամանակ մեր պարտքն ենք համարում եւ պաշտպանել նրան ամէն չար պատահարներից: Մեր տունը մանո–ղը, ինչ մարդ էլ եւ լինէր նա, ինչ յանցանք էլ որ գործած լինէր, դարձեալ մեր օգնութիւն է վայելում: Այդ մասին կարող էք բոլորովին ապահով լինել...»

« Վերջին խօսքերի միջոցին ծերունի աչքերը զգուշութեամբ նայեց իւր չորքիցը, մի դուրցէ մի ուրիշը լսէր նրան: Ես արդէն նախագուշակում էի, թէ նրա յառաջաբանը ինչով պէտք էր վերջանար, եւ չսխալուեցայ: Մեզ որոնում էին...»:

— « Այս որպէս ես վերադարձայ մեր տանուտէրի մօտից, — շարունակեց նա: — Տանուտէրի հաւաքել էր իւր մօտ մեր չէնի բոլոր ծերերին եւ կարդաց գաւառապետի հրամանը: Նրա մէջ գրուած էր, թէ Ղարադաղի մելիքի աղջիկը փախել է իւր ծառայի հետ եւ անցել են մեր կողմերը: Հրամայուած էր՝ որտեղ եւ գտնելու լինին նրանց, յանձնեն կառավարութեան ձեռքը, որ յետ ուղարկեն Պարսկաստան: Հրամանի մէջ ծանր պատիժ եւ տուգանք էր նշանակուած, եթէ մէկը կը համարձակուի թագցնել նրանց իւր մօտ: Ես տարակոյս չունեմ, որ դուք եւ ձեր ուղեկիցը միեւնոյն անձնաւորութիւններն էք, որ ցոյց է տրուած հրամանի մէջ»:

— «Այո, մենք ենք. — պատասխանեցի ես, առանց որ եւ իցէ կասկածանքի, առանց թագցնելու»:

(Շար.)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՅՈՒՆԻՍ
MARDI 25 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2840 · Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ · ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՈԼՈՎՈՅԹՆԵՐ՝ ԿԱՐՄԻՐ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

Հայրենիքի գաղափարէն, հայրենասիրութեան պարտական ուբեննէն յետոյ, նոր եզանակ մը եւս կը հնչեցնէ խորհրդային ժամուլը,— ընտանիքի գաղափարը:

Այսպէս, բացէ ի բաց կը պաշտպանուին երկու հիմնական սկզբունքներ,— 1. Ծնողքներու պատասխանատուութիւնը.— 2. Զաւակներու յարգանքը ծնողքներու հանդէպ:

Հեռագրի մը համաձայն, այս նոր, այսինքն դարաւոր չարժման գլուխն անցած է «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա», համայնավար երիտասարդութեան պաշտօնաթերթը:

Այս թերթը ոչ միայն կը փառաբանէ ընտանիքի գաղափարը, այլ եւ կը ծաղկէ այն «մանր քաղքենի ոգին որ կնոջ արժանի տեղը չի տար ընտանիքին մէջ»:

Ուրիշ նորութիւն մը եւս,— պայքար արհեստական վիժման դէմ:

Խորհրդային սահմանադրութիւնը նախատեսած է վիժման գործողութիւնը: Եւ հազարաւորներ կ'օգտուէին այս դիւրութենէն, տարիներէ ի վեր:

Արդ, հեռագիրը կ'ըսէ թէ խրարու եռեւէ կը ձերբակալուին այն բժիշկները որ վիժում կը կատարեն: Նոյն իսկ արամադրութիւններ կան բացարձակապէս արգիլելու արհեստական վիժումը:

Անշուշտ այս հեռագրական լուրերը բաւական չեն, լրիւ գաղափար կազմելու համար եղած կամ ծրագրուած բարեփոխումներու մասին:

Մէկ բան ստոյգ է, առ այժմ: Հետզհետէ կը չեչտուի վերագնահատման շարժումը, ինչպէս միջազգային – քաղաքական, նոյնպէս ընկերային – տնտեսական կեանքի մէջ:

Անցեալ տարի մայիսին էր որ, չէչտակի մէջտեղ գրուեցաւ հայրենասիրութեան պահանջը: Այս առթիւ, թէ կուսակցութեան օրկանը, «Պրաւդա», եւ թէ կառավարութեան պաշտօնաթերթը, «Իզվեստիա», գրի առին այնպիսի բառեր ու բացատրութիւններ, որոնք մինչեւ այդ օրը հակայեղափոխական կը համարուէին:

Կ'արժէ իւրաքանչիւր «ամբարշտութիւն» կը պարտկուէր կարմիր կամ խորհրդային ջնարակով մը: Բայց, իրականին մէջ, այդ խաղը կը յաջողէր այնքան որքան եթէ նուրբ. չղարշով մը ծածկէիք վարդապետին մօրուքը:

Հետեւեալ բացատրութիւններէն ո՞րը չպիտի կրնար ստորագրել ամէնէն թթու հակայեղափոխականը.

— «Մեր երախաները հայրենիքի սէրը կը ծծեն իրենց մօրը կաթին հետ... Ռուսիոյ ժողովուրդը այժմ կը սիրէ այն հողը որուն վրայ ծնած է, ուր անցուց իր մանկութիւնը եւ երիտասարդութիւնը եւ ուր կը կազմէ իր ապագան. այն երկինքը որուն տակ կ'աճի եւ կը բարգաւաճի, անոր ծովերուն ձայնը, անոր լեռնային բարձունքները, անոր ստուերամած անտառները եւ յորդահոսան գետերը, անոր արտերը բերող ովկիանոսները ու ծաղիկները, անոր երգերն ու լեզուն»: (Պրաւդա, 1934 մայիս):

Նոյն օրկանը ուրիշ առիթով մը, հայրենադաւութեան օրէնքին հրատարակութեան առթիւ.

— «Հայրենիքին պաշտպանութիւնը կեանքի բարձրագոյն օրէնքն է: Եւ, ով որ ձեռք կը վերցնէ հայրենիքին դէմ, ով որ կը դաւաճանէ անոր, պէտք է ոչնչանայ»:

Նոր եզանակին անդրանիկ մարգանքները, առաջին փորձերն էին այս կանչերը: Անկէ ի վեր, մէկ տարուան ընթացքին, շատ աւելի զօրացուեցաւ շարժումը եւ «ռոտինա»ն (հայրենիք) այլ եւս խտտելի բոյս մը չէ, այլ ամէնէն ընտանի բառը՝ մանաւանդ պէս երիտասարդութեան համար:

Հայրենիքէն ընտանիք— եթէ կ'ուզէք մինչեւ մայրենիք — ճամբան շատ երկար չէ: Եւ ահաւասիկ այս ճակատին վրայ եւս դարձ մը կը փորձեն, յիշեցնելով ծնողներուն ոչ միայն պարտականութիւնները, այլ եւ իրաւունքները:

Նոյնքան բնորոշ է արհեստական վիժման սահմանափակումը: Այս ձեռնարկը ապահովաբար կապ ունի ամուսնալուծման օրէնքի խստացման հետ, որու մասին ալ կը խօսէին վերջերս:

Կը թուի թէ՝ ինչպէս որ արտաքին վտանգին գիտակցութիւնը վառեց ազգային պաշտպանութեան կրակը — հայրենասիրութիւն— նոյնպէս անապատաստան երախաներու անէծքը աստիճանաբար պիտի վերահաստատէ ընտանիքի «քաղքենի» գաղափարը, ո՞չ բարեփոխումներով:

Ինչպէս որ միլիոններ կը սպառնան զուրկէն — աշխարհակալութիւն — ներսէն ալ միլիոնաւոր պայթուցիկ նիւթեր կը ներկայացնեն «անապաստան» բանակները:

Այս ահաւոր վտանգի մասին գաղափար կազմելու համար, կը բաւէ յիշել թէ՝ վերջերս պատիժներ, նոյն իսկ մահապատիժ սահմանուեցաւ անչափահասներուն, քրէական յանցանքներու համար:

X

Ինչ որ տեղի կ'ունենայ անծայրածիր Ռուսաստանի մէջ, անշուշտ իր հետքերը պիտի ձգէ մինչեւ հեռաւոր ծայրագաւառները:

Ծայրագաւառ մըն ալ՝ մեր աշխարհը, կծկուած պատմական լերան մը շուքին տակ:

Դժբախտաբար, Սիպերիան, որ իսկապէս ծայրագաւառ է,— քան օրուան ճամբայ— կամ խաւարակուռ Թուրքեստանը շատ աւելի արթուն են այսպիսի պարագաներու մէջ, քան Թիֆլիսով Մոսկուայի կապուած Երեւանը:

Անոնք ճարպիկ են եւ գիտեն օգտուիլ բոլոր պատեհութիւններէն, կարելի եղածին չափ կարճ կապելու համար թերխաշ մարզանքները:

Որ եւ է ժողովուրդ ունեցա՞ծ է աւելի մոլեռանդ եւ ուղղափառ ախոյեաններ, ոտքին հողը կորսնցնելու աստիճան, որքան մեր վտիտ հայրենիքը:

Եւ այս՝ հակառակ տարիներու փորձառութեան: Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՆԳԼԻՈՅ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԸ ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԼԻԱԶՕՐԻՆ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Պ. Իտըն, Անգլիոյ լիազօրը, շաբաթ օր լքացնելով Փարիզի պաշտօնը, մեկնեցաւ Հռոմ, միեւնոյն առաքելութեամբ,— լուսաբանութիւններ հաղորդել՝ անգլօ-գերման նաւային համաձայնութեան մասին: Հասնելով կիրակի գիշեր, լիազօրը կայարանին մէջ ընդունուեցաւ Իտալիոյ արտաքին նախարարութեան խորհրդականին եւ անգլիական դեսպանին կողմէ: Պ. Մուսոլինիի հետ առաջին տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի առտու:

Մինչեւ իր ժամանումը, իտալական մամուլը կը շարունակէր քննադատել անգլօ-գերման համաձայնութիւնը, դիտել տալով թէ Պ. Իտըն չէ յաջողած համոզել Ֆրանսական կառավարութիւնը: Ամէնէն ծանր մեղադրանքը այն է թէ Անգլիա անտեսած է Իտալիան եւ Ֆրանսան, Գերմանիոյ հետ բանակցութիւններ վարած առանց բանակցութեանց ընթացքին հաղորդուած տեղեկութիւնները այնքան հարեւանցի էին որ աւելի շատ հեգնութիւն կը համարուին քան թէ լուսաբանութիւն:

Բուն մասնագիտական տեսակէտով, Իտալիա գոհ կ'երեւայ անգլօ-գերման համաձայնութենէն: Այսպէս, Իտալիոյ քաղաքական շրջանակներուն մէջ կը կարծեն թէ Գերմանիոյ ծովային վերազինումը աւելի շատ մտահոգութիւն պիտի պատճառէ Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի, քան թէ Իտալիոյ: Այս առթիւ կարեւոր թերթ մը կը գրէ.

— «Իտալիա տարամերժօրէն միջերկրականեան երկիր մըն է: Եթէ չհաշուենք Արեւելեան Ափրիկէի իր գաղթավայրերը, իր բոլոր ծովեզերքները, բոլոր շահերը, ինչպէս եւ բոլոր նաւային ուժերը կը գտնուին Միջերկրականի մէջ: Ուրիշ երկու կարեւոր տորմիղներ ալ կը գտնուին նոյն ծովուն մէջ,— Ֆրանսականը եւ անգլիականը: Եթէ Գերմանիա հզօր նաւատորմիղ մը շինէ, բնականաբար զայն պիտի կեդրոնացնէ Հիւսիսային ծովուն մէջ: Այդ պատճառաւ, Ֆրանսա ինչպէս Անգլիա պիտի պատրաստուին անջատել Միջերկրականի եւ ուրիշ կայաններու իրենց նաւային ուժերուն կարեւոր մէկ մասը, փոխադրելու համար Ատլանտեանի եւ Հիւսիսային ծովուն մէջ»:

Նոյն թերթը դիտել կուտայ թէ Անգլիա այլ եւս ի բնէ զօրաւոր դիրք մը չունի Միջերկրականի մէջ, քանի որ, օդանաւութեան զարգացումով, Ճիպրալթար եւ Մալթա խոցելի դարձած են: Այսօր նաւակայան մը ապահով ըլլալու համար, պէտք է ունենայ ընդարձակ եւ խոր ներքնաշխարհ մը: Ուրեմն, անգլօ-գերման համաձայնութիւնը նպաստաւոր է Իտալիոյ համար, որուն նաւատորմը ամէնէն զօրաւորը պիտի դառնայ Միջերկրականի մէջ, քանի մը տարուան ընթացքին: Եւ այն ատեն Իտալիոյ բարեկամութիւնը աւելի արժէքաւոր պիտի դառնայ միւս պետութեանց համար:

Պ. Իտըն պիտի խօսի նաեւ օդանաւային ընդհանուր պայմանագրի մը մասին: Հաւանական է որ հապէշական խնդիրն ալ քննուի, թէեւ Պ. Մուսոլինի կը խուսափի արտաքին միջամտութենէ: Կիրակնօրեայ թերթի մը տեղեկութեանց համաձայն, Պ. Իտըն հետեւեալ առաջարկները պիտի ներկայացնէ Պ. Մուսոլինիի, որպէսզի վէճը հարթուի եւ Իտալիան մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ.— 1. Իտալիա իրաւունք պիտի ունենայ տեսակ մը թեւարկութիւն հաստատելու Եթովպիոյ վրայ.— 2. Պիտի ստանայ Օկատէնի շրջանը եւ պիտի կրնայ շինել այն երկաթուղին որ Էրիթրէէն պիտի կապէ իտալական Սոմալիի: Իբրեւ փոխարինութիւն, Անգլիա Հապէշիստանի պիտի տրամադրէ ելք մը Կարմիր ծովուն եւ Ատէնի ծոցին վրայ, Զէյլայի նաւահանգիստով:

«Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ միւսները պէտք է միասին գործեն»

Ֆոն Ռիպպէնթրոփ, Հիթլէրի մասնաւոր գործակալը որ այնքան յաջողութեամբ գլուխ հանեց անգլօ-գերման համաձայնութիւնը, հետեւեալ կարեւոր յայտարարութիւններն բրաւ Լոնտոնի մէջ.

— «Գերմանիոյ դիւանագիտական գործունէութեան նպատակն է սերտ գործակցութիւն Մեծն Բրիտանիոյ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ, որոնց պէտք է միանան միւսները — փրկելու համար հին աշխարհի քաղաքակրթութիւնը: Անցեալին մէջ Եւրոպան ուզեց շատ բան ձեռք առնել մէկ անգամէն: Արդ, մէկ ձեռքի մէջ երկու ձմերուկ չի սեղմիր: Մանաւանդ երկու սխալներ գործուեցան: Մարդիկ ուզեցին միեւնոյն ատեն լուծել բոլոր խնդիրները, փոխանակ կարգով քննելու իւրաքանչիւր հարց եւ երկրորդ, փորձեցին միաժամանակ լուծել բոլոր պետութեանց վերաբերեալ խնդիրները բոլոր պետութեանց հետ եւ միեւնոյն սեղանին վրայ: Այս է որ կը կոչուի հաւաքական խաղաղութիւն, ինչ որ իմ կարծիքով կը նշանակէ «rosse-bague» առջեւ դնել: Գերմանիան ալ կ'ուզէ որ խաղաղութեան դրութիւն մը հաստատուի գործնական բարեկամութեան եւ ոչ թէ տեսութեանց վրայ, բայց համոզուած է թէ այդ նպատակին կարելի է հասնիլ աստիճանաբար, հանգրուան առ հանգրուան: Ես կը կարծեմ թէ անգլօ-գերման նաւային համաձայնութիւնը սկզբնաւորութիւնն է խաղաղութեան գործնական քաղաքականութեան մը. Ան միանգամ ընդմիշտ կը կարգադրէ նաւային սպառազինութեանց կենսական խնդիրը՝ Անգլիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ: Մենք խորապէսկցենք ստոյգը Եւրոպայի քաղաքական խառնաշփոթ կացութեան մէջ: Մենք կը հաւատանք հզօր Եւրոպայի մը, բրիտանական հզօր կայսրութեան մը: Մեզի կ'ըսեն թէ Գերմանիա կ'ուզէ անջատել Ֆրանսան եւ Անգլիան: Մենք Գերմանացիներս կը հասկնանք այս դաղափարներուն իմաստը, առանց չատախօսութիններն են այն մարդոց որոնք չեն կըրցած թօթափել նախապաշարումներն, չկրելու համար նախաքրիստոնեայ հոգեբանութիւնը: Իմ գործս եղած է կարելի դարձնել անգլօ-ֆրանքօ-գերման սերտ գործակցութիւն մը, որուն հաճոյքով պիտի միանան միւս պետութիւնները:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՔՐԷՏԻ ՖՈՆՍԻԷի յունիս 15ի վիճակահանութենէն 50,000-ական ֆրանք շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 288,621 (1886ի շրջաբերութենէն), 550,746 (1903էն) եւ 93,510 (1911էն):

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԶՐՈՅՑ ԱԼԱԶԱՆԻ ՀԵՏ

— • —

Նշուկ մը՝ շաբաթ գիշեր.

Ձախակողմեան գրագէտներու միջազգային համագումարին մէջ, որ բացուեցաւ ուրբաթ, 21 յունիս եւ որ կը փակուի այս գիշեր, Խ. Հայաստանն ալ ունի կռուենկ մը.— Ալազան:

Փութացի զրոյց մը սարքել «թելէֆիզիօն»ով:

— Բարի էք եկած, ընկեր Ալազան:

— Բուրժուա – նացիոնալիստական էմիգրացիայի ո՞ր ֆրոնտին էք պատկանում դուք, պարոն:

— Առաքելական:

— Ի՞նչ է նշանակում այդ:

— Հայ քրիստոնեայ:

— Կարո՞ղ էք մի քանի կոնկրետ տուեալներ հաղորդել ձեր սոցիալական ծագման մասին:

— Սերած եմ գիւղական ընտանիքէ:

— Բաղդա՞կ թէ կուլակ:

— Մեր ընտանիքը ունեցած է մէկ ձի, երկու էշ, չորս կով, հինգ այծ, տասը ոչխար, հաւնոց մը, երկու այգի, վերի եւ վարի արտեր, երկու հաբիւր բարտի...

— Ուրեմն հակայեղափոխական էք ձեր սոցիալական ծագումով:

— Հին պատմութիւն է, ընկեր Ալազան, այժմ ոչ իսկ մէկ հաւ ունինք:

— Այդ ոչինչ: Ձեր զրոյցը ինֆորմացիո՞ն բնոյթ ունենալու է թէ պաշտօնական:

— Պարզ տեղեկատու: Երկա՞ր պիտի մնաք Փարիզի մէջ:

— Երեւի մի երկու ամիս, նայած հանգամանքներին:

— Որ եւ է լուր ունի՞ք ներգաղթի մասին:

Ես զրոյցի մարդ եմ. ինչպէս նուիրակը՝ էկլեգեցաւին. Չեմ կարող պատասխանել ձեր հարցին.

— Գոնէ փոքր լուսաբանութիւն մը: Հաւանակա՞ն է, որ ամենամօտիկ ներգաղթ մը կատարուի մինչեւ տարեվերջ:

— Չեմ կարող պատասխանել:

— Անշուշտ պիտի ուզէիք հրապարակային զեկուցում մը տալ Խ. Հայաստանի կացութեան, մանաւանդ գրականութեան մասին:

— Դա կախում ունի Հօկի եւ Խ. Հայաստանի կուլտուրայի բարեկամների հայեցողութիւնից:

— Մտադրութիւն չունի՞ք ուրիշ գաղութներ ալ հանդիպելու, ծանօթանալու աշխատաւոր բազմութեանց վիճակին, ներշնչուելու իբրեւ գրագէտ:

— Այդ ձեր գործը չէ. ես մասն եմ եկել «Վաթսունհրոյդ հոյլիզոն»ում եւ խաղաղէս ճանաչում եմ պրոլետարիատին:

— Իսկական պրոլետարիատը պիտի գտնէք այս պողոտաներուն վրայ, գաղթակայաններու մէջ. Մարսէյլ, Ցուանատան, Սուրիա...

— Ինչպէս երեւում է, դուք ուզում էք դիսկուսիա յառաջացնել ձեր պրովոկացիոն հարցերով

— Վերջին հարցում մը. Խ. Հայաստանի գրողներու միութիւնը չի՞ կրնար բարեխօսել, որպէսզի գոնէ մտաւորականներ հայրենիք բերուին առանց երկար ձեւակերպութեանց:

— Էլի նոյն պրովոկացիոն հարցեր:

Եւ զրոյցը վերջացաւ առանց որ եւ է եզրակացութեան:

ՎԱՀԷ

ՅՈՎՍԷՓ ՄԻՐԶԱՅԵԱՆՑ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

Ցաւով կ'իմանանք թէ յունիս 12ին յանկարծամահ եղած է Պ. Յովսէփ Միրզայեանց, պատգամաւոր Իրանի խորհրդարանին եւ թարգմանիչ բազմաթիւ գրական գործերու:

Թէհրանի մեր թղթակիցն է որ կը հաղորդէ այս գոյժը, հետեւեալ մանրամասնութիւններով:

Յունիս [illegible] ժամը 5ին կարուածահար մեռաւ Պ. Յովսէփ Միրզայեանց: Գիշերը թեթեւ տաքութիւն մը ունենալով, ժամը 5ի մօտ իր քով կը կանչէ Տիկինը եւ տղան՝ Զորիկը: Հազիւ երկու բառ կրնայ խօսիլ: Մատանին մատէն հանելով, կը յանձնէ կնոջը, իր զաւկին տալու համար, եւ հազիւ կրնայ արտասանել հետեւեալ խօսքերը.— «Անունս բարձր պահիր»:

Այսօր, 12 յունիս, Թէհրանի Համայնական խորհուրդը արտակարգ նիստ գումարեց եւ որոշեց ազգային թաղում կատարել: Այս առթիւ կազմուեցաւ կարգադիր յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ Տոքթ. Վ. Յովհաննէսեանի: Դամբանականներ պիտի խօսին Տոքթ. Յ. Ստեփանեան եւ Զօրա Սագինեան (երեսփոխան Մէճլիսի).

Հանգուցեալը մեծ համարում կը վայելէր Իրանի պետական շրջանակներուն մէջ: Տարիներէ ի վեր նուիրուած էր Իրանի բանաստեղծներու լաւագոյն գործերուն թարգմանութեան (Խայեամ, Սաատի եւն.): Վերջերս ձեռնարկած էր Ֆերտովսի (Ֆիրտուզի) «Շահնամէ»ին ամբողջական թարգմանութեան: Տարիներէ ի վեր միշտ կը վերընտրուէր իբրեւ պատգամաւոր Հարաւ. Իրանի հայ ժողովուրդին: Մինչեւ վերջին օրերը դառնութեամբ կը յիշէր թէ 1919ին արտաքսուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն, առանց լուրջ քննութեան:

Ժողովրդական փառաւոր յաղթանակ Ֆիխի մէջ (Աքէնք)

«Նոր Օր»էն կ'իմանանք թէ Ֆիքսի բազմահայ գաղթակայանը, որ 800 ընտրողներ կը հաշուէ, յունիս 16ին ժողովրդական ընտրութիւն կատարելով, 650 արձանագրուած ընտրողներու 580ին քուէարկութեամբ ընտրած է 12 հոգինոց թաղ. խորհուրդ մը: «Գարասպէյա» Մագլըմեանի եւ խնճնակոչ վարչութեան կուսակիցները ամէն ատրնութեան դիմած են, ընտրութիւնը ձախողեցնելու համար, բայց չարաչար պարտուած են: Քուէտուփը բացուած է ի ներկայութեան ոստիկանապետին, որ հաստատած է ընտրութեան օրինաւորութիւնը: Միւս գաղթակայաններուն՝ Քոքինիայի եւ Լիփազմայի մէջ ալ ժողովրդական յանձնախումբեր կազմուած են, պետական արտօնութեամբ, ընտրութիւն կատարելու համար:

Եօթը տարիէ ի վեր Ֆիքսի գաղթակայանը կը կառավարուէր Մագլըմեանի կողմէ նշանակուած խամաճիկներով, եւ միշտ խռովութեան բոյն դարձած էր: Եպիսկոպոսը այնքան խելքի չէ եկած որ, ընտրութեան առտուն գրգռիչ քարոզ մը խօսեր է ժամուն բեմէն:

Այս յաղթանակին առթիւ գրած խմբագրականին մէջ, «Նոր Օր» դիտել կուտայ (19 յունիս).—

— «Գաղափար մը տալու համար, առօրեւ կը ներկայացնենք տաս տարի առաջ կատարուած ընտրութիւններու արդիւնքը, բաղդատելու համար վերջինին հետ:

Առաջին անգամ ըլլալով, Ֆիքսի մէջ պատգամաւորական ընտրութիւններ տեղի ունեցան 27 Յուլիս 1924ին: Այդ ժամանակ ալ պայքարող ճակատները երկու էին, ռամկավար – համայնավար – Հօկ եւ ժողովրդական հոսանք:

Ընտրութիւններուն մասնակցած էին 661, որոնց 437ը ստացած էր ռամկավար – համայնավար ցանկը, իսկ ժողովրդական ցանկը 239 քուէով մնացած էր փոքրամասնութեան մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻՏԷՆ ՆԵՐՍ

«ԿԱՌՈՒՑՈՂՆԵՐ, ՁԵԶ Է ՆԱՅՈՒՄ ԵՐԿԻՐԸ»

— ο · ο —

Հայաստանի արդիւնաբերութեան արդի կացութեան մասին գաղափար կազմելու համար, ընթերցողներու ներողամտութեան ապաւինելով, ես ինծ թոյլ պիտի տամ երկար մէջբերում մը կատարել «Խ. Հ.»-ի խմբագրականէն, որ հրատարակուած է այս խորագրին տակ (20 մայիս 1935).—

«Մեր անծայրածիր խորհրդային հայրենիքի բոլոր մասերում բարձրանում են սոցիալիստական ինդուստրիայի նորանոր հսկաները: Կառուցողների բոլշեւիկեան բանակը օր առօր կառուցում ու գործարկում է նորանոր գործարաններ, հանքեր, էլեկտրակայաններ:

Խորհ. մեծ Միութեան առաջաւորների շարքում փայլում է եւ խորհ. Անդրկովկասը, որի երեք հանրապետութիւնները դեռ վերջերս սոցիալիզմի շինարարութեան գործում փայլուն նուաճումներ ձեռք բերելու համար պարգեւատրուեցին Լենինի շքանշանով.

Մեզ մօտ՝ Հայաստանում եւս տարէց-տարի ծաւալւում եւ աճում է արդիւնաբերական շինարարութիւնը: Արդէն արդիւնաբերական կեանք են մտել Ա. հնգամեակի մեր խոշոր կառուցումները՝ Դաւալուում, Կիրովականում, Երեւանում, Լենինականում, եւ ահա, նրանց յետեւից պատրաստւում են շարքի անցնելու մեր արդիւնաբերութեան ու էներգետիկայի նոր հսկաները — Ս. Կ. «Սովպրենը», Քանաքեռչէնը, Ղափանի Փլոտացիոն գործարանը, Ալլահվերդու եւ Կիրովականի մետալուրգիական ու այլ գործարանները:

Այս տարի անցեալ տարիների նկատմամբ անհամեմատ մեծ ու լայնածաւալ է մեր արդիւնաբերական շինարարութիւնը: Բաւական է ասել, որ միայն Ս. Կ. «Սովպրէնի» եւ Քանաքեռչէնի գծով մօտ 90 միլիոն րուբլի, հսկայական մի գումար:

Սակայն պէտք է նշել, որ մեր արդիւնաբերական շինարարութեան պլանները դեռ բաւարար չափով չեն կատարւում:

Կառուչուկշինն (ձգախէժի գործարան) անցած չորս ամիսների ընթացքում կատարել է միայն տարուայ պլանի 16.8 տոկոսը, իսկ Քանաքեռչէնը՝ 21.5 տոկոսը: Ապրիլին — շինարարութեան համար այդ ամենապատասխանատու ամսին — նոյնպէս անհրաժեշտ բեկում մը չի կատարուել այդ շինարարութիւնների մէջ: Կառուչուկշինն այդ ամսին կատարել է իր եռամսեայ պլանի 25 տոկոսը, Քանաքեռչէնը 21.5 տոկոսը, իսկ Դաւալուի ցէմէնտի գործարանը անհամեմատ իջեցրել է իր աշխատանքի տեմպը:

Անհանդուրժելի չափերի է հասնում մեխանիզմների պարապուրդը, որի հետեւանքով մենք ի վիճակի չենք լրիւ օգտագործելու մեր տրամադրութեան տակ եղած բաւական հզօր մեքենայական պարկը: Կառավարական դիրեկտիւի համաձայն շինարարական մեխանիզմները պէտք է օգտագործել առնուազն նրանց կարողութեան 50 տոկոսի չափով, մինչդեռ Քանաքեռչէնում ապրիլին կոմպրեսորների օգտագործման տոկոսը կազմում է 20.3, էքսկավատորինը՝ 23, աւազ պատրաստող մեքենաներինը՝ 17.5, բետոնախառնիչներինը՝ 4.3 եւ այլն: Համարեա նոյն դրութիւնն է նաեւ Կառուչուկշինում, որտեղ քար ջարդող մեքենաները օգտագործւում են 19.3 տոկոսով, աւազ պատրաստող մեքենաները 10.6 տոկոսով, բետոնախառնիչները՝ 6 տոկոսով:

Բանւորական ուժով ու կենցաղային ապահովման գործը վատ դրուածքի հետեւանքով մասնաւորապէս Քանաքեռչէնում չի դադարում բանւորական ուժի հոսունութիւնը, եւ երկու շինարարութիւնն էլ բանւորի զգալի պակասութիւն ունեն: Քանաքեռչէնն ապրիլին ունեցել է պլանով նախատեսուած բանւորական ուժի 68.2 տոկոսը, իսկ Կառուչուկշինը 76.4 տոկոսը: Այս շինարարութիւնների աշխատանքի վրայ զգալիօրէն անդրադառնում է նաեւ հիմնական շինանիւթերի անկանոն մատակարարումը: Սեւան — Քանաքեռչէնն այս տարուայ չորս ամիսներին ստացել է այդ ժամանակամիջոցում իրեն անհրաժեշտ անտառանիւթի 42.6 տոկոսը միայն, ցէմէնտի 58.1 տոկոսը, ձեւաւոր երկաթի 70.8 տոկոսը, մեխի 39.3 տոկոսը եւ այլն: Համարեա նոյն դրութիւնն է նաեւ Կառուչուկշինում:

Յաճախ շինարարական աշխատանքների վրայ անդրադառնում են նաեւ այնպիսի հանգամանքներ, ինչպէս խմելու ջրի պակասն է Կառուչուկշինում, մինչդեռ Երեւանի քաղխորհուրդը այդ գործը շատ վաղուց կարգաւորած պիտի լինէր:

Պէտք է յիշել, որ մենք գտնւում ենք շինարարութեան համար յատուկ շրջանում, եւ այժմ շինարարութեան մէջ կորցրած ամէն մի օրը, մեքենայի իւրաքանչիւր պարապուրդը մեծ յանցագործութիւն է երկրի առաջ: Սակայն այս բանը դեռ հարկ եղածի պէս չեն հասկացել մեր շինարարութեան հրապարակների ղեկավարութիւնները եւ կուսակցական ու արհեստակցական կազմակերպութիւնները»:

Ինչպէս կը տեսնէք, Հայաստանի արդիւնաբերական ասպարէզին մէջ նոյն կացութիւնն է, ինչ որ նկատելի է գիւղատնտեսութեան [illegible] վրայ:

Ուրեմն, որո՞նք են արդիւնաբերական կեանքին մէջ նշմարուած գլխաւոր թերութիւնները:

Նախ եւ առաջ, Խորհ. Հայաստանի պաշտօնաթերթը կը խոստովանի թէ Անդրկովկասի եւ Վրաստան արժանացած են Լենինի շքանշանին այդ երկիրներու արդիւնաբերութեան յաջող վիճակին համար: Իսկ Հայաստանը չէ վարձատրուած, որովհետեւ յետամնաց արդիւնաբերութիւն ունի: Այս կը նշանակէ, որ Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան մէջ Հայաստանը կ'անտեսուի, իսկ հայ համայնավարները ի վիճակի չեն պաշտպանելու իրենց խորհրդային հայրենիքին շահերը եւ անճարակ են երկրի անտեսութիւնը վարելու գործին մէջ:

Երկրորդ, արդիւնաբերական ծրագիրները լրիւ չեն կատարուիր: Այդ կ'ապացուցանէ թէ Մոսկուայի եւ Թիֆլիսի մէջ Հայաստանի արդիւնաբերութեան համար իր ուժերէն վեր ծրագիրներ կը կազմուին, եւ մեր երկերն ի վիճակի չէ կատարելու դուրսէն եկած պատուէրները: Եւ յետոյ, խորհրդային ձախաւեր քաղաքականութեան հետեւանքով, Հայաստանի կառուցանողները չհասցրած չեն երկրի արդիւնաբերութեան բարգաւաճումով եւ անտարբեր ու անհոգ վերաբերում ունին: Եւ, վերջապէս, կուսակցական մենատիրութենէն առաջ եկած, համայնավարները անտեսական ձեռնարկներու գլուխ կը դնեն թերուս եւ ոչ մասնագէտ կուսակցականներ, որոնք գործէն շատ բան չեն հասկնար: Հետեւանքը՝ ծրագիրներու թերակատարում

Երրորդ, Հայաստանի շինարարութիւնը հումյութի (հում նիւթ) պակաս կը զգայ: Հիմնական շինանիւթերն անբաւարար չափով կը ստացուին եւ շատ անգամ սկսուած ձեռնարկները ամիսներով կիս կատար կը մնան: Ինչպէս գիտենք, Հայաստանի համար գլխաւոր շինանիւթերը կը ստացուին Թուրքաստանէն, Թիֆլիսի վրայով: Եւ այստեղ կը կրկնուի հին պատմութիւնը: Ինչպէս որ մենշեւիկեան Վրաստանը Հայաստանի Հանրապետութեան օրով վար կը դնէր արտասահմանէն Հայերու համար ուղարկուած ալիւրի եւ ցորենի բեռներուն մէկ խոշոր մասը, նոյն ձեւով ալ կը վարուին համայնավար Վրացիները Խորհ. Հայաստանի հանդէպ:

Չորրորդ. լրիւ չեն օգտագործուիր մեքենաները. ուրիշ խօսքով, մասնագէտներու պակաս. Սա արդէն ընդհանուր ցաւ մըն է ամբողջ Խ. Միութեան համար, որ յառաջ կուգայ մասնագէտներու հանդէպ որդեգրուած քաղաքականութենէն: Տարիներ շարունակ մասնագէտներ ենթարկուած են ամէնէն գռեհիկ եւ վայրագ հալածանքի եւ այսօր, ինչպէս Ստալինն ալ խոստովանեցաւ, խորհրդային աշխարհը թեւակոխած է սովի շրջանը մարդկանց ասպարէզում, որակաւոր աշխատողներու ասպարէզում, մարդկանց որոնք գիտեն թամբել տեխնիկան եւ առաջ մղել նրանց: Եթէ համայնավարները իսկ յանցանքով յառաջ եկած այս կացութենէն [illegible] դուրս կ'ելլեն խորհրդային միւս երկիրները, սակայն Հայաստանի համար շատ դժուար է լուծել խնդիրը: [illegible] աշխատաւորներ, որոնք օր ու գիշեր Հայաստանի կ'երազեն ու ներգաղթի կը սպասեն . . .

Հինգերորդ, Հայաստանի մէջ բանւորական ուժի պակաս կը զգացուի: Աշխատաւորները գործարաններէն կը փախչին, որովհետեւ կեանքի տարրական պայմանները կը պակսին եւ բանւորութիւնն անտանելի կարգերու մէջ կը պահուի: Եթէ Արտաշատում (ձգախէժի գործարան) պէս տապակուած վայրին մէջ խմելու ջուր կը պակսի, բնական է որ բանւորական ուժի հոսունութիւնն տեղի կ'ունենայ: Այս լացն ալ դիւրին է լուծել: Մարսէյլի անօթի գործաւորները կը գերադասեն Հայաստանի մէջ մէկ բաժակ պակաս ջուր խմել, քան թէ Քանաքեռի վրայ մեռնողութեան [illegible] . . .

Արդար է «Խ. Հ.»-ի խմբագիր Նորայր Դաբաղեանի պայրոյթը: Այո՛, «իւրաքանչիւր ... այդ բոլորը «անհանդուրժելի է ու յանցագործութիւն երկրի առաջ»: Սակայն, մինչեւ ե՞րբ պիտի շարունակուի խորհ. իշխանութեան անտեսական ու վարչական յանցաւոր քաղաքականութիւնը, որ Հայաստանի արդիւնաբերութիւնն այդ վիճակին է հասցուցած:

Ձէ՞ որ առաջին Հնգամեակին մեր երկրի արդիւնաբերութիւնը 33 առ հարիւր բացով դուրս եկաւ: Եւ եթէ երկրորդ Հնգամեակի երրորդ տարին Հայաստանի անտեսական վիճակը նոյնն է մնացած, այս ուրեմն երկիրը ոչ թէ «կառուցանողներին է նայում», այլ ձեզ՝ համայնավար ղեկավարներուն:

Հրամայեցէք տնտեսական քաղաքականութեան կործանարար ձեւերէն եւ պիտի տեսնէք, որ հայ կառուցանողները հրաշքներ կը գործեն

Երկու խօսք ալ Հայաստանի գաղափարական ճակատի մասին:

ԱՇՈՏ ԱՐԱՐՈՒՆԻ

«ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԸԼԼԱԼՈՒ ԴԺԲԱԽՏՈՒԹԻՒՆԸ»

— ο —

Վայեան Քութիւրիէ «Իւմանիթէ»ի մէջ գրած յօդուածաշարքը հաւաքելով, կազմած է գիրք մը «Երիտասարդ ըլլալու դժբախտութիւնը» վերնագրով:

Գիրքը կը բաղկանայ մօտաւորապէս երեք հարիւր էջէ, եւ կը պարունակէ զանազան նամակներ, գրուած Ֆրանսայի զանազան մասերէն, մեծ մասամբ երիտասարդներու կողմէ: Բոլորն ալ դժգոհութեան, թշուառութեան եւ զառնութեան աղաղակներ:

Գործը գիրք մը ըլլալէ աւելի, հաւաքածոյ մըն է նամակներու:

Նամակներ ունին չափահասն ու անչափահասը աղջիկ թէ տղայ

Վայեան Քութիւրիէ, Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան ղեկավարներէն մէկն է, միեւնոյն ատեն իբրեւ երեսփոխան եւ «Իւմանիթէ»ի մնայուն աշխատակից:

Նախ քան հրատարակուիլը այդ գիրքին, ինչպէս բոլ, հեղինակը քննութիւն մը բացած էր ներկայ [illegible] երիտասարդութեան մասին:

Ներկայ երիտասարդութեան վիճակի մասին խօսելով, շատ ցաւով կ'արտայայտուի եւ կը նկատէ որ այդ երիտասարդութեան առջեւ թշուառութիւն մը կը նախատեսուի:

Հեղինակը երիտասարդութիւնը բաժնած է, երեք դասակարգի, մին պատերազմէն առաջ, մեծ պատերազմի ժամանակ, միւսն ալ ներկայ (յետ պատերազմեան):

Խօսելով պատերազմէ առաջուան երիտասարդութեան մասին, կ'ըսէ թէ այն ժամանակ, երիտասարդութիւն կը նշանակէր կեանք մը ունենալ իր առջեւ, պատերազմի ատեն՝ մահը ունենալ իր առջեւ, իսկ ներկայիս երիտասարդութիւն կը նշանակէ, թշուառութիւնն ունենալ իր առջեւ:

Օրինակ մը, քսան տարեկան երիտասարդի մը նամակը.— Քսան տարեկան էի երբ պայթեցաւ պատերազմը եւ զինուոր էինք, ես որ հիմա անգործ եմ, նոյն տարիքին մէջ, ինծի կը թուի, որ բան մը կայ, որ մեզ խաբար կը մօտեցնէ:

Կ'ըմբռնէք այդ երիտասարդին զառնութեան ճիչը, ինչպէս որ պատերազմի ժամանակ, երիտասարդի մը գլուխն վրայ կը սպառնար մահը, այդպէս ալ այդ անգործ երիտասարդի արդեան կը զգայ որ այն ատեն տարբեր ձամբով, իսկ այժմ տարբեր ձամբով թշուառութեան կը մօտենան, կամ եթէ կ'ուզէք աւելի ճիշդ, մահուան ճիրաններուն:

Երիտասարդներ կան որ ներկայիս, մեքենաներու գործածութեամբ կը վերագրեն ներկայ անգործութիւնը, մէջ բերելով իրենց անձնական պարագաները: Հոկայ մեքենաներու պատճառաւ, քանիներ արձակուած են իրենց գործէն, եւ կամ այդ մեքենաներու շնորհիւ, կարելի եղած է, յօգուտ գործատէրերու, տասը կամ քսան գործաւորի տեղ, մէկ-երկու բանուոր աշխատցնել, պատճառ դառնալով արձակուած գործաւորներու թշուառութեան:

Սակայն Վայեան Քութիւրիէ, թշուառութեան ու գործազրկութեան պատճառ չի նկատեր այդ մեքենաները: Կապելով այդ խնդիրը օտարականներու հարցին հետ, ոչ մեքենաներու գործածութիւնը եւ ոչ ալ օտարականներու խճողումն են, մանաւանդ Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ, որ կը կազմեն թշուառութեան պատճառները, ինչպէս կը վերագրեն ազգայնական կարգ մը խաւեր:

Գիրքը օտարականներու մասին ալ կը խօսի, (Իտալացիներ եւն.), սակայն կ'անտեսէ «հայժամելիքը» օտարականները որոնք վտարուելի մը կամ որ եւ է խնդրի մը առթիւ եթէ դուրս գան Ֆրանսայէն, երկիր չունին, հպատակութիւն չունին որ երթան, կամ եթէ հայրենիքի հող մըն ալ ունին, չեն ընդունուիր:

Խօսելով զինուորութեան, մանաւանդ ծառայութեան շրջանի երկարաձգման մասին, գոյրգյեռով կ'արտայայտուի տարր դէմ: Իրեն համար զինուորութիւնը՝ մեռնիլ սորվելու դպրոց մըն է:

Այդ մասին ալ նամակներ ունին բազմաթիւ երիտասարդներ: Անհատական անգործ տղայ մը որ իր կարծիքը կը յայտնէ.

— «Անգործ, կը նախընտրեմ անգործ մնալ այսպէս, քան երթալ զինուորութեան: Որովհետեւ տասը Ֆրանքով թէեւ չեմ ապրիր, սակայն չեմ ալ մեռնիր: Բանակին մէջ կ'ապրիմ միայն մեռնիլ սորվելու համար, կռուելու, կոտրելու կամ որ եւ է գնդակէ եւ այդ նոր քուէարկուած երկու տարիներն ալ կը կրկնապատկեն մեր կորուստը»

Հեղինակը ծանրանալով այս հարցին վրայ, դիտել կուտայ թէ կառավարութիւնը կը ձգտի երկարատեւ զինուորութեան, կամ պատերազմի միջոցաւ նուազեցնել երիտասարդ անգործները եւ այդ երկու տարուան մէջ աւելի լաւ կազմակերպել երիտասարդ միութիւն, հնազանդ նպատակներու համար: (Այս տողերը գրած ատեն տակաւին չէր իմացած Սթալինի խօսքերը՝ Ֆրանսայի ազգային պաշտպանութեան իրաւունքի մասին):

Ուրիշ մըն ալ կը գրէ.— «Բախտաւոր չեղաւ զինուորութիւնս եւ վերադարձիս կորսնցուցի աշխատանքս: Վեց ամիս անգործ մնալէ յետոյ է որ կրցայ հազիւ տեղ մը գտնել հինգ հարիւր Ֆրանք ամսականով եւ քանի մը ամիս յետոյ կրկին անգործ մնացի: Մեր երիտասարդութիւնը կ'անցնի եւ երջանկութիւնը չունինք ընտանեկան օճախ մը ունենալու:

Անշուշտ, այդ գրքին բովանդակութիւնը, շատ համառօտ գիծերու մէջ

Ուրեմն ներկայ դարուս, երիտասարդ ըլլալ կը նշանակէ դժբախտ ըլլալ: Այս պարագան ճիշդ է մանաւանդ մեզի, հայ անհայրենիք երիտասարդութեան համար:

Երբ կը կարդայի Վայեան Քութիւրիէ այս տողերը, միտքս եկաւ մէկ ին կերպով պարագան: Այս տղան համայնավարական հակումներ ունէր, [illegible] գիտէր սորվ խօսքերէն ազդուած Քանի քանի անգամներ թերթերէ իրեն եռ կենալ, համայնավար (Ֆրանսացի) շրջանակներ յաճախել, որոնք կը ստեղծէին ընտանեկան վէճեր, իսկ ինք կը շարունակէր իր հանդիպումները աւելի յաճախակի դարձնել եւ օր մըն ալ իմացայ որ վտարուած էր տունէն . . .

Այս ալ ուրիշ դժբախտութիւն:

Իբրեւ դարման այս համատարած թշուառութեան, Վայեան Քութիւրիէ կը գտնէ միայն մէկ ելք.— Խորհրդայնացում, օրինակ բերելով Կարմիր Ռուսիոյ երիտասարդութիւնը:

Ես վստահ եմ որ եթէ հոն ալ պըրպտումներ կատարէր եւ կարմիր երիտասարդութիւնը ազատօրէն ունենար, այդպէս շահեկան նամակներ պիտի ստանար, կազմելով կրկնապատիկ աւելի ստուար հատոր մը . . .

Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

ՁԵԿՈՅՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ԿԱԹՈՂ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿԻ ՀԵՏ ՎԱՐԱԾ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ ԱՌԹԻՒ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Հակառակ անոր որ թեմական ժողովը նշանակած 13 երեսփոխաններու մասը, իր մէջ հակականոնագրական ու հակաժողովրդական գիծեր, այսու հանդերձ յանուն գաղութիս խաղաղութեան եւ համերաշխ գործակցութեան, յանուն նաեւ էջմիածնի բարձրագոյն հեղինակութեան եւ Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ միասնականութեան, յիշեալ վարչութեան գործերը շարունակելով հանդերձ՝ բաց կարելիութիւն համաձայնելու եւ ընդառաջելու կաթողիկոսական նշանակման, 13 յանձնման երեսփոխաններու առաջարկին: Եւ վարչութիւնը իր գիտակից միջոցով ներկայացաւ պատուիրակին եւ համաձայնութիւն տուաւ ինչ որ նուիրակ սրբազան հօր կողմէն ուրախութեամբ եւ շնորհակալութեամբ ընդունուեցաւ: Ի հետեւանս այս համաձայնութեան, նոյն իսկ նուիրակ սրբազան հօր հրաւէրով ու նախագահութեամբ մայիս 19ին ազգ. առաջնորդարանի մէջ վարչական նիստ մը տեղի ունեցաւ միաձայնաբար նուիրակ սրբազան հօր կողմէ նշանակուած վարչութեան նոր անդամներու յանձինս Գ. Գ. Աթթարեանի, Կէօնճեանի, Միրզայեանցի եւ Մ. Զրբաշեանի: Այս ժողովին մէջ սրբազան հայրը կարդաց եւ ընդունել տուաւ մնացեալ թէ վարչական եւ թէ երեսփոխանական ժողովներու համար իր կողմէ նշանակուելիք անդամներու ցանկը, ընդամէնը 13 հոգի եւ առանցմէ դուրս նաեւ 2 ազգայիններ, իբր փոխ-անդամի՝ 13ի մէջէն մէկն ու մէկը հրաժարելու պարագային: Ժողովին նուիրակին կողմէ հրաւիրուած էին եւ պէտք էր ներկայ ըլլային Փրատոյի Քիւլթիւէլի կողմէ նշանակուած 3 անդամները եւս, բայց կը բացակայէին, որուն համար նուիրակ սրբազան հայրը դիտել տուաւ թէ ինք պիտի հարկադրէ եւ պիտի ջանայ անպայման բերել, ասոր, ինչ որ բոլորիս ալ բաղձանքն էր, հակառակ պարագային ինք ի վիճակի է եւ պիտի կը-

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

— ● —

Ահա Վրացիներու սարքած դաւը ի հաշիւ հայ հայրենիքի եւ հայ արեան...

Մէկ բերդաքաղաքէն միւսը,— Կարինէն Կարս— հայ ժողովուրդն ապրեցաւ մարտական անձնախոհութեան ողբերգութիւն մը, ապաւինած իր ուժերուն՝ եւ գոհ պատմութեան ներգամիտ եկեւէջներուն:

Պատմական դէպքերու այս շարայարութիւնը չենք ուզեր աւելի հեռուն տանիլ, քանի որ մայիս 24ի Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի, Բաշ-Ապարանի դիւցազնամարտերն ու յաղթութեան պսակը՝ Մայիս 28ը, ծանօթ են ամէն գիտակից Հայու:

Հայաստանի անկախութիւնը ո՛չ երկնատուր պարգեւ էր եւ ոչ ալ պատահական ժառանգութիւն: Ազգային պատմութեան այս անխուսափելի, անհատ մարտիկներու եւ մարտիկներու յաղթական կամքն էր:

Այժմ, քանի մը խօսքով կանգ պիտի առնենք Երզնկայէն մինչեւ Կարս երկարող մի այլ հիւանդագին երեւոյթի,— կանոնաւոր եւ անկանոն զօրամասերու վրայ, որ անոնցի թիւրիմացութեանց պատճառ դարձած էր:

Աւելի քան անիմաստ եւ անհեթեթ էր այն խտրական ոգին որ ի յայտ եկաւ մեր զօրամասերուն մէջ: Իրականութեան մէջ անոնք բոլորն ալ միեւնոյն ծառի տարբեր ճիւղերն էին: Ամէնքը մաս կը կազմէին հայկական ազգային բանակին: Եւ վերջապէս զինուորներ էին ամէնքն ալ, անկախ իրենց ձեւական հանգամանքէն:

Սակայն, դժբախտաբար այդպէս չէր գործնական կեանքի մէջ:

Մեր օրհասական զօտեմարտի օրերուն, մերթ զուսպ, մերթ բացայայտ պոռթկումներով քաշքշուքի տարր հայ դարձաւ այս պարագան զինուորական բէէճիճ կրթութիւն ստացած հրամանատարութեան կողմէ.

Իրականութեան մէջ ի՞նչ կը ներկայացնէին մեր կանոնաւոր եւ անկանոն յորջորջուող զօրամասերը:

Մեր կանոնաւոր զօրամասերը պոկուած էին ռուսական բանակներէն եւ մասամբ հայկական զօրամասերու մէջ: Մեր ռուսական կրթութիւն ստացած սպայակոյտը առաջին անգամ հարկադրուած էր գործել հայկական միջավայրի մէջ, հայկական առհմանափակ միջոցներով

Ի հարկէ ռուսական հսկայական չափերու վարժուած հրամանատարութիւնը, խղճի անդորրութեամբ չէր որ կը լծուէր հայրենիքի ազատագրութեան գործին: Տակաւին խարխափումի եւ մտափոխումի մէջ էին մեր այս «Նոյի ագռաւները»: Իրենց հայրենասիրական մկրտութիւնը պիտի ստանային հայկական բարձրաւանդակին վրայ, ռազմի դաշտերուն մէջ: Կանոնաւոր զօրամասերուն մէջ զինուորական կարգապահութիւնը քարացած կերպարանք ստացած էր եւ իրենց կորովն ու պատրաստակամութիւնը ջլատած:

Մարզուած հայ զինուորը ճիշդ այդ պատճառով ալ խէթ ու անհարազատ աչքով կը դիտէր իր կամաւոր եղբայրակիցը: Բացի ասկէ, մեր կանոնաւոր զօրամասերուն մէջ հայկական կրթութիւն ստացած սպայ տարրերը մասերու վրայ կը հաշուուէին: Ատոր իբրեւ անմիջական հետեւանք կ'ըլլար այն, որ հայ զինուորը հայրենիքի ժողովրդական ըմբռնումի մասին կ'ունենար շատ աղօտ գաղափար

Արդ մեր կանոնաւոր զօրամասերը էութեամբ զարձան անկանոն ու կոյր տենչերու պատուանդան: Իսկ յեղափոխութեան կորովն ու վարակը, ամէնէն առաջ բոյն դրաւ կանոնաւոր զօրամասերուն մէջ: Այլապէս պարտականութեան եւ հայրենիքի գիտակցութիւնն ունեցող զինուորներու բերնէն ինչու պիտի չլսուէր օրուան հիւանդագին յանկերգը

— Մենք տուն կ'ուզենք երթալ . . .

Եւ կամ.

— Մեզ ազատ ձգեցէ՛ք, որ մեկնինք տուն . . .

Եւ այս, ճիշդ այն պահուն, երբ հայկական բոլոր կազմակերպութիւնները լծուած էին զինուորագրութեան գործին: Հիւսի եւ պատահական անցորդի այս ըմբռնումը, դժբախտաբար կուզար վերէն՝ հրամանատարութենէն: Ան Հայաստանը հայրենիք չէր զգար: Նախ պէտք է բուժուէր հրամանատարութիւնը, որպէսզի զինուորը դառնար մարտունակ ու կորովի:

Այդպէս չէր սակայն անկանոն համարուած, կամ այլ խօսքով կամաւորներու կացութիւնը: Անոնց համար գիրագոյն խէշալ մըն էր ծառայել եւ զոհուիլ հայրենիքին համար: Ձեւով թէպէտ անկանոն ու անկարգապահ, բայց էութեամբ ռազմատենչ ու մարտունակ: Կամաւորներուն մէջ բնաւ արժէք չունէր «դէպի տուն» կարգախօսը, եւ ընդհակառակն, իր կոչումն ու դերը կ'ըմբռնէր թիավարել հոսանքին ի վեր: Պարտադիր զինուորական տուրք չէր որ կուտար, այլ ինքնաբերաբար անսահման հայրենի ձայնին, կ'ուզէր իր պարտականութիւնը կատարել որ եւ է ձեւով.

Կամաւորական գունդերը մեծ մասամբ տոգորուած էին յեղափոխական զգացումով, որովհետեւ իրենց կազմին վրայ զգացած էին Թուրք եաթաղանի ծանրութիւնը:

Կամաւորական գունդերը մեծ մասամբ կը գտնուէին հին փորձ ու մարզուած ռազմիկներու ձեռքին տակ:

Անհատական անձնուէր ու անգիջող էին Թուրքին հանդէպ: Միջոցներու մէջ խտրութիւն դնել չգիտէին: Անոնց նշանաբանն էր «ակն ընդ ական» ատելական հաշուեյարդարութիւնը: Եւ իրենց թերութիւնները յառաջ կուգային այդ նշանաբանի կիրառումէն ու գործադրութենէն: Ատոր համար էր որ կը ստեղծուէին անախորժ թիւրիմացութիւններ եւ միջադէպեր:

Ո՞վ պիտի ըլլար շաղախը այս երկու ներհակ ըմբռնումներու: Անտարակոյս հրամանատարութիւնը: Եւ ցաւ ի սիրտ ըսենք որ Երզնկայէն մինչեւ Կարս, շատ սակաւաթիւ էին գիտակից հրամանատարները: Մեծ մասը պատահական եւ ուսալիրներու հմայքով ապրող զինուորականներ էին:

Ռազմաճակատին վրայ, երբ այնքան պէտք կար մարդու, հրամանատարութեան նուիրական պարտականութիւնն էր ձուլել կանոնաւոր եւ անկանոն զօրամասերը եւ կազմակերպել հայկական մէկ բանակ եւ մէկ հրամանատարութիւն:

Հոգիներու մէջ նստած «Թուրքը» պէտք էր վտարել ընդմիշտ, հայրենասէր հրամանատարութիւն եւ հայրենասէր զինուորութիւն ունենալու համար:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(24)

…նչ ճշդել իր դերը Քիւլթիւէլի հանդէպ: Այս առթիւ նուիրակի կողմէ հարկադրական եւ պատահական մի քանի խօսքեր եւս, որոնց հոս մէջբերումը անյարմար կը նկատենք: Մենք վստահեցանք եւ պարտաւոր եղանք հաւատալ նուիրակ սրբազան հօր այս կարգադրութեանց եւ յայտարարութեան, այն տրամաբանական հետեւութեամբ թէ՝ եթէ իսկոյն. նուիրակ Հայրը, որպէս բարձրագոյն եկեղեցւոյն իշխանութեան ներկայացուցիչ, կրցաւ 13 նշանակովի անդամներու պահանջը գաղութը ներկայացնող թեմական ժողովի եւ վարչութեան ընդունիլ տալ, նոյն հեղինակութեամբ եւ առաւել վստահութեամբ պիտի կրնար անցնելի սխալ մէկ հետեւութեան չհարցնի եւ պատահական 30 հազար Հայութեան մէջէն 25-30 հոգի ինքզինքնին Քիւլթիւէլի անդամ նշանակող փոքրաթիւ մէկ խմբակին ընդունիլ տալ անպայման: Բայց կատարուեցաւ բոլորովին հակառակը, այսինքն Պատուիրակ Սրբազան Հայրը ո՛չ թէ միայն չկրցաւ իր կարգադրութիւնը Փրատոյի Քիւլթիւէլին ընդունիլ տալու, այլ Վարչութեան մէջ 3 հոգի ուղարկելու անոնց միջոցաւ, չենք գիտեր բարձրագոյն եկեղեցականին եւ իշխանութեան ինչ վճռականութեամբ, խղճով կամ արդար դատողութեամբ ընթացող, խաչ քաշեց ամբողջ ի վեր բարոյական եւ նիւթական զոհաբերութեամբ եւ իր իսկ առաջադրութեամբ համաձայնութեան եկած եւ ժամամբ գործնականացած բոլոր կարգադրութիւնները, Մայիս 27ին իր հետ գումարուած վարչական վերջին ժողովի մէջ յայտարարելով թէ «զանի որ Քիւլթիւէլը կը մերժէ միանալու, ես ալ գտնելով մի որ հնարաւոր չէ խառն ժողով կամ վարչութիւն կազմել…: Հետեւաբար պէտք է լուծուին բոլոր ժողովներ եւ վարչութիւնները…:

Ահա էջմիածնի արդար դատն ու կշիռը:

Ազգային Կեդր. Վարչութիւնը խոնարհօրէն պատուիրակի այս երեւոյթ, յանկարծակի ու անմեկնական ընթացքին, այլ մանաւանդ ժողովրդի նուիրական իրաւունքներու, կամքի ու զանգուածային դէմ յանուն էջմիածնի Պատուիրակի ի յայտ բերած արհամարհոտ ու բացարձակ մերժողական վերաբերմունքը դանելով անհամապատասխան ու միանգամայն հակառակ քայլ մեր ազգանուէր ու ժողովրդանուէր եկեղեցւոյ սովորութեանց ու կանոնութիւններուն, յանուն Հարաւային Ֆրանսայի Թեմական Ժողովին, Ազգ. Կեդր. վարչութեան եւ Թաղական բոլոր խորհուրդներու յայտարարեց որ տարաբախտաբար ինք ի վիճակի չէ ու սոխալուած է մերժել միայն վերջին օրերուն բոլորովին անսպասելիօրէն ու խորհրդաւոր կերպով ամէն ժողով եւ մարմին լուծելու եւ մէջտեղէն վերցնելու այդ արտառոց ու ժողովրդավնաս առաջարկը:

Ինչո՞ւ. Թեմական ժողով կամ ազգային վարչութիւն մերժեց ընդառաջել պատուիրակի այս վերջի առաջարկին, որովհետեւ նախ հարց կը ծագի թէ յանուն ինչի՞ երկար ամիսներով ու ժողովրդի նիւթական ու բարոյական մեծ զոհաբերութեամբ գլուխ բերած ընտրական՝ ժողովները պատուիրակի մէկ կարգադրութեամբ պէտք է լուծուին, երբ այդ ընտրութիւնները դեռ երէկ էր որ տեղի ունեցան ու նոյնիսկ մի քանի շրջաններ կան որ դեռ չեն լրացուցած Թեմական ժողովի մէջ երեսփոխան տալու իրենց ընտրութիւնը:

Երկրորդ, ժողովրդի քուէներով ու անոր վստահութիւն վայելող ժողովներ թէ մարմինները լուծելէ վերջ այն ո՞ր նշանակովի առժամեայ վարչութիւնն է որ պիտի կրնայ վստահութիւն կամ հեղինակութիւն ներշնչել եւ գաղութի վերաբերմամբ իր կարգադրութիւնները ժողովրդի մօտ ընդունիլ տալ, չէ՞ որ մեր շրջանը անցեալի մէջ առժամեայ եւ նշանակովի վարչութեան փորձառութեան շրջանն անցուց ու ատոր հաժն առաւ…

Երրորդ, անգործութեան, օրէնքի խախտման հետեւանքով կառավարութեան յարուցած հարցեր ու մի դժուարութիւններու, [illegible] թուղթերու եւ աշխատաւորական իրաւունքի նորոգման բացարձակ արգելքի, զրկութեան եւ այլ խօսքով համատարած թշուառութեան ու անօթութեան այս դժբախտ շրջանին արդեօք ո՞րքան խելքի եւ խղճի մասին գործ մը կատարած պիտի ըլլայ Սրբազան Պատուիրակը՝ եթէ առանց օրէնքի ձեւական կողմին կառչած լուծէ, ջնջէ եւ հրապարակէն վերցնէ այն բոլոր մարմինները, որոնք ոգի ի բռին եւ ամէն ուրիշ աշխատանքի են ձեռնարկած եթէ ոչ ամբողջովին, գէթ փոքր ի շատէ թեթեւցնելու եւ ամոքելու այն ընդհանուր հոգերն ու պահանջները, որոնք կան եւ օր ըստ օրէ [illegible] կը յառաջանան գաղութին մէջ:

Ու վերջապէս չորրորդ, Թշուառութեան եւ հոգեկան ընդհանուր բեկման այս շրջանին եղածները լուծելու եւ նոր ընտրութիւններ ձեռնարկելու մասին կարելի՞ է առաջարկ բերել այս ժողովրդին, երբ ամէն մարդ իր կուշտին մէջ փաթթուած եւ ամփոփուած մի միայն իր կամ իր ընտանիքին ապրուստի, չոր հացի հայթայթման չուրջն է որ կը մտածէ ու կը տառապի, այլ ոչ ուրիշ բանի:

Ահա թէ ինչո՞ւ Թեմական ժողով եւ ազգ. կեդր. վարչութիւն անկարելի եւ ժողովրդավնաս դատեց կատարել պատուիրակ Սրբազան Հօր ընդման ու լուծման առաջարկութիւնը: Ու անկախ իր կամքէն, թելադրուած մի միայն ժողովրդի շահերէն նկատելով ու գիտ կը յարուցանէ իրողութիւն էջմիածնէն կամ անոր պատուիրակ Սրբազան Հօրմէն, բլլալ չըխառնելով եւ առանց նոր տակն ու վրայութիւններ յառաջացնելու իրար հասկացողութեան եւ փոխադարձ զիջողութեան սկզբունքով առաջնորդուած ճանչնալ եւ օրինականացնել այս Թեմն ու առաջնորդութիւնը յանուն էջմիածնի եւ գաղութի շահերուն եւ իրաւունքներուն:

ԱԶԳ. ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

3 Յունիս 1935, Մարսէյլ

ԾԱՆՕԹ. — Պատուիրակ Սրբազան Հօր Մարսէյլ մեկնելէ անմիջապէս վերջ «Բաց նամակ առ Գերաշնորհ Տէր Գարեգին Արքեպիսկոպոս Յովսէփեան» խորագրով անստորագիր եւ նոյնիսկ տպարանի անյայտ բրոշիւր մը հրատարակուեցաւ, որու միտումը աւելի զաղտուկ քանի մը ազգայիններու արժանապատւութիւնը վիրաւորող բնոյթը կը կրէր: Ազգ. կեդր. վարչութիւնը խիստ քննադատելի եւ անհեղինակ բժիշկ յառաջացնող պարագայ մը նկատելով, կը ծաղկէ եւ առհասարակ ներելի չի գտներ նման անպատասխանատու եւ յետին ցոյց տակներ նենգամիտ բրոշիւրները, որոնց հեղինակներուն կը թելադրէ յետ այսու նման ազնիւ եւ զգացուող խաղաղութեան վնասող քայլեր չառնել:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԲԱԽՏԱՒՈՐ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ՖՈՆԹԷՆ (Վօգլիւզ). — Մեր հայ գաղութին թիւը ժամանակին շատ բարձր էր, սակայն անտեսական տագնապի պատճառաւ մնացին միայն 30 անձեր, որոնց 12ը փոքրիկ մանուկներ են, եւ կը յաճախեն ֆրանսական դպրոց: Այս տղաքը մայրենի լեզուն մոռցած ըլլալով, կը խօսին ֆրանսերէն:

Գաղութին ապրուստը միայն Galas [illegible] գործարաններու կապուած է. Օրականները բաւական գոհացուցիչ են, մէկ մասը գրեթէ շարունակ 12 ժամ կ'աշխատին: Բնակարանները տրամադրուած են գործարանին կողմէ, 3 — 4 սենեակով, ելեկտրական լոյսով: Կարգ մը աւուններ պարտէզ եւ հաւնոց ալ ունին: Քանի մը ամիս առաջ երկու անդամներ ունեցանք, որոնք արհեստաւոր ըլլալով, կրնան ճարել իրենց ապրուստը.

Ինքնութեան թուղթերու խնդիրը չէ վերջացած տակաւին. Որ եւ է կազմակերպութիւն չունինք

Գ. Ճիճչախեան

Բանախօսութիւն

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յապաղած) — Հ. Յ. Դ. Գուրգէն Թօտոյի «Վռամեան» ենթակոմիտէի վարչութիւնը ազատելով ընկեր Մ. Վրացեանի ներկայութենէն, սարքած էր հրապարակային բանախօսութիւն մը:

Այս առթիւ իրար անցած էին կարմիր կաչաղակները իրենց գլուխն ունենալով մեր հայրենակից կարմիր ալլուր մը որ Հայաստան գնաց, հազիւ ութ օր մնաց ու վերադարձաւ եւ այսօր կը պատրաստուի Ամերիկա մեկնելու: Անոնք դուռնէ դուռ եւ թաղէ թաղ կը պտտին իրենց քարոզը կարդալու, թէ «ով որ Հայաստան կ'ուզէ երթալ, պէտք չէ երթայ մաւզերիստներու կազմակերպած հանդէսին» [illegible].

Կիրակի 16 յունիս Գլեբինեէյի արուարձանի սրահին դրան վրայ կը ծածանէր պաշտելի եռագոյնը, յարգանք ներշնչելով նաեւ անգայիններուն: Ազգասէրներու հայութիւնը Գուրգէն Թօտոյի՝ խումբ առ խումբ կուգայ, [illegible] ընդարձակ սրահը. Որոշեալ ժամէն շատ առաջ նոյն իսկ [illegible] սրահը տեղ չէր մնացած.

Տեղւոյս ազգ. վարժարանի աշակերտուհիներու կողմէ «Մեր հայրենիք»ը երգուելէ յետոյ զոր կը վարէր ուսուցչուհի տիկ. Քէօսէեան եւ որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս, օրուան նախագահ ընկեր Տ. Սոսէփանեան յանուն «Վռամեան» ենթ.ի հանդէսը բացուած յայտարարեց եւ քանի մը խօսքով բացատրեց տօնին իմաստը:

Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ բանախօս ընկեր Մ. Վրացեան, որ խօսեցաւ աւելի քան մէկ ժամ, շարժապատկերի ժապաւէնի նման պատկերացնելով մեր աչքին առջեւ օրուան քաղաքականութիւնը եւ մեր կացութիւնը: Եզրակացնելով ընկերը շեշտեց «Հայ ժողովուրդին կը մնայ ուշադրութեամբ նայիլ եւրոպական քաղաքականութեան: Երբ կուգայ ճակատագրական վայրկեանը, հայ ժողովուրդը պէտք է պատրաստ ըլլայ եւ ուժեղ՝ հայրենիքին համար եւ ցոյց տալ աշխարհին թէ ինք իր իրաւունքներուն տէրն է: Հայաստանի ներկայ սահմանները որ բռնութեամբ սեղմուած են, պիտի խորտակուին եւ պէտք է որ խորտակուին» (ծափեր):

Գեղարուեստական բաժնին իրենց օժանդակ մասնակցութիւնը բերած էին ազգ. վարժարանի սաները: Օր. Հ. Քէնտիրեան գեղեցկօրէն երգեց «Տօւյ տուլը», արժանանալով ջերմ ծափերու: Հանդիսականներու երկնակ պահանջքին վրայ երգեց նաեւ «Հով արէք»: Արտասանեցին ընկերներ Գ. Քէնտիրեան «Ափ մը մոխիր» (Սիամանթօ), Սարգիսեան «Մասնոյ հսկան», Օրիորդներ Վ. Սոսէփանեան «Մասիս», Հայրապետեան «Հայրենիքիս համար», Ա. Տէր Ղազարեան «Արշալոյս» եւ Օր. Արապեան: Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին նաեւ ընկերներ Քեոր (Յովսէփ Դաւթեան) եւ Աշոտ իրենց երգերով եւ անեկդոտներով:

Հանդէսին առաջին մասը փակուեցաւ դպրոցի սան — սանուհիներու «Յառաջ նահատակ» [illegible] ընկերահաւաքական խնճոյք մը ընկերներ Մ. Էվլեքեանի եւ Ն. Սարգսեանի մասնաւորապէս ընկերական առթիւ որ տեւեց մինչեւ ուշ ատեն: Օրուան ատենապետն էր ընկ. Ն. Կալուսեան (Մարսէյլէն) որ կրցաւ տիրաբար կատարել իր պարտականութիւնը: Ընկեր Վրացեան այստեղ եւս խանդավառ ճառ մը խօսեցաւ, որմէ յետոյ սկսաւ բուն խնճոյքը: Բաժակներ է որ կը պարպուէին ընկերներու, Դաշնակցութեան, հերոսներու եւ վերջապէս միացեալ եւ անկախ Հայաստանի համար:

Մինչեւ ուշ ատեն տեւեցին երգերը արտասանութիւններն ու բաժակաճառերը: Ներդաշնութիւն որ բոլոր անոնք իրենց յափուր կրնան տալ:

*** Հաւաստի աղբիւրէ կը տեղեկանամ թէ Գուրգէն Թօտոյի մէջ քանի մը տասնեակ տիկիններ կազմած են Կ. Խաչի մասնաճիւղ մը եւ որոշած են հրապարակային հանդէս մը տալ: Աւելի մանրամասն կը խօսիմ յառաջիկային:

Արամ Արմաղան

Անկախութեան տօնը

ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ, 18 յունիս (Յառաջ) — Կիրակի, 16 յունիս, Հայ Գաղթ. Միութեան նախաձեռնութեամբ տեղի ունեցաւ Մայիս 28ի տօնակատարութիւնը: Այդ առթիւ կազմակերպուած էր շոգենաւային պտոյտ մը դէպի Պերլինի շրջակայ անտառաշատ եւ ջրաշատ գեղեցիկ վայրերէն մին՝ Մօյլնոլ: Հակառակ անհաստատ եղանակին, շոգենաւը լեցուած էր բազմութեամբ. կային նաեւ բաւական թիւով գերման բարեկամներ: Շոգենաւին վրայ ստեղծուեցաւ տաքուկ եւ ուրախ մթնոլորտ մը, մտերիմ խօսակցութեանց եւ երգերու մէջ.

Զորս ժամ նաւարկութենէ յետոյ, նաւը հասաւ որոշուած ճաշի անտառներու մէջ: Ամէնը բոլորուեցան ընդհանուր սեղաններու շուրջ: Քիչ յետոյ սկսաւ բուն տօնակատարութիւնը «Մեր հայրենիք»ին յետոյ զոր յոտնկայս երգեցին ամէնք միաձայն, օրուան առթիւ կարճ բայց ազդու բանախօսութիւն մը ըրաւ Պ. Դ. Դաւիթխանեան, բացատրելով Մայիս 28ի՝ պատմական այդ մեծ դէպքին նշանակութիւնը հայ ժողովուրդին համար: Կոչ ըրաւ ամուր փարիլ անկախութեան եւ հայրենիքի գաղափարին եւ ամէն կերպ ձգտիլ անոր իրականացման: Ու, ճառը վերջացուց գոչելով — «Կեցցէ հայ ժողովուրդը, կեցցէ ազատ եւ անկախ Հայաստանը»: Տեղի ունեցան նաեւ երգեր ու պարեր:

Երիտասարդները անտառին մէջ կազմակերպած մարմնամարզական եւ խաղերով: Ժամանակը անցաւ շատ ուրախ տրամադրութեան տակ:

Երեկոյեան դէմ նաւը վերադարձաւ քաղաք: [illegible] կ'երգէին նաւուն վրայ մինչեւ որ ուշ ատեն ամէնքը տեղ հասան եւ ցրուեցան իրենց տուները պահելով քաղցր յիշատակ մը:

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ ՈՃՐԱԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ

Պէյրութի «Ազդակ»ը խմբագրէն դատապարտելով 14 տարեկան պզտիկ մը սպանութիւնը, մահապատիժ կը պահանջէ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (14 յունիս).

— «Անցած կիրակի գիշեր, Պէյրութի Քարանթինի մէկուն մէջ, քանի մը մօտ եւ զինուորական կարգում կեդրոնէ մը քիչ հեռու, երկու Մարոքցի ենթասպաներու կողմէ գործուեցաւ անմարդկային սպառազինեալ [illegible] մը, որուն զոհ գնաց 14 տարեկան հայ պատանի մը ուսանող Ս. Նշան Ազգ. վարժարանի եւ սկաուտ:

Ինչպէս ցոյց կու տան քննութիւնները, կատղած Մարոքցիները մարմնի զանազան մասերէն սուինահարած են եւ ապա զնդակի երբեք հարուածներով մահացուցած են զայն, դիակն ալ ծածկելով աւազներու վրայ, նամբէն 100 մեթր հեռու: Քրեական բնակչութիւնը եւ թաղին ու զինուորական կայանի պահակները, որոնցմէ շատ քիչ հեռու կատարուած է անլուր ոճիրը ու սպանութիւնը, լուր չեն ունեցած մինչեւ յաջորդ առաւօտ: Անլուր ու սրիկայ ոճրագործներն ալ, առանց դողի ու սարսուռի, յետէ վերջ զօնք, [illegible] մտած են իրենց անկողիններուն: Հետեւեալ օր, առաւօտ կանուխ, զինուորներ կը նշմարեն աւազներու վրայ պառկող դիակը եւ կը տեղեկացնեն կայանի հրամանատարութեան, որ իր կարգին կ'իմացնէ ոստիկանութեան:

Յատուկ երեւան հանուեցան ոճրին մանրամասնութիւնները եւ [illegible] Հայր ու որդի, [illegible] Մարոքցի զինուորներու չար ու դաւադիր դիտաւորութեանց, միամտաբար բռնուած են անոնց [illegible] ծած սինէմա: Անգղստի Մարոքցիները, խաղով մը կ'անջատեն իրարմէ հայրն ու որդին եւ կարապետը ինքնազարդ մը նստեցնելով կը տանին Մար Իլիասի խուլի աւազուտին վրայ, ուր, ինչպէս ըսինք, չափազանց զազանային պայմաններու տակ կը գործադրեն զարհուրելի ոճիրը, նախ սուինահարելով, յետոյ գնդակահարելով: Ինչպէս կը տեսնուի, կարապետ փորձած է պաշտպանել իր կեանքն ու պատիւը, սակայն, Մարոքցի սրիկաներ, մարմնով ու տարիքով անհամեմատօրէն խոշոր ու զինուած, զնդակով պատառոտած են հայ պատանին:

Ոճրագործները ձերբակալուած են եւ խոստովանած իրենց անարգելի մեղքը: Զինուորական ատեանի դատավարութիւնը որ ձեռք առած է քննութիւնները, վստահ ենք, պատժական օրինագրքի ամենէն խիստ պատիժը պիտի պահանջէ ոճրագործներուն համար, որպէսզի հանրային բարոյականը խանգարելու քնայք ունեցող հրէշային դիտումներով անմեղ [illegible] հայ պատանի մը անջնջացուցին: Գիտցն'ին է անոնց արժանի պատիժը, որպէսզի օրինակ ծառայէ այլոց եւ այլ իւս չհամարձակին գործել նման ոճիրներ. Զինուորներու համար հաստատուած զնդակահարման պատիժը Մարոքցի երկու ոճրագործներուն նկատմամբ գործադրելով, յաղթանակած կ'ըլլայ արդարութիւնը եւ զոհին պարագաները ալ կը մխիթարուին, խորհելով թէ իրենց սրտահատոր մահը զոնէ առաջքը կ'առնէ նոր զայրագործութեանց:

Ինչո՞ւ պահենք, քերի են դժբախտութեանց [illegible] Լիբանանի մայրաքաղաքին մէջ, ուր յաճախադէպ են ոճրագործութիւններ եւ գողութիւններ: Անուրանալի են ընդհանուր ապահովութեան եւ ոստիկանութեան անհրաժեշտ [illegible] կաղղութեան եւ ապահովութեան հաստատման համար: Սակայն, հայ պատանի մը, թերութիւն մը, ոչ կը մնայ անմեղ, այդ նախազգուշութեան է, որ կը կանխէ դէպքերն ու պատահարները»:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան Յաղթանակը

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Պուէնոս Այրէսէն կը գրեն «Յառաջ»ին —

Ամիսներէ ի վեր գաղութը տենդօրէն կը պատրաստուէր ընտրական պայքարի: Կազմակերպուած էր երկու ճակատ, մէկ կողմը Դաշնակցութիւնը, իսկ միւս կողմը՝ բոլոր հակադաշնակցական տարրերն ու խմբակցութիւնները.

Ընտրութիւնը տեղի ունեցաւ Մայիս 26ին. Արդիւնքը սպասելի էր: Այդպիսի պայքար այս գաղութը իր կազմութենէն ի վեր չի յիշեր: Ընտրութիւնը վերջացաւ Դաշնակցութեան փառաւոր յաղթանակով:

Նոր սերունդ

ԼԱՊՕՐԱ — Զորրորդ տարին ըլլալով Մկրտիչ Կարօեան կը շահի Քանի բազմարուեստից վարժարանի նկարչութեան բաժնի առաջին մրցանակը, ինչպէս նաեւ արծաթեայ շքանշան մը:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Ուրիշներուն հետ սատնկ չէր, գլուխ կը դարձնէր, մինչեւ որ բառ մը կ'ըսէր բերնէն, զիմացինին հոգին կ'ելլէր: Տեսակ մը հպարտութեամբ շատ չէր ուզեր խօսիլ ասոր անոր հետ, ու գլուխը ծռած ատեն, քաղաքի բոլոր մեծերուն ձեւերը կը տեսնուէր վրան.

Այսպէս, Վահանը, Արմաշի Դպրեվանքէն վերադառնալէն ի վեր, Զարուհի փոխուած, շատ փոխուած, ամիսներ եռք երբ կը մտնէինք Վահանի, կեանքը կ'երեւար յստակ, կը տեսնէր շատ բան, շատ գեղեցկութիւն, կը զգար իր հոգիին ներշնչումը կարծես բարձունքի մը վրայ, դաշտերէն, անտառներէն անդին, ծովին դիմաց, իր մտածումին խորունկութիւնը կը զգար: Ու շատ բան կը խուսափէր աչքէն, կը գտնէր ապիկար մը, երբ մտած էր ամուսնոյն: Սարսուռ մը կարծես, կը նայէր սարսուռկի պէս այս պահուն, ու կեանքը սիրելու տեղ, կը վախնար կեանքէն.

Ու երբ բախտին մէկ խաղովը, ճամբորդութեան պահուն իրարու հանդիպած, ամուսնոյն ու Վահանի հետ քով քովի կ'ըլլային գրեթէ, երկու հակառակ ուժերու տակ մնացած, կը նայէր տեսակ մը պաղատանքով.

Ու ի՞նչ դող էր որ զգաց, երբ երկու պարուհիները մինչեւ Փարիզ երթալու լուրը լսեց, ու

— Անիծեալ պար, փսփսաց, երբ Վահան անոնց արուեստէն հրաշալի բաներ նկարագրեց:

Յանդգնաբար այն իրիկուան պարէն, երկու Ֆրանսացիներ Փարիզ կը տանէին իրենց հետ երկու պարուհիները: Հոն թատրոնը ազատ, իրենց արուեստին վերջին ձեւերուն կրնային մտնել…

— Վահան, Վահան, կ'աղաչեմ Զարուհի, գլուխս ծռած,— երկու պարուհիներու համար այսքան իրաբանգ…

Եւ երէց կնկան վրայ պաղութիւն եկաւ:

Բայց Աստղիկ ալ ըա ճակատը պատելով, հիացկոտ կերպարանք մը առնել ուզեց, ու քիչ մը զուարթ երեւցաւ, մինչեւ իր կինը՝ յանկարծ փոխուած, Վահանի նայած ատեն, իր բուրմունքը լոյսի շլացնող ցոլքերու նման կը պարէին աչքերուն դիմաց, կը տեսնէր այն իրիկուան պարը…

Տիկին Զարուհի օր մը օրանց իր կուրծքին սեղմելու չափ խորհած անգամ չունէր Վահանի վրայ, ու հիմակ, երբ կը տեսնէր պարուհի քոյրերուն հետ քով քովի, աչքերը կը դառնային:

Իր սէրէ՞ն էր արդեօք աս, այնքան խորունկ, կորսուած ինք իր մէջ: Ու չէր հասկնար, հիմակ կործանուած իր համարձակութիւնը, կը զգար Վահանի նայած ատեն: Բառերը բերնէն ելած պահուն, ձայնը առաջուան պայծառութեամբ չէր հնչեր:

Ի՞նչ անձկութիւն, աս ի՞նչ անձկութիւն, երբ տարիներ, տարիներ անդադար, համբոյրի մը համբ առած միայն, համբոյրի մը սարսուռովը պահած սիրտը եւ հոգին, յանկարծ ուրիշ համբոյրի մը կարօտը կը բացուի ներսը: Կը չարչարուէր, երբ աչքերուն առջեւ կուգար առջի գիշերուան մութին մէջէն տեսած Վահանի եւ Սաթենիկի համբոյրը Ու Վահանի շրթունքները կը տեսնէր ամէն տեղ, ամէն դի՝ Սաթենիկի շրթունքներուն փակած, ու ինք մէկ համբոյրով մը մնացած միայն՝ ամուսնոյն համբոյրովը, ամիսներ առաջ, ազէին անդին ու կանչին հասած փափուկներ, սկսաւ գտաւ սրտին խորը, «կարելի է յանցանքը ամուսնոյն էջ», ու մայրութեան [illegible] այս անգամ աւելի ուժգին:

Երբ մինակ կը մնար քանի մը վայրկեան, ծովուն հետ միս մինակ, երկինքին հետ, չորս դին կը նայէր կասկածելի մէկուն նման, ու բոլոր ուժերը ժողված, կը մրմնջէր.

— Որքա՜ն փոխուեր է, հրեշտակ մըն էր կանուխէն…

Այս պահուն Վահանի աչքերը կը տեսնէր, ու ինքնաբերաբար շարժում մը կ'ընէր երթալ պաշտելու ամէն բան, ամէն բան: Հազիւ ոտքերը տեղէն շարժելու վրայ, կէս մէակ մը, աչքերը կը մնային լռութեան չափ պղտոր

Իր նշանտուքի ատեն, կամ հարսնիքի օրերուն, սիրտը այսքան ելած կանգնած չէր: Հիմակ ձեռքը երբ կը դնէր փորին, դժբախտութի՜ւն, ի՜նչ դժբախտութիւն, խելքը գլխէն կ'երթար, ու գերեզմանի մը տպաւորութեան տակ, ակռաները սեղմած տենդով, կը փախչէր.

— Գերեզման մը, գերեզման մը ·

Ու գաղտնութեամբ գլուխը երերցուց, մտածելով որ շատեր, ծովին նայելով սրտի թեթեւութիւն կ'ունենան, իրենց աչքերը կը խառնուին ծովին, կ'ունենան հոգիի պայծառութիւն: Ինք ուրիշ բան կը տեսնէր հոն իր աչքերուն խորը կազմակերպուած պատկերը վերջնական [illegible] պէս երկարող: Այդ համբոյրը հոն էր ամէն վայրկեան, իր մօտն էր ան, հեռո՛ւն, ամէն դի… Ու «Խաւարին խաւարը ըլլար այդ գիշերը…» մրմնջեց, եւ խելքը գլխէն թռած, դողերուն մէջ, երբ գոցեց աչքերը, խաւարը գոյներու հեղեղի փախուած, աւելի սրող տեսնելով այն գիշերուան համբոյրը, ձեռքերով սրբեց աչքերը, ուժով, ուժով աչքերուն քսեց ձեռքերը՝ սրբել, ջնջելու համար հոն խաղցող պատկերները

Արդէն տարիէ մը ի վեր, այդ մութին մէջ դողացող համբոյրը, երբ աչքերուն կ'երեւէր, շատ բան կ'իյնար միտքը, մանաւանդ, իրենց հրաշալի հանգստութիւնը պահած՝ քաղաքի աղջիկներն ու կիները կը տեսնէր, կը զզար խենթի պէս:

Անոնք ամէնքն ալ սուրբի պէս, մաքուր, մաքուր, ձիւնի պէս ճերմակ հոգիներ ունէին, սատնկ բան տեսած, սատնկ բանի վրայ խորհած չունէին: Ու այս անգամ ուրիշ զզերու մատնուած, իր ներսի լռութեան վրայ լռութիւն մըն ալ կ'աւելնար:

Ու յանկարծ միտքը բան մը ինկած, նայեցաւ ծովին: Կարծես սրտին այս դողը հեռաւոր անցեալի մը շարունակութիւնն անխուսափելի իր մէկալ սէրը յիշեց, երբ ամուսնոյն հետ կը զուրգուրային Վահանի վրայ, ու շատ անգամ միմինակ, կը խօսէր անոր հետ, կը խօսէր ու սիրտ կը թափէր անոր վրայ. Հիմակ կը զգար որ այդ օրերուն կը նայէր անոր աչքերուն, բայց իր սիրտը կը մնար իր սրտին մէջ, իր ձայնին շեշտերը երբեք չէին փոխուէր, ու սիրտը խաղաղ, կը սիրէր աչքերով:

Մանաւանդ այդ օրերուն, երբ ծառերուն տակ նստած պատմութիւններ կ'ընէր Վահան, իրաւ ալ մանուկ [illegible]:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(2)

Երկրորդ անգամ ըլլալով, դարձեալ պատգամաւորական ընտրութիւններ տեղի ունեցան 27 դեկտեմբեր 925ին։ Ճակատներուն վրայ կը գտնուէին նոյն հոսանքները։ Ռամկավար – խամբոյնավար – Հօկ ցանկը ստացաւ 513 քուէ, իսկ ժողովրդական հոսանքը 300։

16 Յունիս 1935ին, ընտրական ցանկերուն մէջ արձանագրուած էին 650 ընտրողներ, որոնց 580ը քուէարկած են ժողովրդական ցանկին, գրեթէ միա–ձայնութեամբ։

Թիւերը որոշապէս ցոյց կուտան կողմերուն վայելած ժողովրդականու–թիւնը։ Իսկ ընտրական զեղծումի մասին կարելի չէ խօսիլ, նկատելով որ 13րդ ռուսիկանական մասնաճիւղի տնօրէնը 15 ոստիկաններով մինչեւ գիշեր եսկեց կարգապահութեան, վաւերացնելով ընտրական տեղեկագիրը»։

ՆՈՐ ԽՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Մարսէյլի մեր թղթակիցը կը գրէ.—

Անցեալ շաբաթ օր աշխատանքի քննիչները մտան կօշիկի աշխատանոց մը։ Երկուշաբթի օրը տօն ըլլալով, գործատէրը շաբաթ կէսօրէն վերջն ալ կ'աշ–խատցնէր աշխատաւորները, լրացնելու համար շաբաթական 48 ժամուան օ–րէնքը։

Սակայն, քննիչները խոշոր տուգանք մը սահմանելով կը մեկնին եւ կ'ազ–դարարեն.— Դուք Հայերդ, գիշերը ցորեկին խառնելով, եւ միշտ երբայով, կ'աշխատիք հրապարակէ գիները կոտրել։ Կը յանձնարարենք որ տեղացի գոր–ծաւորներ աշխատցնէք։ Ձեզի ութ օր պայմանաժամ, այլապէս պիտի գոցէք ձեր դռները։

Երկու պատրիարքները չեն կրնար դուրս ելլել

Պոլսոյ «Ժամանակի» լրագիրը կը գրէ.— Գէօյիւքսէրէի եկեղեցիին տարեդարձին առթիւ կիրակի օր պատարագ տեղի պիտի ունենար Նարոյեան պատրիարքի կողմէ, բայց պատրիարքը չէ կրցած հոն երթալ, նկատի ունենա–լով որ կրօնական տարազով դուրս ելլելու համար պէտք եղած արտօնագիրը չէ ստացած դեռ։ Տարազի օրէնքին գործադրութեան օրէն ի վեր պատրիարքը դուրս չէ ելած պատրիարքարանէն։

Յունաց պատրիարքն ալ չէ ելած Ֆէնէրի պատրիարքարանէն։ Եւ–բայի մէջ շրջող զրոյցներու համաձայն, կրօնապետները փափաքած են իրենց ալ բացառութիւն չնկատուիլ եւ կրել պարզ քաղաքացիի տարազ, որ այնքան գոհ ձգած է միւս բոլոր կղերականները։

*** Իսկ *Սօն փօսթա* կ'ըսէ.— Յոյն եւ հայ պատրիարքները չեն կրնար դուրս ելլել պատրիարքարաններէն, որովհետեւ տակաւին արտօնութիւն չեն առած կրօնական տարազ կրելու համար։ Կ'ըսուի թէ երկու պատրիարքներն ալ աշխարհական տարազ պիտի հագնին։

Գրագէտներու Միջազգ. Համագումարը Փարիզի մէջ

Ուրբաթ օր, Միւթիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ բացուեցաւ ձախա–կողմեան գրագէտներու միջազգային համագումարը, նախագահութեամբ Գ. Անտրէ Ժիտի, որ այլեւս չի ծածկեր իր համայնավարական հակումները։ Կը մասնակցին ներկայացուցիչներ 14 երկիրներէ, մասնաւորապէս Խ. Միութե–նէն, մէջն ըլլալով Հայաստանը (Ալազան)։ Մոսկուայէն պիտի գար նաեւ Մաք–սիմ Կորքի, բայց վերջին պահուն հիւանդացած ըլլալով, ողջոյնի գիր գրկած է։ Թուրքիոյ ներկայացուցիչն է գրագէտ – հրապարակագիր Եագուպ Գատրի, որ նախագահեց երէկուան մէկ նիստին։ Պատգամաւորներուն մէջ կարեւոր տեղ մը կը բռնեն նաեւ Գերմանիոյ աքսորական գրագէտները։ Համագումարը կը կոչուի «Գրագէտներու միջազգային համաժողով մշակոյթի պաշտպանու–թեան համար»։ Օրակարգի նիւթ եղան շատ կարեւոր խնդիրներ.— «Մշակոյ–թի ժառանգութիւնը», «Փումանիզմը», «Ազգ եւ մշակոյթ», «Ստեղծագործու–թեան խնդիրները» եւայլն։ Այս առտուան նիստը սահմանուած է կազմակեր–պական խնդիրներու, իսկ վերջինը (գիշեր) «Մշակոյթի պաշտպանութեան»։

Համագումարին լրացումէն յետոյ առիթ պիտի ունենանք մանրամասնօ–րէն խօսելու արծարծուած հարցերու մասին։

ՁԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՈՅԺԸ բազմապատկելու համար, գործավար–ներու խորհուրդը ծրագիր մը յօրինեց, որ պիտի գործադրուի երեք տարիէն, սկսելով օգոստոս 1էն։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 48 ԺԱՄ աշխատանքի սկզբունքը վերջնապէս ընդունուեցաւ աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովին մէջ, 30ի դէմ 79 ձայնով, ինչ որ մեծ գոհունակութիւն պատճառեց։

60.000 *ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐ* կիրակի օր ցոյց մը կազմակերպեցին քաղաքէն դուրս, Մոնթրէօյի մէջ, կառավարութիւնը արգիլած ըլլալով ի պատիւ Վիք–թոր Հիւկոյի սարքուած թափօրը՝ Պանթէոնին առջեւ։ Այս առթիւ բազմաթիւ ճառեր խօսուեցան փաշականութեան եւ մասնաւորապէս «Հրեղէն խաչ»ի ռազ–մախաղերուն դէմ։

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՍԵՆԵԱԿԻ 8րդ համագումարը բացուեցաւ երէկ, Սոպոնի մէջ, մասնակցութեամբ հազար պատգամաւորներու (39 ազ–գերէ)։ Ժողովին որոշումները մեծ ազդեցութիւն կրնան ունենալ աշխարհի տնտեսական կեանքին վրայ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ, «Քռուա տիւ Սիւտ», կիրակի օր կոտրեց ուղիղ թռիչքի մրցանիշը, 4280 քիլոմեթր կտրելով առանց կանգ առնելու։ Նախորդ մրցանիշն էր 4130 քիլոմեթր։ Զրօդանաւը ճամբայ ելած էր Շէրպու–ռէն եւ իջաւ Սենեկալի ափերը.

ՔՐԷՄԼԻՆԻ ԳԱՀԱԿԱԶՕՔԻՆ հրամանատարը եւ զինուորներուն մէկ մասը ձերբակալուած են. կ'ըսէ Հավասի հեռագիր մը, առանց երաշխաւորելու ստու–գութիւնը։

ԱՐՀԵՍՏԱԿԱՆ ՎԻԺՄԱՆ դէմ պայքար մը բացուած է Խ. Միութեան մէջ, թէեւ օրէնքը չարգիլեր այդ գործողութիւնը, որոշ պարագաներու տակ։ Մոս–կուայէն կը հեռագրեն թէ քանի մը շաբաթէ ի վեր կը ձերբակալուին այն բժիշկները որ վիժում կը կատարեն եւ թէ հաւանական է որ բոլորովին արգիլ–ուի գործողութիւնը։

ԹՐՈՑԿԻԻ զաւակներէն մէկը, որ Մոսկուա մնացած էր, ձերբակալուած է Քիրովի սպանութենէն ի վեր եւ լուր չկայ թէ ինչ եղած է։ Այժմ Թրոցկի յայտնապէս կ'ամբաստանուի իբրեւ մեղսակից Քիրովի սպանութեան։ Ամ–բաստանեալը, Քաղաքական Բիւրոյի անդամներէն Քօսեօր, կ'ըսէ թէ այլեւս որեւէ տարբերութիւն չկայ Թրոցկիի եւ Սպիտակ Բանակներուն միջեւ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՂՋԻԿՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՎԱՐԺՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ արգիլուեցաւ երեսի եւ շրթունքի ներկ գործածել։ Ներքին գործավարութիւնը հետապնդումներ պիտի կատարէ անսաստողներուն դէմ։

ՍՈՒԿՈՄԼԱՎԻՈՅ նոր դահլիճին կազմութիւնը յանձնուեցաւ Գ. Միլան Սթօյատինովիչի, որ ելմտական նախարար էր նախորդ դահլիճին մէջ։ Նոր վարչապետին գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ ոչ միայն համախմբել բոլոր հոսանքները, այլեւ յայնօրէն գոհացում տալ Խրուաթներուն։

ՀԱԲԷՇՆԵՐԸ մեծ քանակութեամբ արմտիք եւ դրամ կը ղրկեն Սուտանի մէջ, ի նախատեսութիւն պատերազմի։— Անգլ. կառավարութիւնը օգնանւեր տրամադրուած է, իր նպատակներուն եւ ուրիշ ստարականներու տեղափոխու–թեան համար։

ԿԵՂԾ ԹՂԹԱԴՐԱՄՆԵՐ ողողած են Սիպերիոյ հրապարակը։ Պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, խորհրդային իշխանութիւնը վերջերս բռնած է 9 միլիոն 200.000 րուբլիի թղթադրամներ որոնք հրապարակ հանուած են առանց արտօնութեան, զանազան իշխանութեանց եւ կազմակերպութեանց կողմէ։ Ամ–բողջ գումարը կը հաշուեն 100 միլիոն րուբլի։ 73 պաշտօնատարներ ձերբա–կալուած են իբրեւ պատասխանատու այս զեղծումին։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆՈՐ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԸ.— Լեհական թերթերը կը գրեն թէ Գերմանիա նոր խորհրդաժողովի մը կը սպասէ, վերաքննելու համար Վեր–սայլի դաշնագիրը։Այս առթիւ պիտի պահանջէ.— 1. Իր հոգատարութեան տակ դնել կարգ մը գաղթավայրեր.— 2. Ջնջել դաշնագրին այն հատուածները որ 1914ի պատերազմին պատասխանատու կը հռչակեն Գերմանիան.— 3. Ջնջել երեք գետերու՝ Հռենոսի, Օտէրի եւ Էլպայի միջազգային հանգամանքը.— 4. վերջնապէս կարգադրել պատերազմական պարտքերու խնդիրը։

Փարիզ եւ գաւառներ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի նիստը տեղի պիտի ունենայ այս ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ երեկոյ ժամը 8.30ին. 32, Ավընիւ Կօպլէնի սրբ–ճարանը։

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԱՐԾՐՈՒՆԻ։ Նիւթ՝ «Ն. Հայաստանը»

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ըն–կերները 28 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարգարեան» Գրա–դարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ։ Օրակարգ՝ 13րդ Շրջ. ժողովի օրա–կարգի շարունակութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբերու ընդհ. ժողովը 25 Յունիս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի։

«Վ Է Մ»

Լոյս տեսաւ «ՎԷՄ»ի 9րդ հատորը հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

Ա. ՄԱՆՏԱՇԵԱՆ (կենսագրութիւն).— Ա. Մանուէլեան՝ «Խուստամանի քաղաքականութիւնը Թիւրքիայում».— Յ. Ճ. Սիրունի՝ «Ձոհի տարիին նախօրեակը».— Կ. Վ. Տայք՝ «Լ. Շանթի գեղարուեստական երկերը».— Ն. Մառի ինքնակենսագրութիւնը.— Շ. Նարդունի՝ «Նպաստ մը հայ եւ թուրք աշուղական գրականութեան համեմատական ուսումնասիրու–թեան».— Ա. Աստուածատրեան՝ «Արամը».— «Հայաստանի խորհրդի արձա–նագրութիւնը».— Ռոստոմ՝ «Կուկունեան խմբի արշաւանքը».— ՀԻՆ ԹՈՒՂ–ԹԵՐ.— ԱՆՑԵԱԼԷ.— ԿԵԱՆՔ ԵՒ ՄՇԱԿՈՅԹ.— ԳԻՐՔ ԵՒ ՄԱՄՈՒԼ.— ԳՐԱ–ԽՕՍԱԿԱՆ՝ Յ. Զաւրեան.— ՑԱՒԵԼՈՒԱԾ, Վ. եպ. Մանկունի՝ «Գէորգ Դ. եւ իր ժամանակը»։

Տարեկան բաժնեգինը Ֆրանսայի համար՝ 60 Ֆր.։ Դիմել՝ Լ. Գեւոնեա–նին, «Յառաջ»ի հասցէով։

Կը խնդրուի բաժանորդներէն՝ փութալ վճարել բաժնեգինները։

Տիկ. ԱԶՆԻՒ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ (Փլա. մար) իր ծանուցեալ եղբօր Գրիգոր Փիթագեանի անուան տարեդար–ձին առթիւ 100 ֆրանք կը նուիրէ Փարիզի Արցատափնամին եւ 100 ֆրանք ալ ֆրանսահայ Կ. Խաչին։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ.
Հ. Յ. Դ. Լիոնի «Զարդարեան» Գրա–դարանը բաց է երկուշաբթի եւ Ուր–բաթ օրերը ժամը 8էն 9.30։ 181, Cours Lafayette.

ՅՈԲԵԼԵԱՆ

ՏՕՔԹ. ՓԵՏՐԱԿ ՁԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ
Այսօր երեքշաբթի երեկոյ ժամը 9ին ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ ՄԷՋ
կը նախագահէ՝ *Տօքթ. ՔՕԼՕԼԵԱՆ*
կը խօսին՝ *Տօքթ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ* յոբելեարին կեանքը, *Տօքթ.* Կ. *ՆԱՆԸՃԵԱՆ* յոբելեարին գործը. *Տօք. ԱԼԼԱՀՎԵՐՏԻ* ողերձ։
խօսք կ'առնէ նաեւ *ՅՈԲԵԼԵԱՐԸ*։
Մուտքը՝ ազատ է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (113)

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— «Շնորհակալ եմ ձեր մտերմու–թեան համար,— ասաց ծերունին— հի–մա պատմեցէք, այդ անցքը ի՞նչպէս է պատահել»։

Ես ծերունու անկեղծութեան վրայ կասկած չունէի։ Իր բարեկամու–թեամբ նա այն աստիճան գրաւել էր իմ վստահութիւնը, որ ես պատմեցի բոլորը, ինչ որ գիտէի օրիորդի մա–սին,— պատմեցի նրա հօր փառասի–րութեան մասին, թէ որպէս պարզել խանի բարեկամութիւնը գրաւելու համար՝ կամենում էր իւր աղջկան կնութեան տալ նրան,— պատմեցի օր–իորդի ընդդիմութեան մասին, որ չցանկացաւ Մահմէտականի կին դառ–նալ,— պատմեցի մեր փախուստը եւ այն բոլոր դժբախտ անցքերը որ պա–տահել էին մեզ ճանապարհին։ Ծերու–նին խորին ցաւակցութեամբ լսում էր։ Նրա խորշոմած դէմքի վրայ նշմար–ւում էին բարկութեան եւ դառն ատե–լութեան ցնցումներ»։

— «Ես չեմ զարմանում խեղճ աղ–ջըկայ հօր անգթութեան վրայ,— ա–սաց նա, երբ ես վերջացրի,— ես ճա–նաչում եմ նրա հօրը, նա իւր փառա–սիրութեան համար ամէն բան կ'անէ, ամէն բան կը զոհէ։ Ես գովում եմ օ–րիորդի քաջութիւնը եւ ձեր անձնուի–րութիւնը, որ յանձն էք առել ազատել նրան։ Բայց այդ թողնենք, խօսենք գաւառապետի հրամանի վրայ»։

«Ծերունու խօսքերից երեւաց, որ իրանց տանուտէրը, որին հրամայ–ուած էր որոնել մեզ, եթէ անդիկու–թիւն տանար իմ եւ օրիորդի մասին, իսկոյն կը մտնէր կառավարութեան ձեռքը»։

«Իմ յուսահատութեանը չափ չկար. ես գտնում էի ամենաանելանելի դր–րութեան մէջ. չգիտէի՝ ի՞նչ հնար գտնել վտանգից ազատելու համար. այդ պատճառով, երբ ծերունին հար–ցրեց, թէ ի՞նչ պէտք է անել, ես ո–չինչ պատասխանել չկարողացայ»։

— «Եթէ օրիորդը հիւանդ չլինէր, գործը շատ հեշտ էր,— ասաց նա փոք–քըր ինչ մտածելուց յետոյ,— ես ձեզ՝ երկուսիդ էլ կուղարկէի Սիսիանի կողմերը, իմ բարեկամի մօտ, նա կը պահէր ձեզ, մինչեւ հրամանը կը հնա–նար եւ ամէն բան կը մոռացուէր։ Բայց օրիորդի հիւանդութիւնը ինձ դժուարութեան մէջ է դնում»...։

«Նա դարձեալ մտածութեան մէջ ընկաւ եւ ապա շարունակեց»։

— «Թուրք տիրապետութիւնից առաջ մեր կողմերի Հայերը նոյն միեւ–նոյն դրութեան մէջ էին, ինչ դրու–թեան մէջ գտնւում են այժմ Պարս–կաստանի Հայերը։ Պատահում էր այս եւ այն խանը, այս եւ այն բէկը մի գեղեցիկ հայ աղջիկ էր տեսնում, իս–կոյն իւր ծառաներին ուղարկում էր եւ բռնութեամբ տանում էր իւր տու–նը։

Ոչ մի ծնող համարձակութիւն չու–նէր հակառակելու։ Միանգամ Մահ–մէտականի տունը մտած աղջիկը, այլ եւս այնտեղից դուրս չէր գալիս։ Նը–րան կամ ազախին էին դարձնում, կամ հարճ եւ կամ կին. Ծնողները աշխա–տում էին ազատել իրանց աղջիկ–ներին, որ մահմէտականների աչքին հաճելի չթուին։ Այստեղից սովորա–կան դարձան գլխի եւ երեսի այն այ–լանդակ փաթեթները, որ այժմ կրում են մեր կանայք։ Բայց մի այլ հնար եւս երբեմն ազատում էր մեր աղջիկ–ներին։ Երբ ծնողները հասկանում էին, որ մահմէտականը աչք ունի մէկի վրայ, իսկոյն վեր էին առնում աղ–ջկան եւ պսակում էին պատահած հայ տղայի հետ։ Ամուսնացած կնոջը շատ չէին դիպչում, նրան անպատուում էին եւ բաց թողնում, որովհետեւ կին դարձնելու համար բաւական դժուա–րութիւններ կային։ Մահմէտական օ–րէնքը արգելում է՝ ամուսին ունեցող կնոջը, ինչ ազգից եւ կրօնից լինէր նա, իրան կին դարձնել, քանի որ նա չէր բաժանուած իւր ամուսնուց եւ մահմէտականութիւն չէր ընդունած։ Բայց ազատ աղջիկների վերաբերու–թեամբ այդ տեսակ պայմաններ չէին պահանջւում։ Ազատ աղջիկը մի ան–գամ մահմէտականի ձեռքը ընկնելուց յետոյ, դառնում էր կատարեալ սեփականութիւն, նրա այլ եւս ոչ ոք չէր տանում մինչեւ անգամ գտնւում էին այնպիսի անահա–ւատ ծնողներ, որ հրաժարւում էին իրանց տանը ընդունել «պղծած» աղ–ջկան։ Պատահում էր, որ նշանած աղ–ջիկներին եւս ուզում էին քաշել, տա–նել, այսպիսիներին իսկոյն պսակում էին նշանած տղայի հետ։ Բայց պա–տահում էր, որ տղան բացակայ էր լինում, մի ուրիշ երկիր գնացած էր լինում։ Այսպիսի դէպքերում պսակը կատարում էին մի տարեկայի հետ, որ մնացել էր այն տղայից։ Ես դեռ չեմ մոռացել մի այսպիսի դէպք. տղան գտնւում էր հեռու երկրում, իսկ նրա նշանածին ուզում էին յափշտա–կել։ Ժամանակ չկար տղային կանչե–լու։ Ծնողները աղջկան ծածուկ տա–րան եկեղեցի, կանգնացրին սեղանի առջեւ, իսկ խաչեղբայրը նրա մօտ կանգնած, ձեռին բռնած ունէր փեսայի հին գդակը։ Քահանան անպա–դար գիմում էր այդ գդակին հարցնե–լով. «տէ՞ր ես», «սիրո՞ւմ ես», եւ կա–տարում էր պսակի խորհուրդը»։

«Ես թէեւ հետաքրքրութեամբ լը–սում էի ծերունու խօսքերը, բայց չգիտէի, ինչո՞ւ համար էր այդ եր–կար պատմութիւնը։Նրա միտքը հաս–կացայ այն ժամանակ, երբ դարձաւ դէպի ինձ հետեւեալ հարցով.

— «Օրիորդը նշանած ունի՞»։

— «Դեռ ոչ ոք նշան չէ դրել նը–րան,— պատասխանեցի ես։

— «Նա որ եւ իցէ մէկին սիրո՞ւմ է»։

— «Չգիտեմ...»։

— «Այդ մի եւ նոյն է, սիրում է, թէ չէ սիրում,— ասաց նա,— բայց պէտք է անպատճառ պսակել մէկի հետ, ուրիշ հնար չկայ ազատելու նը–րան»։

— «Ո՞ւմ հետ։

— Հէնց ձեզ հետ,— ասաց ծերունին ուրախ դէմքով։— Ձեր անձնազոհու–թիւնը օրիորդի վերաբերմամբ այն–քան նշանաւոր է, որ դուք արժանի էք նրա ամուսինը լինելու»։

— «Դա անկարելի բան է,— պա–տասխանեցի ես,— այդ մասին խօսելն անգամ աւելորդ է։ Դուք չէք ճանա–չում օրիորդին, նա ուրիշ աղջիկների նման չէ, նա սեպհական կամքի եւ խելքի տէր աղջիկ է, նրան չէ կարելի զոռով հէկեղեցի տանել։ Մտածենք ու–րիշ հնարների վրայ»։

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Damesme, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՅՈՒՆԻՍ MERCREDI 26 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2841

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԱՆԸՄԲՌՆԵԼԻ ԵՒ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ»

Երեք անգամով հրատարակեցինք Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան զեկոյցը՝ կաթող. նուիրակին հետ կատարուած բանակցութեանց մասին, որոնք յանգեցան անփառունակ ձախողանքի մը:

Ապահովաբար շատ քիչեր կրցան քաղել զեկոյցին ճապաղ եւ չթաքուցուած նախադասութիւնները, լիովին ըմբռնելու համար կատարուած անցքերը:

Ահա պատմութիւնը, կարճ խօսքով.—

1935 փետր. 11էն մինչեւ մայիս 25, Ազգ. Վարչութիւնը ամէն միջոց կը փորձէ, գրաւոր թէ բանաւոր եւ յարգելով բոլոր ընկալեալ սովորութիւնները, որպէսզի կաթող. նուիրակը բարեհաճի վաւերացնել իրենց թեմը եւ առաջնորդին ընտրութիւնը:

Ճամբան հարթելու համար, նախապէս պատգամաւոր մը կը ղրկեն Փարիզ, Գարեգին արք.ի քով, որ բարեացակամ հաւաստիքներ կու տայ:

Անցնելով Մարսէյլ, կաթող. նուիրակը լայն ժողովի մը մէջ կը լսէ Ազգ. Վարչութեան ընդարձակ զեկուցումը եւ բերանացի բացատրութիւնները.

Մինչ ժողովականները օրհնութիւն կը սպասէին սրտատրոփ անձկութեամբ եւ որդիական ակնածանքով, անոնց երեսին կը նետէ իշխանաւոր ազդարարութիւն մը.

— «Առանց կաթողիկոսի հաւանութեան դուք թեմ էք հռչակել … Առանց եկեղեցւոյ վեհապետի համաձայնութեան դուք յիշատակել տուած էք ձեր առաջնորդի անունը … Մարսէյլի թեմը վեհափառից ընտրուած չէ եղել»:

Այս կշտամբանքէն յետոյ, էջմիածնի լիազօրը կը բարեհաճի յայտարարել թէ բարեացակամութիւն չպիտի պակսի, ելք մը գտնելու համար:

Եւ «բարեացակամութեան», ինչպէս եւ «օրինապահութեան» աքանչելի ապացոյց մը կու տայ, պարտադրելով Գաւառ. Ժողովի 27 ընտրովի անդամներուն վրայ աւելցնել իր կողմէ նշանակուած 13 երեսփոխաններ եւս, եւ անոնց ալ եօթը հռչակել անդամ Ազգ. Վարչութեան (7+7 = 14):

Ազգ. Վարչութիւնը, այս բռնի եւ հակասահմանադրական միջամտութիւնն ալ կ'ընդունի, կացութիւնը փրկելու միամտութեամբ: Եւ սակայն կրկին յուսախաբութիւն: Կաթող. նուիրակը նոր անակնկալ մը կը ստեղծէ վերջին պահուն (27 մայիս):

— «Քանի որ Փրանսայի եկեղեցին կը մերժէ մասնակցիլ, ես ալ գտնում եմ որ հնարաւոր չէ խառն ժողով կամ վարչութիւն կազմել»: Հետեւաբար պէտք է լուծուին բոլոր ժողովներն ու վարչութիւնները …

Մեր ձեռքին տակ ուրիշ մանրամասնութիւններ ալ կան, այս ամբողջ անցուդարձի մասին: Անշուշտ կաթող. նուիրակն ալ իր ըսելիքներն ունի:

Արդ, մէկդի դնելով բոլոր մանրամասնութիւնները, անվիճելի կը մնայ կոպիտ իրողութիւն մը.— էջմիածինը ոչ թէ Հայ. Եկեղեցին է որ կը պաշտպանէ, այլ իր գերիշխանութիւնը: Ոչ թէ խաղաղութիւն կը սերմանէ, այլ որոմ, ամէն բանէ առաջ ձգտելով քանդել գաղութներու ազգային կազմակերպութեան ճիգերը:

Մարսէյլի փորձը միջնադարեան ռազմախաղ մըն է, անպարտելի եւ անհանդուրժելի:

Գարեգին արք.ի զուր քարին զարկաւ իր գլուխը, ճիշդ այն պահուն երբ այս գաղութը եւ մասնաւորապէս Մարսէյլի շրջանը բացառիկ տագնապի մը մատնուած է, եւ ամէն բանէ առաջ կը կարօտի հոգեկան անդորրութեան:

Կաթող. նուիրակին պատասխանատուութիւնը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ, ինքն ալ, գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար, ջուր կը հոսեցնէ կարգ մը կասկածելի տարրերու ջրաղացին, աւելի եւս խորացնելով ճեղքերը:

Ճիշդ այն պահուն երբ Գարեգին արք. «աստղըմ քէչէրիմ»ի քաղաքականութիւն մը կը փորձէ յանուն չզթայակապ էջմիածնի, անդին խրտուիլակ մըն ալ — «հրամանատա՛ր» —ման կուգայ քաղաքէ քաղաք, իր կարգին պղտորելու համար ջուրերը:

Տակաւին առիթ կ'ունենանք այդ մասին ալ խօսելու եւ անգամ մը եւս պատասխանատուութեան կանչելու անոնք որ «ազգ փրկել» կ'ուզեն Գուլվաս Օսմանի դեղահատներով:

Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը իր զեկոյցին մէջ գործածեր է երկու ածականներ,— «անըմբռնելի եւ ժողովրդավար»:

Իրականին մէջ շատ աւելի ծանր է կաթող. նուիրակին արարքը: Բայց այսքանն իսկ, իբրեւ պաշտօնական արտայայտութիւն, պէտք է շատ ծանր կշռէ Գարեգին արք.ի սրտին վրայ:

Մարսէյլը իրական փորձաքար մը եղաւ իրեն համար եւ այսուհետեւ ինչ հրահանգ ալ ստանայ էջմիածնէն, չի կրնար դարմանել իր բացած վէրքը:

Մեր մասին, շատ ուրախ ենք որ կաթող. նուիրակը միանգամ ընդմիշտ փարատեց բոլոր պատրանքները, կոպտօրէն մէջտեղ դնելով իր եւ «Վեհափառ»ին կղերապետական միտումները:

Կը թուի թէ տակաւին պէտք ունէինք այսպիսի դասի մը, գտնելու համար մեր ազգային եւ աշխարհական կազմակերպութեան, գաղութներու ինքնապաշտպանութեան չիտակ ճամբան:

Բարեբախտաբար, եթէ քնացողներ կան, արթնցնողներն ալ շատ են:

Վկայ՝ Աթէնքի, Պուքրէշի եւ Հարաւ. Ամերիկայի ժողովրդական ընտրութիւնները, որոնք անուղղակի պատասխաններ են ամուլ յաւակնութեանց, էջմիածնէն ըլլան թէ զանազան ոլորտներէ:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀՌՈՄԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Առ այժմ անոտոշ է կացութիւնը

Պ. Իտըն, Անգլիոյ ներկայացուցիչը, երկուշաբթի օր երկու ժամ անընդհատ խօսեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ, անգլեւգերման համաձայնութեան եւ ուրիշ հարցերու մասին: Տեսակցութիւնը յետաձգուեցաւ երեքշաբթի օրուան, եւ Պ. Իտըն հարկադրուեցաւ մէկ օր աւելի մնալ: Այս յետաձգումը զարմանք պատճառեց, եւ աւելի մեծ ուշադրութիւն գրաւեց, երբ երեւան եկաւ որ Պ. Մուսոլինի երկուշաբթի կէսօրէն յետոյ չորս ու կէս ժամ խորհրդակցեր է Հռոմի Ֆրանսական դեսպանին հետ:

Առայժմ կատարեալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ բոլոր խօսակցութեանց մասին:

Իտալեան աղբիւրէ կը հաւաստեն թէ Մուսոլինի չէ ուզած խօսիլ հապէշական հարցի մասին, սպասելով որ Իտըն ինք ընդունելի առաջարկներ ներկայացնէ: Մնաց որ, ամէնէն կարեւորը անգլեւգերման համաձայնութեան խնդիրն է, որու մասին Ֆրանսա եւ Իտալիա միեւնոյն տեսակէտներն ունին.

Երկու հարիւր միլիոն ֆրանքի վարկ մը

Մինչ դիւանագէտները կը բանակցին, նախարարութեանց մասնագէտները գործնական ծրագիրներ կ'որոճան: Տեղական թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը 200 միլիոն ֆրանքի վարկ մը պիտի պահանջէ խորհրդարանին արձակուրդէն առաջ, նաւային շինութեանց համար: Ծովային նախարարը անհրաժեշտ լուսաբանութիւնները պիտի հաղորդէ այս մասին: Եթէ ձախակողմեան երեսփոխանները նորէն սեղանի վրայ դնեն «հայրենասիրական» միութեանց դաւադրական գործունէութեան խնդիրը, հաւանական է որ վարչապետը ժամանակէն առաջ փակէ խորհրդարանը: Երկու հարիւր միլիոն ֆրանքի վարկը նախատեսուած էր ծովային նմանացոյցին մէջ. բայց երբ քուէարկուեցաւ, կ'ըսէին թէ չպիտի գործածուի 1936էն առաջ: Արդ, անգլեւգերման համաձայնութիւնը վերի վայր շրջած է այս խնդիրը, եւ Ֆրանսայի ծովային նախարարը կ'ուզէ անմիջապէս գործածել այդ գումարը, շինելու համար 35,000 թոննոց զրահաւորը, որուն կառուցումը արտօնուած էր խորհրդարանէն, դեռ անցեալ ձմեռ: Այս մարտանաւին շինութիւնը պիտի սկսի Պրէսթի մէջ, երբ լրանայ «Ռիշըլիէօ» յածանաւին շինութիւնը (26,000 թոն): Այս կերպով, Ֆրանսա եւ Իտալիա լրացուցած պիտի ըլլան Ուաշինկթընի դաշնագրին համաձայն սահմանուած չափը:

⁂ Ծովային նախարարը Պրէսթ պիտի երթայ հինգշաբթի օր: Այս շաբթու այդ նաւահանգիստին առջեւ պիտի համախմբուին բազմաթիւ մարտանաւեր, ասպարէզներ կատարելու համար: Տեղական թերթերը կ'ըսեն թէ նաւային ուժերու ամէնէն զօրաւոր համախմբումը պիտի ըլլայ այս:

Առեւտրական Սենեակներու Համագումարը

1200 ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉՆԵՐ 39 ԵՐԿԻՐՆԵՐԷ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, երկուշաբթի օր Փարիզի մէջ բացուեցաւ Միջազգային առեւտրական սենեակի 8րդ համագումարը, մասնակցութեամբ 1200 պատուիրակներու որոնք կը ներկայացնեն 39 երկիրներ: Ժողովին ներկայ էին նաեւ Ֆրանսայի հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը եւ առեւտրական նախարարը: Բացումը կատարուեցաւ Մարսէյյէզով, որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս: Առաջին առթիւ խօսք առաւ վարչապետութեան խորհրդական Պ. Պիէզօ, շեշտելով թէ Ֆրանսական կառավարութիւնը հիմնական խնդիր կը նկատէ դրամներու ամրացումը, իբրեւ էական պայման տնտեսական վերականգնումի: Պ. Տիւշըմէն, ժողովին ատենապետը, որ նախագահն է Ֆրանսական ձարտարարուեստի ընդհ. դաշնակցութեան, իր կարգին պաշտպանեց այս տեսակէտը, բացատրելով թէ բոլոր երկիրներու բարգաւաճումը պէտք է հիմնուի հաստատուն դրամի սկզբունքին վրայ:

Յաջորդաբար խօսեցան բազմաթիւ պատուիրակներ, պարզելով իրենց երկիրներու տեսակէտները, տնտեսական վերակազմութեան մասին: Ոմանք սուր դիտողութիւններ ըրին պետական միջամտութեան դէմ, ակնարկելով նախագահ Րուզվէլթի վարած քաղաքականութեան: Մասնաւորապէս խօսուեցաւ նաեւ Ճափոնի տնտեսական ծաւալման եւ մրցակցութեան մասին: Ամերիկացի պատուիրակը, Ճափոնի ապրանք ծախելու հարցին առթիւ, ճափոնցի թեր եղաւ բրիտանական պատուիրակը, հետեւեալ բացատրութիւններով.— « Ճափոն կ'օգտուի իր ժողովուրդէն, որուն ապրուստի մակարդակը յայտնապէս ցած է, բայց բոլորովին գոհացուցիչ ինքն իրեն համար, եւ կրնայ ապրանք արտադրել ու արտածել այնպիսի գիներով որոնց դէմ դժուարաւ կրնան մրցիլ ուրիշ երկիրներ »:

Գրագէտներու Միջազգ. Համագումարին մէջ

Գրագէտներու միջազգային համագումարի վերջինթեր նիստին մէջ շատ հետաքրքրական վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան «Ազգ եւ Մշակոյթ» նիւթի մասին: Այս առթիւ լսուեցան խորհրդային զանազան ազգերու պատուիրակները, Տաճիկներու (ոչ Թուրք) մեծ բանաստեղծը Լահուտի, Ուկրայնացի գրագէտ Միքիթէնքօ, ռուս գրագէտ Տիխոնով (որ ռուսերէնի թարգմանած է շարք մը հայերէն գործեր), յոյն վիպագրուհի Լիլիքա Նաքոս, որ նկարագրեց յոյն երիտասարդութեան թշուառութիւնը:

Համագումարը փակուեցաւ երէկ, երեքշաբթի: Այս նիստին մէջ խօսելու համար արձանագրուած էր նաեւ Խ. Հայաստանի ներկայացուցիչը, Ալազան:

«ԱՇԽԱՐՀԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ»

Պոլսոյ մէջ կազմուած էլէայիք (աշխարհական) թուրք քրիստոնեաներու միութիւն մը:

« Ճիւմհուրիէթ » կ'իմանայ թէ նոր միութիւնը պիտի աշխատի նաեւ Թուրքիա բերել տալ արտասահմանի թուրք քրիստոնեաները: Ի մէջ այլոց զանք պիտի թափուի բերել տալու Ռումանիոյ Կակավուզ Թուրքերը, որոնց թիւը 400 հազար կ'ենթադրուի:

Կազմուելիք միութիւնը ամբողջովին մասնաւոր հանգամանք մը պիտի ունենայ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՉԱՊԵԼԸ ՉԱՊԵԼԻ ՄԱՍԻՆ

— o —

Բոլորդ ալ գիտէք որ Տփխիս Զապէլ Եսայեան Երեւան կը գտնուի, մօտ երկու տարիէ ի վեր:

Եթէ մոռցած էք, յիշեցնեմ նաեւ որ Տփխիսը փոխած է ոչ միայն դաւանանք, այլեւ լեզուն, եւ տեսութիւններ կը թխէ՝ արեւելահայերէն:

Արդէն թափթփած՝ իր սեփական բարբառին մէջ, անշուշտ շատ աւելի անհանաչելի պիտի դառնար, իբրեւ «ռէօլիլ…»:

Մականունն անգամ շալվար հագեր է, դառնալով Զապէլ… ՅԵՍԱՅԵԱՆ:

Այս միջոցին աչքի առջեւ ունիմ իր վերջին արտադրութիւնը.— յօդուած մը՝ «Սիպիլի քերթվածների հրատարակման առթիվ» (ԳՐԱԿԱՆ ԹԵՐԹ, 31 մայիս 1935):

Երիտասարդ գրագէտ Ալազան, որ այժմ Փարիզ կը գտնուի, հատորի մը մէջ հաւաքելով Սիպիլի քերթուածները, այս առթիւ իր տեսութիւնները պարզեր է անոր ժամանակաշրջանի մասին:

Գիրքը ձեռքի տակ չունենալով, չեմ կրնար կարծիք յայտնել Ալազանի տեսութեանց մասին:

Հատուած մը միայն, իբրեւ նմուշ, քաղելով Զապէլ Եսայեանի մէջբերումներէն.

— Սիպիլը «նոյնպէս որպէս Դուրեանի գծած բանաստեղծական ուղղութիւնը, այլ երանգներով եւ այլ եղանակներով շարունակելով մանր – բուրժուական սուբյեկտիւ լիրիկայի գաւառական տրադիցիաները »:

Արդ, Զապէլ Եսայեան կարգ մը բիւրիմացութիւններ գտնելով Ալազանի տեսութեանց մէջ, պարտք սեպեր է ուղղել զանոնք:

Ի՞նչպէս,— իր կայցին ծիծաղելի դառնալով:

Ալազան խօսելով Սիպիլի ժամանակաշրջանի դէմքերու, աշխարհաբարի եւ գրաբարի պայքարի մասին, իրար խառնած կ'ըլլայ Մ. Պէշիկթաշլեանը, Գ. Օտեանը (Ռոյա՛լ), Մատթ. Մամուրեանը, Ռ. Պէրպէրեանը, Խ. Միսաքեանը, Սիմ. Ֆէլէկեանը եւն.:

Զապէլ Եսայեան կը ձեռնարկէ ճշգումներ կատարելու, այլ մանաւանդ ապացուցանելու թէ ինքն ալ բաւական բան կը հասկնայ Լենինի աւետարանէն.

— « Մամուրեանը եւ իր համախոհները պայքարելով աշխարհաբարի համար, հանդէս էին գալիս որպէս հայ բուրժուազիայի գաղափարախօսներ եւ աշխարհաբարը բուրժուազիայի տիրապետութեան զէնքերից մէկն էր եւ աւելի առաջաւոր պահանջ էր անշուշտ »:

Տեսա՞ք որքան թէօրիտիկոս է դարձեր մեր Զապէլը, իր բնագիրն ամանելով այնքան որքան Եսայեանը կը նմանի Յեսայեանի:

Տիկինը կը խօսի նաեւ «արեւմտահայ պոէզիայի » կամ Սիպիլի «պոէտիկայի» մասին — իր բառերն են — եւ այստեղ ալ կը գլորէ հանճարեղ գոհարներ:

Ո՞վ չէ կարդացած Սիպիլի ըմբոստ կանչը, «Մենաստանի կոյսը»:

Եսայեան Զապէլն ալ չի ժխտեր այս բանաստեղծութեան մէջ խտացած ոգին,— ըմբոստութիւն: Եւ սակայն,

— « Նա իր անհատական բողոքը գնում է մենաստանի կոյսի բերանում, բայց եւ ոչ մի դէպքում նա իր արդար բողոքի ճիչը չի արձակում համար – ձակ եւ որ կարեւորն է՝ նա չի ցոյց տալիս ելքը: Նա կարծես պարզապէս թեթեւանում է, իր ըմբոստութիւնն արտայայտելով եւ այդքանով բաւականանում է: Նա հասաւ էտ այդ լծի տակ, բայց փաստօրէն չի մերժում այդ լուծը»:

Ապրի՛ Զապէլը, որ անընդհատ կը նորոգուի ու կը թաւալի «խասալակական» բոլոր ոլորտներուն մէջ.

ՎԱՀԷ

Հարիւրին տասնը օրէնքը Վալանսի մէջ

ՎԱԼԱՆՍ, 24 յունիս (Յատուկ) — Շաբաթներ առաջ գրած էի թէ հարիւրին տասնի օրէնքը հոս ալ սկսած են գործադրել: Այն ատեն տասը աշխատաւորներ արձակած էին խմորեղէնի (մաքարնա) գործարանէն.

Ահա դարձեալ նոյն գործարանը նոյնքան հայ աշխատաւորներ (այր եւ կին) արձակեց, մինչ ալ անվերապահօրէն յայտարարելով թէ պետական օրէնքը այսպէս կը պարտադրէ: Այս առթիւ շարաշուք զրոյցներ շրջան կ'ընեն: Կ'ըսուի թէ կարգ մը գործարաններ ուր բաւական թիւով օտարականներ կ'աշխատին, յուլիս 1էն անխտիր պիտի գործադրեն օրէնքը: Երբ օտարական կ'ըսենք, պէտք է Հայեր հասկնանք: Վալանսի գործարաններուն մէջ մասի վրայ կը համրուին ուրիշ ազգէ աշխատաւորներ:

Մէկ շաբաթ առաջ Վալանսի քաղաքապետը խառն ժողովի մը կը հրաւիրէ գործատէրերն եւ առեւտրականները: Ժողովին մէջ կ'որոշուի յուլիս 1էն սկսեալ գործադրել հարիւրին 10ի օրէնքը: Տեղական «Լը – Սիւտ – Էստ » թերթն ալ խոշոր տառերով հաղորդեց այս լուրը: Անշուշտ այսպիսի վճռական եւ անարդար տնօրինութիւն մը ամէնէն ծանրը պիտի ըլլայ, որովհետեւ Վալանսը փոքր քաղաք մըն է: Իր գլխաւոր գործարաններն են խմորեղէնի, պտուղի եւ փամփուշտի հաստատութիւնները, ուր կ'աշխատին հայ բանուորները: (Իւրաքանչիւրին մէջ 50էն 75): Հասկնալի է որ մեծ յուզում կը տիրէ մեր գաղութին մէջ:

Չենք գիտեր թէ Փարիզի մեծերը գլխաւորութեամբ զոյգ օֆիսներու, ի՞նչ կը բանին լրջօրէն կը մտածե՞ն գաւառներու մէջ տառապող գործաւորի մասին: Ինչպէս կը յիշեցնէ «Յառաջ», հրաշք չենք սպասեր, այլ արդար աշխատանք: Առջի օր անճար բանուոր մը կը գանգատէր.— Եղբայր, 4 տարի է անգործ կը տառապիմ, միայն կինս կ'աշխատէր, այն ալ արձակեցին: Տղաս 15 տարեկան է, գպրոցէն հանեցին, կ'ուզեմ աշխատցնել, բայց աշխատանքի թուղթ չեն տար, ըսելով.— «Աշխատանքի Նախարարութիւնը արգիլած է»: Փարիզի մէջ մեծեր չունի՞ք, թող աշխատին այն տեղէն կարգադրել» :Կը լսէ՞ք Հայոց մեծեր — Ն. Թ.

Նոյն մտահոգութիւնները Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆ, 23 յունիս (Յատուկ) —Գործազրկութեան տագնապը կը շարունակուի ամէն ճակատի վրայ: «Սոմիւա» վակոնի մեծ գործարանը, վերջին շաբթուան ընթացքին արձակեց մօտ 50 բանուորներ, տառապէս գործադրելով հարիւրին տասնի օրէնքը

Պէրլիէ ինքնաշարժի գործարանը որ Լիոնցիներու կողմէ «միսաֆիրխանէ» կը կոչուի, մէկ երկու շաբաթի համար 40 — 50 բանուոր կ'առնէ եւ յետոյ կ'արձակէ: Փարի – Լիոն – Մէտ. ընկերութեան բանուորներն ալ մեծ տագնապ մը ապրեցան այս օրերս: Արձակուեցան բաւական թիւով բանուորներ, ընդհանրապէս Ալժէրիացիներ.

Առեւտրական հրապարակն ալ միշտ կայուն է: «Առեւտուրը մեռաւ», կ'ըսեն առեւտրականները: Օրուան տագնապէն ազդուած են մասնաւորապէս փոքր առեւտուրը եւ նպարավաճառները: — Մ. Տ. Պ.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉՈ՞Ի ՄԹՈՒԹԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ՄՆԱՆ

Նիւ Եորքէն «Դուրեան յանձնաժողովի գործակալ-թղթակից Հա – զորդած է հետեւեալ խիստ յատկա – նշական տեղեկութիւնը.—

«Սոսոյց պաշտօնակ կը լսեմ, որ Ամեռիկահայ լեգէոնականները որոշած են ստանձնել իրենց կարգին նախկին ընկերոջ պաշտպանութիւնը եւ հաչեր ուղարկած բոլոր լեգէոնականներուն, որ բերեն իրենց նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը Նազարբէ – ան (Փրովիտէնսի ոճրագործի) դատին համար»։

Մեր ձեռքի տակ ունինք Լեգէոնականներու Կեդր. Վարչութեան պաշտօնական մէկ գրութիւնը (ամբողջութեամբ պիտի հրատարակենք առանձին), որ բուռն կերպով կը բողոքէ լեգէոնականներու անունի եւ կազմակերպութեան այս խայտառակ չարաչարութեան դէմ։

Այդ չարաչարումին գաղտնիքը դժուար չէ հասկնալ։ Ռամկավարները, չյանդգնելով բաց ճակատով դուրս գալ իրենց ոճրագործ ընկերոջ պաշտպանութեան համար, վառօրէն կը թաքնուին «լեգէոնականներու» անուան տակ եւ իբր «լեգէոնականներ» կը ներկայանան որոշ շրջանակներու՝ դրամ հաւաքելու, ընդհանուր ժողով – ներ գումարելու, փաստաբան վար – ձելու համար։

Ըստ երեւոյթին, այդ մարդիկ այնքան են կորսնցուցած իրենց գլուխը, որ մոռցած են, թէ լեգէոնականներու միայն մէկ փոքրիկ մասը ռամկավարներ են եւ կրնան համակիր ըլլալ ռամկավար ոճրագործի մը եւ թէ լեգէոնականներու կազմակերպութիւ – նը չի կրնար թոյլ տալ ու չպիտի թոյլ տայ այնքան վրդովիչ կերպով չարաչարուելու Լեգէոնական անունը։

Ռամկավարները պարզապէս կ'ու – զեն կապկել Նիւ Եորքի իրենց Դաշնակցականներու պաշտպանութեան կազմակերպումը։ Սակայն այդ պարոններ կը մոռնան որ՝ Նիւ Եորքի մեր ինը ընկերները անմեղ անձեր էին, երբեք չընդունեցին իրենց վերագրուած սպանութիւնը, եւ որ անոնց պաշտպանութեան գործին բարոյապէս ու նիւթապէս օգնող բազմութիւնը ունեցաւ ու մինչեւ այժմ ալ ունի այն խորունկ համոզումը, թէ անոնք բոլորն ալ անմեղ են եւ դժբախտ զոհերն են «ճակատական» հակառակորդներու անխիղճ դրպարտութեանց եւ կեղծ ցուցմունքներուն։ Մինչդեռ ամէն մարդ գիտէ, թէ Փրովիտէնսի ոճիրը գործող ռամկավար Նազարբեան խոստովանեցաւ իր յանցանքը, այնպէս որ ոեւէ մէկը որ եւ է կասկած չի կրնար ունենալ անոր՝ ոճրագործ ըլլալու մասին։

Արդ՝ Նիւ Եորքի մեր ինը ընկերներուն համակիր բազմութիւնը կ'օգնէր անոնց՝ հաւատալով անոնց անմեղութեան, մինչդեռ Փրովիտէնսի ռամկավար Նազարբեանին օգնել փորձողները կ'ուզեն օգնել՝ հեռաւոր կասկած իսկ չունենալով անոր ոճրագործ ըլլալու մասին։ Աւելին, ինչպէս տեսնուե – ցաւ Նիւ Եորքէն Եգիպտոսի «Արեւ»ին ղրկուած թղթակցութենէն, ռամկա – վար ոճրագործը մինչեւ այժմ չէ ալ զղջացած իր ըրածին համար եւ կը ցաւի նոյն իսկ, որ յաջողած է միայն վիրաւորել եւ ոչ թէ սպաննել Հայր Մարտուկէսեանը։

Ասիկա կը նշանակէ, որ ռամկավարները, բարոյապէս եւ նիւթապէս օգ – նութեան ձեռք մեկնելով Նազարբեա – նին, կը պաշտպանեն ոչ միայն բա – ցարձակ ոճրագործ մը, այլ եւ անոր կատարած ոճիրը։

Պէտք չէ մոռնալ նաեւ, որ Նիւ Եորքի մեր ինը ընկերներուն համակիր բազմութիւնը հրապարակով դրամ հաւաքեց անոնց պաշտպանութեան համար, եւ հաւաքուած գումարներն ալ սէնթ առ սէնթ արձանագրուեցան «Հայրենիք»ի մէջ։ Մինչդեռ ռամկա – վար ոճրագործի պաշտպանութեան համար դրամ կը հաւաքեն մութին մէջ եւ այդ մասին ոչ միայն որ եւ է արձանագրութիւն, այլ եւ ակնարկ իսկ չկայ «Պայքար»ի մէջ։ Աւելին մութին մէջ եղած հանգանակութիւնն ալ տեղի կ'ունենայ կեղծ անուան մը տակ։

✕

Այս բոլոր փաստերը կուգան գո – րացնելու այն համոզումը, թէ Փրովիտէնսի ոճիրը ցասագարի մը պատահական եւ ինքնագլուխ մէկ գործը չէ, այլ ռամկավարներու (կամ անոնց «Դուրեան յանձնախումբ» կոչուած դաւադրական մարմին) նիւթած եւ իրագործած տեռորական մէկ աքթն է։

Եթէ այդպէս չըլլար, ինչո՞ւ ցասագար ոճրագործ մը պաշտպանելու համար՝ ռամկավարները քաղաքէ քա – ղաք պիտի պտտէին, մութին մէջ ժողովներ պիտի գումարէին, գաղտնի դրամներ պիտի հաւաքէին, կա – րող փաստաբաններ պիտի վարձէին, մինչեւ 12.000 տոլար առաջարկելով թանձէն դուրս բերել պիտի փորձէին Նազարբեանը։

Եթէ այդպէս չըլլար, ռամկավար – ները ինչո՞ւ պիտի ուզէին թաքնուիլ լեգէոնականներու անուան տակ, ինչո՞ւ այդ անունը պիտի չարագործէին ինչո՞ւ իրենց ամերիկեան մամուլի մէջ բացարձակ լռութիւն պիտի պահէին եւ առ հասարակ ինչո՞ւ պիտի փորձուէին գործել թանձր վարագոյրներու ետեւ։

Ընթերցողները անշուշտ դեռ չեն մոռցած, որ երբ գործուեցաւ Փրովիտէնսի ոճիրը, ռամկավար «Պայքար»ն ու «Հ. Կոչնակ»ը դատապարտեցին այդ ոճիրը։ Մինչդեռ իրականին մէջ, ինչպէս այժմ կը պարզուի, ռամկա – վարները ոչ միայն համակրած, այլ եւ աջակցութիւն ցոյց կուտան ոճրագործին, զոր հրապարակով ուրացան եւ նոյն իսկ ցասագար անուանեցին։

Մի՞թէ պարզ չէ, որ խօսքով դա – տապարտելին Փրովիտէնսի ոճիրը, որպէսզի ծածկեն իրենց մեղսակցութիւնը, որպէսզի օրէնքի առ – ջեւ իրենք զիրենք աւելի ա – պահով վիճակի մը մէջ դնեն։ Սակայն, որովհետեւ Փրովիտէնսի ոճիրը իրապէս իրենցն էր, ռամկավարները պարտաւոր էին գործով պաշտպանել ոճրագործը, իսկ այդ ընել կրնային կեղծ անուններու տակ թաքնուելով եւ մութին մէջ գործելով։

Ռամկավարները բարոյական եւ նիւթական գաղտնի դաշնագրութիւններ կ'ընեն այժմ Նազարբեանի համար ոչ միայն այն նպատակով, որ իրենց հրամանով ոճիր գործող այդ պարոնը արդար պատիժէ ազատեն, այլ եւ այն պատճառով, որ կը վախնան, թէ կրնան ոստիկանութեան եւ դատական իշխանութեան ձեռքն իյնալ, երբեւ Փրովիտէնսի ոճիրը նիւթող եւ գոր – ծադրել տուող դաւադիր, խմբակցութիւն մը։ Մարդիկ գիտեն, թէ սա – տիկնութիւնը իրենց հետքերուն վրայ է եւ ոճրագործն ալ կրնայ իրենց համար անբաղձալի խոստովանութիւններ ընել, ուստի ամէն ճիգ ու զոհողութիւն կ'ընեն, որպէսզի «Դուրեան յանձնաժողով»ը Նազարբեանի դատարանը, ինչպէս որ կը խոստովանի «Արեւ»ի Նիւ Եորքի թղթակիցը։

Ամբողջ տարի մը է, ուրիշներու հաւաքէն անդադար ոճրագործ պաշտպանողները, ինչպէս կը տեսնուի, այսօր իրենք են որ ծանրագոյն մեղադրանքի տակ կը գտնուին Փրովիտէնսի ոճիրը յղացած, ծրագրած, կազմակերպած, գործադրած ըլլալնուն համար։ Ոչ միայն հայ ազգովին հասարակութիւնը, այլ եւ դատական իշխանութիւնը ցասագար Նազարբեանի ետեւ կրնայ տեսնել իրական ոճրագործներուն դէմքերը։

Ահա թէ ինչո՛ւ ռամկավար ազմկարարները քաշուած են իրենց պատեանին մէջ։ Ահա թէ ինչու չեն սիրեր Ամերիկա հրատարակած իրենց թերթերու մէջ բառ մը իսկ ըսել Փրովիտէնսի իրենց ոճիրի մասին։ Ահա թէ ինչու Լեգէոնականներու անունը կը չարաչարեն։ Ահա թէ ինչու մութին մէջ կը գործեն։ Ահա թէ ինչու իրենց դաւադիր «Դուրեան յանձնախումբ»ի անդամներու անուններն ալ այնքան յամառ կերպով գաղտնի կը պահեն։

(Խմբագրական «Հայրենիք»ի)

ՉՐԱՅՑ

ՏԻԿ. Ե. ԶՕՐԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԺՆԵՒ.— Վաստակաւոր ուսուցչուհի Տիկ. Ե. Զօրեան, Ժընեւի մէջ շատ համեստ կեանք մը կ'անցնէ իր ազնիւ կան, յայտնի նկարչուհի տիկ. Գեր. Զօրեանի եւ իր Թոռնով անուն փոքրիկ Թոռանը հետ։ Իր քառասնամեայ ուսուցչական գործունէութեան յոբելեանը կը տօնուի այս օրերս Փարիզի մէջ։ Այս առթիւ պատիւ ունեցայ իր հետ տեսակցելու եւ քանի մը հարցումներ ուղղելու իրեն։

— Ի՞նչ կը մտածէք, ձեր յոբելեանի մասին։

— Շատ ուրախ եմ. ես գոհ եմ որ մինչեւ հիմա աշխատած եմ իմ պարտականութիւնը կատարել, բայց ես չէի ակնկալեր այս տեսակ յոբելեանի, կարծում եմ որ չափազանցում են։

— Շատ համեստ էք, տիկին.

— Այո. ես արժանիքներ ունեմ, այն ինչ ամէն մարդ ունի։ Իմ գործունէութեան մէջ ջանացել եմ լաւ լինել։ Որ եւ է աշխատաւոր, եթէ լաւն է, յարգանքի արժանի է։ Դու թերեւս յիշում ես, տղաս, որ ես միշտ էլ ասել եմ որ կեանքի մէջ դժուար է հետեւիլ կոչումի եթէ կոչումն է լինել մանկավարժ, փաստաբան եւ պատուելի կամ քահանայ։ Սրանց գործը դժուար է, պարտականութիւնը մեծ։ Մի աշխատաւոր իր չինածը կը տայ քեզ. եթէ չես հաւանում, մի վճարեր, բայց սրանք իրենց կեանքն են տալիս։ Ուսուցիչը ամէնէն դժուար պարտականութիւնն ունի, որովհետեւ մարդ պիտի պատրաստէ իր կեանքի օրինակով։ Իմ կեանքի մէջ բնաւ կամաւոր սուտ չեմ խօսել։ Զեզի ասել եմ այն՝ ինչ որ ես խիղճով մտածել եմ։ Ասել եմ, բալաս, այսպէս եղիր, եւ ջանացել եմ որ իմ այդպէս լինելով քեզ գի օրինակ տամ։ Ի՞նչ արժանիքներ են տեսնում իմ վրայ, դրանք անձնական արժանիքներ չեն, այլ ժառանգ իմ ընտանիքի, որուն անդամները մտաւորականներ են եղել. ես գնացել եմ նրանց շաւիղով։

— Զափազանց համեստ էք, տիկին, քառասուն տարի ուսուցչութիւն ըրած էք ու մտաւորականներու շարք մը կրթած, կամաւոր նիւթական զրկումներով պայմաններու մէջ ապրելով։ Դաստիարա՞կ ըլլալ մեր մէջ ...

— Այդպէս է. պայմանները դժուար են եղել, բայց ուսուցիչը որ ինքնիրը կը նուիրէ իր աշակերտներուն, նըրանց մէջ ինքզինքը կը տեսնէ։ Այ, ձեզ ամէնէնք որ տեսնում եմ, տեսնում եմ ինձնից մի – մի մասնիկ. Սա հոգեկան մեծ երջանկութիւն է։

Մանկավարժի գործը յարգանքի է արժանի նրա համար, որ ինքը երկ – բորդ դէմ վրայ կը մնայ մինչ պէտք է աշակերտին արժէքները ի յայտ բերէ եւ յառաջացնէ. տարիներով ինք մը – նում է պարզ ուսուցիչ, իսկ իր հասցուցած տղաքը դառնում են մեծ մեծ մարդիկ

— Ես լսած եմ որ ժամանակին Ժընեւի եւ Թուրքիոյ մէջ հայ ուսանող – ներու ուսման ծախքը հոգացած էք...

— Այո՛, ճիշդ է. բայց ինչ հարկաւոր է այդ մասին խօսել։ Այն ժամանակ ունէի, տալիս էի. հիմա ապրում եմ այնպէս ինչպէս դուք «Հայաստանի» աղաքը էք ապրում։ Բալաս, երբ ես քեզ տեսնում էի որ ձմեռ ժամանակ առանց վերարկուի եւ «ֆանթուֆլ»ով դպրոց էիր գնում, մտքիցս ասում էի, այ բալա, դու անհոգ եղիր, քո ուսուցչուհին աւելի լաւ չէ հագուած ...

— Ի՞նչ կը մտածէք ձեր նախկին աշակերտներու մասին

— Բոլորն էլ ազնիւ մարդիկ են. ա – մանք միշտ էլ ինձ գրում են եւ ես նրանց ուրախութեամբ եմ յիշում. քեզ մի օրինակ. Լիւսիա Քարժինեանը, ուսու աշակերտուհի, Նովկորոտից գրնացել է Կարին, հետը վերցրած մի քանի մանհանկալ, երկու կով եւ չորս այծ ու հոն սկսել է որբեր պահելու գործին։ Մի դաշնակցական զինուոր հարցնում է նրան — Ինչո՞ւ հոս էք. նա պատասխանում է.

— Դուք տիկ. Զօրեանին կը ճանաչէ՞ք, ես նրա աշակերտուհին եմ եւ – ղել, եկեր եմ հոս որբերին ու հիւանդներին նայելու «նրա համար»։

— Ի՞նչ է ձեր կարծիքը հայ գաղութներու մասին։

— Հայ խմորը անկորնչելի է, եւ մարդկութեան մէջ կը մնայ միշտ։ Հայերս վտանգի պահուն իրար լաւ ենք բռնում, բայց ցաւալի է որ խաղաղութեան մէջ վրիժառու ենք իրարու հանդէպ. միասին չենք ուզում գործել։ Կրկին ասում եմ որ հայ խմորը աքանչելի է եւ տոկուն. տոկուն է որ այսքան տառապանքներից յետոյ մենք ապրել ենք ուզում ու ազատութեան դարպասը բաց չենք թողնում։ Հայը տոկուն է, Հայը աշխատաւոր է եւ բարձր մշակոյթի ընդունակ։ Տեսնո՞ւմ ես, ես այսքան տարի ուսուցչութիւն եմ արել, մի ծոյլ հայ աշակերտ չեմ հանդիպել. մի հայ աղայ եթէ ծոյլ է եղել, նա անպայման հիւանդ է եղել։

— Ձեր կարծիքը, մեր ազատութեան, մեր ինքնավարութեան մասին։

Այդ արդէն փափուկ խնդիր է, տղաս, բայց պէտք չէ յուսահատ լինել։ Հայը քաղաքակրթութեան մէջ տիրող տարր է, գլուխը բարձր բռնած, մենք եթէ ինքնավարութիւն չունինք, դա չի նշանակում որ մենք ազատութիւնը չենք սիրում, ընդհակառակն մենք էլ, Լեհերի նման ամէնէն ազատատենչ ժողովուրդներից ենք եղել, եւ դրա համար ինչքան զոհեր ենք տուել, բայց առ այժմ չենք յաջողուել, դա պարագաներից է կախուած եւ հարեւան երկրներից։

Ժողովուրդ կայ պայքար է մղում, արիւն թափում, թէկուզ գլխին իր – փուած են, նա դարձեալ ջարդուած անդամներից ազատութիւն է գոչում, մենք այդպիսիներից ենք եղել, բայց ժողովուրդ էլ կայ — ա) վերցնենք օրինակի համար Ալպանիան, որ ազատութեան համար չի կռուել, ազատութիւն չի ուզել, բայց նրան անկախութիւն է տրուած։ Մեր գիրքը մի այնպիսի փառուղի է, մեր դաշտերը նոյնպէս են բարեբեր որ հանդիպողը ուզում է այնտեղից անց կենալ։

— Հայ կուսակցութիւնները։

— Իմ ընտանիքի անդամները ամբողջ Դաշնակցական են եղած. եղբայրներս, հայրս, ամուսինս, բայց ես մի որ եւ է կուսակցութեան չեմ պատկանում, ես չեմ կամեցել — որպէս դաստիարակ — որ երախայիս իմ կուսակցութեան հագուստ հագցնեմ։ Աշխատել եմ որ լաւ մարդ, լաւ Հայ պատրաստեմ, նա երբ մեծանայ ինք կ'ընտրի, որովհետեւ համոզուած եմ որ բոլոր կուսակցութիւններ մէջ էլ լաւ մարդիկ կան։ Դու եղիր Դաշնակցական ու մեռիր քու ազգին համար, ես կը յարգեմ քեզ, դու եղիր բոլշեւիկ ու մեռիր քու ընկերոջ համար, ես կրկին կը յարգեմ քեզ։ Դրահամար է որ ես ձեզ բնաւ չեմ ասել, այս կուսակցութիւնը լաւն է, միւսը վատն է, այլ ասել եմ, բալաներ, Հայ մնացէք, ձեր ցեղը աշխարհի լաւագոյն ցեղերէն է։

ԳԱՐԵԳԻՆ ՆԻԿՈԼԵԱՆ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ

Նոր խնդկատակութիւն

Նոր փորձանք մը եւս գաղութի գլխին

Ահ մը չուզոթներ, իրենց չեչար – ւած խառնակչութեամբ, հրապարակ եկած են, «Ազգ. Խորհուրդ» կազմելու համար։ Եւ իբրեւ անմիջական գործ, արդէն իսկ ժողով սարքած են ընթացք տալու համար իրենց իսկ չհասկցած հարցերուն։

«Հրամմանատար Խանդատանեան Թող հրճուի։ Իր ցանած սերմերը աճած Մարսէյլի մէջ ալ ծիլեր արձակել սկսած են։

Իր հովանաւորած բախտախնդիրներ տեսնելով որ Ներգաղթի խնդիրն ալ ջուրն ինկաւ, սկսած են նոր յանկերգ մը երգել, «Հաւաքական հայ – ատկութիւն». գիտա մը որուն իրենք իսկ չեն հաւատար։

Վերջապէս ի՞նչ պիտի ընեն այս մարդիկը։ Պիտի ընեն այն ինչ որ ըրին Փարիզի մէջ։ Այսինքն ճակատ ճեղքել։

Երեւի «Հրամմանատար»ին Մարսէյլի ձագուկները կը մոռնան թէ Մարսէյլը Փարիզ չէ։

«Ազգ. Խորհուրդ» կոչուած մեռեալածին խնդկատակութիւնը «հող չունի հոս եւ պիտի չունենայ»։

Այս համոզումով, Մարսէյլի Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը հետեւեալ յայտարարութիւնն ըրաւ կոչով մը ,Մարսէյլի հայ գաղութին, յունիս 20 թըւակիրով.—

«Զարմանքով տեղեկացանք որ երբ եղբի առաջադրութեամբ խառնիճաղանճ ուղարկուած բոլոր միութիւններու, այս կիրակի Պար Կըլոպի մէջ հաւաքուելու եւ «հրամանատար» Զ. Խանդամանեանի նեռեւագութեամբ «Ազգ. Խորհուրդ» մը կազմելու համար։

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւնը, իր ցաւը յայտնելով այս իրարէս նոր «Ելոյթ»ին, կը յանձնարարէ հրաւէր ստացող բոլոր միութիւններուն կամ կազմակերպութիւններուն, որ, գաղութիս մէջ նոր պառակտումներ կամ խռովութիւններ յառաջացնող նման ձեռնարկութիւններու զոհ չերթան։

Միւս կողմէ, այս գաղութը յայտ փրանսական կառավարութեան եւ ժողովուրդին ծիծաղելի չդարձնելու համար, կը յանձնարարենք «Ազգ. Խորհուրդ»ի հրաւէր կարդացող կազմակերպիչներուն որ խնայեն այս ժողովուրդին եւ մեր մէջ նոր նեղիչ – ւածքներ ու ճակատներ ստեղծելու առիթներ չտան»։

Նոր խնդկատակութեան դերակատարները վերջ ի վերջոյ պիտի հասկնա՞ն թէ կատարեալ բարեկենդան մըն է իրենց սարքածը։

Հրաչեայ

Մեր սուգերը

ԱՆԻԷԹ.— Յունիս ամիսը չըջանի համար մահերու ամիս մը եղաւ։ Շատ մը ընտանիքներ սուգի մատնուեցան իրենց սիրելիներուն կորուստին առթիւ։ (Քանի մը հատին մահագդը «Յառաջ»ի մէջ հրատարակուեցաւ)։ Մեր գաղութը, որ տասներկու տարուան կեանք ունի, մինչեւ այս տարի այսքան շատ մահեր չէր տեսած մէկ ամսուան մէջ։ Կը փութամ «Յառաջ»ի մէջ գրել իրենց տարիքը եւ ծննդավայրը, ի գիտութիւն իրենց մօտաւոր կամ հեռաւոր ազգականներուն եւ բարեկամներուն։ 1. Աննա Հայկեան, 70 տարեկան (Ուշագցի)։ 2. Երեմե Սարաֆեան 65 տարեկան, Կեսարացի։ 3. Սերժ Կէօվշէնեան, Երկու տարեկան, Զէյթունցի։ 4. Սոնա Թաքուչեան, 19 տարեկան, Կեսարացի։ 5. Հաճի Կարապետ, 38 տարեկան, Շապին – Գարահիսարցի։ 6. Կեւոն Գրիքէհրեան, 32 տարեկան, Սեբաստացի (Պոլիս), որ ամուսնացած էր մէկուկէս ամիս առաջ։ Այս վերջին երկուքը թաղուեցան Պուա – Քոլոմպի գերեզմանատունը, իսկ միւսները՝ Անիէթի Հանգիստ իրենց ոսկորներուն։

Յակոբ Ադամեան

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնելի եւ մելանով։

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ. — 1918 ՄԱՅԻՍ)

ԻՆՉՈ՞Ի ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆՔ

Յաճախ կ'արծարծուէր, այս ճակատագրական դէպքերուն զուգընթաց, պատասխանատուութեան դժուարին հարցը։

Ովքե՞ր էին պատասխանատուները եւ որո՞նք էին այն դրդապատճառները, որ զարչելի Թուրքը շոգեպինդ մօտեցուցին Ախուրեանի եւ Արաքսի փէշերուն։

Մեր անզօր ցասման մէջ շատ յաճախ մեղադրելի աթոռին կը նստեցնէինք, արդար կամ անարդար կերպով, անուններ, դէմքեր ու կազմակերպութիւններ, որոնք իշխանական պատասխանատու մական ունէին եւ կոչուած էին ղեկավարելու հայութեան բախտը, խիստ դժնդակ պայմաններու մէջ։

Մեր վերագրումները կ'ըլլային մերթ յախուռն ու կրքոտ, մերթ անչափ ու անկշիռ, առանց փաստերու եւ իրողութեանց վերագնահատութեան։

Այո՛, քննադատութիւնը միշտ ալ եղած է դիւրին։ Հի՛ն ու մաշած առաքինութիւն է այդ։

Խոստովանինք միայն, որ հանրային պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը, առ հասարակ մեր մէջ եղած է թոյլ, անջիղ ու անմռունչ։ Լաւն ու վատը երբե՛ք չեն ստացած իրենց արժանի գնահատութիւնը։ Բաւական է գիրք ու դաւանանք փոխել, սեւը ճերմակ, ճերմակն ալ սեւ ցոյց տալու համար։

Տարաբախտաբար, մեր ազգային բնազդը միայն պարտութեան ժամուն կ'արթննայ, կ'ըմբոստանայ, կը գալարի ու կը դառնացնէ անխնայ իր բոլոր ներքին ուժերը, երբ հարուածը կը ստանայ չեչաքի արտաքին ուժերէն։ Բռնութեան նոխազ կը դառնան մարդիկ ու կազմակերպութիւններ, սեւ կիրքի անարգանք պոռթկումներով, երբ բոլորովին մեղմէ դուրս կը գանուին յաճախ ճակատագրական նշանակութիւն ունեցող ազդակներն ու չարժառիթները։

1918 յունուար 30ին երբ հայ – թրքական ահաւոր պատերազմը սկսաւ, մեր բովանդակ համազգային ճիգերն ու մղուած կռիւները ինքնաբերաբար առացան սոսկ ինքնապաշտպանողական բնոյթ։ Մեր նպատակն էր, ներկայ ունենալով մեր միջոցները, ինքնապաշտպանութեան տեւողութեան մէջ որոնել մեր փրկութեան լաստը, եւ ոչ թէ ռուսական ծաւալուն ուժին փոխարինելու յաւակնութիւնն ունենալ։

Արդ, երբ կը պատկերացնենք ազդժամանակաւոր ահաւոր եւ յաջորդական փլուզումը, կը նկատենք խոկայէս պատճառներ, որ բացարձակապէս մեր դէմ կը գործէին, եւ պատճառներ՝ որ զուտ հայկական ու տեղական էին։

Ուստի, առարկայօրէն կ'ուզենք կատարել վերագնահատութեան փորձ մը, աչքի առջեւ բերելով բոլոր այն փաստերն ու երեւոյթները, որ աղէտաւոր անդրադարձումներ ունեցան մեր պատմութեան ընթացքին վրայ։

Անժխտելի, եւ միանգամայն անառարկելի էր, որ մեր ողբերգական պարտութեան մեծագոյն եւ հիմնական պատճառը, հոկտեմբերեան յեղաշրջումէն յետոյ, ռուս բազմահազար զինուորներու՝ քաղաքական Ռուսաստանի «դէպի տուն» վերադարձն էր։ Այս խիստ բախտորոշ թուականէն կը սկսի մեր աննախընթաց ողբերգութիւնը, որուն հետեւանքները, աւա՜ղ, մինչեւ այսօր կ'արձագանգեն մեր տարագիր հոգիներուն մէջ։

Անշուշտ, ոչ ոք կրնար երեւակայել թէ ռուսական այդ «նահանջ»ը պիտի կատարուէր այդքան յախուռն, այդքան փութկոտ ու հեւ ի հեւ, եւ ռազմաճակատն ու յաղթութեան պտուղները պիտի վերածուէին բաց կրկէսի մը... Արդարեւ, հայութեան համար «խորհելու, չափելու, կշռելու ժամանակ» չկար։ Ո՛չ միայն ռուս զինուորը կը վերադառնար, այլ եւ անհանգիստ էր ռուսական բանակներու մէջ գտնուող հայ զինուորը։ Ռուսական վարչակը ջլատած ու սանձահարած էր կենդանի գործի ամէն կարելիութիւն։ Գերբնական ի՛նչ ուժեր պիտի վառէինք նախ հոգեբանօրէն մեր ժողովրդական զանգուածները կապելու ազգային ինքնապաշտպանութեան նուիրական գործին, եւ այն ալ օրերու մէջ ստեղծէինք ազգային բանակը։ Անտարակոյս, եթէ մեր բոլոր ճիգերը պսակուէին յաջողութեամբ եւ կարենայինք ժամանակ շահիլ, դէպքերը պիտի առնէին միանգամայն այլ բնոյթ։ Մեր ինքնապաշտպանութեան ուժերը պիտի հասցնէինք ճիշդ հինգ – վեց ամիս դիմադրելու չափ, երբ կը ստորագրուէր Մուտրոսի (հոկտ. 28) եւ ընդհանուր զինադադարը (նոյեմբեր 11ին)։ Բայց անկարելին ոչ ոքի կարելի էր պարտադրել ...

Երկրորդ հիմնական պատճառներէն մէկն էր Անդրկովկասեան ժողովուրդներու գործակցութեան հարցը։ Ուրիշ խօսքով, համակովկասեան ցեղամիջեան կենակցութեան փշոտ խնդիրը։

Անդրկովկասեան Կոմիսարիատի կազմութենէն ի վեր յեղափոխական Ռուսաստանը, այս ծայրագաւառին մէջ, ռազմական եւ քաղաքական ազդեցութեամբ ե՛ւ կար ե՛ւ չկար։ Իսկ համայնավար յեղաշրջումէն յետոյ, Ռուսաստանը քաշուած էր իր պատեանին մէջ եւ Կովկասը ձգած իր բախտին։

Արդ, այսպիսի պայմաններու մէջ կասկած չկար, որ յարութիւն պիտի առնէր կովկասեան ազգերու ուրոյն քաղաքական կազմակերպութեան խնդիրը, ի հարկէ իր բոլոր հիւանդագին արտայայտութիւններով։

Կովկասի մէջ միանգամայն յստակ ու պարզ էր Թաթարներուն՝ կեցուածքը։ Թէպէտ անոնք աշխարհագրականօրէն կապուած էին կովկասեան ընտանիքին հետ, սակայն էութեամբ ու հոգեպէս կապուած էին Թուրքիոյ։ Եւ այդ պարագան նոր չէր մեզ համար։ Դեռ 1905էն ի վեր համաթուրանական սերմերը բողբոջ նետած էին անոնց հոգիներուն մէջ։ Գէհանէարին Շաքիրի յուշերէն կը պարզուի որ հիւսէյին մոլլա զադէ Ախունդովներ բացորոշ կերպով կը յայտարարէին սարիներ առաջ.— «Եթէ Կովկասի իսլամներն ապստամբին, լեռներն ու քարերն անգամ պիտի չի կրնան դիմանալ. Եթէ Հայերը Իսլամներուն դէմ կռուելու եւ իրենց համար անկախութիւն շահելու միտք ունին, թող վերստահ ըլլան թէ սար չպիտի արժանանան, քանի ողջ են Կովկասի Թուրքերը»։

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(25)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ

—օ—

Երեւանի մէջ պիտի հիմնուի պատմութեան եւ գրականութեան նոր ուսումնարան մը, որ պիտի ունենայ հետեւեալ բաժինները.—

1. Հայաստանի պատմութեան բաժին, պատմական եւ քաղաքակրթական յուշարձաններու ուսումնասիրութեան հատուածներով։

2. Հայ գրականութեան եւ ազգագրութեան բաժին, հին եւ միջնադարեան, ինչպէս նաեւ նոր և խորհրդային գրականութեան հատուածներով։

3. Թանգարան, հնագիտական եւ ազգագրական, ինչպէս նաեւ գրական բաժանումներով

Այս նոր ուսումնարանին տնօրէն նշանակուած է Հայկ Գիւլիքէօխվեան։

Կրթական գործավարութիւնը հրահանգ տուած է նոր ուսումնարանի տնօրէնութեան՝ պատրաստել

1. Միջնակարգ վարժարաններու համար Հայաստանի պատմութեան եւ հայ գրականութեան դասագիրքեր,

2. Միջնակարգ վարժարաններու համար պատմութեան եւ գրականութեան ուսուցիչներ։

Մանուածապատ հայերէնով մը, խօսի. Հայաստան այս առթիւ կը գրէ թէ «պատմական եւ պատմագրական ասպարէզի պահանջները գոհացնելու, ուսումնասիրական եւ մանկավարժական աշխատանքներուն նոր ծաւալում տալու եւ այդ ճակատի բոլոր ուժերը համախմբելու նպատակով, որոշուած է Մարքսիզմի եւ Լէնինիզմի հաստատուտը «վերակառուցել» (ընջուա՞ծ էր) եւ անոր գրական ու պատմական հատուածները միացնելով Կուլտուրայի եւ Պատմութեան Ինստիտուտին հետ, հիմնել նոր ուսումնարան մը, որ պիտի կոչուի Պատմութեան եւ Գրականութեան Նոր Ինստիտուտ»։

ԱՇԽԱՐՀԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ

—•—

Հայաստանի աշխարհագրական ընկերութեան վարչութեան անդամ ընտրուեցան Ա. Եղիազարեան (կրթ. գործավար, նախագահ), Զալյաթեան, Համօ Ցովհաննիսեան, Կարապետեան, Ա. Քալանթար, Մ. Թումանեան, Ա. Տէր Պօղոսեան, Զբրաշեան, Մ. Լիսիցեան (քարտուղար), Ա. Անտոնեան (գանձապահ)։

Վարչութեան կազմած ծրագրին համաձայն, այս տարի հրապարակային դասախօսութիւններ պիտի տրուին մանաւորապէս աշխարհագրութեան դասաւանդութեան մեթոտներու մասին, զեկոյցներ՝ երկրին արդիւնաբերական ուժերու մասին, պիտի պատրաստուի Հայաստանի բնական հարստութիւններուն եւ աշխարհագրութեան մասնախօսութիւնը, պիտի կազմակերպուին գիտական – ուսումնասիրական արշաւախումբեր, պիտի պատրաստուին աշխարհագրութեան ուսուցիչներ, պիտի հաւաքուին աշխարհագրական եւ քարտիսագրական բոլոր նիւթերը։

Ասեղնագործական

Այս խորագրին տակ, Խորհ. Հայաստան կը հրատարակէ Լեւ Կամսարի հետեւեալ տողը.—

Դեռ աշնան՝ ես նկատեր էի, որ երկիրը այս տարի առատ՚կ մը կը պատրաստէ արեւին շուրջը։ Սանկ անհամբեր, շտապողական.

· Դուք իմացա՞ք որ գարունը 3 անգամ եկաւ ու ետ վերադարձաւ։

Հապա՞։

Անգամ մը ապրիլի սկիզբը եկաւ, Երեւանի կոմունարներու պարտէզին ցանկապատէն ներս նայեցաւ, երբ տեսաւ որ պարտէզը պատրաստ չէ, վերադարձաւ գնաց։

Ետոյ նոյն ամսու 15ին եկաւ ու գնաց։

Ապա մայիս 1ին պաշտօնապէս եկաւ ու պահանջեց որ պարտէզին դռները բացուին իր առջեւ։

Պարտէզին վարչութիւնը բարկացած՝

— Գնա՛, բսաւ, ու մի՛ խանգարեր հաշխատանքը։ Եւ մինչեւ որ չեմ ըսեմ, չգաս

Վարչութիւնը մայիս 20ին հաշխատանքը վերջացնելով զրկեց՝ Գարունը կանչելու։

Բայց Գարունը չեկաւ։ Ու տասը օր եօթը զրկեց ... Ամառը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՄՐՑՈՒՄ

Հայաստանի կրթական գործավարութիւնը թատերագրական մրցում մը բացած էր։ Մրցանակ շահած թատերգութեանց յայտարարութեան առթիւ, հանդէս մը տեղի ունեցաւ Երեւանի մէջ։ Կրթ. գործավար Ա. Եղիազարեան պարզեց թատերգութեան զարգացման պայմանները։ Դ. Արով խօսեցաւ մրցանակ շահած գործերուն արժէքին մասին։

Ժիւրին այս առթիւ յայտարարեց, որ իրենց ներկայացուած թատերական գործերէն ոչ մէկը կը լրացնէ կառավարութեան բացած մրցումի պայմանները, այս պատճառով Ա. մրցանակը չտրուեցաւ։ Բ. մրցանակի արժանի համարուեցաւ գերասան Վ. Վաղարշեանի Սասունցի Դաւիթը։ Գ. մրցանակը տրուեցաւ Դ. Դէմիրճեանի Նապոլէոն Կորկոտեան թատերախաղին եւ Ս. Բաղդասարեանի Կեն ճանապարհին գործին։

Ժիւրին որոշ վերապահումէ վերջ բեմագրութեան համար յանձնարարելի գտաւ Գ. Զախիրեանի Սեւան, վաստակաւոր դերասան Վ. Միրզոյեանի Խուժանին եւ Վ. Մանուէլեանի Բավլա գործերը։

Ետոյ կրթական գործավարը հանդիսաւորապէս հեղինակներուն յանձնեց մրցանակները,— 3000 ռուբլի Վ. Վաղարշեանի, 2000ական ռուբլի Դ. Դէմիրճեանի եւ Ս. Բաղդասարեանի։

Թատերագիրներու կողմէ շնորհակալութեան խօսքեր ըսաւ Դէմիրճեան, իսկ ժողովրդական դերասանուհի Ա. Ոսկանեան արտասանութիւն մը ըրաւ եւ հանդէսը փակուեցաւ։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

Երեւանի մէջ, նկարիչ Գ. Բաշինջաղեանի մահուան տասնամեակին առթիւ, ցուցահանդէս մը բացուած է, ուր հաւաքուած են մօտ 100 նկարներ, մօտ 30 հատ՝ արամադրուած ընտանիքին կողմէ

⁂ Կրթ. գործավարութիւնը Երեւանի Երաժշտանոցին կից բացած է մանաւոր բաժին մը, ուր 5-10 տարեկան մանուկները, անոնք որ երաժշտական ձիրքերով օժտուած են, մասնագիտական կրթութիւն պիտի ստանան։ Այս բաժինը պիտի ընդունուին առ այժմ 10 մանուկներ միայն։ Մասնաւոր յանձնախումբ մը քննած է 120 մանուկներ, ընտրելով 14ը, որոնք մասնագիտական ու բժշկական կրկնակի քննութենէ վերջ պիտի ժանեն Երաժշտանոց։ Ամսական պիտի ստանան 150 ռուբլի։ Իւրաքանչիւրը պիտի ունենայ իր դասախօսը։ Նախ պիտի սորվին դաշնակ եւ ջութակ, յետոյ թաւջութակ, եւն.։

⁂ Երեւանի Սպենդիարեան երաժշտ. վարժարանէն շրջանաւարտ եղան 12 հոգի, որոնք ամէն յոյս կը ներշնչեն ապագային տաղանդաւոր երաժիշտներ դառնալու։

ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—օ—

Փարիզի Հայ Բժշկ. Միութեան տարեկան դասախօսութիւններու շարքը վերջացաւ այս շաբթու։

Դժբախտաբար Բժշկ. Միութեան այս խիստ օգտակար ձեռնարկը ժողովուրդին կողմէ չգնահատուեցաւ, թէեւ շատ պէտք ունէր եւ կրնար շատ բաներ սորվիլ։

Այն նիւթերը, զորս Բժշկ. Միութիւնը ընտրած էր ժողովուրդին համար, խիստ հետաքրքրական էին եւ բոլոր անոնք որոնք ներկայ էին, գոհունակութեամբ կը բաժնուէին։

Թէեւ «Յառաջ» օրը օրին այս դասախօսութիւններու ամփոփ տեղեկատուութիւնը տուած է, աւելորդ չեմ համարեր զանց տրուած նիւթերը անգամ մը եւս թուել, գաղափար մը տալու համար Բժշկ. Միութեան ճիգին մասին յօգուտ հայ գաղութին։

1— Կանխազգուշական միջոցներ՝ թոքախտ զերծ մնալու համար,— Տոքթ. Արթինեան։

2— Դարմանում թոքախտի եւ B.C. G.— Տոքթ. Կարապետեան։

3— Ալքոլամոլութիւն,— Տոքթ. Եազմաճեան։

4— Մտային հիւանդութիւններու դէմ կանխազգուշութիւն,— Փրոֆ. Աղայեանեան։

5— Սրճամոլութիւն,— Տոքթ. Ա. Տէր Անդրէասեան։

6— Ծխամոլութիւն,— Տոքթ. Շ. Այվազեան (Շ. Նարդունի)։

7— Տան առողջապահութիւնը,— դեղագործ Կ. Բասմաջեան։

8— Սեռային ախտերու դէմ կանխազգուշութիւն,— Տոքթ. Ալլահվերտի Որդի։

9— Ցցի կնոջ առողջապահութիւնը,— Տոքթ. Խանճեան։

Անշուշտ շատ բան կարելի է ըսել ժողովուրդին այս անտարբերութեան մասին։ Ուսեալ ու անուս սրճարաններու մէջ կը սիրեն քաղաքականութեամբ եւ պլոթով զբաղիլ։ Առողջութիւն, ո՞վ կը խորհի։ Ի՞նչ փոյթ թէ ուրիշ ազգեր ցեղապաշտութիւն կը քարոզեն, սերունդ կը կերտեն, նոր ժողովուրդ կը հասցնեն, մինչ մենք կը մնանք նոյնը կամ կը փճանանք։

Երբ եւ իցէ մէկը հետաքրքրուա՞ծ է Բժշկ. Միութիւնով, թէ ի՞նչ կ՚ընէ եւ ի՞նչ կը գործէ։ Անոր կատարած դերը հայ գաղութին մէջ գնահատելի է։ Խումբ մը անձնուէր բժիշկներ, գլխաւորութեամբ անխոնջ Տոքթ. Փոլոեանի, կ՚աշխատին օգտակար ըլլալ գաղութին, զոհելով իրենց հանգիստը։

Ի՞նչ օգուտ սակայն։ Ոչ ոք կը հետաքրքրուի առողջապահական հարցերով։ Բայց անգամ մը գացէք եկեղեցւոյ բուժարանը, ամբողջ երիտասարդ սերունդ մը հիւծած եւ մաշած, մէկը միւսին ետեւէն՝ կը դիմեն բժիշկին, աղերսելով քիչ մը յոյս, քիչ մը կեանք։ Ուշ չէ՞ արդէն։

Ս. Ոսկեան

Բաց նամակ

«Հ. Մ. Ը. Մ.ի ՓԱՐԻԶԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ» ԵՒ ԱՄԷՆՈՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 18 յունիս.— Առանց զարմանալու իմացանք «Յառաջ»ի 13 յունիս թիւի խմբագրականէն «Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութեան» մէկ որոշումը, որով սոյն մարմինը «կ՚աւեւտէր» թէ չէ մասնակցած Մայիս 28ի տօնին։

«Յառաջ» շատ լուրջ կարեւորութիւն էր տուած հարցին։

Կուզանք ըսել բոլորին թէ Փարիզի «վարչութիւնը» չակերտաւոր մարմին մըն է, եւ իրական Հ. Մ. Ը. Մ.ի սկաուտներուն համար ոչ մէկ արժէք ունի։ Մենք, ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս մասնակցեցանք ազգային տօնին եւ պիտի մասնակցինք ամէն տարի, բոլոր ազգային տօներուն։

Այդ «վարչութեան» անդամները որ ստորագրած են սոյն ապազգային շրջաբերականը, խաբի եկած են քանի մը բախտաւորներու կողմէ սարքուած դաւի մը, որուն մանրամասնութիւնները զանց կ՚առնենք առ այժմ։

Պարոններ, Հ. Մ. Ը. Մ.ը ազգային նպատակներով կազմուած Միութիւն է, անոր մեծագոյն նպատակն է հայ պատանին հայ աւանդութիւններով սնուցանել եւ Հայ պահել։

Հայկական դրօշը ոչ թէ պարզ մըն է անոր համար, այլ եւ նուիրական մէկ խորհրդանշան։

Մայիս 28ի տօնը հայութեան յուլիս 14ն է, իսկ զայն ուրացողը հայութեան թշնամին է։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի դանէն ներս ոչ ոք կարող է մտնել միջազգային եւ կուսակցական նկատումներով։ Շատեր փորձեցին ու յուսախաբ ետ դարձան։

Մեզի համար հաւասարապէս նուիրական են երկու տօներ,— Ապրիլ 11-24ը եւ Մայիս 28ը։ Այս երկու տօներուն ոգին է նաեւ մեր ոգին։

Այս առթիւ կուզանք լուսաբանել ուրիշ պարագայ մը եւս։

«Յառաջ»էն եւ թերթերէն իմացանք թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փութպոլի Ա. խումբը հրաւիրուած է Երեւանէն, եւ պէտք եղած անցագիրն ալ հասած է Փարիզ։

Այս լուրը պարզ խաղ մըն է, ըստ մեզի, եւ որոշապէս կ՚ապացուցանէ թէ սոյն ճամբորդութիւնը ապահովելու համար վերոյիշեալ վարչութիւնը պէտք տեսած է «բարեկամութեան» ապացոյց տալ ուրանալով Մայիս 28ը։

Ի դիմաց Հ. Մ. Ը. Մ.ի վարչութ.
Ատենապետ՝ Յ. Պահէճեան
Ատենադպիր՝ Մ. Անթոլեան

«ՆՈՐ ՄՆՁՈՒՐ»

Մարսէյլէն մեզի հաղորդուած նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ ձեռնարկուած է «Նոր Մնձուր»ը շինելու Խ. Հայաստանի մէջ եւ այդ նպատակով կոմիտէ մը կազմուած է Երեւանի մէջ։ Նոր Մնձուրը պիտի ընդգրկէ հետեւեալ գիւղերը.— Արմտաններ, Ապուշտան, Թաղուա, Զիմառա, Բենկա, Կասման – Էրճ, Հասանօվա, Խուռնավուլ, Տանձին եւն.։

Հաղորդելով այս տեղեկութիւնը, Մնձուրի Հայր. Միութեան մասնաճիւղը հրապարակաւ կոչ կ՚ուղղէ բոլոր հայրենակիցներուն։ Հասցէ — M. Chadian, 63 Rue Longue des Capucins, Marseille։

ԹՂԹՈՒԿ

«Դրամ չկայ»

—•—

«Մշակ», Ֆրէզնոյի անկախ հայաթերթը, դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, արդար դառնութեամբ (24 մայիս).

— «Ներգաղթի հարցը կը յուզէ հիմա ամէն հայրենասէր անհատի սիրտը։ Աստանդական ու թափառական հայութիւնը կը բաղձայ երթալ Հայաստան. բայց Հայաստանի կառավարութիւնը անտարբեր կը մնայ անոր բաղձանքին հանդէպ՝ անուղղակի կերպով զգացնել տալով թէ ներգաղթը դիւրացնելու համար դրամ կը պակսի։

Զարմանալի է, սակայն, դիտել թէ մինչդեռ դրամ կը պակսի ներգաղթի նման կենսական գործի մը, դրամ չի պակսիր եւրոպական կեդրոններու մէջ գործադուլներ կամ բանւորական ուրիշ խլրտումներ յառաջացնելու համար, եւ ոչ ալ դրամ կը պակսի Ամերիկայի *Բանուոր* բոլշեւիկեան քուրջը քաշքշելու նպատակով։ Դեռ անցեալ տարի խորհրդային Հայաստանի կառավարութիւնը ՀԱԶԱՐ օրինակ *Բանուոր* բաժանորդագրուելով 5 ՀԱԶԱՐ տոլար եւ ուեւէ զրկեց այդ լրագրուկ թերթին. երբ կրնար հարիւր մասնագէտ Հայեր տանիլ Հայաստան նոյն գումարով.

Հայկական կառավարութիւնը փոխանակ դրամ վատնելու բացասական եւ կործանարար ծրագիրներու համար, պարտի դիւրացնել ներգաղթը ու պատճառ դառնալ Հայաստանի բարգաւաճման։

Տարագիր հայութեան մէջ կան բազմաթիւ անձեր, որոնք ուսած են արդիական երկրագործութիւնը, հողամշակութիւնը, ճարտարապետութիւնը, հիւսնութիւնը, կերպասագործութիւնը, կօշկակարութիւնը, գիւղատնտեսութիւնը, մեքենագործութիւնը, բժշկութիւնը, դեղագործութիւնը եւ ուրիշ կենսական գիտութիւններ, որոնք անհրաժեշտ են որեւէ երկրի յառաջդիմութեան եւ քաղաքակրթութեան համար։

Արդիական մեթոտներ պէտք է որ ներմուծուին Հայաստանի մէջ։ Եթէ Վրաստանի կամ Ատրպատականի կառավարութիւնները ունենային այն առաւելութիւնը զոր ունի հայկական կառավարութիւնը արտասահմանի մէջ, պիտի ջանային անմիջապէս փոխադրել զայն իրենց։

Ներգաղթը դէպի Հայաստան կը նշանակէ հարստութեան եւ արդիականութեան ներմուծում։ Հայկական կառավարութիւնը եթէ կ՚ուզէ զօրացնել երկիրը, պարտի հետաքրքրուիլ ներգաղթի հարցով, եւ ոչ թէ քրտական կամ թրքական գրքեր հրատարակելու կամ անոնց մշակոյթը տարածելու գործով։

Մեր բաղձանքն է որ զօրանայ մեր հայ կառավարութիւնը, ու ատիկա կարելի կը դառնայ զօրացմամբը Հայաստանի։ Գիտենք թէ երբ հայ կառավարութիւնը լրջօրէն նկատի առնէ մեր թելադրութիւնները, պիտի անմիջապէս ըմբռնէ կարեւորութիւնը ներգաղթի հարցին լուծման։

Արտասահմանի հայութիւնը պիտի չգլանայ ոչինչ նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւն Հայաստանի կառավարութեան, եթէ ան ձեռնարկէ հաւաքելու տարագիր Հայերը իրենց հայրենական բոյնը։

Այս բանը տեսնել ամէն Հայու բաղձանքն է անկասկած»։

ԻՐԱՆԻ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԻՐԱՒԱԿԱՆ ՎԻՃԱԿԸ

—•—

Վերջերս համագումար տեղի ունեցած է Նոր Ջուղայի մէջ, նպատակ ունենալով նոր կանոնագիր մը մշակել Իրանի հայութեան համար։

Իրանի խորհրդարանի հայ երեսփոխաններէն Գ. Միրզայեան յայտնած է թէ դատական նախարարը կանչած է զինք եւ յանձնարարած որ կանոնագիր մը մշակեն բստ Հայերու աւանդական, կրօնական եւ կանոնական ըմբռնումներուն եւ ներկայացնեն, որպէսզի բոլոր դատական մարմիններուն հրահանգուի անոր համաձայն շարժիլ Հայերու դատական գործերու մէջ։ Նոյն յանձնարարութիւնը եղած է նաեւ Զրադաշտականներու եւ Հրեաներու երեսփոխաններուն

Տոքթ. Աղայապեան ալ յայտնած է թէ Ամուսնական եւ Ապահարզանի տնօրէնութիւնը նոյնպէս փափաք յայտնած է որ փոքրամասնութիւններ ունենան իրենց ուրոյն կանոնագրութիւնները, որպէսզի վերոյիշեալ հարցերու մէջ անոնց կանոններուն համաձայն գործուի

Ընտրուած յանձնաժողովը բարեփոխած է հին կանոնագիրը եւ ներկայացուցած համագումարին։ «Պարսկա-Հնդկաստան» բացատրութիւնը վերածուած է «Իրան – Հնդկաստանի եւ Ատրպատականի թեմեր» բացատրութեան։ Առաջին յօդուածի «Հայ եկեղեցի» բառերու փոխարէն գրուած է «Լուսաւորչական հայ եկեղեցի» բացատրութիւնը, քանի որ կանոնագիրը նկատի առած է Լուսաւորչական Հայերը եւ ոչ թէ կաթոլիկ կամ Բողոքական Հայերը։ (ԽՄԲ.— Սխալ են կատարած այս սրբագրութիւնը)

Ետոյ կարդացուած է կաթոլիկ հայ վարդապետ Հ. Մ. Արզարի մէկ գրութիւնը, որով կը յայտնէ թէ իրենց համար ընդունելի են հայկ. կանոնագրութեան բոլոր կէտերը, բացի ամուսնալուծման վերաբերեալ կէտերէն

Ժողովը այն եզրակացութեան յանգած է որ անոնք (կաթոլիկ եւ բողոքական Հայերը) թողուին իրենց կամքին, եւ եթէ որ եւ է սաեն ուզեն ընդունիլ հայկ. կանոնագրութիւնը, թող դիմեն կառավարութեան եւ անով գեկավարուին։

Տոքթ. Աղայապեան յայտնած է թէ էջմիածնի կաթողիկոսը գրութեամբ մը փոփոխութիւններ թելադրած է, բայց կարելի չէ զանոնք ընդունիլ։ Այսպէս, երբ Իրանի կառավարութիւնը ջնջած է Շէրիի ատեանները եւ բոլոր դատերը յանձնած է քաղաքային դատարաններու, բնականաբար չի հաւանիր նման իրաւունք մը տալու Հայերուն։

Համագումարը որ խորհրդակցական հանգամանք ունեցած է, նկատի առած է նաեւ թեմական առաջնորդի ընտրութիւնը եւ իբրեւ թեկնածու ներկայացուցած է Գարեգին եւ Բագարատ արքեպ.ները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Զայնին եկեւէնները միայն բաւական էին։ Սիրտերը կը միացնէր սիրտերուն

Հիմակ ալ սրտի հրաշալի տրամութեամբ այդ օրերուն գեղեցկութիւնը կը փնտռէր։ Այդ օրերուն պատմութիւնները աչքերուն առջեւ, անցեալը կը տեսնէր։

Այդ օրերուն կը խօսէր, կը պատասխանէր, ձայնը ազատ, լոյսի պէս հանդարտ, իր աչքերուն խորէն վեհանձնօրէն կրնար նայիլ անոր։ Այդ օրերուն կրնար մտիկ ընել իր ձայնը, իր սիրտին ձայնը, ու կը խնդար անոր հետ դէմ դիմաց, ու խոստակցութեան մինչեւ վերջին բառը մտիկ ընելով, Վահա՛ն բսած ատեն, իրենց զրացիին աղան, խեղճիկ Վահանը կը տեսնէր։

Աչքերը սրբեց։

Սիրտը տարբեր կերպով կը զարնէր այս անգամ։ Անոր ձայնը երբե՛ք այսքան խորունկէն լսած չունէր։

Հիմա՛կ ...

Այդ համբոյրը, ուրիշին չըթունքներուն դպած համբոյրը, երբ մութին մէջէն կը տեսնէր, սարսափելի, սարսափելի ... ո՛չ, ո՛չ ... մարմինը ամբողջ դողի մէջ, մատները տարուբերթունքներուն, ու կամաց կամաց բանալով բերանը, աչքերուն կոպերը վար իջած, մրմնջեց.

Համբոյրդ ...

Ժամանակին շատ բան պատմած էր Վահան, անոնք հիմակ մէկիկ մէկիկ, ձայնի մը, լոյսի կամ աչքի մը խաղին հետ կ՚արթննային։ Անոնք ներսը մնացած, հեռաւորութեան մը լոյսերուն պէս կը տեսնէր։ Կարծես իր մարմին փակած, իր արիւնին տաքութիւնը ունէին։

Ու պաղութիւն զգաց մարմինին վրայ, երբ ամուսինը եկաւ երկնցաւ օրրաթոռին վրայ, ծովին դիմաց, ու իր ամէն օրուան հաշիւներուն հետ, պզտիկ տետրակը գրպանէն հանեց, նայեցաւ անոր, կրկին գրպանեց, յետոյ ընդհանուր տարտամութեան մէջ, տատամսելով գրեթէ, նորէն գուրս հանեց, ու այլ եւս թիւերուն վերջը չէր գար, գրեց, աւրեց, գրեց այսպէս թիւր թիւին ետեւէն, այնքան խառնուած վրայ լեցուած անոնք, առանց կարգի, խառն ի խուռն ...

Ա՜հ, այս տետրակը ...

Նոյն իսկ խոստակցութեան պահուն, վայրկեան չանցած, Առաքել աղա խօսքին թելը կը կորսնցնէր, կը դանդաղէր, ծանծրութեան չափ ծանրութիւն կուգար վրան։ Իր մէկալ մտածումները, ամէն օրուան հոգերը, անոնց շատ վարժուած կը խառնուէին մտքին, ու մտածելու տեղ, կը կենար առեն մը։

Ո՞ր մէկ տեսածին վրայ պէտք էր մտածել, ամէնքն ալ իրենց մասնաւոր տեղը ունենալով մէկտեղ, չէին կրնար լեցնել պարապը, զոր իր գործին դաշտը բացած էր մեծ բերան փոսի մը պէս։ Անկարելի էր, այս պարապը կը մնար պարապ, ամէն օր կը մեծնար, բայց սիրտն ալ մեծնալու տեղ կը պզտիկնար։ Կարծես մարմինով ալ կը պզտիկնար։

Ու այն պարի գիշերէն ետք, ալ ուրիշ գործ չունէր ամուսինը, թիւերուն հետ կը խաղար, ու ինք անոր նայած ատեն, հին օրերու մարդը կը տեսնէր։

Ու հառաչեց Զարուհի։

Բա՜յց ... բայց ի՞նչ որ ալ ըլլար, ան իր ամուսինն, պէտք էր խեղդել սիրտը, ու գլուխը դարձուցած երբ կը նայէր անոր, աչքերը կը մնային պաղած, կը տեսնէր հին օրերու մարդը, Վահանի նկարագրած տարօրինակ մարդերէն մէկը։

Ու զարմանալի, ամուսնոյն այս կեանքը, սիրտը ծակելու չափ զարմանալի կը գտնէր, ու չորս զին նայած ատեն, երբ աչքերը կը դողային ծովին բիւրեղացած կապոյտին մէջ, ակօսները պայթիւնով սեղմած, ձեռքին խլել, թերթ առ թերթ նմուշել մոլում մը կը զգար այդ անիծեալ տետրակը, որուն վրայ իր աչքերուն լոյսը ու սրտին կրակը կը թափէր օրն ի բուն, ու երբ յոգնած, գլուխը վեր կ՚առնէր, սիրտը հոն, այդ տետրակին ամէն մէկ էջին թաղուած, սիրտ մնացած չէր վրան ու ձեռքը կուրծքին զնելով, իր սրտին արտագութիւնը կ՚ուզէր մեղմացնել, որովհետեւ ինք կին մը, ամուսինն էր ան վերջապէս, պէտք էր համակերպիլ, ու գլուխը կախած ատեն, իր վիշտին ծանրութիւնը կը զգար։

Հետեւեալ օրը, երբ մինակ էին ամուսնոյն հետ ծովին դիմաց, պզտիկ պատմութիւն մը ընել ուզեց, ինչպէս կ՚ընէր Վահան՝ աղու մը պէս զը-ւարթ։ Առաքել աղա պաղ պաղ նայեցաւ կնոջ ու յանկարծ ժպիտի մը կիսատուերը գծուեցաւ երեսին վրայ՝ զարմանքը չկրնալ բացատրելու արտայայտութեան պէս բան մը, ու թեթեւօրէն օրօրելով գլուխը, կրկին նայեցաւ տետրակին, թուանշանները աւելցուց, պակսեցուց։ Շնչած ատեն, կը հառաչէր կարծես։

Առաքել աղա ուր որ գնաց, նոյն իսկ սաանկ ճամբորդութեան մը մէջ, խելքը գործին տուած, ամէն տեղ իր գործին մարդը . .

Իր կինը շատ հեղ գիշերները կ՚արթննցնէր զինքը, երբ կը կռուէր քունին մէջ, կը պոռար՝ չունէր չունէին առնելով, ու անուններ կուտար, բառեր կ՚ըսէր, որոնք իր գործին հետ կապ ունէին։

Իր գործը, իր կեանքին հետ քալող գաղտնիքներէն մէկը, երբ բան մը հարցնէին, իր բառերը եւ նախադասութիւնները ունէր՝ մասնաւոր, անորոշ, անհասկնալի։ Անկարելի էր հետեւիլ անոնց ու շատերը վարժուած,

— Բարեւ, Առաքել աղա, կ՚ըսէին, ու երբ խօսելու նիւթ չէին գտներ, օդին վրայ կը խօսէին, կամ կը խօսէին դիմացէն անցնող մարդու մը վրայ, այսպէս խօսք կը բանար։

Բայց Առաքել աղան այն մարդոցմէն էր, որոնք իրենց կեանքին պատմութիւնը ջուրի պէս սերտած, բաղնիքի ձեներուն կը նմանին, կը դառնան միեւնոյն կեանքին շուրջ։ Ամէն մարդ կը ճանչնար զինքը, առով մէկտեղ պէտքցու յարգանքը կը շռայլէին էֆէ էֆէնտի, ինչ որ ալ ըլլար, Առաքել աղա մըն էր։ Մանաւանդ իրեն մօտիկ ազգականները, որոնք օր մը չէ օր մը պիտի ուտէին իր հարստութիւնը . .

Ասանկներու խօսակցութեան մինչեւ վերջին բառը մտիկ կ՚ընէր, ու անոնց իւրաքանչիւր շարժուձեւերով կանոնաւորուած՝ կը դառնային անոնք մէկ մէկ պուպրիկներ, կամքէ զրկուած կը խօսէին պուպրիկներու պէս։

Ասանկ մարդ մըն էր Առաքել աղան, ձան ձուն չէր հաներ, մտիկ կ՚ընէր հանդարտօրէն, կը նայէր խօսողին՝ իր աչքերուն կենդանութիւնը պահած, կը խօսէր աչքերով։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(3)

Վագրֆներու նոր օրէնքը

Վերջերս վագրֆներու նոր օրէնք մը հրատարակուեցաւ Էնկիւրիի մէջ եւ այս օրերս ալ կը սպասուի անոր գործադրութիւնը ճշդող կանոնագրին հրատարակութեան: Այս առթիւ Ազգ. վարչութիւնը իրաւագէտներու յանձնաժողով մը ընտրած է, ուսումնասիրելու համար այդ փաստաթուղթերը, նկատելով որ կապ ունին նաեւ ազգային կալուածներուն հետ:

Նոր օրէնքը վեց ամիս վերջ գործադրելի է, իսկ գործադրութեան թուականէն սկսեալ մինչեւ երեք ամիս, կից (միւլհազ) վագրֆներու միութէվէլլի-ները պարտաւոր են վագրֆի վարչութեանց արձանագրել տալ իրենց յանձնուած կալուածները: Միւլհազ կը նկատուին այն վագֆները որոնք ունին անհատ միւթէվէլլիներ: Այս վերջիններու կարգէն են Թաղ. խորհուրդներու նման մատակարար մարմինները:

Օրէնքին մէջ ճշդուած է որ համայնական (ճէմաաթ) վագֆները միւթէվէլլի ունեցող կը նկատուին:

Պոլսոյ Պատրիարքին շրջաբերականը

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՍՊԱՌԱԶԻՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Պոլսոյ Հայոց պատրիարքը հետեւեալ շրջաբերականը ուղղած է Պոլսոյ բոլոր Թաղերը, եկեղեցիներուն մէջ կարդալու համար.—

« Մեր հանճարեղ վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնիւի հայրենասիրական կոչը, ուղղուած մեր թուրք հանրապետութեան բոլոր հայրենակիցներուն, ամէնուն սրտին ալ կը խօսի հաւասարապէս:

Թուրք Հայը որ դարերէ ի վեր իր մտաւորական ու ֆիզիքական բոլոր ուժերը անկեղծօրէն սպաս դրած է թուրք մեծ հայրենիքին բարգաւաճման ու յառաջդիմութեան համար, այժմ առաւելագոյն եռանդով ու գոհարերութեամբ պիտի պատասխանէ անշուշտ մեր մեծանուն վարչապետին ստիպողական հրաւէրին, օդային սպառազինման գործին բերելով իր լայն օժանդակութիւնը:

Հայ եկեղեցին ամէն ժամանակ հաւատարմաբար աղօթած է մեր պանծալի հայրենիքին անդորրութեան ու զօրացման համար: Եւ մենք, Ձեր հոգեւոր պետը, այս գեղեցիկ առթիւ ջերմապէս կը յանձնարարենք որ ամէն հայ անհատ որ եւ է նիւթական զոհողութեան առջեւ կանգ չառնէ, եւ իբրեւ գերագոյն պարտականութիւն, իր մասնակցութեան անհրաժեշտ բաժինը բերէ երկրին օդային պաշտպանութեան համար, գիտնալով որ Հայրենիքին փրկութիւնը ամէնուս փրկութիւնն է»:

ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ (պաշտօնական) — *Այն օտար աշխատաւորները որոնց թղթածրարը յանձնուած է* 21 Rue Edmond Rostand, *փոխան ընկալագրի, պէտք է անձամբ կամ փոխանորդի միջոցաւ ներկայանան իրենց փաստաթուղթերով, հետեւեալ կարգով.—*

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, 25 *ՅՈՒՆԻՍ* — *ժամը* 9 — 11, *թիւ* 6301` 6400, *ժամը* 14—17 *թիւ* 6401—6500:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 26 *ՅՈՒՆԻՍ* — *ժամը* 9—11` *թիւ* 6501—6600, *ժամ* 14-17 *թիւ* 6601 — 6700.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 *ՅՈՒՆԻՍ* — *ժամը* 9—11` *թիւ* 6701—6800, *ժամ* 14-17` *թիւ* 6801 — 6900:

Ուրբաթ 28 յունիս, պէտք է իրենց թղթածրարները յանձնեն այն օտարականները որոնց մականունները կը սկսին G. *եւ* H *տառերով*

Շաբաթ, 29 յունիս (առտուն) պիտի յանձնուին տպագիր թուղթեր, այն օտարականներուն որոնց մականունները կը սկսին I. J. K. L. *տառերով եւ որոնք դեռ չեն յանձնած իրենց թղթածրարը:*

ԻՐԱՆ ԿԸ ՋՆՋԷ ՍՔԵՄԸ ԵՒ ԲԱԶՄԱԿՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թէհրանէն կը հաղորդեն թէ Խորհրդարանը հետեւեալ որոշումները տուած է. — Կիները քօղ չպիտի կրեն, հօնաներուն արգիլուած է կրօնական տարազով պտտիլ փողոցներուն մէջ, ջնջուած է բազմակնութիւնը, ինչպէս նաեւ առժամեայ ամուսնալուծումը:

Միւս կողմէ յանձնաժողով մը կազմուած է, իրանական լեզուն մաքրելու համար օտար տարրերէ:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետական խորհուրդին նախագահ ընտրուեցաւ Պ. Քիափ, ոստիկանութեան նախկին վերատեսուչը, որ արձակուած էր 1934 փետրուարի դէպքերուն հետեւանքով: Ձախակողմեան խորհրդականները այս ընտրութիւնը ողջունեցին «Էնթէրնասիոնալ»ով:

ՎԵՑ ՄԻԼԻՈՆ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ հեռացնելու համար ծրագիր մը կազմուած է Մ. Նահանգներուն մէջ, նախաձեռնութեամբ Երեսփոխան Տայզի, որ ապահոված է եղեր հինգ միլիոն քաղաքացիներու հաւանութիւնը: Երեսփ. ժողովէն ալ 156 հոգի համամիտ են այս ծրագրին:

ԱԶԳ. ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ մուրհակներու տոկոսը, որ 4.50 առ հարիւր էր, գեղչուեցաւ 4ի:

ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉԻ պատասովոր գործունէութիւնը, համախմբումներն եւ զինուորական մարզանքները լրջօրէն կը զբաղեցնեն Երեսփ. ժողովի ձախակողմեան տարրերը, որոնք առջի օր մեծ ժխոր յարուցին Երբանցքներուն մէջ: Իսկ ձախակողմեան մամուլը ամէն օր յայտնութիւններ կը հրատարակէ:

ԵՈՒԿՈՍԼԱՎԻՈՅ ՆՈՐ ԴԱՀԼԻՃԸ կազմեց Պ. Սթոյատինովիչ, իրեն պահելով արտաքին նախարարութիւնը եւ ներկայացուցիչներ առնելով բոլոր տարրերէն, մանաւորապէս Խրուաթներէն:

Յ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Յանձնախումբի Նիստը տեղի պիտի ունենայ վաղը ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ Հօշլէնի սրահին:

Կը խօսի ընկեր Ա. ԱՐՄՐՈՒՆԻ: Նիւթ՝ Ան. Հայաստանը»

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարգարեան» Գրադարանին մէջ 181. Գուր Լաֆայէթ: Օրակարգ՝ 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «ՌՈՍՏՈՄ» Ենթակոմիտէի եւ «Քրիստափոր» խումբերու ընդհ. ժողովը 25 Յունիս Չորեքշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ շարունակութիւն նախորդ ժողովի:

Նիկողոսեան ընտանիքը սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանէ

ՊԵՏՐՈՍ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը որ տեղի ունեցաւ 24 յունիս, երկուշաբթի օր, Լարիպուազիէրի հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, այսօր, չորեքշաբթի, կէսօրէ վերջ ժամը 3.40ին Փանթէնի գերեզմանատան մէջ:

Ժամը 3.30ին ներկայ ըլլալ գերեզմանատան գլխաւոր դրան առջեւ:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ակնցի Գրիգոր Գալստեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արմենակ Գալստեան (Նիւ Եորք), իր քոյրերը Մարիամ եւ Հայկանոյշ Գալմէքեան (Հարաւ. Ամերիկա): Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել «HOVAR», Ave. Naderi, Téhéran (Iran).

Կը խնդրուի Հայրենիքէն եւ Արմենիայէն արտատպել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (114)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

« Իմ խօսքերը շատ տարօրինակ թուեցան ծերունուն, որ աղջիկը եւս կարող էր իւր սեպհական կամքը եւ խելքը ունենալ, բայց, թէեւ շատ դժուարութեամբ, այսուամենայնիւ նա համաձայնուեցաւ ինձ հետ չբռնադատել օրիորդին ամուսնութեան մասին եւ ուրիշ հնարների վրայ մտածել: Մենք երկար խորհեցանք, վերջապէս ծերունին այն եզրակացութեան հասաւ, որ օրիորդը պահուի իւր տանը, իսկ ես առժամանակ հեռանամ: — «Ալիշանդին իմ տան ծածքի տակ թաքցնելը հեշտ է, բայց ձեզ կարող են նկատել...» ասաց նա:

«Բայց ես որպէ՞ս կարող էի բաժանուել օրիորդից. ո՞վ հազարաւորութեան յանձնէի նրան, միթէ կարող էի հանգիստ լինել, եթէ մի օր, մի ժամ մի բոպէ նրան չտեսնէի, կամ ինչ աղդեցութիւն կ'անէր նրա հիւանդութեան վրայ, եթէ այդ բոլորը յայտնուէր նրան»

— « Ուրիշ հնար չկայ, — կրկնեց ծերունին: — Եթէ օրիորդը առողջ եւս լինէր, ձեզ դարձեալ հարկաւոր էր բաժանուել միմեանից, որովհետեւ ձեզ երկուսիդ միասին տեսնելով, ամէն հեշտ կարող էին ճանաչել»:

« Ես իմ սրտի եւ զգացմունքների հետ կարող էի հաշտուել, բայց իմ բոլոր մտատանջութիւնը նրանում էր, թէ ինչպէս յայտնեմ օրիորդին, որ նրան միայնակ եմ թողնում: Բայց մեծ եղաւ իմ զարմանքը, երբ նրան հաղորդեցի մեր անխուսափելի վիճակը, նա խիստ սառնասրտութեամբ ասաց ինձ »:

— Դու շատ արեցիր ինձ համար, աւելին պահանջել քեզանից իրաւունք չունեմ: Դու, ուր որ կամենում ես, գնա, հեռացիր, գլուխդ ազատիր, ես կը մնամ այստեղ: Այժմ ինձ համար միեւնոյն է, կեանքը զզուելի է ինձ, գոնելը եւ տանելը եւս լինեն հօրս տանը, դարձեալ չեմ վախենայ, որովհետեւ գիտեմ, որ մինչեւ այնտեղ հասցնելը կենդանի չեմ մնայ: Այնուհետեւ իմ դիակի հետ ինչ որ ուզում են, թող անեն»:

« Օրիորդի յուսահատական խօսքերը կրակի նման այրում էին իմ սիրտը, իմ լեզուն կապուեցաւ, ես մի բառ անգամ չկարողացայ գտնել նրան մխիթարելու: Ես ցանկանում էի գրկել նրա ոտները, համբուրել եւ ասել, որ մինչեւ մահ քո ծառան, քո ստրուկը կը լինեմ, եւ քեզանից չեմ բաժանուի: Բայց նա չթողեց ինձ խօսել, ասելով.

— « Իմ բանը պրծած է. ես շատ չեմ ապրի. դու քո գլուխը ազատիր եւ իմ վրայ մի մտածիր:

« Իմ աչքերը լցուեցան արտասուքով: Նա ափսոսում էր ինձ. արդեօք իմ մատուցած ծառայութիւնների համար, արդեօք երախտագիտութեան զգացմունքից դրդուած, թէ մի այլ կիրք թելադրում էր այդպէս խօսել: Ես այդ հասկանալ չկարողացայ, միայն նկատում էի, կարծես թէ, նա մինչեւ անգամ ուրախ էր, որ հանգամանքները փոխուեցան, կարծես թէ, ցանկանում էր առանձնանալ եւ առժամանակ անջատուած լինել ինձանից: Ինչ էր պատճառը: Ես այդ հասկացայ, բայց շատ ուշ հասկացայ, երբ նա արդէն այս աշխարհից հրաժարուել էր, եւ երբ վշտերը իւր հետ գերեզման էր տարել: Հիւանդութեան ժամանակ մէջ երկու զգացմունքներ կռւում էին նրա սրտում, մէկը՝ սէրը, որ դեռ նոր բացվում էր նրա մէջ, միւսը՝ աղնուասիրական հպարտութիւնը, թէ ինչպէս կարող էր կին լինել մի ռամիկի, իւր հօր տան ծառայի որդուն, նա վախենում էր աշխարհի նախատինքից եւ ցանկանում էր օգուտ քաղել իմ բացակայութիւնից եւ խեղդել իւր սրտի մէջ իրան տանջող զգացմունքը... »

Աւազակապետը կանգ առաւ: Վարժ մի յիշողութիւնները չշարժեցին նրա սրտի դեռ ոչ բոլորովին բուժուած վէրքերը: Նա երկար մի կողմ չառաւ, որ ես չտեսնեմ նրա արտասուքը:

« Ես բոլորովին չանջատուեցայ նրանից, — շարունակեց դժբախտ ցաւոյի ձայնով: — Ես հեռացայ, բայց շատ հեռու չգնացի: Ցերեկով անհետանում էի մերձակայ անտառներում, թափառում էի մթին ծմակների մէջ, կենակցում էի ծառերի, ժայռերի եւ գազանների հետ, եւ իմ վշտերը ցրւում էի որսորդութեամբ: Իսկ գիշերը մօտենում էի մեր հիւրընկալի տաղաւարներին, եւ նեխ մրջող էի մտնում, մտնում էի հիւանդին տեսնելու: Երբ նա իւր պղտորուած աչքերը բաց էր անում, տեսնում էր ինձ իւր մահճի մօտ նստած, միշտ կրկնում էր միեւնոյն խօսքերը,— «ինչո՞ւ եկար, կարող են կալանաւորել քեզ»: Անցան օրեր, անցան շաբաթներ, անցաւ մի ամիս. Օրըստօրէ նրա հիւանդութիւնը աւելի վտանգաւոր կերպարանք էր ստանում: Մի գիշեր, երբ մօտեցայ մեր հիւրընկալի տաղաւարին, նա արտասուքը աչքերում դուրս եկաւ իմ առջեւ եւ խորին ցաւակցութեամբ յայտնեց — « Նա մեռաւ»... Ես սարսափեցայ, որպէս մի եղեռնագործ: Ինձ այնպէս թուեցաւ, թէ ես եմ եղել նրա մահուան պատճառը: Աղքի զարհուրանքը չանթահարեց ինձ »:

Աւազակապետը կրկին կանգ առաւ, ձեռքը տարաւ գէպի հանգած չիբուխը, որ դրած էր նրա մօտ, կրկին վառեց եւ սկսեց ծխել: Ծուխը թանձր մէգի նման դուրս էր հոսում նրա բերանից. Նրա պնչերից, կարծես թէ, նրա սիրտը ճարակում էր մի սարսափելի հրդեհ:

« Ոչինչ յայտնել չկարողացան ինձ նրա մահուան մասին,— առաջ ասաց նա,— թէ նա իւր կեանքի վերջին րոպէներում ի՞նչ դրութեան մէջ է եղել կամ ի՞նչ է խօսացել: Նրա մօտ ոչ ոք չէր եղել, որ գոնէ վկայ լինէր անբախտ հանգուցեալի վերջին խօսքերին: Երկու օր էր, որ նա մեռած էր, երկու օր նրա մարմինը պահել էին, որ ես տեսնէի: Աւաւօտեան պէտք է կատարուէր նրա թաղումը: Եւ այլեւս չգնացի անտառը, մնացի, որ կատարեմ իմ վերջին պարտքը: Իմ մասին այլեւս չէին մտածում, թէ ինչ կարող էր պատահել ինձ հետ: Նրան կորցնելուց յետոյ, այլեւս կեանքը իմ աչքում արժէք չունէր: Ես իմ ձեռքով պէտք է գերեզման իջեցնէի այն նազելի արարածին, որին իմ կեանքում միայն սիրել էի, եւ որը նոյնպէս սիրում էր ինձ:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN

17, Rue Damesme. PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Dameme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ԵՐԹԻԼԻՔ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.— ՏԱՐԵԿԱՆ ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ ԵՌԱՄՍԵԱՅ

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
27
ՅՈՒՆԻՍ
JEUDI
27 Juin
1935

11 ՏԱՐԻ 11e Année No. 2842

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՕՐՈՒԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆ ԱՌՋԻ

Հետզհետէ աւելի վրդովիչ բովանդակութիւն կը ստանան մեր «Գիւղաւոր Ձայներ»ը:

Ամէն օր գառն կանչ մը, կամ նոր տագնապ մը:

Իրականին մէջ, ոչ մէկ նորութիւն: Ոչ ալ նորօրինակ, մտքէ չանցած անակնկալ մը:

Անստոյգ, տաժանելի քաշքշուքի մը զանազան երեսներն է կը պարզեն անոնք, անձկութեան լեզին քամել տալով կաթիլ-կաթիլ:

Երէկ նոր արձակումներ կը հաղորդէր Վալանսի մեր թղթակիցը: Ու կը նախատեսէր հեռանկար մը՝ շատ աւելի մռայլ, հաստատելով թէ որոշուած է 10 առ հարիւրի օրէնքը անխտիր գործադրել յուլիս 1էն սկսեալ:

Ուրիշ նամակ մը, Լա Սիօթայէն, անգամ մը եւս կը հաստատէ գաղութին գլխուն կախուած մղձաւանջը:

Ինչպէս հաղորդած էր մեր թղթակիցը, մայիս 5էն մինչեւ յունիս 12 արձակուած են 198 օտար բանուորներ, որոնց 83ը Հայ, — ինչ որ կը կազմէ ամբողջին գրեթէ կէսը:

Վալանսի թղթակիցը կը հարցնէ.

— «Չենք գիտեր թէ Փարիզի մեծերը, գլխաւորութեամբ զոյգ Օֆիսներու, ի՞նչ կը բանին, լրջօրէն կը մտածե՞ն գաւառի մէջ տառապող գործաւորներու մասին»:

Իսկ Լա Սիօթայի թղթակիցը կը պատմէ.

— «Ժողովուրդը բառին իսկական առումով շուարած է: Չի գիտեր որո՞ւ դիմէ: Բնականաբար բոլորին աչքերը կ'ուղղուին դէպի կեդրոնը, դէպի Լոյս Քաղաքը …»

Այսպէս եւ միւս վայրերէն:

Կացութեան դառնութիւնը հասկնալու համար, կը բաւէ ըսել թէ շատ մը քաղաքներէ թելադրութիւններ կ'ըլլան ընդհանուր հանգանակութեան ձեռնարկելու:

Արդարեւ, յարաճուն անստուգութեան հետ, ոչ միայն թշուառութիւնը կ'երկարաձգուի, այլ եւ արդէն հարիւրներու հասած է համրանքը այն բազմանդամ ընտանիքներուն, որոնք պատառ մը հացի կարօտը կը քաշեն:

Եթէ կարելի ըլլար պրպտումներ կատարել եւ վիճակագրութիւն մը կազմել փաստերով ու թուանշաններով, անկասկած պիտի ունենայինք պատկեր մը, որուն առջեւ պողոտաներու քարերն իսկ պիտի սարսռային:

Բայց անհրաժեշտ չէ սպասել այդ վիճակագրութեան, ըմբռնելու համար կացութեան լրջութիւնը, այլ մանաւանդ անոր պարտադրած հոգերը:

Այդ հոգերուն գլխաւորը կ'իյնայ Փարիզի վրայ, իր բոլոր իրաւասու մարմիններով:

Մենք ալ Փարիզի մէջ կը գրենք այս տողերը:

Բայց, ստիպուած ենք խոստովանիլ, առանց վերապահութեան, թէ ստոյգ տեղեկութիւններ չունինք այդ մարմիններուն, թուն բառով՝ Միացեալ Ցանձնաժողովին աշխատանքի մասին:

Անշուշտ նոր դիմումներ ծրագրուած կամ կատարուած են, քանի որ դահլիճն ալ փոխուեցաւ: (Ամէն պարագայի մէջ նոր դէմքեր են աշխատանքի եւ ներքին գործերու նախարարները, որոնց իրաւասութեանց հետ կապուած են շատ մը հոգեր):

Արդ, որ եւ է փոփոխութիւն կատարուա՞ծ է պաշտօնական դիմումներու եղանակին կամ Ցանձնաժողովի աշխատանքի մեթոտներուն մէջ: — Չենք գիտեր:

Ցանձնաժողովը կրցա՞ծ է լրիւ ուսումնասիրութիւն մը կատարել ամբողջ տագնապի մասին, Փարիզէն մինչեւ Մարսէյլ,— Չենք գիտեր:

Գտնուա՞ծ է որ եւ է դրական ելք, նոր եղանակ մը, նախապէս ձախողած դիմումներ արդիւնաւորելու համար,— դարձեալ չենք գիտեր:

Այդ բոլորը իմանալու միջոցներ չեն պակսիր. բայց մենք պիտի նախընտրէինք որ Ցանձնաժողովը ինք հրապարակ իջնէր, պարզելու համար իր ըրածն ու չըրածը, կարելին եւ անկարելին:

Իր յառաջիկայ զեկոյցին մէջ, որ շատ ուշացաւ, Ցանձնաժողովէն կը սպասուին ոչ միայն տեղեկութիւններ, այլ եւ տեսութիւններ:

Օրինակ, հարկ է վերջապէս պարզել թէ ո՞ր դուռները միանգամ ընդ միշտ փակուած են (օտար հպատակութիւն), եւ որո՞նք յոյս կը ներշնչեն աւելի բացուելու, յարատեւ եւ աւելի գործօն աշխատանքով:

Ետոյ, քանի որ ամբողջ համրանքներ ըլլալով, աշխատանքի անկարողութեան, անօթութեան դատապարտուած են (ինչպէս Լա Սիօթան), Ցանձնաժողովը անհրաժեշտ չի՞ գտներ առանձին եւ անմիջական դիմում կատարել այսպիսի պարագաներու համար:

Սովորական «ո՞ւր երթանք»ի խնդիր չէ այս: Ծմբովին արձակուածները կա՛մ տեղին վրայ գործ ճարելու ելք մը պիտի ունենան, կամ ուրիշ տրամադրելի շրջան մը պիտի փոխադրուին, եւ կամ անօթի մեռնելու պիտի դատապարտուին, քանի որ չեն կրնար երկրէն դուրս ելլել:

Հարկ է խօսիլ ուղղակի եւ փաստացի, որպէսզի կառավարութիւնը ինք ցուցնէ այս կամ այն ելքը:

Երկու խօսք ալ ներգաղթի մասին:

Առժամեայ յետաձգման լուրը մենք իմացանք եւ հաստատեցինք Ցանձնաժողովին շրջաբերականէն:

Արդ, Ցանձնաժողովը ինչո՞ւ կը վարանի հանրութեան հաղորդել իր զեկուցումն ու տեսակէտը՝ այսքան կենսական հարցի մը մասին:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԵՕԹ ԿՐՕՆԱՊԵՏՆԵՐ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ՍՏԱՑԱՆ
Կղերական տարազ հագնելու Թուրքիոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն «Թարմցի», յունիս 24 թուականով.—

Ներքին գործավարութիւնը հրամանագիր մը հրատարակեց որուն համաձայն հետեւեալ կրօնապետները ազատ կը կացուցուին կղերական տարազի արգելքէն.— 1. Իսլամական գործերու վարիչը (միւֆթի) Էնկիւրիի մէջ.— 2. Հայ կաթոլիկներու հովուապետը.— 3. Օրթոտոքս պատրիարքը, Ֆօթիոս Բ.— 4 Թուրք-օրթոտոքս եկեղեցւոյ պետը՝ Փափա Էֆթիմ.— 5. Հայ Լուսաւորչական պատրիարքը.— 6. Հայ բողոքականներու ազգապետը.— 7. Րաբունապետը: Վերջին վեցը Պոլիս կը բնակին:

Այս բացառիկ արտօնութիւնը շնորհեցաւ պապական նուիրակին, որ պաշտօնական հանգամանք չունի Թրքական կառավարութեան աչքին:

ԻՏԱԼԻԱ Կ'ՈՒԶԷ ԱԶԱՏ ԳՈՐԾԵԼ
Եւ առնչակ ձամնաշխութիւնը կը յաւամակուի..

Անգլիական աղբիւրէ կը հաստատեն Պ. Իտըն կատարեալ ձախողանքի մը մատնուեցաւ Հռոմի մէջ, Հապէշական հարցին առթիւ: Համաձայն իրազեկ անձերու հաղորդած տեղեկութեանց, Մուսոլինիի բացորոշապէս հասկցուցած է չպիտի հանդուրժէ որ եւ է միջամտութեան՝ Հապէշիստանի հարցին մէջ, ի հարկին Ազգերու Դաշնակցութենէն քաշուելու գնով: Իտալական կարծիքով, Հապէշիստան նոյնիսկ անարժան է Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցութեան եւ պաշտպանութեան: Ուրեմն, եթէ Մեծն Բրիտանիա պնդէ որ հապէշական վէճը լուծուի Ազգերու Դաշնակցութեան միջոցաւ, Իտալիա չպիտի մասնակցի օգոստոս 25ի նիստին: Մուսոլինի չեշտեց թէ հապէշական հարցը պէտք է կարգադրուի միանգամ ընդմիշտ, եւ առանց կաշկանդելու իր ձեռքերը Պ. Իտըն կ'ուզէր միջին ճամբայ մը գտնել, առաջարկելով տնտեսական արտօնութիւններ եւ ազդեցութեան շրջանակներ ապահովել Իտալիոյ համար, բայց երբ լսեց Պ. Մուսոլինիի տեսակէտը, այլ եւս աւելորդ համարեցաւ մնալ եւ մեկնեցաւ չորեքշաբթի օր:

Հակառակ այս յուսախաբութեան, պաշտօնական աղբիւրէ կը հաստատեն թէ համերաշխութիւնը անվթար կը մնայ, համաձայն Սթրէզայի մէջ քուէարկուած բանաձեւին … թէ անգլիական եւ թէ իտալական աղբիւրէ կը հաստատեն այս պարագան, հետեւեալ յայտարարութեամբ.— « Պ. Իտըն երկրորդ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Մուսոլինիի հետ, մէկ ժամ տեւողութեամբ: Եւրոպական զանազան խնդիրներ քննուեցան եւ հաստատուեցաւ թէ փոխադարձ 3ի Լոնտոնի զեկոյցով եւ Սթրէզայի խորհրդակցութիւններով ճշդուած ուղեգիծը կրնայ օգնել Եւրոպայի կացութեան բարւոքման»: Պ. Իտըն մասնաւոր տեսակցութեան մը մէջ ալ հաստատեց այս պարագան:

Աժանս Հավասի թղթակիցը աւելի լաւատես տեղեկութիւններ կը հաղորդէ այս մասին: Իր հեռագրին համաձայն, Իտալիա միշտ այն տեսակէտն ունի թէ եւրոպական խնդիրները անբաժանելի են, երբ հարցը կը վերաբերի ազգային պաշտպանութեան: Իրեն համար կատարուած իրողութիւն մըն է անգլօ-գերման համաձայնութիւնը, եւ կարգ մը առաւելութիւններ կը ներկայացնէ Իտալիոյ համար, թէեւ որոշ վերապահումներ ունի Անգլիոյ բռնած դիրքին հանդէպ

Իտալացիները կը ձեռնամն Հապէշիստանէն

Լոնտոն — Այսպայէն կը հեռագրեն թէ իտալական դեսպանատունը հրամայեց իր հպատակներուն՝ երկրէն հեռանալ մինչեւ տասը օր: Ոչ եւ է բացատրութիւն չի տրուիր այս մասին. մինչեւ որ ոչ միայն հապէշական, այլեւ իտալական շրջանակները յանկարծակիի եկան: Այս հրամանին հետ միաժամանակ, իտալական դեսպանը ծանուցագիր մը ուղղեց Եթովպիոյ արտաքին նախարարութեան, բողոքելով Ճիմմայի սուլթանութեան կցման դէմ (շատ բարեբեր շրջան մը՝ արեւմտեան Հապէշիստանի մէջ, ուր Իտալիա կարեւոր շահեր ունի): Հապէշական կառավարութիւնը անմիջապէս պատասխանեց այս բողոքին, անխտառ գտնելով զայն եւ յիշեցնելով թէ Ճիմմայի Սուլթանութիւնը միշտ մաս կազմած է Եթովպիոյ եւ թէ իտալական շահերը պաշտպանուած են իտալօ-հապէշական դաշնագրով մը:

Ճիմմայի սուլթանութիւնը միակ իսլամական նահանգն էր որ կը պահէր իր վեհապետութիւնը: Ան Եթովպիոյ թեւարկութիւնը ընդունեցաւ պայմանաւ որ յարգուի իշխանական տունը եւ հապէշական պաշտօնեայ կամ զօրք չղրկուի: Այս պայմանները չյարգուեցան Սուլթան Ապուճիֆարի մահէն յետոյ (երկու տարի առաջ): Այդ առթիւ կ'ըսուէր թէ Սուլթանը թունաւորուած է:

Զինաթափումը կը վերսկսի

Երեսփ. Ժողովի նաւային յանձնախումբը հետեւեալ բանաձեւը քուէարկեց, լսելէ յետոյ ծովային նախարարին զեկուցումը.— Զինուորական նաւատորմի յանձնաժողովը հաստատելով որ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ կնքուած համաձայնութիւնը կը խախտէ Վերսայլի դաշնագրին նաւային տրամադրութիւնները, նկատելով որ Ֆրանսա Ուաշինկթընի համաձայնութիւնը ընդունած է միայն նկատի ունենալով նոյն դաշնագիրը, կը գտնէ որ Մեծն Բրիտանիոյ եւ Գերմանիոյ նաւային համաձայնութիւնը իբրեւ հետեւանք կ'ունենայ Ֆրանսայի կատարեալ ազատութիւնը, նաւային խնդիրներու մէջ, մինչեւ որ նոր համաձայնութիւններ կնքուին. եւ կը հրաւիրէ կառավարութիւնը ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները, որպէսզի Ֆրանսա Ատլանտեանի եւ Միջերկրականի մէջ ունենայ բաւարար ուժեր՝ երաշխաւորելու համար իր ապահովութիւնը:

** Բանակին յանձնաժողովն ալ իր կարգին լսեց պատերազմական նախարարը, որ կարեւոր տեղեկութիւններ հաղորդեց Գերմանիոյ սպառազինութեանց մասին եւ պահանջեց անհրաժեշտ վարկերը տրամադրել, չարունակելու համար Ֆրանսայի պաշտպանողական ծրագրին իրագործումը: Այսպէս, պահանջեց վճարել անցեալ տարիէն տրամադրուած 506 միլիոն Ֆր.ի ծախքերը եւ 600 միլիոնի նոր վարկ մը բանալ, անհրաժեշտ սպառազինութեանց համար: Ցանձնաժողովը որոշեց պաշտպանել այս առաջարկները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ
ՀԱՐՍ – ԿԵՍՈՒՐԻ ԳԱՂՏՆԻՔՆԵՐ

«Անկրօնին վերջը անհատատր կը լուծէ», կ'ըսէ արեւելեան առած մը:

Ո՛րքան ճիշդ:

Ահաւասիկ, ամիսներէ ի վեր, «Դուրեանի Ցոնտի յանձնախումբ»ին օձիքէն ամուր բռնած՝ աջ ու ձախ կը քաշքշէ բոլշեւիկեան Բանւորը:

Ղեւոնդ արք.ի սպանութենէն անմիջապէս վերջը, երբ կազմուեցաւ այս յանձնախումբը, միասին էին ռամկավարն ու բոլշեւիկը, թէ անճոռնի ճառեր խօսելու, թէ փողոցային ցոյցեր կատարելու եւ թէ դրամ հաւաքելու համար:

Երկար չտեւեց մեղրալուսինը, եւ կարմիրները բաժնուելով, կազմեցին առանձին յանձնախումբ մը,— «Հակաղաշնակ»:

Այդ օրէն ի վեր, «Բանւոր»ը հաշիւ կը պահանջէ ռամկավարներու յանձնախումբէն: Մանաւանդ որ, ռամկավարները խոստացեր էին, դատական ծախքերը հոգալէ յետոյ, աւելցած դրամը յանձնել Ներգաղթի:

Առեն մը, կը հաւատէին թէ էջմիածին պիտի փոխադրեն Դուրեանի մարմինը եւ արտօնութիւն ալ ստացան, բայց յետոյ աւելի չահաւոր սեպեցին նիւ եորք պահել զայն, եւ անոր դամբարանը շահագործել իբրեւ «բէքֆէ»:

Արդ, կարմիր «Բանւոր»ը շարունակելով իր պայքարը,— շատ աւելի անխնայ քան «Հայրենիք»ը — ամէն շաբաթ յայտնութիւն մը կամ խոստովանութիւն մը կը հրատարակէ:

Այսպէս, բոլշեւիկեան պաշտօնաթերթը կը խոստովանի մայիս 23ի թիւին մէջ.

— Բայց հոս չենք կրնար չխոստովանիլ թէ մենք այդ մերկացումները չկրցանք պէտք եղածին չափ յարմար եւ յստակ ձեւով ընել:

.. Այդ օրերուն, « Բանւոր » թերթը տեսակ մը եկեղեցին եւ կրօնքը պաշտպանող օրկանի մը տպաւորութիւնը առնեցեց:

Ուրիշ կարգ մը մեղքեր ալ խոստովանելէ յետոյ, Բանւոր կը վերսկսի մերկացումները:

Անոր վերջին թիւը, յունիս 13, երկար յօդուած մը կը պարունակէ բուն իսկ խմբագրապետին առորագրութեամբ:

Այդ յօդուածէն կ'իմանամ հետեւեալ նորութիւնները.—

1. Քաղաքացի մը, որ եարիւրաւոր տոլարներ տուած է «Դուրինեանց»ին, «այսօր ինքզինքը կը դատապարտէ, իր միամտաբար խաբուած ըլլալուն համար»:

2. Նոյն անձին յայտարարութեամբ, « ռամկավարները Դուրեանի սպանութիւնը իրենց համար ոսկեղար մը նըկատեցին եւ, պէտք է խոստովանիլ որ լաւ կերպով ալ օգտուեցան»:

3 « Դուրեանի սպանութեան օրերուն եւ դատավարութեան ընթացքին չարաթը առնուազն երկու անգամ երկու ռամկավար առաջնորդներ Փրավիտէնսէն Նիւ Եորք կը ճամբորդէին, ժողովներուն ներկայ ըլլալու համար, եւ ամէն անգամ ալ իրենց ճամբու ծախսէն զատ՝ 25 տոլար կը ստանային Նիւ Եորք գալու համար»:

4. Հաւաքուած գումարներու մէկ մեծ մասն ալ «Պայքար» թերթին գանձը գացած է ուղղակի: Ի՞նչպէս կրնան հաշիւ տալ. պիտի խայտառակուին. չէ՞»:

Նոյն իրազեկը «Բանւոր»ի խմբագրութեան յանձնած է գաղտնի նամակ մը, միեւնոյն ատեն խոստանալով «աւելի նոր եւ ներքին մանրամասնութիւններ տալ այդ Դուրեան Ցանձնախումբ կոչուած ՀԱՐԻՒՐ ՏՈԿՈՍՈՎ ՌԱՄԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԿՈՂՈՊՈՒՏՑԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ »:

Ուրեմն, դեռ ծայրն ենք ծրարոց:

ՎԱՀԷ

ՁԱԽԱԿՈՂՄԵԱՆ ՀՈՍԱՆՔՆԵՐՈՒ ԲՈՂՈՔԸ
Հրեղէն Խաչի եւ ուրիշ Միութեանց դէմ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԿԸ ԽՈՍՏԱՆԱՅ ՄԻՋՈՑՆԵՐ ՁԵՌՔ ԱՌՆԵԼ

Վերջերս սովորինակէս աշխուժացած են Ֆրանսայի «հայրենասիրական» կազմակերպութիւնները եւ մասնաւորապէս Հրեղէն Խաչը, որ կանոնաւոր համախմբումներ, մարտական ցոյցեր եւ ասպնակոչներ կը կատարէ: Ձախակողմեան տարրերը քանի մը անգամ կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեցին այս երեւոյթին վրայ, զայն վտանգաւոր գտնելով հանրապետութեան համար: Այս շարժու աւելի սաստկացաւ հանրապետականներուն վրդովումը, եւ որովհետեւ կառավարութիւնը չուզեց անմիջապէս դրազիլ, ձախակողմեան հոսանքները որոշեցին դիմել ուղղակի վարչապետին:

Որոշումը գործադրուեցաւ երեքշաբթի օր: Ընկերվարական եւ համայնավար կուսակցութեանց նախաձեռնութեամբ, երեսփ. ժողովի բոլոր ձախակողմեան հոսանքներուն ներկայացուցիչները ժողով գումարելով, բազմանդամ պատուիրակութիւն մը ղրկեցին վարչապետին: Առաջին խօսքը առաւ Պ. Տէլպօս, արմատականներու խմբակցութեան նախագահը, շեշտելով թէ Հրեղէն Խաչին ցոյցերը անդադար կը կրկնուին, լրջօրէն սպառնալով հանրապետութեան: Պ. Լավալ անմիջապէս պատասխանեց.

— Ես ինքս ալ կը հետեւիմ կացութեան: Ես յայտարարեցի երեսփ. ժողովին մէջ թէ կառավարութիւնը պիտի պաշտպանէ հանրապետական վարչաձեւը: Շարթրի եւ Պուրպոնի ցոյցերը անակնկալներ եղան ձեզի համար: Շարթրի ցոյցը իմացանք միայն շաբաթ օր, եւ չկրցանք արգիլել: Բայց ալ եւս չի կրնար կրկնուիլ: Կառավարութիւնը պիտի կրնայ այսուհետեւ խափանել այդ կարգի որ եւ է ցոյց:

Պ. Վէնսան Օրիօլ (ընկերվարական) դիտել տուաւ.

— Խնդիրը միայն ցոյցերու մասին չէ: Հարկ է արգիլել նաեւ այդ կազմակերպութեանց սպառազինումը: Ես ուրիշ բողոք մը եւս ունիմ.— գործօն բանակին սպաներ, որոնք իրենց համազգեստով կը մասնակցին Հրեղէն Խաչի ցոյցերուն, կապ հաստատած են այդ կազմակերպութեան հետ: Այս գիտողութիւնս կը վերաբերի նաեւ այն պահեստի սպաներուն որոնք կը պահեն իրենց զէնքերը: Կարելի չէ խաղաղասիրական նկատել կազմակերպութիւն մը որ զօրանոց ունի:

Կացութեան ծանրութիւնը շեշտեց նաեւ նախկին վարչապետ Պ. Տալատիէ: Պ. Լավալ կրկնեց.

— Պիտի հսկեմ: Պիտի յիշեցնեմ գործօն բանակի սպաներուն թէ իրաւունք չունին անդամակցելու որ եւ է քաղաքական խմբակցութեան: Ի հարկին պատժական միջոցներ ալ պիտի տնօրինեմ:

Պատուիրակութեան անդամներէն մէկը նորէն քրքրեց օդանաւերու խնդիրը, պատմելով Հրեղէն Խաչին կատարած թռիչքները եւ դիտել տալով թէ պետութիւնը կարեւոր գումար մը կ'ընէ օդանաւերու գնին վրայ (պարգեւ): Վարչապետը յայտարարեց.

— Եղած գումարը 15,000 ֆրանք է իւրաքանչիւր օդանաւի համար. Եթէ սա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ԹԱՂԱԿԱՆ ԵՒ ԹԵՄԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— • • —

Խառնակիչներու վերջնական պարտութիւնը

(ՑՈՒՑ ԴԷՄ 30)

Անմոռանալի պիտի մնայ Ռումանահայ տարագրութեան մէջ 1935ի գարունը, որովհետեւ այդ շրջանին վերջնականապէս քշուեցան հրապարակէն «պլօք» կոչուած խառնիճաղանճին մարդիկը, որոնք 3-4 տարիէ ի վեր բազմած ազգային աթոռներու վրայ դպրոցն ու եկեղեցին կը վարէին իրենց ուզածին պէս, զանոնք հասցնելով խղճալի վիճակի մը:

Այնքան զօրաւոր է հարուածը որ կերան դաւադիրները կամ իրենց գործուածքով «Հայաստանի արտաքին նախարարութեան մասնիկները» որ քանի մը տարի պէտք է իրենց շլմորած վիճակէն դուրս ելլելու համար:

Անոնք հասկցան այլ եւս որ գործ չունին ռումանահայ գաղութին մէջ, եւ թէ աւելի լաւ կ'ըլլայ եթէ իրենց բոլոր չքախումբով (անծանօթ աղբիւրներէ դրամ շահողներ, երազատեսներ, նախկին երկու դաշնակցական ուսուցիչ – քամելիոններ ու քանի մը հատ պնակալէզներ եւն.) փոխադրուին Հայաստան (կ'ընդունի՞ն) եւ հոն իրենց «ազգային գիծ»ը տանին, հանգիստ ձգելով մեր գաղութը:

Երեք տարի առաջ, երբ անոնք գեր չունէին, այնքան աղաղակող ձեռնարկներ եղան, դպրոցներ չքնուեցան, եկեղեցիներ նորոգուեցան, թեմական կանոնադրութիւնը վաւերացուեցաւ կառավարութենէն: Այս բոլորը անդարձ պիտի կորսուէին, եթէ հանրային կարծիքը չարթննար, իրեն ղեկավար ունենալով Դաշնակցութիւնը եւ «Արազ» թերթը եւ զանոնք չվանէր ազգային գործերու ղեկավարութենէն:

Վերջին քանի մը ամիսներու ընթացքին աննախընթաց եռուզեռ մը կար Պուքրէշի մէջ: Ազգային կալուածներու մատակարարութիւնը եւ դպրոցը այնքան խղճալի վիճակի մէջ էին որ յետին աշխատաւորէն մինչեւ ամէնէն անտարբեր հարուստ վաճառականը մէկ մարդու պէս ոտքի ելած էին, վերջնապէս մաքրելու համար «Հայաստանի արտ. գործերու նախարարութեան մասնիկները»: Եւ յաջողեցան

Պատիւ իրենց:

Ազատեցաւ ռումանահայութիւնը մեծ մղձաւանջէ մը, ի գոհունակութիւն բոլոր անոնց որոնք շահագրգռուած են գաղութին բարգաւաճումով:

Աւելորդ չեմ գտներ այստեղ պատմել բոլոր այն դէպքերը որոնց յաջորդեց ազգային հոսանքի յաղթանակը եւ այն ամօթալի սադրանքները որոնք կազմակերպուեցան պլօքին ետեւը պահուըտած մարդոց կողմէ.

Թաղականական ընտրութեան նախօրէին տեղի ունեցաւ ծխական ժողով (14 ապրիլ), եկեղեցին մէջ 1000է աւելի ծխականներու մասնակցութեամբ, ընտրելու համար ընտրական յանձնախումբ գալիք Թաղական ընտրութեանց առթիւ: Տեղեկացուեցաւ այս առթիւ որ Թաղականութիւնը կը մեկնի 455.000 լէյի բաց մը ձգելով. չենք խօսիր այն բարոյական բացի մասին որուն մէջ կը տապլտկին եկեղեցին ու մանաւանդ դպրոցը: Այս ժողովի մէջ կ'ընտրուի ընտրական յանձնախումբը, ամբողջովին ազգ. հոսանքէն: Այդ վայրկեանէն արդէն պլօքը կը զգար իր աստղին մարիլը:

Մայիս 5ին տեղի կ'ունենան Թաղական ընտրութիւնները, կը քուէարկեն ընդամէնը 1567 հոգի, որոնց միայն 1121ը կ'ընդունուի, միւսները ջնջուած ըլլալով: 1121 քուէներէն 621ը կ'իյնայ ազգային ժողովրդական հոսանքին, իսկ 498 քուէն ալ կ'առնեն պլօքիները: Մեր յաջողութիւնը աւելի քան ջախջախիչ էր. նկատի ունենալու է որ պլօքի մարդիկ քանի մը ինքնաշարժ վարձած էին նոյն օրը եւ ընտրողները ինքնաշարժով կը բերէին: Շատերը օրական 100-200 լէյ վճարած են իբրեւ քուէագին: Այս քուէարկութիւնն անցաւ առանց միջադէպի: Միայն ոստիկաններու ներկայութիւնն էր որ անհաճոյ տպաւորութիւն կը ձգէր ներկաներուն վրայ.

19 Մայիսին տեղի ունեցաւ ռումանահայ պատգ. ժողովը, որուն կը մասնակցէին Ռումանիոյ գրեթէ բոլոր հայաշատ քաղաքներէն պատգամաւորներ: Ուրիշ խնդիրներու շարքին պատգ. ժողովի օրակարգի հարց դարձաւ նաեւ Պուքրէշի ընտրութեանց օրինաւորութիւնը: Պատգ. ժողովը գտաւ որ ընտրութիւնը տեղի ունեցած է կատարեալ օրինաւորութեամբ, սակայն նկատի ունենալով ջնջուած քուէներու մեծ թիւը, կը հրահանգէ նոր ընտրութիւններ: Այս խնդրէն յետոյ ժողովը բանաձեւելով պարսաւանքի քուէ կուտայ Թեմական Խորհուրդին, որուն մէջ մնացած են միայն երեք անդամներ, միւսները հրաժարած ըլլալով: Թեմականի անդամներէն Գ. Գ. Ա. Տիրացեան եւ Վրթ. Փափազեան ժողովական տարեգրութեանց մէջ չտեսնուած աներեսութեամբ մը յայտարարեցին թէ հակառակ պարսաւանքի քուէին եւ իրենց կազմալուծեալ վիճակին կը մերժեն հրաժարիլ:

Պլօքի ներկայացուցիչ Գ. Գասպարեան դժգոհելով ազգային բարձրագոյն մարմնի որոշումէն, աներեսութիւնը ունեցաւ դիմելու դատարան, պահանջելով նոր ընտրական յանձնախումբի ընտրութիւն: Դատարանը ընդունելէ յետոյ խնդիրը, մերժեց գոհացում տալ այս ամբարիշտ դիմումին, սակայն մեր գաղութը ամօթով մնաց յուշ պետական շրջանակներուն, որոնք զարմացած կը հարցնեն.— «Դուք թեմ. կանոնագիր ունիք, ինչո՞ւ ձեր աղտոտութիւնները ձեր մէջ չէք պարտկեր».

Մինչ ընտրական յանձնախումբը կը պատրաստուէր նոր ընտրութեան, անդին ուրիշ արտաքին հայրենակիցներ համերաշխութեան եւ համաձայնութեան փորձեր կ'ընէին: Բոլոր դիմումները Հոկի եւ պլօքի մարդոց մօտ ապարդիւն անցան. Անոնք բացարձակապէս մերժեցին համերաշխութիւն եւ եղբայրական այն ձեռքը որ իրենց երկարեցաւ, անշուշտ նպատակ ունենալով իրենց ձեռքերուն մէջ պահել Թաղականութիւնն իրենց ինչ ինչ չիլ հաշիւներուն համար, ինչ որ չյաջողեցաւ.

Վերջին վայրկեանին օրուան Հերոս Գ. Գասպարեան այս անգամ դիմեց գաւառութեանց նախարարութեան, փորձելով անոր միջոցաւ արգիլել 16 յունիսի նոր ընտրութիւնը: Նախարարութեան ներկայացուցիչը քննելէ յետոյ խնդիրը, յայտնեց թէ թեմ. պատգ. ժողովի որոշումը օրինական է եւ թէ ընտրական յանձնախումբը կրնայ շարունակել ընտրութիւնը

Ալ չեմ խօսիր այն տարբերկրեայ եւ սադայէլական աշխատանքներու մասին որոնք կատարուեցան պլօքին կողմէ, խափանելու համար յունիս 16ի ընտրութիւնները, բայց ապարդիւն անցան:

Կիրակի 16 յունիս 1935 պատմական օր է ռումանահայութեան համար: Եթէ պլօքի մարդիկ յաջողեցան անտերես հանել Հայերը յայս Ռումանացիներուն, իրենց սարքած դժբախտ միջադէպերուն առթիւ, միւս կողմէն 800ի չափ հայրենակիցներ իրենց քուէներով Պուքրէշին Նուիրեցին Թաղականներու փունջ մը պատուաւոր ու ծանօթ անձերէ:

Ժամանակին հաղորդած էի այն ցաւալի միջադէպերը որոնք տեղի ունեցան ընտրութեանց օրը: Պլօքի մարդոց 25 հոգի առտուան ժամը 11ին գրոհ տուին դէպի քուէսենեակը եւ գոհացան պատոլ կանչելով եւ դպրոցին ապակիները կոտրելով: Զինուոր ոստիկաններ միջամտելով հանդարտեցուցին մթնոլորտը. Ժամը 7ի գիշերը երբ քուէարկութիւնը կը շարունակուէր, երկու հոգի ներս մտան քուէ տալու պատրուակով եւ անոնցմէ մէկը ձեռքը դրաւ քուէատուփին վրայ, զայն փախցնելու մտադրութեամբ: Կարելի եղաւ շուտով դուրս շպրտել զայն եւ միւս ընկերը, այս առթիւ փոքր բախում մը տեղի ունեցաւ մեր տղոց եւ պլօքի միջեւ, որոնք տեսնելով որ ոեւէ յոյս չկայ խափանելու ընտրութիւնը, սկսան քաշուիլ պէտք եղած դասը առնելէ յետոյ:

Այս միջադէպի ժամանակ ոմանց հասարակութիւնը, հաւաքուած եկեղեցիի շուրջ, կը տեսնէր բակին մէջ իրարանցում մը որ կատարեալ կռիւի մը տպաւորութիւնը ձգեց: Բարեբախտաբար ոչ մէկ վիրաւոր: Զինուոր ոստիկաններ, որոնց թիւը 60ի հասած էր արդէն, կրցան խաղաղութիւնը վերահաստատել եւ քուէարկութիւնը շարունակուեցաւ առանց որ եւ է միջադէպի մինչեւ գիշերուան ժամը 10ը, որմէ յետոյ քուէատուփը բացուեցաւ

Արդիւնքը աւելի քան փայլուն էր, մօտ 800 քուէներէն, պլօքին ինկած էր միայն 30 քուէ. յաղթանակը ջախջախիչ էր. ինչ որ արդէն կը նախատեսուէր եւ որ ջղագրգռութեան մատնած էր պլօքիները: Ընտրողներուն թիւը շատ աւելի մեծ կ'ըլլար, եթէ պատահած չըլլային ծանօթ դէպքերը, որոնց պատճառով շատեր չմասնակցեցան քուէարկութեան.

Թաղական ընտրուած են Գ. Գ. Գրիգոր Զամպաքճեան, Արամ Փափազեան, փաստ. Պերճ Կարապէտեան, Կ. Նազարեան, ճարտարապետ Ք. Սողոմոն եւ Գաբրիէլ Միհայիլեսքու:

Յաջորդ օրը 17 յունիս տեղի ունեցաւ արտակարգ թեմ. պատգ. ժողով: Ներկայ էին 17 պատգամաւորներ: Պլօքիները այս պատգ. ժողովը խափանելու համար չմասնակցեցան ժողովին. Իրենց լրբութիւնը այնքան հեռու տարին, որ գրեթէ առեւանգեցին պատգամաւորներէն մէկ քանին, օր. Գ. Արտաշէս Գոյաճեան, որուն սպառնալէ յետոյ համոզեցին որ ժողովին չմասնակցի, ժողովը փոքրամասնութեան մէջ ձգելու մտքով: Սակայն անյաջող: Ժողովը շարունակուեցաւ օրինաւոր պայմաններու մէջ, առաջնորդ Յուսիկ արք. Զօհրապեանի նախագահութեամբ: Իրենց բացակայութեամբ կը փայլէին թեմական գործադիր մարմնի երեք անդամները: Պատգ. ժողովը նկատի ունենալով որ թեմական մարմինը արդէն կազմալուծուած է եւ մնացած երեք հոգին ալ ներկայ չեն, զանոնք հրաժարեցուց եւ ընտրեց նոր թեմական մարմին 9 հոգիէ բաղկացած, — Գ. Գ. Ա. Երէցփոխանեան, Արմ. Յակոբեան, Ար. Երկանեան, Արտ. Սարգիսեան, Տոքթ. Մ. Գէկեան, Յ. Տավիտեսքու, Շթեֆան Աւլան, Սիմոն Քէչեճեան եւ Տոքթ. Սմսարեան: Ժողովը լրանալու մօտ ներս կը մտնէ Գ. Տիրացեան, թեմականի անդամներէն մէկը, եւ կը հարցնէ թէ ինչո՞ւ հրաժարեցուցած են զինքը: Գ. Խաչիկով գիտել կուտայ թէ մեծ յանդգնութիւն է ամբողջ օր մը պատգ. ժողովը խաղցնելէ յետոյ վերջին պահուն գալ հաշիւ պահանջել: Գ. Տիրացեան ներածելի ըլլալու ատեն, կ'ելլէ բաներ մը կը կմկմայ ժողովի հասցէին եւ նախագահի խիստ միջամտութեան վրայ, կը լռէ:

Նոյն օրը երեկոյեան կը փակուի պատգամ. ժողովը, մէջտեղէն վերցնելով հին վէրք մը՝ պլօքն ու Հոկը, եւ հրապարակէն մաքրելով բոլոր թափթփուքներն ու պնակալէզները:

Ասկէ յետոյ պիտի սկսի ռումանահայութեան համար բարգաւաճման եւ յառաջդիմութեան շրջան մը եւ վստահ եմ որ շուտով պիտի վերահաստատուի մեր վարկը, իբրեւ խաղաղ շրջան մը:

ԲԱՆՈՒՈՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ՉՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

— • —

Մայրեր ունինք որոնք կ'ըսեն իրենց զաւակներուն համար.

— Ժանս քիչիկ մը կը հասկնայ հայերէն, Ալպէրս սակայն բնաւ հայերէն չի գիտեր...

Ու կ'ըսեն այս խօսքը յատուկ պարծանքով: Անոնց համար հայերէն գիտնալը թշուառութեան եւ դժբախտութեան համանիշ է, իսկ հայերէն չգիտնալը նշան քաղաքակրթութեան, ազնուականութեան ու եւրոպական առաւելութիւններու վրայ բարձրացած ըլլալու...

Մայր մը ճանչցայ որ հիւրերուն առջեւ ճիգ մը ունէր ցուցադրելու իր «ֆրանսերէն» գիտնալը: Անիկա մէկ կողմէն կը տեսակցէր հիւրերուն հետ ու միւս կողմէ անդադար կը խօսէր իր եօթնամեայ զաւկին հետ ըսելով.

— Թէ բուա, էօն փէօ, Լէօն...

— Թիւ վա բէ՞ր ու ճօ...

— Վա շէ Ազաֆսի...

— Թիւ ա բրոխ էօն փրան սր մաբէն... ճօ, ճօ... սէ՛ բ'էնֆօսիպլը... ժանէ փա...

Տղան մէկ ֆրանք կ'ուզէ շաքարի համար ու կ'աղմկէ, կուլայ, կ'անհանգստացնէ հիւրերը...

Մայրը ոտքի կ'ելլէ բարկացած ու կ'ակնկնէ ֆրանսերէն.

— Ժանէ մար, ժանէ մար... վա՛ բօն տ՛ֆամ... բիւ վէրա, ժը բը ժիֆլ բուր ա լ'էօր...

Ու տղան.

— Ժը վէօ, ժը վէօ... իլ մը ֆօ էօն փրան...

— Ժը տի է ժը ռէբէթ — ճօ՛, ճօ՛, ճօ՛, ճօ՛..

— Սի՛, սի՛, սի՛, սի՛...

— Ժը տիրէ ա բօն փէր...

— Մուա օսի ժէ տէ շօզ տը տիր ա մօն փէր...

— Քէ՞ոզը բիւ վա տիր...

— Տէ շօզ է տէ շօզ ֆը ժըռէ...

Հիւրերը լուռ են. կը հետեւին մայր ու զաւկի մէջ թաւալող եւ հետզհետէ հետաքրքրական դարձող այս խօսակցութեան...

— Ժը վէօ սավուար քէ՞ոզը բիւ վա տիր...

— Սա ռէ մօն աֆէր...

— Քօզ փօլիման, էնպէսիլ բուա...

— Ժը նը սուի փա էնպէսիլ... նէ բօն Մաման ֆ'իլ է էնպէսիլ...

Հիւրերը կ'ըսեն

— Մանասէ՞... պարոն Մանասէ Խանտիլեանին համա՞ր է... Ի՞նչ կայ որ... (տղուն կը դառնան կիսովին) մէ ֆէս ֆ'իլ ի ա, ֆէսֆը բիւ սէ...

Մանասէ Խանտիլեանը ներկայ կիներէն մէկուն աղջկան նշանածն է...

Շաքարապահանջ տղուն մօրը դէմքը պատի գոյն կը ստանայ: Կը թոթուէ ու կ'ըսէ.

— Ժէ... ժէ... ժէ ժամէ վիւ էօն անֆան փարէյ... նէ լ'անֆան բէ-բիպլը... ափիւզապէօր... օ՛, ժը նը փէօ փա սիւփօրթէ...

Մայրը կը սկսի լալ...

Մանասէ Խանտիլեանի զոքանչացուն տղուն գլուխը կը շոյէ ու կ'ըսէ գողտնաբար.

— Սի թիւ տիրա բուս ֆը թիւ սէ, ժը թը տօն տէօ փրան...

Ու տղան կը սկսի բարբառիլ.

— Խօն ժուր, մէսիէօ Խազինան մ'ա ափօրթէ իւն պուաթ տը պօնպօն է լ'օթըր ժուր մէսիէօ Մանասէ ա մանժէ լա մուաթիէ...

Բարեբախտաբար չեղաւ մուկ մը ծնաւ եւ հիւրերը կը բաժնուին համբոյրներով:

Ուրիշ օր մը, քանի մը հայուհիներ կ'առաջարկեն որ Լէօնը հայերէնի դասընթացքի մը հետեւի: Մայրը կը պատասխանէ

— Շիտակը չեմ ուզեր որ Լէօնս հայերէն սորվի, որովհետեւ կը վախնամ որ կ'աւրուի ֆրանսերէնի իր ակսանը: Ասկէ զատ, ի՞նչ բանի կը ծառայէ հայերէնը: Ի՞նչ շահ կարելի է ապահովել անկէ, վնասէն զատ: Հայերէն գիտնալով կրնայ Հայերն ալ սիրել եւ օր մըն ալ կը նայիս որ Դաշնակցական կամ հնչակեան է եղեր... ո՛չ, ո՛չ, չեմ ուզեր որ տղաս ատանկ բաներու մէջ մտնէ... Ես անիկա շնորհքով մարդ պիտի ընեմ... կը բաւեն մեր քաշածները...

Փոքրիկ Լէօնը, որ կատարեալ ատամնորդի մըն է, ձեռք է առած մօրը ակար ջիղը եւ կ'ըսէ.

— Շաքարի համար մէկ ֆրանք տուր: Եթէ չտաս հայերէն կը խօսիմ..

Ու Լէօնին մէկ – երկու ֆրանքը, ապահովուած է ամէն օր:

Լէօնին բերնին մէջ հայերէնը կը լուծուի շաքարներուն պէս:

ՆՇԱՆ ՓԻՇԻԿՓԱՇԼԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ ընթեռնլի եւ մելանով:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ղ. Մ. ՎՐԴ. ՄԱՐԴՈՒԿԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Անցեալները Ղեւոնդ Մ. վրդ. Մարդուկէսեան հիւանդանոցէն ելլելէն վերջ, այցելութիւն մը տուաւ Նիւ Եորքի բազմամարդ գաղութին: Ժողովուրդը խուռներամ լեցուած էր եկեղեցին՝ յարգանքի ցոյց մը կատարելու համար այդ քաջասիրտ հովիւին. Այդպիսի բազմութիւն մը լեցուած էր՝ ի յարգանս ընկ. Մ. Արզարեանի ծննդեան 72րդ տարեդարձի տօնակատարութեան, ուր ներկայ պիտի ըլլար, նաեւ, Մարդուկէսեան վրդ. Իսկ Մայիս 28ի անկախութեան տօնակատարութեան, ուր քաջ հովիւը գլխաւոր խօսողներէն մէկը պիտի ըլլար, Ն. Եորքի ընդարձակ սրահ մը՝ 2000 հոգիի տարողութեամբ, փոքր եկաւ եւ շատերը ոտքի վրայ կանգնած մնացին: Դեռ հիւանդկախ վիճակի մէջ վարդապետին այցելութիւնը այս գաղութին ոչ միայն հոգեւոր մխիթարութիւն, այլ եւ հայրենաշունչ ոգեւորութիւն ներշնչեց: Առիթէն օգտուելով տեսակցութիւն մը ունեցայ իրեն հետ:

Վարդապետը բոլորովին ապաքինած չէ: Դեռ իր մարմնի մէջ կը մնայ չարագործին գնդակներէն մին: Իր աջ ձեռքը բնական վիճակ չունի եւ չի կրնար մատները ազատօրէն շարժել: Օրը քանի մը անգամ ստիպուած է մատներու մարզանք ընել՝ նախկին վիճակին հասցնելու համար: Հոգեպէս ընկճուած չէ, ընդհակառակն շատ բարձր տրամադրութեան մէջ էր

Իր պատմութեան համաձայն, շատ լաւ կը ճանչնայ ամէնկավարներու այդ գործիքը — Նազարեանը: Երբ այդ ոճրագործը տարիներ առաջ, հիւանդ էր ինք միշտ այցելութեան կ'երթար ոչ միայն մխիթարելու, այլ եւ նիւթական օժանդակութիւն հասցնելու անոր: Հիւանդանոցէն ելլելէն վերջ ինքը եղած է առաջիններէն որ մտածած է յանձնախումբ մը կազմել «խեղճ» Նազարեանին արհեստական ոտք մը գնելու: Այդ յանձնախումբին նախագահը եղած է ընկեր Մաթէոս Լէյլէկեանը: Այդ աշխատանքներէն վերջ ինքը մոռացութեան չէ տուած այդ խեղճ մարդը, միշտ ալ գուրգուրացած է եւ նիւթական օգնութիւն ալ բրած: Անօթի այդ Նազարեանը, մահափորձէն դեռ ամիսներ առաջ կ'այցելէր այն եկեղեցին ուր ինքը՝ Մարդուկէսեան կը պատարագէր եւ կը քարոզէր: «Դէպքէն դեռ քանի մը օր առաջ զինքը տեսայ ճաշարանի մը մէջ եւ իբրեւ բարեկամներ ոչ միայն խօսակցեցանք եւ կատակներ ըրինք, այլ եւ ճաշ մը հրամցուցի իրեն — առանց գիտնալու թէ ոճրագործ մը կը սնուցանեմ: Ամէնէն տարօրինակ զուգադիպութիւնն այն է որ երբ զիս փոխադրեցին հիւանդանոց, տեսայ որ այդ սենեակն ինծի շատ ծանօթ է: Հարցուցի քովիս բարեկամներուն եւ անոնք պատասխանեցին թէ մահափորձ կատարող Նազարեանի սենեակը եղած է, ուր շատ անգամ ես այցելած եմ, ոճրագործին հիւանդ եղած ատեն»:

— Որ եւ է զգուշութիւն ձեռք առած չէի՞ք, չզգուշացի՞ք եւ կամ չէի՞ք զգար թէ հակահայ տարրերը կրնային դաւ մը պատրաստել ձեր անձին դէմ:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ

(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

— ոռ —

Երէկ հիւսէյին մօլլա զատէ Ախունդովներն էին թրքական զաւառաձան գործակալները, այսօր Սէյիտովներն ու Ազայեւները: Արդ, Ադրբէջանցիները ծանօթ էին մեր ազգային տենչերուն, մենք ալ ծանօթ էինք իրենց:

Հապա Վրացինե՞րը: Անոնք կովկասեան ժողովուրդներու ազգային ներդաշնակութեան մէջ միրական դեր կը խաղային: Մերթ գերմանասէր էին, մերթ թրքասէր, մերթ ռուսասէր, մերթ ալ դաշնակիցներու պաշտպան: Կովկասի ամէնէն անկայուն եւ պատեհապաշտ տարրն էին: Անոնց ղեկավարներու ամբարտաւան եւ ազգայնամոլ կեցուածքը բոլորին ծանօթ էր: Վրացիները չգիտէին կանգ առնել ոչ մէկ խաղի ու զարի առջեւ, եթէ համոզուէին եւ երաշխիքներ ըստանային ազգային շահերու անվթար պաշտպանման համար: Կարսն ու Սուրմալուն Վրացիներու ողջակէզներն էին նպատակներու մէջ սակարկուած, փրկելու համար Պաթումը ....:

Արդ, խօսիլ համակովկասեան շահերու, պատմական ճակատագրի ու տնտեսականներու ներդաշնակութեան մասին, զուր եւ անիմաստ աշխատանք էր: Կար դեռ աւելի կարեւոր փաստը,— անկախութեան հռչակումը: Ադրբէջանն ու Վրաստանը, իբրեւ երջանիկ ժողովուրդներ, անկախութիւն կը հռչակէին առանց կաթիլ մը արիւն թափելու, մինչդեռ հայ ժողովուրդը պարպած էր իր երակները, ահեղ մարտնչումներու մէջ, յանուն ազատութեան եւ անկախութեան: Մեր դրացիները անկախութեան տարեդարձները կը տօնեն մեզ պէս տարագրութեան մէջ, իբրեւ Եւրոպական երեւոյթ, առանց արեան տուրքի, մինչդեռ հայ ժողովուրդը արիւնով էր ներկած իր քաղաքական երազներուն փառապսակը՝ Մայիս 28ը:

Ինչպէս ցոյց տուին դէպքերը, հայութիւնը մեկուսացած էր թէ՛ համառուսական եւ թէ՛ համակովկասեան տեսակէտով

Հետեւաբար երրորդ պատճառը՝ մեր ազգային մեկուսացումն ու քաղաքական մտքի խարխափումն էր:

Ազգ. Խորհուրդը, որ իրականութեան մէջ պետական իշխանութեան կորիզն էր ու տեսակ մը կառավարութիւն, բոլոր հոսանքներու վստահութիւնը կը վայելէր, որովհետեւ գրեթէ իւրաքանչիւր հոսանք իր ներկայացուցչութիւնն ունէր: Սակայն մարդիկ կային անոնց մէջ, որ տրտում երեկոյ կուրծք կը ծեծէին յանուն Թուրքահայաստանի, եւ բացարձակապէս չէին ճանչնար հայկական ուրոյն իշխանութիւն մը, որ կոչուած էր անջատելու հայ ժողովուրդի բախտը՝ ռուսական միսթիֆիքասիոնէն

Անոնցմէ մէկ քանին նոյն իսկ սպրդած էին անկախ Հայաստանի Հանրապետութեան խորհրդարանին մէջ... Բնականաբար ձիերու պէս աչքակապեր դրած իրենց աչքերուն, միայն Թուրքահայաստանը կը տեսնէին:

Եւ ի՞նչ կ'ըսէր Ազգ. Խորհուրդը, իր առաջին կոչին մէջ. — «Այս պատմական օրերին մեզ վիճակուած է մի համազգային, համակովկասեան եւ համազգային առաքելութիւն ....»: Ինչո՞ւ «համառուսական» եւ «համակովկասեան» առաքելութիւն, երբ մեր դրացիները չէին ուզեր խօսիլ եւ դիրք կը բռնէին ազգային տեսակէտով: Ազգ. Խորհուրդի համար, եթէ կար նուիրական առաքելութիւն մը, այդ ալ միայն ու միայն համազգային առաքելութիւնն էր, առանց վարանելու եւ կառչելու փախստական Թուրքահայաստանի փէշերուն, եւ կամ «համակովկասեան» Բիւզանդիոնին մէջ յանձնառութիւններ ստանձնելու: Այս յստակ ազգային քաղաքականութեան պակասն էր որ չկրցինք արժեցնել մեր ռազմական ուժերը եւ Երզնկայէն մինչեւ Կարս ու այլուր, անդադար նահանջի ճամբան բռնեցինք: Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ – Ապարանի դիւցազնամարտը պէտք է մղուէր Կարինի ամրոցներուն տակ, եւ ոչ մեր դուռներուն առջեւ: Եւ ատիկա հնարաւոր էր, եթէ Ազգ. Խորհուրդը հաստատէր դէթ ժամանակաւոր զինուորական կարգեր, այնպէս ինչպէս հաստատուեցաւ Արամի բազուկին տակ, Սարդարապատի եւ Ղարաքիլիսէի ոգորումներու ժամանակ:

Ցարերու համար երկու հարիւր հազար զինուոր տուող հայ ժողովուրդը, իր սեփական հայրենիքի համար պէտք չէ տար միայն 17.000 սուին... Այս առեղծուածին լուծումը պէտք էր փնտռել ազգային սեփական քաղաքականութեան պակասին եւ «ռուսական օրիանթասիոն» կոչուած վատոյժ քաղաքականութեան մէջ:

Հոս կ'ուզեմ յիշել յատկանշական դրուագ մը, Տէրսիմի հայ – քրտական յարաբերութիւններէն մնացած:

1917ի աշունը, մեր հին ռազմիկներէն Կայծակ – Առաքելը կը դրկուի Տէրսիմ, քիւրտ Սէյիտ Ռիզայի (որդին Սէյիտ Իբրահիմի) քով, ապահովելու համար անոր օժանդակութիւնը Երզնկայի պաշտպանութեան համար: Ի մէջ այլոց ըսենք, որ Կայծակ Առաքելը Սէյիտ Իբրահիմի որդիներէն էր Քեռիի հետ, դեռ 1895ի օրերէն եւ շատ սիրուած:

Սէյիտ Ռիզան, Կայծակ Առաքելի առաջարկութեան այսպէս կը պատասխանէ.

— Ռուսերը, օր մը քայլ մը յառաջ կ'երթան, օր մըն ալ երկու քայլ ետ: Հայկական ուժերը անկատար են եւ չեմ յուսար որ կրնան երկար դիմանալ: Այսպիսի պայմաններու մէջ անիմաստ է գրգռել Թուրքերու թշնամութիւնը, քանի որ վստահ թէ լաւ ելք մը գտած կ'ապրինք:

Կայծակ Առաքել, երբ Սէյիտ Ռիզայի պատասխանը կը հաղորդէ Մուրատին, ան կը բացագանչէ.

— Լեբան Քիւրտն անգամ աւելի խելօք կը մտածէ, քան մեր էջմիածնի կաթողիկոսը ...

Մեր ռուսասէր տարրերուն ուղղուած անուղղակի պատասխան էր «Լեբան Քիւրտ»ի այս իմաստութիւնը

Այս խառնարանին մէջ, դարձեալ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր, որ իր ճիւղերն ու հռչակը անվարան նետած նժարին մէջ, կեցած էր Ազգ. Խորհուրդի կողքին, իր հաւատքի եւ դաւանանքի բովանդակ ջերմութեամբ. Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը լարած իր բոլոր ուժերը, կ'ուզէր քաղաքական այս քաօսէն դուրս բերել հայ ժողովուրդը ազգային ներդաշնակ ճիգերով:

«Համառուսական» եւ «համակովկասեան» ծիրերուն մէջ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը յառաջադրէր մեր ազգային գոյութեան անմիջական պահանջները եւ օրուան վէրքերը:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

(26)

— Այո՛, գիտէի: Կը զգայի որ Հայոց ազգի թշնամիները չպիտի ներէին իմ բռնած դիրքին՝ եռագոյնի շուրջ մղուած պայքարի առթիւ: Ի՞նչպէս կրնամ զգուշանալ: Ո՞ր եւ է Հայ կրնար ժխտել ինծի՝ աչխ համբաւն ու իր մեղքերը քաւելու դիտաւորութեամբ: Ի՞նչպէս կրնամ գիտնալ թէ ան նոր մեղք մը շալկած եկեր է, մեղքերը քաւելու: Առաւել եւս չէի կրնար սպասել այդպիսի ոճրագործ յարձակում մը մարդէ մը, որուն հետ երկար տարիներու թէ ծանօթութիւն եւ թէ բարեկամական կապեր ունէի: Շատ անգամ օգնած էի իրեն. Ի՞նչպէս կրնայի կասկածիլ

— Ի՞նչ է ձեր տպաւորութիւնը այդ մահափորձի մասին. անհատական հանգամա՞նք ունի թէ կազմակերպուած է:

— Ես ձեռքիս տակ որ եւ է փաստ չունիմ յայտարարելու թէ այս կամ այն խմբակի կազմակերպած դաւն է: Երեւոյթները, սակայն, հակառակը կը պնդեն: Նախ՝ Նազարեանի ամիսներ շարունակ մեր եկեղեցին այցելելը — հաւանօրէն ուսումնասիրութեան նպատակով. Երկրորդ՝ այդ աղքատ մարդը կտոր մը հաց գնելու համար դրամ չունէր, ի՞նչպէս կրնար ատրճանակ մը գնել, երրորդ՝ մահափորձէն անմիջապէս վերջ ամերիկեան թերթերուն մէջ երեւցած տեղեկութիւնները, որոնցմով կը ջանային վարկաբեկել զիս, ոճիրը վերագրել Ամենապարծեալին եւ անձս կապել Դուրեանի սպանութեան հետ — մոլորեցնելու համար թէ ամերիկեան հասարակութիւնը եւ թէ պետական մարմինները: Այդ բոլորը չէին կրնար բխիլ այս խեղճ տղուն ուղեղէն: Այդ սպանութեան եւս ուրիշ ուժեր կան պահուած, դէտ անծանօթ ինծի եւ ձեզի:

ՀԱՅՈՐԴԻ

Գ. ԽԱՉԻ ՍԱՆՈՒՀԻՆԵՐՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

— • —

ԱՆԿԷՆ. — Ֆ. Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ստանձնած գաղափարը յղացաւ դիմում կատարելու Ֆրանսական Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին, որպէսզի տարիներէն ի վեր ընդունին իրենց կազմակերպած հիւանդապահութեան դասընթացքին, որուն կրնային ցարդ հետեւիլ միայն այն օտար աշակերտուհիները որոնք կը յաճախին Ֆրանսական դպրոցները (մանաւորաբար Մատամ տը լա Թուռի առեւտրական եւ լեզուագիտական վարժարանը, Անկէն):

Ընդունուելով մեր խնդրանքը՝ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի սանուհիները «Արագած» Միութենէն հինգ օրիորդներ սկսան կանոնաւորաբար յաճախել, երբ 1934 Հոկտեմբերին բացուեցաւ դասընթացքը:

Սանուհիներէն երեքը արգելքի պատճառներով չկրցան շարունակել, խոստանալով սակայն յաջորդ տարի հետեւիլ յաջորդին, իսկ երկուքը՝ Օր. Ալիս Գալօնեան եւ Օր. Հուրիկ Դանիէլեան սիրով հետեւեցան մինչեւ վերջ:

Քննութիւններուն մասնակցեցան 4 հայ եւ չորս ֆրանսացի օրիորդներ, (տասնէ աւելի ֆրանսացի աղջիկներ վերջին պահուն չմասնակցեցան):

Ութ մասնակցողները բոլորն ալ յաջողութեամբ տուին քննութիւնները, եւ Հայերը եղան առաջիններէն:

Եօթը տարեկից աղջիկներու մէջ, որոնց ամէնէն մեծը հազիւ 19 տարեկան՝ Օր. Ալիս Գալօնեան առաջին եւ Օր. Ռոզ Նալպանտեան ֆրանսացի աղջկան մը հետ երկրորդ հանդիսացան:

Շաբաթ, 22 յունիս, Ֆ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղին տարեկան ընդ. ժողովի տեղի ունեցաւ, ֆրանսացի ընտրեալ բազմութեան մը ներկայութեան եւ յետոյ հանդիսաւորապէս բաժնուեցան հիւանդապահութեան երկու կարգերու վկայականները:

Բարձրագոյնէն եւս հայ օրիորդ մը, Օր. Վերժին Նալպանտեան, յաջողութեամբ շրջանաւարտ եղաւ:

Մեր սանուհիներն ստացան օգնական հիւանդապահուհիի վկայական եւ վստահ ենք որ հոկտ.-ին պիտի հետեւին նաեւ բարձրագոյն եւ աւարտական դասարանին:

Օգնական հիւանդապահուհիի վկայական ստացան նաեւ Օր. Ֆլօրա Անահիտ, անդամ Ֆ. Հ. Կ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղի

Բաղձալի է որ, օգտուելով ստորութեան ներկայացուած դիւրութեան կողմերէն, մեր բոլոր մասնաճիւղերն եւս նմանօրինակ թելադրել օրինակներ ընծայեն, արժանի Կ. Խաչի գաղափարին եւ կամ ընդհանրապէս հետամուտ ըլլան որ եւ է օգտակար եւ դրական բան սորվելու, երբ կեանքը հեկայաքայլ կը յառաջդիմէ գիտական նորանոր գիւտերով, եւ մենք կեցած պարզապէս կը դիտենք մրցահանդէսը:

Գէթ կարելին ընենք միշտ նոր եւ օգտակարբան մը սորվելու, հոգ չէ թէ փոքր ըլլայ ան, եւ կամ լրացնենք մեր գիտցածը, այս համայնական մեծ դպրոցին մէջ որ Փարիզ կը կոչուի:

Այս առիթները միշտ չեն ներկայանար:

Օգտուինք մեր տարագրի դժբախտութիւններէն:

ՍԱՐԵՆԻԿ

Նոր սխրանք

—

ՊԵՐԼԻՆ, (Յառաջ) — Օր. Մարիա Դաւիթխանեան մեծ յաջողութեամբ եւ յաւագոյն նիշով վերջացուցած է աւարտական քննութիւնները Պերլ. «Համալսարան»ին, ուր կը հաւանարի պաշտօնեայ: Իր ջանասիրութեամբ եւ ուշիմութեամբ արժանացած է ուսուցչութեան ջերմ գնահատանքին: Այժմ կը հետեւի արդէն Համալսարանի ռոմանական ճեմարանի (լեզուներ):

Օրիորդը գործօն անդամ է Պերլինի «Հայ Երիտասարդ» Միութեան:

⁂ Նոյն Միութեան անդամներէն Պ. Կարէն Հայրանեան յաջողութեամբ վերջացուցած է իր դպրոցական շրջանը իբր «արիտուրիէնտ»: Կը հետեւի արդէն Պերլինի հարտարագիտական բարձրագոյն վարժարանի ճարտարապետական ճիւղին:

Պ. Ֆ.

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք
« ՅԱՌԱՋ »Ը

ԿՈՉ

ՏԱՐՕՆ - ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲՈԼՈՐ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԵՐՈՒՆ ԵՒ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

— • —

Հայրենակիցներ,

Տարօն - Տուրուբերանի Երիտ. Միութեան վարչութիւնը նկատի առնելով Տարօնի փառայեղ անցեալը, ու այդ անցեալին մէջ գործող բոլոր հասարակական յեղափոխական եւ զինուորական գործիչներն ու մարտիկները, որոնք լուսեղէն համաստեղութիւններ կը կազմեն մեր աշխարհի հորիզոններուն վրայ, որոնք ազգային գոյութիւնն ու արժէքները անեղծ պահելու վճռականութիւնը ունեցան եւ հայրենիքի պաշտպանութեան ի խնդիր երկար դարեր մաքառեցան, ու անձնական խոյանքով մը հերոսական մահը գրկեցին յանուն ցեղի հզօրութեան ու յարատեւութեան, որոնց յաւերժացնել անոնց յիշատակը, որոնց հանդէպ ոչ միայն Տարօն - Տուրուբերանի ներկայ սերունդը, այլ եւ գալիք բոլոր սերունդները, երախտագիտութեան պարտքը պէտք է հատուցանեն:

Հայրենակիցնե՛ր, Յուլիսի առաջին շաբաթը յատկացուած է Տարօնի յեղափոխական այդ մեծ զաւակներուն, ըլլան անոնք մտքի, գրչի թէ զէնքի մարդիկ, որ իրենց հոգիի մեծութեամբ արժեւորեցին մեր կեանքը, առանց անոնց մեր ժողովուրդը իր անցեալի սնանկութիւնը պիտի ողբար, եւ Տարօնի աշխարհը չպիտի ունենար իր հոյակապ պատմութիւնը որ ուժի եւ կենդանութեան աղբիւրն է մեր կեանքին:

Բոլոր Տարօն - Տուրուբերանցիները ուր որ ալ ըլլան, յուլիսի առաջին շաբաթը պէտք է ապրին մեր յեղափոխականներու տօնը, մարմնացնեն անոնց յիշատակը. խօսին անոնց մասին, ծանօթանան անոնց հետ եւ իւրացնեն անոնց արժէքները որպէսզի իւրաքանչիւր անհատ արժեւորէ ինքզինքը եւ դառնայ անոնց նման մեծ, արի ու անձնուէր, քալէ նման ճանապարհով եւ իր հոգիի ամբողջ գեղեցկութեամբ, գեղեցկացնէ մեր ազգային տխուր կեանքը: Քաղաքական անզգիլէն, մեր խաբուսական կեանքէն եւ յարափոփոխ միջավայրէն կ'անբարոյականանայ եւ կը լը-գրուի հայ մարդը անհարազատ ատոր բարքերն ու մտայնութիւնները, օտար միջավայրի սպականութիւններն ու գռեհիկ սովորութիւնները պէտք է դուրս քշուին հայ աշխարհէն ու անոնց տեղ իւրացուին մեր մեծ հայրերու լքչութիւնն ու ծանրութիւնը որպէսզի հայ հոգին չկորսնցնէ իր դիմագիծը:

Անոնք որոնց մէջ խտացուած է հայ հոգիի դիմագիծը դժբախտ են, եւ մեր ժողովրդի դժբախտութեան հիմնական պատճառներէն մէկը հայ հոգիի խաթարումն է:

Հայրենակիցներ, հաւատքով եւ երկիւղածութեամբ մօտենանք Մեսրոպներուն, Սահակներուն, Եղիշէներուն, Խորենացիներուն, Հրայրներուն եւ ներշնչուինք անոնց յղացումի եւ մտածումի կարողութիւններէն:

Քաջութեամբ մօտենանք Մամիկոնեանց հերոսներուն՝ Վարդաններուն, Վահաններուն, Մուշեղներուն, Սմբատներուն, Գէորգներուն, Սերոբներուն, Կորիւններուն եւ զինուորներուն՝ անոնց արիութիւնով, վեհանձնութիւնով ու ազգային ոգիով:

Մենք պէտք է ունենանք մեր մեծ հայրերու միտքը, սրտի եւ հոգիի մեծութիւնը, որպէսզի մեր հետ մեծնայ եւ մեր ազգը:

Ձգձգումներն ու փոքրոգութիւնները առնուած օտար բարքերէն եւ օտար միջավայրերէն չեն կրնար հոգեկան կառուցման անոնց կամ նիւթ մատակարարել մեզի: Մեր հոգին ու միտքը պէտք է «Քաջաց մեծացած» մեր նախնիքներէն առնէ իր սնունդը որ ըլլայ հզօր, պայծառ ու գեղեցիկ:

Հայրենակիցներ, անցնինք Տարօնի աշխարհի պանթէոնէն եւ սորվինք անոնցմէ կեանքի մեծութիւնն ու գեղեցկութիւնը

Ապրինք, մեր յեղափոխականներու տօնը, թող յեղափոխականանայ մեր հոգին հայ մարդու բարձր եւ վսեմ գաղափարներովը:

Ապրինք յուլիսի առաջին շաբաթը անոնց յիշատակովը եւ թող «Քաջաց մեծացած» մեր նախնիքները, անգամ մը եւս ցոյց տան մեզի անմահութեան ճանապարհը:

Կեցցէ՛

Հայկոյ

«ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐ»Ը ՍԿՍԱՒ ՃԱՌԱՆՑԵԼ

ՍԵՆ ՇԱՄՈՆ, 24 յունիս. — Երէկ կիրակի, իրիկուան ժամը 8ին Սալ ժան տ'Արքի մէջ, բանախօսութիւն մը տուաւ «Հրամանատար» Խանզադեան:

Մէկ ու կէս ժամ տեւող այդ ցնդաբանութեամբ ան մեր սիրելի մեռելները «էջ նահատակներով» հոլովեց: Եւ այս քանի քանի անգամներ: Ցեռայ Ֆրանսական կառավարութեան ուղղուելիք աղերսագիր մը պատրաստելու Նանոէնեան Թուղթը վերցնելու համար...

Ցեռա՞յ, — յորդորեց յանուն մեր ազգին փրկութեան Ֆրանսահպատակ դառնալ, եւ նոր սերունդին սորվեցնել Ֆրանսերէն լեզուն, «Վիքթոր Հիւկօներու բարձր լեզուն, որպէսզի մեզի փրկութիւն ըլլայ եւ մենք սիրունինք տեղացի ժողովուրդէն:

Ո՞ւր պիտի յանգին այս յարախաղացութիւնները ..

Ս. ՀՐԱԾԻՆ

ՆՈՅՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 24 յունիս — Տնտեսական տագնապի այս օրերուն սրտով եւ մտքով աղքատներ կը փորձեն օգտուիլ առիթէն, միամիտներ որսալու համար: Այսպէս, «Հրամանատար» Զատիկ Խանզադեան վերջերս շատ կ'երթայ այս կողմերը «պատմական առաքելութիւն» մը կատարելու համար: Կը քարոզէ ու կը քարոզէ ... Մինչեւ այժմ չուզեցինք զբաղիլ իրմով, բայց սկսաւ չափը անցընել:

Ի՞նչ է «Հրամանատար»ին նպատակը: Ցնեալ Կեդրոնի մասնաճիւղ մը կազմել — աղէկ ... Իր հետեւորդները Ֆրանս. քաղաքացի՞ դարձնել — շատ բարի, թող կըցածն ընէ: Բայց այն ինչ որ ցուցադրեց շաբաթ երեկոյ (22 յունիս) 3րդ Թաղապետարանի բեմին վրայ, բոլորովին անհանդուրժելի էր: «27 տարիէ ի վեր Ֆրանս. քաղաքացի(?) Գ. Զաւրիկը, իր «ազգասիրութիւնը» թող իրեն պահէ, իսկ ինչ բանի կ'ուզէր Կիլիկիոյ, Գագաթներ, Երուսաղէմի, Արարատի եւ Արեւելեան ճակատներու վրայ ինկած զինուորները կոչելով «էջ նահատակներ»...

ՅԱՄՈՒԿ

Ո՞ւր ենք...

— • —

Թէհրանի «Ալիք»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրական մը մէջ (11 յունիս).

— «Համագործակցական մի ճակատի խնդիրը հայ գաղթաշխարհում դառել է մի իրական «կապոյտ թռչուն», որի մասին մենք մտածում ենք ամէն անգամ, երբ դառն ճակատագրի սուր հարուածները անխնայ մեզ մտրակում են...

Այսօր նոյնն է, ինչ որ երէկ էր, 15 տարի շարունակ:

Բայց ինչո՞ւ մենք չենք կարողանում տիրանալ այդ «կապոյտ թռչունին», ինչո՞ւ փոխանակ համագործակցութեան, ունենք միայն զօրացումն կենտրոնախոյս ոյժերի, եւ այդ՝ ծով մեյան սպառնալից յետոյ «սրբազան միութեան անտեղիտալի անհրաժեշտութեան» մասին ...

Մեր կարծիքով նրա համար, որ սրխալ են հասկացուում համագործակցութեան սկզբունքները եւ պարզ չի պատկերացւում, թէ համագործակցութիւնը ո՞ւմ հետ կարող է լինել:

Խնդիրը չի վերաբերում տարբեր կարծիքներ, տարբեր աշխարհահայեացքներ ու տարբեր գաղափարաբանութիւն ունեցողներին:

Ամէն ժամանակ, ամէն տեղ ու նաեւ մեր, Հայերիս մէջ, միշտ էլ պատեհ առիթներով համագործակցութիւնը տարբեր տեսակէտներով առաջնորդւող տարրերի մէջ իրականացել է:

Համոզումների տարբերութիւնը չի կարող արգելք լինել համագործակցութեան համար, երբ կեանքը նրա մայրաքար պահանջում է այդ համագործակցութիւնը:

Մեր համոզումով համագործակցութեան միակ արգելքը եղել է եւ է այսօր այն քաղաքական ապականութիւնը, որով վարակուած են գաղթաշխարհի հայութեան որոշ տարրերը:

Այդ քաղաքական անկումն ու այլասերումն է այն պատճէնը, որ բաժանել է ու պառակտել հայկական սփիւռքը եւ անհնարին դարձրել ընդհանուր լեզու գտնել, կազմել մի ճակատ, քայլել համընթաց դէպի մի նպատակ:

Եւ արդարեւ, դատեցէք ինքներդ, հնարաւո՞ր է համագործակցել Դուրեանի Յանձնախմբի կազմակերպողներին, նրան մասնակցողների եւ նրան համակրողների հետ:

Արդ, միթէ՞ հնարաւոր է համագործակցել քաղաքական անկման վերջին աստիճանին հասած այդ դաւադիր տարրերի հետ:

Չէ՞ որ ամէն համագործակցութիւն ամենից առաջ պահանջում է փոխադարձ վստահութիւն:

Կարող ե՞նք տածել ամենանուազագոյն չափով իսկ վստահութիւն դէպի այդ տարրերը, որոնք նպատակ են դրել ոչնչելու հայ հասարակութեան թիկունքում ղեկավար ուժերը եւ մեր կեանքը ներքնապէս ալ կը, մէկ ոճիր միւսի յետեւից...

Արդ, պարզ է մեր միտքը, համագործակցութիւնը՝ օրւայ հրամայական պահանջն է, համոզումների, գաղափարների տարբերութիւնը չի կարող արգելք լինել. համագործակցութիւնը պիտի իրականացնել միայն եւ միայն քաղաքական մաքուր, բարեխիղճ ու պարկեշտ տարրերի միջեւ:

Եւ սրբազան իրականանայ նման խմուններով համագործակցութիւնը, այնքան լաւ »:

Շիրացած՝ գոյնզգոյն ապուշներու ծափերէն, այս ինքնակոչ հրամանատարը կը կարծէ թէ Ֆրանսան հաւնոց մըն է, ուր իր ուզածը կրնայ թխել:

Կրնայ ուզածին չափ զառանցել, բայց թող գիտնայ թէ արթուն է երիտասարդութիւնը:

Թղթակից

300 ՀԱՅ ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Պլիւրի Լ'Օրիան թերթը կը գրէ. —

Հինգ հարիւրէ աւելի հայ գաղթականներ տակաւին կ'ապրին Քարանթինայի Թաղը փայտէ հիւղերու մէջ: Արդէն այս հիւղաւանին մեծ մասը քանդուած է եւ բնակիչներէն շատերը հաստատուած են Էվրէֆիլ կամ Պուրճ Համուտ, քարէ շէնքերու մէջ:

Անոնք որ Քարանթինա կը մնան տակաւին շատ թշուառ վիճակ մը ունին եւ արդէն այդ է իրենց հոն մնալուն պատճառը: Անոնցմէ շատերը անտեսական տագնապէն կը տառապին շատ խիստ կերպով: Մեծ մասը անգործ են ու թշուառ: Քաղաքապետութիւնը հրամայած էր այս դժբախտներուն մինչեւ 10 օր քանդել իրենց հիւղերը: Գաղթականները համախմբուեցան, մօտ 300 հոգի, եւ թափօրով ցոյց կատարեցին կառավարական շէնքին առջեւ: Ոստիկանապետ Պ. Ապտալլա Լապպան կարգը կրցաւ պահպանել եւ ցուցարարներէն պատուիրակութիւն մը Թոյլտուութիւն տուաւ Սէրայ մտնելու համար Պատ...

Տէր եւ Տիկին Գուլաքեան կը ծանուցանեն ծնունդը՝ իրենց անդրանիկ որդւոյն՝ ՅԱԿՈԲԻ:

Իսի լէ Մուլինօ, 20 յունիս 1935

պամաւոր կործաւորները ընդունուեցան հանրապետութեան նախագահ Հալիլ փաշա էլ Սաատի կողմէ որ անոնց յայտարարեց թէ կառավարութիւնը բարեացակամութեամբ պիտի քննէ իրենց խնդիրը:

ՀԱՅՐԵՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՔԵՐԵՄԵԹՑԻՆԵՐՈՒՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ — Քանի մը շաբաթ առաջ մաս մը հայրենակիցներ հաւաքուեցան Պ. Յովակիմ Թագւորեանի բնակարանը եւ քննեցին Միութիւն մը կազմելու խնդիրը

Տասնհինգ տարիէ ի վեր կարօտ՝ ծննդավայրի, երբ հարցուցի թէ գիտկա՞ն Քերեմեթցիներ, ինծ տուին անուններ, որոնք բաւական թիւ մը կը կազմէին, Հայր. Միութիւն մը կազմելու համար:

Դժբախտաբար մեծամասնութիւն չգոյացաւ եւ որոշուեցաւ երկրորդ ժողով մը հրաւիրել Պ. Գրիգորի տունը, 8 bis, Rue Pascal, Ժանթիյի, 30 յունիս կիրակի կէս օրէն յետոյ ժամը 2ին:

Սիրելի հայրենակիցներ, թախանձագին պիտի խնդրէի անպայման ներկայ ըլլալ այդ հաւաքոյթին, որպէսզի օր առաջ Քերեմեթցիներու Հայր. Միութիւնն եւս ճակատագրեալ աստղ րէպ իջնէ:

Յովի. Նոզոուցեան

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Մանաւանդ չէր խնդար ամէնուն հետ ու ինչպէս ամէն հեգ կ'ընէր, խնդալուն ալ տեղը կար, ու կը խնդար ուրիշներուն վրայ՝ անշուշտ, վարպետորդի խնդուքով, որովհետեւ խնդալ չէին գիտեր, ու խնդալու վայրկեանին կը նայէին իրարու: Առաքել աղա սատնեկներուն վրայ կը խնդար, ու անոնք սիրտ առած իրմէ, մէկը միւսին վրայ կը խնդար:

Առաքել աղա շատ կը սիրէր այս տեսարանը, ու աչքերը պահած իրենց Արեւելքցիի խորամանկութիւնը, կը խաղային, կը դառնային իրենք իրենց վրայ: Անոնք լուսով ողողուած, կատաղ անտասանելու խորունկութիւնը ունէին, ու երբ գլուխը բաց, թանձր ու մազերը, լայնկեկ ճակատէն իրենց շուքը կը ձգէին երեսին վրայ, իր սրտին բոլոր խորամանկութիւնը կը մտնէր իր խորհուրդին մէջ, կը դառնար աւելի խորհրդաւոր:

Կը դառնար աւելի խորհրդաւոր, մանաւանդ երբ իր ձայնը կ'երկնցնէր, կը խօսէր հանդարտութիւնը պահած, ու առեն առեն իր սեւ պեխերը կ'ոլորէր, կը նայէր աչքերուն տակէն: Այս պահուն արդէն ինք իր տէրը, կը տիրէր ամէնուն:

Բայց ինչ զմայլելի բան... Հեռուէ հետի ակերէն հասած խօսքերը սիրտ կ'առնեն բաներ, ակռաները սեղմած կը լսէր, ու առոր անոր բան չհասկնալու վարպետութեամբ, իր հարստութեան վրայ ամէն օր խօսող մարդոց երեսին կը խնդար, կը կատակէր: Երբեմն ալ սրճարանը զէմ դիմացկած քով քովի նստած երբ կը խօսէին, հետաքրքրութեամբ մտիկ կ'ընէր ամէնէն աւելի իր եռեւէն խօսող մարդուն խօսքերը, դէմի երեւումներով անոր իւրաքանչիւր բառը կը հասկնար, ու երբ աչքերուն կը նայէր, կը մտնէր սրտէն ներս, ու լռած առեն, յաղթուած մարդիկի մը պէս կ'երեւէր իր հակառակորդը:

Բայց ուրիշ վէճով մը երկարումը կար իր մէջ: Այս վէճը, խորունկ մընացած, իրաւ ալ սիրտէն արիւն կ'երթար, կը մեծնար ամէն օր, երբ օրերը կ'անցնէին ամալ, երբ անկարելիին առջեւ իր ամբողջ հարստութիւնով մեռ մինակ կեցած, խաղալիկի մը պէս կը դառնար չորս դին:

Ու երբ թէ բան կեցած չըլլար, երեսին վրայ կախուած պեն մը իսկ չէր երեւար, ու վէճը պահած, կը մտածէր իր հարստութեան վրայ, ու

— « Շունը շէները պիտի վայելէ » ըսած առեն, իր ազգականները երամ երամ աչքերուն առջեւէն կ'անցնէին, կը դողար, կը դողար, ու երբ մինակ էր, ձեռքերը սարսռելով, նայած առեն, կը խնդրէր աչքերով, կը խնդրէր աչքերը բանի մը տեսած, կը մըմնջէր Աստուած բառը... կը կրկնէր ... որովհետեւ իր տունը տուն ըլլալու համար՝ պէտք էր ան, ան պիտի տար միայն իր տունին տունի մը խորունկութիւնը, այն առեն միայն պիտի կրնային իրարու նայիլ... այն առեն միայն իր հարստութիւնը ... ու հրեշտակի պէս, լոյս երեսով, լռ... աչքերով կը տեսնէր իր երազին աղան ... կ'ուզէր գրկել, սեղմել կուրծքին:

Տարիներ այսպէս երազած, իր սրտի ձայներէն բան մը մնացած ներսը, տարիներու եւեւէն վերջը կը կարծէր այս համբորդութիւնը:

Բայց... բայց պարահանդէսի գիշերէն ի վեր, ի՞նչ արտմութիւն էր որ կը ճնշէր իրենց վրայ, ու Առաքել աղա իր կնոջ նայած պահուն՝ մրմնջեց, «անիծեալ պարն», ու կրկին իր կնոջը այն իրիկուան մասյլ կերպարանքը տեսած, կարծես անոր հոգիին անձկութիւնը կը տեսնէր: Առանց բանի ո՛չ հանդիպած ոչ ալ տեսած ունէր: Մանաւանդ ի՞նչ կար որ իր լռութենէն կը նեղուէր:

Առաքել աղա օրօրեց գլուխը:

Իր կինը, պարահանդէսի գիշերէն ի վեր, աչքերու առջի վճռութիւնը չունէր, անոնց տարօրինակ խորութիւնը գլխու պտոյտ կուտար, շատ բան կը տեսնէր հոն, կնոջ մը հոգիին խորունկութեան անդունդը:

Իր կնոջ այս արտմութիւնը մէկալներուն չէր նմանէր: Այն արտմութիւնը անուն մը ունէր, ու բառը լեզուին ծայրը, չէր կրնար արտասանել: Այս արտմութիւնը այն իրիկուան մելամաղձոտութեան պէս բան մը, երբ Սաթենիկ ու Վահան բերան բերնի.

Գլուխը կախեց Առաքել աղա: Բայց իր արտմութիւնը, մտածեց, կրնայ ըլլալ որ աւելի խորութեան տար կը — նօթը աչքերուն, ուղեղ քիչ մը ուրախ երեւնայ: Իրաւ ալ, այս խորութիւն չատ էր իրեն համար, ու երբ իր տետրակը բացաւ, դարձուց թերթ առ թերթ, իրարու քով շարուած թիւերը ու նօթագրութիւնները, քիչ մը սփոփանք տուին թէեւ, ու սիրտը իջաւ, բայց սրտով լալու փափաք մը կը զգար, կ'ուզէր թքնել ..

Բ.

Փարիզ էին

Առաջին օրը գրեթէ մեկուսացած, սենեակին մէջ անցուցին: Շատ յոգնած ու երազած, քիչ մըն ալ տառապած էին: Մանաւանդ մէկը միւսէն պահած իր ցաւը, երկուքն ալ կը զգային միեւնոյն վիշտին արիւնումը:

Իրենց սենեակէն Լիւքսէմպուրկի պարտէզը կ'երեւէր, պղտիկ, գեղեցիկ անտառի մը պէս: Առաքել աղա նստած պատուհանին առջեւ, «եկո՛ւր», կ'ըսէր իր կնոջ, «տես, սա ծառերուն նայելով, մարդուն սիրտը կը բացուի»: Ու ծառերուն մէջ մնացած իրենց նայուածքը, քաղաքի պարտէզներն ու անտառները կը յիշէին, կը մտնէին իրարու սրտի: Մանաւանդ երբ կը տեսնէին պզտիկ տղաքը, բանը կը մտնային, չէին կրնար խօսիլ, ու իրարու նայելով կը խնդային:

Առաքել աղա, այսպէս առաջին օրը պատուհանին առջեւ անցուց: Դուրս կը նայէր, մեծ պողոտայի անցորդներուն կը նայէր, կը հետեւէր անոնց ուշադրութեամբ, ու երբեմն աչքերը կը մնային անշարժ: Կարծես տրտմութիւն մը, սրտէն բարձրանալով, կամաց կամաց կը լեցնէր, կը ծածկէր երեսը:

Ծամբորդութեան ամբողջ շրջանին, դէմքի միեւնոյն ամփոփումը կ'ունենար՝ երբ կը նայէր ճամբորդներուն: Անոնց զուարթութիւնը տարբեր բան մը, անոնց բոլոր շարժումներուն յաջորդող հանդարտութիւնը շատ բնական ու գեղեցիկ, բան մը ունէին վերջապէս այդ մարդիկը՝ որ իր հարստութիւնը կը զլացէր: Հիմակ ալ, պատուհանէն դուրս նայած առեն, անցորդները բոլորն ալ նոր դէմքեր, իր ներսը բան մը կը քրքրէին, կը սեղմէին զինքը սենեակին չորս պատերուն մէջ:

ԱՐՄԷՆ ԱԼԷՔ

(4)

ւառնորդներ չարժման մէջ դնեն իրենց օդանաւերը Հրեղէն Խաչի կոչին վրայ, եւ առնել պէտք տամ նպաստները եւ պարգեւները: Զրոյց կը շրջի թէ Հրեղէն Խաչը օդանաւեր պիտի թռցնէ յուլիս 14ին, արուարձաններու մէջ: Այդ օրը ազգային տօն ըլլալով, բոլոր ցոյցերը արտօնուած են. բայց չպիտի թոյլատրեն օդանաւերու թռիչքը: Ըսէ, հակառակ արգելքներուն, Հրեղէն Խաչին պատկանող օդանաւեր թռչին, հետապնդել եւ պատժել պիտի տամ:

⁂ Ձախակողմեան թերթերը կը գրեն թէ երեքշաբթի առտու օդանաւ մը թռած է Վոժիրարի թաղին վրայ, աքքայական թռուցիկներ ցրուելով:

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԵՈ-ԳԵՐՄԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆՑ առթիւ, Գերմանիա յանձն առած է սահմանափակել սուզանաւերու շինութիւնը, կուսակից ըլլալով անոնց առաջնահանգամանքի ջնջման: Այս յայտարարութիւնը ըրաւ Անգլիոյ ծովային նախարարը, իբրեւ պատասխան աշխատաւորականներու բողոքին:

ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ վերջացաւ երեքշաբթի գիշեր: Մեծ ու պզտիկ միասին հաշուելով, 38 երկիրներ կը մասնակցէին այս համագումարին, որ իբրեւ շօշափելի գործ հիմը դրաւ միջազգային ընկերակցութեան մը, պաշտպանելու համար մշակոյթը: Այս կազմակերպութիւնն ալ իր կարգին պիտի պայքարի «պատերազմին եւ փաշականութեան, ու հաստ — թակ որ եւ է սպառնալիքի դէմ որ կրնայ վնասել քաղաքակրթութեան»: Ընկերակցութեան նախագահական մարմնին անդամ են Անտրէ Ժիտ, Անրի Պարպիւս, Ռոմէն Ռոլան (Ֆրանսացի), Հայնրիխ Ման, Թոմաս Ման (Գերմանացի), Մաքսիմ Կորքի (Ռուս), Հըքսլի, Պ. Շօ (Անգլիացի), Սինքլէր Լիւիս (Ամերիկացի), Տիկին Սէլմա Լակէրլոֆ (Շուէտացի):

ՀԻՆԳ ՎԻԹԽԱՐԻ ՕԴԱՆԱՒԵՐ շինելու համար հանգանակութիւն մը բացուած էր Խ. Միութեան մէջ, իբրեւ հետեւանք «Մաքսիմ Կորքի» օդանաւին փճացման: Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ մինչեւ այժմ հաւաքուած է 40 միլիոն ռուբլի:

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ փակուեցաւ յունիս 25ին, վերջնապէս քուէարկելով շաբաթական 40 ժամուան աշխատանքի բանաձեւը: Աս այժմ սկզբունքն է որ կը քուէարկուի, իսկ իբրեւ գործնական արդիւնք որոշուեցաւ շաբաթական 40 ժամը այժմէն գործադրել ապակեղէնի ճարտարագործութեան մէջ:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԵԿՈՒՄՆԵՐԸ կը շարունակուին Խ. Միութեան մէջ: «Իզվեստիա» կը գրէ թէ անծանօթ մը սպաննած է Նովորոսիսկի խորհուրդին անդամներէն Անթիփովը, երբ տուն կը վերադառնար:

19 *ՀՈԳԻ ՄԵՌԱՆ* օդանաւի արկածի մը մէջ, որ տեղի ունեցաւ Մէտէյլէնի մէջ (Քոլոմպիա, կեդր. Ամերիկա): Օդանաւը բախած էր գերմանական օդանաւի մը: Զոհերուն մէջ կը գտնուի աշխարհահռչակ սրնգահարը. Քարլոս Կարտէլ, որ երկար ատեն Փարիզ գտնուած է:

ԲՈՐՈՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՆՐԷՆ մշակելու եղանակ մը գտած են Տոքթ. Վատրէմէյ եւ Տիկին Պրէօն: Այս մանրէն գտնուած էր 1871ին, բայց կարելի չէր եղած մշակել:

Յ. Փարիզ եւ շրջականներ

ՓՐՈՓԱԿԱՆՏԻ Ցանձնախումբի Նիստը տեղի պիտի ունենայ այսօր ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ երեկոյ ժամը 8.30ին, 32, Ավընիւ Կոլլէժի սրբճարանը:

Կը խօսի՝ ընկեր Ա. ԱՐՇՐՈՒՆԻ: Նիւթ՝ «Խ. Հայաստանը»

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդեան» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դրաւարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Օրակարգ՝ 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ՓՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը 30 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները 30 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ, Կոմիտէի զեկուցում:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկ. կարօ Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 30 Յունիս Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին «Դրօշակ»ի տան մէջ: Նախորդ ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ՎԱԼԱՆՍի Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոմանի եւ Վալանսի բոլոր ընկերները 30 Յունիս Կիրակի առաւօտեան ժամը 8.30ին Ռէթորեան Պըլօի մէջ, Րիւ Գուֆիէր:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ՏԷՐ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՋՈԹԵԼԻՆԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ որ տեղի պիտի ունենար Լիոնի մէջ 29 Յունիս Շաբաթ երեկոյ:

Յաջորդ Թուականը կը յայտարարուի մօտ օրէն:

ԸՆԿԵՐԱ-ՀԱՄԵՐԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

ի ... ՓՐԻՎԱՅԻ «ՅԱՌԱՋ» ՌՈՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» խումբերու

Ընկ. ... եւ ՍԵՐՈՒԲԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ

30 Յունիս, Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Rue Bouffier, Restaurant Bleauի մէջ

Խրգ. Նուագ. Եւայլն: Ճոխ պիւֆէ:

Մուտք՝ 5 Ֆրանք:

Ընկ. Ոսկիան Լուսարեւեան, Տէր եւ Տիկին Ա. Լուսարեւեան եւ զաւակունք սրտի խորին կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց կնոջ, աղջկան եւ քրոջ՝

ՏԻԿԻՆ ՔԱՂՑՈՒՀԻ ԼՈՒՍԱՐԵՒԵԱՆի

դառնագին մահը, որ տեղի ունեցաւ յունիս 24ին Լիոնի Grange Blanche հիւանդանոցին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր, հինգշաբթի (27 յունիս), կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, վերոյիշեալ հիւանդանոցին մէջ:

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

ՍԻՓԱՆի ամառնային բացօթեայ Պարահանդէս-Ցերեկոյթը

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՋԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Palais du Bois de Boulogneի մէջ. **Ave. de Madrid**

(**Porte Maillot**էն առնել **Jardin d'Acclimantation**ի պարտէզին առընթերը, պարտէզին գլխաւոր դրան անմիջապէս մօտ)

Կը նուագէ Արմանթինեան **Pizarro** *նուագախումբը:*

VICTOR HUGOի ցնորէնութիւնը ոգեւորուած «ՍԻՓԱՆ»ի նախորդ Պարահանդէսի յաջողութիւնէն խնդրած է որ իր նոր սրահի բացումը կատարուի ՍԻՓԱՆ երգչախումբի կողմէ, ներկայ կ'ըլլան հայ եւ օտար ճիւղեր

Ոչ մէկ ջանք չէ խնայուած է պարահանդէսի յաջողութեան համար. երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՄ ԳԱՐԹԻՒԵԱՆ ցեղի կ'ունենան հայկական նոր պարեր հայկ. տարազներով, մեներգներ, խմբերգներ եւ անակնկալներ:

Պիւֆէի գիները կը մնան սովորական:

Մուտք՝ այրերու 10 ֆրանք: Կիներու՝ 7.50:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ին

1 Bld. Carnot. Alfortville. (Seine. ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ.

Երիտասարդ սիրողներու կողմէ կը ներկայացուի՝

ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ (տրամ 1 արար) եւ ՊԱՏԻՈՅ ԳՈՂԸ (զաւեշտ)

Գին 3 եւ 5 ֆրանք:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

27 ՅՈՒՆԻՍ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին

ԽՐՈՐԴ ԹԱՂԱՊԵՏԱՐԱՆԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝ Պ. LAMBERTի (Նախկին Երեսփոխան Ռոնի)

Պ. ՊԷՌՆԱՐ ՎԱԶԷ կը խօսի (ֆրանսերէն)

Ծանօթացնելու համար Ֆրանսացիներու Հայկական հարցը եւ Հայ աշխատաւորներու ներկայ վիճակը:

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

28 ՅՈՒՆԻՍ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները անխտիր:

ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՖԱՇԻՍՏՕՆԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Ակնցի Գրիգոր Գալստեան կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Արմենակ Գալստեան (Նիւ Եորք), իր քոյրերը՝ Մարիամ եւ Հայկանոյշ Գույմճեան (Հարաւ. Ամերիկա): Իրենց հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել «HOVAR», Ave. Naderi, Téhéran (Iran).

Կը խնդրուի Հայրենիքէն եւ Արմենիայէն արտատպել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (115)

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նրա գերեզմանը փորուեցաւ հէնց նոյն լերան վերայ, հեռու մարդկային բնակութիւնից, ուր երբեմն հանգչում են հովիւները միայն: Նրա դագաղը հագիւ ծածկուած էր հողով, խաչնարածների քահանան կարդում էր վերջին աղօթքը: Ես սպանուածի նման կանգնած էի եւ լաց էի լինում: Այդ միջոցին երկու հասաւուներ մօտեցան եւ ինձ կալանաւորեցին: — «Նա մեռաւ եւ ազատուեցաւ, բայց դու ազատուել չես կարող»... — լսելի եղան տանուտէրի խօսքերը: Ինձ տարան. բանտարկեցին տանուտէրի տաղաւարում, որ միւս օրը ուղարկեն գաւառապետի մօտ: Սրբազան կորուստը ինձ այն աստիճան պաշած եւ խելագարուած դրութեան մէջ էր դրել, որ ես համարեա չէի զգում, թէ ինձ հետ ինչ է կատարւում: Այսուամենայնիւ, հէնց նոյն գիշերը ինձ յաջողուեցաւ՝ իմ մօտ գտած պահապաններից մէկին սպանել, միւսին սաստիկ վիրաւորել եւ փախչել իմ բանտից: Այնուհետեւ այլեւս ի՞նչ էր մնում ինձ անել: Իմ յանցանքները կրկնապատկուեցան. այստեղ դարձայ մարդասպան, իսկ իմ հայրենիքից փախցրել էի իմ մեծաւորի աղջիկը: Իմ հայրենի երկիրը վերադառնալ չէի կարող, իսկ իմ գտնուած երկրում դարձայ մի փախստական եւ միացայ փախստականների խումբի հետ: Ուխտեցի այնուհետեւ վրէժխնդիր լինել բոլոր այն մարդկանցից, որ կրում են խան, բէկ, մելիք եւ տանուտէր անունները: Իմ նպատակին մասամբ հասայ: Բայց իմ ձեռնարկութիւնը այնքան սարսափելի էր եւ արիւնոտ, որ վերջը բերեց ինձ այստեղ»...:

Զ.

ՀԱՄՐԸ

Աւագակապետը ծանօթացրեց ինձ մի այլ երիտասարդի հետ, որին կոչում էին Համր: Նրա իսկական անունը ոչ ոք չգիտէր: Զգիտէին նաեւ թէ ինչ ազգից էր նա: Նա միշտ լուռ էր եւ մռայլոտ. միանգամ գոնէ չէին տեսել նրան խօսելիս, եւ այդ էր պատճառը, որ ընկերները նրան Համր էին կոչում: Այդ տարօրինակ խուլումունջը վաղուց գրաւել էր իմ ուշադրութիւնը: Նրանում կար մի խորհրդաւոր բան, որ իւր լռութեան մէջ եւս աչքի էր զարկում: Բաւական բարձրահասակ էր նա, նիհար եւ ցամաք կազմուածքով. դեղնած դէմքը գունաթափուելով ստացել էր թառամած տերեւի գոյն, իսկ արագաշարժ աչքերը վառւում էին տենդային բոցով: Զնայելով իւր տկար, հիւանդոտ կազմուածքին, աշխատում էր չափազանց եռանդով, եւ այդ առիթ էր տալիս վերակացուներին բաւական մեղմ վարուել նրա հետ. թէեւ նրա հեզութեան վրայ դարձնում էին առանձին ուշադրութիւն:

Գիշեր էր, երբ առաջին անգամ առիթ ունեցայ խօսելու նրա հետ: Խոնաւ պատերին կպցրած ճրագուի մոմերը հազիւ լուսաւորում էին զառանցարանների մառայլոտ ու սառն օթեւանը: Մերկ յատակի վրայ, այստեղ եւ այնտեղ, անկարգ կերպով պառկած էին ցերեկուայ տաժանական աշխատութիւնից յոգնած թշուառները: Քունը միակ մխիթարութիւնն է այդ ողորմելիների, նա կազդուրում է նրանց ջարդուած անդամները եւ մոռանալ է տալիս սրտի դառն վշտերը:

Արթուն էր Համրը միայն: Նա մտքով, կարծես թէ, վերացած էր երկինքը, իսկ նրա խորախորհուրդ աչքերը մի առանձին կարեկցութեամբ նայում էին քնած թշուառների վրայ: Ես նրանից ոչ այնքան հեռու պառկած էի իմ յարդեայ անկողնի վրայ, եւ իմ աչքերը յառած էին դէպի երիտասարդի տխրամած դէմքը, որ կրում էր իւր վրայ հեռաւոր մի դըժբախտ անցեալի...:

Նա լուռ էր, որպէս միշտ: Իսկ այն գիշեր մեծ եղաւ իմ զարմանքը, երբ նա ցամաք ու փակուած շրթունքներից զուրս հնչեց մի խուլ հառաչանք այդ երկու բառի հետ «Աստուած իմ»: Ես մինչեւ այնօր չգիտէի նրա ինչ ազգից լինելը, բայց յանկարծ լսեցի նրանից հայկական բառեր: Ես չկարողացայ զսպել իմ սրտի զգացմունքը:

— Դարձեալ մի Հայ ... բացագանչեցի ես այնքան լսելի ձայնով, որ դէպի ինձ գրաւեցի Համրի ուշադրութիւնը: Նրա փակուած լեզուն բացուեցաւ եւ պատասխանեց ինձ հեծեծալով խօսքերով.

— Ինչո՞ւ էք զարմանում, աշխարհի ո՞ր անկիւնում չկայ Հայ: Արմատից խլուած եւ ցամաքած բոյսը ամենուր է քամին զէպի ամէն կողմ...: Նա կրկին լռեց:

Կան անձնաւորութիւններ, որոնց մի բառը, մի խօսքը բաւական է, որ մարդ նրանց մասին գաղափար կազմէ. Համրի ասածը թէեւ շատ պարզ չէր, բայց բաւական յատկանիշ էր նրա մտքին, ծածկամիտ բնաւորութեանը: Ես մօտեցայ, նստեցի նրա մօտ:

— Ուրեմն դուք Հա՞յ էք, հարցրի նրանից:

— Այո... պատասխանեց նա

Ես այն աստիճան զգացուեցայ, որ ձեռքերս տարածելով խնդրեցի նրանից.

— Թոյլ տուեցէք ձեր ազգակցին գրկել ձեզ:

— Կարծեմ, ձեր դրութեան մէջ աւելորդ են այս տեսակ քնքշութիւններ, ասաց նա հրաժարուելով:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ. Մարսէյլի բոլոր անդամները կը հրաւիրուին տարեկան ընդհ. ժողովի 30 Յունիս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Գար տը Փարիզ, 2, Րիւ Գոլպէր: Ներկանեւ թիւր մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

Le Gérant: H. STEPHAN

17. Rue Damesme. PARIS (13)

Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70

(ՆԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՅՈՒՆԻՍ
VENDREDI 28 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ 11e Année No. 2843

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թուրքիոյ վարչապետին ազդանշանը՝ օդանաւային սպառազինութեանց յաւելման մասին, պաշտօնական եւ վերջնական հանգամանք ստացաւ յունիս 21ին:

Արդէն իսկ մշակուած է եռամեայ ծրագիր մը, զինուորական Բարձրագոյն Խորհուրդին հաւանութեամբ:

Կը նշանակէ թէ մինչեւ երեք տարի, Թուրքիա պիտի ունենայ պատկառելի տորմիղ մը,— առ նուազն հինգ հարիւր ռազմական օդանաւ, համաձայն Զօր. Ըսմէթի ազդանշանին: (Այժմ ունի միայն հարիւր հատ):

Պաշտօնական որոշումէն շատ առաջ, մայիս 24էն ի վեր, ձեւ ու մարմին առած էր բուն ժողովրդական շարժումը:

Նոր հոսանք մը, «Օդանաւային վտանգը գիտակցողներու» կազմակերպութիւնը կը ջանայ ամբողջ Թուրքիան վարակել, խանդավառել օդանաւային սպառազինութեան գիտելիքներով:

Թերթերը կ'ուռին կոչերով եւ հանգանակութեան ցանկերով: Ամէն օր հայրենասիրական նշանախօսք մը մէջտեղ կը նետուի,— եւ խմբագրականներ տուն կը տրուին բոլոր լեզուներով: Նոյն իսկ հոգեւոր պետերը շարժման մէջ դրուած են: (Պոլսոյ հայերէն թերթերը պարծանքով կը յիշեն թէ Հայոց պատրիարքը եւ Ազգ. Վարչութիւնը շատ աւելի արագ շարժեցան քան օրթոտոքս պատրիարքը):

Մէկ խօսքով, կը գործադրուին բոլոր միջոցները, որպէսզի շոգեպինդ արագութեամբ ծաղկի ու լայնատարած աւելնի «Թուրք Թռչունը»: Անշուշտ յանուն խաղաղութեան:

Երեւոյթ մը եւս.— Այս ճամբով ալ կը զարգանայ Թուրք անհատին քաղաքացիական գիտակցութիւնը:

Ամէն օր, ցանկերուն գլուխը կ'երեւին երիտասարդ առեւտրականներ— նոր Թուրքեր— հինգ հարիւրով, հազարով, երկու կամ հինգ հազարով (ոսկի):

Տարիներ առաջ բացառութիւն պիտի համարուէր այս իրողութիւնը:

Միւս կողմէ, հաւաքական ոգին զարգացնելու համար, անդամավճարներ եւ հանգանակութեան ցանկեր կը կազմուին միութենէ միութիւն,— առեւտրական, արհեստակցական, արհեստակցական եւն.:

Շարժման մէջ դրուած են նաեւ կիներն ու դպրոցականները: (Պոլսոյ Թրքուհիները որոշած են օդանաւ մը նուիրել իրենց միջոցներով):

Ձեռնարկին արժէքը հասկնալու համար, յիշեցնենք թէ միեւնոյն ատեն կը գործէ Սաւառնակի Միութիւնը, տարեկան երեք միլիոն ոսկի արտադրելով:

×

Բազմաթիւ բացատրութիւններ տրուեցան եւ դեռ կը տրուին, Թուրքիոյ այս արտակարգ իրարանցումին առթիւ:

Ըսմէթ Ինէօնիւ երբ առաջին ազդանշանը կուտար, իր գլխաւոր պատճառաբանութիւնն այն էր թէ՝ օդանաւերը անընդհատ կը զարգանան, «ամէն տեղ սփռելու համար մահ եւ աւեր»: Ուրեմն, Թուրքիան ալ պարտաւոր է օգտուիլ այդ զէնքէն, անակնկալի չգալու համար:

Վարչապետէն յետոյ, ահաւասիկ Հանրապետութեան Նախագահն է որ կ'արտայայտուի եւ աւելի կը գունաւորէ նոր Թուրքիոյ մտահոգութիւնները:

Երկու տարբեր առիթներով, Ք. Աթաթիւրք առանց վերապահութեան կը խօսի նոր պատերազմի մը վտանգներու մասին:

Յունիս 20ին, Պոլսոյ Թուրք թերթերը կը հրատարակէին ամերիկացի թղթակցի մը՝ Տիկին Պէյքըրի տեսակցութիւնը՝ Աթաթիւրքի հետ:

Բազմաթիւ հարցերու կարգին, Ամերիկուհին հարցումներ կ'ուղղէ նաեւ միջազգային կացութեան մասին: Ք. Աթաթիւրք կը պատասխանէ, «ծանր եւ լուրջ ձեւով մը»:

— «Պէտք չէ խօսինք մօտիկ անցեալի մասին: Պատերազմի վտանգը կայ եւ եղկային: Բաղդատելով քանի մը ամիս առաջուան հետ, Եւրոպայի կացութիւնը աւելի գէշ է, շատ գէշ է»:

Նոր տեսակցութեան մը մէջ, տրուած Լոնտոնի «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ին, Թուրքիոյ Հանրապետութեան նախագահը նորէն շեշտելով պատերազմի վտանգը, անհրաժեշտ կը գտնէ Տարտանէլի ամրացումը, այսինքն վերազինումը, որ արգիլուած էր Լօզանի դաշնագրով:

— «Աշխարհի կացութիւնը եւ կարգ մը պայմաններ փոխուած են, Լօզանի դաշնագրէն ի վեր, երբ Թուրքիա յանձն առաւ բաց թողուլ Նեղուցները»:

Ինչպէս օդանաւային սպառազինութեան, նոյնպէս Տարտանէլի վերազինման հարցին մէջ, Թուրքիոյ վարիչները միշտ կը շեշտեն թէ իրենց երկիրը ստիպուած է զօրաւոր ըլլալ, բուն իսկ խաղաղութեան շահուն համար:

Ուրիշ խօսքով, Թուրքիա ոչ թէ կը սպառնայ կամ կը սպառազինուի, այլ զգուշութիւններ կ'ընէ, որպէսզի կարենայ օգնել աշխարհի խաղաղութեան…

Չէ՞ որ աշխարհի միւս մասերն ալ ճիշդ նոյն վարդապետութեան կը հետեւին:

Ո՛ր տեսակէտէն ալ դատենք խնդիրը, մէջտեղը կը մնայ անվիճելի փաստ մը,— Թուրքիոյ արտակարգ սպառազինութիւնը ի նախատեսութիւն գալոց վտանգներու:

Այս ճակատին վրայ եւս, Թուրքիա լարուած ուշադրութեամբ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին, եւ տիրաբար կ'օգտագործէ երկրին բարոյական եւ նիւթական աղբիւրները:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՌԱՄԵԱՅ ԾՐԱԳԻՐԸ
Օդանաւային սպառազինութեան համար

Թրքական զեկոյց մը հետեւեալ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ երկրին պաշտպանութեան համար տրուած որոշումներու մասին.—

Պաշտպանութեան բարձրագոյն խորհուրդը, Ըսմէթ Ինէօնիւի նախագահութեամբ նիստ ունեցաւ յունիս 19, 20 եւ 21ին եւ քննեց երկրին պաշտպանութեան վերաբերեալ խնդիրները: Ժողովը երախտագիտութեամբ տեսաւ այն շահագրգռութիւնը զոր հայրենակիցները ամէն կողմ կը յայտնեն օդային վտանգին հանդէպ եւ արձանագրեց թէ միայն ամբողջ ազգին սերտ մասնակցութեամբ կարելի պիտի ըլլայ երաշխաւորել հայրենիքի օդային ապահովութիւնը: Խորհուրդը որոշեց աւելցնել օդային բանակը եւ զայն զինել նորագոյն սաւառնակներով: Ասոր համար եռամեայ ծրագիր մը ընդունեց եւ գործադրութեան միջոցները պատրաստեց:

Պաշտպանութեան Բարձրագոյն Խորհուրդը զբաղեցաւ նաեւ ազգային զօրաշարժի գործով: Ամէնէն վերջը արտաքին գործավարը պարզեց երկրին արտաքին կացութիւնը, ինչպէս նաեւ այն միջազգային ջանքերը զոր Թուրքիա կը թափէ խաղաղութեան պահպանման համար:

Իտալացիները կը փրփրին Անգլիոյ դէմ

ԲՈՒՌՆ ԴԺԳՈՀՈՒԹԻՒՆ ԹԷ ՀԱՊԷՇԱԿԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ԵՒ ԹԷ ԱՆԳԼԵՒԳԵՐՄԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Հռոմէն հասած նոր տեղեկութիւններ կը հաստատեն թէ Պ. Իտըն ձախողած է իր առաքելութեան մէջ, թէ անգլեւգերման համաձայնութեան եւ թէ հապէշական հարցին առթիւ: Պ. Մուսոլինի բուռն դիտողութիւններ ըրած է Անգլիոյ երկդիմի քաղաքականութեան դէմ, որ կը խախտէ հաւաքական գործունէութիւնը: Այս առթիւ իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Իտալիա որ եւ է յանձնառութիւն չէ ստանձնած եւ նոյնիսկ մասնագէտներ չպիտի ղրկէ Լոնտոնի նաւային խորհրդաժողովին: Իսկ եթէ ղրկէ, այդ մասնագէտներուն միակ պաշտօնը պիտի ըլլայ ստուգել թէ Անգլիա եւ Գերմանիա որքան արագութեամբ պիտի գործադրեն իրենց նաւային կառուցումները, որպէսզի ինք ալ անոր համեմատ փութացնէ իր շինութիւնները: Օդանաւային պայմանագրի մասին ալ կարգ մը վերապահումներ յայտնած է Մուսոլինի:

Իտալացիներու դժգոհութեան աստիճանը հասկնալու համար, կը բաւէ քանի մը հատուածներ թարգմանել գլխաւոր թերթերէն: «Աֆֆարի Էսթէրի», որ Իտալիոյ արտաքին Նախարարութեան տեսակէտները կը յայտնէ, կը գրէ խմբագրականի մը մէջ.

— «Մեր չհասկցածը այն է թէ Անգլիա ո՞ւր կ'ուզէ յանգիլ: Ան ազատօրէն ստորագրեց Լոնտոնի յայտարարութիւնը (փետրուար 3), եւ սակայն Սըր Ճօն Սայմըն պնդեց Պերլին երթալու համար: Անգլիա ազատօրէն ստորագրեց Ստրէզայի յանձնառութիւնը, եւ սակայն նաւային մասնաւոր համաձայնութիւն մը կնքեց Գերմանիոյ հետ: Ի՞նչ տեսակ քաղաքականութիւն է այս: Երբ Անգլիացիները ժողովի կը նստին Ֆրանսացիներուն եւ Իտալացիներուն հետ, կը գտնեն որ անոնք իրաւունք ունին: Իսկ երբ միեւնոյն սեղանին առջեւ կը նստին Գերմանացիներով, կը համաձայնին անոնց հետ: Ի՞նչ կարելի է ընել երկրի մը հետ որուն քաղաքականութիւնը կը խօսի համաձայն իր խօսած երկրին: Անգլիացիները կրնան ըսել թէ նոր դէպք մը պատահած է.— Հիթլէրի վերջին ճառը: Ճիշդ է, բայց Հիթլէր այդ ճառը խօսեցաւ ճիշդ անոր համար որ կը գտնուէր Ստրէզայի մէջ մշակուած քաղաքականութեան առջեւ: Ժամանակը չէ յեղլու այդ քաղաքականութիւնը»:

Միւս թերթերն ալ այս տեսակէտներն կը պարզեն աւելի կամ պակաս դառնութեամբ: «Լավորօ Ֆաշիստա» գրել կուտայ.— «Մենք իրաւունք ունինք աւելի բացորոշ դիրք մը պահանջելու բրիտանական կառավարութենէն»: Իսկ «Թրիպունա» կ'աւելցնէ.— «Փարիզի եւ Հռոմի խօսակցութիւններէն յետոյ, երեք մեծ պետութեանց հաւաքական որոշումը եւ միացեալ գործունէութիւնը անհրաժեշտ է աւելի քան երբեք, եթէ ոչ ուրիշ բանի համար գոնէ այն տեսակէտով որ հետեւանքը վտանգաւոր պիտի ըլլայ, եթէ լքուի»:

Մէկ խօսքով, Իտըն ճամբորդութիւնը յանգած է ընդհանուր յուսախաբութեան մը, ինչ որ չեն ծածկեր նաեւ Լոնտոնի մէջ:

Անգլիոյ պատուիրակը վերադարձած է արդէն եւ Փարիզ հանդիպելով երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լավալի հետ:

Աթաթիւրք անհրաժեշտ կը գտնէ
Տարտանէլի Նեղուցին վերազինումը

Ք. Աթաթիւրք (Մ. Քէմալ) ունկնդրութեան ընդունելով «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի թղթակիցը, շեշտեց Տարտանէլի վերազինման անհրաժեշտութիւնը եւ քննադատեց Եւրոպայի կարգ մը վարիչներուն ընդդիմութիւնը: Ահա իր խօսքերը.— «Կարգ մը վարիչներ որոնք անկեղծ չեն եւ նկատի չեն առներ պատերազմի ծանրութիւնը, կը մոլորեցնեն իրենց վարած ազգերը, սխալ ներկայացնելով իրողութիւնները եւ շահագործելով ազգայնական ոգին ու աւանդութիւնը: Աշխարհի կացութիւնը եւ կարգ մը պայմաններ փոխուած են, Լօզանի դաշնագրէն ի վեր, երբ Թուրքիա յանձն առաւ բաց թողուլ Նեղուցները. Արդ, Նեղուցները երկուքի կը բաժնեն թրքական հողը: Ուրեմն այս ջուրի ճամբուն ամրացումը մեծ կարեւորութիւն ունի Թուրքիոյ ապահովութեան եւ պաշտպանութեան համար: Միեւնոյն ատեն այդ կենսական ազդակ մըն է միջազգային յարաբերութեանց համար: Այդպիսի բանալի - դիրք չի կրնար նախայարձակ արկածախնդիրի մը քմահաճոյքին ձգուիլ: Թուրքիա պէտք չէ թոյլ տայ որ խաղաղութեան սպառնացողներ անցնին Տարտանէլէն, պատերազմելու համար ուրիշ ազգերու դէմ: Ան երբեք չպիտի թոյլատրէ այդ բանը»:

ՔԻԹԸ ԽԱԾԱԾ ԿԵՐԱՒ.— Հապէշ ուսանող մը, Արայա Հայլէ, որ Ժընեւի իրաւագիտական համալսարանը կը յաճախէ, դատի քաշուեցաւ երէկ Շանպէռիի մէջ, խածած եւ կլլած ըլլալով իր եգիպտացի նշանածին քիթը: Աղջկան ծնողքը ընդդիմացած ըլլալով այս ամուսնութեան, Հապէշը կատղեցաւ եւ սպառնաց սպաննել աղջիկը: Բայց փոխանակ սպաննելու, յանկարծ վրան խոյացաւ, համբուրել ձեւացուց եւ քիթը խածնելով փրցուց եւ կուլ տուաւ: «Քիթըդ կերայ, հիմա գնա կարգուէ որու հետ որ կ'ուզես»:

Տղուն պաշտպան փաստաբանն է հանրածանօթ Էլկաներ, որ ուսումնասիրած ըլլալով հապէշական աւանդութիւնները, պիտի ապացուցանէ թէ տղան զոհն է ժառանգական սովորութեան մը…

ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄԸ
Աշխատանքի նախարար Պ. Ֆրոսարի

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐՏՕՆԱԳԻՐԷ ԶՐԿՈՒԱԾՆԵՐՈՒՆ ԱՌԺԱՄԱՊԷՍ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ, ՑՆՈՐ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆ

Երէկ, հինգշաբթի, առաւօտեան ժամը 9ին Միացեալ Յանձնաժողովի կողմէ պատուիրակութիւն մը ներկայացաւ Աշխատանքի նախարարին, ընկերակցութեամբ երեսփ. Մութէի: Պատուիրակութեան մաս կը կազմէին Պ.Պ. Ա. Խատիսեան, Էսմէրեան, Զօպանեան եւ Բաշալեան:

Աշխատանքի նախարարին յանձնուեցաւ յուշագիր մը՝ հայ աշխատաւորներու մասին եւ այդ առթիւ տրուեցան բերանացի բացատրութիւններ:

Նախարարը բարեացակամ վերաբերմունք ցոյց տուաւ եւ խոստացաւ առանձնապէս վերաքննութեան առնել Հայերու եւ Ռուսերու պարագան:

ՄԵՐ ՔԱՂԱԾ ՏԵՂԵԿՈՒԹԵԱՆՑ ՀԱՄԱՁԱՅՆ, ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԻՐԱՒՈՒՆՔԷ ԶՐԿՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԻ, ԱՆՈՆՑ ՑԱՆԿԸ ՊԻՏԻ ԿԱԶՄՈՒԻ ԵՒ ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԵՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻ ՀԱՒԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՋ, ԱՆՈՆՑ ԱՌԺԱՄԱՊԷՍ ԻՐԱՒՈՒՆՔ ՊԻՏԻ ՏՐՈՒԻ ԱՇԽԱՏԵԼՈՒ՝ ՄԻՆՉԵՒ ՀԱՐՑԻՆ ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ:

⁂ Միացեալի նիստը տեղի պիտի ունենայ այսօր, ուրբաթ, ժամը 6ին, եւ պատուիրակութիւնը իր զեկոյցը պիտի հաղորդէ:

Մուսոլինի անհաշտ հապէշական հարցին մէջ

Իտալացիներու դառնութիւնը շատ աւելի խոր է հապէշական հարցին առթիւ: Պ. Մուսոլինի անբաւական կը գտնէ Պ. Իտընի առաջարկները, մանաւանդ հիմա որ երկու հարիւր հազար զինուոր զէնքի տակ առած եւ երկու միլիոն լիրա ծախսած է: Իտալական տեսակէտով, եթէ Անգլիա լրջօրէն կ'ուզէ որ հապէշական վէճը վերջնապէս լուծուի, պէտք է հաւանի հիմնական փոփոխութեան մը ենթարկելու Հապէշիստանի միջազգային իրաւական կացութիւնը: Ուրիշ որ եւ է լուծում անբաւական կը համարուի, նկատի առնելով եղած զոհողութիւնները: Ամէն պարագայի մէջ, Պ. Իտընի խօսակցութիւնը այն օգուտը ունեցած է որ, Անգլիա այլեւս որոշ գաղափար կ'ունենայ Իտալիոյ տենչերու մասին: Արդարեւ, առաջին անգամ է որ Մուսոլինի եւ իր խորհրդականները պաշտօնապէս կը բացուին օտար պետութեան մը պատուիրակին առջեւ, այս հարցի մասին: Նախապէս ալ, Լոնտոնի եւ Փարիզի մէջ խօսուած է զանազան հողային եւ տնտեսական զիջումներու մասին, բայց առաջին անգամ է որ Մուսոլինի տրամադրութիւնը կը յայտնէ մտիկ ընելու եւ պատասխանելու: Ուրիշ պարագայ մը եւս հաստատուեցաւ: Այս այցելութեան շնորհիւ, ստուգուեցաւ որ Ֆրանսա ալ նոյնքան կը շահագրգռուի, պատերազմը կանխելու համար: Պ. Իտըն Հռոմէն մեկնելէ առաջ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ֆրանսական դեսպանին հետ եւ այն տպաւորութիւնը կրեց թէ Ֆրանսա կ'ուզէ գործնապէս աջակցիլ, խաղաղ լուծում մը գտնելու համար: Բոլոր աղբիւրները կը հաստատեն թէ Պ. Մուսոլինի պնդած է որ միակ գոհացուցիչ լուծումը պիտի ըլլայ Իտալիոյ թեւարկութեան տակ դնել Եթովպիան: Այս պահանջը արժեցնելու համար, Իտալիա յառաջ կը քշէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 19րդ յօդուածը, որ կը վերաբերի հողային սահմաններու վերաքննութեան եւ որ այնքան մտահոգութիւն կը պատճառէ միւս պետութեանց: Ծանօթ է նաեւ որ Իտալիոյ տեսակէտով Եթովպիա անարժան է Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցութեան եւ պաշտպանութեան:

Անգլեւգերման համաձայնութիւնը Լորտերու ժողովին մէջ

Լորտերու ժողովին յունիս 26ի նիստին մէջ, կարգ մը անդամներ ուժգնօրէն քննադատեցին անգլեւգերման նաւային համաձայնութիւնը: Լորտ Լօյտ, Եգիպտոսի նախկին մարզպանը, առաջին փամփուշտն արձակեց, յայտարարելով.— «Եթէ մեր երկիրը խրած չըլլար բազմապիսի հարցերու ծանրութեան տակ, անգլեւգերման համաձայնութեան պէս դէպքի մը յարուցած դայրոյթը բաւական պիտի ըլլար ասպարէզէն քշելու որ եւ է պատասխանատու կառավարութիւն: Առանց որ եւ է թշնամութիւն սնուցանելու Գերմանիոյ հանդէպ, պատճառ չեմ տեսներ հաւատալու թէ պիտի յարգուի այս դաշնագիրը: Գերմանացիները չեն ծածկեր իրենց դիրքը՝ դաշնագիրներու մասին: Ուշադրութեամբ կարդացէք Հիթլէրի գիրքը եւ պիտի համոզուիք»: Ուրիշ Լորտ մը — աշխատաւորական — յայտարարեց թէ կնքուած համաձայնութիւնը ձախող գործ մըն է Անգլիոյ համար, իսկ դիւանագիտութեան հրաշակերտ մը՝ Գերմանիոյ համար: Շատեր ալ պաշտպանեցին համաձայնութիւնը: Ի վերջոյ խօսք առաւ կառավարութեան ներկայացուցիչը, պատասխանելու համար կարգ մը քննադատութեանց: Բացատրեց թէ նախապէս լուր տրուած էր Ֆրանսական կառավարութեան, որ իր դիտողութիւնները յայտնեց պայմանագրին ստորագրութենէն առաջ: «Բայց այդ քննադատութիւնները բաւական չհամարուեցան յետաձգելու համար մեր հաւանութիւնը առաջարկի մը որ այնքան մեծ խոստումներ կը պարունակէր աշխարհի խաղաղութեան համար: Մենք համոզուած ենք թէ լաւագոյն գործը կատարեցինք դժուարին կացութեան մը մէջ»:

Ձախերը կը գրաւեն Սէնի նահանգային ժողովին դիւանը

Ձախակողմեան հոսանքները վարպետ ռազմավարութեամբ մը գրաւեցին Սէնի նահանգային ընդհ. ժողովին դիւանը, չորեքշաբթի օրուան նիստին մէջ:

Ինչպէս յայտնի է, վերջին ընտրութեանց մէջ կարեւոր յաջողութիւններ ունեցան ձախակողմեան հոսանքները, այնպէս որ Սէնի նահանգային ժողովին 140 անդամներէն 73ը ձախ են, 67ը աջ: Միայն համայնավարներու թիւն է 33: Երբ դիւանի ընտրութեան ձեռնարկուեցաւ, նախագահ ընտրուելու վրայ էր չափաւոր թեկնածու մը, բայց մէկ ձայն աւելի գտնուեցաւ: Ասոր վրայ նոր ընտրութիւն մը կատարուեցաւ եւ ընտրուեցաւ ձախակողմեան թեկնածուն, Տոքթ. Քալմէլ: Դիւանին միւս անդամներն ալ ընկերվարական, համայնավար կամ արմատական են. Ընտրութենէն յետոյ ծանր խռովութիւններ ծագեցան: Համայնավար մը «գողերու օր» կոչեց 1934 փետր. 6ի դէպքը: Աջակողմեան Պ. Քոնթրնօ բողոքեց, միւսը պնդեց, «Քեզի պէս գողեր» գոռալով: Եւ անհելի ժխոր մը պայթեցաւ, ամբողջ 15 վայրկեան ռազմադաշտի մը վերածելով ժողովասրահը: Աթոռներ, կաղամարներ, գրիչներ, ամէն տեսակ առարկաներ կը թռչէին օդին մէջ: Սէնի նահանգապետն ալ հարուած մը ստացաւ ընդհանուր իրարանցումին մէջ:

(Կարդալու շարունակութիւնը կարգով Դ. էջ)

ԿԱՐՄԻՐ ԳԻԾԷՆ ՆԵՐՍ

«ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄՏԱՅՆՈՒԹԻՒՆ»

Ստեփան Շահումեանէն վերջ, Ալեքսանդր Միասնիկեան – Մարտունին կը հանդիսանայ հայ համայնավարներու մէջ ամէնէն փայլուն եւ կարկառուն դէմքը: Թէեւ գիտական մեծ պաշարով օժտուած մէկը չէր, բայց ունէր գործնական խելք եւ ընդունակ էր իրական ակնոցներով տեսնելու եւ ճիշդ քննարկում ստեղծուած կացութեան:

12 տարի առաջ Միասնիկեանը հրապարակեց նշանաբան մը, որ կենդանի է մինչեւ օրս եւ որուն վիճակուած է դեռ երկար տարիներ ծառայել իբրեւ ազդանշան Հայաստանի համայնավար վարիչներու համար: Այն է,— խորհրդային իշխանութեան համար գլխաւոր վտանգ կը կազմէ ոչ թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն կուսակցութիւնը, այլ դաշնակցական մտայնութիւնը:

Պէտք չէ մոռնալ, որ Միասնիկեանը կը պատկանէր նախապատերազմեան սերունդին եւ քաջ ծանօթ էր հայկական պատմութեան եւ գրականութեան: Ինչպէս շատ հայ մարքսականներ, Միասնիկեանն ալ երիտասարդ հասակին եղած է դաշնակցական եւ միայն յետագային է, որ յարած է ռուս սոցիալ-դեմոկրատ կուսակցութեան բոլշեւիկեան թեւին: Իբրեւ այդպիսին, ան երբեք կապերը չէ խզած հայ հանրային կեանքին եւ յատկապէս ուսումնասիրած է վերջին տասնամեակներու մեր գրականութիւնը: Թէեւ իբրեւ ընդդիմադիր եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնն ու աշխարհահայեացքը քննադատող, բայց եւ այնպէս մասնակցած է ազգային կեանքին ու հետեւաբար, լաւատեղեակ հայ ժողովուրդի մէջ տիրապետող մտայնութեան: Անծանօթ էր արեւմտահայերու կրած տառապանքներուն, հայկական դատի բոլոր ելեւէջներուն եւ բովանդակ հայութեան քաղաքական ձգտումներուն:

Այնպէս որ Միասնիկեանը «դաշնակցական մտայնութիւն» ըսելով նկատի չունէր Դաշնակցութեան «փաշխատական» բնոյթը, որովհետեւ գիտէր, որ փաշական գաղափարաբանութիւնը հեռացած է եկած Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութենէն երեք տասնեակ տարիներ վերջը. այլ «դաշնակցական մտայնութիւն» նշանաբանի տակ կը հասկնար հայ ժողովուրդի ազգային-ազատագրական ձգտումները, որոնք կիսկատար էին մնացած:

Իբրեւ խելացի եւ իրատես մէկը, Միասնիկեան կը գիտակցէր, թէ Հայաստանն իր ներկայ սահմաններով եւ պետական ու իրաւական վիճակով գոհացում չի տար հայ ժողովուրդի դարաւոր պահանջներուն եւ հայութիւնը պիտի շարունակէ պայքարը մինչեւ վերջնական յաղթանակ: Եւ քանի որ այդ պայքարի կենսագործողը ու առաջնորդողը կը հանդիսանայ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ուրեմն ազատագրական գաղափարի արտայայտութիւնը կը մարմնանայ այդ կուսակցութեան մտայնութեան մէջ: Այս պայմաններու մէջ, եթէ նոյն իսկ դաշնակցական կուսակցութիւնը ֆիզիքապէս անհետանայ, անոր կողմէ որդեգրուած գաղափարները չեն մեռնիր: Ահա թէ ինչու մեծագոյն վտանգը կը ներկայացնէ «դաշնակցական մտայնութիւնը»:

Խորհրդահայ ներքին կեանքի 15 տարիներու պատմութիւնը պերճախօս ապացոյց է, որ Ալեքսանդր Միասնիկեանն իր մարգարէութեան մէջ չէր սխալած:

Համայնավար կուսակցութիւնը բազմաթիւ անդամներ ունեցած է ներքին տագնապներ: Կեդր. Կոմիտէն ենթարկուած է յարձակումներու՝ աջէն կամ ձախէն. Ներկուսակցական պայքարը դարձած է անսահման, ընկերային եւ արտաքին քաղաքականութեան խնդիրներու շուրջ: Այդ գզուըտուքի ընթացքին, ստալինեան ղեկավարութեան ռազմավարութիւնը եղած է փոփոխական, յենլով աջերու վրայ՝ ջախջախած է ձախերը եւ ընդհակառակն: Բայց միշտ ալ, ճզմելով ձախերը՝ իւրացուցած է անոնց ծրագիրը, ինչպէս եւ խորտակելով աջերը, յետագային բանած է անոնց ուղին: Այսպէս, տապալելով Թրոցքին, Ստալինը իրականացուց անոր ճարտարարուեստացման ու հակագիւղացիական քաղաքականութիւնը: Հրապարակէն քշելով Րիկով – Բուխարին թեւը, ներկայիս բանած է ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան մէջ նահանջի ճամբան (կոլխոզային նոր կանոնագիր, կենցաղային խնդիրներ, մշակոյթ, հայրենասիրութիւն, համաշխարհային յեղափոխութեան ծրագիրներու չափաւորում եւն.):

Ընդդիմադիր բոլոր շարժումներուն արձագանգ է տուած նոյնպէս Հայաստանը: Սակայն, ամէնէն ուշագրաւն այն է, որ Հայկոմկուսի ներկուսակցական պայքարի առանցքը — ընչին բացառութեամբ — միշտ ալ կազմած է ազգային հարցը: Միայն 1927 – 28-երը Թրոցքիական պայքարը հասած էր իր գագաթնակէտին, Հայաստանի մէջ երեւան եկան քանի մը ձախեր, որոնց կարելի է մատներու վրայ հաշուել (Ֆիրդուսեան, Արէշեան եւ ուրիշներ): Մնացած պարագաներուն, հայ համայնավար ընդդիմադիրները մեղադրուած են իբրեւ հակամէտ ազգայնի թեքման:

Հայաստանի երեք վարչապետները՝ Լուկաշին, Սարօ Համբարձումեան եւ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան պաշտօնանկ եղան ազգային հակումներ յայտնած ըլլալով: Իսկ առաջին վարչապետ Սարգիս Կասեանը, որ Հայաստանէն հեռացուեցաւ փետրուարեան ապստամբութենէն առաջ որդեգրած ձախ գործելակերպին համար, յետագային նոյնպէս մեղադրուեցաւ ազգային տրամադրութիւններ ունենալու մէջ (գլխաւորապէս, Հայաստանի արտաժայրերու խնդրոյն շուրջ): Ազգային մեղադրանքով էր, որ տապալեցաւ ամէնէն խելացի ու պատրաստուած հայ համայնավար Աղասի Խանջեանը՝ իր շուրջ համախմբուած ղեկավարութեան հետ միասին: Փաստ է, որ Հայաստանի ղեկավարութենէն այսօր ոչ ոք չէ մնացած (Արամայիս Երզնկեանը հաշուի չենք առներ, որովհետեւ համայնավար չէ, այլ պարզ քամելեոն – չինովնիկ): Անոնք բոլորն ալ զոհ են գացած Դաշնակցական մտայնութեան:

Թէ ինչ ձեւով կ'արտայայտուի այդ մտայնութիւնը, բազմիցս անդրադարձած ենք «Յառաջ»ի էջերուն վրայ: Հայ ընդդիմադիր համայնավարները կ'առաջադրեն ներքին եւ արտաքին սահմաններու խնդիր, կը պաշտպանեն Հայաստանի տնտեսական շահերն ընդդէմ Վրաստանի եւ Ազրբէջանի, երկրի ներսը «շովինիստական» վերաբերում են ունեցած հանդէպ ազգային փոքրամասնութեանց եւ պայքարած են ռուսական տիրակալ ազդեցութեան դէմ եւ, վերջապէս, Հայաստանի անկախութեան միտումներ են ունեցած: Դեռ վերջերս էր, որ Խանջեան հրապարակաւ հաստատեց, թէ հայ համայնավարներու մէջ կան մարդիկ, որոնք Հայաստանի տնտեսական շահերը կը հակադրեն Անդրկովկասեան Դաշնակցութեան տնտեսական շահերուն:

Բոլորովին իրաւացի են Մուսաբէկովները, Բերիաները եւ Խանջեանները, երբ այդ բոլոր երեւոյթները կ'որակեն իբրեւ «դաշնակիզմ»: Դա հէնց այն «դաշնակցական մտայնութիւնն» է, որու վտանգը կը գուշակէր հանգուցեալ Միասնիկեանը տասներկու տարիներ առաջ . .

×

Միայն քաղաքական եւ տնտեսական գծով չէ որ կ'արտայայտուի «դաշնակցական մտայնութիւնը»: Նոյն տրամադրութիւնները կ'իշխեն նաեւ խորհրդահայ գրականութեան մէջ:

Գեղեցիկ գրականութիւնը ամէն մէկ ժողովուրդի կեանքի հայելին է: Ու եւ է դարաշրջանի պատմութիւն ուսումնասիրողն անպայման նկատի կ'առնէ այդ ժամանակաշրջանի արուեստն ու գրականութիւնը. Անկարելի է նախորդ դարու հայկական վերածնունդի մասին խօսիլ, առանց յիշատակելու Աբովեանի, Նարպէյի, Նալբանդեանի, Նազարեանի, Պէշիկթաշլեանի, Րաֆֆիի, Ալիշանի, Խրիմեանի, Սրուանձտեանի եւ Գամառ – Քաթիպայի անունները: Ինչպէս եւ Ահարոնեանի, Շիրվանզադէի, Նար – Դոսի, Վահան Տէրեանի, Զօհրապի, Արփիարեանի, Վարուժանի, Միսաք Մեծարենցի, Սիամանթոյի, Թ. Զարդարեանի եւ շատ ուրիշներու գործերուն մէջ կ'արտացոլան իրենց ժամանակակից կեանքն ու տրամադրութիւնները Նոյնը եւ ներկայիս՝ թէ գաղթաշխարհի եւ թէ Հայաստանի մէջ:

Դատահական երեւոյթ չէ, որ գաղթահայ հեղինակները վարակուած են յուսահատութեամբ եւ անցեալի կեանքը վերարտադրելու համաճարակով: Պանդուխտները պատապարուած իրենց ներաշխարհին մէջ, անձնական ապրումներու չափանիշով է, որ կը դիտեն շուրջի կեանքը: Այդ շատ բնական է պարտուած, հայրենազուրկ եւ հայրենատենչ տարագիր հեղինակին համար: Թէեւ վերջերս մեր օրերու կեանքն ալ մուտք կը գործէ գաղթահայ գրականութեան մէջ (Շահան Շահնուր, Հրաչ Զարդարեան, Վալադեան, Գերճունի):

Իսկ Հայաստանի խորհրդային գրականութի՞ւնը: Կենսուրախ եւ յաղթական կանչեր, աշխատանք ու շինարարութիւն, խոր հաւատք ու խանդավառ ապագայ: Ի հարկէ, բոլորն ալ յայտնի են այն կաշկանդումները եւ շղթայումը, որուն ենթարկուած է Հայաստանի մէջ գիրն ու գրականութիւնը, խօսքն ու միտքը: Սակայն, կարեւորը, գրականութեան մէջ տիրապետող ոգին է: Խորապէս համոզուած եմ, որ եթէ համայնավար մենատիրութիւն չըլլար Հայաստանի մէջ եւ ստալինեան մտրակը դադրէր գործելէ, դարձեալ նոյն ոգին կ'իշխէր գրականութեան մէջ,— թերեւս ազգային գաղափարում սատարով Յամենայն դէպս, Հայաստանի գրականութիւնը զերծ կը մնայ գաղթաշխարհի յուսահատ եւ երազկոտ կանչերէն:

Այս առթիւ, հետեւեալ ուշագրաւ յայտնութիւնը կ'ընէ «Խ. Հ.»ը՝ իր այս տարուան մայիս 11ի թիւին մէջ.

— «Հայկական նացիոնալիզմը քօղարկուած բազմապիսի ձեւերով է արտայայտուում գրական ճակատում: Փորձ է արւում խեղաթիւրագնելու հայ պատմութեան ու կուլտուրայի աւանդական եւ բուրժուական էտապները: Փորձ է արւում նացիոնալիստօրէն ապաւարել լենինեան – ստալինեան՝ ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրայի եւ արուեստի մեծ սկզբունքը: Փորձ է արւում Խ. Հայաստանի կուլտուրան հակադրել Ռուսաստանի եւ միւս խորհրդային հանրապետութիւնների կուլտուրային: Չէ՞ որ պատահական չէր «Զապայեւ» հոյակապ ֆիլմի նկատմամբ հայ ծխականութեան մի մունետիկի այն բարբանջանքը, թէ «Զապայեւը գողում են, որովհետեւ Մոսկուայից է եկել»: Մեր գրողներից մէկի այն յայտարարութիւնը, ըստ որի փոքր ժողովուրդները չեն կարող իրենց կուլտուրան ստեղծել, մի քօղարկուած փորձ էր հակադրուելու լենինեան – ստալինեան ազգային քաղաքականութիւնը: Նա արտայայտում էր հայ նացիոնալիստական տարրերի զգացումները՝ ձեւով ազգային, բովանդակութեամբ սոցիալիստական կուլտուրայի զարգացման հանդէպ:

Երբ մեր կուսակցութիւնը առանձին սրութեամբ խնդիր է դնում անխնայ պայքարել ինչպէս մեծապետական շովինիզմի, այնպէս էլ տեղական նացիոնալիզմի բոլոր տեսակի արտայայտութիւնների դէմ, անպայման աչքի առաջ ունի նաեւ գեղարուեստական գրականութեան կարեւորագոյն ճակատամասը եւ այնտեղ իրենց արտայայտութիւնը գտած դասակարգայնօրէն թշնամի գաղափարախօսութեան ազդեցութիւններն ու արտացոլումները»:

Այդ տեսակէտէն «Խ. Հ.»ը առանձնապէս կը յարձակի Եղ. Չարենցի եւ Ակսել Բակունցի վրայ: Սակայն, շատ կարեւոր է այն պարագան, որ համայնավար պաշտօնաթերթը խիստ քննադատութեան կ'ենթարկէ «Գրական Թերթ»ը, որ կը հանդիսանայ հայ գրողներու միակ օրկանը:

Խորհ. թերթէն առնուած վերեւի հատուածի ուշադիր ընթերցումը մեզ կը բերէ այն եզրակացութեան, որ հայկական մշակոյթը կը հակադրուի խորհ. միւս երկիրներու մշակոյթին եւ Հայաստանի մէջ միտումներ կան ազատագրուելու ռուսական գերակայ մշակոյթի ազդեցութենէն: Նոյնը, ինչ որ տեսանք քաղաքական ու տնտեսական խնդիրներու շուրջ: Սակայն, մի՞թէ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չէ, որ կը պահանջէ Հայաստանի մշակոյթը ոչ միայն ձեւով, այլ նաեւ բովանդակութեամբ դարձնել ազգային:

«Դաշնակցական մտայնութիւնն» է, որ Հայաստանի գրականութեան խորքերէն կը ցցէ իր յաղթական գլուխը:

Այո՛, հազար անգամ իրաւունք ունէր Ալեքսանդր Մարտունի – Միասնիկեանը . . .

ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՊՂԻՆՁ

Այսօրուան Հայաստանի հանքային հարստութեան մեծագոյն աղբիւրը կը կազմէ պղինձը: Կովկասի մէջ համաշխարհային նշանակութիւն ունեցող երեք հանքային հարստութիւններ կը գտնուին երեք հանրապետութիւններու մէջ: Այսպէս.—

Քարիւղ.— Ազրպէյճանի մէջ:
Մանկանէզ.— Վրաստանի մէջ:
Պղինձ.— Հայաստանի մէջ:

Ուրեմն կ'արժէ մօտենալ պղինձին աւելի ջերմ վերաբերմունքով:

×

Առաջին մետաղը զոր մարդ էակը գործածած է — փղոսկրէն եւ կայծքարէն յետոյ — պղինձն է որմէ յետոյ կուգայ անագապղինձի դարը, որ ինչպէս անունը կ'ըսէ՝ պղնձի եւ անագի խառնուածոյ մըն է աւելի կարծր եւ դիմացկուն քան պղինձը: Կատարուած պեղումներ ցոյց կուտան որ Հայաստանի եւ Քաղդէաստանի նախաբնիկներն են որ ասկէ մօտ 6000 տարի առաջ արդէն կը գործածէին այդ մետաղէն շինուած առարկաներ: Եգիպտոսի եւ Յունաստանի մէջ այս շրջանէն մօտ 1500 տարի յետոյ կը հանդիպինք պղինձի գործածութեան:

Թէ ինչո՞ւ մարդիկ առաջին անգամ պղինձը գործածած են եւ ոչ ուրիշ մետաղ մը,— պատճառը այն է որ այն ժամանակ երկրին մակերեսին վրայ ձոյլ մետաղ կը գտնուէր մեծ քանակութեամբ, ինչպէս մինչեւ հիմա Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներուն հիւսիսը, եւ դիւրին էր զայն ձեւաւորել պարզ նախնական գործիքներու միջոցաւ: Իսկ երբ երկրի մակերեսէն պակսած էր ձոյլ մետաղը, մարդիկ սորված էին արդէն զանազան հանքանիւթեր, մասնաւորապէս թթուածնային հանքանիւթեր փայտածուխի հետ հրահրելով ստանալ մաքուր պղինձը: Իսկ այն պարագաներուն երբ պղինձի հանքանիւթը իր մէջ անագ ալ կը պարունակէր — ինչպէս շատ յաճախ կը պատահի — կը ստանային անագապղինձը (94 առ հարիւր պղինձ + 6 առ հարիւր անագ): Երկաթի դարուն ալ, որ դեռ կը տեւէ — պղինձը պահեց զանազան երկիրներու մէջ իր տիրապետութիւնը, օրինակ Ճափոն, որ մինչեւ ԺԸ. դար առաւելապէս պղինձի ճարտարարուեստ մը ունէր: Նոյնպէս Եւրոպայի եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ պղինձը կը մնար իբրեւ խոհանոցի անօթներու մետաղ անփոխարինելի մինչեւ նախորդ դարու վերջերը՝ երբ ալիւմինիոմի ամանները սկսան մրցակցիլ պղինձին հետ: Ամէն մարդ կը յիշէ դեռ պատերազմէն առաջուան խոհանոցները ուր ամէն տեսակ պղինձէ ամաններ, արծաթի նման անագուած, կարգով շարուած կ'ըլլային եւ նորապսակ աղջիկ իբրեւ նուէր ազգականները պղնձէ ամաններ կը նուիրէին .. Բայց ինչպէս ըսի վերջը, ալիւմինիոմը եկաւ բռնելու պղինձին տեղը: Եւ իրաւ ալ պղինձի գործածութիւնը ժամանակի մը համար պակսեցաւ: Ինչո՞ւ: Ալիւմինիոմի առաւելութիւնը եւ թունաւոր չըլլալու պարագան: Առոր փոխարէն պղինձի պաշտպանները կ'ըսէին թէ ալիւմինիոմը երբ ծակի կարելի չէ գործածել, մինչ պղինձը երկար կը դիմանայ: Ինչ կը վերաբերի պղինձի թունաւոր ըլլալուն, կ'արժէ մօտէն քննել: Երբ կերակուրները, որոնք բազմազան գործարանային թթուներ կը պարունակեն, անագը մաշած պղինձէ ամաններուն մէջ մնան, կը կազմեն թունաւոր աղեր. Մարդուն մարմինը սակայն վարժուած ըլլալով մօտ 9000 տարուան ընթացքին պղինձի այդ թոյներուն, սովորական քանակութեամբ առնուած, ազդեցութիւն չեն գործեր մարմնոյն վրայ: Ընդհակառակն կան համաճարակ – հիւանդութիւններ, թիֆիւս, քոլերա եւայլն, որոնց մանրէները կ'ոչնչանան պղինձի աղերուն միջոցաւ, մինչ մեր մարմինը չարդուիր անոնցմէ: Իբրեւ դեղ կը գործածուի պղինձի ծծմբատը (sulfate de cuivre), որմէ մինչեւ 0,5 կրամ կարելի է առնել անվտանգ: Ահա այս է պղինձի թունաւորման վախը:

Այսպէս պղինձը պարտուած է թէեւ խոհանոցին մէջ ալիւմինիոմէն, բայց ելեկտրականութեան մեծ ճարտարարուեստը կարելի չէ երեւակայել առանց պղինձի, նոյնպէս քիմիական զանազան ճարտարարուեստներու մէջ, ուր ջեռուցիչ խողովակներ եւ կաթսաներ անհրաժեշտ են:

Պղինձին արժէքը բարձրացնողը իր երկու յատկութիւններն են. ելեկտրականութեան եւ ջերմութեան լաւ հաղորդիչ ըլլալը: Պղինձը ունի 1/15 Օհմ ելեկտրական ընդդիմութիւն, զոր միայն արծաթը կը գերազանցէ:

Աշխարհը ելեկտրականացման ճամբուն մէջ կը գտնուի: Արեւելք եւ Խ. Միութիւն արագընթաց կը յառաջդիմեն այս ուղղութեամբ, հետեւաբար Հայաստանի պղինձը թանկագին նիւթ մըն է: Ասկէ առաջ Հայաստանի հանքերը կը տարուէին Ռուսիա, հոն զտուելու համար: Բայց ներկայիս կարելիութիւններ չեն պակսիր ամբողջ աշխատանքը տեղին վրայ կատարելու եւ հում նիւթէն մինչեւ ելեկտրապէս մաքրուած պղինձ պատրաստելու մանաւանդ երբ նկատի ունենանք որ ելեկտրական ուժով առատ է Հայաստան:

Պղինձի աղերու թունաւոր ազդեցութիւնը մանրէներու եւ փոքր միջատներու վրայ անհրաժեշտ կը դարձնեն այդ աղերը—մասնաւորաբար պղինձի ծծմբատը— հողագործութեան մէջ հունձքը անվնաս պահելու համար:

Հայաստանի համար, որ հողագործական երկիր մըն է դեռ, եւ սակայն տակաւ առ տակաւ ճարտարարուեստի երկիր մը կը դառնայ, պղինձը դիւրութիւններ կ'ընծայէ քիմիական գործարաններ հիմնելու:

ՏԻՐԱՅՐ ՖՐՈՒՆՃԵԱՆ

ՄԻՏԱՂ

Նիւ Եորքի հարուստ տիկին մը, անգամ մը Մարք Թուէյնը հրաւիրած էր օփերայի իր օթեակը, իբր այցելու հիւր: Տիկինը, որ շատ կը սիրէր խօսիլ, ամբողջ ներկայացումի ընթացքին ջղայնացնելէ ետք հանրածանօթ երգիծաբանը, ըսաւ անոր.

— Ա՛հ, Մր. Քլէմընս, որքա՜ն պիտի ուզէի որ նորէն ինծի հիւր ըլլայիք յառաջիկայ ուրբաթ իրիկուն: Վստահ եմ որ դարձեալ շատ գոհ պիտի մնայիք: Այդ օրուան օփերան «Թօսքա» պիտի ըլլայ:

— Ամենայն սիրով, պատասխանեց Թուէյն, երբեք ձեզ չեմ լսած «Թօսքա»ի մէջ:

ԷՋԵՐ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ
ԴԷՊՔԵՐԸ ԲԱՐՁՐ-ՀԱՅՔԻ ՃԱԿԱՏԻՆ ՎՐԱՅ
(1917 ՀՈԿՏ.— 1918 ՄԱՅԻՍ)

Առանց Դաշնակցութեան եւ մեր ժողովուրդի ինքնապաշտպանութեան ուշացած բնազդին, անկարելի պիտի ըլլար Սարդարապատի, Ղարաքիլիսէի եւ Բաշ – Ապարանի բարձունքներուն վրայ թօթափել ստրկութեան դարաւոր ժանգը եւ պարտադրել հայ կամքը:

Առաջին օրէն, պէտք է [illegible] պատերազմ յայտարարէինք մենք եւ Թուրք չտայինք որ թշնամին մօտենար:

Նազարբէկեան եւ Անդրանիկ, առանց զօրքի զօրավարներ պէտք չէ թողէինք, ոչ Կարինի եւ ոչ ալ Կարսի տակ, եթէ մեր ցեղը քաղաքներէն մինչեւ յետին հիւղակը բռնուած ըլլար սրբազան ու մարտունակ տենդով մը: Անդրանիկը պէտք չունէր ամիսներ շարունակ թիկունքը զինուոր արձանագրելու եւ միայն տասը օր Կարնոյ ամրոցներուն մէջ մնալու:

Բոլորովին այլ բնոյթ պիտի ստանային մեր կռիւները Բարձր-Հայքի մէջ, եթէ Անդրանիկ հնարաւորութիւն ունենար ամիսներ առաջ Կարին գալու: Եւ ատոր համար անարդար է, վերջին ժամուն, Կարնոյ աղէտի ամբողջ պատասխանատուութիւնը ձգել Անդրանիկի վրայ:

Մեր ճակատն ու թիկունքը անընդհատ յարաբերութեան մէջ էին: Ոչ մէկ գործնական կենդանի կապ կար: Ոչ Ազգ. Խորհուրդի անդամները եւ ոչ ալ Կարնոյ ղեկավարները, սերտ շփում ու գործակցութիւն փնտռեցին: Եւ արդիւնքը եղաւ այն, որ ամիսներու աղաղակներէն ու կոչերէն յետոյ, Երզնկա զրկուեցան հազիւ ընդամէնը 250-300 զինուորներ, իսկ Կարին ալ մօտաւորապէս 1000 հոգի: 1300 հոգիի յանձնուած՝ եղածին վրայ... Ո՞ր զօրավարը կամ ազգային հերոսը ներկայ տուեալ ուժերով պիտի կրնար փրկիչի դեր խաղալ:

Չորրորդ պատճառն էր հայրենասէր մասնագէտներու պակասը: Ռազմական գործերու քաջահմուտ եւ ձեռնհաս անձնաւորութիւններ չունէինք: Նոյն իսկ չունէինք թնդանօթաձիգներ եւ մեր բերդերն ու հրետանին ռուս մասնագէտներ կը վարէին: Այսպէս, Կարնոյ բերդը յանձնուած էր գնդ. Խլեպնիկովի, իսկ Կարսի բերդը՝ Զօր. Դէյեփի:

Հինգերորդ պատճառն էր հայկական հրամանատարութեան ռուսական ոգին, որ ոչ միայն չկրցաւ կապուիլ հայրենի հողին ու ջուրին, այլ եւ ռուսական հիւանդագին կարգախօսի ոգին ներշնչեց հայ զինուորին մէջ: Իբրեւ դիմակ, յաճախ արծարծեց հատուածական, տեղացիական խնդիրներ, հարուածեց ազգային ամբողջութեան գաղափարը, ծածկելու համար իր ապազգային քծիլերը:

Վեցերորդ եւ հիմնական պատճառներէն մէկն էր թշնամիի քանակական առաւելութիւնը:

Մեր փոքրաթիւ զօրամասերուն դիմաց Թուրքերը շարժման մէջ դրած էին 5րդ, 11րդ եւ 36րդ զօրաբանակի վերակազմուած ուժերը, որոնց վրայ անդադար կ'աւելնային տեղական թուրք ու քիւրտ խուժանի երեսասարդ տարրերը: Առկէ զատ, թշնամին շատ աւելի նպաստաւոր պայմաններու մէջ կը գտնուէր կազմակերպական տեսակէտով, քան մենք: Վերջապէս պետութիւն էր...

Եօթներորդ պատճառն էր Թուրքերու հաշտութեան առաջարկը: Թուրքերը նենգամիտ ռազմախաղերով մէկ կողմէն պատրաստականութիւն կը յայտնէին զինադադարի եւ հաշտութեան բանակցութիւնները շարունակելու, միւս կողմէն դաւադիր կերպով բանակները շարժման մէջ կը դնէին: Բեկումի եւ երկընտրանքի թունաւոր տրամադրութիւններ կը ստեղծէր հայ ժողովուրդի մէջ, որպէսզի ան պէտք չզգայ պատրաստուելու եւ ինքնապաշտպանութեան դիմելու: Թուրքերու խօսքն ու գործը, բոլորովին տարբեր բաներ էին, որ պէտք էր հասկնալ ու ճանչնալ:

Ութերորդ եւ վերջին պատճառը, Թրքական դաշնութեանց ներշնչած [illegible] էր: Եղեռնի զարհուրելի յիշատակները հայ ժողովուրդի մէջ առաջ բերած էին հոգեբանական դող մը, կասկած մը իր յաղթութեան մասին:

Ըստ իս, ահա այն հիմնական պատճառները, որոնք ցցուեցան մեր անկախութեան ճամբուն վրայ, մերթ առանձին, մերթ միաժամանակ եւ խորտակեցին մեր համազգային դիմադրական ուժերը:

×

Այսօր, տարագիր [illegible] պայմաններու մէջ, աւելի քան երբեք կը զգանք մեր մօտաւոր անցեալի եղերական դէպքերու հետեւանքն ու ներքին տարօրութիւնը:

Տարաբախտաբար ճիշդ է, որ մեր ազգային դատը իր աշխարհագրական եւ քաղաքական ըմբռնումով ետ է գացած, դէպի իր նախնական օրերը. Ճիշդ է որ թրքական սուինները տակաւին խրած են մեր պատմական իրաւունքներու եւ բիւրաւոր զոհերու սրտին մէջ, սակայն անուրանալի է որ այժմ, հայ ժողովուրդը քաղաքականապէս միանգամայն հասունցած է, եւ շատ լաւ կը գնահատէ անկախութեան ու ամբողջական հայրենիքի արժէքը: Աշխարհագրական քարտէսներու կամայական ներկերն ու գոյները յաւիտենական չեն եւ չեն կրնար ըլլալ: Ոչ մէկ դաշնագիր ու պայմանագիր, ոչ մէկ ժողովուրդի համար, չեն կրնար նկատուիլ վաւերական ու վերջնական:

Մենք ազգովին որքան փոքր ու անզօր ըլլանք, տակաւին շատ հաշիւներ կրնանք խանգարել Արեւելքի մէջ, եւ պէտք է խանգարենք:

Գաղթահայ կարօտակէզ հայութիւնը պէտք է լաւ ըմբռնէ այս անողոք ճշմարտութիւնը որ, մեր հայրենիքն ամբողջացած էր պատերազմի ընթացքին եւ յեղափոխութեան հնոցին մէջ, փշրուած է նոյն յեղափոխական առաջնորդներու բռունցքին տակ: Այսօր մեզ վիճակուած մասէն դիմել դէպի ամբողջը, դէպի համայն հայութեան հայրենիքը:

Մեր գոյութեան եւ զարգացման պատմութիւնը ինկած է միացեալ եւ անկախ Հայաստանի իրականացման դժուարին ճամբուն վրայ: Երազ չէր երէկ, երազ չէ այսուհետեւ ալ: Կամաւոր կոյրերն ու հայածին Թուրքերը ոչինչ ըրած են անցեալին մէջ, ոչինչ կրնան ընել այժմ:

Հայութեան ազատարարներու ձեռքերն ու միտքերը պէ՛տք է գործեն, անդադար ու անվերջ գործեն:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

ՎԵՐՋ

Ֆիքսի (Աթէնք)

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

—o—

«Նոր Օր» հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ Ֆիքսի գաղթակայանի ժողովրդական յաղթանակի մասին, որուն յուրը հաղորդած էինք երէկ. —

Աթէնքի ամէնէն մօտիկ եւ բազմամարդ գաղթակայանը, շաբաթներէ ի վեր ընտրական պատրաստութիւններու մէջ էր։ Լուսաւորչական համայնքը հազիւ 800 ընտրողներ ունի,ասոնցմէ 650 հոգին արդէն արձանագրուած էին ընտրական յանձնախումբին մօտ եւ կը պահանջէին ամէն գնով ընտրութիւններու կատարումը։ Իսկ մնացեալ 150 հոգին ընդհանրապէս այօրէն Վարչութեան եւ Առաջնորդին մարդիկը կը պահանջէին... չկատարել ընտրութիւն եւ շարունակել որ գործէ եպիսկոպոսին նշանակած մարմինը։

Ընտրութիւնները արգիլել տալու ատրին միջոցներ քանի մը անգամներ փորձուած էին ընդհ. դատախազութեան եւ ոստիկանութեան մօտ, բայց ապարդիւն։ Վերջին փորձը կատարուեցաւ շաբաթ օր։ Ոստիկ. ընդհ. տեսչութեան ներկայացան Առաջնորդին եւ վարչութեան կողմէ Պ. Պ. Յովհաննէս Եսայեան, Օննիկ Փէյթէեան, Արամ Մարտիկեան, Տիգրան Ջրյան?, սափրիչ Երուանդ եւ փաստաբան մը, առարկելով թէ խռովութիւններ պիտի պատահին եթէ թոյլ տրուին ընտրութիւնները։ Ընդհ. ոստիկանապետը, նկատի չառաւ այս դիմումը եւ օրինաւոր գտաւ նոյն պահուն իրեն ներկայացուած ընտրական յանձնախումբի խնդրանքը, որուն արդէն արտօնութիւն տրուած էր ընտրութիւններ կատարելու ընդհ. դատախազութենէն եւ թէ ոստիկանութենէն։

Շաբաթ գիշեր (15 յունիս) ուշ ատեն Ֆիքսի ոստիկանութեան մօտ վարժեալ առաջնորդին ներկայացուցիչները դիմում կը կատարեն, բանալով թէ այնին պիտի հասի եթէ եկեղեցին մօտ ընտրութիւն կատարուի։ Ոստիկանապետը, խստօրէն կ'ազդարարէ խռովարարներուն եւ իրենց անունները ալ կ'առնէ, պատասխանատու նկատելու որ եւ է դէպքի համար։

Կիրակի առտու, ամբողջ Ֆիքսին ոտքի վրայ է, քանի մը ոստիկաններ եկեղեցիին շուրջը կը հսկեն կարգապահութեան եւ պէտք է ըսել ի պատիւ իրենց, ամբողջ օրը, անոնց ջերմութեան տակ կատարեցին իրենց պարտականութիւնը, մինչեւ գիշեր։

Առաւօտ, խռովարարները ուրիշ դաւ մը սարքեցին։ Որպէսզի ընտրութիւնները յապաղին, եկեղեցական արարողութիւնները սկսան երկարաձգել։ Ուրիշ կիրակիներ որ ժամը 10.30ին կ'աւարտէր եկեղեցին, այս անգամ կէսօր կը մօտենար եւ դեռ պատարագ պիտի ըլլար ու դիտումնաւոր եւ գրգռիչ կերպով հոն ժամանող Մաղլըմեանը դեռ քարոզ պիտի խօսէր։

Ոստիկանապետը ի տես այն բոլորին, համաձայն կը գտնուի որպէսզի սկսի քուէարկութիւնը, եկեղեցիին բակը։ Ժամը 12.30ին արդէն կը սկսի խուռն բազմութիւնը պող բանալ քուէատուփին առջեւ։ Ընտրական յանձնախումբը կ'անցնի քուէարկութեան. Ոստիկանապետը անձամբ կը քննէ քուէատուփին պարապ ըլլալը, կ'ըլլան օրինական ձեւակերպութիւնները ու կը սկսի քուէարկութիւնը։

Ժողովուրդը մինչ ատիկէն խուռներամ կը քուէարկէր, անդին Մաղլըմեան եպիսկ եկեղեցիին բեմը ելլելով առանց խայծելու կը խօսի... ընտրական քարոզ մը, ամէնէն գրգռիչ եւ վիրաւորական արտայայտութիւններով։ Պահ մը նոպայի մէջ ան կը պոռայ. — «Ինծի հետ եթէ մէկ հոգի ալ մնայ, արիւն պիտի թափեմ եւ չպիտի յանձնեմ եկեղեցին ու վարժարանը»։

Այս բոլոր գրգռութիւնները, ինչպէս բնիկ, զուր անցան, եւ յաղթանակը շահեցաւ ժողովրդական հոսանքը, մասնակցութեամբ 580 քուէարկուներու (650ի վրայ)։

ՕԳՆԵՆՔ ԱՆԳՈՐԾՆԵՐՈՒՆ

(ԱՌԱՋԱՐԿ ՄԻԱՑԵԱԼ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ)

—•—

ԼԱ ՍԻՕԹԱ, 24 յունիս (Յառաջ). — Դամոկլեան սուրը ինկաւ նաեւ Լա Սիօթայի հայ աշխատաւորութեան գլխուն։ Մինչեւ այսօր նաւաշինարանէն արձակուած բանուորներու բաղդատական ցանկը թուականի կարգով հետեւեալ պատկերը կը ներկայացնէ.

	Օտար	Հայ
1934ին արձակուածներ	24	5
1935 մայիս 5ին արձ.	39	15
1935 մայիս 27ին արձ.	48	17
1935 յունիս 5ին արձ.	45	18
1935 յունիս 12ին արձ.	42	28
	198	83

Ինչպէս կը տեսնէք, մինչեւ այսօր մեր հայրենակիցներէն արձակուած են 83 հոգի, գրեթէ կէսը միւս օտարականներուն։ Մեծ մասը 4-5 զաւակներու տէր ծնողներ են։ Այս անգամուան կացութիւնը երբեք չի նմանիր 1927ի վիճակին, որովհետեւ այդ միջոցին ներկայի սեղմիչ պայմանները եւ օրէնքները գոյութիւն չունէին, ամէն ոք ազատ էր երթալու ուր որ կամենար։ Իսկ այսօր, ծանօթ արգիլիչ օրէնքներէն զատ կայ նաեւ օտարականներու որ եւ է գործ չտալու ընդհանուր տրամադրութիւն մը, որ քարի պէս ծանրացած է բոլորին արտերուն վրայ։ Մանաւանդ հարուածը ուժգին է Հայերուս համար, պահելով համեմատութիւնները։

Ժողովուրդը բառին բուն իմաստով ահուդողով չուարած է, չի գիտեր որո՞ւ դիմէ եւ ի՞նչ ընէ։ Ինչպէս «Յառաջ»ը շատ իրաւամբ գիտել կուտայ, բոլորին աչքերը կ'ուղղուին դէպի կեդրոնը, դէպի Լոյս Քաղաքը... Փարիզէն ճար մը փնտռելով։

Շատեր կը հարցնեն թէ ինչո՞ւ կեդրոնական մարմին մը չի ստեղծուիր Միացեալ Յանձնաժողովին կողքին, ընդհանուր հանգանակութեան մը համար, յօգուտ տարարախտ անգործներու։ Միթէ ահաւոր աղէտ մը չէ՞ այս ալ։

Միացեալ Յանձնաժողովի յուրջ նըրկատողութեան կը յանձնեմ հետեւեալ խիստ գործնական առաջարկը. — Հանգանակիչ մարմինը անգործ ունեցող քաղաքներու մէջ կը ստեղծէ օժանդակ մարմիններ, անոնցմէ պահանջելով ընդհ. գործադրութեան մանրամասն ցանկերը եւ լրջօրէն կը ձեռնարկէ ընդհ. հանգանակութեան։ Ես վստահ եմ որ բոլոր սրտի տէր հայրենակիցներ իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը պիտի բերեն օժանդակելու համար այս դժբախտներուն. իսկ հաւաքուած գումարները իւրաքանչիւր քաղաքի անգործներու թիւին համեմատ բաժիններով ղրկել ուղղակի կամ ներկայացուցիչ մը միջոցաւ յանձնել ամէն քաղաքի թաղապետութեանց կամ համապատասխան մարմիններուն, որոնք կը դրաղին անգործներու խնամատարութեամբ։ Ասով ապացուցած կ'ըլլանք թէ հայ ժողովուրդն ալ իր կարողութեան չափով կ'օգնէ։ Շատ անգամ կը լսենք տեղացիներու դիտողութիւնները թէ հայ մեծահարուստներ շատ կան, թող անոնք օգնեն ձեզի։

Միեւնոյն ատեն անհրաժեշտ է նաեւ ազդու դիմումներ շարունակել, առանց նայելու աջին կամ ձախին ըսածներուն եւ ըսելիքներուն։

Թաղապետութեան կազմած մարմինը անգործներու կերակուր տալու համար դեկոյց մը հրատարակելով, կը ծանուցանէ թէ այս օգնութիւնները միայն երկու երեք ամսուան համար են, գումարն ալ քաղաքիս մէջ կատարուած հանգանակութեամբ մէջտեղ բերած են, քանզի թաղապետութիւնը անգործներու նպաստ անտուկ չունի եւ չի կրնար կազմել։ Այսօր սկսան բաժնել հում նիւթեր, — հաց եւ բրինձ առ այժմ։

Այո, նորոգենք էջմիածնի գմբէթը եւ սակայն խնամենք նաեւ ամէնէն կարեւոր անոր հիմերը — հայ ժողովուրդի անբախտ բեկորները։ Առանց այդ հիմերուն՝ գմբէթները դժուար թէ կանգուն մնային դարերէ ի վեր։

Կ. Մամգեղեան

Հայ Գրական Ակումբ

Կը տեղեկանանք թէ Հայ Գրական Ակումբին վարչութիւնը վերակազմըւած է։ Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտան ընտրուած է նախագահ, Պ. Հայկ Պէրպէրեան՝ ընդհանուր քարտուղար եւ Պ. Հրանդ Բալուեան՝ գանձապահ։ Վարչութեան միւս անդամներն են տիկին Ջանշեւ, Պ. Տիգրան Բէգզատեան, Պ. Արտակ Դարբինեան եւ Պ. Արշակ Ջամալեան։

Ակումբին յառաջիկայ հաւաքոյթը տեղի պիտի ունենայ յուլիս 4ին, հինգշաբթի, երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, Նուպարեան Մատենադարանին մէջ, 11 Սքուար Ալպոնի, (Մէթրօ Փասի)։

Պ. Լեւոն Կիւմիւշկէրտան պիտի խօսի ՏԻԳՐԱՆ ԵՐԿԱԹի մասին։

Բանախօսութենէն վերջ տեղի պիտի ունենայ ընդհանուր ժողով։

Հ. Յ. Դ.

ՎԵԹԵՐԱՆՆԵՐՈՒ ՖՈՆՏ

ՑԱՆԿ ԹԻՒ 18

Ընկերներ Լէյլէկեանի եւ Սարգսեանի մահուան բեկանման առթիւ

Բ. Զիլճեան (Մարսէյլ)	50
Նախորդ գումար՝	2552
Ընդհ. գումար՝	2602

ՈՉ ՀԱՅՐԵՆԻՔ ՈՒՆԻՆ, ՈՉ ԱԼ...

—•—

Vu, պատկերազարդ շաբաթաթերթը, իր վերջին թիւով կը հրատարակէ պատկերներ «արտաքսուածներու» կեանքէն։ Ցոյցուածը, զոր կը ստորագրէ Ալիս Լա Մազիէր, իբրեւ խորագիր ունի «Եւրոպայի փարիաները» (անոնք որ զրկուած են հայրենիքէ եւ մարդկային ամէն իրաւունքէ)։

Իսկ խմբագրութիւնը, այս առթիւ կը գրէ — «Ի՞նչ պիտի ըլլայ վիճակը այն օտարականներուն, զորս Ֆրանսա դուրս կը նետէ իր սահմաններէն։ Անոնք աշխատաւորներ են, զորս մենք կանչեցինք մեր երկիրը, երբ, պատերազմէն վերջ, աշխատաւոր բազուկներ կը պակսէին երկրին մէջ։ Անոնք քաղաքական փախստականներ են, զորս հիւրընկալեցինք վեհանձնութեան զգացումէ մը առելի բողոքի ցոյց մը ընելով կարծես։ Ու երբ աշխատաւոր կամ փախստական, այս օտարականները իրենց ամբողջ յոյսը կը կապէին Ֆրանսական ասպնջականութեան, յանկարծ կը տեսնեն որ կ'արտաքսուին երկրէն։ Եւ ահա դարձեալ պարապը, դարձեալ բացարձակ ունայնութիւնը, վերջապէս ահաւոր թշուառութիւնը, որ կը պարզուի ամբողջ բնաանիքներու առջեւ։ Տիկ. Ալիս Լա Մազիէր մեզի կը պատկերացնէ վտարուած մարդկային զանգուածներու ողբերգական կացութիւնը։ Ֆրանսա, որքան ալ մտահոգ ըլլայ ֆրանսացի աշխատաւորներու պաշտպանութեան հարցով, իրաւունք չունի չհետաքրքրուելու այդ դժբախտներուն վիճակով»։

Այնուհետեւ կը սկսի Տիկ. Ալիս Լա Մազիէրի յօդուածը, — ամբողջ պատկերներ են, քաղուած օտարականներու թշուառութենէն։ Յօդուածագիրը նախ կը պարզէ թէ չա՛տ են անոնք որ հայրենիք չունին, — միայն Հայերը եւ Ռուսերը չեն։ Այսպէս կան նաեւ.. Հունգարներ։ Ի՞նչպէս թէ։ Շատ պարզ է, սակայն։ Կարելի է հայրենիք կորսնցնել, ինչպէս կը կորսնցնես թաշկինակդ, այնքան դիւրին է հիմա հայրենիք կորսնցնելը։ Օրինակ սա Հունգարացիին պարագան։ Այս դժբախտ աշխատաւորը, բնտանիք կազմած Ֆրանսայի մէջ, կ'ուզէ ֆրանսահպատակ դառնալ։ Դիմում, խնդրագիր եւ սպասում։ Այն յոյսով թէ պիտի ընդունուի իր դիմումը, կը կորէ իր կապը հունգարական հիւպատոսարանին հետ, — ոչ վճարում, ոչ ալ արձանագրութեան նորոգութիւն։ Ժամանակ մը վերջ ֆրանսական կառավարութիւնը կը մերժէ իր դիմումը։ Եւ ահա հունգարական հիւպատոսարանն ալ չի ճանչնար զինք։ Չի կրնար Հունգարիա դառնալ, երբ իբր անգործ կը ճամբուի։ Եւ ֆրանսական ոստիկանութիւնն ալ արտաքսումի թուղթ մը կուտայ ձեռքը։ Ի՞նչպէս ելլէ թնճուկին մէջէն, — հայրենիք չունի, մարդկային որ եւ է իրաւունք ալ չունի այս երկրին մէջ։

Այս ալ 20րդ դարու թշուառութիւն։ Եւ նման պատկերներ, մէկը միւսէն յուզիչ։ Ի՞նչ հարկ սակայն յիշատակելու բոլոր այդ պարագաները։ Տիկ. Ալիս Լա Մազիէր, խորապէս յուզուած, կ'աշխատի լուծում մը ցոյց տալ, — այսպէս կ'առաջարկէ հայրենազուրկներուն տալ, ճիշդ ինչպէս Հայերուն եւ Ռուսերուն, Նանսէնեան անցագիրներ, որպէսզի կարենան անոնք երթալ ... ուր որ ուզեն։

Ցարդելի տիկինը չի գիտեր սակայն թէ Հայերու տրուած այդ անցագիրը քուրջի կտոր մըն ալ չարժեր, թէ անոնց օրերու յոյսերը ի՛նչ թշուառութիւններու մէջ հալեցան յուսով։

Ամէն պարագայի, կարելի չէ չհաղորդուիլ տիկնոջ յուզումով՝ երբ կը յարձակի անոնց վրայ, որոնք հայրենազուրկ այս դժբախտներուն հետ կը վարուին ճիշդ ինչպէս անասուններու, զորս կը քշեն, կամ ճիշդ ինչպէս ապրանքի, զոր փակոնի մը մէջ կը նետեն։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

—•—

«Ազդարար» հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (31 մայիս).

— «Զանազան անկիւններէ երաւէր կ'ըլլայ մեզի մոռնալու Հայաստանի անկախութիւնը, քանի որ խրատատուներու համար շօշափելի չի թուիր մեր գոհողութեան արդիւնքը։ Ասոնց բոլորին մէջ կը խօսի պարտուողականութիւնը, այնքան բարձրաբարբառ։

Բոլորին ալ տուած պատճառաբանութիւններուն հիմերը ճշմարիտ չեն եւ հիմնուած են միայն մակերեսային դատողութեան վրայ։

Հայ ժողովուրդը ամբողջ վեց երկար դարեր փորձեր է ապաւինիլ իր բնածին խելքին եւ առեւտրական տաղանդին, բայց չէ կրցած պահել իր հաւաքական ֆաղաքակրթական արժէքը եւ նոյնիսկ իր ֆիզիքական գոյութիւնը։

Պատմական բազմաթիւ փաստեր եկած են ապացուցանելու թէ հայ ժողովուրդը յուսախաբութեան դատապարտուած է, երբ իր ապահովութեան ու պաշտպանութեան խարիսխը դարձուցած է օտար ուժի մը օժանդակութիւնը։

Հայ ժողովուրդը այս դառն փորձերէն խրատուած եւ բարոյական, մշակութային եւ նոյնիսկ ֆիզիքական կոտորման դէմ յանդիման գտնելով ինքզինքը, վճռած է լծուիլ անկախութեան խիստ դաժան պայքարին, անոր մէջ միայն տեսնելով իր հաւաքականութեան ապահովութիւնն ու զարգացումը։

Այդ խօսքով՝ հայ ազատագրական պայքարը արդիւնք է առեղծուած պայմաններու, ուրկէ չէր կրնար խուսափիլ առանց իր դամբարանը կնքելու յօժարակամ յանձնառութեան։

Ճիշդ է որ ազատագրական պայքարը մեզմէ խլած է բանկագին զոհեր, բայց անոնք ապարդիւն չեն անցած բնաւ։ Մեր տուած խիրաքանչիւր զոհը եղած է ... անկախութեան շէնքին։

Մեր նուաճած անկախութենէն առաջ եւ անկէ յետոյ մղած պատերազմները ու գոյութիւն ունեցող աբիւնահեղութիւնը կը բարձրացնէին անկախութեան շէնքը յետագային անխոցելի դարձնելու համար։

Տկարամիտները, վհատները եւ մտքով կոյրերն են միայն որ չեն տեսներ կառուցուած անկախութեան շէնքին գոյութիւն ունեցող այսօրուան կենդանի փաստը. Կենդանի եւ ապրող Հայաստանը այսօր իր մէջ կը պարունակէ 90 առ հարիւր Հայեր — մեծագոյն պատուանդանը ազգային պետականութեան։ Առանց այս փաստին անհնար էր երեւակայել «խորհ. Հայաստան» կամ Հայաստանի խորհ. հանրապետութիւն։

Անկախութեան շէնքին կառուցումը տեղ մը կանգ առած է, փոթորիկներու եւ աննպաստ պայմաններու հետեւանքով, բայց ձգուած ամուր հիմերը կը մնան անսասան։ Վաղը կը փոխուին այս պայմանները եւ հայ ժողովուրդը դարձեալ կը սկսի բարձրացնել կիսատ թողուցած անկախութեան շէնքը։

Այո՛, մենք կը խօսինք Հայաստանի անկախութեան մասին, որովհետեւ յստակ հասկացողութիւնը ունինք թէ առանց անոր հայ ժողովուրդը, իբրեւ ազգային հաւաքականութիւն եւ ֆաղաքակրթական ազդակ պիտի քնջուի պատմութեան բեմէն։

Որովհետեւ, համոզուած ենք թէ մեր հայրենիքին մէջ ծուարած մեծ զանգուածը եւ սփիւռքի մէջ ցրուած մօտ մէկ միլիոն հայութիւնը պիտի կարենայ ապրիլ ու զարգանալ մի միայն իր անկախութեան սահմաններուն մէջ։

Որովհետեւ, կը հաւատանք թէ հայ ժողովուրդը, որ իր ներսամարտարով հիմը դրաւ մեր անկախութեան շէնքին, աւելի դժուարին պայմաններու մէջ պիտի կարենայ շարունակել պայքարը յետագային աւելի ճանապարհ եւ աւելի հաւատաւոր։

Մենք կը խօսինք Հայաստանի անկախութեան մասին եւ պիտի շարունակենք խօսիլ անցնող սերունդի հերոսական ոգորումներու մասին, իբրեւ կենդանի օրինակ նորահաս սերունդին, որ պիտի դաստիարակուի անընդմէջ, ներշնչուի անոնցմէ եւ շարունակէ անոնց աւանդ ձգած գործը, մինչեւ որ վերջնապէս կառուցուի Հայաստանի անկախութեան շէնքը եւ անոր վրայ յաւիտենապէս ծածանի»

Կարմիր, Կապոյտ եւ Նարնջագոյն գոյն հայկական»։

ԾԻԾԱՂ

Ամուսինը. — Ինչո՞ւ համար կը պնդես որ մեր դուստրը ամուսնանայ իր չսիրած մէկ մարդուն հետ։ Դուն սիրոյ համար ամուսնացար, այնպէս չէ՞։

Կինը. — Այո՛, բայց այդ պատճառ մը չէ որ մեր աղջիկն ալ նոյն սխալը գործէ։

X

Հայրը. — Եթէ աղջիկս որ եւ է հարստութիւն չունենար, զինքը նորէն պիտի սիրէի՞ք։

Արդ ... Անտարակոյս

Հայրը. — Կ'օգնէ։ Դիմումդ կը մերժեմ։ Ես ընտանիքիս մէջ ապուշներ չեմ ընդունիր։

X

— Զաւա՛կս, մարդ մը կոխէ մը մէջ յանուած, պէտք է լաւ մը վստահ ըլլայ թէ ո՞ր կողմը իրաւացի է։

— Բայց հայրի՛կ, մինչեւ այդ ատեն, արդէն կռիւը վերջացած կ'ըլլայ։

X

Աւանախօս մը անգամ մը բեմ ելլելով սապէս սկսաւ ճառը.

— Երբ այս օրահը կուգայի, մի միայն ես ու Աստուած գիտէինք ըսելիքներս, իսկ հիմա, միմիայն Աստուած գիտէ։

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Թէեւ վարժուած էր խանութներու չորս պատերուն մէջ մնալ ժամերով, առանց նեղուելու, երբ իր յուսաթիւնը, հիմակ, սովորականէն տարբեր, կեանքի նոր ու հին պատկերներ կ'անցնէին աչքերուն առջեւէն, գրեթէ իր կեանքին վէպը այս պզտիկ լռութեան մէջ սեղմուած, ամբողջ անցեալ մը կը տեսնէր, իրենց քաղաքը ... ու Վահանի կանուխուան պատմութիւնները յիշեց։ Իրաւ ալ, գերեզմանի մը մեռելները իրենք, կարծես գերեզմանէ մը դուրս ելած, զարմացումով կը նայէր կեանքին, ու խնդալը չէր կրնար զսպել, երբ ինք եւ իրենցպէսները ծաղրանկարներ կը դառնային, ու կրկնեց,

— Վահա՛ն, Վահա՛ն ...

Այս լռութեան մէջէն կը տեսնէր հիմակ իրենց քաղաքը, հոն մարդիկ տեսակ մը մեռելներու կը նմանէին։ Մեռելի մը տրտմութիւնը դէմքերուն վրայ, քալող մեռելներ էին անոնք։

Հիմակ, 'անցող դարձողներուն վըրայ մնացած նայուածքը, գլխի չար — ժումները կը շառնային, ու մտածումը լոյսի փոխուած, կը տեսնէր շատ բան։

Առաջին աղա անգուտոք մը առտուան առ առտուան վեր բարձրացած մարդու մը կը նմանէր։ Լոյսը շատ, աչքերը վարժուած մութին, կը նեղուէր, ու կնկանը հետ իրենց քաղաքին վրայ խօսելով կը կրկնէր.

— Անգուտոք մը, անգուտոք մը ...

Ու Վահանի խօսքերուն ու պատմութիւններուն համն ու հոտը բերող բաները կը տեսնէր աչքերով, կը զգար հիմակ դողալու առտուան, ու երկինքին նայելով, մնաց առեն մը՝ հմայուած կապոյտին հանդարտութեան մէջ։

Իրաւ ալ, երկինքէն կաթ կը վազէր, լոյսի խառնուած երկնագոյն կաթ՝ իր պայծառութիւնովը հաւասար։

Փարիզի երկինքն էր աս։ Իր տեսած բոլոր երկինքներուն նըրբացումը, ու բիւ զեղեցկութիւն մը։ Իրենց երկինքին քիչ տարբեր, դարձեալ պարզ կապոյտ, իր մաքուր ճերմակութեամբ, աչքերը աւելի կը տաքցնէր։ Լոյսերուն հանդարտութիւնը, աղուոր աչքերու ամփոփումին պէս, կը դպէր սիրտերուն։ Ի՞նչ լոյս էր, աս ի՞նչ լոյս։ Ցանակ ջուրի պէս կարծես կը ծաւալէր, կը փայլէր, կը փայլէր։

Իր մելամաղձոտութիւնը քիչ մը փարատեցաւ։ Նոր ուժ եկաւ վրան։ Սիրտ առաւ։ Օրերէ ի վեր մելամաղձոտութեան մը հետանդութիւնը ունէր, մելամաղձոտ էր։ Կարծես կեանքին կը դառնար, կը մտնէր կեանքին մէջ։ Իր մէջ բան մը կը հանդարտէր, լոյս կուտար երկինքին պէս, ու կը ժպտէր չեա գիտեր ի՞նչպէս։ Իր ներսը բան մը կակուղցած, լոյսերուն պէս քաղցր, ձեռքերուն մէջ առաւ իր գինը ու համբուրեց։

Յուզումի մը գեղեցկութիւնը կ'ինքնէր երեսին վրայ՝ երբ կը խնդար, կը խօսէր ու կը նայէր Զարուհի։ Զարնը կոկորդէն վեր բարձրացած ատեն, կը թրթռար, ներսի յուզումին բոլոր շնչառը կը լսուէին, ու կուրծքը կ'ուռէր սրտին տաքութիւնով։ Մայրերը այս տաքութիւնով միայն կը մօտեն իրենց արցունքները։

Իրաւ ալ ի՞նչ չուտով մոռցաւ քանի մը օրերու անցեալը։ Հիմակ ամուսնոյն նայած ատեն, աչքերէն լոյս կը վազէր, բերանը կը բացուէր չեա գիտեր մոռցուած ի՞նչ համբոյրի համար։

Ամուսնոյն հետ միամինակ մնացած, յանձնուած էր ամուսնոյն։ Իրեն այնպէս կուգար որ իր վիշտերը անցնող վայրկեաններուն կը պատկանէին ու կը նայէր ամուսնոյն, սրտով մօտեցած անոր սրտին, անոր երազին։

Այր ու կին, հետեւեալ օրը պտոյտ մը ըրին՝ իրենց նստած պանդոկին մօտերը։ Շատ չհեռացան, Լատինական թաղը, պարտէզին բոլորտիքը, յետոյ երկնցան մինչեւ Սէնը։

Տարբեր քաղաք մը։ Ամէն բան նոր, մարդիկ ալ նոր, սիրտերն ալ նոր։ Աչքերու տարօրինակ խաղեր։ Անակնկալները այնքան շատ, ամէն քայլի, մէկ զարմանքը միւսին կը պլրուէր, մէկ յուզումը ուրիշ յուզումի մը խառնուելով, կեանքը կը տեսնէին տեսակ մը ծաղրանկարի նման։

Երբեմն կը կենային անկիւն մը, ու մէկը միւսին բան մը բացատրած ատեն, շարժումի տեսարան մը կը ... դէմքերը կը լուսուէին խոլոր խոլոր, յոնքերուն ...եւէջներն ալ իրենց վերջին ձեւերը առնելէ ետք, երբ կը շարունակէին իրենց ճամբան, միեւնոյն արթնութիւնը նոր պայծառութիւն մը առած, իրարու նայելով, լռութեամբ կ'ուզէին հասկցնել իրենց յուզումին խորութիւնը։

Ասանկ զուարթութիւն տեսած չունէին։ Եկող գացող խնդումերես ...

Ա՛ս ի՞նչ զուարթութիւն։

Ի՞նչ էր այս տարօրինակ բոցավառումը դէմքերուն։ Կարծես այս մարդիկը իրենց կեանքին ներշնչումը ունէին։ Ամէնքն ալ իրենց սրտերուն բաբախումը զգացողներ, աւելի մօտ սիրտերուն, իրենց մինչեւ ոսկորներուն ծուծը կը ճանչնային կեանքը։ Այս մարդոց մէջ արդարեւ բան մը կար որ, կեանքի ճշմարտութիւններէն մէկը, անոր ճառագայթումին դէմ բաց էր իրենց հոգին։ Անոնց դէմքին, անոնց շրթունքներուն վըրայ, մինչեւ աչքերուն խորը բան մը կար՝ որ աւելի մարդկային էր, շատ մարդկային, կերպով մը ատուածներու շնորհուած գեղեցկութիւններէն մէկը ...

Այս մարդիկը իրենց երկինքին պէս պարզ, իրենց երկինքին պայծառութիւնը ունէին ու կը խնդային, կը խնդային, կը խնդային։ Կարծես տխրութիւնը ինչ է չէին գիտեր։

Ու Առաքել աղա, ցուցափեղկերուն ճակատը դրուած հայելիի մը մէջ նայելով, փառք Աստուծոյ, ըսաւ, իր մարմինն ալ բարեձեւ, աղուոր հասակ, ճկուն ու թեթեւ։ Մարմինին գոյնը արեւով եփած, արեւով ուժովցած, մաքուր ու փայլուն, պեխերն ալ մազերուն չափ սեւ, սանտրուած, բընականէն քիչ մը կախ, ինք ալ բոլոր տեսած մարդոց պէս կոկիկ ու վայելուչ, ալ ի՞նչ պէտք էր։

Ու աւելի մօտենալով հայելիին, շտկեց գլխարկը։ Ձեռ գիտեր ի՞նչպէս, ինքնիրմով, քալած ատեն, կամ նոյն իսկ նստած տեղը, կը ծածկէր ականջները, կը հասնէր մինչեւ յօնքերուն։

Ցողնած հարբած երբ տուն վերադարձան, իրենց ուրախութիւնը բանի հետ կարելի չէր բաղդատել։ Իրարու կը նայէին ու կ'երերցնէին գլուխնին խորհրդաւոր կերպարանքի մը տակ։ Ուրախութիւնին ժպիտի մը մէջ ամփոփուած, կը կենար դէմքերնուն վրայ, կը մնային ատեն մը լըռութեան մէջ։

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(5)

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓՈԹՈՐԻԿ, ԱՆՁՐԵՒ, ԿԱՐԿՈՒՏ իրար խառնուեցան երէքշաբթի իրիկուն, ժամը 6 — 8, ողողելով եւ ամանցանելի դարձնելով Փարիզի շատ մը փողոցները: Հաղորդակցութիւնները կանգ առին գլխաւոր պողոտաներուն վրայ: Բազմաթիւ ծառեր արմատախիլ ինկան Վերսայլի շրջանին եւ Պուա տը Պուլոնյի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՁԻԱՐՇԱՒ – ՊԱՐԳԵՒԱԽԱՂԻ (Սուիփսթէյք) առաջին վի–ճակահանութիւնը, որ սկսած էր եւեքշաբթի օր, վերջացաւ երէկ: Թերթերը սիւնակներով ցանկեր կը հրատարակեն շահուած եւ շահուելիք պարգեւներու մասին:

Փաղխկ եւ ատուատձաճներ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏԱՑԻ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի (Յուլիս 1) երեկոյեան ժամը 8.30ին, 32, Ave. Gobelins սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'իթալի)

Օրակարգ.— Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն։

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» Ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 29 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կարի մէջ: Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Յաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ «Վարանդական» Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները 28 Յունիս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին «Զարդարեան» Դրադարանին մէջ 181, Գուր Լաֆայէթ: Օրակարգ՝ 13րդ Շրջ. ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) Վռամեան Ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը 30 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՑԷՍԻՆԻ Կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները 30 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ, Կոմիտէի զեկուցում:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկ. կարօ Ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 30 Յունիս Կիրակի իրիկուան ժամը 5ին «Պրօշակ»ի տան մէջ: Նախորդ ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Փրիվայի, Ռոմանի եւ Վալանսի բոլոր ընկերները 30 Յունիս Կիրակի առաւօտեան ժամը 8.30ին Ռէփթոսան Պրլօի մէջ, Րիւ Գուֆիէր:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

մասնակցութեամբ՝ ՓՐԻՎԱՅԻ «ՅԱՌԱՋ» եւ ՌՈՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» խումբերու

Ընկ.ներ՝ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆի եւ ՄԱՐԻՐՄԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ

30 Յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին

Rue Bouffier, Restaurant Bleauի մէջ

Երգ. նուագ. եւյլն: Ճոխ պիւֆէ.

Մուտք 5 Ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ-ԺԷՐՄԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԺԷՐՄԷՆԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻ

30 Յունիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Գամպաներ լա Գառըն»ի օդասուն պարտէզին մէջ, Գաղ ջուրին եզերքը՝

Հրաւիրուած են յայտնի ֆրանսացիներ.

Կը խօսի՝ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Դալիքերու մասնակցութեան համար 2 ֆրանք

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ermitage de Longchampsի ԴԱՐԱՍՏԱՆԸ (Bois de Boulogne)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1936, ԺԱՄԸ 13էն 23

Բացօթեայ պար: — Ընտիր Նուագախումբ: — Հաճելի անակնկալներ:

Պիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք գիւրամատչելի գիներով:

Անձրեւի պարագային ընդարձակ սալոններ:

Տոմսակ կը ծախուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնատեղին՝ 11 **Square Alboni, Paris. Tél. Troc.** 03-18: Ինչպէս նաեւ նամիփսավայրի մուտքին:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Առաջին consommationը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ 5 ֆրանք. Յաջորդ consommationները 2 կամ 3 ֆրանք ըստ սակացոյցի:

Հաղորդակցութեան միջոցն է Porte Maillotէն մեկնող 44 Թիւ հանրակառքը, եւ իջնել Ermitage de Longchamps:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին վիճակահանութեան այն պարգեւները որ չեն պահանջուիր մինչեւ Յուլիս 7, Միութեան նուիրուած պիտի նկատուին:

ՍԻՓԱՆի ամառնային թացօթեայ Պարահանդէս - Ցերեկոյթ

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Palais du Bois de Boulogneի ՄԷՋ.

Avenue de Madrid.

(**Porte Maillot**էն առնել **Jardin d'Acclimantation**ի պարտէզին ուղղութիւնը, պարտէզին գլխաւոր դրան անմիջապէս քովը)

Կը նուագէ Արմանթինեան

Pizarro նուագախումբը:

VICTOR HUGOի ծնորէնութիւնը ոգեւորուած «ՍԻՓԱՆ»ի նախորդ Պարահանդէսի յաջողութենէն խնդրած է որ իր նոր սրահի բացումը կատարուի ՍԻՓԱՆ Երգչախումբի կողմէ: Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ օտար հիւրեր:

Ոչ մէկ ջանք խնայուած է պարահանդէսի յաջողութեան համար. Երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ: Ցեղի կ'ունենան հայկական նոր պարեր հայկական տարազներով, մեներգներ, խմբերգներ եւ անակընկալներ.

Պիւֆէի գիները կը մնան սովորական:

Մուտք՝ այրերու 10 ֆրանք: Կիներու՝ 7.50:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Նախագահութեամբ՝ Պ. **LAMBERT**ի (Նախկին Երեսփոխան Ռօնի)

Պ. ՊԷՌՆԱՐ ՎԱԶԷ կը խօսի (Ֆրանսերէն)

Ծանօթացնելու համար Ֆրանսացիներու Հայկական հարցը եւ Հայ աշխատաւորներու ներկայ վիճակը:

28 ՅՈՒՆԻՍ ՈՒՐԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ ԺԱՄԸ 8.30ին Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ՄԷՋ

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները անխտիր:

ՀՐԱՒԻՐՈՒԱԾ ԵՆ ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՆՁՆԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

Այս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

26, Rue Troyon, SÈVRES — (Métro : Pont de Sèvres)

ՖՐԱՆՍ. ԲԵՄԵՐՈՒ ԵՒ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ԴԵՐԱՍԱՆ Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

10 6 35

H. DE BAGRATIDE

28 տարի ֆրանսերէն լեզուով դերասանութիւն ընելէ վերջ, այսօր առաջին անգամ ըլլալով կը խաղայ հայերէն

ԾՈՎԱՀԷՆԸ

Երեք արարնոց թատերախաղ, գոր, հետեւողութեամբ, հայերէն սատանաւոր գրեց նոյն ինքն Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Տոմսերու գիները՝ 15 եւ 10 Ֆրանք:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՍՑԷ՝ H. DE BAGRATIDE, 45, Rue Monsieur - le - Prince, PARIS

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ին

1 Bld. Carnot, Alfortville, (Seine). ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ.

Երխաստարդ սիրողներու կողմէ կը ներկայացուի՝

ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ (տրամ 1 արար) եւ ՊԱՏԻՈՅ ԳՈՂԸ (պուեչտ)

Գին 3 եւ 5 ֆրանք:

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հայկական Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Փարիզի մասնաժողովը պատիւ ունի Անիէռի, Քոլոմպի, Պուա Քոլոմպի եւ Ժընվիլիէի կրթասէր հայ հասարակութիւնը հրաւիրելու նոյն շրջանի հայերէնի դասընթացքներուն հետեւող երկսեռ դպրոցականներու տարեկան հանդէսին որ տեղի կ'ունենայ 30 Յունիս կիրակի, կէս օրէ վերջ ժամը 3ին Պուա-Քոլոմպի Թաղապետական սրահին մէջ:

Կը խօսի՝ Հ. Բ. Ը. Միութեան գործիչ՝ Օ. ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ. Մարսէյլի բոլոր անդամները կը հրաւիրուին տարեկան ընդհ. ժողովի 30 Յունիս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Գաֆէ տը լա Փոսթ, 2, Րիւ Գոլպէր: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԽԱԶԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Նրա խօսքերը նոյնքան սառն էին, որքան նրա դէմքը, բայց ինչո՞ւ այնքան ջերմ կերպով ազդում էին իմ սրտին: Ես աշխատում էի շարունակել նրա հետ խօսակցութիւնը բայց դժուարանում էի կապը պահպանել:

— Դուք այս գիշեր չէք քնում,— ասացի ես,— համարեա ամէն գիշեր նկատում եմ, որ դուք խիստ սակաւ էք քնում:

— Այդ իմ սովորութիւնն է:

— Երեւի, մի բան տանջում է ձեզ:

— Մեզ ուղարկել են այստեղ հէնց տանջուելու համար:

— Այդ չեմ հարցնում, երեւի մի ուրիշ բան կայ:

— Խնդրեմ չմտնել իմ սրտի խորքը, ասաց նա եւ երեսը շուռ տուեց:

Ես փոշմանեցայ, որ թոյլ տուի ինձ մի դեռ եւս անծանօթ մարդու գաղտնիքները շօշափել:

— Ներեցէք, խնդրեմ, իմ անհամեստ հարցմունքի մասին:

Նա պատասխանեց ժպտալով,

— Ցանցառնքների այս քաւարանում իմ ներողութիւնը աւելորդ է:

Ես չկամեցայ այլեւս ձանձրացնել նրան, բարի գիշեր տալով, հեռացայ եւ կրկին պառկեցի իմ յարդեայ անկողնի վրայ: Իմ աչքերը դեռ երկար նայում էին նրա վրայ, իմ միտքը դեռ երկար զբաղուած էր նրանով: Ո՞վ էր դա, ո՞ր երկրից եւ ի՞նչ յանցանքի համար էր դատապարտուած, այդ հարցերը հետաքրքրում էին ինձ: Ամէն մի դատապարտեալ սովորութիւն ունէր անամօթաբար եւ մինչեւ անգամ պարծենալով պատմել իւր գործած յանցանքները, բայց Համբը իւր մասին խօսելու սովորութիւն չունէր:

Երբ առաւօտեան կրկին քշեցին մեզ հանքերի մէջ աշխատելու, ճանապարհին ես պատմեցի ասպակապետին իմ գիշերուայ խօսակցութիւնը Համբի հետ:

— Նա շատ հետաքրքիր մարդ է,— ասաց ասպակապետը,— ես քեզ կը բարեկամացնեմ նրա հետ:

Մենք հասանք հանքը, կրկին խլուրդների նման ներս սողացինք մթին խորշերի եւ խոռոչների մէջ, կրկին մեր բահերը, բրիչները եւ մուրճերը սկսեցին գործել: Այն քարանձաւի մէջ, ուր մեր խումբը աշխատում էր, պատահեց մի ցաւալի անցք: Ցանկարծ ժայռի մի բաւական մեծ կտոր, դուրս պոկուելով անձաւի պատից, ցած գլորուեցաւ եւ բանուորներից մէկին տակով արեց: Թուով չորս հոգի էինք այնտեղ՝ ես Համբը եւ մի այլ տաժանակիր, իսկ չորրորդը հեծում եւ հառաչում էր ժայռի տակ: Համբը մեզանից փոքր ինչ հեռու էր. նա չլսեց անցքը, բայց լսեց դղրդիւնի ձայնը: Մինչեւ նրա մեզ մօտ վազելը, ես եւ իմ միւս ընկերը ամէն ճիգ թափում էինք, որ յետ մղենք ժայռը եւ նրա տակից դուրս բերենք թշուառին: Բայց անդուլ ժայռը ամենայն ծանրութեամբ նստած էր նրա ոտների ու ծնկերի վրայ, եւ չէր շարժւում տեղից: Վրայ հասաւ Համբը: Ես եւ իմ միւս ընկերը չկարողացանք զսպել մեր զարմանքը: Նա ուշադրութիւն չդարձրեց մեզ վրայ, վեր առեց երկաթեայ մեծ ձողը, նրա ծայրը դրեց քարի տակին, եւ այնպիսի մի ուժով շարժեց, որ քարը իսկոյն տեղէ ժղուեցաւ եւ թշուառ դատապարտեալի ջարդուած ոտները դուրս եկան նրա տակից: Այդ գործողութիւնը, որ աւելի հնարագիտութեան արդիւնք էր քան թէ մարմնական ուժի, զարմացրեց մեզ: Իսկ Համբը, պարծենկոտութեան մի նշան անգամ ցոյց տալով մնաց լուռ եւ սառն, որպէս մեզ շրջապատող քարանձաւը: Այդ դէպքը ազդեց իմ մէջ մի առաւելին յարգանք դէպի Համբառ եւ միեւնոյն ժամանակ վերին աստիճանի բարի երեւոյթը:

Երեկոյեան, մեր օթեւանը վերադառնալու ժամանակ, ճանապարհին ես մի քանի անգամ փորձեցի խօսակցել նրա հետ, բայց միշտ ստանում էի այնպիսի կարճ պատասխաններ, որ դժուարանում էի խօսակցութիւնը շարունակել. Այսպէս մտանք այն փողոցին ուր գտնւում էին մեր ֆերմայի կրպակները: Հեռուից նկատեցինք, մի տեղ խմբուած էին մարդիկ եւ բազմութիւնը դէպի այն կողմն էր վազում: Մենք մտածեցինք, որ մի տարօրինակ բան պէտք է պատահած լինի, եւ շտապեցրինք մեր քայլերը: Երբ հասանք, անցքը շատ սովորական երեւաց– երկու մարդիկ կռւում էին, եւ բազմութիւնը նրանց շուրջ հաւաքուած զուարճանում էր, թէ որպէս նրանք վայրենի կերպով ջարդում էին միմեանց կողքերը: Ոմանք աշխատում էին բաժանել: Մէկին, որ աւելի ուժեղ էր երեւում, բռնեցին, իսկ միւսը դուրս պրծաւ նրա ձանկերից, «ազատեցէք... օգնեցէք»... գոչելով, փախաւ եւ մոլորուածի նման մտաւ մեր խումբի մէջ ապաստան որոնելու: Մեր պահապանները մօտ վազեցին, որ սուիններով հեռացնեն նրան: Բայց նա արդէն կպած էր իմ կուրծքին, ինձ պինդ գրկած ունէր, այնպէս ձեւացնելով, որ վախենում է իւր հակառակորդից: «Նա ինձ կը սպանէ, նա Աստուած չունի...» Ասում էր անդադար: Այդ յանկարծակի դէպքից ես այն աստիճան շփոթուեցայ, որ ամենեւին չհասկացայ, թէ ինչ փոփոխեց նա իմ ականջին, միայն զգացի, որ նրա ձեռքը խիստ ճարպիկ կերպով սողաց իմ գրպանի մէջ: Մեր պահապանները հեռացրին նրան, նրա վարմունքը շատ բնական համարելով, որովհետեւ խեղճի հակառակորդը այն քան ուժեղ էր, որ կարող էր բոլորովին խեղդել նրան: Ցեղային ատելութիւնը վրայ հասաւ, խռովութիւնը հանդարտուեց, ամբոխը ցրիւ եկաւ, իսկ մեր խումբը անցաւ:

Ամբոխի համար դա փողոցային սովորական անցքերից մէկն էր, իսկ խաչագողի համար դա նոր բան չէր: Ես ճանաչեցի, թէ ով էր այն մարդը, ես հասկացայ, թէ ինչ նպատակով էր սարքել այդ կռիւը, եւ վերջապէս ես գիտէի, թէ ինչու մեր խումբի մէջ մտնելու միջոցին՝ ինձ միայն ընտրեց իւր պաշտպան եւ ուղղակի ինձ մօտեցաւ: Խաչագողները շատ անգամ փողոցներում, հրապարակների վրայ սարքում են այս տեսակ կռիւներ: Ամբոխը միշտ հաւաքւում է, մարդիկ խառնւում են միմեանց, իսկ նրանք, օգուտ քաղելով ընդհանուր շփոթութիւնից, գողանում են դրա ու նրա ժամացոյցը, կամ շատ անգամ կտրատում են հէնց իրանց բաժանողների գրպանները:

(Շար.)

Le Gérant: H. STEPHAN
17, Rue Bameame, PARIS (13)
Imprimerie A. DER (AGOPIAN)

■ LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ■

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN

Rédaction et Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme, PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 29 ՅՈՒՆԻՍ

SAMEDI 29 Juin 1935

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2844

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՋՆ ՈՒ ՁԱԽԸ ԴԷՄ ԴԻՄԱՑ

Միայն արտաքին կամ քաղաքական հոգերը չեն որ կը պղտորեն Ֆրանսայի հանրային կեանքը։

Նոյնքան վրդովիչ են ներքին քաղաքականութեան խմորումները,—ֆաշականութիւն, ձախերու միացեալ ճակատ, յեղափոխական խլրտումներ, դիկտատուրայի կամ զօրաւոր Թաթի ձգտումներ եւայլն։

1934 փետր. 6ի դէպքէն ի վեր, որ կրնար աղէտի մը յանգիլ, աւելի թանձրացած է մթնոլորտը։ Այլ եւս ուղղակի ակռայ կը կճրտեն երկու հոսանքները, աջն ու ձախը։

Այն ատենէն որ, տարիներով ցնորք համարուած բաղձանք մը, ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միացեալ ճակատը, իրականութիւն է այդ օրէն ի վեր, եւ հետզհետէ կ'ամրանայ, կը ծաւալի, ձգտելով հասնիլ մինչեւ կազմական միութեան։

Այս հրաշքը կատարեց կացութեան կամ վտանգին գիտակցութիւնը։ Ինքնապաշտպանութեան բնազդը։

Աշխատաւորական շարժման այդ երկու թեւերը չեն ծածկեր թէ՝ իրենք ուրիշ ելք չունին, եթէ կ'ուզեն ապահովել կատարուած նուաճումները եւ ճամբան բաց պահել նոր յաջողութիւններու համար։

Եւ ահաւասիկ մէկ տարիէ ի վեր միասին են անոնք, բոլոր ճակատներուն վրայ, ընտրականէն մինչեւ քաղաքականը, խորհրդարանին մէջ թէ փողոցը։ Տարբերութիւնները աւելի ձեւական են, քան իրական։

Միեւնոյն ատեն, բանակցութիւններ կը շարունակուին, գտնելու արհեստակցական միացումը գլուխ հանելու համար։

Մանաւանդ վերջին ամիսներու ընթացքին, գուք չտեսաք որ եւ է հրապարակային ցոյց կամ բողոք, ուր եղբայրակցած չըլլային ընկերվարական եւ համայնավար շարքերը, առաջնորդութեամբ իրենց ամէնէն ճարտասան առաջնորդներուն։

Անոնք այժմ շատ աւելի թանձրացեալ, շօշափելի կը գտնեն «ֆաշական վտանգ»ը։ Ուրիշ խօսքով, աջակողմեան, թունդ ազգայնական տարրերու յառաջխաղացութիւնը։

Այս հարցին մէջ, մինչեւ որոշ աստիճան մը իրենց հետ կը քալեն նաեւ արմատականները, որոնց խորհրդարանական խմբակցութիւնը քանի մը անգամ հարցապնդումներ ալ կատարեց։

Տակաւին անցեալ օր էր որ, բոլորը միասին պատկառելի պատուիրակութիւն մը փութացուցին վարչապետին մօտ, անոր ուշադրութիւնը հրաւիրելու համար սպառնացող վտանգին վրայ։

Այլ եւս գաղտնիք չէ որ չորս աջակողմեան կազմակերպութիւններ, «Հրեղէն Խաչ», «Աքսիոն Ֆրանսէզ», «Սոլիտարիթէ Ֆրանսէզ» եւ «Ժէօնէս Փաթրիօթ» բազմապատկած ու լարած են իրենց ուժերը, վճռական հարուած մը տալու համար ձախակողմեան հոսանքներուն, որոնք պատասխանատու կը համարուին Ֆրանսայի տկարացման եւ վարկաբեկման։

Այս կազմակերպութեանց մէջ, որոնց ուժին եւ գործունէութեան մասին յօդուածաշարք մը հրատարակեցինք քանի մը ամիս առաջ, վերջերս մասնաւոր ուշադրութիւն գրաւեց Հրեղէն Խաչը

Ան էր որ, քանի մը շաբաթ առաջ, տեսակ մը զօրաշարժ, «համախմբում» կատարեց Շարթրի մէջ, մասնակցութեամբ 20,000 անդամներու։

Երբ կազմակերպութիւն մը այդքան անդամ կը համախմբէ մէկ ազդանշանի վրայ, զինուորական կանոնաւորութեամբ եւ առանց կառավարութեան ուշադրութիւնը գրաւելու, կը նշանակէ թէ կրնայ ճակատագրական հարուած մըն ալ սարքել։

Մանաւանդ որ, նոյն ցոյցերը շարունակուեցան Մոնթրէօյի, Նիսի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ, աւելի կամ պակաս բազմութեամբ։ Իսկ Լիոնի մէջ, որ միջնաբերդ մը կը համարուի, Հրեղէն Խաչի հրամանատարը, գնդ. տը լա Ռօք իր օդանաւին մէջ առաւ եւ պատուեց պատերազմական նախարարը, Զօր. Տէնէն։

Վարչապետը խոստովանելով թէ անակնկալի եկած էին Շարթրի դէպքին առեն, կը խոստանար խիստ միջոցներ ձեռք առնել։ Բայց ահա ընկերվարական պաշտօնաթերթը կը ծանուցանէ թէ Հրեղէն Խաչը նոր զօրաշարժ մը սարքած է այս կիրակի օրուան համար...։

Ցայտնի կամ գաղտնի, իրողութիւն է որ Հրեղէն Խաչը կը գործէ արտակարգ համարձակութեամբ, ձգտելով իր ետեւէն քաշել միւս աջակողմեան հոսանքները։

Իրագէկներ իր թիւը կը հաշուեն 160,000 – 200,000, որ հետզհետէ կ'աճի։ Բայց համբանքէն աւելի, իր ուժը կը կազմեն մարտական կարգ ու սարքն ու կարգապահութիւնը։ Այս առաւելութիւնը հաստատուեցաւ վերջին «համախմբում»ներով, եւ այդ է որ ամէնէն աւելի մտահոգութիւն կը պատճառէ ձախակողմեան տարրերուն, ինչպէս բոլոր հանրապետականներուն։

Միայն կարգապահութիւնն ու գաղտնապահութիւնը, եւ պատեհազմի օրերէն քաղուած աւանդութիւններ տարօրինակ մթնոլորտ մը ստեղծած են այս կազմակերպութեան շուրջ։

Ու մինչ ձախակողմեան հոսանքները անընդհատ կը հնչեցնեն սպառնացող վտանգը, աջակողմեան տարրերն ալ նոյնքան ուժգնութեամբ կը մատնանշեն կարմիր սպառնալիքը։

— Եթէ պէտք է լուծել հայրենասիրական միութիւնները, հարկ է լուծել նաեւ ձեր կազմակերպութիւնները։ Եթէ անոնք ցոյցեր եւ համախմբումներ կը կատարեն, նոյն արարքներուն մեղքը կ'իյնայ նաեւ ձեր վրայ ...

Այս բանավէճն իսկ ախտանշան մըն է։ Եւ երկսայրի սուր մը, մէկով միւսը հարուածելու համար։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՈՉ ՄԷԿ ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ֆրանսա կը վերապահէ իր ազատութիւնը

Պ. Իտըն, «նախարար Ազգերու Դաշնակցութեան», Հռոմէն վերադարձին կրկին լուսաբանութիւններ հաղորդեց Ֆրանսայի վարչապետին, առանց դրական ելքի մը հանգելու։ Բոլոր տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ կարելի չէ եղած հաշտեցնել Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի տեսակէտները, նաւային սպառազինութեանց եւ օդ. հաւաքական ապահովութեան հարցի մասին։ Տեսակցութենէն վերջը, Պ. Լավալ առաձգական յայտարարութիւններ ըրաւ մամուլին, ըսելով թէ եւրոպական հարցերու մասին նոր քննութիւններ պիտի կատարուին դիւանագիտական ճամբով։ «Պ. Իտըն, իր վերադարձին ինծի տեղեկութիւններ հաղորդեց Պ. Մուսոլինիի հետ ունեցած տեսակցութեանց մասին։ Ցեառոյ քննեցինք թէ ո՛րն է լաւագոյն մեթոտը՝ փութացնելու փետրուար 3ի զեկոյցով նշանակուած հարցերու լուծումը։ Պիտի շարունակենք այդ խնդիրներուն քննութիւնը, քանի որ ժամանակը կարճ էր եւ չկրցանք սպառել»։

Տեղական թերթերը չեն ծածկեր իրենց յոռետեսութիւնը, յառաջիկայ խորհրդակցութեանց մասին։ Ֆրանսա միշտ կը պնդէ ապահովութեան վրայ, նոր երաշխիքներ պահանջելով։ Այդ պայմանով միայն կը հաւանի ստորագրել նոր համաձայնութիւններ։ Իսկ անգլիական քաղաքականութիւնը գծէպ Պերլին հակած է քանի մը ամիսէ ի վեր։ Լոնտոնի կարծիքով, խաղաղութեան շահը կը պահանջէ ոչ թէ մեկուսացնել Գերմանիան, այլ յառաջ քաշել եւ յանձնառութեանց տակ դնել, որոշ զոհացումներ տալով։ Ատոր համար է որ, անգլիական կառավարութիւնը մեծ յաջողութիւն մը կը նկատէ Գերմանիոյ հետ կնքուած համաձայնութիւնը։ Լոնտոնի մէջ պարզապէս կ'ըսեն,— Գերմանիա կրնար շատ աւելի զօրաւոր տորմիղ մը կազմել, հիմ բռնելով անգլիականին 50 առ հարիւրը, եթէ մերժէինք իր առաջարկը, (35 առ հարիւր) մինչ, ինչո՞ւ կը դժգոհին Ֆրանսայի մէջ, քանի որ իրենց տորմիղը անգլիականին 50 առ հարիւրը կը կազմէ, իսկ 43 առհարիւր առաւելութիւն կը ներկայացնէ Գերմանիոյ վրայ։

Ֆրանսական նաւատորմիղին ռազմափորձերը եւ ծովային նախարարին ուղերձը

Այս միջոցին 80-100 մարտանաւեր համախմբուած են Ատլանտեանի մէջ, Պրէսթի բացերը, ռազմափորձերու համար։ Նաւային ուժի ցուցադրութեան աննախընթաց փորձ մըն է որ կը կատարուի։ Անցեալ օր Պրէսթ գնաց Պ. Փիէթրի, ծովային նախարարը, աչքէ անցնելու համար նաւատորմը։ Այս առթիւ ճառ մը խօսելով յունիս 18ի անգլօ-գերման համաձայնութեան մասին, նախարարը դիտել տուաւ թէ կնքուած պայմանագիրը կը հակասէ անգլօ-ֆրանսական գործակցութեան տրամադրութեանց եւ բոլորովին նոր կացութիւն մը ստեղծած է Ֆրանսայի համար, հարկադրելով զայն որ գործելու կատարեալ ազատութիւն վերապահէ իրեն՝ նաւային շինութեանց մէջ։ Պ. Փիէթրիի կարծիքով, համաձայնութիւնը իրապէս ճամբայ կը բանայ զինարշաւի եւ կը ստիպէ որ Ֆրանսա փութացնէ իր նաւային ծրագրին գործադրութիւնը, որպէսզի ֆրանսական նաւատորմը գերազանցութիւն ունենայ գերմանականին վրայ։ «Մանրակրկիտ դէպքեր փոխեցին Եւրոպայի նաւային ուժերու հաւասարակշռութիւնը։ Ինչ որ ամէնէն աւելի զարմանք պատճառեց մեզի անգլօ-գերման համաձայնութեան մէջ, Գերմանիոյ վերազինման կամքը չէր, այլ Մեծն Բրիտանիոյ հաւանութիւնը Գերմանիոյ նաւային վերազինման, այնպիսի պարագաներու մէջ որոնք մեզի կակած կրնային ներշնչել ոչ թէ իր բարեկամութեան, այլ իր աւանդական խոհեմութեան մասին։ Արտաքին նախարարին գործն է քննել անգլօ-գերման համաձայնութեան հակազդեցութիւնները՝ դիւանագիտական ասպարէզին մէջ։ Իսկ իմ պարտականութիւնս է առանց ամպարելու, բայց եւ առանց յապաղելու քննել նոր կացութիւնը եւ կշռել անոր բոլոր հետեւանքները»։

Վերջացնելով, նախարարը յիշեցուց թէ Ուաշինկթընի դաշնագիրը կը լրանայ գալիք տարի, որով Ֆրանսա կ'ազատի մեծ մարտանաւերու շինութեան կաշկանդումէն, եթէ արդէն ազատուած չէ անգլօ-գերման համաձայնութեան տրամադրութեանց հետեւանքով։

Գերման սպաներ պիտի կրթէին Հապէշիստան...

Ատտիս – Ապէպայէն կը հեռագրեն յունիս 27 թուականով.— Եթովպիոյ կառավարութիւնը պաշտօնապէս հաղորդեց թէ Գերմանիայէն սպաներ ճամբայ ելած են, Հապէշիստան երթալու համար։ Խումբ մը հանգստեան կոչուած եւ պաշտօնէ զրկուած սպաներ, որոնք բախտ փնտռելու կ'երթային, կէս ճամբէն ետ դարձան, երբ իմացան թէ Հապէշիստանի կայսրը կը մերժէ օտար զինուորներ ընդունիլ։ Այժմ Եթովպիոյ մէջ կան իբր 400 Գերմանացիներ, որոնց մէջ կը գտնուին օդանաւային ճարտարապէտ Վէպէր եւ ուրիշ մասնագէտ սպաներ։ Կայսրը յայտարարեց այսօր թէ սխալ է նախանձներու զօրաշարժի լուրը, որովհետեւ այդպիսի գործողութիւն չի կրնար կատարուիլ առանց իր հրամանին։

Պարտաւորիչ աշխատանքի օրէնքը Գերմանիոյ մէջ

Գերմանական կառավարութիւնը յունիս 26ին վերջնապէս վաւերացուց աշխատանքի պարտաւորիչ օրէնքը։ Առ այժմ օրէնքը պիտի գործադրուի միայն այրերուն համար, դժուար ըլլալով կազմակերպել քանի մը հարիւր հազար աղջիկներու զօրաշարժը։ Պարտաւորիչ աշխատանքը պիտի կազմէ նախապատրաստական շրջանը զինուորութեան։ Տեւողութիւնն է վեց ամիս։ 1935ի առաջին կէսը պիտի կանչուի հոկտեմբեր 1ին, միւս կէսը՝ 1936 ապրիլ 1ին։ Առաջին պիտի ձգուին միայն անընդունակները եւ անոնք որ դատապարտութիւն մը կրած են կամ վտարուած են կուսակցութենէն։ Դուրս պիտի ձգուին նաեւ ոչ – արիականները կամ անոնք որ ամուսնացած են ոչ – արիականներու հետ։ Սակայն, բացառապէս բանակին մէջ ընդունուած ոչ-արիականները կրնան աշխատանքի ծառայութեան մէջ մտնել, առանց աստիճանաւոր ըլլալու։

Պարտաւորիչ աշխատանքի ենթականերուն թիւը 200,000էն աւելի պիտի ըլլայ, մէջը ըլլալով քննիչներն ու պաշտօնեաները։ Այս թիւը կրնայ ընդգրկել 1915ի դասին բոլոր ընդունակ երիտասարդները։ Կամաւորներ ալ կրնան ընդունուիլ սկսելով 17 տարեկանէն։ Երբ առաջին անգամ հաշուեցաւ օրէնքը, պարտաւորիչ աշխատանքի տեւողութիւնը կը նախատեսէին մէկ տարի։ Այժմ վեց ամսուան զեղչուած է, նկատի առնելով նիւթական դժուարութիւնները։ Գործին ղեկավարութիւնը յանձնուած է ներքին նախարարութեան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳՈՀԱՐՆԵՐ

Երիտասարդ մը — անշուշտ յետպատերազմեան — ոտանաւոր ուղերձ մը կը ձօնէ Պօղոս Նուպար փաշայի։

Ուղերձը կ'արտասանուի Ֆիլիպէի մէջ, հանդէսի մը առթիւ։

Երեւի հեղինակը շատ հաւնած ըլլալով ուղերձին, կը ղրկէ զայն Փարիզ, Եգիպտոսկայ թերթի մը, որ անմիջապէս հրատարակութեան կու տայ։

Չէի՞ք ուզեր քանի մը ողկոյզ ճաշակել.

Պօղոս Նուպար, մարդ սատար,
խնամատութեան անմահ քուրմ,
Որ բուրվառիդ կնդրուկներուն
քաղցրը բոյրը սրսկեցիր
Մըշակոյթի, լոյսի կարօտ խաւերուն
խորն անխորտիր՝
Անոնց սուգը կը կաթի այժմ
չիրմիդ վրայ ցօղաթաւրմ։

Եւ այսպէս զլուխէն մինչեւ ոտքը, իւրաքանչիւր փայլանի թեւերէն եւ կողերէն ածականներ կախուած՝ ողկոյզի պէս։

Աստուածեան խղճի կրեսոս, դուն
քաջալեր բարութեան,
Պարծառ ճակատ, անջինջ նայուածք,
հանճարեղ լոյսն Հայ կեանքին։

Ու վերջապէս տառուածոցումը.

Դուն Հայրիկին, Անդրանիկին
անբաժան մասն, ո՜վ Նուպար,
Հայաշխարհի սրտին վրայ
կ'իշխէ հոգիդ վեհափառ։

Ինչպէս կը տեսնէք, «ազգերնիս կը յառաջդիմէ»։ Ծ'ւ արձակ ծ'ւ ոտանաւոր։

Զարամիտներ են անոնք որ կ'ըսեն թէ նորերը ամէն կապ կտրած են անցեալին հետ, թէ ապերախտ են կամ ինքնահաւան։

Վկայ՝ նորի մը նորագոյն ուղերձը, որ կրնայ ձեզ տանիլ մինչեւ ամիրաներու շրջանը, ոչ միայն իր տառով ու բառով, այլ եւ հոգեբանութեամբ։

Պիտի ըսէք թէ շատ աւելի փայլուն, պերճիմաստ նմոյշներ տեսած էք։

Ես ալ տեսած եմ։ Դեռ ինչե՞ր կան, մինչեւ այս ուղերձը։ Եւ ես միայն Ֆիլիպէի տղուն մեղքը չեմ առներ։

«Տէրտանց»ներու ամբողջ գրականութիւն մը մշակուեցաւ, տարիներու ընթացքին, եւ դեռ կը շարունակուի։

Միայն Ղեւոնդ արք.ի ձօնուած երգերն ու տաղերը հատոր մը կը կազմեն։

Եթէ չեմ սխալիր, քանի մը հատ ալ քայլերգներ պատուեցան եւ ծախուեցան։

Այս բոլորը կ'իմանաս ու կ'անցնիս։

Տիրացու, պատուելի մարդիկ, այդպէս եկեր են, այդպէս ալ պիտի երթան։

Բայց, հոգիդ չի՞ ցաւիր, երբ երիտասարդներ ալ կը տեսնես նոյն ճամբուն վրայ, նոյն հոգեբանութեամբ եւ նոյն բառերով։ Առանց սեփական գծի։

Պօղոս Նուպար արժանիքներ ունէ՞ր թէ չունէր,— տարբեր խնդիր է։

Բայց, ի՞նչպէս կրնաք հանդուրժել որ մեր այս դարուն մէջ, երիտասարդ մը իր գրիչը մելանը թաթխէ եւ գրի առնէ այսպիսի գահարներ.

Դուն Հայրիկին, Անդրանիկին
անբաժան մասն, ո՜վ Նուպար,
Հայաշխարհի սրտին վրայ
կ'իշխէ հոգիդ վեհափառ։

ՎԱՀԷ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Վերջերս Պէյրութ հասած է Երուսաղէմի պատրիարքը, Թորգոմ արք., մասնակցելու համար եպիսկոպոսական ժողովի մը. Սակայն անթառական Բարգէն արք. յիշօրէն տկարացած եւ հիւանդանոց ինկած ըլլալով, կ'ըսուի թէ ժողովը յետաձգուած է հոկտեմբերին։

Շաբաթական 40 ժամ աշխատանք

Ինչպէս գրեցինք աշխատանքի միջազգային խորհրդաժողովը սկզբունքով հաւանութիւն յայտնեց շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան զեղչելու ծրագրին։ Այս որոշումով, խորհրդաժողովը շատ կարեւոր նուաճում մը կատարած կ'ըլլայ 1919էն ի վեր, երբ, Ուաշինկթընի առաջին ժողովին մէջ, ընդունուեցաւ օրական ութ եւ շաբաթական 48 ժամուան կանոնը։

Պայմանագիրը գործնական արժէք չունի առ այժմ։ Միայն ապակեղէնի (շիշ) ճարտարագործութեան համար գործադրելի է այս տարի, 47 ժամուան հիման վրայ։ Ընդհանրանալու եւ պարտաւորիչ դառնալու համար, անհրաժեշտ է առանձին պայմանագրութիւններ կնքել իւրաքանչիւր ճարտարագործութեան համար։ Փորձեր կատարուեցան նոր սկզբունքը կիրարկելու չորս ուրիշ ճարտարագործութեանց համար, բայց չյաջողեցաւ եւ յառաջիկայ տարի առաջարկները նորէն պիտի կրկնուին, ուրիշ երեք ճարտարագործութիւններ ալ աւելցնելով։

Խորհրդաժողովը քուէարկեց 40ի չափ բանաձեւեր, որոնց մէջ կ'արժէ յիշել հետեւեալները.— 1. Այն բանուորները որ մէկ երկիրէն միւսը կը փոխադրուին, պիտի պահեն իրենց ընկերային պաշտպանութեան իրաւունքները (առողջութեան ապահովագրութիւն եւ ծերութեան, այրիներու, որբերու թոշակ) — 2. Կիներու գործածութիւնը ամէն տեսակ ստորերկրեայ գործերու մէջ։ Խորհրդաժողովը նկատի առնելով 6 — 7 միլիոն անգործ երիտասարդներու հանրագրութիւնը, որոշեց յանձնարարել կառավարութեանց որ դպրոցը եւ գործի մտնելու տարիքը բարձրացնեն 15ի, հանրօգուտ շինութիւններ կազմակերպեն եւ ուրիշ դիւրութիւններ ընծայեն։

Կաշառքի դատ մը Հալէպի մէջ

Սուրիոյ թերթերը կը գրեն թէ Հալէպի բանակի պարենաւորման ճիւղի հարիւրապետը՝ Սարիս 80.000 ֆրանք կաշառք առացած էր եւ խոստովանած իր յանցանքը։

Կաշառքի այս դատին առթիւ ամբաստանուած էին նաեւ Գէորգ – Յանի ծանօթ Հայերէն Պ. Պ. Յաչատուր Գարապաճագեան, Բիզանդ Ճէտոեան եւ Միսաք Աղիրեան։

Պէյրութի զինուորական ատեանին առջեւ տեղի ունեցաւ դատավարութիւնը այս գործին եւ հաստատուեցաւ որ Հայերը բոլորովին անմեղ են գործուած ապօրինութիւններուն մէջ. Բանակի պարենաւորման ճիւղի հրամանատարը շատ լաւ վկայութիւններ տուաւ ամբաստանուած Հայերու մասին եւ հաստատեց անոնց մատուցած ծառայութիւնն ու հաւատարմութիւնը բանակի հանդէպ։ Միեւնոյն նպաստաւոր արտայայտութիւնները ունեցաւ դատարանի դատախազը։

Փաստաբան Հրաչ Շամլեանի եւ Ամունի յաջող պաշտպանողականներէն վերջ, դատարանը անպարտ արձակեց ամբաստանուած Հայերը եւ հարիւրապետ Սարիսն դատապարտեց 3 տարի բանտարկութեան եւ 100,000 ֆր. տուգանքի։ Գրաւեց նաեւ անոր 90,000 ֆրանքի հասնող պատրաստ դրամը եւ որոշեց յատկացնել բարեսիրական նպատակներու

Հայկազ Մալօն, որուն ձեռքով տրուած են կաշառքի գումարները, դատապարտուեցաւ երկու տարի բանտարկութեան եւ 75,000 ֆրանք տուգանքի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՄԵՐ ԳԱՂՈՒԹԸ ԻՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՎ եւ ՈՒՐԻՇ ՀՈԳԵՐՈՎ

— o · o —

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ՎԵՐՋԻՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՄԷՋ

Տակաւին տասը տարի առաջ, հազիւ թէ կարելի ըլլար այս վայրերու մասին խօսիլ, ներկայացնելով իբրեւ հայկական գաղութներ: Այսօր սակայն շատ բան փոխուած է. Կիլիկեան շրջանի հոկայ ղանդուած մը ունինք հոս, որու թիւը թէեւ մինչեւ հիմա ալ վերջնապէս կարելի չէ եղած ստուգել. Վերջերս ընկ. Թ. Մեծատուրեանի Փուէնոս Այրէսի Հայ Առք. Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան համար կատարած մանրամասն վիճակագրութեան համաձայն, Փուէնոս Այրէսի ու արուարձաններու մէջ 9.460 հոգինոց հայկական հատուած մը ունինք: Այս վիճակագրութիւնը վերջնական չէ թէեւ, ցանկէն հաւանաբար դուրս կը մնան շուրջ 2-2500 հոգի մը եւս, որով կրնանք հաշուել մը Փուէնոս Այրէսի հայ գաղութը 12.000էն անդին չանցնիր, ինչպէս կը կարծուէր մինչեւ հիմա:

Փուէնոս Այրէսի հայ կեանքի գլխաւոր ու հիմնական առանցքը կը կազմեն հայ դպրոցներն իրենց հոգաբարձութիւններով ու կրթական մարմիններով: Քանի մը տարի առաջ այս ուղղութեամբ ոչինչ կարելի էր ըսել: Բայց ներկայիս զգալապէս փոխուած է գաղութի արտաքին ու ներքին կեանքը: Ութ-տասը տարիներ առաջ եկած բազմաթիւ երիտասարդները ամուսնացած ու տուն կազմած ըլլալով, այժմ արդէն հայրեր են, ու մանուկներու կրթութեան հարցը ամէնէն աւելի կենսական խնդիր մը կը դառնար: Ու ինչպէս միշտ, հոս եւս հայ գաղթականը, քիչ մը ինքզինքը գտնելէն ու իր օրապահիկը ապահովելէ վերջ, սկսաւ այն շինարար ու կենարար գործունէութեան, որու շնորհիւ այսօր Փուէնոս Այրէսի կեդրոնական վայրերէն մինչեւ հեռաւոր արուարձանները ունին փոքրիկ վառարան մը, որու յարկին տակ օտար հողի վրայ մեծցած մանուկը եթէ ոչ այլ ինչ՝ գոնէ իր մայրենի լեզուն կը սորվի: Ի հարկէ աշխատանք կը թափուի աւելին ալ, բայց եթէ չյաջողի ալ, մեծ կորուստ չէ, կը բաւէ որ մեր պզտիկները անգամ մը մայրենի լեզուով կապուին իրենց ծնողքին ու տունին:

Այժմ գոյութիւն ունեցող դպրոցները հետեւեալներն են —

1.— Արսլանեան ազգ. վարժարան, հիմնուած 1932ին, սեփ. շէնք, ամսական 360 փ. ծախք, ուսուցիչ 4, աշակերտ՝ 215:

2.— Արոսեան ազգ. վարժ. 1929 հ. վարձու, 125 փ. ծախք, մէկ ուսուցիչ, 42 աշակերտ:

3.— Արծրունի ազգ. վարժ. 1929 հ. սեփական շէնք, 180 փ. ծախք, 2 ուս. 104 աշակերտ:

4.— Փինէյրոյի ազգ. վարժ. հիմնուած 1930ին սեփ. շէնք, 85 փ. ծախք, 1 ուս. 38 աշակերտ:

5.— Երիմեան ազգ. վարժ. հիմն. 1930ին, սեփ. հող դպրոց շինելու համար, ծախք 160 փ., ուս. 1, աշակերտ 99:

6.— Կիլիկեան ազգ. դպ. հիմն. 1932ին, սեփ. շէնք, ծախք 95, ուս. 1 աշակերտ. 33:

7.— Հայկազեան ազգ. վարժ. հիմն 1933ին, վարձու շէնք, ծախք 90 փ. ուս. 1, աշակերտ 31

8.— Մամիկոնեան ազգ. վարժ. հիմն. 1932ին, սեփ. շէնք, ծախք 80 փ., ուս. 1, աշակերտ. 71:

9.— Մեսրոպեան ազգ. վարժ. հիմն 1933ին, սեփ. շէնք, ծախք 90 փ., ուս. 1, աշակերտ. 54:

10.— Պօղայի ազգ. վարժ. հիմն. 1929ին, վարձու շէնք, ծախք 115 փ., ուս. 1, աշակերտ. 31:

11.— Սահակեան ազգ. վարժ. հիմն. 1928ին, ներկայիս հոգաբարձուներու տարակարծութեան պատճառաւ փակ է: Իր ժամանակին լաւագոյն դպրոցներէն մէկն էր, ուր 30-40 հայ մանուկներ կը յաճախէին:

12.— Ֆլօրէսթայի ազգ. վարժ. հիմն. 1930ին, վարձու շէնք, ծախք 120 փ., ուս. 1, աշակերտ 23:

13.— Ֆլօրըսթայի ազգ. վարժ. հիմն. 1934ին, վարձու շէնք, 65 փ. ծախք, ուս. 1, աշ. 29:

14.— Մամիկոնեան Բ. վարժարան, հիմն. 1932ին, սեփ. շէնք, ծախք 100 փ., ուս. 1, աշ. 60:

15.— Խաչիկեան ազգ. վարժ. հիմն. 1929ին, սեփ. շէնք, ծախք 100 փ., ուս. 1, աշ. 70:

16.— Փարաքասի ազգ. վարժ. հիմն. 1929ին, վարձու շէնք, ծախք 85 փ., ուս. 1, աշ. 40:

17.— Զարզարեան ազգ. վարժ. հիմնուած 1935ին, սեփ. շէնք, ծախք 145 փ., ուս. 1, աշ. 62:

18.— Լուսինեան ազգ. դպ. հիմն. 1935ին, հող առնուած է, մօտաւ. 100 փեսօ ամսական ծախք, ուս. 1 աշ. 40.

19.— Նուպարեան ազգ. դպ. հիմն. 1935ին, հող առնուած է, մօտաւ. 110 փ., ուս. 1, աշ. 60

Գումար՝ 2205 փեսօ., 22 ուս., 1142 աշակերտ:

Ուրեմն միջին հաշուով, եթէ մօտաւորապէս հաշուելու ըլլանք նաեւ դպրոցներէն դուրս մնացած մանուկներու թիւը, ներկայիս Փ. Այրէսի մէջ կան շուրջ 7-15 տարեկան 1300 դպրոցականներ, որոնց կէսէն քիչ մը աւելին աղջիկներ են, իսկ մնացածը մանչեր: Ցիշեալ դպրոցականներու համար, թաղային հոգաբարձութիւններ իրենց սեփական միջոցներով յաջողած են հող կամ շէնք առնել, ինչ որ մեծագոյն բարիքն է կրթական գործութեան համար, քանի որ խնամ գժուարին պայմաններու մէջ է որ կը գոյանան այս գումարները: Ուղղակի հրաշք է տեսնել թէ առանց որ եւ է արտաքին օժանդակութեան ինչպէս հայ արհեստաւորն ու աշխատաւոր տարրը քով քովի եկած, իրենց աղքատիկ միջոցներէն կը յաջողին կերտել հայ լեզուի տաճարները, երբեմն ալ անոր կողքին կամ անմիջապէս մէջը՝ Հայոց եկեղեցին: Եթէ քաղաքացին ալ նոյն խանդավառութեամբ ու սիրով մօտիկցած ըլլար մեր դպրոցներուն, անարժէք բան մը պիտի ըլլար, ամսական 2000-2300 փէսօ գումար մը գոյացնել, այսինքն ոչ աւելի քան 600 տոլար: Բայց կը կրկնենք, այս բեռը ամբողջապէս ինկած է գաղափարական, նաեւ աշխատաւոր դասակարգին վրայ, որոնք սակայն, պատիւ իրենց, հայրենասիրաբար ու տոկունօրէն կը տանին այդ բեռը, միշտ երջանիկ ըլլալով, որ իրենց փոքրիկները հայ պիտի մեծնան, վաղուան հայ ժողովուրդի գիտակից քաղաքացին դառնալով:

Ինչպէս միշտ, մեր շատ հնաւոր անցեալէն մինչեւ հիմա եղած է, այսօր ալ հայ ժողովուրդը իր նահապետական սովորութեան համաձայն, առաջին առթիւ միացուցած է ազգապահպանման երկու գլխաւոր ազդակները, դպրոցն ու եկեղեցին: Հոս ալ նոյն պատկերն է. Ցիշեալ դպրոցներու տասնըմեծամասնութեան մէջ տեղի կ'ունենան կիրակնօրեայ կամ այլ կրօնական օրերու եկեղեցական արարողութիւնները: Բայց այս մարզին մէջ ի հարկէ գլխաւոր ու կեդրոնական դերը կը կատարէ Փ. Այրէսի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը, որ հիմնուած է 1929 յունուար 22ին: Արժանթինի տեղական կառավարութեանց կողմէ իր ժամանակին, յիշեալ մարմինը ճանչցուած է, նկատի ունենալով որ անոր գոյութիւնը ու կանոնագրի բոլոր կէտերը կը համապատասխանեն Արժանթինի քաղաքացիական օրէնսդրութեան տրամադրութեանց. Ուրեմն, հայ գաղութի միակ օրինական մարմինը կը ճանչցուի ան:

Ցետագային այս եկեղեցական մարմինը աստիճանաբար զարգանալով, կը ձեռնարկէ սեփական հողի ու շէնքի գնման, ու անխտիր ամէն Հայ իր կրցած նիւթական ու բարոյական օժանդակութիւնը կը հասցնէ օր առաջ տեսնելու համար «Հայոց Տունը»: Եւ 1931 մարտ 1ին, կ'աւարտի «Հայ Կեդրոնի գեղեցիկ շէնքը, որու հողը միայն հոգաբարձութեան 56.204 փէսօ ծախք մը կ'ըլլայ: Շէնքը աւելի շուտ աւարտած ըլլալու համար, հոգաբարձութիւնը կը ստիպուի առեւտրական դրամատունէն 80.000 փեսոյի փոխառութիւն մը կնքել: Ներկայիս յաջողած են այս գումարէն 10.000ը վճարել, որով դրամատան եղած պարտքը 70.000 փեսօ կը մնայ:

Ակզբնական շրջանին, «Հայ Կեդրոնը» անխտիր համայն գաղութին կը պատկանէր: Անոր սրահին մէջ կը տօնուէին ազգային հանդիսական օրերը, ինչպէս ապրիլեան սգատօնը, տարու նախամեձոնօրը, իսկ հոգաբարձութիւնը կ'ըլլար: Բայց աստիճանաբար նոյն շէնքին մէջ սկսան բոյն դնել Բարեգործականը, իսկ անոր կողքին ազատ եկեղեցւոյ սկսան ու ննալ Հօկն ու կարմրակեցեց մանուկները: Մայր տունէն եռագոյնի, կոնդակի, էջմիածնի եւ այլ խնդիրներ, մթագնելով կեդրոնի գործունէութիւնը: Օրին մէկն ալ առաջնորդական խնդիրներու շուրջ կարծիքներու փոխանակութիւն մը կը տեսնի: Եւ այս տարուան սկիզբներուն Հ. Ա. Ե. Հոգաբարձութիւնը դաշնակային համագումարի մը մասին կը մտածէ, իբրեւ գլխաւոր օրակարգ ունենալով առաջնորդարանի ընդհ. պիւտճէի հարցը եւ առաջնորդի ընտրութիւնը:

Համագումարը որ տեղի պիտի ունենար Փ. Այրէսի մէջ, տակաւին գաղափար չառած իր սաղմին մէջ իսկ կը խամրի, շնորհիւ շրջաններու ու այլ կազմակերպութեանց անմիջական բացասութեան ու աշխրջութեան, որոնք պարզ կերպով կը տեսնեն այն վտանգը որ կը սպառնայ Հարաւ. Ամերիկայի խաղաղ գաղութներուն: Համագումարը կը վիժի, բայց բուն երեւոյթին, կը մնայ այն մութ ձեռքը, որ հեռուէն կ'աշխատէր պառակել միջավայրն ու ընդհ. կացութիւնը: Զուր չէր մեր այն կասկածը թէ Հ. Ա. Ե. Հոգաբարձութեան կռնակէն, անտեսանելի մարմին մը կայ որ կ'ուզէ գործեր տնօրինել, այլապէս Մանասեան եպիսկ.ի մը խօսք երբեք չպիտի ըլլար: Այսօր սակայն ամբողջ գաղութին համար պարզ է, որ «Միացեալ ճակատ» կոչուած վիժուածքը, ամիսներ առաջ քանի մը ռամկավարներու, հօկճիներու, ով գիտէ ինչ ժամանակներէն մնացած անուանական հնչակեաններու եւ կոմունիստներու հետ, ձեռք ձեռքի տուած, վճռեր են քերդը ներսէն գրաւել: Ու քանի որ հնարաւոր չեղաւ օրինական միջոցներով անարժան Թուրքէն Մանասեանը բերել տալ, որուն նոյն իսկ ճանապարհածախս ալ ուղարկած են, ուրեմն ուրիշ միջոցներու պէտք էր դիմել: Այս ժամանակներուն կը լրանար հոգաբարձութեան անդամներու բնական շրջանը, եւ «Միացեալը» անզգալաբար, բայց ամբողջ թափով գործի կը լծուի, յառաջիկայ ընտրութիւններուն պէտք եղած քուէները շահելու եւ իր ուզածը ընելու համար:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որ շուրջ քառորդ դարու մը գործունէութիւն ունի հոս, եւ չէր ուզած խառնուիլ այսպիսի խնդիրներու, վերջին պահուն երբ տեսաւ վտանգը՝ ստիպուեցաւ ընդունիլ իրեն նետուած ձեռնոցը: Եւ մայիս 26ի հոգաբարձուական ընտրութիւններու մէջ ամբողջապէս անցաւ Դաշնակցութեան ցանկը: Կեդրոնի 1100 անդամներէն, քուէարկութեանց մասնակցած են 880 հոգի, որոնց երեք քառորդը Դաշնակցութեանն է: Ընտրուած են ընկ. Յ. Բարսեղեան, Գ. Կառավարեան, Ե. Քաբամեան, Մ. Պէյլօրեան, իսկ որպէս հաշուեքննիչ Փ. Տ. Մանուկեան (չէզոք): Նախկիններէն կը մնան Փ. Ա. Փերկամալի (չէզոք եւ լաւ Հայ մը), ընկ. Յ. Ստեփանեան եւ Փ. Ի. Արսլան:

Դաշնակցութեան յաղթանակով Հարաւ. Ամերիկան փրկուեցաւ սոսկ վտանգէ մը:

Ս. ՖԻՐՈՒՆՑ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԱՏՈՒԵՑԻՆ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԸ

— • —

Ամէն տարի, Դպրոցասէրի Անկլնի մասնաճիւղը, կը սարքէ երեկոյթ-պարահանդէս մը:

Այս տարի ալ, Անկէնի Սալ տէ Ֆէթի սրահին մէջ, կը կազմակերպեն ցերեկոյթ մը որ կը սկսի կէս օրէ վերջ ժամը 3 ու կէսին, ու կ'երկարի մինչեւ կէս գիշեր, փոխուելով նաեւ երեկոյթի:

Ըստ սովորութեան, դուռնէ դուռ տոմսակ կը տեղաւորեն:

Հրաւիրագիր մըն ալ կը ղրկեն Անկէնի քաղաքապետին որ միեւնոյն ժամանակ երեսփոխան է:

Ուրիշ օրը, հանդէսը յայտագիր շունենալուն համար, ժողովուրդը կ'ուշանայ գալ: Ամբողջովին պարէ կազմուած ցերեկոյթ - երեկոյթ մը ժամը ժամին ներկայ ըլլալու պէտք չունէր անշուշտ հասարակութիւնը:

Անկէնի քաղաքապետ - երեսփոխանը սակայն, բստ հրաւիրագրին մէջ նշանակուածին, ժամը 3 ու կէսին ճշդապահութեամբ ներս կը մտնէ սրահէն.

Քանի մը հոգի երկիւղածօրէն կը դիմաւորեն հիւրը:

Քաղաքապետը կը հանէ գլխարկը, վերարկուն, կը յանձնէ եւ կ'ուղղուի չիտակ սրահ:

Սրահին մէջ կը թուէին քանի մը ճանճեր միայն.

Կենդանի պատկեր:

Կը տանին քաղաքապետ - երեսփոխանը կը նստեցնեն առաջին կարգի աթոռներէն մէկուն վրայ:

Իրենցմէ նշանաւոր անճարակ մը կ'ըսէ.

— Գիտէ՞ք, պարոն քաղաքապետ, մեր Հայերը դէշ սովորութիւն մը ունին. ուշ կուգան հանդէսի ... Բայց անհոգ եղէք, հիմակ ուր որ են, կամաց կամաց կը սկսին գալ.

Ու կը հեռանան քովէն. Մարդը կը մնայ միս մինակ, քանի մը հարիւր աթոռներու հետ:

Այս քաղաքապետը ասկից առաջ շատ անգամներ հրաւիրուած է Հայերու կողմէ, զանազան հանդէսներու ներկայ գտնուելու եւ սակայն բարեկամութեան պատճառով չէ կրցած գալ: Առաջին անգամ ըլլալով ներկայ կը գտնուի ... պարտաւորութեան:

Կարելի է երեւակայել թէ, կազմակերպողներու ապիկարութեան պատճառով, ինչ կարգի կարծիք մը կը կազմէ Հայերու մասին:

Կարելի է նոյնպէս հասկնալ թէ որքան պզտիկցած կը զգայ ինքզինքը այդ դատարկ սրահին եւ նոյնքան անիմի դատարկ մէկ - երկու կարգադրիչներուն առջեւ:

Աթոռներու փայտերը լեզու կ'ելլէն ու կ'ըսեն.

— Խե՜ղճ քաղաքապետ.

— Գոնէ մենէ չորս հինգ հոգի իբր միացուր, մաճառկալ մը չինէ եւ հանդիսա քուն մը քաշէ մինչեւ Հայերուն հանդէսի գալը

Ուրիշ աթոռներ ձայն կուտան ու կ'ըսեն

— Մեզի ալ պատիւ մը ըրէ, պարոն քաղաքապետ ...

— Օձիքդ հանէ ու իմ վրաս դիր ...

— Փողկապդ ալ ինծի թամբին տուր...

— Ձեռնոցներդ ալ ինծի ...

— Սանկ թաշկինակ ալ հանէ ու քնացիր ...

— Անոյշ երազներ ..

— Մը բարեհամբերենք որ երազիդ մէջ Հայերով լեցուն սրահ մը տեսնես.

— Ընդհակառակն այն ատեն քունդ պիտի խռովի ...

— Ես հասարակ աթոռ մըն եմ, ոտքդ մէկ հատը իմ վրաս դիր

— Ես համեստ աթոռ մըն եմ, պարոն քաղաքապետ, եւ ուրիշ առաջարկ մը ունիմ քեզի: Գահ մը մէկ կողմ դիր քաղաքապետութիւնը եւ զիս վերցնելով սա կազմակերպիչներուն գլխուն նետէ.

— Ո՛չ, ո՛չ ... ես հին աթոռ մըն եմ եւ բնաւ համաձայն չեմ այդ կարգի արարքի մը ... Իմ թոռ - աթոռս պիտի կոտրուի ...

Ուրիշ աթոռ մը կը պոռայ.

— Զարնելու է, զարնելու ասանկներուն գլխուն ...

— Արդէն անոնց գլխուն զարնուած է ...

— Դպրոցասէրնե՞ր են առանք թէ պարասէրներ ...

— Խնդիրէն չշեղինք ... Հարցը պարոն քաղաքապետին վրայ է ...

— Անոնք ի՞նչ արժանի են ձեր ներկայութեան, պարոն քաղաքապետ ...

— Ամէն մեղքիս վրայ ձրի սրահ ալ կը տրամադրէք իրենց ..

— Անոնց պէտք է տալ հարուած մը որ անմոռանալի մնայ ...

— Ես նոր առաջարկ մը ունիմ: Դուք այստեղ ոչ քնացէք, ոչ ալ արթնցէք: Մէկ բան միայն.— Ելէք քալեցէք:

Քաղաքապետը այս վերջին աթոռին խօսքը մօտիկ բռնելով, դուրս կ'ելլէ ու կը խնդրէ իր վերարկուն եւ գլխարկը.

Կաղն ի կաղ իրեն կը մօտենան եւ թեթեւախօսներու նման կը բաբբառեն.

— Բայց, պարոն քաղաքապետ, հիմակ պիտի գան եղեր, պարոն քաղաքապետ: Ցոյմս եկած են եղեր, ուշ հասեր են, ուրիշ մըն ալ իր փոքրիկին չապիկը լուացեր է: Երրորդ ընտանիք մըն ալ բուպէք կ'ընէ, չորրորդ ընտանիք մըն ալ նոր հագուստներ կը հագնի, վաթսուն տարեկան կին մըն ալ փողոցին ծայրը հասեր է, հիմակ ուր որ է ներս պիտի մտնէ

Քաղաքապետը կ'ըսէ, հագնելով իր վերարկուն.

— Քիչ վերջը կուգամ.

Ու ժամերը ժամերու կը յաջորդեն, պարերը կը սկսին ու քաղաքապետը ա՛լ չերեւիր:

Մէկը կը հարցնէ իրենց.

— Ի՞նչու համար կանչած էիք քաղաքապետը ... պարելո՞ւն ներկայ ըլլալու համար ... քաղաքապետ մը կանչելու համար գեղարուեստական յայտագիր պէտք է ունենալ.

— Մենք քաղաքապետը կանչած էինք ոչ թէ անոր համար որ ան մեզ տեսնէ, այլ անոր համար որ մենք զինքը տեսնենք

— Հասա՞ք ձեր նպատակին

— Այո՛. կազմակերպիչները հասանք մեր նպատակին:

Հինգ վայրկեան իր երեսը տեսանք:

ՆՇԱՆ ՓԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

«ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄԸ» ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

— o —

Շաբաթներու ուշադրութենէն թերեւս վրիպեցաւ այն խիստ նշանակալից իրողութիւնը, որ Սթալին վերջերս պէտք է տեսած լուծելու հին բոլշեւիկներու Միութիւնը: Այդ Միութիւնը կազմուած էր 1922ին եւ բաղկացած էր միայն հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն առաջ եղած հին բոլշեւիկներէ:

Այս Միութեան լուծումին հետեւող պաշտօնական բացատրութիւնները կասկած չեն ձգեր, որ ան եւս կարմիր դիկտատորի աչքին անվստահելի, վտանգաւոր կազմակերպութիւն մը դարձած է եղեր վերջերս, թէեւ ուրիշ նպատակ չունէր բայց եթէ հին բոլշեւիկներու փորձառութեամբ օգնել նոր բոլշեւիկներուն:

Ինչպէս յայտնի է, վերջին տարիներուն Սթալին հետզհետէ չէզոքացուց իր բոլոր աչքի ինկող հին ընկերները եւ առաջ քաշեց այնպիսիներ, որոնք բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն առաջ կամ բոլորովին անյայտ են եղած եւ կամ յեղափոխութենէն յետոյ միայն բոլշեւիկ են դարձած: Աւելորդ է ըսել, թէ հին բոլշեւիկները, այսինքն՝ անոնք, որ 1917ին յեղափոխութենէն առաջ եղած են բոլշեւիկ որոշ հեղինակութիւն, վարկ ու ազդեցութիւն ունին կուսակցութեան մէջ: Եւ երբ այդ հին բոլշեւիկները համախմբուած էին մասնաւոր կազմակերպութեան մը մէջ, բնականաբար, աւելի եւս ազդեցութիւն եւ կրցէին կրնային ունենալ կուսակցութեան ներքին կեանքին մէջ:

Սակայն, Սթալինի համար անհանդուրժելի էր այդպիսի համախմբում մը, որովհետեւ անիկա կրնար իրեն հանդէպ հակակշռի դեր կատարել, կրնար պարզապէս կաշկանդել կարմիր դիկտատորի անձնական բռնակալութիւնը

Հետաքրքրական է, որ լուծելով հին Բոլշեւիկներու Միութիւնը՝ Սթալին հրահանգ տուած է միաժամանակ խիստ հաւատարմութենէ մը անցնիլ անոր անդամները եւ այդ հաւատարմութիւնը գոհացուցիչ կերպով անցընողներուն միայն կուսակցական անդամատոմսեր տալ:

Անիկա կը նշանակէ, թէ անոնք, որ անվերապահ ու բացարձակ կերպով հաւատարիմ չեն կարմիր դիկտատորին, պիտի քշուին նաեւ բոլշեւիկեան կուսակցութեան շարքերէն / պիտի արժանանան Զինովիեւի, Կամենեւի եւ ուրիշ մեծերու տխուր բախտին:

Այսպիսով Սթալին մէկ հարուածով երկու թռչուն կը զարնէ, այն է՝ առաջին՝ կը քանդէ իր անձնական գերիշխանութիւնը կաշկանդող հին ընկերներու համախմբումը եւ երկրորդ կը չէզոքացնէ իր այն բոլոր հին ընկերները, որոնք կասկածելի կը թուին եւ կրնան վտանգաւոր ըլլալ իրեն համար:

Անկասկած Սթալին այս քայլը չպիտի առնէր, եթէ իր հին ընկերներէն վախ չունենար: Ուշագրաւ էայս առթիւ կուսակցութեան կեդրոնական պաշտօնաթերթին բառերը.—

«Կարգ մը երկիրներու կողմէ ուղարկուած լրտեսներ, ահաբեկիչներ եւ խարեբաներ կը փորձեն գործածել իրենց թունաւոր զէնքերը: Տակաւին գոյութիւն ունին դիմակաւորուած թրոցքիականներ, ճերմակ պահականներ եւ զինովիեւականներ, որոնք կը ջանան մտնել կուսակցութեան շարքերը՝ հարուածելու համար աշխատաւորութեան դատը: Կուսակցութիւնը պէտք է կարգի դնել»:

Եթէ ի նկատի ունենանք, որ լուծուած հին բոլշեւիկներու Միութեան անդամները բոլորն ալ 1917էն առաջ կուսակցութեան մէջ մտած վաստակաւոր հին բոլշեւիկներ են, ուրեմն չէին կրնար «կարգ մը երկիրներէ ուղարկուած» ըլլալ, վերոյիշեալ տողերուն իմաստը միանգամայն պարզ կ'ըլլայ երբ ըսենք թէ հին բոլշեւիկներէն շատեր Սթալինի անձնական հակառակորդներէն դարձած է թէ անոնցմէ շատեր Սթալինի աչքին ուրիշ բան չեն, բայց եթէ «լրտեսներ, ահաբեկիչներ եւ խարեբաներ»:

Պէտք չէ մոռնալ, թէ դեռ քանի մը ամիս առաջ էր միայն որ բոլշեւիկ մը սպաննեց Սթալինի ամենակարեւոր գործակիցներէն մէկը՝ Քիրովը: Պէտք չէ մոռնալ, թէ այդ առթիւ Սթալին հարիւրաւոր բոլշեւիկներ գնդակահարեց ու աքսորեց: Պէտք չէ վերջապէս մոռնալ, որ Քիրովի սպանութենէն յետոյ Սթալին պէտք զգաց ձեռնարկելու եւ անմիջապէս ձեռնարկեց բոլշեւիկ կուսակցութեան նոր «զտումին» կամ «մաքրագործման»:

Այդ ծայրայեղ միջոցներուն Սթալին հազիւ թէ դիմէր, եթէ Քիրովի սպանութիւնը ցոյց չտար իրեն, թէ կուսակցութեան ներսը բոյն է դրած խմբակցութիւն մը, որ պատրաստ է մինչեւ իսկ ահաբեկչութեան դիմելու, տապալելու համար իր բռնակալ ու ժիմը: Այժմ քանդելով Հին Բոլշեւիկներու Միութիւնը՝ Սթալին ինք նախազգուշութեան նոր միջոց մը ձեռք կ'առնէ:

Ուրիշ խօսքով՝ Սթալին աւելի եւս կը խորացնէ եւ կ'ընդարձակէ իր ձեռնարկած «զտման» կամ «մաքրագործման» աշխատանքը: Եթէ մինչեւ այժմ կարմիր դիկտատորը կը գոհանար հեղինակաւոր իր հին ընկերները միայն չէզոքացնելով, այժմ սակայն կացութիւնը այնքան լրջացած է, որ ան պէտք կը զգայ չէզոքացնել հին բոլշեւիկները զանգուածօրէն. Այդ կերպով Սթալին ոչ միայն ինքզինքը կ'ուզէ ապահովել Քիրովի սպանութեան նման դէպքերէ, այլեւ աւելի ազատ կ'ըլլայ աւելի անկաշկանդ, աւելի սանձարձակ կերպով առաջ քշելու իր կամքը:

Այլեւս տարակոյս չի կրնար ըլլալ այն մասին, որ Սթալին արմատական փոփոխութեան կ'ենթարկէ բոլշեւիկեան ամբողջ կուսակցութիւնը, որ պէտք դայն աւելի հլու հնազանդ գործիք մը դարձնէ իր անձնական դիկտատորայի համար: Հին բոլշեւիկներու չէզոքացումէն յետոյ, բոլշեւիկ կուսակցութիւնը այլեւս խօսել կը դադրի կուսակցութիւն ըլլալէ, այլ կը դառնայ պարզապէս Սթալինի անձնական պահակազունդը միայն, որ ուրիշ պաշտօն չունի, բայց եթէ անվերապահօրէն կատարել իր հրամանատարին եւ տիրոջ կամքը:

Եթէ մէկդի նետենք կուսակցութիւն անունը, որ այլ եւս սոսկ ձեւ մը կամ վարագոյր մըն է, ամենայն համարձակութեամբ կրնանք ըսել, թէ Խորհրդային Միութեան գլխուն այսօր բազմած Սթալին կարմիր ցար մըն է, որուն միահեծան իշխանութիւնը աւելի մեծ, աներկու եւ բացարձակ է, քան մինչեւ իսկ ռուսական նախկին ամէնէն զօրաւոր ցարերուն բռնակալութիւնը

(ՎԱՄԲԱԳՐԱԿԱՆ «ՀԱՅՐԵՆԻՔ»)

Պայքար կրօնքին դէմ

— • —

Թանի թղթակիցը կը գրէ Մոսկուայէն.—

Հակառակ հակակրօնական պայքարին, զոր համայնավար կուսակցութիւնը կը վարէ յեղափոխութենէն ի վեր, եկեղեցիները ոչ միայն զրկուած չեն իրենց հաւատացեալներէն, այլ եւ միշտ նորեր կ'աւելնան հիներուն վրայ:

Օրինակ, Չուվաշներու խորհրդային հանրապետութեան մէջ գոյութիւն ունին տակաւին կրօնական բազմաթիւ աղանդներ, որոնց մէջ սովորութիւն է կատարել կենդանիներու զոհաբերութիւն: Այս հանրապետութեան սահմաններուն մէջ էր, որ անցեալ յունուարին ծերունի մը կը յայտարարէր թէ դրկուած է Աստուծոյ կողմէ եւ հինգ րուբլիով ... դրախտի մուտք տոմսեր կը ծախէր: Ամէն կողմ կրօնական գործիչներ, որոնք պայքար կը մղեն ստեղծուած կացութեան դէմ, կը կռուին սովետական կառավարութեան դէմ, երբեմն կառավարական մարդոց ուղղակի կամ անուղղակի մեղսակցութեամբ: Այսպէս, Չուվաշներու Հանրապետութեան մէկ գիւղին մէջ, տեղական խորհուրդը համաձայնութիւն մը կ'արձանագրէր վերջերս, կնքուած ընդմէջ փոփին եւ իր հաւատացեալներուն, հաւկիթով վճարելու համար փոփին ստացած պաշտօնական սպասարկութիւնը. Ուրիշ գիւղի մը մէջ, անցեալ դեկտեմբերին, ուսուցիչ մը բացակայութեան ժամանակ իր տեղը կուտար իր հօրը, որ քահանայ մըն է: Վերջապէս, երբ Չուվաշներու Հանրապետութեան կոմունիստ կուսակցութիւնը «մաքրագործուեցաւ ու զտուեցաւ» տեսնուեցաւ որ բազմաթիւ համայնավարներու կիներն ու աղաքը եկեղեցի կը յաճախէին եւ իրենց տուներուն մէջ խաչեր եւ սուրբերու պատկերներ ունէին:

Ու «Պրավդա», այս իրողութիւններուն դիմաց, կը տրտնջայ որ տկարացած է հակակրօնական պայքարը: Եւ այս առթիւ կը յիշեցնէ «մեծ» Սթալինի խօսքերը.— «Կուսակցութիւնը չի կրնար չէզոք մնալ կրօնքին մասին եւ լծուած է հակակրօնական պայքարին, որովհետեւ բոլոր կրօնքները դէմ են գիտութեան, որովհետեւ

ՎԱՐԴՆ ՈՒ ՇՈՒՇԱՆԸ

— • —

Կ'ուզեմ նորավէպ մը գրել,— ամ — շուշտ կը ներեն մեր գրագէտները: Ութիշին պարտէզը մտնելը սովորու — թիւն դարձած է շատո՜նց, եւ ես ա — ռաջինը չեմ, որ քարկոծուէի:

Նորավէպիս խորագիրը, ինչպէս կը տեսնէք, կը մտնէ դասական ճաշակ մը՝

—Ի՞նչ ընեմ, կ'ուզեմ հին ձեւերով գրել, որպէսզի չենթարկուիմ նոր գը — րողներու քարկոծութեան:

Առասպելական Մուսա, ներշնչէ՛ զիս՝

Ո՛ն անդր յառաջ

X

Պարտէզ մը:

Որ փլած ցանկապատ մը ունի: Պարտէզին խորը մամռապատ խրճիթ մը, դուռը կէս մը կոտրած:

Ծառե՜ր, ծառե՜ր, ծառե՜ր: Մէկը տանձ կուտայ, միւս խնձոր: Դդումի ցալեր ալ կան գետինը: Ինչպէս նաեւ «ծծի շալիկներ» (ծաղիկ մը): Պար — տիզպան մը, մարդու կերպարանքէ ելած,— այս որքա՜ն տառապեր է խեղճը,— կը քնանայ մացառի մը տակ, քիթը տնկած երկնքին: Եւ ի՜նչ քիթ,— հակառակ մարդուն փփլած վիճակին՝ հպարտ քիթ մը, որ ար — ծուային կը կոչուի կարծեմ:

Վարդի թուփ մը, կոտրած ճիւղերով եւ արիւնոտ կոկոններով, կ'աշխատի դուրս ցատկել իր թաղարէն: Կոկոն — ները այնքան կարմիր են, որ, եթէ մարդ մը բլլար, պիտի ըսէի թէ արիւ — նը գլուխն է զարկեր: Շուշանի թուփ մը, բայակ ոտքերը մերկացուցեր, ջուր մտնելու վրայ: Այնքան նեղմակ է, որ եթէ մարդ բլլար, պիտի ըսէի թէ արիւնը ցամքեր է կամ պար — պուեր:

Եւ սակայն կը խօսէի՜ն, մարդո՜ւ պէս:

Վարդը.— Կենսապարգեւ արեւը կը փայլի երկնակամարին վրայ, բայց մեր գունատ դրացին օր մը օրանց չկրցաւ օգտուիլ արեւէն:

Մեր հանդիմը կը սիրէ ջուրի մէջ մեծնալ, կ'ուզէ որ պարտիզպանը գայ խնամէ զինք եւ խնչակներ դնէ կողքին՝ պաշտպանելու համար ռ — վէն Ա՜յ խռոված, արիւնը — պա — կաս, տղո՛ւկ, մուրացի՜կ . .

Շուշանը.— Արիւնռո՛ւշտ, փուշերդ տնկած՝ աս ու ան կը ճանկռտես, չկը — տացա՞ր որ թունաւոր լեզուովդ զիս կ'աշխատիս կենել: Ճիւղ կ'արձակես, ամբողջ պարտէզը բռնել կ'ուզես, չի՞ բաւեր թաղարդ, մենք ջուրի մէջ կ'ապրինք եղեր, պարտիզպանի ձեռ — քի տակ կը մնանք եղեր, խեղճ ենք ե — ղեր, լաւ որ քեզի պէս ամբարտաւան չենք, ոչ ալ արիւնկզակ.

Վարդը.— Լռէ՛, ճանճ – փախ — ցնող: Դուն չե՞ս գիտեր, որ ռռխակ — ները երգեր են յօրիներ եւ փառաբա — ներ իմ հուրհրան գոյներս, մանաւանդ փուշերս՝ թշնամիին միսը արիւնող. քեզ ո՞վ է երգեր

Շուշան.— Վայրենի՛ . . .

Վարդը.— Դեռ կեցի՞ր ես դէմս՝ քշոց բռնողի պէս, եւ քաջութի՞ւն ալ ունիս ընդդիմախօսելու, հաւո՛ւկ . . .

Շուշանը.— Լեռնցի՛ . . .

Վարդը.— Ռամի՛կ . . .

Շուշանը.— Դաշտեցի՛ . . .

Վարդը.— Լա՛ւ, սպասէ որ քեզի ցոյց տամ.

Պարտիզպանը, որ արթնցեր էր այս խօսակցութեան ընթացքին, ժամա — նակ չձգեց որ վարդը կատարէ իր ըս — պառնալիքը: Մօտեցաւ պարտէզի ծա — ղիկներուն, եւ փունջ մը կազմեց:

Այդ փունջին վրայ քով քովի դիրք բռներ էին վարդն ու շուշանը:

Ընթերցողս թերեւս հարցնէ թէ բա — րոյական խղճահարութիւն չզգացի՞ն միթէ քիչ առաջ իրարու հայհոյող վարդն ու շուշանը քով քովի գալով այսպէս:

Բայց ո՞վ կրնայ իմբռնել ծաղիկնե — րուն իմաստութիւնը,— շատ շատ կրնանք խորհիլ, որ անոնք ալ մար — դոց պէս են իրենց բարոյականով,— կը հայհոյեն իրարու ու կը պագտուին յետոյ:

Ես կրնայի նորավէպս աւարտել ու — րիշ ձեւով,— բայց քանի որ այսպէս է ստեղծուած աշխարհը, կը գոհա — նամ եզրակացնելով որ լաւագոյն է սկեպտիկ բլլալ եւ չոգեւորուիլ գոյ — ներու համերաշխութեամբ, որպէսզի այդ բարոյականը չվտանգէ իմ ըն — թերցողս:

Վասնզի ես չեմ կրնար լքել թեմս եւ բարեւել այն որ նախատեցի ան — գամ մը, արդարօրէն:

ԱՐԱՋ

կրօնական նախապաշարումները տի — րապետումի գործիքներ են շահագոր — ծող դասակարգին ձեռքը եւ կը ծառա — յեն Թանուարելու աշխատաւոր դան — գուածներու գիտակցութիւնը: Եւ կու — սակցութեան այս պաշտօնաթերթը կը Թելադրէ զօրացնել պայքարը բո — լոր կրօնքներուն, բոլոր աղանդնե — րուն դէմ, դաստիարակելու համար աշխատաւորները եւ «մարդկային գի — տակցութեան մէջէն փճացնելու դրա — մատիրութեան այդ հետքերը»:

ՄԻՏԱՂ

— Ներողութիւն, կրնա՞ս ինծի եր — կաթուղիի կայարանը ցուցնել

— Ի՞նչ է բարեկամս, կորսուա՞ծ ես:

— Ո՛չ, ես հոս եմ, կայարանն է կորսուողը:

Կինէրու զգեստը Ռուսիոյ մէջ

— • —

Մոսկուայի մէջ, կրթական գոր — ծակալութեան հովանաւորութեան տակ, վերջերս կազմակերպուեցաւ կնոջական զգեստներու ցուցահանդէս մը:

Այստեղ ցուցադրուած են ամէն տեսակ զգեստներ, ամէնէն պարզ հա — գուստներէն սկսեալ ամէնէն վայելչաձեւ շրջազգեստները:

Այս ցուցահանդէսը բոլորովին տար — բեր է այն ցուցահանդէսէն, որ սար — քուած էր քանի մը տարի առաջ, նոր զգեստներու ձեւեր մշակելու նպատա — կով բացուած արուեստագէտ կարու — հիներու մրցումին առթիւ: Այդ ցու — ցահանդէսին մէջ՝ զգեստները կը մատնէին այն մտահոգութիւնը, որ էր զոհել վայելչութիւնը պարզութեան եւ գործնականութեան: Եւ ցու — ցահանդէսը դարձած էր մեքենագրու — հիներու, խոհարարուհիներու, գոր — ծաւորուհիներու հագուստի ցուցա — հանդէս միայն, ուր ամէն զգեստի ձեւ իր ներշնչումը կը ստանար յե — ղափոխութենէն եւ հնգամեայ ծրա — գրէն:

Սակայն անկէ ի վեր բաւական բա — րեփոխուեցան Մոսկուայի բնակչու — թեան կեանքի պայմանները, միւս կողմէ օտար զբօսաշրջիկներու թիւը հետզհետէ աւելցաւ Մոսկուայի մէջ, այնպէս որ կիներուն մէջ արթնցաւ հաճելի երեւնալու, պճնուելու ցան — կութիւնը: Այսպէս, երբ վերջերս օ — տար պետական մարդոց ընդունելու — թեան արարողութիւնները կը կա — տարուէին Սպիրիդոնովկայի պալա — տին մէջ, տեսնուեցաւ որ գործա — վարներու եւ խորհրդային պաշտօնեայ կիները կը մրցէին, իրենց պճնան — քով եւ վայելչութեամբ, օտար դիւա — նագէտներու կիներուն արդուզարդին հետ.

Եւ ներկայ ցուցահանդէսը կը ցոլա — ցնէ կնոջական զգեստներու այդ բա — րեշրջումը, որ կատարուեցաւ վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին Ռու — սիոյ մէջ:

Ժուժկալ եւ անհրապոյր ճաշակը, որ կը տեսնուէր քանի մը տարի ա — ռաջ կնոջական զգեստներու մէջ, տե — ղի տուած է արդէն այնպիսի նորա — ձեւութեան մը, որ ոչինչով կը տար — բերի դրամատիրական երկիրներու զգեստի ձեւերէն կամ պերճանքէն: Այստեղ ոչինչ կայ զարմանալի, կը գրէ «Թան», պէտք է զարմանալ մի — այն որ Մոսկուայի նորաձեւութեան արհեստանոցները կը ներշնչուին ոչ թէ Փարիզէն, այլ Նիւ Եորքէն, մինչ Փարիզ այն յատկութիւնը ունի թէ մայրաքաղաքն է նորաձեւութեան:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԹԱՆԿԱԳԻՆ ՀՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

— • —

Դուին գիւղին մօտերը (Հայաստա — նի մայրաքաղաքը Ե.—Է. դարուն) գտ — նուած է 18 կրամ ծանրութեամբ պզ — տիկ ոսկի խաչ մը: Այս առարկան որ հնագիտական տեսակէտով շատ թան — կագին է, Սասանեան շրջանէն գոհար մը կը կրէ, վրան Քրիստոսի պատկե — րով մը: Հնագէտներու յայտնած կար — ծիքին համաձայն, այս խաչը կը վե — րաբերի վեցերորդ կամ եօթներորդ դարերուն:

Թանկագին հնութիւնը Հայաստա — նի Պատմական Թանգարանը դրկուած է.

Վերջին վիճակագրութիւններու հա — մաձայն, Լէնինականի մէջ ներկայիս 70.205 հոգի կայ, մինչ 1928ին 51.746 էր

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԸ ԿԸ ԲԱՐԵԶԱՐԴՈՒԻ

Այս տարի մեծ զարկ պիտի տրուի քաղաքին բարեզարդութեան: Առա — ջին անգամ 80.000 րուբլի ծախքով պի — տի շինուի կեդրոնական հրապարակը, որուն համար արդէն ստացուած է տասը վակոն ասֆալթ: Նոր փողոց — ներու մայթերը պիտի շինուին, ինչ — պէս նաեւ ջրմուղներ՝ փողոցները ջրելու համար:

Քաղաքը կանաչազարդելու համար կազմուած է երոյեկրու բարեկամնե — րու միութիւն մը: Անցեալ տարի քա — ղաքին մէջ տնկուած է 67.000 ծառ, այս տարի պիտի տնկուի 30.000 ծառ: 70.000 րուբլի ծախքով ծաղկանոցներ պիտի հիմնուին:

ՀԱՅԿ ՅԱՂԹՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿՈՎԿԱՍ. ՄՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

— o —

Մայիս 18ին Երեւանի մէջ տեղի ու — նեցած են Անդրկովկասի ծանր աթլէ — թիզմի մրցումները. «Ս. Հայաստան» այսպէս կը նկարագրէ մրցումը.—

Երաժշտախումբի նուագի ու ծափե — րու որոտի տակ արաւ կը մտնեն ճեր — մակազգեստ դատաւորները եւ մօտ 80 յաղթ ու ամրակազմ ծանր աթ — լէթներ՝ Խ. Միութեան ախոյեան Սաքօ Համբարձումեանի գլխաւորու — թեամբ: Դահլիճը կը ծափահարէ ան — վերջ: Նուագէ եւ հուռաներէ յետոյ կը սկսի մրցումը:

Նախ տեղի կ'ունենայ բռնցամար — տը: Դէմ դիմաց կանգնած երկու բռ — նցքիներ՝ Ս. Վարդանեան՝ Հայաստանէն, Արուտճեան՝ Ազրբէջանէն: Բուռն պայքարէ մը յետոյ որ կը տեւէ 10 վայրկեան 16 երկվայրկեան, Ս. Վարդանեան գետին կը խփէ Արուտ — ճեանի թիկունքը եւ կը յաղթէ:

Յետոյ կուգան Կիլիացէ՝ Վրաս — տանէն, Գրիգորեան՝ Հայաստանէն: Ասոնց պայքարը երկար չի տեւեր եւ 4 վայրկ. 10 երկվ.-էն Կիլիացէ կ'իյ — նայ գետին:

Հանդէս կուգայ ըմբիշներու հետա — քրքրական զոյգ մը.— Մարտիրոս — եան՝ Հայաստանէն, Մուշեղեան՝ Վը — րաստանէն, 9 վայրկեան տեւող բուռն պայքարէ մը յետոյ, Մուշեղեան հան — դիսատեսներու կողմէ հազիւ նկատելի ձեւով գետին կը խփէ Մարտիրոս — եանը: Այս վերջինը արագօրէն կը բարձրանայ, բայց զոյգ թիկունքնե — րը գետին դպած բլլալով, յաղթուած կը նկատուի:

Ուրիշ մրցումներէ յետոյ, Կուլիկ — եան (Հայաստան) կը յաղթէ Կարա — պետեանի (Ազրբէջան):

Յետոյ կը սկսին ծանրութիւն վեր — ցնելու մրցումները, որոնց մէջ խոշոր նուաճումներ կ'արձանագրեն Հայաս — տանի մարզիկները, սահմանելով շարք մը Հայաստանեան եւ Անդրկովկաս — եան նոր մրցանիշեր: Օրինակ, Ս. Համբարձումեան կը սեղմէ 115 քիլօ:

Տեղի ունեցան նաեւ կոփամարտի հետաքրքրական մրցումներ: Երեք օր տեւող մրցումներուն ընդհանուր դասակարգութիւնը հետեւեալն է.— Ծանրութիւն բարձրացնելու մէջ Հա — յաստան Ա., Ազրբէջան՝ Բ.: Կոփա — մարտի մէջ՝ Ազրբէջան Ա., Վրաս — տան՝ Բ., Հայաստան՝ Գ.: Ըմբշա — մարտի մէջ հաւասար մնացին Հայաս — տան եւ Վրաստան:

Ծանրութիւններու բարձրացման մէջ համամիութենական (համատու — սական) վարպետի տիտղոս ստացան 13 հոգի, որոնց 9ը Հայաստանէն, 4ը՝ Վրաստանէն: Այս վերջիններէն մէկը Հայ է, Ղումաշեան:

ԹԱՏՐԵՐՈՒ ՀԱՄԵՐԳԸ

Մայիս 16ին Երեւանի մէջ տեղի ու — նեցաւ գեղարուեստական մեծ հան — դէս մը, մասնակցութեամբ զանազան գործարաններու գեղարուեստական խումբերուն: Եղան երգ, պար, նուագ եւ արտասանութիւն: Մանաւորա — բար աչքի ինկան կոյրերը, որոնց խմ — բական երգերը եւ մեներգները մեծ տպաւորութիւն գործեցին հանդիսա — կաններուն վրայ:

Յունիսին ալ Լէնինականի մէջ տեղի պիտի ունենայ նման հանդէս մը, մասնակցութեամբ 350 լաւագոյն արուեստագէտներու: 5000 րուբլի տրամադրուած է, յաջողակներու մր — ցանակ տալու համար:

ՄԱՄՈՒԼ

Չեկան եւ եկեղեցին

«Յուսաբեր» կը բացատրէ այս խո — րագրով խմբագրականի մը մէջ (17 յունիս).

— «Զափազանց թանկարժէք փաս — տաթուղթի մը հիման վրայ՝ Վէմ իր վերջին թիւին մէջ (յունուար—ապրիլ, 1935) ուշագրաւ յօդուած մը զետեղած է, հետեւեալ խորագրին տակ — «*Խորհրդային իշխանութիւնը եւ եկե — ղեցին*»:

1919 հոկտեմբերին Համառուսա — կան Չեկայի Գաղտնի Բաժինը շրջա — բերական – նամակ մը կ'ուղղէ բոլոր նահանգային Չեկաներուն (նահանգ — գային Չեկայի իրաւունքներ ունէր նաեւ Հայաստանի Չեկան), անոնց ու — շադրութիւնը հրաւիրելով հոգեւորա — կանութեան վրայ: Շրջաբերականին կը կցուի վիճակացոյց – հարցարան մը (մանրակրկիտ)՝ հոգեւորականնե — րու մասին սպառիչ տեղեկութիւններ ժողվելու համար: Յետագային այս վիճակացոյց – հարցարանները հի — ման վրայ հազարաւոր հոգեւորական — ներ իրենց սէնմի եւ ուխտի «չյան — ցանէ»ը կը քաւեն կամ զնտաններու մէջ եւ կամ կառափնատներու վրայ:

Հոգեւորականութիւնը այս հալա — ծանքին չդիմացաւ. «կայսեր» տուաւ նաեւ այն, ինչ որ պիտի տար «Աստու — ծոյն»: Խորհրդային իշխանութիւնը գնահատեց ուխտադրուժ հոգեւորա — կանութեան այս անարի կեցուածքը եւ նոր ընթացք որդեգրեց անոր հան — դէպ: Արդէն 1920 յունուար 1ին կեդ — րոնական Չեկան հետեւեալ նոր հրա — հանգը կ'ուղղէր նահանգային Չեկա — ներուն:

«Հոգեւորականութիւնը դադարել է լինել այն միապաղաղ սեւ–հարիւրեա — կային տարր, որպիսին էր յեղափո — խութիւնից առաջ: Նրա մէջ երեւացել են նոր հովեր եւ նոյնիսկ որոշ հա — մակրանք է նկատւում դէպի խորհր — դային իշխանութիւնը»:

Ապա մատնանշելով հոգեւորակա — նութեան մէջ յառաջացած շերտաւո — րումները, շրջաբերական նամակը կը հրահանգէր.

«Հոգեւորականութեան մի մասը տրամադիր է աջակցել խորհրդային իշխանութեան իր կաշառ փրկութիւնից դրդուած, իսկ մի մասն էլ իսպառ մի կողմ է նետում սէնմը եւ դժոխք ու — ղարկում տէրտէրութիւնը:

«Ժամանակն է, որ մենք էլ փոխենք մեր վերաբերումը դէպի հոգեւորա — կանութիւնը»:

Շարունակութեան մէջ հրահանգը որոշապէս կը մատնանշէր իր նոր «վե — րաբերում»ին նպատակը,— «*փոխել հոգեւորականութեան դէմքը*»,— մերթ պարկեշտները հալածելով ու մերթ անպարկեշտները վարձատրե — լով:

Իր նոր քաղաքականութեան ոգին հրահանգը կը խտացնէր հետեւեալ հինգ կէտերու մէջ.

«*1.— Նպաստել սեւ – հարիւրեակա — յին տէրտէրների հեռացման:*

2.— Հովանաւորել խորհրդային իշ — խանութիւնը ճանաչող տէրտէրներին:

3.— Արտօնել թեմական ժողովներ գումարել եւ հաւաքներ տալ, թէ ե — պիսկոպոսները պէտք է ընտրուին. (ինչպէս եւ . . . կաթողիկոսները. «Յուս.»):

4.— Փակել միայն սեւ – հարիւր — եակային թեմական ժողովները:

5.— Գրաւել հոգեւորականութիւնը լրտեսական աշխատանքի՝ նիւթապէս շահագրգռելով քահանաներին»

Պատահօրէն Վէմի ձեռքն անցած այս փաստաթուղթերէն (1919 — 20 թ. No. 2 եւ 3 գաղտնի շրջաբերական — նամակներ) որոշապէս կը տեսնուի ո — գին այն քաղաքականութեան, որ 1920էն սադին խորհրդային իշխանու — թիւնը որդեգրեց հոգեւորականու — թեան հանդէպ: Յետագայ տարիները այս իմաստով անպատ նիւթ եւ ան — հատնում փաստեր հայթայթեցին՝ իր բարեմտութեանը մէջ վերջին յամառ իսկ համոզելու համար, որ իրաւամբ խորհրդային իշխանութիւնը որոշած է նոյն «հովիւ»ները անբարոյացնել եւ ապա անոնց «հօտ»երը պառակտել: Աղէտաւոր հոյ եկեղեցին — անտուտ վկան է մեր այս պնդումին: Գաղտնի են հրահանգները եւ գոց՝ դիւանները, սակայն յայտնի են բոլորին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսարանի գործերը,— ամօթալի, անարժան ու վհատեցուցիչ»:

«ՈՐԴԻՔ ԱՐԵԱՆ ԵՒ ՀՈՂԻ»

— o —

Յունիս 22ին եւ 23ին Գերմանիոյ երիտասարդութիւնը կատարեց արե — ւադարձի տօնը, անտառներէն ոա — տեճանի մը վրայ: Բոլոր մանուկները, հիթլերական կամ ոչ, հրաման ստա — ցած էին մասնակցելու: Մասնաւոր կառախումբեր որոշեալ ժամադրա — վայրը փոխադրեցին հազարաւոր մա — նուկներ եւ երիտասարդներ, որոնք ճամբու յակցին եւ ներկայ եղան խա — րոյկներու: Հէռ Հիմլէր, Գերմանիոյ գաղտնի ոստիկանութեան վերատե — սուչը եւ Տէր Ռօզէնպէրկ, պաշտօնը հիթլերական դաւանանքի, ներկայ եղան մեծ տօնակատարութեան մը, Թիւրինկիայի մէջ, ուր Վիթիկինտի 4500 հեթանոս Սաքսոնները գլխատ — ուած էին Կարոլոսի կողմէ, ութե — րորդ դարուն: Հէռ Հիմլէր շեշտեց իր ճառին մէջ.

— «Մեր նախահայրերը մեծարելու գաղափարը խորապէս արմատացած է մեր սիրտերուն մէջ: Թող այս տօնա — կատարութիւնը յիշեցնէ մեզ գերման դաւանանքին հինաւուրց օրէնքը,— թէ վերելքէ մը յետոյ կուգայ անկում մը, բայց անկումի մը կը յաջորդէ դարձեալ նոր կեանք մը, ցորչափ ուժի եւ արեան կամքը կ'ապրի չակի մը մէջ»:

Կրթական նախարարն ալ ճառ մը խօսեցաւ ուրիշ վայրի մը մէջ եւ յայ — տարարեց, խօսքն ուղղելով մանուկ — ներուն եւ երիտասարդներուն.

— «Ինչպէս քու ծնողքիդ, Աստուած քեզի տուաւ գերման արիւնին կեան — քը: Դուն, մանուկ, գերման հողէն ստացար քու գերման հացդ: Արիւնը եւ հողը այն ուժերն են որոնցմէ բա — ղկացած ես ինչ որ ունիս»:

Այս խօսքերը արտասանուեցան գը — րաբար, իբրեւ հին աղօթք: Նա — խարարը յետոյ բացատրեց Փիզիքա — կան մարզանքին խորունկ իմաստը, որ կը ձգտի վախկոտութիւնը հե — ռացնել գերման երիտասարդութեան սրտէն

ԿԱՐԴԱՑԷ՛Ք, ՏԱՐԱԾԵՑԷ՛Ք « ՅԱՌԱՋ »Ը

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Այս զուարթութիւնը նորութիւն մը, կրնար բարի ազդեցութիւն մը ընել, ու երբ մինակ էին, պլուխ գլխի խոր — հրդակցութիւն մը ընելէ ետք, որոշե — ցին իրենք ալ երեւնալ զուարթ:

Երբ պտոյտի ելան հետեւեալ օրը, իրենց ուրախութիւնը զուարթութեան սատակութիւն մը կուտար:

Ու սկսան խնդալ:

Իրենց զուարթութիւնը չկորսնցնե — լու սարսափէն կը խնդային: Կը խնդա — յին: Կը խնդային ամէն տեղ՝ պահելու համար իրենց դէմքին պայծառու — թիւնը.

Յետոյ խօսակցութեան ծիծաղկոտ ձեւ մը տուին, ու պարզ, երկու պզ — տիկ բառ ըսելու համար, ձայներնին տարօրինակ զուարթութեան մը եղա — նակը կ'առնէր, այնպէս որ, սրանե — ղութեան պահերուն երբ յոգնութիւնը կը ճնշէր զիրենք, երբ սիրտերնին կը թունար, կրակ չէր առներ նոյն իսկ ժպիտի մը թեթեւ թրթռումին հա — մար, արիւնը սովորականէն աւելի ե — րեսնուն կը զարնէր, տրտմութեան ծաղրանկարը կը դառնար իրենց զը — ւարթութիւնը Այս պահուն ամէն ճիգ կ'ընէին սար անոր պէս զուարթ երեւնալու, եւ իրենց զուարթութիւնը կը դառնար անրացատրելի, տեսակ մը տարտամ պատկեր:

Չորրորդ օրը, կէս օրէն ետք պտոյ — տի ատեն, Առաքել աղա սկսաւ կամաց կամաց կեանքը իր կատակերգական պատկերներուն մէջ տեսնել: Նստա — րանի մը վրայ նստած, երբ նայելու տեղ աչքերը կը թափառէին, կը մխր — ճէին տեսակ մը բզզիւնով լեցուն խո — րունկութեան մէջ, կը տեսնէր իր քաղաքի բարեկամները, բոլոր ծա — նօթները: Այս պահուն չէր գիտեր ինչպէ՞ս կը խնդար, չէր կրնար զսպել իր շրթունքները, ամբողջութեամբ կը տեսնէր իր ետին մնացած կեանքին կատակերգութիւնը:

Իրաւ, հիմակ կը զգար որ տխուր բան մը կար հոն, մելամաղձոտութիւն որ գերեզմանի չուքերուն պէս կը փռուի կեանքին վրայ: Նոյնիսկ, իր ծնած ու ապրած քաղաքին կեանքին կատակերգութիւնը կը դառնար տը — խուրէն աւելի եղերական, կ'երեւէր պարզ:

Օր մը օրանց սա զուարթութեան պէս բան չտեսաւ հոն: Թէեւ հոն ալ զուարթութիւն կար, բայց հիմակ — ուան զգացածը տարբեր, արեւէն լոյ — սէն բան մը ունէր, թրթռում մը, ճերմակ, արեւով թափանցիկ ալիք — ներուն ձայնը: Աս էր զուարթութիւ — նը, որ մեծէնտե, իրաւ, իրաւ սիրտը կը գողցնէր, մինչեւ պզտիկ սար — սուռ կը զգար

Տուն վերադարձին իրենց ուրախու — թիւնը վերջ չունէր:

Կ'ուզէին անակնկալ մը ընել:

Առաքել աղա մտածեց նամակ մը գրել քաղաքը՝ իր բարեկամներէն մէ — կուն:

Գրիչը ձեռքը, սիրտը սառած կը բաբախէր: Շրթունքները իրար չէին գար: Կ'ուզէր այս ուրախութիւնը ե — ղածին պէս թուղթին վրայ գրել: Իր միտքին պատկերները կ'ուզէր աչքե — րով ճերմակ թուղթին վրայ տեսնել: Բառեր կը փնտռէր, որոնք քով քովի եկած ատենին, պէտք եղած սարսու — ռը տային, պատկերի պէս երեւային անոնց աչքերուն:

Գոյներու մշուշ մը տեսաւ: Իրարու կը խառնուէին, որքան կ'աշխատնա — յին՝ որ գրիչը ձեռքը, ո՞րը առնեմ, ո՞րը պահեմ ըսելու պէս մտածում մը կ'անցնէր ներսէն: Բիչ առաջուան տեսածները, աւելի փայլուն կը տես — նէր հիմակ: Ամէն շարժում, իր ու — ժէն աւելի բան մը տուած իր արտա — գութեան, թրիչ կուտային մաքին:

Առաքել աղա խնդաց:

Իր կինը, թիկնաթոռին մէջ բազմած իրեն կը նայէր որովհետեւ, իր խն — դուքը չկրնալով բռնել, եկաւ ծռեցաւ ամուսնոյն ուսէն ի վար, երբ Առաքել աղա,

— Ի՞նչ գրեմ, ըսաւ, գիտեմ որ ա — նոնք քաղաքը հիմա նամակի կը սպասեն մեզմէ՝ որ մինչեւ ոսկորնե — րուն սարսուռ տայ, բան մը բլլայ որ պատմութեան նիւթ բլլայ, պատուա — րութիւն թողու: Վերջապէս, Առաքել աղան Փարիզէն նամակ է գրեր պիտի ըսեն . . .:

— Աստուծոյ օրերը չեն հատեր, կե — ցիր քանի մը օր, պատասխանեց կինը, ու քիչ մը աւելի ծռելով, ականջէն ի վար,— սա ցատկաններուն պարը մի՛ մոռնար գրելու, այն գիշերը շոգենա — ւին մէջ, փափուաց

— Աղէկ ըսիր, ըսաւ Առաքել աղա, ու տաքուկ համբոյր մը փակցնելով ե — րեսին, Հայոց եկեղեցին ալ կ'երթանք. Հայու մէջ կը մտնենք քիչ մը, կարելի է.

Գրիչը ձեռքէն վար դրաւ . . .

X

Պանթէոնը . . . լռութեան հրապա — րակը . . .

Կանգ առաւ Վահան:

Քիչ առաջ դեռ, լայնկեկ փողոցնե — րուն մէջ, եկող գացող ամբոխին խառ — նուած, տարբեր էր գինովութիւնը:

Հիմակ, հրաշալի գիշերի մէջ իր խորհուրդովը ձեւաւորած արձանի մը գիմաց . . . Այս էր իր տպաւորու — թիւնը

Փարիզի այս հրապարակը խաղա — ղութիւն կը ծառագայթէր, հանդարտ, խաղաղ երկինք մը . . .

Հոս, երբեմն հանդարտութիւնը իր բացատրութիւնը կը կորսնցնէ, աւելի կը խորունկնայ, երբ քիչ մը անդին, գիմացը, փողոցները կը դղրդան, երբ լոյսերը բիւրեղ բիւրեղ կը ճառագայ — թեն . . . յանկարծ քիչ առաջուան մա — քի փայլակները, որոնք կը յաջոր — դէին իրարու խառնիխուռն, կարծես այստեղ, սրտի մթութիւններ կը լու — սաւորեն, բոլորն ալ կ'երեւին իրենց գոյներով, կը պլպլան, կը տեսնես այս գմայլելի մեկուսացումին մէջ:

Ասանկ տեղ մըն է Պանթէոնի հրա — պարակը, ուր ամէնէն տաքուկ շունչը կը զգի սրտից, կը նայիս լռու — թիւնը կամարող երկինքին: Մինչ — դեռ, հեռուն մնացող ձայները, գե — րեզմաններու շուրջ բռնուած պարե — րուն կը փոխուին:

Ետեւը կը մնան գերեզմանները:

Վահան երկու քայլ առաւ ու կեցաւ կրկին

Ի՞նչ էր այս քաղցր հանդարտու — թիւնը՝ որ լոյսի պէս կը հոսէր այդ արձանացած չէնքին քարերէն, կը լեց — նէր հոգին, եւ սիրտը բռնած, մնաց անշշուկ, վախնալով որ անուշ երազ մը կը խանգարի:

Ասանկ տեղերու մէջ, չես գիտեր ինչպէ՞ս կը տաքնան յանկարծ սը — տիդ տակը մնացած մոխիրները . . . բոլոր երազները իրենց ձեւերը կը գտ — նեն: Ու բան մը մօտիկ ըրածի նման, ականջ կախեց:

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(6)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐԷ ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՐԵՂԷՆ ԽԱՉԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԳՈՐԾԵԼ.— Ջախակողմ-թերթերը կը գրեն թէ, հակառակ Պ. Լավալի ազդարարութեանց, Հրեղէն խաչի կազմակերպութիւնը կը շարունակէ նոր զօրաշարժեր կատարել: Այսպէս, կիրակի օրուան համար մեծ համախմբում մը սարքուած է Նորմանտիոյ մէջ, համաձայն գաղտնի հրահանգի մը, որուն պատճէնը կը հրատարակէ «Փոփիւլէռ»: Հրահանգը զանազան յանձնարարութիւններ տալով, գաղտնի կը պահէ հաւաքման վայրը, «որ պիտի ծանուցուի վերջին պահուն»: Այս տարիւ բազմաթիւ ինքնաշարժներ վարձուած են (բաւ փրանք երթուդարձ, ուտեստ):

ՄԱՐԴՈՒ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐՈՒ Դաշնակցութեան Լիոնի մասնաճիւղը երկրորդ անգամ ըլլալով իր շարքերէն վտարեց Պ. Էռիոն: (Առաջին վտարումը չէր ընդունուած կեդրոնին կողմէ):

ՋԷՆՔԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՎԱՃԱՌՈՒՄԸ պետականացնելու բանաձեւ մը քուէարկեց երեսփ. ժողովին ելմտական յանձնաժողովը, 8ի դէմ 9 ձայնով. Աջակողմեան անդամները բացակայ ըլլալով, ձախակողմեանները օգտուեցան առիթէն: Բանաձեւը կը պահանջէ կառավարութենէն անմիջապէս օրինագիծ մը ներկայացնել խորհրդարանին, որպէսզի բոլոր տեսակ զէնքերու շինութիւնը պետութեան յանձնուի, սկսելով 1936 յուլիս 1էն:

ՕՏԱՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՅԺՆԵՐՈՒ վերաբերեալ նոր օրէնքը ծերակոյտին կողմէ եւս քուէարկուեցաւ: Բոլոր անոնք որ արտօնագիր ունին, պէտք է վաւերացման ենթարկեն զանոնք, մինչեւ երեք ամիս, սկսելով օրէնքին հրատարակման թուականէն:

ԱՄԼԱՑՄԱՆ ՕՐԷՆՔԻՆ գործադրութենէն ի վեր, որ սկսաւ 1934 յունուարին, Գերմանիոյ մէջ ամլացուած են 51,000 հոգի, այր թէ կին:

ՎԵՐՋԱՑԱ՞Ւ — Աւելի քան յիսուն տարի քաշքշելէ յետոյ, Ակադեմին վերջացուց նոր բառարանին խմբագրութիւնը:

ՀԱՄԵՄԱՏԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ խնդիրը նորէն արծարծուեցաւ ընկերվարականներու կողմէ, երեսփ. ժողովի առջի օրուան նիստին մէջ: Թեր ու դէմ վիճաբանութիւններէ յետոյ, 115ի դէմ **440** ձայնով որոշուեցաւ հրահանգել իրաւասու յանձնախումբին՝ որ անյապաղ օրինագիծ մը պատրաստէ:

ԱԶԳ. ՊԱՐԳԵՒԱՏԱՂԻՆ 3րդ վիճակահանութիւնը պիտի կատարուի Մարսէյլի Օփերային մէջ, հաւանաբար յուլիս 20 — 23ին: Ուրիշ քաղաքներ ալ, մասնաւորապէս Լիոն, Պառտօ, Թուլուզ, Լիլ եւն. խնդրած են որ կառավարութիւնը անտես չառնէ իրենց քաղաքները:

ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎԱՐՁՔԻ հարիւրին 15ի յաւելման խնդիրը քննելով, ծերակոյտը որոշեց յաւելումը ջնջել մինչեւ 1936 յուլիս 1, մինչդեռ երեսփ. ժողովը հակառակ էր որ եւ է յաւելման:

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ շրջանին Թուրքերը հետեւելով Անատոլուի օրինակին մաքրանուն պիտի կրեն: Սանկայն պարտաւոր են դատարանէն հրամանագիր մը առնել որպէսզի մարդահամարի պաշտօնեան արձանագրէ իրենց նոր մականունը:

PALAIS DU BOIS DE BOULOGNE

Ս Ի Փ Ա Ն Ի ամառնային բացառիկ Պարահանդէս - Ցերեկոյթը

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ ԺԱՄԸ 15ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿԷՍ ԳԻՇԵՐ

Palais du Bois de Boulogneի ՄԷՋ.

Avenue de Madrid.

(**Porte Maillot**ի առջեւ) Jardin d'Acclimantation, պարտէզին ուղղը ըլլալով, պարտէզին գլխաւոր դրան ամբողջապէս քովը։

Կը նուագէ Արժանթինեան

Pizarro *նուագախումբը:*

VICTOR HUGOի 3 ցնորէնութիւնը ողեւորուած «ՍԻՓԱՆ»ի նախորդ Պարահանդէսի յաջողութենէն խնդրած է որ իր նոր Հօրանի բացումը կատարուի ՍԻՓԱՆ երգչախումբի կողմէ: Ներկայ կ'ըլլան նաեւ օտար ցիւրեր:

Ոչ մէկ ջանք խնայուած է պարահանդէսի յաջողութեան համար, երգչախումբը կը ղեկավարէ Պ. ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆ. ցերեկոյթի՝ հայկական նոր պարեր հայկական տարազներով, մեներգներ, խմբերգներ եւ անակնկալներ.

Գիւֆէի գինիներ կը մատուցուին սովորականէն

Մուտք՝ այրերու 10 ֆրանք, կիներու՝ 7.50:

Խաչիկ եւ Աստուածատուր

Հ. Դ

ՓԱՐԻԶԻ «ԵԳԻՊՏՈՍԵԱՆ» Կոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ այս Երկուշաբթի (Յուլիս 1) երեկոյեան ժամը 8.30ին. 32, Ave. Gobelins *սրճարանի վերնայարկը (Փլաս տ'Իթալի).*

Օրակարգ.— Երջանային ժողովի օրակարգի քննութիւն:

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ «Վարդան» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը 29 Յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Առնուվիլի Գաֆէ տը լա Կարի մէջ. Կը հրաւիրուին Հրայր, Ռազմիկ եւ Ցաւրոս խումբերու բոլոր ընկերները:

Գաւառ

ՊՈՒԼՎԱՐ ՕՏՏՕի (Մարսէյլ) վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը 30 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 4ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ:

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն անդամական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Քրիստափոր, Ռոստոմ եւ Զաւարեան խումբերու բոլոր ընկերները 30 Յունիս Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին սովորական ժողովատեղին: Կարեւոր օրակարգ. Կոմիտէի զեկուցում:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ընկ. կարօ ենթակոմիտէի ընկերական ժողովը 30 Յունիս Կիրակի երեկուան ժամը 5ին «Դրօշակ»ի տան մէջ: Նախորդ ժողովի օրակարգի շարունակութիւն:

ՎԱԼԱՆՍԻ Կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ Փրիմայի, Ռոմանի եւ Վալանսի բոլոր ընկերները 30 Յունիս Կիրակի առաւօտեան ժամը 8.30ին Ռէփօրտան Պլըօի մէջ, Րիւ Գուֆիէ:

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

մասնակցութեամբ՝ *ՓՐԻՎԱՅԻ «ՅԱՌԱՋ» եւ ՌՈՄԱՆԻ «ԱՆԴՐԱՆԻԿ» խումբերու*

Ընկ.ներ՝ ԼԷՅԼԷԿԵԱՆԻ և ՍԱՐԳԻՍԵԱՆԻ մահավճռին բեկանման առթիւ

30 յունիս, կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2ին

Rue Bouffier, Restaurant Bleauի մէջ

երգ, նուագ, ելոյթ: ձրի պիւֆէ.

Մուտք 5 ֆրանք:

ԴԱՇՏԱՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ՝ Հ. Յ. Դ. ՍԷՆ-ԺԷՐՈՄԻ «ՎՐԷԺ» ԽՈՒՄԲԻ

30 յունիս կիրակի առաւօտէն մինչեւ երեկոյ «Դամբռանը լա Պառոն»ի օդաւոր պարտէզին մէջ. Պաղ ջուրին եզերքը

Հրաւիրուած են յայտնի ջութակահարներ

Կը խօսի՝ ընկ. Գ. ՀԻՒՍԷԱՆ

[illegible]

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

29 ՅՈՒՆԻՍ, ՇԱԲԱԹ ԵՐԵԿՈՅ. ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 8.30ին

1 Bld. Carnot. Alfortville. (Seine). ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ ՄԷՋ.

Երիտասարդ սիրողներու կողմէ կը ներկայացուի՝

ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ (դրամ 1 արար) եւ ՊԻՏԻՈՅ ԳՈՂԸ (զաւեշտ)

Գին 3 եւ 5 ֆրանք:

Վաղը Կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 2.30ին

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

26, Rue Troyon, SÈVRES — (Métro : Pont de Sèvres)

ՖՐԱՆՍ. ԲԵՄԵՐՈՒ ԵՒ ՖԻԼՄԵՐՈՒ ԴԵՐԱՍԱՆ Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

H. DE BAGRATIDE

28 տարի ֆրանսերէն լեզուով դերասանութիւն ընելէ վերջ, այսօր առաջին անգամ ըլլալով կը խաղայ հայերէն

ԾՈՎԱՀԷՆԸ

Երեք արարով թատերախաղ, զոր, հեղինակութեամբ, հայերէն առանձնացուցած նոյն ինքն Հ. ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻ

Տոմսերու գիները՝ 15 եւ 10 ֆրանք

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀԱՍՑԷ՝ H. DE BAGRATIDE, 45, Rue Monsieur - le - Prince. PARIS

Le Gérant: H. STEPHAN

Imprimerie A. DER (AGOPIAN) 17 Rue Damesme, PARIS (13)

ՄԵԾ ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍ

ՀԱՅԿ. ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 29ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ՓԱՐԻԶԻ ՄԱՍՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴՍՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ermitage de Longchampsի ԴԱՐԱՍՏԱՆԸ (Bois de Boulogne)

ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ԱԶՆ. ՏԻԿ. ՆՈՅԵՄԻ ԳԱՓԱՄԱՃԵԱՆԻ

ԿԻՐԱԿԻ, 7 ՅՈՒԼԻՍ 1935, ԺԱՄԸ 13էն 23

Բացօթեայ պար — Ընտիր նուագախումբ — Հաճելի անակնկալներ:

Գիւֆէ եւ պաղ ըմպելիք կիւրամատչելի գիներով:

Անձրեւի պարագային ընդարձակ սալոններ:

Տոմսակ կը ծախուի Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոնատեղին՝ 11 **Square Alboni, Paris. Tel. Troc** 03-18: Ինչպէս նաեւ հանդիսավայրի մուտքին:

ՄՈՒՏՔ 10 ՖՐԱՆՔ

Առաջին consommationը ՊԱՐՏԱՒՈՐԻՉ 5 ֆրանք: Յաջորդ consommation՝ երբ 2 կամ 3 ֆրանք ըստ ու կամ տեղի

Հաղորդակցութեան միջոցն է Porte Maillotէն մեկնող 44 թիւ ծանրակառքը, եւ իջնել Ermitage de Longchamps:

ԿԱՐԵՒՈՐ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ.— Հ. Բ. Ը. Միութեան վերջին վիճակահանութեան այն պարգեւները որ չեն պահանջուիր մինչեւ Յուլիս 7. Միութեան նուիրուած պիտի նկատուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլի ծանօթ եւ սիրուած ջութակահար Պ. *ՍԱՐԳԻՍ ՏԷՕՐԷՔՃԵԱՆ*ի աշակերտներուն տարեկան ունկնդրութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր 29 յունիս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ՀԱՅ ԱԿՈՒՄԲԻՆ մէջ,

114, **Rue de ROME, MARSEILLE.**

Դեղարուեստական այս երեկոյթին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն ծանօթ դաշնակահարուհի Օր. S. ARNAUD եւ St. Antoineի «ԷՐԻՎԱՆ» երգչախումբը՝ ղեկավարութեամբ Ս. ՏԷՕՐԷՔՃԵԱՆի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 7

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

Այդ մարդը նոյնպէս ձեռքը տարաւ իմ գրպանը, բայց այնտեղից ոչինչ չգողացաւ, եւ գողանալու բան էլ չկար, բայց զգացի, որ մի բան դրեց այնտեղ: Առանց նայելու, ես գիտէի, թէ ինչ պէտք է լինէր այդ: Դա միեւնոյն անձնաւորութիւնն էր, որ մի քանի շաբաթ առաջ, մուրացկանի կերպարանքով մօտեցաւ մեր խմբին եւ բաժանեց մեզ իր հաւաքած դրօշները: Այն ժամանակ, երկու հինգ կոպէկնոցների մէջ թաքցրած, տուեց ինձ իւր խորհրդաւոր տոմսակը: Այժմ միեւնոյն անձնաւորութիւնը, այդ հրճուանքով մօտենալով ինձ, դրեց իմ գրպանում մի այլ տոմսակ: Ի հարկէ, ոչ ոք չհասկացաւ նրա խորամանկութիւնը, եւ նա այն աստիճան կերպարանափոխ էր եղած, որ մինչեւ անգամ ուշադրութեան չճանաչեց, որ այդ մարդը միեւնոյն ծպտեալ մուրացկանն էր:

Երբ հեռացանք, ձեռքս տարայ գրպանս, տեսայ, որ իմ ենթադրութիւնս սխալ չէր. այնտեղ կար մի թղթի կտոր: Առանց կարդալու, արդէն ինձ յայտնի էր նրա բովանդակութիւնը, այսուամենայնիւ, գիշերը մեկնող գրտայ ծածուկ կարդալու նրան: Նրա մէջ շատ ձեռքով գրուած էին հետեւեալ տողերը.

«Մարդասէր, մի չարաթից յետոյ դասակի տօնն է: Դու գիտես, ինչ գրութեան մէջ են լինում մարդիկ այդ տօնի օրերում. Արագը կը յաջողցնէ մեր դիտաւորութիւնը: Ում հետ, որ հարկաւոր էր, ես կարգադրել եմ: Քեզ բաց կը թողնեն: Դու կը գտնես ինձ եզնիկենների փոքրիկ անտառում, Կարմիր բլուրի մօտ: Այնտեղ ամէն ինչ պատրաստ կը գտնես քո փախուստի համար»:

«Պետրոս»

է.

ԻՄ ՆՈՐ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ

Մօտեցան զատկի տօները: Մեզ այլեւս չէին աշխատեցնում, մեզ թոյլ էին տալիս փոքրիկ զուարճութիւններ անել, մեզ թոյլ էին տալիս եւ մեր հայրենիքի մասին մտածել, աղօթք կարդալ, խոստովանուել, հաղորդուել եւայլն: Ի հարկէ, այդ բոլորը կատարւում էր զինուորների հսկողութեան ներքոյ:

Այդ օրերում ես աւելի ընտելացայ Համբի հետ, մանաւանդ երբ ուշադրութեամբ իմ մասին նրա ականջում մի քանի բաներ փսփսաց: Տարակոյս չունէի, որ վատ բան չէր խօսի իմ մասին: Այնուհետեւ այդ երիտասարդը, որ առաջ խրտչում էր ինձանից, բաւական մտերմացաւ ինձ հետ:

Մի օր միասին նստած էինք մեր արգելանոցի բակում, ուղղանում էինք արեգակի ճառագայթներով: Մեր առջեւ դատապարտեալները զանազան խաղեր էին անում, ծիծաղում էին, ազաղակում էին, հռհռում էին եւ յլբարար բոթբոթում էին միմեանց: Տաժանակիրը իւր թշուառութեան մէջ գտնում է կատարեալ տառապանք: Ամօթը, պատկառանքը եւ մարդկային բոլոր արժանաւորութիւնները կորցնում է նա: Օրէնքը զրկում է նրան ամէն իրաւունքներից, բայց նա ինքը զրկում է իրան բարոյական եւ հոգեկան բոլոր լաւ յատկութիւններից: Կարծես, նա հետզհետէ հաշտւում է այդ մտքի հետ՝ «ինձ համար վճռեցին, որ ես վատ եմ, անպիտան եմ, ես կը շարունակեմ մնալ անպիտան, որովհետեւ իմ ուղղուելը կամ լաւանալը երբեք չեն փոխի այն վիճակը, որին դատապարտուած եմ»:

Ես նայում էի այդ մոլորեալ տառապեալների վրայ: Համբը ընկղմուած էր մտածութիւնների մէջ. նա տխուր էր, որպէս միշտ, տօները չէին ուրախացնում նրան: Ես չգիտէի ինչ առարկայի վրայ խօսել նրա հետ: Այդ մարդուն հանդիպելիս, իմ լեզուն կապւում էր, ես նոյնպէս համր էի դառնում: Ես ուրիշ խօսք չգտայ եւ յիշեցրի նրա մի քանի օր առաջ կատարած քաջագործութիւնը քարանձաւի մէջ:

— Ձեր արածը կատարեալ հրաշք էր, ասեցի նրան:

— Միթէ դուք հաւատում էք հրաշքներին, ժպտելով հարցրեց նա:

— Հաւատում եմ: Բայց ձեր գործը մարդկային ուժից բարձր էր:

— Մարդկային ուժը շատ եւ շատ բարձր է, քան ձեր տեսածը:

Նրա համեստութիւնը վիրաւորուեցաւ: Ես տեսայ, որ իմ նկատողութիւնները հաճելի չեն նրան, այդ պատճառով խօսքս փոխեցի, նրա ուշադրութիւնը դարձնելով մեր առջեւում զուարճացող թշուառների վրայ:

— Նայեցէք, ի՞նչպէս զուարճանում են դրանք, կարծես թէ, խելագարներ լինեն, բոլորովին մոռացել են իրանց դրութիւնը:

— Ինչո՞ւ չզուարճանան, երբ թոյլ են տալիս նրանց վայելել այդ փոքրիկ մխիթարութիւնը:

— Մի քաղցր կաթիլ դժբախտութեան անսահման ծովի մէջ,— ի՞նչ նշանակութիւն ունի այդ մի կաթիլը:

Նա ուղիղ նայեց իմ երեսին, կարծես, զարմանում էր, որ ես էլ դատել գիտեմ, որ ես էլ իմ առանձին հայեացքներն ունեմ:

Բակը ընդարձակ էր: Մենք բաւական հեռու նստած էինք խաղացողներից: Մեր խօսակցութիւնը ոչ ոք չէր խանգարում:

— Միթէ՞ նրանք մեղաւոր են, որ դժբախտ են, հարցրեց նա:

— Ի հարկէ, մեղաւոր են, պատասխանեցի ես:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ. Մարսէյլի բոլոր անդամները կը հրաւիրուին տարեկան ընդհ. ժողովի 30 Յունիս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Պար տը լա Փոսթ, 2, Րիւ Գօլպէր: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Եռզկատի Բ. Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Rue Thubaneau թիւ 41: Ութը կարեւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր հայրենակիցները:

ՏԱՐՕՆ ՏՈՒՐՈՒԲԵՐԱՆԻ Հայր. Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը 30 յունիս կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Պուլվար Տիքօմիէ, Պար Մէնիմոնթալի սրահին մէջ, Փարիզի կայարանին դիմացը, սանդուխներէն վար դէպի ձախ Կարեւոր օրակարգ: Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : SCH. MISSAKIAN
Rédaction et Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme, PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15 – 70
(ԹՐԹՆԻ ԵԿԻՐ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 ֆրանք	—
Ամերիկա եւ ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՅՈՒՆԻՍ
DIMANCHE 30 Juin 1935

11 ՏԱՐԻ — 11e Année No. 2845
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՈՒՇԱԴԻՐ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ

Կը թուի թէ որոշ տրամադրութիւններ կան մեղմացնելու օտար աշխատաւորներու մասին հաստատուած սեղմումները:

Չրի աւետիս մը չէ որ կու տանք, այլ կ'ուզենք բացատրել այն ինչ որ տեղի կ'ունենայ, իբրեւ հետեւանք դահլիճի փոփոխութեան եւ զանազան դիմումներու:

Առջի օր հրատարակեր էինք նպաստաւոր տեղեկութիւն մը, Միացեալ Ցանձնաժողովին դիմումին առթիւ:

Ինչպէս հաղորդուած էր, աշխատանքի նոր նախարարը, Պ. Ֆրոսար, բարեացակամութեամբ ընդունելով հայկական պատուիրակութիւնը եւ անոր յուշագիրը, յայտնած է թէ պիտի վերաքննուի հայ եւ ռուս աշխատաւորներու խնդիրը:

Այս առթիւ, կը յիշուէր նաեւ ծրագիր մը,— առժամապէս աշխատելու իրաւունք տալ զրկուածներուն, մինչեւ հարցին վերջնական կարգադրութիւնը:

Այսօր միեւնոյն հաւաստիքները եւ ուրիշ նպաստաւոր տեղեկութիւններ կ'իմանանք, իբրեւ արդիւնք տեղական պատուիրակութեան մը կողմէ կատարուած դիմումին:

Այսպէս, աշխատանքի նախարարը յայտնած է հետեւեալ նորութիւնները.—

1. Միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, որպէսզի շարունակեն աշխատիլ կամ նպաստ ստանալ այն օտար բանուորները որոնք իրենց թուղթերուն կարգադրութեան կը սպասեն:

2. Բնակութեան պայմանաժամը, որ առնուազն տասը տարի էր, վերածուած է հինգ տարուան՝ Իտալացիներուն եւ Պելժերուն համար: Նոյն կարգադրութիւնը պիտի ըլլայ նաեւ Չեխերուն եւ Լեհերուն համար:

Աւելորդ է բացատրել թէ՝ այս երկու տնօրինութիւններն ալ կրնան օգտակար ըլլալ նա՛եւ մեզի համար, քանի որ կը գտնուինք նոյն կացութեան մէջ եւ աւելի ծանր պայմաններու տակ:

Ակներեւ է կապը՝ այս տեղեկութեան եւ Միացեալ Ցանձնաժողովին տրուած պատասխանին միջեւ:

Նոր նախարարը, որ դեռ երէկ անդամ էր ընկերվարական կուսակցութեան եւ մօտէն տեղեակ օտար բանուորներու ողբերգութեան, անշուշտ չէր կրնար գործել այնպէս ինչպէս կը գրէր թերթին մէջ, իբրեւ քաղաքացի:

Սակայն, կասկած չկայ թէ կ'ըմբռնէ բացառիկ օրէնքներով հաստատուած խստութեանց ամբողջ անարդարութիւնը եւ կ'ուզէ ելքեր գտնել:

Ամէն պարագայի մէջ, ան ստիպուած է նկատի առնել աշխատաւոր բազմութեանց, իր իսկ վարած եւ դաստիարակած զանգուածին բարոյական ճնշումը:

Այն երկու հաւաստիքները որ տրուած են պատուիրակութեանց եւ բնակութեան պայմանաժամին կէս առ կէս կրճատումը՝ իրական բարիքներ կրնան դառնալ, երբ գործադրուին:

Կը հասկնանք բնակութեան պայմանաժամի խնդիրը,— Որոշ առաւելութիւններ կրնան վայելել անոնք որ Ֆրանսա կը բնակին առնուազն տասը տարիէ ի վեր:

Արդ, նոր կարգադրութեամբ, նոյն առաւելութիւնները պիտի կրնաք վայելել, եթէ Ֆրանսա կը գտնուիք ոչ թէ տասը, այլ հինգ տարիէ ի վեր:

Ինչ որ եղած է Պելժերուն եւ Իտալացիներուն, եւ պիտի ըլլայ Չեխերուն ու Լեհերուն համար, որոնք բարեկամ ժողովուրդներ կը համարուին, չի կրնար մերժուիլ «հայմաթլոս» Հայերուն եւ Ռուսերուն:

Միայն թէ՝ անհրաժեշտ է աշխատիլ եւ հետապնդել:

Ճիշդ այդ պարտականութիւնը յիշեցնելու համար է որ գրի կ'առնենք այս տողերը:

Տաղտկալի դառնալու աստիճան կրկնեցինք մեր բանաձեւը,— ծրագրեալ եւ կազմակերպուած աշխատանք:

Հրապարակէն ձաղկելով բոլոր շառլատանութիւնները, բանգիտութեան մարգարէներն ու ճամարտակութիւնները, մենք աշխատաւոր բազմութեանց վիճակին բարւոքումը կը յուսանք միայն այդ ճամբով:

Այս ճամբան եթէ Միացեալ Ցանձնաժողովին կը տանի, իբրեւ գլխաւոր օրգան, այդ չի նշանակեր թէ ամէն բան այնտեղ կը վերջանայ:

Այսօր կ'ուզէինք խօսիլ միայն Ցանձնաժողովի մասին:

Միացեալը տակաւին չի գոհացներ մեզ, իր բովանդակութեամբ եւ գործելու մեթոտներով:

Բայց, միակ ելքն է ան, այսօրուան պայմաններուն մէջ, եւ պէտք է գործի մղուի բոլորին վստահութեամբ: Այսինքն պէտք է արդարացնէ իր վրայ դրուած յոյսերը, որպէսզի միանգամ ընդ միշտ փակուին զանազան պախարակողութեանց դուռները:

Վստահութիւնը արդարացնելու ամէնէն ազդու միջոցն է՝ հրապարակաւ մէջտեղ դնել գործունէութեան ծրագիր մը,— բխած օրուան հոգերէն:

Ցանձնաժողովը պէտք է ապացուցանէ թէ խորապէս ուսումնասիրած ըլլալով հարցերը, տագնապին բոլոր հանգամանքները, իր մէջ ուժ կը զգայ զանոնք լուծելու այս եւ այն միջոցներով:

Այդ պարագային է որ, մարդիկ պիտի կրնան ամբողջական գաղափար կազմել կացութեան վրայ:

Եւ այն ատեն, թերեւս երեւան կուգան պարագաներ, ելքեր, որոնք անտեսուած են, կամ բախտին ձգուած:

Թող ոչ ոք յաւակնի թէ վերջնական իմաստութիւնը գտեր է այս ամբողջ ողբերգութեան մէջ:

Տարագիր բազմութեանց տագնապը ամէն բանէ առաջ կը պահանջէ տքնաջան, խղճամիտ պրպտում, սերտ կապ՝ ժողովուրդին հետ, եւ մեթոտիկ աշխատանք:

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԵԱՆՑ ՊԱՏԿԱՆՈՂ ՎԱԳԸՖՆԵՐԸ

Հակակշռի տակ պիտի առնուին

Պոլսոյ «Գուրուն» թերթը կը գրէ այս վերնագրով.— *Ինչպէս յայտնի է Ազգ. Ժողովը վերջերս վագըֆներու նոր օրէնք մը ընդունեց: Այս օրէնքին կարեւոր նորութիւններէն մէկը այն է որ, Թուրքերու եւ Իսլամներու պատկանող վագըֆներու կարգին, յոյն, հայ եւ հրեայ փոքրամասնութեանց վագըֆներն ալ պիտի հակակշռուին Էվգաֆի տնօրէնութեան կողմէ:*

Մինչեւ հիմա, փոքրամասնութեանց վագըֆները կը յանձնառուէին համայնքներէ ընտրուած միւթէվէլլիներու կողմէ, իսկ Էվգաֆի տեսչութիւնը չէր հետաքրքրուեր թէ մատակարարութիւնը աղէ՞կ թէ գէշ է, եւ թէ հասոյթները տեղին կը ծախսուի՞ն: Նոր օրէնքով կը փոխուի այս կացութիւնը: Փոքրամասնութեանց վագըֆներու հասոյթին հարիւրին 5ը պիտի ստանայ Էվգաֆի տեսչութիւնը եւ ասոր փոխարէն պիտի շահագրգռուի վագըֆներու լաւ յանձնառուելով:

Զօր. Բալէք «Արեւելեան նահանգներ» կ'երթայ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— *Վարչապետ Ըսմէթ Ինէօնի մօտ օրէն քննական ուղեւորութեան մը պիտի ելլէ դէպի արեւելեան նահանգները: Հաւանական է որ ճամբորդութիւնը սկսի Տրապիզոնէն:*

Ուրիշ անձնաւորութիւններէ զատ, վարչապետին պիտի ընկերակցին արտաքին գործոց Բիւշտիւ Արաս, ոստիկան-զինուորներու ընդհ. հրամանատար Զօր. Քեազըմ եւ քարիւղի հետազօտման ճիւղի տնօրէն էյիւպ: Վարչապետը պիտի այցելէ նաեւ այն շրջանակները ուր ոսկիի եւ քարիւղի հետազօտութիւն կը կատարուի:

ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ԱՄՁԱԿՈՒՐԴ ՍԵՍՑՍԻ

Առանց քննարկելու զինուորական վարկեր

Խորհրդարանը գիշերը ցերեկին խառնելով, իր գործերը լրացուց ուրբաթ գիշեր եւ փակեց նստաշրջանը: Մինչ անհամբերութեամբ կը սպասուէր զինուորական վարկերու քննութեան, վարչապետը բեմ բարձրանալով յայտարարեց թէ ետ կ'առնէ այդ մասին ներկայացուած չորս օրինագիծները: Իբրեւ [illegible] կ'ըսեն թէ վարչապետը նկատելով որ վիճաբանութիւնները շատ երկար պիտի տեւեն, ճարահատ այս միջոցին դիմած է: Այս առթիւ կը պատմուի թէ Պ. Լավալ նախապէս տեսակցած էր ծերակոյտի ելմտական յանձնաժողովի նախագահին՝ Պ. Քայյոյի հետ, որ յայտարարած է թէ «անընդունելի կը նկատէ» պիտի մերժէն այդքան խոշոր վարկեր քուէարկել, առանց խորապէս քննելու զանոնք:

Չորս օրինագիծներով, կառավարութիւնը կը պահանջէր առ նուազն 3,462.000.000 ֆրանք, լրացնելու համար ցամաքային, ծովային եւ օդանաւային սպառազինութիւնները: Օրինագիծներէն երկուքը 1,100,000,000 ֆրանքի յաւելուածական գումար մը կը պահանջէին, աւելցնելու համար սահմանիւթի պաշարը: Ուրիշով մը 800,000,000 կը պահանջուէր օդանաւային սպառազինութեան համար: Այս վարկերուն ուժգնօրէն կ'ընդդիմանան ոչ միայն ընկերվարականներն ու համայնավարները, այլեւ շատ մը արմատականներ: Կառավարութիւնը յաջողեցաւ ստանալ միայն 297 միլիոն ֆրանքի վարկ մը, գոցելու համար զինուորութեան շրջանի երկարաձգման ծախքերը, եւ 265 միլիոնի ուրիշ գումար մը, նաւային պաշտպանութեան համար:

Տեղական թերթերը կը գրեն թէ կառավարութիւնը պարզապէս նազմավարութեան մը դիմած է, ետ առնելով օրինագիծները, որովհետեւ, ամառուան արձակուրդին ատեն, կրնայ պետական խորհուրդին դիմել եւ իր ուզած վարկերը ստանալ հրամանագիր-օրէնքներով:

Միւս կողմէ, բոլորն ալ համոզուած են թէ նոր վարկերը վերջ ի վերջոյ պիտի քուէարկուին, որովհետեւ թէ պատերազմական, թէ ծովային եւ թէ օդային նախարարութիւնները անհրաժեշտ կը գտնեն նոր սպառազինութիւնները, իբրեւ հետեւանք Գերմանիոյ վերազինման եւ անգլեւգերման համաձայնութեան:

Անգլիա պիտի շարունակէ...

Պ. Իտըն, Անգլիոյ «Ազգերու Դաշնակցութեան նախարարը», Լոնտոն վերադառնալով ուղղակի արտաքին պաշտօնատուն գնաց, զեկուցում տալու համար իր առաքելութեան մասին: Առ այժմ գաղտնի կը պահուին մանրամասնութիւնները, որոնք պիտի քննուին նախարարական խորհուրդին երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ: Բայց շատ կարեւոր պարագայ մը կը ճշդուի, այս առթիւ: Համաձայն Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներէն քաղուած տեղեկութեանց, անգլիական կառավարութիւնը պիտի շարունակէ պետութենէ պետութիւն ուղղակի բանակցութեան քաղաքականութիւնը, եթէ պատեհութիւն ներկայանայ պայմանագիր մը կնքելու օդանաւային սպառազինութեանց սահմանափակման համար:

Ինչեր կը պահանջէ Մուսոլինի

Ամերիկեան թերթերու Հռոմի թղթակիցները կը պնդեն թէ՝ Պ. Մուսոլինի հետեւեալ պայմանները դրած է Պ. Իտընի, Հապէշական հարցին կարգադրութեան համար.—

1.— Իտալիա պէտք է թեւարկութիւն մը հաստատէ Հապէշիստանի վրայ, ճիշդ այնպէս ինչպէս Անգլիան՝ Եգիպտոսի կամ Ֆրանսան՝ Մարոքի վրայ, պահելով Հապէշիստանի ներքին գերիշխանութիւնը:

2.— Իտալացի գաղթականներ պէտք է ընդունուին կանոնաւորապէս, մասնակցելու համար Հապէշիստանի բարգաւաճման:

3.— Հապէշիստան պէտք է Իտալիոյ հայթայթէ զանազան հանածոներ եւ մանաւանդ ատաղձ:

4.— Իտալիա պէտք է արտօնուի երկաթուղի մը շինելու Մասսուայէն Մոկատիշօ:

Եթէ այս պահանջներուն գոհացում տրուի բանակցութիւններով, խաղաղութիւնը կը պահպանուի, այլապէս Իտալիա քաշուելով Ազգերու Դաշնակցութենէն, պիտի դիմէ զէնքի զօրութեան:

⁂ Զօր. Կամլէն, Ֆրանսայի սպայակոյտին պետը, որ Հռոմ կը գտնուի, ռազմագիտական ծրագիր մը կը մշակէ իտալական սպայակոյտին հետ, երկու երկիրներու սահմաններուն պաշտպանութեան համար: Մանրամասնութիւնները գաղտնի կը պահուին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

90,000

Գաղութէ գաղութ շրջան ընելով, անցեալ օր թերթի մը անկիւնը տեղ գտած էր նշանաւոր «մասալ» մը,—

— « Արդէն 1,200,000 ֆրանք հանգանակուած է եւ յոյս կայ երկու միլիոնի բարձրացնելու հանգանակութիւնը »:

Չեմ գիտեր, կը յիշէ՞ք թէ մոռցեր էք.— Պոլսոյ *Ազգարար*ն էր տպած այս լուրը, անցեալ ԱՊՐԻԼ 7ին, եւ ես ալ առիթ ունեցայ քիչ մը կենալու, ապրիլ 25ին:

Եւ սակայն «մասալ»ը կը շարունակէ շրջան ընել գաղութէ գաղութ, քանի որ թէ շատ հաճելի է եւ թէ մանաւանդ Փարիզէն կուգայ:

Մեր քաղաքական կեանքին մէջ ալ այդպէս չէ՞ եղած, տարիներ ու տարիներ.

— Փարիզի «Թանօ»ը գրեր է... Փարիզէն նամակ է եկեր... Փարիզի մէջ Ֆրանսացիէն յետոյ միակ սիրելի օտարականը Հայն է... «կարելի՞ է չհաւատալ, երբ հեռագիրը Փարիզէն կուգայ...

Արդ, էջմիածնի վերաշինութեան համար Փարիզի մէջ մինչեւ հիմա հանգանակուած է ոչ թէ 1,200,000 ֆրանք, այլ ոչ իսկ անոր մէկ տասներորդը:

Տակաւին առջի օր, հանգանակիչ յանձնաժողովի անդամներէն մէկը յայտնեց բուն գումարն ալ,— 90,000 (իննսուն հազար) ֆրանք:

Եւ, կացութիւնը այնքան փայլուն է որ, յանձնաժողովին անդամները արդէն սկսեր են մէն գալ թաղէ թաղ եւ տունէ տուն...

Այս «եարուածային» գործունէութեան գլուխն անցած է Պ. Արմ. Համբարձումեան որ «*Յառաջ*»ի բաժինն ալ պահանջելու պիտի գայ, ինչպէս կը հաւաստէ Պ. Շահխաթունի:

Ուրեմն, կաթող. նորոգման վեց ամսուան բնակութիւնը, բոլոր քարոզները, դասախօսութիւնները, կոչերն ու մանաւանդ տեսակցութիւնները մինչեւ հիմա արտադրած են միայն 90,000 ֆրանք:

Մինչդեռ, երբ նոր կազմուած էր հանգանակիչ յանձնաժողովը, բերնէ բերան շրջան կ'ընէին աւետաբեր լուրերը,— Պ. Կիւլպէնկեան 60,000 ֆրանք, Ղուկասովը՝ հազար անգլիական, միւսը այսքան:

Պարապ տեղը չէ որ այժմ դուռէ դուռ ինկած են, «ամօթով չմնալու համար»:

Երբ այս է Փարիզի պատկերը, ի՞նչ կը սպասէք Մարսէյլէն, ուր Գարեգին արք. շատ ձախաւեր գործեր կատարեց, եւ Լիոնէն, ուր ծառ չէ բուսած ամէնէն չէն շրջանին...

ՎԱՀԷ

Նոր դիմումներ օտար աշխատաւորներու եւ փախստականներու համար

ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԸ ՀԻՆԳ ՏԱՐԻ ՓՈԽԱՆ ՏԱՍՆԻ

Համայնավար պատուիրակութիւն մը, որուն գլուխը կը գտնուէր Քլամամօս, եւ որուն կ'ընկերանային Ալֆորվիլի, Ժանթիյիի եւ Սէվրանի քաղաքապետները, աշխատանքի նախարարին ներկայացաւ ուրբաթ օր եւ պարզեց օտար գործաւորներու կացութիւնը: Քլամամօս պնդեց որ կառավարութիւնը թոյլ տայ քաղաքապետութեանց՝ օգնել օտար գործաւորներուն, մինչեւ որ շտկուի անոնց կացութիւնը: Այս առթիւ պահանջեց որ բոլոր ծախքերը քաղաքապետութեանց գլխուն չփաթթուին: Խնդրեց նաեւ որ աշխատելու արտօնութիւն տրուի մեկնելու հարկադրուած օտար բանուորներուն, իսկ նպաստ՝ անգործներուն: Միւսներն ալ խօսք առնելով, բացատրեցին թէ քաղաքապետութեանց (համայնք) նպաստացոյցը չափազանց ծանրաբեռնուած է գործազրկութեան նպաստի պատճառով: Այսպէս, Ալֆորվիլի մէջ համայնքը 10 առ հարիւր եւ նոյնիսկ աւելին կը վճարէ, Գոպինիի մէջ հինգուկէս միլիոն ֆրանքի նպաստացոյցի մը երկու միլիոնը կը ծախսուի օգնութեան գործին:

Պատուիրակութեան անդամները խօսեցան նաեւ քաղաքական փախստականներու մասին:

Պ. Ֆրոսար, աշխատանքի նախարարը, պատասխանելով, յայտարարեց թէ պիտի ուսումնասիրէ այն բոլոր պարագաները որ իրեն կը ներկայացուին արհեստակցական կազմակերպութեանց եւ ներկայացուցիչներու կողմէ եւ միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, ՈՐՊԷՍԶԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵԼՈՒ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՆՊԱՍՏ ՍՏԱՆԱՆ ԱՅՆ ՕՏԱՐ ԲԱՆՈՒՈՐՆԵՐԸ ՈՐՈՆՔ ԻՐԵՆՑ ԹՈՒՂԹԵՐՈՒՆ ԳՈՐԾՈՂՈՒԹԵԱՆՑ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ: ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԱՅՍ ԱՌԹԻՒ ՃՇԴԵՑ ԹԷ ԲՆԱԿՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԸ ՏԱՍՆԷՆ ՀԻՆԳ ՏԱՐՈՒԱՆ ՎԵՐԱԾՈՒԱԾ Է ԻՏԱԼԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՊԵԼԺԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ: ՆՈՅՆ ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՆ ՆԱԵՒ ՉԵԽԵՐՈՒՆ ԵՒ ԼԵՀԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ:

Պ. Ֆրոսար աւելցուց թէ մեկնելու հարկադրուած օտար բանուորներու վերադարձը սկսած է: Անոնք մինչեւ իրենց երկիրը կը փոխադրուին մասնաւոր կառախումբերով եւ կառավարութեան ծախքով: Հրահանգներ պիտի տրուին որ վճարուին նպաստընկալներու ցանկէն ջնջուած գործաւորներու 14 օրական եւ սկզբունքով վճարումը շարունակուի նոյնիսկ մինչեւ վերադարձողներուն իրենց երկիրը ժամանումը: Գալով քաղաքական փախստականներուն, նախարարը մասնաւոր կարգադրութիւն մը պիտի առաջարկէ անոնց համար, աշխատանքի առժամեայ արտօնագրով, պայմանաւ որ ներկայացուին արհեստակցական կազմակերպութեանց կողմէ:

Հայերու մասին ալ կը խօսին

Նոյն օրը երեսփ. ժողովին արտաքին գործերու յանձնախումբն ալ իր կարգին լսեց ներքին նախարարը, Պ. Փականօն, օտար տարագիրներու եւ մասնաւորապէս Սաարցիներու կացութեան մասին: Ցանձնաժողովին անդամները կարգով եւ ուժգնօրէն ձաղկեցին գործադրուած խստութիւնները (մասնաւորապէս Սաարցիներու մասին): Յետոյ յանձնախումբը նկատի առաւ օտարականներու իրաւական կացութեան ընդհանուր խնդիրը: Այս առթիւ ալ անդամները բողոքեցին Ապահովութեան տեսչութեան արարքներուն դէմ: Մասնաւորապէս կորովի լեզու գործածեցին մեր երկու բարեկամները, Մուտէ եւ Լոնկէ: Վիճաբանութեանց ընթացքին բուռն բողոքներ եղան խրուաթ գործիչ եւ նախկին նախարար Փրիպչէվիչի մասին կատարուած արարքներուն դէմ (իբրեւ հետեւանք Մարսէյլի դէպքին):

Պ. Ժան Լոնկէ յանձնաժողովին անդամներուն ուշադրութիւնը հրաւիրեց Հայերու եւ հայրենազուրկներու մասին:

Ներքին նախարարը պատասխանելով, յայտարարեց թէ անհրաժեշտ միջոցները ձեռք պիտի առնուին, գործադրելու համար «բանաւոր եւ մարդկային քաղաքականութիւն մը»: Ցանձնաժողովին բոլոր անդամները գոհ մնացին նախարարին արտայայտութեան ձեւէն, «որմէ զուրկ էր նախորդը, Պ. Ռեննէն», ինչպէս գիտել կու տայ տեղական թերթ մը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

«ՆՈՐ ԴՐՕՇԻ ՏԱԿ»

Այս վերնագրի տակ, վերջերս, Ֆիլատելֆիայի մէջ լոյս տեսաւ անգլերէն մի հատոր: Գրքի հեղինակն է տիկին Էսթէլ Գրէնոր:

Տիկ. Է. Գրէնոր այս հատորի նիւթն ալ առնուած է 1914-18ի դէպքերից:

Գաղթութեան կենտրոնը կազմում է ողբերգական արկածներով հարուստ կեանքը Արմէն Առաքելեան անունով մի հայ երիտասարդի, որ կորցնում է իր ամբողջ ընտանիքը, ազատւում է կոտորածից եւ տարագրութիւնից, ապա մասնակցում է Թուրքիայի դէմ մղուած պատերազմին եւ զինադադարից յետոյ անցնում է Ամերիկա, ուր, հեղինակի ասելով, յաջող գործ եւ երջանիկ կեանք է ստեղծում իրեն համար:

Ահա երկու բառով, բովանդակութիւնը այս հատորի:

Տիկ. Է. Գրէնոր իր այս գրքի մէջ ցուցադրել է իր խոր համակրանքը դէպի հայ ժողովուրդն ու Հայաստանը, դէպի հայկական պայքարն ու տառապանքը եւ անվերապահ դատապարտութիւնը թրքական անարգ բարբարոսութեան:

Այս տեսակէտից տիկ. Է. Գրէնոր հատորը գրական գործ է հայ ընթերցողի համար:

Դժբախտաբար նոյնը չենք կարող ասել նիւթի մշակման եւ պատմական երեւոյթների մեկնաբանութեան մասին:

Այսպէս՝ հայ–թրքական դարաւոր կնճիռի հիմքը, տիկ. Է. Գրէնոր մեկնաբանութիւնով, կրօնական է:

Մահմետական մոլեռանդ Թուրքը ջարդել է քրիստոնեայ հայութիւնը:

Մինչ Ֆրանց Վէրֆէլը հայկական գոյամարտի մէջ տեսնում է իր ազատութիւնը եւ հինաւուրց, չցեղ մշակոյթը պաշտպանելու համար անհաւասար պայքարի ելած մի հերոսական ժողովրդի գերագոյն մաքառումը, տիկ. Է. Գրէնոր գլխաւորապէս Աւետարանի եւ Ղուրանի հակամարտութեան արտայայտութիւնն է տեսնում մեր անօրինակ ողբերգութեան մէջ: Ահա գաղափարական հիմքը այս գրքի, որի առաջին էջից մինչեւ վերջինը Աւետարանը գերակշռող դեր է կատարում:

Տիկին Է. Գրէնոր վէպի հերոսը՝ Արմէն Առաքելեան, կարողացել է թրքական դժոխքից ազատուել շնորհիւ այն բանի, որ երբեք չի մոռացել Աւետարանն ու Աստուած: Ամէն անգամ, երբ վէպի հերոսը կարողանում է հրաշքով ազատուել վերահաս մահացու վտանգից, ընթերցողը անմիջապէս տեսնում է նախախնամութեան ամենազօր մատը:

Այս վէպ–կենսագրութիւնը սկսւում է հայկական մի գիւղաքաղաքի եկեղեցու մէջ, որտեղ Թուրքերը հաւաքում են հայ կանանց ու մանուկներին եւ կրակ տալիս շէնքին:

Այրուող եկեղեցուց հրաշքով ազատւում են 13 տարեկան Արմէն Առաքելեանը, իր մայրը եւ աւագ եղբայրը՝ Յովհաննէսը:

Թուրքերի ուշադրութիւնը չգրաւելու համար, Արմէնը եւ իր եղբայրը, 13 եւ 15 տարեկան պատանիներ, ծպտւում են, ծեր կանանց հագուստներ հագնելով: Եւ այդպէս ծպտուած օրերով ու շաբաթներով քայլում են տարագրուողների խմբի հետ: Դէպի արաբական անապատները քշուող այս դժբախտ ընտանիքի ամէնից կրտսեր անդամը՝ 13 տարեկան Արմէնը չի մոռանում իրեն հետ վերցնել մէկ բան — Աւետարանը: Եւ երբ, անապատի մէջ, Թուրքերն ու Արաբները յարձակւում են տարագրուողների վրայ եւ կոտորում ամբողջ խումբը, բացի 13 տարեկան Արմէնից, մոլեռանդ աւազակները չեն մոռանում վրէժ լուծել նաեւ Աւետարանից — նրանք պատռատում եւ քամիներին են յանձնում Աւետարանի թերթերը: Փոքրիկ Արմէնին յաջողւում է, սակայն, փրկել Աւետարանի առաջին թերթը, որ զարդարուած է եղել Փրկչի պատկերով:

Տասներեք տարեկան մանուկը հասկանում է որ այդ գիւտը նշան է թէ «Աստուած իրեն հետ է»: Առնում է Աւետարանի այդ թերթը եւ ամուր պահում իր կրծքի վրայ: Երեւակայի այդ ջերմ հաւատը իսկոյն վարձատրւում է: Մի քանի ժամ յետոյ Արմէնը գտնում է երկաթուղու գիծը եւ միանգամ եւս ազատւում սովից մահից:

Այդ յարձակումից առաջ Արմէնի եղբայրը՝ Յովհաննէսը զատւում է իր մօրից եւ եղբայրից եւ մօր թելադրանքով գնում է առջեւից քայլող մէկ ուրիշ խմբի մէջ օգնելու մի հիւանդ ազգականուհու: Այսպիսով Յովհաննէսը ազատւում է կոտորածից:

Հրաշքով ազատուած Արմէնը իր հերթին որոշում է գտնել իր եղբօրը: Երկաթուղու գիծը գտնելուց յետոյ, երկաթուղու կայարանի մէջ Արմէնը հանդիպում է մի թուրք զինուորի, որ իրականի մէջ մահմետականութիւն ընդունած մի Հայ է եւ որ օգնում է Արմէնին գտնել իր եղբօրը: Բայց հազիւ երկու եղբայր գտնում են իրար եւ ահա նորից ենթարկւում են Արաբների յարձակման: Արաբները կոտորում են այս երկրորդ խումբն ալ, սպանում են Յովհաննէսին եւ ծանր վիրաւորում Արմէնին:

Թէեւ երկու եղբայրները իրար ձեռք բռնած են եղել Արաբների յարձակման ժամանակ, սակայն Արաբի սուրը կտրել է միայն Յովհաննէսի գլուխը, իսկ Արմէնին միայն վիրաւորել է կոկորդից:

Վիրաւոր Արմէնը ուշաթափւում է եւ, երբ մի քանի ժամ յետոյ ուշքի է գալիս, զգում է որ իր վէրքը կապուած է: Շուրջը թափուած են դիակներ, իսկ իր կողքը կանգնած է անծանօթ մի կին:

Ո՞վ է այդ կինը:

Պարզւում է որ Զարդարը (այդպէս է կնոջ անունը) Արաբների կողմից առեւանգուած մի Հայուհի է, որ մի Արաբի կին է դարձել: Զարդարը եկել է, դիակների միջից գտել վիրաւոր Արմէնին եւ սկսել է խնամել: Տեղափոխել է հրախային մի քարայր, ամէն օր ուտելիք է բերել եւ վիրակապը փոխել, մինչեւ որ կարողացել է ոտքի հանել մի անգամ եւս հրաշքով ազատուած Արմէնին:

Զարդարը այդքանով չի գոհացել: Նա որոշել է փրկել այս մանուկը: Արաբները ուղտերի կարաւանով ապրանքների փոխադրութիւն են անում այդ տեղերից դէպի Մուսուլ: Եւ ահա Զարդարը մի յանդուգն ծրագիր է կազմում եւ գործադրում Կարաւանի մեկնումի նախօրդ գիշերը Զարդարը Արմէնին տեղաւորում է ուղտերից մէկի բեռների մէջ եւ կարում է պարկի բերանը, այնպէս որ ոչ ոք ոչինչ չնկատի:

Եւ այսպէս Արմէնը մօտ երեք շաբաթ, բերանը կարուած պարկի մէջ կծկուած ճամբորդում է մինչեւ Մուսուլ, որտեղ աննկատելի կերպով դուրս է գալիս պարկից եւ միառժամանակ Մուսուլ մնալուց յետոյ, անցնում է Սուրիա:

Բոլոր այս արկածները այնքան են չափազանցուած, որ դժուար է հաւատալ դրանց, եթէ միայն ընթերցողն ալ, այս գրքի հերոսի նման, այն հաւատքը չունենայ թէ, նախախնամութեան մատը կայ այդ բոլորի մէջ: Նախախնամութիւնը օգնութեան կանչելուց յետոյ, ի հարկէ, այս գրքի մէջ նկարագրուածներից շատ աւելի մեծ դժուարութիւններ ալ կարելի է յաղթահարել:

Նախախնամութիւնը չի օգնում, սակայն, երբ խնդիրը վերաբերում է պատմութեան եւ աշխարհագրութեան:

Այսպէս, Արմէն Առաքելեանը պատմում է որ Սուրիայի մէջ ինքը միացել է իրեն տարեկից մի խումբ հայ տղաների, որոնց հետ պոյ–սկաուտների ճամբարի մէջ մարզուելուց յետոյ, մեկնել է դէպի առասպելական մանելու Անդրանիկի կամաւորական գունդը՝ կռուելու համար Թուրքերի դէմ: Դատանի կամաւորների խումբը մեկնել է Հալէպից դէպի Երեւան:

«Մեր զինուորական գնացքը (Թրբուփ–Թրէյն) Սուրիայի հիւսիսային սահմաններով Ուրֆայի, Տիգրանակերտի եւ Պիթլիսի վրայով տարաւ ... եւ այնտեղից ալ Երեւան, Պարսկաստանի մէջ» (էջ, 103):

Երեւանը Պարսկաստանի մէջ տեղաւորելուց յետոյ, Արմէն Առաքելեանը, մի ուրիշ տեղ, խօսելով Հայաստանի հանրապետութեան մասին, Կարսը յայտարարում է Հայաստանի հանրապետութեան մայրաքաղաք:

«Անգլիայի հովանաւորութեան տակ ծնունդ Երեւանի հայկական անկախ հանրապետութիւնը: Կովկասի հարաւում գտնուող մի քաղաք՝ Կարսը դարձաւ Նոր պետութեան մայրաքաղաքը» (էջ 159):

Հայաստանի աշխարհագրութեան եւ վերջին երկու տասնամեակների Հայոց պատմութեան մասին ամենաթեթեւ գաղափար ունեցողն իսկ գիտէ որ Երեւանը Պարսկաստանում չէ եւ Կարսը Հայաստանի հանրապետութեան մայրաքաղաք չէ եղած:

Զինադադարից յետոյ, Արմէն Առաքելեանը Պոլսի եւ Ֆրանսայի վրայով գալիս է Նիւ Եորք, ուր ամէն ինչ զարմանք է պատճառում, սկսած չորս ոտքով սեղանից եւ դանակ, պատառաքաղ ու դգալից,— որոնց, իր ասելով, առաջին անգամն է տեսնում իր կեանքի մէջ, — մինչեւ Նիւ Եորքի գետնուղին:

Էհ, ասենք թէ Հայաստանը, համեմատած Ամերիկայի հետ, յետամնաց երկիր է, բայց որ Հայաստանի մէջ դանակը, պատառաքաղը եւ չորս ոտքով սեղանը անծանօթ առարկաներ են, դրան նոյն իսկ Հայաստանը չճանաչող Ամերիկացին դժուար հաւատայ: Եւ չգիտեմ թէ ինչ շահ կայ մեր երկիրը օտարներին ցոյց տալու աւելի խեղճ, քան որ նա է:

Ինչո՞ւ համար այդ ինքնանուաստացումը:

Արմէն Առաքելեանը ընդունում է ամերիկեան քաղաքացիութիւն: Քաղաքացիութեան թուղթը ստանալը առիթ է տալիս Արմէն Առաքելեանին հետեւեալ խորհրդածութիւնն անելու.

— «Վեց կարճ տարիների ընթացքում ես ձեռք բերի այն, ինչի համար խեղճ, ճնշուած Հայաստանը պայքարել է դարերով եւ ձախողել է:

« Ես, մի Հայ, այլ եւս ԱԶԱՏ էի:

«Ես հասել էի «կաթի եւ մեղրի երկիրը» եւ այժմ իմ բաժինն էի ուզում այդ երկրից»: (էջ, 160):

Ուրեմն յարգելի հեղինակի եւ հերոսի կարծիքով այս է իմաստը այն պայքարի, որ Հայերը մղել եւ շարունակում են մղել իրենց հայրենի երկրում — ճողոպրել Թուրքի ձեռքից եւ ընկնել մի ազատ երկիր, այս դէպքում Ամերիկա:

Ուրեմն, ոչ մէկ գաղափար, ոչ մէկ հաւաքական ձգտում, ոչ մէկ իմաստ հայկական գոյամարտի եւ ազատամարտի մէջ: Հայը օժտուած է միայն շատ նախնական, ընտանեկան մի ձգտումով՝ խուսափել վտանգից եւ փրկել իր կաշին որ եւ է գնով — ուրիշ ոչինչ:

«Նոր դրօշի տակ»ը լաւ ծրագրուած բայց, դժբախտաբար, ձախող կերպով գլուխ հանուած մի գործ է:

Վ. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ԳԻՇԵՐԱՅԻՆ

Գիշերուան կէսին մէջն եմ:

Բարձրադիր շէնքէն կը դիտեմ երկու քաղաքները որոնք կը քնանան գետեզերքներուն վրայ:

Լոյսերուն ճամբաներէն կը սահին մշուշներու պարիկներ: Յոր ու հեռաւոր համանուագ մը կը կաթի հոգիներու լռութեան մէջ:

Շէնքերը սուգի քօղերու մէջ կը հառին:

Աշխարհը, իր գլուխը դրած անհունութեան մէկ ալիքին վրայ, կը նիրհէ, եթերական օրօրով:

Հոգիս սրտիս վրայ է տարածուեր եւ յուզում կը հիւսէ:

Մարդերը շատոնց գացին քնանալու: Երբ մարդերը արթուն են, կ'երթայ հոգիս ու երբ անոնք կը քնանան՝ կ'արթննայ հոգիս երազներու մէջ:

Մէջս աստղ մը կը դառնայ: Ան ունի սիրոյ անվերջանալի ճամբաներ, երջանկութեան պարտէզներ եւ տառապանքի վիհեր: Մէկ բնակիչ ունի այդ աստղը եւ անհաշուելի տարածութիւն:

Ու մէկ մեղեդի.

— Ո՛վ իմ ամէնէն գեղեցիկս,
Ո՛վ իմ ամէնէն սիրելիս,

Սէրը ծանրածանր քաղցրութիւն մըն է: Մեծ ու խորունկ է հոգիս զայն կարենալ պարունակելու եւ տանելու համար: Եւ լուռ ու մունջ եղար հոգիս, տարիներու կրակուած շրջաններուն մէջ: Տառապանքը եղաւ իմ ճակատագիրս ամէնէն մեծ հատորը եւ զայն ոչ ոքի կարդացուցի:

Հիմա որ բացուեցաւ ամբողջ ներքին մատենադարանս, դուն ես իմ ընթերցողս եւ ունկնդիրս, ո՛վ իմ բովանդակ վէպս եւ համայն ուրախութիւնս:

Տառապանքը գիս հիւանդացուց եւ երջանկութիւնը գիս հոգեվարք բրաւ:

Նոր կը ծնիմ հիմա: Կը ծնիմ սրբազան կրակէ մը որ գիս սրբեց իմ բոլոր մեղքերէս:

Դուն եղար անցեալ գիշերներէ վերջ իմ դրախտական առաւօտս, դուն իմ ծաղկանոց գարունս, իմ լուսեղէն հացս ու գինիս աստղակայլակ, փափկութեամբ եւ շնորհով ու սիրոյ հանքով հորուած ո՛վ իմ կրօնս:

Փոքրիկ աստուածուհի,

Բնութիւնը մեհեանի նման է ահա գիշերին մէջ եւ խորհրդաւոր արարողութիւն մը կը ծաւալի մինչեւ երկնակամար ...

X

Եզերական ու երանելի ոժերով խաղը բան մը կայ մթնոլորտին մէջ: Դալուկ բան մը կայ որ կը պահէ սիրոս ալիքներու մէջ:

Տուները գլուխ գլխի կը քնանան:

Կարծես աւելի կապոյտ կը դառնայ երկինքը:

Կառք մը կը թաւալի անտեսանելի փողոցի մը մէջ:

Սգաւոր թագուհի մը կը խեղդէ իր նոճաստանակին մէջ: Մարդիկ կը փախչին գետնուղիներէ: Ջահ մը կը պտըտի դղեակին սենեակներուն մէջ: Կուկայ: Անձնուէրներ ու գաւաթներ մութին մէջ իրար բզքտել կը ջանան, խուլ ձայներով:

Կուլը կը հասնի մինչեւ հոգիիս դռներուն առջեւ:

Աչքիս առջեւ կը փայլին դաշոյններու կայծակները:

Գերեզմանատան հողերը վեր կ'ելլեն, կ'ուռին եւ յանկարծ կը պատռին, բանալով փոսեր: Կը շարժին բրիչներն ու բահերը:

Կամուրջին վրայէն գաղտնի կ'անցնի մեռելակառք մը:

Մէկը կը պոռայ եւ ինքզինք կը նետէ գետին մէջ:

Քանի մը աստղեր կը թափին ջուրին մէջ եւ զայն կը փոխեն արիւնի գոյնի:

Սրտէս կը փաչէ արեան բարակ առու մը ...

Մահիկը կը ծագի հորիզոնին արեւելեան աղեղէն: Կը ծագի արիւնաթաթախ, կաս կարմիր ընկղմամբ: Ոճիրներու հին հեթանոս քաղաքի մը կը փոխուի համայնապատկերը: Ամպ մը կը սահի լուսինին վրայէն, զայն վերածելով կարմիր գիծերու խաղերու մը:

Ջերմութիւնը կ'անձրեւէ: Մառերը շնչահեղձ կ'ըլլան եւ շուշաններ կ'առանձէն իրենց բուրումնաւէտ հոգին:

Կը բարձրանայ լուսինը ամպազերծ, փոխուած դեղին նարինջագոյնի:

Սիրոյ, ոճիրի եւ մահուան գոյներ ունի գիշերը:

X

Կը գտնուիմ նոյն այն պատուհանին առջեւ ուր ծաղկեցուցի խոստովանութեանս շուշանները իր լուսագեղ դէմքին առջեւ: Ուր ստացայ կեանքիս մեծագոյն ընծան,— իր հոգին:

Հրախաղութեան գիշեր մըն էր. յենած էր պատուհանին ու ձախ թեւս մէջ էր:

Իր գլխին կոնակին վրայ քաղցր ջերմութիւն մը կը հեւար:

Հրթիռները հսկայ եւ տարաշխարհիկ ծաղիկներու պէս կը բացուէին օդին մէջ ու վար կը կախուէին ոսկի թելերով, կանանչ աստղերով եւ կարմիր գունափոխութիւնով:

Ես կը դիտէի իր դէմքին հրախաղութիւնը:

Սիրով ու սարսուռով շրթներս մօտեցուցի իր մազերուն եւ համբուրեցի անմահ գլուխը իմ փոքրիկ աստուածուհիիս:

Ցամեցի յամրօրէն իր տաք մազերը:

Ան ինչ ջերմութիւն էր որ կ'այրէր իմ գլուխս եւ կը բանկեցնէր հազար լարերը հոգիիս:

Ան իր գլուխն ու թեւը յանձնած ինծի, անայլայլ գեղեցկութեամբ կը նայէր հրահանգիչին, մինչ հոգիին մէջ փոքր ալիքներ կ'եռային ...

Օդին մէջ կանանչ ամպհովանի մանիշակագոյն ծաղկերով եւ արծաթ թելերով:

Կը հոտոտէի իր մազերը որոնց մէջ նրբենի բոյր մը կը մեներգէ:

Ոսկի օձ մը կ'ելլէ գալարուելով, օդին մէջ, կը պայթի եւ կը դառնայ հեքեաթային շատրուան:

Գլուխս կը դնեմ իր ուսին վրայ ու սիրտս կը նուաղի ...

Գետեզերքին վրայ կրակէ անիւներ կը դառնան, ճարճատիւնով եւ ասուպներու կարկուտներ կ'արձակեն ...

Լոյսերը կը պարեն իր դէմքին վրայ:

Կ'ըսէ ինծի.

— Նայէ, ի՛նչ գեղեցիկ է ...

— Գեղեցիկը դուն ես ... Ես ուրիշ հանդէս հանդիսատեսն եմ ... Ու դուն պէտք է դիտես իմ հոգիիս հրախաղութիւնները որոնք կը շարունակուին անվերջ ...

— Բայց նայէ՛, նայէ՛ ...

Անզգալի էր այդ հիացիկ կանչը:

Բարի ուռմը մը դողդղալով եւ ոսպալով կը բարձրանար գիշերին մէջ, կը պայթէր ու տեսանելի կ'ընէր գունագեղ մանրանկարչութիւն մը ...

Կը սեղմեմ իր ուսը, իր թեւը, պատճառելով իրեն երջանիկ ցաւ: Մատներէս կը կաթկթին հրդեհուած մեղքեր: Մինչ ես կը բանահիւսեմ.

— Փոքրիկ, գեղեցիկ, պաշտելի սի-

Գաղթերգ

Ո՛չ ոք գիտցաւ թէ ինչո՛ւ մայրամուտի պահերուն
Ես կ'ըղձայի միայնակ գիտել ջրվէժը գիւղին.
Նստիլ երկա՛ր խռներով սփռած ժայռիս թիկունքին,
Ու երազել մաքրափայլ յոյզերն սիրո՛յ վայրերուն:

Ըլլալ մինակ, անջատուած փոթորկածուփ աշխարհէն,
Սրտիս մէջ սէր, եւ աչքիս առջեւ պատկեր մ'ագուակաւն.
Ոտքերուս տակ ոստոստուն կոյս ալեակներն գունեբիփեան,
Եւ բեկորնե՛ր խինեւրու օծուած ներմակ փրփուրէն:

Ո՛չ ոք գիտցաւ թէ ինչո՛ւ տշնան իրկուն մ'ալ յանկարծ
Զիս չըգտան ջրվէժին հառաչներուն յանդիման.
Եւ ո՛չ ալ լուռ դաշտերուն մենութեան մէջ սրբացած:

Օրեր անցան. ու ամանք շնմէն իրենց հիւղակին,
Աստղերուն հետ անտրտունջ եւ լուսնին տակ ոսկեման
Տեսան աղջնակ մ'որ կուլար ինկած ժայռիս թիկունքին:

ԱՐՄԱՄԱԵՐԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ

ՄԵՐԿԵԱՆՔԸ ՕՏԱՐ ԱՉՔԵՐՈՎ

ՌՈՒՍ ԶԻՆՈՒՈՐԸ ԵՒ ՄԱՆԿԱՄԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻՆ

(Հարիւրամեայ դրուագ մը)

Այն առեւտրական շահերը, զորս Անգլիա հոգածու է պահպանելու աշխարհի բոլոր մասերուն մէջ, եւ որոնք իբր պատրուակ կը ծառայեն իր քաղաքական ծրագիրներուն, զիս Հայաստան առաջնորդած էին, քանի մը տարի առաջ: Ռուսերը արդէն բռնած էին հայկական հողամասը գրաւել, եւ գիտենք թէ ի՛նչ յաջողութեամբ պսակուեցաւ իրենց ձեռնարկը, ի վերջոյ իրենց առաջացածները տարածեցին մինչեւ Արաքս: Հայաբնակ սլաւ զինուորներ, որոնք Պալթիկի եզերքներէն Կասպից ծովուն ափունքը փոխադրուած էին, Հայաստանի հողը կը ծածկէին նուաճումի գործիքներով, եւ որոնց շատ աւելի պէտք ունէին կռուելու զիրենք տառապեցնող կլիմային, քան գրաւուած ժողովուրդներու դիմադրութեան դէմ: Ամէն օր, անոնց շարքերը կը նօսրանային, եւ իրենց ոսկորները կը ճերմկցնէին Կուրի դաշտավայրերուն մէջ, առանց իրենց սուրը պատեանէն դուրս հանելու: Այն բժշկական քանի մը ծանօթութիւնները, զորս ունէի, որոնք անծանօթ էին այս կողմերու բնակիչներուն, զիս յարաբերութեան մէջ դրին ռուս բանակի պետերուն հետ: Զիս շահագրգռողը Փիէռ Սթարովսքի անունով երիտասարդ զինուոր մը, որ յաճախ անկանոն ջերմ ունէր՝ բժշկեցի, կը թուէր միացնել այն խոնարհ հնազանդութեան, որուն վարժութիւնը ռուս կարգապահութիւնը իր բոլոր զոհերուն կուտայ, բարոյական յարաբերութիւններ բուսական հաղուագիւտ ատրուկ ժողովուրդներու մէջ:

Զորս տարի ետքը, Հայաստան վերադարձայ եւ հոն աւելի երկար ատեն մնացի: Արդէն ռուսական նուաճումը աւարտած էր եւ սուրը ամէն ինչ տապալած էր: Ծորաչէս կը յուզուէի այս երկրագործ ժողովուրդեան ճակատագրի մասին: Ան օժտուած էր համեստ առաքինութիւններով, որոնք իր երկարատեւ ստրկութեան պատճառաւ գձձութեան փոխուած էին, եւ կը բնակէր աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ երկիրներէն մին, եւ աւերումի, գերութեան եւ չքաւորութեան նշաւակ, նոյն իսկ իր դաշտերուն բեղնաւորութեամբ, իր աղբիւրներուն գեղեցկութեամբ եւ այլ ձիրքերով, զորս երկինք շռայլած էր իրեն, վերածին աշխարհի օրրան, նախամարդու հին դրախտը, Հայաստանը աւար դարձած է օտար բոլոր յափշտակութեանց: Ի՛նչի ծառայած է այդ իր դաշտանկարներուն պերճ չքեղութիւնը, իր լեռներուն վեհափառութիւնը, եւ այն հրաշալի խառնուրդը վայրի եւ գաղտային գեղեցկութեանց, այն բուսականութեան պերճանքը, չքնաղագեղ գետերը, ծիծղուն հովիտներն եւ ընդարձակ արօտատեղիները: Հայաբնակ տարիներէ ի վեր, այլ եւս իրեն չեն պատկանիր իր դաշտերը, իր արքայանիստ քաղաքները կործանած են, իր աղբիւրները հարեմներու չէլ հեշտութեանց կը ծառայեն: Նուաճող բանակները այս դժբախտ երկրին վրայ իրենց կործանման եւ աւերումի ակօսը թողած են կարգաւ, իր բնակչութիւնը անդադար կը նուաղէր հետզհետէ ոտնահարուած: Իր յիշատակները, ինչպէս իր նախապաշարումները, իր անցեալը ինչպէս եւ իր ապագան, իրեն կը խօսին միայն ստրկութեան եւ թշուառութեան մասին: Ազատ դեռ, Կովկասի բնակիչները միայն պահած են, իրենց անպարտելի, վայրագ, աբեւմարդոու բարքերը, մարդկային արժանապատուութեան զգացումը, որոնք, թշնամի ցեղերու բաժնուած, անհանդուրժ լեռնի, կոտորածի մէջ կ'ապրին, մարդասպանութիւնը, կողոպուտը, վրէժառութիւնը, ահա իրենց գոյութեան օրէնքներն ու պարտականութիւնները: Կը թուի թէ իրենց բնաւորութիւնը կը համապատասխանէ եւ կը պատշաճի զիրենք շրջապատող վայրի բնութեան, այսպիսի ժողովուրդ պէտք էր որ բնակէր այս անսահման ժայռերը, պալատներէն աւելի ընդարձակ քարայրները, ջրվէժներուն ափունքը, առբերուն կատարը եւ անդունդներուն եզրը:

Աթարովսքի, զոր Հայաստանի մէջ գտայ նորէն, իր արկածները պատմեց ինծի, որոնք շահեկանութենէ զուրկ չեն, եւ կենդանի կերպով կը պատկերացնեն այս երկիրներու քաղաքակրթութեան վիճակը, զոր Ասիան եւ հիւսիսը կը վիճին իրարու հետ, ուր Արեւելքի բարբարոսութիւնը կը կռուի Արեւմուտքի բարբարոսութեան հետ: Մուսկով երիտասարդ զինուորին պատմութիւնը ճշդութեամբ պիտի հաղորդեմ: Գեղեցիկ տղամարդ մըն էր, իր նայուածքը արտայայտիչ էր եւ իր խարտեաշ մազերը բնական խոպոպներ պիտի ձեւացնէին, եթէ զինուորական համազգեստը զանոնք անողոքաբար տափակցուցած չըլլար: Ռուսական դիմագծութիւնը, որ մեզի անճանչի եւ այլանդակ կ'երեւայ, իր մօտ զուարթամիտ բնաւորութեամբ խառն էր, քաղցրաօդ երեւոյթով մը, որ հաճելի էին նայուածքին, եւ զայն կը գերէին: Ենարհքով զինուոր, որ կը կատարէր բոլոր իր պարտականութիւնները խղճահար հոգածութեամբ մը, հլու իր պետերուն, եւ ասէք ղառ, բազմաձիր ընդունակութիւններ ունէր, եւ ձեռական մեծ ճարտարութիւն մը: Արհեստով ատաղձագործ եղած էր, եւ յաճախ զանազան գործերու մէջ կ'աշխատցնէին եւ հակառակ ռուսական կարգերու խստութեան, բարձրաստիճան պետերը որոնց մէկէն աւելի ծառայութիւն կը մատուցանէր, կը սիրէին իր զուարթութիւնը, եւ անոր իր ընկերներէն աւելի տարբեր աչքով կը նայէին: Դեռ կը կարծեմ զինքը տեսնել, իր աշխատանքի տարազով եւ իր արհեստի յատուկ գործիքներով, ականջին վրայ թեթեւօրէն հակած ծառայարդ գլխանոցով, եւ զուարթօրէն իր հայրենի երգերը կ'երգէր, իր վրայ սեւեռել տալով Վրացուհիի մը նայուածքները, նշաձեւ, սեւ-սեւ աչքերով Վրացուհիի մը:

Վեց ամիսներէ ի վեր Թիֆլիս՝ պահակազօրին մէջն էր: Այս քաղաքը, որուն արեւելեան մեծասքանչ չքեղութիւնը այնքան ճամբորդներ նկարագրած են, աւերակոյտ մըն է միայն. վերի թաղերը մանաւանդ քարէ կտորուանքներով խճող փողոցներ միայն կը ներկայացնեն, իրարու վրայ չինուածապատշաճներէն անջատուած: Տեղը նկարչագեղ էր յիսուն տարիներ առաջ:

(1)

բախտս, կը սիրեմ քեզ, կը սիրեմ քեզ, կը սիրեմ քեզ···

Օդին մէջ պահ մը կը փողփողի մետաքսի վրայ բանուած զարդանկարչութիւն մը։

— Ի՜նչ գեղեցիկ ես, ո՜վ իմ փոքրիկ սիրականս, դուն գտուած լոյսով շինուած ես · մնած ես երկինքով ··· Քու տարիքիդ չափ գեղեցիկ ես դուն եւ քու գլխուդ վրայ աստղ մը կը շողշողայ ···

— Օ՜, ինչ գեղեցիկ էր ···

Այո՛, գեղեցիկ էր։ Պարսկական կապոյտ գորգի մը վրայ երեւաց Շահ Ճեմշիտի ննջասենեակին մէկ պատը···

Սուսակ, կարկեհան, յասպիս ու տպազիոն կը տեղայ ջուրին մէջ ···

Ու կրակ կը մաղին սրտիս վրայ ···

Ակիճի մը նման կը բռնեմ իր թարթափող գլուխը, որ լեցուած է շնորհքով եւ օրրութեամբ ու կը համբուրեմ, կը համբուրեմ ···

— Նեղացա՞ր ···

— Ո՛չ ···

— Բարկացած չե՞ս ···

Կը շարժէ իր ծաղկաչէն գլուխը ···

Երկինքին վրայ կը բարձրանան, կ'իյնան, կը կլորնան բազմաթոյր եւ բազմաձեւ լուսավառութիւններ ···

Հոգիիս մէջ երջանկութիւնը կը սկսի իր հրախաղերը։

Սիրտս բոցկած կը տրոփէ։ Երակներուս ամբողջ արիւնը հրդեհուած է։ Գլխուս մէջ աստղեր կը դառնան եւ աչքերուս մէջ կապոյտ գոհարներ կը շողան։

Թեւեր կը պարգեւուին ուսերուս եւ ոսկի կը տեղայ ափերուս մէջ։ Լոյս մը կը պարէ հոգիիս մէջ։ Կը լսեմ գեղ յանկերգուած մեղեդիներ։

— Գիտե՞ս, կ'ըսէի թէ աչքերս բաց պիտի մեռնիմ. եթէ վաղը մեռնիմ՝ մէկ մ'ըզիս կրնամ գոցել ···

Իր ժպիտին հրախաղութիւնը լուսաւորեց դէմքին վրայ ···

Անքուն մնացի այդ գիշեր, այս գիշերուան նման։

×

Կիսալուսինը առած է իր սովորական գոյնը։ Կը գրկեմ երկու զաւակներս՝ տառապանքս ու երջանկութիւնս։ Կը զգամ մէկուն գլուխը, կը լսեմ միւսին պարը՝

— Իմ սիրելի զաւակունքս ··· Կը սիրեմ երկուքդ ալ, քանզի ձեզմէ մին ոչինչ է առանց միւսին ··· Եկէ՛ք, ձեր գլուխները աւելի մօտեցուցէք գլուխիս։ Եկէք, համբուրեմ ձեզ ···

Փենջերին վրայ լապտերները կը նային։ Անոնք գիշերուան աչքերն են։

Ժամանակը մը կը վժայ միջոցին մէջ։ Ձայն կարելի է լսել հոգեկան լռութենով։ Վիշտ, յուզում, սէր եւ սարսափ ալեկոծութիւններով խառն հասանք մըն է ան։

Այդ երաժշտութիւնը կը լսեմ ես ու իմ փոքրիկ տառապանքս։ Քանզի ան ալ մերոն է իր խորանին ու սրտիս մէջ։

Երջանկութիւնը անքուն է եւ խոր տառապանքը անհրապ։

Առաւօտը հեռու չէ։ Պատուհանին ցոլքերէն կը բարձրանան նարնջագոյններ, ծաղիկներով բեռնաւոր։ Անհրաժեշտ այծաերեւի բոյր մը կը գինովցնէ զիս ···

Արուսեակը երկու կ'ըլլայ ու կ'իյնայ աչքերուս մէջ։ Կը գոցուին աչքերս, կ'սկսիմ քնանալ ու կ'երազեմ մեռնիլ։

Փողոցին մէջ խաչքերով կը սարքեն խարուկահանդէս։

Կ'ուզեն որ անոր վրայ այրեն իմ զաւակս՝ տառապանքը ···

Կ'աղաղակեմ ու կ'արգիլեմ ···

Արշալոյսին մէջ կանգնած է սիրականս եւ իր ժպիտէն կը ծագին ճառագայթներ։

Երջանկութիւնը կը վազէ ու կ'ազատէ իր հարազատ եղբայրը կեանքը։

Արցունքներովս կը մարեմ խարոյկը։

Մթնոլորտը կը լուսաւորուի։

Ի՜նչ գեղեցիկ է աշխարհը, ի՜նչ գեղեցիկ է կեանքը, ի՜նչքան գեղեցիկ է իմ աստուածուհիս ···

Մարդիկ որքան կ'ուզեն որ ճահիճ վերածեն աշխարհը։ Լուսաւորները պիտի ծաղկին միշտ։ Երազները պիտի ամէն եւ Սէրը, միակ կրօնքը պիտի մնայ։

Արշալոյսին քով կանգնած եմ։ Անոր հետ պիտի քալեմ։ Անոր հետ պիտի շրջիմ երկրի եւ երկինքի վրայ։ Ու աղօթքս·

— Ո՛վ իմ աստուածուհիս,

Դուն ես իմ զարման առաւօտս։ Քու մէջդ վերածնայ ես։ Բարձրացուր զիս արքայութեան։ Ես երկինքը հերկել եւ տառապանքի սերմերէն ծնցնել բարի աստղեր, որպէսզի աւելի լուսաւոր դառնան մեր գիշերները։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԾԱՂԿԵՓՈՒՆՋ ՄԸ
ԻՐԱՆԻ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐԷՆ

— • —

ԽՄԲ.— Հմուտ իրանագէտ եւ անգլիագէտ Յովսէփ Միրզայեանցի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ յունիս 12ին, Թէհրանի մէջ, ստորեւ կը ներկայացնենք փունջ մը, իր թարգմանութիւններէն։

Ինչպէս գրած էինք, ողբացեալը վերջերս ձեռնարկած էր «Շահնամէ»ի ամբողջական թարգմանութեան։ Անցեալ տարի, Ֆերդուսիի հազարամեակին առթիւ, հրատարակեց կարգ մը հատուածներ միայն — 1. Ռոստոմ եւ Սոհրաբ — 2. Ռոստոմ եւ Աքվարուս — 3. Ռոստոմ եւ Էսֆանդիար։ Իսկ բազմաթիւ պարսիկ բանաստեղծներու գործերէն կտորներ թարգմանած էր տարիներու ընթացքին.—

Նա, որ իր ոտքը գոռոզութիւնից չէր
դնում հողին,
Ինքը հող դարձաւ ու մարդիկ անհոգ
վերան քայլեցին։
Մարդուն, որի գլխի մէջ ուղը բնաւ
տեղ չունի,
Մի իր հաշուի՛ր, քանզի նա չէ՛ մինչեւ
իսկ կենդանի։
Ինչ որ խնամու քեզանից խմում էինք՝
գինի չէր,
Սրտի արիւնն աչքերից բաժակի մէջ
հոսում էր։
Մի գլուխ որ սիրով սիրելիների ճամ-
բին չի գնայ,
Ուսերի վերան թէ ոչ ծանր բեռ
ուրիշ ի՞նչ է նա։
Ասացի սիրտս փրկեմ ես կարբից
նորա գիսակի·
Բայց ի՞նչպէս փրկեմ· ընկած է օղակն
ի մէջ օղակի։
Ինչի՞դ է պէտք որ զօրքով
Կռուի գնաս ո՛վ հոգեակ·
Դու ինքդ աչք եւ ունքով
Ցրիւ կուտաս մի բանակ։
Ըստացուածքով ու գիրքով
Անուն երբեք չի ստանայ
Այն մարդը տօտր, որ չարիքն
Իր երակում ունենայ։
Հարստութեամբ անհոգի
Այսինքն դարձար դուն Ղարունն(*),
Շունը ոսկեայ մանեակով
Չէ աւելի քան մի շուն։
Եթէ ամբողջ քաղաքում
Միայն մէկ փուշ զանես դու,
Ով որ խեղճ է ամէնից
Նորա ոտքն է մտնելու։
Եւ այն ամէն ճշմարտութեամբ
Որ յատուկ է կշիռքին
Դարձեալ թեքւում է այն կողմ
Ուր տեղ դրուած է ոսկին։
Անժխտելի նշմն է
Մի պետութեան վախճանի,
Երբոր հզօրը նորա
Թոյլի հոգսում չի լինի։
Դու մի քանդիր քո ձեռքով
Քո թշնամու հայրենին
Որ թշնամին դորանից
Քեզ մեծ չարիք չի անի։
Թէ փողոցի մի որբիկայ
Ցաւ պատճառէ ազնիւին,
Թող քարի մարդն այդ քանից
Չվշտանայ բնաւին։
Եթէ մի քար ջախջախէ
Կողքը ոսկեայ մի թասի,
Չի բարձրանայ քարի գին
Ոսկու գինը չի պակսի։

ՍԱԱՏԻ

Վերջը մարդուս անկողին
Հո՞ղ է միայն երկու բուռ,
Ուրեմն ի՞նչու բարձրացնես
Մինչեւ երկինք քո կըտուր։
Երբ մարդ վերջապէս մի բրուտի հա-
մար կաւ պիտի լինի,
Թո՛ղ ուրեմն այսօր մի կուժ ծեծէ բր-
րի եւ լեցրէք գինի։

ՀԱՖԻԶ

Սրտիս վիշտերը աշխարհում
Թէ բաժանեն հաւասար,
Էլ ոչ մի սիրտ չի մնայ
Որ չլինի վշտահար։
Հովը որ իմ երեսիս
Փչում է քո գիսակից,
Քան թէ սրմբուլն անուշիկ
Թւում է ինձ բուրալից·
Գիշերն երբոր քո հրան
Գիրկս եմ առնում մտովին,
Առաւօտեան վարդի պէս
Բուրում է իմ անկողին։

ԲԱԲԱ ԹԱՀԻՐ

Եթէ ես մեղք չը գործեմ
Աստուծոյ գութին ի՞նչ կարիք·
Շնորհիւ մեղքիս է միայն
Որ գութն ունի արժանիք։
Որքան էլ խիստ ու ուրեսուր
Կեանքում լինի քո վիճակ·
Եւ որքան էլ դառնութեամբ
Լցնեն երկինք քո բաժակ,
Տմարդ մարդոց մէկ շիթ ջուր
— Որքան էլ զով ու վճիտ —
Եթէ կրակում էլ լինես,
Մի՛ կաթեցրու շրթունքիդ։
Նա որ իմ կաւ շաղախեց,
— Յայտնի չէ ինձ բնութին —
Դրախտի համար ստեղծեց,
Թէ դժոխքի ինձ բաժին։
Կին ու քնար ու գինի
Առուի ափին դալարիկ,
Ինձ քո՛ղ կանխիկ երեքն այս,
Ու դրախտը քեզ ապառիկ։
Առատ ամպէս մի վարդի
Պիննեց ու մեզ հող տարաւ,
Գիտէր թէ մեր գործերից
Ինչ դուրս կը գայ վատ ու լաւ։
Չէ, ինչ յանցանք որ գործենք,
Առանց նորա հրամանի,
Էլ ո՞րտեղից դուրս եկաւ
Հուրն ու տանջանք գեհենի։
Եթէ մարդկանց չարն ու բարին
Վճռեց Աստուած նախապէս,
Ուրեմն իմ արարքներս
Ինչո՞ւ հաշիւը տամ ես։
Ասա՛ ինձ խնդրեմ, ո՞վ է աշխարհում
որ մեղք չունենայ·
Այն մահկանացուն որ մեղք չգոր-
ծեց ի՞նչպէս ապրեց նա·
Ես վատ եմ անում եւ դու ինձ վատով
պատժում ես, ո՞վ Տէր·
Ասա՛ ինձ խնդրեմ, ապա ես ու դու
ինչո՞վ ենք տարբեր։
Ես մի ապստամբ հպատակն եմ քո,
Ո՞ւր է քո ներում·
Սեւասիրտ եմ ես, ո՞ւր է առաջնորդ
լոյսդ անպատում։
Եթէ դրախտը տաս մեզի ի փոխարէն
արդար գործերի,
Վարձատրել է դա, ո՞ւր մնաց հապա
քո շնորհք ձրի։

ԽԱՅՅԱՄ

Գիշերն ասում եմ գուցէ ցերեկով
ազատուեմ ցաւից,
Ցերեկն բաղձում որ գիշերը գէթ
մեղմէ իմ կսկիծ,
Այս դժբախտ կեանքից անցան քառա-
սուն երկար տարիներ,
Եւ գիշերը դեռ ցերեկ եմ փնտռում,
ցերեկն էլ՝ գիշեր։

ԱՋԻՐ

(*) Առասպելական հարուստ Արաբներու մէջ։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Հայկական ճաշ

— • —

Սեստինի, Ֆլորանսի Ակադեմիային, ԺԸ. դարուն ճամբորդութիւն մը կատարելով Փոքր Ասիոյ մէջ, նամակներու ձեւով գիրք մը տպած է իր տպաւորութիւններն եւ գիրքով մը լոյս ընծայած,— Voyage dans la Grèce Asiatique, ուր բուսաբանական, պատմաժողովրդագրական շատ կարեւոր տեղեկութիւններու կարգին՝ կը խօսի նաեւ Հայոց մասին։

Մեր ձեռքին տակ գտնուած օրինակը խմբագրէին Ֆրանսերէն թարգմանութիւն մըն է, տպուած Փարիզ 1789ին, յառաջաբանին մէջ, թարգմանիչը խօսելով այն ժողովուրդներուն մասին, որոնք կը յիշատակուին գիրքին մէջ, կը գրէ.— «Ամէն կողմ կը տեսնէք Թուրքերը, Քանտարմիրը եւ Հարաւահայերը, Յոյները վայրենաբարոյ են, արուեստներէն տակաւին բարեհամբոյր, գեղեցիկ են, բայց գռեհիկ, իրենց կեանքին մէջ մաքուր կ'անցընեն խաղերով, պարերով եւ զուարճութիւններով, Հայերը բոլորն ալ առեւտուրի մէջ են, այնպէս որ ազատ են՝ քանզի հարուստ։ Հրեաները այնպէս են ինչպէս որ եղած են միշտ, աղքատ եւ ամբարիշտ»։

Գիրքին մէջ ամէնէն հետաքրքրականն գլուխն է մեզի համար ԺԹ. նամակը, գրուած Պրուսայէն, 23 մայիս 1779ին, ուր կը նկարագրուի թէ ի՛նչպէս կը ճաշէին Հայերը այդ թուականներուն։ Թարգմանաբար կուտանք.

«Նամակ մը ունէինք, յանձնելիք Հայու մը, որուն անունն է Շողիա — էլի (?) եւ մականունը՝ Փելին — օգլու (փանծարկի զաւակ), արհեստով ոսկերիչ եւ շատ հարուստ։ Այս նամակը մեզի տուած էին Պ. Պ. Սերրոս, հայ վաճառականներ, կաթոլիկ, հաստատուած Կալաթա։ Պրուսա բնակող Հայը, պատուելու համար մեզ՝ հրաւիրեց ճաշի, իր ամարանոցին մէջ, սակայն անձրեւը դադրած չըլլալով երէկ, ճաշեցինք քաղաքի իր տանը մէջ։

Այս առաւօտ կանուխ եկեր էր մեզ առաջնորդելու, որպէսզի քիչ մը ժամանակ անցընենք եւ քէյֆ մը ընենք ճաշէ առաջ։ Սակայն իրեն հասկցուցինք որ մեզի համար անկարելի էր իր տունը երթալ այդ ժամուն, որովհետեւ կարեւոր գործեր ունէինք։ Նոյն մարդը այնքան կը փափաքէր մեզ հիւրասիրել, որ մեզմէ խոստում առաւ թէ իր տունը պիտի երթայինք ժամը 11էն առաջ։

Երբ հասանք իր տունը, որ իրապէս գեղեցիկ է, բայց արեւելեան ճաշակով կահաւորուած, մեզի տրուեցաւ թրքական երաժշտական համանուագ մը,— աւրժէշ մը կը կատարէր իր նուագարանը (psaltérion), միւսը — ման մը որինգ կ'ածէր, ուրիշ միւս — լման մըն ալ կը նուագէր պարսկական նուագարան մը, որուն անունն է Ռէպապ, բոլորովին նման մեր rebecին (եռալարի ջութակ), ուրկէ կը ծագի իր անունը։

Նուագածուներէն մէկը, ի պատիւ մեզի կ'երգէր մասնէ այսինքն թրքական զովասանքներ, իսկ Աստուծոյ բարի ծառան, աէրվիշը, ինչպէս իրենց սովորութիւնն է, իր նուագարանը կոտրելով հանդերձ՝ ճարկիկէ (պարսկական ծխամորճ) կը ծխէր միաժամանակ։

Այս երաժշտութիւնը, որ կարծես կը քերթէր մորթս, այնքան սկսաւ ձանձրացնել զիս, որ խորհեցայ այդտեղ թողուլ երաժշտութիւնն ալ, նուագածուներն ալ, եւ փախչիլ յարակից սենեակ մը, բարեբախտաբար սակայն ճաշը բերին եւ նուագը դադրեցաւ։

Եւրոպական ճաշի ժամանակ, սովորութիւն է սկսիլ ապուրով՝ ինչպէս գիտէք։ Հայկական ճաշի ժամանակ՝ սովորութիւն է սկսիլ սրուակ մը ջուրով, զոր առաջին անգամ կը խմէ տանտէրը, որպէսզի կոչնականները որ եւ է կասկած չունենան, թէ ջրոյ քովինին կուտայ եւ այսպէս ջուրը սրուակը կ'անցնի մէկէն միւսին, ամբողջ ճաշասեղանին շուրջը։ Կը կարծէք տեսնել հայկական կերակուրներ, բայց ամէն բան պատրաստուած էր ֆրանսական ձեւով, որովհետեւ Պ. Օզէ (Ֆրանսացի) իր խոհարարը զրկեր էր, որ պատրաստէ մեր ճաշը։ Ճաշէն վերջ մեզ տարին պարտէզ, ուր մեզի հրամցուցին սուրճ եւ ծխամորճ։ Վերադարձանք բերիւոնք ուշ ատեն»։

Ի. նամակն ալ, գրուած Պրուսայէն 30 մայիս 1779ին, կը նկարագրէ հայկական ճաշ մը, որ աճուառիկ.—

«Ժամը 11ի առեններ գացինք հայ վաճառականի մը տունը ճաշի, այս Հայուն անունն է Սար — օղլու (բարեկամի զաւակ)։ Ինքն էր, որ եկաւ մեզ առաջնորդելու իր տունը, — ինչպէս սովորութիւն է՝ բնակիչներին պիտի պարտաւոր է անձամբ առաջնորդելու հիւրերը։ Հայ վաճառականները 200 կը հաշուուին քաղաքին մէջ,— մեզ հիւրասիրողը բնիկ մըն է եւ շատ հարուստ։ Այս ժողովուրդը կ'ապրի շատ համեստ եւ երջանիկ, ինչ Ֆրանսացի միսիոնարները իրենց շահերուն համար, խռովութիւն յառաջացնեն անոնց բնակիչներուն մէջ։

Մեզ հիւրասիրող Հայը կը բնակի տան մը մէջ, որ գեղեցիկ է եւ սիրուն, թէեւ իրենց ազգային ճաշակով, — ընդհանրապէս Հայերը որ եւ է պերճանք չեն սիրեր դնել իրենց կահաւորումին մէջ։ Իրենց ամբողջ կահոյքը կը բաղկանայ սոֆայէ մը, որուն վրայ կը ճաշեն, կը խմեն, կը քնանան ու ժամանակ կ'անցընեն, վերջապէս զայն կը գործածեն իրենց տնական բոլոր գործերուն համար։

Պարզութիւն իրենց կահաւորումին ու զգեստաւորումին, ժուժկալութիւն իրենց սնունդին մէջ,— ահա ազգին իրենց հարստութեան։ Սակայն որքան ալ հարուստ ըլլան, այնքան ագահ են, որ մէկ փարայի համար ընդունակ են գէշ ըլլալու իրարու հետ։

Մեզի տրուեցաւ ճաշը եւրոպական ձեւով, այլ առատ։ Սակայն ճաշէն — կերը (dessert) երկրին սովորութեան համաձայն։ Մեծ չուլով սեղան բերուեցաւ անոյշ սկուտեղ մը,— որուն վրայ բազմաթիւ փոքրիկ պնակներ քաղցրաւենիքով (քօնֆիթիւր), չամ — քարեղէնով եւ մեղրով,— զոր Հայը կը պահէր, կը կարծեմ, իր մեծ հօրը հարսնիքէն ի վեր։ Մենք հրաժեշտ տուինք այս պնակներուն հնաժէք գեղեկութեան վրայ, առանց ուզելու դպիլ, որպէսզի կարելի ըլլայ հասցնել մինչեւ թոռան թոռը։ Սակայն ճաշակեցի աղուոր չամիչ մը, որուն կուտը երկար է եւ բարակ, Թուրքերէն կը կոչուի փարմաք — իւզիւմ, որովհետեւ կուտը մատի երկարութիւն ունի։

Տարօրինակ է տեսնել որ բազմանդամ ընտանիքէն միայն երեք հոգի սեղան նստան մեզի հետ, եւ դեռ այդ երեք հոգիէն մէկը բարեկամ մըն էր ընտանիքին։ Մենք չտեսանք ոչ տղաները, ոչ աղջիկը, ոչ ալ կինը։ Այս ժողովուրդին մէջ սովորութիւն է որ տղան պէտք չէ սեղան նստի իր հօրը հետ, ոչ ալ կրտսեր եղբայրը իր երէց եղբօր հետ՝ եթէ ամուսնացած է։

Հայերը չափազանց կը նեղուէին՝ ուզելով դանակ եւ պատառաքաղ գործածել։ Մասնաւորաբար կը նեղուէին պատառաքաղ բռնելով նախնիք մեզի պէս։ Քաղաքավարութեան համար խորհելով որ պարտաւոր են մեզի պէս ուտել, մէկ ձեռքով պատառաքաղ կը բռնէին, միւս ձեռքով կը ճաշէին։

Այսպէս նեղուելով, անոնք չկրցան լաւ մը կշտանալ իրենց փորը, սակայն գտան միջոցը կշտանալու,— երբ կարգը եկաւ չփուած բոլորքով, moute եւ targon, լեցուած պնակներուն, թափեցան վրան, կարծես իրենց ամբողջ անուշը բաղդերնին այդ բոլորին, եւ ձգելով պատառաքաղները՝ կերան մատներով։ Երբ կը խմեն, իրենց խմելու ձեւը նոյնպէս զգեղեկան է։ Ամէն գաւաթ փերցնելու՝ կենացներ, որոնց պէտք է պատասխանել, հիւրասիրելու համար զիրենք։ Այսպէսով անոնք ցոյց կուտան սրտագին քաղաքավարութիւն մը, եւ այդ արարողութեան մէջ կը կայանայ իրենց ամբողջ հաճոյքը։

Մենք խմեցինք միայն ճերմակ գինի, զոր իրենք կը պատրաստեն իրենց տանը։ Քաղաք տանիլ արգիլուած է։ Հայերը, ինչպէս Հրեաները եւ Յոյները, սահմանուած են, գինի ունենալու համար, իրենց ձեռքով պատրաստել գնելով որոշ քանակութեամբ խաղող։ Թուրքերը արգելք դրած են գինիի պատրաստութեան վրայ, որմէ կը նոյնին օգտուիլ, թէեւ չեն մերժեր կոնծել, եւ յաճախ խմած են որ կուլան գինի կ'ուզեն։

Ճաշէն վերջ մեզ պարտէզ առաջնորդեցին, ուր սուրճ տուինք։ Իրիկուն մեզի կենաց հրամցուցին»։

Նամակագիրը Հայոց թիւը Պրուսայի մէջ կը դնէ 2000։

Տէր եւ Տիկին Գուշաքեան կը ծանուցանեն ծնունդը, իրենց անդրանիկ որդւոյն՝ ՅԱԿՈԲԻ։

Իսի լէ Մուլինօ, 20 յունիս 1935

« ՅԱՌԱՋ »Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻՆ

Պանթէոնը գրկող մաքուր լռութեան մէջ միայն կրնար հեռուէ ձայներուն երկարող արձագանգը հասկնալ, որոնք, տխուր թափօր մը պարը ···

Վահան այս վայրկեանին միայն, տառապող աշխարհէն հեծկլտուքը լըսեց ···

Ամէն մարդ երբ կը ժամէր այս լըսարանին մէջ, ինքնամփոփումի բան մը կը զգար, կը գտնէր ինքզինքը, ու անզգալաբար կը կենար պահիկ մը, կը նայէր, ու կրկին կը շարունակէր իր ճամբան։

Ցէքայրթ փողոցը կը բնակէր Վահան։

Կամաց կամաց քալեց, մինչեւ որ հասաւ տանը դրան առջեւ։ Կեցաւ փողոցին մէջտեղը։ Միտքը բան մը ինկած մարդու պէս, խորհրդաւոր կերպարանքով մը նայեցաւ փողոցին մինչեւ ծայրը, ուր լապտերներու լոյսէն, գիշերուան մութը, տեսակ մը ճերմակութիւն կ'առնէր։

Այս փողոցին լռութիւնը, մանաւոր հանդարտութիւն մը ունէր՝ գիշերներու ամէնէն գեղեցիկ պահերը։

Հոս լռութիւնը խորունկ սրահ մը բարախումին կը նմանէր։

Փարիզի լռութիւններէն մէկը ա...

Իր սենեակին մելամաղձոտութիւնը, ընդհակառակն իր մտածումներուն արագութեան տուաւ։

Պզտիկ, խուցի նման սենեակ մը, որուն միակ պատուհանը երկինքը կը մօտեցնէր։ Կը տեսնէր գիշերուան խորունկութիւնը։ Ձեռքը սրտին դրած պահուն, կը զգէր կարծես իր երազներուն։

Հեծկլտուքի ձայն մը լսուեցաւ կուշտի սենեակէն։ Ձայնը կը դողար, հասնելու վրայ, կը վերսկսէր՝ աւելի անձկագին, մահուան ճիչի նման տակն ու վրայ ընող։

Վահան մօտենալով պատին, ականջ կախեց։

Այս ձայնը, կարծես զգուած, շատ խորունկը մնացած, դժուարաւ կը բարձրանար։ Երբեմն իրարու յաջորդող բառերը կէս կը մնային, ու հեծկլտուքը կը շարունակուէր մինչեւ կատարած եղանակով։ Երբ հառաչանքը լացի փոխուեցաւ, որուն թելերը կը ձգուէին, ձայնը կ'անձկանար, աւելի տխրաւոր, կամաց կամաց կը կորսնցնէր իր կենդանութիւնը։

Յետոյ, արհամարհանքով լեցուն խառակցութեան մը սկսաւ։

— Գիւղիդ մէջ գնչու մըն էիր, կ'ըսէք, հին, հին, պատռուած հագուստներով, մուրացկան մը, մուրացկան մը, պառաւ մը հացի կարօտ··

Մէկը ծիծաղեցաւ։ Ձայնը ճաթած, երկարեցաւ պաղ միօրինակութեամբ, առանց սարսուռի։

Առանց յուզումի ձայնի մը թրթռումը··· ու շարունակեց ծիծաղիլ զուարճալի յամառութեամբ։ Ձայնը երկարեց գինովի պէս, ուրախութիւնով մը անհասկնալի։

Աղդոտող ձայնի մը ճիչը լսուեցաւ։ Հեծկլտուքը նորէն սկսաւ, ու

— Գնչուհի մը զաւակն էիր, շարունակեց միւսը։ Օհ, այս գնչուները···

Առանց առնուելու այս խօսքերէն, խնդացողը շարունակեց ծիծաղիլ, այս անգամ լեցուն բերնով, ու կ'ընդհատէր ատեն ատեն, երբ կը վերսկսէր, ձայնը իր ուժը գտած, թնդալու տեղ կը ճարճատէր։

Անկողնին վրայ նստաւ Վահան։

Այս ծիծաղը սրտին զգած, մարդուն բարբարոսութիւններէն մէկը կը տեսնէր, ու հազիւ ծանր լուռ մը առնելու վրայ, չէր գիտեր ինչպէ՞ս, աթոռի մը ոտքերը տարօրինակ ճանչուող մը քուեցան տախտակամածին, ու հեծկլտացողը կաղցած, պռոռաց·

— Ջոհի մը աղջիկ, խօսքերն անգամ չեն խնդար։ Մայրը, Դանուբի ափերուն վրայ թափառական գնչուհի մը։

Այս վերջին բառերը, պատուհանէն դուրս, մութը ծակեցին, ու Վահան դուրս նայած տանն, աչքերը կը վառէին, կը փայլակէին։

Վայրկեան չանցած, ընդհանուր տաղտկալի սպառութեան մը ավուրկը լուեցաւ պատին ետեւէն, յետոյ ձայները լռեցին։

Այս վերջին լռութիւնը, գիշերին հանդարտած փոթորիկներու պատկերը կուտար։

Վահան ձեռքը կուրծքին դրաւ։

Գիշերուան մէջ մօտիկ բըո՞ծ էր տառապողներուն ձայները, երբ մանաւանդ կը կռուին մէկուն հետ, ու սիրտերնին թեթեւնալու տեղ, կը լեցուի։

Ամէնուն պէս մարդ մըն էր այս տառապողը։ Ու պատով մը բաժնուած աշխարհէն ու մարդերէն, վիշտին ինչ ըլլալը չգիտցող մարդու մը հետ, կը կռուէր կատաղութեամբ։ Ամէն բառ դողով կարմրած դուրս կուգար բերնէն։ Ու միւսը առանց կարմրելու կը պատասխանէր, կը շնչէր հեշտանքով։

— Ինչ խեղճ է մարդը, երբ կը տառապի, մրմնջեց Վահան։ Ու, ով Աստուած, շարունակեց, ուր որ երթամ սրտերէն փախչող տառապանքին ձա՞յնը պիտի լսեմ։ Հո՞ս ալ, հո՞ս ալ այս աղաղակը··· կարծես տառապողները կուլան։

Այս լա՞ցը···

Գիշերուան ծոցէն սարսուռ մը կ'անցնէր, աշխարհի սրտէն փրթած ձայնի մը աղաղակը։

Վահան կը ճանչնար ասանկ ձայները։

Իր եռքն մնացած տառապանքին պէս սուր, անոր պէս անողոք ու բարբարոս, սիրտերու մէջ խենթեցած ձայնը կը լսէր հոս ալ, ու դողալով հարցուց,

— Հո՞ս ալ, հո՞ս ալ···

Այս երկու բառերը մութին անանկ արձագանգ տուին որ, Վահան կարծես հոգին կուրծքէն խուսափած հառաչանքը կը լսէր։

Կարծես սա մթութեան խորը, կը տեսնէր աշխարհներու մթութիւնը, թանձր, թանձր, յաւիտենական աղջամուղջներու փաթթուած։ Այս մթութիւնը այնքան անդնդային, իր աչքերը չէին հասներ անոր···

Բոլոր հառաչանքները, սիրտերու բոլոր ձայները, բոլոր արցունքները աչքերուն, ամէն բան, ամէն բան որ սրտէն կուգայ, կը կլլէր սա գիշերի խաւար մութը···

Իր սիրտը մանաւանդ, միւս բոլոր հառաչանքներու խառնուած, պատին ետեւէն լսուող լացի ձայնը անանկ դղրդում հանեց ներսը՝ որ «տառապանքս», բառ ու լաց։

Շատ բան ըսել կ'ուզէր, բայց ամէն բան իր աչքերուն մշուշով ծածկուած, ըլլալ տառապանքին խորութիւնը, տեսաւ մարդը իր տառապանքին մէջ խենթեցած, ու չէր գիտեր ինչպէ՞ս, երկարեց ձեռքը, ինկող, գետին դըլտորող մը օգնութեան հասնողի պէս։ Ծռեցաւ ինք իր վրայ, անդունդը կարծես իր առջեւ···

ԱՐՄԷՆ ԱՄՈՒՐ

(7)

ՕՏԱՐ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ խնդիրը վերստին քննութեան առնելով, խորհրդարանը սրոշ մեղմացումներ հաստատեց, իբրեւ հետեւանք օտար դեսպաններու դիտողութեանց: Այս բարեփոխման հետեւանքով, արդէն հաստատուած բժիշկներն ու ատամնաբոյժները պիտի կրնան շարունակել իրենց արհեստը եւ պայտաւոր չեն փրանսական հպատակ դառնալու:

ՏԱՔԻՆ ՄԵԾՈՒԻԼ ՍԿՍԱՆ Կեդր. Եւրոպայի մէջ: Երկու օրէ ի վեր Վիէննան կը տապկուի կրակի մէջ: Բազմաթիւ մարդիկ մեռած են արեւահար: Պերլինի մէջ 12 հոգի մեռան երէք օրուան մէջ: Փէշթայի մէջ 80 հոգի հիւանդանոց փոխադրուեցան: Արեւահարութեան բազմաթիւ դէպքեր կը հաղորդուին Վարշաւայէն: Տաքը սաստկացած է նաեւ Հարաւ. Ֆրանսայի մէջ:

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ հանրաքուէ մը կատարուեցաւ Անգլիոյ մէջ, մասնակցութեամբ 11,627,760 քաղաքացիներու: 11 միլիոն հոգի «այո» պատասխանած են հետեւեալ հարցումին.— «Անգլիա պէ՞տք է մնայ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ»: 11 միլիոն հոգի հաստատական պատասխան տուած են հետեւեալ հարցումին.— «Համաձա՞յն էք սպառազինութեանց կրճատման, միջազգային համաձայնութեամբ» եւայլն:

ՓԷՔԻՆԻ ՄԷՋ դաւալից զինուորներ զրահապատ կառախումբ մը բռնելով, փորձեցին գրաւել քաղաքը, բայց կանոնաւոր զօրքը օգնութեան հասաւ եւ զսպեց: Կացութիւնը ծանր է տակաւին եւ ճափոնցի հրամանատարը իրահանգի կը սպասէ քաղաքին մէջ:

900 ՍՊԱՆԵՐ արձակուեցան յունական բանակէն, իբրեւ անյարմար կամ անվստահելի:

ԽԱՉԱԳՈՂԻ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԸ

Գրեց՝ ՐԱՖՖԻ

— Այդ գժբախտներից մէկն էլ դուք էք, տեսնէք խնդրեմ, դո՞ւք էք մեղաւոր որ ձեզ այստեղ ուղարկեցին:

— Ապա ո՞վ է մեղաւոր. ես յանցանք գործեցի, դրա համար էլ ուղարկեցին ինձ այստեղ պատժուելու:

Նա ոչինչ չպատասխանեց, միայն հետաքրքրուեցաւ իմ անցեալով, խնդրեց՝ մանրամասնաբար պատմել իմ կեանքի պատմութիւնը: Աւազակապետից լսել էի, որ նա սովորութիւն ունի իւր բոլոր ծանօթների կեանքը ուսումնասիրելու, այդ պատճառով ես ամէն ինչ պատմեցի նրան: Ես պատմեցի, թէ որպէս երիտայ ժամանակս հօրից զրկուելով, մնացի աղքատ մօր խնամատարութեան ներքոյ, թէ որպէս նա յանձնեց ինձ մի դպրոցում արհեստ սովորելու, եւ միշտ խրատում էր, որ խաչագողների ճանապարհով չգնամ, մի բան սովորեմ եւ իմ արդար աշխատանքով ապրեմ: Պատմեցի աշխատաւոր բանուորի անցքը, իմ վարպետի դպրոցի հետ պատահած դժբախտութիւնը եւ իմ փախուստը այնտեղից:

Պատմեցի, թէ որպէս այնուհետեւ թափառական կեանք էի վարում, եւ որպէս միացայ մի խումբ մանկահասակ որբերի հետ, որոնք ինձ պէս փախստականներ էին, եւ սկսեցի նրանց հետ մանր գողութիւններ անել: Պատմեցի, որ իմ երկրում ես հալածուեցայ, տանջուեցայ, փախստական եղայ օրէնքի եւ դատաստանի երեսից, — եւ այն մարդը, որ խաբել էր ինձ անմեղիս, եւ ես նրա թելադրութեամբ ակամայ ու անգիտակցաբար յանցանք էի գործել, — կրկին նոյն մարդը մօտեցաւ ինձ, եւ ես նրա առաջնորդութեամբ թողեցի իմ հայրենիքը, հեռացայ դէպի օտար աշխարհներ եւ մտայ խաչագողների հասարակու-թեան մէջ: Այստեղ ես դարձայ մի կատարեալ եղեռնագործ, սովորեցի ամէն չարիքներ գործել, — սպանութիւն, գողութիւն, բազմատեսակ խաբեբայութիւններ, որոնցմով անհամար դժբախտներ էինք ձեռք բերում, — սովորեցի ուրիշի վաստակով ապրել: Վերջապէս, բռնուեցայ եւ աքսորի դատապարտուեցայ:

Այդ բոլորը շատ հետաքրքրական է, — ասաց նա, երբ ես վերջացրի: — Հիմայ տեսնո՞ւմ էք, որ դուք սկզբից անմեղ էք եղել եւ արդար, բայց ձեզ յանցանքի մէջ ձգեցին այն հանգամանքները եւ այն կենսական պայմանները, որոնցմով սկսել մանկութիւնից շրջապատուած էք եղել: Եթէ այն հանգամանքները եւ այն պայմանները ձեզանից հեռացնէին կամ բնաւ չլինէին, դուք անտարակոյս, կը մնայիք ձեր անմեղութեան մէջ, եւ դուցէ շատ օրինաւոր մարդ կը դառնայիք: Ընտանիքի մէջ ոչինչ չսովորեցաք, ընտանիքը լաւ չկրթեց ձեզ: Ձեր վարպետի դպրոցում կարող էիք արհեստ սովորել, եւ դա ձեր արդար ապրուստի հիմքը կը լինէր, բայց անիրաւացի պատճառներ այնտեղից եւս հալածեցին ձեզ: Ձեր պատանեկու-թեան փոքրիկ, որբեկայ ընկեր[illegible] սովորեցրին ձեզ գողութեամբ ա[illegible] լու նախակրթութիւնը, իսկ խա[illegible] գողների ընկերութիւնը բոլո[illegible] կատարելագործեց ձեր մէջ այդ [illegible] հեստը եւ դարձրեց ապրուստի [illegible] միջոց: Այդ բոլորը — ընտանի[illegible] որեկայ ընկերները, խաչագողներ[illegible] խօսքով, այն ամբողջ մթնոլորտ[illegible] րի մէջ լինեցին, անեցին եւ հասա[illegible] ցան ձեր ընդունակութիւններ[illegible] կոչւում է հասարակութիւն: Եթէ[illegible] հասարակութիւնը, կամ, որպէս[illegible] սեցի, այդ մթնոլորտը, մաքուր[illegible] նէր, առողջարար լինէր եւ ձեզ[illegible] բարեբեր ազդեցութիւն գործէր[illegible] բակոյս չկայ, որ ձեր ընդունակ[illegible] թիւնները կը զարգանային դէպի[illegible] րին, դէպի լաւը եւ դէպի օգտա[illegible] Բայց եթէ դուք դարձաք մի չա[illegible] գործ, դուք ծնունդ էք նոյն մթն[illegible] տի, այլ խօսքով նոյն հասարակ[illegible] թեան, որը իւր միջից արտադ[illegible] ձեզ:

Ես նրա բացատրութիւնները կանալ չէի կարողանում: Նա [illegible] նակեց, ձեռքը մեկնելով դէպի [illegible] ճացող բազմութիւնը, որ խառ[illegible] բակի մէջ:

(Շար.)